

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 21. Lugus.

COska he lähestyit Jero-
solyma ia tulit Beth-
phagen Oliomäen ty-
gö/ lähetti Jesus caxi o-
petuslastans/ sanoden heille: Men-
gätte kylän/ ioca on teidän edesän/

ia cohta te löydätte Asin sidottuna/
ia warsan hänen cansans / päästä=
kätte ne/ia tuocatte minulle. Ja ios
iocu teille iotakin sanopi nijn sano=
cat: HErra nijtä tarwitze/ia coh=
ta hän laske heidän. Mutta nä=
mät caicki tapatuit/ että se täyte=
täisin/cuin sanottu oli Prophetan
cautta/ioca sanoi: Sanocat Sio=
nin tyttärelle/ Catzo/ sinun Cu=
ningas tule sinulle siwiä / istuden
Asin ia ikeen alaisen Asin warsan
päällä. Opetuslapset menit ia te=
git/ ninquin Jesus heidän oli kä=
skenyt/ia talutit hänen tygöns A=
sin ia Warsan. Ja Panit nijnen
päälle heidän Waattens/ia istutit

hä=

hänen nÿnen päälle. Nÿn Palio canſa haiotit Waattens tielle/ monicahdat carſeit Oxia Puiſta/ ia haiotit tielle. Mutta canſa iotca edelläkävit ia iotca ſeuraiſit/ hwſit ſanoden: Hoſianna Davidin Poialle/ hyväſtiſiugnattu olcoon ſe ioca tule HErran nimen/ Hoſianna corkeudes.

SE wanhat Jumaliſet kircon Eſimiehet / owat wijſaſti ia toimeliſeſta ſäätäneet Jumalan ſeuracunnaſa/ että itzecungin Sunnuntain ia pyhäpäivän päälle pitä ſarnattaman wiſſit Euangeliumit / meidän HErran Jeſuxen Chriſtuxen hyviſtä töiſtä / inhimiſen ſucucunda waſtan. Senpälle / että caicki Pidäiſi toimeliſeſta tapattuman Jumalan ſeuracunnaſa P. Pavalin manauxen iälken. Ja ovat mös muiden ſeaſa ſäätäneet ia aſettaneet/ että tähän aican wuodheſta/pitä ſaarnattaman meidän HErran Jeſuxen Chriſtuxen tulemiſeſta/ ia ſentähden ovat cutzunet nämät neliä Sunnuntaita ennen Joulua Adventi Sunnuntaixi / ſe on Chriſtuxen tulemiſen Sunnuntaixi. Owat mös nijn ſäätänet/ että

Exordium à Diſtributione Euangeliorum anniverſariorum.

1. Cor. 14.

itzecungin näinen Neliän Sunnuntain päälle pitä saarnattaman erinomaisista HErran Christuxen tulemisista.

Adventus Humiliationis.

Tämän ensimmäisen Adventin Sunnuntain päälle pitä saarnattaman Christuxen nöyryden tulemisesta/ionga he owat cutzunet Adventum Humiliationis. Sentähden/että meidän HErra Christus on itzensä alendanut/ottanut hänen pällens orian muodhon/ia andanut itzens täydexi hinnaxi ia maxoxi caiken mailman syndein edestä.

Adventus Glorificationis.

Toisen Sunnuntain pälle he ovat säätänet saarnatta/Christuxen cunnialisesta tulemisesta / ionga he ovat cutzunet Adventum Glorificationis, ioca pitä tapattuman wijmeisnä päivänä/ cosca meidän HErra Jesus Christus on tuleva swresa cunniasa ia maiestetisä / duomitzeman eläwitä ia cuolluita.

Adventus Spiritualis.

Colmanen ia Neliänen Sunnuntain pälle he ovat asettanet sarnatta Christuxen hengelisestä tulemisesta/ionga he ovat cutzunet Adventum Spiritualem & Sanctificationis / ioca tapattu sen ensimäisen ia wijmeisen Christuxen tulemisen wälillä/Cosca meidän HErra Christus tule meidän tygöme Euangeliumin sarnan ia Sacramentein cautta Hengelisellä muodolla. Ja ovat he tahtonet sen cansa meille muistutta ia mieleniohdatta/meidän HErran Jesuxen Christuxen tulemisen/ ettei me sitä unhotaisi / mutta aina mielesä pidäisime ia muistaisime. Ja erinomaisesta ovat tahtonet meitä walmista sille swrelle ia corkialle Joulun Juhlalle / ioca nyt lähestypi / meidän HErran Jesuxen Christuxen syndymästä ia lihaan tulemisesta/ionga he owat cutzunet Ad-

ven-

ventum Incarnationis, iosa caicki meidän autwdem seiso/että me olisimma sitä soveliamat ia kelvolisemat/pitämän sitä corkiata Juhla caiken Jumalisuden cansa.

Adventus Incarnationis.

Ja sentähden mös on tämä Euangelium meidän HErran Jesuxen Christuxen aiamisesta Jerosolyman caupungin/asetettu saarnatta / tämän ensimmäisen Adventi Sunnuntain pälle/ninquin yhdexi todistoxexi/että Christus totisesta on tullut tähän mailman/ia iulkisesta caickein nähden aianut Jerosolyman caupungin yhden Asin ia warsan pällä. Ja eij waivoin tämän Sunnuntain pälle pitänyt saarnattaman / mutta mös Palma Sunnuntain pälle / ionga pälwän pälle tämä mös on tapattunut / nijn että se caxi kerta ioca wuosi pitä saarnattaman. Senpälle että meidän pitä tietämän/ että tämä HErra Christus / ioca näin ylöncatzotulla muodolla on tullut Jerosolyman aiain yhden Asin pällä/on se totinen vlgosluattu Messias mailman wapattaia. Tämä Euangelium mös on se ensimmäinen ioca saarnatan ymbäri coco aiastaian.

Ratio cur hoc Euangelium hoc die Dominico pro Concione explicatur.

Ja nijn palio cuin tähän Euangeliumin Historian tule / on se yxi merkilinen ia sangen suloinen Historia/ cusa Euangelista P. Matthæus tietä anda / että meidän HErra Jesus Christus on aianut Jerosolyman caupungin sisälle/nöyrällä ia ylöncatzotulla muodolla/ mailman edesä / yhden Asin pällä. Ja waicka hän oli yxi ijancaickinen cuningas ia HErra ylitzen taivan ia maan/ia olisi taitanut waelda swresa ia taivalisesa cunniasa ia Maiestetisä caickein P. Engelitten cansa/ eij hän ole sitä cuitengan tahtonut tehdä. Mutta on itzens alendanut ia aianut yhden Asin pällä / että hänen piti täyt-

Summa hujus Euangely.

tämän sen cuin Propheta Zacharias oli hänestä ennustanut. Mutta tämä yhteinen cansa eij ole händä sentähden wiersinet eckä ylöncatzonet/mutta swren cunnian/ilon ia riemun cansa händä wastanottanet. Monicahdat ovat carsinet Oxia Puista ia haiottanet ne tielle hänen eteens. Monicahdat ovat Lewittänet heidän Waattens tielle. Mutta cansa iotca edellä käwit ia seuraisit / hwsit sanoden: Hosianna Dawidin Poialle / hywästisiugnattu olcon se cuin tule HErran nimeen / Hosianna corkeudes

Ja on tämä Euangeliumin Historia niin swrexi ia corkiaxi luettu Jumalan tykönä / että hän io ennen Prophetain cautta/Davidin/Esaiaxen ia Zachariaxen/ on sijtä ennustanut. Ovat mös caicki neliä Euangelistat sen kirioittanet. Ja sentähden tule mös meidän sitä swreman ahkeruden cansa cwlla ia wastan otta tätä Euangeliumi.

...al. 11[illegible]
...a. 52.
...ch. 9.
...atth. 21.
...arc. 11.
...c. 19.
...h. 12.

Tämä Euangelium yhtensopi sen toisen ia colmannen Vsconcappalen cansa. Sentähden että täsä ulgosmaalatan meidän HErran Christuxen Jesuxen Persona ia wirca.

Ja on meillä täsä Euangeliumis caxi Cappaletta.

...opositio ...membris.

I. Same cuulla/cuinga meidän HErra Christus on walmistanut hänens matcustaman Jerosolyman caupungin.

II. Cuinga opetuslapset ia yhteinen cansa händä wastan ovat itzens käyttänet/ ia händä ilon cansa wastan ottanet.

En-

Ensimäinen Cappale.

NIin palio cuin tähän ensimäisen cappaleen tule/ edespane Euangelista sen nelliän Asian haaran cansa.

I. On sijtä paicasta/ custa HErra Christus lähetti hänen Opetuslapsens:

Cosca he lähestyit Jerosolymita/ ia tulit Bethphagen Oliomäen tygö/ lähetti Jesus caxi hänen opetuslastans.

P. Matthæus ia muut Euangelisterit kirioittavat/ että tämä on tapattunut sillä wijmeisellä erällä/ cuin HErra Christus waelsi Galileasta Jerosolyman päin/ sijtte cosca/hän oli hänen saarna wircansa täyttänyt/ ia aica oli ioutunut/ että hänen piti itzens ufframan caiken mailman syndein edestä. Ja cosca hän lähestyi Jerosolymata ia tuli Bethphagen Oliomäen tygö/ lähetti hän caxi opetuslastans. Bethphage on ollut yxi kylä Oliomäen tykönä/wähä enämbi cuin Puoli neliännettä peniculma Jerosolymasta/itään päin/ionga ohitze kävi suuri maan tie/nijn lässä kylää/cuin kivellä lasketaisi. Jeronymus kirioitta/että Bethphage on ollut pappein asumasia/ iosa Jerosoliman papit ovat asunet/ iotca HErran templis ovat palvelusta tehnet. Ja tämä Olio mäki/ ionga P. Matthæus täsä nimittä/on ollut yxi suloinen ia iloinen mäki/ iosa casvoi Olio puut/Palmut ia Fijcunapuut. Ja HErra Christus on usein ollut sijnä/ia wijmein sen mäen päältä ylösastunut taivasen neliän kym-

Analysis I... mæ parti... continen... quatuor Circumst... tias.

I. Circumst... tia Loci, unde mi... sunt Disc... puli.

menen päiwän iälken/ sijtte cuin hän oli ylösnosnut cuoluista. Tästä kylästä hän on lähettänyt caxi hänen opetuslastans. Mutta cutca nämät opetuslapset owat olleet/ iotca HErra Christus lähetti/ eij Euangelista nijtä nimitä. Mutta sano että hän lähätti caxi/ ninquin hän mös ennen/ cosca hän lähätti opetuslapsens ulgos sarnaman/ on hän lähettänyt caxin ia caxin. Ja on sen tehnyt sentähden/ ninquin Moses sano: Että cahden ia colmen swsa seiso caicki todistos.

Deut. 19.

2. *Circumstantia loci in quem sunt missi.*

II. Asian haara / on sijtä Paicasta/ cuhunga HErra Christus on lähettänyt ne caxi opetuslasta.

Mengätte kylään ioca on teidän edesän/ ia cohta te löydätte Asin ia Warsan sidottuna.

Täsä meille owat cahtalaiset asiat.

1. Että HErra Christus lähetti opetuslapsens kylän/ mutta cuca se kylä on ollut/ eij Euangelista sitä nimitä. Mutta monicahdat wanhat kircon opettaiat kirioittawat/ että se on ollut Bethania/ cusa HErra Christus ylösherätti Lazaruxen cuolluista/ ioca io colme päiwä oli maanut haudasa/ ia oli Jerosolymasta lähes wijsitoistakymmendä wacomitta/ ninquin P. Johannes kirioitta. Iustinus Martyr kirioitta / että sijnä on ollut yhteinen maia cuhunga matca miehet owat Poikennet. P. Matthæuxen tykönä seiso yxi Hebræan sana Tira/ ioca on nijn Palio cuin ialostirakettu huone.

Christi omniscientia. Colos. 2.

2. Että HErra Christus sano täsä: Ja cohta te löydätte Asin ia Warsan sidottuna: Sen cansa hän osotta sen Jumaluden wijsauden / cuin hänesä oli salattu ia Peitetty orian muoden alla/ ionga hän oli

päl-

päällens otranut/että hän caicki tiesi ia näki läsnä olewan/ ne cuin hänestä wielä nägyit caucana olewan / ia eij yxikän opetuslapsista eli muut taitanet nähdä.

III. On meidän HErran Christuxen käskystä/ ionga hän on andanut nijlle cahdelle opetuslapselle. III. *Mandatum Christi, datum Discipulis.*

Päästäkät ne ia tuocat minulle/ia ios ioku teille iotakin sano / nijn sanocat / HErra nijtä tarwitze/ia cohta hän laske ne.

Näisä sanoisa Euangelista cahtalaiset meille edestuotta.

1. HErran Christuxen käskyn/ionga cansa Christus osotta/että hän on yxi Herra/ionga hallusa ia woimasa owat caicki cappalet/ia taita käske/ninquin yxi wäkewä hallitzia Herra/päästä ia talutta hänen tygöns/ iota wastan eij yxikän taida sano. Mutta mingä tähden hän on käskenyt tuodha Asin ia Warsan hänen tygöns/ anda se wanha Kircon opettaia Chrysostomus tietä tämän Euangeliumin ulgostoimitoxesa/cusa hän näin kirioitta: Jesus usein waelsi Jerosolyman/ia eij cuitengan ikänäns aianut nijnen päällä/ mutta waiwoin nyt/cosca hän meni Jerosolyman kärsimän Pijna ia cuolemata. Ja on sentähden näin iulkisesta ia tämän caltaisen cunnian cansa sisälle mennyt Jerosolyman/että hän sitä enämin ylösherätdisi Juttan cansa ia Phariseuxet wihan itziäns wastan/sillä aica oli että hänen piti kärsimän Pijnan/ ia cuolema eij taitanut händä waatia/ mutta hän enämin ylöskehoitti cuolemata händäns wastan. I. *Mandatum.*

2. On se wastaus ionga opetuslapset piti andaman/ios ioku heille iotakin sanoi/Sanocat: Herra nij- 2. *Responsio quam daturi erant Di-*

scipuli interpellantibus se. tä tarwitze. HErra Christus pane sanat opetuslastens swhun/ mitä heidän piti puhuman ia wastaman. Ninquin hän tahdoisi sanoa: Eij teidän pidä teistä itzestän mitän puhuman/ mutta se cuin minä teille sanon. Ne sanat pitä oleman nijn woimaliset/ että cosca he ne cwlevat/ pitä heidän cohta päästämän Asin ia Warsan. Elkät siis mitäkän peliätkö eli epäilckö/ sillä teidän Asian pitä hywin menestymän. Ninquin se mös tapatui. Sillä

Marc. 11. ninquin P. Marcus kirioitta/ että cosca opetuslapset tulit ia päästit ne/ nijn monicahdat iotca sijnä seisoit/ sanoit: Mitä te teette että te Warsan päästätte? Nijn he sanoit heille ninquin Jesus oli käskenyt. Ja he cohta an-

Luc. 19. noit myötä. P. Lucas sano: Että cosca he päästit Warsan/ sanoi hänen HErrans heidän tygöns: Mixi te pästätte Warsan? Nijn he sanoit: Sillä Herra sitä tarwitze. Ja he talutit hänen Jesuxen tygö. Nijn woimalinen oli HErran sana heidän swsans/ ettei yxikän taitanut sitä wastan sano.

IV. Finis ablegationis. IV. Asian haara on sijtä syystä/ mingä tähden meidän Herra Christus lähätti Asin ia Warsan perän.

Nämät caicki owat tapahtunet/ että se täytetäisin/ cuin sanottin Prophetan cautta/ ioca sanoi: Sanocat Sionin tyttärelle/ catzo sinun Cuningas tule sinun tygös siwiä/ istudhen yhden Asin ia ikeē alaisen Warsan päällä.

Näinen sanain cansa Euangelista anda tietä/ että meidän HErra Christus eij ilman syytä ole sitä tehnyt eikä kewEydestä inhimisten tawalla/ ninquin he usein tekewät. Mutta yhden corkian syyn tähden/ ia Jumalan ihmeli-

melisestä neuvosta ia tahdosta/ioca ennen Prophetan Zacharian cautta sen oli ennustanut. Sillä Zacharias Propheta io caxi sata ia wijsikymmendä aiastaica ennen Christuxen syndymätä/oli sen Propheterannut/että hänen tällä muoto piti aiaman Jerosolyman caupungin sisälle. Ja sano Propheta näin: Sinä tytär Sion riemuitze swresta/ia sinä tytär Jerusalem iloitze/catzo/sinun Cuningas tule sinun tygös wanhurscas ia yxi auttaia/köyhä ia aia yhden Asin päällä/ia yhden nuoren Asin Warsan päällä. Näillä sanoilla Zacharias hän ensistä lohdutta Jwttan cansa/iotca ikävöitzit swresta Messian tulemista/ia suuren halun cansa sitä odotit. Sitälikin osotta hän tämän Cuningan wirgan/ettei hän waivoin itze ole wanhurscas: mutta mös meille on saattanut sen ijancaickisen wanhurskaudhen. Ja on mös auttaia/ioca meitä on auttanut ia päästänyt synnistä/perkelestä/cuolemasta ia helvetistä. Colmanen kerdan/cutzu Zacharias tämän Cuningan köyhäxi/ionga cansa hän osotti ia todisti/että hän tuli swresa köyhydesä ia nöyrydesä ulconaisella muoto/nimittäin/yhden Asin ia nuoren Asin Warsan päällä/ia anda Jwttan cansalle sen merkixi/iosta heidän piti tundeman tämän Cuningan ia Messiaxen/nimittäin sijtä/että hän aioi yhden Asin ia Asinvarsan päällä.

Zach. 9.

Esa. 53.

Loci com- munes pri- mæ partis.

Opetuxet Ensimeisestä Cappalesta.

I. Christum pauperes abiectos [...] mines em[...] tere.

I. Opeme tästä ensimäisestä Cappalesta/että ninquin meidän HErra Christus täsä mailma

masa on ollut köyhä / hänen alendamisens aicana/nijn hänellä mös on ollut köyhät ia mailman edesä ylöncatzotut palveliat/ioita hän on vlgosläkettänyt / ninquin P.
1.Cor.1. Pavali sijtä sano:Ettei Jumala ole cutzunut monda lihalista wijsasta / eikä monda swresta sugusta/ wan se cuin hullu on mailman edesä / on Jumala vlgoswalinnut/ senpälle että hän ne wijsat häpiän saattaisi/ia mikä heicko on mailman edesä/ sen Jumala on vlgoswalinnut / että hän ne wäkevät häpiän saattaisi / ia se cuin wapahatoin ia ylöncatzottu on mailman edesä / on Jumala vlgoswalinnut. Ja se cuin eij mitäkän ole / että hän ne iotca iotakin owat / turhaxi tekisi. Senpälle ettei hänen edesäns yxikän liha mahdaisi kerskata. Esimercki sen pälle on meille täsä Euangeliumis ettei meidän HErra Christus ole ulgoswalinnut hänen palveliaxens mailmalista Herroia / Cuningas Herodesta/ Pilatusta eli ylimäisiä papeia/eli muita sencaltaisia/ eikä nijtä ulgosläkettänyt. Mutta yxikertaiset / nöyrät ia köyhät calamiehet ia weronottaiat / ne hän on ulgosvalinnut/ia wielä nyt ulgosvalitze/ia asetta samā wircan/eij mailmalisia Herroia/mutta yxikertaisita ia köyhiä inhimisiä/iotca hän otta ulgos Schoulun Permanolda/ ia pane heitä sarnastolijn/ia heidän saarnains cautta coco hänellens täsä mailmasa yhden Christilisen seuratunnan. Sillä ios Jumala cutzuis swria mailmalisia Herroia/Cuningat ia Ruhtinat saarna wircan/nijn caicki ajattelisit / että saarna wirca seiso heidän woimasans ia wallasans/ninquin mwtkin mailmaliset menot. Ja eij se mös olisi sanan ewliaille hywäxi/ios mailmaliset HErrat

rat olisit saarna wirgasa/ia seisoisit sarnastolisa/ioilla kiria yhdesä kädesä ia toisesa miecka olisi/eikä yxikän köyhä syndinen inhiminen rohkiaisi mennä heidän eteens ripille/tunnustaman syndins heidän edesäns/ia heildä lohdutosta ia synnin päästö anoman. Sentähden Jumala ioca caicki hywin laitta ia toimitta/hänen Jumalisen wijsaudens iälkin/asetta saarnawircan köyhät yxikertaiset inhimiset/ia nijnen saarnan cautta on woimalinen ia waicutta autuuden nijsä/ioտca sen wastanottavat ia uscovat. Ja sentähden eij pidä yxikän sitä ihmettelemän/eikä sijtä Pahannosta ottaman/että he näkewät saarnastuolisa seisovan köyhät yxikertaiset miehet/iotca ovat köyhästä sugusta/talon poista ia muista sencaltaisista ulgostullet/eikä pidä catzoman heidän ulconaisen muodonsa iälkin. Mutta pitä catzoman sen Herran päälle ionga palveliat he owat/ia ioca heitä on saarnawircan cutzunut. Ja waicka he inhimisten edesä ovat nöyrät ia ylöncatzotut: nijn cuitengin he Jumalan edesä owat swret ia corkiat/ioca tahto/että caicki inhimiset/swret ia pienet/ylimäiset ia alimaiset pitä heitä cwleman/ia heidän oppinsa wastanottaman. Sillä meidän HErra Christus itze sano: Joca teitä cwle hän cwle minua/ia ioca teidän ylöncatzo/hän ylöncatzo minun. Luc, 10.

II. Opeme tästä/ettei Jumalan edesä ole mitäkän salattu. Sillä että hän caicki näke ia caicki tietä läsnäolevan/ia tutkistele caicki inhimisen aiatoxet ia munasewt. Ninquin hän itze sanopi Jeremian Prophetan tykönä: Engö minä ole Jumala/ioca iwri läsnä olen/sano HErra/ia eij se Jumala ioca caucana on? Cwletco sinä/että iocu taita hänens nijn salata ia

2. *Deo nihil esse occultum, quia omnia videt præsens.* *Jerem. 23.*

kätke/etten minä taida händä nähdä/sano HErra. Engö minä ole se ioca täytän taivan ia maan?
Psal. 50. Ja Psalmis seiso: Minä tunnen caicki linnut wuorten päällä/ia caicki pedot maan päällä ovat minun edesäni.

Tämän pälle on meille Esimercki tämän Euangeliumin Historiasa. Sillä että meidän HErra Christus on nähnyt lässäolevan Asin ia Warsan sidottuna/waicka hän luonnolisen menon iälken vielä taambana oli Bethphagesta/eikä opetuslapset taicka muut taitanet nijtä
Ioh. 1. nähdä. Sencaltainen Esimercki mös on P. Johannexen Euangelistan tykönä. Että cosca Philippus wei Nathanaelin Jesuxen tygö/ia hän näki Nathanaelin tulevan tygöns sanoi hän: Catzo yxi oikia Israeliti/iosa eij yhtäkän wilpiä eli petosta ole. Nijn sanoi Nathanael hänelle: HErra mistä sinä minun tunnet? Jesus wastaisi ia sanoi hänelle: Ennen cuin Philippus cutzui sinun/coscas Fijcuna puun alla olit/minä näin sinun.

Marc. 14. Nijn mös P. Marcuxen tykönä seiso: Että cosca opetuslapset kysyit Christuxelle/cusa hän tahdoi/että heidän piti walmistaman/että he saisit syödä pääsiäislamban. Nijn hän lähetti caxi opetuslastans ia sanoi heille: Mengätte caupungin/ia siellä tule teitä wastan yxi mies/candaden yhtä sawista wesiastiata/seuratca händä ia cuhunga hän sisälle mene/sanocat perhen isännälle: Mestari käski sinulle sanoa. Cusa on wierasten huone/iosa minä opetuslasten cansa taidan syödä päsiäislamban. Ja hänen pi-

tä teille osottaman yhden swren salin walmistetun/ sijnä walmistacat meidän eteem.

Täsä P. Marcus todista / että meidän HErra Christus on nähnyt låssäolevan/ sekä tämän mihen ioca cannoi westastiata / että sen swren salin/ ioca oli walmistettu/ iota opetuslapset eij taitanet nähdä heidän silmäinsä cansa. Nijn hän mös on nähnyt ja tietänyt Phariseusten aiatoxet/ ninquin Euangelisterit todistavat. Näitä ia muita Herra Christus on nähnyt/ eij waivoin Jumaluden luonnon puolesta/ Mutta mös inhimilisen luonnon puolesta/ ioca on yhdistetty Jumaluden luonnon cansa Personalisen yhteyten. Sillä ninquin P. Pavali sano: Hänesä asupi coco Jumaluden täydellisys. Item: Hänesä on salattu caiken wijsauden tawarat. Ja ninquin meidän HErra Christus on hänen alendamisens aicana caicki nähnyt låssäolevä ia tietänyt/ Nijn hän nyt Palio enämin näke ia tietä sijtte cuin hän on sisällekäynyt hänen Isäns cunniaan/ ia istu hänen oikialla kädellans. Ja sentähden pitä meidän aina elämän Jumalan pelgosa/ ia nijn meidän elämän käyttämän täsä mailmasa / aiatoxein puhein ia töiden cansa/ ettei me hänen mieldäns rickoisi. Sillä hän tietä ia näke caickein meidän aiatoxem puhem ia työm. Matth. 9. Col. 2.

III. Opeme/ cuinga woimalinen Jumala on hänen sanoisans/ nijn ettei Helwetin Portit taida sitä wastan seiso. Sillä mitä hän sano / se pitä tapattuman. Ninquin Dawid Psalmista sano. Jos hän sano nijn se tapattu/ ios hän käske nijn se tehty on. Nijn woimalinen on ollut HErran Christuxen sana / että cosca opetuslapset sanoit / HErran Christuxen käskyn iälken/ 3. Deum esse potentem & efficacem in suo verbo. Psal. 33.

HEr-

HErra nijtä tarwitze. Nijn hy cohta päästit Asin ia
Warsan. Sen saman woiman HErra Christus osotti
silloin/cosca hän puhdisti sen spitalimiehen yhden palian
Matth.8. sanan cansa sanoden: Ole puhdas. Ja hän cohta tuli
terwexi. Nijn hän mös silloin osotti hänen sanans woi-
man/cosca hän sille sokialle annoi hänen nägyns sanoden:
Luc.18. Ole näkewä. Ja hän cohta sai hänen nägyns iällens.
Sen saman woiman HErra Christus osotti/Prophe-
tain/Apostolitten ia muiden opettaitten saarnan cautta/
iotca känsit monda maacunda uscon. Ja Apostolitten
Act.2. tegoisa seiso/että cosca P. Pietari Apostoli piti hänen
ensimäisen saarnansa/Heluntai päiwän pälle/sijtte cuin
hän ia muut Apostolit sait sen Pyhän Hengen julkisesta/
nijn hän känsi colmetuhatta sielua sen yhden saarnan can-
sa/iotca uscoit ia annoit heitäns casta. Nijn woimalinen
cuin oli Jumalan sana silloin P. Pietarin suun cautta:
Nijn woimalinen se wielä nyt on/että cusa se sarnatan/
nijn se waicutta autuuden nijsä iotca uscowat.

Rom.1. Sentähden P. Pawali cutzu Euangeliumin Ju-
malan woimaxi caikille nijlle autudexi iotca usco-
wat. Eij Jumalan sana ole ninquin iocu humu taicka in-
himisen ääni ia puhe ioca mene tuulē. Mutta se on Juma-
lan woima/caikille nijlle autudexi iotca uscowat. Ja sen-
tähden pitä meidän Jumalan sana racastaman/sydämes-
täm ewleman ia kätkemän/että se meille tulis autudexi.
Sillä sijnä seiso caicki meidän autuden/ninquin Christus
Luc.11. itze sano: Autuas on se ioca cwle Jumalan sana ia
kätke sen.

4. IV. Opeme/että meidän HErra Jesus Chri-
Christum esse verum Messiam & stus on se totinen Messias/mailman wapattaia. Sillä

mitä

mitä Zacharias ia mwt Prophetat owat Messiaxesta ennustanet/ne caicki owat täytetyt hänesä. Ninquin P. Matthæus ia mwt Euangelisterit todistawat. Että hän on aianut Jerosolyman caupungin yhden Asin ia Warsan päälle. Ja eij yxikän mw ole aianut Jerosolyman sillä muodolla/cuin Zacharias oli ennustanut/Paitzi meidän HErra Christusta/ioca sen ennustoxen iälkin ylöncatzotulla muodolla/istuden yhden Asin päälle/ aioi Jerosolyman. Ninquin Chrysostomus tästä sano: Kysykän iocu yhdelle Jwttalle/cuca Cuningas se oli ioca Jerosolyman aioi Asilla/eij hän tiedä sano/ että iocu sen on tehnyt paitzi yhtä Christusta. Sentähden mös Zacharias on sen ninquin yhdexi merkixi andanut Jwttan cansalle/ iosta heidän piti tundeman Messiaxen/ia tietämän cuca se oli/ Nimittäin se ioca tuli aiain Asin päälle Jerosolyman caupungin/ iosta mös Jwttan cansa olisit kyllä hywin taitanet hänen tuta/että hän oli Messias / cosca he näit hänen aiawan Asin ia Warsan päälle Jerosolymã caupungin sisälle/ios he olisit tahtonet awata heidän silmänsä. Waan he owat ollet nijn sokiat/ettei he ole taitanet/eikä tahtonet sitä nähdä. Mutta me iotca olemma Christityt inhimiset / tiedäme ia uscome/ että tämä sama Jesus Christus on meidän Cuningam ia meidän HErram/ioca meitä on lunastanut ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta ia tehnyt meitä osalisexi/hänen wanhurskaudestans/ ionga hän on meille ansainnut hänen Pijnans ia cuolemans cautta. Ninquin Esaias Propheta sano/ia P. Pawali todista sanoden: Christus on tehty Jumalalda wan-

Salvatorem mundi.

Esa. 53.

1. Cor. 1.

23. hurscaudexi. Ja Jeremias sano: HErra on mei-
dän wanhurscaudem.

Toinen Cappale.

alysis Se- dæ Par onti- s duo nbra. TÄsä toisesa Cappalesa me saame ewlla cuinga opetuslapset ia tämä cansa ovat käyttänet heitäns meidän HErra Christusta wastan/ia mitä palwelusta he owat hänelle tehnet. Ja edespane Euangelista täsä meille cahtalaiset asiat.

I. dientia cipulo- . I. Opetuslapsista. Cuinga he owat käyttänet heidäns HErran Christuxen käskyä wastan.

Ja opetuslapset tegit nijnquin Jesus oli heidän käskenyt/ia talutit hänen tygöns Asin ia Warsan/ia panit heidän Waattens nijnen päälle/ ia istutit hänen nijnen päälle.

Täsä Euangelista ylösluke cahtalaiset palweluxet/cuin opetuslapset ovat tehnet hänelle.

I. ductio ni & Pul d Chri- n. 1. Että he talutit Asin ia Warsan hänen tygöns/ ia osottavat sen cansa heidän nöyrydens ia ewliaisudens händä wastan. Ja waicka cuinga outo ia camala se taisi olla heidän idrkens ia mielens iälken / eij cuitengan he kysynet mitä hän nijnen cansa tahdoi tehdä / eli ios he iohongun wahingon eli waaran piti sen cautta tuleman/ mutta owat hänelle ewliaiset/ tekewät hänen käskyns iälkin/ia taluttawat Asin ia Warsan hänen tygöns.

2. positio imento- n super . 2. Että he rijsuit waattet heidän päälDäns/ia panit ne hänen allans/ia istutit hänen nijnen päälle/senpälle että hänen piti pehmest istuman. Ja ios heillä olisi pa-

ram-

rambata ollut/nijn eij he olisi sitä säästänet. Mutta ettei heillä mwta ollut/nijn he panit ne hänen allans / ia ennen cuin Christuxen piti pahoin ia cowin istuman/ennen he tahdoit olla paitzi heidän waatteitans.

II.

Officia à turba Chri-sto præstit

II. On tästä cansasta/ia sijtä cunniasta ia palveluxesta/ionga he owat tehnet meidän HErralle Christuxelle.

Mutta palio cansa haiotit heidän waattens tielle/monicahdat carseit Oxia puista ia haiotit tielle. Mutta cansa ioca edelläkäwi/ia ne iotca seuraisit/hwsit ia sanoit: Hosianna Davidin Poialle / hywästisiugnattu olcon se ioca tule HErran nimen. Hosianna corkeudes.

Tämä cansa mös teke meidän HErralle Christuxelle erinomaisen cunnian ia palveluxen.

Substernu Vestiment in via.

Ensimäinen iouckko haiotit heidän Waattens tielle/custa hänen piti aiaman / ia sen cansa osotit ia tunnustit/että hän oli heidän Cuningans ia Herrans. Sillä sencaltainen cunnia eij ole muille tapattunut cuin Keysareille ia swrille Cuningaille/ninquin Plutarchus kirioitta. Eikä mös P. Ramatusa monda sencaltaista Esimerkiä löytä/mutta waivoin toisesa Cuningan kirias seiso: Että cosca Jehu woideltin Cuningaxi / nijn ne iotca sijnä läsnä olit/haiotit heidän waattens hänen allans.

Plutarch. Vita Catonis.

2.Reg. 9.

Cædunt ra mos de ar boribus.

Toinen iouckko carseit Oxia puista ia haiotit tielle. Nämät owat mös tehnet HErralle Christuxelle erinomaista cunniata/ia caunistanet tietä hänen eteensä. Mitkä pwt ne owat olleet / ioista he ovat carsinet Oxia/ eij

Euangelista sijtä kirioitta. Mutta ilman epäelemätä ovat ne ollet Olio pwt/ioista mös Oliomäki on sen nimen saanut/ Sillä sijnä casvoi Olio puita. Ja senCansa tämä cansa tunnustit/että tämä HErra/ ioca tuli aiain/oli Rauhan HErra/ioca rauhan piti tekemän Jumalan ia inhimisten wälille/ ia heille saattaman ijancaickisen rauhan. Mutta ne iotca edelläkäwit ia seuraisit / weisaisit

Acclamatio populi. kijtos wirsiä hänelle sanoden: Hosianna Dawidin Poialle/ hywästisiugnattu olcon se ioca tule HErran nimen. Hosianna corkeudes. Nämät sanat owat otetut Dawidin Psaltarista/cusa näin seiso: Tämä

Psal. 118. on se päiwä ionga HErra teki / iloitcam ia riemuitcam sen päällä. O HErra auta/ o HErra anna hywin käydä. Kijtetty olcon se ioca tule HErran nimen. Tämä cansa kijttä ia ylistä Jumalata swn ia sydämen cansa / ioca on andanut heidän sen päiwän elä/että he sait nähdä tämän Cuningan / sen ulgosluatun Messiaxen/iota caicki pyhät Prophetat ia Cuningat olit odottanet/ia toiwotta hänelle onnia ia myötäkäymistä hänen waldacunnasans/ia woitto ylitze caickein wiholisten. Ninquin he tahdoisit sano: O HErra auta/anna onni ia menestys tälle Cuningalle / että hän saisi woiton ylitze caickein hänen wiholistens/ ia monda hänen waldacundans tulisit cootuxi/iotca händä palwelisit pyhydesä ia wanhurscaudesa caiken heidän eliaicanans.

Loci communes secundæ Partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Deo ejusq; mandatis obediendum esse.

I. OPeme tästä toisesta Cappalesta/ cuinga meidän pitä käyttämän meitäm Jumalan caickiwaldian sana ia käskyä wastan. Meidän

pitä

pitä oleman hänelle cwliaiset/ia tekemän hänen käskyns ia sanans iälkin. Sillä sen nöyryden ia palweluxen Jumala meildä tahto ia waati/ ninquin hänen omilda lapsildans ia palwelioildans. Ninquin sijnä wijdennes Mosexen kirias seiso: Nijn pitäkät nyt mielesän/ että te tegettä ninquin HErra teidän Jumalan on teidän käskenyt/ ia älkätte poiketco taicka oikialla eli wasemalle puolelle/ mutta waeldacat caickisa nijsä teisä/ cuin HErra teidän Jumalan on teidän käskenyt/ senpälle että te mahdaisitta elä/ ia teidän hywin käwisi. Deut. 5. 32

Ja meillä on täsä Esimercki meidän HErran Christuxen opetuslapsisa/ iotca olit cwliaiset hänelle ia tegit ninquin hän oli käskenyt/ eikä sen iälkin kysellet enämbi/ Mutta annoit Herralle Christuxelle sen cuñian/ että hän oli wijsambi cuin he/ ia itze parhain tiesi mitä hän teki. Nijn mös Patriarcha Abraham oli Jumalalle cwliainen/ silloin cosca hän käski/ että hänen piti ufframan hänen Poicans Isachin/ ioca hänellä ainoa oli. Hän olisi taitanut wetä monda estettä/ ia muistutta Jumalalle sen mitä hän oli ennen luanut: Että hänen siemenesäns piti caicki cansa tuleman hywästisiugnatuxi/ ia kysyä cuinga se lupaus piti täytetyxi tuleman/ ios hänen piti ufframan tämän hänen ainoan siemenens ia Poicans. Mutta eij Abraham sitä tehnyt/ eikä kysynyt neuwo hänen omalle järiellens/ Mutta oli Jumalalle cwliainen/ otti hänen Poicans Isachin HErran käskyn iälken ia wei sijhen Paickan cuin Jumala oli hänelle sanonut/ ia olisi mös uffrannut hänen/ iollei Jumala olisi sitä estänyt ia kieldänyt Engelinsä cautta. Näinen esimerckiä pitä mös mei- Gen. 22.

dän seuraman ia oleman Jumalalle cwliaiset / tekemän hänen sanans ia käskyns iälkin / ia eij tutkisteleman ia kyselemän / cuinga se taita olla mahdollinen / Ninquin Sacramenterarit / Calvinisterit ia mwt sencaltaiset tekewät/ iotca tahtowat tutkistella Jumalan salaisutta. Eij mös meidän pidä seuraman meidän oma iärkiäm/mutta Jumalan sana/waicka cuinga camala ia mahdotoin se on meidän mielestäm. Sillä mitä Jumala sano ia käske/ sen pitä seisoman/ia pitä corkiana ia swrna caikilda pidettämän/ Se mahta olla inhimisen mielest hywä taicka paha/ pieni eli swri. Sillä Jumalan salaisudet owat tutkimattomat/ia käiwät ylitze caickein inhimisten iärien. Ja waicka ne owat inhimisten edesä pienet/ cuitengin ne tulewat swrexi/ cosca Jumalan sana ia käsky siehen tule/ ninquin se taitan monicahdalla esimerkillä osotta. Yxi omena on itzestänsä yxi pieni ia wähä Cappale/ ionga päällä eij mitäkän seiso ilman Jumalan sanata. Mutta cosca Jumalan sana ia käsky siehen tule/ nijn on se swri ia corkia/ia sentähden mös meidän esiwanhenbam A-
Gen. 3. dam ia Ewa iotca Jumalan käsky wastan sen söit/ nijn he söit heillens ijancaickisen cadotuxen ia cuoleman. Nijn mös catzo taansa on yxikertainen ia wähä asia itzestänsä.
Gen. 19. Mutta cosca Lothin waimo Jumalan käsky wastan catzoi taansa/ mwttui hän suola wahaxi. Nijn mös otta wiholisia fangixi ia parasta calua heiltä/ näky olewan yxi wähä asia/ ia mailmasa enimästä nijn tapattu. Mutta cosca Jumalan sana ia käsky siehen tule/ nijn se on swri syndi. Sentähden cosca Saul Cuningas wastan Ju-
1. Sam. 15. malan käsky otti Malachiterein Cuningan Agag fangixi/ ionga Jumala oli käskenyt lyödä cuoliaxi/ ia ne tiha-

wimmat naudat otti saalihixi ylitze Jumalan käskyn/nijn hän teki swren synnin / ia mistaisi hänen Cuningalisen waldacundans ia Jumalan ystävyden. Jos me rupiamme catzoman sekä wanhan että wden Testamentin Sacramentein päälle/ nijn ne owat inhimisten mielestä sangen nöyrät ia yxikertaiset. Ymbärinsleickaus näkymös olewan sangen camala ia yxikertainen meno inhimisten mielestä. Samalmuoto Caste ia Altarin Sacramenti/sillä emme me rwmilisilla silmillä taida nähdä sijnä mwta/cuin vettä/ leipä ia vijna/ Mutta cosca me catzome Jumalan sädyn ia sanan päälle / ioca ne on säätänyt ia asettanut nijn me löydäme / että Ymbärileickaus on wanhan Testamentin Sacramenti / ia Casten Sacramentis on wastuuden syndymän pesso / Ja Altarin Sacramentis on meidän HErran Jesuxen Christuxen totinen rwmis ia weri. Nijn mös oli tämä asia/ että Christus käski opetuslasten talutta hänen tygöns Asin ia Warsan / inhimisen tärien iälkin sangen nöyrä ia camala. Mutta cosca me catzome HErran Christuxen sanan ia käskyn päälle / nijn se on sangen corkia ia callis asia. Sentähden pitä meidän caikisa astoisa catzoman Jumalan sanan ia käskyn päälle/ ia sen iälken meitäm oijendaman.

II. Opeme tästä/cuinga swresta meidän HErra Christus Jesus on hänens alendanut ia nöyryttänyt/ettei hän ainoast ole ottanut yhden orian muoto päällensä/mutta mös on aianut ylöncatzotulla muodolla/ swresa köyhydesä yhden Asin päälle. Ja waicka hän oli Jumalan ainoa Poica ia HErra ylitze taivan ia maan/ ionga hallusa caicki Cappalet owat/ ia olisi taitanut aia ia 2. *Christum supra modum se humiliasse.*

vael-

waelda Jumalisesa Maiestetisä ia cunniasa/caickein Engelitten cansa. Nijn cuitengin eij hän ole sitä tahtonut tehdä/ hänen alendamisens aicana/ eikä mös sitäwarten tullut tähän mailman/että hänen piti waeldaman coreudesa/ eli cullatuisa vagnuisa ia satuloisa / eikä swrilla ia corkeilla hevoisilla / mailmalisten HErrain tawalla/ Mutta on caickein swrimasa köyhydesä ia nöyrydesä / ia sen hän on tehnyt meidän tähtem. Ninquin P. Pavali

2.Cor. 8. sano: Te tiedätte meidän Herran Jesuxen Christuxen hywyden / että waicka hän oli ricas/ tuli hän cuitengin köyhäxi teidän tähden/ senpälle että te hänen köyhydens cautta tulisitta rickaxi. Chrysostomus sano: Pauper venit ne propter potentiam timeretur, sed propter paupertatem amaretur. se on: Hän tuli köyhänä senpälle / ettei händä hänen swren voimans tähden pitänyt peliättämän/mutta paremin hänen köyhydens tähden piti racastettaman. Ja on tämä caikille köyhille ia waivaisille swrexi lohdutoxexi / että vaicka he ovat köyhät / nijn eij he sentähden ole hyliätyt Jumalalda. Sillä meidän HErra Christus on mös ollut täsä mailmasa köyhä/ia nijn köyhä/ettei hänellä yhtäkän maia ollut. Ninquin hän itze sano: Ketuilla owat luolat/ia linnuilla pesät/ mutta inhimisen Poialla eij ole cuhunga hän päläns callista.

Matth. 8.

On mös yhdexi neuvoxi ia manauxexi nijlle coreille ia ylpeille/ iotca ylön swrna itzens pitävät ia muita ylöncatzovat/eikä ketäkän pidä vertanans / että he panevat poijes heidän ylpeydens ia coreudens / ia seuravat meidän HErran Christuxen esimerckiä/Ninquin hän itze

käske ia mana sanoden: Oppecat minusta/sillä minä Matth.
olen siviä ia nöyrä sydämestä/ia teidän pitä löy=
tämän levon teidän sielullen. Ja P. Pavali sano: Phil. 2.
Jocainen olcon ninquin Christus Jesus oli/ ioca
waicka hän oli Jumalan caltainen/ eij cuitengan
hän wäkivallaxi lukenut Jumalan caltainen ol=
la/waan itzens alensi/otti orian muodon pällen=
sä/ia tuli muiden inhimisten wertaisexi / nöyrytti
itzens/oli cwliainen haman cuoleman asti / ia ri=
stin cuoleman saacka. 3.
III. Opeme cuinga ihmelinen Jumala on hänen Deum mi-
töisäns/ia käyppi ylitze caickein inhimisten iärien ia aiato= rabilem
xen/ ninquin Esaias sano: HErran neuvot ovat ih= in suis op- ribus.
meliset. Ja/Jumalan neuvot/työt ia tegot ovat Palio Esa. 28.
toisin/cuin inhimisten neuvot. Ninquin hän itze sano: Mi=
nun aiatoxen eij ole teidän aiatoxen/ia teidän tien Esa. 55.
eij ole minun tieni (sano HErra) Mutta nijn Pal=
io cuin taiwas on corkiambi maata / nijn mös
ovat minun tieni corkiamat cuin teidän tienne / ia
minun aiatoxeni corkiamat cuin teidän aiatoxen.
Ja inhimiset cosca he iotakin tahtovat tehdä / alcavat he
swresta/ia cuitengin se turhan wijmein langepi. Mutta
Jumala sitä wastan alca hänen työns ihmelisestä ia yxi=
kertaisesta/ia cuitengin tule swrexi ylitze inhimisten aiato=
xen. Ninquin Jumala on täsä tehnyt/ että cosca hän
tahdoi edestuotta hänen Poicans Christuxen Jerosoly=
man caupungijn/ia yhdexi uffrixi/hinnaxi ia maxoxi cai=
ken mailman syndein edestä ulgosanda. Nijn eij hän hän=
dä swresa coreudesa lähettänyt/mutta köyhydesä/nijn et=
tei yxikän inhiminen olisi sitä taitanut aiatella eikä uscoa/

että hän ioca oli niijn ylöneatzottu mailman edesä/ piti lunastaman mailman synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta. Ja monda muuta sencaltaista esimercki on/cosca Jumala tahdoi tehdä inhimisen/niijn hän otti yhden maan eli mullan cappalen/ia teki siitä inhimisen hänen oman cuvansa cälkin. Ja cosca hän tahdoi waimon miehen apulaisexi tehdä/niijn hän otti yhden luun Adamin kyliestä ia teki siitä waimon/ ionga hän annoi hänelle. Jos caiken mailman inhimiset olisit siinä ollet/niijn he olisit sitä ihmetellet ia turhana pitänet/että maasta piti inhiminen tehtämän/ia waimo yhdestä luusta. Niijn myös meidän HErra Christus teki silloin/cosca hän tahdoi ilmoitta hänen sanans Pacanoille/ia anda saarnata Euangeliumin ymbäri caiken mailman/niijn hän lähätti köyhät calamiehet ulgos/yhden yhten maacundā/toisen toiseen/ saarnaman caikille cansoille/ia kändämän heitä vscoon/ ioca inhimisten mielestä oli sangen ihmellinen / cuinga nämät yxikertaiset köyhät miehet/piti taitaman käätä niijn monda inhimistä vscoon / ia cuitengin Jumala heidän sarnans cautta käänsi monda maacunda/ caupungita ia kyläoikian vscon. Samalmuoto myös hän teki silloin / cosca hän tahdoi sen oikian Euangeliumin opin wetä ulgos walkiuteen pawin pimeydestä. Niijn hän otti yhden köyhän ia yxikertaisen miehen Martinum Lutherum, ia weti sen edes/ioca Cluostarisa oli Munckina ollut/ että hänen piti saarnaman Euangeliumin/ pavia ia caickia hänē ioucko-ansa wastan/ioca oli sangen ihmelinen/cuinga yxi köyhä Muncki piti sitä taitaman tehdä/ia seisoman pawia/Keysarita/ia niijn monda Cuningasta / Cardinalia/ Pispoia ia muita wastan / ia heitä tacaperin aiaman. Ja cui-

tengin Jumala hänen cauttans saatti sen oikian Euangeliumin opin walkeuten. Nijn että monda maacunda/ caupungi ia kylä tuli käätyxi oikian vscoon/ia eikä pawi caiken hänen iouckons cansa/eikä Helwetin Portit/taitanet sitä wastan seiso. Sentähden pitä meidän pitämän Jumalan neuvot ia tegot swrna ia corkiana. Sillä waicka ne owat algusa sangen pienet ia yxikertaiset / nijn cuitengin ne wijmein tulevat swrexi/ia palio hywä matcan saattavat/ylitze inhimisten aiatoxet. *Admonitio.*

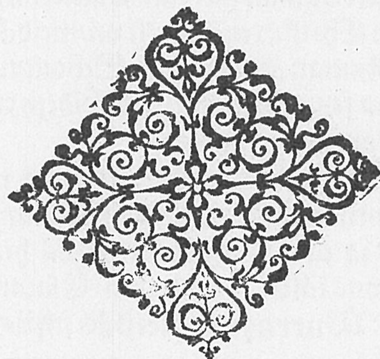
IV. Opeme/cuinga meidän pitä tätä Cuningasta HErra Jesusta Christusta wastan ottaman/ cosca hän meidän tygöm tule Euangeliumin saarnan ia Sacramentein cautta. Meidän pitä tekemän ninquin Psalmisa seiso/cusa Dawid sano: Tehkätte Portit awaraxi ia owet corkiaxi/että cunnian Cuningas mahta siehen sisälle mennä. Se on/meidän pitä walmistaman meidän sydämen / synnin catumuxen ia elämän parannoxen cansa. Sillä tämä HErra tahto puhdasta sydändä/ioca on caunistettu pyhän elämän/oikian uscon/toiwon/rackauden ia caickein hyväin avuin cansa. Meidän pitä mös haiottaman meidän waattem/ia oxia ticlle meidän Herran Christuxen eteen/se on/meidän pitä auttaman ia caunistaman Kirckoia ia Schouluia/senpälle/että saarnawirca sen cautta tulisi ylöspidetyxi/hänen pyhän nimens kijtoxexi ia cunniaxi. *4. Discimus quomodo Christum excipere debeamus. Psal. 24.*

Samalmuoto pitä meidän auttaman nijtä köyhiä ia waivaisia hänen nimens tähden / ruockiman ia waatettaman heitä / ia caickia laupiuden töitä heille osottaman hänen käskyns iälkin. Ninquin Esaian Prophetan tykönä seiso : Murra sinun leipäs nijlle isowaisil- *Pauperes juvandi. Esa 58.*

le/ ne radollisèt wie sinun huoneses / ia ios sinä näet iongun alastoman nijn waateta händä/ia älä käike sinuas sinun lihas edestä. Ja nämät laupiuden työt HErra itze luke hänellens tehdyxi/ sanoden: Mitä te oletta tehneet yhdellä nijstä pienimistä minun nimeeni/sen te oletta tehnet minulle. *Matth. 25.*

Wijmein/ninquin tämä cansa on weisannut Herralle Christuxelle kijtoswirsiä/ nijn pitä mös meidän ylistämän/kijttämän ia cunnioittaman Jumalata suulla ia sydämellä / että hän on mös ilmoittanut hänen ainoan rackan Poicans meille Euangeliumin saarnan ia Sacramentein cautta / ia rucoileman / että hän meitä sijnä warielisi/ia oikiasa uscosa loppun asti piddäisi. Ja että Jumala hänen Poiansa waldacuñan ymbärins lewittäisi/ia monda sihen tulisi cootuxi / ia meitä caickia pyhällä hengelläns hallitzis / että me oikiasa uscosa loppun asti wahwana pysyisime/ia hänen tykönäns ijancaickisesta olisime. Jonga meille caikille andacon ia suocon Jumala caickiwaldias ylistetty ijancaickisesta / Amen.

Deus voce ac corde celebrandus, eiq; gratias agendæ.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 21. Lugus.

JA sanoi Jesus Opetuslapsillens: Ja merkit pitä tapattuman Auringosa/ cuusa ia tähdeisä. Ja maasa pitä canssalle oleman ahdistos / epäelyxen tähden. Ja meri ia allot pitä pauhaman. Ja inhimiset maasa pitä cuiwettuman pelgon tähden/ ia odottamisen tähden/ nijtä cuin tulewat maan pijrin päälle / Sillä että taiwan ewut pitä lijcutettaman. Ja silloin heidän pitä näke-

män inhimisen Poian tulewan pilwisä / swrella woimalla ia cunnialla. Cosca nämät rupewat tapattuman / niin ylöscatzocat ia ylösnostacat teidän pään / Sillä että teidän lunastuxen silloin lähestypi. Ja hän sanoi heillen wertauxen / catzocat Fijcunapwta / ia caickia puita / cosca he ulgospuhkewat / niin te itze nijstä näette ia merkitzette / että suwi on läsä: nijn mös te / cosca te näettä nämät tapattuwan / sijtä tietkätte / että Jumalan waldacunda ombi läsä. Totisesta sanon minä teille / ettei tämä sucucunda pidä ennen huckuman / cuin nämät caicki tapattuwat. Taiwas ia maa huckupi / waan minun sanani eij pidä huckuman. Mutta cawattacat teitän / ettei teidän sydämen coscan rascautetta syömisestä ia iuomisesta / ia elatuxen murhesta / ia tämä päiwä tule äkistä teidän päällen. Sillä ninquin yxi paula hän tule caickein ylitze / iotca asuwat maan päälle. Nijn olcatte nyt aina walpat ia rucoilcat / että te olisitte mahdoliset caickia näitä wälttämän / iotca tapattuman pitä / ia seisoman inhimisen Poian edesä.

TÄmä Euangelium on yxi ennustos meidän HErran Jesuxen Christuxen tulemisesta wijmeisnä päiwänä / duomitzeman eläwitä ia cuolluita. Sillä HErra Christus itze sen ennusta/ia sijtä puhu opetuslastensa cansa. Ja anda tietä / että ninquin se ensimäinen hänen tulemisens on tapattunut swresa köyhydesä ia nöyrydesä / cosca hän aioi Jerosolyman caupungijn yhden Asin päälle / ylöncatzotulla muodolla: nijn pitä tämä toinen tulemus wimeisnä päiwänä / tapattuman Maiestetisä ia swresa cunniasa. Ja on tämä Euangelium asetettu saarnatta tämän päivän päälle: Sentähden/ettei yxikän pidä pahennosta ottaman hänen köyhydestäns/että hän nijn ylöncatzotulla muodolla on aianut Jerosolymaan/ eikä sentähden elämän ilman suruta ia pelgota/Sillä ninquin hän köyhydesä ia nöyrydesä tuli aiain Jerosolymaan yhden Asin päälle: Nijn hän wimeisnä päiwänä on tulewa sitä swremasa cunniasa ia Maiestetisä/ia pitä caicki duomitzeman. Osotta mös ne merkit iotca pitä käymän hänen tulemisens edellä / sekä Taiwasa/Maasa ia Meresä. Ja lohdutta täsä meitä/ia caickia Christityitä inhimisiä ia käske nosta silloin meidän pääm ylös. Sillä (sano hän) silloin lähesty teidän lunastuxen. Ja wetä tähän sisäll yhden wertauxen Fijcuna puusta ia muista puista. Että ninquin ne/ cosca he ulgospuhkewat/ osottawat Suwen läsnä olewan: nijn mös ne merkit osottawat/ meidän HErran Jesuxen Christuxen tulemisen wimeisnä päiwänä/ olewan läsnä. Ja mona meidän HErra Christus caickia täsä/ cartaman ylönsyömisestä ia iuomisesta / ia tämän elämän

Exordium à summa hujus Euangelij.

Ratio cur hoc die explicetur hoc Euangelium.

Ostendit simul signa præcedentia postremum suum adventum.

Hortatur praterea ad vitandam ebrietatem.

murhesta/ia käske aina walpat olla ia rucoilla/että me olisime mahdoliset seisoman hänen edesänsä. Ja on tämä Euangelium caikille Jumalisille inhimisille sangen lohdulinen. Sillä he silloin pääsewät synnistä ia cuolemasta / ia tulewat ijancaickisen elämän. Mutta nijlle Jumalattomille/yxi cowa ia cauhia saarna/ sillä että he silloin heitetän ijancaickisen pimeyten / cusa pitä oleman itcu ia hamban kiristys.

Matth.25.

Occasio hujus Concionis.

Mistä nyt HErra Christus on saanut tilan tähän saarnan wijmeisestä päiwästä/anda P. Lucas tietä täsä samasa lugusa/nimittäin sijtä/että cosca opetuslapset ylistit Jerosolyman templin rakenosta/ia HErra Christus sanoi/että se piti mahan cukistettaman/nijn ettei sihen pitänyt iäämän kiwe kiwen päälle. Nijn opetuslapset kysyit/ cosca sen piti tapattuman/ ia mitkä piti oleman wijmeisen päiwän merkit. Sillä he luulit sen templin seisowan wijmeisen päiwän asti. Ja sen syyn tähden kysywät molemista/sekä Templin lopusta/että wijmeisestä päiwästä. Sentähden mös Herra Christus rupeisi molemista saarnaman/ sekä Jerosolyman Templin häwitöxestä / että wimeisestä päiwästä ia hänen tulemisestansa. Ja nijstä merkeistä iotca pitä käymän hänen tulemisens edellä.

Tämä Euangelium yhten sopi/sen seitzemenen Uscon Cappalen cansa/cusa me tunnustame ia sanome: Minä uscon Jesuxen Christuxen päälle/ioca on tulewa wijmeisnä päiwänä / duomitzeman sekä eläwitä/että cuolluita.

Propositio continens tres partes.

Ja on täsä Euangeliumisa colme osa:

1. On nijstä merkeistä iotca pitä käymän sen wijmeisen päiwän edellä.

II. On meidän HErran Jesuxen Christuxen tulemisesta wijmeisnä päiwänä / ia sijtä lohdutoxesta / cuin meille on hänen tulemisestans.

III. On HErran Christuxen manauxesta / cuinga itzecukin pitä hänens walmistaman / HErran Christuxen tulemista wastan.

Ensimäinen osa.

NIn palio cuin tähän ensimäisen osan tule / ylösluke HErra Christus täsä colminaiset merkit. *Analysis primæ partis continens tria membra.*

I. Ensistä nijstä merkeistä / jotca pitä tapattuman taiwasa. *I. Signa cœlestia.*

Ja pitä tapattuman merkit Auringosa / Cwsa ia tähdeisä.

Auringon ia Cwn merkit / hän ymmärtä täsä ne pimeydet / iotca tapattuwat Auringosa ia Cwsa / ninquin hän itze sen ulgostoimitta P. Matthæuxen tykönä / cusa hän sano: **Auringon pitä pimiämän / ia Cw ei pidä paistaman / ia tähdet pitä putoman taiwasta.** *Matth. 24.*

Ja waicka sihen owat luonoliset syyt / että Auringo ia Cw pimenewät. Sillä Auringon pimeys tapattu silloin / cosca Cw tule cohdastans Auringon ia meidän silmäin wälille / ia estä ettei me taida nähdä auringota / ia tapattu silloin cosca cw syndypi. Mutta Cw silloin pimene / cosca maa tule cohdastans Auringon ia Cuun wälille / nijn ettei Auringo taida paista Cwn päälle / eikä sitä ylöswalgaista / ia tapattu silloin cosca Cw on täydelläns. Nijn cuitengin owat ne mös wijmeisen päiwän / ia HEr- *Ecclipsis Solis & Lunæ.*

ran Christuxen tulemisen merkit. Ninquin taiwan Caarella/ioca näky toisinans pilwisä/on mös luonolinen syy:
Gen. 19. Ja on cuitengin mös sen lijton mercki cuin Jumala teki Noen cansa/ettei hän enämbi tahtonut anda tulla weden paisumusta maan päälle.

Stellæ decident. Mitä HErra Christus täsä puhu tähdein merkeistä/että ne pitä putoman taiwasta / pitä meidän nijn ymmärtämän/että waicka eij ne taiwasta alasputo: nijn cuitengin pitä oleman inhimisten silmäin edesä / ia heidän mielesäns/ninquin ne alasputoisit taiwasta. D. Lutherus teke näinen sanain päälle tämäncaltaisen ulgostoimituxen/että tähdein langemus merkitze sitä/että inhimiset pitä poislangeman uscosta / ia sijtä oikiasta Euangeliumin opista.

Ymmärtä mös HErra Christus tähdein merckein cansa Cometat/ ia muut oudot tähdet/cuin pitä näkymän taiwasa / ia owat mös HErran Christuxen tulemisen merkit. Joista ilman epäelemätä oli se wsi tähti/ ioca nägyi sen wuoden päälle 1572. ymbäri coco mailman/ ylhällä keskellä taiwasta/nijnen tähtein seasa iotca cutzutan Cassiopæa / ia oli nijn swri ia kircas cuin Venus/ ioca toisinans cutzutan Cointähdexi/cosca hän huomenelt tain Auringon edellä käypi / ia toisinans ehton tähdexi/ cosca hän ehtona Auringon iälken käypi.

Virtutes cœlorum commovebuntur. Nijn palio cuin Taiwan awuin tule/ioista Herra Christus täsä puhu : että taiwan awut pitä liicutettaman/anda hän sen cansa tietä/ että taiwan waicutoxet pitä mös heicomaxi tuleman / ia päiwä päiwältä wähenemän. Ninquin yxi huone/cosca se cauwan seiso/ ia tule wanhaxi/rupe callistuman/ia wijmein mahan lan

ge. Eli ninquin yxi inhiminen cosca hän tule wanhaxi/ nijn hän tule aina heicomaxi päiwä päiwäldä: Nijn mös taiwan awut tulewat wijmeisen päiwän edellä aina heicomaxi/ia eij waicuta nijn woimalisesta/ cuin he algusa/ia endisen aicaan/owat waicuttaneet.

II. Puhu HErra Christus nijstä merkeistä / iotca maasa pitä tapattuman. II. Signa terrestria.

Ja maasa pitä oleman cansalle ahdistus epäelyxen tähden. Ja cohta iälken sano: **Ja inhimiset pitä cuiwettuman pelgon tähden ia odottamisen tähden/nijstä cuin tulewat maan pijrin päälle.**

Täsä hän osottane merkit iotca maan päälle inhimisten seasa pitä tapattuman. Ja edespane täsä cahtalaiset merkit:

1. **Että cansalle pitä oleman ahdistos maan päälle epäelyxen tähden**/ se on/ heidän pitä surusta/ murhesta/waiwasta ia tuscasta nijn ahdistettaman / ettei pidä yhtäkän ilo ia riemu oleman/ mutta itcu ia parcu/ ettei he tiedä cuhunga he tien ottawat. Ja pitä langeman epäelyxeen/nijn että moni itzensä surma. I. Anxietas gentium in desperatione.

2. **Että inhimiset pitä cuiwettuman**/se on/ sencaltaiset cowat aiat/ia surulliset menot pitä tuleman/ että inhimiset pitä pois cuiwettuman pelgon tähden. 2. Homines extabescent præ timore.

P. Matthæuxen tykönä HErra Christus wielä enämbi merckiä ylösluke/cusa hän sano: **Yxi cansa pitä ylösnouseman toista wastan/ia yxi waldacunda toista wastan / ia pitä tuleman rutto taudit/ nälkä ia maan Järistös monesa paicasa.** Item/ Matth. 24.

Yxi pitä toisen pettämän ia keskenäns toinen toistans wihaman. Ia wäärät Prophetat pitä ylösnouseman / ia monda wietteleman / ia että pahus saapi wallan / pitä rackaus monesta kylmenemän. P. Pawali mös Timotheuxen tygö kirioitta näistä merkeistä / iotca pitä käymän wijmeisen päiwän edellä ia sano: Mutta Hengi sano selkiästi / että wijmeisillä aioilla muotamat luopuwat vscosta / ia waarin ottawat wietteleweisistä Hengistä ia perkelen opetuxesta / nijnen cautta iotca ulcocullaisudesa walhen puhuwat owat / ioilla omatundo on poltinraudalla merkitty / ia kieltäwät awioskäskyn / ia waatiwat ruoca wälttämän. Nijn hän mös Thessalonicerin tygö sanopi: Eij Herra tule ennen / cuin poislangemus tapattu / ia synnin Inhiminen ia cadotuxen lapsi tule ilmoitetuxi / ioca on wastahacoinen / ia ylöscorgotta hänens ylitze Jumalan / ia Jumalan palweluxen / nijn että hän itzens istuttapi Jumalan templijn / ninquin yxi Jumala / ia teeskele itzens ninquin hän olisi Jumala.

1.Tim.4.

2.Thes.2.

III. III. Edespäne HErra Christus ne merkit / iotca meresä pitä tapattuman / cusa hän sano:

Signa quæ erunt in mari.

Meri ia aaldo pitä pauhaman.

Eij waimoin taiwasa / Auringosa / cwsa ia tähdeisä / eli maan päälle inhimisten seasa pidä merkit tapattuman: Mutta mös meresä. Sillä swret ia angarat Twlispäät pitä tuleman / iotca pitä ylösnostaman sencaltaiset swret ia corkiat aallot / että meri pitä sangen pauhaman ia iylisemän / ia sencaltaiset weden paisumiset pitä tai-

pat-

pattuman/että caupungit/kylät/inhimiset ia luondocappalet moneisa paicoisa pitä wedenalla uppoman.

Opetuxet ensimäisestä osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OVeme/ettei Jumala tahdo yhdengän syndisen inhimisen cadotusta / mutta että caicki tulisit autuaxi/ninquin hän itze sen todista yhden walan cansa Ezechielin Prophetan tykönä/sanoden: Nijn totta cuin minä elän/ en tahdo minä yhdengän syndisen cuolemata / Mutta että Jumalatoin käändä hänens ia elä. Ja Petrus Apostoli sano: Eij Jumala tahdo että iocu pidäisi huckuman / mutta että iocainen kändä itzens parannoxen. Sen meidän HErra Christus mös täsä osotta/ sen cansa/että hän meille tietä anda ne merkit / iotca pitä tapattuman sen wijmeisen päiwän edellä/ senpäälle/ että iocainen parannaisi hänens/ia olisi walmis cosca hän tule/ia mahdaisi löyttä nijnen/wanhurskasten ia vlgoswalituiden seasa. Sillä ios Jumala tahdoisi iongun inhimisen cadotusta / nijn eij hän olisi ilmoittanut nijtä merckiä/iotca pitä käymän hänen tulemisens edellä: Sentähden mös Jumala osotta monda merckiä taiwasa/ monda outo tähte / monda Cometi/ Samalmuoto mös maasa ia meresä/että hän nijnen cautta ylösherättäisi meitä synnin tundon/catumuxen ia elämän parannoxen. Ninquin hän mös annoi tehdä monda ihmettä Pharao Cuningan edesä Mosexen ia Aronin cautta / ia pyyti sen cansa wetä ia käättä händä oikian synnin catumuxen/ ia elämän parannoxen. Samalmuoto sen ensimäisen mailman/

I. *Deum non velle mortem peccatoris.*

Ezech. 33.

2. Pet. 3.

Sodomã ia Gomorrã/ iwttaita ia Jerusalemin caupungin asuwaisia/ sekä saarnan / että taiwan merckein cautta Jumala tahdoi wetä heitä synnin catumuxeen ia parannoxeen. Ja wielä nyt osotta sencaltaiset merkit/ia tahto meitä wetä nijnen cautta parannoxeen. Tämän caltaisita merckeiä eij pidä meidän ylöncatzoman / ninquin ne Jumalattomat tekewät / eikä mös ulconaisten silmäin cansa nijtä ainoasta catzeleman / mutta mös sydämen ia mielen cansa/ia tundeman Jumalan swrta armo ia laupiutta/ioca tahto meitä nijnen cautta ylösherättä/ ia wetä synnin tundoon/ia elämän paranoxeen/eten me huckuisi ia cadotetuxi tulisi / tämän Jumalattoman mailman cansa.

2. *Diem extremum propè esse.* II. Opeme tästä/että se wijmeinen päiwä eij ole sillen caucana/mutta jwri läsnä/ ia lähembänä cuin iocu lwle. Sillä ne merkit ioista meidän HErra Christus täsä Euangeliumisa puhu / owat enimästä io edesmenneet ia tapattuneet/ninquin me silmäin cansa olema nähneet/että enimäst ioca wuosi Auringo ia Cw owat pimeexi tulleet / ia eij ole heidän paistettans osottaneet/ toisinans caxi ia colme/toisinans useimat pymeydet owat näkyneet yhden wuoden päälle. Samallamuoto mös on näkynyt monda ihmelistä tähte ia Cometa sekä nyt äsköin/että ennen/ iotca osottawat sen wijmeisen päiwän olewan läsnä. Ja ilman näitä/nägyi yxi ihmelinen wsi tähti 1572. wuona ylhällä taiwasa/(ninquin textin ulgostoimituxesa sanottin) ioca coco aiastaian ia monicahdat cwcaudet nägyi taiwasa/ia on wissistä ollut yxi nijstä taiwan merkeistä/iotca pitä käymän HErran Christu-

xen tulemisen edellä. Sillä sencaltaista tähte eij ole ikänäns ennen nähty mailman algusta.

Cuinga usein mös on näkynyt taiwasa / ninquin swri sotawäen ioucko / sotiwan toinen toistans wastan? Cuinga usein on näkynyt ninquin cuolutten paaret / ristit / lwdat ia miecat taiwasa? Cuinga usein on Taiwas näkynyt olewan punainen / ninquin weri / toisinans ninquin tuliset / toisinans siniset ia wiherläiset liokat / juoxewan ymbäri taiwan? Jos me rupeme catzeleman nijnen merckein päälle / iotca maassa tapattuwat inhimisten seas: nijn me löydäm / että swrin osa näistä on mös edesmennyt. Sillä ahdistus / tuska / suru ia murhe / itcu ia parcu täsä on ollet / ia wielä on. Cuinga monda itzens hirttäwät ia mwtoin surmawat heitäns epäelyxen tähdē / ninquin Saul / Achitophel ia Judas Iscarioth / sekä täsä Caupungisa että maankylisä meidän aicanā? Samallamuoto sodista ia tappeluxista cwlu iocapaicasa, Britannias, Hollandis, Franckrijkis / Hispanias, Ungaris / Wenäiän maalla / Saxasa ia muolla. Ja meillä itze alati on sota ollut / toisinans yhden / toisinans toisen cansa / nijn että meidän eliaicanam eij ole wahwa ia seisowainen rauha ollut. Nijn mös nälkä / Rutto taudit ia callit aiat owat ollet monesa macunnasa / ia mös meidän seasam. Jos me taas rupeme catzeleman nijtä merckeiä / iotca Meresä tapattuwat / nijn me löydäme / että nekin enimästä owat edesmennect. Sillä sencaltaiset twlispäät ia angarat ilmat owat näinä wuosina ollet / maasa in meresä / että ne huonet maahan lyönet / ia ylösalaisin cukistanet owat monesa paicasa. Sencaltaiset weden paisumiset owat olleet ulcomailla / että caupungit ia kylät

ynnä inhimisten cansa owat wedenalla upotetut / ia täsä Suomesa owat wedet ia wirdat ratkennet nijn / että cusa ennen owat ollet ojat / siinä nyt owat swret ioet. Monicahdoisa paicoisa on wesi aleman itzensä laskenut / nijn että carit ia wahat / iotca owat ollet ennen weden alla / ia eij yxikän niitä tietänyt / ne nyt näkywät ia seisowat corkiana wedestä / ia cusa ennen on ollut wesi / siinä nyt owat niitud ia cangared, ia cusa ennen owat ollet cosket / siinä on cuiwa / ia nyt cosket owat siinä / cusa eij ikänäns ole coskea ennen ollut / iotca caicki todistawat että se wijmeinen päiwä on läsnä / ia itzecukin mahta hänens sihen walmista.

Toinen Osa.

Analysis secunda Partis duo membra continens.

ENsimäisesä ososa te saitte cuulla niistä merkeistä / iotca pitä käymän wijmeisen päiwän edellä : Täsä toisesa me saame cwlla / meidän Herran Christuxen tulemisesta wijmeisnä päiwänä / ia siitä lohdutoxesta cuin meille siitä on. Ja edesuotta HErra Christus meille täsä cari Cappaletta.

I. *Adventus Christi extremo die.*

I. Hänen tulemisesians wijmeisnä päiwänä.

Ja silloin pitä heidän näkemän inhimisen Poian tulewan pilwisä / swrella woimalla ia cunnialla.

Näisä sanoisa meille on colme Asian haara.

1. *Circumstantia Personæ Advenientis.*

1. On siitä Personasta iota tuleman pitä cuca se on / nimittäin / inhimisen Poica: Inhimisen Poian cansa HErra Christus hän ymmärtä itze hänens. Ja cutzu hänens inhimisen poiaxi. Senpähden että hän on syndy-

nyt

nyt Neitzestä Mariasta / ia ottanut hänen päällens inhimisen luonon/ia sen cansa osotta hänen hywän suosions inhimisiä cohtan.

2. On sijtä paicasta/cusa hänen pitä tuleman/nimittäin: Pilwisä. 2.

Circumstantia loci ubi veniet.

Sillä HErra Christus hän täsä sano: Että heidän pitä näkemän hänen / tulewan pilwisä. Ja Apostolitten tegoisa seiso: Että cosca Christus oli ylösotettu taiwasen / nijn yxi pilwi otti hänen heidän silmäins edestä/ia cuin he ylöscatzoit taiwasen/hänē iälkins/nijn seisoi/caxi miestä heidän tykönäns/waatetetut walkeilla waatteilla/iotca sanoit: Te Galilæan miehet / mixi te seisotta ia catzotta ylös taiwasen/tämä Jesus ioca ylösotettin teidän tyköän taiwasen/ hänen pitä nijn tuleman/ninquin te näitte hänen ylösmenewän taiwasen. *Act. 1.*

3. On sijtä muodosta/cuinga hän on tulewa / nimittäin: 3.

Modus adventus Christi.

Swrella woimalla ia Cunnialla.

Ja teke HErra Christus täsä eroituxen/sen tulemisen wälillä/ioca tapatui palma Sunnuntain päälle/ cosca hän tuli Jerosolyman caupungijn Aiain ylönecatzotulla muodolla / istuden yhden Asin päälle / swresa köyhydesä ia nöyrydesä: Ja tämän tulemisen wälillä/ioca pitä tapattuman wijmeisnä päiwänä/ia sano / että hän on silloin tulewa swrella woimalla ia cunnialla. Ja ninquin P. Mattheuxen tykönä seiso: Hänen pitä tuleman Maijesteetisä. Sillä ninquin hän Jerosolyman aioi köyhydesä: Nijn hän sitä swremasa Maije- *Matth. 25.*

stetisä/woimasa ia cunniasa/on tulewa wijmeisnä päiwänä/ia caicki silmät pitä hänen näkemän.

II. *Consolatio piorum.* II. On sijtä lohdutuxesta/cuin meille on hänen tulemisestans/ia edespäne HErra Christus täsä Cahtalaiset asetat.

I. *Iubet attollere capita.* 1. Käske hän nosta meidän pääm ylös.

Cosca nämä rupewat tapattuman/nijn ylöscatzocat/ia nostacat teidän pään ylös.

Näillä sanoilla meidän HErra Christus lohdutta meitä ia caickia Christilisiä inhimisiä/ia ensistä käske meidän silloin ylöscatzoa ia meidän pääm ylösnosta/olla iloiset ia poispanna caiken surun ia murhen meidän sydämistäm/ia anda sen cansa tietä/ että me täsä surkeasa elämäsä oleme swresa murhesa ia tuscasa/ioca meidän scliäsäm on täsä/ ninquin yxi rascas tacka ia cuorma/ionga alla me allapäin käyme/ia sentähden hän käske catzo ylös/ia ylös nosta meidän pääm.

2. *Causam annectit, quamobrem debeamus attollere capita.* 2. Osotta hän sen syyn mingätähden meidän pitä nostaman meidän pääm ylös.

Sentähden (sanopi hän) **että silloin lähestyypi teidän lunastoren.**

Cuin hän tahdoisi sano: Täsä mailmasa te oletta monen tuscan ia wastoinkäymisen alla/ia waiwatan täsä aina synnildä/ täldä Mailmalda ia perkeleldä. Ja waicka minä olen teitä lunastanut/ minū Pijnani ia cuolemani cautta/ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta/ia ansainut teille wanhurscauden ia ijancaickisen elämän: nijn cuitengin te täsä mailmasa oletta ristin ia murhen alla/nijn ettei te ole wielä tulleet sihē iloon ia riemuun/ionga

minä

minä olen teille walmistanut ia ansainut. Mutta cosca te näette minun tulewan Maiestetisä/ suurella woimalla ia cunnialla/nijn teidän silloin pitä täydelisestä pääsemän synnistä/ cuoleman ia perkelen wallasta/ ia tuleman teidän oikian Isän maalle/ ijancaickiseen iloon ia riemuun/ia sitä iloa eij pidä yxikän teildä poisottaman/ mutta se pitä pysymän ijancaickisesta/ ilman loputa. Ja tätä lunastosta meidän HErra Christus täsä ymmärtä/ ia sentähden käske silloin/cosca hän tule/ pois panna caiken murhen/ia catzo ylös/ia ylösnosta meidän pääm. *Iob. 16.*

III. On sijtä wertauxesta/ionga hän tähän sisälle wetä: III. *Similitudo sumpta à ficu & cæteris arboribus.*

Catzocat Fiicuna pwta ia caickia puita/ cosca he ulgospuhkewat/nijn te näette nijstä/ että suwi on läsä/nijn mös te/ cosca te näette nämä tapattuwan/nijn tietkätte että Jumalan waldacunda ombi läsä.

Täsä HErra Christus tämän nykyisen elämän ia sen ijancaickisen elämän pane toinen toistans wastan. Tämän elämän hän talwen werraxi wetä/ia sen ijancaickisen elämän hän wetä Suwen werraxi. Ja ninquin talwi on kylmä ia cowa/ia tuo myötäns wilut ia pacaiset/iotca owat inhimisille waiwaloiset kärsiä. Nijn mös inhimisen elämä täsä mailmasa/on annettu monen ristin/tuscan ia waiwan ala. Ja sitä wastan ninquin Suwi on iloinen ia lämmin/ia caswatta caickinaiset hedelmät inhimisten hywäxi ia tarpexi: Nijn mös se ijancaickinen elämä pitä oleman täynäns ilo ia riemu/ ilman tuscata ia murheta. Ja sencaltaista ilo / iota eij yxikän silmä ole *Esa. 64.*

1.Cor.2. nähnyt/eij ykikän corwa ole cwllut/ eikä yhdengän inhimisen sydämeen astunut.

IV. *Iuramento confirmat asseverationem.*

IV. On sijtä walasta/ iolla hän wahwista hänen puhensa.

Totisesta sanon minä teille/ ettei tämä sucucunda pidä huckuman ennen/ cuin nämä caicki tapattuwat. Taiwas ia maa huckupi/ mutta minun sanani eij pidä huckuman.

Ninquin hän tahdoisi sano: Mitä minä olen teille sanonut/pitä caicki tapattuman/nijn totta cuin minä olen totinen/ ioca sen olen teille sanonut: Taiwas ia maa pitä huckuman/mutta minun sanani eij pidä huckuman/ eikä tyhiäxi tuleman/mutta pitä pysymän ijancaickisesta ilman loputa.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta osasta.

I. *Discimus Christum extremo die certò venturum judicare vivos & mortuos.*

I. Opeme tästä/että HErra Christus on wissistä tulewa wijmeisnä päiwänä/duomitzeman eläwitä ia cuolluita. Sillä hän itze sano ia todista sen täsä Euangeliumisa sanoden: Silloin heidän pitä näkemän inhimisen poian tulewan pilwisä. Tästä HErran Christuxen tulemisesta Enoch ioca oli seitzemes Adamista/ on ennustanut sanoden: Catzo HErra tule monein tuhanen pyhäin cansa duomitzeman caickia/ia rangaiseman caicki sumalattomat. Ninquin Judan Epistolasa sijtä seiso

Epist. Iudæ. Kirjoitettu. Ja Esaias mös on tästä HErran Christu-

Esa.66. xen tulemisesta ennustanut/cusa hän näin sano: HEr-

ran

ran pitä tuleman tulen cansa / ia hänen rattansa ninquin tuulispää/costaman hänen wihansa hirmuisudesa/ ia hänen rangastoxens tulen liekillä. Ja HErran pitä duomitzeman tulen ia hänen mieckansa cansa. Nijn mös Zacharias Propheta sano: Catzo minun HErrani tule / ia caicki hänen pyhänsä hänen cansans. Samallamuoto P. Pawali Corintherin tygö sano: Jumala on asettanut yhden päiwän/ionga päälle hänen pitä duomitzeman maan pijrin wanhurskaudella. Item. Thessalonicerin tygö sano hän: Jtze HErra pitä alasastuman taiwast, ia ylimäisen Engelin äänen ia Jumalan Baswnan cansa. Näistä Prophetain ia Apostolitten todistoxista/ia erinomaisesta meidän HErran Jesuxen Christuxen omista sanoista / me cwlema/että HErra Christus pitä wissistä tuleman wijmeisnä päiwänä/eläwitä ia cuolluita duomitzeman. Zach.14. 2.Cor.4. 1.Thes.4.

II. Opeme tästä toisesta Cappalesta/että ninquin se wijmeinen päiwä nijlle Jumalatomille on cauhia/ia sangen hirmulinen/nijn se on nijlle Jumalisille ia ulgoswalituille inhimisille lohdulinen/ suloinen ia iloinen päiwä. Sillä he silloin pääsewät caickesta rististä/tuscasta ia waiwasta/ perkelestä / synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta. 2. Extremum diem imp fore terril lem, piis v rò lætum

Ja ninquin nijnen Jumalattomain ilo ia riemu/ cuin heille täsä mailmasa on ollut/silloin loppu/ia heidän tuscans ia pijnans silloin alca: Nijn nijnen Jumalisten suru ia murhe silloin loppu / ia heidän ilons ia riemuns silloin alca. Nijn että caicki waiwa ia wastonkäymisys/ murhe ia itcu/cuin he owat täsä mailmasa kärsinet / pitä

silloin lopun saaman / ia pitä tuleman taiwaliseen catomattomaan ia ijancaickiseen iloon ia riemuun. Sillä
1. Thes. 4. silloin meidän pitä ylösotettaman pilwisä HErra wastan tuulihin ia pitä aina HErran cansa oleman. Tämän cansa pitä meidän täsä mailmasa meitäm lohduttaman. Että waicka tämä mailma meitä wiha ia waino / pilcka ia häwäise / ia pitä meitä ninquin hänen ialcaportanans: Niijn cuitengin me silloin pääseme siitä wihasta / wainosta ia waiwasta / ia ne caicki käätän meille ijancaickisexi iloxi ia riemuxi. Ja tule meidän sentähden iloita ia riemuta / ia ilolisesta odotta meidän HErran Christuxen tulemista / ia meidän lunastustam / ia sanoman: O HErra Jesu tule nopiasta / ia tege loppu tämän pahan mailman päälle / ia wie meitä meidän oikialle Isän maalle / sinun tygös / että me sinua siellä ijancaickisesta kijtäisime ia ylistäisime.

3. *Discimus Cœlum & terram perire.* III. Että HErra Christus sano: Taiwas ia maa huckupi / mutta minun sanani eij pidä huckuman ijancaickisesta / opeme siitä: Että nämä taiwat ia maat cuin nyt owat eij ole pysywäiset / ninquin Aristoteles / ia muut pacanaiset wijsat miehet owat sanonet: Mutta pitä huckuman wijmeisnä päiwänä. Sillä HErra Christus itze sen täsä sano ia todista. Ja Dawid Psalmista sano: Sinun wuotes pysy ijancaickisesta. Sinä olet algusta maan perustanut / ia taiwat owat sinun käsialas. Ne pitä huckuman / mutta sinä pysyt. Ne pitä caicki wanhenemaan ninquin waate. Niijn myös Esaian Prophetan tykönä Jumala itze sano: Catzo minä tahdon

Psal. 102.

Esa. 65.

tehdä wdet taiwat/ia wden maan/ nijn ettei yxikän pidä muistaman nistä endisiä / eikä sydämensä päälle paneman. Mutta heidän pitä iloitzeman ijancaickisesta sen ylitzen ionga minä tegen. Samallamuoto P. Petari sano: Me odotame wsia taiwaita ia wtta maata/hänen lupauxens iälken/ iosa wanhurskaus asupi. Näistä todistoxista me nyt cwlema ia ymmärdäme/että taiwas ia maa pitä huckuman/mutta Jumalan sana eij pidä huckuman / waan ijancaikisesta pysymän. Ninquin Esaias sano: Meidän HErran Jumalan sana pysy ijancaickisesta. Nijn mös P. Petrus sano: Caicki liha on ninquin ruoho/ia caicki inhimisen cunnia/ninquin cuckainen kedolla. Ruoho on pois cuiwanut/ia cuckainen on poislangenut / mutta HErran sana pysy ijancaickisesta/ Ja se on se sana ioca teidän edesän on saarnattu. Ja ninquin Jumalan sana pysy ijancaickisesta: Nijn mös ne caicki iotca sen cwlewat ia kätkewät pitä ijancaickisesta pysymän/ eikä pidä maistaman cuolemata ijancaickisesta. Sentähden eij pidä meidän racastaman tätä catowaista mailma/eikä sen päälle luottaman. Mutta meidän pitä racastaman Jumalan sana/ ia sen cansa meitäm lohduttaman / ioca pysy ijancaickisesta/ia iosa caicki meidän autuden seiso.

1. Pet. 3. *Esa. 40.* *1. Pet. 1.* *Ioh. 8.*

Colmas Osa.

SEura nyt se wijmeinen Cappale / cusa HErra Christus Neliä Cappaletta meille edespane.

Analysis tertiæ Partis continens quatuor membra

I. *Quæ peccata vitanda.* I. On nijstä synnistä cuin meidän pitä carttaman ia wälttämän.

Mutta cawattacat teitän / ettei teidän sydämen coscan rascauteta syömisestä ia iuomisesta / ia tämän elämän murhesta.

Täsä hän cahtalaiset synnit ylösluettele.

I. *Crapula & ebrietas.* I. Syömistä ia iuomista. Eij meidän HErra Christus täsä kiellä cohtulista ia tarpelista syömistä ia iuomista / ionga cansa inhimisen ruumis ia elämä ylhällä pidetän: Mutta hän kieldä täsä ylönsyömisen ia juomisen / iotca estäwät inhimisen / ettei hän taida aiatella hänen loppuns / eikä HErran Christuxen tulemisen päälle / palio wähemin händäns sihen oikein walmista.

2. *Cura hujus vitæ.* 2. On tämän elämän murhe ia ahneus.

Täsä eij hän kiellä sitä cohtulista murhetta / cuin itze cukin Christitty inhiminen pitä pitämän hänen wirgasans / cuinga hänen pitä elättämän itzens / hänen waimons ia lapsens. *1.Tim.5.* Sillä ninquin P. Pawali sano: **Jos iocu eij pidä murhetta hänen omainsa / erinomaisesta hänen perhens edestä / hän on kieltänyt uscon / ia on pahembi cuin iocu pacana.** Mutta hän kieldä täsä ylönpaltista murhetta ia ahneutta / rahan ia rickauden iälkin / ioca on caiken pahuden iuuri ia alcu / *1.Tim. 6.* ninquin P. Pawali sano / ia estä inhimisen / ettei hän taida sydämestäns Jumalata palwella. Ja sentähden käske HErra Christus näitä cawatta ia wältä. Ja waicka meidän pitä caicki synnit wälttämän / nijn cuitengin näitä synneiä caickein enimästä / sentähdē / että nämä synnit enimästä wijmeisellä mailman aialla wallan saawat. *Matth.24.* Sillä Herra Christus itze sano / että ninquin oli Noen

aica /

aicana: Nijn pitä mös inhimisen Poian tulemus oleman. Nijnä päiwinä ennen weden paisumusta/he söit ia ioit/huolit ia nait/ sijhen päiwän asti iona Noe Archin sisälle meni/ia eij tienet ennen cuin weden paisumus tuli/ ia caicki pois otti. Nijn pitä mös inhimisen poian tulemus oleman.

II. On sijtä syystä/mingä tähden meidän pitä carttaman ia wälttämän näitä synneiä. | II. *Finis evitationis crapulæ & curæ.*

Ja tämä tule äkistä teidän päällen. Sillä ninquin paula hän tule caickein ylitze/ iotca asuwat maan päälle.

Näillä sanoilla hän osotta syyn/mingä tähden meidän pitä carttaman ylönsyömistä ia iuomista/ia tämän elämän murhetta. Ja anda tietä/ että hänen tulemisens tapattu äkistä. Jonga hän täsä selittä yhden wertauxen cansa. Että ninquin linnut äkistä tulewat pauloin iotca heidän eteensä wiritetän: Nijn mös se wijmeinen päiwä tule äkistä inhimisten päälle/ silloin cosca he wähimmän sitä ajattelewat. Ja P. Petrus sano: Että HErran päiwä pitä tuleman ninquin wargas yöllä. Ja P. Pawali Thessalonicerin tygö sano: Te tiedätte/ että HErran päiwä pitä tuleman ninquin wargas yöllä. Sentähden cosca he sanowat/nyt on rauha ia eij ole yhtän hätä/silloin cadotus heidän ylitzens äkistä langepi/ninquin synnyttäwäisen waimon kipu/ ia eij saa paeta. Ja sentähden (tahto HErra Christus sanoa) pitä itzecungin wälttämän ia carttaman ne synnit/ Senpäälle/ettei wijmeinen päiwä tulisi äkisti heidän päällens/cosca he nij-

Similitudo sumpta ab aucupibus.

1 Pet 3.

1. Thess. 5.

sä synnisä eläwät. Mutta että he olisit walmit cosca se tule.

III. *Præparatio ad extremum diem.* III. On nijstä awuista ia hywistä töistä /ioinen cansa inhimiset pitä heitäns walmistaman HErran Christuxen tulemista wastan.

Nijn olcat nyt aina walpat ia rucoilcat.

Täsä HErra Christus tahtalaiset awut meille edespane.

I. *Admonitio ad vigilantiam.* 1. Walwomisen/ia käske meidän walpan olla/ cusa hän eij ymmärdä yön walwomista/ eikä tahdo että inhimisen pitä hänens unesta pois pitämän ia walwoman. Sillä Jumala sen itze on säätänyt / että inhimisen pitä yöllä lepämän. Senpäälle/että hän wirgotais hänensä/ ia sitä raitimbi ia soweliambi iällens olisi työhön. Mutta hän tahto/että meidän pitä pois paneman meidän tyköm caicki synnit ylönsyömiset ia iuomiset / ahneudet ia muut synnit/ettei me nijsä macaisi / mutta ylösheräisime/ ia olisime walpat / se on / että me eläisime oikiasa synnin catumuxesa ia paranoxesa/ia yhdesä wahwasa uscosa.

Ja puhu HErra Christus täsä / ninquin yhden wertauxen cautta / että ninquin yxi sotamies/cosca hän tietä wiholisen olewan läsnä/nijn hän eij unen waltan anna itzens / mutta hän walwo / ia on täysisä aseisa/senpäälle / ettei wiholinen tulisi hänen päällens äkistä/ nijn mös hän käske meidän olla walpat/ettei se päiwä äkistä tulisi meidän päällem. Sentähden hän mös sano P. Lucan tykönä: Olcan teidän cupeen wyötetyt/ ia

Luc. 12. teidän kyntilän palawaiset/ia olcatte nijnen inhimisten caltaiset / iotca odottawat heidän Isändäns/ cosca hän häistä palaia/ että cosca hän tule

ia colcutta / awawat he cohta / autuat owat ne palweliat / iotca HErra löytä walpana tultuans. Ja sano cohta iälkin: Sentähden olcat te möswalmit / sillä että inhimisen Poica tulepi sillä hetkellä / iolla ette te luule.

2. Rucouxen / ia käske / että meidän pitä aina rucoileman. Sillä rucous on meidän swrin ia paras turwam hädesä ia tuscasa / että me sen cansa pakeneme Jumalan tygö. Sentähden HErra Christus usein ia monesa paicasa mana meitä rucouxeen. Ja P. Pawali käske rucoilla ilman lackamata. 2. Admonitio ad precationem. Matth. 26. Luc. 18. 1. Thes. 5.

IV. On siitä syystä / mingä tähden meidän pitä walwoman ia rucoileman. IV. Finis vigilantiæ & orationis.

Että te mahdoliset olisitta caickia niitä wälttämän / iotca tapattuman pitä / ia seisoman inhimisen Poian edesä.

Ja nimittä täsä cahtalaiset syyt.

1. Että te mahdoliset olisitta niitä wälttämän / iotca tapattuman pitä / se on / Että te wälttäisitte caicki tulewaiset waarat ia wahingot / ettei ne teitä käsitäisi / ia äkistä päällenne tulisi. Sillä walwomisen ia rucouxen cautta ne ylitzewoitetan. 1. Vt fugiamus ventura mala.

2. Että te seisoisitta inhimisen Poian edesä / se on / Että te ilman pelgota ia wapistosta / odotaisitta minun tulemistani / ia rohkiasti seisoisitta minun edesäni / cosca minä istun minun Maijestetin istumella ia duomitzen eläwitä ia cuolluita. Ja sentähden pitä teidän aina walpat oleman ia rucoileman. 2. Vt poßimus consistere coram filio hominis.

Loci communes tertiæ partis.

Opetuxet colmanesta osasta.

I. *Crapulam, ebrietatem & avaritiam esse maxima peccata.* *Ose.4.*

Että meidän HErra Christus täsä käske cawatta meitäm ylönsyömisestä ia iuomisesta/ia tämän elämän murhesta/opeme siitä/että ylönsyömys/iuomus ia ahneus / owat swret ia cauhiat synnit Jumalan edesä / ia palio pahutta matcan saattawat. Ninquin Osæan Prophetan tykönä seiso: Haureus ia wijna ia mesi tekewät inhimisen hulluxi. Ja Salomon sano: Wijna teke irtamet inhimiset/ ia wäkewät iuomat saatta capinan matcan / ioca sitä himoitze/eij hän ikänäns tule wijsaxi. Nijn mös P. Pawali sano: Että wijna palio pahutta matcan saatta.

Prov.20.

Eph.5.

Ja meidän HErra Christus täsä sano: että ylönsyömys ia iuomus owat sangen wahingoliset/ ia estäwät inhimisen/ettei hän taida aiatella hänen loppunsa päälle/eikä walmista itzens sijhen. Ja tämä syndi on nijn swri ia cauhia Jumalan edesä / että se ansaitze ijancaickisen cadotuxen. Ninquin P. Pawali sanopi Corinthercin tygö: Älkätte exykö/sillä että eikä salawoteiset/eikä epäJumalan palweliat / eikä Huorin tekiät/ etc. eikä iuomarit pidä perimän Jumalan waldacunda. Ja Galaterin tygö sano hän: Lihan työt owat iulkiset/ cuin on huorws/ salawoteus/ saastaisus/irtaus/etc. iuopumus ia ylönsyömys/iotca nijtä tekewät eij pidä perimän Jumalan waldacunda. Chrysostomus sano: Potator amittit gratiam, perdit honorem & in æternam mortem veniet, se on: Että yxi iuomari hän turmele iuondons/

1.Cor.6.

Gal.5.

dons/mista armon/cadotta cunnians/ia tule ijsancaickiseen cuolemaan. Ja toises paicas sano hän: Sicut navis quæ aquis impletur, si exhauriri nequit, in profundum submergitur: ita homo cum crapulæ & ebrietati se exponit, in præceps vadit, se on/ Ninquin haaxi/cosca hän täytetäu wedellä/ iollei hän tyhietä/ nijn se uppo pohian: Nijn mös inhiminen cosca hän iuomisen itzens anda/ mista hän mielensä/ ia upotetan Helwetin sywyteen. Sentähden hwta Esaias Propheta iuomaritten ylitzen we sanoden: We nijlle iotca warhain huomenelta in owat ylhällä/ ia owat ahkerat iuoman/ ia istuvat yöhön asti/ että he wijnasta palawaxi tulisit. Item: We nijlle iotca wäkevät owat iuoman. Näistä me nyt kyllä cwleme ia ymmärdäme/ cuinga swri syndi on ylönsyömys ia iuomus/ nijn että caicki inhimiset pidäisi cauhistuman sitä/ ia wälttämän. Mutta sen pahembi/waicka cuinga wahingolinen ia myrkylinen se on/ nijn cuitengin owat ne tällä wijmeisellä aialla nijn wallan saanet/että swrin iouckko inhimisiä sitä racastawat/sijnä eläwät yöt ia päiwät/ikänäns cuin he sitäwarten olisit tähän mailman syndynet. Ja ninsquin Augustinus sano nijstä: Bibunt mensurâ sine mensura/se ombi/He iuowat mitalla/ilman muodota. Ja eij tule sitä ensingän synnixi/mutta pitäwät sen swren cunnian edestä/ ioca wahwasta iuoda taita/ia wielä wäälisexi kerskawat heitäns sijtä/cuinga wäkewät he owat iuoman/ia cuinga swret siemet he juowat haawallans/eikä aiattele sen rangaistoxen päälle/ cuin heille edes seiso/cuinga monet swret taudit sijtä tulewat/ ia wijmein

Esa. 5.

ijancaickinen cadotus. Sen caltainen syndi on mös ahneus/ia yhdellä muoto rangaistan Jumalalda/ nijn cuin
1.Cor.6. iuopumus/ninquin P. Pawali Corintherin tygö sano: Että ahneet eij pidä Jumalan waldacunda perimän. Ja cuitengin/tämän mailman inhimiset swresta sitä racastawat / seisowat sen iälken / iuoxewat sinne tänne/että he mahdaiset rickaxi tulla/raha ia rijsta cocon kyllä saada. Eikä sitä catzo cuinga hän sitä saapi/wäärydellä taicka oikeudella/swrella caswolla/ corcorahalla/ wärillä pundareilla /ia wärällä mitalla. Ja sentähden sano Hieronymus, cum cœtera vitia senescente homine senescant, sola avaritia juvenescit. se on/ Cosca caicki mwt synnit inhimisen wanhetesa wanhenewat/nijn ahneus yxinäns nuorendu. Ja eij sittekän tahdo cutzutta ahnexi/mutta että hän on wiriä ia ahkera pyytämän hänen wilians. Näin sokiaxi ia hulluxi syndi teke inhimisen /ettei hän taida nähdä eikä cwlla/eikä aiatella sen waaran ia wahingon päälle/cuin hänen edesäns seiso/eikä sen ijancaickisen rangastoxen päälle/
1.Tim.6. iota sitä seura. Ninquin P. Pawali sano: Ne iotca tahtowat tulla rickaxi/ne tulewat kiusauxeen/ ia pauloin/ia moneen wahingoliseen himoon/ että he upottawat inhimisen cadotuxeen. Mutta me iotca ilon cansa tahdoma odotta meidän HErran Jesuxen tulemista/ia ynnä hänen cansans sisälle käydä sijhen ijancaickiseen elämään/tule näitä syndiä cartta ia wälttä/ ia oleman raittit/senpäälle / että me olisim kelwoliset seisoman inhimisen poian edes.

2. Christum subitò & ex improviso venturum.

II. Opeme tästä Colmanesta Cappalesta / että meidän HErran Christuxen tulemus wijmeisnä päiwänä tapattupi äkistä/ia swren nopeuden cansa / ennen cuin

iocu tietä / ia silloin cosca inhiminen wähemän senpäälle aiattele/ia ninquin hän täsä Euangeliumisa sano: Että se tule ninquin yxi paula caickein päälle / iotca maan pijrin päälle asuwat. Ja P. Matthæuxen ty- Matth.24.
könä hän sano: Että ninquin pitkäisen leimaus mene idästä/ia näky ländeen/ nijn pitä mös oleman inhimisen poian tulemus. Ja P. Lucan tykönä sa- Luc. 12.
no: Että hän tule ninquin wargas yöllä. Ja P. Pavali sano: Että se pitä tapattuman äkistä yhden 1.Cor. 15.
aian rahdusa/ia silmän räpäyxesä. Sentähden Herra Christus mana täsä ia sano: Walwocat ia rucoilcat. Ja P. Matthæuxen tykönä sano hän: Walwo- Matth. 24.
cat/sillä ettei te tiedä/millä hetkellä teidän Herran on tulewa. Mutta sen pitä teidän tietämän että ios perhen Isändä tiedäisi/millä hetkellä wargas tulisi / totisesta hän walwoisi / ia eij annaisi cangotta ylös hänen huonensa. Sentähden olcatte te mös walmit/sillä että samalla hetkellä/ cuin ette te lwle/ pitä inhimisen Poian tuleman. Tätä meidän Herran Christuxen Isälistä neuwo ia manausta/pitä meidän seuraman,/aina walwoman ia odottaman hänen tulemistans/ia rucoileman Jumalata / että hän pyhän hengens cansa meitä hallitzis/ että me eläisime Jumalan pelgosa/pyhydesä ia wanhurscaudesa/ia wahwasa uscosa loppun asti pysyisimme/ia annaisi meille hywän lopun tästä mailmasta/että me rohkiasta ia pelkämätä mahdaisima seiso meidän HErran Jesuxen duomiostolin edesä wijmeisnä päiwänä. Ja ewlla ne lohdulliset sanat: Tulcatte minun Isäni hywästisiugnatut/ Matth.25.
ia perikätte se waldacunda / ioca teille on walmistettu mailman algusta.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus XI. Lugus.

COsca Johannes joca silloin oli fangiudes cwli Christuxen työt / lähetti hän caxi Opetuslastans kysymän hänelle / oletco sinä se / ioca tulewa on taicka pitäkö meidän toista odottaman? Nijn Jesus wastaisi ia sanoi heille: Mengätte ia sanocat Johannexelle / mitä te cwlette ia näette. Sokiat saavat nägöns / onduat

kän-

käywät/Spitaliset/puhdistetan/cwroit cwlewat/ia cuolluet ylösherätetän ia nijlle köyhille saarnatan Euangelium/ia autuas ombi se/ioca eij pahene minussa.

Cosca nyt he poismenit/rupeis Jesus sanoman cansalle Johannexesta/ mitä te läxitte ulgos corpeen catzoman? Max ruoco/ioca häälytetän twleldä? Taicka mitä te läxitte ulgos catzoman? Max inhimistä waatettua pehmeillä waatteilla? Catzo iotca pehmeitä waatteita candawat ne owat Cuningaitten huoneisa. Taicka mitä te läxitte ulgos catzoman? Max Propheta? Minä sanon teille: Tämä on swrembi cuin Propheta/ Sillä että tämä on se iosta Kirioitettu on/ catzo/ minä lähetän minun Engelin sinun casvos eteen/ ioca pitä walmistaman sinun ties/sinun etees.

NÄinä cahtena edesmennen Sunnuntaina te cwlitte saarnattawan meidän HErran Christuxen cahtalaisesta tulemisesta/ensistä cuinga hän swresa köyhydesä on tullut aiain Jerusalemin yhden Äsin cansa: Sitälikin cuinga hän wijmeisnä/päiwänä on tulewa swresa woimasa ia cunniasa duomitzeman eläwitä ia Exordium à transitione.

cuolluita. Mutta että se ensimäinen tulemus on mailman edesä ylöncatzottu/ia se toinen sangen cauhia ia iulma nijlle Jumalattomille/ mutta nijlle Jumalisille ia wanhurscaille sangen suloinen ia lohdullinen: Ja cuitengin he näinen cahden tulemisen wälillä owat monen ristin ia tuscan alla annetut: Sentähden on asetettu ia säätty Jumalan seoracunnasa/ että tämän colmanen Sunnuntain päälle/ pitä saarnattaman sijtä colmanesta HErran Christuxen tulemisesta/ iota cutzutan Adventus Spiritualis & Sanctificationis/ cuinga hän sen ensimäisen ia toisen tulemisen wälillä tule meidän tygöm hengelisellä ia näkymättömällä muodollo/ Euangeliumin saarnan ia Sacramentein cautta/ meitä lohdutta ia wahvista/eten me ristin alla wäsyisi/mutta olisimme kärsiwäiset/ ia ilon cansa odotaisimme hänen tulemistansa wijmeisnä päiwänä/ionga päiwän päälle hän tahto tehdä lopun meidän ristin ia tuscan päälle. Ja tästä hengellisestä tulemisesta HErra Christus tämän päiwäisesä Euangeliumisa saarna ia puhu/cusa hän sano:

Ratio explicatiois hujus Euangelij hoc die Dominico.

Nijlle köyhille saarnatan Euangelium.

Tämä Euangelium yhtensopi sen toisen ia colmannen uscon Cappalen cansa: Sentähden se on yxi todistos HErrasta Christuxesta/ että hän on se totinen Messias ia mailman wapattaia.

Ja iaetan tämä Euangelium cahten Cappaleen.

Propositio bimembris.

I. On Johannes Castaian Opetuslasten kysymisestä ia meidän HErran Christuxen wastauxesta.

II. On sijtä todistoxesta/ ionga HErra Christus on andanut Johannes Castaialle.

Ensi-

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis quinque circumstantias comprehendens.

NIin palio cuin tähän ensimätsen Cappaleen tule on meillä täsä wijsi asian haara.

I. On sijtä Personasta cuca täsä on matcan lähettänyt.

I. Circumstantia personæ mittentis.

Cosca Johannes ioca silloin oli fangiudesa.

Täsä P. Matthæus anda tietä / että se on ollut Johannes/ioca toisella nimellä cutzutan. Castaiaxi / hänen wircansa puolesta/sentähden että hän on castanut/ioca mös Casten Sacramentin ensistä on alcanut / HErran käskyn iälkin. Nin palio cuin tämän Johannes Castaian Personan tule/nijn eij hän ole ollut iocu yxikertainen mies : Mutta on ollut swri ia corkia Propheta/ninquin hänen Isäns Zacharias hänen kijtoswirresäns hänen cutzu. Ja meidän HErra Christus täsä Euangeliumisa sano / että hän on swrembi cuin Propheta. Ja cohta sen iälkin sano hän / että nijnen seasa iotca owat waimosta syndynyet/eij ole yhtäkän swrembata cuin Johannes castaia. Tästä mös Esaias Propheta on Propheterannut ia ennustanut/cusa hän sano : Yxi hwtawainen ääni corwesa / walmistacatte HErran tietä. Ja Malachias Propheta mös on hänest Propheterannut ia Kirioittanut / iotca sanat HErra Christus itze tämän Euangeliumin lopulla sisälle wetä. Cosca hänen piti syndymän lähetti Jumala hänen Engelins ilmoittaman Zacharialle hänen Isällens (cosca hän oli Templisä ia teki hänen wircans) Mutta hänen syndymä-

Matth. 3. Marc. 1. Joh. 1. Luc. 1. Esa 40. Malach. 3. Matth. 3. Marc. 1.

Luc. 3. Ioh. 1.

ſtåns/ hånen ſaarnaſtans/ elåmå kerraſtans ia waattei-
ſtans/ ſeiſo Euangeliſterein tykönå kirioitettu.

II. Circumſtantia continens perſonas ablegatas.

II. Aſian haara on nijſtå iotca olit låhetetyt Jo-
hannexelda.

Låhetti hån caxi Opetuſlaſtans.

Cutca nåmåt owat ollet eij Euangeliſta heitå ni-
mitå. Monicahdat wanhat kircon opettaiat owat ſijnå
lwloſa / että ne owat ollet Andreas ia Petrus/ iotca olit
ſilloin Johannes Caſtaian Opetuſlapſet. Monicahdat
taas ſanowat että ne owat ollet Carpus/ ioſta P. Pa-
wali Kirioitta Timotheuxen tygö/ ia Silas / ioſta ſeiſo
Kirioitettu Apoſtolitten tegois. Mutta ettei Euangeli-
ſta tåſå heitå nimitå / eij mös meidån tule ſitå tutki-
ſtella/ eikå kyſellå/ mutta tytykåm ſijhen/ mitå tåſå E-
uangeliumin Textis ſeiſo / että ne owat ollet Johannes
Caſtaian Opetuſlapſet/ ia että heitå on ollut Caxi / ſen-
påålle/ että cahden eli colmen ſwſa ſeiſoiſi caicki todiſtos.

2. Tim. 4. Act. 15. Deut 19.

III. Circumſtantia Loci unde eos ablegavit.

III. On ſijtå paicaſta / cuſta Johannes on heitå
låhettånyt:

Coſca Johannes ioca ſilloin oli fangiudeſa cwli Chriſtuxen työt.

Tåſå Euangeliſta oſotta ſen paican / cuſta nåmåt
Opetuſlapſet owat låhetetyt/ nimittåin / fangiudeſta/ ia
eij cuitengan nimitå ſitå / cuſa Johannes on ollut fangi-
na. Mutta Ioſephus Hiſtoriain Kirioittaia/ nimittå
ſen paican ia ſano/ että hån oli Macheruntas fangina/
ioca on ollut Herodexen Antipan linna/ cuſa hån on aſu-
nut/ wijſi penicuilma Jeroſolymaſta. P. Matthæus/
Marcus ia Lucas andawat ſen ſyn tietå / mingå tåhden

hannes oli pandu fangiuteen / nimittäin / sentähden / että hän iulkisesta caickein cwlden rangaisi ia nuhteli Herodesta / hänen weliens Philippuxen waimon / Herodiaxen tähden / ionga hän oli ottanut hänen waimoxens / sanodē: **Eij ole sinun luwallinen pitä sinun welies waimo.** Tätä Johannexen rangaistusta / eij se Jumalatoin Cuningas tahtonut cwlla / eikä ylönanda hänen weliens waimo: Mutta heitti hänen fangiuteen / ia annoi leicata hänen caulans / sijtte cuin hän coco aiastajan ia colme cwcautta oli fangiudesa ollut. Tästä fangiudesta Johannes on lähettänyt hänen Opetuslapsens matcan: Sillä hän swreman murhen piti heistä / cuin itzestäns / taicka hänen hengestäns / että hän saattaisi heitä HErran Christuxen oikian tundoon. *Matth. 14.*

IV. On sijtä syystä / mingä tähden Johannes on lähettänyt HErran Christuxen tygö hänen Opetuslapsens: *IV. Finis legationis.*

Kysymän hänelle / oletco sinä se / ioca tulewa on / taicka pitäkö meidän toista odottaman.

Täsä Johannes käske cahtalaisen kysymisen Herran Christuxen eteen panna. *Duplex quæstio.*

1. Jos hän oli se ioca tulewa on: se on / ios hän oli se totinen Messias ia waimon siemen / ioca kärmen pään piti ricki muserta man / ia ios hän oli Abrahamin siemen iosa caicki pitä tuleman hywästisiugnatuxi. Ja ios hän oli se swri Propheta / ionga Jumala oli luannut lähettä. Item / ios hän oli se ionga yxi neitzy piti synnyttämän mailman. Näitä caickia se ensimäinen kysymys sisälläns sulke. *1. Si Meßias esset. Gen. 3. Gen. 22. Deut. 18. Esa. 7.*

2. *Si alium expectarent* 2. Kysymys oli/ios heidän piti toista odottaman: Sillä ios HErra Christus sen olis kieltänyt/ ettei hän ollut se ioca tulewa oli/nijn heidän piti kysymän häneldä ios heidän piti toista odottaman. Näitä Johannes eij ole käskenyt kysyä hänen itzensä tähden/ninquin hän olisi epäillyt Christuxesta. Sillä hän kyllä tiesi ia uscoi/että Christus oli se totinen Messias Jumalan Poica: Ja hän itze todisti hänestä cosca hän näki hänen/ sanoden:
Joh.1. Catzo Jumalan caritza ioca poisotta mailman synnit. Tämä on se iosta minä olen sanonut/ että minun iälkin pitä tuleman yxi mies ioca ennen minua on ollut. Ja wähä ennen sano hän: Teidän keskellän seiso se/iota te eij tunne/ hän on se ioca minun iälkin pitä tuleman / ioca on minun edelläni ollut/ionga kengän rihmoia minä en ole mahdollinen ylespääståmän. Ja hän tunsi HErran Christuxen io silloin/cosca hän oli wielä äitinsä cohdusa ia hyppäisi/cosca Maria terwetti Elizabheti. Sentähden Johannes eij epäellyt Christuxesta/ eikä itzensä tähden andanut sijtä kysyä. Mutta hänen Opetuslastens tähden/ iotca pidit swrembana Johannexen cuin Christuxen/ninquin Hilarius sijtä Kirioitta/sanoden: Iohannes non sibi, sed Discipulorum ignorantiæ consuluit: se on/ Johannes eij catzonut hänen oma parastans/ mutta tahdoi wetä Opetuslapsians poies heidän tyhmydestänsä. Ja waicka Johañes oli heitä opettanut ia todistanut Herrasta Christuxesta/että hän oli Messias.
Luc.1. (margin)
Joh.3. Ninquin P. Johannexen tykönä sijtä seiso. Että cosca hänen Opetuslapsens tulit hänen tygöns ia sanoit: Rabbi/se ioca oli sinun tykönäs Jordanista/ iosta sinä

todistit/catzo/hän casta ia caicki tulewat hänen tygöns: Wastaisi Johannes ia sanoi: Te oletta itze minun todistaiani/että minä sanoin/ en ole minä Christus / mutta minä olen lähetetty hänen edellens. Cuitengin he pysyit aina heidän lwlosans: Ja sentähden Johannes pyyti wäätä ia wetä heitä pois sijtä wärästä lwlosta/ia saatta heitä HErran Christuxen oikian tundoon/että he oppisit tietämän/että hän olt se totinen Messias mailman wapattaia. Ja sentähden lähettä heitä HErran Christuxen tygö / että heidän piti händä ia hänen oppiansa itze cuuleman ia näkemän hänen tunnustähdens/ia sen cautta tuleman hänen oikian tundoons.

V. On meidän HErran Christuxen wastauxesta/ mitä hän on wastannut Johannexen Opetuslasten kysymiseen: — *V. Responsio Christi continens tacitam affirmationem.*

Nijn Jesus wastaisi ia sanoi heille: Mengätte ia sanocat Johannexelle mitä te cwlette ia näette: Sokiat saawat heidän nägönsä/ onduat käywät / Spitaliset puhdistetan / ia cwroit cwlewat / cuolluet ylösherätetän / ia ia nijlle köyhille saarnatan Euangelium/ ia autuas on se/ioca eij pahene minussa.

Täsä HErra Christus eij wasta heille selkiästi heidän kysymisens päälle: Mutta lyckä hänen tunnustähdens ia oppinsa päälle/iotca olit wissit merkit ioista heidän piti Messiaxen tundeman: Ninquin Esaias oli sijtä ennustanut / cusa hän sano: Silloin pitä nijnen sokiain silmät aukeneman/ia cwroin corwat awat- — *Esa. 35.*

taman. Silloin pitä ne onduat hyppämän ninquin peorat / ia nijnen myckäin kielet pitä kijtos wirsiä weisaman.

Ja Euangelisterit todistawat/että meidän HErra Christus on caicki ne tunnustähdet tehnyt. Nijn mös hänen opistans/iosta HErra Christus täsä puhu / että
Esa. 61. nijlle köyhille saarnata Euangeliũ. On Esaias mös ennustanut/cusa hän puhu Christuxen Personasta: Herran Hengi on minun cansani/sentähden on HErra minun woidellut / hän on lähettänyt minun saarnaman nijlle radollisille ia sitoman ne särietyt sydämet/saarnaman fangeille lunastusta/ia nijlle sidotuille päästö/saarnaman yhtä Herran armomollista wuotta. Nämä owat ne tunnustähdet ioita Messiaxen piti tekemän / ia sentähden HErra Christus lyckä nijnen päälle hänen wastauxens/ ionga hän täsä annoi Johannexen Opetuslapsille. Ja P. Lucas anda
Luc. 7. tietä / että silloin cosca he tulit Christuxen tygö / teki hän samalla hetkellä monda terwexi taudista / ia nijtä iotca waiwattin pahoilta hengeiltä/ia annoi monen sokian nägön. Ja että HErra Christus ymmärsi että he pahenit hänen köyhydens / ia nöyrydens ylitze: Sentähden hän sano: Autuas on se ioca ei minussa pahene: ia mana heitä sen cansa/ ettei heidän pidäisi catzoman hänen ulconaisen muodonsa iälkin/eikä sijtä pahennosta ottaman/ mutta catzoman hänen tunnustähteins ia oppinsa päälle/ ia tietämän että hän oli se totinen Messias / waicka cuinga köyhä ia nöyrä hän oli heidän mielestäns. Ja tämän wastauxen cansa hän lähetti heitä tacaperin Johannexen tygö / ia tiesi että hänen piti heitä sen tilan cautta la-

wiam-

wiammalda opettaman hänen Personastans ia wirgastans.

Opetuxet ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. PItä saarnamiehet tästä oppeman heidän wircans oikein tekemän/ iohonga he owat cutzutut/ se on/ saarnaman Jumalan sana/ Sacramenti ulgos iacaman Christuxen sädyn iälkin/ ia saattaman heidän ewliansa Jumalan oikian tundoon. Sentähden mös Jumala on asettanut heitä saarnan wircaan/ että heidän pitä heille ilmoittaman Jumalan tahdon ia heitä oikein opettaman / ninquin Ezechiel Prophetan tykönä seiso/ cusa Jumala näin sano: Minä olen sinun asettanut yhdexi wartiaxi ylitze Israelin huonen / sinun pitä cwleman sanan minū suustani/ ia waraman heitä minun puolestani. Malachian Prophetan tykönä mös seiso: Papin hwlet pitä kätkemän opin/ että laki hänen suustans kysytäisin: Sillä että hän on HErran Zebaothin Engeli. Esimercki senpäälle on P. Johannes Castaia/ cuinga hän on wiriästi ia ahkerasti opettanut Jumalan sana ia saarnanut caickein edesä iotca hänen tygönsä tulit/ ia pyyti heitä wetä Jumalā oikian tundon. Ja täsä Euangeliumis seiso/ cuinga hän on tahtonut wetä hänen Opetuslapsians meidän HErran Jesuxen Christuxen tundon: Erinomaisesta cosca hän ymmärsi/ että he olit erhetyxesä/ eikä händä wielä oikein tundenuet. Ja waicka hän oli fangiudesa ia Hengen waarasa/ ia tiesi että cuolema hänen edesäns seisoi /nijn cuitengin eij hän sentähden hä-

I. Ministri distant rectè facere officium.

Ezech. 3.

Malach. 2.

nen wircans unhottanut eikä ylönandanut/ mutta caikella ahkerudella pyyti wetä heitä oikialle tielle: Ja sijtä swremman murhen piti cuin hänen hengestäns. Ja sentähden hän lähetti heitä HErran Christuxen tygö/ että he itze saisit cwlla händä ia hänē oppiansa/ia oppemā häneldä/ että hän oli se ulgosluattu Messias. Nijn mös P.
Gal. 5. Pawali on tehnyt/ ia swren ahkeruden cansa opettanut iocapaicasa. Ja cosca hän ymmärsi/ että monicahdat wärät opettaiat/ pydit wetä nijtä Galatereita sijtä oikiasta Euangeliumin opista/ ionga hän oli heidän edesäns saarnanut/ on hän caiken ahkerudens sijhen pannut/ että hän saisi heitä jällens sijhen oikian Euangeliumin oppin. Ja cosca hän oli fangiudesa/ eij sijtäkän lacannut opettamasta ia manamasta ninquin sijnä Epistolasa Epheserein
Eph. 4. tygö seiso: Nijn minä nyt manā teitä/ minä fangittu Herrasa/ että te waellatte ninquin cohtulinen on sijnä cutzumisesa/ iosa te oletta cutzutut/ caikesa nöyrydesä/ hiliaisudesa ia kärsimisesä.

Näinen esimerckiä pitä caicki saarnamiehet seuraman/ ia swren ahkeruden cansa opettaman heidän ewliaitans ia etzimän heidän autudens iälkin/ ia ios he ymmärtäwät heidän olewan iosacusa erhetyxesä/ nijn pitä heidän saattaman heitä oikialle tielle iällens: Ja pitä neuvoman heitä. Sillä Jumala tahto waatia nijnen weren heidän käsistäns.

2. II. Opeme tästä/ mikä nijnen oikeitten ia wanhurskasten opettaitten palcka on täsä mailmasa/ iotca oikein heidän wircans tekewät ia syndiä rangaisewat. Eij mwta cuin wiha ia waino: Ja sitä enämmin cuin he opettawat/ manawat ia neuvovat/ sitä enämmin mailma heitä

Ecclesiæ doctorum præmium in hoc mundo esse odium & persecutionem.

wiha

wiha ia waino/ninquin HErra Christus sijtä sano / P. Matthæuxen tykönä: Teidän pitä wihattaman caikilda minun nimeni tähden. Sillä eij mailma tahdo/eikä woij kärsiä Saarnamiehiä/lijateckin nijtä/ iotca Jumalan sanan opettawat totudesa ia rangaisewat syndiä / Mutta seiso heidän Hengens iälkin : Ninquin meille on esimercki 1.Cuningaitten kiriasa/cuinga se Jumalatoin Drotningi Isabella on wihannut Elias Prophetata/sentähden että hän seisoi sitä epäJumalata Baali ia sen palwelioita wastan/ia tapoi Baalin papit. Ja samasa kiriasa seiso cuinga Achab on wihannut Michæas Prophetat ia andanut hänen heittä fangiuteen / ia käski händä ruockia siellä murhen leiwän ia weden cansa. Näin mös se Jumalatoin Cuningas Herodes teki/ sen pyhän miehen Johannes Castaian cansa / pani hänen fangiuteen ia wijmein annoi leicata hänen caulans / sentähden/ että hän nuhteli ia rangaisi händä synnin tähden. Nijn se mös on tapattunut/ Prophetain/Apostolitten ia muiden opettaitten cansa/ettei mailma ole woinut heitä kärsiä : Mutta on wihannut ia wainonut heitä/ ia wijmein heitä surmannut ia päiwildä polsottanut. Nijn se wielä nyt tapattu mailman loppun asti/ että ne cuin oikiat HErran palweliat owat ia wircans oikein tekewät: Nijn eij he mwta palcka saa mailmalda/cuin wihä ia wainon. Mutta heidän pitä lohduttaman itzens nijnen sanain cansa/ cuin meidän HErra Christus/ P. Matth. tykönä sano : Autuat olette te cosca inhimiset pilckawat ia wainowat teitä ia sanowat caickia pahutta teitä wastan walhetellen minun tähdeni / iloitcat ia riemuitcat/sillä teidän palckan on swri taiwasa.

Matth. 10.
1. Reg. 18.
1. Reg. 22.
Matth. 5.

3. *Christum Iesum verum esse Meßiam & mundi salvatorem.*

III. Opeme tästä/että Jesus Christus on se totinen ulgosluattu Messias / joca on tullut mailman/wapattaman inhimistä synnistä / Perkelestä/ Helwetistä ia ijancaickisesta cadotuxesta. Sen todistawat ensistä ne tunnustähdet ia merkit/ cuin hän on tehnyt: Sillä hän on tehnyt caicki ne merkit ia tunnustähdet / cuin Prophetat olit ennustaneet Messiaxesta. Hän annoi sokeille heidän nägöns/teki onduwat käymän/Cwroit ewleman/Spitaliset puhdisti ia cuolluet ylesherätti. Ja nijnen tunnustähtein päälle hän itze lyckä hänens/ P. Johannexen tykönä/cusa hän sano: Ne tamat työt cuin minä teen/ todistawat minusta/ että Isä on minun lähettänyt. Ja toisesa paicasa sano hän: Ne työt/iotca minä tegen minun Isäni nimeen / todistawat minusta/ mutta eij te usco. Item: Jollei minä tege minun Isäni töitä/nijn älkätte uscoco minua: Mutta ios minä nijtä tegen/nijn uscocat ne työt/iollei te tahdo minua usco/ Senpäälle/että te ymmärräisitte ia uscoisitta/että Isä on minusa ia minä hänesä. Ja sentähden HErra Christus on mös tehnyt nijtä tunnustähdejä/että hän nijnen cansa osotaisi hänens olewansen totisen Messiaxen/ ia caicki hänen päällens uscoisit/että hän on Jumalan poica/ninquin P. Johannes sano: Teki mös Jesus monda muuta merckiä hänen Opetuslastens nähden/ iotca eij ole Kirioitetut täsä kiriasa. Mutta nämä owat kirioitetut senpäälle/ että te uscoisitta / että Jesus ombi Christus se Jumalan Poica/ ia että te elämän saisitte uscon cautta hänen nimeens. Sitälikin on hän mös sen todistanut hänen oppinsa cansa: Sillä hän on sen lohdullisen

Ioh. 5.

Ioh. 10.

Ioh. 20.

ia suloisen Euangeliumin saarnan ilmoittanut ia saarnannut. Ninquin hän täsä Euangeliumisa sano: Nijlle köyhille saarnatan Euangelium. Ja Esaias Esa. 61.
Propheta on ennustanut sanoden: HErran Hengi on woidellut minun sulgistaman Euangeliumita. Ja HErra Christus Nazaretin Synagogas ne sanat Luc. 4.
ulgostoimitti ia osotti että ne olit hänessä täytetyt. Näitä pitä meidän sydämen päälle paneman ia tietämän / että meidän HErra Christus on se totinen Messias.

Toinen Cappale.

Ensimäisesä Cappalesa te cwlitte / cuinga se pyhä mies Johannes Castaia lähetti fangiudesta caxi hänen Opetuslastans HErran Christuxen tygö kysymän ios hän oli se ioca oli tulewa/ taicka pitikö hänen toista odottaman: Ja mitä hän on sijhen wastannut. Nyt täsä toisesa Cappalesa me saamme cwlla/cuinga HErra Christus on ylistänyt Johannes Castaiata/ ia hänestä todistanut cansan edesä: Senpäälle/ettei heidän pitänyt toisin aiatteleman hänestä/ninquin hän olis epäellyt Christuxesta.

Ja cosca he poismenit rupeisi Jesus sanoman Johannexesta.

Ettei HErra Christus puhunut Johannexesta hänen Opetuslastens aicana/sen on hän tehnyt ilman epäelemätä/sentähden/ettei hän heitä wahwistaisi heidän wärän lwlonsa Johannexesta/iotca hänen pidit Messiaxen edestä/ioca olisi kyllä taitanut tapahtua/ ios he olisit cuullet cuinga HErra Christus ylisti händä / sanoden: Eij

ole yxikän nijnen seasa/iotca waimosta owat syndynet swrembi cuin Johannes Castaia. Ja ylistä meidän HErra Christus P. Johannesta täsä/colminaisen awun tähden.

I. *Commendatio à constantia Iohannis.*

1. On Johannexen wahwuden tähden.

Mitä te läxitte Corpeen catzoman? Max ruoco ioca häälytetän twlelda?

Näillä sanoilla hän tahto että/ettei tämä cansa (ioca täsä oli/ia olit twlleet Johannexen opetuslasten puhen ia kysymisen) pitännyt sitä ajatteleman/ että Johannes epäili/ia sentähden lähetti hänen Opetuslapsens Herran Christuxen tygö kysymän/ jos hän oli Messias: Ja hän itze ennen oli hänestä saarnannut ia todistanut / että hän oli Jumalan caritza / ioca poisotti mailman synnit. Sen HErra Christus täsä kieldä / ettei Johannes sijtä mitäkän epäellyt/eikä ole hänen opisansa / ninquin ruoco meressä/ioca häälytetän twlelda sinne ia tänne / Ja taitta hänens iocatwlen iälkin/ninquin hän tahdois sano: Eij teidän pidä sitä ajatteleman/että Johannes lähetti hänen Opetuslapsens minun tygön sentähden/että hän minusta epäele: Sillä hän kyllä tietä sen että minä olen se totinen Messias / ninquin hän mös sen on minusta todistanut: Mutta hänen Opetuslastens tähdē hän sen teki/iotca sijtä epäelewät/senpäälle / että hän heitä saattais minun tundoni ia oikian uscoon. Sillä hän on yxi wahwa opettaia/ninquin te itze sen tiedätte/että cosca te menitte Corpeen hänen tygöns / eij te menneet iongun häälywäisen ruogon tygö/mutta yhden wahwan ia lujan saarnaian ia opettaian tygö / ioca teille ia caikille totuden sanoi/ia sen edestä händä wielä nytkin pitäkät.

II. Hänen rohkeudens ia Miehudens tähden. II. Commendatio Iohannis ab animositate.

Taicka mitä te läxitte Corpeen catzoman? Max inhimistä waatettua pehmeillä waatteilla? Catzo iotca pehmeitä waatteita candawat/ne owat Cuningaitten huoneissa.

Täsä HErra Christus taas tahto sen estä/ettei tämä cansa pitänyt Johannexesta aiatteleman/että hän inhimisten mielen iälkin puhui/ia eij rohiennut totuutta swstans ulgos puhua/ninquin ne iotca owat Cuningaitten huonesa/ia käywät pehmeisä ia coreisa waatteisa/ia tekewät ia puhuwat heidän HErrans mielen ia tahdon iälkin: ninquin hän olisi tahtonut sano: Eij Johannes ole sencaltainen/cuin ne iotca Coreisa ia pehmeisä waatteisa käywät/ia puhuvat heidän Herrans tahdon ia mielē iälkin/senpäälle/että he olisit heidän ystäwydesäns. Sencaltainen Mies eij Johannes ole eikä catzo kenengän mieltä. Sillä ninquin hän eij käy pehmeisä waatteisa/ Mutta yxikertaisisa ia nöyrisä waatteisa/ioca on tehty Camelin Mar. 1. carwoista: eikä mös herculisesta syö / mutta waiwoin metzä sirckoia ia willi hunaiata. Nijn hän mös eij ole ioca pehmiä eli ulcocullattu Mies/ioca puhu inhimisten mielen iälkin/mutta hän totuden sano caikille. Hän rangaise Cuningas Herodesta caikella rohkeudella hänen synnins tähden/ilman pelgota: Ja sentähden hän on heittänyt hänen fangiuteen/eij hänen pahan tegons tähden / mutta totuden tähden.

III. HErra Christus ylistä Johannesta hänen swren ia corkian wircans tähden. III. Commendatio ab officio Iohannis.

Taicka mitä te menitte ulgos catzoman?

Max

Max Prophetat. Minä sanon teille/ tämä on swrembi cuin Propheta: Sillä että tämä on se/ iosta kirioitettu on: Catzo / minä lähetän minun Engelin sinun casuos eteen/ ioca pitä walmistaman tien sinun etees.

Täsä HErra Christus cahtalaiset asiat edes pane.

1. *Eminentia officij Johannis.* 1. Hän ylöscorgotta Johannesta ylitze caickein Prophetain/ iotca wanhasa Testamentisä owat ollet/ ia sano että hän on swrembi cuin Propheta/ nimittäin/ hänen wircans puolesta. Sillä mwt Prophetat wanhasa Testamentisä ennustit Messiaxen tulemisesta/ ia owat saarnaneet sijtä tulewaisesta Messiaxesta: Mutta Johannes hän saarnaisi tästä Messiaxesta ioca io tullut oli/ ia todisti/ että se/ iosta Prophetat wanhasa Testamentisä owat ennustaneet/ io on tullut mailman.

2. *Annectit causam commendationis.* 2. HErra Christus hän osotta sen syn/ mingä tähden hän ylöscorgotta hänen ylitze caickia Prophetaita/ Sillä hän on se iosta Kirioitettu on: Catzo minä lähetän minun Engelin sinun casuos eteen/ ioca pitä walmistaman tien sinun etees. Nämä sanat owat

Malach. 3. Kirioitetut Malachian Prophetan tykönä/ cusa näin sano: Catzo minä tahdon ulgoslähettä minun Engelin/ ioca tietä minun eteen pitä walmistaman. Cusa Propheta ennusta Johannes Castaiasta / että hänen piti käymän Messiaxen / HErran Christuxen edellä ia walmistaman tien hänen eteens: Ninquin Esaias mös

Esa. 40. oli sijtä ennustanut sanoden: Yxi hwtawainen ääni corwesa/ walmistacat HErran tietä. Mutta että Johannes Malachian tykönä cutzutan Engelixi: Eij

hän sentähden nijn cutzuta/että hän luonnosta on Engeli/ninquin mwt HErran Engelit/iotca owat hengelliset: Mutta hänen wircans puolesta. Sillä se nimi merkitze nijn palio cuin yxi lähetys/iota lähetetän iotacuta asiata toimittaman: Ja Johannes oli lähetetty Jumalalda että hänen piti käymän Messiaxen / HErran Christuxen edellä/walmistaman tietä hänen eteens/ hänen saarnans cautta / ia manaman cansa synnin catumuxeen ia parannoxeen/että he olisit kelwolliset händä wastan ottaman/ cosca hän tulisi. Sillä eij HErra Christus taida nijnen tygö tulla/iotca eij tunne/eikä murheti heidän syndiäns/ eikä tege elämän parannosta. Ja sentähden on Johannes uscollisesta caickia manannut parannoxen / sanoden: Tehkätte parannosta kirwes on pandu puun juuren / iocainen puu cuin eij tege hedelmätä pitä mahan hacattaman ia heitettämän tuleen. Tämä on se todistos ionga meidän HErra Christus on andanut Johannes Castaialle: Senpäälle/että cansa piti pysymän hänen opisansa ia uscoman mitä hän oli heidän edesäns saarnannut. Ninquin mös tämä todistos eij ole ollut ilman hedelmätä. Sillä ninquin P. Lucas Kirioitta: Että caicki cansa cwli hänen/ ia annoit Jumalalle cunnian / ia annoit heidäns Casta Johannexen Castella: Mutta Phariseuxet ia Lainoppeneet ylöncatzoit Jumalan neuvon itzens wastan/ia eij andaneet heitäns Casta. *Luc. 3.* *Luc. 7.*

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme tästä/cuinga Jumala nijtä ylistä ia ylös corgotta/iotca händä oikein tundewat ia tunnustawat inhimisten edesä/ia nijtä *I. Deum eos commendare, qui ipsum*

Verè agnoscunt & confitentur coram hominibus.

1. Sam. 2.

Gen. 7.

Gen. 22.

Num. 12.

Job. 1.

cunnioitta/ iotca händä inhimisten edes cunnioittawat. Ninquin Jumala itze sano Samuelin Kiriasa: Joca minun cunnioitta sen tahdon minä cunnioitta: Mutta ioca minun ylöncatzo/ hänen pitä tuleman häpiän alla. Näin HErra Christus on ylistänyt Johannes Castaiata täsä cansan edesä: Sentähden että hän oli ilmoittanut händä ia hänestä todistanut/ että hän oli se totinen Messias/ ia nijn itzens nöyryttänyt hänen edesäns/ ettei hän ollut mahdollinen pääsiämän hänen kengäns rihmoia. Ja waicka Johannes oli fangiudesa ia istui caulans päälle / nijn cuitengin eij hän sentähden händä wieroinut eikä unhottanut: Mutta ylöscorgotti hänen cansan edesä. Näin Jumala ylistä Noach/ cosca hän käski hänen archijn sisälle mennä/sanoden: Mene Archijn sisälle/ sinä ia coco sinun huones: Sillä sinun minä olen nähnyt wanhurscana minun edesäni tähän aicaan. Samallamuoto mös Abrahamin Patriarchan Jumala ylisti/sanoden: Minä tiedän että sinä pelkät Jumalata. Nijn mös Jumala on ylistänyt Mosexen coco Israelin cansan edesä/sanoden: Jos iocu HErran Propheta on teidän seasanne. Hänelle minä tahdon minuni ilmoitta yhdesä nägösä/ taicka tahdon unesa puhu hänen cansans. Mutta eij nijn minun palwelian Mosexen / ioca on uscollinen coco minun huonesan/ swta wastan minä händä puhuttelen / ia hän näke HErran ninquin hän on. Samallamuoto mös on Jumala ylistänyt sitä pyhä miestä Jobbi sanoden: Eij ole hänen wertans macunnasa / hywä ia wanhurskas/ia wälttä sitä cuin paha on. Ja P. Matthæu-

xen

xen tykönä on meidän HErra Christus ylistänyt yhtä päämiestä ia hänen uscons/sanoden: Totisesta sanon minä teille/ en ole minä löytänyt/ sencaltaista usco Israelisa: Nijn mös Apostolitten tegoisa seiso/cuinga Jumala on ylistänyt P. Pawalita/ sanoden: Tämä ombi minulle yxi ulgoswalittu ase/että hänen pitä candaman minun nimeni Pacanoitten Cuningaitten ia Israelin cansan edesä. Nijn Jumala wielä nyt tahto ylistä nijtä iotca händä cunnioittawat/ ninquin P. Matthæuxen tykönä seiso: Joca minun tunnusta inhimisten edesä/ sen minä tahdon tunnusta minun taiwallisen Isäni edes/ ioca on taiwaisa. Ja wijmeisnä päiwänä pitä meidän HErra Christus ylistämän nijtä wanhurscaita ia ulgoswalituita inhimisiä. Ninquin P. Pawali sano: Että silloin pitä oleman itzecullakin wanhurskalla swri palcka Jumalalda. Matth. 8. Act. 9. Matth. 10. Matth. 25. 1. Cor. 4.

II. Oppewat tästä sekä saarnamiehet/että sanan cwliat cuinga heidän pitä wahwat ia luiat oleman Jumalan sanan ia oikian opin tunnustoxesa. Saarnamiehet pitä oleman wahwat heidän opisansa. Eij heidän pidä häälymän sinne tänne/ eikä taittaman heitäns ioca twlen iälkin ninquin ruoco meresä/nijn että he tänäpänä saarnawat yhtä/ huomena toista. Mutta pitä pysymän sijnä oikiasa Christilisesä opisa wahwana/ia sijtä yhdellä muoto saarnaman ia opettaman/ eikä sijtä taittaman sinne tänne iocaitzen mielen ia tahdon iälkin. Pitä mös heidän nuhteleman ia rangaiseman syndi ia nijtä iotca syndiä tekewät/ia eij pidä yhdengän mielen iälkin catzoman. Tämän caltainen opettaia on Johannes Castaia ollut/ ioca 2. *Concionatores simul & auditores debent constantes esse in confeßione veritatis.*

oli wahwa hänen opisansa/ia siinä pysyi loppun asti/eikä ole taittanut händäns inhimisten mielen iälkin. Cosca Jwttan cansa lähetti papit ia Lewitat hänen tygöns kysymän / ios hän oli Christus / ia tahdoit anda hänelle sen Cunnian cuin Messiaxelle tuli / Niin hän kielsi sen/ ettei hän ollut Christus / eikä tahtonut sitä cunniata wastan otta. On mös rangaisnut caickia ioita rangaistosta tarwitzit. Cosca Cuningas Herodes otti hänen weliens waimon/niin hän rangaisi händä iulkisesta caiken rohkeuden cansa/eikä säästänyt händä sentähden / että hän oli Cu-
Matth. 3. ningas. Cosca Phariseuxet tulit hänen tygöns / niin hän rangaisi heitä ia cutzui heitä kykärmen sikiöixi. Niin caicki saarnamiehet pitä oleman wahwat / sekä opisa että rangastoxesa/eikä catzoman yhdengän mielen iälkin. Sanan cwliat pitä mös oleman wahwat ia pysywäiset oikiasa opisa/eikä siitä pois luopuman iongun synn/ystäwyden/eli pelgon tähden. Pitä mös ottaman hywäxi nuhtet ia rangastoxet/cosca saarna miehet rangaisewat heitä / iongun synnin eli wigan tähden/eikä sitä pahaxi ottaman eli na-
Auditores sint constantes & perseverantes in vera doctrina. piseman wastan. Yhdes summasa sekä saarnamiehet että cwliat pitä oleman yhdesä oikiasa opisa/ ia oikiasa Jumalan palweluxesa luiat ia wahwat/ cuoleman asti. Ninquin P. Pawali neuwo ia mana/ sanoden : Wal-
1. Cor. 16. wocat/ seisocat uscosa/tehkätte miehullisesta / ol-
Matth. 24. cat wäkewät. Ja HErra Christus sano: Autuas on
Apoc. 2. se ioca wahwana pysy loppun asti. Ja P. Johannexen ilmestyxes seiso : Ole uscollinen cuoleman asti/ ia minä tahdon anda sinulle elämän Crwnun. Eij heidän pidä andaman heitäns taitta ia wietellä iocaopin
Eph. 4. twlelda. Ninquin P. Pawali sano : Ninquin ne teke-

wät

wåt iotca heidån HERRans mielen noutexi ottawat caickinaiset opit wastan ia sijnå uscosa cuin heidån HERroillans on / tahtowat cansa olla. Ninquin ne neliå sata Baalin pappia ia wijsi kymmendå owat palwellet / sitå epåJumalata Baali / iota heidån Cuningans Achab ia Jsabel palwelit / että he olisit heidån yståwydesåns. Cosca Cuningas Nebucadnezar annoi panna sen cullatun cuwan ylös / ia kåski että caicki piti mahan langeman ia cummartaman sitå / nijn caicki hånen kåskyns iålkin langeisit mahan ia cumarsit sitå / eij yxikån löytti / ioca eij sitå cumartanut / paitzi colme miestå / Sadrach / Mesach ia Abednego / iotca eij mahan langennet / eikå cumartanet sitå / ia sentåhden heitetijn tulisen wnihin: Mutta Jumala autti / warieli ia påästi heitå sijtå ulgos ilman wahingota. Eusebius Kirioitta että Constantinus Keisari on tahtonut kiusata hånen palwelioitans / cuinga wahwat heidån piti oleman uscosa / ia teeskeli hånens / ninquin hån olisi tahtonut tulla pacanaxi / ia annoi heidån omalla ehdollans / ios he tahdoit olla Christityt / eli uffratra epåJumalalle: Nijn swrin ioucko on langennut pois oikiasta uscosta. Mutta cosca Constantinus sen nåki ajoi hån ulgos palweluxestans caicki ne / iotca sijtå oikiasta uscosta pois langeisit ia sanoi / cuinga te taidatte minulle olla uscolliset / cosca te eij Jumalalle ole uscolliset. Sencaltainen on mös ollut yxi / ionga nimi / oli Ecebolus / ioca nijn usein muutti hånen uscons / cuin iocu wsi Keisari tuli: Cosca Constantinus oli Keisari / nijn hån oli Christitty. Cosca Julianus tuli Keisarixi / nijn hån oli yxi pacana: Mutta cosca Iovianus oli Kei- Dan. 3.

Arrius. sari/nijn hän iällens oli Christitty. Arrius ombi tehnyt yhden/epäelewäisen tunnustuxen/ nijn ettei iocu taitanut merkitä/mikä oppi ia usco hänellä oli. Hän/Kirioitti hänen usconsa yhden paperin päälle/ionga hän pani cainalons ala/ia wannoi/eij sen opin ia uscon päälle/iosta hänelle kysyttin: Mutta sen paperin päälle/ioca cainalon alla oli. Nämä HErra Christus cuzu meren ruogoxi/ ioca twleldä häilytetän sinnetänne/ia ninquin twlen wirwat owat. Vertumni. Tämän caltaiset eij pidä oikiat Christityt oleman/ mutta heidän pitä oleman wahwat cuin yxi mwri/oikiasa uscosa ia uscon tunnustoxesa.

3. Dona Dei in aliis esse agnoscenda & celebranda. III. Että meidän HErra Christus täsä ylistäpi P. Johannesta ia nijtä lahjoja/cuin hänesä olit. Opeme sijtä/että meidän pitä tundeman Jumalan lahiat muisa/nimittäin nijsä/ioille Jumala hänen lahians anda ia iaca/ia eij keneldäkän nijtä cadettiman/mutta Jumalata nijden edestä kijttämän/ia nijtä ylistämän ia ylösorgottaman: Sen waati Jumala meildä itze ia Christilinen rackaus/että meidän pitä nijtä swrna ia corkiana pitämän. Sillä Jumala anda hänen lahians kenelle hän tahto/yhdelle enämän toiselle wähemän. Eij meidän pidä nijn ajatteleman/että meisä caicki lahiat owat/ia että me caickein wijsaimmat olema: Sillä Jumala mös anda meille hänen lahiansa. Ja waicka meisä olisi swremat lahiat/eij cuitengan pidä muita sentähden ylöncatzoman/eikä nijstä lahioista coreileman/mutta nijtä käyttämän Jumalan kijtoxexi ia meidän lähimäisen hywäxi.

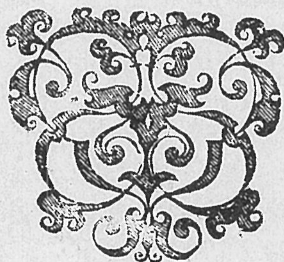
Ja ninquin HErra Christus eij ole ylistänyt Johannesta/hänen Opetuslastens aicana ia eläissä: Nijn

mös eij pidä meidän ketän silmäin edesä ia ewltten kijttämän: Sillä eij se jongun cunniallisen inhimisen hywin seiso. Ja se iota kijtetän otta häpiäxi sen/ iollei hän ole jwri häpiämätöin / ia seiso turhan Cunnian jälkin: Ja Jumala mös eij kärsi nijtä/iotca turha cunniata pyytäwät / ia seisowat sen iälkin/että heitä ylistetäisin silmäin edesä. Ja rangaise ne/ ninquin hän rangaisi Herodexen/ionga HErran Engeli löij/ia syötin ylös madoilta: Sentähden ettei hän andanut Jumalalle cunniata. *Act. 12.*

IV. Opeme/ että cosca saarnamiehet totuden tähden wihatan ia wainotan/nijn eij meidän pidä heitä cohta ylönandaman/eikä wieroiman/mutta heitä holhoman/auttaman ia heidän edestäns wastaman/ nijn palio cuin me taidamme ia meille on mahdollinen / ia pitä todistaman heidän wigattomudestans/heidän opistans ia elämåästäns Sillä nijn meidän Herra Christus on tehnyt/ että cosca se Tyranni Herodes oli sen P. miehen Johannes Castaian pannut fangiuteen/ sentähden/ että hän rohkiasti rangaisi händä sen cauhian synnin tähden / cuin hän oli tehnyt/eij hän sentähden wieroinut händä / mutta hywin hänestä puhui/ia ylisti händä julkisesta cansan edesä. Ja waicka HErra Christus eij auttanut händä ulgos fangiudesta/ninquin hän olisi woinut kyllä tehdä.(Mutta eij hän tahtonut: Sillä että Johannexen fangius ia cuolema/tuli Jumalan kijtoxexi ia cunniaxi / ia sen oikian Euangeliumin opin wahwistoxexi/ionga hän hänen cuolemans ia werens cansa wahwisti.) Nijn hän cuitengin händä ylisti caiken cansan edesä/ia todisti/ että hän ole yxi oikia opettaia ia saarnamies / ioca eij catzonut inhimisen muodon iälkin/eikä taittanut händäns ioca tuulen iälkin/

4. Veros Ecclesiæ ministros non esse deserendos, tempore persecutionis.

ninquin rusco meressä. Niin pidäis caickein tekemän oikeita saarna miehiä wastan/cosca heitä totuden tähden wihatan: Mutta sen payembi/että se tapattu toisin täsä mailmasa/ia monda löytän nijtä/iotca heitä sortawat/pahoin heistä puhuwat ia wielä swremban fangiuteen ia wahingoon heitä waiotaisit ia upotaisit ios he taidaisit. Sillä tämä mailma eij woi kärsiä Jumalista saarnamiehiä/mutta wihawat ia wainowat heitä/ ia wielä nyt wihawat mailman loppun asti. Ja nekin ioinen edestä he enimän walwowat ia työtä tekewät/heitä opettawat ia neuwowat ne enimmän heitä wihawat ia sortawat. Ninquin Herodes teki Johannes Castaian cansa/iota händä opetti neuwoi ia manaisi: Että hän händä wihaisi ia wijmein päiwiltä poisotti. Mutta saarnamies eij sentähden pidä wäsymän/eikä wircans ylönandaman: Mutta sitä rohkiammin opettaman/manaman/nuhteleman ia rangaiseman/P. Pawalin käskyn iälkin.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes ensimäises Lugus.

JA tämä on Johannexen todistos/cosca Jwttat lähetit Jerosolymasta Papit ia Leuitit/kysymän hänelle / cucas olet? Ja hän todisti ia eij kieldänyt. Ja hän todisti sanoden: en minä ole Christus. Ja he kysyit hänelle. Mikä sijs? Oletcos Elias? Hän sanoi/en ole. Oletcos Propheta? Ja hän wastaisi / en. Nijn he sanoit hänelle/ Mikäs sijs olet? Että me wastauxen annaisimme nijlle / iotca meitä lähetit? Mitäs sanot itzestäs? Hän sanoi/minä olen yxi hwta-

wainen ääni corwesa: walmistacat HErran tietä/ ningain Esaias Propheta sanoi.
Ja ne iotca lähetetyt olit olit nijstä Phariseuxista. Ja ne kysyit hänelle/ Miksi sijs sinä castat/ Jos ett sinä ole Christus/ eikä Elias/ eikä Propheta? Johannes wastaisi heitä ia sanoi/ Minä castan wedellä/ mutta se seiso teidän keskellen iota eij te tunne: Se ombi se/ ioca minun iälkini tulepi/ ioca mös minun edellani on ollut/ Jonga minä en ole kelwolinen kengän rihmoia päästämän. Nämä tapatuit Bethabarasa sillä puolen Jordanin cusa Johannes castoi.

Judic.7.

Exordium à summa hujus Euangelij.

TÄmä Euangelium on yxi todistos meidän HErrasta Jesuxesta Christuxesta/ Että hän on se totinen Messias mailman wapahtaia: Sillä Johannes Castaia/ täsä sano ia todista iulkisesta/ Pappein/ Levijtain ia Phariseusten edesä/ että Messias io oli tullut/ ia seisoi heidän keskelläns/ ia eij he tundenet händä. Jonga kengän rihmoia eij hän ollut mahdolinen päästämän.

Ratio cur hic textus hoc die pro concione explicetur. Hoc Euangelium est, testimonium

Ja ombi tämä Euangelium/ tämän wijmeisen Adventi Sunnuntain päälle asetettu saarnatta/ Jumalan seuracunnisa: ninquin yhdexi wissixi ia wahwaxi todistoxexi: että se lapsi ionga syndymästä/ monicahtain päiwäin perästä iuhla pidetän/ eij ole iocu yxikertainen ia

palias inhiminen: Mutta mös Jumala ia se ulgos luwattu Messias mailman wapattaia/ioca on ollut ennen Johannes Castaiata ia ennen caickia aicoia. *divinitatis.*

Tämä Euangelium yhtensopi/toisen ia colmannen uscon Cappalen cansa/cusa me tunnustame ia sanome: että Jesus Christus on Jumalan ainoa Poica/ioca oñ siginnyt P. Hengestä syndynyt Neitzestä Mariasta.

Ja on täsä Euangeliumisa caxi Cappaletta.

I. On Pappein ia Lewitain kysymisestä. *Propositio bimembris.*

II. On P. Johannes castaian wastauxesta.

Ensimäinen Cappale.

Tämän ensimäisen Cappalen Euangelista edes tuotta wijdellä asian haaralla. *Analysis primæ partis continens quinque circumstantias.*

I. Asian haara on nijstä Personaista iotca owat lähettänet matcan.

Ja tämä on Johannexen todistos cosca Jwttat lähetit Jerosolymasta? *I. Circumstantia est personarum ablegantium.*

Täsä nyt Euangelista tietä anda/että ne owat ollet Jwttat/Jumalan erinomainen ia ulgoswalittu cansa/ionga Jumala oli iohdattanut ulgos Egyptin maalda/läpitzen punaisen meren/monein tuñusmerckein cansa. Ja eij ole tapattunut yhdeldä eli cahdelda: Mutta coco Raadilda/ioca cutzuttin Sanhedrim/ia oli se ylimäinen Raadi/cusa seitzemen kymmendä Raadi HErra olit/ia ylimäisildä Papeilda/Phariseuxilda/kiriãoppeneilda ia cansan wanhemmilda: Nijn että se caickein yhteisestä suosiosta/neuwosta ia tahdosta ombi tapattunut: Senpäälle

että se asia sitä swrembi ia corkiambi näkyisi olewan/ iota nijn monelda swrilda Herroilda ia corkiasta Oppeneilda/ wijsailda miehildä oli päätetty ia sulicttu/ia nämät Papit ia Lewiterit heiltä ulgoslähetetyt/että sekä Johannes itze/ että mös caicki mwt piti näkemän ia tietämän/ ettei tämä ollut lasten neuwo/elickä wähä asia: Waan swri ia corkia/iohonga heidän wircans heitä waadei.

II. *Circumstantia continens Personas ablegatas.*

II. Asian haara on nijnen Personasta iotca matcan lähetettin/nimittäin:

Papit ia Lewitit/ ia cohta tälken seiso: **Ja ne iotca lähetetyt olit/ olit nijstä Phariseuxista.**

Colminaiset inhimiset P. Johannes täsä nimittä/ Papit/Lewitat ia Phariseuxet. Sillä nämät olit caickein oppinemmat ia wijsammat/ coco Jwttain cansan seasa. Papit he teit palweluxta Jerusalemin templisä/ opettamisen ia uffrein cansa/ia rucoilit cansan edestä. Lewitit olit Pappein apulaiset/iotca heitä autit uffria walmistaman/ia mwta palwelusta Herran Templisä/ ynnä pappein cansa tekemän/ ninquin sijtä Kirioitettu on 4. Mosexen Kiriasa. Phariseuxet olit lain opettaiat/ iotca Mosexen ia Prophetain kirioituxet ulgostoimitit/ ia olit swresa cunniasa cansan edesä/ sekä heidän opetuxens/että heidän ulconaisen pyhän elämäns puolesta. Nämä tosin miehet owat ollet swret ia corkiat Jwttan cansan seasa/ iotca matcan olit lähetetyt/ ia taisit heidän Puhens nijn laitta ia toimitta/ ettei sijnä yhtäkän wilppi pitänyt oleman/ Nijn ettei Jwttat olisit taitanet löytä sijhen asian/ parembia/sowelia(m)bia ia wijsambia miehiä. *Num. 8.*

III. Asian haara on sijtä Personasta kenen tygö nämä olit lähetetyt: III. *Circumstantia personæ ad quam missi sunt legati.*

Tämä on Johannexen todistos / cosca Jwttat lähetit Papit ia Lewitat kysymän hänelle.

Täsä Euangelista osotta cuca se on ionga tygö he owat lähettänet: nimittäin Johannes/Castaian Zacharian Poian tygö/ioca Jumalan käskyn iälken silloin corwesa sarnaisi ia casti Jordanin wirdasa: Josa Jerusalemin caupungi/coco Judea / ia caicki ne maacunnat iotca olit Jordanin wirdan tykönä / annoit heitäns casta ia tunnustit heidän syndins. Ja P. Marcus sano: Että Johannes oli corwesa/casti ia saarnaisi parannoxen castetta/ syndein andexi saamisexi/ ia hänen tygöns käwi/ coco Judean maacunda/ia ne Jerusalemista / ia annoit heitäns casta Jordanin wirdasa/ cusa he mös tunnustit heidän syndins. Ja P. Johannes Castaia oli silloin yxi cwluisa mies / ionga sanoma käwi ylitze monen maacunnan/ia pidettin caikilda swresa cunniasa/ Sekä hänen wircans että hänen pyhän elämäns tähden. Mwtoin eij olisi Jwttat näin swriä miehiä lähettänyet hänen tygöns: Sillä ios hän olisi ollut iocu yxikertainen Pappi: olisit he taitanet lähettä hänen peräns/ia anda händä nouta heidän tygönsä. *Luc.3.* *Marc.1.*

IV. Ombi sijtä systä/mingä tähden he owat nämät lähettänet Johannexen tygö. IV. *Finis hujus legationis*

Ja he kysyit hänelle cuca sinä olet?

Nämä sanat ia heidän kysymisens osotta sen: Mitä warten he olit matcan lähetetyt: Nimittäin sentähden/että he tahdoit tietä / mikä mies Johannes oli / ioca

itzens muista papeista oli eroittanut/saarnaisi corwesa/ia casti Jordanin wirdasa. Ja caicki menit hänen tygöns/ia annoit heidäns casta: ia pidit hänen swresa cunniasa. Sentähden he tahdoit tietä heidän wircans puolesta/cuca hän oli/ia lähetit hänen tygöns Papit ia Lewitit kysymän hänelle sijtä. Ja olit andaneet heille cahtalaisen käskyn/ninquin coco textistä nähtäwä on: Ensistä / että heidän piti ystäwälisestä händä puhutteleman. Sillä he tiesit että Johannes oli wahwa ia luia hänen opisans / ia eij ketäkän peliännyt: Ja sentähden piti heidän ensistä ystäwälisestä taritzeman hänelle/Messiaxen cunniata/ ia olit sijnä toiwosa ettei hänen pitännyt sitä pois hylkämän/ waan mielelläns wastanottaman: erinomaisesta sentähden/että coco Jwttan cansa/ia cansan wanhimmat/ hänelle sen taritzit/ninquin he kyllä olisit suonet/että hän olisi sen wastan ottanut: Ja he olisit ottanet hänen heidän Cuningaxens/ioca heidän olisi Romin oriudesta päästänyt. Mutta iollei hän sitä tahdoisi wastan otta / nijn piti heidän sanoman Johannexelle/ia hänelle tietä andaman/ että ne iotca heidän olit matcan lähettänet tahdoit muta neuwo hänestä pitä. Sentähden että hän ilman heidän tahdotans ia suosiotans/otti sen rohkiuden hänen päällens / ia saarnaisi corwesa wastan heidän oppiansa / ia casti.

V. *Quæstio legatorum Iohanni proposita.*

V. Asian haara on nijnen kysymisestä iotca lähetetyt olit/mitä he owat kysynet Johannexelle. Ja panewat hänen eteens wijsi kysymystä.

I. *Quæstio an sit Christus.*

I. Kysymys on se/Jos hän oli Christus. Ja waicka eij Euangelista selkiästä sitä kirioita / että he owat kysyneet sijtä/cuitengin Johannexen wastaus sen osot-

sotta/cusa hän sano: En ole minä Christus. Että heidän kysymisens sen päälle on käynet ensistä ia erinomaisesta: Ja HErra Christus itze sen todista sanoden: Te lähetitte Johannexen tygö ia hän todisti totuden: Mutta en minä ota todistosta inhimisildä/ waan sen minä sanon/senpäälle/että te autuaxi tulisitta. Hän oli yxi palawainen ia paistawainen walkeus/ia te tahdoitta hetkexi iloita hänen walkeudesans. Ja he swresti sijnä erhetyit/ ettei he taitanet eroitta Johannes castajata Messiaxesta. Ioh.5. Matth.5.

2. Kysymys on se: Oletco sijnä Elias? Ninquin he tahdoisit sano/oletco sinä se Elias Thesbitas/ioca muinen Achabin aicana eli/ ia tapoi ne Baalin Prophetat/ia tulisen wagnun cansa otettin ylös taiwasen: Sillä he olit sijnä lulosa/että Elias Prophetan piti tuleman ennen wijmeistä päiwä: Ninquin mös Pawin iouckko wielä nyt owat sijnä lulosa. 2. Quæstio an sit Elias?

3. Kysymys on/ Oletco sinä yxi Propheta/ se on/oletco sinä iocu nijstä wanhoista Prophetaista/ iotca wanhasa Testamentisä owat ollet/cuin on Esaias/ Jeremias/ Ezechiel/ Daniel/ Oseas/ Amos/ eli iocu muu Prophetaista/iotca owat ylös nosnet cuolluista. 3. Quæstio an sit Propheta.

4. Kysymys/ ionga he hänen eteens panewat on tämä: 4. Quisnam esset.

Mikä sijs sinä olet? että me wastauxen annaisime nijlle/iotca meidän lähetit/ mitäs sanos itzestäs.

Cuin he tahdoisit sano: Cosca ett sinä ole Christus/ että Elias/eli iocu Prophetaista/ mikä sijs sinä olet/ pitä sinun cuitengin tenäxän sanoman/ mikä sinä olet/ en=

nen cuin sinä meistä pääset/eli lwletcos lapset olewan edesäs.

5. *Cur baptizaret.*

5. Kysymys on:

Mixi sinä sijs castat/ cosca ett sinä ole Christus/etkä Elias eli iocu Prophetaista

Täsä he rupewat händä cowilla sanoilla puhuttelemaN/ia kysywät hänelle/mixi hän sijs casta/ ninquin he tahdoisit sano: Meidän HErrat iotca meitä owat matcan lähettänet/swresta ihmettelewät/ että sinä otat sen rohkiuden päälles/ia ilman heidän tahdotans ia tiedotans saarnat täsä corwesa/ia castat caickia/ ia tahtowat tietä/ kenen käskyn iälken sinä sen teet/ia cuca sinulle sen woiman ia wallan on andanut. Sijs anna cohta meille wastaus sen päälle/ionga iälken he taitawat itzens ojenda ia laitta.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisestä Osasta.

1. *Discimus homines sapientes ac prudentes sæpißimè errare. Psal. 118.*

I. OPeme/että ne wijsat ia oppenet mös taitawat erehtyä ia wäärin mennä/erinomaisesta silloin cosca he unhottawat Jumalan pyhän sanan/ia eij sitä seura: Joca cuitengin on ninquin yxi lyhty meidän ialcain edesä: Ninquin meille on täsä esimercki Jwttaisa/ylimmäisisä Papeisa ia kirianoppeneisa/iotca olit cansan opettaiat/cuinga swresti he owat sijnä wärin mennet/että he pidit Johannes castaian Messiaxen edestä ia taritzit hänelle sen cunnian/olisit mös ottanet händä wastan/ia tundenet Messiaxexi/ios hän olisi tahtonut. Sillä he catzoit hänen ulconaisen

cowan

cowan eläma kerrans päälle / enämin cuin Jumalan janan päälle. Ja ios he olisit lukenet Prophetain kirioituxia/mitä he olit Messiaxesta kirioittanet ia ennustanet/ ia nijstä waarin ottanet/nijn eij he olisi tullet sijhen erhetyxen. Sillä nijn oli ennustettu Jacob Patriarchalda: Gen. 49.
Että Messiaxen piti syndymän Judan sucucunnasta: Mutta Johannes oli syndynyt Lewin sucucunnasta. Nijn mös Michæas Propheta / oli ennustanut: Että Mich. 5.
Messiaxen piti syndymän Bethlehemisä: Mutta Johannes oli syndynyt Jerusalemisa taicka sijnä caupungis Hebron. Samallamuoto oli mös Esaias Propheta ennustanut: Että Messiaxen piti syndymän yhdestä Neitzestä: mutta Johannes oli syndynyt yhdestä wanhasta waimosta Elizabetistä/Zacharian emänästä. Jos he olisit näitä wisumin tutkistellet ia mielensä pannet/ nijn ne olisit kyllä osottanet/ eroituxen Messiaxen ia Johannexen wälille: Ja eij he olisi sijnä nijn swresti erhettynyet/ cuin he tegit: eikä olisi tarinneet Johannexelle sitä cunniata/cuin Messiaxelle tule. Nijn se wielä nyt tapattu / että cosca inhimiset eij tutkistele Jumalan sana / eikä sitä sydämens päälle pane/mutta catzowat ulconaisen muodon iälkin/nijn sijtä seura/caickein swrin willitys. Ja sentähden eij pidä yhdengän catzoman ulconaisen muodon iälken) Mutta seuraman Jumalan sana: Sillä ulconainen muoto taitapi monda pettä / mutta Jumalan pyhä sana eij ketäkän petä/waan pitä inhimisen totuden tiellä. Esa. 7.

II. Opeme/että tämän mailman ystäwys eij ole pysywäinen eli seisowainen/mutta on waan wähäxi hetkixi. Ja nijn cauwan seiso cuin ioca teke hänen mielens ia tahdons iälken. Waan iollei hän sitä tege / nijn caicki ys- 2. *Mundi amicitiam non esse durabilem.*

stäwys on ulcona. Ja iota swrembi ystäwys oli ennen/ sitä swrembi wiha ia waino iälken seurapi. Ninquin meille on esimercki täsä Euangeliumisa/ Juttaisa ia cansan wanhimisa/ Papeissa ia Lewitaissa / iotca Johannes Castaian ystäwänäns pidit / ia suloisesta hänen cansans puhuit/sillä toiwolla/että hänen piti ottaman sen cunnian wastan/ionga he hänelle taritzit ia päästämän heitä Romin Keisarin oriudesta. Mutta sijtte cosca he ymmärsit/ ettei hän tahtonut olla heidän mielens iälken: Nijn caicki ystäwys pois oli/ia kändyi swrexi wihaxi ia wainoxi: Ja rupeisit cowilla sanoilla händä puhutteleman. Nijn mös Balach Moabiterein Cuningas teki Bileamin cansa: Että cosca Israelin cansa HErran käskyn iälken tulit hänen maacundans / annoi hän Bileamin cutzu hänen tygöns / puhutteli händä suloisesta /ia käski hänen kiroilla Israelin cansa / ia lupais hänelle swretlahiat sen edestä / Mutta ettei hän tahtonut sitä tehdä / Sillä että HERRA oli hänen kieldänyt / ettei hänen pitänyt heitä kiroileman : Nijn hän wihastui hänen päällens sangen swresta/ löi kästäns yhteen/ ia sanoi : Minä olen cutzunut sinun tänne/ että sinun piti kiroileman minun wihamiehiän/ia sinä olet colme kerta hywästisiugnanut heitä. Minä tahdoin tehdä sinulle cunniata/waan Jumala on sen cunnian sinulda pois estänyt. Samallamuoto Cuningas Herodes on tehnyt Johannes Castaian cansa. Ensistä oli hän hänen ystäwäns ia piti palio hänestä / Mutta sijtte cosca hän rangaisi ia nuhteli händä synnin tähden/nijn hän wihastui Johannexen päälle ia pani hänen tornijn/ia wijmein annoi leicata hänen caolans. Nijn se aina tapattu: Sillä tämä mailma eij tahdo ewlla rangaistusta / eikä

Num. 13.

kär-

kärsiä että iocu hendä nuhtele eli rangaise: Mutta tahto oman haluns iälken elä.

III. Opeme/että tämä mailma enämin etzi Herrasa Christuxesa mailmalista ia catowaista tawaroita/ cuin hengelisiä ia taiwalisia lahioia. Ninquin Jwttat tegit/ lähetit Johannexen tygö/ että hänen piti pelastaman ia wapattaman heitä Romin Keisarin wallan alda/ ia saattaman heille sen endisen wapauden: Ja caicki olit sijnä toiwosa/ että hänen piti oleman Messiaxen/ ia tulewan heidän Cuningaxens. Nijn mös se cansa teki/ iotca Christus oli ruockinut ia rawinnut corwesa widellä ohraisella leiwällä ia cahdella calalla ia etzeit händä/ Ninquin Herra Christus sanoi heille: Te etzittä minua eij sentähden/ että te oletta nähnet tunnusmerkin: mutta sentähden/ että te oletta syönet leipä/ ia tullet rawituxi. Samallamuoto mös HErran Christuxen opetuslapset owat tehnet/ he olit sijnä toiwosa/ että Christuxen piti oleman yhden mailmaisen Cuningan/ ioca piti hallitzeman täsä mailmalisella muoto/ ia tekemän heitä swrixi Herroixi ynnä hänen cansans. Ninquin ne caxi opetuslasta iotca menit Emauxen sen itze tunnustit/ sanoden: Me lwlime hänen olewan sen ioca Jsraelin piti lunastaman. Nijn wielä nyt on monda/ iotca etziwät HErrasa Christuxesa ia hänen Euangeliumisans hywiä päiwiä/ rickautta ia tawarata. Ja nijn cauwan he owat oikiat Christityt cuin myöden käypi: mutta cosca wastoinkäymisys tule/ nijn he luopuat pois ia swttuwat häneen ia hänen sanaans: Mutta eij ne ole oikiat Christityt iotca etziwät sitä catowaista ia sen iälken seisowat/ ioca cuitengin eij pysy cauwan. Ninquin HErra

3. Homines mundani in Christo terrestria bona magis quam cœlestia quærere.

Joh. 6.

Luc. 24.

Matth.16. Christus sano: Mitä se autta Inhimisen / ios hän woittapi coco mailman / ia cuitengin saapi wahingon hänen Wengelläns.

4. *Homines solere cordis malitiam Verbis mellitis tegere.* IV. Opeme / cuinga tämän mailman inhimiset taitawat heidän pahan ia myrkylisen asians caunistella / ia makiain sanain cansa edes tuotta / senpäälle että he ne yxikertaiset sitä paremin saisit wietellä / ia sijtte wihaisten ia cowain sanain cansa käiwät heidän päällens: Ninquin *Syr.12.* Syrach sano: Wihollinen kyllä anda hywät sanat / ia walitta hänens sworesti sinun edesäs / ia laitta hänens ystäwälisestä / taita mös itkiä ia kyneleitä wodatella: mutta sydämesäns hän aiattele cuinga hän saisi cukista sinun cuoppaan / Ja ios hän saapi tilan / nijn eij hän taida kylläns saada sinun werestäs / ia ios iocu tahto sinun tehdä wahingota / nijn hän on se ensimäinen / ia on auttawanans sinua ia lyckä sinun mahan tapaturmasta: hän wändele pätäns ia naurapi piwonsa ia pilckä sinua ia lyöpi pääns yles: Plutarchus Kirioitta yhdestä Ruchtinasta Lacedemonias ionga nimi oli Lysander / että hän on sanonut: ubi pellis vulpina non sufficit, assumenda est Leonina, se on / Cosca eij ketun nahca täydy / nijn pitä Jalopeuran nahca päälle otettaman. Senpäälle meille on esimercki täsä Euangeliumisa / cuinga nämä Papit ia Lewitit ensistä suloisesta ia makeilla sanoilla puhuttelit Johannesta / ia tahdoit wietellä händä sen cansa: Mutta sijtte cosca hän eij tahtonut tehdä heidän mielens iälkin / nijn he cohta wihastuit / ia händä cowin puhuttelit. Nijn mös se Ju- *Gen.4.* malatoin Cain teki hänen weliens / sen wanhurscon Abe-

lin cansa/hän puhutteli händä makeilla sanoilla ensistä ia sijtte wijmein löij hänen cuoliaxi. Samallamuoto mös Saul teki Davidin cansa / puhutteli händä suloisesta/ia annoi hänen tyttärens hänelle waimoxi/mutta sydämesä oli myrcky/wiha ia waino/sillä hän sen cautta etzei tila/että Philisterit hänen olisit lyönet cuoliaxi. Ja näin mös Joab teki Amasan cansa/puhutteli händä ystäwälisestä ia teeskeli hänens/cuin hän olisi hänen tahtonut swta anda/ia pisti hänen sillä hawalla miccalla/ia tapoi hänen. Jwdas Iscarioth cosca hän tuli HErran Christuxen tygö pettämän händä/terwetti/ ia annoi hänen swta petti hänen Mestarins: Nijn tapattu wielä nyt mailmasa / että sencaltaisen swn andamisen cansa moni petetän.

2.Sam.20.

2.Sam.2.

Matth.26.

Toinen Cappale.

SJinä ensimäises Cappalesa te cwlitta Pappein ia Lewitain kysymisestä: Täsä toisesa te saatta cwlla Johannexen wastauxesta / ia on täsä Cappalesa colminaiset asiat.

Analysis secundæ partis continens tria membra.

I. On sijtä wastauxesta cuin Johannes annoi heille/ioca on cahtalainen. Ensistä hän todistä hänestä itzestäns: Sitälikin HErrasta Christuxesta. Nijn palio cuin ensimäisen wastauxen tule / kieldä hän / ettei hän ole Christus.

I. Responsio Iohannis data legatis.

Ja hän todisti ia eij kieldänyt/ia hän todisti en ole minä Christus.

Johannes tulkisesta sen kieldä Pappein ia Lewitain edesä.

1. *Negat se esse Christum.* 1. Ettei hän ollut Christus eli Messias: Ninquin hän tahdoisi sano: Te tulette minun tygöni / ia tahdotta minun tehdä Messiaxexi/ ia osotatte sen cansa/ettei te ole oikein lukenet Prophetain kirioituxia/eikä nijtä oikein ymmärdä. Sillä en minä ole se/ engä ole mahdolinen sitä swrta ia corkiata wirca minun päälleni ottaman / olcon se caucana minusta/että minä sen cunnian wastan otan. Tämän wastauxen/Euangelista täsä ylistä ia cutzu sen todistoxexi/ia sano täsä caxikerta.

Ja hän todisti/ia todisti ia eij kieldännyt.

2. *Negat se esse Eliam.* 2. Hän kieldä/ettei hän ollut Elias/ ia sen hän teki sentähden / ettei hän tahtonut wahvista heitä heidän wäärän lwlonsa. Sillä he lwlit hänen olewan sen Prophetan Elian Thesbitan/ioca oli elännyt Vdesa Testamētisä Cuningan Achabin aicana/ninquin caicki Jwttat oli sijnä lwlosa / että Elian piti tuleman ennen wijmeistä päiwä. Sentähden että Malachias Propheta oli ennustanut / cusa Jumala itze sano: Catzo minä tahdon lähettä teille sen Prophetan Elian ennen cuin se swri ia cauhia HErran päiwä tule. *Mal. 4.* Mutta sijnä hän eij ymmärrä sitä Prophetat Elias Thesbitat/ mutta Johannes castaian: Ninquin meidän HErra Christus sen todista P. Matthæuxen tykönä sonoden: Caicki Prophetat owat Propheteranet Johannexen asti. *Matth. 11. v. 13.* Ja ios te tahdotte ymmärtä/hän on se Elias ioca piti tuleman. Ja toises paicas sano hän: Elias on io tullut/ia eij he händä tundeneet/mutta teit hänen mitä he tahdoit. *Matth. 17.* Nijn pitä mös inhimisen Poian heildä kärsimän: Silloin ymmärsit Opetuslapset/että hän sanoi heille Johannexesta. Nijn mös

Engeli Gabriel oli hänestä ennustanut / että hänen piti käymän HErran Christuxen edellä Elian hengesä ia woimasa. Ja sentähden olisi Johannes Castaja caiken oikiuden cansa taitanut tunnusta / että hän oli Elias: mutta eij hän tahtonut / heidän wäärän luulonsa tähden. Luc. 1.

3. Kerran hän kielsi / ettei hän ollut Propheta / niminkäin / sencaltainen Propheta cuin he luulit / että iocu nijstä wanhoista Prophetaista piti ylösnousnen cuolluista: Ja Johannexen piti yhden heistä oleman. Sen hän täsä kieldä / ettei hän ollut iocu nijstä. Ja cuitengin oli hän Propheta / ia wielä swrembi cuin iocu Propheta. Ninquin Christus itze todista P. Matthæuxen tykönä / sanoden: Totisesta minä sanon teille / Tämä ombi swrembi cuin Propheta: Ninquin te mennen Sunnuntaina cwlitte. Ja hänen Isäns Zacharias oli ennustanut hänestä / sanoden: Ja tämä piltti pitä cutzuttaman sen ylimäisen Prophetaxi: sillä sinun pitä käymän HErran caswon edesä walmistaman hänen teitäns.

3. Negat Prophetam se esse.

4. Kerran hän todista hänestäns / ia anda tietä mikä hän oli / cusa hän sano:

4. Ingenua Iohannis de se confeßio.

Minä olen hwtawainen ääni corwesa.

Täsä Johannes tunnusta: Että hän oli yxi hwtawainen ääni: Ninquin hän tahdoisi sano: Että te nyt tahdotta tietä mikä minä olen: nijn en tahdo minä teildä sitä salata / mutta tunnustan sen iulkisesta / että minä olen yxi hwtawainen ääni / ioca hwdan ia saarnan iulkisesta corwesa / ia osotta P. Johannes hänen wircans olewan cahtalaisen:

Duplex officium Iohannis.

Ensimäinen on / että hän saarna ia käske walmista

1. Docendi-

HErran tietä ianoden: Walmistacat HErran tietä/se on/ sitä varten olen minä lähetetty/että manaisin caickia parannoxeen. Ja wetä tähän sijälle todistoxen Esaiasta Prophetasta/ioca hänestä oli ennustanut ianoden:
Esa.40. Yxi hwtawainen ääni corwesa / walmistacat HErran tietä. Ja osotta täsä/että hän on se sama hwtawainen ääni/iosta Propheta oli ennustanut.

2. Baptizandi Toinen on: Että hän casta/cusa hän sano: Minä castan wedellä. Cuin hän tahdoisi sano: Elkätte sitä niijn swresta ihmetelkö / Sillä en minä mitäkän itzestäni tege/waan minä olen yxi palwelia / ioca tegen HErran käskyn iälken/ioca minun on käskenyt casta/en minä mös sijhen casten yhtäkän woima taida anda: mutta ainoasta castan kädelläni / ninquin yxi palwelia: Mutta yxi toinen on se ioca sijhen woiman anda/että se caste tule woden syndymän pesoxi.

II. Confeßio Iohannis de Christo. II. On Johannexen todistos HErrasta Christuxesta/ia edespane täsä cahtalaiset asiat.

1. Ostendit se baptizare mandato Christi. 1. Hän osotta kenen käskyn iälken hän casti.

Mutta se teidän keskellän seiso ioca ettei te tunne.

Cuin hän tahdois sano: Jos te tahdotta tietä kenen käskyn iälken ia woimalla minä castan / nijn se seiso teidän keskellän/se on/hän on io syndynyt mailman/ia nyt asupi teidän seasan / saarna ia teke tunnusmerckeiä / ioca on Christus se ulgosluwattu Messias/ioca eij te tunne/ hän on käskenyt minun casta/ ia hän on HErra/waan minä olen hänen palwelians/ioca käyn hänen edelläns: Minä castan wedellä ulconaisella muodolla / mutta hän casta sisällisellä.

2. Puhu hän HErran Christuxen Personasta. 2.

Joca minun iälken tulepi / ioca mös ombi minun edellänsi ollut / ionga kengän rihmoi en ole minä kelwollinen päästämän.

Descriptio Personæ Christi.

Ja anda näinein sanain cansa tietä / että HErra Christus on sekä Jumala ia inhiminen / ia sano että hän Jumaluden luonons puolesta on ollut hänen edelläns: Mutta inhimisen luonons puolesta / tullut hänen iälkens / Sillä hän oli sijtte syndynyt cuin hän. Ja ombi ruwennut sijtte saarnaman cuin hän. Ja nöyryttä P. Johannes hänens ia sano / hän on nijn swri ia corkia HErra / etten minä ole kelwolinen päästämän hänen kengäns rihmoia: Sillä hän on Jumalan ainoa poica / ia on tullut inhimisexi meidän tähdem.

III. On sijtä paicasta cusa tämä on tapattunut. III.

Nämä tapatuit Bethabaras / sillä puolen Jordanin cusa Johannes castoi.

Locus ubi hæc facta sunt.

Tämän cansa Euangelista tahto wahuista sen todexi / mitä hän täsä kirioitti sen paican cansa / cusa se on tapattunut. Bethabara on nijn palion cuin waellus paicka / custa inhimiset waelsit / sillä sijtä paicasta wäki waelsi ylitze Jordanin wirdan: Ja oli Jerusalemista neliä peniculma itään päin. Ja täsä samasa paicasa / nimittäin / Bethabarasa Johannes on saarnanut ia castanut yhdesä swresa maantiesä / custa caickinainen cansa waelsi / että caicki piti tuleman hänen saarnans cautta Jumalan caickiwaldian tundon. Ja tästä paicasta Israelin cansa oli ylitze käynet Josuan aicana. Ja HErran Papit iotca Archia cannoit owat sijnä seisonet. *Ioh. 15.*

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Veritatem esse confitendam, coram omnibus.

1. Pet. 3.

I. OPeme tästä toisesta Cappalesta/ että meidän pitä totuden tunnustaman / ia eij sitä kieldämän/eikä wilpistelemän sinne ia tänne: Erinomaisesta cosca meille kysytän meidän opistam ia uscostamme. Ninquin P. Petari sano: Olcat aina walmit wastaman iocaista ioca teille iotakin kysy sijhen toiwon ioca teissä ombi. Sillä ninquin Augustinus sano: Non habent fidem integram, qui quod credunt non confitentur, se on: Eij heillä ole oikia ia täydelinen wsco/iotca eij tunnusta sitä mitä he uscowat. Ja yxi toinen kircon opettaia Fulgentius nimeldä sano: Qui fidem suam non confitentur, illi negant eam: se on: Joca eij tahdo tunnusta hänen usconsa hän kieldä sen. Tämän päälle on meille täsä Euangeliumisa yxi merkillinen esimercki P. Johannes castaiasa/ioca tunnusti totuden/cosca Papit ia Lewitit iotca Juttat olit lähettänet hänen tygöns kysymän hänelle ios hän oli Christus? Ja sanoi en ole minä Christus/eikä Elias eli Propheta. Nijn on mös Daniel Propheta tehnyt/silloin cosca Darius Cuningas hänen Raadins neuvon iälken/annoi sen käskyn ulgoskäydä/ettei yxikän colmen kymmenen päiwän sisällä pitänyt rucoileman/eli iotacuta anoman Inhimisildä eli Jumalalda/mutta Cuningalda ainoasta/ ia ioca sen käskyn ylitze käwi / se piti heitettämän Jalopeurain eteen. Ja cosca Daniel sen ymmärsi/meni hän huonesens ia awaisi ackunat hänen macaus commiosans että caicki piti näkemän: Ja sijnä langeisi colme kerta päiwäsä polwil-

Dan. 6.

len-

sensa/rucoili ylisti ia kijtti Jumalatans ninquin hän aina ennengin oli tehnyt. Nijn tulit ne iotca Cuningan sen neuwon olit andanet/ia löysit Danielin rucoilemasta/ ia menit cohta Cuningan tygö sanoit hänelle sen. Ja Daniel sentähden heitettin Jalopeurain luolan: Mutta Jumala lukitzi ia sulki Jalopeurain sun kijnni/ ettei he taitanet händä wahingoita: Ja Cuningas annoi otta hänen sieldä ulgos ia ne iotca Danielin pädlle olit candanet/ heitettin sijhen saman luolan/ia ennen cuin he pohjan tulit/ olit Jalopeurat ia ricki räwäisit heidän lwnsa. Ja olis Daniel kyllä taitanut sala itzellens rucoilla/ waan eij hän tahtonut tehdä sitä: Mutta iulkisesta rucoili/ ia awaisi ackunat/että caicki piti sen näkemän/eikö yhtäkän wahingo eli waara peliänyt. Samallamuoto ne colme Danielin cumpanit/Sidrach/ Misach ia Abednego tegit/silloin cosca Cuningas Nebucadnesar/ annoi ylös rakenda yhden cullatun cuwan/ia käski että caicki piti maahan langeman ia cumartaman sitä / ia ioca eij sitä tehdä tahtonut/se piti heitettämän tuliseen wgnijn. Ja cosca caicki cansa mahan langeisit ia cumarsit sitä cuwa/Nijn nämä colme miestä eij tahtonet mahan langeta eikä cumarta sitä/ Nijn monicahdat Caldean miehet cohta sanoit sen Cuningalle/ia cannoit heidän pädllens. Nijn Cuningas puhui cowasti sentähden näinen colmen miehen tygö: Ja käski wielä nyt mahan langeta ia cumarta sitä cuwa/taicka heidän piti heitettämän tuliseen wgnijn: Nijn he wastaisit ia sanoit/sen sinä mahdat tietä Cuningas/ ettei me tahdo sinun Jumalatas cunnioitta/engö mös cumarta sitä cuwa ionga sinä olet andanut ylös rakenda. Nijn Cuningas sangen wihastui/ ia käski tehdä ugnin seitzemen kerta Dan. 3.

palawammaxi cuin ennen/ ia annoi heidän heittä sijhen si-
sälle: Mutta Jumala heitä sijnä warieli/ettei tuli heidän
mitäkän wahingota tehnyt. He olisit mös taitanet tee-
skellä ninquin he olisit rucoillet/waan eij tahtonet. Ja oso-
tit heidän wahwudensa kiusauxen aicana/ia tunnustit hei-
dän usconsa. Näinen P. miesten esimerckiä pitä caickein
seuraman/ia tunnustaman totuden/eikä sitä iongun syyn
tähden kieldämän. Sillä näin HErra Christus itze sano:
Matth. 10: Joca minun kieldä inhimisten edesä/sen minä kiel-
län minun taiwalisen Isäni edesä: Mutta ioca
minun tunnusta inhimisten edesä / sen minä tah-
don tunnusta minun taiwalisen Isäni edesä.
2. II. Opeme / ettei yxikän pidä hänestäns enämbi
Neminem plus justo de se debere sentire nec ultra modum sibi tribuere. pitämän eikä swrembata cunniata hänellens ottaman/
cuin hänen tule. Mutta että itzecukin hänestäns pitä coh-
tulisesta/ninquin P. Pawali sano: Minä manaan io-
caista sen armon cautta/cuin minulle on annettu/
ettei yxikän hänestäns enämbi pidä / cuin hänen
Rom. 12. tule pitä: mutta pitäkän itzestäns nijn palio cuin
cohtuus on/ sen iälken cuin Jumala itzecullakin
on ulgosiacanut wscon mitan. Nijn hän mös Co-
1. Cor. 4. rintherein tygö sano: Näitä minä olen rackat weliet
ulgos toimittanut minun ia Apollon päälle / tei-
dän tähten/että te mahdaisitta meistä oppia ettei
yxikän hänestäns pidä enembi cuin nyt kirjoitettu
on/ettei te coreilisi toinen toistan wastan iongun
tähden: Sillä cuca on sinun edespannut / taicka
mitä sinulla on iota sinä eij ole saanut? Jos sinä
olet sen saanut mixistä sinä kerscat/ninquin sinä eij
olisi sitä saanut? Tämän päälle on meille esimercki P.

Jo-

Johannes Castaiasa/ioca eij pitänyt hänestäns palio/eikä ottanut hänellens swrembata cunniata/cuin hänen tuli, Ja/ cosca Jwttat taritzit hänelle sen cunnian cuin Messiaxelle tuli/ eij hän ottanut sitä wastan/mutta kielsi ia sanoi/ en ole minä Christus. Nijn mös Paulus ia Barnabas teit cosca cansa tahdoit tehdä heille uffria sanoden: Että Jumalat olit alas tulleet heidän tygöns/ Inhimisen muodosa. Nijn eij he tahtonet sitä kärsiä/ eikä otta sitä cunniata wastan: Mutta rewäisit heidän waattens/ia iuoxit ulgos cansan secaan hwsit ia sanoit: Te miehet mixi te tätä teette/ me oleme mös cuolewaiset inhimiset/ninquin tekin/ia ilmoitame teille Euangeliumi / että teidän pitä teitän kändämän eläwän Jumalan tygö: Samallamuoto sano mös P. Pavali Corinthercin tygö itzestäns: Eij yxikän mahda minua pitä swrembana/cuin hän minū näki eli cwli minusta. Tämän caltainen nöyrys pitä oleman caikilla inhimisillä/ että he tundewat heidän heickoudens / ia eij pidä itzens swrembana cuin he owat. Sillä ninquin Chrysostomus sano: Si vel unius diei peccata in memoriam revoces facile cristas demittis. Sicut pavo superbus, ubi pedes suos admodum turpes contuetur, superbiam statim demittit: Sic indignum se quisq; peccatorum suorum sordes considerans reputabit, & superbiam deponet. Se on: Jos me waiwon yhden päiwän synnit mieleem iohdatame / nijn me sulgat nopiasta alas päästäme. Ninquin yxi coria Rikin cucoi cosca hän catzo hänen rumain ialcains päälle/nijn hän cohta lyöpi sisvet/ioista hän

Act. 14.

coreili/mahan: Nijn iocainen cosca hän catzo hänen syndins sastaisuden päälle / löytä että hän on kelvotoin/ia coreuden poispane.

3. Ministros Verbi esse organa seu media quibus Deus utitur.

III. Että Johannes sano: Minä castan wedellä/ sijtä me opeme/että Jumalan sanan palweliat/ ia saarnamiehet/owat ulconaiset wälicappaleet / iotca Jumalan sanan ulgospuhuwat ia saarnawat sekä Sacramentit ulgosiacawat / Christuxen sädyn iälken. Ja eij he mitäkän muwta taida tehdä/eikä sijhen woima anda / sillä he owat waiwon ulconaiset palweliat / ia Jumala on se itze/ioca sijhen anda caswon ia woiman että se hedelmän teke: Ninquin P. Pawali sano: Minä olen istuttanut Apollo on castanut/mutta Jumala on caswon andanut. Nijn eij ole se mitäkän ioca istutta/eikä se ioca casta/ mutta Jumala ioca caswon anda. Sentähden yxi wanha kircon opetus Isä Nazianzenus sano: Että saarnamiehet lainawat Jumalalle heidän suunsa/kielensä/ia kätensä/cosca he saarnawat/ripittäwät ia Sacramentit ulgosiacawat. Ja HErra Christus itze sano P. Matthæuxen tykönä: Eij te ole iotca puhutta/mutta se on minun Isäni Hengi ioca teisä puhu. Nijn mös P Pawali sano: Me oleme käskyläiset Christuxen siasa / sillä Jumala mana meidän cauttan. Sen mös P. Johannes täsä todista sanoden: Minä olen yxi huwtawainen ääni corwesa ia castan wedellä/ anda sen canja tietä/ että hän on yxi palwelia ia wälicappale / ioca eij muwta taida tehdä cuin huwta ia saarnata Jumalan sana/ia wedellä casta. Ja tämän caltaiset owat caicki sanan palweliat / itze cukin sen lahjan iälken/cuin hän on saanut.

1. Cor. 3.

Matth. 10.

2. Cor. 5.

IV. Opeme/että Christus Jesus eij ole palias Inhiminen / mutta mös totinen Jumala/ Jumalasta ijancaickisesta syndynyt / sillä Johannes täsä sano: Että Christus on ollut ennen händä/nimittäin / Jumalan luonon puolesta io ijancaickisesta: Tästä Michæas Propheta sano: Hänen ulgoskäymisens on ollut algusta ia ijancaickisesta. Nijn mös itze HErra Christus sano P. Johannexen tykönä: Minä olin Isän tykönä ennen cuin mailma oli. Ja toisesa paicasa sano hän: Ennen cuin Abraham oli/olen minä. Samallamuoto mös sano Johannes Euangelista: Algusa oli sana ia sana oli Jumalan tykönä / ia Jumala oli se sana/se sama oli Jumalan tykönä/ sen cautta caicki owat tehdyt/ia ilman hänetä / eij ole mitäkän tehty. Mutta että HErra Christus on mös totinen Inhiminen/osotta P. Johannes täsä sen cansa että hän sano/Christuxen tulleen hänen jälkens/ia syndynen mailman/ sijtte cuin hän synnyi/ ia sijtte astui saarna wircan/cuin Johannes rupeisi saarnaman. Ja anda sen cansa tietä / että HErrasa Christuxesa on caxi luondo/ Jumaluden ia Inhimilinen luondo / ia cuitengin eij caxi Christusta waan yxi/ Jumala ia Inhiminen. Tätä pitä meidän mielen paneman ia wahwistaman sen cansa meidän uscon/sillä sijnä seiso caicki meidän autuuden/että me hänen oikein tunneme/ninquin HErra Christus itze sano P. Johannexen tykönä: Tämä on se ijancaickinen elämä/että he tundewat sinun ainoan totisen Jumalan/ ia iongas lähetit Jesuxen Christuxen. etc.

4. *Christum non nudum hominem, sed simul Deum esse.*

Mich. 5.

Ioh. 7.

Ibid. 8.

Ioh. 1.

Ioh. 17.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas toises Lugus.

SE tapatui sijhen aican että yxi kásky ulgoskáwi Keysarilda Augustuxelda / että caicki mailma piti werolisexi lastettaman. Ja tämä weron lastemus oli ensimäinen / ia silloin tapatui cosca Kyrenius oli waldamies ylitze Syrian maan. Ja menit itzecukin caupungijns andaman heidäns arwata. Nijn mös Joseph Galileasta Nazaretin caupungista ylös meni Judeaan / Dawidin caupungijn / ioca cutzutan Bethlehem / sillä että hän oli Dawidin huonesta senpäälle / että hän mös annaisi itzens arwa-

ia Marian hånen kihlatun emåndåns cansa/ ioca oli rascas. Nijn tapatui heidån siellå olleſans/ että synnyttåmisen påiwåt tulit tåytetyxi. Ja hån synnytti Poian hånen esicoisens/ ia kååri hånen capaloijn ia lasti hånen Seimeen/ sillå ettei ollut heille sija maiasa.

Ja paimenet olit samaspaickacunnasa walwoden pellolla laumans ylitze / iotca wartioitzit yöllå heidån cariansa. Ja catzo HErran Engeli seisoi heidån tykönåns/ ia HErran kirckaus heitå ymberins walgisti/ ia peliåstyit swrella pelgolla. Ja sanoi heille Engeli/ ålkåtte te peliåtkö/ sillå catzo/ minå ilmoitan teille swren ilon ioca tulewa on caikelle cansalle/ Sillå että teille ombi tenepånå syndynyt wapattaia/ ioca ombi HErra Christus Dawidin caupungisa/ ia tåmå on teille merkixi. Te löydåtte lapsen capaloijn kåritun/ ia panduna seimeen. Ja cohta oli Engelin cansa swri taiwalisen sotawåen ioucko iotca kijtit Jumalata ia sanoit: Cunnia olcon Jumalan corkiudes ia Maasa rauha / ia inhimisis hywå tahto.

Ja se tapatui / että Engelit heistä poislexit taiwaisen / nijn puhuit ne paimenet keskenens / käykämme haman Bethlehemaan / ia catzocam sitä asia ioca tapatui / ionga Herra ilmoitti meille. Ja tulit Kijruhtaden / ia leydit Marian ia Joseph / ynnä lapsen cansa / ioca macasi seimesä / cosca he sijs sen nähnyet olit / julgistit he sen sanoman / ioca heille sanottu oli tästä Lapsesta. Ja caicki / iotca sen cwlit / imehtelit nijtä puheita cuin heille sanottu oli paimenilda. Mutta Maria ketki caicki nämät sanat / tutkistellen hänen sydämesäns / ia paimenet palaisit / ylistäin ia cunnioittaijn Jumalata caikista / cuin he cwlluet ia nähnyet olit / ninquin heille sanottu oli.

Exordium à commendatione ipsius Festi.

TÄmän päiwän päälle me pidämme Juhla / meidän HErran Jesuxen Christuxen syndymästä / ioca tämän päiwän päälle on syndynyt yhdestä Neitzestä / Judean maalla Bethlehemin caupungisa. Ja on tämä Juhla sangen swri ia corkia sekä taiwaasa että maasa / sillä Jumala itze sijtä on saarnanut io Paradisis sanoden: Waimon siemen pitä ricki musertaman kärmen pään. *Gen. 3.* Tästä mös P. Prophetat owat saarnanet ia ennustanet. Tätä Cuningat ia Prophetat / ia caicki pyhät

inhimiset owat toiwonet wanhaja Testamentisä. Tätä Esaias Propheta on swresta odottanut sanoden: Tiuckucat ia taiwat ylhäldä ia pilwet satacā wanhurscautta/ia maa auveckā ia andacā terweyden/ cuin hän tahdoisi sano: O te taiwat andacat alastulla sen totisen Messiaxē mailman wapattaiā/ia te pilwet laskecat alas se totinen wanhurscaus/ia sinä maa anna meille meidän terweyden. Tästä Messiaxen meidän HErran Jesuxen syndymästä / iota caicki pyhät inhimiset wanhasa Testamentisä owat toiwonet ia odottanet/me nyt Vdesa Testamentisä tänäpänä Juhla ia iälki muisto pidämme/ ia ninquin ne wanhasa Testamentisä owat sitä tulewaista Messiasta HErra Christusta Jesusta odottanet. Nijn me nyt Vdesa Testamentisä hänen syndymästäns iloitzeme/muisto pidäme ia kijtos wirttä weisamme/ sanoden: Esa. 45.

Ole kijtetty Jesu Christ/
Cuin miehuden otit Inhimisest/
Ja synnyit Neitzestä puhtast/
Että päästäisit meit tuscast.

Tämän päiwän päälle on sana tullut Lihaxi. Tämän päiwän päälle on tapattunut se swri salaisus iosta P. Pawali sano: Että Jumala on ilmoitettu lihasa/wanhurscautettu Hengesä/ nähty Engeleildä/ saarnattu pacanoille/uscottu mailmasa/ ylösotettu cunniaan. Jota salaisus on nijn swri / ettei caicki inhimiset maan päälle / eikä caicki Engelit taiwaas taida sitä täydelisestä ulgos puhua cuinga Jumala on tullut Inhimisexi/ia cuinga neitzy on synnyttänyt poian. Mutta uscon cansa meidän pitä sen salaisuden käsittämän / ia 1. Tim. 3.

tietämän/että se meidän tähden on tapattunut. Ninquin
Esa. 9. Esaias sano: Yxi Lapsi on meille syndynyt/ ia yxi
pilti on meille annettu. Ja Engeli sanoi paimenille.
Teille on syndynyt wapattaia/ ioca on HErra
Christus Dawidin caupungis. Nijn me mös wei/
samme uscon tunnustoxes: Joca meidän autuuden
tähden alasastui taiwaasta. Ja iollei Christus olisi
tullut mailmaan/ nijn me caicki olisimme ijancaickisesta
cadotetut/ninquin tänäpäiwänä weisatan.

Jollei se lapsi olisi mailmaan tullu/
Nijn olisim caicki cadotetut ollu/
Ja ijancaickisesta cuollu.

Sentähden meidän tule iloita ia riemuita/kijttä/
den Jumalata suulla ia sydämellä weisaten.

Sijt on meillä iloinen aica/
Ja riemulinen Juhla/ etc.

Nijn palio cuin tämän päiwäisen Euangeliumin
Summa Euangelij. tule/ Kirioitta P. Lucas sijnä caiken ahkeruden cansa/
meidän HErran Jesuxen Christuxen syndymisen Histo-
rian/ sangen wisusti/ ia anda meille caicki asian haarat
tietä/ia osotta/että tämä lapsi on se totinen Messias/ io-
sta Prophetat olit ennustanet/ ia iosa caicki Prophetat
owat täytetyt. Ninquin mös Engeli sen todista sanoden:
Tänäpän on teille syndynyt wapattaia/ ioca on
HErra Christus Dawidin caupungisa.

Tämä Euangelium yhten sopi sen toisen uscon cap-
palen cansa/cusa me tunnustam ia sanomme: Me uscom
Jesuxen Christuxen päälle/ ioca on syndynyt
Neitzestä Mariasta.

Propositio trimembris. Ja on täsä Euangeliumisa colme Cappaletta.

I. On meidän HErran Christuxen syndymästä.
II. On Engelin saarnasta paimenitten tygö.
III. On paimenista iotca menit Bethlehemijn/ io löysit lapsen ninquin Engeli oli heille sanonut.

Ensimäinen Cappale.

NIin palio cuin tähän Ensimäisen Cappalen tule/ HErran Christuxen syndymän Historian/ edespane Euangelista sen täsä Neliällä asian haaralle.

Analysis primæ partis quatuor circumstantias continens.

I. On sijtä aiasta cosca HErra Christus on syndynyt.

I. Circumstantia est temporis natiuitatis Christi.

Ja se tapatui sijhen aican/ että yxi käsky ulgoskäwi Keisarilda Augustuxelda/ että caicki mailma pitt werolisexi laskettaman.

Näinen sanain cansa Euangelista osotta/ että Herra Christus on silloin ia sijhen aican syndynyt/ cosca Keisarilda Augustuxelda yxi käsky ulgoskäwi weronlaskemisesta.

Ja tule meidän ywri wisusta waari otta näistä cahdesta asiasta/ nimittäin Augustus Keisarista/ sitälikin tästä weronlaskemisesta/ sillä näinen sanain cansa Euangelista cahto todista/ että tämä lapsi ionga syndymäst hän täsä Kirioitta/ on se totinen Messias.

1. Niin palio cuin tähän Keisarin tule/ cutzutan hän täsä Augustus. Toisella nimellä hän cutzutan Octavianus/ hänen Isäns Octaviuxen iälken/ ioca oli yxi Cuuluisa Raadi HErra Romisa/ mutta Augustuxen nimi hänelle oli sijtä annettu/ että hän hywin ia toimeli-

sesta on hallinut/caicki asiat hywin toimittanut/ia monda
maacunda ia cansa Romarein Rijkin ala woittanut Nin-
quin Romin Keisarit wielä nyt sen nimen tahtowat pitä.
Tämä Augustus on ollut se toinen Keisari Romisa.
Sillä ensimäinen oli Iulius/ioca eij cauvan ollut Keisa-
rin. Sentähden että hän lyötin cuoliaxi monicahdoilda
iotca händä wastan itzens asetit. Joinenga pämiehet olit
Cassius ia Brutus/mutta hänen eläisäns oli hän hänen
Sisarens Actian poian hänen perilisexens omistanut/
ioca mös Juliuxen cuoleman iälken Keisarixi tuli hänen
siaansa/ia hallitzi liki Cusikymmendä wuotta: Sillä hän
eij ollut enämbi cuin cahdexan toistakymmendä wuotta
wanha cosca hän tuli Keisarin wircan/ia cosca hän oli ol-
lut Keisarin neliäkymmendä ia yhden wuoden / nijn Her-
ra Christus on syndynyt Bethlehemis. Tämän Keisarin
nime/ioca on ollut yxi pacana/ eij Euangelista nimitä tä-
sä Herran Christuxen syndymän Historiasa ilman syytä/
eikä mös sentähden ainoasta/ että hän sen cansa tahto
wahwista tämän Historian totuden/ ninquin Historiain
Kirjoittaiat tekewät. Mutta yhden swreman ia corkeman
syyn tähden/sillä sen cansa hän tahto osotta ia todista
Christuxen olewan sen totisen Messiaxen. Sentähden et-
tä hän on syndynyt sillä aialla cuin Prophetat olit ennu-
stanet. Sillä Daniel Propheta io cwsi sata wuotta en-
nen oli Propheteranut ia ennustanut/että Christuxen piti
syndymän sen neliänen ia wijmäisen Manarchian alla/
Ninquin sijtä setso Daniel Prophetan tykönä/ että Cu-
ningas Nebucadnezar oli unesa nähnyt yhden sangen sw-
ren/ia corkian cuwan/ionga pää oli cullasta/rinda ia kä-
sswarret Hopiasta/watza ia cupeet waskesta / säärét olit
raudasta/ialgat puolittain raudasta/puolittain sawesta.

Vaticinium Danielis de quatuor monarchiis. Dan. 2.

Tä-

Tämän unen Propheta Daniel ulgoſtoimitti Jumalan ylöſwaliſtoxen cautta / ia annoi tietä / että Jumala ſen canſa tahdoi oſotta ne neliä Monarchia / iotca piti tuleman. Enſimäinen piti oleman Aſſyriä Monarchia / ioca ſen cullaiſen pään canſa merkittin. Toinen Perſian Monarchia/ioca ſen hopiaiſen rinnan canſa merkittin. Colmas Græcan/ioca waſkiſen watzan canſa merkittin. Neliäs ia wijmeinē Romin Monarchia/ioca raudaiſen ſäären werraxi wedettin. Ja anda ſijnä Daniel cohta tietä ettei Chriſtuxen pitänyt ſyndymän/nijnen colmen/nimittäin: Aſſyrian/Perſian eli Græcan Monarchian aicana/ mutta ſen neliänen / nimittäin / Romarin Monarchian olla/ia ſentähden ſano Propheta/että tämän Cuningan wallan aicana piti Jumalan taiwaaſt ylösrakendaman yhden Cuningan Rijkin/ioca eij ikänäns pitänyt loppuman/ia hänen waldacundans eij pitänyt tuleman iongun muun canſan tygö. Sen piti rickoman ia mahan lyömän caicki nämä Monarchiat ia waldacunnat/ mutta ſen piti pyſymän ijancaickiſeſta. Tämän Danielin Prophetian ia ennuſtoxen päälle P. Lucas catzo täſä/coſca hän Keiſarin Auguſtuxen nimittä / ia ſen canſa todiſta / että HErra Chriſtus on ſyndynyt ſen neliänen/ nimittäin/ Romarin Monarchian aicana/ninquin Daniel oli Propheteranut. Ja Auguſtus io oli toinen Monarchia eli Keiſari Romiſa ſilloin coſca HErra Chriſtus ſynnyi.

2. Oli myös Jacob Patriarcha ennuſtanut/että Chriſtuxē pitä ſilloin ſyndymän mailmā/coſca Juuttan canſa tulit muucall ſen Keiſarin ia HErran alla/ ſillä nijn ſanoi Jacob Patriarcha/ettei waltica pitänyt pois otettaman Jwttailda ſijhen aſti / cuin Meſſias piti tuleman. Ja tämän P. Patriarchan ennuſtoxen päälle P.

Gen. 49. Vaticinium Iacobi Patriarchæ.

Lu-

Lucas catzo/cosca hän tästä weronlaskemisesta Kirioitta/ia anda tietä sen cansa/että Juuttan cansa / olit silloin tulleet muucalaisen HErran/nimittäin/Augustuxen ia Romarein wallan alla / cosca HErra Christus synnyi Bethlehemis/ioca annoi heitä arwata ia werolisexi läskia ninquin hänen oma alamaisens. Sillä Keisari Augustus ninquin Euangelista täsä Kirioitta. Annoi ulgoskäydä yhdän käskyn/että caicki mailma/se on/ caicki ne maacunnat iotca olit hänen allans / ioinenga seasa mös olit Juuttan cansa/piti arwattaman / sillä hän oli wäkäwin Keisari ia Monarcha / ionga alla oli kymmenen Cuningan Rijki / nimittäin/ Syria/ Egyptin maa/ Asia, Græcia, Italia, Franckrijki/ Hispania, Affrica, Saxan ma/ ia Engeland/nijn eij cuitengan caicki mailma sentähdän hänen allans ollut. Mutta waiwon nämät ylös nimitetyt maacunnat.

Prima descriptio sub Cyrenio præside.

Ja sano Euangelista.

Että tämä weronlaskemus oli ensimäinen ia tapatui silloin/cosca Kyrenius oli waldamies ylitze Syriam maan.

Ja waicka Pompejus io ennen oli sekä Syrian että Judean saattanut Romarin wallan ala/nijn cuitengin eij Juuttat ennen arwatut/eikä werolisexi laskettut. Mutta tämä nyt oli se ensimäinen/ioca tapatui Augustuxen wallan alla/cosca Kyrenius oli sijnä waldamies/ia Keisarin käskyn iälken annoi ylös Kirioitta caicki heidän caluns ia tawarans/ia ne arwata / senpäälle / että Keisari Augustus tietäisi/cuinga palio wäke/ia cuinga swri wara heille cullakin oli/ios piti sota päälle tuleman. Ja tälle Keisarin käskylle caicki piti oleman cuuliaiset / ia meneměn

män itzecukin caupungijns ninquin Euangelista sano: Ja menit itzecukin caupungijns andaman itzens arwata. Sillä itzecusakin sucucunnasa oli yxi pää caupungi/ ia sijhen caupungijn caicki/iotca sijtä sucucunnasta olit/ menit andaman heitäns sijnä arwata. Ja waicka Juuttat/ninquin Iosephus Kirioitta/ Ensistä rupeisit capinata nostaman/sitä kiriottusta wastan/ cuitengin heidän wijmein täydyi myötä anda/ sillä yxi ylimäinen Pappi lazarus nimeldä/heitä manaisi ia neuwoi/ etten heidän pitänyt sitä wastan seisoman. lib. 18.

II. Astan haara on sijtä paicasta cusa Christus on syndynyt. II.

Circumstantia est loci ubi Christus natus est.

Niin meni mös Joseph Galileasta Nazaretin caupungista/Judeaan Dawidin caupungijn ioca cutzutan Bethlehem.

Täsä Euangelista nimittä sen paican/ cusa Christus on syndynyt/ia cutzu sen Bethlehem/sillä sijnä Christuxen piti syndymän/ninquin Propheta Michæas oli sijtä ennustanut/sanoden: Ja sinä Bethlehem Ephrata/ioca wähin olet nijnen tuhanen seasa Judeasa/sinusta pitä minulle se tuleman/ ioca Israelis pitä HErran oleman. Tämä Bethlehem oli corkian mäen päälle/ caxi wähä penicwlma Jerusalemista etelän päin. Ja cutzutan Dawidin caupungixi/sentähden että Dawid oli sijnä syndynyt. Tämä sama Bethlehem/ on ollut pää Caupungi Juuttan sucucunnasa. Ja sentähden Joseph on mennyt Bethlehemin Caupungijn/ ia on sijnä andanut hänens arwata. Ja waicka Maria Keisarin Augustuxen käskyn iälken/ on mennyt Bethlehemijn/ nijn cuitengin on se caicki tapattunut Jumalan caickiwal- Mich. 5.

dian ihmelisestä neuwosta. Senpäälle/että Maria tämän käskyn ia tilan cautta/piti menemän Bethlehemijn ia siellä hänen Poicans synnyttämän. Sillä Joseph ia Maria silloin asuit Nazaretisa. Tätä Augustus eij taitanut aiatella/eikä tietänyt sitä että hänen piti sen käskyn cautta sen matcan saattaman/ että Christuxen piti syndymän Bethlehemisä/eikä wös Joseph eli Maria sitä taitanut silloin aiatella/sillä Maria oli nijn laittanut hänen asians/että hänen piti synnyttämän hänen Poicans Nazaretisä cusa hän asui. Mutta Jumala sen nijn laitti/ että hänen piti menemän Bethlehemijn/ ia siellä synnyttämän/Prophetan Michæan ennustoxen iälken. Ja tosin on tämä matca työläs ia waiwalinen ollut Marialla/ ioca oli yxi nuori neitzy ia wijmeisellans rascas/ ia piti käymän Nazaretista Bethlehemijn caxikymmendä peninewlma talwisna aicana.

III. *Circumstantia ostendēs familiam ex qua Christus est natus.*

III. On sijtä sugusta custa HErra Christus on syndynyt.

Sillä hän oli Dawidin huonesta ia sugusta: Senpäälle/että hänen piti andaman itzens arwata/Marian hänen kihlatun emändäns cansa/ ioca oli rascas.

Näillä sanoilla Euangelista anda tietä mistä sugusta Christus on syndynyt/nimittäin/ Dawidin sugusta / sillä Joseph ia Maria olit Dawidin sugusta. Ja waicka Euangelista/eij täsä Kirioita/että Maria oli Dawidin sugusta/nijn cuitengin on Maria mös ollut Dawidin sugusta. Sillä eij ollut luwalinen / että iocu mies piti kihlaman hänellens morsiamen muolda / cuin hänen omasta sucucunnastans. Ninquin 4: Mosexen kirias sei-

so Ki-

so Kirioitettu: Että caicki miehen puoli piti otta- Num. 36.
man waimon hänen sucucunnastans/ ia iocainen
waimo/ piti ottaman miehen hänen sucucunna-
stans/mutta eij sugusta. Senpäälle/ että perimys
pysyisi omasa sucucunnasa ia sucucunnat eij tulisi
secoitetuxi. Ja Christus piti syndymän Dawidin sugu-
sta. Ninquin sijnä toises Samuelin kirias seiso/ cusa Ju-
mala puhu Nathan Prophetan cautta Dawidin tygö/sa- 2. Sam. 7.
noden: Cosca sinun aicas edes ioutunut on/ että si-
nä pois nucut sinun Isädes cansa/ nijn minä tah-
don ylösherättä sinun siemenes sinun iälkes/ioca
sinun ruumistas pitä tuleman/ ia tahdon wahwi-
sta hänen waldacundans. Hänen pitä rakenda-
man minun nimeeni yhden huonen/ ia minä tah-
don wahwista hänen waldacundans istumen
ijancaickisesta/minä tahdon olla hänen Isäns/ ia
hänen pitä oleman minun poicani. Nijn mös Esaias
oli Propheteranut/sanodē: Yxi witza pitä Isain sugu- Esa. 11.
sta ylöskäymän/ia yxi wesa hänen juurestans pitä
hedelmän candaman. Nämät Prophetiat osottawat
että Christuxen piti syndymän Dawidin sugusta/ia o-
wat tulleet täytetyxi silloin/ cosca Maria synnytti HEr-
ran Christuxen Jesuxen.

IV. Asian haara on sitä muodosta cuinga HEr- IV.
ra Christus on syndynyt.

Circumstantia continens modum nativitatis Christi.

Ja tapatui heidän siellä ollesans / että
synnyttämisen päiwät tulit täytetyxi. Ja hän
synnytti Poian hänen esicoisens ia kääri hä-
nen capäloijn ia lasti hänen seimeen/ Sillä et-
tei ollut heille sija macasa.

Tämän Asian haarasa Euangelista colminaiset asiat edestuotta.

I. 1. Hän osotta/että Maria on synnyttänyt Poian
Maria peperit filium suum. hänen esicoisens/ia todista sen cansa/että Christus on ottanut hänen päällens neitzestä Mariasta/totisen inhimisen luonon / ia että Euangelista cutzu Christuxen Marian poiaxi/ia sano: että Maria on synnyttänyt hänen poicans. Anda hän sen cansa tietä/ että Maria on synnyttänyt ilman miehen awuta / sillä eij cusacan muolla pyhäsä Raamatusa löytä sitä Kirioitettu/että iocu waimo on synnyttänyt hänen poicans/eikä lapsi cusakan cutzuta äitin iälken/mutta Isän. Ninquin sijnä ensimäises
Gen. 21. Mosexen kirias seiso/että cosca Saara synnytti Isaachin/ nijn sijnä seiso/että hän synnytti Abrahamille poian/ia cosca Rebecka synnytti Jacobin/ nijn sijnä seiso /että Rebecka
Gen. 25. synnytti Isachille poian. Item/ Lea synnytti Jacobillen
Gen. 29. poian / ia nijn caikista muista puhu pyhä Raamattu. Mutta täsä seiso että Maria synnytti hänen Poicans/ia osotta sen cansa/että ninquin HErra Christus on Isästä syndynyt ijancaickisesta / nijn hän sijtte cuin aica tuli täytetyxi/ on siginyt pyhästä Hengestä/ia syndynyt neitzestä Mariasta ilman miehen awuta:

2. 2. Hän anda tietä/että meidän HErra Christus
Christus in summa paupertate natus. on syndynyt swresa köyhydesä/sillä hän sano: Että hän kääri hänen Capaloisin ia laski hänen seimeen/ iotca capalot owat sangen nöyrät ollut / sillä että Engeli anda ne paimenille merkixi/ ioista heidän piti tundeman hänen / ia eroittaman muista lapsista Bethlehemisä / nimittäin / seimestä ia Capaloista/tämä on ollut swri köyhys iosa HErra Christus on syndynyt.

3. Osot-

3. Osotta hän sen syyn/mingä tähden Maria on laskenut poicans seimeen. Sentähden sano hän/ eij ollut heille sija majasa/ia on se tapattunut ninquin P. Johannes sanoi: Hän tuli hänē omains tygö / ia hänē omans eij händä wastan ottanet. Sillä cosca caicki Juuttan sucucunda tuli Bethlehemin cocoon / andaman heitäns arwata Keisarin käskyn iälken. Nijn ne rickaat ia swret sangaret / otit sisälle parhat huoneet/ioit mettä ia wijna ia pidit hywiä päiwiä / mutta Marialle / joca oli köyhä eij ollut muolla sija/mutta piti menemän ulgos cusa Asit ia häriät olit/ia sijnä synnytti hänen poicans. 3. Cur Maria reclinavit filium in præsepi. Ioh. 1.

Opetuxet ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme tästä/että tämä lapsi HErra Jesus Christus/ionga syndymäst me nyt muisto ia Juhla pidäme/on se totinen ulgosluwattu Messias mailman wapattaia. Sentähden että caicki mitä Prophetat wanhasa Testamentisä owat Messiaxesta Kirioittaneet ia ennustaneet/ne owat täsä samasa hywästisiugnatusa lapsesa / ionga se pyhä neitzy Maria on synnyttänyt/täytetyt. Sillä hän on syndynyt sillä hetkellä ia aialla / cuin Messiaxen / Prophetain ennustoxen iälken/piti syndymän/ nimittäin / sen neliänen Monarchian aicana/ia cosca Juuttain cansa oli io tullut muucalaisen Herran / nimittäin/Romin Keisarin alat Nijn hän on mös syndynyt sijnä samasa paicasa ia caupungisa / cusa Messiaxen piti syndymän / nimittäin Bethlehemisä. Samallamuoto on mös hän sijtä sugusta syndynyt/ ni- I. Discimus Christum esse verum Messiam mundi salvatorem.

mittäm Davidin / iosta Messiaxen piti ulgostuleman ia syndymän. On mös Esaian Prophetian iälken / syndynyt yhdestä puhtasta neitzestä. Wijmein on hän mös tehnyt caicki ne tunnustähdet cuin Messiaxen piti tekemän / cuolleet ylösherättänyt / spitaliset puhdistanut / andanut sokeille nägyn / tehnyt cuuroit cuulemā / mykät puhuman / onduwat käymän. Ja on sen lohdulisen Euangeliumin opin ilmoittanut caikille ia saarnanut / ninquin Esaias oli ennustanut Messiaxesta. Nijn mös HErran Engeli sano paimenille ia todista tästä lapsesta / että hän on wapattaia / ioca on HErra Christus Dawidin caupungisa. Nämät caicki osottawat ia todistawat / että hän se totinen Messias on / cuin piti tuleman mailman / iosta Prophetat olit ennustanet / ia on io täyttänyt meidän lunastoxen tegon ia työn. Ja näinen cansa tacaperin aietan ne Jumalattomat ia epäuscoiset Juuttat / iotca wielä nyt odottawat toista Messiasta tulewan mailmaan.

2. II. Opeme / cuinga ihmelisestä Jumala hallitze täsä mailmasa / ia cuinga hän taita wäätä ia käätä inhimisten sydämet / hänen Jumalisen hywän suosions / ia tahdons iälken / ninquin Salomon sano: Cuningan sydän on HErran kädesä / ninquin wesi ojat / ia käändä sen cuhunga hän tahto. Tämän päälle on meille esimercki täsä Euangeliumisa / cuinga woimalisesta Jumala on käändenyt tämän Keisar Augustuxen sydämen / että hänen piti andaman ulgos käydä käskyn tästä weron laskemisesta / ia ottaman sen eteensä / senpäälle / että Maria meidän Herran Christuxen Äiti sen cautta tulisi Nazaretistä Bethlehemijn. Ja sillä synnytäisi HErran Christuxen / Prophetan ennustoxen iälken. Sillä Bethle-

Deum mirabiliter gubernare res summas.
Proverb. 21.

hemisä ia eij Nazaretisä cusa Maria asui/eikä muolla pitänyt Christuxen syndymän. Waan eij se Keisari Augustus sijtä mitäkän tietänyt/eikä taitanut sitä aiatella/ mitä Jumala sen käskyn cautta tahdoi tehdä / eikä tietänyt että hänen sen cautta piti sen matcan saattaman/että Christuxen piti syndymän Bethlehemisä / sillä se oli hänen silmäns edesä peitetty. Ja ios hän olisi sen ymmärtänyt ia tietänyt/nijn hän olisi sen pikemin estänyt cuin auttanut. Sillä että hän oli pacana/ Jumalan pilckaia ia häwäistä. Eikä mös Maria sitä silloin taitanut aiatella/ että Jumala sen Keisarin käskyn cautta tahdoi hänen saatta Bethlehemijn/sen syn tähden / että hän siellä piti synnyttämän hänen poicans. Ja waicka hän sen kyllä tiesi/että se oli Messias/ionga hänen piti synnyttämän / eij hän cuitengan sitä tietänyt/että hänen piti synnyttämän Bethlehemis. On meille mös esimercki sen päälle 4. Mosexen Kiriasa/cuinga Jumala Bileamin sydämen käänsi / silloin cosca Baalach Moabiterin Cuningas cutzui Num. 23.
hänen tygöns/senpäälle/ että hänen piti kiroileman Israelin cansa / ia lupaisi hänelle swren palkan sen edestä. Mutta Jumala käänsi sen pahastikirouxen hywästisiugnauxexi. Nijn mös Jumala käänsi Josephin Jacob Patriarchan Poian asian hywäxi / että cosca hänen weliens / hänen wihasta ia cateudesta myit poies / tuli Jo- Gen. 37.
seph sen cautta swrexi Herraxi Egyptin maalla/ ia ruocki Gen 4.
hänen Isäns Jacobin/ia coco hänen huonens callilla ajalla. Nijn Jumala on ihmelinen hänen töisäns/ ia laitta caicki asiat täsä mailmasa hywäxi / hänen tahdonsa iälken / hänelle kijtoxexi ia hänen seuracunnans hywäxi. Sentähden sano P. Pawali Romarin tygö: O sitä Rom. 11.

rickauden ſywyttä/ſekä Jumalan wijſaudeſa/ et-
tä hänen tundemiſeſans/ cuinga ſangen käſittä-
mättömät owat hänen duomions/ia hänen tien-
ſä tudkimattomat. Sillä cuca ombi HErran
mielen tundenut/ eli cuca on hänen neuwon an-
daians ollut.

3. III. Että Euangeliſta ſano täſsä Marian ſynnyt-
täneen hänen poicans. Opeme ſijtä/että meidän HErra
Chriſtus on ottanut täyden ia totiſen inhimiſen luonon
päällens neitzeſtä Mariaſta/ Sillä ninquin Maria oli
inhiminen lihaſta ia wereſtä/ nijn hän myös ſynnytti yh-
den totiſen inhimiſen. Ja waicka HErra Chriſtus oli
Iſäſtä Jumalaſta ijancaickiſeſta ſyndynyt/ cuitengin tu-
li hän inhimiſexi/ ia annoi ſynnyttä hänens yhdeſtä Inhi-
miſeſtä/ ninquin P. Johan: ſano: Sana tuli lihaxi.
Ja P. Pawali ſano Philipperein tygö. Chriſtus on
itzens alendanut/ ia ottanut hänen päällens
Orian muodon/ ia tuli muiden Inhimiſten cal-
taiſexi/ ia menoiſa löyttin/ nijnquin Inhiminen
ia nöyrytti itzens cuolemaan aſti. Sentähden myös
Eliſabeth cutzu hänen Marian ruumin hedelmäxi ſano-
den: Hywäſti ſiugnattu Ole ſinä/ia ſinun ruumis
hedelmä. Mutta cuitengin eij ole Maria ſynnyttä-
nyt yhden palian inhimiſen/ Mutta on ſynnyttänyt ſen
poian ioca oli Jumala ia inhiminen. Sillä coſca Maria
ſynnytti/ nijn hän ſynnytti Jumalan poian/ ia ſen ſaman
poian/ ionga Iſä Jumala on ſynnyttänyt ijancaickiſe-
ſta. Ja ſentähden Engeli Gabriel cutzu hänen ſen corke-
man poiaxi ſanoden: Catzo ſinä ſijgität cohduſas
ia ſynnyttät poian/ ia ſinun pitä Cutzumaan hä-

Christum veram naturam humanam assumsisse ex Maria virgine.

Ioh.1.

Phil.2.

Luc.1.

nen

nen nimens Jesum / Sen pitä oleman swren / ia
pitä cutzuttaman ylimäisen poiaxi. Ja P. Pawa-
li sano Galatterein tygö: Cosca aica tuli täytetyxi/
lähdetti Jumala hänen poicans syndynyen wai- Gal. 4.
mosta. Tämä sama Jumalan poica on syndynyt neitze-
stä Mariasta / ia ottanut hänen päällens inhimisen luo-
non / Personan yhteyteen / nijn että yhdessä Christuxen
personasa owat caxi luondo / Jumaluden luondo ia inhi-
misen luondo. Ja ne caxi luondo Christuxesa owat nijn
yhdistetyt / ettei ne ikänäns eriä toinen toisestans / mutta 4.
pysywät yhdessä ijancaickisesta. Discimus

IV. Että meidän HErra Christus on syndynyt Christum
nijn swresa köyhydesä. Opeme sijtä / ettei hän ollut ioru non esse
mailmalinen / mutta yxi hengelinen Cuningas / iolla on yxi mundanum
hengelinen ia ijancaickinen waldacunda / ninquin hän sed cœlestem
itze sano: Ey ole minun waldacundani tästä mail- & spiritualem regem.
masta. Nijn mös Gabriel Engeli sano Marialle: Ioh 18.
Ja HErran pitä andaman hänen Isäns Dawidin istu-
men / ia pitä hallitzeman Jacobin huonesa ijancaickisesta /
ia hänen waldacunnallens eij pidä oleman ikänäns lop-
pua. Ja on tämä caicki tapattunut meidän tähtem / ia
meidän hywäxem / että hän nijn suuresa köyhydesä on syn-
dynyt. Ninquin P. Pawali hän sano: Te tiedätte 2. Cor. 8.
meidän HErran Christuxen hywyden / että waic-
ka hän oli ricas / tuli hän cuitengin teidän tähden
köyhäxi / senpäälle / että te hänen köyhydens caut-
ta tulisitta rickaxi. Ja ninquin hän on köyhydesä syn-
dynyt / nijn hän mös köyhydesä on ollut ia elänyt täsä
mailmasa / hänen alendamisens aicana / ninquin hän itze
sen toodista sanoden: Ketuille owat luolat / ia tai- Matth. 8.

wan linnuille pesät / mutta inhimisen poialle eij ole cuhunga hän pääns callista. Ja on tämä caikille köyhille Inhimisille swrexi lohdutuxexi / että / waicka he owat köyhät ia ylön catzotut täsä mailmasa / niin cuitengen eij Jumala heitä sentähden ylön catzo / sillä meidän HErra Christus on mös ollut köyhä täsä mailmasa: Mutta nijlle ylpeille ia coreille täsä mailmasa / iotca palio itzestäns pitäwät ia muita ylöncatzowat / on tämä manauxexi / että he poies panewat heidän ylpeydens / ia tundewat itzens ia nöyryttäwät heitäns. Sillä Jumala seiso nijtä coreita wastan / ia cukista istumelda alas.

Luc. 1.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis continens quatuor Circumstantias

ENsimäisesä Cappalesa / te saitte cuulla / meidän HErran Christuxen syndymästä / cuinga hän syndynyt on Bethlehemis swresa köyhydesä. Nyt täsä toises Cappalesa me saame cuulla / cuinga hänen syndymisens on ensistä tullut ilmei. Ja on meille täsä toises Cappalesa neliä asian haara.

I. *Circumstantia continens personas quibus natiuitas Christi reuelatur.*

I. Asian haara on nijstä Personaista / ioille HErran Christuxen syndymys on ilmoitettu.

Ja paimenet olit samasa paickacunnasa / walwoden pellola laumans ylitze / iotca wartioitzit yöllä heidän Carians.

Täsä Euangelista edespane cahtalaiset: 1. että ne owat olleet köyhät paimenet / iotca owat walwonet heidän laumans ylitze pellola ia wartioitzit heidän carians. Ja nämät olit sangen yxikertaiset ia ylöncatzotut miehet / mailman edesä. Mutta Jumalan edes owat olleet swret

ia

ia otolliset/iotca eij catzo yhdengän inhimisen muodon iälken/eikä sentähden heitä ylöncatzonut / että he olit köyhät Carian paimenet/ia ninquin mailman hylijt/ mutta Jumala ylöscorgotti heitä/nijn että hän anda heille ensistä ilmoitta hänen poicans syndymisen. Ja owat nämät paimenet/ilman epäeltemätä/olleet Jumaliset miehet/iotca ynnä muinen cansa owat odottanet ia toiwonet Messiaxen tulemista/ia sijtä keskenäns puhunet/ ia toinen toisens edes walittanet/ia huocanet sen swren ia rascan Oriuden ylitze/ ionga alla he ia caicki Juuttain cansa olit tulleet/että pacanainen esiwalda/Romarein Keisari Augustus / piti andaman heitä arwata ia werolisexi laskeman/iotca ennen aina olit olleet wapat. 2. Että tämä ilmestys on tapatunut yöllä cosca he wartioitzit heidän carians/sillä nijsä macunnisa eij otettu Caria yöxi cotia/ ninquin näisä tapattu / mutta annettin käydä ulcona caiken yösen laitumella/ia sentähden olit paimenet yöllä heidän tykönänsä wartioitzit heitä.

II. Asian haara on sijtä Personasta iotca tämän HErran syndymisen on ilmoittanut. II. *Circumstantia personæ revelantis.*

Ja catzo/ HErran Engeli seisoi heidän tykönäns/ ia HErran kirckaus heitä ymbäri walisti/ia pelkäisit swrella pelgolla.

Täsä Euangelista meille edes pane colme Cappaletta.

1. Euangelista sano: **Että se on ollut HErran Engeli**/iotca sen on ilmoittanut / sillä ninquin se HErra iotca Bethlehemisä synnyi/ on ollut yxi taiwalinen Cuningas / nijn pitä mös sen iotca hänen syndymätänsä ilmoitti oleman HErran Engelin/mutta cuca En- I. *Angelus Domini.*

geli se on ollut eij Euangelista sitä nimitä / ilman epäilemätä on se ollut Gabriel Engeli / ioca ennen oli lähetetty Marian tygö / ilmoittaman hänelle / että hänen pitä sigittämän hänen cohdusans poian / eli iocu muw HErran Engeleistä iotca seisowat hänen edesänsä ia palwelewat händä.

2\. *Angelus astitit pastoribus.*

2\. Että Engeli on seisonut heidän tykönäns. Osotta sen cansa / että HErran Engeli on äkistä tullut / ia seisonut paimenitten tykönä / ennenquin he tiesit eli äckäisit hänen. Beda tästä seisomisesta Kirioitta / että Engeli sen cansa tahdoi tietä anda / että HErra Christus oli tullut mailman / senpäälle / että hänen piti kärsimän pijnan ia cuoleman / ia sotiman synnin / perkelen / ia cuoleman cansa / ia heitä ylitzen woittaman. Ja sentähden seisoi / ninquin yxi sotamies seiso täysisä gseisa / että hän olisi walmis sotiman wiholista wastan. Mutta sijtte cosca hän oli ylösnosnut cuolluista / istui Herran Engeli haudasa / annoi sen cansa tietä / että hän oli ylitzen woittanut caicki wihamiehet / ia istui ninquin yxi HErra / ioca oli woiton saanut / ia hallitze taiwan ia maan. Ja tämä Engeli eij ole tullut inhimisen eli nuorucaisen muodolla / ninquin hän waimoia puhutteli Christuxen haudan tykönä yhden nuorucaisen muodosa. Mutta HErran kirckaudesa / ioca heitä ymbäri walisti / se on taiwalises majestetisä ia cunniasa / ia sen callaisesa kirckaudesa / että paimenet taisit sijtä ymmärtä / ettei täsä ollut iocu yxikertainen asia käsillä / Mutta swret ia corkiat taiwaliset asiat. Ja sen cansa annoi tietä / että Christus se wanhurscauden auringo oli nyt syndynyt / ioca heitä ia caickia Christityitä tahdoi wiedä sijhen ijancaickiseen Herran kirckauteen / iloon ia riemuun.

3\. Et-

3. Että he peliestyit swrella pelgolla. Sillä nämä 3.
köyhät paimenet owat oleet heicot ia pelkäwäiset/ nin- *Timor & metus pastorum.*
quin muutkin inhimiset/ia owat peliestynet / tästä HEr-
ran Engelin lässolemisesta / ia sijtä swresta taiwalisesta
kirckaudesta/ioca heitä ymbärins walgisti. Ja me lueme/
että swret ia corkiat Prophetat ia muut pyhät inhimiset
owat peliestynet/cosca he owat nähneet HErran Enge-
lit. Ninquin se tapatui Daniel Prophetan cansa cosca hä-
nelle nägyi HErran Engeli walkiasa silkisä / ionga ym-
bärillä oli cullattu wyö/ia hänen rwmins ninquin hya-
cinth/ia hänen caswons ninquin tulen soitto / käsiwardet
ia Jalat ninquin tulinen waski ia hänen änens ninquin
swri hwmaus. Nijn Daniel peliästyi swresta ninquin hän
itze tunusta sanoden: Eij ollut minusa mitäkän woi- *Dan. 10.*
ma / ia caswoni muuttui. Ja eij yhtän woima sil-
län ollut. Ja cuului hänen änens/ia cosca minä sen
cwlin/ langeisin minä maahan caswoin päälle.
Nijn mös Maria peliästyi cosca hän näki Gabriel Enge- *Luc. 1.*
lin / ia monda mwta / sekä Monoah ia hänen waimons/ *Judith. 13.*
P. Johannes / ia ne waimot HErran Christuxen hau- *Apoc. 1.*
dan tykönä owat peliästynet.

III. On Engelin puhesta ia saarnasta/cuinga ia III.
millä sanoilla hän puhuttele paimenita/ ia ilmoitta HEr- *Concio Angelica ad pastores.*
ran Christuxen syndymisen.

Ja sanoi Engeli heille/älkätte peliätkö/ sillä catzo minä ilmoitan teille swren ilon / ioca tulewa on caikelle cansalle/ sillä että on tänäpäiwän syndynyt wapattaia/ ioca on Herra Christus Dawidin huonesa/ ia tämä on

teille mercki teidän pitä löytämän lapsen Cå-
paloijn kärittyn ia panduna seimeen.

Tämä nyt on se Engelin puhe ia saarna paimenit-
ten tygö/iosa hän colme [redacted] Cappaletta edespane.

1. Angelus consolatur pastores.

1. Ensistä hän lohdutta näitä peikäwäisiä paime-
nita/sanoden: Älkätte peliätkö. Cuin hän tahdois sa-
no / te köyhät miehet älkätte minua peliätkö. Sillä eten
minä ole sitä warten tullut että teitä peliättämän/ eli pa-
ha sanoma teille saattaman sodista eli tappeluxista taicka
muista sencaltaisista/mutta minä saatan hywän ia lohdu-
lisen sanoman teille/ia ilmoitan teille sangen swren ilon/
ioca on tulewa/eij waiwon teille/Juuttaille/ Mutta cai-
kelle cansalle maan päälle. Græcan Texisä seiso se sana
εὐαγγελίζομαι ioca nijn palio merkitze/minä tuon teille hy-
wän sanoman.

2. Ostendit quale sit gaudium.

2. Osotta hän täsä mikä se swri ilo on/ iota hän
tahto ilmoitta/ia sano: Tänäpänä on teille syndynyt
wapattaia/ioca on HErra Christus Dawidin
huonesa. Ninquin hän tahdoisi sano: Tämä on se swri
ilo ia riemu/että Messias/iota caicki pyhät inhimiset wan-
hasa Testamentisä owat toiwoneet ia odottanet / on nyt
tänäpäiwänä syndynyt mailman. Ja cutzu Engeli
hänen colmella corkialla nimellä. Ensistä hän cutzu (Matth.1.)
hänen wapattaiaxi / Sentähden että hänen piti wa-
pattaman mailman synnistä. Sitälikin cutzu hän hä-
nen Christuxexi eli Messiaxexi / ioca on nijn palio cuin
yxi woideldu. Sentähden että hän on woideldu Juma-
lalda Cuningaxi ia ylimäisexi papixi / ioca hänen itzensä
on uffranut/ia sen cautta meitä sowittanut hänen taiwa-
walisen Isäns cansa. Colmanen kerran cutzu hänen

HEr-

HErraxi/ioca on HErra ylitzen taiwan ia maan / ia on meidän wanhurscauden. Ja waicka / hän köyhydesä on syndynyt / on hän cuitengin HErra / Jolla on annettu caicki woima taiwasa ia maasa. Jer. 32. Matth. 28.

3. Osotta hän heille ne merkit / ioista heidän piti tundeman tämän lapsen / nimittäin / nijstä capaloista / iohonga hän oli käärittty/ia seimestä/iohonga hän oli laskettu. Eij Engeli anna heille swria ia corkeita merckiä/ eikä lähetä heitä Cuningan huonesen/mutta yhten Stalkijn /cusa Asit ia häriät olit sisällä/ ia anda heille merkixi/ ne Capalot / iotca owat sangen nöyrät ollet / ia nöyremät cuin iongun keriäjän lapsen Capalot. Muutoin eij olisi Engeli nistä andanut Paimenille merkixi / iosta heidän piti tundeman tämän lapsen / ia eroittaman muista lapsista Bethlehemin Caupungisa/Ja se lapsi ionga he löysit sencaltaisisa Capaloisa ia seimeen panduna/sen piti heidän tundeman Messian edestä/ ia HErraxi Dawidin Caupungisa.

3. *Signa data ab Angelo pastoribus.*

IV. Asian Haara on nijstä personaista / iotca owat Jumalata kijttänet ia ylistänet.

IV. *Circumstantia personarum Deum laudantium.*

Ja Cohta Oli Engelin cansa swri taiwalisen sotawäen joucko/iotca kijtit Jumalata ia sanoit: Cunnia olcon Jumalan corkeudesa / ia maasa rauha/ Inhimisten hywä tahto.

Cosca tämä yxi Engeli/ioca ilmoitti paimenille Herran Christuxen syndymästä / oli ulgos puhunut hänen asians/nijn swri taiwalisen sotawäen joucko cocounsi sijhen cansa / ia rupeisit weisaman kijtos wirttä Jumalalle caickiwaldialle/ sanoden: Cunnia olcon Juma-

lan corkeudesa ia maasa rauha/inhimisten hywä tahto. Tämän Engelitten weisunon Jumalan seuracunda nijn corkian pitänyt / että se Messusa aina weisatan. Ja on tästä Engelitten kijtoswirresä neljä Cappaletta.

1. *Reddunt Deo gloriam.*

1. Engelit sen cansa ylistäwät ia kijttäwät Jumalata hänen totudens ia wahwudens tähden/että hän täyttänyt on hänen lupauxensa cuin hän lupaisi/ Että waimon siemen piti ricki musertaman kärmen pään.

2. *Propter immensam Dei misericordiam ergà genus humanum.*

2. Hänen swren armons ia laupiudens tähden inhimisen sucucunda wastan / ettei hän säästänyt hänen ainocaista poicans Jesusta Christusta/ mutta on ulgos andanut hänen yhdexi uffrixi / hinnaxi ia maxoxi / caiken mailman syndein edestä/senpäälle/ettei meidän caicki pitänyt ijancaickisesta cuoleman / Mutta hänen Cauttans elämän. Tämän tähden Engelit ylistäwät / kijttäwät ia cunnioittawat Jumalata / cuin he tahdoisit sano : Ole kijtetty ia Cunnioitettu Jumala caickiwaldias / iota olet armattanut sen köyhän inhimisen sucucuñan päälle / ia sen edestä ulgos andanut sinun ainocaisen rackan poicas / senpäälle että hän lunastaisi heitä synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta. Nyt caicki inhimiset sinua kijttäwät ia Cunnioittawat tämän sinun swren ia sanomattoman armos ia laupiudes edestä / iongas heitä wastan olet osottanut.

3. *Ostendunt effecta natiuitatis Christi, & præcantur omnibus pacem.*

3. He osottawat Christuxen syndimisen hedelmän mitä hywä ia hyödytöstä inhimisille on hänen syndymisestäns / nimittäin / että HErra JEsus Christus se oikia rauhan tekiä / on tehnyt rauhan Isän Jumalan ia inhimisten wälillä / ia on leppyttänyt hänen taiwalisen isäns wihan ia sowittanut inhimiset hänen Cansans.

4. En

4\. Engelit andawat tietä / että inhimisille on hywä suosio: Græcan textisä seiso se sana εὐδοκία, joca on nijn palio / cuin yxi sydämelinen hywä suosio ia halu / ia tahto Engelit nijn palio sano: Inhimiset pitä iloitzeman Jumalasa hänen armons tähden cuin hän on heille osottanut. Ja ninquin Jumala racasti inhimisiä wälimiehen Christuxen tähden / nijn he jällens racastawat Jumalata ninquin heidän racasta Isänsä / andawat heitäns / hänen hywän tahtons ia suosions alla ristin ia tuscan aicana / ia owat iloiset HErrasa Christuxesa Jesuxesa.

4\. *Hominibus est bona voluntas.*

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme / ettei Jumala catzo yhdengän inhimisen ulconaisen muodon iälken / ios se on ylimäinen taicka alimainen / mies eli waimo / köyhä eli rikas. Sillä Jumalan edesä owat caicki yhtäläiset / iotca händä pelkäwät ia palwelewat oikein / ninquin / P. Petr⁹ Apostoli sano: Nyt minä sen todexi löydän / ettei Jumala catzo yhdengän muodon iälken. Tämän päälle on meille täsä esimercki / että cosca meidän HErra Christus oli syndynyt tähän mailman / ia Jumala tahdoi ilmoitta hänen syndymäns / nijn eij hän lähettänyt swrten mailmalisten HErrain tygö / Keisar Augustuxen / Herodexen / eli ylimäisten Pappein tygö / mutta köyhäin Paimenitten tygö. Ja annoi heille ilmoitta poicans HErran Christuxen syndymisen / cusa he kedolla yöllä wartioitzit heidän Carians. Nijn mös se tapatui silloin / cosca meidän HErra Christus nousi ylös cuolluista / nijn eij Jumala andanut sitä ilmoitta / swril-

I. *Discimus apud Deum non esse respectum personarum. Act. 10.*

ia mailmalisilla HErroilla/mutta köyhille ia yxikertai-
sille waimoille/ia Marialla Magdalenalle / ioca oli yxi
swri syndinen/waan cuitengin catumuxen ia paranoxen
1. Cor. 1. oli tehnyt. Sentähden sano P. Pawali / Nackat we-
liet/catzocat teidän cutzumisen päälle / eij monda
lihalista wijsasta/eij monda wäkewätä / eij mon-
da suuresta sugusta cutzutut ole Waan mitä mail-
man edesä hullu on/ sen ombi Jumala ulgoswa-
linut/että hän ne wijsat häpiän saatais / Ja mitä
heicko oli mailmā edes/sen Jumala oli ulgoswa-
linut/ia se cuin eij mitän ole/ että hän ne iotca o-
wat iotakin/ turhaxi tekis: Senpäälle / ettei hä-
nen edesäns yxi liha mahdais kerscata. Tämän
cansa taitawat caicki köyhät itzens lohdutta/ ettei Juma-
la ketäkän ylöncatzo/eikä hylsä hänen köyhydens tähden/
mutta teke caicki yhtäläisexi/rickat ia köyhät/swret ia pie-
net/iotca händä oikiasa uscosa palwelewat.

2. *Christum propter nos venisse in hunc mundum ut nos redimeret.* II. Opeme tästä/ mingä tähden HErra Christus/
on tullut tähän mailmaan/ nimittäin/ meidän tähden ia
meidän hywäxen/Sillä eij hän itzens tähden sitä tehnyt/
eikä sitä mös tarwinnut/sillä hän oli yxi täydelinen Per-
sona Jumaludesa/Jumalan ainoa poica /mutta meidän
tähtem hän on sen tehnyt / ninquin Engeli sen todista sa-
noden: Tänäpäiwänä on teille syndynyt wapat-
taia/se on/ teidän hywäxen ia autuuxen/että hän teitä lu-
nastaisi synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta. Ja Esaias
Esa. 9. Propheta sano: Yxi pilti on meille syndynyt / ia yxi
poica on meille annettu. Nijn mös me weisame
uscon tunnustoxesa: Joca meidän autudem tähden
alas tuli taiwaasta. Sillä me caicki synnin tähden oli-

ma

ma tulleet ijancaickisen cuoleman ala: Ja eij yxikän luondocappale eikä taiwaas eli maasa / taitanut meitä lunasta ia wapatta / mutta meidän HErra Jesus Christus / itze asetti hänens wälimiehexi / Isän Jumalan ia Inhimisten wälille / otti hänen päällens sen cuoleman / ionga meidän piti ijancaickisesta kärsimän / ia tuli inhimisexi / sentähden / että inhiminen oli synnin tehnyt / ia hän lihasa kärsei inhimisten synnin edestä / ia heitä lunasti / synnistä / perkelestä / cuolemasta / ia ijancaickisesta cadotuxesta. Ninquin P. Pawali sano: Se on wissi ia wahwa sana ia mahdolinen / että me sen wastan otame / että Jesus Christus on tullut mailman / wapattaman syndisitä. Ja on meidän HErra Christus tämän tehnyt / eij waiwon nijnen pyhäin ia ulgoswalittuiden tähden / mutta caickein Inhimisten tähden / Ninquin Engeli sano täsä: Minä ilmoitan teille swren ilon / ioca tulewa on caikelle cansalle. Sillä Jumala tahto / että caicki pitä autuaxi tuleman / Ninquin P. Pawali sano. Eikä tahdo / että iocu pitä huckuman. Sen mös meidän HErra Christus itze todista P. Johannexen tykönä sanoden: Nijn Jumala racasti mailma / että hän ulgosannoi hänen ainoan Poicans / senpäälle / että iocainen cuin usco hänen päällens eij pidä huckuman / mutta saaman sen ijancaickisen elämän. Sentähden mös meidän HErra Christus / käske saarnata Euangeliumin / ymbäri caiken mailman / caikille luoduille / että caicki autuaxi tulisit.

1.Pet.4.

1.Tim.1.

1.Tim.2.
Ezech.33.
2.Pet.3.
Ioh.3.

III. Opeme / että ninquin HErran Engelit / ia coco taiwalinen sota wäen ioucko iloitzewat / ylistäwät ia kijttäwät Jumalata / nijn mös pitä meidän tekemän.

3.
Discimus
Deum exemplo An-

gelorum esse laudandum & celebrandum.

Sillä eij Christus Engelitten tähden ole syndynyt/ iotca eij ollet syndi tehneet / mutta meidän ia caickein inhimisten tähden. Ja sentähden tule meidän swn ia sydämen cansa / kijttä ia ylistä Jumalata caickiwaldiasta/iota eij säästänyt hänen ainoata poicans/Mutta sen ulgosannoi meidän edestäm/senpäälle/ettei yxikän pidäisi huckuman/ mutta uscon cautta autuaxi tuleman. Ja ninquin HErra Christus on tullut mailman caickein synnisten tähden/ nijn pitä mös caicki hänen syndymisestäns iloitzeman. Ninquin Augustinus caunista sijtä Kirioitta sanoden: Ad omnes gaudium illud pertinet, quia Christus omnibus venit, nec oportet esse tristiciæ locus, ubi est natalis gaudiorum. Nullus arbitretur, se ab ea læticia esse alienum. Gaudeat sanctus, quia accipiet remunerationem. Gaudeat peccator, quia invitatur ad veniam. Gaudeat gentilis, quoniam admittetur ad vitam. Exultate pueri sancti, quia puer natus est. Exultate virgines, quia virgo peperit. Exultate justi, natalis est servatoris. Exultate captivi, natalis est Redemptoris. Exultate servi, natalis est domini. Exultate liberi, natalis est liberantis. Exultate omnes Christiani, natalis est Christi. Se on: Se ilo tulepi caikille/sentähden että Christus on caickein tähden tullut / eikä pidä oleman murhen sia/Cusa Ilon ia Riemun syndymys on. Elkän yxikän aiatelco/ että hän sijtä ilosta on eroitettu. Iloitcan ne pyhät/ Sillä he saawat palcan. Iloitcan syndiset / sillä he cutzutan armoon. Iloitcan pacanat/sillä he päästetän elämään. Riemuitcat te wähät piltit /sillä pilti on

syndynyt. Riemuitcat ne Neitzet/sillä Neitzy on synnyttänyt. Riemuitcat te wanhurscat / sillä nyt on wapattaian syndymä päiwä. Riemuitcat te fangit / sillä nyt on lunastaian syndymä päiwä. Riemuitcat te palweliat/sillä nyt on HErran syndymä päiwä. Riemuitcat te wapaat/sillä wapaxi tekiän syndymä päiwä on. Riemuitcat te Christityt/sillä nyt on Christuxen syndymä päiwä. Ja Gregorius Nazianzenus sano: Jumalalle kijtos andacat. Christus tule taiwast / käykäte händä wastan. Iloitcat ia riemuitcat coco maa/ sillä Christus on mailman tullut. Iloitcan taiwat/ että he añoit Christuxen alas tulla/ia maa riemuitcan/että hän Christuxen wastan otti.

Colmas Cappale.

Analysis tertiæ partis tria membra continens.

NJin palio cuin tähän Colmanden Cappalen tule näistä paimenista. Edes pane Euangelista täsä colmanlaiset asiat.

I. Paimenitten puhesta / cuin he owat pitänet keskenäns.

I. Colloquium pastorum post discessum Angelorum.

Ja se tapatui / että Engelit menit heidän tyköns Pois taiwasen / ia paimenet rupeisit puhuman keskenäns / käykäme Bethlehemin Catzoman/sitä mitä me olema Ewleet tapatuwan / ionga HErra on meille ilmoittanut.

Näillä sanoilla Euangelista tietä anda / mitä nä-

mät paimenet owat tehneet / sijtte cuin he cwlit Engelitten ſaarnan ia weisun / ia ſano että he owat ruwennet cohta manaman toinen toiſtans käymän Bethlehemin / ia catzoman ſitä cuin HErra oli heille ilmoittanut. Eij he ole ylöncatzonet Engelin ſaarna eikä ſitä unhottanet / mutta wiſuſti ia ahkeraſti Cwllet / ia ſydämens kätkenet / ia wielä ſijttäkin / tahdoit Itze nähdä ſen ſwren ia corkian aſian / Cuin HErra oli heille ilmoittanut. Ja ſentähden puhuwat keſkenäns : **Käykäme Bethlehemin catzoman mitä me olema cwlleet tapattuwan.** Cuin he tahdoiſit ſano : Että Jumala Caickiwaldias on meille köyhille paimenille tämän ſwren ia corkian aſian Meſſiaxen ſyndymäſtä ilmoittanut / ia andanut meille ne merkit ioiſta meidän pitä händä tundeman / nijn eij tule meidän millän muoto mijtä unhotta. Sentähden käykäme cohta Bethlehemin catzoman ſitä / mitä HErra on meille ilmoittanut. Ja oſottawat nämä paimenet ſen canſa / ettei he mitäkän epäele tästä aſiaſta iota Engelildä oli heille ſanottu / mutta uſcowat ſen todexi / ia Sentähden tahtowat mennä Bethlehemin Catzoman ſitä ſwrta aſiata. Eli (ninquin Græcan Textis ſeiſo) ſitä ſana / ionga HErra Engelins cautta heille oſotti / ia ſwrembana ia corkiambana pidit ſen cuin heidän laumans / ia tieſit että Jumala kyllä taiſi heidän Carians wariella ia talletta pitä / heidän pois olleſans.

II. II. On näinen paimenitten matcuſtoxeſta Bethlehemin.

Profectio paſtorum verſus Bethlehem.

Ja he tulit kijruttaden ia löysit Marian ia Josephin ia lapſen panduna ſeimeen.

Täsä Euangeliſta meille cahtalaiſet edes tuotta.

1. Että paimenet kijruttaden ouat mennet / eikä wijwyttänet taicka lyckänet toisen eli colmanden päiwään / mutta cohta sillä hetkellä / cosca he sen ewlit / ia HErran Engelit pois läxit heidän tykönsä / menit he Bethlehemaan / ia tulit kijruttaden / ia osotitt sen cansa / että he olit palawat / sekä rackaudesa ia uscosa / että henijn kijruttaden nopiast menit sinne. — 1. *Venerunt festinantes.*

2. Että he löysit Marian ia Josephin ia lapsen panduna seimeen / ninquin HErran Engeli oli heille sanonut / ia uscowat että tämä lapsi oli se totinen ulgoslu-wattu Messias mailman wapattaia. Sillä ninquin he uscoit Engelin sanan todexi / nijn he sijnä samasa uscosa wahwistettin / cosca he silmäins cansa näit tämän lapsen / capaloijn käritys ia seimeen panduna. Eikö he sijtä pahennosta ottanet / että hän näin köyhä oli / kääritty häiyin räpälin / ia macaisi seimes luondo cappalitten seasa / eikä Catzonet tämän lapsen ulconaisen muodon jälken. Mutta he catzoit HErran sanan päälle / ia sen todexi uscoit ia tiesit / ettei se heitä pettänyt. — 2. *Inventio pueri à pastoribus in præsepi.*

III. On sijtä hedelmästä / ioca on seurannut sijtä / että he löysit ia näit tämän lapsen. Ja edes pane Euangelista Colminaiset hedelmät. — III. *Fructus qui sequitur post inventum puerum.*

1. Ja cosca he sen sijs nähnyet olit / iulgistit he sen sanoman / ioca heille sanottu oli tästä lapsesta. Eij paimenet tätä corkiata asiata sala pitäneet / mutta iulgistit sen / ia ilmoitit caikille mitä he ewlieet ia nähnyet olit. Tämän cansa he osotitt heidän uscons. Ninquin Psalmisa seiso: Minä uscoin ia sentähden olen minä puhunut. Ja iollei he olisi sitä usconeet / — 1. *Divulgatio facta à pastoribus.* — *Psal. 116.*

nijn eij he olisi sita waiwa paällens ottaneet/että he menit Bethlehemin/ eikö mös olisi sitä muille ilmoittaneet.

2. *Pastores invento puero reversi sunt.* 2. Että he palaisit ylistäin ia Cunnioittain Jumalata.

Ja paimenet palaisit ylistäin ia Cunnioittain Jumalata caikista cuin he ewlleet ia nähnyet Olit.

Eij he sentähden ylönanna heidän Carians/muttapalajawat laumans tygö ia caitzewat heidän carians/kijttäwät ia Cunnioittawat Jumalata swlla ia sydämellä/ että hen heille oli ilmoittanut hänen poicans syndymisen/ ionga he silmänsä cansa olit nähneet.

3. *Admiratio vulgi.* 3. On nijstä inhimisistä iotca sen Ewlit paimenilda.

Ja ihmettelit nijtä puheita/Cuin heille sanottu olt paimenilda.

Tämä on colmas hedelmä/ että ne iotca nijtä Ewlit paimenilda sanottawan ihmettelit sitä/ia sen suurna pidit. Ja tämä ihmettelemys/ eij ole tapattunut epäuscosta/waan eij cuitengan yxikän heistä ole ollut/ ioca on mennyt Bethlehemin Catzoman sitä cuin paimenilda sanottin.

IV. *Pietas & Mariæ diligentia custodientis verba Angelorum.* IV. On Mariasta HErran Christuxen Äitistä.

Ja Maria käcki caicki nämät sanat tutkistellen hänen sydämesäns.

Maria mös eij ilman hedelmätä Ewllut nijtä cuin paimenilda sanottin/ eikä andanut toisesta Corwasta tulla sisällä ia toisesta ulgosmennä/mutta kätki hänen sydämensä/ ia tutkisteli cuinga nämät paimenten puheet yhten

soweit Prophetain kirioituxen / ia Engelin Gabrielin puhen cansa / nijn mös sen ilmoituxen cansa / cuin Josephille oli tapattunut unesa / ia ymmärsi että ne caicki yhten tulit. Luc 1. Matth. 1.

Opetuxet coimanesta Cappalesta.

I. OPeme / ettei meidän pidä turhan otaman Jumalan lahia / eikä hänen P. sanans huckan cwleman / mutta nijn että se hedelmän meisä tekisi / ninquin paimenet owat tehneet / iotca wisusti ia ahkerasti cwlit Engelin saarnan / ia sen sydämens kätkit / sijtä keskenäns puhuit / ia toinen toistans manaisit käymän Bethlehemin / etzimän ia catzoman sitä cuin HErra oli heille ilmoittanut / ia waicka Jumala eij itze heidän cansans puhunut / mutta annoi hänen Engelins heidän edesäns saarnata / cuitengin he pidit sen HErran sanan edestä / ninquin he itze sanowat : **Käykäme Catzoman sitä sana ionga HErra meille ilmoitti.** Nijn mös meidän pitä Ewleman saarnamiesten opetusta ia saarna / ninquin Jumalan sana / sillä he owat Jumalan palweliat / iotca hän on lähdettänyt saarnaman ia opettamá / ia pannut sanat heidän swhuns / ionga ylitze he todistaiat owat / ia se sana ionga he edestuottawat / se on Jumalan oma sana / ioca heidän swns cautta puhu / ninquin HErra Christus sano : **Eij te ole iotca puhutta / mutta minun Isäni Hengi.** Item / **Joca teitä cwle / hän cwle minun.** Nijn Tessalonicerein I. Dona Dei non in vanum accipienda nec sine fructu verbum Dei audiendum. Esa. 5. Matth. 10. Luc. 10. 2. Thess. 2.

cansa tehnyt on / iotca owat Ewlet P. Pawalin saarna / ninquin Jumalan sana / eij he catzonet Pauluxen Personan iälkin / että se oli inhiminen ioca saarnaisi / mutta he otit sen wastan ninquin Jumalan sanan. Ja ninquin Maria oli kätkenyt caicki sanat / ia tutkisteli hänen sydämäsens / nijn pitä mös meidän / eij waiwon cwleman / mutta mös kätkemän Jumalan sanan / meidän sydämijn ia tutkisteleman cuinga se yxi saarna toisen cansa caunista yhten sopi. Sillä sen cautta tule meidän uscon wahwistetuxi ia lisätyxi / ia saame mös sen hedelmän sijtä / ettei me iohongun wäärän oppin tule wietellyxi / cosca me wisusti sitä meidän sydämesäm tutkistelem. Sillä me lueme Apostolitten tegosa / että cosca P. Pawali ia Silas tulit yhten caupungijn Macedonias ionga nimi oli Berrea / ia
Act. 17. rupeisit sijnä saarnaman / nijn ne iotca sijnä asuit tutkistelit iocapäiwä Raamattuia / cuinga heidän saarnans sen cansa yhten sowei ia otit sen wastan miellälläns / ia monda heistä uscoit / sekä miehet että waimot.

2. II. Opeme / että ninquin nämä paimenet eij ole
Non debemus offendi externa forma regni Christi. pahenosta ottanet HErran Christuxen köyhydestä / eikä händä wieroinet eli ylöncatzonet / sentähden että hän oli kääritty capaloijn ia pandu mahan seimeen / Asein ia härkein secan. Nijn eij pidä mös meidän pahenosta ottaman sijtä / ettei meidän HErran Christuxen waldacunda täsä mailmasa ole / nijn suresa majestetisä ulconaisella muoto / cuin mailmaliset waldacunnat iotca silmäin edesä paistawat ia kijldäwät. Mutta on sangen yxikertainen ionga Herra Christus hallitze / eij suren sotawäen ioucon cansa / mutta sanan ia Sacramentein cautta / ionga köy-

hät

hät yxikertaiset sanan palweliat edestuottawat ia saarnawat/ia nijnen saarnan cautta coco hänellens täsä mailmasa yhden seuracunnan. Muutaman mielestä se näkyisi olewan soweliambi/ ios Jumala tahdoisi muinen swrembain wälicappalten cautta hallita/ hänen waldacundans/ Keisaritten Cuningain ia swrten mailmalistē Herrain cautta/ miecan ia sota asein cansa/ nijn caicki heitä ewlisit ia pelkäisit. Mutta Jumala teke tämän mailman wijsauden tyhiäxi/ ia P. Pawali sano Corintherein tygö: Eikö Jumala ole tehnyt tämän mailman wijsauden hulluexi/sillä että mailma eij tahtonut hänen wijsaudens cautta Jumalata tuta hänen wijsaudesans Nijn kelpaisi Jumalan tyhmän saarnan cautta wapatta nijtä iotca uscowat/ ia että Juuttat anowat merckiä/ ia Grækit etziwät wijsauden iälken/ mutta me saarname Christusta sitä ristijnaulittu/ Juuttaille pahenoxexi/ ia Grækille hulluexi/ mutta nijllä sama Juuttaille ia Grækille iotca owat cutzutut/ Me saarname Christuxen Jumalan woiman ia Jumalan wijsauden. Sillä Jumalan hulluus on wijsaambi cuin inhimiset/ia Jumalan heickous ombi wäkewämbi cuin inhimiset/ Sentähden eij pidä meidän duomitzeman ia aiatteleman Christuxen waldacunnasta/ mailmalisten waldacundain iälken/ eikö mös etzimän meidän HErra Christusta mailmalisisa menoisa/ mutta capaloisa/ se on/ Jumalan sanasa/ ioca seiso Prophetain ia Apostolitten Kirioituxisa/ nijsä hän tahto itzens anda löyttä/ ia eij muualla/ ia ioca händä tahto etziä/ nijn pitä

Esa. 29.

1. Cor. 1.

hänen käimän kirckon/ ewleman Jumalan pyhä sana/ sijnä he hänen löytäwät ia ewlewat.

3. *Peractis sacris domum redeundum & potationes fugienda.* III. Opeme/ että cosca me olema kircos olleet ia Jumalan sana ewlleet/ nijn pitä meidän palajaman cotia/ kijttämän ia cunnioittaman Jumala hänen sanans edestä. Eij meidän pidä menemän Crouwin ia iuoma pöydille/ ninquin sen pahembi nyt tapattu / että cosca he lähtewät kircosta/ nijn he menewät iuoman Crouwin kircon kylijn eli mualle/ Custa he olutta löytäwät/ ia siellä juowat itzens juowuxijn/ ia sen cautta unhottawat Jumalan sanan ionga he kircosa ewlit/ ia caicki se hedelmä cuin heidän pidäisi saaman Jumalan sanasta / pois tatopi. Sillä ylönsyömps ia juomus/ ia Jumalan sana eij taida yhten sopi/ eikä mös pysyä sen inhimisen tykönä/ ioca lyö hänens täyten olwella/ mutta se tahto yhtä raidista sydändä / ia ioca tahto ewlla Jumalan sana hedelmän cansa / nijn hänen pitä sitä muistutteleman itzelens/ ia sydämesäns tutkisteleman / ia tiellä käydesäns sijtä muinen cansa puhuman / nijtä kertoiman cuin hän kircos ewli. Sillä ninquin teinit Schoulusa/ cosca he ewlewat mitä heidän Schoulumestarins opetta/ nijn he sen kätkewät ia panewat sydämens päälle / kyselewät toinen toisellens sijtä keskenäns/ ia nijstä tulewat oppenet miehet. Nijn mös nijsä Jumalan sana tekepi hedelmän / iotca Jumalan sana wisusti ia ahkerasti cuulewat / mielens panewat / nijtä ajattelewat ia muistuttelewat cotia mennesäns / ia cotona ollesans. Mutta ne iotca menewät iuoma pengille/ nijsä Jumalan sana eij mitäkän hedelmät taida tehdä / Sillä Olu tucautta

E. G.

sen

sen pois / niin ettei he yhtäkän sana taida muista siitä / cuin he Kircosa owat cwlleet / ia wielä pälisexi wetäwät heidän päällens / sen duomion cuin P. Pawali sano: Juomarit eij pidä Jumalan waldacunda perimän. Ja niin tule heille cahtalainen wahingo / sillä he mistawat sen hedelmän / ioca tule Jumalan sanasta / ia tulewat ijancaickiseen cadotuxeen. Sentähden itzecukin cwlcan wisusti Jumalan sana / eläkän raitiudesa ia wälttäkän juomista / sen päälle / että Jumalan sana heisä pysyisi / ia hedelmän tekisi.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes ensimäises Lugus.

ALgusa oli Sana / ia se Sana oli Jumalan tykönä / ia Jumala oli se Sana. Tämä oli algusa Jumalan tykönä. Caicki owat sen cautta tehdyt / ia ilman sitä eij ole mitän tehty / joca tehty ombi. Hänes elämä oli / ia se elämä oli inhimisten walkeus / ia se walkeus pimeydesä paista / ia ne pimeydet eiwät sitä käsittänyet.

Oli yxi mies lähetetty Jumalalda / ionga nimi oli Johannes / se sama tuli todistaman / että hänen pidäisi sijtä walkeudesta todistaman. Senpäälle että caicki uscoisit hänen cauttans. Eij hän ollut se walkeus / mutta hän oli lähetetty todistaman sijtä walkeudesta. Se walkeus oli yxi totinē walkeus / ioca walista caicki inhimiset / iotca tähän mailman tulewat. Se oli mailmasa / ia mailma

om-

ombi sen saman cautta techty/ ia eij mailma händä tundenut.

Hän tuli omillens / ia hänen omans eij händä wastanottaneet. Mutta nijn monda cuin händä wastanotit / nijlle hän annoi woiman Jumalan lapsixi tulla jotca hänen Nimeens uscowat. Jotca eij werestä eikä lihan tahdosta / eikä mös miehen tahdosta / mutta Jumalasta syndynet owat. Ja se Sana tuli Lihaxi / ia asui meidän seasam / ia me näim hänen cunnians / ninquin ainocaisen Pojan Cunnian / Isästä / täynäns armoia ia totutta.

Tämä Euangelium on sangen corkia / caickein muitten Euangeliumitten seasa / iotca ymbäri ajastajan Jumalan Seuracunnasa saarnatan. Sillä P. Johannes täsä Kirioitta niijstä erinomaisista ia caickein corckeimmista Vscon cappaleista / nimittäin / meiden HErran Jesuxen Christuxen iancaickisesta Syndymästä / ia hänen Jumaluden luonnostans / ia mös hänen aialisesta Syndymästäns ia inhimisen luonon päälleottamisesta. Joista molemmista cappaleista me toisesa ia colmannesa Vscon cappalesa / tunnustamme ia sanomma: *Exordium ab excellentia Euangelij.*

Minä uscon Jesuxen Christuxen Jumalan

ainoan

ainoan Posan päälle / joca [illegible] Pyhästä hengestä / Synnyi Neitzestä Mariasta.

Ja todista P. Johannes / että tämä lapsi ionga Syndymästä me nyt Juhla pidämme / eij ole jocu palias inhiminen / mutta mös totinen Jumala yhden caltaisesa olemisesa / Majestetisä / cunniasa ia woimasa / ynnä Isän Jumalan ia Pyhän hengen cansa. Ja on P. Johannes tämän Euangeliumin Kirjoittanut / cosca hän oli cahdexan Kymmendä ajastaica wanha / ninquin Epiphanius todista / nistä wääriä opettaita wastan / cuin on Ebion ia Cerinthus, jotca hänen aicanans ylösnousit / ia kielsit meidän HErran Christuxen Jumaluden luonnon / ia sanoit että hän oli yxi palias Inhiminen / ia on heitä heidän wäärän oppinsa cansa tacaperin ajanut. Ja osotta wahwain Argumentein ia todistosten cansa Jumalan P. sanasta / ia mailman luomisesta / joca hänen cauttans on techty / että hän on totinen Jumala / Isästä ijancaickisesta syndynyt Ja wetä mös tähän sisälle P. Johannes Castaian todistoxen / ioca on tästä lapsesta Herrasta Christuxesta todistanut / että hän on se totinen Walkeus, joca ylöswalgaise caicki inhimiset. Sitälkin hän mös kirioitta hänen Inhimilisestä luonostansa näillä lyhykäisillä sonoilla;

Sana tuli lihaxi ia asui meiden seasam.

Ja osotta että se sama isän Jumalan Poica / on ottanut hänen päällens inhimisen luonnon / ia tullut inhimisexi / ia sen cansa ulgostoimitta Prophetain Kirioituxet / ioica sijtä olit Kirioittaneet ia ennustaneet. Ja erinomaisesta Esaian ennustoxen / joca sano: Yxi Pilti on

Esa. 9.

meil-

meille annettu / ia yxi Poica on meille syndynyt. Ja anda tietä / että tämä on se sama Poica/joca Neitzestä Mariasta on syndynyt / ninquin P. Lucas sijtä pidemmäldä Kirioitta hänen Euangeliumisans / joca möstämän päiwän päälle saarnatan Jumalan Seuracunnassa/ yhdexi todistoxexi/että HErra Christus on syndynyt Bethlehemisä Neitzestä Mariasta. *Luc.2.*

Ja yhtensopi tämä Euangelium / sen toisen ia Colmannen Vscon Cappalen cansa / Sentähden että P. Johannes käsä Kirioitta / meidän HErran Christuxen Personasta ia molemmista hänen luonnoistansa.

Tämä Euangelium jaetan Colmeen Osan.

I. On meidän HErran Jesuxen Christuxen Jumaluden Luonnosta ia hänen ijancaickisesta syndymisestänsä. *Propositio continens tres partes.*

II. On P. Johannes Castajan todistoxesta/ meidän HErrasta Christuxesta / ia mailman Kijttämättömydestä händä wastan.

III. On cahden luonnon/ Jumaluden ia inhimisen luonnon/ yhdistöxestä HErrasa Christuxesa.

Ensimäinen Osa.

NIin palio cuin tähän Ensimäisen Osan/ HErran Christuxen Jumaluden luondon tule / edespane P. Johannes täsä caxi erinomaista cappaletta. *Analysis primæ partis duo præcipua membra continens.*

I. On sijtä Sanasta josta hän Kirioitta sanoden: Algusa oli Sana. *I. De verbo.*

Ja tule meidän täsä ensistä tietä/ mitä se Sana

tässä merkitze / ia mitä hän sen cansa ymmärtä. Eij hän tässä ymmärdä sitä sana / ioca inhimisen suusta ulgoskäypi / ioca ey ole pysywäinen / mutta cato pois / ia mene tuulen ninquin yxi tyhiä ääni. Mutta hän ymmärtä täsä yhden olewaisen ia pysywäisen sanan / ioca itzesänsä aina pysy ijancaickisesta. Ja se Sana ombi itze Christus
ὁ λόγος. Jesus Jumalan ainoa Poica. Ninquin se Articulus ioca Græcan Textis sen edellä Käypi kyllä osotta. Ja P. Johannes mös Kirioitta.

Että se Sana oli Jumalan tykönä / ia Jumala oli se Sana.

Ja Moses ennen händä sen toisen Personan Jumaludesa on cutzunut **Sanaxi** / ninquin sijtä Ensimeises Mosexen kirias seiso / **Ja Jumala sanoi / Olcon Walkeus. Ja Jumala sanoi / olcon taiwan wahwistus etc.** Sillä sen sanan cansa (**Jumala Sanoi**) ymmärtä hän Jumalan Poian / ioca on Isän Jumalan Sana / ionga cautta caicki owat luodut ia tehdyt.
Gen. 1.

Ja David mös cutzu hänen **Sanaxi** hänen Psalmisans cusa hän sano: **Taiwat owat tehdyt HErran Sanan cautta / ia caicki hänen Sotawäkens hänen suuns Hengen cautta.**
Psal. 33.

Sitälikin pitä meidän tietämän ne syyt / mingätähden Jumalan Poica cutzutan **Sanaxi**?

1. Respectu Patris.
1. Ensistä hän cutzutan **Sanaxi** hänen taiwalisen Isäns tähden. Sentähden että hän on hänen Jumaluden olemisens Isäldä saanut / ioca hänen on ijancaickisesta synnyttänyt.

2. Sitälikin hän cutzutan meidän tähtem Sanaxi: Sentähden / että Jumala hänen cauttans meiden cansam puhu / ia ilmoitta nyt hänens / ninquin P. Johannes sijtä sano: **Eij ole yxikän nähnyt Jumalata / mutta Poica joca istu Isäns helmasa on meille sen ilmoittanut.** 2. Respectu nostri. Joh. 10.

3. Sentähden / että hän ylhälpitä Saarna wirgan / ia sen cautta on woimalinen / opetta / lohdutta ia wirgotta meitä hänen pyhällä ia terwelisellä sanallans / Ninquin P. Pietari sano: **HErra sinul on ijancaickisen elämän sanat.** 3. Respectu conservationis Ministerij. Ioh. 6.

4. Että hän pitä wijmeisnä Päiwänä hänen änens cautta / cuolleet ylösherättämän / ninquin hän itze sano P. Johannexen tykönä: **Ja hetki tule / että ne iotca haudoisa owat pitä cuuleman Jumalan Poian änen / ia pitä edeskäymän.** 4. Ratione resuscitationis mortuorum: Ioh. 5.

II. On nijstä todistoxista / iotca Euangelista tähän sisälle wetä / joilla hän osotta ia todista / että tämä **Sana HErra Christus** on totinen Jumala / ia sisälle wetä tähän colme todistosta. II. Testimonia Divinitatis verbi seu τȣ λόγȣ.

1. Todistoxen hän otta tämän **Sanan** ijancaickisesta olemisesta / cusa hän sano: 1. Testimonium sumtum à verbi æternitate.

Alusa oli Sana.

Täsä hän osotta / että se **Sana** eij ole silloin äskön alcanut / sillä se sana alusa / merkitze nijn palio cuin ijancaickisesta. Ninquin Salomonin Sananlascusa seiso / cusa Jumalan Poica itze näin puhu: **HErra on minun pitänyt hänen tiensä alusa / hänen tecoins edellä olin minä. Minä olen asetettu ijancaickisesta / Alusa / ennen cuin maa tehtin / cosca eij sy-** Prov. 8.

det wielä ollet / silloin minä jo olin walmistettu/ cosca eij yhtän wirta wuotanut/ennen cuin wuoret perustettin / ennen cuin cuckulat / olin minä walmistettu/etc. Cosca hän walmisti taiwat olin minä sijnä/ia cosca hän lasti maan perustoxet / tegin minä ynnä hänen cansans.

Se wanha Kirkon opetus Isä Ambrosius sano: Quod erat in principio, non includitur tempore, se on: Se cuin algusta oli eij taita aicaan sisälle sulietta.

Ja Augustinus sano: Non sicut in principio Deus fecit cœlum & terram, ita in principio fecit verbum, sed in principio erat verbum. se on: Eij nijn cuin Jumala algusta teki Taiwan ia Maan/ on mös Sanan nijn tehnyt. Mutta algusa oli Sana.

Tämän Ensimäisen todistoxen Euangelista selittä ia ulgostoimitta/cahden asian haaran cansa.

Ensistä anda hän tietä/cusa se Sana on ollut.

Ja se Sana oli Jumalan tykönä/se on/se Sana HErra Christus/ oli Isän Jumalan ia pyhän Hengen tykönä yhdesä olemisesa sijnä taiwalisesa cunniasa ia kirckaudesa / cuhunga hän mös idllens meni/ sijtte cuin hän lunastoxen työn ia tegon oli täyttänyt / ninquin Joh. 6. hän itze sano P. Johannexen tykönä: Cosca te nägette Inhimisen Poian ylösastuwan sinne cusa hän ennen oli. Ja sen cansa P. Johannes mös eroitta Poian Personan/Isän ia pyhän Hengen Personasta/että waicka hän on yhdesä Jumaluden olemisesa ynnä Isän ia py-

hän

hän Hengen cansa/cuitengin on hän erinomainen Persona/nimittäin/toinen Persona Jumaludesa.

Sitälikin anda hän tietä/mikä se Sana on.

Ja Jumala oli se Sana/tämä oli algusa Jumalan tykönä/se on/Jumalan Poica eli Sana/on yxi totinen Jumala/yhdesä olemisesa/ woimasa ia cunniasa/Isän ia pyhän Hengen cansa. Ninquin HErra Christus itze todista sanoden: **Minä ia Isä olem ychtä.** Ja P. Pawali sano: **Että hänesä asu coco Jumalisus rwmilisesta**/Ja tämä Sana oli ijancaickisesta Jumalan tykönä. *Ioh. 10.* *Col. 2.*

2. Todistoxen otta Euangelista mailman luomisesta. 2. *Testimonium sumtum à mundi Creatione.*

Ja caicki owat sen cautta tehdyt / ia ilman sitä eij ole mitäkän tehty/ ioca tehty on.

P. Johannes catzo täsä nijnen sanain päälle iotca seisowat ensimäisesä Mosexen kiriasa / Olcon walkeus/etc. Ja anda sen cansa tietä/että caicki luodut cappalet/ Taiwas /Maa / Meri ia caicki mitä nijsä owat/ näkywäiset ia näkymättömät Cappalet / owat tämän Sanan cautta luodut ia tehdyt. Ja sentähden on se sama Sana totinen Jumala / ionga cautta caicki owat luodut. Mutta että Euangelista täsä sano: *Gen. 1.*

Ja ilman sitä eij ole mitäkän tehty / se cuin tehty on / sen cansa hän anda tietä / että Syndi ia cuolema eij tulleet tämän Sanan HErran Christuxen cautta. Sillä ninquin Moses Kirioitta: Se oli caicki hywä mitä Jumala oli tehnyt. Mutta ne owat Perkelen petoxen cautta tullet/ioca ne on mätean sat-

Sap. 2. tanut/ninquin wijsauden Kiriasa sijtä seiso: Jumala on luonut inhimisen ijancaickisen elämään/ia tehnyt hänen yhdexi cuwaxi/ että hänen piti oleman hänen caltaisens. Mutta Perkelen wihan cautta on
Rom. 5. cuolema tullut mailman. Ja P. Pawali sano: Yhden inhimisen cautta on syndi tullut mailman ia synnin tähden cuolema/ ia nijn on syndi tullut ylitze caickein inhimisten / sentähden että he caicki owat syndi tehnet.

3 Testimonium sumtum à regeneratione & vivificatione.

3. Todistoxen otta P. Johannes eläwäxi tekemisestä ia ylöswalistamisesta.

Hänesä elämä oli/ ia se elämä oli inhimisten walkeus/ ia se walkeus pimeydesä paista/ ia pimeys eij sitä käsittänyt.

Se on / Sana Jumalan Poica annoi inhimiselle elämän/Sillä coska inhiminen oli langenut syndijn/ ia seen cautta ijancaickisen cuoleman oli ansainnut/ eij hän tahtonut händä cadotta / mutta annoi hänelle elämän jällens. Ja näkywät nämät sanat olewan jotakin pimiät / Sillä waicka P. Johannes Græcan Kielellä Kirioitti hänen Euangeliumins: cuitengin on hän monesa paicasa seurannut Hæbræan puhen tapa / ionga tähden mös nämä sanat näkywät olewan oudot. Waan hän eij muuta ymmärdä näinen sanain cansa (Hänesä oli elämä) Mutta että HErra Christus meitä / jotca synnin cautta olemma cuolleet / eläwäxi teke / ia julgista meille sen suloisen Euangeliumin saarnan cautta / syndein andexi saamisen ia wanhurskauden / jotca hänen päällens uscowat / anda heille sen pyhän Hengen/ioca heitä wir-

gotAbout

gotta / ia ylösherättä heisä nyden wden elämän / ia caicki hywät awut. Ja wijmein tämä Sana HErra Christus Jesus ylösherättä meitä cuolluista ia iohdatta sijhen ijancaickisen elämän. Ja että Euangelista sano: **Että / elämä oli inhimisten Walkeus / ia se walkeus pimeydesä paista.**

Sen cansa hän tietä anda / että ninquin HErra Christus on inhimisten elämä / nijn hän mös on inhimisten Walkeus ioca pimeydesä paista. Sillä inhimiset owat luonnostans sokiat ia pimiät / ettei he tunne Jumalata / eikä mös tiedä oikiata tietä elämään. Ja sentähden eij ole heille yhtäkän lohdutosta / ristiä / tusca ia cuolemata wastan / mutta istuwat pimeydesä ia cuoleman warjosa / ia jollei HErra Christus heitä ylöswalgaise / nijn he heitetän ulconaisen pimeyten / cusa on itcu ia hambain Kiristys / mutta hän nijtä ylöswalgaise / ia osotta heille Isän Jumalan tahdon / cuinga heidän pitä händä oikein tundeman ia wälttämän ijancaickista cuolemata / nimittäin / cosca me uscomma hänen päällens ioca on se oikea älämä ia walkeus. Sillä jocainen cuin usco hänen päällens / eij pidä huckuman / mutta saaman ijancaickisen elämän. *Ioh. 3.*

Opetuxet ensimäisestä Capitelesta.

Loci communes primæ partis.

I. **OPeme / cuinga ne wäärät opettajat owat heitäns asettanut meidän HErra Christusta ia hänen Personatans wastan / nijn että monicahdat owat Kieltäneet hänen Jumaluden** *1. Discimus Hæreticos contra Christum ejus[…]*

personam omnibus temporibus se opposuisse. luondons / monicahdat inhimisen luonnon / jotca se sastainen hengi Perkele on ylösherättänyt / ia nijnen cautta on suuren ia wahingolisen eripuraisuden Jumalan Seuracunnasa matcan saattanut. Joista se wäärä opettaja Ebion on ollut ensimäinen / ioca iälkin Christuxen Syndymän Trajanin Keisarin aican, cosca P.
Euseb. lib. 3. Johannes Apostoli wielä eli / on opettanut / että HErra Christus oli yxi palias inhiminen / syndynyt Josephista ia Mariasta. Samallamuoto mös yxi toinen wäärä opettaja Cerinthus nimeldä Ægyptistä / on ynnä Ebionin cansa / sen wäärän opin ulgoshaiottanut / että Christus oli palias inhiminen. Jonga seura P. Johannes on nijn suuresti carttanut / ettei hän tahtonut olla yhden caton alla hänen cansans. Ne molemat Jumalattomat ia wäärin opettaiat / on P. Johannes tacaperin ajanut / ia wahwain todistosten cansa osottanut / että Christus eij ollut jocu palias inhiminen / mutta mös totinen Juma-
Euseb. lib. 7. la / Isästä ijancaickisesta syndynyt. Seniälken on taas Paulus Samosatenus joca oli Pispa Antiochias, sen saman wäärän opin ylösottanut ia sanonut / että Christuxesa oli waiwoin yxi luondo / nimittäin inhimisen luondo. Ja ettei se Sana P. Johannexen tykönä merkitze yhtä erinomaista Persona / mutta waiwoin merkitze Isän Jumalan Neuuo mailman luomisesta ia Christuxen lähetöxestä mailman. Mutta hän on sijnä Conciliumisa eli cocouxesa / joca pidettin Antiochias, cusa mös Gregorius Neocæsariensis oli / tacaperin ajettu / ia Jumalan Seuracunnasta ulgossyösty. Arrius yxi wäärä opettaia Alexandrias on sen myrkylisen
Tripart. lib. 1. opin ylösottanut / ia opettanut / että Isä Jumala ia

Poica eij ole yhdesä olemisesa/mutta että Poica oli luotu / ninquin muutkin luondocappalet / ia tämän hänen myrkylisen oppinsa hän sekä iulkisesta seuratunnasa / että muisa paicoisa ulgoskylwi. Mutta tämä Jumalatoin Arrius ynnä hänen wäärän oppinsa cansa/ on tacaperin ajettu sijnä Conciliumisa eli cocouxesa ioca pidettin Nicæas/ionga Keisari Constantinus oli coconcutzunut/ cusa colme sata ia cahdexantoistakymmendä Pispa olit coosa. Ja sijnä Conciliumisa on se uscon tunnustos/ioca cutzutan Symbolum Nicænum, tehty ia coconpandu/ Arriusta wastan. Ja monda muuta wäärä opettajat on se saastainen hengi ylösherättänyt / iotca owat kieltäneet HErran Christuxen Jumalan luonnon. Mutta meidän pitä sitä wastan tietämän/ uscoman ia tunnustaman/että HErra Christus Jesus eij ole palias inhiminen/mutta mös totinen Jumala/ Isästä ijancaickisesta syndynyt. Ninquin P. Johannes täsä wahwan todistoxen cansa sen osotta sanoden: **Ja Jumala oli se Sana.** Ja Dawid cutzu hänen Jumalaxi. Esaias Propheta mös cutzu hänen meidän Jumalaxen. Nijn mös Apostolit Vdesa Testamentisä owat hänen Jumalaxi cutzunut. P. Pawali Romarein tygö sano: **Että Christus on syndynyt Isästä lihan puolesta/ioca on Jumala ylitzen caickein ylistetty ijancaickisesta.**

Psal. 45.
Esa. 38.
Rom. 9.

Samallamuoto P. Johannes hänen Epistolasans sano / **Että Jesus Christus on totinen Jumala ia ijancaickinen elämä.** Jotca todistoxet osottawat että Jesus Christus on totinen Jumala/ia Isäns olewainen cuwa.

1. Ioh. 5.
Heb. 1.

2. *Homines in summam cæcitatem per peccatum lapsos. Ephes. 5.*

II. Opeme/ cuinga suureen pimeyteen ia sokeuteen inhiminen synnin cautta on langennut. Ja ninquin P. Pawali sano/on tullut pimeäxi/ nijn ettei hän taida käsittä walkeutta. Jumala tosin loij inhimisen/hänen oman cuwans iälkin/ että hänesä piti walgistaman Jumalan oikea ia täydelinen tundo. Mutta cosca hän langeisi syndijn/ia teki Jumalan käskyä wastan/ ioca hänen kielsi/ettei hänen pitänyt syömän wijsauden puusta/ mistaisi hän caiken sen walkeuden/ ia Jumalan tunnon/ ia tuli sokiaxi/nijn ettei hän taitanut tuta Jumalata eikä hänen tahtoansa. Ja sijnä sokeudesa caicki heidän iälkin tulewaisens sikiwät ia syndywät/ ia eij taida ymmärtä nijtä hengelisitä asioi. Ninquin P. Pawali sano: Se luonnolinen inhiminen eij taeda käsittä sitä cuin Jumalan Hengen oma on/sillä se on hänelle yxi hulluus/ia eij taita käsitettä. Ja waicka inhimiselle on jäänyt iälkin syndin langemisen yxi kipinä wijsaudesta ulconaisisa ia mailmalisisa asioisa/iotca inhimisen järien alla owat annetut/nijn että hän taita eroitta hywän pahasta/ ia iollakin muoto käyttä hänens cunnialisesta ulconaisella muodolla/ nijn palio cuin inhimisen järki myötä anda. Nijn cuitengin on hän sokia ia pimiä Hengelisisä asioisa/ ia eij taida nijtä käsittä/ iollei HErra Christus se totinen walkeus ylöswalgaise händä/ ia anna hänelle oikeata ymmärystä. Tätä meidän luonon pimeyttä/pitä meidän tundeman ia rucoileman Jumalata/ että hän meitä pyhän Hengens cansa ylöswalgaisis/ että me händä oikein tundisime.

1. Cor. 2.

Toinen Osa.

Sijnä ensimäisesä osasa te ewlitta meidän HErran Christuxen ijancaickisesta syndymisestä ia hänen Jumaluden luonnostansa. Täsä toisesa me nyt saamme cuulla P. Johannes Castaian todistoxesta / ionga Euangelista meille ewdesa Cappaleesa edespane.

Analysis secundæ partis constans sex membris.

I. On P. Johannes Castaian cutzumisesta.

Oli yxi mies lähetetty Jumalalda.

I. De vocatione Iohannis Baptistæ.

Tästä Johannexen cutzumisesta Euangelista täsä algusa / ennen cuin hän sisälle wetä hänen todistoxens / Kirioitta sentähden / että hänen todistoxens olisi sitä wahwembi ia eij yxikän hänen todistoxestans mitäkän epäilisi / ia sano ettei hän itze omalla ehdollans ole sijhen iuosnut / ia sen päällens ottanut. Mutta hän oli Jumalalda sijhen cutzuttu ia lähetetty. Ninquin P. Lucas sijtä Kirioitta / että Tiberius Keisarin aicana / cosca Pontius Pilatus oli waldamies / tuli Jumalan käsky Johannexen Zacharian Pojan tygö. Ja Johannes Castaia itze tunnusti sanoden: **Joca minun lähetti castaman sanoi minulle.** Iob. 1. Tästä Johannes castaiasta oli Esaias Propheta io aica ennen Kirioittanut ia ennustanut sanoden: **Yxi saarnasan ääni on corwesa / walmistakan HErran tietä.** Esa. 40.

II. On hänen Nimestänsä (**Jonga nimi oli Johannes**) Tämä on yxi erinomainen ia suloinen nimi / ia ychtensopi hänen wircans cansa. Sillä hän opetti Jumalan suuresta armosta inhimisiä wastan Christuxen

II. De nomine ipsius qui missus erat.

cautta. Ja on se nimi otettu Hæbræan kielestä/cusa se cutzutan Johanan/ioca merkitze niin paljo cuin olla armosa Jumalan tykönä. Se nimi eij ollut hänelle annettu inhimisildä/mutta HErran Engelildä / silloin cosca hän oli lähetetty Zacharian hänen Isäns tygö/ilmoittaman hänelle Johannes Castaian syndymätä / ia käski cutzutta hänen nimens Johannes.

III. De officio Iohannis.

III. On Johannes Castaian wirgasta cusa meille on Cahtalaiset asiat.

1. Mikä hänen wircans oli.

Se sama tuli todistaman/että hänen sijtä walkeudesta todistaman pidäis.

Hänen wircans oli se/ia sentähden oli hän Jumalalda lähetetty / että hänen piti käymän tämän Sanan hänen Poicans edellä/ia todistaman hänestä/ että hän on se totinen Messias mailman wapattaia/iosta caicki Prophetat olit ennustanet ia Propheterannet/nijn monda saata ajastaica ennen/että caicki piti sen tietämän ia eij yxikän olisi taitanut estellä händäns / ettei hän Messiaxesta ia hänen tulemisestans mitäkän tietänyt eikä ollut cuullu. Tämän hänen wircans P. Johannes teki uscolisesta ia ahkerasti/ia todisti hänestä/että hän oli se wigatoin Jumalan Caritza/ioca poisotta mailman synnit.

Finis testimonij Iohannis.

2. Osotta Euangelista sen syyn/ mingätähden hän tuli todistaman tästä walkeudesta.

Senpäälle että caicki uscoisit hänen cauttans.

Se on/ Johannexen piti oleman yhden Saarnajan/ ioca piti saarnaman ja todistaman HErrasta Christuxesta

sta ia oleman ninquin yxi Wälicappale / jonga opin ia saarnan Cansa inhimiset piti Käättämän parannoxen ia oikean uscoon HErran Christuxen päällä.

IV. On sijtä eroituxesta cuin on HErran Christuxen ia Johannes Castaian wälille.

IV. De discrimine inter Christum & Iohannem.

Eij hän ollut se walkeus / mutta hän oli lähetetty todistaman sijtä walkeudesta. Se walkeus oli yxi totinen walkeus/ioca walgista caicki inhimiset iotca tähän mailman tulewat.

Euangelista teke eroituxen Johannes Castajan ja HErran Christuxen wälille/ia sano: **Etteij hän ollut se walkeus**/ mutta HErra Christus ionga palwelia hän oli / lähetetty todistaman hänestä/ hän oli se totinen walkeus / ioca walgista caicki inhimiset hänen Euangeliumins cautta/ia sytyttä heisä Jumalan oikean tunnon walkeuden / ia caiken pimeyden inhimisen mielestä Pois carcotta. Ja tämä walkeus eij walista yhtä eli cahta/ mutta caickia Inhimisiä/ ia nijn monda cuin pitä tuleman Jumalan tundoon / ne pitä häneldä ylöswalgaistaman / ia ne iotca eij häneldä ylöswalgaista / ne eij taida tulla Jumalan tundoon/mutta Pysywät heidän Pimeydesäns / ia tulewat ijancaickiseen cadotuxeen.

V. Tämän mailman kijttämättömydestä ia cangeudesta HErra Christusta wastan:

V. Summa ingratitudo mundi erga Christum.

Se oli mailmas ia mailma oli sen cautta tehty / ia eij mailma händä tundenut. Hen

tuli omillens ia hänen omans eij händä wastanottaneet.

Euangelista ylesluke cachtalaiset tämän kijttämättömän mailman wigat ia synnit:

1. On ettei hän händä tundenut / ia waicka mailma hänen cauttans on tehty / nijn cuitengin eij hän tundenut / että hän oli se totinen Messias Jumalä poica. Mailman cautta hän täsä ymmärtä mailmaliset ia Jumalattomat inhimiset / jotca owat heiden pimeydesäns / ninquin he owat tähän mailman syndynet.

2. On se ettei hän tahtonut händä Messiaxen edestä pitä eikä tuta / mutta ylöncatzoit hänen / wihaisit ia wainoisit händä. Ja tämän cansa hän ymmärtä Juttan cansan / joca oli hänen oma cansans / ja sano että ne jotca pitä oleman caickein Kijtolisemat händä wastan / nijnen swrtein hywäin töiden edestä / cuin hän oli heitä wastan tehnyt / ne ylön catzoit hänen / ia eij tahtoneet händä wastan otta.

VI. *De fructu quem percipiunt Credentes in Christum.*

VI. On nijnen hyödytyxestä ia hedelmästä / iotca Jumalan pojan HErran Christuxen wastanotit ia uscowat:

Mutta nijn monda cuin händä wastanotit / nijlle hän annoi woiman Jumalan lapsixi tulla jotca hänen nimens uscowat / jotca eij werestä / eikä lihan tahdosta / eikä mös miehen tahdosta / mutta Jumalasta syndyneet owat.

Täsä Euangelista cachtalaiset asiat edes Pane.

1. Että he tulewat Jumalan lapsixi / eij hän sano/

no / että heidän pitä tuleman ystäwäxi / mutta lapsexi ia perilisexi / sijnä taiwalisesa ilosa ia riemusa. Ja tahto nijn palio sano: Ne jotca Jumalan pojan HErran Christuxen sydämestä wastanottawat ia hänen päällens uscowat / ne caicki Jumala otta ia omista hänen lapsixens / ia teke heitä hänen perilisixens / eij catowaisten ia ajalisten / mutta taiwalisten ia ijancaickisten tawarain ylitze / jotca HErra Christus pijnans ia cuolemans cautta / on meille ansainut / cuin on syndein andexi andamus / wanhurscaus / ja se ijancaickinen elämä. Sillä ne jotca lapset owat / ne saawat perimisen / ninquin P. Pawali sano: **Jos me olema lapset / nijn me olema Perilliset / nimittäin / Jumalan Perilliset / ia Christuxen cansa Perilliset.**

I. *Recipientes Christum erunt filij Dei.*

Rom. 8.

2. Osotta hän ia tietä anda / cutca ne okiat Jumalan lapset owat / nimittäin / **ne jotca eij werestä eikä lihan tahdosta / eikä miehen tahdosta / mutta Jumalasta syndyneet owat.**

2. *Filij Dei qui ex Deo nati sunt.*

Täsä Euangelista ymmärtä werestä syndynet / ne jotca luulewat heitäns weren ia sugun cautta autuaxi tulewans. Ninquin Juttan cansa ajattelit olewansa Jumalan lapset ia Perilliset / sentähden / että he olit Abrahamin siemenestä ia sugusta syndyneet. Mutta P. Pawali ne tacaperin aja Romarein tygö / cusa hän sano: **Eij ne ole lapset jotca lihan puolesta owat lapset / mutta ne jotca lupauxen puolesta owat lapset.**

Rom. 9.

Lihan tahdosta owat ne / jotca heidän omalla ehdollans / ia woimallans tahtowat autuaxi tulla / jota cuitengin eij seiso Inhimisen tahdosa ia woimasa: Ninquin Jeremias Propheta sano: **Minä tiedän HErra /**

Ex voluntate carnis dicuntur illi, qui proprijs viribus iustificari volunt

Ierem. 10.

että

että inhimisten tiet eij seiso hänelle ja eij seiso yh-
dengän miehen woimasa / cuinga hän waeltaman pitä/ taicka hänen käymisens osendaman.

Ex volunta-te viri qui in suis ope-ribus quæ-runt justi-ciam.

Miehen tahdosta owat ne jotca luottawat heidän omain hywäin töidens päälle / ia nijnen cautta tahtowat autuaxi tulla / ninquin Phariseuxet / jotca pidit itzens swrembana cuin syndiset ia publicanit olit / ia kerscaisit heidän hywistä töistäns/ninquin se Phariseus teki/ josta P Lucas kirioitta / joca cuitengin on turha Jumalan edesä ja eij taida olla seisowainen. Sillä eij yxikän Inhiminen taida Lain töiden cautta tulla autuaxi / ninquin P. Pawali sano : Jocainen sw pitä kijni tukittaman ia caicki mailma pitä hänen edesäns wicapään oleman/ Sentähden ettei yxikän liha taida Lain töiden cautta tulla wanhurscaxi hänen edesäns.

Luc. 18.

Roman 3.

Ex Deo na-ti sunt qui per Baptis-mum rege-nerantur.

Mutta Jumalast syndyneet owat ne jotca Pyhästä Hengestä wastwdesta syndyneet owat / jotca tapattu Casten Sacramentisä / cusa inhiminen wedestä ia Pyhästä Hengestä wastwdesta syndy / ia ilman tätä wdesta syndymistä eij taida yxikän tulla Jumalan waldacundan : Ninquin HErra Christus itze sano : Jollei yxi tule wastwdest syndyneexi wedest ia hengest/ eij hän taida Jumalan waldacundaan sisälle käydä. Ja nämä owat Jumalan lapset jotca Jumalasta owat syndyneet/ ia eij ne jotca werest ia lihan tahdosta/ eikä mös ne jotca miehen tahdosta owat syndyneet.

Johan. 3.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme täsä saarnamiesten wirgasta/ mikä heidän oikea wircans on/ nimittäin/ että heidän pitä todistaman Jumalan poiasta/ meidän HErrasta Jesuxesta Christuxesta/ että hän on se totinen walkeus/ ioca walista caicki inhimiset/ ia Jumalan caritza ioca poisotta mailman synnit. Sillä sentähden he Jumalalda saarnawircaan cutzutan/ että heidän hänestä saarnaman ia todistaman pitä. Ninquin HErra Christus sano P. Johannexen tykönä: Teidän pitä mös todistaman minusta: Ja Apostolitten tegos hän sano: Teidän pitä oleman minun todistaian Jerusalemis/ ia coco Judeasa ia Samariasa/ ia sijtte maan ären. Tämän caldaiset todistaiat owat Prophetat olleet/ iotca caicki owat hänestä todistaneet. Ninquin P. Petari Apostoli sano: Hänästä caicki Prophetat todistawat. Että iocainen cuin usco hänen pälens/ pitä saaman syndein andexi saamisen hänen nimens cautta. Ja P. Johannes Castaia on todistanut hänestä/ ninquin täsä Euangeliumis seiso: Että hän on se totinen walkeus/ ioca walista caicki inhimiset. Item: Että hän on Jumalan caritza/ ioca poisotta mailman synnyt. Ja cosca Jwtat lähetit Papit ia Lewijtit Jerusalemista hänen tygens kysymän mikä hän oli/ todisti hän HErrasta Christuxesta ia sanoi: Teidän keskellän seiso se iota eij te tunne/ se on se ioca minun iälkin on tulewa/ ioca minun edellän on ollut/ ionga kengän rihmo-

I. Discimus Ministrorum verbi officium esse testari de Christo.

Act. 1.

Act. 10.

Ioh 1.

sa minä en ole mahdolinen ylöspääståmän Nijn mös P. Apostolit owat hänestä todistanet. Ninquin P.
Act. 2. Petari sano Apostolitten tegos: Tämän on Jumala ylösherättänyt ia sijhē me caicki olema todistaiat.
Act. 4. Ja toisesa paicasa sano hän: Hän on se kiwi/ioca teildä rakendailda on hyliätty/ia on tullut culmakiwexi/ ia eij yhdesäkän muusa ole autuutta/eikä mös ole yhtäkän muuta nimeä taiwan alla inhimisille annettu iosa meidän pitä autuaxi tuleman. Ja caicki muut oikiat ia hurscat Saarnamiehet owat aina todistanet HErrasta Christuxesta/ia wielä nyt todistawat hänestä cosca he saarnawat ia oikein opettawat sanan cwliaita hänen Personastans / hänen wirgastans ia ansiostans / että me uscon cautta hänen päällens saame ijancaickisen elämän/ia hänesä ainoas seiso caicki meidän autuudem ia terweydem.

2. *Discimus quanta sit mundi caecitas & contumacia erga Christum* II. Opeme / cuinga sokia tämä mailma on/ettei hän taida tuta sitä oikeata walkeutta/ ia mailman wapattaia HErra Jesusta Christusta / eikä tahdo händä wastan otta/mutta ylöncatzo hänen. Jumala on lähettänyt hä-
Ioh. 3. nen poicans tähän mailman / senpäälle / että iocainen cuin usco hänen päällens / eij pidä huckuman/ mutta saaman ijancaickisen elämän / ia tahto että caicki pitä hänen wastanottaman / händä oikein tundeman/ia hänen päällens uscoman/ ia hänen cauttans autuaxi tuleman. Mutta tämän mailman inhimiset owat nijn sokiat ia cangiat/ettei he taida/eikä tahdo händä tuta/ eikä wastanotta / mutta ylöncatzowat hänen / ninquin swttain cansa on tehnyt / joiden ylitze Jumala walitta
Esa. 1. Esaian Prophetan tykönä sanoden : Yxi härkä tunde

hänen

hänen HErrans / ia yxi Asi hänen HErrans siemen: Mutta Israel eij tunne sitä / ia minun cansan eij ymmärdä sitä. Ah sitä syndistä cansa / sitä sangen wäärin tekiätä cansa / se paha siemen / ne wahingoliset lapset / iotca HErran ylönandawat / pilckawat sitä pyhä Israelis / ia käändäwät heitäns tacaperin. Ja toises paicasa sano Jumala: Minä ulgososennan minun käteni caiken päiwän yhden tottelemattoman cansan tygö / iotca waeldawat heidän ajatoxens iälkin / sen tien päälle ioca eij hywä ole / yxi cansa ioca minua wihoitta aina / minun caswoni edesä. Nijn mös Prophetan Osean tykönä sano Jumala: Minun cansani on turmeltu / sentähden / ettei hän tahdo oppia. Sillä ett sinä tottele Jumalan sana. Sentähden en minä mös tahdo sinusta lucua pitä. Näin Jumala walitta tämän pahan ia Jumalattoman mailman ylitze / ionga cansa hän osotta / ia todista ettei hän tahdo yhdengän Inhimisen cuolemata / mutta että caicki känndäisit heitäns / ia autuaxi tulisit. Tämän Jumalattoman mailmã esimerckiä eij pidä meidän seuraman / mutta carttamã ia wälttämän sitä. Ja rucoileman Jumala / että hän meitä pyhällä Hengelläns ylöswalgaisis / että me händä oikein tundisimme / wastanotaisimme / hänen päällens uscoisimme / ia hänen käskynsäns aina waelaisimme.

Esa. 65. Osea. 4.

III. Opeme / ettei yxikän Inhiminen taida lihalisen syndymisen cautta tulla autuaxi ia Jumalan lapsexi / waicka cuinga swresta sugusta ia wanhemmista hän on syndynyt. Sillä se syndymys tapattu synnisä ia caicki o-

3. Discimus Carnalem generationem non prodesse ad salutem.

Eph. 2. wat luonostansa wihan lapset/nijn hywin ne iotca werestä ia corkiasta jugusta/cuin ne iotca köyhästä sugusta owat
Ioh. 3. syndyneet. Ninquin HErra Christus sano: **Se cuin on syndynyt lihasta/ se on liha.** Ja ninquin Iwttan cansa eij sentähden olleet Jumalan lapset/eikä taitanut tulla autuaxi/että he olit Abrahamin siemen/ ia hänen sugustansa syndyneet: Nijn mös eij mwtcan taida lihalisen sugun cautta tulla Jumalan lapsexi. Sillä sucu ia wanhemmat/eij mitäkän sijhen taida autta. Mutta ne owat Jumalan lapset/iotca Jumalasta owat syndyneet: se on/iotca sen pyhän Hengen ia weden cautta owat wastwdesta syndyneet: Sillä se pyhä Hengi wdista inhimisen/lihalisesta teke hän hengelisen/synnistä teke hän inhimisen puhtaxi ia wanhurscaxi/Jumalan wihamiehestä teke hän Jumalan ystäwäxi. Mutta eij lihalinen syndymys sitä matcansaata. Nijn mös eij taida omat hywät työt saatta inhimistä Jumalan lapsexi. Sillä eij ole ne täydeliset/ia sentähden eij taida seisowaiset olla. Ja coco P. Ramattu on täynnä todistoxia/ettei inhiminen taida tulla nijnen cautta autuaxi. Samallamuoto mös eij inhimisen oma wäki eli woima sijhen taida autta. Sillä ninquin P. Pawali sano Romarein tygö: **Eij seiso iongun miehen tahdosa eli juoxusa/ mutta Jumalan armos.** Ja sentähden P. Johannes täsä ulgos sulke caicki ne tästä asiasta/sekä ne iotca werestä ia lihasta / että ne iotca miehen tahdosta owat syndyneet/ia sano/ että ne tulewat Jumalan lapsixi/iotca Jumalasta syndyneet owat.

Col-

Colmas Osa.

SEura nyt se colmas ia wijmeinen osa/ iossa P. Johannes Kirioitta että tämä Sana Jumalan Poica on tullut lihaxi/ia edespane täsä neliä cappaletta. *Analysis tertia partis quatuor membra continens.*

I. On inhimisen luonnon pälle ottamisesta.

I. Incarnatio Christi.

Ja Sana tuli lihaxi.

Sanan cansa hän ymmärtä Jumalan Poian meidän HErran Christuxen Jesuxen / ninquin ensimäisesä osasa sanottijn. Ja lihan cansa hän ymmärtä eij ainoast inhimisen rumin/mutta mös sielun ynnä rumin cansa/ ia sano/että Sana on tullut lihaxi/se on / täydellisexi inhimisexi sielun ia rumin cansa. Mutta että Euangelista täsä lihan ainoastans nimittä/tahto hän sen cansa osotta/ että hän ynnä inhimisen luonon cansa on ottanut hänen pääliens caicki inhimisen heickoudet paitzi syndi.

Ja tämä cappale on se erinomainen täsä Euangeliumisa/ joca tämän Juhlan cansa yhtensopi / nimittäin/ se suri salaisus joca on tapattunut meidän HErrasa Christuxesa / että hän / joca on Jumalan poica/ Isästä syndynyt ijancaickisesta / on ottanut hänen pääliens inhimisen luonnon / ia tullut täydelisexi inhimisexi. Ja on nyt Jumala ia inhiminen/iosa on caxi luondo Inhimilinen ja Jumaluden luondo yhdistetyt / Personalisen yhteyteen / yhdesä Personosa Christuxesa / nijn ettei nyt ole caxi Christusta / mutta yxi Christus. Ja se cuin P Johannes täsä sano että Sana tuli lihaxi / eij meidän Pidä sitä nijn ymmärtämän / että hän on muuttu li-

haxi / eli Jumaluden luondo on muutettu Inhimillisexi luonoxi / eli inhimilinen luondo on muutettu Jumaluden luonnoxi / mutta että se Sana on nijn tullut lihaxi / että sijnä yhdesä Personasa Christuxesa on caxi luondo. Sillä ninquin Hilarius sano: Non amiserat quod erat, sed cœperat esse quod non erat, non de suo destiterat, sed quod nostrum est acceperat. Se on: Eij hän cadottanut sitä cuin hänällä oli / mutta rupeisi olemansa se cuin hän eij ennen ollut / eij hän omaansa ylenandanut / mutta se cuin meidän on / hän on ottanut / nimittäin / Inhimisen luonnon. Monicahdat wanhat Kircon opettajat owat tahtoneet tämän asian selittä / ia ulgostoimitta wertauxen cansa. Athanasius otta yhden wertauxen Inhimisen sielusta ia ruumista ia sano: Sicut anima rationalis & caro unus est homo: Ita Deus & Homo unus est Christus. Se on / Että ninquin sielu ia ruumis on yxi Inhiminen / ia sielu eij cuitengin muutu ruumixi / eikä ruumis sieluxi: Nijn mös Jumala ia Inhiminen on yxi Christus / sa cuitengin Jumaluden luondo eij muutu Inhimilisen luonoxi. Basilius otta yhden wertauxen tulisesta raudasta. Cyrillus tulisesta hijlestä: Että ninquin tuli eij muutu raudaxi eikä hijlexi / nijn mös yxi luondo Christuxesa / eij muutu toisexi / ia cuitengin owat yhdesä Personasa Christuxesa.

II. *Cohabitatio & conversatio Christi inter homines.*

II. On HErran Christuxen käyttämisestä ia cansa olemisesta Inhimisten seasa:

Ja asui meidän seasam.

P. Jo-

P. Johannes kirioitta täsä HErran Christuxen elämä kerrasta täsä mailmasa näillä sanoilla: Ja asui meidän seasan / mitä hän tehnyt / ia cuinga hän on itzens käyttänyt hänen syndymä Päiwästäns sijhen asti cuin hän ylösnousi cuolluista / ia taiwaseen astui / nimittäin / hän oli ninquin mwt inhimiset hänen menosans ia käyttämisesäns / nijn että caicki taisit nähdä ia ymmärtä / että hän oli totinen inhiminen. Ja waicka hän oli yxi totinen Jumala / alensi hän cuitengin itzens / ia otti päällens orjan muodon / ia oli muiden inhimisten caltainen / ia käyttämisesä löyttijn ninquin inhiminen. Ninquin P. Pawali sanopi: Hän söi ia ioi / hän wäsyi / hän macaisi / hän waelsi yhdestä Paicasta toiseen / hän iloitzi / hän murhetti ia itki / ninquin mwt inhimiset. Ja se on cuin Euangelista täsä sano: Että hän asui meidän seasan. Phil. 2.

III. On HErran Christuxen Majestetistä ia cunniasta. III. Majestas & gloria Christi.

Ja me näimme hänen cunnians / ninquin ainocaisen poian cunnian.

Näillä sanoilla P. Johannes anda tietä / että HErra Christus hänen alendamisens aicana / on toisinans osottanut hänen Jumaludens cunnian ia woiman / että caicki taisit sijtä nähdä / ettei hän ollut jocu palias inhiminen / mutta mös Jumala. Ja sano Euangelista täsä / että me näimme hänen cunnians ninquin ainocaisen poian cunnian. Ninquin hän tahdoisi sano: Me näimme hänesä olewan sencaltaisen majestetin ia cunnian / että me hämmästyimme sen ylitzen ia taisimme ymmärtä / että hän oli wissistä Jumalan ai-

Ioh. 2. noa-Poica. Sillä caicki hänen tunnusmerckinsä/ osotit/ cosca hän mwtti weden wijnaxi Canas
Matth. 17 Galileas / cosca hän spitalisita puhdisti/ cuolluita ylösherätti. Ja cosca hän Taborin Wuorella kircastettin. Item: Cosca hän omalla woimallans nousi ylös cuolluista / ia sen cansa osotti hänens olewan Jumalan Pojan.

IV. *Fructus Incarnationis Christi.* IV. On sijtä hedelmästä/ joca seura inhimisen luonon Päälleottamista.

Täynäns armo ia totwtta.

Se on/ Tämän Sanan joca tuli lihaxi/ me näimme olewan täynäns armo ia totwtta/ eij osattain/ mutta täynäns / nijn että mekin olemma tulleet hänen armostansa osalisexi. Ninquin Johannes Castaja todista sanoden: **Hänen täydelisudestans olema me caicki saanet armon/ armon edestä** / Se on / eij hän ainoastans itze racasta inhimisiä / ia ole heille armolinen / mutta mös hänen taiwalinen Isäns heitä racasta hänen tähdens / ia on heille armolinen. Sillä ninquin hänelle on Poian tyge hywä suosio / nijn hänelle mös meidän tygöm ön hywä suosio hänen tähdens. Ja että Euangelista sano: **Että Herra Christus on täynäns totuutta**/ sen cansa hän tietä anda / että hän on itze totuus / ia hänesä owat caicki Jumalan lupauxet täytetyt. Ja nijn HErra Christus on täynäns armo ia totuutta/ ia osotta hänen armons ia laupiudens caickia wastan/ iotca heitäns parandawat ia uscowat. Ja tämä on se hedelmä/ joca meille on sijtä/ että Sana on tullut lihaxi/ se on/ että Jumalan Poica on tullut Inhimisexi.

Joh. 14.

Opetuxet colmanesta Osasta.

Loci communes tertiæ partis.

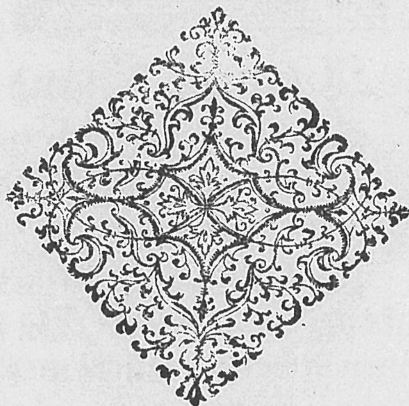
I. Discimus de unione duarum naturarum in Christo factam.

TÄstä Colmannesta cappalesta me Opimme / sijtä cahden luonon / Jumaluden ia inhimillisen luonon yhdistyxestä Christuxesa Jesuxesa / joca on tapattunut silloin/cosca hän sikisi Neitzen Marian cohdusa / että Jumalan caickiwaldian ainoa poica / ionga cautta caicki owat luodut / otti inhimisen luonon hänen päällens / rumin ia sielun Personan yhteyteen / nijn että ne caxi luondo owat yhdesä Personasa Christuxesa/ ia waicka hänesä caxi luondo on/nijn cuitengin eij ole sentähden caxi Christusta/ mutta yxi Christus Jumala ia inhiminen. Sillä se inhimillinen luondo/ ionga hän otti päällens / eij ole itzesäns / eikä taida olla itzesäns olewainen / mutta on sijnä yhdesä Personasa Christuxesa yhdistetty Jumalan luonon cansa Personaliseen yhteyteen / nijn että sijnä yhdesä Personasa Christuxesa owat nämät caxi luondo. Nestorius yxi wäärä opettasa eij tahtonut sitä myötä anda eikä usco / että yhdesä Personasa Christuxesa pitä oleman caxi luondo mutta sano / että jos hänesä olisi caxi luondo / nijn olisi mös caxi Personata / ia on tahtonut eroitta ne caxi luondo toinen toisestans / ia tehdä caxi Christusta. Eij hän mös tahtonut sitä myötä anda, että Maria on synnyttänyt Jumalan pojan / Sentähden että Maria oli inhiminen/ia Jumala eij taitanut syndy inhimisestä. Ja tämän hänē wäärän oppins tähden hän sijnä cocouxes/joca cutzuttin Synodus Ephesijnä / on hän tämän hänen wäärän oppinsa cansa tacaperin ajettu ia tyhjäxi tehty.

Owat mös olleet monicahdat opettajat/ jotca owat wäärin opettaneet Herran Christuxen inhimillisesä luonosta. Ninquin yxi nimeldä Photinus/ioca sanoi että Christus on ottanut inhimisen rwmin ilman sieluta/ ia on mös nyt inhiminen ilman sieluta. Samallamuoto mös yxi toinen wäärä lahcocunda ioca cutzutan Manichæi/ he owat nijn opettaneet ettei HErralla Christuxella ollut inhimisen luondo/ eikä ole ollut totinen inhiminen/ mutta hänelle on ollut waiwon yxi inhimisen hahmo / ia on käynyt Marian rwmin läpitze / ninquin auringo paista clasin läpitze. Jotca wäärät opettaiat owat Jumalan sanan cansa tacaperin aietut ia ylitzewoitetut. Tule mös meidän se täsä tietä/ että waicka ne caxi luondo owat Christuxesa yhdistetyt/ nijn cuitengin he heidän omaisudellans eroitetan. Sillä ninquin syndyä/ kärsiä ia cuolla/ owat inhimillisen luonon omaisudet/ ia eij taida ikänäns tulla Jumaluden luonon omaxi. Nijn mös Jumaluden luonon omaisudet / cuin on caickiwaldiaisus / ioca paicas läsäolemus/ caicki tieto ia wijsaus/ eij taida tulla inhimillisen luonon omaxi. Sillä itzecullakin luonolla on hänen omaisudens/ ia eij tule toisen luonon omaxi. Nijn cuitengin on Jumaluden luondo iacanut Personalisen yhteyden tähden hänen omaisudens sillä inhimiliselle luonolle/ ionga hän päällens otti/ cuin on/ caickiwaldiaisus/ caicki wijsaus/ ioca paicas läsäolemus. Ninquin mös Christus itze sen todista P. Matthæuxen tykönä sanoden:

Matth. 28. Minulle on annettu caicki woima taiwaas ia maasa. Ja catzo/ Minä olen teidän tykönän iocapäiwä mailman loppun asti/ se on/ Minulle

(Maarian Poialle / totiselle Inhimiselle) on annettu caicki woima / ia olen teidän tykönän aina. Ja ninquin sielu iaca rwmille hänen omaisudens / cuin on / nähdä / cwlla / lijckua ia puhua / nijn mös Jumaluden luondo saca hänen omaisudens Inhimiliselle luonolle / nijn että HErra Christus nyt molembain luondoin puolesta on caickiwaldias / caickein cappalten näkiä / ia iocapaicas lässäolewa sekä taiwaasa että maasa.

2. EPISTOLA Communem

Euangeliumin Kirioit-ta P. Lucas toises Lugus.

SA hänen Isäns ia äitins ihmettelit nijtä/ cuin hänestä sanottin. Ja Simeon hywästisiugnaisi heitä / ia sanoi Marialle hänen äitillens: Catzo tämä ombi pandu langemisexi ia ylösnousemisexi monen Israelis/ ia sixi merkixi iota wastan sanotan. Ja sinungin nijös sielus läpitze/ miecan pitä käymän/ senpäälle/ että monen sydänden ajatoxet pitä ilmoitettaman.

Ja oli yxi Prophetissa Hanna nimeldä Phanuelin tytär/ Asserin sugusta/ tämä oli ioutunut pitkälle ijälle/ ia oli elänyt miehens

can-

cansa seitzemen wuotta hänen neitzydestäns/
ia oli lesken lähes Cahdexan kymmendä ia
neliä wuotta/ia eij poislähtenyt Templistä
palwelemasta Jumalata/ Paastoisa ia ru-
couxisa yötä ia päiwää. Ja mös tämä sama/
sillä hetkellä sijhen tuli/ ia cunnioitzi HEr-
ra/ia puhui hänestä caikille / iotca lunastusta
Jerusalemisa odotit.

Ja sijtä cuin he olit caicki täyttänyet
HErran lain iälken/palaisit he Galilean hei-
dän caupungijns Nazarettijn. Mutta Pil-
ti ylöscaswoi ia wahwistui Hengesä ia täy-
tettin wijsaudella/ ia Jumalan armo oli hä-
nen cansans.

TOulu Päiwänä te cuulitta saar-
nattawan meidän HErran Christuxen Je-
suxen syndymän Historiasta/ cuinga HEr-
ran Engeli ilmoitti sen köyhille paimenille/
ia todisti että hän oli caiken mailman wa-
pattaia/ia cuinga ne samat paimenet owat iulgistanet sen
sanoman ioca heille sanottu oli tästä lapsesta. Nyt täsä
Euangeliumis meille edespannan caxi todistosta tästä sa-
masta lapsesta Christuxesta Jesuxesta. Ensistä sen pyhän
ia wanhurscan miehen Simeonin / ioca Jerusalemin
Templis todisti hänestä / että hän oli se totinen Messias
pacanoitten walkeus ia Israelin cunnia. Sitälikin sen

Exordium à Transitione.

pyhän Jumalisen waimon Hannan Prophetissan todistos/ioca mös todisti hänestä caikille nijlle / iotca lunastusta Jerosolymas odotit. Ja on tämä Euangelium asetettu saarnatta tämän Sunnuntain päälle iouluста. Ninquin yhdexi todistoxexi HErrasta Christuxesta/ senpäälle/ että me tiedäisime/cuinga sekä Simeonin/että Hannan Prophetissan todistoxet yhtensopiwat HErran Engelitten ia paimenitten todistoxen cansa/ iotca todistawat/ että HErra Christus on se totinen ulgosluattu Messias/ ioca piti tuleman mailman.

Propositio continens tres partes. Tämä Euangelium yhtensopi sen toisen ia Colmannen uscon Cappalen cansa/ Sentähden että täsä seiso sekä HErran Christuxen personasta ia wirgasta.

Ja on täsä Euangeliumis Colme Cappaletta.

I. Sen wanhurscan miehen Simeonin todistoxesta.

II. Sen pyhän waimon Hannan Prophetissan todistoxesta.

III. Josephin ia Marian matcustoxesta Jerosolymasta Galilean Nazaretin Caupungijn.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis tria præcipua membra continens.

NIin palio cuin tähän ensimäiseen osan tule / on täsä colme erinomaista Cappaletta.

I. Parentes Christi.

I. On HErran Christuxen Isästä ia äitistä.

Ja Jesuxen Isä ia äiti ihmettelit nijnen ylitze/cuin hänestä sanottin.

Täsä Euangelista cahtalaiset asiat meille edestuotta.

1. Jesuxen isästä ia äitistä/ se on/ Josephista ia Mariasta/ia cutzu P. Lucas täsä Josephin Jesuxen Isäxi/ eij sentähden että hän oli hänen luonolinen Isäns. Sillä eij hänellä ollut yhtäkän Isä inhimisen luonon puolesta. Ja Maria synnytti hänen ilman miehen avuta. Mutta sentähden Joseph Cutzutan Jesuxen Isäxi/että hän oli Isän siassa/joca sekä händä että Maria holhoisi/ ninquin HErran Engeli oli hänen käskenyt / että hän piti ottaman Marian ia lapsen hänen tygöns. Josephus fuit pater, non generatione, Sed educatione: non naturæ, sed curæ. Se on/ Joseph ole Christuxen isä/ eij synnyttämisen/ mutta ylescaswattamisen puolesta. Eij luonon / mutta murhen puolesta. Sitälikin Cutzutan Joseph Jesuxen Isäxi/sentähden / että inhimiset pidit HErran Christuxen Josephin pojan edestä / ninquin P. Lucas kirioitta: Että costa Jesus oli sarnanut ia opettanut Nazaretin Sinagogasa/nijn cansa ihmettelit nijtä terwellisiä sanoisa/ cuin käwi hänen swstans ulgos/ia sanoit: Eikö tämä ole Josephin poica? Sentähden sano se wanha Kircon opettaja Bernhardus: Ita appellabatur, quod putabatur: Se on: Joseph cutzuttin Christuxen isäxi/ sen syyn tähden/että hän nijn lwltin olewan/ia sen edestä pidettin. Mutta nijn palio cuin Marian tule / on hän Jesuxen luonolinen äiti / inhimisen luonon puolesta / sentähden/ että hän on hänen sekä sijttänyt / että synnyttänyt. *Matth. 1.* *Luc. 4.*

2. On heidän ihmettelemisestäns nijnen ylitze cuin hänestä sanottin / nimittäin / sildä wanhalda micheldä Simeonilda. Ja muistutta Euangelista meille sen cansa/ *Admiratio eorum.*

että

että meidän pitä catzoman sen jälken / mitä hän wähä ennen tämän Euangeliumin Textin sanoi on kirioittanut
Luc. 2. tämän Simeonin todistoxesta. Sillä (sano hän) cosca wanhemat weit lapsen Jerusalemin/että heidän piti tekemän hänen edestäns lain tawan jälken / otti Simeon lapsen hänen sylins / kijtti Jumalata sanoden : HErra laske nyt sinun palvelias rauhan menemän / ninquin sinä olit sanonut. Sillä minun silmäni ovat nähnet sinun terweydes / jongas olet walmistanut caiken Cansan casvon eten / yhdexi walkeudexi walistaman pacanoita / ia sinun Cansas Jsraelin cunniaxi. Näitä P. Simeonin sanoia cuin hän puhui tästä lapsesta / ihmettelit he cuinga ne yhten sovit Engelein ia paimenein sanain cansa / jotca yhdellä muoto puhuit tästä lapsesta.

II. Benedictio Simeonis.

II. On sen wanhurscan miehen Simeonin hywästisiugnauxesta.

Ja Simeon hyvästisiugnaisi heitä.

Ennen cuin Simeon täsä puhu heidän tygönsä/ nijn hän hyvästisiugna heitä / ia on sijnä asiasa seuranut pyhäin inhimisten esimerckiä wanhasa Testamentisä. Sil-
Gen. 27. lä me luemme 1. Mosexen kirias : Että Jsaach on hywästisiugnanut hänen poicans Jacobin ia Esau. Ja Ja-
Gen. 48. cob hyvästisiugnaisi Josephin pojat Manasse ia Ephraim. Ja meidän HErra Christus itze on hyvästi siu-
Matth. 19. Marc. 10. gnanut wähiä lapsia/jotca tuotin hänen tygöns/ ia otti
Num. 6. hänen sylins. Me luemme mös 4. Mosexen kiriasa / että Jumala itze on käskenyt hywästisiugnata yhteistä cansa/ia mös andanut heille hywästisiugnauxen modon/

cuin:

cuinga ia millä sanoilla Aaron ia hänen poicans piti can-
sa hywästisiugnaman/nimittäin/neillä sanoilla: HEr-
ra hywästisiugnatcon sinua ia warielcon sinua/
HErra andacon ylöswalgaista caswons sinun
ylitzes/ia olcon sinulle armolinen/ HErra ylös-
nostacon caswons sinun ylitzes/ia andacon sinul-
le rauhan. Ja wielä nyt Jumalan seuracunnasa pi-
detän se tapa/että costa Jumalan palwelus on lopetettu/
nijn saarnan palweliat hywästisiugnawat cansan / nijllä
sama sanoilla. Tämän tawan iälken on Simeon hywä-
stisiugnanut heitä/ se on/ hän on toiwottanut heille Ju-
malan armo/ystäwyttä ia rauha/onne ia menestystä hei-
dän edesottamisissans.

III. On P. Simeonin ennustoxesta / mitä hän tästä lapsesta ennusti. III. *Vaticinium Simeonis de Christo.*

Ja sanoi Marialle hänen äitillens: Catzo tämä on pandu langemisexi ia ylösnousemisexi monen Israelis/ ia yhdexi merkixi iota wastan sanotan.

Neillä sanoilla hän osotta Marialle/ pyhän Hengen ylöswalistoxen cautta/mitä hänen poiallens piti täsä mailmas tapattuman/ettei Marian pitänyt aiattele-man eikä sitä toiwoman/että hänelle ia hänen poiallens piti caicki myöden käymän ia aina ilossa oleman:

Ja ylösluettele P. Simeon täsä colmet ioucko inhimisiä. *Tria genera hominum.*

I. Joucko on se iota täsä lapsesa langepi/ia otta hän yhden wertauxen yhdestä kiwestä iohonga inhimiset heitäns louckawat / ia langewat. Ja catzo hän sen cansa *I. Genus est cadentium in Christo.*

Esa. 8. Esaian Prophetan ennustoxen päälle / cusa tämä lapsi eli Messias cutzutan louckaus kiwexi / iohonga monda heidäns louckawat/ninquin yhten culma kiween ia langewat. Ja anda sen cansa tietä että caicki ne iotca eij tahdo HErra Christusta oikian uscon cansa wastan otta / mutta ylöncatzowat hänen / ne caicki hänesä langewat ijancaickiscen cuolemaan ia cadotuxeen. Ninquin Simeon tahdoisi sano Marialle: Waicka tämä sinun poicas on se totinen Messias/ia on tullut tähän mailman meidän autuudem tähden/nijn cuitengin pitä monda hänesä langeman ijancaickisen cadotuxen/nimittäin/ne Jumalattomat jotca hänen ylöncatzowat / ia eij tahdo usco hänen päällens.

2. Genus hominum resurgentium in Christo. 2. Joucko on ne/jotca hänesä ylösnousewat. Ninquin se ensimäinen joucko hänessä lange/nijn tämä toinen joucko hänessä jällens ylösnouse. Ja ymmärtä Simeon täsä sen toisen joucon cansa ne jotca HErran Christuxen päälle uscowat / ia uscon cansa heitäns ylösoiendawat Christuxesa/ia hänen päällens ninquin yhden culma kiwen päälle ylösraketan/että he seisowaisna pysywät caickinaisesa kiusauxesa ia autuaxi tulewat. Ja nijn on tämä lapsi HErra Christus pandu sekä langemisexi että nousemisexi/langemisexi nijlle/iotca eij usco hänen päällens/mutta ylösnousemisexi nijlle/iotca hänen päällens uscowat.

3. Genus est contradicentium Christo. 3. Joucko on se/ioca händä wastan sano/ ia nijlle hän on pandu yhdexi merkixi. Ja otta P. Simeon täsä wertauxen yhdestä merkistä ioca maalixi ylöspannan/ jonga päälle caicki tarcottawat ia ambuwat. Ja sano että HErra Christus on pandu ninquin yhdexi merkixi/

kixi/ iota wastan sanotan. Ja ymmärtä tämän colmanen ioucon cansa caicki tyrannit/wäärät lahcocunnat ia opettaiat/iotca heidän wäärän oppins cansa seisowat händä wastan/ia händä wastan sanowat/ sekä hänen Personans että hänen wircans/hänen oppins ia tunnustähdens. Ja tämä on se ennustos cuin P. Simeon tästä lapsesta HErrasta Christuxesta ennusti/ia osotti Marialle hänen äitillens ne wastoinkäymiset/cuin hänen poicans piti kärsimän täsä mailmasa.

IV. On sijtä Prophetiasta cuin P. Simeon ennusti Mariasta/ ia osotta hänelle mitä hänen pitä kärsimän/ia edespäne täsä cahtalaiset asiat.

IV. *Vaticinium Simeonis de Maria.*

I. On Marian surusta ia murhesta.

I. *Dolor Mariæ acerbissimus.*

Ja sinungin sielus läpitze miecan pitä käymän.

Eij Simeon täsä puhu mailmalisesta miecasta ioca on raudasta tehty. Eikä sitä ymmärdä että Marian pitä miecalla surmattaman. Mutta hän puhu täsä Hengelisestä miecasta / ioca pitä sielun läpitze käymän. Ja ymmärtä sen cansa sen suuren murhē/surun ia ristin/cuin Marian piti kärsimän hänen poicans tähden / ioca piti käymän hänen sieluns läpitze ninquin yxi teräwä miecka. Joca ennustos tuli täytetyxi silloin/ cosca hän pakeni poicans cansa Egyptijn sen Tyrannin Cuningan Herodexen edestä. Item silloin cosca hän cadotti hänen poicans Jerosolymas/ia löysi hänen Templis/cosca hän oli caxitoista kymmendä wuotta wanha. Item/silloin cosca Juuttat/Pharizeuxet ia Kirianoppenet wihaisit/wainoisit/ pilckaisit ia häwäisit HErra Christusta hänen poicans/

wijmen cosca hän ristinnaulittin / witzoilla suomittin ia wijmen cuoletettin.

2. *Finis horum omnium.* 2. On sijtä systä mingätähden Jumala salli että hänen poicans piti wastan sanottaman.

Senpäälle että monen sydämen ajatoxet pitä ilmoitettaman.

Näinen sanain cansa Simeon tietä anda / että se tapattu sentähden ia senpäälle / että monen sydämen aiatoxet pitä ilmoitettaman. Sillä cosca risti / tusca / waiwa ia wastoinkäymisys päälle tule / ia mailma HErra Christusta ia hänen sanans wiha ia waino / ia inhimiset pitä jotakin hänen tähdens kärsimän / silloin näky cutca wahwat owat ia pysywäiset uscosa / ia cutca sijtä poislangewat / ia silloin monen sydämen ajatoxet tulewat ilmoitetuxi.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisestä Cappalesta.

I. *1. Discimus non esse negligenda media, quibus fides nostra confirmatur.* Opeme tästä / ettei meidän pidä ylöncatzoman eikä unhottaman ne wälicappalet iotca tulewat meidän uscom wahwistoxexi / mutta ne suurna ia corkiana pitämän / ia nijtä kijtoxen cansa wastan ottaman ia nautitzeman meidän uscon wahwistoxexi. Ninquin Joseph ia Maria owat täsä tehnet / että cosca he cuulit mitä se pyhä ia wanhurscas Simeon puhui / tästä lapsesta Jesuxesta / nijn he ihmettelit / ia tutkistelit / cuinga se yhten tuli Engelin puhen cansa / ia sen cansa cuin paimenet heille olit ilmoittanet / ia cosca he ymmärsit että heidän puhens yhten tuli / ia he yhdelmuoto

puhuit /

puhuit/ia todistit tästä lapsesta/nijn he sen ilon cansa wastanotit/ia sen cansa heidän uscons wahwistit. Nijn mös paimenet teit cosca he cuulit Engelin saarnan tästä lapsesta/ia heille oli mercki annettu Engelildä/ iosta heidän piti tämen lapsen tundeman/ ia muista lapsista Bethlehemisä taitaman eroitta. Nijn eij he sitä ylöncatzonet eikä unhottanet / mutta ilon cansa wastan otit/ ia cohta menit Bethlehemin/ia cosca he löysit lapsen olit he iloiset ia kijtit Jumalata. Samallamuoto mös Maria teki/ cosca Engeli Gabriel tuli hänen tygöns ia ilmoitti hänelle että hänen piti sijttämän ia synnyttämän yhden poian / ia sanoi että Elizabeth hänen langons mös oli sijttänyt poian hänen wanhalla ijällans/nijn Maria eij sitä unhottanut eikä takaperin ajanut / mutta meni cohta Elizabetin tygö catzoman sitä/cuin Engeli oli hänelle sanonut / ia hänen usconsa tuli suuresta sen cautta wahwistetuxi. Nijn mös meidän pitä tekemän/ia kijtoxen cansa wastanottaman ia nautitzeman caickia nijtä / joinen cautta meidän uscom wahwistetuxi taita tulla. Ja pitä meidän usein cuuleman Jumalan sanaa ia Catechismuxen oppia / ia sijtä waari ottaman cuinga yxi saarna toisen cansa sopi / ia cuinga Catechismuxen saarna Euangeliumin cansa yhtensopi/ nijn me sijtä tulema opisa ia vscosa wahwistetuxi.

II. Opeme/että ninquin Simeon on hywästisiugnanut Josephi ia Maria/ia toiwottanut heille iycky ia onne/ia mös lapselle ia hänen wanhemillens menesiystä ia myötäkäymistä. Nijn pitä mös meidän toinen toistam keskenäm hywästisiugnaman ia caicki hywä toiwottaman. Sillä Christilisten ia Jumalisten inhimisten hywästisiugnous ia terwetys / on ninquin yxi rucous iolla me

2. *Discimus exemplo Simeonis omnia fausta proximo præcari.*

caicki hywä rucoilem ia toiwotam Jumalalda/ meidän
lähimäisellem. Sentähden mös HErra Christus on an-
Matth.10. danut käskyn hänen opetuslapsillens sanoden: Cosca te
tuletta johongun huonesen/niin terwettäkät sitä.
Rom.12. Ja P. Pawali sano: Hywästisiugnatcat/ ia älkä
Rom.16. pahasti kiroilco. Ja toisesa paicasa sano hän: Ter-
wettäkä toinen toistan pyhän suun andamisen
Gen.47. cansa. Esimercki sen päälle on meille 1. Mosexen Ki-
rias/Että cosca Jacob Patriarcha tuli Cuningan Pha-
Iudic.6. raonin tygö/nijn hän hywästisiugnaisi heitä. Ja Do-
marin kiriasa seiso/että cosca HErran Engeli tuli Ge-
deonin tygö / on hän terwettänyt händä/sanoden: HEr-
ra olcon sinun cansas. Samallamuoto mös Engeli
Gabriel terwetti Maria cosca hän tuli hänen tygöns.
Luc.24. Ja meidän HErra Christus itze terwetti hänen opetus-
Ioh.20. lapsians/sanoden: Rauha olcon teille. Tämän caltai-
sia esimerckeiä / pitä mös meidän seuraman/ia toinen toi-
stam mielellämme hywästisiugnaman ia terwettämän. Sil-
lä sen cansa me osotame rackauden meidän lähimäistäm
wastan. Mutta sitä wastan cosca eij me terwetä mei-
dän lähimäistäm/mutta catzome carsasta ia wihaisesta hä-
nen päällens/nijn me sen cansa osotame / ettei meillä ole
yhtäkän Christilistä rackautta meidän lähimäisen tygö.
3. Homines impios & incredulos Christo contradicere. III. Että P. Simeon täsä sano: Että HErra
Christus on pandu yhdexi merkixi iota wastan sa-
notan: Opeme sijtä / cuinga tämä mailma aina seiso
meidän HErra Christusta ia hänen pyhä sanans wastan
ia sitä wastan sano / ikänäns ninquin ne iotca maalin
päälle ambuwat. Sillä cosca iocu mercki ylöspañan ion-
ga päälle heidän pitä tarcottaman ia ambuman / ia mös

ylöspannan culta ia hopiata eli raha sijhen wiereen / senpäälle / ioca senpäälle osaa / nijn hän sen woittapi / nijn caicki yxi toisensa cansa kiusaten / sen maalin iälken tarcottawat ia ambuwat / että he woittaisit sen rahan cuin ylöspandu on. Nijn mös ne Jumalattomat täsä mailmasa / asettawat itzens meidän HErra Christusta wastan / ia händä wastan sanowat ikänäns ninquin hän olisi pandu yhdexi merkixi eli maalixi heidän eteens. Eij he woij kärsiä händä eikä hänen pyhä sanans / Mutta wihawat ia wainowat händä / ia caikella wäellä ia woimalla händä wastan sanowat / iosa cuitengin caicki meidän autuudem ia terweydem seiso. Tämän se saastainen hengi perkele matkan saatta / ioca ylösherättä ne Jumalattomat inhimiset / HErra Christusta ia hänen seuracundans wastan / aina ia ioca aica / ninquin Euangelistat caicki Kirioittawat ia todistawat.

Sillä cohta cosca HErra Christus oli syndynyt mailmaan / nijn hän ylösherätti Bethlehemin caupungin asuwaiset händä wastan / ettei he andanut hänen sia majasa / mutta aioit hänen ulgos luondocappaletten secaan. Se Jumalatoin Cuningas Herodes seisoi hänen Hengens iälke ia pyyti händä surmata / nijn että hänen piti pakeneman Egyptijn sen Tyrannin edestä. Ja taas / sittä cosca hän iälken hänen Castens / rupeisi saarnaman / nijn ne ylimäiset Papit / kirianoppenet / Phariseuxet ia muut rupeisit cohta sanoman händä wastan / ia cutzuit hänen Samaritanuxexi / sanoit hänelle olewan perkelen / häwäisit ia pilckaisit händä / weit hänen wuoren cuckulalle ia Luc. 4.
tahdoit hänen syöstä sijtä alas. Poimit kiwid lasketta- Ioh. 8.
xens händä. Ja wijmen ristinnaulitzit hänen ia päiwiltä

poisz

poisotit. Ja eij wielä sittäkän lacannut händä ia hänen
pyhä sanas wihamasta/ia niitä jotca hänen sanans ia sen
oikian Euangeliumin oppia saarnawat. Ninquin coco
Kircon Historia osotta ia todista. Ja Apostolitten tegos
Act. 13. seiso: Että cosca P. Pawali Apostoli saarnaisi HErrasta Christuxesta / asetit Juuttat heitäns sitä wastan ia
rupeisit händä häwäisemän / ia wijmein ajoit hänen ulgos heidän maacunnastans. Ja toisesa paicasa Apostolit-
Act. 5. ten tegos seiso / Euinga Juuttat ovat andanet piestä ia
ruoskita HErran Christuxen Apostolcita. Nijn ne jumalattomat wielä nyt tekewät / wihawat ia wainowat
sitä oikiata Euangeliumin oppia ia nijtä jotca sitä sarnawat: Sillä eij he woij sitä kärsiä eikä cuulla. Muut
lahrocunnat ia wäärät opettajat he taitawat kärsiä/
mutta nijtä jotca Euangeliumi saarnawat ia tunnustawat / eij he woij kärsiä. Ninquin P. Pawali hänen
1. Cor. 1. ia muinen Apostolitten sarnasta kirioitta sanoden: Me
sarname sen ristinnaulitun Christuxen / Juuttaille pahenoxexi / ia Grekeille hulludexi. Mutta
tämä on meidän ia caickein jumalisten lohdutos / että
waicka he wihavat ia wainowat HErra Christusta ia
hänen sanans/ ia mös nijtä jotca hänen tunnustavat /
Nijn Euitengin eij he taida wahingoitta/ mutta se tule
caicki heidän oman cohtans / ia louckawat itzens tähän
culmakiwen HErran Christuxen / ia langewat ijancaickisen cadotuxen.
Psal. 2. Ja David sano: Se joca asu taiwas pilcka heitä / ia HErra häwäise heitä. Hänen pitä yxi kerta puhuman heidän cansans hänen wihoisans/ia hänen hirmuisudesans pitä hänen peliättämän heitä. Ja me tiedäme ettei caicki

Helwetin portit taida seiso HErra Christusta ia hanen seuracundans wastan.

III. Opeme / että waicka kiusaus ia risti on cowa kärsiä ia on inhimisen luondo wastan / cuitengin eij ole se ilman hedelmätä. Sillä sen cautta inhimisten sydämen aiatoxet ilmoitetan / cutca owat oikiat Christityt iotta Jumalata ia hänen sanans racastawat / sen tunnustawat ia loppun asti sijnä wahwana pysywät. Ja mös cutca owat ne ulcocullatut ia kiusauxen alla poislangewat. Sillä ninquin Wijsauden Kirias seiso : Ne Jumaliset wähä rangaistan / mutta heidän pitä palio hywä tapattuman. Sillä Jumala kiusa heitä ia löytä että he owat hänelle kelwolliset : Hän kiusa heitä ninquin culta vunisa / ia otta heitä ninquin täydelistä uffria / ia silloin cosca Jumala catzo heidän puolens / pitä heidän kirckasta paistaman. Cosca eij ole mitäkän waiwaa / wiha / waino eli kiusausta / nijn caicki owat olewanans hywät Christityt ia wahwat uscosa ia Euangeliumin tunnustoxes / ia sanowat. P. Petarin cansa : Waicka minun pitäis cuoleman sinun cansas / en minä sinua kiellä. Mutta Cosca kiusaus / hätä ia ahdistos päälle tule / nijn että heidän pitä taicka tunnustaman meidän HErran Christuxen ia hänen pyhän Euangeliumins / taicka iotakin kärsimän eli mistaman heidän cotons ia tavaranons / ia toisinans mös Hengens : Silloin monen sydämen aiatoxet ilmoitetan. Silloin näky cuinga wahwat he owat. Ja sentähden mös Jumala toisinans kärsi wäärät lahcocunnat / että ne iotca oikiat Christityt owat / tulisit ilmoitetuxi / ia nijstä ulcocullatuista eroitetuxi. Ja että sekä saarnamiehet ia sanan cuuliat

3. Crucem & calamitates in hac vita non carere suo fructu.

Sap. 3.

tulisit harioitetuxi/ia sijnä oikiasa opisa sitä enämin wahwistetuxi/ Ninquin P. Pawali sano: Teidän seasan
1. Cor. 11. pitä oleman Eriseuraus/ senpäälle että ne toimeliset teidän seasan ilmoitetaisin. Ja Bernhardus sano: Quomodo stellæ in nocte lucent, in die latent: Sic vera virtus, quæ sæpe in prosperis non apparet, in adversis eminet: se on / Ninquin tähdet yöllä näkywät / mutta pimiällä owat näkymättömät: Nijn mös yxi auwo eli hywä työ/ioca myötä käymisesä ei nägy wastoinkäymisesä hänens osotta. Jos me rupeme esimerckeiä tämän päälle etzimän/cuinga monen sydämen aiatoxet owat ilmoitetut kiusauxen aicana. Nijn löydäm me monda pyhäsä Ramatusa. Cosca Jumala kiusaisi Abrahami ia käski uffrata hänen poicans Isachin / nijn hän oli cohta cuuliainen / ia tuli nijn hänen sydämens aiatoxet ilmoitetuxi.
Gen. 22.
Dan. 6. Cosca Daniel Propheta kiusattin Cuningas Dariuxen aicana/että hänen piti taicka ylönandaman oikian Jumalan palweluxē/ taicka heitettämän Jalopeurain eteen/ nijn hän tahdoi ennen anda itzens heittä Jalopeurain eteen/cuin ylönanda Jumalā palweluxen. Samallamuoto mös hänen cumpanins Sidrach / Misach ia Abednego/että cosca heitä kiusattin/että heidän taicka piti palwelemā epäjumalata/ taicka heitettämän tulisen wgnin/nijn he annoit itzens heittä tulisen wgnin ennen cuin he tahdoit palwella Epäjumalata. Joseph Arimathiasta/osotti hänen sydämens ajatoxet/cosca hän/sittä cuin Christus ristinnaulittin ia tapettin/meni Pilatuxen tygö/ anoi lupa ottaxens Christuxen ruumista maahan ristin päältä. Ja monda muuta sencaltaista esimerckiä olisi ios aica myötä
Dan. 3.

annai-

annaisi. Mutta sitä wastan on myös monda/iotca owat kiusauxen/tuscan ia hädän aicana ylönandanet HErran Christuxen. Ninquin hänen omat opetuslapsens teit/cosca hän kijniotettin/nijn he caicki ylönannoit hänen ia pakenit pois/lihan heickoudesta. Ja waicka he lupaisit wahwat olla ia eij luopua hänestä / cuitengin he petit ia ylönannoit hänen. Ja P. Petari ioca wannoi/ettei hän tahtonut händä ylönanda waicka hänen pitäis cuoleman hänen cansans/cuitengin kiusauxen aicana hän kielsi ia sanoi: **En tunne minä sitä ihmist.** Mutta eij meidän tarwitze cauca esimerckid etzimän/ mutta catzoman mitä meidän aicanam on tapattunut / cosca se Pawin Messukiria eli Liturgia, pappein päälle tungettin sekä Ruotzisa että Suomesa, että heidän piti taicka sen wastanottaman/ taicka mistaman heidän wircans ia leipäns/silloin monen sydämen aiatoxet ilmoitettin/sillä monda olit sen wastan/ia monicahdat sitä wastan sanoit. Ja monda muuta sencaltaista esimerckiä on ollut ia wielä nyt on/iotca osottawat/ että kiusauxella on hänen hedelmäns/waicka cuinga cowa se on kärsiä.

Toinen Cappale.

ENsimäinen Cappale oli sen pyhän ia wanhurscan miehen Simeonin todistoxesta HErrasta Christuxesta. Seura nyt toinen todistos/ nimittäin Hanna Prophetissan / mitä hän on todistanut/ ia edestuotta Euangelista täsä cahtalaiset asiat. *Analysis secundæ partis continens duo membra*

I. Ensimäinen on tästä Hannan Personasta/ionga Euangelista täsä Wijdellä muoto ulgos maala. *I. Personæ Hannæ descriptio.*

1. *A dono Prophetico.*

1. Cutzu hänen Prophetissaxi.

Ja oli Prophetissa nimeldä Hanna.

Anda sen cansa tietä/ettei hän ollut iocu yxikertainen waimo/mutta oli Jumalalda lahioitettu wijsaudella ia Prophetian lahioilla/ioca taisi ennusta nijstä tulewaisista asioista/ia ymmärsi sen ajan olewan käsisä/että Messiaxen piti syndymän mailman.

2. *A genere & familia.*

2. Osotta Euangelista mistä sugusta ia wanhemista hän oli syndynyt/ia sano että hän oli:

Phanuelin tytär Assurin sugusta.

Tämä Phanuel on ollut yxi Israelita/Assurin sucucunnasta ulgostullut / ioca sucucunda on ollut caickein nöyrin/muinen Israelitain sucucundain seasa/iosta sucucunnasta seiso Kirioitettu Josuan Kiriasa. *Jos. 19.* Ja on tämä Assurin sucucunda saanut nimen Jacobin poiasta/ionga Selpha Lean palckapijca synnytti Jacobille/ ia poigan nimi oli Assur.

3. *Ab ætate grandiore.*

3. Osotta hänen ikänsä.

Tämä oli ioutunut pitkälle ijälle.

Jonga Jumala oli hänelle andanut ia suonut/ioca luetan muinen Jumalan lahiain seasa/cosca Jumala suopi ia anda hänelle pitkän ijän / ia Jumala sen erinomaisesta on luanut nijlle/ iotca cunnioittawat heidän Isäns ia äitins.

4. *Ab honestate vitæ, in virginitate, in coniugio & viduitate.*

4. Euangelista tietä anda/että hän on elänyt cunnialisesta/sekä hänen Neitzyesäns / että Awioskäskysäns ia leskenä ollesans.

Ja oli elänyt miehensä cansa seitzemen

wuotta hänen neitzydestäns/ ia oli leskenä lähes cahdexan kymmendä ia neliä wuotta.

Näillä sanoilla hän osotta/ että tämä Hanna on caikisa colmesa sädysä elänyt Cunnialisesta ia pitänyt itzens Cunnias. Ensistä neitzydes/ettei hän ollu kenengän cansa itzens secoittanut/ mutta pitänyt hänen neitzydens tallella/ sijhen asti cuin Jumala cutzui hänen cunnialisen Awioskäskyn. Sitälikin hänen Awioskäskysäns/ on hän mös itzens cunniasa pitänyt. Wijmein hänen leskeydesäns/josa hän eli cahdexan kymmenda ia neliä wuotta/ on elänyt cunnialisesta/ ia andanut muille nuoremille hywän esimerkin.

5. Ylistä Euangelista hänen Jumalan palweluxestans. 5. A cultu diuino.

Ja eij pois lähtenyt templistäpalwelemasta Jumalata paastoisa ia rucouxisa yöt ia päiwät.

Tämä Hanna on ollut yxi Jumalinen waimo/ joca alati on Jumalata palwelut Templisä/ Eij nijn että hän aina on templisä ollut ilman ulgoslähtemätä/ Sillä hän toisinans meni Cotia syömän/ia yöllä on lewänyt ninquin muutkin inhimiset. Mutta Euangelista tahto sen cansa tietä anda/ että hän usein ia enimästä on ollut Templisä ia Jumalata palwellut/ paastoisa ia rucouxisa/ se on/hän on wältänyt ylensyömistä ia juomista/ ia pitänyt raidista elämän kerta. Senpäälle että hän sitä soweliambi olisi Jumalata palweleman ia rucoileman/ eij waiwoin hänen itze edestäns/ mutta mös caickein säädyin edestä/ ia Israelin cansan terweyden edestä.

Ja ilman epäilemätä/on rucoillut Jumalata/että hän hänen lupauxens jälken lähetäisi Messiaxen mailmaan. Tällä muoto ylistä Euangelista tätä Hanna/senpäälle/että hänen todistoxens sitä suurembana ia corkiambana pidetäisin / ia sitä paramin vastan otetaisin ia uscotaisin.

II. II. On tämän Hannan Prophetissan todistoxesta/ mitä hän on todistanut HErrasta Christuxesta.
Testimonium Hannæ de Christo.
Jonga Euangelista neliällä muoto edes tuotta.

1. 1. Sijtä ajasta cosca tämä on tapattunut.
Tempus quo hoc accidit.

Ja mös tämä sillä heikellä sijhen tuli.

Nimittäin silloin cosca Simeon Herrasta Christuxesta puhui ia todisti/ tuli mös tämä pyhä ia Jumalinen waimo Hanna Prophetissa sijhen cansa / ja cosca Simeon lopetti hänen puhens/nijn hän rupeisi puhuman ia wahwistaman sitä / cuin P. Simeon oli tästä lapsesta todistanut ia puhunut.

2. 2. Hannan Prophetissan kijtoxesta.
Gratiarum actio.

Ja cunnioitzi Jumalata.

Ennen cuin hän jotakin puhu tästä lapsesta / nijn hän cunnioitta Jumalata/ että hän hänen lupauxens jälken lähetti Messiaxen tähän mailman / ia että hän nijn cauwan on elänyt/että hän Messiaxen sai nähdä hänen silmäins Cansa/ jota caicki pyhät ihmiset wanhas Testamentis toiwoit nähdäxens.

3. 3. Hannan todistoxesta tästä lapsesta.
Confessio de hoc puero.

Ja hän puhui hänestä.

Mitä hän on puhunut eij Euangelista sijtä mitän kirioita / mutta sano / että hän puhui hänestä/nimittäin Messiaxesta / ja tahto sen cansa tietä anda/että hän on wahwistanut Simeonin sanat/ ia sitä sama puhunut hä-

nestä

nestä ia todistanut / mitä Simeon oli ennen todistanut / nimitdäin / että hän oli Pacanoitten walkeus ia Israelin Cunnia. Ja sentähden Euangelista eij pidemältä sijtä kirioita / mutta sano että hän puhui hänestä. Ja ilman epäelemätä on hän hänē puhesans sijäiwetänyt Prophetain ennustoxia / mitä he olit Messiaxesta kirioittanet / ia osottanut että tämä sama lapsi oli se totinen Messias / joca nyt täsä Templisä oli / ia he silmäins cansa näit / josta he olit ennustanet.

4. On sijtä kenen tygö Hanna on puhunut. 4. *Objecta quibus locuta fuerit.*

Caikille nijlle jotca lunnastusta Jerosalemisa odotit.

Ja anda Euangelista sen cansa tietä / ettei hän ole puhunut yhdelle eli cahdelle / Mutta Caikille nijlle jotca silloin olit Templisä / ia muille Jerosolyman asuaisille / jotca lunastusta odotit / se on / jotca odotit Messiaxen tulemist / joca heitä piti wapattaman synnistä / perkelestä / helwetistä ia ijancaickisesta cadotuxesta. Ja mös ne jotca cuulit sekä Simeonin / että Hañan todistoxen tästä lapsesta / suuresta ihastuit ia iloitzit HErrasa / että he sijhen päiwän asti elit / että Messias tuli mailman.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. **O**Veme tästä toisesta Cappalesta / että Jumala anda hänen lahians kenelle hän tahto / eij waiwoin miehille / mutta mös waimoille / ia eij yhtäkän eroitusta sijnä pidä / eikä catzo yhdengän inhimisen ulconaisen muodon jälken / joco se on mies eli

I. Discimus Deum dare sua dona cui velit.

Gal. 3. waimo / Ninquin P. Pawali sano: Te oletta caicki Jumalan lapset Jesuxen Christuxen uscon cautta / Sillä nijn monda cuin te Castetut oletta / nijn te oletta Christuxen päällen pukenet. Eij täsä ole Judeus eli Greki / eij ole täsä oria eli wapa / eij ole täsä mies eli waimo / Sillä te oletta caicki yxi Christuxesa Jesuxesa. Ja sentähden P.
1. Pet. 3. Petari Apostoli mana miehiä / että he taidon cansa asuwat heidän tykönäns / ia andawat sen waimolisen käsialaisen / ninquin nijlle heicomille heidän cunnians / ninquin cansa perilisille elämän armoon. Ja Jumala usein anda suuremat lahjat waimoille cuin miehille / Ninquin meille sijhen on esimercki täsä Euangeliumisa Hanna Prophetissasa / jolle Jumala on andanut wijsauden ia ymmäryxen / että hän on tundenut Messiaxen / ia hänestä puhunut ia todistanut. Jota cuitengin ylimäiset Papit ia Kirianoppenet Jerusalemis eij tundenut / eikä mitäkän hänestä tietänet puhua.
Exod. 15. Nijn mös Miriam Mosexen ia Aaronin sisar / cutzuttin Prophetissaxi. 2. Mosexen kirias / sentähden että Jumala oli hänen lahioittanut wijsaudella ia ymmäryxellä / ia kijtti Jumalata weisaten muinen waimoin edellä.
Judic. 4. Samalmuoto seiso Domarin kiriasa kirioitettu / yhdestä pyhästä waimosta / jonga nimi oli Debora / joca mös oli Prophetissa / ia tiesi ennusta tulewaisista asioista / ia oli nijn suurella wijsaudella ia ymmäryxellä Jumalalda lahioitettu / että Israelin cansa tulit hänen tygöns oikiutta etzimän / sillä hän oli ninquin Duomari Israelin cansan seasa. Ja hänen neuwons cautta Jumala annoi woiton Israelin Cansan / Cananerin Cuningan

ia hänen sotawäkens ylitze/ ia hänen sodan päämiehens Sissera lyötin cuoliaxi yhdeldä waimoida/ionga nimi oli Jael yxi Hebrerin waimo. Samalmuoto seiso mös Kirioitettu Cuningan kiriasa/yhdestä Prophetissasta/ ionga nimi oli Hulda/ia asui Jerosolymasa/cuinga suurella wijsaudella Jumala oli hänen lahioittanut/ että hän taisi ennusta tulewaisista asioista. Ja Cuningas Josias lähetti hänen tygöns kysymän HErran sana. Owat mös Vdesa Testamentisa ollet pyhät ia Jumaliset waimot / iotca owat lahioitetut Jumalalda wijsaudella ia ymmärryxellä. Ninquin Priscilla,/iosta seiso Apostolitten tegos/että hän on Apollon/ioca oli oppenu mies pyhäsä ramatusa/ wielä enämin opettanut Jumalan sanasa / ia ulgostoimittanut hänen edesäns Kirioituxia. Ja Philippuxella Euangelistalla oli neliä tytärtä/iotca caicki Propheteraisit. Nämät esimerkit kyllä osottawat ia todistawat/että Jumala anda hänen lahians/eij waiwoin miehille/mutta mös waimoille/hänen hywän tahdons ia suosions iälken.

2. Reg. 22.

Act. 18.

Act. 21.

II. Opeme tästä/cuinga waimot pitä heitäns käyttämän sekä pijcan ollesans/sekä sijttä cosca he tulewat awioskäskyn/ia wijmein cosca he leskexi tulewat. Heidän pitä ottaman esimerkin tästä pyhästä waimosta Hannasta / ioca oli cunnialisesta ia Jumalisesta elänyt/ensistä hänen neitzydesäns / ia sijttä awioskäskys hänen miehensä cansa/ia wijmen hänen leskeydesäns/ Ninquin P. Lucas hänestä todista. Nijn pitä caicki waimoiset inhimiset itzens käyttämän / että cosca he wielä pijcana eli neitzynä owat/pitä heidän oleman häweliäiset ia cunnialiset/wälttämän ia carttaman/ettei he itzens iongun saastauden can-

2. Mulieres exemplo Hannæ discant vivere honeste & caste, cum in virginitate, tum in conjugio & viduitate.

sa hiero. Eij iocaloucktoon ia catun haaroin iuoxeman/
Gen. 34. senpäälle/ettei he tulisi häpiän alla/ninquin Dina Iacob
Patriarchä tytär/ioca mistais hänen cunnians/cosca hän
hembeydest iuoxi catzeleman sen macunnan tyttäritä. Ja
tule heidän elä Jumalan pelgosa / pitämän heidän cun-
nians tallella/sijhen asti cuin Jumala cutzu heitä awio-
skäskyn / että he sen myötänsä weisit heidän michillens/
cuin Jumala heillen edescatzo. Ja sijttä cosca he tule-
wat cuñialiseen awioskäskyn/pitä heidän sijnä mös Ju-
malisesta ia cunnialisesta elämän/siweydesä ia rackaude-
sa miehensä cansa/ia seuraman pyhäin waimoin esimerc-
Syr. 26. kiä. Sillä nijn Syrach sano: Yxi hywä waimo ia
taloin inhiminen on hänen miehellens iloxi/ia te-
ke hänelle lewolisen elämän/yxi cunnialinen wai-
mo on suuri lahia/ia annetan hänelle/ioca pelkä
Jumalata/joco se on ricas eli köyhä/ nijn on hän
cuitengin hänelle lohdutoxexi/ ia teke hänen aina
iloisexi. Ja ios Jumala otta häneldä pois miehen/ia
hän tule leskexi/nijn pitä hänen sijnäkin seuraman Han-
nan esimerckiä/ elämän Jumalan pelgosa/raitiudesa ia
rucouxisa/käymän aina kircos cuuleman Jumalan sana.
1. Tim. 5. Sillä se on oikia leski/ninquin P. Pawali sano/ ioca y-
xinäns on itzellans / ioca hänen toiwons pane Jumalan
tygö/ia pysy aina rucouxisa yöt ia päiwät. Ja oleman
puhtaudesa ia pyhydesä ninquin cunnialisten leskein tule.
Eij pidä heidän andaman itzens haureuteen/ ninquin mo-
nicahdat tekewät/iotca cuucauden/ cahden eli colmen pe-
rästä ottawat toisen miehen / macawat nijnen cansa. Ne
iotca nijn tekewät/ne owat eläwänä cuollet. Sentähden
P. Pavali mana caickia leskeiä/että he ovat nuhtettomat.

Colmas Cappale.

SEura nyt colmas Cappale/cusa Euangelista taas cahtalaiset asiat edespane. *Analysis tertiæ partis constans duobus membris.*

I. Josephin ia Marian matcustoxesta Jerosolymast Galilean Nazaretin caupungin.

Ja sittä cosca he olit caicki täyttänet Herran lain iälken / palaisit he Galilean heidän caupungins Nazarettin.

P. Lucas Kirioitta wähä ennen näitä Textin sanoia/että cosca puhdistos päiwät olit täytetyt Mosexen lain jälken/weit he hänen Jerosolyman / senpäälle / he pidäis seisattaman hänen HErran eten/ninquin Kirioitettu oli HErran lais. Cusa hän anda tietä/että Joseph ia Maria weit lapsen Jesuxen / Jerosolyman templin/ lain iälken. Ja täsä Euangeliumis Kirioitta hän/ että **cosca he olit caicki täyttänet HErran lain iälken/ palaisit he cotians Galilean Nazarettin.** Tämä tosin matca/cuin he owat waeltanet Jerosolyman Nazaretistä/ia iällens Jerosolymasta Nazarettin/ on ollut pitkä ia sangen waiwalinen/liatengin lapsen cansa. Sillä Nazaretistä oli Jerosolyman caxikymmendä peniculma ia toiset caxikymmendä jällens Jerosolymasta takaperin. Mutta että Euangelista cutzu Nazaretin heidän caupungixens/eij hän sentähden sitä tege/että se on ollut heidän omans/mutta sentähden / että he owat siinä asunet ia maia pitänet/ ia siellä itzens elätit heidän köyhydesäns. Sillä Joseph oli työmies eli weistin seppä/ ia ioca kirwellä ia työlläns elätti hänens/Marian ia lapsen.

II. *Descriptio infantiæ Christi.* II. Kirioitta Euangelista HERran Christuxen lapsudest/ia edespane täsä neliä asiata.

1. *Crevit ætate, statura & viribus.* 1. Tämän lapsen ylöscaswamisesta.

Ja piltti ylescaswoi.

Se on / hän tuli suuremaxi ia caswoi enämmäxi ia enämmäxi hänen inhimilisen luonons puolesta. Sillä eij P. Lucas täsä mitäkän puhu hänen Jumalisesta luonostans / joca eij taida caswa eikä enätä/ Sillä hän on yxi täydelinen persona Jumalan luonon puolesta / ia eij ole inhimilisen heickouden / casvamisen eli muutoxen alla annettu. Mutta hän puhu Inhimilisestä luonosta/ jonga hän päällens otti Neitzest Mariast/ ja sano / että HErra Christus sen luonon puolest on päiwä päiwältä caswanut ia tullut suuremaxi ia suuremaxi / ninquin muut
Phil. 2. lapset / ninquin P. Pawali sano: **Että hän oli ninquin muut inhimiset / ia menoisa löyttin ninquin yxi inhiminen.**

2. *Corroboratur Spiritu.* 2. Kirioitta Euangelista tämän lapsen wahwistumisesta.

Ja wahwistui hengesä.

Anda sen cansa tietä/ että ninquin hän ruumin puolesta caswoi enämin/ nijn hän mös henges wahwistui. Se on/ pyhän hengen lahiat/joilla hän runsasti ia täydelisestä oli woideltu / owat hänesä näkynet ia itzens osottanet enämin ia enämin.

3. *Impletus est Sapientia.* 3. Hänen wijsaudestans.

Ja täytettin wijsaudella.

Se on / se Jumalisuden wijsaus/cuin hänesä oli/ ilmoitti hänens enämin ia enämin. Ja waicka hänesä olit salatut caicki wijsauden ia ymmärryxen lahiat / nin-

quin

quin P. Pawali sano / nijn cuitengin hänen alendamisens aicana eij cohta hänens osottanut / mutta wähittäin / ia ninquin Athanasius sano: Että wijsaus ia ymmärys hänesä itzens osotti / sen jälken cuin ruumis caswoi.

4. Sano Euangelista täsä: 4. Gratia Dei erat in illo.

Ja Jumalan armo oli hänen Cansans.

Se on / se oli julkinen / ia caicki taisit nähdä ia ymmärtä / että Jumala erinomaisesta racasti tätä lasta: Sillä se Jumalisuden wijsaus ia ymmärys nijn hänesä walgaisit ia osotit / että jocainen taisi nähdä ia ymmärtä / että Jumalan armo oli hänen cansans.

Opetuxet colmanesta cappalesta.

Loci communes tertiæ partis.

I. OPeme / että HErra Christus on ottanut päällens totisen ia täydelisen inhimisen luonon sielun ia ruumin / ia ynnä sen luonon cansa caicki inhimisen heickoudet ia omaisudet / ilman synnitä päällens ottanut / että hän on caswanut inhimisen luonon puolesta / ia hengesä wahwistunut. Että hän on syönyt Ja juonut / wäsynyt / maanut / ollut toisinans murheisans / ia toisinans iloisans / jotca caicki osottawat että hän otti täyden inhimisen luonon päällens. Ja waicka hänesä asui coco Jumaluden täydelisys ruumilisesta / ia ninquin ennen sanottin: Caicki wijsauden tawarat olit salatut hänesä / cohta hänen sikiämisens ajasta. Ja olisi cohta sen taitanut osotta ia ilmoitta hänen alendamisens aicana / Mutta että hän meidän tähdem tuli inhimisexi / ia alensi itzens / nijn eij hän tahtonut sitä tehdä / Mutta nyt sijttä / cuin

I. Discimus Christum assumsisse humanum Corpus & animam cum omnibus proprietatibus excepto peccato.

Coloss. 2.

hän on yles mennyt Isäns tygö/ joca on ylescorgottanut hänen oikialle kädellens/on hän poispannut sen heickouden / ia täydelisestä osotta hänen wijsaudens / wäkens ia woimans/Majestetins ia cunniansa/ että hän nyt / ynnä hänen taiwalisen Isäns cansa yhdencaltaisesa herraudesa woimasa ia cunnias hallitze taiwan ia maan / caicki tietä/ näke ia ymmärtä / eij waiwoin Jumaluden / mutta mös inhimilisen luonon puolesta / ninquin hän itze sano P.
Matib.28. Matheuxen tykönä: Minulle on annettu caicki woima taiwasa ia maasa.

2. Monemur de discrimine inter hunc puerum Iesum & alios infantes.

II. Opeme täsä / mikä eroitus on tämän lapsen meidän HErran Christuxen ia muinen lasten wälillä. Nimittäin se / että ninquin HErra Christus sikisi pyhästä hengestä / nijn hän mös pyhän hengen lahioilla oli lahioitettu / ia jocapäiwä wahwistui hengesä / ia täytettin wijsaudella. Mutta muut lapset/jotca synnis siginet/ia syndynet owat / luonostans päiwä päiwältä synnisä caswawat ia enändywät / ia jocapäiwä enämin ia enämin syndi hänens osotta heisä. Nijn he owat caicki peräti synnin cautta turmellut / ettei he itzestäns / ia heidän luonostans / taida muuta tehdä cuin syndiä ia pahuutta / jollei pyhä hengi/joca Castesa wden syndymisen pesosa heille on annettu/ heitä erinomaisesta hallitze. Ja on nijn yxi suuri ia sanomatoin eroitus tämän lapsen meidän HErran Christuxen/ia muinen lasten wälillä. Sillä muut lapset caicki / owat saastaiset ia syndiset/Mutta tämä lapsi Christus Jesus Jumalan ia Marian poica/ on
Ioh.1. pyhä ilman synnitä ia wigata / ia hän on se wigatoin Jumalan caritza / joca poisotta mailman synnit/ ia eij yhtäkän petosta ole hänen suustans löytty.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas Euangelista / 2. Lugus.

Ja cosca cahdexan Päiwä olit edesioutunet / että lapsi piti ymbärins leicattaman / cutzuttin hänen nimens Jesus / joca oli nijn Engelildä cutzuttu / ennen cuin hän sikisi äitins cohdusa.

Tämä Päiwä cutzutan meidän HErran Jesuxen Christuxen ymbäri leickaus Päiwäxi / Sentähden / että sijtte cuin cahdexan Päiwä hänen syndymä Päiwästäns olit edesioutunet / annoi hän itzens ymbäri leicata HErran lain jälkin. Cutzutan myös tämä päiwä *Exordium ab appellatione hujus festi.*

woen wuoden Päiwäxi/ sentähden/ että me tästä päiwästä Romarein Calendariumin jälkin / algamme wden wuoden. Ja enimäst sen syn tähden/ että meidän HErra Jesus Christus hänen syndymäns ia ymbäri leickauxens cautta / on meitä ulgosjohdattanut sijtä wanhasta synnin wuodesta / ia ijancaickisesta cuolemasta sijhen wteen armon ia wanhurscauden wuoteen Jumalan tykönä. Ja tule meidän muista ia ajatella nijtä suuria ia corkeita hywiä töitä/ cuin Jumala sulasta armostans on meille osottanut/ caiken meidän eliaicanam/ ia kijttämän händä sen edesmennen wuoden edestä / ia erinomaisesta sentähden/ että hän on lähettänyt tähän mailman hänen ainoan Poicans Jesuxen Christuxen / yhdexi uffrixi / hinnaxi ia maxoxi meidän edestän / ia andanut meille hänen Pyhän sanans / ia sen oikian Euangeliumin opin / ia sen meidän seasam ylöspitänyt/ ynnä Sacramentein Cansa Christuxen sädyn iälkin. Nijn mös rumilisten lahiain edestä/ rawwhan ia terweyden/ ruumin rawinnon ia werhon edestä: Ja tule rucoilla Jumalata/ että hän meille annais yhden hywän ia onnelisen wden wuoden/ ia wielä aina edespäin Pidäisi hänen Pyhän sanans ia Sacramentins meidän seasam woimasa/ annais meille rauha ia terweyttä ia meitä warjelis sodista / ruttotaudista / hallawuosista / Pahasta äkilisestä cuolemasta ia caickinaisesta sielun ia ruumin waarasta: Annais mös meille armoia parata meidän syndistä elämätän.

Summa Euangelij. Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Euangeliumin tule / waicka se on sangen lyhykäinen sanoisa / nijn se on cuitengin sangen suuri ia rikas opisa. Sillä P. Lucas täsä osotta / että HErra Christus eij ole ainoastans syn-

dynyt tähän mailman: Mutta mös andanut hänens lain alla meidän edestäm/Senpäälle että hän meitä pääſtäis ia wapataisi lain kirouxesta / ionga ala me synnin tähden olimma tulluet. Ja sentähden mös se suloinen ia caickein corkein nimi Jesus/on hänelle annettu yhdexi todistoxexi/että hän on mailman wapattaia/ ioca meitä on wapattanut synnistä/perkelestä/helwetist ia ijancaickisesta cuolemasta.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen neliänen uscon Cappalen cansa/cusa me tunnustam että Jesus Christus meidän HErran/ioca on syndynyt Neitzest Mariast/on meidän edestäm kärsinyt Pijnan/eij waiwoin ristin päälle/ mutta mös hänen lapsudesans/ on ulgosandanut hänen pyhän ia callin werens.

Tämä Euangelium jäetan cahten osan.

I. On sekä Jwttain/ että meidän HErran Christuxen ymbärins leickauxesta.

II. On sijtä suloisesta ia hywästisiugnatusta Jesuxen nimestä / ioca hänellä ymberileickauxesa on annettu.

Propositio bimembris.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis duo præcipua membra continens.

NIin paljo cuin tähen ensimäisen osan tule/on täsä caxi erinomaista Cappaletta.

I. On Jwttain ymbärins leickauxesta/ cusa meidän tule otta waari colmesta astan haarasta.

I. De circumcisione Judæorum.

1. On sijtä swresta ia corkiasta Personasta/ioca ymbärileickauxen on säänyt ia asettanut/cuca se on? Nimittäin/eij yxi inhiminen/Keisari eli Cuningas ole sitä säänyt/mutta itze Jumala caickiwaldias taiwan ia maan

1. Circumstantia est Personæ instituentis circumcisionē.

luota on sen asettanut ia päälle pannut. 2048. wuonna iälkin mailman luomisen: Ja ennen HErran Christuxen syndymätä 1909 aiastaica.

2. *Circumstantia continet Personam cui data est.* 2. Asian haara on sijtä Personasta iolle tämä ymbäri leickaus on annettu / nimittäin P. Patriarchalle Abrahamille ia hänen siemenellens/ Ninquin sijtä seiso Kirioitettu ensimäises Mosexē Kiriasa: Että cosca Abraham oli yhdexen kymmendä ia yhdexen wuoden wanha/ *Gen. 17.* ilmui HErra hänen tygöns ia sanoi hänelle: Minä tahdon tehdä yhden lijton/ minun ia sinun wälilläs/ia sinun siemenes sinun iälkes heidän iälkintulewaisisans/ia se pitä oleman yxi ijancaickinen lijtto: Nijn että minä tahdon olla sinun Jumalas/ia sinun siemenes Jumala / sinun iälkes. Ja tahdon anda sinulle ia sinun siemenelles sinun iälkes sen maan iosa sinä olet muucalainen/ nimittäin/sen coco Canaan maan ijancaickisexi asumasiaxi/ia tahdon olla sinun Jumalas. Ja Jumala sanoi wielä edespäin Abrahamille: Nijn pidä nyt minun lijttoni sinä/ia sinun siemenes sinun iälkes heidän iälkintulewaisisans. Ja tämä on lijtto/ionga teidän pitä pitämän minun ia teidän wälillän/ia sinun siemenes sinun iälkis: caicki miehen puoli ioca on teidän seasan pitä ymbäri leicattaman/Mutta teidän pitä leickaman teidän lihan esinahan: Se sama pitä oleman yxi merkki lijttoon / minun ia teidän wälillän / socainen Poica lapsi/cosca hän on cahdexan päiwän wanha/pitä teidän ymbäri leickaman teidän iälkin tulewaisisan. Samalmuoto socainen palwelia / cotona

syn=

syndynyt/eli ostettu taicka mutoin outo/ ia eij ole teidän siemenestän. Ja nijn pitä minun lijttoni oleman teidän lihan päälle ijancaickisexi lijtoxi. Ja ios iocu piltti eij ymbäri leicata hänen lihans esinahasa/hänen sieluns pitä ulgosiuritettaman hänen cansastans ijancaickisesta/sentähden ettei hän minun lijttoni ole pitänyt. Näistä sanoista me ymmerdäm/että Jumala itze on säätänyt ia asettanut ymbärileickauxen Abrahamille ia hänen siemenellens: Ja seiso sijnä samasa lugusa 1. Mosexen Kiriasa: Että cosca Jumala tämän puhen oli lopettanut/otti Abraham hänē Poicans Ismaelin ia caicki palwelians/cotona syndynet ia ostetut/ia caicki miehen puoli hänen huonestans ia ymbäri leickaisi esinahan heidän lihans päälle. Ja Abraham oli yhdexen kymmendä ia yhdexen wuotta wanha/cosca hän ymbäri leickaisi esinahan hänen päällens. Ja ninquin Jumala itze oli tämän säätänyt/ nijn mös hän tämän ylitzen piti/nijn että hän tahdoi tappa Mosexen sentähden ettei hän hänen Poicans ymbäri leicanut. Nijn mös Israelin cansa eij tahtonut tulla sijhen luattun Canaan mahan/ennen cuin he annoit Gilgalas heidäns ymbäri leicatta. Ja Jwttan cansa owat sen ymbäri leickauxen ylitze nijn cowin pitänet/että he ennen tahdoit anda hengens/cuin he tahdoit sijtä luopua. Owat mös lohduttanet heitäns sen cansa caikisa tuskisa ia wastoinkäymisisä/ että he olit ymbäri leicatut. Ninquin Dawid lohdutti itzens sen cansa/cosca hän meni sotiman sen sworen Goliatin cansa: Ja mös Jonathas Saulin Poica/cosca hänen piti menemän Philisterin lägria lohdutti hänens sen cansa.

Exod. 4.

1. Macc. 1.

1. Sam. 17.

1. Sam. 14.

3. *Finis circumcisionis Iudæorum.* 3. On sijtä systä / mingä tähden Jumala on andanut heille tämän lijton merkin / eli ymbäri leickauxen. Ensist / sentähden että Jumala tahdoi sen cautta heille muistutta heidän syndinsä saastaisuden / että he owat synnisä siginet ia syndynet / ia coco heidän luondons perisynnin cautta nijn oli turmeltu / ettei he taitanet itzens sijtä ulgosautta. Sitälikin / sentähden että hän tahdoi sen cansa todista hänen armostans heitä wastan / ia wahwista sen cansa hänen lupauxens cuin hän oli heille luwanut / ninquin yhden insiglin cansa. Ninquin P. Pawali sano:

Rom 4. Abraham otti ymbäri leickauxen merkin yhden insiglin edest uscon wanhurscaudexi.

II. *De circumcisione Christi.* II. On HErran Christuxen ymbäri leickauxesta / cusa meille on cahtalaiset asian haarat.

1. *Circumstantia est temporis quo Christus circumcindebatur.* 1. Sijtä ajasta cosca hän ymbärins leicattin.

Cosca tahdexan päiwä olit edesioutunut / että lapsi piti ymbäri leicattaman.

Tämän lain jälkin cuin Jumala oli andanut Abrahamille Maria mös tahdoi anda hänen Poicans ymbäri leicata / ia sen samä päiwän pälle cuin Jumala oli käskenyt Abrahamin ia hänen ia hänen siemenens ymbäri leicata. Ja waicka Maria oli Jumalan poian äiti / eij hän cuitengä sentähden erittänyt händäns / eikä hänen poicans / HErran laista. Mutta että hän oli Abrahamin siemenestä / tahdoi hän mös anda hänen poicans ymbäri leicata lain iälkin.

2. *Circumstantia ostendens Causam quare Chri-* 2. On sijtä systä mingä tähden HErra Christus on andanut itzens ymbäri leicata. Ja tule meidän täsä tietä / ettei hän hänen itzens tähden ole sitä tehnyt / eikä sitä tarwinut. Sillä ymbäri leickaus oli annettu nijlle

jotca synnisä olit siginet ia syndynet/ ia luonnosta olit wihan lapset. Mutta HErra Christus oli siginyt Pyhästä Hengestä ilman synnitä. Ja sentähden eij hän sitä tarvinut: Mutta hän on andanut itzens ymbäri leicata muun syn tähden. *stus est Circumcisus.*

Ensimäinen ia crinomainen syy on/ että hän tahdoi itzens anda lain alla/ ia sen cansa täyttä lain meidän edestäm. Sillä ninquin hän eij itzensä tähden ole syndynyt tähän mailman/ mutta meidän tähtem. Nijn hän mös eij ole itzensä tähden andanut händäns ymbäri leicata/ Mutta meidän tähtem: Senpälle etttä hän lain meidän edestäm täyttäisi ja meitä/ jotca lain alla olime/ laista ia lain Kirouxesta Päståisi/ ia wapattaisi. Ninquin P. Pavali Galaterein tygö sano: Cosca aica oli täytetty/ lehetti Jumala hänen Poicans/ syndynen waimosta/ lain alla annetun/ etttä hän ne jotca lain alla olit/ lunastaisi/ ia me tulisim Jumalan lapsixi. Ja yxi wanha Kircon opettaja Damascenus nimeldä/ sano: Dominus Circumcisus est omnemq; legem servavit, ut impleret legem, se on: HErra Christus on ymbäri leicattu ia piti caiken lain/ senpälle että hän lain täyttäis. Ja iollei HErra Christus olisi meidän edestäm täyttänyt laki/ nijn me olisimme Caicki Pahasti Kirottut/ ninquin 5. Mosexen kirjasa seiso: Pahasti kirottu olcon se/ joca eij tege caickia nijtä cuin laisa seiso Kirioitettu/ ia caicki cansa sanocan Amen. *1. Vt legem impleret.* *Gal. 4.* *Deut. 27.*

Toinen syy on/ että HErra Christus tahdoi sen cansa osotta että hän on totinen inhiminen/ ia totisen inhimi- *2. Vt ostenderet se esse verum hominem.*

ihimisen luonnon hänen päällens ottanut/ ruumin ia sie-
3. Vt ostenderet se ex semine Abraham natum esse. lun/ lihan ia weren.

Cosmas. Tahdoi hän sen cansa osotta / että hän oli syndynyt Abrahamin siemenest / ia että hänesä piti caicki cansa tuleman hywästisiugnatuxi.

4. Vt eos ad reverentiam erga Sacramenta exuscitaret. Neliäs. Tahdoi hän sen cansa anda meille ia caikille/ yhden hyvän esimerkin/ ia meitä ylösherättä / että me pyhät Sacramentit swrna ia corkiana pidäisime / HErran Christuxen sädyn iälken / meidän uscom wahvistuxexi.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisestä Cappalesta.

1. Discimus Deum non verbo solum homines de sua gratia, sed externis quoq; signis verbo additis certos reddere.

I. OPeme täsä ensimäises cappalesa/ Jumalan caickivaldian swren ia sanomattoman hyvyden ia laupiuden inhimisiä wastan/ ettei hän ainoastans ole meille andanut / hänen pyhä sanans ia lupauxens / hänen armostans meitä wastan: Mutta mös on sen wahwistanut ulconaisten merckein cansa. Senpäälle / ettei me epäelis hänen lupaudestans ia hywästä suosiostansa meitä wastan. Mutta olisimme wissit ia wahwat senpälle / että mitä hän on meille luwanut / sen tahto hän pitä ia meille anda. Ja waicka Jumalan lupauxet ovat kyllä itzestäns wahwat ia todet: Cuitengin että inhimisen wsco on heicko / erinomaisesta ristin alla: Sentähden Jumala on andanut wlconaiset merkit/ ynnä hänen pyhän sanans Cansa / meidän heicon uscom wahwistoxexi/ että meidän pitä sekä Corwan cansa cwleman/ että meidän silmäin cansa näkemän sen/ että Jumala tahto olla meidän racas isäm/ ioca eij tahdo yhdengän in-
Ezech.33.

himisen cuolemata / mutta että caicki pidäisi Paranoxen tekemän ia elämän. Tämän päälle ombi meille monda esimerckiä Pyhäsä ramatusa: Sillä että cohta cuin meidän Esiuanhembam / Adam ia Eva olit syndijn langenet / ia sen cautta tullet wicapäxi ijancaickisen cuoleman / armahti Jumala heiden päällens / ia annoi heille lupauxen / että waimon siemenen piti ricki musertaman kärmen pään. Ja senpäälle että sekä Adam / että hänen iälkintulewaisens piti oleman sitä wissimät sen Lupauxen päälle / annoi Jumala heille yhden ulconaisen merkin / ynnä sen lupauxen cansa / heidän heicon usconsa wahwistoxexi: Nimittäin / hän annoi langeta tulen taiwaasta heidän uffrinsa päälle / ninquin sijnä 1. Mosexen kirias seiso: Gen. 4.
Että Jumala catzoi Abelin uffrin pälle. Ja 1. 1. Reg. 18.
Cuningain kirias me luemme. Että tuli on tullut alas taiwast ia ylöspolttanut Elian Prophetan uffrin. Mutta cosca caxi tuhatta aiastaica oli mailman luomisesta culunut: Nijn Jumala iällens wdisti sen saman lupauxen Abrahamille / ia annoi hänelle yhden toisen armon merkin / nimittäin / ymbäri leickauxen / ionga cansa Jumala wahwisti sen endisen lupauxens ia todisti / että hän oli ottanut Abrahamin ia hänen siemenens / hänen armons. Ja oli tämä ymbäri leickauxen mercki Abrahamille ia hänen iälkintulewaisillens / ninquin yxi Insigel sen lupauxen päälle. Senpäälle ettei Abraham eikä hänen siemenens pitänyt sitä epäilemän: Mutta heidän usconsa sen Cansa wahwistaman. Ja oli mös tämä Abrahamille ia hänen iälkintulewaisillens suurexi lohdutuxexi / että heillä oli Jumalan armon mercki heidän rinnoisans /

josta

josta he tiesit ia ymmärsit/heidäns olewan Jumalan armosa ia ystäwydesä. Ja tämä ymbäri leickaus oli wanhan Testamentin Sacramenti ia pysyi HErran Christuxen tulemisen asti. Mutta sijttä cosca hän tuli mailman ia toiset caxituhatta aiastaica olit culunet: Nijn hän annoi toiset armon merkit/ nimittäin/ Casten ia Altarin Sacramentit / ioinen cansa hän todista/ että meidän hänen cauttans pitä saaman ijancaickisen elämen. Sillä Casten cansa hän todista / että me olemma hänen werellänsä pestyt ia puhdistetut meidän synnistäme. Ja Altarin Sacramentillä hän todista / että hän on ulgos andanut hänē pyhän ruumins/ia hänen pyhän ia callin werens ulgos wuodattanut meidän syndein edestä/ ia meidän hänen cauttans pitä saamā syndein andexi samisen ia ijancaickisen elämän / nijn totta cuin me leiwäsä syöme hänen totisen rwmins / ia wijnasa juome hänen totisen werens. Ja nämät owat ne caxi wden Testamentin Sacramentit / Christuxelta säädyt / ia meille annetut / yhdexi insiglixi hänen lupauxens päälle/ionga hän meille andanut on / ioinen cansa meidän pitä wahwistaman meidän uscom.

2. II. Opeme / että waicka eij me ole sidotut tähän ulcongisen ymbäri leickauxen. Sillä Christus on meitä sijtä wapattanut. Nijn cuitengin pitä meidän hengelisesä meitäm ymbäri leickaman: Se on / catuman meidän syndim ia meidän elämen Parandaman. Sillä tämen ymbäri leickauxen Jumala meildä waati ia tahto. Ninquin 5. Mosexen kirias seiso: Ymbäri leicacat teidän sydämen esinahca/ ia älkät olco niscurit ia Concorvaiset. Ja Jeremian Prophetan tykönä seiso:

Spiritualem Circumcisionem nobis esse necessariam.

Deut, 10.

Jerem. 4.

Ymbäri leicacat teitän HErralle ia poispangat te teidän sydämen esinahca. Ia tämä on se oikia ymbärileickaus ioca tapattu Hengesä. Ninquin P. Pawali sano: Sydämen ymbärileickaus/ se on ymbärileickaus/ ioca tapattu Hengesä/ ia eij Bokstawin iälken ionga kijtos eij ole inhimiseldä/ mutta Jumalalda. Tästä ymbärileickauxesta meidän HErra Christus itze puhu P. Matthæuxen tykönä sanoden: Jos sinun kätes/ taicka sinun ialcas pahendapi sinun/ nijn leicka se Poies/ ia heitä pois tyköäs parambi on sinun elämään onduwan sisälle käydä eli raiarickona/ cuin sinulla olis caxi kättä ia caxi ialca ia heitetäisin ijancaickisen tuleen. Ja ios sinun silmäs pahendapi sinun/nijn puhkaise se ulgos/ia heitä pois tyköäs: Parambi on sinun elämän sisälle käydä silmä puolla/cuin sinulla olis caxi silmä/ia heitetäisin helwetin tuleen. Ja tahto hän nijn palio sano: Jos sinun kätes eli ialcas sinun pahenda/ia tahto sinua wetä iohongun syndin/ murhan eli miestappon/ huoruteen/ warcauteen/ia pettämän sinun lähimäistäs caupoisa ia waihetuxisa/ wärällä pundarilla ia mitalla/ swrilla caswoilla/ corcorahoilla/ia muihin sencaltaisihin syndijn/ nijn seiso sitä wastan widenē/ ewdenen/ ia seitzemenen käskyn cansa. Jos sinun silmäs sinun pahenda ia tahto catzo lähimäises waimon/ tyttären eli piican päälle/ himoitaxens heitä/ nijn seiso sitä wastan ewdenen ia kymmenennen käskyn cansa/ ia heitä pois tyköäs ne pahat himot ia halut. Jos sinun corwas tahto ewlla wärä oppia eli häpiälistä puhetta/ ia sinun lähimäises panetosta/ nijn seiso sitä wastan cahdexannen käskyn cansa.

Act. 7.

Rom. 2.

Matth. 18.

Jos sinun kieles pytä häwäistä ia pilcata Jumalata / ia hänen pyhä sanans / eli wärin wannoa / Kiroilla ia sadatella / nijn ymbäri leicka se toisen käskyn cansa ia seiso sitä wastan: Yhdes Summas meidän pitä ymbäri leickaman caicki meidän iäsenet / sydämem / silmäm / corwam / kielem / kätem / ia ialcam / etc. Nijn ettei me syndi nijnen cansa tege / Ninquin P. Pawali mana sanoden. Elkätte andaco synnin walda teidän cuolewaisesa rwmisan: Nijn että te händä cwletta hänen himons iälkin. Ja älkätte andaco teidän iäsenen syndyä wäryden asexi: Mutta andacat itzen Jumalalle / ninquin ne jotca cuollet owat olket / ia nyt eläwät. Ja Epheserein tygö sano hän: Nijn poispangatte teidän tyköän se wanha inhiminen / ionga cansa te ennen waelsitte / ioca himon cautta exyxisä itzens turmele / mutta wdistacatte teitän / teidän mielen hengesä / ia pukecat itzen sijhen uteen inhimisen / joca Jumalan iälkin on luotu / wanhurscaudesa ia pyhydesä.

Rom. 6.

Eph. 4.

3. III. Opeme tästä / että ninquin Maria on andanut hänen Poicans ymbäri leicata. Nijn mös pitä meidän / ia palio enämin saattaman meidän lapseme / sijhen pyhän Casten Sacramentijn / ionga HErra Christus on asettanut ymbäri leickauxen sian / cusa caicki heidän syndins / Christuxen weren cautta / pestän ia poispyhitän. Sillä ne iotca owat synnis siginet ia syndynet / tarwitzewat wden syndymisen peson. Ja eij pidä sen cansa wijwyttämän / ninquin sen pahambtusein tapattu / että monicahdat wijwyttäwät sen cansa / cwcauden / caxi ia colme / monicahdat puolen / monicahdat coco aiastaian / monicah-

Pij parentes exemplo Mariæ infantes suos ad Baptismi Sacramentum sine mora adducant.

dat

dat enämin yhden turhan ia tyhiän coreuden tähden / että he saisit pitä swria lapsen ristiäisiä / cutzuwat swria ia corkeita Herroia / iotca lapsen päälle pidäisit ia swria lahioia annaisit. Ja swrembana pitäwät tämän turhan mailman cannian / cuin heidän lastens sielun autuden. Ja lapset sillä wälillä on swresa sielun warasa / ia usein cuolewat ennen cuin he Casten ia ristin sawat / iosta wanhemat pitä tekemän rascan ia covan lugun wimeisnä päiwänä Jumalalle / ioca waati lasten weren heidän kädestäns. Ja sentähden itzecukin Christitty inhiminen pitäkän sijtä warin / ettei he wijwytä sen cansa / cosca Jumala anda heille lapsia / mutta andacan cohta tulla lapsen castesen ia ristijn. Mutta ios taas lapsi ylitze heidän mielens ia tahdons ennen osaisi cuolla / cuin he Casten sawat / nijn lohduttacon heitäns neillä sanoilla / cuin Jumala sano: Minä tahdon olla sinun ia sinun siemenes Jumala ijancaickisesta. Ja andacon heitä heidän rucouxens cautta / Jumalan haltun / ioca taita ymmärtä / ia tehdä heitä autuaxi. Sillä ei Jumala ole sidottu ulconaisijn wälicappalijn / mutta tahto tehdä hänen oman hywän suosions ia tahdons tälken. Gen. 17.

Ottacan mös papit sijtä warin / ettei he eroita castetta rististä / ninquin monicahdat yxikertaiset tekewät / inhimisten mielen noutexi / että he ensistä castawat / ia sijtte toisella aialla ristitzewät / ia ne rucouxet lukewat / iotca käsikiriasa seisowat: Mutta cosca he castawat / nijn lukecan yhtähawa caicki rucouxet cansa. Mutta cosca muut hädän aicana castawat / silloin mahta pappi lukia ne rucouxet cuin käsikirias seiso.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis continens tres circumstantias.

ENsimäisesä Cappalesa! te saitte cuulla / sekä Jwttan cansan / että meidän HErran Christuxen ymbäri leickauxesta / ia sijtä systä mingätähden hän on andanut itzens ymbäri leicata: Nyt seura se toinen Cappale / täsä Euangeliumisa sijtä nimestä / ioca hänelle annettin / silloin cosca hän ymbäri leicattin. Ja edespane Euangelista täsä toises Cappalesa Colmet asian haara.

I. *Nomen. Christo in Circumcisione impositum.*

I. On sijtä nimestä / ioca hänelle silloin annettin.

Cutzuttin hänen nimens Jesus.

Jwttan cansan seasa oli se tapa / että cosca he annoit ymbäri leicata heidän lapsians / nijn he annoit heille yhden nimen. Ninquin mös Jumala mwtti Abrahamin nimen / cosca hän ymbäri leicattin / sanoden: Ei sinun pidä cutzuttaman Abram / mutta Abraham / sillä minä olen tehnyt sinun palion cansan Isäxi. Nijn wielä nyt coco Christicunnasa on se tapa / että cosca lapsi castetan / nijn heille annetan silloin yxi nimi / ioca heille muistutta heidän Castens / että he owat wastaudesta synnynet / ia Jesuxen Christuxen weren cautta puhdistetut heidän synnistäns / ia owat otetut Jumalan armon ia heidän nimens on Kirioitettu elämän kiriasa. *Gen. 17.*

Ja nijn palio cuin tämän Jesuxen nimen tule cuin hänelle on annettu / on se sangen swri ia corkia / ia merkitze nijn palio cuin wapahtaia ia lunastaia / ioca on wapattanut meitä synnistä ia cuolemasta. Ja waicka monicahdat wanhasa Testamentisä ovat sillä nimällä cutzu-

tut. Nijn cuitengin eij he ketäkän ole taitanet wapatta synnistä: Mutta owat mös itze HErran Christuxen cautta wapautetut heidän synnistäns.

II. Asian haara on sijtä Personasta/ ioca hänelle sen nimen on andanut.

II.
Circumstantia continet personam, quæ augustißimum hoc nomen ipsi indidit.

Joca oli nijn Engelildä cutzuttu.

Euangelista täsä tietä anda/ ettei yxikän inhiminen/ eikä Joseph eikä Maria eli joku muu/ ole hänelle tätä nime andanut/mutta HErran Engeli: Sillä P. Lucas kirioitta: Että Engeli Gabriel silloin cosca hän Marialle ilmoitti/ että hänen piti sigittämän hänen cohdusans poian/ on mös andanut hänelle käskyn/ että hänen piti cutzuman hänen nimens Jesus. Ja P. Matthæus kirioitta: Että cosca HErran Engeli nägyi Josephille unesa/ ia ilmoitti hänelle/ että se joca oli hänesä siginyt/ oli Pyhästä hengestä/ käski hän cutzua hänen nimens Jesum. Tämän Engelin käskyn ia sanat/ Euangelista meille täsä muistutta/ ia sano/ että se nimi on hänelle annettu HErran Engelildä. Ja waicka Jwttan cansalla oli se wapaus/ että he annoit heidän lapsillens nimen heidän oman tahdons iälkin/ ia enimästä sugun iälkin/ ninquin me luemme Johannes Castaian historiasa/ että cosca Johannes piti ymbäri leicattaman/ia Elizabet hänen äitins sanoi/ että hänen piti cutzuttaman Johannes: Nijn ne muut sanoit/ eij yhtäkän ole sinun sugusas/ joca cutzutan sillä nimellä. Cuitengin Maria eij sugun iälken/ eikä iongun inhimisen tahdon iälken: Mutta sen iälken/ cuin Engeli oli hänelle sanonut/ annoi hänelle nimen.

Luc. 1.

Matth. 1.

III. *Circumstantia est temporis, quo hoc nomẽ ab Angelo Christo est impositum.*

III. On sijtä aiasta cosca hänelle se nimi annettin.

Ennen cuin hän sikeis äitins cohdusa.

Tämä nimi eij annettu hänelle ensist silloin/ cosca hän ymbäri leicattin / mutta io ennen oli Engelildä annettu/nimittäin/silloin Cosca hän ilmoitti Marialle/että hänen piti sigittämän tämän lapsen hänen cohdusans: Sillä Jumala caickiwaldias sen nijn tahdoi / että hänen piti sillä nimellä cutzuttaman. Sentähden että hänen piti wapattaman hänen cansans synnistä / ninquin Engeli P. Matthæuxen tykönä sanoi Josephille/ cosca hän ilmestyi hänel unesa : Sinä Joseph Davidin Poica älä Pelkä/ otta Maria sinun kihlatun waimos sinũ tygös: Sillä se cuin hänesä on siginyt/se on Pyhästä hengestä / ia hänen Pitä synnyttämän yhden Poian / ia sinun pitä cutzuman hänen nimens Jesus. Ninquin Esaias sijtä on ennustanut : HErra on cutzunut minun äitini cohdusta / ia on asatellu minun nimeni päälle/cosca minä wielä äitini cohdus olin.

Matth.1.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. *Majoris facere debemus mandatum Dei, quã traditio nos huma-*

I. OPeme / että ninquin Maria eij ole/ wanhan tawan eikä sugun iälken / andanut nimittä hänen poicans. Mutta sen iälken cuin HErran Engeli oli hänelle käskenyt/ ia swrembana piti Jumalan käskyn ia sanã/ cuin inhimisten tawat ia sädyt. Nijn pitä mös meidän seuraman Jumalan sana ia kä-

skyiä/

skyiä / ia sen swrembana ia corkiambana pitä nän / cuin caicki inhimisten sädyt ia wanhat tawat. Sillä ne taitawat inhimisen pettä ia erhetyxen saatta. Mutta Jumalan sana eij ketäkän petä / eikä wärälle tielle saata. Ja waicka meille eij ole yhtäkän erinomaista Jumalan käskyä sen päälle / cuinga meidän pitä nimittämän meidän lapsem / cosca he castetan / cuitengin tule meidän anda heille cunnialiset nimet. Sillä se nimi cuin heille castesa annetan / muistutta heille sen lijton ionga he Castesa owat Jumalan cansa tehnet / ionga lijton tähden P. Pietari Apostoli cutzu Casten / hywän oman tunnon lijtoxi Jumalan cansa. Ja nijn usein cuin meidän nimen mainitan / nijn pitä meidän muistaman ia aiatteleman sen pälle / mitä me olemme Jumalalle Castes luwannet / että me sen pidämme / ia luowumme pois Perkelestä / ia caikista hänen menoistans / ninquin me olem yhden Kerran Castesa luwannet. Ja mös lohduttacam meitäm cansa mitä Jumala on meille luwanut: Nimittäin / että hän on Castesa meitä omistanut hänen lapsixens / ia tahto olla meidän racas isäm. Sitälikin on mös Christilisten inhimisten nimi yxi wahwa todistos senpäälle / että Jumala tahto murhetti meidän edestäm / ia meidän nimeme owat kirioitetut elämän kiriasa: Ninquin hän Esaian Prophetan tykönä sano: **Minä olen cutzunut sinun nimelles / sinä olet minun.** Ja meidän HErra Christus sano: **Iloitcat että teidän nimen on Kirioitettu taiwasa.**

nas & veterum consuetudinem.

Esaia. 43.

Luc. 10.

II. Opeme tästä Pyhästä ia hywästisiugnatusta Jesuxen nimestä / että me olemme wapatetut caikista meidän synnistäm. Sille se sama nimi osotta sen ia todista /

2. *Monemur dulcißimo nomine Iesu nos à pec-*

ninquin

catis libera tos esse. Math. 1. ninquin HErran Engeli sen ulgostoimitta P. Mathæuxen tykönä sanoden: Sinun pitä cutzuman hänen nimens JEsum: Sillä hänen pitä wapattaman hänen cansans synnistä. Ja sentähden HERRA CHristus on mös tullut mailman / että lunastaman ia wapattaman meitä. Ninquin P. Pa-
1. Tim. 1. wali sano: Se on yxi wissi ia totinen puhe / että JEsus CHristus on tullut mailman wapattaman syndisiä. Ja tosin hän on sen hänen
1. Pet. 1. Pyhän nimens jälkin / lunastanut meitä caickia / synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta: Eij Cullalla eikä hopialla / mutta hänen callilla werelläns / ninquin yhden wigattoman ia saastattoman Jumalan Caritzan
Act. 10. werellä / ia hänen nimens cautta me mös samme syndein andexi samisen. Ninquin P. Pietari Apostoli sano: Caicki Prophetat hänestä todistawat / että
Act. 4. jocainen cuin usco / pitä saaman / hänen nimens cautta syndein andexi saamisen. Eij mös ole yhtäkän muota nimiä taiwan alla inhimisille annettu / josa meidän pitä autuaxi tuleman. Sillä hän on hänen pijnallans ia cuolemallans / tehnyt täyden hinnan ia maxon meidän syndeim edestä / ia lunastanut meitä ijancaickisesta cuolemasta. Eikä ole yhtäkän luondocappalta taiwasa eli maasa / ioca taita autta meitä rumilisesta cuolemasta / palio wähemin sijtä ijancaickisesta cuolemasta. Ninquin Ataxerxestä Cuningasta Kirioitetan / että cosca hänen Drötningins oli kipiänä ia sangen heicko: Nijn hän lähetti EpäJumalan Junoh tygö / ia lupaisi hänelle palio culda / ios hän sais elä. Mutta hänen epäJumalallans eij sitä woima ollut / waicka

hän olisi andanut caiken mailman cullat. Mutta tämä Jesus meidän lunastaick ia wapattaiam on yxinäns meitä auttanut ia lunastanut synnistä ia cuolemasta. Ja wielä nyt/päästä mös caickia nijtä/tuskista ia hädistä / iotca hänen päällens uscaltawat. Ja sentähden pitä meidän turwamā häneen ia caicki meidän uscalluxem hänen päällens paneman. Sillä ninquin Salomon sano: HErran nimi on yxi wahwa linna/ se wanhurscas suoxe sinne/ia hän tule warieluxi. Prov.18.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 3. Lugus.

SIlloin tuli Jesus Galileasta Jordanijn Johannexen tygö / että hän castetaisin häneldä. Mutta Johannes esteli händäns sanoden: Minä tarwitzen sinulda castetta / ia sinä tulet minun tygöni? Nijn wastaisi Jesus ia sanoi hänelle: salli nyt / sillä näin sopi meidän / caicki wanhurscautta täyttä. Nijn hän salli hänen. Ja cosca Jesus castettu oli / ylösastui hän cohta wedestä. Ja catzo / nijn taiwat aukenit hänelle / ia hän näki Jumalan Hengen alastulewan ninquin mettisen / ia tuli hänen päällens.

Ja catzo / åni taiwaasta sanoi: Tåmå on minun racas Poicani jossa on minulle hywå suosijo.

VDen wuoden Påiwånå saarnatin meidån HErran Christuxen ymbårileickauxesta/ia sijtå suloisesta hywåstisiugnatusta Jesuxen nimestå/ ioca hånelle Engelin kåskyn iålken ymbårileickauxesa annettin: Nyt tåmån Sunnuntai Påiwån påålle kaas saarnatan hånen castestansa / että hån on andanut hånens casta/ Jordanin wirrasa. Ja sen cansa teki hånens osalisexi / sekå wanhan että Vden Testamentin Sacramentistå/ia osotti että hån oli sekå Jwttain cansan/ iotca ymbårileicattin/että pacanoitten/iotca eij ymbårileicatut/lunastaia ia wapattaia. Mutta ninquin hån eij tarwinut ymbårileickausta / eikå itzens tåhden ole andanut håndåns ymbårileicata / nijn hån môs eij tarwinut castetta/eikå itzens tåhden andanut håndåns casta. Mutta meidån tåhdē / iotca synnin saastaisudesa siginet ia syndynet olema. Ninquin Ambrosius sano: Venit Dominus ut baptizaretur, non ut ipse aqua mundaretur, sed ut nos mundaret, se on: HErra tuli andaman casta hånens/sentåhden ettei hånen pitånyt wedelå puhdistettaman/mutta että hån meitå puhdistaisi/ia osotti sen cansa / että hån oli ottanut meidån syndim hånen påållens/ia hånen pyhån werensä cautta meitå puhdistanut caikista meidån synnistäm. Ja on tåmå Euangelium yxi wahwa todistos / ensistå Chri-

Exordium à transitione.

stuxesta/että hän on se totinen Messias / Sillä Isä Jumala taiwaasta todista hänestä sanoden: **Tämä on minun racas Poican.** Sitälikin on mös täsä meille todistos sijtä pyhästä colminaisudesta/sillä caicki colme Personata Jumaludesa täsä heidens ilmoittawat : Isä yhden änen cansa taiwasta/poica Jordanin wirras Castettin/pyhä Hengi mettisen muodolla hänens osotti.

Ja yhtensopi tämä Euangelium toisen ia colmanen Vscon Cappalen cansa / sillä Isä Jumala hänestä todista/että hän on hänen racas Poicans/se totinen Messias. Ja sen neliänen Christilisen opin päácappalen / nimittäin Casten Sacramentin cansa.

Propositio bimembris. Tämä Euangelium Jaetan cahten Cappaleen.

I. On meidän HErran Christuxen castesta.

II. On sijtä ilmestyxestä/ioca on tapattunut Castesa.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis, constans Circumstantiis quatuor.

VIin palio cuin tähän Ensimäisen Cappalen tule/on meille täsä neliä asian haara.

I. Circumstantia temporis. I. On sijtä aiasta cosca tämä on tapattunut.

Silloin tuli Jesus Gallileasta.

P. Matthæus luke tämän aijan / sijtä hetkestä cuin Johannes Castaia rupeisi saarnaman Judean maalla corwesa/ ia sano / että silloin tuli Jesus Galileasta. P. Lucas mös Kirioitta/ että tämä on tapattunut sijhen aican / cuin Jumalan käsky tuli Johannesen *Luc. 3.* Zacharian Poian tygö/cosca Tiberius Keisari ia Pontius

tius Pilatus oli waldamies Judeasa/ia Herodes oli ne=
liäs ruhtinas Judean maalla/ Hannas ia Caiphas olit
ylimmäiset papit. Epiphanius Kirioitta että HErra
Christus on ollut/ silloin ydexän colmatta kymmendä
wuotta ia cahdexan wijcautta wanha/ cosca hän tuli Ga=
lileasta Johannexen tygö/ Nazaretin caupungista/ cusa
hän oli ylöscaswanut. Ja oli nyt se aica/ että hänen piti
astuman hänen saarna wircans ia ilmoittaman hänens
caiken cansan edesä. Mutta eij cuitengan tahtonut sitä
päällens otta ennen/cuin hän sijhen wahwistettaisin hä=
nen taiwaliselda Isäldens.

II. Asian haara on sijtä Paicasta cusa tämä on tapattunut. II. *Circumstantia Loci.*

Tuli Johannexen tygö Jordanin.

Johannes Euangelista kirioitta/että se on tapat=
tunut Bethabarasa/ joca oli neliä peniculma Jerosoly=
masta itään Päin/cusa Johannes saarnaisi ia Casti/ ia
sijnä on ollut swri maan tie/ custa caicki waelsit ylitzen
Jordanin Wirran. Täsä samasa Paicasa Josuan ai=
cana Israelin cansa käwi ylitzen Jordanin Wirran/ cui=
win jalgoin / nijn että wesi Jordanisa seisoi/ cahden
puolen ninquin yxi mwri/ ia cosca he tulit keskellä wirta /
owat Papit/iotca cannoit HErrran lijton Archi/seisonet *Ios.4.*
keskellä Jordani / cuiwin jalgoin / ia sijnä samasa Pai=
casa/cusa he seisoit/ otit Caxitoistakymmendä kiwiä Her=
ran käskyn iälken. Ja nijn palio / cuin Jordanin Wir=
ran tule / on se saanut nimen Cahdesta lähtestä Libanon
wuoren alla / yhden nimi oli Jor / ja toisen Dan / ja
sentähden se cutzutan Jordan. Ja juoxe tämä jordanin
wirta Galilean meren läpitze / sen Caupungin Cesarean

Philippin tykönä / cusa nämä lähten wedet yhten tulewat. Ja on ollut tämä Jordanin wirta yxi iloinen
Mare mortuum. Wesi ia Juoxe yhten meren / joca cutzutan cuollu meri. Tämän saman Jordanin Wirran tygö / on HErra Christus tullut Galileasta.

III. *Finis adventus Christi ad Iohannem.* III. On sijtä systä / mingätähden HErra Christus on tullut Jordanin Johannexen tygö.

Että hänen piti castettaman Häneldä.

Täsä P. Matthæus osotta / ettei hän ole tullu siehen ilmain sytä / eikä kewendestä / nijnen inhimisten tawalla / jotca juoxentelewat Catzeleman sinne ia tänne. Mutta yhden erinomaisen ia corkian syn tähden / Nimittäin sentähden / että hänen piti Castettaman / Johannes Castajalda / joca silloin saarnaisi ia Casti Jordanin Wirran tykönä. Ja Caicki tulit sijhen hänen tygöns Jerosolymasta / Judeasta / ia caikista Paicoista Jordanin ymbärille. Sillä eij HErra Christus tahtonut saarnata ennen / cuin hän hänen taiwalliselda isäldäns sijhen wahwistettin / ia julkisesta häneldä saij todistoxen: Senpälle / että caicki pitä ewleman ia tietämän / että hän oli se totinen Messias / mailman wapattaja. Ja on tämä ollut sangen swri nöyrys / että meidän HErra Christus on tullut hänen Palwelians Johannes Castajan tygö / joca pitä hänen tygöns tuleman / ninquin Johannes sen itze tunnusta.

IV. *Colloquium inter Christum & Iohannem.* IV. On sijtä Puhesta / mitä HErra Christus ia Johannes owat keskenens puhunut / cusa Euangelista [illegible]laiset asiat edespane.

I. *Excusatio Iohannis.* I. On Johannexen estelemisestä.

Mutta Johannes esteli händäns sano-

den / minä tarwitzen sinulta castetta / ia sinä tulet minun tygöni.

Johannes nöyryttä itzens hänen HErrans edesä / ja tunnusta sen ettei hän ollut kelwolinen eikä mahdolinen castaman händä / joca oli casten säätänyt ia asettanut. Cuin hän tahdoisi sano: HErra en ole minä mahdolinen Castaman sinua: Sillä minä olen sinun köyhä ia nöyrä Palwelias / jongas olet lähettänyt / walmistaman tietä sinun etees / ia en ole mahdolinen Päästämän sinun kengäs rihmoia / ia sentähden olisi se palio sowelíambi / ia minulle swresta tarpelinen / että minä sinulta castetaisin ia Puhdistetaisin minun synneistäni. Ja waicka Johannexen eij olisi tullut händäns estellä täsä / mutta oleman HErralle Christuxelle cwliainen ia tehdä hänen käskyns jälken. Nijn cuitengin hän täsä osotta hänen nöyrydensä HErra Christusta wastan.

2. On Christuxen wastauxesta / sen päälle. 2. *Responsum Christi.*

Anna se nyt nijn olla / sille nijn tule meidän caickia wanhurscautta täyttä.

Täsä Wastauxesa HErra Christus osotta sen syn / mingätähden hän käske / että Johannes piti händä castaman / ja tahto nijn palio sano: Se on tosi / että minä olen sinun HErras / ia sinä olet minun Palwelian / cuitengin tule meidän molembain se tehdä / cuin meidän wircame waati: Minun wircan on se / että minä annan itzeni Casta. Ja sinun wircas on se / että sinä Castat. Ja cosca molemin Puolin sen tegemä / nijn caicki wanhurscaus tule täytetyxi. Sentähden tee sinä se cuin sinun wircas waati / ia älä estele sinuas. P. Lutherus

nämät HErran Christuxen sanat tällä muoto ulgostoimitta: Ninquin HErra Christus tahdoisi sano. Täsä castesa seiso caiken mailman wanhurscaus. Sillä että minä olen Päälleni ottanut caiken mailman syñit/ nijn eij taida inhimiset tulla autuaxi/ jollei minä ennen sitä tee cuin Jumala on käskenyt syndisten tehdä/ nimittäin/ että he andawat heidäns sinulda castetta. Ja sentähdē eij tule sinū estä tätä/ mutta ninquin minä annan syndisten tähden minuni casta/ nijn auta sinä cansa sijhen ia casta minua.

3. Obedientia Iohannis.

3. On Johannexen ewliaisudesta.

Nijn hän salli Hänen.

Eij hän enämbi kieldänyt eikä estellyt händens/ eikä mös catzonut hänen kelwottomudensa ia mahdottomudensa Päälle/ mutta catzoi HErran käskyn Päälle/ eikä mös kysellyt sen jälken/ cuinga wanhurscaus piti sen cautta tuleman täytetyxi/ mutta annoi hänen sen cunnian/ että hän oli wijsambi cuin hän/ ia casti hänen/ ninquin hän oli käskenyt sillä tawalla ia muodolla/ ia nijllä sanoilla cuin hän oli muita castanut.

Loci Communes Prioris Partis.

Opetuxet ensimäisestä cappalesta.

I. Monemur hic de Baptismo ad quid sit necessarius.

I. OPeme täsä Ensimäisesä Cappalesa castesta/ mihingä se on tarpelinen. Ne wanhat kircon opetusisät owat cutzunut casten/ taiwan waldacunnan owexi ia Portixi/ Jonga cautta me taiwasen sisälle otetan/ sijnä me Jumalan cansa teeme yhden hywän oman tunnon lijton/ ia Puhdistetan caikista meidän synnistäm. Ja Casten Sacramenti on nijn swri ia corkia/ että se meitä wetä Jumalan waldacun-

1. Pet. 3.

dan.

dan. Ja ninquin Israelin cansa eij taitanut tulla sijhen luattuun Canaan mahan/ennen cuin he käwit Jordanin wirran läpitze: Ja ninquin Naeman Syrian sotawäen päämies eij tullu puhdistetuxi hänen Spitali taudistans/ennen cuin hän pesi hänens Jordanin wirrasa: Nijn mös eij yxikän taida tulla Jumalan waldacundan ennen/cuin hän Castesa wastawdesta syndy/ wedestä ia Hengestä. Ja tämän syn tähden P. Pawali cutzu Casten/Vden syndynnisen pesoxi. Ja P. Petari Apostoli sano: **Että wesi teke meitä autuaxi Castesa.** Täsä samasa Castesa Isä Jumala otta ia omista inhimisen/ioca Castetan/hänen lapsexens ia perilisexens/Poicans HErran Christuxen tähden/lupa olla hänelle armolinen/ia hänen racas Isäns/ suoiella ia wariella händä/anda caicki hänen syndins andexi. Meidän HErra Christus Castesa otta meitä hänen weliexens ia cansaperilisexens/rucoile ia mana hywä meidän edestäm hänen taiwalisen Isänsä tykönä. P. Hengi otta meitä Castesa hänen asuma sijaxens/tahto olla meidän edeswastajam/iohdattajam/opettajam ia lohduttajam/ syndi/perkelettä ia cuolemata wastan/ ia wijmein tästä surkiasta ia wiheliäisestä elämästä/johdatta meitä taiwan waldacunnan iloon. Nämä owat ne swret ia sanomattomat lahjat/cuin Caste matcan saatta/että me sijnä tulema Jumalan lapsexi/ HErran Christuxen welixi ia sisarixi/ia hänen cansaperilisexens/ Ja mös P. Hengen templixi ia asumaisiaxi.

Ios 3.
2. Reg. 5.
Ioh. 3.
Tit. 3.
1. Pet. 3.

II. Opeme täsä/mingätähden meidän HErra Christus on andanut hänens casta/nimittäin/eij itzens tähden/eikä hän sitä tarwinut: Sillä Caste on asetettu

2. *Christum non propter se sed propter nos baptizatum.*

nisden tähden iotca synnisä sikiäwät ia syndywät/ että ne pitä castesa wastaudesta syndymän wedestä ia hengestä/ waan hän oli siginyt pyhästä hengestä/ ia ilman synnitä syndynyt: ia eij ikänäns yhtäkän syndi ole tehnyt. Mutta yhden toisen syn tähden hän on andanut hänens Casta/ ensistä sentähden/että hän castesa taiwaliselda Isäldä sais si sen todistoxen julkisesta caickein cwlden/että hän oli hänen Poicans/ se ulgosluattu Messias ia mailman wapattaia. Senpäälle että caicki piti hänen sitä paramin wastanottaman. Sillä hän sijhenasti hänen alendamisens aicana/oli ollut Nazaretisä Josephin ia Marian cansa cönhydesä/ sijttequin he palaisit Egyptistä/ eikä ole saarnanut eikä tunnustähtiä tehnyt/ paitzi sitä cuin hän Jerusalemin templisä/ cosca hän oli cahdentoistakymmenen ajastaian wanha istui opettajain seasa/cwldellen ia kysellen heitä / nijn että caicki jotca hänen cwlit hämmästyit ylitzen hänen ymmärryxens ia wastauxens. Mutta nyt että hänen piti edesastuman coco Israelin cansan eteen/ hänen sarna wircaans. Meni hän Nazaretistä Jordanin Johannes Castaian tygö andaman itzens casta / ia ottaman todistoxen hänestäns hänen taiwaliselda Isäldäns/ ninquin nyt sanottin. Sitälikin mös/ waicka eij hänelle yhtäkän syndi ollut/nijn hän cuitengin on meidän syndim

2 Cor. 5. ottanut hänen päällens/ninquin P. Pawali sano: Se ioca eij synnistä mitäkän tienyt/hänen on hän meidän edestäm tehnyt synnisexi / senpäälle/että me tulisimma Jumalan wanhurscaudexi hänen

Esa. 53. cauttans/Ja Esaias sano: Jumala on wbi meidän syndim pannut hänen päällens. Ja sentähden hän on mös tahtonut tehdä caicki mitä yhden syndisen tuli

teh-

teydä ia caicki hänen päällens ottanut / mitä laisa ia Euangeliumisa käsketty on. Ja sen syn tähden hän colmanen kerran on tahtonut hänen esicuwallans wahwista Johannexen Casten/senpäälle/että caickein piti tietämän/ ettei Caste ollut inhimisen päälle pano/mutta itze HErralda Christuxelda säätty ia asetettu. Nijn että HErran Christuxen Casten cautta meidän Casten pyhitetäisin. Sillä että hän on andanut hänens Jordanin wirrasa casta/on hän Jordanin ia caicki wedet pyhittänyt wden syndymisen pesoxi/senpäälle että ioca hänen käskyns iälkē tule casteturi/pitä hänen synnistäns puhdistettamā ia wähurscaxi tehtämän Jesuxen Christuxen weren cautta.

III. Opeme/että itzecukin pitä hänen wircans tekemän/johonga hän on Jumalalda cutzuttu ia sijnä pysymän/ ninquin P. Pawali mana sanoden: Olcon iocainen sijnä cutzumisesa jossa hän on cutzuttu. Item: Jocainen olcon sijnä wirgasa Jumalan tykönä jossa hän cutzuttu on. Näin meidän HErra Christus ia Johannes Castaia owat tehnyet heidän wircans uscolisesta. Johannes joca oli cutzuttu sijhen wircan/ että hänen piti castaman/teki hänen wircans ia Casti: Ja meidän HErra Christus mös teki hänen wircans/ia annoi hänens casta. Ja waicka me olema itzestäm heicot iotakin tekemän/ninquin Johannes täsä hänestäns tunnusta. Ja Moses on mös hänen heickoudens tunnustanut Samallamuoto mös Jeremias / ia P. Pawali owat heidän heickoudens tundenet ia tunnustanet: Eij cuitengan meidän pidä andaman meitäm estä sentähden/ eikä meidän wircam ylönandaman,/ meidän heickouden tähtē mutta tekemän sitä mitä meidän wircam waati / ia ano:

3. *Singuli officium ad quod vocati sunt faciant in eoque permaneant.*

Exod. 4.
Ierem. 1.
Act. 15.

man Jumalalda apua. Sillä ioca meitä on sijhen cutzunut hän mös taita meitä kelwolisexi tehdä. Ninquin P.
2.Cor. 3. Pawali sanopi: **En me itzestäm ole soweliat sotakin asatteleman/ninquin itze meistäm / mutta jos me oleme sotakin soweliat / nijn se on Jumalalda/ioca meitä soweliaxi on tehnyt.** Ja Jumala on mös itze luwanut olla nijnen cansa ia tykönä/iotca hän johongun wircan cutzu/ninquin 2. Mosexen Kiria a seiso/
Exod. 4. cusa Jumala sano: **Minä tahdon olla sinun swsas/ ia opetta mitä sinun pitä sanoman.** Ja Jeremian
Jerem. 1. tykönä sano Jumala: **Älä pelkä / sillä minä olen sinun tykönäs ia tahdon wapatta sinun.** Nijn mös
1.Cor. 15. P. Pawali tunnusta Corintherein tygö/Ettei hän ollut työtä tehnyt/mutta Jumalan armo ioca hänesä oli. Nijn mös Jumala meitä teke kelwolisexi/ cosca me tegeme meidän wircam uscolisesta/ia rucoilem Jumalata / nijn ettei meidän työm olisi turha HErrasa.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis tribus constans Membris.

ENsimäisesä Cappalesa me cwlimme meidän HErran Christuxen Castesta Jordanin wirrasa: Täsä toisesa me saame cwlla sijtä ilmestyxestä cuin silloin on tapattunut / cusa Euangelista meille colminaiset asiat edestuotta.

I. *Apertio cœlorum.*

I. Taiwan aukemisesta.

Ja cosca Jesus Castettu oli / ylösastui hän cohta wedestä. Ja catzo taiwat aukenit hänelle.

Tämä taiwan aukemus on ilman epäilemätä tapattunut/yhden swren kirckauden cansa/ nijn että ne jot-

ca sijnä

ca sijnä läsnä olit/owat hämmästynet sen ylitze / ia oli yxi wario sijtä tulewaisesta kirckaudesta/ioca pitä olemã sijnä ijancaickises elämäsä. Tämän cansa meille tietä annetan/että HErra Christus Jumalan Poica/ ioca on taiwasta alastullut/on meille awanut taiwan waldacunnan/ ioca ennen synnin cautta oli meidän edestäm kijnisuliettu/ nijn että iocainen cuin hänen päällens usco/ pitä sijhen sisällekäymän. Sillä ninquin taiwat aukenit meidän Herran Christuxen eteen / nijn pitä heidän mös aukeneman caickein nijden eteen / iotca hänen päällens uscowat. Augustinus sano: Ideo cœlum apertum, ut mysterium baptismatis in hoc declaretur, quia, quando homo de baptismate egreditur, tum ei janua regni cœlestis aperitur, se on: Sentähden taiwat aukenit/että Casten salaisus sijnä ilmoitettaisin. Sillä cosca ihiminen castesta ulgostule / silloin taiwan waldacunnan owi hänelle awatan.

II. On pyhän Hengen alastulemisesta. II. *Descensus Spiritus sancti.*

Ja hän näki Jumalan Hengen alastulewan ninquin metyisen/ia tulewan hänen päällens.

Tästä pyhän Hengen tulemisesta io ennen oli Johannexelda ilmoitettu/ninquin hän itze todista sanoden: *Ioh. 1.* Joca minun lähätti castaman / se minulle sanoi/ ionga päällä sinä näget pyhän Hengen alastulewan ia olewan hänen päällens/hän on se ioca casta pyhälle Hengellä / ia minä sen näin ia todistan/että hän on Jumalan Poica. Ja ninquin pyhä Hengi on ollut läsnä/silloin / cosca HErra Christus castettin/nijn hän on wielä nyt läsnä Castesa/ ia sen cautta

Marc. 16. on woimalinen/ninquin HErra Christus sano: Joca usco ia tule castetuxi se tule autuaxi.

III. Vox de cœlo audita.

III. On sijtä änestä joca cwlui taiwasta.

Ja catzo/ääni taiwast sanoi: Tämä on minun racas Poicani/josa minulle on hywä suosio.

Täsä Isä Jumala taiwasta ilmoitta hänens yhden änen cautta/hwta ia todista/että tämä Herra Christus/ joca nyt seisoi Jordanin wirrasa ia Johannexelda Castettin/on hänen racas Poicans/ia ulgosluattu Messias mailman wapattaia. Ja sano/että hänessä on minulle hywä suosio/se on/Tämä minun poicani on minulle nijn racas/ia nijn hywä suosio on minulle hänesä/että hänen cauttans on syndi poisotettu/ minun wihan leppytetty / ia wanhurscaus täytetty. Ja ioca hänē pääl̄lens usco eij pidä huckuman/ mutta saamā iancaickisen elämän. Sillä ninquin P. Pawali sano Epheserin tygö: Että hän on ottanut meitä hänen lapsexens Jesuxen Christuxen cautta/hänen hyvän suosions jälken/ jonga cautta hän on tehnyt meitä otolisexi hänesä joca racas on. Ja näin meidän HErra Christus crwnattin ia woideltin Cuningaxi ia ylimäisexi papixi / ia julgistettin/ että hän on se totinen Messias/senpäälle että meidän piti händä wastan ottaman ia palweleman.

Ephes. 1.

Opetuxet Toisesta Osasta.

Loci communes partis posterioris.

I. Discimus in una Essentia diuina esse tres

I. ON meille täsä yxi opetus ia wahwa todistos pyhästä Colminaisudesta / että yhdesä Jumalisudesa on Colme erinomaista Persona / Isä / Poica ia Pyhä Hengi/ Sille täsä caic-

kinä/

ki nämä Colme Persona itzens julkisesta ilmoittawat: Isä Jumala täsä ilmoitta hänens yhden änen cautta/joca sanoi: Tämä on minun racas Poicani. Poica täsä rwmilisesta seisoi Jordanin wirrasa ia castettin. Pyhä Hengi ilmoitti hänens yhden mettisen muodolla. Ja tämä ilmestys ia todistos / on nijn julkinen ja nijn selkiä/ettei meille coco Pyhäsä ramatusa ole swrembata eikä selkiämbätä ilmestystä. Ja waicka sijnä Wanhasa Testamentisä on monda wahwa todistosta senpäälle/ cuitengan eij ole yhtäkän nijn julkista ia selkiätä/cuin tämä on. Sentähden sano Epiphanius: Si non credis in divina essentia esse tres distinctas personas, comitare Iohannem ad Iordanem, & videbis, se on / Jollet sinä tahdo usco sitä/että yhdes Jumalisudesa on Colme Persona / nijn mene Jordanin wirran tygö / nijn sinä sen saat nähdä. Samallamuoto mös todista meidän HErra Christus itze sijtä / P. Matthæuxen tykönä cusa hän sano: Minulle on annettu caicki woima taiwas ia maasa/ mengätte sentähden/ia opettacat caiki cansa ia castacat heitä Isän / Pojan ia pyhän Hengen nimeen: Täsä hän nimittä caicki Colme Persona Jumaludesa / Isän / Pojan ia P. hengen. Nijn mös P. Johannes Apostoli sano: Colme on jotca todistawat taiwasa/ Isä/ sana ia Pyhä Hengi / jotca colme on yxi. Nämät todistoxet pitä meidän pitämän swrna ja corkiana / ia nijnen cansa wahwistaman meidän uscom / että yhdesä Jumaluden olemisesa / on colme erinomaista Persona / ninquin me mös tunnustame ia sanome meidän uscon tunnustoxes. Minä uscon Isän Jumalan päälle joca meitä on luonut / ia Pojan päälle joca mei-

distinctas personas.

Matth. 28.

1. Ioh. 5.

ca meitä on lunastanut / Ja P. Hengen Päälle joca meitä on Pyhittänyt.

2. *Christum esse verum DEI Filium.* II. Opeme tästä toisesta cappalesta / että meidän HErra JEsus Christus on Jumalan Poica Isästä ijancaickisesta syndynyt: Sille Isä Jumala taiwasta sen todista sanoden: **Tämä on minun racas Poicani.** Ja waicka hän on yxi totinen inhiminen syndynyt Neitzestä Mariasta. Nijn cuitengin eij-hän ole jocu Palias inhiminen / mutta mös yxi totinen Jumala. Sille se Poica jonga Maria synnytti / eij ollut Palias inhiminen / ninquin mwt waimot synnyttäwät Palian inhimisen / mutta se on Jumalan Poica / ninquin Gabriel Engeli todista sanoden: *Luc. 1.* **Se pyhä ioca sinusta syndypitä cutzuttaman Jumalan Posaxi.** Tätä eij tahtonut usco se wärä opettaja Nestorius, että Maria synnyttä Jumalan Pojan / mutta yhden Palian inhimisen. Mutta meidän tule tietä ia usco / että se on Isän Jumalan Caickiwaldian Poica / jonga hän on synnyttänyt ijancaickisesta. Joca sitte cosca aica oli täytetty / otti inhimisen luonon hänen päällens Neitzestä Mariasta / ia tuli inhimisexi. Ja tästä samasta Marian Pojasta Isä Jumala hwta taiwasta ia sano: **Tämä on minun racas Poicani.**

3. *Nos propter Filium in gratiam receptos.* III. Opeme / että Jumala Caickiwaldias on hänen rackan Poicans Jesuxen Christuxen tähden / josa hänelle on hywä suosio / ottanut meitä hänen armonsa / omistanut meitä hänen lapsixens / anda caicki meidän syndim andexi / Sillä ninquin hänelle on rackaus ia hywä suosio hänen Posasans / Nijn hän mös racasta meitä / jot-

ca

ca luonosta wihan lapset olima / hänen tähdens. Hä-
nen tähdens ewle meidän rucouxem / suojele ia wariele
meitä / meidän hywät työt / waicka eij ne ole tär delisset,
otta otolisexi hänen tähdens / hän teke meitä autuaxi ia
ijancaickisen elämän Perilisexi. Ninquin P. Pawali Ephes. 1.
hänen Epistolasans Epheserin tygö kirioitta. Ja tä-
mä on meidän swrexi lohdutoxexi täsä mailmasa / syn-
di / Perkelettä ia cuolemata wastan / että me olemme Ju-
malan lapset ia Christuxen cansaperiliset. Ja olemme Ju-
malan wäkewän warieluxen alla / nijn ettei Perkele / eikä
tämä mailma / eikä caicki Helwetin portit / taida meitä
wastan olla / eikä meitä wanhingoitta. Ja sentähden
taidame nyt kerscata / ia sano ynnä P. Pawalin cansa: Rom. 8.
Että jos Jumala ombi meidän edestäm / cuca
woipi olla meitä wastan? Joca eij ole armahta-
nut hänen ainoata Poicans / mutta on ulgösan-
danut hänen caickein meidän edestäm / cuingasta
hän eij andaisi caickia hänen cansans? Cuca tah-
to Jumalan ulgoswalittuden päällä canda? Ju-
mala on se joca wanhurscautta. Cuca ombi se
joca tahto cadotta? Christus on se joca cuollut
on. Item: Cuca tahto meitä eroitta Jumalan
rackaudesta / waiwaco eli ahdistos? Eli wai-
nous? Eli näkä? Eli alastus? Eli hätä? Eli miec-
ka? Ja wihta Perästä sano hän: Sille minä olen
wissi sen päälle / että eikä Cuolema / eikä elämä /
eikä Engelit / taicka Esiwallat / eli wäkewydet /
eikä nykyiset / Taicka tulewaiset / eikä Corkius /
eli Sywyys / eikä jocu muw luondocappale woi
meitä eroitta Jumalan rackaudesta / joca ombi
Christuxes Jesuxes Meidän HErrasam.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 2. Lugus.

COsca sijs Jesus syndynyt oli Bethlehemis Judean maalla Cuningan Herodexen aicana/catzo/silloin tulit wijsat miehet Idästä Jerusalemin/ ia sanoit/ cusa ombi se äskein syndynyt Juttain Cuningas? Sillä me näime hänen tähdens idäsä/ ia tulima händä cumartaman. Mutta cosca Cuningas Herodes sen cuuli/ hämmästyi hän/ ia caicki Jerusalemin caupungi hänen cansans. Ja annoi hän coota caicki ne ylimäiset papit/ ia kirianoppenuet cansan seasa/ ia kyseli heildä cusa Christuxen syndymän

män piti. Ja he sanoit hänelle / Bethlehemis Judean maalla. Sillä nijn Kirioitettu ombi Prophetan cautta / ia sinä Bethlehem Judean maasa ett ole sinä suingan wähin Judan päruchtinasten seasa / sillä sinusta pitä minulle tuleman se waldamies / ioca ylitze minun cansan Israelin HErran pitä oleman. Silloin cutzui Herodes sala ne tietäiät / ia wisusti tutkisteli heildä / millä aialla tähti ilmestyi. Ja lähetti heidän Bethlehemin / ia sanoi / Mengätte sinne / ia kysykätte wisusti Lapsesta / mutta cosca te löydät / nijn sana saattacat minulle / että minäkin tulisin / ia cumaraisin händä. Cosca he olit Cuningan cuullet / menit he matcans. Ja catzo / tähti / ionga he olit nähnyet Idäs käwi heidän edellens / nijncauwan cuin edeskäyden seisatti sen paican päälle / iosa lapsi oli. Cosca he nyt tähden näit / ihastuit he sangen suurella ilolla. Ja sisälle menit huonesen / löysit lapsen / hänen äitins Marian cansa / ia mahanlangeisit / ia cumarsit händä. Ja awaisit tawarans / lahioitit hänelle culda / Pyhäsaw ia Myrrham. Ja Jumala käski heitä unesa / ettei heidän

pitänyt Herodexen tygö palaiaman. Ja menit toista tietä omalle maallens.

Exordium ab appellatione hujus festi.

Tämä päiwä cutzutan HErran Ilmestys päiwäxi/sentähden että meidän Herra Christus Jesus on hänens ilmoittanut nijlle wijsaille miehille/iotca idäiseldä maalda tulit händä etzimän. Ja tämä nimi sopi caunista tämän Euangeliumin cansa / sillä ninquin tähän asti on saarnattu/euinga HErra Christus/sekä Engelitten/että inhimisten cautta Juuttan cansalle on hänens ilmoittanut: Nijn hän mös on pacanoille itzens ilmoittanut/ia sen cansa osotti ia todisti/ettei hän ainoasta Juuttan cansan/ mutta mös pacanitten tähden on tullut mailman/ia nijn hywin heitä cuin Juuttan cansa lunastaman ijancaickisesta cadotuxesta/ ionga tähden mös

Esa. 2.

Esaias Propheta cutzu hänen/Pacanitten walkeudexi ia terweydexi/ioca caiken pimeyden sydämestä poisaia/ ia täyttä sekä Juuttat että pacanat ilolla ia Riemulla/iotca hänen päällens uscowat. Ja sentähden on tämä Juhla meille/iotca pacanoista olemma ulgostullet/sangen iloinen Juhla/sentähden että HErra Christus on meidän tähden/ia meidän hywäxem tullut mailman / ia me mös olemme tullet osalisexi sijtä suuresta ilosta / ionga HErran Engeli on ilmoittanut paimenille / sanoden: Minä

Luc. 2.

ilmoitan teille yhden suuren ilon / ioca pitä oleman caikille cansoille. Ja me mahdamme sentähden ilon cansa pitä tämän Juhla päiwän/kijttäden Jumalata suulla ia sydämellä/että hän mös meille on ilmoittanut hänen Poicans Jesuxen Christuxen.

Ja

Ja nijn palio cuin tähän Euangeliumin tule/edespane Euangelista täsä yhden suloisen ia lohdulisen Historian/näistä wijsaista miehistä/ iotca yhden uuden tähden cautta owat tullet Jerusalemin/etzimän sitä äskein syndynyttä Juuttain Cuningasta. Ja cosca eij he händä siellä löytänet/menit he Bethlehemin/ia löysit siellä hänen/hänen äitins Marian cansa ia lahjoitit hänelle culda/pyhä-Sawu ia Mirrham.

Summa Euangelij.

Tämä Euangelium yhtensopi sen yhdexennen Cappalen cansa meidän uscon tunnustoxes / cusa me uscom ia tunnustam/yhden pyhän Christilisen seuracunnan/ jonga Jumala coco hänellens täsä mailmasa caikista cansoista/sekä Juuttaista että pacanoista.

Ja on täsä Euangeliumis colme Cappaletta:

Propositio continens tres partes.

I. On nijstä wijsaista Miehistä/ iotca tulit Idäiseldä maalda etzimän HErra Christusta.

II. On sijtä wastauxesta/cuin he sait Jerosolymassa.

III. On heidän Matcustoxestans Jerosolymasta Bethlehemin/cusa he löydit lapsen ia annoit hänelle lahjoia.

Ensimäinen Cappale.

Analysis prima partis sex circumstantias continens.

Täsä ensimäises Cappalesa Euangelista meille edespane cuusi asian-haara.

I. On sijtä aiasta/cosca tämä on tapattunut.

I. Circumstantia temporis.

Cosca sijs Jesus oli syndynyt Bethlehemis Cuningas Herodexen aicana.

P. Matthæus sano / että se on tapattunut / Silloin cosca Jesus on syndynyt Bethlehemis Cuningas Herodexen aicana. Ja nimittä täsä sekä paican / cusa hän on syndynyt / ia sen Cuningan / ionga aicana hän on syndynyt : Ja sano / että hän on syndynyt Bethlehemis Cuningas Herodexen aicana. P. Lucas Kirioitta / että HErra Christus on syndynyt Keisarin Augustuxen aicana. Ja molemat Euangelisterit / sekä Matthæus että Marcus todistawat / että hän sijhen aican on syndynyt / cuin Patriarcha Jacob ia Daniel Propheta olit ennustanet / nimittäin / sen neliänen Monarchian aicana cosca Juuttan cansa olit tullet muucalaisen HErran ia Esiwallan alla / Sillä Keisari Augustus ia Herodes olit muucalaiset ia pacanat / ninqnin sijtä Joulu päiwänä pidemäldä sanottin. Ja nijn palio cuin tähän Herodexen tule / on tämä ollut Romarein Keisarin alamainen / ionga Romarin Keisari hänen miehudens ia uscolisudens tähden sodasa / asetti Cuningaxi ylitze Judean maan. Ja tämä Herodes cutzutan lijalda nimeldä Magnus / ia hänen isäns oli Antipater / ia oli yxi tyranni ia Jumalatoin mies.

II. *Circumstantia Personarum advenientium Ierosolymam.*

II. On näistä Personaista ia Miehistä / iotca owat matkustaneet Idäiseldä maalda Jerusalemin ia sieldä Bethlehemin.

Silloin tulit wijsat Miehet.

Näistä miehistä eij ole caicki yhdellä muoto Kirioitaneet / mutta owat ollet wastahacoiset ajatuxet heistä / ia erinomaisesta Paawi hänen jouckonsa cansa sano: Että nämät owat ollet Cuningat / ia että heitä on ollut colme / ia andanut itzecullekin nimen / ia sanowat / että Ensimäisen nimi on ollut Caspar / ionga he sanowat ol-

len

len Cuningan Tharsis. Toisen he cutzuwat Melchior, ia sanowat että hän oli cuningas Nulias. Colmas on ollut **Baltzar** cuningas Sabas. Ja sanowat että nämät Cuningat / owat itze cukin heidän maacunnistans tullet yhteen / Jerusalemin portin edesä / mutta tämän Paawin walhen P. Matthæus Euangelista / täsä aja takaperin / ia sano / että nämät owat ollet wijsat miehet / jotca on corkiast oppenet Luonolisis asioisa / taiwan ia Tähdein juoxuisa / owat mös ollet suuresa cunniasa. Sillä cosca Persias wielä oli Monarchia / nijn he olit Rijkin Raadisa / ioista mös cuningat toisinans otettin ia waliattin. Mutta sitte cuin Monarchia tuli Græcanmaalla / nijn he enimäst pidit heidän opistans waarin / ia sijnä itzens harioittelit.

III. Asian haara on sijtä paicasta / custa nämät wijsat miehet owat ulgosläthtenet ia cuhunga he owat mennet. III. *Circumstantia indicans locum, unde egreßi sunt.*

Idäiseldä maalda Jerusalemin.

Tässä P. Matthæus cahtalaiset asiat edes pane.

1. Nimittä hän sen paican custa he owat ulgosläthtenet / ia sano / että he tulit Idäiseldä maalda: Se on / Persian maacunnasta / ioca Idäsä macaisi Jerusalemista / ia on ollut wäkewä Cuningan Rijki cusa Nabuchadnesar / **Baltzar** / Darius ia Syrus owat cuningat ollet / cusa mös Daniel Propheta on opettanut ia Propheteranut nijnen Cuingaitten aicana. Monicahdat sanowat / että he owat lähtenet sijtä päätcaupungista Persepolis, monicahdat taas / että owat yhdestä toisesta caupungista Susasta ulgoslähtenet / mutta sen

päälle

päälle eij mitäkän seiso / sijnä on kyllä / että Euangelista sano / että he owat tullet idäiseldä maalda.

2. Että he tulit Jerusalemin päacaupungin Judæan maalla / Sillä he aiattelit / että tämän Juudan Cuningan piti Syndymän pääcaupungis Sionin Linnas / cusa Juuttan Cuningat asuit. Ja sentähden he menit Jerosolyman / ia luulit hänen sijnä löytäwäns. Ja on tämä ollut pitkä matca / cuin he owat waeldaneet / enämbi cuin caxi sata peniculma / ia eij ole tapattunut ilman waiwata ia suureta culutuxeta / mutta nämät caicki / eij ole taltanet estä näitä wijsaita miehiä sijtä matkasta / waicka cuinga pitkä ia waiwaloinen se on ollut.

IV. *Interrogatio Magorum de novo judæorum Rege.*

IV. On heidän Kysymisestäns / mitä he owat puhunet ia Kysynet Jerusalemis.

Ja sanoit: Cusa on se äskein Syndynyt Juudan Cuningas.

Eij he kysy / jos jocu Cuningas oli Siellä syndynyt / ninquin he olisit sitä epäilet / mutta he kysywät sen jälken / cusa hän oli Syndynyt / cuin he tahdoisit sano: Me tiedämme ia olemme ymmärtäneet / että yxi Juudan Cuningas on äskein syndynyt tällä maalla / mutta en me taida tietä sitä paicka cusa hän on. Näin wahwat ia wissit nämät miehet olit / tämän wden Cuningan syndymästä / ettei he sijtä mitäkän epäilet / eikä sen iälken kysy / mutta sitä kysywät / cusa hän oli. Ja luulit caicki sen tietäwän Jerusalemisa / lapsetkin catuilla / ia häwäisit sen cansa / caicki Juuttat ia Jerosolymam caupungin asuwaiset / jotca heidän tyhmydens ia hitaudens tähden eij paremin waari ottanet sijtä asiasta / joca nyt käsisä oli / että Messiaxen piti syndymän / joca myös tosin oli

suuri tyhmys heisä / ettei he mitäkän sijtä tietänet / ionga cuitengin nämät muucalaiset pacanaiset miehet tiesit / ia suuremman waarin olit sijtä asiasta ottanet cuin he.

V. On sijtä syystä ia tilasta / ionga cautta he owat matkan lähtenet.

V. *Causa πορεια-τάρχηπκη Profectionis Magorum nova, seu stellæ apparitio.*

Me olemme nähnet hänen tähdens Idäsä.

Tästä tähdestä on mös monda wastahacoista aiatosta ollut / monicahdat owat ollut sijnä luulosa / että se walkeus / iota ymbärins walgisti paimenita Bethlehemin kedolla / on näkynyt Idäisellä maalla / ninquin yxi tähti / monicahdat / ninquin Chrysostomus ia Theophilactus Kirioittawat / että se oli yxi Engeli / ioca heille on näkynyt tähden muodolla ia käskenyt heidän mennä Bethlehemin / monicahdat sanowat että se on ollut yxi Cometa, muutamat / että se on ollut tämä äskein syndynyt Juudan Cuningan Planeta / jonga alla hän on syndynyt. Mutta että Euangelista täsä nimittä sen tähdexi / ia ne wijsat miehet itze tunnustawat / että he näit hänen tähdensä / nijn tule mös meidän sijhen tijtyä / ia tietä / että se on ollut yxi uusi tähti / ionga Jumala oli ylösytyttänyt / osottaman ia ilmoittaman tämän Juudan Cuningan syndymätä. Ja ettei tämä ole ollut nijstä yhteisistä taiwan tehdeistä / cuin Jumala algusa oli luonut / Mutta yxi outo ia uusi tähti / on sijhen monda todistosta.

1. Sijnä / ettei tämä tähti ollut pysywäinen / mutta poiscatowainen.

2. Sijtä / että tähti on ollut toisinans ylhällä ia toisinans alhalla / ioca toisinans nägyi / toisinans catoist pois / heidän silmäins edestä / ia toisinans on laskenut hä-

nens nijn alas/että hän seisatti sen huonen ylitze/cusa lapsi oli sisällä.

3. Että sillä on ollut erinomainen juoxu / joca eij muitten tähtein tawalla juosnut Idästä nijn Länden/ caicki ninquin Planetit juoxewat Ländest nijn Itään: Mutta on käynyt toisinans Idästä Länden / toisinans idästä mereen.

4. Ettei tämä tähti ole ainoasta näkynyt yöllä/ mutta mös päiwällä.

VI. *Finis profectionis Magorum.* VI. Asian haara on sijtä systä / mingä tähden he owat tullet/ia etzinet tätä äskein syndynyttä Cuningasta.

Ja olemme tullet cumartaman händä.

Tämän cansa he andawat tietä/ettei he ole tullet ihmen tähden/ catzelman tätä uutta Cuningasta / mutta cumartaman händä ia tekemän hänelle sen palweluxen/ Cuin Messiaxella tule/se on / mahanlangeman hänen eteens. Sillä Persias ia muisa Idäisisä maacunnisa oli se tapa/että cosca he tulit Cuningan tygö / owat he mahan langeneet hänen eteensä / ninquin Jacob Patriarcha sanoi hänen Poiallens Josephille: *Gen. 37.* **Pitäkö minun ia sinun äitis / ia sinun weljes mahanlangeman sinun etehes.** Nijn mös nämät wijsat miehet sanowat / me olemme tullet cumartaman händä. Ja P. Matthæus sano / tämän Euangeliumin lopulla/että cosca he löysit lapsen/mahanlangesit he/ia cumarsit händä / ia sen cansa tunnustit tämän äskeinsyndynen Juuttain Cuningan/olewan sen totisen Messiaxen. Mutta custa he tämän tunnon olit saanet/Messiaxesta ? He olit omalla maallans/ cuullet Messiaxesta sanoman / joca piti syndymän Judeas/sillä Daniel Propheta joca ynnä muinen Juuttain

can-

cansa oli wiety Babylonian fangiuteen/ia hänen wijsaudens tähden siellä ylöscorgotettin/ Cuningas Nebuchodonesarilda ylitzen caickein wijsasten / ia tehtin HErraxi ia Ruhtinaxi ylitze coco Babylonian maan.

Tämä Propheta Daniel/on Messiaxen tulemisesta saarnanut/ Pacanoitten seas/ia heitä opettanut/että se sanoma Messiaxesta pacanoittẽ seasa lewieldä tuli ulgoshaiotetuxi ia erinomaisesta nijnen wijsastẽ / ia oppenitten seasa/ia heidän Schouluisans. Ja tästä nämätkin wijsat miehet olit saanet sen tunnon Messiaxesta eli Juuttan Cuningasta / ia cosca se uusi tähti heille nägyi/ taisit he sijtä ymmärtä/ettei se tähti/jongacaldaista eij mailman algusta ole näkynyt/ilman syytä näkynyt/ mutta että se merkitzi iotacuta suurta ia corkeata asiata/ ia ettei suurembata ollut cuin Messiaxen syndymys/josta Daniel oli ennustanut ia saarnanut/ia se aica io oli käsisä cuin Daniel oli Prophetrranut Messiaxen tulemisesta/nijn he sen pyhän Hengen waicutoxen cautta ymmärsit / että Jumala oli ylössytyttänyt tämän uuden ia oudon tähden/osottaman Messiaxen syndymätä / ia sentähden läxit matcan cosoansa matcustaman Judean maalla etzimän händä.

Opetuxet ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme tästä / että meidän HErra Christus / eij ole syndynyt ia tullut mailman ainoast Juuttain/ mutta mös pacanoittẽ tähden / heitä mös lunastaman ijancaickisesta cuolemasta/ saattaman hänen tundons/ia heitä tekemän osalisexi hä-

I. Christum non propter Judæos solum, sed quoq; propter Ethnicos natum.

nen ansiostans ia hywistä toistans. Ninquin Esaias
Esa. 2. Propheta oli sijtä ennustanut sanoden: Whmeisellä
aialla pitä se woori cusa HErran huone on wal-
mistettaman/ia rakettamā corkemaxi cuin caicki
woret owat/ ia ylitze caickein wortten corgo-
tettaman/ia caicki pacanat pitä sinne suoxeman/
ia sanoman Tulkatte ia käykäme HErran woren
päälle/Jacobin Jumalan huonesa/että hän ope-
taisi meille hänen tiensä/ia me hänen tiesänsä
waelaisimme: Sillä sionista pitä laki ulgoskäy-
män/ia HErran sana Jerusalemin. Ja Jumala
Osea. 2. itze sano Prophetan Osean cautta: Minä tahdon sa-
no sillä cansalle/ioca eij ollut minun cansani: Si-
nä olet minun cansani / Ja sen pitä sanoman: Si-
Gen. 45. nä olet minun Jumalani. Ja monda muuta sencaltai-
Psal. 18. sta todistosta on Psalmeisa ia Prophetteisä / että meidän
Psal. 72 92. HErra Christus on mös pacanoitten tähden tullut tä-
143. hän mailman/ia tahto heitä mös cutzu hänen oikian tun-
Esa 26. 40 donsa ia heitä autuaxi tehdä. On mös senpäälle monda
60. esimerki/että monda pacanoista io ennen Christuxen syn-
Hag. 2. dymätä olit cutzutut/nimittäin/Job ia hänen ystäwäns.
Exod. 18. Jetro/ioca oli Mosexen Appi eli walmon Isä. Ruth/
Iob. 6. ioca oli Moabitherin cansasta. Rahab/ hänen perhensä
Dan. 2. cansa. Naman Syriasta/ caiken hänen sugunsa cansa.
Ion. 7. Niniwiterit/ ioinen edesä Jonas Propheta sarnaisi. Cu-
ningas Nabuchodonosar. Darius Cuningas. Cyrus
Cuningas. Asverus ja monda muuta / iotca io ennen
Christuxen syndymätä olit cutzutut. Ja iälkein hänen
syndymäns cutzuttin nämät wijsat miehet/ia heidän iäl-
kens muut pacanat suurisa ioucoisa. Sillä HErra Chri-

stus käski saarnata Euangeliumin caickella cansalle sekä Juuttaille että pacanoille / ilman eroitusta / ioca on mös nyt tullut meidän tygöm iotca olime pacanoitten sugusta ulgostullet / ionga edestä meidän tule kijttä Jumalata caickiwaldiasta.

II. Opeme / cuinga Jumala caicki asiat laitta hywästi / että nekin iotca näkywät olewan wahingoliset / kändywät caicki hywäxi / Jumalan kijtoxexi ia hänen seuracundans parhaxi. Ninquin meile on esimerki Babylonian fangiudesta / cuinga Jumala sen on kändänyt hywäxi / ioca oli sangen raskas Juuttan cansalle / iosta eij yxikän taitanut jotakan hywä toiwo / mutta luulit / että caicki Juttan cansa / piti sen cautta häwitettämän / ia se oikia Jumalan palwelus piti paräti poiscatoman. Mutta Jumala sen toisin känsi / nijn että sen cautta mös pacanat tulit käätyxi / Jumalan tundon / ia se lupaus Messiaxesta tuli pacanoille ilmoitetuxi / ioista nämät wijsat michet owat ollet / iotca mös olit cuullet sijtä lupauxesta / ia Messiaxen tulemisesta / ia sentähden läxit matkan etzimän händä Jerosolymaan. Ja Daniel Prophetan tykönä on meille mös esimercki että cosca Cuningas Nabuchodonosar annoi ylösraketa yhden cuwan / ioca oli cuusi kymmendä kynärä corkia ia cuusi kynärä lewiä / ia käski että caicki piti mahanlangeman sen eteen ia cumartaman sitä / ioca eij sitä tahtonut tehdä / hänen piti heitettämän tulisen ugnijn. Tämä käsky ia se cocous cuin sijnä pidettin / nägyi caicki sen päälle käywän / että Epäjumalan palwellus piti sencautta ylösrakettaman / eikä yxikän taitanut muuta ajatella. Mutta Jumala sen toisin käänsi / sillä sijnä olit colme miestä / Sadrach / Misach / Abednego / Dan. 3.

Danielin Prophetan cumpanit/ iotca hänen ia muinen cansa olit wiedyt Babylonian fangiuteen/ia eij tahtonet mahanlägeta/ia cumarta sitä. Ja sanoit Cuningasta wastasilmiä/ettei he tahtonet cumarta hänen Jumalatans eikä sitä cuwa/cuin hän annoi ylösraketa. Niin Cuningas hänē wihans hirmuisudes/annoi heittä heidän tulisen pätsin/ioca oli tehty seitzemen kerta palawammaxi cuin ennen. Mutta Jumala heitä siellä warieli/ ettei tuli heitä taitanut poltta/eikä mitäkän wahingota tehdä / eikä heidän ruumins/eikä waattēs/ eikä hiuscarwans. Cosca Cuningas sen näki hämmästyi hän ia sanoi; Kijtettu olcon Sadrachin/Misachin ia Abednegon Jumala / ioca lähetti hänen Engelins/ ia autti hänen palwelians/iotca hänen päällens uscoit. Ja annoi yhden käskyn ulgoskäydä/ että ioca pilckais Sadrachin/Misachin ia Abednagon Jumalata/hänen piti huccattaman ia hänen huonens alascukistettaman: Sillä sanoi hän: Eij ole yhtäkän Jumalata / ioca niijn taita autta cuin tämä. Näin Jumala caickiwaldias sen laitti ia käänsi hywäxi / että se cocous ioca pidettin epäjumalan palweluxexi/käättin ia muutettin oikean Jumalan palweluxexi. Näin Jumala tahto laitta caicki asiat hywäxi / hänen Jumalisen tahdons ia suosions iälken.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis in se tria membra continens.

ENsimeinen Cappale oli niistä wijsaista miehistä/iotca tulit idäiseldä maalda/ Jerosolymaan kysymän sen äsken syndynen Judan Cuningan jälken: Seura nyt se toinen cappale / sijtä wastau-

xesta / cuin he owat saanet Jerosolymasa / cusa Euangelista meille Colminaiset asiat edespane.

I. On HErodexen ia Jerusalemin Caupungin pelgosta ia hämmästöxestä ylitze sen sanoman / cuin ne wijsat miehet olit heille saattanet.

I. *Perturbatio Herodis & civium Ierusalem.*

Mutta cosca Cuningas Herodes sen cuuli / hämmästyi hän / Ja caicki Jerusalemin caupungi hänen cansans.

Esaian Prophetan tykönä seiso / **Että nijlle Jumalattomille eij ole yhtäkän rauha.** Nijn mös se on täsä tapattunut sen Jumalattoman Cuningan Herodexen cansa / että hänen sydämens wapisi ia pelkäisi / ia eij yhtäkän rauha hänelle ollut. Sillä hänen oma paha tundons waiwais händä / sentähden / että hän oli yxi tyranni ioca palio paha ia wäkiwalda oli tehnyt / ia monda wiatoinda tappanut ia surmanut / sekä hänen appins / Anopinsa / Oman waimonsa / ia monicahdat hänen ystäwistäns / ia monda muuta / ninquin Josephus kirioitta. Oli mös sen suuriman Raadin / cusa oli Seitzemän kymmendä Raadi HErra / ia lijatekin nee iotca olit Dawidin sugusta / oli päiwildä Poisottanut / Jonga tähden / hän Juuttan cansan wihan oli päällens saattanut / ia sen syn tähden hän hämmästyi ia wapisi tästä sanomasta / että hän cuuli Juttain Cuningan syndynen / ia pelkäisi että hän piti aiettaman ulgos Rijkistä: Tiesi mös sen kyllä / etei hänellä Juuttan cansalda apua eikä turwa ollut / joinen cansa hän oli pahoin elänyt ninquin yxi tyranni / Ja sentähden eij sijtä ollu palio ihmettä / että hän pelkäisi / joca nijn palio paha oli tehnyt / sillä se nijn aina enimäst tapattu / ninquin mös Cicero sano:

että

ttä iota caicki pelkäwät ia wihawat / se jällens caickia pelkä. Mutta se on suurembi ihme / että Jerusolyman Caupungin asuwaiset hämmästyit / iotca piti sijtä iloitzeman / että toinen Cuningas tulisi / joca sen tyrannin Herodexen istumelda ia wirgalda poispanisi / ia heitä pois päställäisi / sen tyrannin wallan alda. Mutta tähän pelcon oli cahtalainen syy.

1. On heidän syndins / cuin he olit usein Jumalata wastan tehnet / ionga tähden Jumala rangaise inhimisiä ia tekepi suuret muuttet hallitus wirgasa / iosta nouscepi suuri Capina / werenwuodatus ia monda wahingota. Ja cosca he näitä aiattelit / ia heidän syndins mielen muistui / hämmästyit he ynnä Herodexen cansa.

2. Oli Herodexen iulmws / jota he sangen pelkäisit / että ios iocu uusi Cuningas piti tuleman / ia Sota händä wastan nostettaman nijn hän kiuckuisans ia wihans hirmuisudesa olisi andanut monda surmata ia tappa / ia palio muuta paha tehnyt / ia ninquin taencaldaisisa mutteisa usein tapattu / että moni mista sekä hengensä / calunsa / cotonsa ia cartanonsa / nijn mös he sitä pelkäisit / ia corkembana ia suurembana pidit tämän Mailmalisen rauhan ia lewon / cuin HErran Christuxen / ia olisit suonut / ettei hän ikänä olisi syndynyt / ia ennen mistanut hänen / cuin Mailmalisen rauhan / waicka cuinga suuren oriuden alla he olit. Mutta se oli caicki turha / ia tyhiä cuin sekä Herodes että he pelkäisit. Sillä eij HErra Christus sentähden tullut mailman / että hänen piti oleman mailmalisen Cuningan eli Herodesta Riikistä ulgosajaman : Mutta että hänen piti lunastaman ia wapattaman caickia Synneistä / ia cuolemasta. Ja sentäh-

den olisit he kyllä sekä Cuningas Herodes ia hänen alamaisens saanet olla Rauhasa ia Lewosa häneldä / nijn ettei händä olis mitäkän pelkämistä ollut.

II. Herodexen edesottamisesta mitä hän täsä on edesottanut ia tehnyt / cusa meille taas Cahtalaiset asiat edespannan.

II. Studium Herodis percontantis de Christo.

1. Herodexen kysymisestä Pappein ia kirian oppenuitten tygö.

1. Quæstio Herodis pontificibus & scribis proposita.

Ja annoi coota caicki ylimäiset Papit ia Kirianoppenet Cansan seasa / Kyseli heille / Cusa Christuxen syndymän piti.

Tämä Jumalatoin Herodes eij sentähden sitä kysy / että hänellä oli nijn racas sydäin eli jocu hywä halu HErran Christuxen tygö / Mutta sentähden että hän olisi sitä pikemin saanut händä tappa / ia päiwildä pois otta / Senpäälle caicki hänen aiatuxensa ja neuwonsa käwi / Ja sen syyn tähden annoi coota caicki ylimäiset Papit ia kirianoppenet / ia tutkisteli heildä sen paican / cusa hänen piti syndymän / Sillä hän ajatteli / että jos jocu uusi Juuttan Cuningas piti tuleman nijn se löytän kirioista. Mutta tähän asti / eij hän sijtä palio ajatellu / eikä sen jälken kysynyt / cosca hän oli rauhasa. Mutta nyt cosca hätä ia pelco päälle tuli / ia ajatteli Christusta surmata ia tappa / anda hän coota Papit ia kirianoppenet ia kysy wisusta sen jälken.

2. On Pappein wastauxesta.

2. Responsum à Sacerdotibus datum Herodi.

Ja he sanoit hänelle: Bethlehemis Judean maalla: Sillä nijn on Kirjoitettu Prophetan cautta: Ja sinä Bethlehem Judean

maasa/ett ole sinä suingan wähin pääruhtinasten seas. Sillä sinusta pitä minulle tuleman se waldamies/ joca ylitze minun Cansan Israelin HErran oleman pitä

Nämä ylimäiset Papit ia kirianoppenet/ jotca Herodes oli käskenyt coota / rupewat etzimän Prophetain kirioituxisa senjälken / cusa Messiaxen piti syndymän / ia löydit Prophetan Michean tykönä / jotca oli propheteranut / että hänen piti syndymän Bethlehemis. Ja sijtä samasta Prophetasta annoit he herodexelle wastauxen / ia sanoit / että hänen piti syndymän Bethlehemis Judean maalla. Ja sitä wahwemaxi todistoxexi wetäwät he tähän sisälle Prophetan Michean sanat/ jotca P. Matthæus wähä toisilla sanoilla Kirioitta / cuin Prophetan tykönä seiso: Sillä Propheta Micheas näin kirioitta: Sinä Bethlehem Ephrain/joca olet wähä tuhantein Seasa Judeasa. Mutta Euangelista sano. Ja sinä Bethlehem Judean maasa/ ett ole sinä wähin pääruhtinasten seasa. Ja eij cuitengan sentähden ole toinen toistans wastan/ Sillä Propheta catzo Bethlehemin Caupungin wähyden ia vlcowaisen muodon jälken/ että se ombi wähin muinen Caupungein seasa / Mutta Euangelista catzo sen swren ia Corkian asian päälle/joca sijnä oli tapattunut/että Messias oli sijnä Syndynyt / ia sentähden käypi caickein muinen Caupungitten ylitze.

Miche. 5.

III. Colloquium inter Hero-

III. On Herodexen neuwosta ia puhesta / cuin hän on pitänyt nijnen wijsasten miesten cansa / sitte cuin

hän

hän oli saanut wastauxen Papeilda ia kirianoppeneilda. Cusa meille on Colminaiset asiat.

dem. & Magos.

1. Että Cuinga hän cutzu heitä hänen tygöns.

Silloin cutzui Herodes sala ne wissat miehet.

Tämä Tyranni eij julkisesta cutzunut tygöns heitä / Ninquin muut Cuningat tekewät / cosca muucalaiset ia oudot HErrat tulewat heidän tygöns / mutta salaisesta / Senpäälle / ettei se olisi tullut muillen tiettäwäxi / Sillä hän pelkäisi / että ios se olisi ilmei tullut / Nijn hänen paha ajatoxens olisi tullut estetyxi / ia lapsi olisi kätketty pois.

2. Herodexen Kysymisestä Tähden iälken.

Ja wisusti tutkisteli heildä millä ajalla tähti ilmestyi.

Tätä hän sentähden ekyseli ia tutkisteli / että hän olisi saanut tietä cuinga wanha se lapsi oli / ia olisi sitte saanut händä surmata ia tappa / waan jos eij hän sitä saisi tietä / nijn hän olisi caicki sen ikäiset saanut tappa / Ninquin hän mös sijtten teki / ia luuli surmawans händä muinen lasten seasa.

3. On Herodexen käskystä.

Mengätte sinne ia kysykät wisusti Lapsesta / ia cosca te löydätte / nijn sanocat minulle / että minäkin tulisin ia Cumartaisin händä.

Täsä hän anda cahtalaisen käskyn / ensistä / että heidän piti wisusti tutkisteleman lapsesta / cusa hän oli / ia custa hän piti löytämän hänen. Sitälikin / että heidän piti

tuleman ia sanoman hänelle/että hän mös tulisi ia cumarraisi händä/nijn cawalasti tämä Jumalatoin Cuningas taisi peittä hänen pahan aiatoxens/ia teeskeli hänensä/että hän tahdois cumarta händä / mutta sydämesäns hän ajatteli surmata händä/ia pyyti sen cansa wietellä heitä/että he olisit palatesans tulluet hänen tygöns.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Impij & tyranni terrentur ubi nullus est terror.

I. OPeme tästä / cuinga ne Jumalattomat ia Tyrannit täsä mailmas pelkäwät ia wapisewat/sijnäkin cusa eij yhtän pelco ole/ ia waicka he owat ialot ia rohkiat olewanas inhimisten nähden/nijn cuitengin on heille pelkäwäinen ia wapisewainen sydän heidän oman pahan töidens tähden/ nijn ettei heille ole yhtäkän rauha ia lepo. Ninquin sijnä 5. Mosexen kirias seiso Kirioitettu niistä Jumalattomista: HErran pitä andaman sinulle Yhden wapisewaisen sydämen/ia näettömät silmät/ ia yhden cuiwetun sielun/nijn että sinun Henges pitä oleman Rippuwaisen sinun edesäs/päiwällä ia yöllä pitä sinun pelkämän/ia eij sinun pidä oleman wissi sinun Henges päälle / huomeneltain pitä sinun sanoman ah/ios minä eläisin ehton asti/ia ehtona pitä sinun sanoman / ah/ios minä huomenen asti eläisin/sinun sydämes suuren pelgon tähden / ioca sinun pitä peliättämän. Ja Esaias Propheta sano: Ne Jumalattomat owat ninquin yxi pauhawainen meri/ioca eij taida alalans olla/nijlle Jumalattomille eij ole yhtäkän rauha sano minun Jumalani. Ja Salomonin wijsauden Kiriasa seiso: että io-

Deut. 28.

Sap. 17.

ca on epäelewäinen sen teke hänen oma pahudens/ioca hänen päällens todista ia händä duomitze. Ja yxi peliästynyt oma tundo aiattele aina ia muista caicki pahemin päin / ia pelco tule siitä/ ettei hän taida wastata edestäns / eikä tiedä hänellens apua olewan.

Esimercki tämän päälle on täsä Euangeliumisa täsä Herodexesa Cuningasa / cuinga hän hämmästyi ia pelkäisi/costa hän cuuli/että HErra Christus oli syndynyt/ia wapisi / ninquin Christus io olisi monen tuhanen sotamiehen cansa tullut Jerosolyman caupungijn händä kijniottaman/ ia cuningan wallalda poispaniman. Ninquin Augustinus sijtä Kirioitta/näillä sanoilla: Ecce jacentem in presepi, pertimescit armatus, contremescit humilem, Rex superbus, obvolutum pannis, metuit purpuratus, se on: Se ioca on sota aseisa/pelkä sitä ioca seimesä maca/coria ia ylpiä Cuningas/wapise yhden nöyrän ia köyhän lapsen edesä. Ja se ioca on purpura waatteis/pelkä sitä/ ioca räpälijn on kääritty. Nijn mös tapattui sen Jumalattoman Achab Cuningan cansa/costa hän cuuli että Israelin ia Syrian cuningat yhdestä neuwosta rupeisit sotiman händä wastan / nijn caicki hänen sydämensä wapisi hänesä. Samallamuoto mös Herodes se neliäs ruhtinas teki/cosca hän cuuli sanoman HErrasta Christuxesta ia hänen tunnustoxestans peliästyi hän / sillä hän luuli Johannes Castaian/ionga caulan hän annoi leicata ylösnosnen cuoluista. Ja taencaltainen pelco ia wapistos on caickille Jumalattomille heidän oman pahan menonsa tähden / ia owat ninquin yxi pauhawainen meri / Matth. 14.

iolla eij ole yhtäkän rauha eli lepo. Ja sentähden ioca tahto wälttä ia cartta/tämän mailmalista pelco ia wapiston/nijn eläkän Jumalan pelgosa/ wälttäkön syndi ia caicki Jumalattomat menot/iosta paha oma tundo tule/ senpäälle/että hän rauhasa ia lewosa eläisi/oman hywän tunnon cansa.

2. *Homines in rebus secundis esse insolentes, in adversis verò pusillanimes.*

II. Opeme/ cuinga tämän mailman inhimiset owat luonosta/ia cuinga he käyttäwät heitäns sekä myötä että wastoinkäymisesä ia kiusauxen aicana/nimittäin/cosca he owat rauhas ia lewosa ilman kiusauxeta/ nijn he owat hywät Christityt olewansa lupawat suuresta pitä HErran Christuxen ia hänen pyhän sanansa cansa/ia eij ikänäns sijtä poisluopua. Mutta cosca iocu ahdistos ia kiusaus päälle tule / että heidän pitä jotakin kärsimän HErran Christuxen ia hänen pyhän sanansa tähden / ia pitä händä ia hänen Euangeliumins kieldämän ia ylönandaman / eli jotakin sentähden kärsimän / ia mistaman hänen caluns/ cotonsa ia cartonansa eli hengens. Silloin näky / cuinga oikiat Christityt he owat/ rupewat Jumalasta ia hänen Sanans tunnustoxesta pois luopuman ia sitä kieldämän/ia suurembana pitämän tämän mailmalisen catowaisen Rauhan/ Calun ia Hengen/cuin HErran Christuxen ia hänen pyhän sanansa. Ninquin meille täsä on esimercki näisä Jerusalemin Caupungin asuwaisisa / jotca rauhan aicana / cosca eij mitakän tusca ollut/toiwoit ia odotit Messiasta ia olit olewanans hywät Christityt. Mutta sitte cuin hän oli syndynyt ia mailman tullut / ia heidän jotakin piti kärsimän hänen tähdens. Nijn he rupeisit pelkämän / että heidän piti iotakin heidän tähdens kärsimän / ia Suurembana pidit tä-

män

män mailman rauhan ia cunnian / cuin HErran Christuxen owat opetuslapset tegit / iotca olit rohkiat myötäkäymises / ia lupaisit kyllä pitä heidän HErrans ia Mestarins cansa. Ia erinomaisesta Petrus / ioca sanoi: Waicka minun pidäisi cuoleman sinun cansas / en minä sinua kiellä. Matth. 26. Ia cuitengin / sekä hän / että caicki muut opetuslapset hänen ylönannoit / cosca hän kijni otettin. Tämän caltaiset owat caicki luonosta / että he rauhan aicana owat wahwat Jumalan ia hänen sanansa tunnustoxesa / mutta tuscan aicana sangen heicot owat / ia ennen luopuwat Jumalasta ia hänen sanastans / ennen cuin tämän mailman rauhasta. Mutta Jumala sen nijn laitta / että ne iotca nijn tekewät / mistawat sekä HErran Christuxē / että hänen pyhän sanans / ia mös tämän mailman rauhan / Hengens ia caluns. Ninquin se tapattui Juuttain cansa / että he wijmein mistaisit Jumalan ia hänen pyhän sanans / ia mös tämän mailman rauhan / ia cuitengin olisit kyllä taitanut molemat pitä / sekä HErran Christuxen ia hänen pyhän sanansa / sekä tämän mailman rauhan / ios he olisit tahtonet. Sentähden pitä Christityt inhimiset wahwistaman itzens / Jumalan sanasa / ia oikiasa Christilisesä opisa / ettei he ristin ia tuscan tähden sitä ylönannaisi / eikä sijtä coscan iongun syyn tähden poisluowuisi / mutta loppun asti sijnä kijni pysyisit / ia ennen andawat heidän Hengens ia caicki mitä heille on / cuin he HErrasta Christuxesta / ia hänen P. sanastansa luopuwat. Sillä meidän HErra Christus itze sano: Ioca ylönanda huonens / weliens ia sisarens / Isänsä taicka äitinsä / eli lapsens / eli peltons / minū nimeni tähden / hänen pitä saaman satakertaise- Matth. 19.

sta ia perimän ijancaickisen elämän. Ja toises paic-
Matth. 10. ka sano hän: Joca minun tunnusta inhimisten edes-
sä / sen tahdon minä tunnusta / minun taiwalisen
Isän edes. Mutta ioca minun kieldä inhimisten
edesä / sen tahdon minä kieldä/minun taiwalisen
Isän edes.

3. III. Opeme tästä / nijden ulcocullatuin luonon/
Hypocritae cordis malitiam verbis amicis tegere. cuinga he taitawat peittä heidän myrkylisen ia pa-
han sijdämensä aiatuxet / makiain ia suloisten sanain can-
sa / ia toista ajattelewat / toista puhuwat. Ninquin
Dawid Psalmeisans nijstä Kirioitta sanoden: Hei-
Psal. 55. dän suuns on liuckambi cuin woij / ia sota on
heidän sydämesäns / heidän sanans on peh-
membi cuin öliy / ia on cuitengin teräwä miecka.
Esimercki senpäälle on täsä Herodexesa / iota ystäwä-
lisestä puhutteli nijtä wijsaita miehiä / iotca Idäiseldä
maalda olit tulluet ia annoi heille hywät ia makiat sanat.
Teeskeli hänens/että hän tahdoi tulla ia cumarta sitä ä-
skeinsyndynettä Judasten Cuningasta ia hänen sydäme-
säns oli murha/ia teräwä miecka/ ionga cansa hän aiat-
teli tappaxens händä/ninquin Chrysostomus sijtä sa-
no: Herodes adorationem promittit, sed gladium
acuit, & malitiam cordis, colore humilitatis, se on:
Herodes lupaisi händä cumarta / mutta miec-
kans hän teroita/ia sydämen pahuden hän peit-
tä/nöyryden muodolla eli carwalla. Tämän Hero-
dexen welie wielä nyt monda löytän mailmasa / ioinen
myrcky on sydämesä ia cuitengin tahtowat sen peittä ma-
kiaillä ia ystäwälisillä sanoilla. Ja ne owat palio wahin-
golisemat/cuin iulkiset wihamiehet: Sillä nijtä Inhimi-

nen

nen taita cartta ia cawatta / mutta nijstä ulcocullatuista eij taida waari otta.

Colmas Cappale.

SEura nyt se Colmas ia wijmeinen Cappale cusa P. Matthæus Neliälaiset asiat edestuotta.

Analysis tertiæ partis continens 4. membra.

I. On Näinen wijsasten miesten matcustamisest Jerusalemista Bethlehemin.

I. Continuatio profectionis Magorum.

Cosca he olit Cuningan cuullet/menit he matcans.

Näillä sanoilla ylistä Euangelista näitä miehiä/ ia heidän ahkerudens/ täsä heidän edesottamisesans / ettei he pahenosta ottanet Herodexesta ia Jerusalemin asuwaisista/ iotca eij mitakän tietänet/tämän Juuttain Cuningan syndymästä / Eikö sentähden ylönandanut heidän matcustoxens / He olisit taitanut aiatella/Ah meitä köyhiä miehiä/ mingä turhan työn me olema ottanet eteemä tätä pitkä matka olemma tullet tänne / suuren waiwan ja Culutoxen cansa. Me luulimma täsä löytäwäm/ sen äsken syndynen Jwttain Cuningan/ ja ajattelim että caicki nuoret ia wanhat piti tästä tietämän ia puhuman. Mutta tästä eij yxikän mitäkän tiedä/mutta caicki owat hämmästyxes meiden tulemisestam/ ia sijtä sanomasta/ cuin me oleme tähän tuonet/Me oleme tullet petetyxi sen wden Tähden cautta/Se olisi parembi ollut/että me olisim Cotona ollut. Mutta eij he ole sitä aiatellut/ eij andanut heitäns estä/mutta menit matcustaman Bethlehemin.

II. *Apparatio & præceßio stellæ.*

II. On Tähdestä / ioca heidän edelläns käwi.

Ja catzo Tähti ionga he olit nähneet Idäsä käwi heiden edellens / niijn cauwan cuin hän seisatti / sen paican päälle / Cusa Lapsi oli.

Cuinga suuren murhen Jumala pitä näistä wijsaista miehistä / että hän osotti iällens heille sen Tähdē / ionga he Idäsä olit nähnet ia asetti sen heidän iohdattaiaxens / ioca piti heille Tien osottaman Bethlehemin / ia iohdattaman heitä sinne / ia cosca he sinne tulit / seisatti se tähti huonen päälle cusa lapsi oli / ia osotti heille sen / niijn ettei heidän tarwinut kellekän kysyä / cusa päin eli huonesa se lapsi oli sisälle / sillä se Tähti hän osotti heille sen.

III. *Studium & gestus Magorum.*

III. Anda Euangelista tietä mitä hee owat tehnet / ia ylösluke täsä neliä Cappaletta.

1. *Gavisi sunt gaudio magno.*

1. Iloitzit he.

Cosca he nyt nägit Tähden ihastuit he sangen suurella ilolla.

Ja / osotta Euangelista sen cansa / että he owat ollet murhesans niijn cauwan cuin tämä tähti oli pois heidän silmistensä / ettei he sitä nähnyet Jerusalemisa ollesans / mutta cosca Jumala heille ilmoitti saman Tähdē iällens / niijn he ihastuit suuresta / ia he sijtä ymmärsit / ettei Jumala ollut poisunhottanut heitä / mutta piti murhen heistä. Ja ettei Jerusalemin asuwaiset heitä lohduttanet / eikä heille tietä osottanet / niijn Jumala itze heitä lohdutti / tämän Tähden cautta / ioca heitä iohdatti Bethlehemin. Ja käwi heidän edelläns / niijncauwan cuin hän seisatti sen huonen päälle cusa lapsi oli sisälle.

2. **Ja he cohta sisälle menit huonesen löysit lapsen äitins Marian cansa.** — 2. *Intrant domum & puerum inveniunt.*

Eij he sijtä mitäkän epäilet eikä kelleckän kysynet / sen huonen iälken cusa lapsi piti sisälle oleman / mutta he cohta menit sisälle huonesen / ionga Tähti heille osotti. Ja cosca he sijhen sisälle tulit löysit he tämän lapsen Jwdan Cuningan / sen totisen Messiaxen / ynnä Marian cansa / iota he olit etzinet. Mutta eij Cuningalisissa waatteisa iä menoisa / mutta sangen suuresa köyhydesä ia nöyrydesä. Ja ninquin Chrysostomus sano: Eij täsä ole löytänet coreita huoneita / Marmorkiwestä / eij Cuningan Linna / suuren wäen cansa / eij Sotaaseita / eij coreita hewoisita ia rattaita / eij coreita ia kijldäwäisi waatteit / mutta he löysit hänē yhdes yxikerdaisudesa / ia nöyräs huonesa / ahtas ia häiys seimes / ia pahoisa capaloisa. Ja eij cuitengan sijtä pahenost ottanet / mutta tunsit hänen olewan Messiaxen ia sen saman Juuttain Cuningan / iota he nijn cauwas olit etzinet.

3. **Mahanlangesit ia cumarsit händä.** — 3. *Procidentes terram, iterum adorantes.*

Ja sen tegit heidän maans tawan iälken / cusa caicki Cuningan edes mahanlangesit / ia händä cumarsit / ninquin Xenophon Kirioitta / että cosca iocu tahdoi tulla Cuningan eteen Persias / nijn piti hänen mahanlangeman hänen eteensä / ia se tapa on ollut enimäst caikisa idäisis maacunnisa / ia tämän heidän tawans iälken he owat mahanlangenet / cumartanet tätä lasta / eij ninquin yhtä paliasta inhimistä / mutta ninquin Jumalata / ia sitä HErra / iota oli sekä Jumala että inhiminen. — *Adoraverunt verbum in carne.*

4. *Munera offerunt.* 4. Awaisit tawarans lahioitit hänelle culda / pyhä sawu ia Myrrham.

Eij he ainoast cumartanet händä / mutta annoit mös lahjoi hänelle / sencaltaisia cuin heidän maallans Persias oli caswanut / ja he myötäns olit tuonet / Sillä se tapa oli Persias / ia muisa liki maacunnisa / että cosca he menit HErrain ia Cuningaitten tygö / nijn he weit hänelle nijtä lahjoja / cuin heidän omasa maasa caswoi.
Gen. 43. Ninquin me lueme Jacob Patriarchasta / että cosca hän lähetti hänen poicans Egyptijn sen Herran tygö / ioca sen maacunnan hallitzi / nijn hän lähetti hänelle sen maan Hedelmitä ia yrttiä / nimittäin Balsami / Mirrham.

3. Reg 10. Nijn mös me lueme sijtä Drötningistä ioca Arabiasta tuli Salomon Cuningan tygö / toi hän myötäns Culda ia callita kiwiä.

Ja nijn Palio cuin näihin lahioin tule / jotca näidät wijsat michet owat andanet / tälle lapselle HErralle Christuxelle / tunnustawat he näinen cansa hänen olewan yhden Cuningan / totisen Inhimisen / ia totisen Jumalan. Sillä ninquin Augustinus sano: Aurum solvitur ut Regi magno. Thus tanquam Deo. Myrrham tanquam homini pro salute omnium mortalium. Se on: Culda he andawat ninquin Cuningalle / Pyhä sawu ninquin Jumalalla / ia Myrrham ninquin Inhimiselle / joca caickein edestä piti cuoleman. Ja Cyprianus sano: In auro Regem, in Thure Sacerdotem, in Myrrham hominem incorruptibilem profitentur. Se on: Cullan cansa he todistawat hänen Cuningaxi / Pyhä Sawun cansa Jumalaxi / Ja Myrrhä cansa tur-

melemattomaxi inhimisexi. Ja on se tapattunut Jumalan ihmelisestä neuwosta ia edescatzomisesta / että nämät wijsat miehet owat tuonet Lahjoia / Sillä Maria ia Joseph ynnä lapsen cansa olit saanet Jumalalda käskyn / että heidän piti pakeneman Egyptin maalla / sen tyrannin Herodes Enningan edestä / joca etzei Lasta tappaxens / ia Joseph ia Maria olit Köyhät / eikä ollut heillä / millä heidän piti ruockiman heidäns wieralla maalla / Sentähden Jumala nijn laitti / että nämät Miehet toit heille Culda ia muuta / iolla he taisit heidäns ruockia Egyptisä nijn cauwan cuin he siellä olit.

IV. On sijtä ilmestyxestä cuin tapatui näille wijsaille miehille unesa. IV. *Apparitio facta in somno.*

Ja heille ilmoitettin / ettei heidän pitänyt palajaman Herodexen tygö / ia menit toista tietä omalla maallans.

Täsä meillen owat cahtalaiset asiat.

1. Että Jumala heille ilmoitti unesa / ettei heidän pitänyt palajaman Herodexen tygö / Sillä eij he taitanet ymmärtä eikä sitä tietä / mitä se Jumalatoin tyranni ajatteli / mutta uscoit hänen hywäst / hänen makian sanans tähdē / ia olisit ilman epäelemätä palaitesans poikenet hänen tygöns / ninquin hän oli käskenyt / ja sentähden Jumala ilmoitti heille / ettei heidän pitänyt palajaman hänen tygöns / senpäälle ettei he / eikä Lapsi pitänyt tuleman sen tyrannin käsijn.

2. On heidän cuuliaisudestans / että he olit Jumalalle joca heille ilmoitti / cuuliaiset / eikä tehnyet sen tyrannin käskyn jälken / mutta palaisit toista tietä cotians / ia corkiambana pidit Jumalan käskyn cuin Herodexen.

Loci communes tertiæ partis.

Opetuxet Colmanesta Cappalesta.

1. *Christum exemplo Magorum quærendum.*

I. OPeme tästä / että ninquin ne wijsat pacanaiset miehet / owat suuren waiwan ia culutoxen cansa/etzinet HErra Christusta pitkän matcan taga / nijn mös meidän pitä händä etzimän: Sillä meille on parembi tila cuin heille ombi ollut / he owat seoranet yhtä outo ia muucalaista Tähtiä/mutta meille on parembi ja kirckambi Tähti/nimittäin/ Jumalan pyhä sana/joca meille opetta sen oikean tien / ia iohdatta HErran Christuxen tygö/ Ninquin P. Pietari

3. Pet. 1.

Apostoli sano: Meille on yxi wissi ia wahwa Prophetalinen sana / ia tee hywin teittä / että sitä waarin otitta/ ninquin walkeudesta ioca pimeydes walistapi nijn cauwain cuin päiwä tule / ia coin tähti ylöskäypi teidän sydämisän. Eij mös meille ole pitkä matca waeldamista / ninquin ne pacanaliset miehet owat waeldanet/Sillä Jumalan sana on meidän tykönäm / ja saamma sitä cuulla joca hetki ia aica / jos me tahdomme muutoin meitäm wähä waiwata. Mutta sen pahembi me olemma nijn laiscat ia hitat / että me harwoin käymme Kirckon Jumalan sana cuuleman. Nämä owat waeldanet colmatta sata peniculma/me en tahdo waelda yhtä peniculma eli puolda. Monicahdat Jumalä sanaan peräti suuttuwat ia ylöncatzowat/ eikä ole yhtäkän rackautta Jumalä sanan tygö. Nijtä pitä wijmeisnä päiwänä nämä wijsat miehet duomitzeman/Ninquin HErra Christus sanoi / Phariseusten ia Kirianoppenitten tygö: Niniwiterin miehildä pitä ylös nouse-

man duomion/ tämän sugun cansa / ja duomitzeman heitä. Sillä he paransit heitäns Johannexen saarnasta. Ja Drötningin maalda pitä ylösnouseman duomion / tämän sugun cansa ia duomitzeman sitä. Sillä hän tuli mailman ärestä cuuleman Salomonin wijsautta/ ia catzo/ täsä on suurembi cuin Salomon.

II. Että nämät wijsat miehet owat ihastunet suurella ilolla cosca he näit Tähden/ opemma sijtä/ custa meille täsä mailmas suurin ilo ja riemu tule/ nimittäin/ sijtä oikeasta walkeuden auringosta / HErrasta Jesuxesta Christuxesta ia hänen tunnostans/ cosca me hänen tunnemma hänen pyhäsä sanasans / joca on yxi lyhty meidän jalcain edesä/ Ninquin David sano: Ja hänesä ia hänen oikeasa tunnosans seiso Caicki meidän ilon ia riemun ia rauha. Ninquin HErra Christus itze sano: Tämän mailman ilo ia riemu eij seiso mailmalisesa menosa / jotca cuitengin owat catowaiset / ia eij taida cauwain pysyä / ia ninquin ne owat catowaiset / nijn mös caicki se ilo ia riemu ioca nijstä tule / on catowainen / ia eij taida olla pysywäinen. Mutta se ilo ia riemu / ioca on HErrasa Christuxesa Jesuxesa / on se oikea ia wahwa ilo / iolla eij yhtäkän loppua ole / waan pysy ijancaickisesta. Ninquin HErra Christus sano P. Johannexen tykönä: Teidän Sydämen pitä iloitzeman/ia eij yxikän pidä teildä teidän ilon poisottaman. Ja Chrysostomus sano: Joca Jumalata pelkä / ninquin hänen tule/ ia hänen päällens uscalda / hänellä on caicki ilo ia riemu. Ja tämä ilo on alcu sijhen ijancaickisen ilon ia riemun / iosa meidän pitä ijancaickisesta oleman / cu-

2. *Summum nostrum gaudium esse in Christo.*

Joh. 16.

Ioh. 16.

sa on ninquin Augustinus sano: Gaudium sine dolore, sanitas absque dolore, lumen sine tenebris, vita sine morte. Se on: Ilo ilman surutta/ terweys ilman kiwutta/ walkeus ilman pimeydetä/ elämä ilman Cuolemata.

3. *Munera nostra Deo esse offerenda.*

III. Opeme/ että meidän pitä mös Ufframan Jumalalle meidän lahjam/ ninquin nämät wijsat miehet owat tehnet.

Ensist pitä meidän hänelle Ufframan yhden nöyrän ja Sydämelisen rucouxen. Sillä Rucous on Jumalalle yxi kelwolinen ia otolinen Uffri/ Sentähden sano Dawid. *Psal. 141.* Minun rucouxen olcon sinun edesäs/ ninquin yhden pyhän Sauwun uffri/ ia minun käten ylendäminen ninquin ehto uffri. Sitälikin pitä meidän ylistämän ia kijttämän Jumalata/ ia ufframan hänelle meidän kijtoxem/ ninquin Dawid sano: *Psal. 50.* Uffra Jumalalle kijtosuffri ia maxa sillen caickein corkemalla Sinun lupauxes. Ninquin hän mös itze on tehnyt ia uffranut Jumalalle kijtos uffrin: Minä tahdon (sano hän) kijttä Jumalata wirttein cansa/ ia suuresti cunnioitta händä kijtoxen cansa. Se pitä Jumalalle paremin kelpaman/ cuin yxi nauta/ iolla owat sarwet ia Sorkat. Colmanen Kerran pitä meidän ufframan Jumalalle meidän ruumin/ yhdexi eläwäxi uffrixi. *Rom. 12.* Ninquin P. Pawali mana sanoden: Minä manan teitä rackat weliet/ Jumalan armon cautta/ että te annatte teidän ruumin yhdexi uffrixi/ ioca on eläwä pyhä/ Jumalalle kelwolinen/ teidän cohtulisen Jumalan palweluxen/ Ja älkät pitäkö/

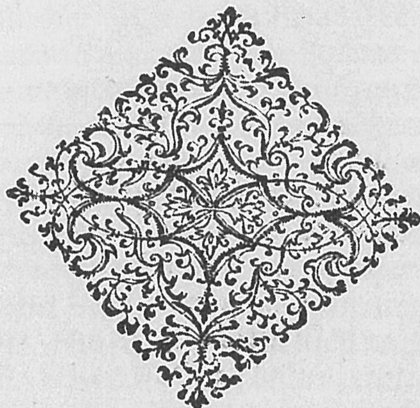
teitän/

teitän tämän mailman iälkin / mutta muuttacat teitän / teidän mielen wdistoxen iälken. Näistä uffreista sano Chrysostomus: Me ufframmme culda tällä äsken syndynellä Cuningalla / cosca me hänen edesäns paistamme / ninquin taiwalinen walkeus / Me ufframme hänelle pyhä Sauwu / cosca lihaliset aiatoxet alinomaisen rucouxen cautta meidän sydämestäm sammuwat. Myrrham me ufframme / cosca me lihaliset himot meistäm cuoletamme.

IV. Opeme / cuinga Jumala pitä murhen niistä / iotca händä sydämestens etziwät / wariele ia suoiele heitä caikesta waarasta ia wahingosta. Ninquin Psalmisa seiso: Cuinga suuri on sinun hywydes / iongas olet kätkenyt niille / iotca sinua pelkäwät / ia niille osotat / iotca sinun päälles uscaltawat / inhimisen lasten edesä / sinä kätket heitä salaisesta / sinun tykönäs / iocaitzen toran edestä / sinä peität heitä Maiasa / niinen ristelewäisten kielten edestä. Ja Esaias Prophetan tykönä seiso: Minä tahdon teitä canda wanhan ikän asti ia siihen asti / cuin te tuletta harmahaxi / minä tahdon tehdä / minä tahdon ylösnosta / canda ia autta. Niin mös P. Pietar Apostoli sano: HErra taita autta / ne Jumaliset kiusauxisa / mutta ne Jumalattomat pitä hän duomio päiwän rangaista. Esimercki on sen päälle täsä Euangeliumis / cuinga Jumala on warielut näitä wiisaita michiä ia heitä estänyt / ettei heidän pitänyt tuleman Herodexen käsiin. Niin mös Jumala on wariel-

IV. *Discimus, Deum sibi fidentes defendere.* Psal. 31. Esa. 46.

lut Dawidin Saulin käsistä. Samallamuoto mös P. Pietarin Apostolin Herodexen käsistä: Ja monda muuta senkaltaista esimercki meille on / wanhasa ia wdesa Testamentisä / euinga Jumala warielt ne colme miestä tulises ugnisa. Daniel Prophetan / Jalopeurain luolasa / Pauluxen haaxi ricossa. Sentähden eij pidä meidän pelkämän tämän mailman Tyrannei / mutta uscaltaman HErran päälle / ioca taita caicki heidän pahat neuwons särkiä / tyhiäxi tehdä / ia hänen omans wariella.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 2. Lugus.

COsca Jesus oli caxitoistakymmendä ajastaica wanha / waelsit he Jerusalemijn Juhla päiwän tawan iälken / ia cuin päiwät olit täytetyt / palaisit he cotians. Nijn Pilti Jesus jäij Jerusalemijn / ia hänen wanhemans eij huomanet sitä. Waan he lwlit hänen olewan seurasa. Ja he edes käwit yhden päiwäcunnan / ia etzeit händä Langoins ia tuttawains seasa. Ja cuin eij he händä löytänet / palaisit he Jerusalemijn ia etzit händä. Ja se tapatui / colmannen päiwän perästä / löydit he hänen

Templisä istuwan opettaitten keskellä / cwl-
delewan heitä / ia kysywän heille. Ja caic-
ki jotca hänen cwlit hämmästyit ylitze hänen
ymmäryxens ia wastauxens. Ja cuin he hä-
nen näit / ihmettelit he : Ja sanoi hänen äi-
tins hänellä / Poicani mixi sinä meille näin
tegit? Catzo sinun Isäs ia minä olemme mur-
hettein etzinyet sinua. Ja hän sanoi heidän
tygöns : Mikä se on / että te etzittä minua?
Ettekö te tietänyet että minun pitä nijsä o-
leman / iotca minun Isäni owat? Ja eiwät
he ymmärtänyet sitä sana / ionga hän heille
puhui. Ja hän alasmeni heidän cansans / ia
tuli Nazarettin / ia oli heille alamainen.
Mutta hänen äitins kätki caicki nämät sanat
sydämens. Ja Jesus menestyi wijsaudes / ia
ijäs / ia armos Jumalan ia inhimisten edes.

Exordium à transitione.

TE cwlitte HErran Ilmestys päi-
wänä saarnattawan / cuinga meidän HEr-
ra Jesus Christus on hänens ilmoittanut /
nijlle pacanaisille wijsaille miehille / iotca I-
dästä yhden Tähden cautta / olit tulleet Jeru-
salemijn händä etzimän / ia sieldä Bethlehemaan owat
matcustanet. Nyt tämän päiwän päälle te saatte cwlla /

cuin-

cuinga hän on hänens Jerusalemin Templisä ilmoittanut/cosca hän oli caxitoistakymmendä ajastaica wanha/ istuin opettaitten keskellä / ewldelen ia kysellen heitä/sencaldaisen wijsauden cansa/ että caicki iotca hänen ewlithämmästyit ylitze hänen ymmärryxens/ia sen cansa osotti/että hän oli totinen Messias Jumalan Poica / iosa caicki wijsauden tawarat owat salatut. Ja tule täsä täytetyxi se cuin Propheta Haggæus oli hänestä Propheterannut sanoden: Minä tahdon liicutta taiwan/maan/meren ia sen cuiwan/ ia caicki pacanat tahdon minä liicutta/ ia silloin pitä tuleman caickein pacanain lohdutos/ia tahdon täyttä tämän huonen cunnialla / sano HErra Zebaoth. Sillä minun owat hopiat ia cullat/ sano HErra Zebaoth. Sen wijmeisen huonen cunnia pitä swrembi oleman/cuin sen ensimäisen on ollut / sano HErra Zebaoth. Col. 2. Hag. 2.

Joilla sanoilla Propheta ennusta / että Messias HErra Christus pitä opettaman Jerusalemin Templisä / joca jälkin Babylonian fangiuden ylösrakettin / ia sentähden piti sen Templin Cunnian oleman swreman/ cuin sen endisen Templin cunnia oli. Sillä se endinen Templi / ionga cuningas Salomon annoi ylösraketa/ oli caunistettu ulconaisen caunistoxen cansa. Mutta se toinen caunistettin HErran Christuxen Jesuxen saarnan cansa / sentähden että hän siinä itze opetti ia saarnaisi / ia osotti hänen Jumalisen wijsaudens. Ja kirioitta P. Lucas täsä coco Historian / mitä HErra Christus on tehnyt ia puhunut hänen lapsudesans / ia nuorella iälläns/ siihen asti cuin hän tuli colmenkymmenen ajastajan

wanhaxi / nimittäin / että hän on käynyt Jerosolyman Templisä ia oli Marialle hänen Eitillens ia Josephille alamainen.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen colmannen käskyn cansa / sentähden että HErra Christus / Maria ia Joseph / owat Juhla pitänet Jerusalemisa ynnä muinen cansa.

Ja mös sen toisen osan cansa uscon tunnustoxesa: Sentähden että täsä Euangeliumisa saarnatan Herran Christuxen personasta ia wirgasta.

Tämä Euangelium Jaccan colmen Osan.

Propositio tres partes continens.

I. Sijnä Ensimäises me saame cwlla cuinga meidän Herra Christus on matcustanut Jerusalemin Templijn hänen wanhembains cansa / ia sinne jänyt heistä.

II. Osas saame cuulla cuinga Maria ia Joseph sittä cuin he olit händä etzinet colme päiwä / löysit hänen Templisä / istuwan opettaitten keskellä.

III. Me saame cwlla / että HErra Christus on seuranut / heitä Nazarettin / ia ollut heille alamainen.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis quatuor membra in se continens

NIjn paljo cuin tähän ensimäisen Osan tule edespane Euangelista sijnä neliä erinomaista cappaletta.

I. Profectio Christi.

I. On HErran Christuxen matcustoxesta Jerosolyman.

Cosca JEsus oli caxitoistakymmendä ajastaica wanha / waelsit he Jerusalemijn juhla päiwän tawan jälken.

P. Lucas näinen sanain edellä kirioitta/ että hänen wanhemans menit ioca wuosi Jerosolyman / päsiäis Juhlalla. Ja anda sen cansa tietä / että he owat ollet ewliaiset HErran käskyllä/ ia ahkerat Jumalan palweluxesa. Sillä Jumala oli käskyn andanut Jwttaille/ että heidän piti colme kerta / ioca wuosi cocon tuleman Juhlalla / ia oli myös säätänyt yhden wissin paican / cusa heidän piti Juhla pitämän / nimitäin/ Jerosolymasa/ Josa HErran Templi ia se oikia Jumalan palwelus oli. Sijhen heidän piti cocon tuleman/ia pitämän ne colme Juhla: Päsiäis Juhlan/ Wijcko eli Heluntai juhlan ia Lehti majan juhlan / Ninquin sijtä seiso kirioitettu Toisesa ia Colmanesa ia wijdenesä Mosexen kiriasa. Samalmuoto oli myös wissin aian heidän etens pannut / cosca heidän itzecungin juhlan piti pitämän. Päsiäis Juhlan heidän piti pitämän kewäillä/cosca Jywä heille cucoisti. Ja sen Juhlan piti heidän pitämän sentähden / että Jumala oli heitä ulgosjohdattanut Egyptin orjudesta/punaisen meren läpitze/wäkewän käden cansa / ia / silloin heidän piti syömän päsiäis Lamban. Wijcko Juhlan piti heidän suwella pitämän/cosca heille oli elon aica / Sentähden että Jumala oli sen päiwän päällä andanut lain Sionin wuorella. Ja silloin piti heidän wtisesta ufframan Herralle/sijtä cuin he olit ylösleikanet heidän pellostans. Lehtimajan Juhlan heidän piti sykysyllä pitämän/ cosca jywät olit huonesen cootut/ Sentähden että Jumala oli heitä warielllut ia ylhällä pitänyt corwesa/ palian taiwan alla Lehti maioisa / neliäkymmendä wuotta / ia mannan sen taiwalisen leiwän cansa/ heitä siellä ruockinut.

Exod. 12. Leuit. 23. & 23. Deut. 16.

Neil-

Näille Colmelle Juhlalle owat Jesuxen wanhe-nat joca wuosi / mennet HErran lain Jälken Jerosolyman templijn / ia eij waiwoin itze mennet / mutta owat mös ottanet Jesuxen cansans / cosca hän oli caxitoista-kymmendä wuotta wanha. Ja owat tahtonet händä harioitta / ynnä heidän Cansans Jumalan palweluxen / waicka eij hän ollut / hänen Personans puolesta sen Lain ala annettu / Sillä hän itze oli lain HErra / joca lain oli ulgos andanut. Mutta hän annoi itzens lain ala

Galat. 4. meidän tähden / **Senpäle että hän meitä päästäisi Lain kirouxesta.** Ja sentähden hän meni Jerosolyman heidän cansans / ia käwi sinne Nazaretistä caxikymmendä peniculma / hänen nuorella ijällens / ia eij säästänyt händäns / waicka cuinga waiwalinen se hänellä oli.

Ja nijn palio cuin Marian hänen Eitins tule / nijn eij olisi hängän ollut welcapä sinne menemän / Sillä se laki eij ollu annettu waimoille / mutta miehille / Ninquin

Deut. 16. sijtä seiso kirioitettu. 5. Mosexen kiriasa näillä sanoilla: **Colme kerta ajastaiasa pitä caiki miehen puoli / teidän seasan tuleman sinun HErras Jumalas eten / sijhen paickan cuin HErra ulgos walitzi.** Mutta Maria swresta halusta ia rackaudesta Jumalan palweluxen / meni sinne ynnä muinen cansa / muille waimoille hywäxi esimerkixi / että heidän mös pitä racastaman Jumalan palwelusta / ia swren halun cansa menemän HErran Templijn.

II. *Perseverantia in peragendo cultu Divino.*

II. On heidän wijpymisestäns Jumalan palweluxesa.

Ja cuin päiwät olit täytetyt palaisit he cotians.

Jumala oli nijn säätänyt hänen laisans / että päsiäis Juhla piti pidettämän Seitzemen päiwä. Ja se ensimäinen ia wijmeinen päiwä piti oleman swrimat / ia sentähden Maria ia Joseph ynnä HErran Christuxen cansa / wijwyit Jerosolymasa nijn cauwan cuin ne päiwät olit täytetyt. Eij he swtunet Jumalan palweluxen eikä keskenen sijtä pois lähtenet / ninquin nyt (sen pahembi) kesken juostan ulgos kircosta. Mutta he wijwyit sijnä nincauwan / cuin Jumalan palwelus pidettin / ia ne seitzemen päiwä olit täytetyt. Ja cosca ne päiwät olit täytetyt ia caicki Jumalan palwelus ulcona oli / nijn he läxit sieldä / ia palaisit cotians Nazaretijn / custa he olit lähtenyt.

Tämä tosin on ollut ylistettäpä asia heisä / että he owat nijn ahkerat ollet Jumalan palweluxesa / ia eij sijhen swttunut / mutta päättänet sen caikesa Jumalisudesa.

III. On HErran Christuxen jäämisestä Jerusalemijn. III. *Christi Ierosolymis remansio.*

Nijn Piltti Jesus jäij Jerusalemijn / ia eij huomanet hänen wanhemans / waan he luulit hänen olewan seurasa.

Täsä Euangelista meille colminaiset asiat edespane.

1. Että Jesus on jäänyt Jerosolyman. Eij kewydestä / eikö tapaturmasta / ninquin muut lapset jäwät wanhemistans / eikä mös ole sitä tehnyt ylöncatzesta

eli cangiudesta hänen wanhembitans wastan: Mutta hän on sen tehnyt/swrenia corkian syyn tähden / nimittäin/että hän olisi nijsä cuin hänen Isäns owat / ninquin hän itze wastaisi Marialle hänen äitillens / ia tahdoi sen cansa tietä anda ia osotta/hänen wircans/että hän oli tullut yhdexi opettaiaxi tähän mailman.

2. Ettei hänen wanhemans sitä huomanet / että hän jälj pois. Sillä he lwlit hänen olewan seurasa. Maria ia Joseph eij he heidän wircans täsä oikein tehnyet/ ettei he Jesuxesta paramin waaria ottanet/ mutta unhotit hänen Jerosolyman / ia eij huomanet händä pois olewan. Sillä Jumala oli heille poicans usconut / että heidän piti händä holhoman/ia hänestä waari ottaman. Ja waicka hän oli Jumalan ainoa poica/ia taisi itzens kyllä wariella / ilman inhimisten awuta / ettei händä yxikän taitanut wahingoita: Nijn cuitengin olisi heidän pitänyt tekemän heidän wircans / ia paraman waarin ottaman hänestä.

3. **Että he lwlit hänen olewan seurasa.**

Näillä sanoilla Euangelista anda tietä / sen syyn mixi eij he händä huomanet. **Sillä** (sano hän) **he lwlit hänen olewan seurasa.** Beda ia Lyra he Kirioittawat / että Juuttain canfalle on se tapa ollut/että miehet owat erinäns seisonet Templisä waimocansasta/ ninquin nyt wielä se tapa on / ia cosca he matcustit tälle Juhlalle/ ia palaisit he tacaperin cotiansa / nijn he käwit eriioucosa miehet ia waimot / mutta lapsilla oli se wapaus/että he seuraisit taicka isä taicka äitiä. Ja sentähden Joseph lwli Jesuxen Marian cansa olewan. Maria taas aiatteli että hänen piti oleman Josephin cansa / ia sentähden

den eij he händä huomanet/mutta luulit hänen olewan seurasa.

IV. On Marian ia Josephin etzimisestä. IV.

Inquisitio apud cognatos & notos.

Ja edeskäwit yhden päiwäcunnan/ ia etzeit händä Langoins ia tuttawains seasa. Ja cuin eij he händä löytänet/ palaisit he Jerusalemijn ia etzeit händä.

Cahtalaiset asiat Euangelista täsä edestuotta meille.

1. Että he edeskäwit yhden päiwäcunnan/ ia etzeit händä Langoins ia tuttawains seasa.

Cuinga pitkä sen päiwäcunnan matca on ollut/ eij hän sitä nimitä. Mutta neliän eli wijden peniculman matca se on taitanut olla/sillä waimot ia lapset/ eij woinet enämbätä päiwäsä käydä/ ia cuin he sen päiwäcunnan olit käynet/ ia tulit yösialla/ ia näit ettei hän ollut cummangan cansa/rupeisit he etzimän händä Langoin ia tuttawain seasa/kyselit yhdellä ia toiselle/ios iocu oli hänen nähnyt/taicka heidän seurasans eli mualla.

2. Että he palaisit Jerosolyman ia siellä etzeit händä/cosca eij he händä löytänet yösialla Langoin ia ystäwitten seasa/nijn he palaisit idllens Jerusalemin / ia etzeit händä siellä maiasa cusa he olit sisälle ollet ensistä / ia sitte mualle. Täsä nyt Maria ymmärtä todexi sen Prophetian/cuin P. Simeon oli hänellä sanonut ia ennustanut/että yxi teräwä miecka piti käymän hänen sieluns läpitze/sillä se suru ia murhe / cuin Marialle oli ne colme päiwä/cuin hän etzei händä/oli ninquin yxi teräwä miecka ioca käwi hänen sieluns läpitze/ sentähden että hän

cadotti hänen poicans / ioca eij ollut palias inhiminen / nutta mös Jumalan ainoa poica / ionga hän oli lähättä-nyt tähän mailman lunastaman inhimistä synnistä ia ijancaickisesta cuolemasta. Ja taisi Marian mielen monda juosta / ia aiatella / ios hän tuli sen Tyrannin Herodexen taica muinen wihamiesten käsin / ninquin murhelliset inhimiset aiattelewat caickia päin / ia on hänen mielensä ilman epälemätä tämän caltainen ajatus tullut. O minua köyhä ia onnetoinda waimo cuinga minä olen pahoin tehnyt / että minä olen cadottanut Messiaxen Jumalan ainoan poian / mailman wapattaian. Jumala on ulgoswalinut minun / caickein waimoin seasa / maan päälle / että minun piti synnyttämän hänen Poicans / tähän mailman. Ja minä olin nijn kijttämätöin sen swren armon ia lahian edestä / etten minä paramin hänestä waari ottanut. Ewa hänen syömisens cautta saatti caicki hänen idälkentulewaisens ijancaickisen cadotuxen / Minä nytt olen toinen Ewa / ioca olen poiscadottanut sen ioca piti lunastaman inhimiset sijtä cadotuxest Cuinga minä taidan ikänäns tämän wastata Jumalan ia Inhimisten edesä? Tämä murhe Marian sydämesä on ollut swremmbi cuin iocu taita aiatella.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisest Osasta.

I. *Festa & Sabbatha obserbanda exemplo parentum Christi.*

I. OPEme tästä että ninquin meidän HErran JEsuxen Christuxen wanhimat owat ioca wuosi / mennet Jerusalemin Juhlalla HErran Lain Jälken / nijn pitä mös meidän juhlat ia pijhä päiwät pitämän swresa cunniasa / ia menemän

Templin eli Kirckon Jumalan sana cwleman / ia caickesa Jumalisudesa ne pitämän. Ja waicka eij me ole sidotut Jwttain Sabbatijn ia Juhla päiwijn / iotca he pidit wanhasa Testamentisä Sillä HERRA Christus on meitä nijstä wapattanut Nijn Cuitengin olemme sidotut nijhin Juhlijn ia Sabbatijn / cuin Jumalan seoracunda hamast Apostolitten ajasta on pitänyt / ia wielä nyt pitä. Sillä ninquin Jwttain cansa sen colmannen käskyn jälken olit welcapäät pitämän sen seitzämännen päiwän wijcosa / nimittäin / Lauantai päiwän / ia muut juhla päiwät / cuin Jumala oli heille sätänyt pidettä. Nijn mös me olemme welcapäät pitämän meidän Sabbatijn / nimittäin / Sunnuntai päiwän / Apostolein päiwät / ia muut juhla päiwät / jotca nyt wdesa Testamentisä Jumalan seuracunnisa pidetän sen saman colmannen käskyn jälken. Ja pitä meidän seuraman Marian ia Josephin esimerki / ia sencaltaisen cwliaisuden ia sydämelisen halun cansa / nijtä pitämän / cuin he owat pitänet / jotca owat mennet Nazaretista Jerosolyman caxikymmendä peniculma / colme kerta ajastaiasa. Gal. 5. Coloss. 2.

Sillä meille on palio parembi tila cuin heille oli / ioille owat kirckot läsnä ia saame joca hetki cuulla Jumalan sana. Ja ninquin Maria ia Joseph owat wijpynet ia odottanut Jerosolymasa / nincauwan cuin päiwät olit täytetyt ia Jumalan palwelus oli ulcona: Nijn pitä mös meidän wijpymän kircosa nin cauwan cuin Jumalan palwelus on ulcona ia hywästi siugnaus meidän ylitzem sanotan / ia eij [illegible] sitä ulgoslähtemän / ninquin monicahdat tekewät. Ja eij ole sijnä kyllä että

wanhemat itze menewät kirckon Jumalan palw: lusta pitämän / mutta pitä ottaman heidän lapsens ia perhens cansans / Ninquin Maria ia Joseph ow at tehnet / iotca weit HErran Christuxen Jerosolyman Templin heidän cansans. Ja me lwemma cuinga pyhät Patriarchat ia muut Jumaliset inhimiset owat heidän lapsens harioittanet oikiasa Jumalan palweluxesa. Ja tosin/ sen Jumala wielä nyt waati caikilda wanhemilda että he caswattavat

Ephes. 6. heitä Jumalan oikiasa tunnosa ia HErran manauxes/ ia tahto että cosca he tulewat sillä ijällä / että he taitawat Jumalan sanan ewlla / pitä wiemän heitä Kirckon cansans / senpälle että he cohta lapsudesta Harioitettaisin oikian Jumalan palweluxen.

2. II. Opeme / custa suurin murhe ia suru tule Inhimisillä täsä mailmasa / nimittäin sijtä / cosca HErra Christus heidän sydämistäns pois cato / Sillä hänesä on caicki ilo ia riemu / ia cusa eij hän ole / sijnä eij taida olla yhtäkän ilo. Ninquin meille täsä esimercki on/ että cosca Maria ia Joseph cadotit HErran Christuxen / nijn he tulit suuren murhen / surun ia sydämen kipun/ Ninquin Maria sen itze tunnusta sanoden. Me olemma murhettien etzinet sinun. Ja eij saanet yhtäkän ilo ennen cuin he hänen löysit.

Amisso Christo ex corde amittitur omnis laetitia.

Tämän mös Dawid Cuningas on todexi löytänyt / Ninquin hän itze walitta sen ylitze Psalmeisans sanoden: HErra mixi sinä menet nijn cauwas / ia kätket sinus tuscan aicana. Item. Cuinga cauwan tahdot sinä minun unhotta/ ia cuinga cauwan sinä peität sinun caswos/ minun edestäni/ cuinga cauwan pitä minun murhettiman minun sielusani /

Psal. 10.

Psal. 13.

ia su-

ia suremman socapäiwä sydämesäni. Item. Jumala ewle minua / sillä wesi käypi Waman minun sieluni asti / Minä wajon aläs sywyteen cusa eij yhtäkän pohia ole / minä olen tullut sywän wirtan / ia wirta rahto minua upotta / Minä olen hwtanut minuni wäsyxin / minun äneni on langenut / näky puuttu minulda / että minun nijn cauwan pitä odottaman minun Jumalani iäkken. Psal. 69.

Tämäncaltainen suru ia murhe ia walitus tule usein Inhimisten päälle cosca Jumala ristin ia tuscan aicana kätke hänens / ia on ninquin hän cauwas meidän tykö olisi pois mennyt / ia meitä unhottanut / Ja silloin Jumala näky olewan inhimisten mielestä wihainen / joca eij tahdo ewlla eikä auta heitä / eikä tunne yhtäkän lohdutosta heidän sydämesänsä. Tämä on yxi cowa ia raskas kiusaus / ia moni sen alla on waipunut / Ninquin Cain, Saul, Achitophel, Judas Iscarioth / Franciscus Spira, ia mwt sencaltaiset / iotca epäelit Jumalan armosta ia tulit cadotetuxi sielun ia rwmin cansa. Sentähden tule meidän rucoilla ynnä Dawidin cansa ia sano: Käännä sinus minun tygöni sinun swren armos jälken / ia älä peitä sinun caswos sinun palwelias edestä / Sillä minun on ahdistus päälle tullut / ewle minua nopiast / lähesty minun sieluni tygö / ia pelasta händä. Psal. 69.

Toinen Osa.

ENsimäisesä Osasa te ewlitta että HErra Christus on mennyt hänen wanhemmains cansa Jerosalemijn / juhla päiwän tawan jälken / ia sin-

nę jäänyt heistä / ewlitta mös euinga hänen wanhemans owat händä etzinyt Langoin ia Tuttawitten seasa/ia euin eij he händä löytänet / palaisit he Jerosolyman: Nytt tä-sä toisesa Osasa me same ewlla / mitä siellä on tapattu-nut / sitte cosca he sinne tulit.

Analysis secundæ partis in se tria membra continens.

Ja on meille täsä colme erinomaista cappaletta.

I. Euinga he owat löytänet HErran Christuxen.

I. Inventio Christi.

Ja se tapatui colmannen päiwän perästä löysit he hänen Templis / istuvan opettajaden keskellä / ewldelewan heitä/ ia kysywän heille.

Näisä sanoisa Euangelista colme asian Haara edespane.

Tempus.

1. On sijtä ajasta / cosca he owat löytänet hänen/ Nimittäin/colmannen päiwän perästä/sitte euin he läxit Jerusalemista cotia päin/ ia JEsus oli jäänyt heistä pois / Nijncauwan hän on ollut heildä cadoxisa/ia he nijn monda päiwä owat händä murheisans etzinet.

Locus.

2. Sijtä paicasta cusa he owat löytänet hänen.

Jerusalemin Templisä opettaitten keskellä.

Eij he löytänet händä Juoxendelemasta/catuilla ia raitilla muinen lasten cansa/ mutta HErran Templisä / cusa Jumalan palwelus pidettin/istuuan opettaitten keskellä. Monicahdat oppenet miehet kirioittawat/ että hän on ollut uffriarcun tykönä / cusa oppenet miehet owat istunet / Lakia ia Prophetit lukenet ia ulgostoimittanet / ia muita harjoituxia sijnä pitänet / kysymisen ia wastauxen cansa. Ja HErra Christus itze sijnä paicasa/

sittä cuin hän sarna wircan oli astunut / on mös opettanut.

3. On sijtä tegosta / mitä hän on sijnä tehnyt. 3.

Actiones Christi disputando opponendo & respondendo

Hän on ewldelut ia kysellyt heitä.

Mutta mitä hän on kysellyt heille ia ewldellut / eij täsä Textijä sijtä mitäkän seiso. Mutta se kyllä on tiettäwä / ettei se ole ollut turhista asioista / mutta swrista ia corkeista opin cappaleista / cuin on Messiaxen Personasta ia wirgasta / ia sijtä oikiasta pääsiäis lambasta / iota piti uffrattaman caiken mailman syndein edestä / niistä hän on puhunut heidän cansans ia kysellyt heille.

II. On nijnen hämmästyxestä iotca händä ewlit. II.

Admiratio & stupor auditorum super intelligentiam Christi.

Ja caicki iotca hänen ewlit hämmästyit ylitze hänen ymmärtyxens ia wastauxens.

Meidän HErra Christus osotti täsä hänen Jumaluden wijsaudensa ia ymmärryxensä / hänen puhesansa cuin hän täsä piti / nijnen oppenitten cansa / ia nijn ulgos toimitti Prophetain Kirioituxia / nijn hänen kysymisens ia wastauxens / sencaltaisen swren ia corkian wijsauden cansa edestuotti / ettei opettaiat taitanut mitäkän sijhe wastata / mutta olit äneti hänen edesäns. Sentähden caicki ne iotca sijnä olit ia ewlit hänen / ihmettelit ia hämmästyit sen ylitze / että yxi sencaltainen nuori Pilti / iota oli cahdentoistakymmenen aiastaian wanha / taisi nijn wijsasti ia toimelisesta puhua / nijn swrista ia corkeista asioista / nijn että hänen wijsaudens käwi ylitzen caickein opettaitten wijsauden ia ymmäryxen. Ja on HErra Christus mös osottanut sen cansa / että hän oli tullut tähän mailman yhdexi opettaiaxi ia sarnaiaxi. Ninquin

hän mös iälken hänen Castens sen uscolisesta teki/ saarnaten Euangeliumi Judeasa/ Galileasa ia Samariasa.

III. *Alloquium Mariæ ad Iesum.* III. On sijtä puhesta cuin Maria piti poicansa/ Jesuxen tygö.

Ja cuin he hänen näit Ihmettelit he/ ia sanoi hänen Ettins hänellä/ Poican/ mixi sinä meille näin teit? Catzo/ sinun Isäs ia minä olemme murhetin etzinnyt sinua.

Näissä sanoissa meille cahtalaiset edespannan.

I. *Admiratio parentum.* 1. Että he ihmettelit sitä että he nägit Jesuxen istuwan Templisä opettaitten keskellä/ ia cwlit hänen puhuwan/ nijn swrista ia corkeista asioista.

2. *Expostulatio Mariæ cum filio.* 2. Että Maria nuhteli poicans/ sentähden/ että hän jäij heistä poijes/ ia eij seurannut heitä/ cuin hän tahdoisi sano: Minun poicani mixi sinä jäit meistä pois/ eikö sinun pitänyt meitä seuramā/ cosca me cotia päin läxime: Jumala tietä sen murhen ia sydämen kiwun cuin meille on ollut sinua etzeisä/ sillä me pelkäisime että sinun piti ioku wahingo tapattuman Minä monda wesi pisarata olen päästänyt sinun tähdes. Ja näin Maria lyckä poicans päälle caicken syyn/ tolla itze swrembi syy oli/ ioca poiastans eij paramin waari ottanut/ cosca hän Jerusalemista läxi matcan.

IV. *Responsio & Apologia Christi.* IV. On HErran Christuxen wastauxesta/ Marian puhen päälle.

Ja hän sanoi heille/ mitä se on että te etzittä minua? Ettäkö te tietänyt/ että minun pitä nijsä oleman/ iotca minun Isäni owat/

ia

ia eiwät he ymmärtänyet sitä sana ionga hän heille puhui.

HErra Christus wasta hänen äitins toimen canssa/ia osotta että hän heistä pois jäij/ sillä hänen wircans sen waadei. Cuin hän tahdoisi sano: Eij sinulle ole yhtäkän oickeutta minua nuhdella/eikä mös teidän tarwinnut minua etzimän/ia nijn swresta murhettiman. Sillä en minä ole sentähden tullut tähän mailman/että minun pitä aina oleman teidän tykönän ia seurasan. Minun taiwalinen Isän on minun lähättänyt tänne / opettaman ia saarnaman/händä pitä minun enämbi ewleman/cuin teitä ia hänen tahtons tekemän. Mutta sen nöyryden ia ewliaiswden/cuin sinulle tule/sen olen minä tehnyt / ia tahdon wiellä wasta tehdä. Ja seiso tästä textisä / ettei he ymmärtänyet sitä cuin heille sanottin. Ja waicka he sen kyllä tiesit/ että hän oli Messias Jumalan Poica / nijn cuitengin eij he tietänet eikä ymmärtänet / mikä hänen wircans piti oleman nimitäin/että hänen piti opettaman ia sarnaman.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secunda partis.

I. OPeme tästä toisesta Cappalesta cusa meidän pitä etzimän ia löytämän meidän Herran Jesuxen Christuxen/nimittäin/ Templisä eli kircosa/ia Jumalan pyhäsä sanasa ioca siinä saarnatan. Sillä sihen on hän itzens sitonut/ ia cosca inhiminen hänen cadotta sydämestäns poies/ia näky heistä ristin ia tuscan aicana cautan pois olewan / nijn me hänen löydämme hänen pyhäsä sanasansa ia siinä cusa se saarna-

I. Vbi Christus quaerendus & inveniendus.

tan ia opetetan. Eij hän löytä Clostarisa / eij Romisa eli Pilagrijmin reisusa/ninquin Pawi hänen iouckons cansa on opettanut ia sen cansa inhimisiä wietellyt/ mutta hänen P. sanasans. Sentähden pitä meidän etzimän händä Templisä ia hänen pyhäsä sanasans/cosca murhe ia tusca meitä ahdista/ia HErra Christus näky meildä caucana olewan/nijn me löydämme hänen siellä/ ia sijnä me same lohdutoxen/iotca meille osotta/että waicka HErra Christus meidän mielestäm on caucana/ ia näky ninquin hän olisi meitä peräti unhottanut/nijn cuitengin on hän meitä läsnä ia sitä swrembi cuin tusca on/sitä lähembänä hän on/ ia tahto autta nijtä iotca händä auxi hwtawat / Ninquin

Psal. 145. Dawid sano: HErra on läsnä caickia nijtä iotca händä auxihwtawat / caickia nijtä iotca händä totudesa auxihwtawat/hän teke mitä ne Jumaliset anovat/ cwle heidän rucouxensa ia autta heitä. Ja Jumala itze sano Esaian Prophetan tykönä:

Esa. 54. Minä olen sinua wähän silmän räpäyxen aican ylönandanut/mutta swren armon cansa minä tahdon coota sinua/minä olen wähän silmän räpäyxis pikemäldäns kätkenyt minun caswon sinun edestäs/mutta ijancaickisella armolla tahdon minä armahta sinun päälles / sano HErra sinun wapattaias.

2. *Discimus Christum non hominem tantum esse sed simul Deum.* II. Opemme että meidän HErra Christus eij ole ainoastans inhiminen / mutta mös totinen Jumala. Sillä hänen wijsaudens / ylitze käypi caiken inhimisten wijsauden / Ja hänesä owat salatut / caicki wijsauden tawarat / Ninquin P. Pawali sano: Ja hän täsä Euangeliumisa sen todista cosca hän Jerosolyman Templi-

sä cahdentoistakymmenen ajastaian wanhana/ istui opettaitten keskellä ewldellen ia kysellen heitä / sencaltaisen swren ia corkian wijsauden cansa / että caicki ne iotca sen cwlit hämmästyit ia swresta ihmettelit. Ja tämä wijsaus oli hänesä eij waiwoin Jumaluden Luonon/ mutta mös inhimilisen luonon puolesta/ Senkähden että hänesä asu coco Jumaluden täydelisyus rwmillisesta: Ninquin P. Pawali sano: Waicka hän eij sitä wijsautta aina osottanut / hänen alendamisens aicana. Mutta toisinans ia wähittäin hänen Jumalisen tahdons ia suosions jälken/ Ninquin hän Jerosolyman Templisä sen osotti. Samallamuoto mös silloin/ cosca hän näki ia tiesi pharisseusten ajatoxet. Item. Cosca hän näki Natanaelin fijcuna pwn alla/ ennen cuin philippus hänen cutzui. Item: Cosca hän näki Asin ia warsan sidottuna. Item. Cosca hän tiesi sano nijlle opetuslapsille / jotca hän lähetti walmistaman hänen eteensä Päsiäis Lamban/ että heitä wastan piti tuleman yximies / ioca cannoi sawista wesiastiata / ia heidän piti löytämän edesäns yhden huonen caunistetun / ia sijnä piti heidän walmistaman päsiäis Lamban. Ja monda muuta sencaltaista esimerckiä owat / jotca osottawat meidän HErran Jesuxen Christuxen Jumaluden wijsauden / cuin hänesä on ollut hänen alendamisens aicana. Mutta nyt sitte cuin hän ylöscorgotettin Isän Jumalan oikialla kädellä / sen saman wijsauden täydelisestä osotta ioca hetki io aica.

Col. 2.

Ioh. 1.

Matth. 21.

Colmas Osa.

Seura nyt Colmas ia wijmeinen Osa/ ieusa meille on colme erinomaista Cappaletta.

Analysis tertiæ partis tria membra continens.

I. *Obedientia Christi erga parentes.*

I. On meidän HErran ewliaisudesta hänen wanhembitans wastan.

Ja hän alasmeni heidän cansans/ ia tuli Nazaretin / ia oli heille alamainen.

Cosca HErra Christus oli tehnyt hänen wircans Jerosolyman Templisä ewldellen ia kysellen nijtä opettaita/ nijn hän osotti hänen ewliaisudens ia nöyrydens wanhembitans wastan / Meni heidän cansans Nazaretin/ ia oli heille siellä alamainen / teki mitä he käskit / ia oli ninquin heidän palwelians / Teki työtä ynnä Josephin cansa/ ia sen cansa heitäns elätit. Näin corkiasta on hän itzens alendanut / että hän on muinen orian tawalla työtä tehnyt / weistännyt ia huonetta ylösrakendanut ia muita työmiehen töytä tehnyt / ia hänen Eitins Maria askarisa auttanut / eikä ole sitä catzonut että hän oli Jumalan poica / Messias ia mailman wapahtaia: Mutta alensi hänens ia oli muinen inhimisten caltainen / ewliainen / nöyrä / ia notkia wanhembillans / caickisa asioisa ia töijsä / sihen asti cuin hän tuli colmenkymmenen ajastajan wanhaxi ia ewpeisi sarnaman.

II. *Mariæ studium in conserbando berbo in corde suo.*

II. Marian ahkerudesta kätkemän Jumalan sana.

Mutta hänen Eitins kätki caicki nämät sanat sydämens.

P. Lucas ylistä Maria hänen ahkerudens tähden/että hän on kätkenyt caicki ne sydämensä: Ja waicka ne sanat cuin HErra Christus oli hänellä sanonut: Ettäkö te tiedä että minun pitä nijsä oleman / cuin minun isäni owat / olit peitetyt heidän edesäns / nijn ettei he ym-

märs

wärtänet nijtä / cuitengin Maria eij nistä unhottanut mutta kätki hänen sydämens / muisti ia ajatteli nijnen päälle / Sillä hän tiesi ia ymmärsi ettei hän hwckan eli turhan sitä puhunut / Mutta että sen alla swri ymmärys oli / jota eij hän silloin wielä taitanut käsittä. Mutta sittä cosca HErra Christus rwpesi sarnaman ia opettaman nijn hän ymmärsi / mitä hän sen cansa tahdoi. Ja sijhen asti se oli kätkös Marian sydämäsä.

III. On HErran Christuxen menestyxestä ia caswamisesta.

Ja Jesus menestyi wijsaudesa / ia ijäsä ia armosa Jumalan ia Inhimisten edesä.

P. Lucas wähä ennen tämän Textin sanoia kirioitta: **Että pilti ylöscaswoi ia wahwistui Hengesä / ia täytettin wijsaudella / ia Jumalan armo** oli hänen cansans / Ninquin Ensimäisnä Sunnuntaina Joulusta sarnatan. Täsä hän nyt kirioitta: **Että Jesus menestyi wijsaudesa ia ijäsä ia armosa Jumalan ia inhimisten tykönä.** Ja tule meidän täsä tietä että mitä Euangelista täsä kirioitta HErran Christuxen menestyxestä ia caswamisesta / eij hän puhu hänen Jumaluden luonostans / Sillä sen luonon puolesta eij hän taida menesty eli caswata / Mutta hän puhu hänen inhimilinen luonostansa / ia sano / että hän sen luonon puolesta on menestynyt ijäsä wijsaudesa ia armosa. Ja waicka hänesä oli caicki wijsaus cohta cuin hän sikisi Eitins cohdusa / nijn quitengin eij hän sitä hänen alendamisens aicana ole aina osottanut mutta wähittäin / ninquin wähä ennen sanottin.

2. **Että hän on menestynyt** / Grekan Textisä

seiso yxi sana / joca merkitze sekä ijän pituden ia lewey dən puolesta / ia tahto P. Lucas sen cansa tietä anda / että HErra Christus on caswanut ijdsä pitudesa ia lewey dcsä / ninquin muut Inhimiset / niin että hän wuosi wodelda on caswanut ia tullut wanhaxi / pidemäxi ia lawiamaxi / sijhen asti cuin hän tuli täydexi miehexi.

3. Että hän on menestynyt wijsaudesa / armosa Jumalan ia Inhimisten tykönä / se on / caicki ne Inhimiset / jotca hänen näit ia tunsit taisit ymmärtä hänen puhestans / töistäns ia käyttämisestänsä / että Jumalan armo oli hänen cansans / ia lijaxi muista inhimisistä / oli erinomaisesa armosa Jumalan tykönä / ia inhimisille otolinen / ia sitä wanhemax cuin hän tuli hänen inhimisyden luononsa puolesta / sitä swremat lahiat hänestä nägyit ia itzens ilmoitit / jotca kyllä osotit että hänen cansans oli totisesta Jumalan erinomainen armo.

Lib. 3. Yxi wanhan opettaja Damascenus nimeldä sano: Christus dicitur proficere sapientia, quia pro ratione incrementi ætatis, sapientiam quæ ipsi inerat, in manifestationem produxit. Se on: Christus sanotan menestynen wijsaudesa / sentähden / että hän sensjälken / cuin hän täsä caswoi / ia tuli wanhemaxi sen wijsauden cuin hänesä oli enämin ia enämin ilmoitti.

Ja Theodoretus sano: Profecit ætate corpus, sapientia autem anima: Se on / Ruumis caswoi ijäsä / mutta sielu wijsaudesa. Ja tämä on se coco Historia cuin P. Lucas kirioitta / meidän HErran Jesuxen Christuxen nuorudesta / sijhen asti cuin hän tuli colmen kymmenen aiastajan wanhaxi / ia rupeisi sarna-

man Euangeliumi/ia ulconaſia merckejä ia tunnuſtähtiä
tekemän.

Opetuxet colmaneſta Oſaſta.

I. Liberi exemplo Chriſti parentibus ſint obedientes.

I. HNiáſá lapſilla ia nuorille ſangen tar-
pelinen opetus/cuinga heidän pitä täſä mail-
maſa itzenſä käyttämän / heidän wanhembi-
tans waſtan/nimitetdäin/heidän pitä olcman heidän wan-
himillnes ewliaiſet / alamaiſet / nöyrät ia notkiat / sillä
Jumala ſen itze waati neliänneſä käſkyſä/cuſa ſeiſo : Cun-
nioita ſinun Jſäs ia Eitis. Ja Salomon ſano hänen Prov. 1.
ſanalaſcuſanſa/ Minun Poicani/ewle ſinun Jſäs op-
pia/ia älä ylön aña ſinun Eitis käſky/ſillä ſe on ſi-
num pääs päälle yxi ialo cauniſtos / ia yxi käädy
ſinun caulaſas: Ja toiſes paicaſa ſano hän / Minun Prov. 6.
poicani kätke ſinun Jſäs käſky / ia älä ylöncatzo
ſinun Eitis Lakia/ Sidone yhten ſocapaicaſa ſi-
nun ſydämees ia ripuſta ne ſinun caulaas/ coſca
ſinä käyt/että he ſinua iohdattawat / coſcas ma-
cat/ että he kätkewät ſinua/ coſcas heråt/että ne
owat ſinun puhes. Nijn mös P. Pawali mana ſano-
den : Tee lapſet olcat ewliaiſet teidän wanhemil- Eph. 6.
lan HErraſa / ſillä ſe on oikein : Ja Jumala lupa
nijlle lapſille meneſtyxen ia hywäſtiſiugnauxen / iotca ſen
tekewät. Eſimercki ſenpäälle on Jeremian Prophetan ty- Ier. 35.
könä/cuinga Jumala on hywäſtiſiugnanut Rechabite-
rin huonen/ewſa Propheta ſano : Tätä ſano HErra
Sebaoth Jſraelin Jumala/ſentähden että te tei-
dän Jſän Jonadabin käſkyn olitte ewliaiſet / ia

caicki hänen käskyns pitänet ia tehnet/caicki mitä hän on teille käskenyt. Sentähden sano HErra Sebaoth Israelin Jumala/ eij pidä ikänäns puttuman Jonadab Rechabin poialda ettei iocu hänen siemenestäns pidä aina seisoman minun edesäni.

Ja sitä wastan tahto Jumala rangaista nijtä lapsia/iotca owat tangiat /ia cowacorwaiset heidän wanhembitans wastan/ia on käskyn andanut että ne iotca sen caldaisee owat/piti kiwille cuoliaxi lyötämän. Ja sentähden pitä caicki lapset ia nuoret oleman cwliaiset heidän wanhimillans/ ia seuraman meidän HErran Christuxen Jesuxen esimerckiä/ioca oli ewliainen hänen wanhimillans nöyrä ia notkia waicka hän oli Jumalan ainoa Poica/iolla caicki woima on taiwasa ia maasa.

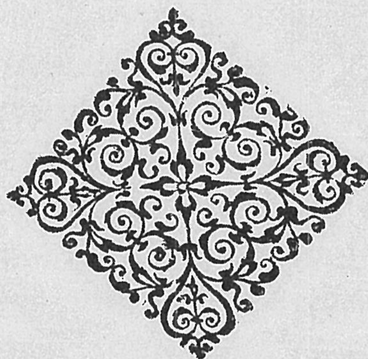
Deut.21.

II. Opeme täsä Mariasta/ että ninquin hän on kätkenyt / HErran Christuxen sanan hänen sydämens/ nijn pitä mös meidän tekemän / ia waicka eij me taida ymmärtä eikä käsittä Jumalan sana cohta / costa se meidän edesäm saarnatan/ nijn eij pidä meidän sentähden sitä unhottaman/mutta meidän sydämen sen kätkemän nijncauwan cuin Jumala anda meille oickian ymmärryxen sen päälle. Nijn owat HErran Christuxen opetuslapset tehnet/että waicka he eij aina ymmärtänet hänen sanansa ia puhensa/nijn cuitengin owat he sen kätkenet heidän sydämisens/sijhen asti cuin he iälken hänen ylösnousemisens / tulit oikian ymmärryxen päälle/ia lijatekin sitte cuin he sait P. Hengen Heluntai päiwän päälle/näkywäisellä muodolla ioca heitä opetti/ia iohdatti caicken totuteen. Nijn pitä mös meidän tekemän / eij sentähden unhotta-

2. Discimus, exemplo Mariæ Verbum Dei in corde conservandum.

man

man Jumalan sana/waicka eij me cohta sitä ymmärä/ mutta meidän sydämeen sen wisusti kätkemän. Ja rucoileman Jumalata/ että hän ylöswalgaisis meitä/ ia annaisi meille oikian ymmärryxen sen päälle / ia sanoman ynnä Dawidin cansa: HErra osota minulle sinun ties/ia opeta minulle polcus. Johdata minua sinun totuteees ia opeta minua/sillä sinä olet se Jumala ioca minua autat/ioca päiwä minä odotan sinua. Cosca me sen tegeme/ nijn Jumala awa meidän sydämen ia mielem/ että me taidamme ymmärtä hänen sanans/ ninquin Jumala awaisi Lydian sydämen cosca P. Pawali sarnaisi/ia Ethiopian Camarerin/cosca hän ewli Philippuxen sarnan. Act. 8.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 2. Lugus.

JA colmandena Päiwänä olit häät Caanas Galileaſa/ ia oli Jeſuxen Eiti ſiellä. Nijnmös Jeſus ia hänen Opetuſlapſens cutzuttin häihijn. Ja coſca wijna puuttui ſanoi Jeſuxen Eiti hänelle/ eij ole heille wijna. Sanoi Jeſus hänelle / waimo/ mitä minulle ombi ſinun canſas? Eij ole minun hetkein wielä tullut. Sanoi hänen Eitins Palwelioille/ mitä hän teille ſanopi/ ſe techkette.

Nijn olit ſiellä cuuſi kiwiſtä weſiaſtiata / panduna/ Judaſten puhdiſtamiſen ta-

wan iälken / ia cukin weti caxi eli colme mit-
ta. Nijn sanoi Jesus heille / täyttäkät wesia-
stiat wedelle. Ja he täytit ne ylen täyteen. Ja
hän sanoi heille / pangatte nyt sisälle / ia wie-
kätte edeskeywelle. Ja he weit. Mutta cuin
se edeskeyppä maisti sitä wijna / ioca oli wesi ol-
lut / eikä tienyt custa se tuli / mutta ne palwe-
liat tiesit / iotca sen weden ammunsit / cutzui se
edeskäyppä yliän ia sanoi hänelle: Jocainen
andapi ensin hywä Wijna / ia cuin he juopu-
wat / sitte sitä huononbata. Sinä sen hywän
Wijnan kätkit tähänasti. Tämä ombi se en-
simäinen tunnustächti / ionga JEsus teki
Caanasa Galileasa / ia ilmoitti hänen cun-
nians. Ja hänen Opetuslapsens uscoit hänen
päällens.

Tämä Historia on tapattunut sitte tohta iälken / cuin meidän HErra Jesus Christus ol castettu Jordanin wirrasa / ia sa:nut todistoxen hänen taiwaliselda Isäldäns yhden änen cautta taiwaasta / ioca sanoi: Tämä on minun racas poicani / iosa minulle on hywä suosio. Ja on tämä Historia sangen merkilinen sen suuren tunnustähden / ia ylenluonolisen työn tähden / cuin HErra Christus on tehnyt / täsä Caanas Ga- Exordium à re ipsa.

lileasa/cusa hän muutti wedhen wijnaxi. Ja on ollut se caickein ensimeinen tunnustächti/ionga hän teki / sitte cuin hän oli astunut saarnawircaan / ninquin Ewangelista todista/ionga cansa hän ilmoitti hänen cunnians/ia osotti että hän oli se totinen Messias mailman wapattaia / ia waicka hän jo ennen oli osottanut hänen Jumaluden wijsaudens / cosca hän oli cahdentoistakymmenen wuoden wanha/ia istui Jerusalemin Templisä opettaitten keskellä cuuldellen ia kysellen heitä/nijn että caicki iotca sen cuulit/hämmästyit ylitzen hänen ymmärryxens / ia wastauxens/ninquin mennen Sunnuntaina sarnattin. Nijn cuitengin oli tämä se ensimäinen ulconainen tunnustächti/ionga hän teki. Ja ninquin hän ennen osotti hänen wijsaudensa/nijn hän nyt täsä osotti hänen cunnians/wäkensä ia woimans.

Tämä Ewangelium yhtensopi sen toisen ia colmannen uscon cappalen cansa / sentähden että kirioitetan HErran Christuxen personasta ia wirghasta/Että hän taita tehdä mitä hän tahto/ia autta caickia nijtä iotca hänen päällens uscaltawat. Ja mös sen neliänen rucouxen cansa/ Isä meidän rucouxesa iocapäiwäisestä leiwästä/ sentähden että hän anda meille caicki ruumin tarpeet.

Propositio bimembris. Ja on meille täsä Euangeliumisa caxi pääcappaletta.

I. On näistä häistä iotca Caanas Galileasa owat olleet.

II. Circumstantia loci. II. On sijtä tunnustähdestä ionga HErra Christus on täsä tehnyt.

En-

Ensimäinen Osa.

Tämän ensimäisen Cappalen Kirioitta P. Johannes cuuden asian haaran cansa.

Analysis prioris partis continens in se sex circumstantias.

I. Sijtä aiasta cosca nämä häät owat olleet:

I. Circumstantia est temporis.

Ja colmen Päiwän perästä.

Täsä Ewangelista catzo tacaperin sen Historian päälle/cuin hän ensimeisesä lugusa Kirioitta Nathanaelista/cosca Philippus ilmoitti hänelle/että he olit löytäneet Messiaxen/Josephin Poian Nazaretista/ia weij Nathanaelin cansans Jesuxen tygö/cosca Jesus näki Nathanaelin tulewan tyghöns/sanoi hän/catzo yxi oikia Jsraelijti/iosa eij yhtään petosta ole. Nijn Nathanael kysyi sanoden: Mistä sinä minun tunnet? Jesus wastaisi ia sanoi hänelle: Ennen cuin Philippus sinun cutzui/coscas Fijcuna puun alla olit/näijn minä sinun. Nathanael wastaisi ia sanoi hänelle: Rabbi/sinä olet Jumalan Poica/sinä olet Jsraelin Cuningas. Jesus wastaten sanoi: Että minä sanoin sinun Fijcuna puun alla nähneen/uscoit sinä/suurembita töitä quin tämä on/pitä sinun näkemän. Tämän puheen iälken Euangelista cohta Kirioitta tämän Historian/ia sano/että colmandena päiwänä tämän puheen iälkeen olit häät Caanas Galileas. Ja sentähden on mös Nathanael ollut nijsä häisä ynnä Jesuxen canssa ia nähnyt sen suuren tunnustähden cuin Jesus teki sijnä/ia sen cautta tullut uscosa wahwistetuxi.

II. On sijtä paicasta cusa nämät häät owat pidetyt.

II. Circumstantia est Loci.

Caanas Galileasa.

Tämän sanan cansa (Galileasa) P. Johannes eroitta tämän Caanan sijtä toisesta Caanasta. Sillä että caxi on ollut caupungita / jotca sillä nimellä owat cutzutut / yxi oli Tyyrin ja Sidonin wälillä Asserin sucucuñasta / josta se Cananean waimo oli / joca tuli HErran Christuxen tygö / rucoileman tyttärens edestä / ja tämä cutzutan Caana Major, se Suurembi Caana / Ja oli tämä Jerusalemista 28. peniculma / josta Caanasta seiso Kirioitettu Joswan kiriasa. Toinen Caana on ollut Sabulonin sucucunnassa / 17. Peniculma Jerusalemista / ia cutzutan Caana Minor, se wähembi Caana / ia merkitze nijn palio cuin yxi ruogon paicka / cusa palio ruoco on ollut / ia tästä Caanasta seiso mös kirioitettu Joswan kiriasa. Täsä wähäs Caanas owat nämät häät olleet. Ja waicka tamä on ollut yxi wähä / ia ninquin ylöncatzottu caupungi muinen seasa / cuitengin on HERRA Christus täsä tehnyt hänen ensimäisen tunnustähdens / sillä eij hän ole sidottu johongun wissijn paickaan / mutta teke suuria töitä / nijn pian pienisä cuin suurisa caupungeisa.

Matth. 15. *Iosv. 19.* *Ios. 16.*

III. *Conviuæ nuptiarum.*

III. On näistä wieraista jotca täsä häisä owat olleet.

Ja Jesuxen Eiti oli siellä / oli mös Jesus Cutzuttu häihijn ja hänen opetuslapsens.

Pyhä Johannes nimittä täsä colminaiset wierat.

1. Marian meidän HErran Christuxen Eitin / joca oli sinne mennyt Nazaretistä caxi peniculma matca / ia eij ainoista ollut häisä / nijnquin muut yhteiset

wierat

wierat / mutta ninquin yxi emändä perhesä ia edeskäyppä / joca caicki laitti ia toimitti / ja on ollut ilman epäelemätä ylián taicka Morsiamen sucu.

2. On meidän HErra Christus Jesus Jumalan ia Marian poica / joca Bethabarasta oli tullut / ia oli cutzuttu häihin. Cyrillus kirjoitta että HERRA Christus on menyt häihin enämin sen tunnusmerkin tähden / jonga hän siellä teki / cuin wieraspidon tähden. Ja Augustinus sano. Christus nuptijs adesse voluit, quia est author matrimonij. Se on: Christus on tahtonut olla häisä / sentähden / että hän on awioskäskyn säätänyt.

3. Owat Jesuxen Opetuslapset / nimittäin / Andreas, Petrus, Philippus ia Nathanael. Sillä ne opetuslapset hänellä silloin olit. Nämät wierat eij ilman cutzumata ole mennet häihin / ninquin monicahdat häwyttömät inhimiset nyt tekewät / jotca wieraspitoon juoxewat ilman cutzumata / Mutta he olit cutzutut. Ja nämät ne colminaiset wierat owat / jotca P. Johannes nimittä / jotca tosin owat olleet suuret ia corkiat wieraat / mitu etei nijtä surembita taida ikänäns olla. Sillä Mariasta Engeli Gabriel todisti / ia sanoi: Hywästisiugnattu olet sinä Waimoden seasa / sentähden että Jumala hänen ainoan / caikista waimoista maan päälle ulgoswalitzi hänen Pojans Eitixi. Ja cuca taita olla suurembi / cuin meidän HErra JEsus Christus / Jumalan ainoa Poica / joca on HErra ylitze taiwaan ja maan: Nijn myös hänen Opetuslapsens / jotca häneldä olit cutzutut saarnaman Euangeliumi / ia hänen waldacundaans sen cautta ylösrakendaman. Mutta Josephista Euange-

lista täsä eij mitän kirioita / sillä hän silloin ilman epäelemätä jo oli cuollut / ninquin monicahdat hänestä kirioittawat / että hän cuudentoistakymmenen wuoden jälken/sitte cuin hän oli Marian kihlanut / on cuollut. Eij mös Ewangelista täsä nimitä Ylkä ia Morsianda/ cutca ne owat olleet. Nicephorus kirioitta että Simon Cananæus on ollut ylkä. Monicahdat sanowat että Nathanael on ollut ylkä. Monicahdat mös että Johannes Euangelista oli ylkä / ia Morsiamen piti oleman Marian Magdalenan / ia sanowat Christuxen sentähden tulleen sijhen että hänen piti ottaman Johannexen pois ennen cuin hän tuli Morsiamen sängyyn / ia sencaltaisia walheita owat Munkit ylösajatelleet.

IV. *Defectus vini.*

IV. On sijtä wijnan puuttumisesta cuin näissä häisä on tapattunut.

Ja cosca wijna puutui.

Näillä sanoilla Euangelista tietä anda/että näissä häisä on wijna kesken puuttunut/ ia cosca wieraat rupeisit parhallans iloisexi tuleman / tapattui se onnettomus yliälle ia Morsiamelle / että wijna kesken puutui/ joca heille oli suurexi murhexi / että heidän cunniapäiwäns päälle pitti se häpiä tapattuman / ja wielä päälisexi taisit sijtä otta pahan awistoxen / ettei se palio hywä heille toiwottanut / ia ajattelit / että jos nyt cohta algusa rupe näin wastoin käymään/ia wijna puuttumaan/mitä wielä edespäin ehti meille tapattu. Mutta cuinga nyt tämä wijna on loppunut / jos se on tapattunut heidän köyhydens tähden / ettei heillä enä wijna ollut / taicka wierasten paljouden tähden / joca sijhen tulit/ on tietämätöin. Mutta cuitengin eij ole se tapattunut ilman Jumalan

Ihmelistä

Ihmelistä neuwo ia edesicatzomista/ senpäälle että HErra Christus sen cautta osotaisi hänen cunnians ia hänen Jumalisen wäkens ia woimans/cohta hänen saarnawircansa algusa.

V. On sijtä puhesta cuin on ollut Jesuxen ia Marian wälillä mitä/ he keskenäns owat sijtä puhuneet/cusa Euangelista cahtalaiset edestuotta. V. *Colloquium inter Christum & Mariam.*

1. Marian puhesta ia wastauxesta. 1. *Intercessio Mariae.*

Sanoi Jesuxen Eiti henelle/ eij ole heille wijna.

Maria / joca ensistä äckäisi ia näki sen / että wijna puutni / meni cohta ia ilmoitti sen Jesuxelle/ sanoden: Eij ole heille wijna. Nijnquin hän tahdoisi sano: Minun poicani / tälle köyhälle yliälle ia Morsiamelle täsä tapattu suuri murhe / sillä wijna puuttu heille / jollet sinä nyt heitä auta/nijn heille tapattu suuri häpiä wierasten edesä. Ja osotta Maria sen cansa hänen uscons ia rackaudens. Uscons hän osotta sen cansa / että hän ilmoitti Jesuxelle tämän puuttumisen/ sillä uscalluxella ia toiwolla/ että hän kyllä taisi löytä tähän hywän neuwon ia saatta heille wijna: Rackaudens hän osottta ylkä ia morsianda wastan sijnä ettei hän tahtonut että heidän piti häpiään tuleman.

2. On HErran Christuxen wastauxesta. 2. *Responsio Christi.*

Sanoi Jesus hänelle / waimo / mitä minun on sinun cansas / eij ole minun hetken wielä tullut.

Tämä näky olewan yxi cowa wastaus / jota Maria eij olisi tahtonut eikä toiwonut / sillä hän ajatteli / et-

tä hänen rucouxens piti oleman otolinen/ia sen ujcalluxen cansa hän meni Jesuxen tygö. Mutta hän saij yhden cowan wastauxen: Sillä eij hän cutzu händä Eitixens/mutta waimoxi/ninquin yhtä muuta outo waimo/ia osotta sen cansa/että waicka hän Inhimillisen luonnon puolesta oli hänen Poicans/nijn cuitengin hänen Jumaluden luononsa ia wircans puolesta eij ollut hän yhdengän inhimisen tahdon alla annettu/ cuin hän tahdoisi sano: Mitä minun wircaani tule/eij ole sinun mitäkän sen cansa tekemistä/eikä ole sijnä yhtäkän eroitusta sinun ia muinen waimoin wälillä/ minun yxinäns se tule/eij yhdengän muun/Ja sentähden eij pidä sinun laskeman itzes minun wircaani. Täsä HErra Christus eij sentähden nuhtele Maria/että hän rucoeli händä: Mutta sentähden että hän tahdoi tangeta hänen wircaans. Sitälikin Maria mös tahdoi/ että hänen piti cohta auttaman/ennen cuin häawäki ymmärsit tatiesit että wijna puutui: Mutta HErra Christus tahdoi odotta hänen aicaans/ninquin hän tahdoisi sano: Eij ole minun aicani wielä tullut/eikä ole se hetki wielä/että minun pitä heitä auttaman. Maria kijruhta sangen/ia tahdoi että hänen piti cohta auttaman/ennen cuin wierahat ymmärsit Wijnan puuttuwan. Mutta HErra Christus sitä wastoin wijwyttä sijhenasti/että caicki piti tietämän ettei heillä wijna ollut/senpäälle että hänen cunnians sitä enämin tulisi ilmoitetuxi/ia caikille tiettäwäxi. Sillä ios hän cohta Marian tahdon jälkin/ olisi heille wijna andanut salaisesta/nijn caicki olisit aiatelleet/että se tuli perheen kellarista: Sentähden hän wijwyttä sijhen asti/ että caicki piti sen näkemän ia ymmärtämän/että hänen woimans cautta se

ta se sijhen tuli/ia tietämän että hän oli Messias/ iolla on caicki woima taiwasa ia maasa.

VI. On Marian käskystä palwelioitten tygö: VI. *Mandatum à Maria datum ministris ut Christo in omnibus obedirent.*

Sanoi hän palweltoille/ mitä hän teille sano/se tehkät.

Cosca Maria cuuli HErran Christuxen wastauxen/waicka se cowa oli/nijn eij hän cuitengan närkästynyt/eikä toiwoans sentähden poisheittänyt/ mutta otta sen hywäxi/ia odotta sen iälken/cosca hänen aicans piti tuleman/ että hän tahdoi autta/ ia aiatteli/ettei sinun aicas wielä ole tullut/nijn minä tiedän/että cosca hän tule nijn sinä wissistä autat. Ja sentähden sano hän palwelioille/ mitä hän teille sano/ se tehkätte/ älkätte mitäkän epäilkö/ mutta ottacat waari mitä hän teille sano/ se tehkät: Sillä minä sen tiedän/että hän tule pian awun cansa/cosca hänen aicans tule.

Opetuxet ensimäisestä Osasta.

Loci communes prioris partis.

I. OPime täsä/että awioskäsky on yxi pyhä ia cunnialinen sääty/ iosa caicki inhimiset taitawat cunnialisesta ia hywällä omalla tunnolla elä. Sillä Jumala caickiwaldias on awioskäskyn itze säätänyt io Paradijsis/ennen cuin inhiminen syndijn langeisi. Ja ennen cuin se säättisin/on coco pyhä colminaisuus/Isä/Poica/ia pyhä Hengi sijtä neuwo pitänet/sanoden: Eij ole inhimisen yxinäns hywä olla/minä tahdon tehdä hänelle yhden awun/ ioca pitä itzens hänen tygöns pitämän. Ja Jumala annoi langeta yhden rascan unen Adamin päälle/ia hä-

I. *Discimus conjugium esse statum sanctum & Deo placentem.*

Gen. 2.

nen maatesans otti hän yhden luun hänen kylie-
stäns ia täytti sen paican lihalla. Ja HErra
Jumala teki yhden waimon siitä kylkiluusta/ ion-
ga hän oli ottanut Adamin kyliestä Ja hän coh-
ta tiesi ia tunsi/ että se oli hänen waimons /ia sa-
noi: Tämä on luu minun luistani/ia liha minun li-
hastani. Ja ninquin Jumala itze oli sen säätänyt/
nijn hän mös sen hywästisiugnaisi/ sanoden: Ol-
cat hedelmäliset / caswacat ia täyttäkät maata.
On mös sijtä hetkestä sen saman awioskäskyn säädyn ai-
na ylöspitänyt / nijn ettei wedenpaisumus ole taitanut
sitä upotta ia cadotta. Ja ninquin Jumala itze wei
Ewan Adamin tygö/ ia annoi sen hänen waimoxens: Ja
wielä sittekin annoi heille huomenlahiaxi caicki maan ia
meren hedelmät / nijn että sekä he / että caicki heidän säl-
kijntulewaisens piti ne heidän hywäxens nautitzeman:
Nijn hän wielä nyt yhteen sowitta miehen ia waimon/ia
anda itzecullakin miehelle hänen kylkiluuns / ia tahto et-
tä caicki pitä sijnä Christilisestä ia cunnialisesta elämän/
pyhydes ia Jumalan pelgosa/ia wälttämän caicki luwat-
tomat secannoxet. Ja nijn mös se Pyhä Hengi on teh-
Psal. 28. nyt yhden erinomaisen suloisen Psalmin / awioskäskyn
cunniaxi cusa hän toiwotta heille onni ia hywästisiu-
gnausta / heidän awioskäskysäns. Ja eij ole se wähin cun-
nia ia caunistos awioskäskylle / että meidän HErra
Christus itze on ollut häisä Caanas Galileasa / ia sijnä
tehnyt hänen ensimeisen tunnustähdens / ja lahiottanut
sijnä yliälle ia morsiamelle hywä ia callista wijna/ jonga
hän muutti wedestä. Ja sentähden sano Beda: Si tho-
ro immaculato & nuptijs debita castitate cele-
bra-

bratis culpa inesset, nunquam ad has Dominus venisset. Se on: Jos yhdesä saastuttomasa awio wuotesa ia häisä / iotca cohtulises puhtaudesa pidetän / olisi iotakin wica / niin eij HErra olis ikänäns niihin tullut. Ja on tämä suurexi lohdutoxexi nijlle iotca awioskäskys eläwät / että Jumala itze sen on säätänyt ia asettanut / tahto mös tistä caickia hywästisiugnata ia warielka / iotca siinä cunnialisesta eläwät. Mutta meidän tule mös se tietä täsä / että sitä cunnialisembi cuin awioskäsky on / sitä enämin se rietas hengi Perkele sitä wastan itzens asetta / wiha ia waino / ia ylesherättä ne Jumalattomat / iotca sitä pilckawat ia häwäisewät. Nijnquin yxi Jumalatoin mies / Pygius nimeldä / on sanonut / että parembi on otta caxi eli colme portto / cuin yxi cunnialinen awio waimo. Ja Menander on sanonut / ettei hän yhdengän hänen ystäwäns käske otta waimo. Hyponactes on sanonut / että ioca otta yhden awio waimon / eij hänelle ole enämbi / cuin caxi iloista päiwä / yxi on se / cosca hän waimon otta / toinen cosca hän sen mista. Lysias sano: Että costa waimo otta miehen / niin eij ole hänellä yhtäkän eroitusta / cunnian ia hapiän wälillä. Näinen pilckaitten caldainen on mös Paawi Romisa / hänen iouckons cansa / ioca kieldä awioskäskyn: Jonga opin P. Pawali cutzu Perkelen opixi. Nämä caicki tacaperin ajetan siinä Epistolasa Hebrerein tykönä cusa seiso: Että awioskäsky on cunnialinen caickein seasa. Ja me luemme että Pyhät Patriarchat ia muut Pyhät inhimiset sekä wanhasa että wdesa Testamentisä owat eläneet awioskäskysä. Ja mei- 1. Tim. 4. Heb. 13.

dän HErra Christus on syndynyt yhdestä neitzestä/ joca oli miehelle kihlattu.

Sitä wastan / on caicki saastaisus / huoruus / Salawuotens / ia muut luwattomat secanoxet Jumalan edesä yxi cauhistos/ia eij hän woij kärsiä nijtä/mutta rangaise sekä ruumilisillä että hengelisillä rangaistoxilla/ ninquin P. Pawali sano : Huorintekiät ia salawuoteiset eij pidä Jumalan waldacunda perimän. Ja meille on monda Esimerckiä sen pädlle/cuinga Jumala on inhimisiä nijnein syndein tähden rangaisnut. Sen ensimäisen mailman Jumala wedenpaisumisen cansa rangaisi. Nijnnein syndein tähden Sodoma ia Gomorra mös tuken ia tulikiwen cansa/joca taiwaast on alastullut/ on rangaistu. Troja samalmuoto mahanlyötin ia häwitettijn sentähden / että Paris otti Helenan Menelauxen waimon / ia teki huorin sen cansa. Nijn mös Lacedemonit lyötin cuoliaxi Serdasin tyttären tähden/ jonga caxi Borgarin poica olit maannet. Ja Jumala wielä nyt aina rangaise sencaltaiset synnit.

1. Cor. 6. Gal. 5.

Gen. 7.

Gen. 19.

Homer. Ili.

Plutarc.

2. Conbibia nuptialia esse licita.

II. Opeme täsä / häistä ia nijstä cocouxista / cuin silloin pidetän / cosca mies ia waimo yhteen tulewat/ mingätähden ne owat ylös otetut / nimittäin / eij ylönsyömisen ia juomisen tähden/ mutta sentähden että ne/jotca sijnä owat cozosa/pitä oleman todistaiat sen awioskäskyn lijton ylitze/ cuin ylkä ia morsian heidän wälillläns tekewät / rucoileman heidän edestäns / että Jumala hywästisiugnaisi heidän awioskäskynsä / ia ynnä heidän cansans iloitzeman HErrasa. Ja sencaltaiset cocouxet ia wieraspidot owat luwaliset ia cunnialiset/ cosca ne oikein ia cohtulisesta Jumalan pelgosa pidetän. sillä

ne owat mös wanhasa Testamentisä pidetyt / ninquin me luemme 1. Mosexen kirias : Että cosca Laban annoi hänen tyttärens Jacob Patriarchalle / piti hän heidän hääns/ia cutzui caicki ne sijhen/iorca sijnä ymbärins asuit. Ja Duomarin Kirias seiso : Että Samson on pitänyt hänen hääns\\ä seitzemen päi wää suurenilon cansa. Samallamuoto cosca nuori Tobias otti Raguelin tyttären / pidettijn sijnä mös häät ia wieraspidot/ia olit iloiset Jumalan pelgosa. Ja täsä Euangeliumisa seiso/että Caanas Galileasa owat olleet häät/cusa HErra Christus itze/hänen Eitins Marian ia opetuslastens cansa on ollut/ ia hänen läsäolemisens cansa caunistanut ne häät. Ja sentähden on mös meille lualinen pitä häitä ia wieraspitoia/ia iloitzeman toinen toisens cansa : Mutta cuitengin nijn että se tapattu cohtulisesta ia cunnialisesta/ Jumalan pelgosa. Ja cohtulinen syömys ia juomus/iolla ruumis ylöspidetän/eij ole kielttty. Sillä ninquin Syrac sano : Että cosca Wijna cohtulisesta juodan/nijn se ilautta inhimisen sydämen. Gen. 29. Iudic. 14. Tob. 9. Syr. 32.

III. Että Wijna on ndisä häisä kesken puuttunut/opeme sijtä / että waicka awioskäsky on Jumalalda säätty ia asetettu/ia on caickille lualinen / cuitengin on se monen ristin ia wastoinkäymisen alla annettu/synnin tähden / ninquin sijnä 1. Mosexen Kirias seiso : cusa Jumala itze sano Adamille : Pahasti kirioittu pitä maan olemaan sinun tähdes/surun cansa pitä sinun elättämän sinus/caikena sinun elinaicanas/ohdakeita pitä hänen sinulle candaman/sinun pitä syömän sinun leipäs otzas hiesä/sijhen asti cuin sinä jällens 3. Crucem esse coniugij individuum comitem. Gen. 3.

maaxi tulet. Ja iocainen cuin awioskäskysä eläpi sen todexi löytä/että monda risti ia wastoinkäymistä hänen päällens tulepi. Toisinans heitä waiwa tauti ia kipu ia mös nälkä/ toisinans heildä puuttu leipä/ toisinans särwin / moni teke hartast ia ahkerasti työtä / ia nouse warhain ylös ia hilian maata pane / ia eij ikänäns cahta cocon saa. Monicahdoilla owat cangiat ia tottelemattomat lapset / cuulematoin perhe/pahat ia rijtaiset kylän miehet. Ja cuca caicki ristit ia tuscat taita ylös luetella / cuin awioskäskysä tapattuwat. Ninquin monen pyhäin inhimisten esimercki osotta. Ja meidän esiwanhemban Adamin ia Ewan Historia kyllä todista mitä he owat kärsineet heidän awioskäskysäns/cosca Cain heidän wanhin poicans löij hänen weliens Abelin cuoliaxi. Abraham Patriarcha on mös candanut hänen ristins/että hänen waimons Saara oli cauwan hedelmätöin. Ja cosca Hagar Saaran palckapijca synnytti Abrahamille Poian/ nousi suuri rijta Saaran ia Hagarin wälille sijtä että Hagar hänen ylöncatzoi. Abimelech Cuningas Geraris otti Abrahamin waimon Saaran hänen tygöns/ ia olisi pitänyt sen hänen tykönäns/iolleij Jumala olisi sitä estänyt. Cuinga palio Jacob Patriarcha on kärsinyt hänen awioskäskysäns & hän oli cowas palweluxesa Laabanin tykönä / ioca hänelle palio wäärytta teki / ia monda kerta händä petti. Ja cosca hän palaisi cotians/ajoij Laaban händä taca/ia heitti monda Cappaletta hänen silmillens Gilgalisa/ia olisi hänelle tehnyt wahingota / iollei Jumala olisi sitä estänyt. Cosca hänen waimons Rebecka cuoli/murhetti hän suuresti ia itki/cosca hän tuli Sichemin caupungin tygö/otti Sichem sen maan HErra/ hä-

Gen. 4. Gen. 16. Gen. 20. Gen. 29. 30. 31. Gen. 35.

nen tyttärens Dijnan/ia macais sen cansa/iosta nousi y- Gen. 30.
lös suuri capina/ murha ia werenwuodatus: Sillä caxi
hänen poicans Simeon ia Lewi löit miecalla cuoliaxi
caicki miehen puolet sijnä caupungisa Sichemis/ynnä
Hemorin ia hänen poicans Sichem/ nijn että Jacob tuli
suureen Hengen waaran sen cautta. Hänen poicans Gen. 37.
myit heidän weliens Josephin/ ia sanoit että metzän peto
oli hänen ylös syönyt/ionga cautta hän tuli suureen mur-
heen ia sydämen kipuun. Ruben hänen poicans macaisi
hänen waimons/ioca oli hänen Eitipuolens. Näitä caic-
kia Jacob on kärsinyt. Jos me rupemme catzeleman Jo-
bin Historiata/nijn me löydämme cuinga palio wastoin-
käymistä hän on kärsinyt hänen awioskäskysänsä. Sil- Iob. 1. 2.
lä hän yhtenä päiwänä mistaisi seitzemen Tuhatta lam-
masta/colme tuhatta cameeli/wijsi sata pari härkij/wijsi
sata Asia/seitzemen poica/ ia colme tytärtä/ia lyötin
mös itze paisumita täyteen/nijn ettei hänesä ollut yhtä-
kän terwettä paicka/ia wielä päälisexi häwäistijn ia pil-
cattijn hänen omalda waimoldans ia ystäwildäns. Da-
wid Cuningas on mös kärsinyt palio wastoinkäymistä
hänen awioskäskysäns/hänen omilda lapsildans ia muil-
da. Sillä hänen poicans Absalon ajoi hänen ulgos ij- 2. Sam. 15.
kistäns. Ammon hänen poicans macaisi Thamarin hä- 2. Sam. 13.
nen Sisarens cansa/ionga Absalon löij sitte cuoliaxi. Ja
monda muita sencaldaisia esimerckiä olisi/ios aica myötä
annaisi/ ia itzecukin löytä tyköäns mitä ristiä ia wastoin-
käymistä he kärsiwät heidän awioskäskysäns. Sentäh-
den on Pacanoilla ollut se tapa/että he owat pannet ylkän
ia morsiamen eteen/yhden corin täynnä ohdackeita/ia sen
cansa heille muistuttaneet sen ristin ia wastoinkäymisen

cuin heidän piti kärsimän heidän awioskäskysäns. Ja tule sentähden itzecungin Christelisen Inhimisen olla kärsiwäisen ristin alla/ia sen hywäxi otta/ mitä heidän pääl- lens tule/eikä pidä Jumalata wastan napiseman / mutta häneldä apua anoman ia odottaman.

4. *Deo non esse præscribendum modum nec tempus.* IV. Opime täsä sijtä wastauxesta / cuin meidän HErra Christus/annoi hänen Eitillens Maarialle/ettei meidän pidä paneman Jumalan eteen määrä / cosca ja cuinga hänen pitä meitä auttaman / ninquin Maria on tehnyt / joca tahdoi että HErra Christus piti cohta autta- taman. Mutta meidän pitä andaman caicki meidän asian Jumalan halduun/ ia odottaman sen hetken jälkin cosca hän tahto autta meitä: Sillä hän itze parhain tietä sen ajan / cosca hän tahto autta. Caicki inhimiset owat sencaltaiset luonasta/ ninquin Maria / että cosca he tule- wat jongun ristin ia waiwan ala / nijn eij he mielellänsä sen alla cauwan olisi / mutta tahdoisit että Jumala coh- ta pidäisi heitä auttaman ia sijtä heitä päästämän. Mutta Jumala joca parhain tietä mitä me tarwitzem / eij tee Inhimisen tahdon jälken / mutta hänen oman hy- wän suosions ia tahdons jälken / ja odotta hänen hetkens jälken. Ja waicka hän jotakin wijwyttä / ia se aica on pitkä ia ikäwä meidän mielestäm / nijn hän cuitengin tule ia autta / nijnquin Propheta Habacuc sano: Jos *Habac. 2.* HErra wijpy / nijn odota händä / nijn hän tule wisist / ia eij pidä wijwyttämän. Ja sitä enämin cuin hän wijpy / sitä suuremman awun cansa hän tule/ nijnquin meille on esimercki täsä Ewangeliumisa / että waicka HErra Christus eij cohta andanut wijna Ma- rian tahdon jälken / nijn hän cuitengin autti cosca hänen

het-

heckens tuli ia autti runsaasti. Me luemme 1. Mosexen kiriasa/ että cosca Joseph oli myyty hänen omilda weljildäns ia tuli oriaxi Egyptin maalle / ia wijmein walhen ja wäärän candein tähdein pandijn fangixi / ia oli sielä suuren hetken / ia oli ninquin hän olisi ollut Jumalalda unhotettu : Mutta cuitengin Jumala tuli wijmein ia autti hänen sijtä ulgos / ia ylöscorgotti hänen nijn että hän tuli ruchtinaxi ia Herraxi Egyptin maalla. Nijn se mös tapattui Israelin wäen cansa / cosca he olit Egyptin oriudesa olleet / ia olit nijnquin he Jumalda peräti olisit pois unhotetut/ nijn Jumala tuli ia autti heitä sijtä ulgos / ia johdatti heitä wäkewän käden cansa läpitzen punaisen meren / sijheen luatuun Canaan mahaan. Samallamuoto cosca he olit Babylonian fangiuxes Seitzemenkymmendä wuotta / olit he mös inhimisten mielestä/ ninquin he olisit olleet Jumalalda unhotetut / mutta Jumala cuitengin tuli ia autti heitä jällens sijtä ulgos cosca hänen tahtons ia aicans oli. Näinen esimerckein cansa pitä meidän lohduttaman meitäm ristin alla/ia odottaman sitä hetke cosca Jumala tahto meitä autta.

Gen. 37. Gen. 39. Gen. 41. Exo. 13. 14 2. Cron. 36.

Toinen Osa.

TÄsä toisesa osasa me saame cuulla / sijtä ensuuresta ia merkilisestä tunnustähdestä/cuin HErra Christus on tehnyt näisä häissä / jonga Euangelista meille edestuotta Neliäsä cappalesa.

I. On näistä wälicappaleista jotca HErra Christus on täsä pitädnyt :

Ja oli sijnä cuusi kiwistä wesi astiata

Analysis posterioris partis quatuor membra in se continens.

I. Media quibus Christus in hoc miraculo est usus.

pandiuna Iwdasten puhdistoxen tähden/ ia cukin wetti caxi eli colme mitta.

Näillä sanoilla Euangelista tietä anda / että HErra Christus on täsä tunnustähdesä tahtonut pitä wesiastiat / jotca Juuttat pidit heidän huonesans. Sillä Lain jälken piti Juuttat usein heitäns pesemän/cosca he

Levit. 15. Num. 19. ryhdyit johongun saastaisuteen / ninquin 3. ia 4. Mosexen kiriasa seiso kirioitettu/ia ilman sitä puhdistosta cuin Jumala oli Laisa käskenyt / oli heillä itze moninaiset pesemiset / heidän Isädens säädyn jälkin / että he pesit kätens ia jalcans ennen cuin he rualle menit / ia luulit tekewäns sen cansa Jumalalle erinomaisen palweluxen / ia luit sitä wastan suurexi synnixi / jos he söit pesemättömillä käsillä / ninquin HErra Christus heille soimaisi / ia sentähden he owat pitäneet näitä kiwisiä wesiastioita / senpäälle etei heidän pitänyt aina menemän ulgos weden perään. Ja owat nämät kiwiastiat olleet melkiän suuret/ nijn että cukin on wetänyt caxi eli colme mitta. Græcan textisä seiso se sana μετρητής / joca on ollut yxi mitta. Mutta cuinga suuri se on ollut eij caicki yhdellä muoto kirioita. Nijn Cuitengin taitan jollakin muoto ymmärtä/ että jocainen wesiastia on wetänyt puoli aami / nijn että ne cuusi kiwistä wesiastiata owat wetäneet liki colme aamia.

II. II. On HErran Christuxen käskystä.

Mandatum Christi de implendis hydrys. Nijn sanoi Jesus heille / Täyttäkät wesiastiat wedellä / ia he täytit ne / ia hän sanoi heille: Pangatte nyt sisälle / ia wiekätte edeskäywälle / ia he weit.

Näisiä

Näissä sanoisa Evangelista cahtalaiset asiat edespane.

1. HErran Christuxen sanan wäkewydestä ioca on cahtalainen/ensistä hän käske täyttä wedellä ne cuusi kiwistä wesiastiata/ sillä se wesi ioca oli nijsä ennen ollut/ oli io culunut moninaisen pesemisen ia wiruttamisen cautta: Sitälikin käske hän panna sisälle / ia wiedä edeskäywälle. Tämä näky olewan Inhimisten mielen jälken sangen camala ia outo että HErra Christus käske täyttä ne wesiastiat wedellä/sillä Maria oli walittanut hänen edesäns/ettei heillä ollut Wijna. Mutta hän käske caata wettä sisälle/ia sen cansa täyttä ne cuusi kiwistä wesiastiata/cuin hän olisi tahtonut hääwäen wedellä juotta / että he olit ennen Wijna juonet ia sen lopettaneet/ nijn heidän nyt piti suomian wettä sen edestä. Mutta meidän HErra Christus tahdoi sen cansa osotta hänen Jumalisen wäkens ia woimans/ia muutti tämän saman weden/iolla wesiastiat olit täytetyt/wijnaxi/ia sentähden hän mös käski panna sisälle ia wiedä edeskäywälle/ ioca parhain taisi tuta ia maista/ ia eroitta Wijnan wedestä.

I. *Vis & efficacia verbi Christi.*

2. On palwelioitten cuuliaisudesta / iotca tegit Herran Christuxen käskyn jälkin / ia seuraisit Marian neuwo: Sillä hän oli sanonut heille / että heidän piti tekemän mitä hän heidän käske/eij palweliat täsä kysy neuwo heidän omalle järjellens / mutta tegit sen cuin Christus heille käski/ia annoit hänellen sen cunnian / että hän oli wijsambi cuin he olit. Ja itze hän parhain tiesi/ mitä hän teki.

2. *Obedientia Ministrorum.*

III. On edeskäywän todistoxest ia tunnustoxest:

III. *Testimonium Ar-*

Mi-

chitriclini de excellentia vini.

mitä hän oli sanonut ia todistanut tästä Wijnasta/ionga
HErra Christus oli wedestä tehnyt :

**Mutta cuin edeskäypä maisti sitä wijna
ioca oli wesi ollut/ eikä tiennyt custa se tuli
Mutta palweliat tiesit iotca sen weden am-
munsit/cutzui se edeskäypä yliän/ia sanoi hä-
nelle : Jocainen andapi ensistä hywä Wijna/
ia cuin he juopuwat / sitte sitä huonombata/
sinä sen hywän Wijnan kätkit tähän asti.**

Tämä edeskäypä costa hän tämän wijnan maisti/
ionga HErra Christus oli wedestä tehnyt/rupeisi ylistä-
män sitä/ia todisti että se oli yxi erinomainen hywä Wij-
na/ sanoden yliän tygö : sinä hywän Wijnan kätkit tä-
hän asti : sillä eij hän tienyt custa sen piti tulleen/mutta
luuli yliän kätkeneen sen wijmeisexi/ia waicka siinä paicka-
cunnasa cusa Caana oli/caswoi hywä ia callista Wijna/
cuitengin se edeskäypä tunsi että se Wijna cuin HErra
Christus oli wedestä muuttanut/oli palio parambi / sillä
hän cutzui sen hywäxi sen suchteen cuin se Wijna oli / ioca
näisä häisä ennen oli juotu. Ja näin tällämuoto tämä
suuri ia merkilinen tunnustähti on ilmoitettu edeskäywän
cautta / ioca sen Wijnan ensistä maisti/ia tunsi hywäxi
ia callixi Wijnaxi. Mutta palweliat iotca wedellä olit
täyttänyt ne kiwiastiat/ia weit edeskäywälle/luulit wettä
candawans edeskäywälle/eikä tietäneet/että se HErran
Christuxen woiman cautta oli muutettu wijnaxi : Waan
edeskäypä cosca hän maisti sen/niin hän tunsi ia todisti/et-
tei se ollut wesi / mutta yxi luonolinen hywä wijna.
Näin wakewä on meidän HErra Christus / että hän

taita muutta luonolisen weden yhdexi luonolisexi ia callixi Wijnaxi. Mutta että monicahdat Jumalattomat tahtowat wahwista juopumusta/näinen edeskäywän sanain cansa/ioca sanoi: Jocainen andapi ensistä hywä Wijna / ia cuin he juopuwat / sitte sitä huonombata/menewät he sijnä wäärin: Sillä eij hän sanonut/että he olit juoxisa/mutta puhu sijtä tawasta cuin inhimisille on/iotca ensistä andawat hywä Wijna / ia sitte nöyrembätä / cosca he juopuwat.

IV. On sijtä syystä / mingätähden HErra Christus on tehnyt tämän tunnustähden. IV. *Finis hujus miraculi & manifestatio gloriæ Christi.*

Tämä on se ensimäinen tunnustähti jonga JEsus teki Caanas Gallileasa/ ia ilmoitti hänen cunnians / ia opetuslapset uscoit hänen päällens.

Näisä sanoisa meille colminaiset asiat edespannan.

1. On että tämä tunnustähti on ollut se ensimäinen/ cuin HErra Christus teki sitte cuin hän jälken hänen casteens oli astunut hänen saarna wircaans. Ja eij yhtäkän ulconaista tunnustähti ole ennen tehnyt.

2. Että hän osotti hänen cunnians tämän tunnustähden cansa / ia anda tietä / ettei hän ollut jocu palias inhiminen. Mutta että hän mös oli totinen Jumala / ia ulgosluattu Messias / jonga hallusa owat caicki cappalet / taiwasa ia maasa / ia taita tehdä mitä hän tahto/ ninquin hän mös täsä osotta sen saman hänen Jumalisen woimans / tämän tunnustähden cansa / että hän woi ia taita muutta luonon.

Effectus hujus miraculi.

3. Että hänen opetuslapsens uscoit hänen päällens: Sillä cosca he näjit tämän swren ia ihmelisen merkin cuin heidän Mestarins HErra Christus täsä teki / ymmärsit he sijtä että hän oli enämbi cuin iocu palias inhiminen/ia oli se ulgosluattu Messias/ioca piti tuleman mailman/iosta caicki Prophetat olit ennustaneet / ia sentähden uscoit hänen päällens.

Loci communes posterioris partis

Opetuxet toisesta Osasta.

1. Discimus Deum posse & velle juvare omnes in se credentes.

I. Opeme/että Jumala tahto ia taita autta caickia nijtä iotca hänen päällens uscaltawat/ia häneldä apua pyytäwät/ninquin hän itze on luanut sanoden: Auxihunda minua tuscan aicana/ia minä tahdon autta sinua. Ja toisesa paicasa seiso: HErra on caickein nijnnen tykönä / iotca händä auxenshuutawat / caickein nijnnen iotca händä totudesa auxihuutawat. HErra teke mitä ne Jumaliset anowat. Esimercki sen päälle on meille täsä Euangeliumisa / että cosca Maria rucoili HErra Christusta ia walitti/ettei heille ollut wijna / nijn hän autti heitä / ia waicka hän eij cohta Marian tahdon jälken auttanut/nijn cuitengin hän autti heitä cosca hänen hetkens tuli. Nijn hän wielä nytt autta caickia iotca hänen päällens uscowat / ia häneldä apua toiwowat. Ja cosca risti ia tusca caickein suurin on/ silloin hän tule awun cansa. Ninquin hän teki Israelin wäen cansa/cosca he olit Egyptin oriudesa / ia heidän tuscans ia ahdistoxens oli caickein suurin/ nijn Jumala tuli/ia autti heita sieldä ulgos. Ja taas sitte cosca he tulit Punaisen meren tyge / ia

Psal. 50.

Psal. 145.

Pharao heitä ajoi-taca / hänen sotawäkens cansa / ia eij heille muuta edesseisonut/cuin cuolema/eikä saanet cuhungan paeta/sillä meri oli heidän edesäns/ia wuoret cahden puolen/silloin Jumala tuli ia autti heitä wiholisen käsistä/ia weij heitä wäkewän käden cansa / punaisen meren läpitze. Sentähden cosca tusca ia hätä tule meidän päällem/eij pidä meidän nijn suuresta pelkämän/eikä meitäm ylönandaman/mutta huutaman HErran tygö / ia hänen päällens uscaldaman/ia pitä odottaman sen hetken ia ajan iälkin cuin hän tahto meitä autta/ia cosca hänen hetkens tule/nijn hän tahto autta meitä. Erinomaisesta pitä ne iotca owat awioskäskysä / lohduttaman heitäns sen cansa/cosca köyhys/taicka iocu muu risti heidän päällens tule/ia tietämän että Jumala tahto mös heitä autta.

II. Opeme/cuinga ihmelinen Jumala on hänen töisens/ia teke usein wastahacoisesta edestacaisin inhimisten mielestä. Ninquin meille täsä on esimercki / että cosca näisä häisä Caanas Galileasa puuttui Wijna / ia Maria sen ylitze walitti HErran Christuxen edesä/ sillä toiwolla että hänen piti saattaman sijhen Wijna hänen woimans cautta. Nijn hän käski wettä canda sisälle/ia täyttä ne cuusi kiwistä wesiastiata wedellä/ ia panna sisälle/ioca oli yxi cawala ia wastahacoinen asia/caickein mielestä. Nijn että he olisit taitanet aiatella / mitä hän sen weden cansa tahto tehdä: Tahtoco hän meitä wedellä juotta/iotta wijna olemme ennen juonet. Mutta hän sen saman weden muutti wijnaxi. Nijn mös se tapahtui Jacob Patriarchan cansa. Jumala oli luanut että hänen wanhembi weliens Esau piti händä palweleman. Mutta se käwi wastaha-

2. Deum mirabilem esse in suis operibus.

Gen. 25.

koisesta hänen cansans. Sillä hän pelgon tähden pakeni Esaun edestä Mesopotamian/ ia siellä oli monda wuotta oriudesa/ ennen cuin hän tuli jällens Canaan maaalle/ ia kärsi monda tusca ia waiwa. Mutta Esau sillä wälillä oli hywillä päiwillä ia cuitengin tuli Jumalan lupaus wijmein täytetyxi. Samalmuoto mös se tapatui hänen poicans Josephin cansa/ että cosca Jumala tahdoi händä ylöscorgotta/ ia tehdä hänen Herraxi ia ruchtinaxi Egyptin maalle/ nijn hän ensistä tuli ristin ia wastoinkäymisen
Gen. 37. alla. Hän myytin pois hänen omilda welijldäns/ ia tuli Egyptin maalle/ ia siellä walhen ia wäärän candeen cautta heitettijn tornijn/ cusa hän oli suuren aica. Mutta Ju-
Gen. 41. mala autti hänen sijtä ulgos/ ia ylöscorgotti hänen ruhtinaxi Egyptin maacunnasa/ nijn että hän oli likin Cu-
Exod. 2. ningasta. Mosexen cansa se mös nijn käwi/ että cosca Jumala tahdoi händä corgotta/ ia tehdä päämiehexi ylitze Israelin cansan/ nijn hän ennen kärsi wastoinkäymistä patio. Sillä Cuningas Pharao seisoi hänen hengens jälken/ nijn että hän pakeni Midianin maacundan/ ia caitzi siellä cauwan lambaita. Dawid Cuningas kärsi monda risti ia wastoinkäymistä ennen cuin hän tuli
Dan. 6. Cuningaxi. Daniel Propheta heitettijn jalopeuran luolan ennen cuin hän ylöscorgotettin. Näin Ihmelinen on Jumala hänen töisäns. Pitä meidän mös sen täsä tietämän/ että HErra Christus olis kyllä taitanut tehdä wijnan tyhiästä ilman wedetä: Ninquin hän mös loi mailman tyhiästä. Mutta eij hän tahtonut sitä tehdä ilman wälicappaletta. Ja sentähden käski hän täyttä wedellä westastiat/ ia sen muutti wijnaxi. Ninquin hän mös teki silloin/ cosca hän ruocki ne-

liä tuhutta miestä wijdellä ohraisella leiwällä / ia cahdella calalla. Hän olis kyllä woinut heitä ruockia ilman näitä leiwitä ia caloita/mutta eij hän tahtonut sitä tehdä ilman näitä wälicappaleita. Nijn hän wielä nyt aina teke wälicappalitten cautta. Eij sentähden että hän on näihin sidottu: Mutta että hänen hywä tahtons ia suosions nijn on.

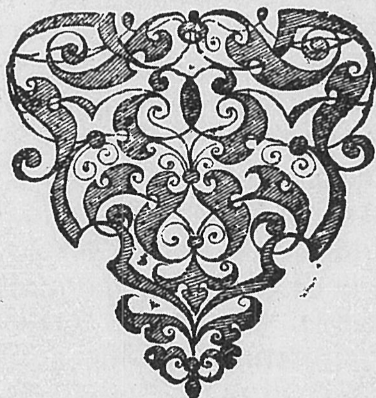
III. Opeme tästä ihmelisestä ia suuresta tunnustähdestä/ ionga HErra Christus on täsä tehnyt / että hän on se totinen Messias Jumalan poica/ jolla on caicki wäki ia woima taiwasa ia maasa / ia teke mitä hän tahto / jonga hän täsä julkisesta osotta / näisä häisä Caanas Galileasa / cusa hän luonolisen weden mwtti yhdexi luonolisexi wijnaxi / ia eij yxikertaisexi / mutta hywäxi ia suloisexi wijnaxi/joca ylitze käypi Inhimisten järien ia ajatoxen. Ja caikille luondocappaleille on mahdotoin jälken tehdä. Ja ninquin Euangelista sano: Että hän on osottanut sen cansa hänen cunniansa/ että caicki piti näkemän ia tietämän että hän oli Jumalan poica/se totinen Messias / ia on hän se oikia opettaja joca opetta Jumalan tien totudesa. Ninquin P. Johannes sano: Nämä owat kirioitetut senpäälle/ että te uscoisitte että Jesus Christus on Jumalan poica / ia että te elämän saatta uscon cautta hänen nimeens. Ninquin mös HErran Christuxen opetuslapset uscoit hänen päällens / cosca he tämän suuren tunnustähden näjit / jonga meidän HErra Christus teki. Sentähden mös tästä tunnustähdestä saarnatan nyt meidän edeläm/ että meidän mös pitä uscoman hänen päällens ia tietämän sen että hänesä ainoasa / seiso caicki meidän

3. Christum esse verum Meßiam Filium Dei.

Iohan. 20.

 au-

autwudem ia terweydem. Mutta joca eij nätä tunnustähtiä cuin HErra on tehnyt / ia meidän edesäm saarnatan / eij wastan ota / eikä usco hänen päällens / nijn se sama sarna ia sana pitä wijmeisnä päiwänä oleman hänen duomarins / ninquin hän itze sano : Joca minun
Johan. 12.
ylöncatzo/ia eij ota minun sanani/hänelle on se joca hänen duomitze. Se sana jonga minä puhunut olen/pitä hänen duomitzeman wijmeisnä päiwänä.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 8. Lugus.

COSca Jesus alastuli wuorelda / seuraisi Händä palio Cansa ia Catzo / yxi Spitalinen mies edeskäwi / cumarsi Händä / ia sanoi / HErra jos sinä tahdot / nijn sinä woit minun puhdista. Nijn ojensi Jesus kätens / ia rupeisi Häneen / sanoden. Minä tahdon ole puhdas: Ja cohta hän puhdistui Spitalista. Ja sanoi Jesus hänelle / catzo ettet sinä kelleckän sano / Mutta mene ia näytä itzes papeille / ia uffra sinun lahias / jonga Moses kästenyt on heille todistoxexi.

Mutta

Mutta Cosca Jesus sisälle meni Capernaumin/tuli yxi påmies hänen tygöns rucoeli Händä / sanoden: HErra minun palweliani sairasta cotona Halwattuna / ia copan waiwatan. Ja Sanoi Jesus hänelle/ minä tahdon tulla ia parata hänen. Nijn wastaisi påmies / ia sanoi / HErra / en ole minä mahdolinen että sinä tulet minun Cattoni ala / waan sano yxi sana / ja nijn minun palwelian parane. Sillä minä mös olen inhiminen toisen wallan alla / ia minulla on Sotamiehiä minun allani. Ja sanon tällä/ mene ia hän mene. Ja toiselle tule / ia hän tulepi. Ja minun palweliallen / tege tämä ia hän teke. Cosca Jesus tämän cuuli / ihmetteli hän ia sanoi heille en tosin minä ole löynnyt Israelis sencaltaista usco. Mutta minä sanon teille / että monda owat tulewaiset idästä ia Lännestä / ia Abrahamin / Isakin/ ia Jacobin cansa pitä taiwan waldacunnasa istuman. Mutta waldacunnan lapset Heitetän sijhen ulcimmaisen pimeyteen / Siellä pitä oleman itcu ia Hammasten kiristös. Ja Jesus sanoi påmiehelle / mene ia nijnquin

sinä uscot / nijn sinun tapattucon. Ja sillä Hetkellä parani hänen palwelians.

Täsä Ewangeliumisa on meille caxi Historiata / jotca owat tapattunet cohta sen pitkän saarnan jälken / cuin HErra Christus on pitänyt wuorella. Ensimäinen on yhdestä Spitalisesta miehestä / ionga Christus puhdisti yhden palian sanan cansa / Sanoden: Ole puhdas. Se toinen on yhden Sodan pämiehen palweliasta / joca oli Halwattu: Jonga HErra Christus mös paransi ia terwexi teki hänen woimalisen sanansa cansa. Ja on näinen molemittein tunnustähden cansa osottanut hänen Jumalisen wäkens ia woimans / ia wahwistanut hänen saarnans / ionga hän piti wuorella. Ja yhtensopi tämä Euangeliumi sen Ensimäisen ia toisen käskyn cansa / joca opetta että meidän pitä Jumalan päälle luottaman ia turwaman ia häneldä apua anoman. Ja mös sen toisen ia Colmannen Vskon Cappalen cansa / Sentähden että täsä wlgosmalatan HErran Christuxen persona ia hänen wircans.

Exordium à re ipsa.

Tämä Euangeliumi jaetan cahten Osan.

I. On tästä Spitalisesta miehestä ia hänen puhdistoxestans.

II. On sijtä Sodan pämiehen palweliasta ia sen parandamisesta.

Ensimäinen Osa.

Nijn pallo cuin tähän Ensimäisen osan tule / edestuotta P. Matthæus tämän wijden Cappalen cansa.

Analysis primæ partis quinq; membra in se continens.

I. 1. On sijtä aiasta cosca se on tapattunut.

Circumstantia temporis quando acciderit.

Cosca Jesus meni alas wuorelda ia seuraisi händä palio cansa.

Näissä sanoissa meille on cahtalaiset asiat.

1. On sijtä aiasta cosca tämä on tapattunut / nimittäin/cohta sen pitkän sarnan jälken/ cuin Herra Christus oli pitänyt wuorella/cosca hän meni alas wuorelda matcustaman Capernaumin päin. Tämä sarna seiso Kirioitettu P. Matthæuxen tykönä wijdennes / cwdennes ia seitzemennes Lugusa/cusa hän tietä anda / mitä hän on sillä sarnanut/nimittäin/laista ia lain oikeasta ymmärryxestä / ia wlgostoimituxesta / wastan Phariseusten ia Kirianoppenuttē wäärä oppia/iotca wäärin Lain wlgostoimitit. On mös opettanut sijtä oikeasta Wanhurscaudesta/ioca ylitze käipi Phariseusten wanhurscauden/ ia sano P. Matth. että HErra Christus on nijn wäkewästä sarnannut/että cansa ioca sen cwli hämmästyi hänen oppins ylitze / sillä hän sarnaisi woimalisesta/ ia eij ninquin Kirianoppenet.

Matth. 7.

2. Tästä cansasta/ioca händä on seuranut alas wuorelda/ia cwllut hänen saarnans ia oppins on heidän sydämisäns nijn woimalisesta waicuttanut/että he owat saanet suuren Himon ia halun händä cuulla/ia waicka se saarna oli pitkä ia ikäwä/ia olisit suonet että hän olisi wielä pidemältä saarnannut. Ja sentähden he seuraisit händä wuorelta alas suuressa ioucosa senpäälle että hee wielä enämin saisit cuulla hänen sarnansa/ia suloista oppiansa.

II. II. Tästä Spitalisesta miehestä.

Descriptio hujus leprosi.

Ja catzo yxi Spitalinen mies edeskäwi.

P. Lucas Kirioitta/että tämä mies on ollut täy-

Luc. 5.

näns

nåns Spitalita. Tästä Spitali taudista ia sen luonosta/ Galeanus ia muut owat palio Kirioittanet/ cuinga saastainen ia myrkylinen se on / ia coco inhimisen ruumin lihan ia weren ia caicki jäsenet turmele/ nijn ettei hänessä ole yhtäkän paicka terwettä. Mutta me senpäälle en tarwitze palio todistoxia. Sillä (sen pahembi) me näemme itze silmäin cansa/ nijstä Spitalisista/ cuin meidän seasam owat/ cuinga heidän caswons on ylöscohistunut/ nenä sisällä waionnut/ ääni langennut ia coco heidän/ ruumins on turmeltu. Ja on nijn myrkylinen/ että se muita saastutta cansans. Sentähden on Jumala käskyn andanut Mosexen laissa/ että ne iotca sijnä Spitali taudisa owat / piti erinäns asuman muista inhimisistä: Senpäälle ettei he muita saastuttaisi heidän cansans. Mutta että tämä Spitalinen mies on tullut silloin HErran Christuxen eteen/ Cosca hän wuorelda alastuli/ on tapattunut ilman epäelemätä Jumalan edescatzomisesta / senpäälle/ että HErralla Christuxella olisi tila tehdä tunnustähtiä / tämän cansan nähden/ ioca hänen saarnans / ionga hän oli pitänyt wuorella: Ja sentähden Euangelista sano: Catzo. Cuin hän tahdoisi sano : Merkitze ia ota waari/ cuinga Jumala laitti/ että tämä Spitalinen mies on tullut HErran Christuxen tygö/ cosca hän iälken saarnan wuorelda alastuli / senpäälle että tämä cansa piti näkemän HErran Christuxen tunnustähdet/ ia sen cautta wahwistaman heidän uscons hänen päällens. Ja tahto Euangelista ylösherättä meitä ia caickia/ iotca tämän Historian lukewat eli cuulewat/ että he wisusti waarin otaisit ia aiattelisit Jumalan suuria ia ihmelisiä töitä.

Leuit, 13.

III. On tämän Spitalisen miehen rucouxesta.

III. *Præcatio hujus leprosi*

Rucoeli händä ia sanoi/ HErra/ ios sinä tahdot/ niin sinä woit autta minua.

P. Marcus Kirioitta/ ninquin mös Græcan textis seiso: Että hän langeisi polwillens Jesuxen eteen. P.
Luc. 5. Lucas sano: Että cosca hän näki Jesuxen/ langeisi hän mahan caswoillens/ ia rucoeli händä: Näin tämä köyhä mies on nöyryttänyt hänens/ meidän HErran Christuxen edesä. Mutta custa tämä Spitalinen mies on sen uscalluxen saanut/ HErran Christuxen päälle/ että hän pakeni hänen tygöns ia häneldä apua anoi/ hän oli cwllut sen hywän Sanoman cuin hänestä ulgoskäwi/ että hän
Matth. 4. on tehnyt Sairaita terwexi/ ia monda parandanut/ oli
Ioh. 2. mös ilman epäelemätä cuullut sijtä suuresta tunnustähdestä cuin hän oli tehnyt Caanas Galileasa ia siellä muuttanut wedhen Wijnaxi/ ia sijtä hän on saanut sen uscalluxen/ että hän niin rohkiasti meni hänen tygönsä/ häneldä apua anoman. Ja niin palio cuin hänen rucouxeus tule/ osotta hän hänen uscons sijnä/ että hän usco HErran Christuxen woiwan ia taitawan händä puhdista/ ia sentähden sano: HErra ios sinä tahdot/ woit sinua minua autta. Ja anda hänen asians hänen haltuns/ ioca parhain tiesi hänen tarpens. Ninquin hän olisi tahtonut sano: HErra minä uscon ia tunnustan/ että sinulla on wäki ia woima autta caickia/ ia teget mitä sinä tahdot/ woit mös minua puhdista tästä taudista. Mutta ios se on minulle tarpelinen/ sitä en minä taida tietä/ sinä Herra sen parhain tiedät. Sentähden minä annan tämän asian sinun haltus/ että sinä teget minun cansani sinun hywän tahdos ia suosios jälken. Ja ios se on minulle hywäxi ia tarpexi/ niin sinä puhdistat minun. Tämä rucous

on ollut lyhykäinen/ mutta cuitengin oikia ia täynäns usco.

IV. On tämän Spitalisen miehen puhdistoxen muodosta. IV. *Modus sanandi hunc leprosum.*

Nijn oiensi Jesus kätens/ ia rupeis hänen sanoden/ minä tahdon ole puhdas/ ia cohta hän puhdistui Spitalista.

Näissä sanoissa Euangelista cahtalaiset asiat edespane.

1. Ne wälicappalet ioinenga cautta HErra Christus on puhdistanut tämän Spitalisen miehen. Ensimäinen Wälicappale on hänen pyhä kätens. Sillä Jesus oiensi kätens (sano Euangelista) ia rupeisi häneen: Eij sentähden ettei hän olisi taitanut händä puhdista ilman sitä/ ninquin hän puhdisti ne kymmenen Spitalista miestä: Mutta hänen hywä tahtons ia suosions on nijn ollut / ia osotta sen cansa/ että hänen pyhät kätensä owat woimaliset puhdistaman ia parandaman sairaita. Anda mös sen cansa tietä/ että hän on HErra ylitze Lain/ ioca sen itze oli wlgosandanut/ cusa seiso/ ettei yxikän pitänyt rupeman ia ryhtymän saastaisen inhimisen/ ia sentähden eij hän ollut sen Lain alla annettu. Toinen wälicappale on hänen pyhä sanans. Minä tahdon ole puhdas joilla sanoilla HErra Christus ilmoitti. Ensistä hänen hywän tahdons/ että hän on walmis caickia auttaman / ia eij ketäkän hyliä, ioca hänen tygöns tule ia häneldä apua ano. Sitälikin hänen sanans wäen ia woiman / että mitä hän sano se pitä tapattuman. Ninquin Psalmisa seiso: **Jos hän sano/ nijn se tapattu / ios hän käske/ nijn se on tehty.** Luc. 17. Leuit. 5. Num. 5. Psal. 33.

Effectus contactus verbi Christi.

2. On näinen Wälicappalten Waicotoxesta ia Lopusta.

Ja Cohta hän puhdistui.

Se on: Spitali tauti on cohta poies paennut hänestä / ia hän tuli täydelisestä terwexi ia puhtaxi hänen taudistans. Ja on täsä täytetty se cuin Salomon sano wijsaudhen kiriasa. *Sap. 18.* Eikä yrtit / eikä plastarit heitä tehnyt terwexi / Mutta sinun sanas Herra / joca caicki terwexi teke. Näin woimalinen on HErra Christus hänen sanasansa / että hän sen cautta taudit puhdista ia eij ole ikänäns nijn suurta ia rascasta tautia / eikä nijn suurta tusca ia waiwa / ettei hän taida autta.

V. *Mandatum Christi duplex.*

V. On HErran Christuxen käskystä / joca on seuranut sen Spitalisen puhdistosta / ia on Cahtalainen.

I. *Reticentia.*

1. On sijtä mitä hänen pitä Cawattaman ia carttaman.

Ja sanoi Jesus hänelle / catzo / ettet sinä kelleckän sano.

Ja osotta sen cansa / ettei hän etzi Oman Cunnians Jälken / ninquin inhimiset tekewät / jotca owat luonnosta sencaltaiset. Että jos he jotakin hywä tekewät / nijn he tahdoisit että caicki pidäisi sen tietämen ia heitä kerscaman ia ylistämän sentähden: Ja ninquin phariseuxet owat tehnet / ia sentähden HErra Christus kieldä sitä kelleckän sanomasta eñen cuin he owat papeillen osottanet heitäns Lain jälken.

2. *Ostensio sacerdotibus.*

2. On sijtä mitä hänen pitä tekemän.

Mutta mene ia osota sinus Papeille ia

uffra sinun lahias ionga Moses on käskenytt heille todistoxexi.

Tässä HErra Christus Cahtalaisen käskyn hänelle Anda. Ensistä että hänen pitä osottaman hänens papeille. Eij sentähden/ että hänen piti sen cautta puhtaxi ia terwexi tuleman/ Sillä hän oli io ennen täydelisestä terwe ia puhdas. Mutta sentähden että papit piti todistaman/ sen että hän oli terwexi tehty ia puhdistettu Spitali taudista. Sillä papit wanhasa testamentisä Mosexen Lain jälkin/ piti oleman ninquin duomarit ylitzen Spitali taudin/ ia siitä Duomitzeman. Niinquin siitä. 3. Mosexen kirias seiso kirioitettu. *Leuit. 13.*

2. Että hänen pitä ufframan hänen lahians: ionga Moses oli käskenyt andaman papeille sen cuin heille oli laissa säätty anda/ heidän elatoxexens/ ia Jumalan palweluxen ylöspitämisexi. Mutta se cuin HErra Christus täsä sano/ että hänen piti ufframan heille todistoxexi tahto hän sen cansa wetä papit hänen tuondons/ että heiden piti siitä tunnustähdestä/ ionga hän oli tehnyt/ tämän Spitalisen michen Cansa/ tietämän että Messias oli tullut Mailman ia että hän/ joca oli puhdistanut sen Spitalisen/ oli se sama Messias/ ia sentäden pitä se puhdhistos oleman yhdexi todistoxexi heidän ylitzens/ Että Messias io oli tullut/ ia he eij taidaisi estettä wetä ettei he hänestä mitäkän ole cuullet eikä tietänet. Sillä Esaias oli ennustanut. Että Cosca Messias mailman tuli/ piti hänen puhdistaman Spitaliset/ Ja muut taudit parandaman.

Oblatio propurgationis in lege mandata. Leuit. 14.

Esa. 35.

Ope-

Opetuxet ensimäisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. *Genus humanū multis calamitatibus expositum.*

I. OPEme inhimisen wiheliäisydestä/ Cuinga monen taudin ia ristin alla inhimiset täsä mailmas owat annetut/ ioita heidän pitä kärsimän/nijn Cauwan cuin he täsä elewät. Ja waicka eij caicki ole Spitali taudissa / ninquin tämä köyhä mies on ollut/ionga edestä meidän tule kijttä Jumalata Caickiwaldiasta/ nijn cuitengin owat he monen muun ristin ia tuscan alla annetut synnin tädhen / josta ne caicki wlgoswuotavat ninquin yhdestä lähtestä. Sillä ninquin synnin cautta on cuolema tullut mailman. Nijn mös ynnä cuoleman cansa owat caickinaiset tuscat ia wastoinkäymiset / synnin tähden inhimisen päälle tullut. *Rom. 5.* Mutta jollei syndi olisi ollut: O Cuinga onneliset ia autuat he olisit. Eij olisi yhtäkän tautia / ristiä/ murhetta ia wastoinkäymistä ollut / eikä cuolemata. Mutta täydelinen terweys ilo ia riemu / ia ilman cuolemata olisit tästä elämästä Otetut ijancaickisen elämän / ninquin Enoch ia Elias. Ja eij Waiwoin perisyndi nijtä saata matcan. Mutta mös ne synnit/cuin me itze tegemme jocapäiwä / jonga tähden meidän päällem tulewat Caickinaiset rangaistoxet. Ninquin seiso Kirioitettu 5. Mosexe kiriasa. *Deut. 28.* Ja mellle on monda esimercki/Cuinga Jumala on rangaisnut synnit / sekä Spitali taudilla että muilla rangaistuxilla. Mirian Mosexen Sisaren / rangaisi Jumala Spitali taudin Cansa/Sentäden että hän napisi Jumalata ia Mosesta wastan. *Num. 12.* Ja Vsias Cuningas / rangaistin Spitali taudin cansa. Sentähden

että

että hän wastan hänen wircans / meni HErran templijn *2.Par.26.*
sawuttamā Altarille. Nijn mös Gehasi Eliseuxen palwe-
lia rangaistin Spitali taudin cansa. Sentähden että hän *2.Reg.5.*
juoxi Naeman tygö / otti häneldä sekä hopiata että waat-
teita ilman Eliseuxen tahdota / ia kätki ne. Sentähden pitä
meidän wälttämän ia carttamā syndi / ninquin yhtä myr-
kylistä ia wahingolista Cappalletta / iota saatta inhimisen
Jumalan wihaan ia caickinaiseen rangaistuxeen / ia wij-
mein ijancaickiseen cadotuxeen.

II. Opette / cuinga Jumala caicki ristit tuscat ia waiwat taita kätä hywäxi / nijn että he tulewat hänen Cunniaxens ia inhimisten hywäxi. Ninquin meille on esimercki täsä Euangeliumisa / cuinga Jumala on käändänyt tämän Spitalisen miehen taudin hänen cunniaxens: Sillä cosca hän puhdisti hänen sijtä taudista tämän cansan nähden / iota händä seuraisi / ia osotti hänen Jumalisen woimans / sen cansa / nijn caicki iotca sen nägit / tunsit hänen olewan sen totisen Messiaxen ia uscoit hänen päällens. Nijn mös se tapattui sen sokian miehen cansa / iosta P. Johannes Kirioitta ioca oli sokiana syndynyt / ionga mös HErra Christus paransi. Että Jumala käänsi hänen ristins ia waiwans hänen cunniaxens: Ninquin HErra Christus sen itze todista. Sillä cosca opetuslapset kysyit hänelle / cuca oli syndiä tehnyt / hän eli hänen wanhemans / nijn hän wastaisi ia sanoi: Että eikä hän / eikä hänen wanhemans syndi tehnet. Mutta että Jumalan työ ia teco pidäisi hänen päällens ilmestymän: Samalmuoto mös se tapattui Lazaruxen cansa / että cosca hän sairasti Bethaniasa / ia hänen Sisarens Maria

2. Crucem esse hominibus salutarem, cedere in gloriam Dei & hominum utilitatem.

Joh.9.

Ioh.11.

ia Marttha lähetit Jesuxen tygö/sanoma että hän oli sairas/sanoi hän ettei se tauti olut cuolemaxi. Mutta Jumalan cunniaxi/että Jumala sijtä piti cunnioitetuxi tuleman: Ninquin mös se tapattui/että cosca hän oli ylösherättänyt hänen cuolluista / nijn monda uscoit hänen päällens/iotca sen nägit. Näin Jumala wielä nyt taita meidän ristin ia tuscam käätä hänen cuñiaxens/ia meidän hywäxem. Ja sentähden/eij tule meidän nijn palio hämmästyä ia suuresta peliästyä/cosca iocu risti meidän päällem tule/ Mutta oleman kärsiwäiset/ ia toiwoman Jumalalda apua/ioca sen taita hywäxi käätä.

3. *Discimus verum modum orandi* III. Opeme / tästä Spitalisesta miehestä yhden oikean rucouxen muodon/cuinga ia millä muoto meidän pitä rucoeleman. Ensistä tule meidän tietä/ettei meidän pidä luottaman jongun luondocappalen päälle/eikä heildä tuscasa ia häddäsä apua anoman. Mutta Jumalan päälle luottaman ia händä rucoeleman: Ninquin hän

Psal. 50. itze käske sanoden. **Auxihwda minua tuscan aicana/minä tahdon autta sinua/ia sinun pitä kijttämän minua:** Ja cosca me rucoelem Jumalata / eij meidän pidä määrä hänen eteens panemã/ cuinga ia cosca hänen pitä meitä auttaman/erinomaisesta / cosca me ruumin tarpeita häneldä anomma. Mutta andaman meitäm hänen tahdons alla: Ja sanoman tämän Spitalisen miehen cansa/**HErra ios sinä tahdot/nijn sinä taidat autta minua**/sillä hän parhain tietä meidän tarpem/ ia näke mikä meidän hywäxem tule/paramin cuin me itze. Dawid Cuningas rucoeli silloin / cosca hänen Poicans Absolon ajoi hänen riikistä wlgos/ ia

2. Sam. 15. sanoi: **Jos minä löydän armon HErran silmäin**

edes

edessä/nijn hän anda kyllä minun tulla jällens: Mutta ios hän sano: Ett sinä ole minulle otolinē/ carzo täsä, minä olē/tehkän minū cansani/ ninquin hänē hywä tahtons on. Samallamuoto mös Judith on tehnyt. Että cosca hän saij cuulla että Osias oli poñut *Iudith. 8.* määrän Jumalā eteen/cosca hänen piti auttamā heitä Holofernexen kädestä/ nimittäin wijdē päiwän sisälle/nuhteli hän heitä sentähden/sanoden wanhimille: Ja tahdottaco te panna HErran eteen/ päiwän ia hetken teidän mielelenne iälken/ cosca hänen pitä auttaman. Nijn meidän HErra Christus itze on rucoellut wähä ennen hänen cuolematans/ sanoden: Isä ios sinä tahdot/ nijn mengään tämä caicki minun tyköni pois. *Matth. 26.* Mutta eij cuitengan/ ninquin minä tahdon/mutta ninquin sinä. Näin pitä mös meidän rucoeleman ruumilisia tarpeita ehdon cansa/ia andaman meitäm hänen tahdons alla/ ia cosca me rucoelemma hänen tahdons iälken/nijn hän cuule meitä. Ninquin P. Johannes sano: Tämä *1. Ioh. 5.* on meidän uscalluxem/ ioca meille on hänen tygöns/ että ios me iotakin häneltä anomma hänen tahdons iälken/ nijn hän cuule meitä. Mutta Hengelisiä tarpeita meidän pitä Anoman ilman ehdota.

III. Opettetästä/että meidän HErra Christus on walmis auttaman caickia iotca hänen päällens uscaltawat. Ninquin hän on itze luanut sanodē: Ja minä tahdon autta sinua. Ja Dawid sano: Jumala on meidän turwam ia wäkewydem. Ja yxi apu suurissa tuscasa: Ja toisesa paicasa sano hän: HErra on caickein nijnnein tykönä iotca händä auxens hutawat/caickein nijñein iotca händä totudesa auxens

4. Christum benevolum & promptū esse adjuvandum omnes in se confidentes. Psal 50. Psal. 46.

hywtawat. Hän teke mitä ne Jumaliset anowat/
Psal. 145. cuule heidän huutonsa/ia autta heitä. Ja yxi wan-
hoista opettaista Taulerus nimeldä sano: Animus ho-
minis nunquam est tam avidus ad accipiendum,
quam Deus multo avidior sit ad dandum, se on/
Eij inhimisen mieli ole ikänäns niin walmis ot-
taman/ ettei Jumala sitä walmimbi ole anda-
man. Item Ambrosius sano: Uberior est Dei gratia,
quam præcatio, semper enim plus tribuit Domi-
nus, quam rogatur, se on: Jumalan armo on run-
sambi. Cuin rucous/sillä Herra enämin anda/cuin
rucoillan ia anotan. Esimercki senpäälle meille on
täsä Euangeliumisa/että cosca tämä Spitalinen mies tu-
li HErran Christuxen tygö rucoeli händä sanoden. Her-
ra ios sinä tahdot / niin sinä woit autta minua:
Niin hän cohta oli walmis/oiensi hänen kätens rupeisi hä-
nen/ia sanoi: Minä tahdon ole puhdas. Ja Dawid
itze tunnusta/cuinga Jumala on hänen rucouxens cuullut
Psal. 35. ia auttanut händä cusa hän sano: Cosca minä etzein
HErra/wastaisi hän minua/ ia wapatti minun
caikesta minun pelgostani / ne iotca hänen pääl-
lens catzowat tulewat ylöscorgotetuxi ia heidän
caswons eij pidä häpiän ala tuleman. Cosca se köy-
hä hywti / cuuli HErra händä/ia autti händä cai-
kesta hänen tuscastansa.
Syr. 2. Ja Syrach sano: Catzo niinen wanhain esi-
merckein päälle ia merkitze heitä / cuca on ikä-
näns ylönannettu/ioca on Jumalan pelgosa py-
synyt. Eli cuca on ikänäns häneldä ylöncatzottu/
ioca händä on auxenshywtanut. Sillä HErra on

armolinen ia laupias ia anda synnit andexi / ia autta hädäsä. Tämä on caikille köyhille inhimisille suurexi lohdutoxexi caikesa tuscasa ia hädassä / että Jumala tahto cuulla heidän rucouxens ia autta heitä / Ninquin hän on auttanut tätä Spitalista miestä / ia muita.

V. Että HErra Christus käske sen Spitalisen miehen menne pappein tygö / ia uffrata hänen lahians / Opeme sijtä / että meidän pitä pitämän saarnavirgan Cunniasa / ia andaman heille sen cuin Jumala on säätänyt ia asettanut saarnawirgan ylespitämisexi. Nijn cuin P. Pawali sijtä Kirioitta Corintherein tygö: Ettekö te tiedä / että ne iotca Vffrawat / heille on heidän elatoxens Vffriska / Ja ne iotca altarista warin ottawat / pitä altaria hywäxi nautizeman? Nijn on myös HErra Christus säätänyt / että ne iotca Euangeliumi julgista / pitä saaman elatoxen Euangeliumista. Ja Galaterein tygö hän sano: Se ioca sanalla neuwotan / sacacan caicki hywä sen cansa / ioca händä neuwo. Item / Timotheuxen tygö sano hän: Yxi työmies on mahdolinen saaman hänen palcans. Sentähden pitä caicki sanan cuuliat / muistaman heidän opettajainsa ia saarnamiehiensä caikella hywällä / ia eij millakän muoto heitä unhottaman: Sillä he walvovat heidän ylitzens / ia heidän edesäns työtä tekewät / saarnawat ia heitä opettawat ia palwelewat. Ja ioca hänen saarnamiehensä ia opettaians unhotta / ia eij tahdo autta heitä / se on yxi Kijttämätöin inhiminen ia pahembi cain pacana / ninquin monda sencaltaista ia Jumala:

5. *Ministerium verbi in summo honore habendum.*

1. Cor. 9.

Gal. 6.

1. Tim. 5.

toinda on nyt mailmasa/jotca eij tahdo anda heille hywä sana / Palio wähemin jotakin muta hywä.

Toinen Osa.

Explicatio analytica secundæ partis quinque in se membra continens.

SEura nyt se Toinen Osa tästä pämkehestä ia hänen palweliastansa / ionga HErra Christus on parandanut. Ja on meille täsä wijsi erinomaista Cappaletta.

I. *Circumstantia est Loci.*

I. On sijtä paicasta Cusa tämä on tapattunut.

Mutta Cosca JEsus sisälle meni Capernaumin.

P. Matthæus sano/että se on tapattunut Capernaumin Caupungisa/joca on ollut Galilean meren tykönä Jsascharin sucucunnasa/neljätoistakymmendä peniculma Jerusalemista pohian päin. Täsä Caupungisa on HErra Christus enimäst asumasta pitänyt. Sentähden mös Euangelista P. Matthæus Cutzu sen Capernaumin/ HErran Christuxen Caupungixi / ia on tehnyt sijnä monda tunnustähtiä/ sijnä hän on parandanut Petruxen Apostolin Anopin wilutaudista. Ja sen Cuningan miehen poian/ joca oli Cuolemallans sijnä/yhden palian sanan cansa / Cosca HErra Christus oli wielä taambana sijtä Caupungista / Samallamuoto on hän sijnä parandanut yhden halwatun miehen / joca nelieldä mieheltä Cannettin wuoteesa ia caton lepitze hänen eteens alaslaskettin. *Matth. 9.* Täsä hän mös on parandanut tämän pämiehen paluelian/josta täsä nyt saarnatan. Mutta tämän caltaista tunnustähtiä cuin HErra Christus on sijnä tehnyt / on sen Caupungin asuaiset ylon catzonet / eij

ole tahtonet hänē jaarnans ia oppians wastan otta. Sentähden sano hän P. Matthæuxen tykönä. Sinä Capernaum joca olet ylescorgotettu haman taiwasen asti pitä alasſyöstämän helwettijn. Sillä jos sencaltaiset työt olisit tehdyt Sodomasa / cuin sinussa owat tehdyt / nijn he wielä tänäpäiwänä seisoisit / Cuitengin sanon minä / että Sodomiterin maacunnan pitä Kewiembi Duomio päiwän oleman Cuin sinun. Matth. 11.

II. On tästä pämiehestä ia hänen rucouxestans / mitä hän on Herralda Christuxelda anonut. II. Circumstantia continet personam centurionis.

Tuli yxi pämies hänen tygöns rucoeli Händä sanoden: HErra / minun palwelian Sairasta Cotona Halvattuna ia Cowan wainatan.

Näissä sanoissa P. Math. edespane Cahtalaiset asiat.

I. On tämän pämiehen wirgasta. I. Officium hujus centurionis.

Græcan Textis seiso / että hän on ollut pämies ylitze sadan miehen. Ja oli asetettu sijhen Ruomarin Keisarilda / Senpäälle että jos jocu tahdoi Capinata nosta Keisaria Wastan / nijn piti hänen sen wäen cansa / cuin hänen allans oli / sen asettaman. Ninquin sencaltaiset pämiehet ia sotawäki oli asetettu jocapaickan / sijtä ajasta cuin Pompejus Magnus oli woittanut Judean / Galilean ia Syrian / asettaman nijtä jotca Romarin Keisarin alla olit tullet / ia pitämän heitä cuuliaisuden alla. Joinen scasta oli tämä pämies yxi cuin hen itze tunnusta täsä. Minä olen inhiminen toisen wallan alla / ia

minul-

Minulla on Sotanmiehiä minun allani. Ja on tämä mies ollut yxi pacana/joca cuitengin on tullut käätty yxi Jumalan tundoon ia oikean Uscoon / Sillä ajalla cuin hen asui Capernaumisa Juuttan Cansan seassa / ia oli cuullut hänen opistansa / ia niistä tunnustähdeistä cuin Herra Christus oli tehnyt Capernaumisa/ Caanas Galileasa ia mualla / että hän oli se wlgosluattu Messias:

Luc. 7. Ja P. Lucas Kirioitta: Että hän on ylös rakendanut Synagogit ia Schoulut/ia on sen cansa osottanut: Waicka hän oli pacanoitten sugusta / on hän cuitengin ollut yxi Jumalinen mies ia racastanut sitä oikeata Jumalan palwelusta / ia sitä holhonut ia auttanut.

2. Peticio Centurionis. 2. On tämän Pämiehen rucouxesta hänen palwelians edestä.

Minun palweliani Sairasta Cotona halvattuna/Ja Cowan waiwatan.

Luc. 7. P. Lucas Kirioitta: Ettei hän itze ole tullut HErran Christuxen tygö / eikä händä itze rucoellut/ Mutta on lähettänyt Wanhimmat Juuttaista/ iotca hänen puolestans owat rocoellut hendä sen palvelian edestä: Mutta eij Evangelisterit ole sentähden Wastahacoiset keskenäns. Sillä ninquin Augustinus sano: Sæpè quis facere dicitur, quod alij ejus nomine & jussu fecerunt. Se on: Se tapattu usein/että mitä muut yhden nimelle ia puolesta tekewät / sanotan itze sen tekewän. Ja osotta hän täsä hänen rackaudens hänen palweliatansa Wastan / ettei hän unhottanut / eikä ylön andanut händä hänen taudisans: Ninquin moni Jumalatoin teke/jotca eij surembana pidä/palveliatans/cuin yhden Järjettömän luondocappalen/ ia ulgos aiawat

huone-

huonestans / costa iocu kipu heidän päällens tule: Mutta tämä holho händä / ia rucoele HErra Christusta hänen edestänsä / ia sano: Minun palwelian maca halwattuna Cotona. Ninquin hän tahdoisi sano: O HErra minun palweliani on suuressa ia rascasa taudisa / Ettei hän taida lijcutta / eikä kättä eikä jalca / ia Cowan waiwatan / nijn että minun on surkia nähdä hänen Waiwansa ia tuscans päälle / Sentähden tulen minä sinun tygös / iota olet se suurin ia paras läkäri ia taidat taudit parata / Ja rucoelen sinua ettäs armahdaisit hänen päällens / ia händä parannaisit.

III. On meidän HErran Christuxen Wastauxesta / mitä hän on wastannut tätä pämiestä. III. Responsio Christi ostendens summam Christi benevolentiam.

Ja sanoi Jesus hänelle: Minä tahdon tulla ia parata hänen.

Täsä HErra Christus osotti hänen armons ia laupiudens / että hän on walmis auttaman caickia iotca hänen päällens uscaldawat. Sillä tämä pämies eij saanut oikein ulgospuhutuxi hänen asiatansa / ennen cuin hän cohta wastaisi: **Minä tahdon tulla ia parata hänen.** Ninquin hän mös osotti sen saman hänen laupiudens / sitä Spitalista miestä wastan sanoden: Ole puhdas / Ja wahwista sen cansa Nämä Psalmistan sanat / cusa hän sano: **HErra on armolinen ia laupias / kärsiwäinen ia pitkämielinen / ia suuresta armosta anda meidän syndim andexi: HErra on caikille hywä ia armahta caickein hänen tekoinsa päälle: HErra on nijnen caickein turwa / iotca händä auxenshuutawat: Hän teke mitä ne Jumaliset anowat ia cuule heidän huutons / ia aut-** Psal. 145.

tapi heitä. Osotta mös ne sanat todexi ia wahwaxi:
Esa. 65. cuin seiso Esaian Prophetan tykönä/ cusa hän näin sano:
Ennein cuin he huutawat tahdon minä autta hei-
tä/ ia cosca he wielä puhuwat/ tahdon minä cuul-
la.

IV. IV. On tämän pämiehen nöyrydestä.

Humilitas Centurionis.

Nijn wastaisi pämies ia sanoi/ HErra en ole minä mahdolinen että sinä tulet minun cattoni ala / Mutta sano yxi sana/ nijn minun palweliani parane.

Näillä sanoilla hän osotta hänen nöyrydens HErra Christusta wastan/ ia tunnusta sen ettei hän/ ioca on yxi syndinen inhiminen/ ia eij ole mahdolinen ia kelwolinen sijhen että HErra Christus/ ioca on HErra ylitze taiwan ia maan / pitäisi tuleman hänen cattons ala.

Mutta cuitengin sydämmens cansa pämies hänen wastanotta/ Ninquin Augustinus sano: Tecto non recipiebat, corde verò recipiebat Dominũ centurio, se on/ Eij pämies ottanut HErra Christusta cattons ala / mutta sydämesäns hän wastan otti. Sitälikin hän osotta hänen uscons näinen sanain cansa. **Sano yxi sana/ nijn minun palweliani parane.** Tunnusta sen cansa/ että HErra Christus on nijn woimalinen/ että hän yhden palian sanan cansa/ taisi hänen palwelians parata / waicka hän hänestä caucana oli: Ja eij yhtäkän muuta wälitappaletta sijhen tarwinnut. Tämä tosin oli yxi suuri usco ia wahwa luottamus Herran Christuxen ia hänen sanans päälle/ erinomaisesta yhdeldä pacanaiseldä miehe ldä: Sillä hän sen

cansa todista ia tunnusta/että HErra Christus oli se to-
tinen Messias/ionga hallus on caicki woima taiwasa ia
maasa/ia taita hänen sanans cautta parata caicki taudit
ia tehdä mitä hän tahto: Ninquin Psalmisa seiso: Hän
lähetti hänē sanans / ia teki heitä terwexi/ia wa-
patti heitä ettei he cuollet. Ja wielä edespäin ule-
goselittä hän tämän hänen usconsa yhden wertauxen
cansa/ia sano: Sillä minä olen mös yxi palwe-
lia toisen wallan alla ia minulla on Sota-
miehiä minun allani. Ja sanon tälle/ mene ia
hän mene. Ja toiselle tule/ Ja hän tule. Ja
minun palweliallen tege tämä / ia hän teke.
Ninquin hän tahdoisi sano: Minä olen minun HErra-
ni Keisarin palwelia / ia tegen mitä hän tahto ia käske.
Ja minun allani on mös sotawäkiä ia palwelioi-
ta. Ja he owat minulle cuuliaiset ia tekewät mitä minä
käsken / palio woimalisembi on sinun sanas HErra/ioca
hallitzet taiwan ia maan/ia taidat sinun woimalisella sa-
nallas caicki taudit poisaja.

V. On sijtä todistoxesta/ionga HErra Christus täsä anda tämän päämiehen uscosta/cusa meille P. Math. colminaiset edespane.

V. Testimonium Christi, quod tribuit Centurioni.

1. Cuinga HErra Christus ylistä tämän päämiehen usco.

1. Commendatio fidei in Centurione.

Cosca Jesus tämän cwli ihmetteli hän ia sanoi heille/iotca händä seuraisit. Totisesta sanon minä teille/en ole minä löynnyt Israelisa sencaldaista usco.

Näillä sanoilla HErra Christus ylistä hänen uscons suuren ihmen cansa/ia yhden walan cansa todista/ ettei hän sencaltaista usco ole löytänyt Israelisa Juttain cansan seassa/cuin tällä pacanaisella miehellä oli/ ia tahto nijn palio sano: Tämä on yxi suuri ihme että tällä pämiehellä/iota on pacanan sugusta/on näin suuri ia corkia usco ia palio swrembi cuin Juttain cansalle/iotta minua eij oikein wielä tunne eikä tahdo wastan otta: Sillä hän usco että minä sanani cansa taidan parata hänen halwatun palweliansa.

2. *Vocatio gentium.*

2. On pacanoitten cutzumisesta.

Mutta minä sanon teille/että monda owat tulewaiset idästä ia Lännestä/ ia pitä istuman taiwan waldacunnasa Abrahamin/Isachin ia Jacobin cansa / mutta walkeuden lapset heitetän sijhen ärimäisen pimeyteen.

Täsä meidän HErra Christus ennusta ia saarna pacanoitten cutzumisesta Jumalan ia hänen sanans tundon/että heidän pitä coottaman Jumalan pyhän seuracundan / Euangeliumin saarnan ia Sacramentein cautta/ia ne iotca nyt owat hajoitetut ymbäri mailman idästä nijn ländeen ulgoserotetut Israelin cansasta/pitä ynnä Abrahamin/Isachin ia Jacobin/ia caickein ulgoswalittuden cansa perimän sen ijancaickisen taiwan waldacunnan Ilon ia riemun. Mutta Juttain cansasta hän sitä wastan ennusta ia sano/että he heidän epäuscons ia sydämens cangeuden tähden pitä heitettämän ärimmäisen pimeyteen /cusa pitä oleman itcu ia hambain kiristös. Se on helwettijn ia ijancaickiseen cadotuxeen. Ja tahto meidän

HEr-

HErra Christus sen cansa wielä nyt heitä manata ia wetä parannoxen. Ninquin hän tahdoisi sano: Te suuttat oletta waldacunnan lapset / ia Abrahamin siemenet / taiwan waldacunda seiso teille awoi / mutta jollei te tahdo oikean uscon cautta sijhen sisälle tulla / nijn teidän pitä heitettämän ijancaickiseen cadotuxeen.

3. On pämiehen palwelian parannoxesta.

3. *Sanatio servi Centurionis.*

Ja Jesus sanoi pämiehelle: Mene ia ninquin sinä uscot / nijn sinun tapattucon. Ja sillä hetkellä parani hänen palwelians.

Täsä HErra Christus tietä anda / mitä tämä pämies on matcan saattanut hänē uscons a cansa / nimittäin / että hänen palwelians on terwexi tullut: Ninquin hän tahdoisi sano. Sinä uscoit että minä yhden palian sanan cansa woin parata sinun palwelias / sen pitä mös nijn tapattuman cuin sinä uscot. Ja Samalla hetkellä (sano Euangelista) parani hänen palwelians. Samalla hetkelle cuin HErra Christus sanoi (tapattucon ninquin sinä uscot) tuli hänen palwelians terwexi. Ja osotta HErra Christus sen cansa hänen Jumalisen woimans ia wäkens / ettei hänelle olisi mitäkän mahdotoinda.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundae partis.

I. OPeme tästä pämiehestä / Cuinga Sotawäki ia Sodanpämiehet pitä heitäns käyttämän / heidän pitä seuraman tämän pämiehen esimerckiä / se on / heidän pitä pelkämän Jumalata / racastaman hänen P. Sanans / oleman siwiät / Cunnia-

I. *Milites exemplo hujus Centurionis discant vivere in timore Dei.*

liset ia nöyrät. Eij Heidän pidä tekemän Wäkiwalda / eikä wäryttä kenengän / sentähden että he owat Sotamiehet / eikä saarna eli saarnanwirca ylöncatzoman: Sille tämä pämies on ollut mös yxi Sotamies ia suuressa Cunniasa / iota sotawäki / cuin hänen allans oli / piti cuuleman: Ja eij cuitengan sentähden ollut ylpiä eikä coria / eij mös tehnyt Kenengän Wäkiwalda. Mutta oli nöyrä ia Jumalinen mies / ia racasti Jumalata ia hänen pyhä sanans / ylösrakensi Synagogit ia Schoulut
Luc. 7. Jumalan cunniaxi / Ninquin P. Lucas todista. Cornelius on ollut mös Sotamies / josta seiso Kirioitettu
Act. 10. Apostolitten tegoisa. Ja cuitengin on ollut Jumalinen / elänyt Jumalan pelgosa / ia caicki hänen huonens / oli aina rucouxisa Jumalan tygö / on auttanut köyhiä / ia andanut palio almuisa. Ja monda muuta sencaltaista esimerckiä on / iolta caicki Sotawäki / sekä pämiehet että yhteinen joucko pidäisi seuraman. Mutta (sen pahembi) harwat nyt tähän aican löytän nijnen seassa / iotca sencaltaiset owat: Sillä enin joucko / paitzi monicahdoi Jumalista miehiä / elä Jumalattomasta ylöncatzowat Jumalan ia hänen pyhän Sanans / owat ylpiät / tekewät wäryttä ia wäkiwalda / kiroilewat / Wannowat / eläwät ylönsyömisesä / ia juomisesa / huorudesa / Salawuoteudesa ia muisa synisä / eij pelkä Jumalata eikä inhimisiä / luulewat heille olewan sen wallan / että he mahtawat tehdä mitä he tahtowat / Ninquin se Jumalatoin
Exod. 5. Pharao Cuningas teki / joca sanoi. En minä Jumalasta mitäkän tiedä. Ja ninquin se Jumalatoin.
2. Mac. 5. Nicanor sanoi. Jos hän on HErra taiwahasa / nijn minä olen HErra maasa: Item / Antiochus

Ne-

Nebucadnesar/ ia muut sencaltaiset Jumalattomat/ jotca owat saanet pahan palcan ia lopun. Sentähden pitä sekä pämiehet että yhteinen Sotawäki elämän Jumalan pelgosa siwiästä ia Cunnialisesta/ Sillä heidän mös pitä lugun tekemän Jumalalle heidän elämästäns. Perhen Isändät mös oppicat tästä/ että he pitäwät heidän perhens ia palcolisens silmäins edesä/ holhowat ia auttawat heitä: Ninquin tämä pämies on tehnyt/ ia cosca he tulewat Sairaxi/ Ja Jumalan fangixi/ eij pidä heitä cohta ulgos aiaman huonesta/ Ninquin moni Jumalatoin teke: Mutta paramin auttaman ia Coriaman heitä.

II. Opeme/ ettei Jumala catzo yhdengän inhimisen muodon jälken/ joco se on Judæus eli Græki/ mies eli waimo/ köyhä eli Ricas ylimmäinen taicka alimmainen. Mutta hänen edesäns ovat caicki yhtäläisit/ jotca händä pelkävät ia racastavat/ ia hänē päälens uscaldawat. Ninquin P. Pavali sen todista sanoden. Te oletta Jumalā lapset caicki Jesuxen Christuxen uscossa. Sillä nijn monda cuin teitä on castettu/ oletta Christuxen päleñe pukenet. Ei ole täsä Judæus eli Græki. Eikä täsä ole oma/ eikä Wapa. Ei täsä ole mies eli waimo/ Caicki te oletta yhdesä Christuxesa Jesuxesa. Nin mös P. Pietari Apostoli sano: Nyt minä sen todexi tiedän/ ettei Jumala catzo yhdengän inhimisen muodō jälkin/ Mutta caicki/ jotca händä pelkäwät ia tekewät Wanhurscautta owat Jumalalle otolliset.

2. *Apud Deum non esse respectum personarum.*

Gal. 3.

Act. 10.

Tämän päälle meille on esimercki täsä Euangeliumisa. Ettei HErra Christus ole pitänyt eroitusta

tä-

tämän pämiehen joca oli pacana/ja Jwttain Wälillä/ Eikä sen köyhän Spitalisen michen wälillä. Eikä ole ylöncatzonut sitä enämbi cuin tätä / Mutta molembita auttanut. Ja monda muuta sencaltaista esimercki on / Cuinga hän on cuullut ia auttanut köyhiä syndisiä ia publicanuxita / ninquin muitakin. Tämä on swrexi lohdutoxexi Caikille köyhille syndisille / ettei Jumala ketäkän ylöncatzo / Mutta caickia Cwle ia autta/jotca caiuwat heidän syndins ia parannoxen tekewät/hänen pällens uscovat / händä rucoelewat ja auxens hwtawat Oikiasa Vscosa.

3. *Veram ac solidam fidem impetrare à Deo ea quæ petimus.*

III. Opeme/mitä yxi oikia ia Wahva Vsco Mattcan saatta ia cuinga Woimalinen se on Jumalan tykönä/nimittein/se saatta Jumalalda/mitä hän ano/ia tule Jumalan kijtoxexi ia inhimisen hywäxi / ninquin meille on esimercki täsä pämiehesä/Cuinga Woimalinen hänen uscons on ollut : Ninquin HErra Christus itze sano.

Mene ia tapattucon sinun ninquin sinä vscot/ Ja sillä Hetkellä parani Hänen palvelians.

Matth. 15. Nijn mös Herra Christus sanoi sille Cananean waimolle joca tyttärens edestä rucoeli. **O Waimo swri on sinun Vscos Olcon sinulle ninquin sinä tahdot.** Samallamuoto sille köyhälle Waimolle / joca Caxitoistakymmendä wuotta/punaista tauti oli sairastanut/sanoi hän, *Matth. 9.* **Ole hyväsä turwasa tyttären sinun vscos on sinun auttanut.** Jotca esimerkit todistavat / että yxi oikia vsco / saatta meille mitä me jumalalda anome/sillä Jumala catzo vscon jälkin / ninquin Jeremias todista sanoden : **HErran silmät catzovat vscon jälkin.**

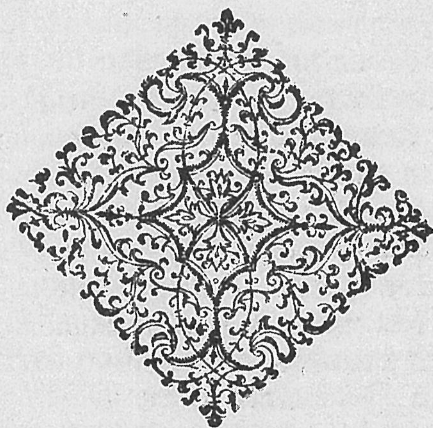
IV. Opeme

IV. Opeme/cuinga Jumala Caickiwaldias rangaise caickia nijtä / jotca hänen sanans ylöncatzowat ia eij tahdo uscon cansa sitä Wastan otta / Sillä HErra Christus todista täsä Euangeliumisa/että heidän pitä heitettämän ärimmäisen pimeyteen / Cusa pitä oleman itcu ia hammasten kiristös/ ia sano/ että pacanat pitä tuleman idästä ia lännestä ia coottaman Euangeliumin saarnan cautta Jumalan seuracundan / mutta waldacunnan lapset pitä heitettämän vlconaisen pimeyteen. Ninquin se on tapattunut Jwttain cansa / ia on pannu heitä yhdexi esimerkixi Caickein eteen. Sillä Jumala Caickiwaldias oli jwttan cansan Vlgosvalinnut caikista muista / ia ottanut hänen omaxi Cansaxens/ andanut heille lain ia Prophetat/ ia monda suurta ia sanomatoinda hywä työtä / on hän heitä wastan tehnyt / Ninquin sijtä seiso Kirioitettu. 5. Mosexen kiriasa : HErra löyti heidän cuiwassa Corwesa/ cusa cauhia on / hän johdatti hänen ymbärins/ia annoi hänelle hänen lakins/ wariele heitä ia kätke ninquin hänen oma silmä munans : Ninquin yxi cotca Vlgoswiepi henen poicans ia lendä heidän ylitzens / Vlgoshaiotta hänen sijpens / nijn hän mös otti heitä ia cannoi sijpens pälle. HERRA yxinäns talutti hänen ia eij yhtäkän muucalaista Jumalata ollut hänen Cansans. Hän annoi hänen mennä corkialle yles maan päälle / ia elätti hänen pellon hedelmän Cansa/ Ja annoi Henen imiä hunajata Calliosta ia ölio Covasta kiwestä. Mutta jwttat eij tainet tuta tätä Hywyttä / eikä cuulla tahtonet HErra / eikä hänen käskyns pitä / Mutta ylöncatzoit Prophetat/ HErran

IV.
Deum severiter pimire Contemtore sui verbi.

Deut. 32.

Christuxen itze / ia hänen Apostolins / eikä tahtonet heidän saarnoians Wastan otta. Sentähden on Jumala ottanut hänen sanansa pois heildä ia andanut pacanoille. Ja ninquin Jumala on heitä rangaisnut / niin hän wielä nyt rangaise caickia niitä / jotca eij tahdo kijtoxen cansa hänen sanans wastan otta. Sillä ninquin P. Pawali sano. Jollei Jumala säästänyt niitä luonnolisia oxia / catzo sitä ettei hän mös sinuacan säästä.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 8. Lugus.

JEsus astui hahten/ia hänen opetuslapsens seuraisit händä / ia catzo swri ilma nousi merellä / Nijn että aldo löi ylitze hahden / Mutta hän macaist. Nijn edeskäwit Opetuslapset/ia herätit hänen ia sanoit: HErra / auta meitä / me hucumme. Nijn hän sanoi heille. Mitä te heicko wscoiset pelkätte? Hän nousi ylös ia asetti twlen/ ia meren. Ja tuli jwri tyuenäxi. Nijn inhimiset ihmettelit sanoden: Millinen tämä on/ Sillä että tuulet ia meri mös owat hänen ewliaiset. M. 93

Psal. 46. Exordium à dicto Psalmi.

H. Psalmista Dawid hän Kirioitta hänen Psalmisans: Jumala on meidän turwam ia wäkewyden / yxi apu suressa murhessa cuin meidän päällem on tullut. Sentähden eij me mitäkän pelkä waicka mailma huckuis ia wuoret keskellä merta uppoisit / ia ios meri kiucuitzisi ia kuohuisi. Nijn että wuoret sen pauhinan edestä mahan langeisit. Näinen sanain cansa Dawid lohdutta Jumalan seuracunda / ia caicki jumalista inhimisiä / ettei heidän pidä pelkämän / cosca tusca ia hätä heidän päällens tule / sillä Jumala on meidän turwam ia taita autta meitä waicka mailma huckuisi ia wuoret mahanlangeisit. Ja meille täsä Euangeliumis on sen päälle esimercki / cusa meille ensistä edespannan se suuri tusca ia hätä / Josa HErran Christuxen opetuslapset owat olleet Galilean meressä suuren twlispän ia aldoin seasa / nijn että wesi on täyttänyt wenhen ia tahtonut upotta heitä. Sitälähin meidän HErran Christuxen suuri woima ia weki / iota on ollut heidän turwans ia apuns / ia on palian sanan / cansa asettanut twlen ia meren: Nijn että cohta tuli tywenexi / ia on päästänyt heitä sijtä hädästä / ia iohdattanut heitä hywän satamahan / sinne cuhunga hee olit aiconet mennä.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen ensimäisen ia toisen käskyn cansa / cusa Jumala käske / että meidän pitä luottaman ia turwaman Jumalan päälle / ia hendä auxi: hwtaman tuscan ia hädän aicana. Ja sen toisen ia colmanen uscon Cappalen cansa / sentähden että täsä edespannan HErran Christuxen Personasta ia wirgasta / että

hän

hän on Jumala ia inhiminen/ia autta caickia/ tuscasa ia hädäsä/ iotca hänen päällens wscaldawat ia luottawat.

Tämä Euangelium iaetan cahten osan.

I. On siitä swresta tuscasta ia meren hädestä/iosa opetuslapset owat olleet/ia heidän rucouxestans HErran Christuxen tygö. *Propositio bimembris.*

II. On HErran Christuxen woimasta ia wäestä/ ioca on auttanut heitä ia asettanut tuulen ia meren.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis tria præcipua membra continens.

NIin pallo cuin tähän ensimäisen osan tule/on meille täsä colme erinomaista Cappaletta.

I. On näistä Personaista / iotca hahten owat astunet/cutca ne owat olleet. *I. Membrum ostendens personas nauim ingredientes.*

Ja Jesus astui hahten ia hänen Opetuslapsens seuraisit händä.

P. Matthæus kirioitta täsä samasa lugusa/ wähä ennen tämän textin sanoja/ että pallo cansa on tullut HErran Christuxen tygö. P. Marcus ia P. Lucas kirioittawat/että hän on saarnanut heidän edesäns/monen wertauxen cautta/iotca hän otti kylwäiästä ia Sinapin jywästä/ ia monen muun wertauxen cautta on hän puhunut. Ja sinä samana päiwänä / on hän käskenyt opetuslapsens mennä ylitzen toisen randaan. Sillä meidän HErra Christus ioca on ottanut inhimisten heickoudet hänen päällens/paitzi syndiä/on sekä matcoista että pitkistä saarnoista wäsynyt/nijnquin muut inhimiset/ ia sentähden HErra Christus tahdoi itzens lewätellä/senpäälle/että hän sitä paitzimbi olisi jällens saarnaman/ia sen syn *Marc. 4. Luc. 8.*

tähden on astunut hahten/ia hänen opetuslapsens seurait sit händä/sillä he owat aina olleet HErran Christuxen
Matth. 14. tykönä/ ia händä seuranneet. Hän olisi kyllä taitanut ilman wenhetä mennä ylitzen / ia käydä weden päälle ilman wahingota/ninquin hän muulloisin teki / mutta eij hän tahtonut tällä hawa sitä tehdä.

II. Impetus tempestatis.

II. On sijtä suuresta ilmasta ia tuulispäästä/ joca on nosnut merellä.

Ja catzo/suuri ilma nousi merellä / nijn että aldo löi ylitzen hahden. Mutta hän macaisi.

Täsä Euangelista colminaiset asiat edespane.

1. Että angara ilma nousi merellä. Grækan textisä seiso että yxi suuri tuulispä ia raiju ilma/ on nosnut ylös meressä / nijn että se caicki tahdoi cukista mahan.

2. Että aldo löij ylitzen hahden. P. Marcus ia Lucas Kirioittavat/että aldo löij sisälle/nijn että wenhe täytettin wedellä/ia he olit suuressa waiwasa. Tämä ilma eij ollut iocu luonollinen ilma.(Sillä että tosca he astuit wenhen sisällä/nijn oli caunis ia tasainen ilma / mutta cuin he rannasta ulgosläxit ia tulit meren päälle / nijn tämä ilma ylösnousi.) Mutta se on ollut yxi ylönluonolinen ilma/ionga se rietas Hengi perkele/ ioca on tämän mailman päämies / ia waelda sekä twlesa että meressä/on sen ylösnostanut/senpäälle/että hän olisi mahan cukistanut/ tämän wenhen/ia caicki ne iotka sijnä olit sisällä meeren upottanut. Ja waicka se tosi on/että Jumala on HErra ylitzen caickein luondocappalein / taiwan/ maan/ meren ia twlen/ia caicki ne Jumalisella woimallans hallitze/
Esa. 6. Ninquin Esaian tykönä seiso: **Minä olen HErra si-**

nun Jumalas / ioca lijcutan meren / nijn että sen allot pauhawat. Hänen nimens on HErra Zebaoth. Ja Dawid sano: HErra teke caicki mitä hän tahto maasa / meressä ia caikessa sywydessä: Hän anda pilwet ylöskäydä maan äreſtä / ioca pitkäisentulen teke ynnä satheen cansa / ioca anda twlen tulla salaisesta paicasta: Nijn cuitengin se saastainen Hengi secoitta itzens sijhen cansa / Jumalan sallimisen cautta / Ninquin P. Jobin Historiasa seiso: Että hän Jumalan sallimisen cautta / nosti ylös yhden tuulen corwesta / ioca cukisti huonen mahan Jobin lasten päälle ia tappoi ne. Nijn hän mös täsä tahto kiusata hänen wäkens / ios hän olisi taitanut tämän wenhen / cusa HErra Christus hänen Opetuslastens cansa oli sisällä / cukista ylösalaisin / ia heitä upotta merehen / ia hänen waldacundans olisi saanut sitte olla rauhasa. *Psal. 135.*

3. Että HErra Christus Macaisi.

Somnus & quies Christi.

P. Marcus sano / että hän macaisi perällä wenhettä / yhden päänalaisen päällä. Sillä hän monen sarnan / matcustoxen ia walwomisen cautta / oli wäsynyt ninquin muut inhimiset / ia macaisi ilman murheta ia pelgota / tieten / että eikä perkele / caiken hänen woimansa cansa / eikä tuulispää / eli jocu waara taitanut händä wahingoita.

III. On opetuslasten pelgosta / hwdosta ia ruttouxesta.

III. Metus & clamor discipulorum.

Nijn edeskäwit opetuslapset ia herätit hänen / ia sanoit: HErra / auta meitä / me hucumme.

Näissä sanoissa meille owat cahtalaiset asiat.

1. Että opetuslapset herätit / HErran Christuxen. Sillä cosca tämä swri ilma ia twlispää nousi ylös / nijn että aldo löij sisälle caikilda puolilda / ia tahdoi upotta heitä / Nijn he pelkäisit ia wapisit ia sentähden herätit HErran Christuxen. Ennen cuin he astuit hahten / ia caunis ilma oli / olit he rohkiat / ia suruttomat / eikä mitäkän Peliänet / Mutta nyt caicki se rohkius pois waiwui / ia sen sian tuli pelco ia wapistos: Ja sitä swrembi oli pelco / että heidän HErrans ia mestarins macaisi / ia he lwlit hänen peräti unhottawan heitä / Ninquin hän eij olisi mitäkän tietänyt sijtä tuscasta / cuin käsisä oli. wan hän kyllä sen tiesi / sillä ninquin Origenes sano: Dormit corpore, vigilat Deitate, Se on. Hän macaisi hänen rwminsa puolesta / Mutta hän

2. walwoi hänen jumaludens puolesta.

Praces discipulorum, auxilium Christi implorantium.

2. Että he owat rocoillet händä sanoden,

HErra auta meitä.

P. Marcus kirioitta / että opetuslapset sanoit hänen tygöns. Mestari / etkö sinä sitä tottele / että me Hucume? Ja tahtowat ninquin nuhdella HErra Christusta. Cuin he tahtoisit sano: Mestari sinä macat ilman murheta / ninquin eij yhtäkän waara olisi / ia annat meidän olla tuscassa ia Hengen waarassa. Jollet sinä nyt nouse ylös / ia auta meitä / nijn me Hucumme / ia wajomme meren pohian. Ja osottawat sen cansa heidän heicon uscons / ettei he wielä HErra Christusta oikein tundenet / eikä hänen Jumalista woimansa. Sillä jos he olisit hänen ia hänen woimans oikein tundenet / eij he olisi nijn peliästynet ia hwtanet / mutta olisit ollet hywäsä turwasa / ia ajatellet / Meidän mestarin on täsä

täsä läsä meidän tykönäm/ ia meidän cansam/ iolla on caicki wäki ia woima/ hän kyllä taita asetta tämän ilmä/ waicka cuinga suuri se on. Ja woi autta meitä/ sentähden en me mahda peliätä/ sillä ninquin meri ia allot eij taida händä upotta/ nijn he mös eij taida meitä/ jotca olemma wenhessä hänen cansans/ upotta. Että he HErra Christusta rucoilit/ sen he oikein tegit/ mutta että he olit nijn heickomieliset/ ia epäuscoiset/ sijne he wärin menit.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisestä Osasta.

I. Discimus Christum sedulo ac diligenter fecisse officia vocationis.

I. OPeme/ cuinga ahkerasti ia uscolisesta/ meidän HERRA Christus on tehnyt hänen wircans/ ia palio waiwa nähnyt/ waeldanut Judeasa ia Galileasa/ sekä maalla että merellä/ ia on aina saarnanut Caupungeisa/ kylisä/ wuorella/ Meren rannassa ia mualla/ eikä ole coscan händäns säästänyt/ waan on walmis ollut/ caickia auttaman/ iotca hänen tygöns on turwannet. Ja ninquin hän tähän mailman syndisten tähden oli tullut/ nijn hän mös/ ninquin hywä ia uscolinen paimen/ on heitä runsasti ruockinut/ hänen pyhän sanansa/ ia sen terwelisen Euangeliumin opin cansa lohduttanut/ caickia murhelisiä/ iotca synnillä owat rascautetut ollet. Ja on (Ninquin Prophetan Jeremian tykönä seiso) Ylösetzinyt sitä cadonnutta/ ia iällens tuonut sitä exynyttä/ sitonut sitä hawoitettu/ ia wahwistanut ne heicot. Ja sentähden on hän swren waiwan cansa waeldanut ymbärins/ maalla ia merellä/ swrten aldoin seasa/ swrissa ilmoisa ia tuulispäisä/ ninquin hän täsä on waeldanut ylitzen Galilean meren swressa Ierem. 34.

warassa. Ja sen cansa on osottanut / cuinga hän on swren ahkeruden cansa etzinyt inhimisten autuden jälken/on mös iättänyt sen cansa esimerkin caikille saarnamiehille / ia opettaille/että he heidän wircans mös ahkerasti ia uscolisesta tekisit/saarnā/opetuxen/ manauxen ia lohdutoxen cansa/ eikä sijtä pois wäsyisi iongun waaran eli wahingon tähden / mutta sitä rohkiammasta in uscolisemasta tekisit heidän wircans/ia aina etzisit heidän tuuliaistens autuden ia terweyden iälken.

2. *Ecclesiam multis ac variis calamitatibus subjectam esse.*

II. Opeme/cuinga monen tuscan ia wastoinkäymisen alla on Jumalan seuracunda täsä mailmasa/sillä ninquin tämä wenhe/cusa HErra Christus ia opetuslapset olit sisällä/oli meren aldoin seasa swressa waiwasa ia warasa/että tuulispäät ia allot tahdoit sen mahan cukista: Nijn mös Jumalan seuracunda ia sen jäsenet kärsiwät täsä ristiä ia wastoinkäymistä/iotca se rietas hengi perkele matcansatta. Sillä eij hän woij kärsiä HErra Christusta eikä hänen seuracundans/mutta aina wiha ia waino/ ia ylösnosta swret tuulispäät / moninaiset ristit/tuscat ia wastoinkäimiset händä wastan / iotca händä waiwawat täsä mailmasa/ia tahdoisi sen peräti upotta ios hän saisi. Ninquin meille sen päälle on möda esimerckiä. Cosca HErra Christus oli syndynyt/nijn Herodes cohta nousi händä wastan/ia tahdoi surmata hänen. Cosca hän astui hänen saarnawircans ia rupeisi saarnaman/ Nijn Phariseuxet/ Kirianoppenet ia coco Juuttan cansa/ seisoit händä wastan. Nijn se mös tapatui Apostolitten cansa: P. Pauluxen ia muinen cansa/ että cosca he rupeisit saarnaman Euangeliumia/nousit Tyrannit ia Jumalattomat händä wastan/ia tahdoit estä sen terwelisen Euangelium-

min

min saarnan/ia wijmein surmaisit ia tapoit heitä. Sa=mallamuoto mös Apostolitten/ iälken tapatui/että Ty=rannit, Nero, Domitianus, Trajanus, Antonius, Se-verus, Maximinus, Darius, Valerianus, Aurelia-nus, Diocletianus/mös ovat seisonet sitä oikiata Euan=geliumin oppia wastan / ia sentähden monda tuhatta Christittyä surmannet ia tappanet. Nijn se mös silloin tapatui/cosca Jumala tällä wijmeisellä mailman ajalla ylösherätti sen pyhän miehen D. Martinum Luthe-rum, iota sen puhtan Euangeliumin opin wethi ulgos Pawin pimeydestä wälkiutec/ia rupeisi sijtä Kirioittaman ia saarnaman. Nousit cohta caicki Tyrannit/Pawi/hä-nen iouckons cansa/Romin Antichristus/Keisar/cuningat ia mwt/sitä wastan/ ia pydit ulgos sammutta sen kyntti-län/ cuin Jumala oli ylössytyttänyt/nimittäin/sen oi-kian Euangeliumin opin. Nijn se wielä nyt aina tapattu mailman loppun asti. Mutta meidän HErra Jesus Christus wariele hänen pyhän sanans ia seuracundans/ ettei Helwetin portit taida sitä wastan seiso/ eikä wahin-gota tehdä/waicka cuinga he kiucuitzewat.

III. Opeme/cuinga inhiminen on heicko luono-stans/erinomaisesta cosca risti ia tusca päälle tule. Cosca wielä myödein käy/ nijn hän on rohkia ia wäkewä. Mut-ta cosca risti päälle tule/ nijn cohta pelco ia wapistos on käsisä / ninquin täsä Euangeliumis meille on esimercki/ HErran Christuxen opetuslapsisa/ iotca olit kyllä roh-kiat/ennein cuin he hahten astuit ia ilma oli caunis/ mut-ta sittä cuin he tulit ulgos meren päälle/ia ilma paisui/ nijn että aldo löi ylitzen/ nijn he rupeisit pelkämän / wa-pisemän ia hwtaman/luulit cohta huckuwans. Eij sitä

3. *Homines in rebus adversis esse timidos & meticulosos.*

kaitanet aiatella/että heidän Mestarins HErra Christus wenhesä oli heidän cansans/ioca heitä taisi wariella / eikä muistanet nijtä tunnustehdeiä cuin hän oli ennein tehnyt/ cosca hän muutti weden wijnaxi / Spitaliset puhdisti ia muita sairaita paransi/mutta catzoit waiwoin sen tuscan päälle cuin heidän edesäns oli. Jos he olisi catzonet HErran Christuxen/ia hänen suuren woimans päälle / ionga hän oli usein ennen heille osottanut/ ia mös heidän cutzunisens päälle/eij he olisi nijn swresta pelänet ia wapisnet. Sillä eij meidän HErra Christus heitä sentähden cutzunut tygöns / että heidän meren aldoin seasa piti huckuman/mutta sentähden/että heidän piti saarnaman Euangeliumi ymbäri mailman. Nijn mös se tapatui P. Pietarin Apostolin cansa/ cosca hän rupeisi käymän weden päälle/oli hän ensistä rohkia ia käwi wahwasti : Mutta cuin hän rupeisi wajoman / nijn hän pelkäisi / ia rupeisi hwtaman. Samallamuoto hän mös silloin teki/cosca se aica tuli / että meidän HErran Christuxen piti kärsimän pijnā ia cuoleman/ia sanoi opetuslapsillens/että heidän caicki piti paheneman hänessä. Nijn hän wastaisi ia

Matth.26. sanoi : **Waicka caicki mwt pahenewat / en minā cuitengan pahene/ia waicka minun pidäis cuoleman sinun cansas/en minä sittäkän kiellä sinua.** Ja oli kyllä rohkia olewanas / cosca eij mitän hätä / eikä tusca ollut/mutta sittä cosca HErra Christus otettin kijni/ia wietin oikiuden eten/nijn hän saij toisen mielen / ia caicki se rohkius ia lupaus raukeisi tyhiän. Ja rupeisi kieldämän ia wañoman/ettei hän tundenut händä. Tämäncaldaiset owat caicki inhimiset luonosta / että he myötäkäimisesä owat rohkiat ia wäkewät/ ninquin Jaloperua/

ia eij ketätän peltä. Ninquin Dawid sano itzestäns ia tun-
nusta: Minä sanoin cosca minun myöden käwi/ et- Psal. 30.
tei minun pitänyt langemā: Mutta cosca hätä ia wa-
stoinkäymys päälle tule nijn he pelkäwät ia wapisewat/
enimästä silloin/ cosca Herra Christus heidän mielestäns
maca/ ia on ninquin hän olisi nuckunut/ ia heitä unhotta-
nut: Ninquin Dawid hänen tuscasans on sitä kiusanut ia
walittanut sanoden: Herra mixi sinä menet cauwas Psal. 10.
pois minun tyköni / ia kätket sinus tuscan aicana.
Item. HErra cuinga cauwain sinä tahdot minua Psal. 13.
nijn peräti unhotta? Cuinga cauwain sinä Peität
caswos minun edestäni / Cuinga cauwain mi-
nun pitä murhettiman minun sielusani / Ja sure-
man minun sydämesäni. Tämän heickouden mei-
den pitä tundeman / ia eij luottaman meidän oman woi-
man ia wäkewyden päälle / mutta nöyrät oleman Ju-
malan pelgosa. Sillä ninquin P. Pawali sano: Jo-
ca seiso / catzocan ettei hän lange. Ja rucoilcam/
että Jumala meitä hallitzis sekä myötä että wastoinikäi-
mises.

IV. Opeme täsä/ cuhunga meidän pitä tur- 4. Discimus
waman hädän ia tuscan aicana/ Nimittäin/ eij yhdengän in omnibus
myn tygö/ mutta Jumalan caickiwaldian/ ia händä awxi- necessitatibus ad De-
huutaman / joca caickia taita ia tahto autta. Eij mei- um esse con-
dän pidä rucoileman luondocappaleita / ninquin Paca- fugiendum.
nat owat tehnet / jotca rucoilit epäjumaloita. Cosca sw-
ret twlispäät olit/ nijn he rucoilit Æolum, jonga he pidit
twlen Jumalan edestä. Cosca he olit meren hädässä ia al-
doin seasa / Nijn he rucoilit Neptunum, jota heille oli
weden Jumala: Wendläiset pitäwät Nicolaum heidän

Jumalans edestä / ia hänen tygöns turwawat ia händä
rucoilewat / ia heidän huonesans hänen Cuwans pitä-
wät. Mutta meidän pitä rucoileman Jumalata caic-
Psal. 50. kiwaldiasta. Sillä hän on nijn käskenyt sanoden: Auxi-
hwda minua tuscan aicana. On mös Jumala lu-
annut / että hän tahto autta meitä/ nijn cuin sijnä samas-
Psal. 58. sa Psalmisa seiso: Minä tahdon autta sinua. Ja E-
Esa. 45. saian tykönä / seiso: Älä Pelkä / sillä minä Olen
pelastanut sinun: Minä olen sinun nimelläs cutzu-
nut / sinä olet minun / jos sinä käyt wettein läpit-
ze / Nijn minä tahdon olla sinun tykönäs / ettei
Wirta pidä upottaman sinua/ jos sinä käyt tules-
sa/eij sinun pidä polttaman sinuas/ia liecki eij pi-
dä sinun Pälles pystymän / sillä että minä olen
sinun Jumalas/se pyhä Jsraelisa/sinun wapatta-
jas. Ja waicka Jumala on toisinans wijpy / erino-
maisesta / cosca risti ia tusca swri on / ia eij cohta tule
awun cansa / näky ikänäns cuin macawan/ Nijn cuiten-
gin eij hän maca. Sillä ninquin Dawid sano: Catzo se
joca Jsraeli wariele / eij hän ole unelias eikä ma-
ca. HErra wariele sinun/ hän on sinun warios
oikialla kädelläs/ettei auringo pidä sinua wahin-
goitzeman päiwälla eikä Cw yöllä. Sentähden
pitä meidän turwaman ia uscaldaman Jumalan päälle/
ia händä auxihwtaman caikessa tuscassa ia hädässä: Ja
sanoman ynnä opetuslasten cansa: Auta meitä Her-
ra. Ja Dawidin cansa: Auta meitä HErra mei-
dän auttajan/ sinun pyhän nimes tähden/ wapa-
ta meitä ia anna meidän syndim andexi.

Toinen Osa.

ENsimäisesä osasa me saimme cwlla / cuinga opetuslapset owat olleet swresa tuscasa meresså / Ja cuinga he owat ylösherättänet / HErran Christuxen / ia hwtanet hänen tygöns. Nyt tåsä toises osas me saamme cwlla / cuinga meidän HErra Christus on auttanut heitä / ia asettanut twlen ia meren. Ja on meille tåsä colme cappaletta.

Analysis secundæ partis in se tria membra continens.

I. On HErran Christuxen wastauxesta ia nuhtesta.

I. Objurgat discipulorum incredulitatem.

Mitä te pelkätte heickouscoiset.

P. Marcus kirioitta / että HErra on näillä sanoilla wastanut Opetuslapsia: Mingätähden te niin pelkätte / Cuinga se tule ettei teillä ole usco? P. Lucan tykönä seiso / että HErra Christus on sanonut / Cusa on teidän uscon? Näillä sanoilla hän nuhtele hänen opetuslapsians heidän heicon usconsa tähden. Ninquin hän tahdoisi sano: O te heicko uscoiset mitä te niin pelkätte ia hwdatte / ettekö te tiedä että minä olen wenhesä teidän cansan ia tykönän / iora taidan caicki waarat ia wahingot pois estä / lwlettaco että minä olen sentähden tullut mailman / että minun pitä meressä / aldoin seasa huckuman? Eli olengo minä sentähden teitä ulgoswalinnut / että wesi ia aldo pitä teitä upottaman? Ettekö te wielä niin palio ole oppenet caikt sen ajan sisäll / cuin te oletta minun tykönäni ollet / minun saarnoistani ie tunnustehdeistäni / että minä tahdon ia taidan wariella teitä / ia caicki waarat ia wahingot pois estä / mutta mi-

nä

nä ymmärrän / että te oletta ne pois unhotetut / ia sentähden te oletta nijn heicot uscosa. Jos yxi twlispää tule / nijn te cohta pelkätte ia wapisetta / ninquin eij yhtäkän auttajata olisi. Näin HErra Christus nuhtele heitä / Mutta eij cuitengan sentähden heitä poishylia / mutta kärsi heidän heickouttans / ia waathi heildä swrembata ia wahwembata usco / sanoden: Cusa on teidän uscon?

II. *Immensa Christi potentia.*

II. HErran Christuxen swresta woimasta ia wäestä.

Hän nousi ylös / ia asetti tuulen ia meren. Ja tuli swri tywenexi.

P. Marcuxen tykönä seiso / että cosca hän oli ylösherätetty / Asetti hän twlen ia sanoi merelle / Ole alalans. HErra Christus puhui tuulen ia meren tygö / ninquin yhden inhimisen tygö / käski olla alalans / ia cohta ne olit hänelle cuuliaset ninquin heidän Herrallans ia luojallans / ia tuli cohta swri tywenä. Täsä nyt meidän HErra Christus osotta hänen Jumalisen woimans ia wäkens / ia tietä anda / että hän on HErra ylitzen caickein luondocappalitten / twlen ia meren / ia taita ne asetta palialla sanalla. Ja on se täsä täytetty cuin Davidsano: Ne allot owat meresä swret / ia pauhawat sulmasta / Mutta HErra ombi wiela swrembi corkeudesa.

III. *Effecta hujus miraculi.*

III. On tämän swren tunnustähden waicutoxesta nijnen seasa iotca sijnä olit ia sen näit.

Ja inhimiset ihmettelit / sanoden: Millinen tämä on: Sillä että meri ia allot owat hänelle cwliaiset.

P. Marcus Kirioitta/että he owat suuresta hämmästynet ia peliästynet ia sanoit keskenäns. Cuca tämä on? sillä meri ia allot owat hänelle cwliaiset P. Lucan tykönä seiso: että he peliästyit ia sanoit keskenäns. Cuca tämä mahta olla? sillä hän käske/sekä tuulen että meren/ia he owat hänelle cwliaiset. He näit sen suuren tuulispään ia meren aallot pauhawan/ että wesi caikin puolin löi sisällä/ ia tahdoi upotta merehen/sekä wenhen että inhimiset. Mutta cuin HErra Christus sanoi yhden sanan/ia sen cansa asetti twlen ia meren/tuli cohta tywenäxi. Ja ymmärsit että hän oli swrembi ia woimalisembi cuin mwt inhimiset owat. Cuin he tahdoisit sano: Tämä mahta olla yxi swri ihme/ ionga me silmäin cansa olemma nähnet/ että tämä suuri ia cowa twlispää/ iota caicki tahdoi mahd cukista niin äkistä lackaisi/ia meren allot/iotca niijn corkiana käwit/ia niijn suresta pauhaisit/cohta laskit itzens alas/ yhdestä sanasta. Sitä me en ole ikänäns ennein nähnet/ wissistä on hän swrembi cuin mwt inhimiset. Ja tämä nyt oli se tunnustähti cuin HErra Christus täsä teki/ ia autti hänen opetuslapsians/ia muita cuin wenhesä olit/ niin että he ilman wahingota tulit satamahan Gergeserin meren rannalla.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Osasta.

I. OPeme/että Jumala waati inhimisildä yhtä oikiata ia wahwa usco/ ia tahto että caicki inhimiset pitä wahwasta luottaman ia uscaldaman hänen päällens/ia yhdesä oikiasa uscosa händä auxihwtaman. Ja sitä wastan nuhtele niitä heickoi

I. Discimus Deum ab hominibus veram fidem requirere.

uscoisia. Nijn cuitengin ettei hän ketäkän hyliä heicon
uscon tähden/ Mutta otta sengin hywäxi ia otolisexi/ Nin=
Esa 42. quin hän itze sano Esaian Prophetan tykönä: Yhtä sä=
riettyruoco/ en minä tahdo ricki murta/ ia yhtä
suitzewaista pellawaista en minä tahdo sammutta.
Ja meidän HErra Christus sano P. Matthæuxen ty=
könä: Jos teillä olisi usco ninquin yxi Sinapin
sywä/ ia sanoisitta tällä wuorella: Mene tästä
sinne/ ia sen pitä menemän ia eij teille olisi mitä=
kän mahdotoinda. Ja meille on esimercki täsä Euan=
geliumisa senpäälle näissä opetuslapsisa / iotca olit san=
gen heickouscoiset. Ja HErra Christus eij cuitengan
sentähden heitä peräti pois hyliännyt. Nijn mös hän teki
nijnen cahden opetuslapsen cansa/ iotca Jerusalemista me=
Luc. 24. nit Emauxen/ hän nuhteli heitä heidän epäuscons tähden/
sanoden: O te tompelit ia hitat sydämest uscoman
caickia nijtä/ mitä Prophetat owat kirioittanet.
Ja cuitengin/ eij sentähden heitä pois hyliännyt / mutta
wahwisti heidän heicko uscons. Samallamuoto mös
hän teki sen Cuningan miehen cansa / ionga poica sairasti
Ioh. 4. Capernaumisa/ hän nuhteli händä/ hänen heicon uscons
tähden/ sanoden: Jollet eij te näe merckeiä ia tunnu=
stähteiä/ nijn eij te usco: Ja cuitengin cwli hänen ru=
couxens/ ia teki hänen poicansa terwexi. Nijn Jumala
wielä nyt kärsi / ia otta hywäxi yhden heicon uscon / wa=
icka hän ensist nuhtele. Ja on tämä meille suurexi lohdu=
tuxexi/ että Jumala kärsi meidän heicko uscom/ ia eij mei=
tä sentähden poisheitä tykööns. Ja tule meidän rucoilla
Jumalata/ että hän wahwistaisi meidän heicko uscom/
Ja sano ynnä Isän cansa / ionga poica rijwattin per=

keleldä: HErra minä uscon / auta minun heicko usco- *Mar. 9.*
ni: Ja Apostolitten cansa: HErra enändä meidän *Luc. 17.*
uscom. Pitä meidän mös usein nautitzeman nijtä wäli-
cappaleita / ioinen cautta meissä usco wahwistetan: Cuin
on: Jumalan pyhä sana / ia Sacramentit / sillä nijnen
cautta Jumala uscon ylös sytyttä / inhimisten sydämin
wahwista ia enändä.

II. Että HErra Christus hänen sanans cansa a- 2.
setta twlē ia meren / opeme sijtä / cuinga woimallinē hän on *Discimus*
hänē sanasans / että taita asetta twlē ia merē allot ia he toh- *Christum*
ta owat hänelle cwliaiset ia tekewät mitä hän sano ia kä- *compescere*
ske. Ninquin Dawid sano: Sinä hallitzet ylitze sen *tempestates,*
pauhawaisen merē / sinä asetat hänē allons / cosca *& fluctus maris.*
he ylösnostawat heitäns. HErra / taiwas ia maa *Psal. 81.*
on sinun / sinä olet perustanut maan pijrin ia mitä
sijnä on. Herra / sinulle on yxi wäkewä käsiwarsi /
wäkewä on sinun kätes / ia corkia on sinun oikia
kätes. Ja toisesa paicasa sano hän: Twli / rakeet / lu- *Psal. 148.*
mi / sumu ia twlispäät / tekewät HErran käskyn.
Cosca Noe oli Archisa twlispään ia allon seasa / hallitzi *Gen. 8.*
Jumala meren / ettei hän taitanut wahingota tehdä hä-
nelle. Cosca ne colme miestä Zadrach / Mesach ia *Dan. 3.*
Abednego / heitettin tulisen ugnin / esti hän tulen hänen
Jumalisen woimans cansa / ettei se taitanut wahingoita /
eikä polta heitä / eikä yhtäkän hiuscarwa heidän päästäns.
Hän on mös tukinnut Jalopeuran swn kijni / ettei hän *Dan. 6.*
taitanut Daniel Prophetan tehdä yhtäken wahingota.
Hän esti mös kykärmen woiman / ettei se P. Pauali *Act. 28.*
Apostolita tainut wahingoita. Ja ninquin täsä Euan-
geliumis seiso / että hän asetti tuulen ia meren. Nijn wä-

kewä ia woimalinen on Jumala caickiwaldias / että caicki luondocappalet / pitä händä cwleman / ia tekemän mitä hän käske. Herodotus kirioitta yhdestä Persian Cuningasta ia Monarchasta / jonga nimi oli Xerxes / cosca hän tuli yhden salmen tygö / joca cutzuttin Hellespontus / joca on liki neljänes peniculma ylitze / nijn hän annoi lyödä sitä / ia heittä sijhen rautta pultit ia sen cansa tahdoi waatia weden että sen piti päästämän händä ylitze / Waan wesi ei cwllut eikä totellut händä. Mutta meidän HErra Christus hänen Jumalisella woimallans ia wäelläns asetta meren ia aallot hänen oman tahdons jälken / nijn ettei he taida käydä ylitzen sen määrän / cuin hän Pane heidän etens.

3. *Deum mirabiliter avertere mala à Cervicibus piorum, & ad gloriam sui nominis dirigere.*

III. Opeme / cuinga Jumala on ihmellinen hänen töisäns ia taita caicki laitta ia käätä hänen hywän tahdonsa ia suosions jälkin / nijn että nekin / jotca näky olewan inhimisille wahingoliset / tulewat hänen Cunniaxens. Hän taita ia woipi särkiä ia tyhiäxi tehdä perkelen neuwot / ia ne mös käätä hänen cunniaxens. Ja sitä enä cuin sathan pyytä wähetä HErran Christuxen Cunnian / sitä lawiamalda se endtän ia ymbäri hajo. Ninquin meille täsä on esimerckt / että se saastainen hengi tahdoi caikella wäella / mahan cukista swren twlispään cautta / sen wenhen cusa HErra Christus ia hänen opetuslapsens olit sisälle / ia mereen upotta / Mutta HErra Christus sen toisin käänsi / että se tuli hänen Cunniaxens. Sillä cosca hän oli asettanut twlen ia meren ia se tuli juuri tywendxi. Nijn se cansa joca sine oli / ia näki sen tunnustähden / cuin HErra Christus teki / ihmettelit ia peljästyit / ia ymmärsit / että hän oli enä cuin yxi palias in-

himi-

himinen / ia opetuslapset myös tulit sen cautta / uscosa wahwistetuxi. Nijn myös HErra Christus teki ylimmäisten pappein / ia juuttan cansan neuwon tyhiäxi / jotca tahdoit estä / ettei hänen pitänyt ylösnouseman cuoluista / ia sentähden panit wartiat hänen haudans tygö / senpäällä / että heidän piti caikella wäellä estämän / ettei HErra Christus pitänyt ylösnouseman Cuoluista. Mutta hän sen toisin käänsi / nijn että ne samat jotca wartioitzit hänen Hautaans ilmotit ia todistit / että hän oli ylösnosnut Cuoluista. Ja ylimmäiset Papit / ynnä cansan wanhimat annoit heille yhden summan raha / ia palckaisit heitä / että heidän piti sanoman / että opetuslapset warastit hänen pois heidän maatesans / cuitengin eij se taittanut heitä mitäkän autta: Sillä se sanoma käwi ymbärins jocapaicas / että HErra Christus oli ylösnosnut cuolluista. Nijn Jumala wielä nyt taita tehdä / ia caicki wihamiesten neuwot särkiä ia tyhiäxi tehdä / ia ne käätä hywäxi / että ne tulewat hänen Cunniaxens ia hänen Seuracundans hywäxi.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 13. Lugus.

SIlhen aican sanoi JEsus hänen opetuslapsillens tämän wertauxen. Taiwan waldacunda on yhden inhimisen wertainen / joca kylwi hywän siemenen hänen peltons. Mutta inhimisten maates / tuli hänen wiholisens / ia kylwi ohdackat nisuin secan / ia poismeni. Cosca nyt orgas rupeis caswaman / ia hedelmöitzemän / niin näghyit mös ohdacket. Sillöin edeskäwit perehenisännän palweliat / ia sanoit hänelle / HErra etkös hywä siemendä kylwänyt peltos / custa sijs hänelle ombi ohdacket?

Nijn sanoi hän heille / wiholinen inhiminen sen teki. Sanoit palweliat hänelle / tahdockos sijs että me meneme / ia ne poishagem? Mutta hän sanoi / ei / senpäälle että cosca te ohdacket ylesrewittä / ettei te ynnä nisuia ylestemma. Sallicat ynnä caswa molemat elon aican asti. Ia elon ajalla sanon minä elomiehille / cootcat ensin ohdacket / ia sitocat heitä lychtesen / poltetta / mutta nisut cootcat minun aittani.

Näinä edesmennen Neliän Sunnuntaina / iälken HErran Ilmestys päiwän / on saarnattu / nijstä swrista tegoista ia tunnustähdeistä / cuin meidän HErra JEsus Christus on tehnyt ia nijnen cansa osottanut hänen cunnians / woimans ia wäkens: Nyt edespäin tämän ia monicahtain muiden Sunnuntain päälle saarnatan HErran Christuxen opista / cuin hän on sekä hänen opetuslastens ia yhteisen cansan edesä saarnanut / ninquin me edespäin saamme cuulla. Ia täsä Euangeliumisa hän wertauxen cautta osottapi hänen seuracundans menon täsä mailmasa / että sijnä tapattu ninquin yhdesä pellosa / johonga hywä siemen kylwetän / mutta inhimisten maatesa / tule wiholinen ia kylwä sijhen ohdackeita. Sillä cosca se taiwalinen kylwäjä HErra Christus kylwä hywän siemenen / se on / waldacunnan lapset / nijn wihamies Perkele kylwä sijhen secaan hänen

Exordium à contiuuatione Historia Christi.

lapsens

lapsens ne Jumalattomat inhimiset / ia waicka ne owat sangen wahingoliset Jumalan seuracunnasa / cuitengin hän salli ne ynnä olla mailman loppun asti / ia silloin pitä elomiehet / HErran Engelit / cocoman ohdacket ia heittämän tulisen ugnihin / cusa pitä oleman itcu ia hamban kiristys.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen yhdexännen wscon cappalen cansa / cusa me tunnustam yhden Pyhän Christilisen Seuracunnan / josa owat sekä hywät että pahat.

Tämä Euangelium iaetan cahten osan.

Propositio continens duas partes.

I. On tästä hywästä kylwäjästä joca kylwi hywän siemenen hänen peltons / johonga wiholinen kylwi ohdackeita secaan.

II. On näistä palwelioista / joca pydit ylösrepiä ohdacket / ia perhen isänän wastauxesta sen päällä.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis quatuor membra in se continens.

TÄsä Ensimeises osasa edespane P. Matthæus Neliä cappaletta.

I. On tästä kylwäjästä joca kylwä hywän siemenen hänen peltonsa.

I. Homo seminans bonum semen

Taiwan waldacunda on yhden kylwäjän wertainen.

Täsä HErra Christus eij ymmärdä sitä waldacunda joca ylhällä taiwasa on / mutta ymmärtä sen cuin on tääll alhalla maasa / nimittäin / Jumalan seuracunnan / joca sentähden cutzutan taiwan waldacunnaxi / että HErra Christus / joca on seuracunnan pää / itze sijnä

asu sen hallitzepi hänen pyhän sanans / ia Sacramentein cautta ia sijnä jaca raicki taiwaliset lahiat. Tämä taiwan waldacunda eli seuracunda on yhden kylwäjän wertainen. Ninquin hän tahdoisi sano: Jumalan seuracunnasa tapattu ninquin yhdesä pellosa / johonga kylwäiä kylwä hywän siemenen. Cuca tämä kylwäiä on / anda Herra Christus itze tämän wertauxen ulgostoimituxesa tietä / sillä ninquin P. Matthæus sano: Että Cosca JEsus eroitti cansan pois tyköäns / nijn opetuslapset astuit HErran eteen ia sanoit / wlgostoimita meillen wertaus pellosta ia ohdackeista / nijn wastaisi hän ia sanoi heille: Inhimisen poica on se joca kylwä hywän siemenē / hän cutzu itzens täsä inhimisen pojaxi / sentähden että hän on otcanut hänen päällens inhimisen luonon ia tullut inhimisexi meidän tähdem / ja hän on se oikia taiwalinen kylwäiä / joca on taiwasta alas tullut Euangeliumin saarnan cautta kylwämän hywän siemenen.

II. On sijtä hywästä siemenestä ionga inhimisen poica kylwä. II. *Semen bonum.*

Joca kylwi hywän siemenen.

HErra Christus itze anda tietä tämän wertauxen ulgostoimituxesa / että hän hywän siemenen cansa ymmärtä Waldacunnan lapset / se on / Jumaliset inhimiset / jotca Euangeliumin saarnan / uscon cansa wastanottawat / tekewät catumuxen ia parannoxen pyhän Hengen cautta / sotiwat liha ia syndi wastan. Ja waicka he lihalisen syndimisen cautta owat paha siemen / nijn cuitengin he Jumalan sanan ia Sacramentin cautta udesta syndywät / ia tulewat hywäxi siemenexi / Jumalan lapsixi ia ijancaickisen elämän perilisexi. Nämät owat hywä

siemen ia oikiat seuracunnan jäsenet / jotca HERRA Christus kylwä hänen peldons / ia owat syndynet sijtä catomattomast siemenest Jumalan pyhästä sanasta.

III. Ager in quem semen Spargitur.

III. On sijtä pellosta / iohonga se hywä siemen kylwetän.

Hänen peltons.

Tämä peldo / ninquin Christus itze sano / on Mailma joca itzestäns on cowa ia carkia / ia eij taida canda hedelmätä / iollei tämä kylwäiä HErra Christus Jesus sijhen kylwä hywä siemendä / ia jos se pitä jongun hywän hedelmen candaman / nijn se pitä ensistä Lain saarnan cansa hywin pehmitettämän / että Euangeliumin saarna sijnä sitä swreman hedelmän tekisi. Ja että Herra Christus cutzu tämän mailman pelloxi / anda hänsen cansa tietä / ettei Jumalan seuracunda ole sidottu yhteen maan paickan / mutta on hajotettu ymbäri caiken mailman / nijn cauwas cuin maan pijri ulottu. Sentähden mös HErra Christus lähetti hänen Apostolins ymbäri caiken mailman saarnaman Euangelium caikille luoduille / ia käski opetta caicki cansa. Ja Dawid sano:

Psal. 19. Heiden änens käypi caikisa maacunnisa / ia heiden puhens mailman loppun. Ja tämän syyn tähden mös tämä seuracunda ymbäri mailman cutzutan Catholica / se on / yhteinen / eij Pawin tawan jälken / joca sillä nimellä cutzu sen seuracunnan / joca händä tunnusta / hänen päxens / joca cuitengan eij ole se oikea / waan Antichristuxen seuracunda / mutta sentähden se nijn cutzutan / ettei se ole sidottu johongun wissin paickan / mutta on hojotettu ymbäri caiken mailman / ia caicki hengeliset lahjat owat sijnä yhteiset.

IV. On

IV. On siitä wiholisesta joca ohdackeita kylwä. IV.

Mutta inhimisten maates tuli hänen wiholisens / ia kylwi ohdackeita nisuin secaan ia poismeni.

Inimicus seminans Zizania.

Meidän HErra Christus itze ulgostoimitta sen ia tietäwanda cuca se wiholinen on / ia sano / että se on Perkele / se wanha lohikärme / Jumalan ia hänen seuracunnans wihamies / joca wiettele caiken mailman / Joca on miehen tappaia algusta ia walhen isä / ia se kiliuwa Jalopeura / joca aina käypi ymbärins etzien ketä hän saisi ylösniellä. Tämä saastainen hengi on se sama wihamies joca kylwä inhimisten maatesa / se on / cosca taicka saarnamiehet eij oikein tege heidän wircans / saarnan opetuxen ia manauxen cansa / eli sanan cuuliat owat laiscat / ia hitaat cwleman / ia kätkemän Jumalan sana / owat Jumalattomat / eläwät caickinaisis synnisä / silloin Perkele kylwä ohdackeita / se on / hänen lapsens. Sillä caicki Jumalattomat sekä wäärät opettajat että mwt / jotca Jumalan sana ia Euangeliumin oppia wihawat ia wainowat / eläwät caickinäisis synnisä ia riettaudesa / ne owat sen wihamiehen perkelen lapset / jotca hän kylwä nijnen Jumalisten inhimisten secaan / ia ne caswawat ynnä nisuin cansa / paisuwat swrexi ia corkiaxi / ia caunista cucoistuvat täsä mailmasa / ninquin ohdacket / mutta cuitengin owat wahingoliset / ia owat waldacunnan lapsille swrexi esteexi ia waiwaxi / sekä heidän wäärän oppinsa että Jumalattoman elämän cansa.

Apoc. 12. *Joh. 8.* *Pet. 5.*

Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimäisestä Osasta.

I. *Discimus Christum esse satorem qui seminat filios regni.*

I. OPeme tästä / että meidän HErra Jesus Christus / on se oikia kylwäjä / joca sen hywän siemenen eli waldacunnan lapset kylwä hänen peltons. Hän tuli tähän mailman ninquin yhten carkian ia cowan pelton / joca itzestäns on Hedelmätöin / eikä taida canda hänen luonostans hywiä hedelmäitä / mutta oriantappuroita / ohdakeita / ia muita keluottomia / ia wahingolista ruohoia / ia sencaltaiset owat caicki inhimiset luonostans / sillä caicki heidän sydämens ajatoxet owat aina Walmit pahuten. Ninquin HErra Christus itze sano / että inhimisten sydämest ulgos käiwät pahat ajatoxet / murha / huorus / warcaus / haureus / wäärätodistos / pilcka. *Matth. 15.* Algusa tosin inhiminen oli hywä siemen ia ilman wiata / sillä Jumala loij Inhimisen oman cuwans jälkin pyhäxi ia wanhurscaxi / mutta perisynnin cautta se muutettin pahaxi siemenexi / ohdackexi ia oriantappuraxi ia Perkelen cuwaxi / ia eij tainut itzestäns tulla hywäxi siemenexi / eli Jumalan lapsexi / jollei tämä kylwäjä HErra Christus Jesus olisi tullut tähän mailman / ia hänen pyhän sanans ia Sacramentein cautta tehnyt händä hywäxi siemenexi ia Jumalan lapsixi / jotca eij werestä eikä lihalisesta tahdosta / eikä jongun miehen tahdosta / mutta Jumalasta owat syndynet. *Joh. 1.* Caicki me olimma Jumalan wihan lapset ia ijancaickisen cuoleman lapset / mutta HERRA Christus Jesus hänen sworesta armostans ilman meidän ansiotam on tehnyt meitä jällens Jumalan lapsexi ia ijancaickisen elämän perilisexi ninquin P. Pawali sano.

Armosta

Armosta te oletta autuaxi tehdyt uscon cautta/ Eph. 2.
Ja eij se ole itze teistän / Jumalan lahia se on/ eij
töistä / senpäällä ettei yxikän pidä händäns ker-
scaman/ sillä me olema hänen teconsa/ luodut
hywijn töihin Christuxesa Jesuxesa / johonga
Jumala meitä on ennen walmistanut/ että mei-
dän nijssä waeldaman pitä. Tämän suren ia sano-
mattoman hywän työn / tule meidän tuta ia tunnusta/
ia sen edestä kijttä ia ylistä Jumalata caickiwaldiasta
sydämen ia suun cansa / ia rucoileman että hän meitä hol-
hois / warielis ia oikean uscoon wahwistaisi / ia hallitzis
pyhällä Hengelläns / että me aina olisime hywä siemen
Christuxesa Jesuxesa / tekisimme hywät Hedelmät / ia
eläisim Jumalan pelgosa cunnialisesta / ninquin P. Pa-
wali sano: Jumalan armo on caikille inhimisille/
ia opetta että meidän pitä poiskieldäman caicki Juma-
lattoman halut / ia elämän Jumalisesta ia cunnialisesta
täsä mailmasa / ia odottaman sitä terwelistä toiwo / ia
sitä suurta Jumalan ia meidän HErran Jesuxen Chri-
stuxen cunnialista ilmestystä.

II. Opeme / cuinga Hirmuinen ia wiecas / on se 2.
ruma hengi Perkele / jora suresta wihasta ia wainosta/ Diabolum
Jumalata ia hänen seuracundans wastan / kylwä oh- seminare
dackeita sen hywän siemenen secaan / jonga meidän Her- Zizania inter triti-
ra Christus kylwä hänen peltons/ sillä eij hän woij kär- cum.
siä sitä / että se hywä siemen pidäisi caswaman ia hedel-
mätä candaman / mutta caikella woimalla pyytä sitä
estä/ ia sentähden kylwä sijhen ohdackeita ia oriantap-
puroita/että ne estäisit sen hywän siemenen caswamasta/
ia poisturcautaisit sen / nijn hän aina on tehnyt io mail-

man algusta. Sillä coska Jumala oli luonut Adamin ia Evan/ hänen oman cuwans jälken pyhäxi ia wanhurscaxi / nijn hän cohta hänen myrkylisillä ia makioilla sanoillans / wietteli heitä syndi tekemän / Jumalata ia hänen käskyäns wastan / ia sen cautta muutti heitä ohdackeixi ia ijancaickisen cuoleman lapsixi / olisit mös sekä he että caicki heidän jälkin tulewaisens ijancaickisesta huckuneet / jollei tämä hywä kylwäjä HErra Christus Jesus olisi tullut / ia päästänyt meitä sijtä tuscasta. Nijn hän mös teki heidän lastens cansa / sillä coska Jumala oli kylwänyt hywän siemenen / sen wanhurscan Abelin hänen peltons / nijn perkele cohta kylwi sijhen wieren ohdackeita / nimittäin sen Jumalattoman Cain / joca löij hänen weliens Abelin cuoliaxi / sijtte taas coska Jumala kylwi hywän siemenen / ne Jumaliset inhimiset / jotca pyhäsä raamatusa cutzutan Jumalan poixi / nijn perkele cohta kylwi ohdackeita secaan / se on / hänen lapsens / ne Jumalattomat inhimiset / jotca Jumalan lapsia aina wihaisit ia wainoisit / sijhenasti cuin Jumala weden paisumisen cautta / cadotti sen ensimäisen mailman. Samalmuoto mös jälken wedenpaisumisen / coska Jumala kylwi hywän siemenen / nimittäin/Sem / nijn Perkele cohta kylwi sijhen wieren ohdakeit sen Jumalattoman Cham. Coska Jumala ylösherätti ia lähetti hänen Prophetans saarnaman/ nijn Perkele cohta ylös herätti falskit Prophetat sijhen secaan. Coska HErra Christus itze ia hänen Apostolins rupeisit saarnaman / nijn Perkele cohta ylösherätti Phariseuxet ia kirianoppenet heitä wastan. Ja tällä wijmeisellä mailman ajalla/coska Jumala ylös herätti sen Pyhän miehen Marthinum Lutherum,

jota sen oikian ia pyhän Euangeliumin opin / pawin pimeydestä saatti walkiuten / nijn Perkele cohta ylösherätti Pawin ioucon / ia monda wäärä lahkocunda/Sacramentereritt / Anabaptistat ia muita / jotca heidäns asetit sitä oikeata Euangeliumin oppi wastan / ia nijn hän wielä nyt aina teke mailman loppun asti / että cusa Jumala kylwä hywän siemenen hänen peltons / sijnä se cumma wihamies cohta kylwä ohdackeita secaan. Sentähden eij meidän pidä oleman suruttomat / mutta aina walwoman ia rucoileman Jumalata / että me olisim oikiat siemenet / pysyisimme oikeasa uscosa ia Euangeliumin opisa wahwana loppun asti / ia seisoisime sen wihamiehen Perkelen tulisia nuolia wastan/ettei hän meitä coscan taidaisi wahingoita eikä wietellä.

III. Opeme / cuinga wahingolinen se on / cosca saarnamiehet ia sanan cuuliat owat hitat ia laiscat / heidän wirgasans / cosca saarnamiehet eij saarna ia opeta wiriästi ia uscolisesta Jumalan sana / eij mana eikä nuhtele syndiä / ia nijtä jotca syndiä tekewät / owat mykät coirat ia laiscat / ninquin Propheta sano. Silloin wihamies Perkele saapi tilan kylwä ohdackeita nijnen secaan. Samalamuoto mös / cosca sanan cwliat ylimäiset ia alimaiset / owat suruttumat laiscasti käywät kircosa / laiscasti cwlewat Jumalan sana / eläwät tämän elämän hecumasa/ ylönsyömisesä ia juomisesa ia caickinaisisa synnisä / nijn wihamies saapi tilan kylwä ohdackeita. Ninquin se tapatui meidän esiwanhembam cansa / cosca he olit paradisisä / ilosa ia riemusa ilman suruta / ia Eua käyskendeli paradisis yxinäns puitten seasa ia nijnen hedelmitten päälle catzeli / ia ihmetteli / cuinga caunit ne

3. *Ministri & auditores suum officium faciunt.*

Esai. 56.

olit/ silloin wihamies Perkele cohta culi ia wietteli hänen/ nijn että hän otti ia söij wijsauden pwn hedelmästä/ wastoin Jumalan käsky/ ia annoi michellens Adamille cansa/ joca mös sijtä söij/ ia sen cautta wihamies cohta muutti heidän ohdackexi/ ia rijsui pojes heidän päältäns caiken pyhyden ia wanhurscauden/ johonga Jumala oli heidän luonut/ ia puki jällens heidän päällens hänen saastaiset ia myrkyliset waattens/ ia teki heidän cuoleman ia cadotuxen lapsixi/ nijn mös se tapatui David Cuningan cansa/ cosca hän oli lewosa ia rauhasa/ ia eij mitäkän pelco ollut hänellä wiholisilda/ eikä yhtäkän surua/ nijn wiholinen tuli/ ia weti hänen cahten swren ia cuolewaisen syndijn/ sekä miestappon että huoruten. Macaisi en-
2. Sam. 11. sistä Bersabean Vrian Waimon cansa/ Ja sitte kirioitti kirian Joabin sodan pämiehen tygö/ että hänen piti asettaman Vriä sijhen paickaan/ cusa sota caickein cowin oli/ senpäälle että hän piti tapettaman/ ninquin mös se tapatui/ että Vrias lyötin cuoliaxi/ ia David otti Bersabean hänen emändäns waimoxens/ jonga se wihamies
Gen. 19. Perkele matcan saatti. Samalmuoto hän teki Lothin cansa/ että cosca hän oli juonut hänens wijnasta juoxijn/ ia oli surutoin/ macaisi hän molembain tyttärittens cansa: Ja monda mwta sencaltaista esimercki olisi/ jos aica myötä annaisi. Sentähden pitä sekä saarnamiehet ia cwliat oleman wiriät ia ahkerat molemin puolin heidän wirgasans/ saarnamiehet saarnaman oikein ia uscolisesta Jumalan sana/ rangaiseman syndiä manaman caiken
2. Timoth. 4 siweyden ia opetuxen cansa. Sillä että Jumala on asettanut heidän wartiaxi hänen cansans ia laumans ylitze/
Ezech. 33. josta heidän pitä tekemän Jumalalle rastan ia cwan lu-

gun.

gun. Sanan ewliat olcon ahkerat ia wiriät Jumalan sana ewleman / eläkän Jumalan pelgosa / rucouxesa ia walwomisesa / senpäälle / etei se ruma hengi wihamies sais tila kylwä ohdackeita. Act. 20.

IV. Opeme / että waicka Jumalan seuracunda täsä mailmasa cutzutan pyhäxi / ninquin meidän uscon tunnustoxesa seiso / nijn cuitengin eij se ole nijn pyhä ettei sijnä ole ohdackeita / sillä sijnä on aina pahoia seasa / ninquin meidän HErra Christus täsä Euangeliumisa todista. Ja Augustinus sano. Nos fatemur in ecclesia Catholica & bonos & malos esse sed tanquam paleas: Se on / Me tunnustamme / että Jumalan Seuracunnas owat hywät ia pahat / wan ninquin acanat. Ja Origenes sano: In Ecclesia sunt filij iræ & misericordiæ: Se on / Seuracunnasa owat wihan ia armon lapset. Nijn mös Augustanan tunnustoxes seiso: Waicka seuracunda on pyhäin ia uscolisten yhten tulemus / cuitengin owat monda ulcocullattua ia pahoja sijnä seasa / se olisi toiwottapa että Jumalan seuracunnasa olisit caicki hywät ia pyhät / ilman ohdackeita / mutta eij se täsä mailmas taida tapattu / sillä wihamies Perkele käypi aina ymbärins cuin yxi kiliuwa Jalopeura / ia kylwä ohdackeita nisuin secaan inhimisten maatesa / Ja se on nijn ollut mailman algusta ia pysy mailman loppun asti / ninquin sen P. raamattu todista. Noen archisa oli Noah itze cahdexandena / jotca Jumala säästi weden paisumisen aicana / ia sijnäkin oli yxi ohdacke seasa / nimittäin / se Jumalatoin Chain / joca Pilckaisi ia häwäisi hänen Isäns / ia sentähden pahastikirottin. Zodomasa ia Gomorrhasa oli enimästi caicki

IV. In Ecclesia semper esse malos inter bonos.

Gen. 8. 9.

Gen. 9. ohdacket ia eij ollut kymmenen wanhurscasta/ia nijnengin wähäin seasa mwtettin Lothin waimo suola wahaxi. Sen P. Patriarchan Isachin huonesa oli mös ohdacke/ nimittäin se Jumalatoin Esau. Jacobin huonesa eij mös ollut caicki hywät / mutta sijnä olit ohdacket seasa/ Simeon ia Levi / Dina / ia Ruben/jotca tegit swren pahennoxen. Israelin cansan seasa / cosca he waelsit corwesa / oli monda ohdacketa. Costa Michæas Propheta saarnaisi/oli neliäsata falski Prophetat. Elias Prophetan aicana oli Neliä sata wijsi kymmendä Baalin Pappia. HErran Christuxen Apostolitten seasa oli Judas Ischarioth / joca hänen mestarins HErran Christuxen petti ia myi hänen ylimäisille papeille/ colmenkymmenen hopia penningin edestä. Näitä se wihamies Perkele maican saatti / joca aina kylwä ohdackeita / ninquin HErra Christus täsä sano: Wihamies sen teki / tästä eij meidän pidä pahenosta ottaman / eikä sentähden pois luopuman Jumalan sanasta ia seuracunnasta ia oikeasta Euangeliumin opista / mutta sitä enämin sijnä kijni rippuman / tieten että ohdacket aina owat ollet / Jumalan seuracunnasa / mailman algusta ia pysywät mailman loppun asti.

Analysis secundæ partis duplicem servorum questionem, patrisq; familiæ responsionem, continens.

Toinen Osa.

ENsimäises osas te saitte cwlla sitä kylwäjästä / joca kylwi hywän siemenen hänen peltons / ia ohdackeista jotca wiholinen sihen kylwi: Nyt seura se toinen osa Palwelioista / ia edespane HErra Christus täsä cahtalaiset palwelioiten kysymiset/ia perhen isänän cahtalaiset wastauxet.

I. Hei-

I. Heidän kysymisens on tämä / custa ohdacket owat tullut. — I. *Interrogatio servorum de Zizanijs.*

Silloin edeskäwit perhenisänän palweliat ia sanoit hänelle / HErra etkö sinä hywä siemendä kylwänyt peltos/custa sijs hänelle owat ohdacket?

Nämät palweliat cohta cuin he nägit ohdacket ylöskäywän ia caswawan / kysyit he perhen isänälle/ custa ne owat tullut pelton / sillä ninquin ohdacket eij cohta osota heitäns / mutta hetkens owat sala / nijn mös ne pahat ia ulcocullatut hetkexi owat sala / ia kätkewät heitäns/ mutta sitte wijmein he tutan heidän pahasta hedelmästäns. Nämät perhen isänän palweliat owat caicki Christiliset inhimiset / sekä opettajat/ että sanan cwliat/ jotca huocawat ia walittawat sen ylitze/cosca he nekewät ia cwlewat/että se wihamies perkele ylösherättä Jumalan seuracunnasa / wäärät opetuxet / moninaiset synnit ia pahenoxet/ wihat ia wainot/ Jumalata ia hänen seuracundansa wastan/ sillä he sen tietäwät/että tämä hywä kylwäjä HErra Christus Jesus on Euangeliumin saarnan cautta kylwänyt hywän siemenen hänen peltons/ ninquin he täsä tunnustawat sanoden: **HErra etkö sinä hywä siemendä kylwänyt peltos?** Ja sentähden kysywät / custa sijhen ohdacket olit tullet.

2. Tähän ensimäisen kysymisen Perhen isändä wasta ia sano. — 2. *Responsio patris familias ad primam quaestionem.*

Wiholinen sen teki.

Anda sen cansa tietä / että Perkele / joca caicki pahudet matcan saatta / ne ohdacket on sijhen kylwänyt/

sillä eij hän woi elä / jollei hän saa wahingota tehdä / ia sijnä caicki hänen ilons ia riemuns on / että hän saisi ylösherättä Jumalan seuracunnasa / wäärät opettaiat / jotca seisowat sitä oikiata Euangeliumin oppia wastan / saisit wietellä syndijn ia pahuteen / ia sen cautta sijtte ijancaickiseen cuolemaan ia cadotuxeen / ynnä hänen cansans.

II. *Secunda servorum interrogatio de zizanijs eradicandis.*

II. Toinen palweliolitten kysymys on ohdackein poisnouckimisesta.

Sanoit palweliat hänelle / tahdotcos että me meneme ia ne poishagemme.

Nämät palweliat eij woi kärsiä näitä ohdackeit caswawan ia eucoistuwan / ia sentähden tahdoisit cohta heitä pois repiä / ennen cuin he swremaxi caswawat ia enämän wahingota tekewät heidän HErrans pellosa. Ja waicka näillä palwelioilla on hywä ajatus / ia eij tahdoisi että jocu wahingo pidäisi tapattuman heidän HErrans pellosa / cuitengin he sijnä wäärin menewät että he tahtowat caicki ohdacket peräti wäellä ylösrepiä / ia sen cansa tekisit nisuille swren wahingon.

2. *Responsio patris familias.*

2. Tämän toisen kysymisen päälle / perhen Isänän wastaus.

Mutta hän sanoi: En / senpäälle cosca te ohdacket ylösreuitte / ettei te nisuia ynnä ylösstemma.

Ninquin hän tahdois sano: En Minä tahdo että teidän pitä wäellä ylösrepimän ohdacket / sillä cosca te niitä ylöstemmatte / nijn te ynnä nijnen cansa / nisut ylösrevitte ia nijn teette swren wahingon minun pellosani /

sentähden sallicat nijtä caswawan molemat elonaican asti/ se on/ Mailman loppun asti. Täsä HErra Christus eij kiellä saarnamiehiä nuhtelemast ia rangaisemast syndi/ ia nijtä jotca syndi tekewät / eli wääriä opetuxia wastan seisomasta / eij hän mös kiellä Esiwallan rangaisemasta pahoin tekieitä/lailla ia miecalla/eikä perhenwanhembita kiellä nuhtelemasta heidän perettänsä ia lapsiansa. Mutta hän kieldä ettei yxikän pidä turhasti ia nopiasti mitäkän tekemän / mutta odottaman ia kärsimän/ sillä Jumala taita ohdacket kätä nisuixi.

III. On sijtä nisuin ia ohdackein eroituxest jota tapattu elonaicana.

III. *De separatione tritici & zizaniorum.*

Ja elonaicalla sanon minun elomiehille. ni / cootcat ensist ohdacket / ia sitocat heitä lyhtesen poltetta / mutta nisut coocat minun aittani.

Täsä HErra Christus cahtalaiset edespane.

I. Ohdackeista jotca hän käski sito lyhtesen poltetta / mitä hän näinen cansa ymmärtä / ulgostoimitta hän sen itze/sanoden : **Elon aica on mailman loppu/ Elomiehet owat Engelit/ninquin ohdacket coo- tan ia poltetan tulesa/ nijn se pitä tapattuman tämän mailman lopulla. Inhimisen poica pitä lähettämän hänen Engelins/ jotca pitä cocoman caicki pahennoxet / se on : Jumalattomat / pahan tekiät / jotca muilla owat pahenoxexi ollet / ne pitä heitettämän palawaisen ugnihin/ siellä pitä oleman itcu ia hamban kiristus.** Näillä sanoilla HERRA Christus osotta. Cuca elon aica on / nimittäin/mail-

I. *De zizania.*

man loppu. Itē/ Cuca kāskyn anda elomiehille/ nimittāin/ Inhimisen poica / se on/ HErra Christus itze/ ia cutca elomiehet owat/ nimittāin/ HErran Engelit. Ja anda meidān HErra Christus tietā / että waicka hān hetkexi kārsi ne Jumalattomat tāsā mailmasa ynnā wanhurscasten seasa olewan / niin cuitengin eij hān ijāxi heitā kārsi / mutta wijmein mailman lopulla / anda heitā ijancaickisen cadotuxen heittā.

2. 2. Nijuista.

Mutta nisut cootcat minun aittani.

Collectio tritici in horreum.

Nisuin cansa hān ymmārdā Jumalan lapset / ne Jumaliset ia wanhurscat inhimiset / ia kāske ne coota silloin hānen aittans/ sijhen ijancaickisen elāmān ilon ia riemun / silloin pitā heiden paistaman ninquin auringo heidān Isānsā Waldacunnasa / ne hywāt ia pahat pitā toinen toisestans eroitettaman / tāsā mailmasa he owat yhdesā toinen toisensa seasa / Ja ne pahat tāsā elāwāt hecumasa/ ilosa ia riemusa/ ia cucoistawat ninquin ohdacket ia orian tappurat / ia ne hywāt sitā wastan kārsiwāt risti ia wastoinkāymistā. Mutta wijmein he eroitetan toinen toisestans / ne hywāt cootan ijancaickisen ilon ia riemun / mutta ne pahat heitetān ijancaickisen cadotuxen.

Opetuxet toisesta Osasta.

1. I. OPeme tāstā / että ohdacket / se on / ne Jumalattomat Inhimiset owat wanhingoliset Jumalan seuracunnasa ia palio paha matcan saattawat / ensistā he owat itze heillens wahingoliset

Discimus Homines impios multum damni adferre Ecclesiæ Dei.

ia wetäwät Jumalan rangaistoxen heidän pääliens/ninquin Jobin kiriasa seiso: Ne jotca wäärytta tekewät ia kylwäwät wahingota / ne sitä mös ylös leickawat / että he owat Jumalan hengen cautta pois huckunet. Ja HErra Christus itze sano tämän Euangeliumin ulgostoimituxesa/että ne jotca pahoin tekewät pitä heitettämän tulisen ugnin / sillä pitä oleman itcu ia hamban kiristos. Sitälikin owat he wahingoliset muilla Jumalan seuracunnasa/ ia palio pahutta matcan saattavat / sillä ninquin ohdacket pellosa tekewät swren wahingon / estävät ettei nisu saa caswa/eikä hedelmätä tehdä/sentähden että he jwrensa lawialda ulgoshaiottawat / ia caiken märkyden wetävät heidän tygönsä. Nijn mös ne Jumalattomat ia ulcocullatut heidän wäärän oppinsa ia pahan elämän cansa / tekewät swren wahingon / sillä he wäärän opin cansa wiettelewät ia haucuttelewat muita / Jumalan pyhästä sanasta pojes / ia sijtä oikeasta Euangeliumin opista / ninquin ne falskit Prophetat / Baalin papit ia mwt wanhasa Testamentisä owat tehnet/nijn mös heidän pahä elämänsä ia Jumalattoman menonsa cansa owat muille pahenoxexi ia heidän pahoilla Esimerkeillans wetäwät muita syndijn cansans Ninquin Jeroboan hänen epä Jumalan palweluxens cansa oli monelle pahenoxexi. Wijmein saattavat he ne Jumaliset ia wanhurscat inhimiset murhelisexi / että he huocawat ia walittawat heiden ylitzens / ia soisit että he peräti oteltaisin heidän keskeldäns pojes/ ninquin Esaian tykönä seiso. Ah jos minä saisin sotia ohdackein ia oriantappurien cansa / nijn minä tahdoisin heidän työns ia ylöspolta heitä caicki

Iob. 4.

1. Reg. 13.

Esa. 27.

tyyni. Ja perhen isänän palweliat sanowat täsä Euangeliumis/ tahdottos että me pois meneme ia ne pois nouki-
Syrac. 7. kima. Sentähden mana Syrac sanoden: Älä tee pahaa/ nijn ei sinun mitäkän pahutta tapatu/ pidä sinus wäärydestä/ nijn ei sinun pälles tule wahingota. Älä kylwä wäärydeen pelton/ nijn ett sinä leicka seitzemen kertaisesta jällens.

2. Deum esse misericordem & longanimem. II. Että perhen isändä kieldä ylösrepimäst ohdacket/ ia käske anda molemat caswa elonaicä asti/ opeme sijtä/ että Jumala caickiwaldias on armolinen ia pitkämielinen/ eikä hän cohta rangaise inhimisiä heidän ansions jälken/ mutta kärsi ia odotta paranosta/ ia waicka hän kyllä taidaisi hänen oikiudens jälken/ cohta rangaista nijtä Jumalattomia/ ia otta pois ne/ eij hän cuitengan tahdo oikiuden jälken tehdä/ mutta hänen suren armons ia laupiudens iälken/ ninquin hän itze sano Osean Prophetan
Ose. 11. tykönä: Minun armoni on nijn palawainen/ ettei minä taida tehdä minun hirmuisen wihani jälkin/ eikä käätä minuani että minä peräti häwitän Efrain/ sillä minä olen Jumala ia eij ihminen/ ia olen se pyhä sinun seasas. Ja Pyhä Petari Apo-
2 Pet. 3. stoli sano: Jumala on kärsiwäinen meidän cansam/ ia eij tahdo että jocu pitä huckuman/ mutta että jocainen/ käännäisi hänens paranoxen. Esimercki sen päälle on meille 1. Mosexen kiriasa cuinga Jumala on kärsinyt sitä ensimäistä mailma/ ia eij cohta händä rangaisnut hänen oikiudens jälken/ mutta odotti sen iälken/ että heidän piti itzens parandaman/ ia annoi heille aica toista sata ajastaica/ että heidän piti parandaman heitäns/ ia annoi sillä wälillä sen wanhurscan saarna-

miehen.

miehen Noan manata ia neuuo heitä parannoxen. Nijn hän on kärsinyt Sodoma ia Gomorrha ia odottanut heidän parannoxens jälkin / ennen cuin hän heitä rangaisi. Samalmuoto hän mös teki Cuningan Pharaonin cansa / lähetti Mosexen ia Aronin hänen tygöns ia annoi manata händä / sanan ia monen tunnustähden cansa / ennen cuin hän rangaisi hänen. Ja Niniven caupungin asuwaisia anoi Jumala manata Jonan Prophetan cautta / että heidän piti tekemän parannoxen / ia annoi heille neliäkymmendä päiwä aica. Cuinga usein Jumala annoi Prophetan cautta manata Juuttan cansa parannoxeen / ennen cuin hän heitä rangaisi. Näin Jumala wielä nyt on kärsiwäinen ia pitkämielinen / ia eij cohta rangaise hänen oikiudens iälkin / mutta odotta parannosta. Mutta cosca hän näke ettei manauxet mitäkän auta / nijn hän wijmein tule rangaistuxen cansa / ia rangaise sitä cowemin. Sentähden mahta jocainen otta hänestäns waarin / ettei hän wijwytä parannoxen cansa / sentähden että Jumala on kärsiwäinen ia odotta hetkexi / mutta parandacan hänens aicanans cosca armon aica on / Ninquin Syrac mana sanoden: Alä ajattele: Minä olen enämin syndiä tehnyt ia eij mitäkän pahutta ole minulle tapattunut: Sillä HErra on kyllä kärsiwäinen / mutta eij hän anna olla sinua rangaisemata / Ja älä ole surutoin jos sinun syndis eij ole wielä rangaistu / että edespäin aina tahdot syndiä tehdä / älä mös ajattale että Jumala on ylön laupias / eij hän minua rangaise / minä mahdan tehdä syndiä / nijn palio cuin minä tahdon: Hän taita olla nijn pian wihainen cuin hän on laupias / ia hänen wihans nijnen Jumalattomitten ylitze eij lacka. Sentähden Syr. 5.

den älä wijwytä sinuas käätä HErran tygö / ia älä lyc-
kä yhdestä päiwästä toisen / sillä hänen wihans tule äki-
stä/ia pitä costaman ia rangaiseman sinun. Ja P. Pawa-
Rom. 2. li sano Romarein tygö : Ylöncatzocko sinä Juma-
lan hywyden / pitkämielisyden ia kärsimisen ric-
kautta / ia et ymmärdä / että Jumalan laupius
wetä sinun paranoxen / mutta sinun cowan ia ca-
tumattoman sydämes jälken cocot sinulles wi-
han / wihan päiwän päälle / cosca Jumalan oi-
kia duomio ilmesty ia pitä andaman jocaitzelle
hänen ansions jälken.

3. *Ministri Verbi non vi nec armis sed verbo puniant sontes.*

III. On mös täsä saarnamiehille opetus / etei he
ydellä ia wäkiwallala mailmalisten ulconaisten asein can-
sa nijtä pahoia rangaise / mutta hengelisen miecan cansa
(cuin on Jumalan sana) nuhteleman ia manaman/nin-
quin P. Pawali sano : Saarna / pidä päälle/ ajal-
la ia ajatoin / rangaise / waadi / mana caiken si-
weyden ia opin cansa. Ja toises paicas sano hän:
HERRan palwelian ei pidä oleman ritaisen/
mutta suloisen jocaitzen cansa/ oppiwaisen/ joca
pahat taita kärsiä hiliaisuden cansa / ia rangaise-
man nijtä jotca sitä wastan seisowat/Jos Juma-
la yhden kerran annaisi heille paranoxen/totuut-
ta ymmärtämän / ia cawatta heitäns perkelen
pauloista / jolda he owat Fangixi otetut / hänen
tahdons jälkin. Tätä P. Pawalin oppia ia manau-
sta pitä caicki Christiliset saarnamiehet seuraman / Ja
heidän wircans toimelisesta tekemän / ia nijn laittaman
heidän rangastoxens ia manauxens/ että se tulisi Juma-
lan cunniaxi ia seuracunnan ylösrakenuxexi ia autwdexi/

2. Tim. 4.

2. Tim. 2.

sillä

sillä joca tänäpän on paha / sen taita Jumala huomena käätä hywäxi. Ja Augustinus sano: Imitare homines bonos & malos tolera, dilige omnes, nescis enim: Ut qui hodie malus est, vel cras fortè convertatur. Se on: Seura niinen hywäin inhimisten esimercki ia kärsimistä Pahosa/racasta caickia/sillä et sinä tiedä/että joca tänäpän on paha huomena taitan käätä. Ja toisesa paicasa sano hän: Nisi cum mali sint, telerentur, ad laudabilem mutationē & conversionē pervenire non possent. Se on: Jollei nijtä pahoja kärsitäisi niin eij he taidaisi/tulla käätyxi. Me Luema P. Lucan tykönä/että cosca HErra Christus hän lähetti hänen opetuslapsens/ Jacobin ia Johannexen / yhten Samarian caupungijn/ hänen edelläns / että heiden piti Walmistaman hänen eteens / ia Samaritanit / jotca siinä asuit / eij tahtoneet otta händä wastan/ nijn opetuslapset Jacobus ia Johannes wihastuit / ia sanoit: HErra jos sinä tahdot / nijn me tahdome sano/että tuli pitä tuleman alas taiwahasta ia poltaman heitä ninquin Elias teke/Mutta Jesus nuhteli heitä ia sanoi / eij te tiedä kenengä hengen te olette / sillä inhimisen poica eij ole tullut cadottaman inhimisten sieluia mutta wapattaman. Täsä Jacobus ia Johannes tegit ninquin nämä palweliat/ia tahdoi cohta heitä Ylöspelta / mutta HErra Christus nuhteli heitä / eikä heidän sitä sallinut tehdä/Ja anda sen cansa tietä/ettei heille ollut luwalinen seurata Prophetan Elian Esimerckiä siinä asiasa / eikä ollut heille annettu se hengi cuin Elialle oli / joca ne caxi päämiestä / jotca händä tulit kiniottaman / tulella polti / ionga hän annoi taiwast Luc. 9.

alas tulla / mutta että he olit cuzutut sen lohdulisen Euangeliumin saarnan wircaan ia sen cansa lohduttaman ne särjetyt sydämet. Sencaldaiset owat mös nämä palweliat/ joista P. Matthæus täsä kirjoitta / olleet / että he cohta tahdoit pois temmata ohdacket heidän HErrans pellosta / mutta eij hän sitä sallinut / mutta käski ne anda caswata elon aican asti. Sillä Jumala ne wielä nyt nisuixi taita kätä / ninquin Jumala känsi Abrahamin / joca oli pacana ollut. Davidin joca oli sekä huorintekiä / että miehen tappaja. Manasses joca oli palio wigatoinda werta ulgoswuodattanut. Matthæum ia Zachæum/ jotca olit Tullinärit ollet. Petrum / joca kieldi HErran Christuxen. Marian Magdalenan yhden syndisen waimon. Thomam / joca oli epäuscoinen. Saulum / joca wainoisi Jumalan Seuracunda. Lutherum, joca oli yxi Muncki. Jos nämät caicki olisit cohta poisotetut / nijn eij ne olisi tullet kätyxi. Sentähden HErra käske anda molemat caswata elon aican asti : Jumala taita sillä wälillä monen kätä parannoxen. Tätä HErran Christuxen esimerckiä pitä caicki saarnamiehet seuraman / Ja kärsimän nijtä pahoia ia odottaman parannoxen jälken / mutta cuitengin manaman ia sanan cansa nuhteleman / ia jollei se auta / nijn pitä Heidän HErran Christuxen käskyn jälkin sitoman heitä heidän syndeins/ siehenasti cuin he käändäwät itzens ia parannoxen tekewät.

4. IV. Opeme/ että tämän elämän päälle/pitä yxi loppu tuleman / wijmeisnä duomio päiwänä. Ja silloin pitä hywät ia pahat toinen toisestans eroiteltaman. Täsä mailmasa Jumala ne pahat kärsipi/ ia odotta heidän pa-

Hujus vitæ finem fore extremo die quo boni à

ran-

rannoxens jälkin / että he mös tulisit nisxixi ia Jumalan lapsixi / mutta wijmeisnä päiwänä / cosca HErra Christus tulepi duomitzeman eläwitä ia cuolleita / silloin ne pahat pitä heitettämän ijancaickisen tuleen / Ja ne hywät pitä coottaman ijancaickiseen elämän / ninquin HErra Christus itze sano: Cosca Jnhimisen poica tulepi hänen Majestetisäns ia caicki pyhät Engelit hänen cansans / silloin pitä hänen istuman hänen cunnians stolin päällä / ia caicki pitä hänen eteens coottaman / Silloin pitä hänen eroittaman heitä toinen toisestans / ninquin paimen eroitta Lambat wuohista. Nijn mös Johannes castaia sano: Että HErran kädesä on yxi wiscain / ia pitä puhdistaman hänen luwansa / Ja hänen pitä cocoman hänen nisuns laton / mutta acanat hänen pitä polttaman ijancaickisesa tulesa. Silloin ne Jumalattomat pitä hwtaman ia sanoman: Te wuoret ia cuckulat langeckat meidän päällem ia peittäkät meitä hänen caswons edestä / joca stolin päällä istupi / ia caritzan wihan edestä / sillä se swri HErran wihan päiwä / on tullut ia cuca taita hänen edesäns seiso? Ja toises paicas sano. Heidän pitä etzimän cuolemata ia ei pidä löytämän / ia pyytämän cuolla / mutta cuolema pakene heitä / ia pitä kärsimän ijancaickisen kiwun: Ja Esaias Propheta sano: Heidän matons ei pidä cuoleman / ia heidän tulens ei pidä sammuman / mutta pitä oleman yxi cauhistos / caickein edesä. Mutta ne wanhurscat pitä ijancaickiseen ilon ia riemun sisälle käymän / sencaldaiseen ilon ia riemun / jota

malis separabuntur.

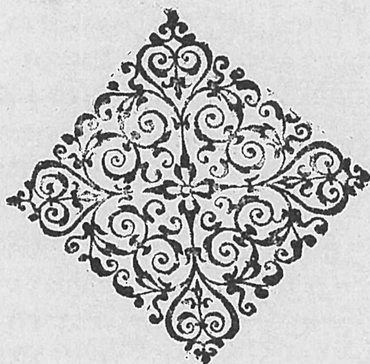
Matth. 25.

Apoc. 6.

Apoc. 9.

Esa. 66.

Esa. 64. eij yxikän silmä ole nähnyt eij yxikän corwa cuullut / eikä
1. Cor. 2. yhdengän inhimisen sydämen ole astunut / Sillä heidän
Mat. 13. pitä paistaman ninquin auringo / ia pitä näkemän Ju-
1. Thess. 4. malan casuosta casuon / ninquin hän ombi / ia siellä pitä
oleman aina HErran cansa ia HErran Engelitten cal-
Ioh. 16. taiset / ia eij yxikän pidä heidän ilons poisottaman. Tä-
män caltainen loppu pitä oleman hywille / ia pahoille
wijmeisnä päiwänä. Sentähden tule itzecungin tätä
ajatella / ia sydämens päälle panna / ia nijn täsä mail-
masa älämän / että he löytäisin nijtten hywäin
ia ulgoswalittuiden seasa.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 20. Lugus.

TAiwan Waldacunda ombi Perhen Isänän wertainen / joca warhain huomeltain ulgoslåxi / Palckaman työwäke hänen wijnatarhans. Ja cuin hän oli måårän tehnyt työmiestensä canssa wissistå Påiwå Penningistå / låhdätti hän heidån wijnatarhansa. Nijn hän ulgosmeni liki Colmanella hetkellå / nåki hän muita seisovan turwlla joutilassa / ia sanoi heille: Mengätte mös te minun wijnatarhani / ia mitå cohtulinen on minå annan teille. Nijn he menit sinne. Ja taas hän ulgosmeni

ni liki ewdenella ia yhdexenellä hetkellä / ia teki samallamuoto. Mutta yhdellätoistakymmenellä hetkellä / hän vlgosläxi / ia löysi muita ioutilassa seisomast / ia sanoi heille: Mixi te tässä caiken päiwän ioutilassa seisotta? He wastaisit: Sillä ettei kengän ole meitä palcanut. Hän sanoi heille: Mengät te mös minun wijnatarhani / ia mitä cohtus on / sen teidän Pitä saaman. Cosca nyt Ehto tuli / sanoi wijnatarhan HErra hänen Perhenhaldiallens: Cutzu työwäki / ia maxa heidän Palcans / ruweten wijmeisistä haman ensimäisin asti. Ia cuin he tulit / iotca liki yhdeltoistakymmenellä hetkellä tulleet olit ia sait cukin paiwä palcan. Cosca nyt ne ensimäiset tulit / lwlit he enämän saawans. Ia he mös cukin sait päiwä palcans: Ia cuin he sait / napisit he Perhenisendä wastan / ia sanoit: Nämä wijmeiset olit yhden hetken työsä / ia sinä tegit heidän meidän werraxem / iotca olema candanet päiwän cuorman ia helten. Nijn hän wastaisi yhdelle ia sanoi: Ystäwän / en tee minä sinun wäryttä / Etkö sinä määränyt minun cansani wissistä Päi-

wå penningistå? Ota se cuin sinun tule / ia mene matcas. Minå tahdon mös tåmån wijmeisen anda ninquin sinügin. Waij engö minå mahda tehdå minun calustani mitå minå tahdon? Taicka/ Catzockos sentåhden carsast että minå hywå olen? Nijn wijmeiset tulewat ensimåisixi ia ensimåiset wijmeisixi Sillå että monda owat cutzutut / mutta harwat owat ulgoswalitut.

NE wanhat Jumaliset Kircon Esimiehet / owat Cutzunet nåmät Neliå Sunnuntaita ruweten tåstå Sunnuntaista / nijn ensimåisen Sunnuntain Paastosta / erinomaisella nimellå. Tåmån Sunnuntain he owat cutzunet Dominicam Septuagesimam, Sentåhden että tåmå Sunnuntai / on heidån lugunsa jålkin / ninquin Seitzemeskymmenes Påiwå Påasiåisestå tacaperin lukein. Tulewan Sunnuntain he cutzuwat / Dominicam Sexagesimam, se on / Cuudeskymmenes Påiwå ennen Påasiåistå. Paaston Laskiais Sunnuntain he owat cutzunet / Dominicam Quinquagesimam / se on / wijdenkymmenen påiwån Sunnuntai ennen Påasiåistå. Ensimåisen Sunnuntain Paastosta he owat cutzunet Dominicam quadragesimam, se on / Neliånkymmenen påiwån Sunnuntai / ennen Påasiåistå. Ja waicka ne påiwåt eij tåydelisestå yhten sowi nijnen Sunnuntai Påiwåin cansa / sen nimen jålken / cuin he owat

Exordium ab appellatione hujus diei & sequentium dierum Dominicalium.

heille andanet / nijn he cuitengin owat lukenet likimin / cuin he owat taitanet. Ja tahtowat aicans muistutta Jumalan Seuracunnalle sitä swrta ia corkiata Pääsiäis Juhla / joca tästä edhes lähesty / ia ylesherättä caickia Christilistä inhimisiä / walmistaman heitäns sille samalle Juhlalle / ia caiken Jumalisuden cansa pitämän sitä corkiata Juhla / muistaman sen swren sanomattoman hywän työn päälle / cuin Jumala on tehnyt / että hän sulasta armostans on andanut hänen ainoan Poicans Jesuxen Christuxen yhdexi uffrixi / hinnaxi ia maxoxi caiken mailman syndein edestä. Ja jällens ylesherättänyt Cuolluista colmandena Päiwänä: Ja sen edestä händä suulla ia sydämellä kijttämän ia cunnioittaman / alati ilman lackamata. Ja nijn palio cuin tämän Sunnuntain Euangeliumin tule / anda HErra Christus sijnä wertauxen cautta tietä / että Jumala Caickiwaldias joca hetki hänen sulasta armostansa cutzu työwäkee hänen wijnatarhans / ia jocaitzelle palcan maxa / eij ansiosta heidän töidens tähden: Mutta sulasta armosta / ilman ansiota: Ja on HErra Christus saanut tilan tähän wertauxen P. Petarin Apostolin puhesta ia sanoista / joca kerscaisi että hän ia muut Opetuslapset olit caicki ylenandanet ia händä seuranet / ia kysyi mitä heidän piti sen edestä saaman. Ja waicka HErra Christus annoi swren lupauxen Petarille ia muille hänen Opetuslapsillens: Ja sanoi / että cosca hän tule ia istu hänen Maijestetins istumella / pitä mös heidän istuman Cahdenstoistakymmenen istumen päällä / ia duomitzeman caxitoistakymmendä Israelin sucucunda. Ja jocainen (sanoi hän) cuin ylenanda hänen weliens eli Sisarens / Isäns ia äitins minun nimeni tähden /

Summa Euangelij.

den / hänen pitä saaman satakerraisesta ia wijmein ijancaickisen elämän. Nijn cuitengin ettei Pietari eli muut Opetuslapset pitänyt luottaman heidän ansionsa päälle ninquin he sen cansa jotakin taidaisit ansaita / Nijn hän tahto asetta ia hillitä heidän turhan ia tyhmän kerscauxens sanoden : Monda ensimäistä tule wijmeisexi / ia monda wijmeistä ensimäisexi / anda sen cansa tietä / että ne jotca luottawat heidän hywäin töidens päälle / tulewat wijmeisexi. Tämän päälle nyt seurapi tämä wertaus / cuin HErra Christus täsä puhui Opetuslastens tyge.

Matt. 19.

Tämä Euangelium yhten sopi sen yhdexännen cappalen cansa Uscon tunnustoxesa / cusa me tunnustamme / yhden Pyhän Christilisen Seuracunnan / jonga Jumala coco täsä mailmasa sanan ia Sacramentein cautta/jocahetki cutzu sijhen työwäkee.

Ja on meille täsä Euangeliumis Caxi cappaletta.

I. On työwäen cutzumisesta wijnatarhan.

II. On sijtä palcasta / jonga Perhen Isändä työmiehille anda.

Propositio bimembris.

Ensimäinen Cappale.

NJin palio cuin tähän Ensimäisen Cappalen tule / on meille täsä Cuusi Asianhaara.

1. On tästä Perhen Isännästä joca ulgosläxi Palckaman työwäke.

Analysis primæ partis sex circumstantias continens.

I.

Circumstantia personæ conducentis operarios.

Taiwan waldacunda on yhden Perhen Isänän wertainen.

Tämä Perhen Isändä eij ole jocu mailmalinen

Isändä: Mutta itze Jumala Caickiwaldias caickein Cappalden luoja/ ia ylespitäjä / ninquin meidän HErra Christus sano P. Johannexen tykönä: Minä olen wijnapw/ ia minun taiwalinen Isän on wijnatarhan Isändä/ socainen Oxa minusa joca eij hedelmätä tege/ sen hänpois heittä/ ia socainen cuin hedelmätä teke/ sen hän Percapi/ että hän enämin hedelmätä tekisi. Tämä on se oikea Perhen Isändä joca hallitze taiwan ia maan. Ja nijn cuin yxi Perhen Isändä murhetti hänen Perhens edestä: Nijn mös tämä Perhen Isändä Jumala Caickiwaldias murhetti caickein meidän edestäm/ anda meille caicki Sielun ia Rwmin tarpet / suoiele ia wariele meitä / wastan caickia wiholisia / ia wijmein johdatta meitä meidän omalle Isän maalle taiwan waldacundan hänen tygönsä. Ja tahto meille HErra Christus täsä tietä anda/ cuinga se tapattu Jumalan seuracunnasa täsä mailmasa / joca cutzutan taiwan waldacunnaxi: Sentähden että HErra Christus itze täsä hallitze sanan ia Sacramentein cautta / ia caicki taiwalliset lahiat jacapi. Että ninquin wijnatarhan Isändä täsä mailmasa cutzu työwäkiä hänen wijnatarhans/ nijn mös Jumala cutzu aina ia joca aica työwäkiä hänen Seuracundans.

Iob. 15.

II. *Circumstantia temporis, quo paterfamilias egressus est.*

II. Asian haara on sijtä Ajasta / cosca tämä taiwalinen Perhen Isändä on wlgoslähtenyt.

Joca warhain Huomeltain wlgoslä̈xi/ etc.

Huomenen cansa / Herra Christus / täsä ymmärtä mailman algun / cosca mailma oli luotu / silloin tämä taiwalinen Perhen Isändä wlgosläxi / ia on cutzunut

Adamin

Adamin ia hänen lapsens/ia hänen lastens lapset: Abel/ Seth / Enoch/ia mwt jotca olit ennen weden paisumusta. Sitälikin hän wlgosläxi Colmanella hetkellä/joca meille on Ewden lyömän aica / ia sen cansa ymmärtä HErra Christus sen ajan / cuin oli wedenpaisumisesta / nijn Abraham Patriarchan asti/ Cosca Jumala cutzui Noah / Sem/ Japhet/ Eber / josta Jwtkat on sen nimen saanet / että he cutzutan Hebreixi. Ja nämät ne olit jotca joutilasa owat seisonet / sillä eij Laki ollut silloin wielä annettu. Ja hänen aicanans mös on Abraham cutzuttu/ia hänen jälkentulewaisens / Jsach/ Jacob/Joseph/Moses / David ia mwt. Colmanen kerran hän ulgosläxi/ Cwdenella ia yhdexenellä hetkellä / joca on meille cahdentoistakymmenen lyömän aica jälken puolipäiwän / ia ymmärtä sen cansa sen ajan/ costa Jsraelin Cansa cutzuttin: Ja nämä owat ne/ jotca owat candanut päiwän helten. Wijmein hän ulgosläxi yhdeltoistakymmenellä hetkellä/ joca meillä on cwden lyömän aica Ehtona/ joca aica on se / cosca pacanat owat cutzutut/ ia nämä owat ne / jotca caiken päiwän owat ioutilasa seisonet / Epäjumalan palweluxesa / ia ninquin P. Pawali sano: Että te sijhen aican ilman Christusta olitta / eroitetut Jsraelin Borgaricunnasta / olitte mucalaiset lupauxen Testamentistä josta eij teillä toiwocan ollut / ia olitte mailmasa ilmā jumalata. Ja anda meille Herra Christus täsä tietä/ että Jumala Caickiwaldias aina ia joca hetki/ cutzu työwäkiä/monicahdat hiljan monicahdat warhain. Augustin⁹ ia Theophilactus,tämän näin ulgostoimittawat: Että Jumala cutzu wijnatarhansa / monicah- Eph. 2.

dat lasna / monicahdat nuorna / monicahdat keskiiällä / monicahdat wanhana.

III. III. On työwäestä / cutca ne owat.

Circumstantia continens personas conductas seu operarios

Wigoslaxi Palckaman työwäkiä etc.

Työwäen cansa HErra Christus täsä ymmärtä / caicki Inhimiset maan päällä / sekä Opettajat että Sanan ewliat / itzecukin hänen wirgasans / jotca oikiasa Wscosa työtä tekewät / ia caicki heidän työns ia teconsa nijn laittawat / että se tulepi tämän taiwallisen Perhen Isännän / Jumalan caickiwaldian cunniaxi / ia hänen seuracunnans hywäxi / ia palio hedelmätä tekisi. Ja tahto / että jocainen pitä wscolisista työtä tekemän. Ja ninquin P. Pawali sano : *Coloss. 3.* **Eij palwellen silmäin edesä / ninquin inhimisten mieltä noutain / waan sydämen yxikerraisudesa / ia Jumalan pelgosa / Caicki mitä te teettä / se tehkätte sydämestän / ninquin Herralle / ia eij Inhimisille.**

IV. IV. On sijtä paicasta cuhunga Perhen Isändä lähetti työwäen.

Circumstantia loci quo missi sunt operary.

Hänen wijnatarhans.

Wijnatarhan cansa HErra Christus täsä ymmärtä / sen Christi isen Seuracunnan täsä mailmasa / jonga hän coco hänellens Sanan ia Sacramentein cautta / josta asiasta Esaias kirioitta sanoden : *Esa. 5.* **Minun ystäwälläni ombi yxi wijnatarha / lihawan maan päällä / Ja pani aidan sen ymbärille / ia kiwillä sen warusti / ia pani callin wijnapuun sijhen sisälle / Ja rakensi yhden tornin sen keskelle / ia caiwoi yhden Pressin sijhen.** Ja HERRA Christus sano

P. Math. tykönä: Oli yxi Perhen Isändä joca istutti wijnatarhan / ia ymbärins aitaisi hänen / ia caiwoi hänesä wijnacuopan / ia rakensi tornin. Tusa HErra Christus / ninquin mös Esaias / wijnatarhan cansa eij mwta ymmardä cuin yhden Christilisen Seuracunnan täsä mailmasa.

V. On Palcan määrästä jonga Perhen Isändä on tehnyt / työwäen cansa.

V. Forma conductionis, quod pactus sit Denario cum operarijs.

Ja cuin hän oli määrän tehnyt työmiesten cansa wissistä päiwä penningistä / lähetti hän heidän wijnatarhans.

Näistä sanoista on ollut swri rijta ia campaus / sekä nijnen wanhain opettaitten wälillä että mös nykyisten. Ja ne wäärät opettaiat owat tahtonet nämät sanat sinnewäätä ia käätä / että Inhiminen hänen omain töidensä cautta / taita ansaita sen ijancaickisen elämän / ia autuaxi tulla. Ja owat nijn swresti sen puolesta campaillet / että se wanha kircon opettaja Bernhardus hänen aicanans swrella työllä on taitanut heitä wastan seiso / ia on wijmein sanonut: Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiat meritum. Se on: Sijnä on kyllä / että me nijn palio ansioista tiedämme / ettei yxikän sen cautta taida saada ijancaikista elämätä. Cuin hän olisi tahtonut sano: Te mahdatte campailla palcasta / ia hywäin töiden ansiosta / nijn palio cuin te tahdotte: Nijn minä olen cuitengin wissi ia wahwa sen päälle / ettei yxikän hywä työ taida ansaita ijancaickista elämätä. Ja wielä nyt meidän aicanam monicahdat sijtä swresti campailewat ia disputerawat / ia tahtowat sen cansa / että palcka autuutan päiwä penningixi osotta / että Inhiminen

omain töidensä cansa taita ansaita sen ijancaickisen elä-
män. Mutta ne / ia caicki muut / jotca heidän cansans
pitäwät / sangen swresta erhettywät ia wäärin mene-
wät. Sillä meidän HErra Christus täsä wertauxesa
Puhu nijtä wastan / jotca luottawat heidän hywäin töi-
densä ia oman ansionsa päälle / ia osotta että palcka añe-
tan täsä armosta ia eij ansiosta: Sillä Perhen Isändä
käske rueta wijmeisistä ia anda sille wijmeiselle / joca wä-
hän työtä on tehnyt / nijn palio cuin ensimäiselle / joca pa-
lio työtä teki. Ja se sama palcka eij aina yhdellä muoto
ymmärretä Pyhäsä Raamatusa. Ensistä se ymmärtän
sijtä Palcasta joca annetan työwällen ansiosta. Nin-
Rom. 4. quin P. Pawali sano: Se joca työtä teke / hänelle
Palcka annetan eij armosta / mutta ansiosta. Mut-
ta hänelle joca eij töissä kijniripu / waan uscopi
sen päälle joca sen Jumalattoman wanhurscaut-
tapi / hänen usconsa luetan hänelle wanhurscau-
dexi. Cusa Apostoli pane toinen toistans wastan ar-
mon ia palcan / ia osotta ettei ne taida yhten sopia / eikä
mös se ijancaickinen elämä anneta ansiosta / mutta armo-
sta. Sitälikin mös se sama palcka merkitze yhtä palcka /
eij työn edestä eli ansiosta / mutta ilman ansiota / armo-
sta / jonga Jumala anda / eij ninquin ansaitun palcan:
Mutta hänen hywydestens ia armostans hänen lupau-
xens jälken / jonga cautta hän on tehnyt itzens / ninquin
welcapäädri / andaman sitä cuin hän on luwannut. Nin-
quin 1. Mosexen kiriasa seiso: Että Jumala añoi Abraha-
mille yhden erinomaisen armon lupauxen / cusa hän sa-
Gen. 15. noi: Älä pelkä Abraham / minä olen sinun war-
jeluxes ia sinun swri Palckas. Cusa Jumala lupa

Abrahamille hänen armostans / että hän tahto olla hänen kilpens / warieluxens ia palckans : Eij nijn / että Abraham hänen työnsä cansa oli ansainut / mutta että hän armosta oli sen luwannut : Ja waicka se ombi yxi lahia / ja tapattu armosta / cutzu Jumala sen palcaxi / joca cuitengin armon palcka on. Tästä nyt taitan ymmärtä / että Päiwäpenningi täsä eij merkitze ansaittua palcka : Mutta armon palcka / joca armosta annetan eij työn tähden / mutta lupauxen tähden / että hän oli heidän cansans sen määrän tehnyt / wissistä päiwä penningistä ia heille sen luwannut. Ja sentähden mös ijancaickinen elämä / eij anneta yhdengän inhimisen ansiosta : Mutta Jumalan sulasta armosta meidän HERRAN Jesuxen ansion tähden / joca on meidän edestän pijnan ia cuoleman kärsinyt ia työtä tehnyt. Ninquin hän itze sano Esaian Prophetan tykönä : Minun olet sinä työtä andanut sinun synnisäs / ia tehnyt minulle waiwa sinun ricoxesas. Ja sen syn tähden ijancaickinen elämä palcan werraxi wedetän / ia cutzutan palcaxi / että meidän HErra Jesus Christus on sen meille ansainut. Tästä me nyt ymmärdäme / että caicki jotca sanowat / että inhimiset heidän hywäin töidens cautta ansaitzewat ijancaickisen elämän / ne kieldäwät Herran Christuxen ansion / ia sen tyhiäxi tekewät / josa cuitengin caicki meidän autuudem seiso. *Esa. 43.*

Opetuxet ensimäisestä cappalesta. *Loci Communes primæ partis.*

I. OPeme tästä ensimäisestä Cappalesta / että Jumala caickiwaldias se taiwalinen Perhen Isändä / on hänellens ulgoswalinut *I. Deum sibi elegisse vi-*

neam seu Ecclesiam. yhden wijnatarhan eli Christilisen Seuracunnan / ia sijhen jocahetki cutzu työmiehiä io mailman algusta ia cutzu wielä nyt mailman loppun asti / ia sen teke hän hywydestäns ia armostans ilman kenengän ansiota / Ninquin P. Pawali sano: Jumala on meitä cutzunut
2. Tim. 1. Pyhällä cutzumisella / eij meidän töiden peräst: Mutta hänen aiwoituxensa ia armonsa Perästä / joca meille annettu on / Christuxesa Jesuxesa ennen ijancaickisita aicoia. Ja Romareinn tygö sano
Rom. 9. hän: Eij se seiso kenengän tahdosa eli juoxusa / mutta Jumalan armosa. Ja ilman tätä cutzumista eij taida yxikän tähän wijnatarhan tulla itzestäns / sillä caicki Inhimiset owat luonostansa nijnen caltaiset / jotca seisowat turuncartanolla joutilassa. Ja eij taida omalla wäellänsä ia woimallans sijhen tulla / eikä ole sijhen sowelliat / Ninquin P. Pawali sano: Eij me ole sowe
2. Cor. 3. liat itze meistäm jotakin ajattelemaan: Mutta tämä taiwalinen wijnatarhan HErra / hänen swresta armostansa sijhen cutzu caicki / ilman eroitusta / hänen pyhän sananansa ia Sacramentein cautta: Ja nijnen wälicappaiten cautta / caicki owat cutzutut mailman algusta / sekä Jwtat että Grækit / Ja cosca meidän HErra Christus lähetti hänen Apostolinsa ymbäri caiken mailman saarnaman Euangeliumi caikille luoduille / ilman yhtäkän eroitusta / jonga cautta mös pacanat owat cutzutut tähän HErran wijnatarhan / nijn hywin cuin Jwtat / Jumalan sulasta armosta / ia me mös jotca olemme pacanoitten sugusta / Jumalan armosta olemme Euangeliumin saarnan cautta tähän Seuracundan cutzutut / tällä wijmeisellä mailman lopulla / sillä meidän Esiwanhembam

jotca elit ennen meidän edellämme / eij Jumalasta mitäkän tienyet / eikä händä palwellet: Mutta luondocappaleita / Auringota / Cwta / Puita / kiwiä ia Candoia / ia olit Caicki Epäjumalan Palweliat: Mutta meitä Jumala on armostans cutzunut hänen Seuracundans / ia ilmoittanut meillen hänen tahdons / hänen Pyhän Sanans ia Euangeliumins saarnan cautta. Tätä cutzumista pitä meidän aina ajatteleman ia muistaman / ia sen edestä Jumalata caickiwaldiasta kijttämän / ylistämän ia cunnioittaman. Sillä se on swri ia sanomatoin lahia / olla täsä tämän taiwalisen Perhen Isännän Wijnatarhasa eli Seuracunnasa / ia Pyhäin yhteyxesä / josta kiriotettu on: Mutta te oletta se wlgoswalittu sucu / se Cuningalinen Pappius / se pyhä Cansa / se erinomaisuden Cansa / että teidän pitä ilmoittaman sen awut / joca teitä cutzunut on pimeydestä hänen ihmelisen walkiutens. Te jotca muinen eij Cansa ollet / Mutta nyt te oletta Jumalan Cansa. Ja te jotca muinen eij armosa ollet / Mutta nyt armosa oletta. Tämä tosin on swri lahia että me olema vlgosvalittu sucu / Cuningalinen Pappius / Pyhä Cansa / ia Jumalan armosa. Ja sentähden tule meidän mös nijn elä / cuin pyhäin tule Pyhydesä ia wanhurskaudesa. 1. Pet. 2.

II. Opeme tästä / ettei yxikän pidä ylöncatzoman HErran Cutzumista / mutta oleman ewliaiset / ia tohta seuraman sitä / Ninquin David sano hänen Psalmisans: Tänäpäiwän jos te Ewletta hänen änens / älkät paaduttaco teidän sydämitän. Näin tämä työwäki on tehnyt / jotca Perhen Isändä cutzui hänen 2. Neminem debere contemnere vocationem. Ps. 95.

wijnatarhansa. Sillä he cohta menit sinne / ia eij heitäns estellet: Nijn mös HERRAN Christuxen Opetuslapset tegit / cosca HErra Christus heitä cutzui ia käski händäns seurata: Nijn he cohta olit ewlkaiset / ylönanoit caicki ia seurasit händä / ia tegit hänen tahtons ia käskyns jälken: Nijn mös meidän pitä tekemän / jotca Jumala hänen seuracundans on cutzunut ia coonut / cosca me saarnasa hänen palweliansa swn cautta cutzutan oikian synnin catumuxen ia paranoxen / ia yhten Puhtan ia pyhän elämän: Nijn pitä meidän oleman ewliaiset / ia käändämän itzem Jumalan tygö / ia tekemän paranosta / eij pidä meidän wijwyttämän eikä estelemän / ninquin se Nuori Mies teki / joca eij tahtonut Christusta seurata.
Matth. 19.
Mutta sen Pahembi / Inhimiset owat synnisä nijn paatunet / ettei he taida sijtä poisluopua eikä sitä ylön anda / mutta seurawat heidän lihans himoo ia halua. Jumala tosin anda manata caickein Saarnamiesten cautta jocahetki paranoxen / osotta mös monda merckiä taiwahasa / ia Maasa / joinen cautta hän mana ia tahto ylösherättä Paranoxen. Ninquin mös hän nyt endissykysynä ennen Joulua ylössytytti yhden swren Cometan pitkän witzan eli ludan cansa / joca käwi nopiasta Idästä Luotesen päin sijhen swreman Otawaan / ia sijnä wijmein poiscatoisi / sittä cosca hän oli näkynyt Caxi Ewcautta. Tämä Cometa on Jumalan wihan mercki syndiä wastan / ia yxi ennustos tulewaisista rangaistoxista / jollei aicanans tehdä synnincatumusta ia paronosta / sillä Jumala on nijn armolinen ia laupias / että ennen cuin hän rangaise / anda hän merkit edellä käydä / Senpäälle / että inhimiset tekisit catumuxen ia elämän paranoxen ennen cuin rangai-

stus tule. Mutta cosca eij yhtäkän paranosta seura/nijn hän wijmein hänen oikiudens jälken rangaise / sitä cowemmin: Ninquin hän teki sen Ensimäisen mailman cansa / ionga hän rangaisi wedenpaisumisen cansa: Sentähden/ ettei he tahtonet ewlla sitä wanhurscauden saarnaiata Noah / jota heitä manaisi Sata ia Caxikymmendä ajastaica paranoxen/ eikä mös totellet nijtä taiwan merckiä jotca wedenpaisumisen edelläkäwit. Ja ninquin hän teki Juttain cansa / jotca wietin Babylonian fangiuten/ sentähden ettei he tahtonet ewlla Prophetait eikä parata heitäns. Ja Jerusalemin asuwaisten cansa/jotca häwitettin Romin Keisarin Sotawäen cautta / sentähden ettei he tundenet heidän etzicons aica / eikä tahtonet ewlla meidän HErra Christusta eikä hänen Apostolitans/eikä mös taiwalisia merckiä jotca sen edelläkäwit. Sentähden jos me tahdome wälttä ia carta Jumalan wiha/ia tulewaista rangaistusta: Nijn pitä meidän aicanans luopuman pois synnistä / ia seuraman Saarnamiesten Opetusta / ioinenga cautta Jumala meitä mana / ennen cuin Jumalan rangaistus tule meidän plizem.

III. Opeme/mingätähden Jumala cutzu työmiehiä hänen wijnatarhansa / eij senpäälle / että jocu pitä sijnä laiscana ia joutilasa oleman / mutta että heidän pitä ahkerasti ia uscolisesta työtä tekemän: Sillä ninquin yxi Perhen Isändä eij sitä kärsi eikä mös tahdo senpäälle palcata työwäkiä hänen wijnatarhansa / että heidän pitä laiscana sijnä oleman / ia joutilasa aica culuttaman: Mutta tahto / että heidän pitä ahkerasti sijnä työtä tekemän / ia hänen parastans catzoman / että se hedelmätä cannaisi: Ja jos jocu sijnä laiscana ia joutilasa tahto ol-

3. *Deum non vocare in vineam operarios ad otium, sed labores.*

la/

la/ nijn hän anda sen luvan / ia aja ulgos hänen wijnatarhastans: Nijn mös se taiwalinen wijnatarhan HErra/ eij tahdo / että jocu pitä laiscana oleman hänen seuracunnasans / eikä mös senpäälle sijhen ketäkän cutzu: Mutta tahto että caicki pitä sijnä työtä tekemän/ ia uscolisesta händä paluelemam / itzecukin hänen wirgasans / johonga hän cutzuttu on. Sillä ninquin P. Pawali sano:
1. Cor. 12. Lahiat owat moninaiset / Mutta Hengi on yxi/ ia wirgat owat moninaiset / waan HErra on yxi / ia awut owat moninaiset / mutta Jumala on yxi joca caikisa waicutta. Ja ninquin mailmalisesa wijnatarhasa owat moninaiset työt ia wirgat/ monicahdat sijnä istuttawat / monicahdat caiwawat/ monicahdat lihoittawat / monicahdat oxia sitovat / monicahdat wijnapressi polkewat: Yxi teke yhtä työtä / toinen teke toista; Nijn mös sijnä taiwalisesa wijnatarhasa / owat moninaiset säädyt / wirgat ia lahiat / monicahdat owat sijnä Saarnawirgasa / monicahdat Esiwallan wirgasa / monicahdat owat sijnä alimaiset/monicahdat Perhen Isänät ia Emänät / monicahdat palcoliset / ia caicki cuitengin pitä uscolisesta sijnä työtä tekemän oikiasa uscosa / että tämä wijnatarha palio hedelmätä cannaisi. Saarnamiehet jotca Jumala on pannut paime-
Act. 20. nexi ylitze hänen laumans / ionga HErra Christus hänen werelläns on lunastanut / pitä ahkerasta ia oikein opettaman Jumalan sana ia saarnaman / Sacramentiä Christuxen säädyn jälken ulgos jacaman / nijtä Jumalattomita ia catumattomita nuhteleman ia rangaiseman Lain saarnan cautta: Ne murhelliset / jotca heidän syndiäns catuwat ia parannoxen tekewät / Euangeliumin

saarnalla lohduttaman. Kircon rangaistuxet hywät menot ia tawat / ylhällä pitämän / ia wisusti waari ottaman / ettei pedot ia Sudet wijnatarhan sisälle tule / ia sijnä wahingota tege / ia heidän wäärän oppinsa cansa / sanancwliaisita wiettele ia haucuttele / mutta miehullisesta heitä wastanseisoman / ia kärsimän caickia mitä heidän ylitzens sentähden tulepi: Sanancwliat pitä Jumalan sana ia saarna wisusti cwleman ia kätkemän hywäsä sydämesä / HErran Echtolista wsein nautitzeman / hywisä töisä / jotca owat uscon hedelmät / heitäns alati harioittaman / ia ristin ella kärsiwäiset oleman / Jumalata alati rucoileman ia auxenshwtaman / händä ylistämän ia cunnioittaman: Esiwalda ia ne cuin Esiwallan siasa owat / pitä Kircoja ia Schoulusa ylöspitämän ia sijhen heidän wircans puolesta auttaman / että Jumalan sana puhtast ia selkiäst opetetaisin / nijn myös saarnawirca holhoman ia auttaman ia oikiutta ylöspitämän / pahoin tekiöitä rangaiseman / hywäin edestä wartaman / hänen alamaisians racastaman / eij swrella päällepanolla heitä waiwaman. Ja pitä itzens tawoittaman caickein Jumalalisten Esiwaltain ia Cuningasten jälken / cuin on: Josaphat, Hiskias, Josias, Constantinus Magnus, Theodosius ia muwt sencaltaiset. Alamaiset pitä oleman Esiwallalle wscoliset / cwliaiset ia nöyrät / pitämän heitä cunniasa / ia tekemän heille weron. Perhenwanhimat heidän lapsens pitä ylöscaswattaman Jumalan pelgosa ia HERRan manauxesa / opettaman heille Catechismuxen pääcappalet / harioittaman heitä hywisä ia cunnialisisa tawoisa. Yhdesä Summasa / caicki pitä HErran wijnatarhasa uscolisesta työtätekemän yxi toi- 1. Pet. 2. Matth. 12. Rom. 13.

sensa

sensa cansa / nyt että se palio hedelmätä mattan saattaisi.
Ioh. 15. Sillä Ninquin HErra Christus sano: Jocainen Oxa hänesä / joca eij tege hedelmätä / sen hän heittä pois / mutta sen joca hedelmätä teke / percaa hän / että hän enämmän hedelmätä tekisi. Ja Jeremian tykönä seiso:
Ierem. 48 Pahastikirottu olcon se joca laiscasta teke HErran työtä.

4. *Non esse desperandum de alicujus salute.* IV. Opeme / ettei meidän pidä epäilemän yhdengän Inhimisen parannoxesta / waicka cuinga mahdotoin se näky olewan inhimisen mielestä / sillä Jumala on wäkewä ia woimalinen käändämän syndisitä / hänen hywän suosionsa ia tahdonsa iälken / monicahdat waremin / monicahdat hiliemin / monicahdat Nuorella / monicahdat wanhalla ijällä / ia Jumalan armon owi / eij ole coscan kijnisulietta / mutta aina on awoi / caickein syndisten edesä / jotca heitäns parandawat ia oikian usCon cansa pakenewat hänen tygöns: Ninquin Jumala itze sano Esaian Prophetan tykönä:
Esa. 65. Että hän caiken päiwän ulgos hajotta hänen kätensä heitä wastan ottaman. Sen päälle on meillä monda Esimercki: Costa David Cuningas langeisi cahten cuoleuaisen syndin / Nimittäin / Mies tappon ia Huoruten: Silloin moni taisi hänestä ia hänen parannoxestans epäillä: Mutta Jumala hänen käänsi parannoxen ia annoi hänen syndins andexi Nathan Prophetan sijon cautta / joca sanoi:
2. Sam. 12. HErra on sinun syndis pois ottanut. Nijn mös cosca Cuningas Manasse joca oli Jumalatoin ia ylösrakensi epäjumalan Palweluxen / ia senjähden wietin randoisa Babylonian fangiuten / taisi moni silloin ajatella toisin hänestä. Ja epäillä jos hänen ikänäns pitj tuleman kää-

tyxi / Mutta Jumala hänen käänsi paranoxen / ia otti hänen armoins jällens / waicka se tapatui cowan wäli-cappalen cautta. Ja monda muta sencaldaista esimerckiä on meillä sekä wanhasa että wdesa Testamentisä. Ja pyhän Lucan tykönä on meillä yxi erinomainen esimercki sijtä Ryöwäristä/joca caiken elia icans oli pahoin tehnyt ia ryöwännyt/ ia sentähden pandin ristin päälle/nijn että caicki hänestä epäilit / jos hänen piti tuleman autuaxi/mutta hän wijmeisellä hetkellä tuli käätyxi / ia sai cuulla ne suloiset sanat Herralda Christuxelda. **Tänäpäiwänä pitä sinun oleman minun cansani paradisis.** Nijn mös Jumala wielä nyt taita käätä / monicahdat Nuorella / monicahdat keski ijällä / monicahdat taas wanhalla ijällä. Mutta eij tämä ole sanottu nijnen Jumalattomitten tähden / jotca aina synnisä eläwät ilman paranoxeta / mutta köyhäin synnisten tähden/jotca murhettiwat ia catuwat heidän syndiäns / heille lohdutoxexi/ ettei heidän pidä epäilemän Jumalan armosta / mutta uscoman/ että Jumala tahto olla heille armolinen/ia heidän syndins andexi anda.

Luc. 23.

Toinen Cappale.

SE Ensimäinē cappale oli sijtä Perhen Isännästä/joca ulgos läxi palckaman työwäke hänen wijnatarhans : Tämä toinen on sijtä palcan maxosta tälle työwäelle / susa meille edespannan Seitzemen asian haara.

Analysis primæ partis septem Circumstantias continens.

I. On sijtä ajasta cosca Perhen Isändä on palcan maxanut.

I. *Circumstantia*

Cosca nyt Ehto tuli.

temporis quo paterfamilias operarÿs mercedem reddidit.

Ehton cansa HERRA Christus tåsså ymmårtå mailman lopun ia wijmeisen påiwån / cosca hån tule duomitzeman elåwitå ia cuolluita: Sillå ninquin yxi Perhen Isåndå / cosca påiwå on culunut ia työ tehty / maxa työwåelle palcan: Nijn mös tåmå taiwalinen Perhen Isåndå tahto mailman lopulla maxa nijlle palcan / jotca hånen wijnatarhasans owat uscolisesta työtå tehnet. Monicahdat ymmårtåwåt Ehton cansa / eij waiwoin sitå wijmeistå påiwå: Mutta mös inhimisen cuoleman hetken / cosca hån tåstå mailmasta ercane / ia tåmå Ehto eij tule caikille yhtå haawa / ninquin se wijmeinen påiwå on caikille yhteinen / monicahdoille se tule waremin / monicahdoille hiliemin / senjålken cuin itzecukin tåsså enåmån eli wåhemån. Nelånyt / eli senjålken cuin jocainen on HERRAN wijnatarhan cutzuttu / waremin eli hiljemin.

II. *Circumstantia personæ Dispensatoris.*

II. Asianhaara / on tåstå Perhenhaldian Personasta cuca se on:

Sanoi wijnatarhan HERRA hånen Perhenhaldiallens.

Tåmå Perhenhaldia / jonga tygö wijnatarhan HErra tåsså puhu / on itze HErra Christus Jumalan (*Ioh. 1.*) poica / jonga cautta caicki owat tehdyt / jolla on caicki woima taiwasa ia maasa. (*Math. 28.*) Ja on asetettu Duomarixi ylitzen elåwitten ia cuoluitten. Ninquin hån itze sen todista P. Johannexen tykönå: (*Ioh. 5.*) Sillå ninquin Isållå on elåmå itzesåns / nijn hån mös annoi pojalle elåmån itzesåns oleman / ia on mös hånelle andanut woiman duomita: Sentåhden että hån on inhimisen Poica. Josta mös Prophetat owat ennu-

stanet. Sillä Daniel P. sano: Minä nägin täsä nägysä Dan. 7.
yöllä / Catzo yxi tuli Pilwisä / ninquin inhimisen
poica sen wanhan tygö / ia hän edestuotin hä-
nen etehens / hänen annoi hän wallan / cunnian
ia waldacunnan / että caicki Cansa pitä händä
Palweleman / hänen waldans on ijancaickinen /
joca ei pidä huckuman / ia hänen waldacunnal-
lans eij ole yhtäkän loppu.

III. On tämän Perhen Isännän käskystä / III.
mitä hän käske.

Cutzu työwäki ia maxa heidän palckans rueten wijmeisestä haman ensimäisen asti.

Mandatum Patrisfamilias Triplex.

Näillä sanoilla meisse Colminaiset asiat edespan-
nan.

1. Käske hän cutzu työwäke / Sillä ninquin HErr- I.
ra Christus on asetettu Perhenhaldiaxi / nijn hänelda mös Vt conuocet operarios.
annettin käsky työwäkiä cutzua: Ja tämä cutzumus ta-
pattu wijmeisnä Päiwänä / cosca HErra Christus pi-
tä ylösherättämän cuoluita / silloin pitä caicki ylösnou-
seman ia edeskäymän / Ninquin hän itze sano P. Johan-
nexen tykönä: Se hetki pitä tuleman jossa caicki Ioh. 5.
ne cuin haudoisa owat / pitä hänen änens cwle-
man / ia pitä edeskäymän / jotca hywä tehnet
owat / elämän ylösnousemisen: Mutta ne jotca
Paha tehnet owat / Duomion ylösnousemisen.
Ja P. Matth: tykönä sano hän: Cosca inhimisen Matth. 25.
poica tulepi hänen cunniasans ia caicki pyhät
Engelit hänen cansans. Silloin hän istupi hä-
nen cunnians Stolin päälle ia cootan hänen
etens caicki cansat.

2\. *Vt mercedem distribuat operarijs.*

2\. Käske hän maxa palcka työmihille. Sillä tämä Perhen Isändä eij tahdo sitä / että jocu pitä turhan työtä tekemän hänen wijnatarhasans / mutta hän tahto palcan maxa / cuitengin eij ansiosta / mutta armosta. Non ratione meriti, sed ratione promissionis & Obligationis. Se on: Eij sentähden että he owat heidän työnsä cansa sen ansainet / mutta sentähden että heille oli luwanut / ia sen lupauxen jälken hän armosta heille anda sen ijancaickisen elämän. Jumala tosin anda ijancaickisen elämän suwlasta armostans / ilman ansiota / mutta sijnä samasa ijancaickisesa elämäsä tahto hän maxa mitä itzecukin täsä elämäsä on uscosa tehnyt / Ninquin HErra Christus sano

Matth. 5. P. Matthæuxen tykönä: Iloitcat ia riemuitcat sillä teidän palckan on swri taiwaisa.

3\. *Vt incipiat à postremis usq; ad primos.*

3\. Käske hänen rueta wijmeisistä nijn ensimäisin asti. Caicki mitä tämä Perhen Isändä teke / hän teke oikein / että hän palcan maxa työwäellen: Mutta että hän käske rueta wijmeisistä haman ensimäisin / se näky inhimisen mielestä olewan sangen camala / sillä mailmalliset Perhen Isännät / cosca he maxawat työwäen palcan / nijn he rupewat ensimäisistä / ia maxa palcan / senjälken cuin itzecukin on warhain ia hiliain työhön tullut / ia wähemän jotca wähemän owat työtä tehnet: Mutta tämä taiwalinen Perhen Isändä sitä wastan teke / ia käske rueta wijmeisistä: Sillä Jumalan ajatoxet owat toisin cuin inhimisten ajatoxet / Ninquin hän itze Esaian

Esa. 55. Prophetan tykönä sano: Minun ajatoxen eij ole teidän ajatoxet / ia minun tieni eij ole teidän tien (sano HErra) mutta nijn palio cuin taiwas ombi

corkiam-

corkiambi maata / nijn owat minun tieni corkiamat cuin teidän / ia minun ajatoxen cuin teidän ajatoxen.

IV. On palcan maxosta / cuinga tämä Perhenhaldia on työwäelle palcan maxanut.

IV. *Modus distribuendi mercedem.*

Ja cuin ne tulit jotca liki yxitoistakymmendä hetke olit tullet sai cukin päiwä palcan. Cosca nyt ne ensimäiset tulit / luulit he enämän saawans / ia he mös cukin sai päiwä palcan.

Tämä Perhenhaldia teke wijnatarhan HErran käskyn ia tahdon jälken / rupeisi wijmeisistä ensimäisin / ia maxa nijlle jotca yhdeltoistakymmenellä hetkellä olit tullet / palcan: Samallamuoto ne ensimäiset sait mös päiwä palcan: Ja waicka ne ensimäiset luulit enämän saawans: Nijn cuitengin tämä Perhenhaldia teke caicki yhtäläisexi / sekä ne ensimäiset että wijmeiset / ia yhtäläisen palcan caikille anda / nijn hywin nijlle wijmeisille / cuin ensimäisille. Ja osotta HErra Christus täsä wertauxesa / että hän anda palcan sulasta armostansa ia eij kenengän ansiosta / ia nijn hywin nijlle / jotca Jumalan seuracundan owat hieliemin cutzutut / cuin nijllekin jotca waremin owat cutzutut: Nijn hywin nijlle jotca wähemän owat työtä tehnet oikiasa uscosa / cuin nijllekin jotca enämän owat tehnet.

V. On sijtä napistoxesta / cuin nämä ensimäiset owat pitänet Perhen Isändä wastan.

V. *Murmur eorum qui primi venerant.*

Ja cuin he sait / napisit he Perhen Isändä wastan ia sanoit: Nämä wijmeiset olit yh-

den hetken työsä / ia sinä tegit heidän meidän werraxem / jotca oleme candanet päiwän cuorman helten.

Nämä ensimäiset heidän työnsä swrexi lukewat ia ylöscorgottavat / he kerscavat palio työtä tehnens / ia candanens päiwän cuorman ia helten : Ja ettei perhen Isändä tahtonut ylistä heitä / nijn he itze ylistäwät heitäns ia heidän työns / ia nijnen työn cuin wijmein tulit / laittavat ia tyhjäxi tekevät / ia sentähden swresta napisevat. Cuin he tahdoisit sano : Et sinä oikein palcka maxa joca annat nijn palio näille wijmeisille / jotca yhden hetken owat työtä tehnet / cuin meillekin / jotca caiken päiwän cuorman ia helten olema candanet / eikö sinun pidäisi andaman meille enämin / jotca enämän olema työtä tehnet / ia nijlle wijmeisille wähemän / jotca wähemän owat tehnet / mutta jos sinä annat heille sen määrätyn päiwä penningin / nijn sinun piddis meille enämän andaman. Täsä ulgosmaalatan caicki ulcocullatut / jotca kerscavat heidän hywistä töistäns / luottavat nijnen päälle / ia tahtovat nijnen cansa ansaita ijancaickisen elämän / ia ne köyhät syndiset / jotca cuitengin paranoxen tekewät / Jumalan waldacunnasta ulgos sulkia / ia cosca he näkewät / että Jumala otta ne syndiset armoinsa / nijn he napisevat ia nurisewat sitä : Ninguin Phariseuxet tegit / cosca HErra Christus otti syndisiä wastan / ia coco Jwttan Cansa / jotca cadetit / että pacanoille saarnattin Euangelium. Mutta cuitengin eij pidä meidän nijn ajatteleman / että sijnä tulewaises elämäs pitä oleman sencaltaiset rijdat ia napistoxet / eikä mös HErra Christus täsä wertauxesa sitä sano / mutta tahto sen cansa osotta inhimisten turhat

aiatoxet / Jumalan hywydestä ia laupiudesta / joca otta syndistä hänen armons / ia anda heidän syndins andexi ja sen ijancaickisen elämän / cosca he parandawat heitäns ia wahwan uscon cansa pakenevat hänen tygöns / rucoillet syndins andexi.

VI. On Perhen Isänän wastauxesta / iolla hän on tacaperin ajanut nijtä cuin napisit.

VI. Apologia vinitoris, qua removet à se crimen iniquitatis.

Nijn wastaisi yhdelle heistä: ystäwän en ole minä tehnyt sinun wääryttä.

Täsä Perhen Isändä wasta hänen edestäns / ia osotta ettei hän ole kenengän tehnyt wääryttä täsä asiasa. Cuin hän tahdoisi sano: Eij ole sinulla yhtäkän oikiutta sijtä napista ia minua nuhdella / sentähden että minä annan nijn palio sille wijmeiselle cuin ensimäiselle. Ja wetä tähän sisälle Colminaiset argumentit ia todistoxet / iolla hän heitä tacaperin aja / ia osotta että hän oikein on tehnyt.

Tribus argumentis eos refutat.

1. Todistoxen hän otta sijtä lijtosta ia määrästä cuin hän oli tehnyt hänen työwäkens cansa.

1. Argumentum à pacto.

Etkö sinä määränyt minun cansani wissistä päiwä penningistä? Ota se cuin sinun tule ia mene matcas. Minä tahdon mös tälle wijmeisen anda ninquin sinungin.

Cuin hän tahdois sano: Cosca minä lehetin sinun minun wijnatarhani / nijn minä tegin sinun cansas määrän wissistä päiwäpenningistä / cuinga palio minun piti sinun andaman / ia sen olet sinä saanut / en ole minä sinulda sitä kieldänyt / engä tacaperin pitänyt / eikä ole yhdelläkän työmiehellä sinulla / taicka muilla / oikiutta enä ano

ylitzen määrän / coscas sen olet saanut cuin sinulle tule/ nijn pidä sws kijni in mene matcas / Mutta jos minä olisin wähemän andanut / cuin meidän määrän oli/ nijn sinä mahdaisit napista : Nyt sinä olet saanut sen cuin sinulle määrätty oli / tydy sentähden sijhen.

2. *Argumentum à jure & libertate faciendi ex suis pro suo arbitrio.*

2. Toisen todistoxen otta hän sijtä oikiudesta ia wapaudesta cuin hänellä on tehdä omansa cansa.

Waij engö minä mahda tehdä omani cansa / mitä minä tahdon?

Ninquin hän tahdoisi sano : Laki ia oikius sen myötä anda / että itzecukin mahta tehdä omansa cansa mitä hän tahto / sillä hän on Isändä omansa ylitzen / Nijn minä mös olen isändä ylitze minun omani / ia tahdon tehdä sen cansa mitä minä tahdon / ia sentähden minä olen andanut tälle wijmeiselle minun omastani / en minä ole sitä ottanut sinun omastas / engä sijtä palcasta cuin sinun tuli / se on sinun kädesäs / eij ole sinulda mitäkän pois/minulda se on pois ia eij sinulda.

3. *Argumentum sumitum à sua bonitate & murmurantium invidia.*

3. Todistoxen otta hän / omasta hywydestäns ia sen Napisian cateudesta.

Taicka/catzockos sentähden carsasti että minä hywä olen.

Tämän cansa hän osotta sen oikian syyn heidän napistoxensa / Nimittäin / heidän cateudens/ jotca cadettiwat sitä / että hän hänen omasta hywydestänsä / annoi sille wijmeiselle / ninquin ensimäisille / cuin hän tahdoisi sano : Eij sijhen ole muta syytä / että sinä napiset / mutta sinun cateudes/joca cadetit sitä / että tämä toinen saapi nijn palio cuin sinäkin/ sen minä tegen minun omasta hywydestäni ia eij hänen ansiostans. Ja anda meidän

HErra

HErra Christus tämän cansa tietä / että ninquin tämä Perhen isändä / hänen hywydestens on andanut tälle wijmeiselle / nijn palio cuin ensimeiselle ilman hänen ansiotans: Nijn mös Jumala Caickiwaldias anda armostans ilman ansiota sen ijancaickisen elämän / nijn hywin nijlle wijmeisille cuin ensimeisille / Nijn hywin nijlle cuin wähemän ajan owat työtä tehnet hänen wijnatarhasansa oikiasa uscosa / ninquin nijlle jotca sywren hetken owat tehnet: Nijn hywin nijlle köyhille syndisille jotca parantawat heitäns / ia wahuan uscon cansa pakenewat hänen tygöns / ia rucoilewat syndiens andexi / cuin nijlle ensimäisille / jotca palio ouat työtä tehnet.

VII. Epilogus & accommodatio institutæ parabolæ, Duplici Epiphonemate.

Wijmeinen on sijtä päätöxestä / jolla HERRA Christus päättä tämän wertauxen / joca on Cahtalaipen.

1. Ensist sano hän:

Nijn wijmeiset tulewat ensimäisixi ia ensimäiset wijmeisixi.

Näillä sanoilla hän Cahtalaiset edestuotta 1. Että ne jotca algusa ensistä ouat ollet wiriät ia ahkerat Jumalan palweluxesa / ne wijmein tulewat hitamaxi / Ja ne jotca ensistä olit hitat ia laiscat / ne wijmein tulewat wiriämäxi ia ahkeramaxi / Ja sentähden tulewat ensimäiset wijmeisexi / ia samallamuoto tapattu mös se / että ne jotca corelewat ia kerscawat heidän hywistä töistäns / ia omasta ansiostans ia sen päälle uscaltawat / poishyliäwät HErran Christuxen ansion / ne tulewat wijmeisexi: Ja ne jotca tundewat ia tunnustawat heidän syndins ia tekewät catumuxen ia elämän paranoxen / pakenewat Jumalan armoin ia rucoilewat syndiäns andexi oikiasa

uscosa/ ne tulevat ensimäisixi: Ja nijn tuleuat ensimäiset wijmeisixi/ ia wijmeiset ensimäisixi.

2. Että monda owat cutzutut/ mutta harwat owat wlgoswalitut.

Näillä sanoilla hän osotta/että Jumala cutzu monda hänen Seuracundans/ mutta harwat ovat ne jotca sitä wastan ottovat/ia owat Euangeliumille ewliaiset/ ia sydämestäns oikein palweleuat händä/ ia sentähden owat harwat ulgoswalitut/ Nimittäin/ ne jotca Jumalan sanan ylöncatzovat/ eij usco Euangeliumi/ eläwät synnisä ilman paranoxeta/ ne eij ole ulgoswalitut. Mutta ne wäärät Opettajat Calvenisterit/ Näin HErran Christuxen sanat käändäwät ia wäärin ulgostoimittavat/ia sanowat: Että Jumala on monicahdat luonut ijancaickisen elämään/ monicahdat ijancaickisen cadotuxen/ ia ne jotca ijancaickisen elämän owat luodut ne sijhen tuleuat/ waicka cuinga palio paha he tekisit: Ja ne jotca cadotuxen ouat luodut/ ne mös sinne tuleuat/waicka cuinga palio hywä he tekisit. Mutta tämä on yxi wäärä oppi ia on wastan Jumalan sana. Sillä Jumala eij ole ketäkän luonut cadotuxen/ cikä tahdo että jocu pidäis huckuman/ mutta tahto että caicki pidäis tuleman autuaxi. Ninquin Jumala/ itze sen todista wannotun walan

Ezech. 33. cansa Ezechielin Prophetan tykönä/ ettei hän tahdo yhdengän syndisen cuolemata/ mutta että caicki itzens parannaisit ia eläisit. Ja P. Pawali sano: Että Jumala tahto/ että caicki inhimiset pitä tuleman wapatetuxi. Sentähden mös HErra Chri-

Matth. 11. stus cutzu caicki tygöns sanoden: Tulcatte caicki mi-

nun

nun tykôni / jotca työtä teette ia synillä olitte rascautetut.

Nämä P. Raamatun todistoxet cataperin ajavat Calvinisterein wäärän opin.

Opetuxet toisest Capalest.

I. Opeme tästä toisesta Cappalesta / että se ijancaickinen elämä eij anneta meille ansiosta hywäin töiden tähden / mutta Jumalan sulasta armosta ia laupiudesta. Sillä ninquin tämä wijnatarhan HErra / eij ansiosta eikä työn jälken maxa työwäen palca / mutta hänen armostans ia hywydestäns / nijn palio annoi wijmeiselle cuin ensimäiselle: Nijn mös Jumala caickiwaldias / se taiwalinen wijnatarhan HErra / eij ansiosta eikä töiden tähden anna ijancaickista elämätä / mutta hänen sulasta armostansa caikille uscowaisille. Sillä meidän hywät työt eij ole nijn täydeliset että me nijnen cansa taidame ansaita ijancaickisen elämän / waicka cuinga palio me hywä tekisim / ia sentähden eij yxikän taida nijnen cautta autuaxi tulla. Ninquin P. Pawali sen todista Romarein tygö sanoden: Eij yxikän liha taida Lain töiden cautta / hänen edesäns wanhurscaxi tulla. Mutta nyt ilman Lain auttamata / ombi se wanhurscaus / joca Jumalan edesä kelpa. Julgistettu / ia Lain ia Prophetain cautta todistettu / se Jumalan wanhurscaus (ma mind) joca tule Jesuxen Christuxen uscosta / caickein tygö ia caickein päälle jotca uscowat. Sillä ettei ole yhtän eroitusta / he owat caicki syndiset / ia eij ole heillä mistäkän kerscamista Ju-

Loci communes secundæ partis.

I. *Discimus vitam æternam non dari propter merita humana, sed ex gratuita misericordia Dei.*

Rom. 3.

malan edesä. Ja tuleuat ilman ansiotans wanhurscaxi / hänen armostans sen lunastoxen cautta cuin on Christuxesa Jesuxesa. Item: Nijn me sijs sen sixi pidäme / eli ninquin Græcan textisä seiso: λογιζόμεθα, se on / me sen wahuana ia totena pidäme / että inhiminen wanhurscaxi tule / ilman Lain töitä / sulan uscon cautta. Ja Galaterein tygö sano
Gal. 2. hän: Että me tiedäme ettei Inhiminen tule wanhurscaxi lain töiden cautta / waan uscon cautta Jesuxen Christuxen päälle. Nijn me mös uscome Jesuxen Christuxen päälle / että meidän pitä wanhurscaxi tuleman uscon cautta Christuxen päälle ia eij lain töiden cautta. Sillä ettei yxikän liha tule wanhurscaxi lain töiden cautta. Ja E-
Eph. 2. pheserein tygö: Armosta te oletta wapetetut / uscon cautta / ia eij se sama ole teistä / Jumalan lahia se on. Näillä sanoilla P. Pawali julkisesta todista / ettei inhiminen taida hänen töidens ansion cautta tulla autuaxi / mutta Jumalan sulasta armosta uscon cautta Jesuxen Christuxen päälle. Ja ninquin hän Roma-
Rom. 6. rein tygö sano: Cuolema on synnin palcka / mutta Juma'an lahia ombi se ijancaikinen elämä Jesuxesa Christuxesa meidän HErrasam. Ja Chrisostomus sano: Non sudoribus, non laboribus vitam æternam comparabis, sed ex divino gratiæ dono, quod ex supernis est, gratis ut accipias oportet, unum hoc solum de tuo adferens ut credas. Se on / Et sinä hieläs eikä työlläs saa ijancaickista elämätä / mutta Jumalan armon lahiasta joca yhhäldä tule. Ilman se tule saada /

sen yhden ainoast tuot sinun omastas että uscot.

Mutta eij meidän sentähden pidä lacaman hywid töitä tekemäst/ eikä nijtä pois heittämän/waan nijtä alati tekemän / ia nijnen cansa osottaman meidän uscom / sillä hywät työt owat uscon hedelmät. Ja P. Pawali sano: Sillä me olema hänen teconsa/luodut Christuxesa Jesuxesa hywin töihin/ ioihinga Jumala meitä io ennen walmistanut on/ että me nijsä waeldaman pitä. Eph. 2.

II. Opeme/ ettei meidän pidä kenelläkän cadettiman ijancaickista elämätä ia autuutta / ninquin nämä iotca ensimäisnä hetkenä tulit wijnatarhan / cadetit sitä/ että iotca yhdeltoistakymenel hetkellä tulit/sait nijn swren palcan cuin he / mutta meidän pitä enämin iloitzeman sen ylitze / ninquin Engelit tekewät taiwahasa. Sille ne iotca cadettiwat muilda autuutta / ne tulewat Jumalan wihan ia rangaistuxen ala/ia Chrysostomus sano: Joca cadetti hän teke itzellens häpiän / mutta sille iota hän cadetti / saatta cunnian. Sen päälle on meillä monda Esimercki: Haman cadetti että Mardocheuxen piti tuleman cunnian / ia annoi raketa yhden corkian hirsipuun händä warten: Mutta hän itze tuli sijhen. Darius Cuningan neuwonandaiat cadetit Daniel Prophetat / että hän yleitin ia tuli cunnian / ia cateudesta nijn palio maican saatit / että Daniel heitettin Jalopeuran luolan. Mutta Jumala wareli händä ettei Jalopeurat mitäkän wahingota taitanet hänelle tehdä. Mutta ne neuwonandajat/ heildä ricki rewäistin ia ylös syötin. Samallamuoto Jwtat cadetit sitä/

II. Nemini invidendum esse vitam æternam.

Luc. 15.

Esth. 5.

Dan. 6.

että pacanat käättin uscoon: Mutta he tulit Jumalalda hyliätyxi. Ninquin HErra Christus itze sano ia todista: Monda on tulewa Idästä ia Länneste ia pitä istuman taiwan waldacunnas Abrahamin Isachin ia Jacobin cansa/ mutta waldacunnan lapset heitetän sijhen ijancaickisen pimeyten. Nijn mös Phariseuxet cadehtit/ että HErra Christus Publicani ia syndistä wastan otti/ ia oli heidän cansans. Mutta mitä HErra Christus sano. Totisesta sanon minä teille että publicanit ia portot/ pitä käymän teidän edellän taiwan waldacundan. Ja on näin palio sanottu: Publicanuxet ia portot, / jotca tundewat ia tunnustawat heidän syndins / ia sitä catuwat caickesta sydämestäns ia parandawat heitäns ia pakenewat Jumalan tygö oikiaso uscosa / rucoilewat syndins andexi / ne tulewat autuaxi: Mutta Phariseuxet jotca luottawat heidän omain hywäin töidens päälle / ia hyljäwät Jumalan armon ia Christuxen ansion ne tulewat cadotetuxi. Sentähden eij pidä kenengän toiselle cadehtiman autuutta ia ijancaickista elämätä: Mutta suoman ia toiwottaman caikille sitä: Sillä ninquin me caicki/ jotca oleme cutzutut armosta Jumalan Seuracundan casten ia Euangeliumin saarnan cautta / oleme Jumalan lapset: Nijn pitä mös meidän toinen toisellem toiwottaman ia suoman sitä ijancaickista elämätä ilman cateutta.

Math. 8.

Math. 21.

III. Että meidän HErra Christus sano: Että ensimäiset tule wijmeisexi ia wijmeiset ensimäisixi/ Opeme sijtä että ne jotca luottawat ia uscaltawat heidän töidens ia ansions päälle ne tulewat wijmeisixi/ ia ne köyhät syndiset jotca luottawat Jumalan armon ia laupiuden

päälle

päälle ne tuleuat ensimäisixi / Ninquin meille senpäälle on monda Esimercki: Cain oli ensimäinen / mutta hän tuli wijmeisexi / hänen Jumalattomudens / ylpeydens ia epäusconsa tähden / ia Abel joca oli wijmeinen tuli ensimäisexi / sentähden että hän luotti sen tulewaisen Messiaxen päälle ia oikiasa uscosa uffraisi: Sentähden mös Jumala catzoi Abelin uffrin päälle / mutta Cainin uffrin päälle eij catzonut. Nijn mös tapahtui Ismaelin / Esaun ia Rubenin cansa / jotca tulit ensimäisist wijmeisixi / mutta Isach / Jacob / ia Judas tulit ensimäisix. Samallamuoto Wdes Testamentis / Jwtat olit ensimäiset ia pacanat wijmeiset / mutta he tulit wijmeisixi ia pacanat Ensimäisixi. Ninquin HErra Christus sano: Jumalan waldacunda pitä teildä pois otettaman ia pitä annettaman pacanoille / jotca hedelmän tekewät: Samallamuoto se tapahtui sen ylpiän Phariseuxen cansa joca ylös astui Templin Publicanin cansa / että hän tuli wijmeisexi joca oli ensimeinen: Sentähden että hän kerscaisi hänen hywistä töistäns / ia luotti nijnen päälle / ia Publicanus tuli ensimäisexi / sentähden että hän luotti Jumalan armon päälä. Ninquin HErra Christus sano: Että Publicani meni wanhurscambana cotians / cuin se Phariseus. Ja monda mwta sencaltaista esimerckiä olisi / jos aica myötä annais nijtä ylösluetella. Sentähden eij pidä yxikän kerscaman hänen hywistä töistäns / eikä nijden päälle Luottaman / eikä muita ylöncatzoman / mutta nöyryttämän hänens Jumalan edesä tunnustaman että he swri syndiset ia keluottomat palweliat owat / ia itze cukin ottacan waarin ettei hän tule wijmeisexi. Me olema nyt (Ju-

Matth. 21.

Luc. 18.

Luc. 17.

malan olcon kijtos) ensimäiset / meille on puhdas Euangeliumin oppi / mutta catzocam ia rucoelcam Jumalata / että me saisimma nautita hänen Pyhän sanans ia mahdaisi me olla ensimäiset ia eij tulla wijmeisixi.

4. IV. Opeme / ettei caicki ne / iotca owat Euangeliumin ia Sacramentein cautta cutzutut Jumalan seuracundan / ole ulgoswalitut / ninquin HErra Christus sen itze todista täsä wertauxesa sanoden: Monda owat cutzutut / mutta harwat wlgoswalitut. Sentähden että caicki hän sijhen cutzu / mikä sijhen on syy: Eij sijhen Jumalan ole syytä / sillä hän caicki cutzupi ia anda saarnata Euangeliumi caikille / ymbäri caiken mailman / ia tahto että caicki pitä autuaxi tuleman. Ninquin hän mös sen wannotun walan cansa todista sanoden: Nijn totta cuin minä elän / en minä tahdo yhdengän syndisen cuolemata / mutta että hän Paranda hänens ia saa elä. Ja meidän HErra Christus Jesus cutzu caicki tygöns sanoden: Tulcatte caicki minun tykoni iotca synnillä olette rascautetut ia työtä teget / ia minä tahdon teitä wirgotta / ia anda teidän sielullen lewon. Nijn P. Pawali sano: Jumala tahto että caicki inhimiset pitä tuleman autuuden ia totuden tundon. Nämä todistoxet osottawat / ettei JUMALAN syytä ole sijhen ettei caicki ole ulgoswalitut / mutta inhimisten oma syy / iotca eij ota Jumalan sana wastan / eij sitä sydämestäns ewle / eikä kätke / eikä tee catumusta ia parannosta / mutta ylön catzouat Jumalan sanan / laiscasta ewlewat sen / eläwät caickinaisisa synnisä ilman lackamat / ia sentähden eij ole he ulgoswalitut / Ninquin me tulawana

Non omnes vocatos esse electos.

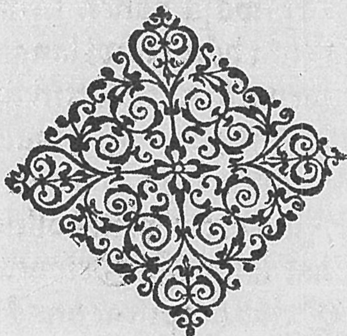
Ezech. 33.

Matth. 11.

1. Tim. 2.

Suu-

Suñuntaina sijtä Kylwäjästä saame cuula/joca meni wl-
gos kylwämän hänen siemenens/mutta neliäs osa langeisi
hywän maahan. Näin inhiminen itze on syy hänen cadotu-
xens/ Ninquin Osean Prophetan tykönä seiso/cusa Ju-
mala sano : Perditio tua ex te Israel, se on : Si- Osea, 13.
nä itze saatat sinus cadotuxen. Joca nyt tahto
tietä / jos hän on nijnen wlgoswalittuiden joucos / nijn
tutkican itze hänens jos hän Jumalan sana racasta / sitä
mielelläns Cwle / ia sen jälken hänen elämäns käyttä/ ia
jos hän catu hänen syndiäns / ia tahto paranda hänens/
ia usco että Jumala hänen syndins andexi anda armosta
poicans Christuxen tähden : Jos hän nämä cappalet ty-
könäns löytä nijn tietkän että hän on wlgoswalittuiden
joucosta: Mutta sollei nijtä ymmärrä hänelläns olewan/
nijn parandacan hänens ajallans / nijn cauwan cuin ar-
mon aica on käsis / että hän mahdaisi tulla nijnen wl-
goswalittuiden jouckon: Ninquin Syrach mana: Syrac, 5.
Älä wijwytä käätä sinuas Juma-
lan tygö.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 8. Lugus.

COſca palio canſa coco-
unſi / ia cocaitzeſta caupungiſta
rienſit hänen tygöns / ſanoi hän
wertauxen cautta. Vlgosmeni
kylwäjä hänen ſiemeniäns kyl-
wämän / ia cuin hän kylwi langeiſte muuta-
mat Tien ohen / ia ne tallattin ia taiwan al-
da linnut ylösſöit ſen. Ja muutamat lan-
geiſt kiwen päälle / ja coſca ne ylöskäwit
cuiwetui he / ſillä / ettei heillä ollut märkyttä.
Ja muutamat langeiſit Orjantappuroitten
secaan / ia Orjantappurat ynnä ylöskäwit /
ia tucahutit ne. Ja muutamat langeiſit hy-

wån maahan / ia ne ylöskåwit / ia tegit Satakerraisen hedelmån. Cosca hån tåmån sanoi / huusi hån / Jolla on corwat cuulla / se cuulcan.

Nijn kysyit hånen opetuslapsens håneldå / sanoden / mikå oli tåmå wertaus? Nijn hån sanoi: Teille on annettu tuta Jumalan waldacunnan salaus / mutta muille wertauxen cautta / senpålle / että waicka he nåkewåt / eij pidå heidån cuitengan nåkemån / ja waicka he cuulewat / eij pidå heidån cuitengan ymmårtåmån. Nijn on sijs tåmå wertaus? Se siemen on Jumalan sana. Mutta jotca Tien ohen langeisit / ne owat / jotca cuulewat / sijtte tulepi Perkele / ia ottapi sanan heidån sydåmeståns / ettei he uscoden wapaxi tulisi. Mutta jotca kiwen pålle / owat ne / cosca he cuulewat / ottawat he ilon cansa Sanan wastan / ia eij ole heille juurta / hetkexi he uscowat / ia kiusauxen ajalla he poislangewat. Mutta jotca Orjantappuroin langeisit / owat ne / jota ewlit ia poismenåwåt suruista / rickaudesta / ia elåmån heckumast tucahutetan / eikå hedelmåtå canna.

na: MUtta jotca hywän maahan/owat ne/ jotca sanan cuulewat ia kätkewät hywäs ia toimelisesa Sydämesä / ia saattawat hedelmän kärsimisesä.

Exordium à summa Euangelij.

TÄmä Euangelium on yxi ulgostoimitus nijsnen sanain pääle / cuin te cuulitte mennen Sunnuntain Euangeliumin textin lopulla sarnatawan / cusa meidän HErra Christus sano: Monda owat cutzutut/ mutta harwat ulgoswalitut. Sillä täsä Euangeliumis HErra Christus osotta sen'syyn / mingätähden harwat owat ulgoswalitut / Sentähden että harwat owat ne / jotca Jumalan Pyhän sanan Sydämesä cwlewat ia kätkewät. Ja waicka HErra Christus kylwä sen taiwalisen siemenen / cuin on hänen P. sanans ymbäri caiken Mailman / ia sen cautta caicki cutzu/ ia caikille tarjze hänen armons ia caicki taiwaliset lahjat: Cuitengin owat ne harwat / jotca sen wastan ottawat / ia etä / wähin osa on se / josa Jumalan sana hedelmän teke. Monicahdat Sananewlioista andawat sen saastaisen hengen Perkelen otta Jumalan sanan heidän Sydämistäns pois. Monicahdat waicka he ilon cansa sanan wastanottawat / cuitengin Kiusauxen aicana he poislangewat. Monicahdat taas andawat heitäns estä rickaudesta ia tämän elämän heckumasta/ettei Jumalan sana taida heisä hedelmätä tehdä. Nelias osa on waiwoin se hywä maa / josa Jumalan sana hedelmän teke / nimittäin nijsä / jotca sanan cwlewat / ia kätkewät hywäsä Sydämesä.

mesä. Ja sentähden on tämä Euangelium asetettu tämän Sunnuntain Päiwän päälle/ sarnatta Jumalan Seuracunnasa / että caicki pitä cwleman ia tietämän / ettei Jumalan ole sijhen syta / että harwat owat ulgoswalitut. Sillä Jumala caicki cutzu/ia anda Sarnata Euangeliumin ymbäri caiken Mailman / ia tahto että caicki pidäisi sitä cwleman/ wastanottaman ia kätkemän ia autuax tuleman. Mutta inhimiset itze owat syhen sypäät/ jotca eij Sydämestä cwle eikä kätke Jumalan sana/mutta andawat heidän Sydämestäns sen pyhän siemenen/ Perkeleldä pois otetta / taicka kiusauxelda ylitzewoitetta/ taicka rickaudesta ia elämän hecumasta tukautetta. Ja HErra Christus täsä walitta sen ylitzen/ että täsä cutzutun joucosa / nijn harwat owat/ ia waiwoin Neliäs osa/ josa Jumalan sana hedelmän tekepi / ia mana caickia / että he swretman ahkeruden cansa cwlisit hänen P. sanans ia kätkisit sen / ia hywä sanöden : Jolla on corwat cuulla / se cuulcan. Senpälle että he olisit hywä maa/ ia saataisit hedelmän kärsimisesä. Ja yhtensöpi tämä Euangelium sen yhdexänen uscon cappalen cansa / cusa me tunnustamme ia sanome : Minä uscon yhden pyhän Christilisen Seuracunnan/jonga Jumala hänen P. Sanans ia Sacramentein cautta täsä mailmas coco. Ja sen colmanen rucouxen cansa / cusa me rucoilem / että Jumala annais tulla hänen Waldacundans meidän tygöm / joca tapattu Euangeliumin sarnan cautta.

Ratio cur hodie hoc Euangelium pro Concione explicetur.

Tämä Euangelium jaetan Colmen osan.

Propositio continens tres partes.

I. On tästä wertauxesta jonga HErra Christus täsä edespane yhdestä kylwäjästä / joca kylwi siemenen hänen peltons.

II. On opetuslasten kysymisesi ia HErran Christuxen wastauxesta.

III. On sijtä wertauxen ulgostoimituxesta.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis quatuor membra in se continens.

TÄsä Ensimäisesä osasa on meille Neliä Jerinomaista cappaletta.

I. On tämän cansan Palioudesta/jotca cocounsi HErran Christuxen tygö.

I. *Multitudo auditorum.*

Cosca palio cansa cocounsi ia iocaitzesta Caupungista riensi hänen tygöns.

Matt. 13. Marci. 4. P. Matthæus ia Marcus kirioittawat/ että meidän HErra Christus on istunut meren rannasa/ ia palio cansa cocounsi hänen tygöns/nijn että hänen täydyi astua wenehesen/ ia sarnata weden päälle/ ia caicki cansa seisoi rannasa. Ja P. Lucas täsä kirioitta/ että palio cansa cocounsi ia riensi hänen tygöns iocaitzesta caupungista. Tämä on tapattunut cohta sen jälken cuin HErra Christus oli ruwenut sarnaman/ cosca Johannes castaia wielä eli/ ninquin P. Lucan Euangeliumin Historiasa kyllä näkypi/ ia sentähden palio cansa tuli hänen tygöns cwleman hänen sarnans: Sillä ninquin

Matt. 17. P. Matthæus sano: Että hän sarnaisi ialosta/ ia eij nijn cuin ne kirianoppenet/ia cansa hämmästyi hänen oppins ylitze/ Silloin oli Jumalan sana callis/ Sillä Phariseuxet ia Kirianoppenet sen oikian opin turmelit Inhimisten säädyin cansa. Waicka ne jotca sijhen tulit eij caicki tullet oppeman häneldä/ mutta monicahdat tulit catzoman ia ihmettelemän tätä wtta sarnajata / ia aica cu-

kuttaman / ninquin me toespäin saame cuulla / ia sentähden tuli palio cansa cocon cauptungeista ia kylistä hänen tygönsä / riensit ia kijrutit heitäns / ia oli sencaldainen tungu / ettei HERRA Christus saanut seiso rannasa / mutta piti wenehesen astuman / ia istuman weden pälle / ia opettaman heitä.

II. On HErran Christuxen sarnasta / ia sijtä sarnan muodosta cuin hän täsä on pitänyt.

II. *Modus & forma concionis à Christo habita.*

Sanoi hän wertauxen cansa.

P. Matthæus sano / että hän puhui heidän cansans monen wertauxen cansa. P. Marcus sano / että hän opetti heitä palio wertauxen cautta / ia ilman wertauxeta hän eij mitäkän puhunut / että se täytetäisin cuin sanottu oli Prophetä cautta: Minä tahdon awata minun Suuni wertauxisa / ia ulgospuhua sitä cuin on sala ollut mailman algusta. Ja enimästä on meidän HErra Christus opettanut wertauxen cautta / ia on aina kaittanut hänen Sarnans senjälken / cuin ewliat owat ollet. Senpälle että he sitä paremin oppisit ia käsitäisit hänen Sarnans. Ja waicka hän on isän Jumalan ijancaickinen wijsaus / Ja ninquin P. Pawali sano: Hänesä on caicki wijsauden tawarat salatut / eij hän cuitengan ole osotellut hänen wijsauttans / eikä sen cautta turha cunniata ia ylistöstä inhimisten tawalla pytänyt / mutta on laskenut itzens sangen alas / puhunut ia Sarnanut yxikerraisesta / senjälkin cuin hänelle mös olit sananewliat / senpälle että ca et i sen piti käsittämän ia ymmärtämän / ia että täsä on ollut cuin joucko jotca hänen tygöns olit tullut yhteisestä ia yxikertaisesta cansasta jotca peldo kynnit / ia sijtä heidän elatoxens pydit. Sentähden

Colos. 2.

hän otti mös täsä wertauxen kylwäjästä: Joca meni ulgos kylwämän hänen Siemenens ia anda sen cautta tietä / cuinga se tapattu Euangeliumin Sarnan cansa täsä mailmasa / nimittäin/ ninquin yhden kylwäjän cansa jo- ca kylwi siemenen hänen Peltons. Ja monda wertausta on hän pannut heidän etens / Sinapin jywästä/ taikinasta / tawarasta joca oli kätketty pelton / Perlystä ia nuotasta. Ja nijnen cautta hän heille opetti hengelisistä ia taiwalisista asioista.

III. *Ipsa Parabola de Quadruplici terra.*

III. On sijtä wertauxesta josta HErra Christus täsä puhu / Ja wetä HErra Christus tähän sisällä neliänaiset pellot ia maan /iohonga siemen langepi.

Vlgosmeni kylwäjä hänen Siemenitäns kylwämän / ia cuin hän kylwi langeisit muutamat Tien ohen / ia ne tallattin ia taiwas alda linnut ylössöit sen.

1. *Pars est via.*

1. Osa on tie cusa Siemen tallatan ia eij taida caswa.

Ninquin HErra Christus tahdois sano: Te tiedätte peldomiehen ia kylwäjän tawan / jotca mös itze enimäst peldomiehet oletta / että cosca kylwön aica on/ nijn hän otta hänen Kylwiwackans kätens/ia mene ulgos kylwämän Siemenen hänen peltons. Te tiedätte mös sen / ettei caicki maa ole yhtäläinen/ ia monicahta Siemen usein langepi Tien ohen cusa jocainen käypi ia sijtä peltomies eij hedelmätä taida toiwo: Sillä se tallatan maahan jalcain cansa / ia linnut taiwan alda jotca lendäwät ylössyöwät ne/ nijn ettei nijstä mitäkän hywä ole.

2. *Pars est Saxosa.*

2. Osa on kiwinen maa johonga Siemen lange.

Ja muutamat langewat kiwen päälle / ia cosca ne ylöskäwit / cuiwetuit ne / Sillä ettei heille ollut märkyttä rc.

Tämä toinen osa maasta on mös kelwotoin ia hedelmätöin / sillä eij taida siemen siijnä jwrtua eikä caswa / mutta cuiwetui pois ia tule turhan / niin ettei kylwäjä siitäkän taida toiwo caswo ia wilia / Sillä eij ollut henelle yhtäkän märkyttä / joca siemenen taita tuorena pitä.

3. Osa en täynä Oriantappuria. 3. Spinosa.

Ja muutamat langeisit Oriantappuritten secan / ia Oriantappurat ynnä ylöskäwit ia tucahutit ne.

Tämä Colmas osa Pellosta on mös turha ia eij taida hedelmätä cäda / sillä Oriantappurat owat siemenille suurexi estexi ettei he taida caswa / sentähden että he sekä heidän oxillans ia wariollans wahingot tekewät ia caiken märkyden maasta tygöns wetäwät / niin että Siemen Poistucattetan sen cautta. Ja niin nämät colme osa masta owat kelwottomat / ia cadottawat siemenen pois / ettei se hedelmätä taida canda.

4. Osa on hywä Maa. 4. Pars terræ est terra bona & fertilis.

Ja muutamat langeisit hywän maahan / ia ne ylöskäwit / ia tegit Satakerraisen hedelmän.

Tämän neliänen osan HErra Christus cutzu hywäxi maaxi / johonga siemen langeisi ia siinä jurtui / caswoi / ia teki Satakertaisen hedelmän: Sillä se oli hywä

ia hedelmälinen maa / johonga siemen langeisi. Tämä on se wertaus jonga HErra Christus edespani ia Saarnasi cansan edes / Mutta cuinga hän sen on ulgostoimittanut / saame ewlla colmanes osas.

IV. Exhortatio ad attentationem.

IV. Cappale on HERRan Christuxen manaus cansan tygö.

Cosca hän tämän sanoi / huusi hän / jolla on corwat cuulla / se cuulcan.

Näillä sanoilla HErra Christus tahto ylösherättä cansa ewleman tätä wertausta ia siitä waari ottaman. Sillä hän kyllä tiesi ia ymmärsi / ettei caicki ollet oikiat sananewliat jotca siinä olit / eikä Sydämens kätkenet / monicahdat mös sen ylöncatzoit / ia ajattelit itzelens / me luulima hänen sarnawan ia opettawan suurista ia corkeista taiwalista asioista / mutta me ewlema hänen puhuwan pellon kylwöstä / cuinga monicahta siemen lange tien ohen / monicahta carkian ia kiwisen maahan / monicahta Orjantappuritten secan / monicahta mös hywän maahan. Näitä me kyllä itze tiedäme ilman hänetä / ia olema usein sen kiusanet / ettei caicki pellot ole yhdäläiset / eikä yhdellä muoto caswa / ia swri eroitus on hywällä maalla / ia kiwisellä maalla / nägeme me mös cotonan omasa maasa ia Pellosa mitä wahingota Orjantappurat tekewät / ia sentähden eij me hänen sarnans siihen tarwitze. Ja P. Marcuxen Euangeliumin textistä kyllä on ymmärtettäpä / että enin joucko cansasta on kesken Saarnasta poismennet / ia eij odottanet siihen asti että he olisit saanet ewlla sen wertauxen ulgostoimituxen. Mutta monicahdat ynnä opetuslasten cansa olit siihen jänet / jotca

tahdoit cuulla sen wertauxen ulgostoimituxen. Ja sen- tähden hän huuta ia sano: Jolla owat corwat cuul- la/se cuulcan. Cuin hän tahdois sano: Jolla se lahja Jumalalda annettu on / että hän taita käsittä minun sa- nani / se cuulcan wisusti ia pangan sydämens päälle. Ja osotta HERRA CHRISTUS sen cansa et- tä waicka hän puhui ia sarnaisi yxikertaisesta kylwöstä ia pellon siemenestä / nijn cuitengin hän sen alla ymmärsi/ suuria ia corkioita taiwalisia menoja ia asioita / ia sen cansa tahdoi heitä opetta sijtä hengelisestä siemenestä ia kylwöstä/ että ninquin se käypi pellon siemenen ia kylwön cansa täsä mailmasa / nijn se mös tapattu sen taiwali- sen siemenen Jumalan sanan cansa.

Opetuxet Ensimäisestä Cap- palesta.

Loci communes primæ partis.

I. OPpe tästä cansasta iotca tulit iocait- zesta caupungeista ia kylistä HErran Chri- stuxen tygö / cuuleman hänen sarnans / että ninquin he owat riendänet ia tullet suurisa ioucoisa hänen tygöns / nijn pitä mös meidän swren halun cansa käy- män kirckon HErran Jumalan sana cuuleman. Sillä HErra Christus wielä nyt sarna ia opetta hänen palwe- lioittens suun cautta/iotca sarnawirgasa owat/ia on woi- mallinen heidän sarnans cautta / ia waicutta nijsä iotca sen cuulewat / oikian Jumalan tunnon / uscon / ia caic- ki hywät lahjat. Ja joca ewle Sarnamiehen / se cwle itze HErran Christuxen / ninquin hän itze sano / P. Lucan tykönä: Joca teitä cuule hän cwle minua / joca

I. Discimus Verbum Dei summà diligentià & attentione audiendum.

Luc. 10.

teitä ylöncatzo/hän ylöncatzo minun / ia joca minun ylöncatzo hän ylöncatzo hänen joca minun lähettänyt on. On mös käskyns andanut että caicki pitä
Mat. 6. cocon tuleman hänen P. sanans cwleman: Etzikät (sano hän) ensistä Jumalan waldacunda ia hänen wanhurscautans. Näin tämä cansa on tehnyt joca suuresa joucosa ia Paljoudesa owat tullet HErran Christu-
2. Reg. 23. xen tygö händä cuuleman. Nijn mös Cuningas Josias
Act. 2. ia caicki Jerusalemin asuwaiset / suuret ia pienet owat cocon tullet cwleman HERRan sana. Samallamuoto on mös suuri joucko Cansa tullut cocon/ Heluntain Päiwänä/cwleman P. Petarin sarna/ ia colme tuhatta siitä joucosta tulit käätyxi / jotta heitäns cohta annoit casta.
Act. 10. Ja Cornelius sadan päämies cosca P. Petari Apostoli tuli hänen tygöns / cocoist hän wäkensä cwleman händä ia sanoi: Täsä me nyt caicki olema Jumalan edesä/ cwleman caickia nijtä mitä Jumala on sinun käskenyt. Mingäcaltainen halu P. Dawid Cuningalle on ollut Jumalan sanan tygö/todista hän itze hänen Psal-
Psal. 27. misans/cusa hän sano: Yhtä minä HErralda anoisin jonga minä mieleläni ottaisin / että minä asuisin HErran huonesa / caiken minun elinaicanan/ia näkisin sen HErran Jumalan caunin pal-
Psal. 84. weluxen / ia HErran Templi etzeisin. Ja toises Paicas sano hän: Cuinga suloiset owat sinun asumises / minun sielun ikäwoitze HErran huonesen. Item: Minun sielun ikäwöitze sinun sanas pälkin. Näinen esimerckiä pitä caicki Christiliset inhimiset seuraman ia suuren ilon cansa cocon tuleman / Jumalan sana cwleman / josa caicki meidän autuuden seiso / Nin-

quin HErra Christus itze todista. Mutta sen Pahembi/ eij ole nyt sencaltainen halu ia rackaus Jumalan sanan tygö / eikä nijn ahkerasti tulla kirckon / cuin pidaisi tuleman / Sillä monda on nijtä / jotca sangen harwoin käywät Kircosa/andawat itzens siitä estä / muinen mailmalisten menoin cautta / jotca he suurembana pitäwät / cuin Jumalan P. sanan. Ja usein enämbi joucko löytän (sen Pahembi) moalla / olucrouwisa / käyskendelemisisä/ ia muisa turhisa iuonisa / cuin Kircosa. Jos on sade/ tuiscu eli pacainen / nijn he sen wetäwät esterens / ettei he saa mennä Kirckon pahan ilman tähden. Jos taas on caunis ilma ia päiwä paiste/ nijn he sen taas wetäwät esterexi/ ettei he silloin jouda mennä kirckon muilda asioilda/ jotca heidän pitä toimittaman / nijn että heille caicki esterxi owat / sekä hywä että paha ilma. Monicahdat owat nijn laiscat/ ettei he witzi mennä kirckon. Ja sentähden Kircot usein owat tyhjät / ia toisinans puolelans. Näitä wastan tämä cansa josta täsä Euangeliumis sarnatan nouse ylös wijmeisnä Duomiopeiwänä/ ia duomitzewat heitä / ninquin HErra Christus sano P. Matthæuxen tykönä Niniwiterin Caupungin asuwaisista/ia Drotningistä / joca tuli maan äresta / cwleman Salomonin wijsautta/cusa hän sano: Niniwiterin miehet pitä ylösnouseman duomion tätä sucua wastan / sillä he paransit itzens Jonan sarnan jälkin. Ja Drotningi etelästä / pitä ylösnouseman duomiolla tämän Sugun cansa ia duomitzeman sitä. Sillä hän tuli maan äristä cuuleman Salomonin wijsautta.

Luc. 11.

Mat. 12.

II. Että ninquin HErra Christus puhui ia Sarnaist

2. Concionatores stu-

nasi-täsä yxikertaisesta wertauxen cautta: Nijn pitä mös caicki Sarnamiehet opettaman ia Sarnaman yxikertaisesta / senjälkin cuin heidän cuulians owat / ia laittaman heidän sarnans nijn / että he taidaisit ymmärtä ia käsittä sen ia se hedelmän tekisi heisä. Sillä jos meidän HErra Christus/josa caicki wijsauden tawarat owat salatut / sen on tehnyt / palio enämbi hänen palwelians welcapäät owat sitä tekemän. Nin mös P. Pawali Apostoli on tehnyt / ninquin hän itze tunnusta ia kirioitta/ että hän oli sarnanut eij corkeilla ia wijsailla puheilla / mutta yxikerraisilla/ninquin sijnä EpistolasaCorintherin tygö seiso: cusa hän sano: Ja rackat weliet cosca minä tulin teidän tygön en minä tullu corkiain sanain eli corkian wijsauden cansa julistaman teille Jumalan todistosta: Sillä en minä pitänyt itzeni sen edestä / että minä jotakin tiesin teidän seasan / mutta Jesuxen Christuxen / sen ristinnaulitun/ ia minä olin teidän cansan heickoudesa / pelgon ia suuren wapistoxen cansa. Ja minun puheni ia saarnani/ eij ollut konstelisisa sanoisa / inhimisten wijsauden jälkin/ mutta hengen ia woiman todistoxesa / että teidän uscon / eij seisoisi inhimisten wijsauden päälle/ mutta Jumalan woiman päälle. Ja toisesa paicas sano hän: Ja minä rackat welieni en minä tainu teidän cansan puhua/ ninquin hengelisten cansa wan ninquin lihalisten/ ninquin lasten cansa Christuxesa. Riesca olen minä teille juoda andanut ia en ruoca / Sillä ettei te wielä sitä woinet / ia ettei te mös nytkän woi / Sentähden että te wielä olet lihaliset. Item. Mi-

deant simplicitati accommodantes se ad captum auditorum suorum.

Colos: 2.

1. Corinth. 2.

1. Cor. 3.

nä tahdon tulla teidän tygönne / ennen palio aica / jos Jumala tahto / ia Silloin tahdon minä tietä / eij nijden ylöspaisunutten sana / mutta awun: Sillä että Jumalan waldacunda eij seiso puhesa / wan woimasa. Ja Epistolas Ebrerin tygö seiso: Sijtä olisi meille palio puhumista / mutta se on työlös / sentähden / että tee oletta tyhmät / ia te joitca piti aica opettaiat oleman taas tarwitzetta / että me teitä opetamme / ne ensimäiset Bookstawit Jumalan sanan opista / ia että teille annetaisin Riesca ia eij wäkewätä ruoca: Sillä että joca Riescasta wielä ombi osalinē / hän on harioittamatoin sijhen wanhurscauden pyhyten / sentähden että hän on yxi Lapsi. Mutta nijlle jotca owat teydeliset / sopi wahwa ruoca / jotca totutoxen cansa owat harjoitetut mielesä / eroittaman hywät pahasta. Nijnen esimerckein päälle sekä meidän HErran Christuxen / että P. Pawalin / pitä caicki sarnamiehet catzeleman ia heitä seuraman. Laittacan sarnans että sanancuuliat mielelans sitä cuulewat / ninquin Augustinus sano: Doctor id agat, ut non solum intelligenter, verum etiam libenter audiatur. Se on: Yxi opettaia pitä nijn sarnaman / että sitä eij waiwon ymmärtäwäisestä / mutta mös mielelans cuullan. Eij heidän pidä sarnasa osotteleman heidän suurta wijsauttansa ia oppiansa / ninquin monicahdat koriat ia ylöspaisunet tekewät / jotca sarnasansa sen jälkin seisowat / että he taidaisit puhua sywästä / että caicki heitä ihmettelisit ia pidäisit heitä oppenuttin miesten edestä / ia sen cansa eij hän etzi Jumalan cunniata / eikä

1. Cor. 4.

Hebr. 5.

heidän cuuliansa sielun terweyttä / ia autuutta. Mutta heidän oma cunniatans. Ja ne jotca sencaltaiset owat eij ole oikiat paimenet/mutta turhan cunnian pytäjät. Pitä mös Sarnamiesten ylösherättämän heidän cuulians / wisusti ia tarckasta cuuleman Jumalan sana/ia siitä waarinottaman / ninquin HErra Christus täsä huuta ia sano: Jolla on corwat cwlla / se cuulcan: Sillä inhimiset usein sarnan aicana ajattelewat mualla/eli toisen cansa puhuwat/ taicka nuockuwat. Sentähden pitä heidän manaman / että he ottaisit waarin sanasta / ia sydämäns päälle panisit.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis duo membra in se continens.

SEura nyt se toinen osa Opetuslasten kysymisestä/ ionga Euangelista cahdesa cappalesa edestuotta.

I. On siitä mitä Opetuslapset owat kysynet.

I. Interrogatio discipulorum de parabolæ vero intellectu.

Nijn kysyit hänen Opetuslapsens häneldä / sanoden / Mikä oli tämä wertaus?

P. Marcus Euangelista kirioitta / ettei ainoasta opetuslapset ole kysynet tämän wertauxen jälkin / mutta mös ne muut/ jotca heidän joucosans olit / ynnä nijnen cahdentoistakymmenen cansa / ia owat silloin kysynet cosca hän oli yxinäns / ia se suurin joucko oli poismennet. Nämä owat ollet oikiat sanancuuliat / ia tahdoit tietä ulgostoimituxen sen wertauxen päälle / cuin HERRA CHristus oli sanonut. Sillä waicka wertauxet owat itzestäns yxikertaiset ia taitan muista paremin/erinomaisesta / cosca ne otetan nijstä cappaleista jotca inhimisillä

owat tiettäwät / nijn cuitengin on heillä se luondo / ettei yxikän taida ymmärtä sitä oppia / cuin sen alla on / ilman ulgostoimitosta. Sentähden he kysywät HErralla Christuxella mitä hän sijnä wertauxes ymmärsi / tahtowat tietä sen ulgostoimituxen ia mielelläns oppia / sillä he tiesit sen / ettei HERra Christus turhan sitä wertausta puhunut / mutta hän ymmärsi sen cansa jotakin suurta ia corkiata oppia Erinomaisesta sentähden / että hän huusi ia sanoi : **Jolla owat corwat cuulla / se cuulcan.** Ja on jättänyt se Cansa yhden esimerkin caikille nijlle / jotca tahtowat olla HErran Christuxen opetuslapset / ia hänen sanans hedelmän cansa tehdä.

II. On HErran Christuxen wastauxesa / cusa hän cahtalaisesta joucosta puhu.

II. Responsio Christi qua ostendit duo esse genera auditorum.

I. Opetuslapsista / ia nijstä jotca heidän cansans olit ia tahdoit oppia sen wertauxen ulgostoimituxen.

I. Sunt Discipuli Christi.

Nijn hän sanoi: Teille on annettu tuta Jumalan waldacunnan salaius.

Tätä ensimäistä joucko HErra Christus suloisesta wasta / sentähden että he olit oppiwaiset / racastit Jumalan sana / sitä mielelläns cuulit / ia cosca eij he ymmärtänet mitä sanottin / nijn he kysyit / cuinga heidän piti sen ymmärtämän. Nijden tygö hän sano / **Teille on annettu tuta Jumalan waldacunnan salaisus** / cuin hän tahdois sano : Teille jotca tahdotta oppia ia tietä ulgostoimituxen ia oikian ymmärryxen tämän wertauxen päälle : Teille minä tahdon sen ilmoitta ia opetta. Taiwan waldacunnan Salaisuden cautta hän täsä ymmärtä caicki taiwaliset ia hengeliset lahiat / cuin on : Syndein andexi andamus / wanhurscaus ia ijancaickinen elämä /

jotca meille Jumalan sulasta armosta Christuxen ia hänen ansions tähden annetan / ia cutzutan Salaudexi Sentähden / ettei me meiden järken cansa nijtä taida käsittä.

2. Sunt illi qui audiunt parabolam nec tamen custodiunt neq; de vero intellectu sunt solliciti.

2. On nijstä jotca cwlit wertauxen / ia eij sitä sydämens päälle pannut eikä sen jälkin kysynyt.

Mutta muille wertauxen cautta / sen päälle / että waicka he näkewät / eij pidä heidän cuitengan näkemän / ia waicka he cuulewat / eij pidä heidän cuitengan ymmärtämän.

Tätä toista jouckoa HErra Christus nuhtele / jotca sen Sarnan ylöncatzoit / menit keskenn pois / ia eij sen ulgostoimitosta odottanet / ia sentähden on se heille tapattunut Jumalan oikean duomion jälken / että waicka he cwlit Jumalan sanan / eij he cuitengan ymmärtänet / ia oli heille ninquin eij he olisi ikänäns cwllet / ia anda sen käsa tietä / että enin joucko hänen cwlioistans olit Jumalattomat / ia jotca hänen sanans ylöncatzoit. Ja on HErra Christus ottanut nämät sanat Prophetan Esaian kirioituxesta / cusa näin seiso : **Mene ia sano tällä cansalla / cuulcat ia älkät ymmärtäkö / catzocat ia älkät nähkö : Coweta tämän cansan Sydän / ia anna heidän corwans olla cuuroina / Sokaise heidän Silmäns ettei he näge Silmillens / taicka cuule corwillans / taicka ymmärdä heidän Sydämens cansa / ia heitäns käändäisit ia tulisit autuaxi.**

Esa. 6.

Yhdesä Summasa. Ninquin täsä owat ollet cah-

talaiset cuuliaiset hywät ia pahat / Nijn HErra Christus sano / että ne hywät ia oppiwaiset / jotca Jumalan sana racastawat ia tahtowat oppia / tulewat Jumalan waldacunnan salaisuden tundon. Mutta nijlle pahoille jotca hänen sanans ylönçatzowat / sano hän / että heidän pitä tuleman soklaxi / ia cwroixi / että waicka he Jumalan sanan cwlewat / eij he cuitengan ymmärdä.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Opeme / ettei meidän pidä meidän tyhmyttäm ia taitamattomuttā salaman eli peittämän / mutta ilmoittaman meidän oppi isillem ia Sarnamiehille eli muille Jumalisille inhimisille / ia heille kysymän / senpäälle että he oppisit oikein ymmärtämän Jumalan sanan ia sen Christilisen opin / ninquin HErran Christuxen opetuslapset owat tehnet / ia kysynyt hänelle / mikä oli se wertaus / cuin hän oli heille sanonut / ia cuinga heidän piti sen ymmärtämän. Sillä me caicki oleme luonosta hitaat oppeman ia käsittämän Jumalan sana / eikä taida sitä ymmärtä itzestäm / omasta woimastam ia wäestäm / Ninquin P. Pawali sanopi Corintherin tygö: Ettei se luonolinen inhiminen woi käsittä / sitä cuin Jumalan on / Sillä Jumalan sana on ninqujn yxi kijnisuliettu ia lukittu kiria / jota eij yxikän awata eikä lukia taida (ninquin Esaias Propheta sano) ilman sen pyhän Hengen ylöswalistosta. Ja sentähden pitä meidän Jumalan sana wisusti cuuleman / tutkisteleman ia kysymän / sillä sen cautta me taidamme tulla oppenexi ia oikean ymmärröxen päälle / Jumalan P. Sa-

I. Nemo ignorantiam suam occultet.

1. Cor. 2.

Esa. 29.

nasa. Ninquin yxi opetuslapsi / joca johongun oppin hänens anda / taicka Kirialistn konstein / taicka käsiwirtaan eli muihin mitä se taita olla. Costa hän pyytä oppia / pane mielens mitä hän cuule eli näke / usein kysy hänen Mestarillens / nijn hän tule oppenexi / ia nijstä tulewat caickein parhat ia oppenet miehet. Nijn mös ne / jotka Jumalan sana wisusti ia ahkerasti cwlewat / kätkewät / mielens panewat ia usein kysywät / nijstä tulewat parhat Christityt. Ninquin Schoulusa luetan:

Sæpe rogare, rogata tenere, retenta docere,
Hæc tria discipulum faciunt superare Magistrū.

Se on: Usein kysyä ia nijtä kätkiä ia muille sällens opetta. Ne colme Opetuslapsen tekewät / että he käywät ylitze heidän Mestarinsa. Ja Isocrates sano: Si fueris cupidus discendi, plurima disces, se on: Jos sinä olet ahkera oppiman / nijn sinä pallo opet. Mutta sitä wastan / jotca tekewät itzens oppenexi / lwlewat caicki taitawans / ia owat nijn coriat / ettei he tahdo keltäkän kysy / ne pysywät heidän tyhmydesäns / ia eij ikänäns tule oppenexi. Sarnamiehet pitä mös oleman walmit opettaman ia ojendaman heidän cwlioitans / wastaman heitä Sulоisilla sanoilla / ninquin meidän HERra Christus on tehnyt hänen opetuslastens cansa.

2. *Discimus Deum neminem ex sua gratia & rerum cœle-*

II. Että HERRA Christus täsä sano: Teille on annettu tuta taiwan waldacunnan salaisus / mutta muille wertauxen cautta. Sijtä me opeme / ettei JUmala ketäkän ulgosulis

hänen

hänen armostans/eikä taiwan waldacunnan salaudesta/ jotca hänen sanans mielellans cuulewat ia oxpia pyytäwät. Mutta caickia nijtä wastan otta ia anda heidän tuta taiwan waldacunnan salaisudet: Mutta ne/ jotca Jumalan sanan ylönceatzowat/ laiscasta cwlewat/ jolla eij yhtäkän halu ole oppia eikä ymmärtä: Nijlle se mös pitä tapattuman Jumalan oikian duomion jälkin/ heidän kijttämättömydens/Sydämen cangeuden/ia Jumalan sanan ylönceatzen tähden/ että waicka he näkewät/ eij pidä cuitengan heidän näkemän/ia waicka he cwlewat/ eij heidän pidä cuitengan cwleman. Eij sentähden että Jumala eij tahdo sitä/ ettei heidän pidä tuleman Euangeliumin tundon. Sillä Jumala anda Sarnata ymbäri caiken mailman hänen Euangeliumins ia tahto että caicki sen wastan ottaisit/oppisit ia autuaxi tulisit: Mutta sentähden/ että he ylönceatzowat sen wälicappalen/ nimittäin/hänen P. sanans/jonga Jumala on armostans andanut inhimisille/ ia eij taida sitä wastan otta. Ja nijn eij ole Jumalan yhtäkän syytä sijhen/ jota meille taritze hänen sanans/ ia tahto että caicki pidäis autuaxi tuleman. Mutta inhimisten oma syy on/jotca eij tahdo Jumalan sana racasta sitä cuulla ia kätkiä. Josta mös P. Pawali sano: Sentähden ettei he ottanet rackauttaa totuden puolen/ että he autuaxi tulisit. Sentähden Jumalan pitä lähettämän heille/ wäkewän exytöxen/ nijn että heidän pitä walheita uscoman/ Senpäälle että caicki ne pitä duomittaman/ jotca eiwät totutta usconet/ mutta pitäwät haluns wäärytes en. Sentähden jota tahto Jumalan waldacunnan salaisudet tietä/ ia autuaxi tulla:

sliũ cognitione excludere.

2. Theß. 2.

Hänen pitä racastaman Jumalan sana / cwleman sitä wisusti caiken Sydämen halun cansa / nijn hänen annetan se tuta ia käsittä.

Colmas Osa.

Analysis Tertiæ partis Quinq; in se continens Membra.

TÄhän asti me olema cwllet täsä Sarnasa sijtä wertauxesta / jonga HErra Christus puhui cansan tygö / ia opetuslasten kysymisestä: Täsä Colmanes ia wijmeises cappalesa me saame cuulla / sen wertauxen ulgostoimitoxesta / cusa meille on wijsi cappaletta.

I. *Seminis explicatio.*

I. On Siemenestä cuca se on.

Nijn on tämä se wertaus: Se Siemen on Jumalan sana.

Ensistä HErra Christus täsä ulgostoimitta sen siemenen / jonga kylwäjä / se on / inhimisen poica itze Herra Christus kylwi / ia sano / että se on Jumalan P. sana / ia anda sen cansa tietä / ettei se ole jocu catowainen siemen / mutta yxi taiwalinen ia catomatoin siemen / nimittäin / eläwän Jumalan sana / jonga hän cutzu siemenexi.

1. Sentähden että ninquin Pellon Siemen eij taida caswa ia hedelmätä canda / jollei Jumala sijhen anna hänen hywästisiugnauxens: Nijn mös Jumalan sana / eij hedelmätä taida tehdä / jollei Jumala awa inhimisen sydändä / ninquin ne wanhat owat sanonet. Frustra laborat lingua docentis, nisi Spiritus DEI operat fidem in cordibus eorum: Se on: Tyhiän

opettajan kieli työtä teke / Jollei Jumalan Hengi waicuta Sydämes usco.

2. Ninquin Siemenestä eli jywästä Leipä leiwotan / jolla inhimisen rwmis ylhellä pidetän: Nijn on mös Jumalan sana elämän leipä / jolla inhiminen elä. Ninquin Chrysostomus sano: Cibus animæ, est verbum Dei, se on: Jumalan sana on Sielun ruoca.

3. Ninquin Siemen eij yhtäläisen maahan lange / eikä yhdellä muoto hedelmätä tege / mutta sen jälken cuin maa on: Nijn mös Jumalan sana / eij yhdellä muoto tege hedelmätä / mutta sen jälken cuin inhimiset owat jotca sen cuulewat. Sillä ninquin HErra Christus täsä wertauxes sano: Muutamat langeisit tien ohen / muutamat kiwē päälle / muutamat Orjantappuritten secan / mutta muutamat hywän maahan.

II. On sijtä ensimäisen osan ulgostoimitoxesta. II. *Primum Genus auditorum.*

Mutta jotca tien ohen langeisit / owat ne jotca cuulewat / sijtte tulepi perkele ia ottapi Siemenen heidän Sydämestäns / ettei he uscoden wapaxi tulisi.

Tämän ensimäisen joucon ewliaiset ulgostoimitta HErra Christus / nijn että se on yhden Pellon wertainen / johonga hywä Siemen kylwettin / mutta että se on yxi tie joca pellon läpitze käipi / sentähden eij se taida casva eikä hedelmätä tehdä. Ja wetä meidän HErran täsä sijhälle caxi syytä / mingätähden tämä siemen eij tege hedelmätä täsä ensimäisen joucon sananewliaisisa.

1. Syy on / että he owat ninquin yxi tie pellosa / ia andawat polkia ia tallata sen hywän Siemenen / nijn

ettei se taida casva eikä hedelmätä tehdä. Sillä ninquin yxi Tie/joca eij kynnetty eli auran cansa ylösajettu ole/eij taida caswa. Nijn mös inhimisten Sydän on / cosca se Jumalan Lain cansa eij ole hywin ylösajettu ia walmistettu / eij taida caswa / sillä se Saastainen Hengi käypi / ia waelda sijnä/ pitkin poiken / ia yllyttä händä endisihin Syndein / nijn että se Siemen / Jumalan sana/ eij taida sijnä caswa eikä hedelmätä tehdä. Sillä cusa Synnisä eletän/ wastan Jumalan käskyä ia oma tundo/ Sijnä Jumalan sana eij saa sia.

2. Syy on / että se rietas Hengi perkele /jonga inhiminen hänen Syndisen elämäns cansa cutzu hänen tygöns/otta sen taiwalisen Siemenen Jumalan P. sanan/ hänen mustain / pitkäin ia hirmulisten kyndeinsä cansa / ulgos sydämestä. Sillä ninquin Linnut lendelewät kylwön aicana / nouckiwat ia Syöwät Siemenen pois pellosta / lijatengin sijtä paicasta joca eij ole kynnetty / eikä mullalla hywin peitetty. Nijn mös perkele lendele ymbärins / cosca Jumalan P. sana kylwetän ia sarnatan / ia noucki Jumalan sanan ulgos Sydämestä. Ja että Christus sano täsä: owat ne jotca cuulewat/ sen cansa hän tietä anda/ ettei hän täsä puhu pacanoista / Turkeista ia muista/ joilla Jumalan sana eij ole / Mutta nijstä jotca owat Jumalan Seuracunnasa ia cwlewat Jumalan sana / että sijtä joucosta on se ensimäinen osa cwlioita jotca waiwon ulconaisten corwain cansa cwlewat sanan / ia nissä eij taida Jumalan sana hedelmätä tehdä/ sillä se mene yhdestä corwasta sisälle ia toisesta ulgos/ Ja ne owat ne / jotca laiscasta cwlewat Jumalan sanan/ owat suruttomat / ia eij sitä catzo jos Jumalan sana heisä hedelmän teke taicka eis.

III. On sen toisen osan ewliain Ulgostoimitoxesta. III. Secundum Genus auditorum.

Mutta jotca kiwen päälle langeisit ne owat/ cosca he cuulewat/ ottawat he ilon cansa wastan/ ia eij ole heille jwrta/ hetkexi he vscowat/ ia kiusauxen aicana he poislangewat.

Tämän toisen osan HErra Christus wetä yhden kiwisen pellon werraxi/ josa Siemene eij taida jwrtua eikä caswa/ käypi ensistä ylös/ mutta eij cuitengan taida caswa/ eikä hedelmätä tehdä/ sentähden ettei heille ole jwrta. Ja ymmärtä täsä HErra Christus ne ulcocullatut/ häälywäiset ia huikaldelewaiset inhimiset/ joilla eij ole yhtäkän wahwutta/ ensistä he owat olewanas parhat sanan ewliat (ninquin Oseas Propheta sano: Owat palawat ninquin yxi leiwoin ugni joca palawaxi tehdän: Ottaman ilon cansa Sana wastan/ mutta eij cuitengan ole Pysywäiset/ Sillä cosca risti ia wastoinkäymys päälle tule/ että heidän pitä Jumalan Sanan ia Euangeliumin tunnustoxen tähden jotakin kärsimän/ luopuwat he sijtä pois. Ja että Christus sano täsä/ eij ole heille jwrta/ sen cansa osotta hän Syyn/ mingätähden ne eij tege hedelmätä/ nimittäin/ Sentähden että he ewlewat ainoast ulconaisten corwain cansa sanan/ ia eij anna jwrtua Sydämesä. Hetkexi he vscowat/ mutta waiwan/ wastoinkäymisen ia kiusauxen aicana he poislangewat: Cosca myötäkäymys on/ ia he lewosa ia rauhasa saawat olla ilman waiwata/ nijn he owat hywat Christityt: Mutta cosca waiwan aica tule/ nijn he luo- Osea. 7.

puwat cohta pois. Nämä tahdoisit sitä Christusta ia sitä Euangeliumita / joca olisi ilman ristitä / ia tahdoisit cuitengin tulla autuaxi / Jollei he täsä mailmasa mitäkän risti kärsimän piddäisi.

IV. IV. Cappale on Colmanen osan ulgostoimitoxesta.

Tertium Genus auditorum. **Mutta jotca Orjantappuroin langeisit owat ne / jotca cwlewat ia poismenewät / ia tucautetan surusta / rickaudesta ia elämän heckumasta / eikä hedelmätä canna.**

Tämä Colmas osa jonga HErra Christus wetä yhden Pellon werraxi / cusa Orjantappurat caswawat / cosca Siemen sijhen kylwetän / eij se taida sijnä caswa. Ja nimitetän täsä colminaiset Orjantappurat.

1. *Cura & sollicitudo.* 1. On Suru / cusa hän eij ymmärrä sitä Surua / cuin itzecukin Pitä hänen wirasans pitämän / mutta sen ylönpaldisen surun / cuin inhimisillä on ruumin elatoxesta / ia oikein sanoin / hän ymmärtä ahneuden sen cansa / cosca inhimisille kyllä on / ia eij taida sijhen tytyä / mutta wielä enä tahto ia pyytä. Ja tämä ahneus on alcu caicken pahuten / Ninquin P. Pawali sano: *1. Tim. 6.*

2. *Divitiæ.* 2. On Rickaus johonga se Siemen Jumalan sana langepi / jonga cansa HErra Christus eij ymmärrä sitä rickautta / joca oikein ia wacudella saadan / Sillä se on Jumalan lahja. Ja ninquin Syrach sano: Rickaus On hywä cosca se käytetän oikein ilman Synnitä. *Syrac. 13.* Mutta sitä rickautta hän ymmärtä / jota inhiminen racasta ia Sydämens pälle pane. Sillä se saatta inhimisen wahingon / Ninquin P. Pawali sano: *1. Tim. 6.* Ne jotca tahtowat tulla rickaxi / langewat kiu-

sauren ia paolan / ia moninaisen tyhmän ia wahingollsen halun / ia upottawat Inhimisen cadotuxen.

3. On elämän Hekuma / cosca Inhiminen täsä mailmas eläpi lihan himon jälkin / ia tekepi mitä liha tahto / on aina ilosa ia riemusa ylönsyömisesä ia juomisesesa / haureudesa ia muusa hecumasa. 3. Voluptates.

Nämä owat ne Colminaiset Orjantappurat / jotca sen P. siemenen Jumalan sanan owat suurexi estexi / ettei se taida caswa ia tehdä hedelmätä.

V. On sen Neliänen osan Wlgostoimitos. V. Quartum Genus auditorum.

Mutta jotca hywän maahan / owat ne / jotca sanan cwlewat / ia kätkewät hywäsä ia toimelisesa Sydämesä / ia saattawat hedelmän kärsimisesä.

Tämän Neliänen osan cwlioista / wetä HErra Christus hywän Maan eli pellon wertaisexi / johonga siemene kylwetän ia teke sisnä hedelmän. Ja ymmärtä sen cansa ne / jotca owat wiriät ia ahkerat sanancwliat / ia kätkewät sen / eikä anna heitäns sijtä pois estä jongun syyn tähden. Ja ulgosmala HERRA Christus tämän Wijmeisen osan colmella muodolla.

1. Että he Sanan cwlewat Sydämestä suuren ahkeruden cansa / ia caicki estet tyköns poispanewat / nijn ettei Perkele saa heidän Sydämistäns sana poisotta / eikä kiusauxesta anna itziens ylitze woitetta / eikä ahneudesta ia rickaudesta / eikä elämän hecumasta sitä poiswietä.

2. Että he kätkewät hywäsä Sydämesä /

ajattelewat senpäälle/ia muistawat eikä sitä unhoda. Ja nämä owat ne kosta HErra Christus sano P. Lucan tykönä: Autuat owat ne jotca cwlewat Jumalan sanan ia käткewät sen.

Luc. 11. Matt. 13.

3. Ne tekewät hedelmän kärsimisesä. P. Matthæuxen tykönä seiso: Että muutamat tekewät Satakertaisen / muutamat cwden kymmenen kertaisen/monicahdat colmenkymmenen kertaisen hedelmän. Se on/he tekewät heidän ahkerudens P. Hengen awun ia woiman cautta / että he eläisit ninquin Jumalan lapset hänen käskyns ia sanans jälkin / Pyhydesä ia Wanhurscaudesa. Ja että HErra Christus pane tähän sen sanan/kärsimises / anda hän sen cansa tietä / nijnen Christilisten inhimisten onnen täsä mailmasa. Sillä ninquin Siemenen ia maan hedelmän pitä kärsimän caickinaiset ilmat: Satet / lumet / raket / twlet / tuiskut / ia muut sencaldaiset: Nijn pitä mös ne jotca oikiat sananewliat owat / caickinaiset ristit ia wastoinkäymiset kärsimän. Sillä se saastainen Hengi Perkele / ylösherättä heitä wastan caickinaista waiwa täsä mailmasa. Ja ne jotta Jumalisesta elä tahtowat Christuxesa Jesuxesa heidän tule wainomista kärsiä/Ninquin P. pawali sano. Ja näin meidän Herra Christus opetta täsä wertauxesa / että wähin osa tule autuaxi. Eij hän täsä puhu pacanoista joilla eij Jumalan sana ole: Mutta hän puhu nijstä joilla Jumalan sana on / joca on wähä joucko/ia sano/ että nijstäkin waiwoin neliäs osa tulcpi autuaxi.

2. Tim. 3.

Loci communes tertiæ partis.

Opetuxet Colmanesta Cappalesta.

I.

Monemur de vi & efficacia verbi divini.

I. Että HErra Christus wetä täsä hänen pyhän Sanans Siemenen werraxi / sen cansa meille muistutetan Jumalan sanan wdestä ia woimasta: Sillä ninquin siemen joca pelton kylwetän canda hedelmän/ nijn mös Jumalan P. Sana inhimisisä teke hedelmän ia saattapi ijancaickisen elämän. Sentähden se cutzutan ijancaickisen elämän sanaxi. Ja Apostoli Hebræerin tygö Sanopi: Jumalan sana on eläwä ia wäkewä/ia teräwämbi cuin jocu caxiteräinen miecka ia käypi läpitze / sijhen asti että se Sielun ia Hengen eroittapi. Nijn mös David Psalmista sano: Sinun sanas on minun ialkani edesä lyhty / ia yxi walkeus minun teisäni. Samallamuoto mös P. Petari Apostoli cutzu Jumalan sanan catomattomaxi Siemenexi/cusa hän sano: Racastacat teitän kestenän puhtasta Sydämestä/ninquin ne/ jotca owat wdesta Syndynet / eij catowaisesta Siemenestä / mutta catomattomasta/ joca on eläwän Jumalan sana/joca Pysypi ijancaickisesta. Tästä catomattomasta Siemenestä ne Christityt / Jumaliset ia ne wanhurscat inhimiset syndywät. Sillä ninquin pellon Siemene canda hänen omau hedelmänsä / ia itzecukin Siemenestä caswa sencaltainen hedelmä/ cuin Siemen on/nijn että Nisusta caswa Nisu/ Rukin siemenestä ruis / ohrista ohrat/ ia cauroista caurat. Nijn mös Jumalan sanasta caswawat Christiliset ia Jumaliset inhimiset ia ijanckaickisen elämän perilliset. Mutta jos

Hebr. 4.

Psal. 119.

1. Petr. 1.

tämän P. siemenen Jumalan Sanan pitä meisä hedelmän tekemän / niin pitäpi peldo / se on / inhimisten Sydän / Jumalan lain cansa Pehmitettämän / ia muriaxi tehtämän. Ja ninquin Siemen eij taida caswa eikä hedelmätä canda / jollei Jumala anna hänen hywästisiugnauxens siihen : Niin mös se taiwalinen Siemen eij taida caswa / eikä hedelmätä tehdä / ilman Jumalan hywästisiugnauxeta. Eij se seiso Sarnamiehen / eikä sanancwlian woimas / mutta sen woimasa / joca caswon anda / nimitäin / Jumalan Caickiwaldian. Samallamuoto / ninquin Pellon Siemen / eij cohta caswa täydelisestä / mutta ensistä tule Oraxilla / sitte päälle / ia wijmein täydelle sywälle / josta leipä leiwotan / jolla inhiminen rawitan ia Hengi ylhällä pidetän : Niin mös inhiminen eij cohta tule täydelisexi / mutta aina päiwä päiwäldä Jumalan sanan cautta enätyxi / wahwistetuxi / ia siihen ijancaickisen elämän ylöspidetyxi.

2. *De malitia Sathanæ impedientis auditum Verbi divini.*

II. Opeme / cuinga se Saastainen hengi Perkele pyytä aina estä / ettei Jumalan sana tekisi Inhimisis hedelmätä / Ja on niin rohkia ia häwetöin / että hän tule cansa siihen cocouxen / cusa se Siemen / Jumalan P. sana kylwetän ia Sarnatan / ia pane caiken ahkerudensa siihen / ettei se tulis inhimisen Sydämehen / mutta menisi toisesta corwasta ulgos jällens / Ja jos se tule Sydämen / niin hän wetä sen hänen mustain kyndeisä cansa siitä wlgos / ettei se siinä iwrtuisi / caswaisi ia hedelmätä tekisi / ia eij tahdoisi että jocu tulis autuaxi. Mutta että hän saisi heitä wetä hänen pimeyden waldacundans. Hänellä on monda juonda ia couckua / jolla hän köyhät inhimiset öngi / ia pyytä estä / ettei Jumalan sana saisi sia in-

himisten

himisten Sydämes. Hän teke inhimisen laiscaxi ia surut-tomaxi/ ettei hän wisusti taida Jumalan sana cuulla: Ja waicka hän ulconaisten corwain cansa sen cuule / nijn hän estä / ettei inhiminen taida sitä käsittä / eikä sen sälkin elä. Ja pyytä estä / ettei inhimiset kirckon menisi / mutta olisit cotona / taicka menisit muille asioilla / ia teke heidän Sydämens tämäncaltaiset ajatoxet. Mitä sinä nyt kirckon menet / cowa ilma nyt on / ia pitkä matca / parembi on ettäs cotona olet / taicka menet suoman / corttia lyömän ia leikitzemän / nijn sinä paremin woit arkian työtä tehdä. Mutta jos inhiminen mös Kirckon mene / nijn hän monda estettä hänen eteens wetä: Taicka hän siellä teke hänen uneliaxi ia rascaxi / ettei hän woi Silmiäns ylöspitä/taicka lyckä hänen Sydämehens muita ajatoxia: Eli hän yllyttä händä muinen cansa puhuman/ sinne tänne catzeleman / ia ajatteleman / ia monda muuta sencaldaista estettä/ hän wetä inhimisen eteen: Sillä hän sen kyllä tietä / että jos Jumalan sana saapi juurtua ia caswa inhimisen Sydämesä ia hedelmätä tehdä / nijn eij monda tule hänen waldacundans. Ja sentähden hän caiken hänen ahkerudens sijhen pane / ettei Jumalan sana saisi sia inhimisen Sydämesä. Senpäälle on meille monda Esimercki cuinga hän io mailman algusta on sen tehnyt. Sillä cohta cosca Jumala oli luonut inhimisen / ia oli kylwänyt sen pyhen siemenen Esiwanhembain sydämin/ nijn perkele cohta tuli hänen pahan juonens ia myrkylisen kielens cansa / ia teki yhden toisen wlgostoimitoxen sen sanan päälle / cuin Jumala oli puhunut heidän tygöns / ia sanoi: Eij teidän pidä cuolemalla cuoleman / sillä Jumala tietä jos te syöttä/ Gen. 3.

wihsauden

wissauden puusta / nijn pitä teidän Silmän aukeneman / ia tuletta ninquin Jumala, Ja nijn otti Jumalan sanan heidän Sydämestäns pois / ia saatti heitä sen cautta / ijancaickisen cuoleman ia cadotuxen. Nijn hän
Gen. 4. mös teki heidän poicans Cainin cansa / otti Jumalan sanan hänen Sydämestäns pois / ia yllytti händä tappaman hänen oma weliens. Samallamuoto hän mös teki
Ex. 14. Cuningan Pharaon cansa / otti sen sanan hänen Sydämestäns / jonga Moyses ia Aron Jumalan käskyn jälken puhuit hänen tygöns / nijn ettei hän cuullut heitä / ia sentähden upotettin punaisen meren caiken hänen Sotawäkens cansa. Saulin Historia mös sen osotta ia todista / jonga Sydämestä hän mös otti Jumalan sanan pois / cuin Samuel Propheta oli hänen tygöns puhunut. Ja sitte cuin Saul hyljättin Jumalalda pois / surmaisi hän itzens. Dawid Cuningalle oli Jumalan sana ia käsky / mutta perkele otti hänen Sydämestäns sen
1. Sam. 15.
2. Sam. 2.
Matt. 27. pois / ia saatti hänen huoruten ia miestappon. Judas Iscarioth joca oli HErran Christuxen oma opetuslapsi / mös hirtti itzens / sitte cuin Perkele oli ottanut Jumalan sanan Sydämestä / ia saattanut hänen pettämän ia myymän hänen Mestarins ylimäisille Papeille / colmen kymmenen hopia Penningin edestä. Sillä Rickalle miehelle / joca eli jocapäiwä herculisesta oli Moyses ia Prophetat / mutta Perkele otti sanan hänen Sydämestäns pois / ettei hän cuullu heitä / ia sentähden tuli helwettijn. Ja monda muuta sencaltaista Esimerckiä on pyhäsä Raamatusa / jotca osottawat / että Perkele otta Jumalan sanan ihmisten Sydämest pois / ia wielä nyt teke sen / ia sen cautta saatta monda ijancaickisen cadotuxeen.
Luc. 16.

xeen. Sentähden pitä meidän oleman walpat / ia cawaitzaman meitän sen pahan Hengen cawaluxista ia rucoileman Jumalata / että hän pois estäisi / särkisi ia tyhjäxi tekisi Perkelen pahat neuwot ia juonet / ia meitä warjelisi / ettei hän saisi meitä wahingoita.

III. Tästä toisesta soucosta Sanankwlioista me 3.
opeme / ettei sijnä ole kyllä / että me cwleme Jumalan sa- *Non satis*
nan / mutta että me sen kätkeme / sijnä loppun asti wah- *est audire*
wana pysyme / ia eij sijtä kiusauxen aicana poisluowu. *verbum*
Sillä se rietas Hengi Perkele etzi caicki tilat / cuinga hän *DEI, sed*
saisi estä inhimisen Jumalan sanasta pois. Ja saatta in- *etiam ad*
himisen päälle moninaiset ristit ia waiwat / senpäälle / että *finem wsq;*
hän swtuisi Jumalan sanaan / ia sijtä poislangeisi. Nin- *perseuerare.*
quin hän monda inhimistä on kiusauxen cautta Jumalan sanasta poiswetänyt / jotca ensistä owat ilon cansa wastanottanet / ia sijtte kiusauxen cautta poislangewat. Cosca Jumala lähetti Mosexen Israelin cansan tygö / et- *Exod. 4.*
tä hänen piti vlgosjohdattaman heitä Egyptin maalda / nijn olit he iloisans että Jumala oli catzonut heidän tuscans päälle / Mutta sijtte cosca heidän työnsä caxikerraisesta enättin / Cuningan käskyn jälkin / nijn he rupeisit napiseman Mosesta ia Aronia wastan / ia sanoit: Te oletta tehnet meitä haiseman Pharaonin ia hänen palwelians edesä / ia andanut miekan hänen kätens / tappaxens meitä. Nijn mös ne waiwat / joista Jeremias Propheta kirioitta / owat näliän ia So- *Ier. 44.*
dan tähden ylönandanet Jumalan sanan / ia uffrawat taiwan drötningille / se on / taiwan tähdeille. Samalla muoto P. Petari Apostoli / nijn cauwan piti HErran Christuxen cansa / cuin myötäkäymys oli: Mutta cosca

Matth. 26. HErra Christus kijniotettin ia wietin oikiuden etecn/nijn
2. Tim. 4. hän langeisi pois ia ylönannoi hänen. Demas ylön-
Gal. 4. annoi Pawalin hädän aicana. Galaterin cansa ensistä
otit P. Pawalin wastan / ninquin Jumalan Engelin /
mutta wijmein ylöncatzoit hänen. Cosca Jumala annoi
Euangeliumin opin tulla walkeuten / sen P. miehen Lu-
theruxen cautta / nijn caicki ilon cansa sen wastanotit/
kijtit Jumalata / että he sen päiwän olit elänet ia nähnet.
Mutta sijtte cuin kiusaus päädle tuli / nijn monda sijtä
pojes langeisit: Nijn se weliä nyt tapattu/että cosca myö-
den käyppi / nijn caicki tahtowat olla hywät Christityt /
mutta cosca kiusaus päälle tule/ nijn moni HErran Chri-
stuxen ia hänen Euangeliumins ylönanda. Sentähden
että Jumalan sana eij ole jwrtunut heidän Sydämi-
säns. Ja tule meidän sentähden nyt armon aicana cuul-
la Jumalan sana/ettei me kiusauxen ia jongun wastoin-
käymisen tähden sijtä poislangeisi / Mutta sijnä aina
wahwana pysysimme. Sillä ninquin HERRA Chri-
stus sano P. Mathæuxen tykönä. Joca loppun
asti wahwana pysy/ se autuaxi tulepi. Ja P. Peta-
1. Petr. 4. ri mana sanoden: Minun rackani/ älkät oudoxelco
sitä helletta/se on/kiusausta/ (joca teidän päälen tule)
ettei te kiusataisi / ninquin teille jotakin wttta ta-
patuisi / mutta paremin iloitca / että te kärsittä
Christuxen cansa / Senpäälle että te mös mah-
daisitte iloita hänen cunnians ilmestyxesä / Au-
4. tuat oletta tee jos Christuxen tähden pilca-
tan.

Avaritia divitiæ & voluptates sunt res perniciosæ.

IV. Opeme / cuinga wahingoliset owat tämän
mailman suru ia ahneus / rickaus ia elämän hecuma:

Sillä

Sillä ne estäwät ia poistucauttawat sen pyhän Siemenen Jumalan sanan / ettei se taida caswa ia hedelmätä tehdä / ia saattawat ijancaickisen cadotuxen. Sillä he inhimisen Sydämen / mielen ia ajatoxen nijn sisälle ottawat/ettei hän taida Jumalan Sana oikein cuulla eikä kätkeä. Ja ninquin P. Pawali sano: Ne iotca tahtowat rickaxi tulla / ne langewat monen kiusauxen ia Paulan/ia monen tyhmän ia wahingolisen halun ia himon. Sillä ahneus on yxi juuri caicken pahuten / jonga tygö monicahdoille on halu ia himo ollut/ia owat sen cansa exynet uscosta / ia itzellens tehnet suru ia murhetta. Mutta sinä Jumalan inhiminen cawata sencaltaisia/ seiso wanhurscauden / cunnialisuden / uscon/ rackauden / kärsimisen ia hiliaisuden jälken. Campa yxi hywä uscon campaus / seiso ijancaickisen elämän jälken / johongas mös olet cutzuttu / ia olet tunnustanut hywän tunnustoxen / monen todistajan edesä. Ja me tiedäme/ että rickaus eij ole itzestäns Syndi coska se oikein saadan ia cocon pannan / ia mös oikein käytetän: Sillä se on Jumalan lahja/ia hän anda sen kenelle hän tahto. Ja me luemma että pyhät miehet wanhasa Testamentisä Patriarchat/Abraham/ Jsaac/ Jacob/ Dawid / Salomon ia muut owat ollet sangen rickat. Mutta coska inhiminen pane Sydämens sen päälle/ sijnä kijnirippu/ se on Syndi/ia saatta inhimisen cadotuxen/ Ninquin meille on esimercki sen päälle rickasa miehesä / jonga pelto cannoi palio hedelmätä / ia ajatteli itzellens mitä minun pitä tekemän / Sillä eij minulle ole mihingä minä panen minun hedelmän/

1. Tim. 6.

Divitiæ per se non sunt peccatum.

Luc. 12.

Sen minä tahdon tehdä / minä tahdon maahan lyödä
minun aittani / ia tehdä suuremat / ia sijhen minä tah-
don coota minū rijstani/ia tahdon sano minun Sielulani/
Racas Sielu / sinui ombi suuri wara monexi wuodexi
pandu / tege Sinullas hywiä päiwä / Syö / juo / ole i-
loinen: Mutta Jumala Sanoi hänen tygöns: Sinä
Tompeli / tänä yönä sinun Sielus sinulda poiscutzu-
tan/ cuca sijs pitä saaman sen cuin sijnä olet walmista-
nut Nijn se mös tapattu (sano HERRA Christus)
joca hänellens cocopi tawarata / ia eij ole ricas Jumalan
edesä. Ja pane meidän HERra Christus cohta sen pe-
rän yhden manauxen ia sano opetuslapsillens. Sen-
tähden sanon minä teille / älkätte murhettico tei-
dän Hengē edestä/ mitä teidän pitä syömän taic-
ka teidän ruumin edestä / millä teidän pitä wa-
tettaman teitän. Samallamuoto mös tämän elämän
hecuma on suuresta wahingolinen / ia ninquin Orjan-
tappurat Pellosa / tucautta sen hywän Siemenen/Ju-
malan sanan / ettei se saa caswa ia hedelmätä tehdä. Sil-
lä ne joca eläwät hecumasa/ilosa ia riemusa / herculise-
sa elämäsä / ylönsyömisesä ia juomisesa/ corcudesa/ huo-
rudesa / salawuotesa ia muisa sencaltaisisa synnisä/ cuin-
ga ia millä omalla tunnolla / ne taitawat cuulla Juma-
lan sana. Ne owat ninquin ohdacket Nisuin seasa / ia
2. Petr. 2. eij taida hywä hedelmätä tehdä. Ja ninquin [illegible]. Petari
sano: Ne pitäwät ilon edestä / että he eläwät asa-
lisesa hecumasa / owat ilkeydesä ia saastaisude-
1. Petr. 2. sa / ia sentähden mana hän Sanoden: Rackat weliet/
minä manan teitä ninquin muucalaisia ia oudosa/
että te pidätte itzens lihalisesta himosta/jotca so-

tiwat Sielua wastan. Tätä manausta tule meidän caickein Seurata / ia poispanna meidän tykööm ne Orjantappurat / jotca pois tucauttawat sen taiwalisen siemenen Jumalan pyhän sanan.

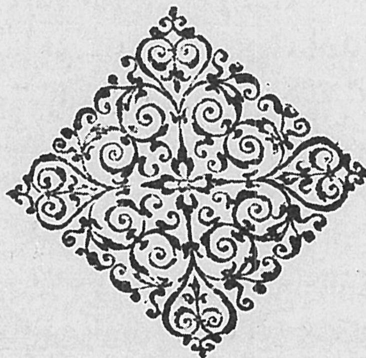
V. Opime tästä Colmanesta cappalesta / että sangen harwat owat ne jotca Jumalan sanan Sydemestäns cwlewat ia kätkewät / ia waiwoin neliäs osa nijstä jotca owat Seuracunnasa / ia nijnen cußutuin joucosa / joca on hywä maa / josa Jumalan P. sana hedelmän teke. Ja sentähden mös owat harwat / HErran Christuxen oman sanan jälkin / jotca autuuden ia ijancaickisen elämän periwät. Ja on se sangen surkia ia wiheljäinen asia: Ettei waiwoin pacanat / Turkit / Juuttat / pawin joucko / ia mwt wäärät lahcocunnat / joita suurin osa ia enin joucko mailmas on / tule cadotetuxi: Mutta mös sijtäkin wähästä joucosta / jotca Jumalan Seuracundan on cußutut / ia hänen Sanans cuulewat / colme osa tule cadotetuxi. Ja se tapattu oman Inhimisten syyn tähden / jotca eij Sydämestä Jumalan sana cuule ia kätke / Sillä Jumala taritze hänen armons ia Sanans caikille / ia tahdois että caicki piddäis autuaxi tuleman. Mutta inhimiset eij taida Jumalan sana wastan otta / eikä hedelmän cansa sitä cwlla ia kätke. Mutta andawat Perkelen sen Sydämestäns otta ulgos / ia nijn he kiusauxen aicana poislangewat / taicka andawat sen pois tucattua ahneudesta / rickaudesta / ia tämän elämän hecumasta / ninquin itze HERRA Christus täsä sano ia todista. Ja Esaias Prophcta sangen sen ylitze walitta Sanoden: Cuca uſco meidän sarnan. Senpädle on monda Esimercki P. Ramatusa. Noah se Wanhurscas Sar-

5. Pauci sunt qui verbum DEI cum fructu audiunt, proinde pauci quoq; salvamur.

namies ennen weden paisumusta / Sarnaisi / opetti ia manaisi sitä ensimäistä mailma paranoxen : Mutta caicki sen ylöncatzoit / ia eij tahtonet hänen Sarnans wastanotta. Ja sentähden mös caicki upotettin weden alla/ niijn ettei yxikän sijtä päsnyt. Mutta waiwoin Noah itze
Gen. 8. cahdexandena/ ia nijstä yxi nimittäin Cham/ Noen poica
Gen. 9. tuli pahastikirotuxi. Sodomasa eij löytty kymmenen
Gen. 18. wanhurscasta inhimistä/ Mutta waiwon Loth hänē wai-
Gen. 19. mons cansa ia caxi hänen tytärtäns/ia nijstäkin yxi/nimittäin hänen waimons/muutui Suola wahaxi/ Sentähdē
1. Reg. 12. että hän catzoi tagans HErran käskyä wastan. Egyptistä läxi ulgos ensistä Cwsi sata tuhatta miestä ilmain Waimoja ia Lapsia/ ia caxi nijstä waiwoin tuli sijhen luwattun Canaan maahan/nimittäin/ Joswa ia Caleb. Rechabean aicana langeisi kymmenen Sucucunda Israelis Epäjumalan palweluxen. Ja caxi sucucunda waiwoin jäit / ia eij nekän caicki ollet Jumaliset. Assyrias ia Persias oli waiwoin Colme miestä / Sadrach / Misach ia Abdenago / jotca eij cumartanet sitä cuwa/cuin
Dan. 3. Nebucodnezar Cuningas oli andanut ylösraketa. Elian Prophetan aicana oli mös Harwat Jumaliset inhimiset / että hän luuli yxinäns olewans / jota Jumala oikein palweli. Cosca HERRA Christus täsä mailmasa sarnaisi/oli sangen wähä Jumalisia inhimisiä/ jotca Christuxen tunnustit / nimittäin/ Maria/ Joseph/ Zacharias/ Elizabeth / Simeon ia Hanna Prophetissa. Ja cosca hän ristin päälle oli/ eij yxikän händä tunnustanut/ paitzi
Act. 17. Ryöwäritä. Cosca pawali Sarnaisi Athenas / tuli waiwoin Dionysius Areopagita ia yxi waimo Damaris nimeldä / ia monicahdat muut / jotca heitäns pidit

paulu-

Pauluxen tygo/ kätyxi oikian uscon. Ja wielä nyt nijn tapattu / että harwat owat ne jotca Jumalan sanan cwlewat/ kätkewät/ ia hedelmän tekewät. Ja sentähden cutzu HErra Christus ne wähäxi Laumaxi. Älä pelkä sinä wähäinen Lauma / Sillä teidän Isän hywä tahto nijn on / että hän tahto teille anda Waldacunnan. Luc. 12. Ja P. Matthæuxen tykönä sano hän: Käykätte sen ahtā portin läpitze/ Sillä se portti awara on/ ja se tie lawia joca wie cadotuxen/ ia moni sitä waelda: Mutta se portti on ahdas / ia se tie caita/ joca wiepi elämän. Mat. 17. Ja tästä nyt Sulietan ia päätetän / että suurin joucko mailmas tule cadotexi / ia wähin osa tule autuaxi/ joca on sangen cauhia / ia cuitengin on tosi / HErran Christuxen oman duomion jälkin. Tule sentähden itzecungin Christilisen Inhimisen hedelmän cansa Jumalan sana cuulla ia kätkiä: Sen-päälle että hän löyttäisin nijnen Vlgoswalittuden Seasa.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 18. Lugus.

NIjn otti Jesus tygöns ne caxitoistakymmendä ia sanoi heille/ Catzo me ylösmeneneme Jerosalemin/ ia caicki pitä täytettämän/ jotca kirioitetut owat Prophetain cautta inhimisen poiasta / Sillä että hän ylönannetan pacanoille / ia hän pilcatan / Häwäistän ia sylietän/ ia cuin he owat hänen ruoskineet / tappawat he hänen / ia colmandena päiwänä pitä hänen ylösnouseman. Ja eij he yhtäkän näitä ymmärtänyet. Ja oli tämä puhe heildä peitetty/ eikä he ymmärtänet mitä sanottin.

Nijn tapatui cosca hån låhestyi Jerichota/että yxi Sokia istui tien wieresä keriäten. Ja cuin hån cuuli cansan ohitzekäywän/ nijn hån kysyi / mikå se oli. Nijn sanoit he Hånelle/ että JEsus Nazarenus tåssä edeskåwi. Ja hån huusi ia sanoi: JEsu Dawidin poica armada minun påållåni. Nijn ne jotca edellä kåwit / nuhtelit håndå että hånen piti waickeneman. Mutta hån sitå enåmin Huusi / Dawidin poica armada minun påållåni. Nijn JEsus seisatti / ia kåski sen talutetta hånen tygönså. Ja cuin hån låhestyi / kysyi hån hånelle / ia sanoi / Mitås tahdot / että minun pitå sinun tekemån? Nijn hån sanoi / HERRA / että minå nåkyni jållens saisin. Ja Jesus sanoi hånelle Ole nåkewå / sinun uscos on auttanut sinun: Ja hån cohta saij hånen någyns / ia seuraisi håndå ia cunnioitti Jumalata. Ja caicki cansa cuin sen någit kijtit Jumalata.

Tämå Sunnuntai cutzutan Dominica Quinquagesima, Se on / wijdenkymmenen påiwån Sunnuntai: Sentåheden/että se on ninquin wijdes kymmenes påi- *Exordium ab appellatione hujus Dominicae dicti.*

wä ennen pääsiäis päiwä / ninquin sijtä edellis Sunnuntaina sanottin. Cutzutan se myös Dominica Esto mihi, joca nimi on otettu sijtä 31. Psalmista / cuin weisatan Messun ruwetes / cusa näin sanotan: Esto mihi in DEum protectorem & in locum refugi, ut salvum me facias. Se on: HERRA ole minulle yxi wahwa callio / ia yxi linna / että sinä autat minua. Joinen sanain cansa Jumalan Seuracunda rucoele / että Jumala tahdoisi händä wariella wastan caickia wihollisia. Mutta me wanhan tawan jälken tämän cutzume Paaston Laskias Sunnuntaixi / joca nimi on tullut meidän tygöm Pawin ioucolda / jotca tämän päiwän ia myös muut seurawaiset päiwät owat wäärin käyttänet ylönsyömisesä ia juomisesa ia muisa synnisä / ia alcanet heidän Paastonsa tähän aican. Niin palio cuin tähän Euangeliumin tule / on se yxi ennustos meidän HErran Jesuxen Christuxen pijnasta / cuolemasta / ia ylösnousemisesta / : Sillä hän itzestänsä puhu / Opetuslastensa cansa / matcalla käydesänsä / Hierosolyman päin / ia anda tietä mitä hän siellä piti kärsimän / ia että caicki piti täytettämän mitä Prophetain cautta oli kirjoitettu. Ja waicka ne sanat olit itzestänsä selkiät / cuin HErra Christus puhui / cuitengin olit ne Opetuslapsilda peitetyt / ettei he nijtä ymmärtänet. Sitälikin on meillä Täsä yxi Historia yhdestä köyhästä Sokiasta miehestä / jolle HERra Christus annoi hänen nägyns jällens / ia sen cansa osotti hänen Jumalisen woimans / ia tietä annoi / että hän on se totinen Messias / joca caicki taudit taita parata. Tämä Euangelium yhtensopi sen toisen käskyn cansa / cusa Jumala käske / että meidän pitä hän-

Summa Euangelij.

dä caikesa tuscasa ia hadasa auxi[illegible] : Ja sen [illegible]liänen ia wisdenen Vscon cappalen cansa / Sentähden että HErra Christus täsä puhu hänen pijnastans / cuolemastans ia ylösnousemisestans : Nijn mös sen wijmeisen Rucouxen cansa Isä meidän rucouxesa / cusa me rucoilemme / että Jumala meitä warielis caikesta pahasta / sielun ia ruumin waarasta.

Ja on meille täsä Euangeliumisa Caxi Cappaletta.

I. On HErran Christuxen Pijnan / cuoleman / ia ylösnousemisen ennustoxesta / nijn mös Opetuslasten heickoudesta. — *Propositio bimembris.*

II. On sijtä Sokiasta miehestä / jolle HERRA Christus annoi hänen nägyns jällens.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quatuor Circumstantias:

TAmän Ensimäisen Cappalen Euangeliista meille edespane neliän Asian haaran cansa.

I. Asian haara on sijtä ajasta / cosca tämä ennustos on tapattunut :

I. Circumstantia est temporis, quo Christus hæc prædixit.

Nijn otti JEsus tygöns ne caxitoista kymmendä ia sanoi heille : Catzo me ylösmenemme Jerusalemin.

Näillä sanoilla Pyhä Lucas tietä anda että se on silloin tapattunut / cosca HErra meni Jerusalemijn sille wijmeiselle Pääsiäis Juhlalle Opetuslapsens cansa / sijtte cuin hän oli täyttänyt hänen sarnawircans Judeasa / Galileasa ia Samariasa / Ja cosca se hetki tuli / että hänen piti itzens ufframan caiken mailman syndein edestä /

iäxi hän itze omasta hywästä tahdostansa Galileasta matcustaman Jerosalemin päin / ia otti caxitoistakymmendä Opetuslastans hänen cansans / jotca seisowat
Matth. 10. nimitetyt P. Mattheuxen tykönä/cuin on: Petrus, Andræas, Iacobus, Iohannes. Philippus, Bartholomæus, Thomas, Matthæus, Iacobus Alphäin poica/Iudas Thadæus, Simon cananeasta ia Judas Iscarioth. Nämä caxitoistakymmendä Opetuslasta HErra Christus otti hänen tygöns senpäälle / että heidän piti todistaman sekä hänen opistansa ia tunnustähdeistänsä / että hänen pijnastansa / cuolemastansa ia ylösnousemisestansa / ia sijtä sarnaman ymbäri caiken mailman / ninquin HErra Christus itze sano / P. Lucan ty-
Luc. 24. könä: Nijn on se kirioitettu / ia nijn piti Christuxen kärsimän / ia colmandena päiwänä ylösnouseman cuolluista ia sarnattaman hänen nimens paranosta / ia syndein andexi andamusta caickein cansain seasa / ruweten Jerosalemista. Ja te olette todistajat caickein näiden ylitze. Ja Apostolit-
Act. 1. ten tegosa sano hän: Teidän pitä oleman minun todistajani Jerosalemisa / Judeasa ia Samariasa / ia sijtte maan ären asti.

II. II. Asian haara on sijtä Personasta jota piti pacanoille ylönannettaman.

Circumstantiæ est Personæ gentib. tradendæ

Ja caicki pitä täytettämän / jotca kirioitetut on ihmisen pojasta.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta ia tietä anda / mitä piti tapahtuman Jerosalemisa hänen cansans / nimittäin / että caicki piti täytettämän / jotca kirioitetut owat Prophetain cautta / ia anda sen cansa tie-

tä/

tä / ettei se tapaturmasta ia ilman tietämätä tapattunut/ Mutta Jumalan caickiwaldian / ia sen P. Colminaisuden neuwosta / ehdosta / ia tahdosta joca oli nijn päättänyt ia sulkenut / että se nijn tapattuman piti. Ja cutzu hänens inhmisen pojaxi / sentähden / että hän on ottanut inhimisen luonon hänen pällens ia tullut inhimisexi.

III. On sijtä mitä Christuxen piti kärsimän / ia ylösluke täsä wijsi cappaletta / jotca hän Prophetain kirioituxesta ulgosotta.

III. *Modus quid Christus passurus est.*

1. Että hän ylönannetan pacanoille.

1. *Tradetur gentibus.*

Pacanan cansa täsä ymmärretän Pontius Pilatus / ia ne huoffuit cuin hänē allans olit / jotca olit caicki pacanat / Romin Keisarilda Jerusalemjin asetetut / sentähden ettei yxikän pidäisi capinata nostaman händä wastan. Täst seiso kirioitettu Psalmis: **Mixi pacanat Kiukutzewat / ia cansa turhia puhuwat. Cunnigat maan päällä nousewat ylös / ia HErrat / keskenäns neuwo pitäwät HErra ia hänen woideltuans wastan.**

Psal. 2.

2. Että hän pilcatan / häwäistän ia sylietän.

2. *Illudetur & contumeliis afficietur.*

Tästä oli Dawid cunnustanut sanoden HErran Christuxen Personasta: **Minä olen mato / ia eij inhiminen / inhimisten pilcka ia cansan häwäistös / caicki jotca minun näkäwät / syliestelewät minua / ammottawat suunsa ia wäändelewät pätänsä.**

Psal. 21.

Tämä kiriotus tuli täytetyxi sen ylimäisen Papin Caiphaxen huonesa / cusa HErran Christuxen caswoin syliettin ia rusicoilla lyötin.

3. Flagellabitur. 3. Että hänen piti ruoskittaman.

Ja cu'n he owat hänen ruosk'net.

Psal. 129. Tästä Dawid mös oli ennustanut sanoden: Ne kyndäjät owat kyndäneet minun selkäni päälle / ia tahtowat heidän waconsa peräta. Ja Esaian
Esa. 50. 53. tykönd selso: Minä pidin minun selkäni nijden puoleen / jotca minua löit: Hän piestin meidän ricoxem tähden / ia Posuttin meidän syndein tähden
Matth. 27. Tämä mös on täytetty silloin cosca Pilatus annoi ruoskitta Jesuxen.

4. Occident eum. 4 Että he tappawat hänen.

Tästä Prophetat owat mös kirioittaneet. Esaias
Esa. 53. sano: Hän on poisotettu nijnen eläwitten maalda / cosca hän hänen cansans pahain tecoin tähden / waiwattin. Hän on haudattu / ninquin ne Jumalattomat / ia cuollut ninquin yxi ricas. Ja Daniel Propheta kirioitta sanoden: Cuudenkymmenen ia cuuden wijcon perästä pitä Christus tapettaman. Ninin mös caicki Euangelistat todistawat/ että HERRA Christus on ristin päällä surmattu ia tapettu.

Dan. 9. Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

5. Die tertio resurget. 5. Ja colmandena päiwänä pitä hänen ylösnouseman.

Täsä HErra Christus ennusta hänen cunnialisesta ylösnousemisestans cuolluista / ia lohdutta itzens sen cansa / että waicka hänen piti ylönannettaman pacanoille / pilcattaman / sylkittämän ia häwäistämän / ruoskittaman ia tapettaman: Nijn cuitengin eij taitanut cuolema händä pitä: Mutta colmandena päiwänä piti

hänen

hänen cuolluista jällens ylösnouseman / ninquin Prophetat sijtä mös olit Kiriottaneet. Esaias sano: Cosca hän on andanut hänen Hengensä / nijn pitä hänen saaman siemenen ia cauwan elämän / ia HERRan edesottamus pitä hänen Kädesäns menestymän / sentähden / että hänen Sieluns on työtä tehnyt pitä hän näkemän hänen ilons / ia hänellä pitä kyllä oleman. Ja Oseas kirioitta: HErra teke meitä eläwäxi cahden päiwän perästä / ia colmanen päiwän jälken pitä hänen ylösherättämän meitä. Tämän mös caicki Euangelistat owat todistaneet / että HErra Christus on Colmandena päiwänä ylösnosnut cuolluista. Ja HERran Engelit owat sen todistaneet / cosca he ilmoitit waimoille hänen haudans tykönä että hän oli ylösnosnut.

Esai. 53.

Hos. 6.

Mar. 16.

Näistä caikista on meidän HErra Christus puhunut Opetuslastens cansa tiellä käydesens.

Causæ prædictionis Tres:

1\. Sen syyn tähden / että hän osotaisi että hän on Jumala caickiwaldias / joca caicki tietä sekä nykyiset että tulewaiset / ia häneldä eij ole mitäkän salattu.

1. Vt ostendat se verum Deum esse, qui cognoscit præsentia & futura.

2\. Että hän osotais hänen Opetuslapsillens sen / ettei hänen tapaturmasta ia ilman tietämätä mitäkän tapattunut ylitze hänen mielens ia tahdonsa / mutta hän kärsi omalla hywällä mielelläns ilman kenengän waatimata.

3\. Että hän osotais / ettei hänen waldacundans ole tästä mailmasta / ninquin Opetuslapset luulit / mutta hänellä oli yxi hengelinen waldacunda.

3. Vt ostendat suum regnum non esse de hoc mundo.

4\. Ettei hänen Opetuslapsens pitänyt pahenosta ottaman

4. Ne discipuli offendan-

tur ignominiosa morte ipsius.

ottaman hänen pijnastans ia cuolemastans / että sentähden mitän epäelemän hänestä.

5. Ne discipuli dolerent admodum sed consolarentur se resurrectione Christi.

5. Ettei Opetuslapset pitänyt ylönywaldisesta murhettiman hänen pijnans ia cuolemans ylitze / mutta paremin lohduttaman heitäns sen cansa / että hänen piti jällens ylösnouseman cuolluista.

IV. Discipulorum caecitas & ignorantia.

IV. On Opetuslasten Heickoudesta.

Ja eij he yhtäkän näitä ymmärtäneet / ia oli tämä puhe heildä peitetty / eijkä ymmärtäneet he mitä sanottin.

P. Lucas kirioitta ninquin suuren ihmen cansa heidän heickoudestans / colme kerta:

1. Sano hän / **Ettei he yhtäkän näitä ymmärtäneet.**

2. **Että se puhe oli heildä peitetty.**

3. **Ettei he ymmärtäneet mitä sanottin.**

Ja tosin se on suuri ihme / ettei he taitanut sitä puhetta ymmärtä; Sillä HErra Christus puhui heidän cansans selkiäst ia ymmärrettäwillä sanoilla. Ja mikä taisi olla selkiämbi / cuin se / että hänen piti pilcattaman ia häwäistämän / ruoskittaman ia tapettaman ia jällens ylösnouseman / ia eij he cuitengan sitä ymmärtänet. Tämä heickous tuli sijtä / että he luulit HErran Christuxen olewan yhden mailmalisen Cuningan ia HErran / ia että hänen piti täsä hallitzeman ninquin jocu mailmalinen Cuningas ia HErra mailmalisella muodolla. Ja he mös olit sijnä toiwosa / että heidän piti mös ynnä hänen cansans tuleman suurexi Herraxi hänen waldacunnasans / jotca händä likin piti oleman. Ja tämä ajatus heitä esti / ettei he taitanut sitä ymmärtä. Sillä se nä-

gyi heidän mielestäns olewan camala/ että hänen piti pilcattaman / Häwäistämän / ruoskittaman ia tapettaman / iota oli yxi Cuningas.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ Partis.

I. Paßio & mors Christi sæpè nobis meditanda.

I. Opeme täsä / että ninquin HERRA Christus usein on puhunut hänen pijnastans ia cuolemastans hänen Opetuslastens cansa / ia aina muistutellut sitä/ nijn pitä mös meidän palio enämin ajatteleman hänen pijnans ia cuolemans päälle/sitä muistaman ia sijtä aina puhuman: Sentähden ettei mesitä coscan unhotaisi / mutta aina mielesäme pidäisime. Sillä hänen pijnans ia cuolemans cautta / oleme caicki lunastetut ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta/ia tullet Jumalan perilisexi. Sitälikin pitä mös meidän usein ajatteleman meidän oman lopun päälle / ia sijtä aina puhuman toinen toisem cansa / Senpäälle ettei me pelkäisi cuolemata/eijkä sitä cauhistuisi: Mutta aina walmit olisimme ia händä rohkiasti wastanotaisim cosca hän tule / sillä cuolema yxi kerta wissistä tule (waicka cuinga cauwan hän wijpy) ia poistemmapi meitä tästä mailmasta/ia tule usein äkistä/cosca inhiminen wähimän senpälle ajattele. Ja sentähden on se suuresta tarpxlinen/ että inhiminen sijhen itzens aina walmista / ia ilolisesta händä wastanotta / eijkä mös tätä mailma palio racasta / eijkä sen päälle ajattele : Mutta paremin ajattele sen päälle / cuinga hän Christilisestä hywän oman tunnon cansa tästä mailmasta eriäisi/ ia tulisi oikian Isän maalle taiwan

waldacunnan ilon ia riemun: Pitä mös rucoeleman Ju-
malata yhden hywän ia Christilisen lopun edestä tästä
Psal. 39. mailmasta / ia sanoman ynnä Dawidin cansa: Opeta
minua HErra / että minun pitä lopun saaman /
ia minun elämällani on ypi määrä / ia että minun
Psal. 90. pitä täldä poislähtemän. Ja ynnä Mosexen can-
sa sano: HErra enna meidän sitä ajatella / että
meidän cuoleman pitä. Ja ninqnin HErra Chri-
stus on sekä itze hänens / että hänen Opetuslapsensa loh-
duttanut hänen ylösnousemisens cansa. Nijn pitä mös
meidän lohduttaman meitäm / että hän on ylösnosnut
Rom. 4. meidän wanhurscauden tähden: Ja että meidän mös pi-
tä ylösnouseman wijmeisnä päiwänä sijhen ijancaickisen
elämän: Sillä se on meidän suurin lohdutus täsä mail-
mas / että waicka meidän pitä cuoleman cautta tästä
mailmasta ercaneman: Nijn cuitengin pitä meidän wij-
1. Thess. 4. meisnä päiwänä ylösnouseman / ia pitä oleman aina
HErran tykönä ilman loppumata.

2. *Christum ex ineffabili bonitate pro genere humano se morti tradidisse.* II. Opeme / että meidän HErra Christus on hä-
nen suuresta hywydestäns ia rackaudestans inhimisen su-
cucunda wastan andanut hänens cuoleman caiken mail-
man syndien edestä hänen taiwalisen Isäns suosiosta / o-
malla hywällä mielelläns ilman kenengän waatimata:
Senpälle että hän meitä lunastaisi ijancaickisesta cuole-
masta: Sillä hän omalla ehdollans meni Jerosalemijn
ufframan itzens ristin päälle caiken mailman syndien ede-
stä. Ja waicka hän kyllä tiesi että pijna ia cuolema hä-
nellä siellä edes seisoi / ninquin hän mös sanoi hänen O-
petuslapsillens / että hänen piti siellä pilcattaman / hä-
wäistämän / ruoskittaman ia tapettaman / ia olisi kyllä

taitanut sitä wälttä / jos hän olisi tahtonut / ninquin hän Luc. 4.
teki silloin costa he Nazarethis tahdoit hänen mäen cuc-
kulalda alassyöstä / meni hän pois cansan läpitze. Ja co- Iohan. 8.
sca Juuttat tahdoit hänen kiwittä / lymysi hän pois hei-
dän keskeldäns / sillä ettei hänen aicans ollut wielä tul-
lut / ia eij hänen mös pitänyt kiwillä cuoliaxi lyötämän /
mutta ristin cuoleman cautta pois otettaman. Mutta
nyt että hänen hetkens oli tullut / meni hän rohkiasti Je-
rosalemin. Ja ninquin hän algusa omasta hywästä
tahdostansa oli andanut itzensä wälimiehexi Jumalan ia
inhimisten waihella / cosca meidän Esiwanhembam oli
synnin langenuet / ia otti pällens sen cuoleman / jonga ih-
miset synnin tähden kärsimän piti: Nijn hän nyt tahdoi
sijhen cuoleman itzens anda omasta hywästä tahdostans
ia suostostans / ninquin Esaias todista. Ja HERRA Esa. 53.
Christus itze sano: Minä annan minun Hengeni ia
otan sen jällens / eij yxikän taida sitä otta minul-
da / mutta minä panen sen ulgos itze / minul-
la on woima anda sitä ulgos / on mös minulla
woima otta sitä jällens.

III. Opeme ihmisen luonon heickoudesta / ettei se 3.
taida ymmärtä ia käsittä nijtä Hengelisiä asioita / Sillä Animalem
hän on perisynnin cautta nijn turmeldu / ettei hän taida hominem
ymmärtä sitä cuin Jumalan on / ninquin P. Pawali sen non intelli-
todista sanoden: Se luonolinen Inhiminen eij taida gere ea quæ
ymmärtä sitä cuin on Hengelinen / sillä se on hä- sunt Spiri-
nelle yxi Hulluus / ia eij taida käsittä. Esimercki tus.
sen pälle on meille täsä Euangeliumisa HErran Chri- 1. Cor. 2.
stuxen Opetuslapsisa / jotca eij taitanuet ymmärtä hei-
dän HErrans ia Messiaxens puhetta / sillä se oli peitet-

ty heidän edestäns. Ja waicka HErra Christus puhui selkiästi ia ilman wertauxeta/ niin eij he cuitengan tainet sitä ymmärtä eijkä käsittä. Sencaltainen Esimercki on Apostolitten tegos sijtä Ethiopin Drotningin Camareristä joca palaisi Jerosalemista / ia istui hänen wagnusans / ia luki kiriasta Esaijan Prophetiata / Nijn tuli HErran Engelin käskyn cautta hänen tygöns Philippus / ia kysyi hänellé jos hän ymmärsi mitä hän luki. Nijn hän wastaisi ia sanoi: Cuinga minä taidan ymmärtä / jolleij jocu minulle sitä osota. Ja hän Käski Philippuxen istua wagnuin hänen tygöns / Ja hän rupeisi hänen edesäns ulgostoimittaman tämän ia saarnaman Euangeliumia Christuxesta. Tämän caldaiset owat caicki inhimiset luonostans / etteij he taida ymmärtä Jumalan sana ilman sen Pyhän Hengen ylöswalgistoxeta. Ja jos HERRan Christuxen Opetuslapset/ jotca hänen cansans olit nijn suuren hetken olluet / ia hänen saarnans cuulluet / ia nähneet hänen tunnustähdens/ olit nijn heicot ia tyhmät: Palio enämin muut inhimiset owat heicot ia taitamattomat nijsä Hengelisisä asioisa. Tämän Heickouden pitä meidän tundeman ia tunnustaman / ia rucoileman Jumalata / että hän meidän pimiän sydämen / pyhällä Hengelläns ylöswalgaisisi / ia awaisi meidän mielem ia sydämem / että me hänen pyhän sanans oikein ymmärräisimme ia käsitäisimme. Pitä meidän mös sen oppiman / etten me seura meidän oma järkiän Hengelisisä asioisa / mutta meidän pitä ottaman sen fangixi Christuxen cuuliaisuden ala / ninquin Pyhä

2. Cor. 2. Pawali mana meitä. Ja pitä meidän seuramam sen P. Patriarchan Abrahamin esimerckiä / joca eij seuranut

Act. 8.

hänen

hänen oma järkens / eikä mitäkän kysellyt cosca Jumala käski hänen uffrata hänen poicans Isachin / Mutta seuraisi Jumalan käskyä ia oli sille cuuliainen. Gen. 22.

IV. Opeme tästä / cuinga työlläs on luopua siitä cuin inhiminen nuorna ia lasna cuule ia oppi / ia sitä ylöndä / sillä hän aina siinä kiinirippu / mitä hän lasna oppe. Ninquin meille täsä on Esimercki HErran Christuxen Opetuslapsisa / jotca olit heidän wanhemildans ia muilda cuulluet / että Messiaxen piti oleman yhden mailmalisen HErran ia Cuningan / ia hänellä piti oleman yxi mailmalinen waldacunda / ia sentähden he aina olit siinä luulosa / HErrasta Christuxesta / että hänen piti oleman yxi mailmalinen Cuningas / ia että heidän mös piti tuleman suurixi HErroixi / hänen waldacunnasans. Ninquin Zebedeuxen poicain äiti rucoili HErra Christusta / että hän annais yhden hänen poicans istua hänen oikialla ia toisen hänen wasemalla kädellens hänen waldacunnasans. Ja waicka HERRA Christus oli usein hänen waldacunnastans saarnanut / ettei se ollut tästä mailmasta / niin cuitengin he pysyit heidän luulosans. Niin mös owat muut Inhimiset luonostans / että he sen suurna pitäwät / mitä he nuorna owat oppineet / ia siinä pysywät kiinirippua. Ja sillä pitä oleman suuri waiwa / joca heidän sydämestäns sen pitä pois ottaman. Ninquin se silloin tapatui / cosca Jumala ylösherätti sen Pyhän miehen Doctor Martinum Lutherum, joca sen oikian Euangeliumin opin weti ulgos Paawin pimeydestä ia walkiuteen tuotti / Cuinga työlläst se ensistä wastanotettin: Sillä se wanha hapatos / jonga he olit nuorna oppineet / macaisi heidän sydämisäns. Niin mös

4. Homines difficulter relinquere ea quæ ab infantia cum lacte materno imbibebant.

se tapahtui meidän aicanam/cosca ne wanhat Ceremoniät/ cuin on: ylöndäminen Messusa / kyntilät ia Suolat castesa/ Vbsalan Conciliumin jälkin pois pandin/cuinga monda asiti heitäns sitä wastan / ia tahdoit nijtä pitä sekä Ruotzis että Suomes / Sentähden että se wanha Pawin hapatos oli heidän sydämisäns ia luulit nijsä seisowan erinomaisen Jumalan palweluxen/ sentähden että ne olit wanhasta pidetyt. Mutta meidän pitä seuraman Jumalan sana ia sijtä kijni pitämän Sillä se eij ketän petä / ninquin inhimisten sädyt. Sillä Jumalan sana se on wahwa ia totinen / joca johdattapi ijancaickisen elämän.

Analysis primæ partis quinq; circumstantias comprehendens.

Toinen Cappale.

NIin paljo cuin tähän toisen Cappalen (sijtä Sokiasta miehestä) tule / edestuotta P. Lucas sen wijden Asian Haaran cansa.

I. *Circumstantia exprimens locum hujus miraculi.*

1. Asian Haara on sijtä paicasta cusa tämä tunnustähti on tapattunut.

Nijn se tapatui cosca he lähestyit Jerichota.

Euangelista anda tietä että se on tapattunut tiellä läsnä Jerichota / cusa HErra Christus waelsi. Tästä Jerichosta seiso monesa paicasa Kirjoitettu sekä Wanhasa että Wdesa Testamentisä. Ja on tämä Jericho ollut yxi Caupungi Benjamin sucucunnasa puolicolmatta peninculma Jerosalemista Itäpohjian päin: Ja on se sama Jericho ollut sangen iloisesa paicasa / cusa on caswanut hywän hajulista yrttiä/ Balsam/ Palmuja ia mui-

Iosv. 6. Syr. 24. 3. Reg. 16. 2. Reg. 2. 2. Cor. 4. Luc. 10.

ta / ia hänesä on ollut jaloja wijnatarhoja / joista se caupungi on mös nimen saanut / nimittäin / nijstä hywän hajulisista yrtistä. Tämän caupungin Joswa ombi ihmelisestä ylitzewoittanut ilman sota aseita. Sillä tosin hän ynnä pappein ia sotawäen cansa seitzemen kerta käwi ymbäri Caupungin / ia annoi Basunalla soitta HERran käskyn jälken / nijn sen caupungin muurit langeisit maahan / ia he otit sen caupungin sisälle. Täsä Jerichosa on HErra Christus mös ollut Zachæuxen wierasna. Ja tämän caupungin ia Jerosalemin wälillä on se mies tullut Ryöwäritten käsijn / jotca hänen haawoitit ia puoli cuoliaxi löit / ninquin HErra Christus sano P. Lucan tykönä. Tästä samasta Jerichosta Euangelista täsä Euangeliumis kirioitta: Sillä että tämän caupungin tykönä ombi täma tunnustähti tapattunut.

Luc. 18. & 19.

Luc. 19.

Luc. 10.

II. Asian Haara on tämän Sokian miehen Personasta.

II. Circumstantia continens personam hujus cæci.

Yxi Sokia istui tien wieres kerjäten.

Monicahdat oppenet miehet / jotca tämän Euangeliumin ulgostoimittawat / sanowat / että tämä sokia mies on ollut se Bartimæus, josta P. Marcus kirioitta. Mutta Buntingus sano / että tämä Historia josta P. Lucas täsä kirioitta on tapattunut silloin cosca HERRA Christus meni Jerichoon. Waan se cuin P. Marcus Kirioitta Bartimæuxesta / on tapattunut päiwä jälkin cosca HErra Christus läxi ulgos Jerichosta. Ja on tämä köyhä waiwanen ia wiheliäinen inhiminen sekä sokia että keriäjä ollut / jolla on ollut sangen surkia meno. Sillä yxi sokia inhiminen eij taida nähdä yhtäkän walkiutta / mutta on aina pimeydesä / eikä näge etens Tietä ilman ta-

luttamata. Sentähden se wanha Tobias sanoi / cosca
Tob. 5. Engeli Raphael terwetti händä sanoden: Jumala an-
na sinulle ilo. Tobias wastaisi ia sanoi: Mikä ilo
minulla pitä oleman joca pimeydes istun ia en tai-
da nähdä taiwan walkiutta? Sentähden mös Ju-
Levit. 19. mala annoi käskyn laisans sanoden: Eij sinun pidä
paneman Sokian eteen sotacuta / johonga hän
taita loucata hänens: Mutta sinun pitä pelkä-
män sinun Jumalatas / Sillä minä olen HErra.
Deut. 27. Ja wijdenes Mosexen kirias seiso: Pahastikirottu
olcon se joca anda yhden Sokian exyä tiellä / ia
caicki cansa pitä sanoman Amen. Samallamuo-
to / on mös yxi surkia meno yhden keriäjän cansa / joca pi-
tä käymän ia keriämän hänen ruocans. Ja ninquin Sy-
Syr. 40. rach sano: Parembi on cuolla cuin keriätä. Pali
surkiambi on ollut tämä köyhä mies / joca on ollut sekä
sokia että keriäjä. Ja olisi Jerichon caupungin asuwai-
set pitänyt ottaman händä caupungin sisälle ia händä
ruockiman: Mutta siellä owat olleet sencaldaiset Ju-
malattomat / cuin wielä nyt on mailmasa monda / jotca
eij coria waiwaisita / eikä ruoki heitä.

III. III. On sijtä tilasta / mikä tila on ollut tähän
Occasio hujus Miraculi. tunnustähten / cusa meille Colminaiset edespannan.

I. On sen sokian michen kysymisestä.

I. *Interrogatio hujus cæci.* Ja cuin hän cuuli cansan ohitzekäy-
män / nijn hän kysyi / mikä se oli? Nijn he sa-
noit hänelle / että JEsus Nazarenus tästä
edeskäwi.

Tämä köyhä Sokia mies joca eij taitanut ketäkän
nähdä / cosca hän palio cansa cuuli sijtä ohitzekäywän /

luuli hän jongun suuren miehen sijtä waeldawan / jolla palio wäke myötä oli / ia toiwoi häneldä jotakin apua ia almusata saawans. Ja sentähden kysyi mikä se oli joca sijtä waelsi/että hän olisi taitanut jotakin apu ano häneldä/ cosca hän wielä läsnä oli. Mutta nämä wastaisit ia sanoit / että JEsus Nazarenus tästä edeskäwi / ia händä tämä cansa seuraisi.

2. On hänen rucouxestans: 2.

Ja hän Hwsi ia sanoi: Jesu Dawidin poica / armada minun päällen. Precatio ipsius.

Cosca tämä köyhä Sokia mies sen cuuli/ että Jesus Nazarenus sijtä ohitze käwi/nijn eij hän cauwan ajatellut eikä epäillyt. Mutta cohta huusi hänen tygöns ia rucoili/sanoden: Jesu Dawidin poica/ armada sinuas minun päälleni. Tämä rucous on lyhykäinen sanoisa / mutta cuitengin sangen ricas Hengesä / joca eij ole ainoastans huulista ia suusta ulgoskäynyt/mutta mös sydämen pohjasta. Ja tunnusta hän sen cansa Christuxen olewan sen totisen Messian/joca Dawidin siemenestä oli syndynyt/ Ninquin Jumala oli sen luwanut. Ja tahdoi nijn palio sano: O HErra sinä joca olet sinun pyhän sanas ia sarnas cansa / ia mös muinen tunnustähtein cansa osottanut / että sinä olet se totinen Messias / joca olet caickia muita auttanut ia parandanut / joca sinun tygös owat turwaneet/Armada minun köyhän Sokian inhimisen pälleni/joca täsä tien wieresä istun pimeydes/ia keriän. Custa sijs tämä Sokia on saanut sencaldaisen uscon? Eij se ole ollut hänelle lihasta/eikä inhimisen järiestä ia luonosta / mutta Jumalan sanan cuullosta / Ninquin P. Pawali sanopi: Usco tule cuullosta. 2c. Sil- 2. Sam. 7. Rom. 10.

.ä hän oli cuullut sen hywän sanoman HErrasta Chri-
Matth. 22. stuxesta/että hän wäkewästi ia woimalisesta sarnaisi ia o-
petti Jumalan tien totudesa/teki möx monda tunnustähti/
jotca hänestä todistit / että hän oli se ulgosluwattu Mes-
sias / josta Prophetat olit kirioittaneet ia ennustaneet.
Tästä hän sen uscon sai / että hän nijn rohkiasti rucoili
HErra Christusta.

3. Interpellatio hominum increpantium. 3. On sijtä esteestä joca tuli hänen eteens / cosca
hän rucoili:

**Nijn ne edelläkäywät / nuhtelit händä/
että hänen piti waickeneman.**

Nämä eij tahtoneet / että hänen piti waiwaman
HErra Christusta hänen matcasans / mutta andaman
hänen käydä rauhasa / cuin he tahdoisit sano: Ole wait
sinä köyhä mies / älä Huuda hänen jälkens nijn cowin/
Hänellä on muuta ajattelemista / eij hän jouda sinua nyt
puhutella / eij hän muitacan jouda täsä matcasa puhutel-
la. Ja waicka eij heillä taitanut paha ajatos olla/cui-
tengin nijn palio cuin heidän tuli/ tahdoit he estä hänen
pois rucouxista / nijn että jos se olis heidän tahtons jäl-
kin tapattunut / nijn se köyhä mies olis jäänyt sijhen so-
kiana istuman. Waan eij hän andanut händäns estä /
mutta sitä enämin huusi:

**Dawidin poica armada minun pääl-
leni.**

Hän itze tunsi hänen ristins / ia tiesi mikä händä
waiwasi / paremin cuin ne jotca händä nuhtelit. Ja
ajatteli: Teidän on hywä sanoa / joilla terwet silmät o-
wat / ia taidatte nähdä / mutta eij te taida arwata mi-
nun waiwani: Sentähden en minä tottele teidän kieldon/

te mah-

te mahdatte sano mitä te tahdotte / minä cuitengin Hw. dan nijn cauwan / cuin hän minua wasta ia autta eij ol minulla parambata aica ia tila / cuin nyt on / ia minä tiedän että hän autta minua. Näin wahwa usco on ollut tällä köyhällä miehellä.

IV. On HErran Christuxen hywydesta ia laupiudesta tätä sokiata wastan. IV. Promptitudo Christi.

Nijn JEsus seisatti ia käski sen talutetta hänen tygönsä. Ja cuin hän lähestyi kysyi hän sanoden / mitäs tahdot / että minun sinun pitä tekemän. Nijn hän sanoi HErra että minä nägöni jällens saisin.

Näisä sanoisa P. Lucas Neliä asiata edes tuotta.

1. **Että hän seisatti.** I. Subsistit.

Tämän sokian miehen usco ia rucous on ollut nijn woimalinen että HErra Christus hän seisatti / ia eij taitanut edemä käydä ennen cuin hän händä puhutteli.

2. **Että hän käski sen talutetta hänen tygöns:** 2. Jubet ad se adduci.

Eij sentähden ettei hän olis taitanut siellä cusa hän tien wieresä istui / anda hänelle hänen nägyns jällens: Mutta että tämä cansa joca händä seuraisi olisi heidän silmäinsä cansa nähnyt / sen tunnustähden cuin hän täsä teki tämän köyhän sokian miehen cansa.

3. **Että hän kysyi hänelle mitä hän tahdoisi.** 3. Interrogat quid petat.

Eij HErra Christus sitä hänelle sentähden kysy / ettei hän tietänyt hänen tahtons: Sillä hän tietä inhimisen sydämen ajatuxet / ia tutkistele munascuut: Mutta

senkähden että hänen uscons piti caikille jotca sijnä olit ilmei tuleman / että hän uscoi HErran Christuxen olewan nijn woimalisen ia wäkewän/ että hän taisi hänen nägöns jällens anda.

4. *Petitio cæci de recuperando visu.*

4. Että hän rucoile HErralda Christuxelda/ että hän nägöns saisi jällens.

Eij hän ano häneldä raha eli ruoca / mutta että hän saisi nägöns jällens: Sillä hän asatteli : Jos Jumala anda minun nägöni jällens / kyllä minä nijtä sitten minun Hiälläni in wäellani saan ilman keriämätä.

V. *Forma & modus sanationis.*

V. On sijtä awun muodosta / cuinga HERRA Christus hänen teki terwexi.

Ja JEsus sanoi hänelle ole näkewä/ sinun uscos on sinua auttanut / ia hän cohta saij hänen nägöns jällens.

Täsä meille Cahtalaiset asiat edespannan.

1. *Verbum Christi.*

1. Nijstä wälicappaleista/ joinen cautta tämä sokia mies saij hänen nägönsä. Ensimäinen on HErran Christuxen sana / jolla hän paransi tämän sokian / sanoden : **Ole näkewä.** Joisa hänen P. sanoisans seiso caicki wäki ia woima: Toinen on sen Sokian miehen usco / jolla hän wastan otti ia hänellens omisti HErran Christuxen awun ia tiesi että HErra Christus taisi ia tahdoi autta händä/ ninquin HErra Christus sano täsä: **Sinun uscos on sinua auttanut.**

Fides huius cæci.

2. *Vis & efficacia verborum Christi.*

2. On HErran Christuxen sanan woimasta / että hän cohta saij hänen nägöns jällens. Sillä cosca hän sanoi : Ole näkewä / nijn hän cohta samalla haawalla saij hänen nägöns. Nijn woimalinen oli hänen sanans / että tämä köyhä sokia mies saij hänen nägöns.

VI. Ja

VI. Ja wijmeinen on tämän tunnustähden lopusta. VI. Eventus hujus Miraculi.

Ja seuraisi Händä kijttäden Jumalata/ Ja caicki cansa cuin sen näki kijtti Jumalata.

P. Lucas tässä Cahtalaiset waicotuxet ylösluke/ jotca owat seuraneet tätä tunnustähtiä.

1. Tässä sokiasa miehesä / että hän on seuranut HErra Christusta ia kijttänyt Jumalata. Eij hän ole kijttämätöin tämän hywän työn edestä/ Sillä cosca hän oli saanut hänen nägyns/seuraisi hän HErra Christusta hänen Opetuslastens seasa. Ja saij sencaldaisen sydämelisen halun hänen tygöns/ettei hän taitanut hänestä erittä / mutta seuraisi händä / ylisti ia kijtti Jumalata sen suuren lahjan edestä/että hän oli pääsnyt sijtä pimeydestä ia saanut hänen nägöns jällens. 1. Cæcus sequitur Christum gratias agit Deo.

2. On tässä cansasa / jotca mös ylistit ia kijtit Jumalata / joca oli lähettänyt sen ulgosluatun Messiaxen tähän mailman. Ja waicka HERra Christus eij ollut heidän cohtans tehnyt tätä hywä työtä / mutta waiwoin tätä köyhä sokiata cohden/ nijn he cuitengin pidit sen työn suurna ia corkiana/ cuin händä cohtan oli tehty / ia kijtit Jumalata sen edestä. 2. Populus glorificat Deum.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ Partis.

I. OPeme/ettei yxikän risti / tusca ia waiwa / cuin inhimisten päälle tässä mailmas tule/ ole yxinäns : Mutta hänellä on muita cumpanita cansa : Nijn että cosca yxi risti ia wastoinkäyminen I. Discimus nullam calamitatem esse solam.

päälle tule / nijn toinen cohta on cansa. Ja ennen cuin yxi loppu / nijn toinen on cohta siasa. Ninquin David sano : **Sinun wirtas pauhawat cowin / nijn**
Psal. 42. **että yxi sywys pauha täällä ia toinen siällä / caicki sinun wesi aaltos ia wirtas käywät minun ylitzeni.** Senpälle on meille monda Esimerckiä / ensistä täsä köyhäsä sokiasa miehäsä / josta P. Lucas täsä Euangeliumisa kirioitta / ettei hänellä yxi risti ja waiwa ole ollut / mutta caxi : Sillä hän oli Sokia ia keriäjä. Meidän Esiwanhembam Adam ia Ewa owat cohta mailman algusa sen todexi löytäneet / että cosca he
Gen. 3. olit langeneet syndin / ia ulgosajettin Paradisista / nijn toinen risti / ia murhe tuli cohta heidän päällens heidän lapsistans / cosca Cain löis hänen weliens Abelin cuoliaxi.
Gen. 5. Nijn mös sillä Pyhällä Patriarchalla Jacobilla on enämbi cuin yxi risti ia wastoinkäyminen ollut. Ensistä hänen oma weliens Esau wihaisi ia wainoisi händä / nijn että hänen piti pakeneman isäns maalda ulgos haman Mesopotamiaan / Ja cosca hän sinne tuli / nijn hän siellä oli cowasa ia rascasa palweluxesa / ia oli ninquin yxi oria siällä. Sitälikin cuoli hänen waimons Rachel : Ja hänen tyttärens Dina häwäistin : Hänen poicans Joseph poismyytin omilda weliildäns. Ja monda muuta ristiä ia wastoinkäymistä on hänen päällens tullut /
Iob. 1. & 2. yxi toisen jälkin. Jos me otam eteem sen Pyhän ia wanhurscan miehen Jobin Historian / nijn me löydämme / cuinga palio wastoinkäymistä hänen päällens on tullut / että hän mestaisi yhtena päiwänä caicki hänen lapsens /
Iob. 1. 2. Carians / Camelins / Asins / Härkäns ia Lambans : Sitälikin lyötin hän itze täyteen pahoja paisumita : Ja

wielä

wielä sijttä pädlisexi ylönkatzottin ia pilcattin omalda waimoldans ia hänen ystäwildäns. Samallamuoto sen Pyhän Cuningan Dawidin cansa on käynyt/ että hänen päällens on mös monda tusca ia wastoinkäymistä tullut. Cuningas Saul seisoi cowin hänen Hengens jälken: Hänen oma poicans Absalon nosti sodan Händä wastan ia ajoij hänen ulgos rijkistä. Ammon hänen poicans macais hänen Sisarens Thamarin cansa. Absalon taas löij hänen weliens Ammonin cuoliaxi. Ja monda muuta wastoinkäymistä on hänelle ollut. Ja muita sencaldaisita Esimerckiä owat sekä Wanhasa että Wdesa Testamentisä. Ja itzecukin Inhiminen löytä sen todexi ia ymmärtä cuinga monda ristiä ia wastoinkäymistä hänen päällens joca aica tule yxi toisen jälkin. Tätä eij meidän pidä pahaxuman / eikä ristin alla wäsymän: Mutta ottaman hywäxi / mitä meidän päällem tule / ia oleman kärsiwäiset sen alla. Sillä en me ikänäns taida nijn palio kärsiä/ ettei muut meidän edelläm ole enämbätä kärsineet.

II. Opeme tästä Sokiasta miehestä / kenen tygö meidän turwaman pitä / cosca risti / waiwa ia wastoinkäyminen meidän päällem tule: Nimittäin/ eij yhdengän muun / mutta Jumalan caickiwaldian tygö / ia häneldä apua anoman. Sillä hän on se ainoa ia paras auttaja / joca taita ia woi autta / cosca me händä oikiasa uscosa rucoileme ia auxemhuudame. Ja hän on mös käskenyt/että meidän pitä händä rucoileman/ sanoden: Auxi huuda minua tuscan aicana / ia minä tahdon autta sinua / ia sinun pitä kijttämän minua. Cusa HERRA Jumala sekä käske händäns rucoilla ia auxi- 2. Ad Deum in omnibus necessitatibus esse fugiendum. Psal. 50.

huuta /

huuta / ia mös tupa meitä autta / ia meidän pitä händä
sen edestä kijttämän. Nijn mös meidän HErra Chri-
Matth. 7. stus on meille sen pälle käskyn andanut sanoden: **Anocat**
nijn te saatte / etzikät / nijn te löydätte / colcut-
tacat / nijn teille awatahan. Joilla sanoilla hän kä-
ske sekä ano / etziä ia colcutta / ia tupa meille anda / ia a-
wata meidän eteen. Näin tämä köyhä Sokia mies on
tehnyt hänen ristisäns ia tuscasans / eij hän ole muiden
tygö turwanut / mutta HErran Jesuxen Christuxen ty-
gö / sanoden: **Jesu Dawidin poica armada minun**
päälleni. Sillä hän tiesi ia uscoi / että hän taisi händä
autta / ninquin hän oli monda muuta ennen auttanut.
Ja waicka HErra Christus ensistä käwi hänen ohitzens /
ninquin eij hän olis nähnyt händä / eijkä händä tohta
wastannut: Cuitengin eij hän sentähden wäsynyt eijkä
lacanut huutamasta / mutta sitä cowemin ia enämin
huusi ia sanoi: **Dawidin poica armada minun pääl-**
leni. Nijn mös se Cananean waimo teki / Cosca hänen
tyttärens waiwattin sijdä saastaiselda hengeldä / Nijn
hän pakeni HERRan Christuxen tygö / ia rucoili tyttä-
rens edestä. Ja waicka hän cowin händä ensistä wasta-
Matth. 15. isi / kiusaten ia coetellen hänen usconsa / nijn eij hän sen-
tähden lacanut rucoilemasta: Mutta sitä hartamin ru-
coili / ia uscon cautta ylitzenwoitti caicki kiusauxet / ia eij
lacannut ennen cuin / HERra cuuli hänen rucouxens ia
autti händä: Nijn että HErra Christus itzekin sitä ih-
metteli / ia sanoi: **O waimo suuri on sinun uscos / ol-**
con sinulle ninquin sinä tahdot. Nijn mös meidän
pitä pakeneman ia turwaman Jumalan tygö / ristin ia

tuscan

tuskan aicana anoman / etziman ia colcuttaman / sijhen asti cuin hän cuule ia autta meitä.

III. Opeme / cuinga monda estettä tule inhimisen eteen / cosca hän rucoile / Jumalata hänen tuskasans / jotca tahtowat händä estä pois rucouxista. Ninquin se tapahtui tämän Sokian miehen cansa että cosca hän huusi HErran Christuxen tygö / ia rucoili händä nijn tämä cansa joca hänen edelläns käwi / nuhteli händä / että hänen piti waickeneman / ia tahdoit estä / ettei hänen pitänyt huutaman hänen jälkens. Tämäncaldaiset esteet mös meidän eteem usein tulewat meidän rucouxisam. Ensistä ia erinomaisesta meidän omat syndim / jotca meitä nijn peliättäwät / ettem me ole mahdoliset / rucoileman Jumalalda ia häneldä jotakin anoman / joca tosin on suuri este / nijn että moni sen cautta tule estetyxi / ettei he tohdi silmiäns ylösnosta / eijkä rucoilla Jumalata. Mutta waipuwat peräti pois ninquin Cain / Saul / Achitophel / Judas Ischarioth. Ja monda muut estettä tulewat ihmisten eteen / cosca he rucoillewat Jumalata / jotca / se paha Hengi wetä ihmisen eteen / ia tahto sen cautta estä ettei hän sais rucoila Jumalata / ia pytä wetä händä epäilyxeen ia wijmein sijhen ijancaickisen cadotoxen. Mutta meidän pitä händä wastan seisoman / ia wahwan rucouxesa ia uscosa pysymän / eijkä andaman jongun synn tähden meitäm sijtä pois estä / eijkä meidän syndien tähden epäeleman. Sillä waicka me olem / (sen pahembi) syndiset / Niin on meillä yxi edeswastaja Isän tykönä / JEsus Christus / joca on wanhurscas / ia hän on meidän syndien edestä / eij waiwoin meidän / mutta caiken mailman syndien edestä cuoletettu / ninquin P. Jo-

3. *Pias preces habere multa obstacula.*

1. Petr. 5.

1. Ioh. 2. hannes sano: Ja jos me tahdom että Jumalan pitä meidän rucouxem cuuleman / nijn pitä meidän catuman meidän syndim / sijtä poisluopuman ia tekemän paranoxen. Sillä (ninquin P. Johannexen tykönä seiso)
Iohan. 9. Eij Jumala cuule syndisitä / joita eij tahdo itzens parata. Pitä mös rucoileman oikiasa uscosa ilman epäi-
Iacob. 1. lemätä. Sillä ninquin P. Jacob sano: Joca epäile / hän on ninquin meren aaldo joca tuulelda licutetan ia ajetan.

3. III. Opeme / cuinga laupias ia armolinen on HErra Christus caickia köyhiä syndisitä wastan / joita hänen tygöns turwawat / ia uscaldawat hänen päällens: Ja cuinga suloisesta hän puhuttele ia wasta heitä / ninquin Dawid sano: Suloiset owat sinun huules. Cuinga suloisesta on hän puhutellut tätä köyhä sokiata miestä / ia käski talutetta händä tygöns / kysyi hänelle mitä hän tahdoisi / että hänen piti tekemän / ia cohta autti händä. Ja waicka hän oli käypänäns ohitze / ninquin eij hän olisi huomannut händä / eijkä cohta ensimäisen kerran wastanut händä / nijn hän cuitengin cuuli händä / ia annoi hänelle hänen nägöns jällens. Cuinga suloisesta hän puhutteli sitä halwattuta miestä / joca wuotesa cannettin hänen eteens / lohdutti händä ia sanoi: Ole hywäsä turwasa poicani / sinun syndis andexiannetan sinulle: Teki hänen terwexi / ia annoi hänen syndins andexi. Cuinga suloisesta mös hän puhutteli sitä syndistä ia weronottajata Zachæusta / costa hän astui puuhun ia tahdoi nähdä Christusta. Hän catzoi hänen päällens ia sanoi: Sachex astu nopiast alas / tanäpänä pitä minun oleman sinun wierasnas. Samalla-

Discimus Deum immensa sua misericordia omnes ad se confugientes recipere.

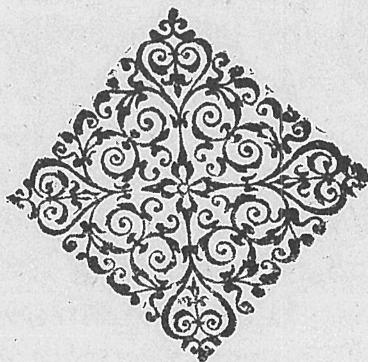
Psal. 45.

Matth. 9.

Luc. 19.

muoto ſitä Cananæan waimo on hän ſangen ſuloiſeſta waſtanut ia puhutellut ſanoden: **Ole hywäs turwaſa ſinun uſcos on ſinun auttanut.** Nijn hän wielä nyt meitä ia caickia ſyndiſitä puhuttele / ſuloiſeſta lohdutta / cutzu caickia tygöns: **Tulcatte caicki minun tygöni / jotca työtä tegette ia olette ſynnillä raſcautetut / minä tahdon teitä wirgotta.** Tämän canſa pitä meidän lohduttaman meitäm / ia rohkiaſti edeskäymän HERRan Chriſtuxen eteen ynnä tämän Sokian miehen canſa. Sillä hän on wielä nyt aina ia jocahetki nijn hywä / laupias / armolinen ia wäkewä / cuin hän ſilloin oli / ia ſekä tahto / että taita autta meitä ia caickia / jotca hänen tygönſä turwawat / händä ahkeraſti rucoilewat / ia häneldä apua pyytäwät.

Matth. 11.

Euangeliumin Kirioitta P. Mattheus 4. Lugus.

SIlloin JEsus wietin Hengeldä corpehen/ senpäälle/ että hän kiusataisin Perkeleldä. Ja cosca hen Pastonut oli neljäkymmendä päiwä / ia neliäkymmendä yötä / Niin hän isoisi. Ja kiusaja edeskäwi/ ia sanoi: Jos sinä olet Jumalan poica/ sanos että nämät kiwet Leiwixi tulisit. Mutta hän wastaten sanoi: kirioitettu ombi / Ei ainoasa Leiwäsä Inhiminen elä/ Mutta jocaitzesta sanasta / cuin Jumalan suusta wlgoskeupi.

Silloin otti hänen Perkele cansans/ sij-

hän

hän Pyhän Caupungijn ja asetti hänen Tämplin harjan päle / ja sanoi hänelle / Jos sinä olet Jumalan Poica nijn syöxe sinus alaspein / Sillä kirjoitettu ombi / Hänen pitä Engeleins käskyn andaman sinusta / ja he käsisäns candawat sinun / ettei sinä joskus jalcas kiwen loucka. Nijn JEsus sanoi hänelle / Taas kirjoitettu on / Eij pidä sinun kiusaman sinun HErras Jumalatas. Taas otti hänen Perkele cansans sangen corkialle wuorelle / ja osotti hänelle caicki mailmã waldacunnat / ja heiden Cunnians / ja sanoi hänelle / nämä Caicki minä annan sinun / jos sinä maahanlanget / ja cumardat minua. Nijn sanoi JEsus hänelle / mene pois Sathan. Sille kirjoitettu on / Sinun HErras Jumalas pitä sinun Cumartaman / ja hände ainoa palweleman. Sillon jätti hänen perkele. Ja catzo Engelit edeskäwit / ia palwelit hendä.

TÄsä Euangeliumis Kirjoitetan / Cuinga se sastainen Hengi Perkele / on kiusannut meidän HErra Christusta / sijttä cosca hän oli Castettu Jordanin wirrasa / ja

Exordium à Summa Euangelij.

saanut todistoxen hänen taiwaliseldä Isäldänsä / yhden änen cautta taiwast / joca sanoi: Tämä on minun racas poican / jossa minulla on hywä suosio: Ja anda Euangelista täsä tietä / että hän on colme kerta kiusanut meidän HErra Christusta. Ensistä corwesa / näliän cautta. Sitälikin Jerosolyman templin harjalla / coreuden ia turhan Cunnian Pydön cautta. Colmannen Kerran yhden corkian wuoren päälle epäjumalan Palweluxen cautta. Mutta meidän HErra Christus on miehulisesta händä wastan seisonut / ia sen hengelisen miecan Jumalan sanan cansa / hänen tacaperin ajanut / ia ylitzewoittanut / niin että hän häpiän cansa poismeni.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen cwdennen ia Seitzemennen rucouxen cansa / Isä meidän rucouxes / cussa me rucoilemma / ettei Jumala meidän taiwalinen Isäm johdataisi meitä kiusauxen / mutta pästäis meitä pahasta.

Propositio continens tres partes.

Tämä Euangelium jaetan Colmen Pääcappalen.

I. On sijtä kiusauxesta / joca on tapattunut corwesa.

II. On sijtä joca on tapattunut templin harjalla.

III. On sijtä joca tapatui wuorella.

Analysis primæ partis septem Circumstantias compræhendens.

Ensimäinen Cappale.

NIin Pallo cuin tähän Ensimäisen kiusauxen tule / edespane Euangelista sen Seitzemen asian haaran cansa.

I. On sijtä ajasta / cosca tämä kiusaus on tapattunut.

Silloin

Silloin JEsus Wietin.

I. Circumstantia est temporis quando tentatus sit Christus. Matth. 3.

P. Matthæus kirjoitta / että se on tapattunut silloin / Cosca HErra JEsus oli castettu Johannes Castajalda Jordanin wirrasa/cusa hänen taiwalinen Isäns/ änen cautta hänestä todisti / että hän oli hänen racas poicans / jossa hänellä oli hywä suosio.

II. Circumstantia est loci ubi sit tentatus.

II. Cusa tämä kiusaus on tapattunut / nimittäin korwesa. Mutta eij Euangelista nimitä täsä / cuca se corpi on ollut: Monicahdat owat sinä lwlosa / että se on ollut se corpi cusa Sinain wuori eli Horeb oli / cusa Jumala oli lain andanut / cusa myös Moses ia Elias olit paastonet/ neljäkymmendä päiwä ia neliäkymmendä yötä. Monicahdat taas lwlewat / että se on ollut sijnä corwesa / joca oli Jerosolyman ia Jerichon wälillä joca Cutzutan/Quærentene, cusa se mies/ joca waelsi Jerosolymasta Jerichon/tuli rowäritten käsijn. Muutamat taas sanowat / että tämä on tapattunut sijnä Corwesa/ Cusa Johannes Castaja sarnaisi. P. Marcus hän sano / että hän oli corwesa petoin seasa. Tämä on ollut sen ruman hengen oma Paickans/cusa hänelle oli paras tila kiusata HERra Christusta / sijnä cusa hän oli yxinänsä erinäns muista Inhimisistä / Petoin seasa syngiäsä corwesa. Nijnquin hän ainian pytä inhimistä kiusata / silloin cosca hän on yxinäns erinäns muista / Ninquin Chrysostomus sano: Tunc maximè instat Diabolus ad tentandum, cum viderit solitarios. Se on: **Silloin Perkele enimestä kiusapi inhimistä/ cosca hän näkepi hänen yxinäns olewan.** Marci. 1.

III. Quomodo & qua occasione.

III. Sistä tilasta/ cuinga hän tähän corpehen on tullut / Ja sano P. Matthæus: **Että hän on wiety**

Christus venerit in desertum. Marci. 1.

Hengeldä Corpehen. anda sen canssa tietä että hän ole itze omalla ehdollans mennyt Corpen ia andanut hänens kiusauxen / mutta hän wietin hengeldä sinne. P. Marcus sano / että hengi ajoi hänen tähän Corpen. Ja P. Lucas

Luc. 4.

anda tietä / mikä hengi se on ollut / cusa hän sano: Että hän sällens Palasi Jordanista täynäns pyhä Henge / Ja wietin hengeldä / nimittäin / sildä samalda pyhäldä hengeldä / jota hän oli täynä / ia joca istui hänen päällänsä Jordanin wirrasa / silloin cosca hän Castettin.

IV. Finis Subductionis in desertum.

IV. Asian haara on sijtä systä / mingätähden hän wietin hengeldä corpehen:

Että hän piti kiusattaman Perkeleldä.

Sillä eij hänellä olisi yhtäkän woima eli walda ollut / kiusata HErra Christusta / jollei hän Pyhäldä hengeldä olisi sinne wiety / Sentähden että hän oli se wigatoin Jumalan Caritza / joca eij yhtäkän syndi ole tehnyt / Mutta että hän oli se caickein ylimmäinen sodanpämies hänen waldacundasans / ylitze hänen wäkensä. Sentähden piti hänen itze käymen sotiman perkelen cansa / ia osottaman hänen woimans händä wastan / jonga pään hänen piti ricki polkeman / ja tahdoi opetta hänen alimaistans / caickia Christityitä inhimisiä / cuinga häidän pitä sotiman sen saman ruman hengen Perkelen cansa / ja händä ylitze woittaman.

V. Occasio tentationis fuit jejunium Christi.

V. On sijtä tilasta jonga cautta Perkele on kiusanut HErra Christusta.

Ja Cosca hän oli paastonut neljäkymmendä päiwä / ja neljäkymmendä yötä / nijn hän isosi

P. Lucas sano: Ettei hän ole mitäkän syönyt nijnä päiwinä mutta costa neliäkymmendä päiwä culunet olit / nijn hän isoisi. Tämä paasto eij ole ollut luonolinen mutta ylönluonolinen paasto/jota eij yxikän mw täidä jälken seurata / paitzi Mosesta ja Eliasta / jotca möös nijn monda päiwä owat paastonet / mutta eij heidän omasta / wäestäns / waan Jumalan woiman cautta / joca heitä ilman ruata ihmelisestä ylhälläpiti. Tämä paaston on ottanut HErra Christus hänen pällens / eij sentähden ettei hän olisi taitanut saatta hänellens ruoca / jos hän olisi tahtonut. Sillä että hän on caickiwaldias Jumala joca caickille luondo cappalille anda heidän ruocans oikialla ajalla. Mutta hän tahdoi hänens näin walmista sijhen kiusauxen ja campauxen / cuin hänelle edesseisoi sen ruman hengen cansa / että hän olisi sitä soweliambi sotiman händä wastan. Ja on se ruma hengi Perkele/ ottanut tästä HErran Christuxen paastosta tilan kiusata händä / sillä cosca hän ymmärsi/ että hän nijn cauwan oli pastonut ja rupeisi isoiman / nijn hän astui edes ja rupeisi kiusaman händä / jos hän sen cautta olisi taitanut händä ylitzewoita. Mutta että pawinjouco on tästä paastosta ottanut tilan heidän paastonsa / cuin he pitäwät / se on caicki turha. Sillä HErran Christuxen paaston ia heidän paastonsa wälillä on swri eroitus. He paastowat waiwoin tämän Paaston ajan / ia pitäwät itzens pois lihasta ia woista ettei he nijtä syö / ia cuitengin täyttäwät heidän watzans jocapäiwä mwlla rwalla.

Luc. 4.

Psal. 145.

VI. *Forma & modus tentationis.*

VI. On sijtä kiusauxen muodosta / cuinga HErra Christus on kiusattu.

Ja kiusaja edeskäwi hänen tygöns / ia sanoi / Jos sinä olet Jumalan Poica / sanos että nämet kiwet leiwixi tulisit.

P. Lucas kirioitta / että hän kiusattin neljäkymmendä päiwä Perkeleldä / Mingätaldaiset kiusauxet ne owat ollet eij hän sijtä mitäkän sano. P. Matthæus kirioitta näistä Colmesta kiusuaxesta / jotca owat tapattunet nijnän neliänkymmenen päiwän jälken/sijttä cuin hän paastonut oli nijn monda päiwä. ja on se ruma hengi sättänyt ne wijmelsexi / sen toiwon cansa / että hänen piti nijnen Cautta ylitze woittaman hänen / joista tämä on se Ensimäinen / että hän käski tehdä kiwet leiwixi. Ninquin hän tahdoisi sano : Sinä käyskendelet täsä metzän Corwesa yxinens petoin seasa / ylön annettu Jumalalda ja Inhimisildä / Ja pidet sinus Cuitengin Jumalan pojan edestä / ja luotat sen änen päällä / cuin sinä cwlit Jordanisa / mutta se on caicki turha. Sillä jos sinä olisit Jumalan poica / cuin sinä lwlet / nijn eij Jumala sallisi sinua täsä Corwesa oleman petoin seasa / ia nälkä kärsiä. Mutta sinä olisit taiwasa caicken pyhän Engeliten cansa: Sille eij Jumala muitacan inhimisiä / jotca hänän päällens wscaltawat ylönanna / eikä anna nälkä kärsiä/palio wähemin sinun/jos sinä olisit hänen poicans. Mutta jos sinä lwlet olewas Jumalan pojan / ja pidät sinuas sen edestä / nijn sano että nämät kiwet tulewat leiwixi / ia osota sen cansa sinun woimas/ettäs olet Jumalan poica. Mutta jollei sinä taida sitä matcan saatta / nijn ett sinä ole Jumalan poica. Ja waicka HERRA

Christus olisi kyllä taitanut sen tähdä / ja mwtta ne kiwet leiwixi / hänen Jumalisella woimalansa / nijnquin hän Caanas Galileasa mwtti weden wijnaxi / nijn hän cuitengan sitä tahtonut tehdä Perkelen kästyn ia mielen jälkin / eikä hän sentähden ollut Corpehen wietty / että hänen siellä piti tekemän tunnustähti / mutta sentähden että hänen piti siellä kiusattaman.

VII. On Herran Christuxesta wastauxesta senpällä. VII.

Nijn hän wastaten sanoi: Eij inhiminen elä ainoasa leiwesä / mutta iocaitzesta sanasta cuin Jumalan swsta wlgoskäypi. Responsio Christi.

Täsä HErra Christus otta sen hengelisen miecan Jumalan sanan / ja sen cansa aja Perkelen tacaperin. Nämät sanat seisowat kirjoitettut wijdenäsä Mosexen kiriasa: Cusa Moses sanoi Israelin cansan tygö: **Herra annoi sinun nälkä kärsiä / ia ruocki sinun Mannan cansa / iosta sinä ia sinun Esi Isäs ei mitäkän tienet. Senpälle että hän opettaisi sinun tietämän / ettei Inhiminen ainosta elä leiwestä / mutta iocaitzesta sanasta cuin käypi ulgos Jumalan swsta.** Deut. 8. Joilla sanoilla hän heille tahdoi muistutta / cuinga Jumala heitä ruocki sen taiwalisen leiwän Mannan cansa Corwesa neliäkymmendä ajastaica ilman heidän waiwatansa ia surutansa. Ja sen tietä anda ettei Jumala ole sidottu ulconaisijn wälicappalein / cuin on ruoca ia juoma / sillä hän taita näliän ia tuscan aicana ilman nijtä / hänen hywän tahdonsa ia suosiansa jälken ruockia. Ja näin Herra Christus / Jumalan sanan cansa tacaperin ajoi Perkelen / ia ylitzewoitti tämän Ensinmäisen kiusauxen.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

Monemur hic de jejunio, quæ sit vera ratio jejunandi.

I. ETtä HERra Christus on paastonut neliäkymmändä päiwä ia yötä / tule meidän sijtä oppia / mikä paasto on / cuinga meidän pitä oikein paastoman. Eij meidän pidä nijn paastoman / cuin pawi ia hänen joucons / jotca tekäwät eroituxen ruan ia juoman wälillä / Jonga P. Pawali cutzu perkelen opixi Timoteuxen tygö / cusa hän sano : Että wijmeisnä päiwänä / pitä monicahdat uscosta poisluopuman / jotca pitäwät heidäns / nijnän wiettelewäin hengen tygö ia perkelen opin / nijnän cautta / jotca ulcocullaisudesa walhetta puhuwat / joilla on omatundo poldinraudalla merkitty / ia kieltäwät awioskäskyn / ia käskewät säästä ruan / Jonga Jumala on luonut otetta kijtoxen cansa. Ja sencaltainen paasto eij ole Jumalalda käsketty / eikä mös ole hänelle otolinen : Sillä nijnquin P. Pawali sano / Mitä Jumala luonut on / se on hywä / ia pitä kijtoxen cansa nautittaman / Sillä se tule pyhitetyxi Jumalan sanan ia rucouxen cautta. Ja sentähden sano HErra Christus P. Lucan tykönä : Cuhunga caupungin te tuletta ia he teitä wastan ottawat / nijn syökätte mitä teidän eteän pannan. Ja P. Pawali sano : Caicki mitä lihapuodisa on myydhä sitä syökät / ia älkät kysykö sen jälken / omantunnon tähden : Sille maa on HErran / ia caicki mitä sen päälä on / Cosca jocu uscoma-

1. Tim. 4.

Luc. 10.

1. Cor. 10.

Psal. 24.

toin

toin cutzu teitä wieraxi / ia jos te tahdotta mennä hänen tygöns / nijn syökät caicki mitä teidän etehen pannan / ia älkättä kysykö sen sälkin / omantunno tehdän. Sentähden eij se ole oickia paasto / cuin pawin joucolla on / eij meidän pidä nijn paastoman. Mutta se on oikia paasto / että inhiminen elä raitista rumin ylöspitämisexi / ia wälttä ylönsyömistä ja iuomista / senpälle että he olisit sitä soweljammat rucouxijn ia muihin Jumalisijn harjoituxijn. Nijnquin meidän HERra Christus meitä sijhen mana sanoden: **Cawatakat teitän ettei teidän sydämen rastautetals syömisen ia iuomisen cansa / ia tämän elämän murhen cansa.** Luc. 21.
Ja taancaltainen paasto on caickille Christilisille inhimisille jocapäiwä tarpelinen / että he sitä soweljammat olisit Jumalata palweleman / ia hänen sanans cwleman / händä rucoileman / kijttämän ia cunnioittaman. Mutta ilman tätä Pastota on yxi yhtenen paasto / cosca coco seuracunda tuscan ia häädän aicana paastopi / ja julki rucouxi pitä. Tämän caltaisen paaston Jumala itze mana / P. Ioel. 2.
Prophetan cautta sanoden: **Soittacat Baswnan Cansa Sionisa / Pyhittäkette yxi paasto / cocon cutzucat yhteinen Cansa / pyhittäkät seuracunda / Cutzucat cocon ne wanhimmat / tuocat ne nuoret lapset ia imewäiset Cocon.** Näin Niniwiterit owat tehnet / silloin cosca Jonas Propheta heidän edesäns sarnaisi / että jollei he parannosta tekisi / nijn heidän piti caicki huckuman Neljänkymmenen päiwän perästä. Näin Josaphat / Hiskias ia muut Jumaliset Cuningat owat tehnät. Ja täsä Ruotzin Rijkisä / sencaltaisit pastoja ia rucous päiwi pidetän / Christillisen ia Jumallisen Esi-

wallan kåskyn jålken/ Eij nijn että me paaston cansa Jumalalda jotakin taidam ansaita: Mutta että me olisimme raitit ia soweliat/ Jumalata rucoileman håneldå armo ia apu anoman.

2. *Sathanam omnes occasiones quærere nocendi hominibus.* *1. Petr. 5.* *Apoc. 12.*

II. Opeme/ cuinga se rietas hengi perkele/ etzi caicki tila että hån sais kiusata Jumalisia ia Christilisiå inhimisiå ia heille wahingota tehdå/ ia ninquin P. Petari sano: Kåypi ymbårins nijnquin yxi kiljuwa jalopeora etzien ketå hån saisi ylösniellå. Ja P. Johannexen Ilmestys kirjoasa seiso: Wee maan ja Meren asuwaisille: Sillå Perkele alastule teidån tygön pitåden swrta wiha/ tieten että hånellå on wåhå aica. Esimerki senpålle on tåsså Evangeliumisa/ cuinga hån on etzinyt tila kiusata meidån HErr. Christusta Corwesa nåljån cautta/ ja pytå håndå wetå epålyxen ia sijhen ajatoxen/ ettåi hån ollut Jumalan poica. Ja nijnquin hån on kiusanut HErra Christusta/ nijn hån wielå nyt kiusa hånen seuracundans såsenitå/ ia pyytå heitå wetå epålyxen/ ia sijhen ajatoxen/ ettei he ole Jumalan lapset/ eikå Jumala heistå murhetta pidå/ ia lyckå sencaldaiset ajatoxet heidån sydåmmijns: O sinå köyhå inhiminen/ nåetkös cuinga swresa tuskasa ia waiwasa sinå olet/ eij ole sinulla leipå/ eikå sårwindå jolla sinå taidat sinun nålkås sammutta/ ia sinå cuitengin lwlet sinus olewan Jumalan poian/ ja luotat hånen påållens/ että hånen pitå sinua ruockiman. Mutta se on caicki turha: Sillå jos sinå olisit hånen poicans/ nijn eij hån sallisi sinua nålkå kårsiå/ mutta annaisi sinulle ruoca ja wilia yhdåkyllå/ nijnquin hån muilla hånen lapsillens anda. Mutta minå annan sinulle hywån neuwon/ Tege

sinulles kiwestä leipä. Minä wien sinun sijhen paican cusa wilia / ruoca / ia raha kyllä on / käy sinne minun Cansani / älä pelkä / kyllä minä sinua awtan / ia awan owet ia lucut etees cusa rijsta sisällä on / ota nijn palio cuin sinä tahdot / nijn sinä elät hywin ia tulet rickaxi miehexi / parambi sinun se on / cuin että sinä näet nälkä ia pahoi päiwiä. Catzo näin tällä muoto se saſtainen hengi Perkele / pytä inhimistä kiusata / ia wetä Jumalasta pojes / Nijnquin hän monda on tällä muoto kiusanut ia saattanut warcauten ia wijmein hirsi puhun. Sentähden tule meidän tietä cuinga meidän pitä händä wastan sotiman / ia händä tacaperin ajaman / cosca hän lyckä sencaldaiset ajatoxet meidän sydämmijn / Nimittäin / Jumalan sanan Cansa. Nijnquin HErra Christus täsä on tehyt / sanoden : **Kirioitettu on / Eij inhiminen elä ainoasta leiwästä / mutta jocaitzesta sanasta cuin ulgoskäupi Jumalan suwsta.** Ja cosca hän pyytä sinua wetä warcauten / nijn seiso händä wastan sen Seitzemenen käskyn Cansa / cusa Jumala sano : **Eij sinun pidä wargastaman.** Ja tule meidän tietä / ettei Jumala ole sidottu johoncun wälicappalen hän taita kyllä ruockia ia rawita caickia nijtä / jotca uscaldawat hänen päällens / hänen hywän tahdons jälkän / ia eij tahdo händä ylönanda. Nijnquin Dawid sano **Minä olen ollut Nuori ia tullut wanhaxi / ia en ole Jkänäns nähnyt / että se wanhurscas on ylönannettu / eli hänen siämenens leipä etzinyt.** Psal. 32.

Ja on mös monda Esimärckiä sekä wanhasa että wdesa testamentisä / jotca osottawat ia todistawat / ettei Jumala ole sidottu ulconaisin wälicappaleihin / mutta

hän

hän taita ilman nijtä / Näljän ia tuscan aicana/ ruockia. Hän on ruockinut Israelin Cansa Corwesa Neliäkymmendä wuotta. Mannan cansa / jonga hän annoi sata taiwasta. Eliat Prophetan on Jumala ihmelisestä ruo-
1. Reg. 17. ckinut yhden köyhän lesken tykönä / hänen hywästisiuguauxens cautta. Nijn mös yhden Corpin cautta/ joca
1. Reg. 17. cannoi hänelle leipä ja liha. Samalmuoto hänen P. Engelins cautta/ joca cannoi hänelle leipä ia wettä nijn
1. Reg. 19. että hän sen roan wäesä käwi Neliäkymmendä päiwä ia yötä Horeb HERran wuoren tygö. Me Ewlemma
Iohan. 6. mös joca wuosi sarnattawan/ että meidän HErra Christus on ruockinut wijsituhatta miestä/ cahdella Ohraisella leiwällä ia wijdellä Calalla/ ia wielä sijtä jäij tähteitä caxitoistakymmendä Coria. Samallamuoto mös
Marc. 8. me luemma P. Marcuxen tykönä: Cuinga HERRA Christus on ruockinut Neliätuhatta inhimistä Seitzemen leiwän ia wähän Calain Cansa / ia wielä sittä / Seitzemen Coria nijstä jäij muruja ja tähteitä. Näin Jumala wielä nytt taita ruockia hänen omiansa / jotca hänen päällens uscaltawat.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis quatuor circumstantias Continens.

SInä Ensimäisesä Pääcappalesa tee saitta cuulla / cuinga se ruma Hengi Perkele kiusaisi meidän HERra Christusta Corwesa Näljän cautta / Ja pyyti händä wiettä epäiyxeen. Nyt täsä toisesa me saamma ewlla / cuinga hän on wienyt hänen sijhen pyhen Caupungijn Templin harjalle / ia sillä kiusannut händä. Ja on meillä täsä neliä asian haara.

I. On sijtä ajasta / Cosca tämä kiusaus on tapaltunut. I. Circumstantia Temporis quo facta sit hæc tentatio.

Silloin otti Perkele / hänen cansans.

Näillä sanoilla anda Euangelista tietä / että silloin / cochta sen jälken cuin hän Corwesa oli kiusannut HErra Christusta / otti hän hänen ia weij Cansans. Sillä ettei hän sillä ensimäisellä kiusauxella taitanut händä ylitze woitta: Nijn hän kiusapi händä toisella muoto / jos hän sen cansa taidaisi hänen ylitzen woitta. Mutta cuinga ia millä muoto tämä on tapattunut / jos hän on hänen twlesa äkistä / taica Maata myöden wsjenyt hänen Cansans / eij P. Matthæus sijtä mitäkän kirjoita. Waan se on kyllä tiettäwä / että se on tapattunut HErran Christuxen oman sallimisen cautta / muutoin eij olisi se Saastainen hengi yhtäkän askelet taitanut händä wiedä / jollei hän itze olisi sitä hänellä sallinut ia myötä andanut. Nijnquin me luemme P. Matthæuxen tykönä: Ettei hän taitanut mennä sicain lauman sisälle ilman HErran Christuxen sallimata ia tahdota. Matth. 8.

II. Asian haara on sijtä Paicasta cuhunga hän on wienyt hänen. II. Circumstantia loci. Vbi tentatus est.

Sijhen pyhän caupungin / ia asetti hänen templin harsan päällä.

Täsä P. Matthæus cahtalaiset asiat edespane:

1. Että Perkele on wienyt hänen sijhen pyhän Caupungin.

Mikä kaupungi se on ollut / anda P. Lucas tietä ia sano: että hän weij hänen Jerosoliman / joca oli pääcaupungi Judæasa. Ja tämän Caupungin Cutzu E- Luc. 4.

uangelista Pyhäxi/sen oikian Jumalan palweluxen tähden / cuin sijnä pidettin. Sillä Jumala oli tämän Caupungin ulgoswalinut hänellens / että sijnä piti se oikia Jumalan palwelus ylhällä pidättämän / ja sijhen piti caicki tuleman HErRan etehen / Colme kertai joca wuosi / Pääsiäis juhlalle / wijco Juhlalle ia lehti majan Juhlalle.

II. Että Perkele on asettanut hänen templin harjale. Ennen kiusasi hän händä Corwesa/ cusa hän yxinens oli Petoin seasa / Nijt hän wie hänen Jerusalemin / cusa palio cansa oli / ia asetta hänen sijnä templin harjalle/joca on ollut 400. Kynärätä corkea. Ja waicka nämä caicki tapattunet owat / HErran Christuxen oman sallimisen cautta / cuitengin osotti se ruma hengi/ cuinga häwytöin hän on ollut/ ettei hän ole ensingän häwennyt wiedä HErra Christusta yhdestä paicasta toisen / corwesta nijn kircon harjalle.

III. *Forma & Modus tentationis.*

III. On sijtä kiusauxen muodosta / cuinga Perkele on händä sijnä kiusanut.

Ja sanoi hänelle: Jos sinä olet Jumalan poica / Nijn syöxe sinus alaspäin: Sille kirjoitettu on/hänen pitä Engeleillens käskyn andaman sinusta/ ia he käsisäns candawat sinun / ettei sinä joscus jalcas kiween louca.

Täsä P. Lucas Cahtalaiset asiat edespane.

I. *Iubet præcipitare se deorsum.*

I. Että Perkele on käskenyt hänen syöstä itzens alas templin harjalta. Ja näemme tästä ettei hänen ole walda ollut syöstä HErra Christusta alas / mutta käske/ että hänen pitä itze syöxämän hänens alaspäin: Nin-

quin Chrysostomus sijtä kirioitta: Non impulit, non tetigit, sed tantum dixit: Mitte te deorsum. Diabolus enim suggerere potest, cogere non potest. Se on/ Eij hän händä syösnyt/ eikä hänen ruwenut/ mutta sanoi syöxä sinus alaspäin. Sille yllyttä ia wietellä hän taita/ mutta eij waatia. Ninquin mös eij hän taitanut waati wäkiwallalle Adami ia Ewa syömän wijsauden puun hedelmästä/ mutta Cawalluxilla wietteli heitä syömän. Eikä nytkän ketäkän wäellä wedä Syndijn/ mutta hän haucuttele ia wiettele sijhen/ hänen pahain ia cawalain Juoneins Cautta. Tämen kiusauxen Cautta hän pyti wetä HErra Christusta turhan cunnian pyndön/ että hän tekisi jotakin hänen wircans wastan. Ennen hän pyti wetä händä Corwesa epälyxen nälsen cautta/ nyt hän pytä händä kiusata coreuden ia turhan cunnian cautta/ ia sano: Jos sinä olet Jumalā poica/ nijn syöxe sinus alaspäin. Eij hän silken pydä wetä hendä epäilemän sijtä/ ettei hän ollut jumalan poica/ mutta anda sen myötä/ ia pytä händä wietellä corjutehen ia turhan cunniaan että hän hyppäisitä sijtä alas/ wastan hänen wircans/ ia sen cansa kiusaman Jumalata. Enin hän olis tahtonut sano: Minä ymmären sen/ että sinä pidät sinus Jumalan pojan edestä/ ia eij yxiken taida sinua sijtä pois käändä/ Se machta nijn olla/ ia minä annan sen myötä/ että olet Jumalan poica/ engä taida sitä kieldä. Mutta että sinä olisit sitä wissimbi ia wahwembi sen päällä/ ia caicki tietäisit ia näkisit sinun olewan Jumalan pojan/ nijn osotta se nyt ulconaisen työn cansa/ ia hyppä tästä alas/ mutoin eij inhimiset usco sinua olewan Jumalan pojan/ mutta cosca he nä-

kewät/ että sinä hyppät tästä alas / nijn he sen uscowat ia tietäwät sinun olewan Jumalan pojan.

2. Adducit Testimonia Scipturæ. 2. Että hän todistoxia P. Ramatusta edeswetä / sanoden/ kirioitettu on/ Hänen pitä Engeleillens käskyn andaman sinusta. Sille cosca hen ewli HErran Christuxen wetäwän kirioituxia eteen/ia hänen sen cansa tacaperin ajoi/ nijn hän mös rupe wetämähän kirioituxia hänen pahan asiansa / senpälle että hän sen paremmin wiettelisi HERran Christuxen. Cuin hän tahdoisi sano : Eij sinä mahda mitäkän pelädä sinulles tapatuwan wahingota sijtä / jos sinä syöxät sinus tästä alas / Sillä kirioitettu ombi : **Hänen pitä käskyn andaman etc.** Nämä sanat se saastainen hengi on ottanut Dawidin

Psal. 91. Psalmista. Mutta hän on jättänyt monicahdat sanat sijtä vlgos / ne cuin hän ymmärsi händäns wastan olewan. Sillä sijnä Psalmisa seiso näin : **Hän on käskyn andanut sinusta hänen Engeleillens / että heidän pitä warseleman sinun caickisa sinun teises / että heidän pitä sinua kättens päällä candaman/ ia sinä/ eth louckais sinun jalcas kiwen.** Täsä hän jätti ulgos nämät sanat : **Caickisa sinun täisäs.** Sentähdän hän tiesi ia ymmersi että ne samaat sanat olit händellä täsä wastahacoiset. Sillä Jumala on luwanut/ että hänen Engelins pitä warjeleman nijtä / jotca waeldawat heidän wirgasans / ia hänen päällänsulscaldawat. Sentähden hän jättä ne sanat vlgos / ia tahdoi/ että HErra Christus piti tekämän wastan hänen wircans / johonga hän oli cutzuttu. Sillä eij hän ollut sijhen cutzuttu/että hänen piti kireon harjalda alaspäin hyppämän. Mutta että hänen piti Perkelen töitä särke-

män / ia inhimisen jucucunda lunastaman ijancaickisesta cuolemasta.

IV. On meidän HErran Christuxen wastauxesta / cuinga hän on Perkelettä wastanut / ia hänen tacaperin ajanut. IV. Responsio Christi.

Niin JEsus sanoi hänelle: Taas kirjoitettu on: Eij sinun pidä kiusaman sinun Herras Jumalatas.

Nämä sanat HERRA Christus otta wiidennest Mosexen kiriasta / ia händä nijnen cansa tacaperin aja. Deut. 5.
Nijnquin hän tahdoisi sano: Minä tiedän / että Jumala on käskyn andanut hänen Engeleillens / että heidän pitä warjeleman ne Jumaliset inhimiset / ia heitä kättens päällä Candaman / Mutta nijn / että he pysywät heidän wirgasans / eikä sitä wastan mitäkän tege. Meidän HErra Christus olisi kyllä taitanut ilman wahingota sieldä itzens alasanda / nijnquin hän wedän päällä käwi cuiwin jalgoin / mutta eij tahtonut hän sitä tehdä / Perkelen käskyn ia mielen jälken: Ninquin hän Corwesa eij tahtonut kiwestä leipä tehdä Perkelen käskyn jälken / nijn hän täsä mös eij tahdo hänens alassyöstä hänen mielens jälken. Ja näemme cuinga caunista meidän HErra Christus on ulgostoimittanut ne Psalmin sanat / jotca Perkele eij oikein eikä coconans edestuottanut / mutta on sinne päin ne kändänyt / nijnquin Jumala olisi nijnen cansa käskenyt / että jocu pitä andaman hänes johongun waaran omasta ehdostans / ia händä sen cansa kiusaman. Ja anda sitä wastan tietä / ettei yxikän pidä etehens ottaman laittomia asioia / wastan hänen wircans / omasta tahdostans / jonga cappalen cautta hän taidaisi tulla

johongun wahahingon. Mutta että jotainen pitä käymän hänen teisäns / se on / pysymen hänen wirgasans / ia täkämän sitä mitä hänelle on käsketty / ia hänen wircans waati. Nijn Jumala tahto hänen warjella Engelitens cautta / ettei hän johongun wahingon tule. Ja näin HErra Christus on kirjoituxet / kirjoituxilla ulgostoimittanut / ia sen cansa toisen kerran sen pahan hengen Perkelen tacaperin ajanut ia ylitze woittanut.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Discimus Sathanam homines tentari per inanis gloriæ cupiditatem.

I. OPeme tästä toisesta Cappalesta / että nijnquin se paha hengi on wienyt HERRan Christuxen templin harjan päällä / nijn hän wielä nyt monda Wiepi sinne / sekä hengelisiä että Maalmalisia / se on / yllyttä heitä Coreutten ia turhan cunnian pyndön / ia kiusaxi että he ottaisit jotakin erinomaista etehens / jonga cautta he tulisit suuren Cunnian inhimisten seasa / ia erinomaisesta nijtä / jotca hän ymmärtä luonosta olewan Coriat / ia seisowan turhan cunnian jälken. Cosca Mailmalinen Esiwalda Keisarit ia Cuningat ylöspaisuwat / ia rupewat ajatteleman heidän suuren wircans ia wallans päällä / että heillä on monda Maacunda ia palio wäkiä allans / owat suuret ia woimaliset Herrat / ia taitawat tehdä mitä he etehens ottawat. Nijn se paha Hengi Perkele autta sijhen cansa / ia yllyttä heitä ottaman jotakin etehens / jonga cautta he tulisit wielä suuremmaxi ia Corkiammaxi / käske heiden nosta sota muinen päällä / että he saisit corkian nimen / tulisit culuisaxi HERraxi ymbäri caiken mailman / ia saisit wielä

enämmän

enämmän heidän allans. Ja cuitengin sen cautta usein itzens häwittäwät / mistawat enämmän cuin he saawat. Ninquin se tapathui Xerxen persian Cuningan cansa / joca ilman syytä nosti suuren sodan Grækiä wastan / ia meni sinnä kymmenen sadan tuhannen miehen cansa / ia lwli wäen paljouden tähden woittawan allans monda maacunda. Ja wijmein cuitengin mistaisi sinnä sodasa caiki hänen sotawäkens / ia pääsi itze tuscalla tacaperin cotians sangen wähän wäen cansa. Ja monda muta sencaltaista esimerckiä olisi. Nijn hän mös teke nijnen cansa / jotca owat hengelisesä wirgasa / ia owat Corkiast oppenuet miehet / nijn että he itzekin ihmettelewät heiden oppins pääll / ne hän mös usein wije templin harjan päällä heitä / ottaman jotakin erinomaista heidän etehens / että he rupeisit kirjoittaman uutoja kirioia / wastan Jumalan sana / Joita eij yxikän ennen ole kirioittanut / ia sen cautta tulisit swrexi ia cwluisaxi miehexi joita caicki ihmettelewät / ia swrna pitäwät / heidän kirioituxens ia corckian oppins tähdän. Ja sencautta saatta se paha hengi swren wahingon Jumalan seuracunnasa / heidän wääran oppins ia Kirjoituxens cautta / Nijnquin hän on tehnyt caicken wäärätin opettaiden cansa / että hän heidän cauttans on ylösherättänyt ia saastanut monda willitystä ia wäärää oppia Jumalan pyhä sana ia sitä oikia Euangeliumin oppi wastan. Tämän Caltainen wiecas ia cawala hengi on Perkele / ia yxi mestari tuhannen constin / joca on walmis ia nopsa caiken pahutten ia wahingoon / sekä saarna wirgasa / että mailmalises wirgasa.

II. Opeme / että se paha hengi taita mös wetä todistoxia Pijhestä ramatusta / ia taita nijtä käändä ia 2. *Diabolum posse eruere testimonia*

& senten-
tias, ex
Scriptura.

wäändä hänen tahdons ia mielens jälken. Niinquin hän
täsä sen osotta sanoden : Kirioitettu on etc. Ja tah-
doi sen cautta wetä meidän HErra Christusta kiusaman
Jumalata. Ja sen hän on opettanut hänen palwellioil-
lens caickille wärille opetaille/ että he wetäwät kirioituxia
raamatusta / joinen cansa he tahtowat wahwista heidän
wäärän oppinsa / ia jättäwät ne sanat pois / jotca owat
heitä ia heidän wärää oppins wastan. Nijnquin caicki
wäärät opettajat/sekä paawin jouco / että Sacramen-
terarit ia caicki muut / yxi toisensa cansa tekewät / senjäl-
ken cuin heidän mestarins Perkele on heille opettanut.
Mutta näitä/ sen pahan hengen juonia pitä caicki sekä
Jumaliset opettajat / että sanan ewliat wastan seisoman
ia cawattaman / ettei he sencautta tulisi wietellyxi. Opet-
tajat ia oikiat saarna miehet pitä etzimen ne paicat rama-
tusta / custa ne wäärät opettajat ottawat heidän todistox-
ens / jotca he edeswetäwät / ia wisusti catzoman / Jos hä
owat oiken sijtä ne todistoxet ulgosottanet/ taicka sijhen
jotakin lisännet / taicka wlgosjättänet. Ja pitä heiden
tuckiman ia wisusti waarin ottaman/ mitä edellä käupi
ia mitä jälken seura/nijtä sanoia cuin he ulgosottawat ra-
matusta ia edeswätäwät. Samallamuoto pitä mös sa-
nan ewliat tekemän / että jos jocu wäärä opettaja tulisi/
ia tahdoisi wetä heitä pois sijtä oikiasta opista / ia kirioi-
tuxen todistoxen cansa tahdoisi wahwista heidän wäärän
oppinsa ia sen cautta wietellä heitä. Nijn pitä heidän
jotca eij kiria lukia taida menemen heiden Catechismu-
xens / ia catzoman wisusti ia tutkisteleman / jos se heidän
oppins/yhtensopi Catechismuxen opin cansa / taicka eij /
nijn he näkewät / jos se on oikia taica wäärä. Että jos

jocu

jocu paawin lahkocunnasta tulisi ia sanoisi: Ettei inhiminen tule wanhurscaxi ainoasta uscon cautta / mutta myös oman töiden ia ansion cautta. Ja sentähdē pitä inhimisen epäilemän syndein andexi saamisesta/ia hänē awtudestans/ sille ettei yxikän taida täydelisistä hywiä töitä tehdä. Nijn mene sinun Catechismuxes / ia etzi sitä paica/jolla sinä sen tacaperin ajat / nijn sinä löydät että sinä kymmenesä uscon Cappalesa seiso : **Minä uscon syndein andexi saamisen** / se on / minä uscon että Jumala sulasta armostans anda caicki synnit andexi / hänen pojans Christuxen tähden ilman ansiota caickille nijlle jotca uscowat. Samalamuoto jos jocu Sacramenterari tulisi joca sanoisi: Ettei Altarin Sacramentisä ole HErran Christuxen totinen rwmis ia weri/ mutta waiwon Palias leipä ia wijna / jotca merkitzewät Christuxen rwmin ia weren. Nijn mene sinun Catechismuxes ia lue Altarin Sacramentin sanat / joilla HErra Christus säätänyt on sen Sacramentin/ nijn sinä löydät / että sijnä seisowat ne sanat / cuin hän itze sano : **Ottakat ia syökät tämä on minun rwmin / ottacat ia juocat / tämä on minun wereni.** Ja sijtä sinä taidat ymmärtä että heidän oppins on wäärä. Sille HErra Christus itze sano heitä wastan : Tämä on minun rwmin ia tämä on minun weren / ia sen cansa todista / että Altarin Sacramentisä on hänen totinen rwmins ia totinen werens. Ja tällä muoto taidat sinä caicki mwt wäärät opettajat Catechismuxen cansa tacaperin aja.

Colmas Cappale.

Analysis tertiæ partis quatuor circumstantias comprehendens.

SEuranyt se colmas Cappale sijtä Colmannest ia wijmeisestä kiusauxesta. Sille waicka se paha hengi / taxikerta oli Herralta Christuxelta tacaperin ajettu ia ylitze woitettu. Nijn eij hän sentähden lacanut / mutta wielä Colmannen kerran händä kiusapi. Ja tämän Cappalen P. Matthæus kirioitta Neliän asian haaran Cansa.

I. Circumstantia loci ubi hæc tentatio sit facta.

I. On sijtä paicasta cusa tämä kiusaus on tapattanut:

Taas weij hänen Perkele Cansans yhdelle sangen corkialle Worelle / ja osotti hänelle caickt mailman waldacunnat ia heidän Cunnians.

Ndisä sanoisa P. Matthæus edespane Cathalaiset asiat.

I. Että se on tapattunut yhden sangen Corkian wuoren päällä/ Mutta eij hän kirioita sitä / cuca se wuori on ollut mutta sano / että se on ollut sangen Corkia. Waan monicahdat owat sinä lwlos / että se on ollut se wuori Pisga Moabitherin macunnasa/ cwsi penicurlma
Deut. 34. Jerosolymasta / sentähden että se on ollut yxi Corkia wuori / Cusa Jumala ennen Mosexell osotti Canaan Maan / cusa mös Moses haudattin. Monicahdat ajat-
Gen 13. telewat että se wuori on ollut canaan maalla Bethelm ia Aijn wällillä/ cusa Abraham oli ennen asunut. Mutta ettei Euangelista sitä nimitä / nijn eij me mös mahda sitä tutkistella.

2. Että se paha Hengi on osottanut hänelle caicki mailman waldacunnat / ia heidän cunnians. P. Lucas kirioitta/että hän on osottanut Herralle Christuxelle caiki mailman waldacunnat yhdesä silmän räpäyxesä. Näin Cawala ia wickelä hengi on Perkele / että hän yhden ajan rahdusa taita osotta caicki mailman waldacunnat ia heidän cunnians / cullat / hopiat ia mitä muuta siinä on / ia sen cautta tahdoi kiusata meidän HERRA Christusta. Luc. 4.

II. On sijtä kiusauxen muodosta/ cuinga Sathanas on händä kiusanut. II. Modus tentationis.

Ja sanoi hänelle / nämä caicki minä annan sinulle / jos sinä maahanlanget / ia cumardat minua.

Täsä se paha Hengi teke hänens yhdexi HErraxi ia Monarchaxi / ylitze caiken mailman waldacunnan. Corwesa hän tuli HErran Christuxen tygö/nijnquin yxi nälkäinen ia laiha Perkele / ia kiusa händä näljän cautta. Toisen kerran hän tule hänen tygöns nijnquin Paawi ia Doctor, rupe puhuman Ramatuista / ia sano: Kirioitettu on / ia sen cautta kiusa händä. Mutta nyt täsä Colmanen kerran/ tule hän nijnquin yxi suuri Monarcha ia cunningas hänen tygöns / teke hänens yhdexi HErraxi/ jonga hallus owat caicki mailman waldacunnat / rickaudet ia tawarat / ia taita nä anda kenelle hän tahto/ ia sentähden lupa caicki ne HErralle Christuxelle/ sen ehdon cansa / jos hän tahdoisi maahan langeta hänen etehens ia cuumarta händä. Græckin Textis seiso se sana προσκυνήσης, joco merkitze nijn palio / cuin matella ia wiheltellä maan päällä / ninquin yxi coira. Cuin hän tah-

doisi sano : Jos sinä nijn nöyrexi teget sinus minun edesäni cuin yxi Coira/ joca matele ia wiheltele hänen Isännens edesä / nijn minä tahdon caicki anda sinulle / cuin sinä nyt näget. Näin häwytöin hengi on Perkele/ ettei hän häwennyt käske HERRA Christusta Jesusta (jonga Nimen pitä caicki polwet Cumartaman/taiwasa/ maasa ia maan alla) händens cumarta. Ja että Sathanas taritze hänelle caicki mailman waltacunnat/ ia sano : ne caicki hänen omans olewan / ia taita anda ne kenellä hän tahto / sen cansa hän osotta/että hän on walhen Isä.
Deut. 10. Sillä taiwas ia maa/ia caicki mitä sijnä on/nä owat HErran Ninquin wijdennes Mosexen kiriasa säiso.
Psal. 24. Ja Dawid sano: Maa on Herran ia mitä sen päällä on/maanpijri/ia mitä sen päällä asupi. Mutta eij hänellä ole mwta annettu cuin helwetti / cusa hänen pitä oleman ijancaickisesta.

III. III. On HErran Christuxen wastauxest.

Responsio Christi.

Nijn sanoi JEsus hänelle : Mene pois Sathan/ sillä kirioitettu on: Sinun HErras Jumalas pitä sinun cumartaman / ia händä ainoa palweleman.

Täsä meidän HErra Christus Colmanen kerran aja sen pahan hengen tacaperin Jumalan sanan cansa / jonga hän otta sijtä wijdennestä Mosexen kirjasta / cusa
Deut. 5. näin seiso: Sinun HErras Jumalas pitä sinun cumartaman ia händä ainoa palweleman. Eij HErra Christus woinut enämbi kärsiä händä / mutta käske hänen pois mennä sanoden. Mene pois Sathan/ cuin hän tahdoisi sano : Sinä häwytöin hengi mitä sinä

minua

minua kiusat / pidäískö minun sinun edesäs maahanlangeman ia sinua cumartaman / ia sinulda jotakin anoman. Eij se ikänäns pidä tapahtuman / sille minulle caicki owat annetut minun taiwaliselda isäldän sekä taiwas että maasa. Ja sentähden mene pois sinä paha ia saastainen hengi / eij sinulle mitekän minusa ole.

IV. Sijtä lopusta / mikä loppu tällä kiusauxella on ollut: IV. Euentus tentationis.

Silloin ylön annoi hänen perkele / ia catzo Engelit edeskäwit ia palwelit händä.

Tämen lopun P. Matthæus Cahtalaisesta edespane. Luc. 4.

1. Että Perkele on hänen ylön andanut / P. Lucas kirioitta tämän lopun näillä sanoilla: **Ja sijttä cuin Perkele oli päättänyt caicki kiusauxet / meni hän hetkexi poies hänē tykönsä.** Sille cosca hän ymmärsi ettei hän pahan juonens ia cawaluxēs cansa taitanut mitäkän matcan saatta / eikä Christusta hänen kiusauxens cansa ylitze woitta / waicka hän caicki hänen woimans ia wäkens sijhen pani / nijn hän häpiän cansa poismeni ia ylön annoi hänen / mutta hetkexi sijhen asti cuin hän jälkens olisi tilan saanut händä kiusata / Mutta HErra Christus oli wäkewämbi ia ylitze woitti hänen. 1. Discessus Sathanæ.

2. Että Engelit edesastuit ia palwelit händä. Cosca HErra Christus Colme kerta sen pahan hengen oli tacaperin ajanut / ia hänen ylitze woittanut / nijn että hän häpiän cansa poismeni hänen tyköänsä. Nijn HErran Engelit astuit edäs swren ilon ia riemun cansa ia palwelit händä / tunsit ia tunnustit hänen heidän luojans 2. Accessus Angelorum.

ja HErrans edestä palwelit händä/nijnquin heidän Herrans ia tekäwät hänen tahtons.

Opetuxet Colmanesta Cappalesta.

Loci communes tertiæ partis.

1. Varijs modis Sathanam tentare homines.

I. Opime tästä / että se ruma hengi Perkele monella musto kiusapi täsä mailmasa / nijstä Jumalisia inhimisiä. Ja cosca hän eij taidæ heitä ylitze woitta / neljän eli turhan cunnian cautta / Nijn hän osotta heille tämän Mailman tawarat ia rickaudet cullat ia hopiat / ia lupa nä heille jos he tahtowat luopua pois Jumalasta / hänen etehens maahanlangeta ia händä Cumarta. Nijnqnin meille on senpälle Esimercki täsä Euangeliumisa/cuinga hän on kiusanut meidän HErra Christusta/osottanut hänelle tämän mailman waldacunnat ia heidän cunniansa / ia ne caicki hänelle tarinnut/ jos hän tahdoisi maahanlangeta ia cumarta händä. Ja nijnquin hän on sen cautta kiusannut HErra Christusta / nijn hän mös hänen Seuracunnans jäsenitä kiusapi. Cosca meidän Esiwanhembam Adam ia Ewa oli luodut / Jumalan oman cuwan jälken / nijn hän cohta kiusaisi heitä / lupaisi heille että heidän piti tuleman nijn wijsaxi cuin Jumala on / jos he söisit wijsauden puusta/ia saatti heitä ia caiki heidän jälkintulewaisens ijancaickisen cadotuxen. Costa Jumala käski Saul Cuningan/että hänen piti lyömän caicki Amalechitit/ nuoret

1. Sam. 15. ia wanhat cuoliaxi / ia eij ketäkän säästämän / nijn hän kiusaisi händä ahneuden cautta / yllytti händä tekemän Jumalan käskyn wastan / nijn että hän otti Cuningan

fangixi/

fangixi / ia ne lihawat eläimät saalijxi / ia sen cautta mistaisi hänen Cuningan wircans ia Jumalan ystewyden. Nijn Sathanas mös kiusaisi Gehasi / Elisan Prophetan palweliata / nijn että hän juoxi Naeman jälken otti häneltä hopia ia wateita sala / ilman Prophetan tietämätä ia ne kätki / ja sentähden rangastin spitali taudin cansa. Samalamuoto hän mös kiusaisi Ananian ia hänen waimons Saphiran / ia yllytti heitä / että he salaisit heidän maans hinnasta / cuin he olit myynet. Ja Judas Iscariotin hän mös ahneuden cautta / wietteli pettämän meidän HErra Christusta / ia händä myymen colmenkymmenen hopia penningin edestä: Paawin / ynnä hänen joucons cansa / on hän mös ahneuden cautta wietellyt ia wetänyt pois Jumalan puhtasta ia selkiästä sanasta / ia sijtä oikiasta Euangeliumin opista. Ja wielä nyt kiusapi monda sen cautta / osotta heille tämän mailman tawarat / cullat ia hopiat / ia lupa heille ne / sen ehdon cansa / jos he tachtowat ylönanda sen oikian Euangeliumin opin / ia otta paawin / Sacramenterarein / ia muitta wääriä oppia wastan. 2. Reg. 5. Actor. 5. Matth. 26.

II. Opime / ettei meillä ole parembata wälicappaita ia asetta / jolla me taidamme pahan hengen Perkelen tacaperin aja ia ylitze woitta / cuin on Jumalan pyhä sana / Sillä sen cansa / on meidän HErra Christus / hänen colme kerta tacaperin ajanut ia ylitze woittanut / sanoden: Mene pois Sathan / Sille kirioitettu ombi. Ja P. Pawali Ephesein tygö ylesluke ne hengelliset aset / joilla meidän sotiman pitä sitä paha henge wastan / cusa hän sano: Ylennepukecat caicki Jumalan haarniscat / että te woisitta wastan seiso nijtä ca- 2. *Nulla arma magis esse apta ad superandum Sathanam quam verbum Dei.* Ephes. 6.

walita Perkelen pääile carcanisi/ sitä eipä meil-
le sota ole liha ia werta wastan / mutta pää ruh-
tinata ia walta wastan/ se on / Mailman Herroi
wastan / jotca tämän mailman Pimeydesä wa-
eldawat / nijtä pahoi hengi wastan taiwahan al-
la. Sentähden tygön ottacat caicki Jumalan
harniscat / senpälle / että te mahdaisitta wastan-
seiso sinä pahana päiwänä / ia caicki cappalet
hywin toimitta ia seisowaiset olla. Nijn seisocat
nyt ymbäri wyötetyt cupeista totuden cansa / ia
puetetut wanhurscauden rinda raudalla / ia
kengitetyt ialgat rauhan Euangeliumin cansa /
jolla te walmit olisitta. Mutta caicken ylitze ty-
hön ottacat uscon kilpi / jolla te woisitta sammut-
ta caicki sen ryman tuliset nuolet. Ja ottacat
terweyden rauta lacki teidän päällän / ia hen-
gen miecka / joca on Jumalan sana / caickis ru-
couxis ia anomisis alati rucoellen hengesä. Nämä
owat ne hengeliset aset joilla meidän pitä sotiman paha
henge wastan / nimittäin / Jumalan sanan / uscon ia ru-
couxen cansa. Ja on meille se suurexi lohdutuxexi / että
waicka paha hengi perkele on yxi wäkewä ia woimallinen
hengi / cuitengin taidamme me hänen hengelisille aseilla y-
litzewoitta / cosca me ne päällemme pugemme / ia nijnen can-
sa händä wastanseisomme.

3. III. Opime / että Jumala caickiwaldias on hänen
hywydestäns ia armoistans asettanut hänen P. Enge-
lins inhimisten wartioixi / jotca heitä warjelewat / sitä
paha henge perkeleltä wastan / ettei hän taida heitä wahin-
goita / Nijnquin Psalmisa seiso: HErran Engelit

Deum constituiße suos Angelos custodes hominum. Psal. 33.

ymbäri pyrittäwät/nijstä jotca händä pelkäwät. Ja Epistolasa Hebrerin tygö seiso P. Engeleistä. Eikö ne caicki ole palwelewaiset henget / ulgoslähetetyt nijden tähden / jotca autuden pärimen pitä. Hebr. 1.
Nijn mös Augustinus sano: Että HErran Engelit owat meiden tykönäm joca aica ia hetki meistä warin ottawat / waeltawat meidän cansam caikisa paicoisa / käywät sisälle ia ulgos meidän cansamme / catzowat cuin Cunnialisesta me waellamme nijnän pahain keskellä / työtä tehdesäm he autawat meitä / lewätesem he suojelewat meitä. He iloitzewat nijnän iloisten cansa / ia kärsiwät nijnen cansa jotca waiwatan. Esimärki sen päällä on meillä täsä Euangeliumis. Sillä cosca se paha hengi Perkele kiusasi meidän HErra Christusta / ia hän Jumalan sanalla tacaperin ajettin / nijn Engelit edeskäwit / ia palwelit händä. Ja / Esimeises Mosexen kirias seiso cuinga Jumalan pyhät Engelit / johdaitit sen P. Miehen Lothin ulgos Sodamasta ia Gomorrasta / ettei hänen pitänyt huckuman ynnä heidän cansans. Nijn mös Cuningan kiriasa seiso: Cuinga HErran Engelit warjelit Elizeus Prophetan / cosca Syrian Cuningas lähetti sotawäkens händä kijni ottaman. Samallamuoto mös owat HErran Engelit auttanet Hiskias Cuningan / ia sodei hänen puolestans Assyrian sotawäke wastan / ia yhtenä yönä löy cuoliaxi heistä cahdexan kymmendä ia wijsi tuhata miestä. Näin Jumala wiellänyt hänen P. Engelins Anda caickia nijtä jotca händä pelkäwät / ia hänen käskyisäns waeltawat / suojella ia wariella. Ja tämä on meillä swrexi lohdutoxexi täsä surkias elämäs / et-

Gen. 19.
2. Reg. 6.
Esaiæ. 37.

tä ne P. Engelit owat meidän tykönäm / ia meitä warjelewat caickinaisis waarasa ia wahingosa. Ja tule itze cukin hänen elämäns nijn käyttä / ettei he jongun saastaisuden cansa ne P. Engelit tykönsä poiscarcotaisi. Sillä Basili⁹ sano: Että ninquin saagu kimalaiset ia paha hasu mettiset poisasa / nijn mös Syndi / ne pyhät Engelit meidän tyköm poiscarcotta.

Euangeliumin Kirioitta P. Mattheus 15. Lugus.

JA Jesus sieldä Poiskewi / ia tuli Tyrin ia Sidonin / Maan ären. Ja catzo yxi Cananean waimo / Joca nijstä maan äristä oli tullut / huuti hä-

nen tygöns/sanoden: O HERra Dawidin Poica/ armada minun Påållåni/ Minun Tyttåren Hirmuisesta rijwatan Perkeleldå. Mutta eij hån sanacan håndå wastanut. Nijn Hånen Opetuslapsens edeskåwit/ ia rucoelit håndå/ sanoden: Eroita håndå sinustas/ sillå hån huuta meidån jålkin. Nijn hån wastaten sanoi: En ole minå låhetetty/ waan nijnen cadotettuin Lammasten tygö Israelin huonesta. Mutta hen tuli/ ia rucoeli håndå/ sanoden: HERRA/ auta minua. Nijn hån wastaten sanoi: eij ole se soweljas/ otta lasten leipå ia heittå penicoille. Nijn hån wastasi. Totta HERra/ Syöwåt cuitengin penicat nijstå muruista/ jotca heiden HErrains pöydeldå putowat. Silloin Jesus wastaten/ sanoi hånelle: O waimo suuri ombi sinun wscos/ olcon sinulle ninquin sinå tahdot. Ja hånen Tyttårens tuli terwexi/ samalla hetkelle.

Tåmå Ewangelium on yxi merkelinen Hisioria yhdestå Cananean waimosta ia hånen Tyttåreståns/ joca Perkeleldå waiwattin: Cusa meillå edes pannan sekå sen

Exordium à re ipsa.

Pahan Hengen julmudesta/että meidän Herran Chri-
stuxen woimasta ia wäestä/ ylitze sen saastaisen Hengen.
Ja seura tämä Ewangelium sangen caunista sitä Ewan-
geliumi cuin mennen Sunnuntain saarnattin: Sillä sis-
ne me saimma cuulla/ cuinga se paha ia ruma hengi Perkele
kiusaisi/ meidän Herra Christusta. Täsä me saamma
cuulla/ cuinga hän waino hänen jänäsitens täsä Mail-
masa/ Nijn ettei hän ketäkän säästä/ eikä itze Herra Chri-
stusta eikä hänen seuracuntans. Ja on meille täsä Ewan-
geliumisa yxi erinomainen esimercki/ yhdestä oikiasta usco-
sta: Sillä waicka meidän HErra Christus ensistä cowin
wastaisi tätä Cananean waimo/ ia sen cansa coetteli hän-
dä ia hänen uscoonsa/ nijn hän cuitengin/ eij wäsynyt ru-
coelemasta/ Mutta Pysyi wahwana uscosa/ ia sitä enä-
min rucoelj. Nijn että Herra Christus itze ylistä hänen
wscons / sanoden: **O waimo suuri ombi sinun
uscos/ olcon sinulle ninquin sinä tahdot.**

Ja sentähden on mös tämä Sunnuntai cutzuttu
DOMINICA REMINISCERE. Sijtä weisusta
cuin me tänäpäiwänä/ Messun ruetes weisam/ ia on otet-
25: tu sijtä 25. Psalmista/ cusa nein seiso. Reminiscere mi-
serationum tuarum DOMINE, &c. Se on: **Her-
ra ajattele sinun Laupiudes Päällä / ia sinun hy-
wydes Päällä/ joca ombi ollut mailman algusta.**
Joinen sanain cansa Jumalan seuracunda rucoele/ että
Jumala händä warielisi Perkelestä / ia caikista hänen
wiha miehistäns/ jotca händä wihawat ia wainowat.
Ja yhten sopi tämä Euangelium sen toisen käskyn
cansa cusa Jumala käske / että meiden pitä händä rucoe-

leman ia auxem huutaman / caickisa tuskisa ia hädäsä.

Ja sen toisen ia colmannen uscon Cappalen cansa cusa seiso HERRAN Christuxen Personasta ia wirgasta.

Nijn mös sen Seitzemännen Rucouxen cansa / Isä meiden rucouxes cusa me rucoelem / että meidän taiwalinen Isä / tahdoisi Päästä meitä Pahasta.

Tämä Euangelium Jaetan Cahten Osan. *Propositio bimembris.*

I. On tästä Cananean waimosta/ia hänen rucouxestans.

II. HErran Christuxen wastauxesta.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis tres circumstantias continens.

NIjn pallo cuin tähän ensimäisen Osan tule kirioitta P. Matthæus sen colmen asian Haran cansa.

1. On sijtä Paicasta / cusa tämä Historia on tapattunut. *I. Circumstantia est loci.*

Ja Jesus sieldä Poiskäwi / ia tuli Tyrin ia Sidonin Maan ären. *Mar. 7.*

P. Marcus kirioitta että hen meni yhden Huonesen sisälle / ia eij tahtonut että jongun piti sen tietämen ia eij cuitengan taitanut olla sala. P. Mattheus täsä sano/ että se on tapattunut Tyrin ia Sidonin maan ärissä. Sillä cosca HErra Christus / ninquin P. Matthæus wähä ennen näitä sanaia kirioitta / oli Genezarethin maalla ia teki monda sairasta terwexi / tulit Phariseuxet ia kirianopenet hänen tygös/ ia campaelit hänen cansans

inhimisten sädyistä / mutta hen wastaisi heitä Esaian
Esa. 29. Prophetan kirioituxesta / Sanoden: Esaias on oikein ennustanut / että tämä cansa lähesty minua suun cansa / ia cunnioitta minua heiden Huultens cansa / mutta Heiden sydämens on caucana minusta: Ja turhan / he minua Palwelewat / opetaden inhimisten sädyiä. Ja tämän puhen jälkin Jesus sieldä Poiskäwi / ia tuli Tyrin ia Sydonin Maan ärin: Sillä sijnä cusa Jumalan sana eij sydämestä wastan oteta / sijtä Jumala otta hänen sanans pois / ia wiepi sen toisen Paicaan cusa se hywällä mielellä wastan otetan.

Tyrus / oli yxi pää caupungi Phenicias / wijsi colmatta kymmendä Peniculma Jerosolimasta. Prophetat sen cutzuwat / Zoar / se on / cari eli callio. Sentähden että se caupungi on ollut yhden carin Päällä meren sisällä / jonga wesi ymbäri käwi. Tämän Caupungin asuwaiset olit sangen rickat / ia owat Pitänet itzens coriasti ninquin swret HErrat / ia owat ylös rakendanet monda muuta Caupungita. Ja monelda Haralda on sihen Hachdella tultu / Europasta / Africasta ia Asiasta caupan cansa. Mutta wijmein on Häwitetty heiden coreudens ia Epäjumalan Palweluxen tähden caxi kerta. Ensistä Cuningalda Nebucadnesarilda ia toisen Kerran Alexander magnuxelda.

Sidon / oli möös ricas caupungi / yhdexän toista / kymmendä Peniculma Jerosolimasta / ia oli wijsi Peniculma Tyrin ia Sydonin wälillä. Tämän Caupungin on Ochus cuningas Persias ylenpaltisen coërudens

tähden

tähden häwittänyt. Mutta Darius on sen jellens ylös rakendanut.

II. Asian hara on tästä Cananean waimon Personasta.

II. *Circumstantia est personæ hujus mulieris.*

Ja catzo yxi Cananean waimo / joca nijstä Maan äristä oli tullut.

P. Marcus kirioitta / että se on ollut yxi Græcan waimo / se on yxi Pacana Syropheniciast: Sillä Cana on ollut Syrophenican raiasa yxi Peniculma Sydonista. Ja Jerusalemista on sihen ollut caxikymmendä ia cahdexan Peniculma. *Mar. 7.*

Ja Epiphanius Kiriotta / että tämä waimo on ollut Sareptasta / cusa se Leski on asunut / joca Elian Prophetan callilla ajalla on ruokinut.

Nicephorus Kirioitta mös tästä waimosta / ia sano: että hän on ollut sen Marian Magdalenan eiti/ iosta Jesus seitzemen Perkelettä on ulgos ajanut. Ja tämä Cana/eij ole ollut se Cana ioca oli Galilæasa/ cusa Herra Christus / muutti weden wijnaxi / ia cutzutan wähä Cana. Mutta se surembi Cana Syrophenicen raiasa, Tästä Canasta on tämä/waimo ollut / ioca Herran Christuxen tygö tuli/ Tyrin ia Sidonin maan ärijn.

III. On tämän Cananean waimon rucouxesta eninga hän on rucoellu / cussa meille on Colme cappaleta.

III. *Præcatio hujus mulieris.*

I. On Esipuhe/O HErra Dawidin Poica.

I. *Proemium.*

P. Marcus Kirioitta että hän on langenut Jesuxen ialcain juuren ia rucoellut / että hän wlgos aiaisi Perkelen hänen Tytterestäns / ia on nöyryttänyt itzens/sekä hänen ruumins että hänen sydämens cansa: Sillä nämä

sanat:

sanat: O HERRA / ojottawat / ettei ne ainoastans huulista ia suusta ulgoskäy / ninquin ne ulcocullatut tekewät. Mutta Sydämen Pohiasta / se on / caikesta sydämestä rucoellut / Sanoden: Ah HERRA Dawidin Poica / ia tunnusta sen cansa / että hän on / se totinen Messias ia Dawidin siemen / ioca Dawidin sugusta on syndynyt, Chrysostomus sano Filium Davidis ipsum nominat, quia è posteris Davidis Messiam oriundum sciebat secundum carnem. Se on / Hän cutzui Christuxen Dawidin Posaxi / sillä hän tiesi että Messiaxen piti Dawidin sälken tulewaisista syndymän lihan Puolesta. Ja jonga tähden Chrysostomus ylistä tätä waimo Sanoden / Vide mulieris sapientiam, non orat Jacobum, non invocat Johannem, non accessit Petrum, sed Christum. Se on / Catzo tämä waimon wissautta: eij hän rucoele Jacobust / eij hen auxenshuuda Johannest / eij hän mennyt Petarin tygö / mutta Christuxen tygö.

2. Forma & modus petitionis. 2. On rucouxen ia anomisen muoto.

Armada minun Päälläni.

Eij tämä waimo luota / eikä uscalla itzens Päällä / Mutta Herran Christuxen armon Päällä / ia rucoele häneldä armo. Cuin hän tahdoisi sano: Herra eij ole minulla yhtähen hywä työtä / jonga Päällä minä taidan luotta / sillä minä olen yxi köyhä pacana. Mutta ainoasta sinun armos Päällä / minä köyhä onnetoin waimo luotan ia tulen sinun tygös / ia rucoelen armo sinulda / joca ett ole Ketäkän Hyliännyt. Waan olet caikein Päälle armahtanut ia caickia auttanut / jotca sinun

päälles

Päälles owat uscaltanet / armada mös minun päälleni / ia cuule minun rucouxeni. Tämä nyt näky olewan ihmelinen asia / että tämä yxi Pacanan waimo on tullut Herran Christuxen tygö ia händä rucoellut.

Tämän uscon on hän tosin saanut / sijtä Hywästä sanomasta / cuin hän oli cuullu hänestä / Että hän oli Perkelet ulgos ajanut / Spitaliset Puhdistanut / Sokiain silmät ia cuuroin corwat awannut. Ja sijtä hän sai sen caltaisen uscalluxen hänen tygöns.

3. On sijtä syystä mingetähden hen on rucoellut armo HErralda Christuxelda. 3. Finis precationis.

Minun tyttäreni Hirmuisesta waiwatan Perkeleldä.

Tämä tosin on ollut yxi corkia ia suuri syy / joca Hendä on näin cowin ahdistanut ia waatinut apua etzimän ia rucoeleman: Sillä mikä taita olla suurembi ristitusca ia waiwa / cuin se / cosca yxi köyhä inhiminen / jonga Jumala on luonut algusta oman cuwans jälkin / waiwatan ia rijwatan Perkeleldä yötä ia päiwä / ia on tehnyt asumaan siaan hänesä. Ja taita itze cukin ajatella / cuinga suuri murhe ia sydämen kipu / on tällä waimolla ollut / cosca hän näki hänen Tyttärens surckian menon / cuinga Paha Hengi hänen tyttärens jocapäiwä rijwaisi. Sentähden on tämä köyhä surulinen waimo Huutanut ia sanonut: Minū tyttären Hirmulisesta rijwatā perkeleldä. Cuin hän tahdoisi sano: Ah Herra minun surun ia murhen on nijn suuri / etten minä taida nijn suuni cansa ulgos puhua. Sillä se Paha Hengi Perkele on rijwanut minun tyttäreni / ia hirmuisesta händä waiwa / ia caicki hänen jäsenens silmät / corwat / suun / kielen ia

muut jäsenet nijn turmele / että sydän mahta pacattu joca sen näke. Sentähden O HErra armada minun Päälleni / auta minun köyhä tytärtäni ia aija se ruma Hengi hänestä ulgos / sinun swren woimas ia wäcs cautta.

Loci commun: s primæ partis.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

I. Deum contemptores sui verbi puniri fame Spirituali. Amos 8.

I. OPeme tästä ensimäisestä Cappalesta / cuinga Jumala rangaise nijtä jotca hänen sanans ylen catzowat sen Hengelisen näljän cansa / nijn että hän otta Heiltä pois hänen pyhän sanans / ia wiepi sen toisen maacundaan cusa se suuremman Halun ia Kijtoxen cansa wastanotetan / Ninquin Amos Prophetan tykönä sijtä asiasta Jumala itze näin sano: Catzo minä tahdon lähettä näljän macundaan / Eij nälkä Leiwän jälken / eikä jano weden jälken. Mutta Jumalan sanan jälken: Nijn että heidän pitä juoxeman ymbärins sinnä ia tännä yhdestä merestä toisen / Pohiaisesta nijn itään ia etzimän Jumalan sana / ia eij cuitengan pidä löytämän. Ja Salamon sano: Heiden pitä warhain minua etzimän / ia eij löytämän. Sentähden että he wihaisit oppia / ia eij tahtonet luota HErran päällä. Senpäälle on meille esimercki täsä / että cosca Phariseuxet ia Kirianoppenet ylön catzoit Herran Christuxen ia hänen sanans / eikä tahtonet sitä wastan otta / nijn hän läxi sieldä pois Heiden tykönsä in meni Tyrin ia Sidonin maan ärin / ia siellä sarnaisi ia teki tunnustähtiä. Nijn hän mös teki Gadarenein cansa / että cosca hän tuli heiden maacundaans / ia eij tahtonet händä wastan otta: Mutta käskit hänen mennä pois / heidän

Prov. 1.

Matt. 9.

maacunnastans / ia suuremban pidit heiden Sica laumans cuin hänen / nijn hän läxi sieldä pois. Samalla-muoto mös Apostolit owat tehnet / että cosca Juuttaan cansa / eij tahtonet Heidän oppians wastan otta / nijn he läxit pois heidän tyköänsä. Ja menit Pacanaitten tygö saarnaman Euangeliumi. Ninquin P. Pawali sano: Teille ensistä piti saarnattaman Jumalan sana / mutta että te sen Hyliättä pois tyköänne / ia pidette teiden Kelwotoinna ijancaickisen elämän: Catzo nijn me tahdom meitäm Käätä pacanoitten tygö / Sillä HErra on meiden nijn keskenyt. Act. 13.
Ja me lueme mös Apostolitten tegoisa / Että cosca Paulus ia Barnabas ymmärsit että Juutat wainosit heitä ia ajoit heitä ulgos heidän maacunnastans: Nijn he pudistit mullan heiden ialgoistansa heiden päällens / ia tulit Iconiumin. Act. 13.

Nijn Jumala wielä nyt teke / että cosca hänen sanans eij oteta wastan / nijn hän lähettä sen toiseen maacundan / cusa se Ilon cansa wastan otetan: Ja lähettä nijlle kijttämättömille wäkewät willityxet / että Heiden pitä walhet uscoman: Senpäälle että ne caicki pitä duomittaman jotca eij ole totuutta usconeet / Mutta owat Halasneet wäryttä Ninquin P. Pawali sano: Tule meidän sentähden cuulla Jumalan sana / sitä rakasta ia wastan otta / senpääle ettei Jumala sitä meildä pois ottais meiden kijttämättömyden tähden. 2. Thess. 2.

II. Opettä / että wanhemilla eij taida olla suurembata surua eli murhetta / eikä suurembata sydämän kipua / cuin on heidän lapsistans / cosca nijnen päälle tusca / ia waiwa tule / Ninquin Prophetan Esaian tykönä sei- 2. Liberorum crucem parentibus gravem ad molestam esse. Esa. 49.

jo: Taitaco socu waimo unhotta hänen Poicans/ nijn ettei hän armada hänen codunsa Poica. Tämän päälle on meillä monda Esimerckiä sekä pyhäsä Ramatusa mailmaisisa Historiaisa/ cosca Patriarchan Pojat myit Josephin heidän weliensä Pojes ia sanoit heidän Isällens / että metzän Pedot olit hänen ylös syönet / Nijn Jacob itki ia Pargui sanoden: Yxi Paha eläin on ylös syönyt hänen/ ja yxi Peto on rewäisnyt ricki Josephin. Ja caicki hänen lapsens tulit hänen tygöns lohduttaman händä/ waan eij hän tahtonut anda itzensä lohdutta: Mutta rewäisi waattens / ia murhetti/ suurē heekē ia itki hendä. Ja Dawid cosca hän cuuli että Absolon hänen poicans oli tapettu/ murhetti hän sangen ia itki sanoden: Minun Poican Absolon/ Absolon minū poicā Jumala tekis että minä taidaisin cuolla sinun edestäs. Joca cuitengin hänellä yxi paha ja wahingolinen poica oli joca nosti sodan hände wastan ia ajoi hänen ulgos Rijkistä. Nijn mös se wanha Tobias ia hänen waimons Hanna / cosca heiden Poicans se nuori Tobias oli cauwan heiden tyköns Pojes murhettit he sangen/ia Hanna itki sanoden: Ah minun Poicani / ah minun Poicani/ cuinga me olem andanet sinun mennä / meiden ainoan ilom ia lohdutuxem meidän wanhalla jällām. Samallamuoto on meillä Esimercki täsä Ewangeliumisa / cuinga tämä Cananean waimo on suuresti murhettinut hänen Tyttärläns joca Perkeleldä waiwattin/ sanoden: Minun Tyttären suuresti waiwatan Perkeleldä. Samallamuoto Kirioitta Herodotus yhden Historian yhdestä Egyptin Cuningasta ionga nimi oli Psamenitus/ et-

Gen. 37.

2. Sam. 18.

Tob. 10.

Herodotus lib. 3. de Psamenio rege Ægyptiorum.

tä coscq hän oli ollut Cuningas cuusi cuucautta / nijn Persian Cuningas Cambyses otti hänen Fangixi / ia cosca hen oli Fangiuxesa/ia näki hänen tyttärens muinen orjain seasa Pahoisa waatteisa wettä candawan / ia muut fangit caicki itkit oli hän äneti ia catzoi alas: ia cosca hän näki taas hänē poicans yñä muinen cansa wietäwän ulgos mestatta/oli hän wait: Mutta cosca yxi hänen ystäwäns talutettin ulgos mestatta/ rupeisi hän itkemän. Cosca Cambyses sen näki käski hän kysyä hänellä / cuinga se tuli / että hän nyt itki/ia eij ennen lapsians itkenyt. Nijn hän wastaisi ia sanoi. Domestica mala majora sunt lacrymis, Se on/coto tuscat ia waiwat owat suuremat cuin socu taita nijstä iike. Ja Seneca sano / Curæ leves loquuntur, ingentes stupent. Se on / wähät murhet puhuwat/muttasuuret wartowat.

III. Opeme/että waicka risti ia tusca on Inhimisen luondo wastan ia cowa kärsiä. Nijn cuitengin eij ole se ilman hedelmätä / Sillä se ylösherättä Inhimisen Jumalan Pelgon ia rucouxen Jumalan tygö. Ninquin Esaias sano: HErra cosca murhe ia tusca on nijn sinua etzitän ia cosca sinä curitat nijn he huocawat. Ja Osean tykönä seiso: Cosca Heiden Pahoin käypi / nijn minua etzittämän Pitä / Ja Heiden Pitä sanoman/käykäm̄e HErran tygö/ Hän on meitä Hawoittanut/hän mös meitä terwexi tekepi. Tämän Päällä on meillä Esimerki täsä Cananean waimosa / cuinga hywä ia Hyödylinen risti ia tusca on hänella ollut: Sillä se wadeij hendä etzimen HErra Christusta ia Häneltä apua anoman/ ia on ollut nijn Hedelmälinen / että sekä hänen tyttärens tuli ter-

3. Crucem & calamitates non carere suo fructu.
Esa. 26.
Ose: 6.

wexi että hänen uscons tuli wahwistetuxi / ia tuli HEr-
Psal. 119. ran Christuxen oikian tundoon. Ja Dawid Cunnigas
itze tunnusta sanoden: HErra se on minulle Hywäxi
että sinä minua olet curittanut. Sentähden eij pi-
dä meiden ristiä ia wastoin käymisiä nijn suuresti Pelkä-
män / eikä Pahaxi Paneman / Mutta ottaman Hywäxi /
Psal. 116. ia Kijttämän Jumalata sen edestä sanoden ynnä Dawi-
din cansa: Minä tahdon otta tämän terwelisen
calkin / ia Jumalan nime auxeni Huuta etc. Sillä
Syr. 3. Ninquin Syrach sano: Jumala rangaise nijtä joita
hän racasta / ja on hywä suosio nijnen tygö / nin-
quin Isälle Pojan tygö. Ja sijnä Epistolasa He-
Hebr. 12. brerin tygö seiso: Jos te curitosta kärsittä / nijn Ju-
mala taritze hänens teiden tygön / ninquin La-
Jacob. 1. stens tygö. Nijn mös P. Jacobus sano: Autuas on
se joca kärsi kiusauxē: Sillä costa hän on kiusattu /
pitä hänen saaman elämen crunun jonga Juma-
la on luwannut nijlle / jotca hendä racastawat:

4. IV. Opeme / ettei meillä ole parambata ia suurem-
bata turwa hädän ia tuscan aicana / cuin Pacta Juma-
lan tygö nöyrän rucouxen cansa / ia heneldä apua ano-
man / oca meitä parahijn woi ia taita autta. On mös kä-
skenyt että meiden pitä händä rucoeleman / Ninquin
Psalmisa seiso: Auxi Huuda tuscan ia Hädän ai-
cana / ia minä tahdon autta sinua. Ja Dawid sa-
Psal. 50. no: Minä auxi Huudin HErra tuscasani / Ja
Psal. 118. hän autti ia lohdutti minua. Nijn tämä Cana-
nean waimo on hänen tuscasans Pacnnut HERRan
Christuxen tygö / hendä rucoili ia Häneldä apua anoi sa-
noden: O HErra Dawidin Poica armada

In omnibus necessitatibus ad Deum esse confugiendum.

minun Päälleni. Ja cosca me rucoelemme / niin pitä meiden oikiasa uscosa rucoeleman: Sillä ilman uscota eij taida Jumalalle mitän kelwata. Ja P. Johannes sano: Joca eij usco hän teke Jumalan walhetteliaxi. Niin mös P. Jacobus sano: Että meiden Pitä rucoeleman uscosa ia eij epäilemän / Sillä joca epäile hän on ninquin meren aldo / ioca tuulelda Pääliteltän ia liscutetän. Sencaltainen Inhiminen älkän ajatelco että hän saapi jotakin Jumalalda. Samallamuoto pitä meidän mös sydämest Jumalata rucoeleman / ninquin tämä Cananean waimo on tehnyt. Sillä se rucous cuin suusta waiwoin ulgos käypi/ia eij sydämestä/eij ole Jumalalle otolinen eikä kelwolinen. Ninquin hän sano Esaian Prophetan tykönä: Tämä cansa lähesty minua huulilla mutta Heiden sydämens on caucana minusta.

Rom. 14
1. Ioh. 5.
Iac. 1.
Esa. 29.

Toinen Osa.

ENsimäinen Osa oli tämän Cananean waimon rucouxesta/ HERran Christuxen tygö. Hänen Tyttärens edestä / Tämä toinen on siitä wastauxesta cuin hän on saanut / cusa HErra Christus hendä ensistä cowin wastaisi ia coetteli sen cansa hänen uscoansa colme kerta. Ja on meille täsä toises Osas neliä cappaletta.

Analysis secundæ partis in se quatuor membra continens.

I. On siitä ensimäisestä kiusauxesta iolla HERra Christus on coetellut tätä waimo:

I. Tentatio, est silentium Christi.

Mutta eij hän sanacan hendä wastanut.

Tämä on se Ensimeinen kiusaus ettei hän mitäken wastannut hendä / ia on tämä ollut yxi rascas ia Couaa kiusaus tätä köyhä waimo cohden. Ja tahto HERra Christus sen cansa osotta / ettei hän ollut mahdolinen yhtäken wastausta Heneldä saaman. Sillä hän teeskeli hänens ninquin eij hän olisi nähnyt eli cuullut hendä / ia olisi ollut suuresta wihainen hänen Pälens : Nijn ettei coco vdesa Testamentisä cusacan seiso / että hän nijn perädi waij on ollut nisnen edesä iotca hendä owat rucoellut / sillä hän on caickia suloisesta puhutellut / cohta wastannut ia autanut heitä. Ja sitä suurembi kiusaus on tämä ollut tällä köyhälle waimolle / että hän oli sen cuullut cuinga suloisesta ia ystäwelisestä hän oli muita Puhutellut ia wastannut / Ja on walmis ollut caickia auttaman / iotca hänen tygöns tulit ia Heneldä apua anoit : Ja hendä eij hän wastannut yhtäken sana / joca cuitengin caicken hänen turwans ia uscalluxens Pani hänen Päällens / ia sillä toiwolla tuli hänen tygöns / että hänen Piti armattaman hänen Päällens / cuuleman hänen rucouxens ia auttaman händä / Ninquin hän muita oli ennen cuullut ia autanut. Ja olisi tämä waimo cohta epäellyt ia lacannut rucoelemasta ia Palainnut cotians / jollei hänen uscons olisi sitä suurembi ia wahwembi ollut.

II. Tentatio. II. Kiusaus / iolla HErra Christus on coetellut hänen uscoansa / cusa meille cahtalaiset asiat edes pannan.

1. Intercessio discipulorum. 1. On opetuslasten rucouxesta tämän waimon edestä.

Nijn Opetuslapset edeskäwit / ia rucoelit hendä sanoden / Erota händä sinustas / sillä hän Huuta meiden jälken.

Cosca Opetuslapset cuulit ia näit ettei HErra Christus tätä waimo yhtäkän sana wastannut / ihmettelit he sitä suuresta / ia rucoelit / että hän piti andaman Hänelle jongun wastauxen ia erittämän pois hänestäns.

Ja näky olewan / että nämä Opetuslapset olit sulloisemmat ia armolisemat händä wastan / cuin HErra Christus oli / ia tahdoit ninquin langeta hänen wircaans / cuin HErra Christus eij olisi itze tietänyt mitä hänen piti tekemän / ilman Heitä.

II. On sijtä wastauxesta jonga HErra Christus andoi hänelle; 2. *Responsio Christi.*

Nijn hän wastaten sanoi / En ole minä lähetetty / mutta nijnen cadotettuin lammasten tygö Israelin Huonesta.

Tämä oli se toinen kiusans jolla hän coetteli tämän waimon usco / ia on cowembi cuin se ensimäinen. Sillä waica eij hän ensistä cohta händä wastannut / Nijn oli cuitengin wielä toiwo / että hänen piti wastaman. Mutta täsä hän ninquin Peräti ulgos sulke tämän waimon / nijnen cadotettuin lammasten joucosta / joinen tähden hän on tullu mailman. Nijn ettei tämä waimo ollut Kelwolinen eikä madolinen händä rucoeleman. Ninquin hän tahdoisi sano: Mitä te rucoilet hänen edestäns / joca on yxi Pacana / ia eij ole Israelin sugusta eli Huonesta / sillä en minä ole tullu hänen taica muinen Pacanain tähden: Mutta Israelin cansan tähden jotca owat Israelin sugusta / nijtä minä tahdon cuulla ia autta / mutta Pacanain cansa / eij ole minun mitäkän tekemistä. Ja sentähden mengän matcans tämä waimo / eij hän minulda yhtäkän armo saa. Ja cutzu hän täsä Juuttan can-

sa cadonexi Lambaixi sentähden että he olit sijhen aican ninquin Lambat ilman Paimenda. Mutta että nyt Herra Christus täsä sano / ettei hän ole lähetetty / mutta nijnen cadotettuin Lammasten tygö Israelin Huonesta / eij meiden pidä nijn ymmärtämän / että caicki Pacanat owat ulgossuljetut / Hyliätyt ia cadotetut / eikä hän sentähden sitä sano. Mutta hän puhu täsä ulconaisesta saarnan wirgasta ettei hän ollut tullut sentähden että hänen piti waeldaman ymbäri Pacanain maacunda / ia omasa Personasa Heiden edesäns saarnaman / waan Juuttan cansan edesä / mutta nijn cuitengin / että cosca pacanat tulit hänen tygöns ia apuu Häneldä anoit / tahdoi hän mös heitä cuulla ia autta. Sillä Jumala tahdoi / että hänen sanans piti ensistä saarnattaman Juttaille / ninquin hänen omalle Cansallens ja sittä Pacanoille / jotca mös piti cutzuttaman Jumalan seuracundan. Ninquin mös HErra Christus sijtä / iälken hänen ylösnousemisens / lähetti hänen Apostolins ulgos / ymbäri caicken mailman saarnaman Euangeliumi caickille luoduille. Ja nijn on Jumalan sana saarnattu nijn Hywin pacanoille cuin Juuttaille / ia owat mös tullet sen cautta Israelin huonesen: Mutta nijn että Juutaille piti ensistä saarnattaman Euangeliumi ia sittä pacanoille. Ja HErra Christus omasa Personasa on Juutaille sarnanut / ia Pacanoille hänen Apostolins cautta.

3. *Tentatio indignitatis.* III. Ja wijmeinen kiusaus jolla meidän HErra Christus coetteli tämän waimon uscon.

Mutta hän tuli ia rucoeli Hendä Sanoden / HErra auta minua. Nijn hän wastaten sanoi / eij ole se sowelias otta Lasten leipä ia

pä ia heittä penicoille. Nijn hän wastaisi / totta HErra / Syöwät cuitengin Penicat nijstä muruista jotca puotowat Heiden HErrains Pöydeldä.

Täsä Euangelista colminaiset asiat meille edestuotta.

1. On tämän Cananean waimon rucous / joca sanoi HErra auta minua / waica hän oli cowan wastauxen ennen saanut / eij hän cuitengan sentäden laca rucoelemasta / mutta sitä enämin rucoele ia huuta HErra auta / cuin hän tahdoisi sano: O HErra sinä mahdat wastata minua nijn cowin cuin sinä tahdot / En minä cuitengan laca rucoelemasta / engä sinusta eri ennen cuin sinä minua autat / Sillä sinä olet muitakin auttanut jotca sinun tygös owat turwanet / Nijn auta minuakin ia cuule minun rucouxen minä wielä nyt toiwon apua. 1. *Petitio hujus mulieris.*

2. On HErran Christuxen wastaus sen päälle. Eij ole sano hän / sowelias otta lasten leipä ia heittä Penicoille. P. Marcus kirioitta ia ulgostuotta tämän wastauxen näillä sanoilla. Anna lasten tulla ensin rawituxi / Eij se ole sowelias otta lasten leipä ia heittä coiran eteen. 2. *Responsio Christi satis dura.*

Tämä oli yxi sangen cowa wastaus tätä köyhä waimo cohden / Sillä HErra Christus weti hänen täsä yhden coiran werraxi joca eij ollut mahdolinen saaman häneldä apua enämbi / cuin coiran lasten leipä. Täsä Herra Christus leiwän cansa ymmärtä / hänen armons ia laupiudensa / ia caicki sekä Hengeliset että ruumiliset lahiat: Ja lasten cansa hän ymmärtä Juuttat jotca Jumala oli ottanut hänen omaxi cansaxens ia lapsixens. Coiran can-

ja hän ymmärtä Pacanat. Ja tahto nijn palio sano: Ett ole sinä madolinen saaman minulda apua ia armo/ enämbi cuin coirat owat madoliset saaman lasten leipä/ Sillä sinä olet yxi Pacana/ ulgoswietin Israelin Huonesta.

3. *Admirandum artificium mulieris quo responsum Christi in rem suam convertit.*

III. On tämän waimon uscosta jolla hän ylitze woitti caiki kiusauxet/ sanoden:

Totta HErra: Syöwät cuitengin penicat nijstä muruista jotca putowat heiden HErrans pöydeldä.

Tämä waimo oli sangen rascan ia cowan wastauxen saanut/ nijn että ihme on/ettei hän langenut Epäelyxen ia io suuttunut rucoelemasta/ mutta eij hän cuitengan andanut itzens ylitzen woitetta/ mutta Pysyi wahwana rucouxesa ia uscosa. Ja wasta HErra Christusta sangen wijsasti ia toimelisesti. Ensistä hän anda myötä/ ia todista että hän oli oikein sanonut/ Ja tunnusta ettei hän ollut Parembi cuin coira/ eikä madolinen Juuttan cansan werraxi wedettä. Sitälikin hän käändä HERran Christuxen wastauxen/ hänen hywäxensä/ cuin hän tahdoisi sano: Se on tosi cuin sinä HERRA sanot/ en taida minä sitä kieldä: Minä tunnustan sen etten minä ole Parambi/ cuin yxi coira/ engä taida enämbi anoa cuin coiran tule/ Nimittäin/ nijtä muruia cuin lange heidän HErrains Pöydeldä mahan: Ja nijtä HErra ett sinä taida minulda kieldä sinun oman sanas jälken. Sillä että sinä wedet minun Coeran werraxi/ nijn anna minun se cuin Coeran tule/Nimittäin/yxi Pienin osa sinun armostas ia awustas. Catzo/ näin toimelisesta ia wijsasta on tämä Cananean waimo wastannut/ ia caicki

colme

colme kiusausta yhdes oikiasa uscosa miehulisesta ylitzen woittanut.

IV. Tämän Cananean waimon uscon lopusta ia Hedelmästä / mitä se on matcan saattanut. — 4. *Effectus petitionis & fidei hujus mulieris*

Silloin Jesus wastaten sanoi hänelle / O waimo / suuri on sinun uscos / olcon sinulle ninquin sinä tahdot / Ja hänen Tyttärens tuli terwexi samalla hetkellä.

Täsä P. Mattheus ylösluettele cahtalaiset Hedelmät:

1. Että HErra Christus ylistä hänen uscons sanoden: O waimo suuri on sinun uscos. Cuin hän tahdoisi sano: sinun uscos on niin suuri että sinä olet ylitzen woittanut caicki ne kiusauxet / joilla minä olen coetellu sinun uscos / sentähden olcon sinulle ninquin sinä tahdot / en taida minä sinulda enä kieldä sitä cuin sinä anot. — 1. *Commendatio fidei hujus mulieris.*

2. Että hänen Tyttärens on tullut terwexi samalla hetkellä / P. Marcus Kirioitta / että cosca hän tuli cotians löysi hän Perkelen ulgoslähtenen / ia Tyttärens macawan wuotesans. Näin woimalinen on ollut hänen uscons / että hän sai sen cautta mitä hän anoi. — 2. *Sanatio filiae.*

Ja hänen Tyttärens tuli terwexi samalla hetkellä.

Cuin Christus tahdoisi sano: Olcon sinulle ninquin sinä tahdot. Meidän HErra Christus sanallans Paransi hänen Tyttärens / ia hän uscon cautta sai mitä hän tahdoi. Nijn että molemmat täsä itzens julkisesta osottawat / sekä HErran Christuxen suuri woima / ia tämän waimon luja ia wahwa usco.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Osasta.

1. Deum in hac vita sæpè suos tentare.

I. OPeme/cuinga Jumala täsä mailma-
sa coettele hänen Lapsians / coska he tuscasa ia
wastoin käymisisä händä rucoelewat ia au-
xens huutawat/nimittäin / ettei hän toisinans heitä coh-
ta wasta / mutta on waij ia teeskele cuin hän olisi heiden
wihamiehens ia eij tahdo heitä cuulla / ia se on yxi cowa
kiusaus / nijn että moni sen alla wäsy / erinomaisesta ne/
jotca eij ole sijnä oikein opetetut ia sijhen harjaintunet.
Sillä ne Pyhät Inhimiset owat sen mös kiusannet ia sen
ylitzen walittanet. Ninquin Dawid on tehnyt (cosca
kiusaus on hänen Päälens tullut ia Jumala on händä
Psal. 10. sen cautta coetellut) Ja walitti sen ylitzen sanoden: Her-
ra mixi sinä menet nijn cauwas minun tyköäni/
Psal. 13. Ja kätket sinus tuscan aicana. item: HErra
cuinga cauwan sinä tahdot minun nijn peräti
unhotta/cuinga cauwan sinä Peität sinun caswos
Psal. 69. minun edestäni. Item: Minä olen Huutanut mi-
nuni wäsyxijn/ minun curcuni äni on langenut/nä-
ky minulda puuttupi / että minun nijn cauwan
Pitä odottaman minun Jumalani jälken. Näin on
tapattanut sen Cananean waimon cansa / että cosca hän
on rucoellut HErra Christusta Tyttärens edestä / joca
Pahalda Hengeldä rijwattin) nijn hän oli waij ia eij sa-
nacan händä wastanut. Nijn se wielä nyt usein tapattu-
pi että cosca inhiminen hänen tuscasans ia hädäsens huu-
ta Jumalan tygö / ia händä rucoele / ia eij hän cohta
apua saa hänen tahdons ia mielens jälken: mutta Juma-

la wijwyttä awun cansa / ia on ninquin hän olisi wait / ia eij tahdo händä wastata / eikä händä cuulla ia autta. Ja silloin cosca niin tapattu / tule se paha Hengi sijhen cansa / ia lyckä tämän caltaiset ajatuxet hänen sydämens: Näetkös että Jumala on wihainen sinun Päälles / sinä rucoelit ia auxes huudit händä / ia luulit / että hänen Piti cohta sinua auttaman: Mutta eij hän sinua tahdo culla eikä autta / hän on ylön andanut sinua. Jos hän olisi sinun ystäwäs / ia tahdoisi sinua autta / eij hän nijn cauwan annaisi sinun huuta / eikä sallisi sinun nijn cauwan olla ristin alla / mutta olisi jo aica sinun rucouxes cuullut / ia sinua auttanut / ninquin muitakin jotca hänen ystäwäns owat. Ja tahto se wiecas Hengi sen cautta wetä epäelyxen / ette Inhiminen epäelisi Jumalan armosta ia awusta händä wastan / ia ylön annaisi rucouxen. Mutta meiden Pitä täsä sen tietämän / että cosca se nijn tapattu ia sen caltaiset ajatoxet tulewat meiden sydämin / Nijn Pitä meidän nijtä wastan seisoman wahwan uscon cansa / ia eij andaman nijlle sija / sillä ne owat sen Pahan Hengen tuliset nuolet / iotca hän ambu meiden sydämisn / Senpäälle / että hän saisi wetä meitä Epäelyxen / Ja wijmein ijancaikisen cadotuxen. Ja Pitä meidän sen oppiman täsä / että waicka Jumala eij cohta cuule ia auta meitä tuscan ia hädän aicana / eij hän sentähden ole meiden wihamiehem / eikä tahdo meitä ylönanda / mutta hän coettele meitä / cuinga wahwat me olem uscosa ia rukouxesa / ninquin hän coetteli tätä Cananean waimo.

Ja ninquin Joseph teki hänen welicins cansa / cosca he tulit Canaan maalda hänen tygöns / ia teeskeli hänens ninquin hän olisi ollut häiden wiha miehens / ia cuitengin

wij.

wijmein Puhutteli heitä sangen julkisesta. Ja sanoi:
Gen. 45. Minä olen teiden welien Joseph. Nijn mös Ju-
mala toisinans coettele meitä jos me olem wahwat uscos-
sa/ ia tule wijmein awun cansa / ia sitä enämin cuin hän
wijwyttä / sitä suureman awun cansa hän tulepi / Sen-
tähden/ meidän Pitä oleman wahwat ia Pysywäiset
Psal. 42. uscosa ia rucouxesa. Ja sanoman Davidin cansa:
Mitä sinä murhetit minun sielun / ia olet nijn le-
wotoin minusa/toiwo ia uscalla Jumalan Pääl-
le / Sillä minun Pitä wielä nyt Kijttämän hän-
dä/ia hän auttapi minua. Ja toises Paicas sano
hän: Odota HErra/ole hywäsä turwasa ia Pel-
Habac. 2. kämätä/ia odota HErra. Ja Propheta Habacuc
sano: Jos HErra wijpy nijn odota Händä / sil-
lä hän tullen tule ia eij wijwy. Ja Augustinus sa-
no: Ne desinas in oratione DEUS quod conces-
surus est, differt non aufert, qui promisit non fa-
cile de sententia mouetur. Se on: Alä wäsy ru-
coelemasta Jos Jumala wijwyttä/sitä cuin hän
anda tahto/ eij hän cuitengan Poisotta/Joca lu-
paisi eij hän muuta lupaustans/eikä tacaperin si-
tä ota.

2. II. Opeme/ että ninquin HErra Christus on
Nos sæpè coetellu tätä waimo sanoden:
inter oran- **En minä ole tullut / mutta ainoastans cado-**
dum tenta- **teittuin Lammasten tygö Israelin huonesta.**
tione indi- Nijn mös meiden etcem tulewat sencaltaiset kiu-
gnitatis sauxet / jotca estäwät meitä rucouxesta / ia sencaltiset aja-
tentari. toxet astuwat meiden sydämijn/ettei me ole Israelin huo-
nesta / Se on/ Nijnen ulgos walituiden ioucosta/ jotca

Jumala on ulgos walinnut sithen ijancaickisehen elämään / ia rupeme tutkisteleman Jumalan salaisutta / ia ajattteleman / että Jumala on ulgos walinut hänellens erinomaisen joucon Inhimistä jotca hän racasta / joita hän cuule ia autta: Ja / iotca eij ole sitä joucosta / ne hän Pojes Hylkä / eikä Heitä cuule eikä auta. Ja cosca Inhiminen on risiin ia wastoin käymisen alla hetken aica / ia eij saa cohta apua / nijn sencaltaiset ajatoxet Paisuwat suurexi hänen sydämesäns ia mielesäns / ia sano itzellens: Mitä minun autta rucoeleman / minä taidan ymmärtä etten minä ole Jumalan lapsi / Sillä ios minä olisin sijtä joucosta jota Jumala racasta / nijn hän minua cuulisi / ninquin muitakin hänen lapsians / Mutta minä olen nijnen joucosta / jotca Jumala on Pois hyliännyt / sentähden / eij hän cuule eikä auta minua / eikä ole mös minulla yhtäkän osa Jumalan tykönä. Tämä ajatos on sangen waaralinen ia wahingolinen ia saatta Inhimisen ijancaikisehen cadotuxen. Mutta meiden Pitä sitä wastan seisoman / Jumalan sanan cansa ia catzoman nijnen lupausten Päälle / cuin hän on meille on luvanut sanoden: **Nijn totta cuin minä elän / en tahdo minä yhdengän syndisen cuolemata / mutta että hän Parannais itzens / Ja sais elä.** Eze: 33. Ja HERRA CHRIstus sanopi P. Matthæuxen tykönä: **Tulcat caicki minun tygöni / jotca työtä teette ia olette synnillä rascautetut / minä tahdon teitä wirgotta.** Matt. 11. Näihin suloisiin lupauxin pitä itze cukin inhiminen hänens sisälle sulkeman / ia näin ajatteleman. Jollei Jumala tahdo yhdengän inhimisen cuolemata / nijn eij hän mös tahdo minun cuolematani. Item.

Että HErra Christus cutzu caickia syndisitä hänen tygöns / nijn hän mös minua cutzu / ia tahto minua mös wirgotta. Näin pitä inhimisen ajatteleman ia lohduttaman itzens Jumalan sanan ia hänen lupauxens cansa / ia tietämän ettei Jumala ole yhtäkän inhimistä luonut cadotuxen / mutta on caicki luonut ijancaickisen elämän / eikä mös tahdo yhtäkän pois hyliätä tyköns: Mutta caicki otta hänen armons ia hänen lapsixens / ia cuule nijtä jotca hänen päällens uscowat / ia eij yhtäkän sijtä ulgos sulie ia pois hyliä: Mutta jos jocu tule pois Hyliätyxi nijn se tapattu inhimisen oman Pahuden ia Epäuscon tähden / joca eij tahdo usco Jumalan sana ia hänen lupauxians.

3. III. Että meiden HErra Christus täsä sano:

Eij ole madolinen otta lasten Leipä ia heittä penicoille:

Preces nostras sæpè tentatione indignitatis impediri.

Opeme / sijtä että inhimisen eteen tule hänen rucouxesans se aiatos / ettei hän ole madolinen eikä Kelwolinen Jumalata rucoeleman / eli jotakin häneldä anoman hänen syndins tähden / enämbi cuin yxi coira on madolinen syömän lasten leipä. Ja tämä on se caickein suurin kiusaus: Sillä cosca Jumala näky waij olewan / ia eij cohta wasta / nijn inhiminen taita ajatella ia toiwo / että hän cuitengin wijmein wasta ia autta. Nijn mös cosca hänen eteens se kiusaus tule / ettei hän ole nijnen ulgos walittuden joucosta / nijn hän taita ajatella ia wielä toiwo / tulewans sijhen joucoon / Jumalan armosta ia laupiudesta. Mutta cosca tämä colmas Kiusaus tule / ettei hän ole Kelwolinen eikä madolinen Jumalata rucoeleman / eikä Häneldä armo saaman / hänen syndiens tähden / cuin

hän

hän on tehnyt Jumalata ia hänen kåskyns wastan: Nijn hän rupe ajatteleman: Ah minå waiwainen suuri syndinen inhiminen / mine olen nijn Palio paha tehnyt / ia sen cansa wihoittanut Jumalan / ettei hän taida eikå tahdo olla minulle armolinen / eikå minun rucoustani cuule. Ja sijhen tule se Saastainen Hengi Perkele / hänen tulisten nuoltens cansa / ia heittå hänen eteens hänen syndins / ia lewittå ne sangen suurexi / ettei inhiminen tiedå cuhunga hän tien otta / Taiwas ia Maa tule hänelle ahtaxi / ettei hän cusacan sia löydå: Ninquin se tapattu Cainin cansa / Saulin / Achitophelin ia Judas Ischariotin ia muinen cansa: Ja muistuttele hänen syndins / mitå hän cullakin asalla on tehnyt / nijn että hän rupe ajatteleman: Minun syndini owat suuret ia monet / minå olen Pahasti Kirottu / ia Jumalalda pois hyliätty: Jumala racasta nijtå Pyhiå inhimisiå cuule ia autta nijtå: Mutta eij hän cuule syndisitå. Tåmå on cowa ia sangen suuri kiusaus / jonga cautta se Paha Hengi Perkele pyytå inhimisiå tjancaickisen codotuxen weettå.

Ephes. 6.

Joh. 9.

Mutta cosca tåmån caltaiset kiusauxet meidän påållem tulewat / nijn pitå meiden tietåmån / että Jumalan armot owat palio suuremat / cuin meiden syndim / Ja sekå taita että tahto anda synnit andexi. Pitå mös meiden lohduttaman nijnen synnisten esimerkein cansa / joillen Jumala on synnit andexi andanut: Cuin on Dawid Cuningas / joca on langenut cahtalaisen syndin / Huoruten ia mies tappon. Manasses joca oli julkinen Epå Jumalten Palwelia ia Prophetain murhaia. Petrus joca kielsi HErran Christuxen ia wannoi ettei hän tundenut hendå. Maria Magdalena josta HErra Christus

2. Sam. 12.

2. Par. 33.

Matt. 26.

Luc. 3.

Act. 9. ulgosajoi Seitzemän Perkelettä. Paulus joca wainosi
Luc. 23. HErra Christusta ia hänen seuracundans. Ryöweri
ristin päällä / ia muut sencaltaiset / joille Jumala hänen
sulasta armostans on synnit andexi andanut. Sillä nin-
quin Jumala on heiden syndins andexi andanut: nijn
hän mös wielä nyt meidän ia caickein synnit andexi an-
da / jotca heidäns Parandawat / ia uscon cansa hänen
tygöns pakenewat.

4. IV. Opeme / cuinga woimalinen yxi oickia ia
Preces quæ fiunt in vera fide esse efficaces. wahwa usco on / ia se rucous joca uscosa tapattu: Ni-
mittäin että me sen cautta saamme mitä me Jumalalta
anome. Ninquin P. Johañes sano: Tämä on meidän
1. Ioh. 5. uscaluxem joca meille on Jumalã tygö / että mitä
ikänäns me rucoelẽ hänẽ tahdons jälkin / nijn hän
cuule meitä. Ja täsä Euangeliumisa on Esimerckí sen
päälle / täsä Cananean waimosa jonga rucouxen HErra
Christus cuuli: Ja waicca hän ensistä cowin händä wa-
staisi / nijn hän wijmein cuitengin saij mitä hän anoi: Sil-
lä hän oli wahwa uscosa. Ninquin HErra Christus to-
dista ia ylistä hänen uscons sanoden: O waimo suuri
on sinun uscos / olcon sinulle ninquin sinä
Exod. 9. tahdot. Ja Moses cosca hän nosti kätens ylös HEr-
ran tygö: Nijn Jumala cuuli hänen rucouxens / ia se
Iosv. 10. Pitkäinen ia raiju sade lacaisi. Nijn mös Josua / hänen
uscons ia rucouxens cautta Jumalan tygö / sen matcan
saatti / että auringo seisoi alalans yhdesä Paicasa / keskel-
1. Reg. 18. lä Taiwasta coco päiwän. Elias Prophetast seiso. I.
Cuningan kirias: Että hän on sulkenut Taiwan kijnni hä-
nen uscons cautta / ettei se saatanut / ia taas awaisi sen / et-
Esa. 38. tä se sadoi. Ezechias Cuningas hänen rucouxens ia

uscons

usCons cautta sen maican saatti / että Jumala pidänsi hänen ikääns / wijsi toista kymmendä wuotta. Ja monda muuta sen caltaista Esimerckiä on jotca osottawat / cuinga woimalinen yxi oikia rucous ia usco on Jumalan tykönä: Ninquin HErra Christus itze sano: Jos teiden uscon olis ninquin yxi Sinapin Jywä / ia sanolsitte etc.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 9. Lugus.

Ihen aican ulgosajoij Jesus yhden Perkelen / joca oli myckä: ia cosca Perkele oli ulgosajettu / nijn se myckä puhui. Ja cansa imeehteli. Mut-

ta monicadat heistä sanoit: hän ulgosaja perkelet Beelzebubin / perkeleiten pämiehen cautta. Mutta monicadat kiusaten anoit tunnustäcttä taiwahasta häneldä. Mutta että hän tiesi häiden ajatoxens sanoi hän heille: jocainen waldacunda / joca itzens wastan ercane / se tule kylmille / ia hwone langepi hwonen päälle. Jos nytt Satanas ombi itzens wastan erinyt / cuinga sijs hänen waldacundans seisopi? Että te sanotta minun Perkelet ulgosajawan Beelzebubin cautta: Mutta jos minä Perkelet ulgosajan Beelzebubin woimalla / Kenengä cautta sijs teidän poicane nijtä ulgosajawat? Sentäden pitä heiden oleman teidän duomarin. Waan jos minä Jumalan sormella Perkelet ulgosajan / nijn on tosin Jumalan waldacunda teidän tygöne tullut.

Cosca wäkewä Harniscoittu hänen cotons warjele / nijn hänen omansa owat rauhasa: Mutta cosca wäkewämbi händä tule / ia ylitze woitta hänen / nijn hän pois otta caicki hänen aseens ioihinga hän turwaisi / ia hänen saalins jacapi. Joca eij ole minũ cãsani se

on

on minua wastan / ia joca ey minun cansani cocoa hän hajotapi. Cosca se rietainen Hengi ihmisestä wlgoslähte/nijn hän läpitze waelda carckeita paicoia / etzipi lepo ia eij löydä. Nijn hän sanopi / minä palaian jällens minun huoneseni iostan ulgosläxin: Ja cuin hän tulepi / nijn hän loytäpi sen lwdilla lacastun ia caunistetun. Silloin hän menepi ia cansans ottapi seitzemen mwuta pahembata hända/ ia cuin he sisälle tulewat / asuwat he siellä: ia sen inhimisen wijmäiset tulewat pahemaxi cuin ensimäiset. Ja se tapatui cosca hän näitä sanoi: ylöscorgotti yxi waimo cansan seasta änens ia sanoi hänelle / autuas on se cochtu ioca sinun candanut on / ia ne niset joitas imit. Nijn hän sanoi/ Ja / autuat owat ne jotca cwliwat Jumalan sanan/ia ketkewät sen.

Exordium à transitione.

MEnnä Sunnuntaina sarnattin sijtä Cananean waimosta/ ia hänen tyttärestäns/ioca oli perkeleldä rijwattu/ia häneldä suuresta waiwattin/ionga meidän Herra Christus paransi ia sen pahan Hengen wallasta päästi. Tänäpäiwän nytt taas saarnatan yhdestä toisesta köyhästä/surckiasta inhimisestä/ ioca myös oli

perkelel-

perkeleldä rijwattu ia nijn cowin waiwattu / että hän oli sekä cwroi että myckä. Josta myös Herra Christus ulgosajoi perkelen. Ja sen cansa osotti että hän oli se totinen Messias joca oli tullut särkemän perkelen töitä ia wapahtaman inhimistä. Anda mös sen cansa tietä/että hän on wäkewämbi quin se rietas hengi/joca caicki hänen aseens poisotta ia hänen saalins jacapi. Mutta ninquin ne Jumalattomat täsä mailmasa aina pahemin päin ajattelewat ia puhuwat Jumalan hywistä töistä. Nijn mös täsä owat ollet monicahdat Jumalattomat inhimiset/erinomaisesta Phariseuxet/joca owat pilcanet ia häwäisnet tätä swrta ia corckia tunnustächtiä. Monicahdat taas anoit häneldä swrembia tunnustächtiä ia merckiä taiwahasta. Mutta monicadat sitä ihmetelit ia swrna pidit. Mutta meidän HErra Christus ne pilcajat ia häwäisiät monen wahwain argumentein ia todistoxen cansa tacaperin aja. Ja mana täsä caickia sekä näitä Jumalattomia Phariseuxia että muita / ettei he olisi surut tomat/mutta aina walpat ia eläisit Jumalan pelgosa/ Senpäälle/ettei perkele saisi heitä wahingoita/ia nijnē wijmäiset eij tulisi pahemaxi cuin ensimäiset. Ja sentähden tämä Sunnuntai cutzutan Dominica Oculi. Joca on otettu sijtä 25. Psalmista cusa näin seiso: Oculi mei respiciunt ad Dominū: Minun silmäni catzowat alati HErran päälle / sillä hän otta minū jalcani pauloista/catzata minū puoleni ia ole minulle armolinē/sillä minä olē yxinens ia köyhä. Joinē sanan cansa Jumalan seuratunda rucoile Jumalata että hän warielisi händä sildä Julmalda wiholiselda perkeleldä/

joca aina seiso hänen ia caicken hänen jäsenittens wahingon perän.

Ja yhten tule tämä Euangeliumi sen toisen ia colmanen uscon tunnostoxen cansa/sentähden/että täsä puhutan meidän HErran Christuxen personasta ia wirgasta/että hän on tullut tähän mailman särkemän Perkelen töitä ia tegoia. Ja sen cwdennen ia seitzemennen rucouxen cansa/ cusa me rucoilema ettei meidän taiwalinen Isän jodataisi meitä kiusauxeen/mutta päästäisi meitä caikesta pahasta.

Tämä Euangeliumi jaetan cahten osan.

I. On sijtä tunnustähdestä cuin HErra Christus on täsä tehnyt/ia nijstä moninaisista wastahacoisista ajatoxista ia puheista cuin inhimisillä on ollut tästä tunnustädestä. *Propositio bimembris.*

II. On sijtä wastauxesta ia Apologiasta/iolla Herra Christus on tacaperin ajanut ne Jumalattomat pilcajat ia häwäisiät.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis tria membra continens.

NIin palio cuin tähän ensimäisen osan tule/on meille sijnä colme erinomaista cappaletta.

I. On sen pahan Hengen Perkelen ulgosajamisesta. *I. Ejectio demonis.*

Ja Jesus ulgosajoi yhden Perkelen joca oli myckä.

Näisä sanoisa meille on cahtalaiset asiat. I. On tästä köyhästä wiheliäisestä inhimisestä ioca oli Perkeleldä rijwattu. P. Matthæus kirioitta että monicadat Ju- *I. Calamitas huius obsessi.*

 maliset *Math. 12.*

maliset inhimiset owat yhdestä Christilisestä rackaudesta/ wienet hänen HErran Christuxen tygö / senpäälle / että hänen piti päästämän händä sen pahan Hengen wallasta/ ioca händä oli suuresta waiwannut ia turmellut. Ensistä oli hän tehnyt hänen mykäxi/ ettei hän taitanut puhua / ninquin Euangelista täsä sanopi. **Ja Jesus ulgasaioi yhden Perkelen ioca oli myckä.** Eij nijn ymmärtäin/ että se paha Hengi oli myckä. Mutta tämä köyhä waiwainen inhiminen ioca häneldä rijwattin oli myckä. Hän oli hänen kielens kisnisitonut ettei hän saanut puhua. Sitälikin on hän tehnyt hänen kwroixi / ettei hän taitanut cuulla. Sillä se sana κωφὸς ioca seiso Græcan textisä merkitze molemat sekä mykän että cwroin. Ja Hebrean textisä on yxi sana Schéresch/ ioca mös merkitze sekä cwroin että mykän. Ja luonoliset wijsat miehet sanowat/ että ne caxi jäsenettä kieli ia crowat/ owat nijn yhdistetyt että cosca yhten tule iocu wica nijn tule toisen cansa. P. Matthæus sano / että hän on ollut mös sokia nijn ettei hän taitanut mitäkän nähdä. Ja ylitze caickia muita oli hän mös Perkeleldä rijwattu. Näin wiheliäinen on tämä köyhä inhiminen ollut ioca on sangen surkia. Sillä yxi myckä eij taida rucoilla/ kijttä eikä ylistä Jumalata hänen kielens cansa/ eikä hänen ajatoxians ulgospuhua. Yxi cwroi eij taida cuulla Jumalan sana / iosta se oikia usco tule / eikä mös cuulla muinnen puhetta. Yxi sokia inhiminen eij taida nähdä tietä eteens/ mutta on aina pimeydesä. Näitä caickia se rietainen hengi perkele on tehnyt ia matcan saattanut. Hän oli sitonut hänen kielens/ tukinut hänen corwans/ silmäns ia caicki hänen jäsenens turmellut ia hirmulisesta waiwanut.

2. On HErran Christuxen swresta woimasta ia wäestä/ioca on Perkelen tästä köyhästä inhimisestä ulgosajanut/ia hänen wallastans päästänyt ia wapahtanut/ia sen cansa osocanut että hän oli palio wäkewämbi händä/ioca hänen ulgosajoi hänen asumasiastans/ia caicki hänen aszens joinenga päälle hän luotti/poisotti/nijn että hän cohta Herran Christuxen käskyn ia woiman cautta ulgosläxi hänestä. 2. *Immensa Christi omnipotentia.*

II. On siitä waicotuxesta täsä köyhäsä inhimisesä cuin on seuranut tätä ulgosajamista. II. *Effectus miraculi.*

Ja cosca Perkele oli ulgosajettu/nijn se myckä puhui.

Nijn woimalisesta on meidän HErra Christus auttanut tätä köyhä inhimistä/ettei hän ainoasta ulgosajanut Perkelen hänestä/mutta mös teki caicki hänen jäsenens terwexi/päästi hänen kielens wallalens/awaisi hänen corwans ia silmäns/nijn että hän sekä puhui/cwli ia näki. Ja hän cohta/cuin Perkele oli ulgosajettu saij hänen terweydens jällens ia rupeisi cohta puhuman. Mutta mitä hän on puhunut sitä eij Euangelista kirioita/waan sano että se myckä puhui. Ja ilman epälemätä/on hän kijttänyt ia ylistänyt Jumalata ioca händä oli auttanut/ia sen pahan Hengen wallasta päästänyt ia tehnyt hänen terwexi/ia sen cansa osottanut hänen kijtolisudens HErra Christusta wastan/sen swren ia corckian hywän työn edestä/cuin hän oli hänen armostans händä wastan tehnyt.

III. On niistä moninaisista wastahacoisista ajatoxista ia puheista cuin on seuranut tätä tunnustähti. Ja edespane Euangelista täsä colme jouco inhimisiä. III. *Varia & ac diversa hominum judicia de hoc miraculo. Matth. 12.*

1. *Gen⁹ est hominum admirantium Matth. 12.*

1. Joucko on ihmetelly sitä.

Ja cansa ihmetelit:

P. Matthæus kirioitta/että tämä ensimäinen iouco on ollut yhteisestä cansasta/cusa hän sano: **Ja he hämmästyit sanoden / eikö tämä ole Davidin poica.** Tämä joucy on ollut näistä caickein paras. Sillä se piti tämän tuñustähden swrna ia corckiana/ia sijtä ymmärsit/ettei HErra Christus ollut jocu palias inhiminen / mutta Messias ia Dawidin poica/ioca oli syndynyt Dawidin siemenestä/sillä he nägit silmänsä cansa että hän ulgosajoi Perkelen sijtä köyhästä inhimisestä / hänen Jumalisella woimallans iota eij yxikän muut taitanut tehdä / ia sen cautta osotti että hän oli se ulgosluattu Messias ioca teki caicki/mitä Esaias Propheta oli Messiaxesta ennustanut.

2. *Genus est, qui hoc factum Contumelia afficiunt.*

2. Joucko Pilcaisi ia häwäisi sitä.

Mutta monicahdat heistä sanoit: Hän ulgosaja Perkelen Beelzebubin Perkelitten päämiehen woimalla.

P. Matthæus tietä anda että ne owat ollet Phariseuxet ia Kirianoppenet/iotca eij sitä woinet kärsiä/ että tämä yhteinen cansa ylisti HErra Christusta ia cutzui hänen Davidin pojaxi / ia sentähden sanoit sitä wastan. Hän aja Perkelet ulgos Beelzebubin Perkelitten päämiehen cautta. Cuin he tadoisit sano: Mitä te sitä nijn swresta ihmeteletta ia cutzutta hänen Dawidin pojaxi/ hän on yxi noita ia welho mies/ionga hän on oppinut perkeleldä ia sen woimalla hän näitä teke. Ja waicka he sen kyllä tiesit ettei yxikän taida eikä woi ulgosaja Perkeletta/

ilman Jumalan woimata ia awuta / nijn cuitengin he si- tä pilcaisit ia häwäisit HErran Christuxen wihalla/ia sanowat wastan heidän omatundons. Sentähden mös tämä syndi eij ole yxikertainen syndi / mutta on yxi syndi sitä pyhä Hengi wastan/iota eij täsä eikä tulewaises elä- mäs anneta andexi. Täsä tule meidän tietä/mikä Beel- zebub on? Beelzebub merkitze nijn paljo cuin kärwäisten päämies / ia yhten tule sen Epäjumalan cansa/ ioca oli Philisterin corwesa / ioca mös nijn cutzutin/ ionga tygö Israelin Cuningas Ahasias Achabin poica lähetti / sil- loin/cosca hän häkin läpitze Samarias hänen salisans o- li pudonut/kysymän ios hänen piti sijtä paraneman. Ja on se nimi Beelzebub otettu sijtä kärwäisten ioucosta/iot- ca sijnä paicasa cuin se epäjumala Beelzebub oli/ alati lendelit/nijtten teurasten ymbärille/iotca sijnä uffratin sil- lä epäjumalalle. Ja ne Jumalattomat owat ylöncatzesti cutzunut sen saastaisen Hengen Beelzebub eli kärwäisten cuningaxi: Mutta sen pahembi/eij ole hän nijn heicko cuin kärwäinen/mutta on yxi wäkewä hengi ia tämän mail- man päämies.

Matth. 12.

2. Reg. 1.

3. Joucko kiusaisi HErra Christusta.

3. Signum cœleste petant.

Mutta monicadat anoit kiusaten tunnu- stähti taiwasta.

Nämä eij tahtonet tytyä sijhen tunnustähten/ cuin HErra Christus oli tehnyt / ioca cuitengin oli suuri ia corckia/ iolla hän osotti hänen Jumalisen woimansa. Mutta anoit häneldä tunnustähti taiwasta / että hänen piti tekemän ia osottaman heille iongun merkin ylhällä taiwaisa/ taicka tekewän yhdē uuden auringon/cuun eli tähden / eli andaman tulda taiwasta alas tulla/ninquin

Elias Propheta teki/ taicka iotacuta muuta outo merckiä/
cuin he tahdoisit sanoa: Me näemme sen että sinä ulgos-
ajat Perkelen/ mutta eij sijnä ole kyllä/ engä me taida si-
nua pitä Dawidin pojaxi eli Messiaxexi sentähden. Mut-
ta jos sinä osotat meille jongun erinomaisen merckin ia
tunnustähden taiwasta/ nijn me taidamme nähdä että si-
nä olet Messias/ ia tahdomme pitä sinun sen edestä. Tä-
Matth. 12. män joucon HErra Christus tacaperin aja P. Mat-
thæuxen tykönä/ ia cutzu heitä pahaxi ia huoran sucucun-
naxi sanoden: Tämä pahan huoran sucucunda
anopi merckiä. Mutta heille eij muuta merckiä
anneta quin Jonan Prophetan mercki. Sillä
Jon. 2. ninquin Jonas Propheta oli walascalan watza-
sa colme yötä ia päiwä/ nijn pitä mös inhimisen
pojan maan powesa oleman colme päiwä ia
yötä.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

I. OPeme tästä/ cuinga se paha Hengi
Perkele aina seiso inhimisen wahingon perän/
ia monella muoto händä waiwa/ ninquin hän
on waiwanut tätä köyhä inhimistä/ sitonut hänen kie-
lens/ ettei hän saanut puhu/ tukinut hänen corvans ettei
hän taitanut cwlla/ ia hänen silmäns ettei hän taitanut
nähdä/ ia asunut hänen sisälens ia riwanut hänen hir-
mulisesta. Ja wielä nyt waiwa inhimistä sekä sisälisestä
että ulconaisesta. Vlconaisesta cosca hän inhimisen ru-
min moninaisen taudin ia kiwun cansa waiwa turmele
caicki hänen jäsenens/ hänen jalcans ettei hän saa liickua/
hänen kätens ettei hän saa mittäkän tehdä. Hänen kie-

1. Satanam semper insidiari hominibus.

lens ettei hän saa puhu. Hänen corwans ettei hän taida cuulla. Hänen silmäns ettei hän taida nähdä. Hänen mielens ettei hän taida ymmärdä. Ja sen cautta tahto estä inhimisen / ettei hän saa mennä Kirckon / eikä Jumalan pyhä sana cwlla / eij Jumalata ylistä ia kijttä / eijkä händä rucoila. Sisällisestä hän waiwa cosca hän saatta inhimisen epäuscon / ia waati caickinaiseen syndin wastoin Jumalan käsky / murhan / huorutteen / ia caickinaisen haureutteen / warckautteen / coreutten / ylpeytteen / ylönsyömiseen ia juomiseen / wihaan ia wainoon / ia muihin sencaldaisin syndein ia wijmäin saatta ijancaickisen cadotuxen. Se sama paha hengi on meidän esiwanhemban Adamin ia Ewan yllyttänyt syömän wijsauden puusta / wastan Jumalan käskyä. Hän ylöskehoitti sen Jumalattoman Cain hänen weljens Abeli wastan / että hän löy hänen cuoliaxi. Hän yllytti sen ensimäisen mailman Jumalata ia hänen sanans ylöncatzoman. Hän yllytti Lothin maakaman tyttärittens cansa. Hän saatti David cuningan sekä murhan että miestappoon. Hän ylösherätti hänen poicans Absolonin isäns wastan sotiman / ia händä ulgos Rijkistä ajaman. Hän Judas Iscariotin yllytti meidän HErra Christusta pettämän. Ja cuca caicki ne taita ylösluetella jotca hän on syndin saattanut ia wielä jocapäiwä saatta / sillä hänestä caicki synnit ulgostulewat. Ja caicki ne jotca syndi tekewät owat hänestä. Ninquin Augustinus sano: Ipse est author mortis, Superbiæ institutor, radix malitiæ, Scelerum caput, princeps omnium vitiorum, persuasor turpium voluptatum. Se on: Cuoleman alcu / Coriuden matkansataja / Pahuden juri / Pahantöi-

Gen. 3.
Gen. 4.
Gen. 19.
2. Sam. 11
2. Sam. 15.
Matth. 26.

den

den pää/caicken syndein ruchtinas ia pämies/ ia
1.Ioh.3. yxi yllyttäjä caicken heecumaan. Tämän taltainen
wahingolinen hengi on Perkele/ joca caicki pahudet ia
1.Pet.5. synnit matcan saatta. Ja sentähden P. Pietari Apostoli
wetä hänen yhden ialopeuran werraxi/ joca aina ymbä-
rins käypi etzien ketä hän saisi ylösniellä. Ja Dawid
hänen Psalmisans wetä hänen yhden metzämiehen wer-
raxi joca pane paula petoin ia linduin eteen. Nijnmös
HErra Christus täsä Euangeliumis wetä hänen yhden
wäkewän harniscoitun werraxi. Sentähden että hän on
yxi wäkewä hengi/ ia warjele hänen cotons sijhen asti
cuin wäkewämbi händä tule/ ia hänen ulgosaja ia hänen
Ephes.6. omans jaca. Sentähden mana P. Pawali että meidän
pitä päällämä pukeman Jumalan harniscat että me woi-
simma wastan seiso nijtä cawalia perkelen päälle carcaux-
ia. Ja erinomaisesta tule meidän alati rucoilla Jumala-
ta että hän meitä warjelisi hänen pahudestans/ ia sano-
man: O isä meidän joca olet taiwaisa/ älä johdata mei-
tä kiusauxen mutta päästä meitä pahasta. Pitä mei-
dän mös wälttämän ia carttaman syndi. Sillä sen caut-
ta inhiminen awapi portin hänen eteens että hän saapi
wallan hänen ylitzens. Ja sitä wsiamman cuin inhimi-
nen syndin lange sitä enämin paha hengi saapi wallan
hänen ylitzens.

2. *Homines de divinis operibus non uno eodemq; modo judicare.*

II. Opeme/ että waicka Jumalan caickiwaldian
työt ia tegot owat caicki hywät ia terweliset. Nijn cuiten-
gin eij ne caicki yhdellä muoto ylesota/ eikä caicki inhi-
miset nijstä yhdellä muoto ajattele ia puhu/ mutta wasta-
hacoisesta ia monella muoto/ sen jälkin cuin inhimiset o-
wat. Ne jumaliset inhimiset pitäwät ne swrna ia corke-

kiana ia ihmetelewät nijstä / ninquin Jumalan swria ia ihmelisiä töitä. Mutta ne Jumalattomat nijtä pilcawat ia häwäisewät. Ninquin meille on esimercki sen päälle täsä Euangeliumis. Että cosca HErra Christus oli hänen Jumalisella woimallans ulgosajanut Perkelen / yhdestä köyhästä wiheliäisestä inhimisestä / joca oli swri ia sanomatoin hywätyö. Nijn eij caicki sitä yhdellä tawalla ajatellet ia puhunet. Monicahdat sitä ihmetelit ia sen ylitze hämmästyit sanoden: Eikö tämä ole Dawidin poica? He tunsit ia ymmärsit / että HErra Christus oli se totinen ulgosluattu Messias joca Dawidin siemenestä oli syndynyt. Monicahdat sitä pilcaisit ia häwäisit / ia sanoit: Että hän sitä tehnyt Jumalan woimala / mutta Beelzebubin. Monicahdat taas eij sijhen tahtonet tytyä waicka cninga swri ia corckia se oli / mutta anoit toista merckiä taiwaista. Ja waicka HErra Christus olisi sen tehnyt / ninquin hän sen kyllä olisi woinut ia taitanut / nijn eij he cuitengan sijhengän olisi tytynet / mutta olisit wielä swrembata anonet. Nijn mös se tapahtui silloin cosca se pyhä hengi heluntain päiwänä tuli apostolitten päälle julkisesta wijleskeltyn kielden muodolla. Ja he cohta rupeisit puhuman / wieraille ia oudoille kielille Jumalan swria ia ihmelisiä tecoia / senjälkin cuin pyhä hengi annoi heidän ulgospuhua. Nijn cansa joca sijnä oli ia sen cuulit / eij yhdellä muoto sitä puhunet eikä ajatellut. Monicahdat sen swrna ia corckiana pidit ia ihmetelit sen ylitzen sanoden: Eikö nämä caicki jotca puhuwat ole Galilealiset? Cuingasta me cwlemma heidän puhuwan Jumalan swri ia ihmelisiä tecoia / meidän kielilem cusa me olemma syndinet. Ja tunnustawat sen cansa / että tämä Act. 2.

oli jumalan ihmelinen / ia erinomainen teco ia lahia. Nämä mös sijtä P. Pietarin. Apostolin sarnasta sen saman päiwän päälle tulit käätyxi oickiä uscon ia añoit itzens casta. Mwtamat sitä pilcaisit ia nauroit sanodē: He owat täynäns makiata wijna. Ja omistawat sen pyhän Hengen työn ia tegon wijnalla/ Ninquin Apostolit olisit juonet heidäns juoxin ia juopunun pähän puhunut. Nijn se wielä nyt tapahtu/ ettei caicki yhdellä muodolla puhu ia ajatile Jumalan hywistä töistä/ nijn mös hänen pyhistä sanoistans. Monicahdat sen swrna pitäwät/ sitä racastawat/ mieleläns ewlewat/ monicahdat sen ylöncatzowat/ sitä wihawat ia wainowat. Ja cosca he kircosta tulewat/ sarna miehiä osottelewat/ pilcawat ia häwäisewät/ sekä heitä että Jumalan sana/ ia eij heidän edesäns ikänäns nijn oikein ia hywin sarnata/ ettei he aina jotacuta wica sijnä löydä.

3. *Impios semper quærere prætextus quo minus assentiantur veritati.*

III. Opeme/ cuinga ne Jumalattomat aina etziwät estettä ettei heidän pidäisi totutta wastan ottaman ia uscoman/ eikä jumalalle cunniata andaman. Ninquin nämä jumalattomat owat täsä tehnet / jotca eij tahtonet tytyä sijhen tunnustähten cuin HErra Christus silloin oli tehnyt / mutta anowat merckiä taiwasta. Ja waicka HErra Christus olisi osottanut heille jongun erinomaisen ia oudon merkin taiwahasta / ninquin hän olisi kyllä sen taitanut tehdä / ia matcan saatta cuitengin he aina swrembia merckiä olisit anonut. Nijn mös Jwttat ia Phariseuxet teit cosca Herra Christus oli awanut yhden sokian silmät / jota io äitins cohdusta oli sokiana syndynyt. Nijn he kysyit hänelle jota sokiana oli ollut / cuinga hän oli händä parandanut? Ja waicka hän heille sen

Joh. 9.

sanoi cuinga se oli tapahtunut / nijn eij he cuitengan sijhen tytynyt / mutta aina enämin kysyit häneldä / nijn että hän suutui sijhen ia närkästyi. Samallamuoto möös tegit Capernaitit / costa HErra Christus oli ruockinut ia rawinut corwesa wijsituhatta miestä / wijdellä ohraisella leiwällä ia cahdella calalla / nijn he cohta toisna päiwänä / anoit toista merckiä häneldä / ia sanoit: Mitä merckiä sinä teget että me mahdam nähdä ia uscoa sinun? Meidän isän söit manna corwesa. Ja sen cansa osotit ettei he tahtonet totuta wästä otta eikä usco. Ja waicka se oli kyllä swri ia ihmelinen tunnustähti / että Herra Christus nijn wähillä leiwillä ia caloilla / rawitzi nijn palio cansa / ia wielä sittä ylitzen iäit caxitoistakymmendä coria muruia / ia he mahdoit kyllä sijhen tytyä / mutt eij he tahtonet. Sencaldaiset wielä nytt owat mailmasa / erinomaisesta wäärät opettajat / Sacramenterarit ia muut / jotca eij tahdo tytyä Jumalan pyhän sanan / ia sitä wastan otta / mutta seurawat heidän oma järkiäns / ia eij tahdo enämin usco cuin he silmänsä cansa näkewät. Ninquin se Sacramenterari Ulricus Swinglius eij tahtonut usco / HErran Christuxen rwmista ia werta olewan Altarin Sacramentisa / mwtoin jollei hän silmänsä cansa näkisi sen taiwasta / ninquin yhden pitkäisen tulen / alastulewan. Sentähden sano P. Pawali näistä: Jwttat anowat merckiä ia Grækit etziwät wijsautta. Mutta me sarname sitä ristinnaulittua Jesusta Christusta / Jwttaille pahenoxexi / ia Grækille hulluuxi. Mutta nijlle cutzutuille / sekä Jwtaille / että Grækille / Jumalan woiman ia wijsauden. Sentähden oppecan itze cukin tästä / ettei hän totutta wastan seiso / mutta tytykän sijhen nin-

Joh. 6.

1. Corint. 1.

quin Syrac niana sanoden: Älä wastan totutta sano. Ja P. Pawali sano. En me taida totutta wastan/ wantotuden möden. Nijn mös Augustin' sano: Qui veritati resistit & occultat, quiq; mendacium profert mortis rei sunt. Joca totutta wastan seiso/ peittä eli kätkä ia se joca walhetta edestuotta/ne owat cuoleman wicapäät.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis in tria membra.

ENsimäises osas te ewlitte sijtä tunnustähdestä / cuin HErra Christus teki että hän ulgosajoi Perkelen / yhdestä köyhästä inhimisestä/ hänen Jumalisella woimallans. Ja nijstä moninaisista ajatoxista ia puheista/euin on ollut sijtä tunnustähdestä. Täsä toises osas/nytt saatta ewlla HErran Christuxen wastauxesta/ia nijstä todistuxista ioilla hän tacaperin aia Jumalattomat Phariseuxet ia kirianoppenut / ioca pilcaisit ia häwäisit händä/ia sitä tunnustähti cuin hän oli tehnyt. Ja on täsä Toises osas colme erinomaista Cappaletta / joista me dän tule wari otta:

Testimonia quibus refutat calumniam Pharisæorum.

I. On nijstä todistuxista joilla HErra Christus heitä tacaperin aia/ia osotta ettei hän perkeleitä ulgosaja/ perkelitten päämiehen Beelzebubin cautta/mutta Jumalan woimalla. Ja wetä hän tähän sisälle wijsi wahwa todistusta senpäälle.

I. Testimonium à discordia ejusq; effectus.

1. Otta hän/eripuraisudesta ia sijtä wahingosta joca sitä seura.

Mutta että hän tiesi heidän ajatoxens sanoi hän heille: Jocainen waldacunda ioca

itzens wastan erkaine/se tule kylmille ia huone langepi huonen päälle: Jos nytt Satanas on itze wastans erinyt? Cuinga sijs hänen waldacundans seisopi/ että te sanotta minun perkelet ulgosajawan Beelzebubin cautta.

Täsä Ensimäises todistoxes meille cahtalaiset asiat edespannan. Ensistä/että HErra Christus tietä heidän aiatoxens/ia sen cansa osotti ettei hänen edesäns ole mitäkän sala. Sillä hän caicki tietä/ caicki näke ia tutkistele. Sitälikin ettei yxikän waldacunda ioca on itzens wastan taida olla pysywäinen ia seisowainen/mutta se tule häwitetyxi ia huone lange huonen päälle. Nijn mös Perkelen waldacunda/eij taidaisi olla seisowainen ios se olisi itzens wastan erinyt/ia jos yxi perkele ajaisi toista ulgos. Mutta perkelein waldacunda eij ole itzens wastan erinyt/ eikä yxi perkele ole toista wastan/wan owat yximieliset ia pitäwät toinen toisens cansa. Sentähden/ tahto HErra Christus sano: eij ole se tosi cuin te sanotta että minä ulgosajan perkelen Beelzebubin woimala. Tämä todistos on nijn wahwa ia luja ettei yxikän inhiminen eikä helwetin porti taida sitä takaperin aja.

2. Todistoxen/hän otta nijnen esimerkeistä iotta Juttan cansan seasa perkeleit ulgosajoit. 2. *Argumentum sumtum ab exemplo eorum, qui in populo judaico ejecerunt dæmonia.*

Mutta ios minä perkelet Beelzebubin woimalla ulgosajan / kenen cautta sijs teidän poican nijtä ulgosajawat. Sentähden pitä heidän oleman teidän duomarin.

Juttain poicain cansa/ HErra Christus täsä ym-

märtä ne/ioilla Jumala oli sen lahian andanut/ että he perkeleitä ulgosajoit/cuin owat ollet ne setzemen kymmendä opetuslasta/ iotca oli Jwttan cansasta syndynet/ ia
Luc. 10. HErra Christus oli ulgoslähettänyt/ ia ilon cansa palaisit sanoden: että perkelet olit heille ewliaiset hänen nimens.
Luc. 9. Ja P. Johañes sanoi P. Lucan tykönä Herralle Christuxelle: että hän näki yhdē ulgosajawā perkeleitä joca eij heitä seuranut. Nämä ia mwt ioilla se lahia oli/ cutzu Herra Christus täsä Jwttain poijxi/sentähden/että he olit heidän seasans syndynet. Ja näinē esimerckein täsä/ HErra Christus todista ia osotta/ ettei hän Beelzebubin cautta perkeleitä ulgosajanut. Ja lyckä ne Jumalattomat Phariseuxet heidän omantundons/ että he mahdaisit itze duomita/cuinga oickein he puhuit. Sillä se cuin he heidän poikians ylistit/ sitä he hänesä owat laittanet/ häwäisnet ia pilcanet. Ninquin hän tahdoisi sano: Te Jumalattomat Phariseuxet / mengät teidän omantundon / cuinga oickein te puhutta häwäisten minua ia minun tunnustähtiän. Sillä cosca mwt teidän seasan perkeleit ulgosajawat / nijn te sitä swrna pidättä ia ylistättä sanoden: että he sen tekewät Jumalan woimalla. Mutta cosca minä ulgosajan perkelet / nijn te sanotta/että minä Beelzebubin cautta/ne ulgosajan/ia sen te teetä sulasta wihasta ia cateudesta minua wastan / sentähden/pitä heidän oleman teidän duomarin ia teitä duomitzeman / että te oletta caikia totutta wastan puhunet ia sanonuet.

3. Argumentum sumptum à propria sua virtute. 3. Todistoxen/otta hän hänen omasta tegostans ia wirgastansa.

Mutta ios minä Jumalan sormella ul-

gosajan/nijn tosin on Jumalan waldacunda teidän tygön tullut.

Jumalan sormen cautta hän ymmärtä täsä Jumalan wäen/ eli woiman ia Jumalan hengen/ ninquin P. Matthæus kirioitta. Ja Jumalan waldacunnan cansa hän ymmärtä/ Messiaxen waldacunnan. Ja anda tietä että Messiaxen waldacunda on tullut heidän tygöns/ sentähden/ että hän perkelet ulgosajoij Jumalan woimalla ia wäellä. Ja sitä wastä/ taas tahto osotta että ios hän Beelzebubin woimalle perkelet ulgosaja / nijn perkelen waldacunda olisi heidän tygöns tullut. Ja tahto sano nijn palio : Jos minä (ninquin te Jumalattomat Phariseuxet sanotte) ulgosajan perkelet Beelzebubin woimalla/nijn eij ole Jumalan/ mutta perkelen waldacunda teidän tygön tullut. Mutta nyt on Jumalan ia Messiaxen waldacunda teidän tygön tullut/ia minä ioca olen se ulgosluattu Messias/olen tullu teitä perkelen waldacunnasta päästämän / sentähden/en minä Beelzebubin/ mutta Jumalan sormilla / woimalla ia wäellä perkelet ulgosaian.

4. Todistoxen / hän edestuotta yhden wertauxen cansa/ jonga hän otta yhdestä wäkewästä harniscoitusta sotamiehestä.

4. *Argumentum sumptum à similitudine bellica.*

Cosca wäkewä harniscoittu hänen totons wartele nijn hänen omans owat rauhas. Mutta cosca wäkewämbi händä tule ia ylitze woittta hänen / nijn hän poisotta caicki hänen aseens joihin hän turwaisi / ia hänen saalins iacapi.

Tåsä HErra Christus / sen pahan Hengen perkelen / wetä yhden wäkewän sotamiehen werraxi / ia sen canssa tietä anda / että hän on sangen wäkewä hengi / iolla on wonda sota asetta / ioilla hän cotons warieli / eikä ole yxitän hänen wertaisens täsä mailmasa / eli niin wäkewä iosca taita hänen ylitze woitta. Ja ios iocu piti hänen ylitze woittaman / ia hänen aseens poisottaman / niin hänen pitä oleman wäkewämmän cuin hän on. Ja tahto HErra Christus niin palio sano: Joca toisen ylitzen woitta se on wäkewämbi händä. Mutta minä omalla wäelläni ia woimalani ylitzewoitin perkelen / ia hänen aseens pois otin. Sentähden olen minä wäkewämbi händä: Ja seura se sijtä / eten minä ulgosasa perkeletä Beelzebubin woimalla ninquin te sanotta.

5. *Argumentum sumptum à contrarijs Christi & satanæ effectis.*

5. Todistoxen / otta hän niistä wastahacoisista töistä cuin hän ia se paha hengi perkele teke.

Joca eij ole minun cansani se on minua wastan / ia ioca eij minun cansani coco se hajotta.

Tämä on se wijmäinen todistus / iolla hän tacaperin aia ne jumalattomat Phariseuxet / ia osotta ettei hän Beelzebubin cautta Perkeletä ulgosajanut. Sillä eij ole hänellä ia Beelzebubille mitäkän yhteyttä / mutta owat toinen toistans wastan. Mitä yxi coco / sen toinen hajotta: Jota perkele rijwa ia waiwa / sitä Christus awtta ia päästä waiwasta: ionga corwat ia silmät perkele kijni tukitze / sen hän awapi. Ja tahto Christus niin palio sano: Joca on minulle caikis asiois wastahacoinen / se eij taida olla minun cansani. Beelzebub on minulle aina wastahacoinen: Sentähden en taida minä hänen cauttans

ulgosaja perkelet. Tämä wös oli yxi wahwa todistus Phariseuxia wastan/ionga cansa HErra Christus heitä tacaperin aja.

II. On sen pahan hengen perkelen ahkerudesta / inhimisen wahingon iälkin : ionga HErra Christus täsä edestuotta wijdellä muodolla.

II. *Studium Satanæ nocendi homines.*

1. Etzi hän lepo.

Cosca se rietainen Hengi inhimisest ulgoslähte / niin hän waelda läpitze carkeita paicoja edzipi lepo ia eij löydä.

Rietaisen Hengen cansa/hän ymmärtä täsä perkelen /ioca cutzutan rietasexi. Ensistä sen tähden että hän on itze rietainen ia saastainen luonostans. Sitälikin että hän saatta inhimiset rietaisexi synnin cautta hänen cansans. Cosca nyt tämä rietas hengi inhimisestä ulgosajetan Jumalan woiman cautta/niin hän waelda läpitze carkioita paicoia ia etzipi lepo/cusa hän saisi asua / ia hänen ajatoxens iälkin wahingota tehdä.

2. Pala hän iällens.

Niin hän sano : Minä palan iällens minun huonesäni iostan läxin.

Cosca se rietas hengi eij löydä mualla asuin sia/niin hän pala sen inhimisen tygö iosta hän oli lähtenyt ia ulgosajettu/ia catzo ios hän siinä löytä sia/ cusa hän ennen oli asunut. Sillä waicka hän yxi kerta ulgosajetin Jumalan woiman/sanan ia Sacramentin cautta/ eij hän sentähden cohta händä peräti ylönanna/mutta hetkexi waiwon/niin cauwain/cuin hän waeldele ymbärins / ia cuin eij hän mualla lepo löydä/niin hän iällens palaia hänen

tygöns. Ninquin yxi metzä mies cosca iocu eläin pääse hänen paulastans ia satimestans / nijn hän mene / etzi custa hän sen jällens löydäisi.

3. Löytä hän caunistetun.

Ja cuin hän tulepi / löytä sen lwdille lagastun ia caunistetun.

Täsä Ewangelista osotta sen tilan / ionga cautta se rietas hengi saapi syyn / palata sen inhimisen tygö / nimittän / cosca hän löytä lwdille lagastun ia caunistetū. Se on cosca hän löytä sen inhimisen ilmä suuruta / ilman Jumalan pelgota / ilman uscota / ia synnisä ia saastaisudesa / pahoisa himoisa ia halwisa. Ja nämä owat ne lwdat iolla inhiminen caunista ia lawaise huonen puhtaxi hänen eteens / nijn että hän sen löytä walmistetun hänen edesäns / ia sijtä saapi sitte tilan mennä sijhen.

4. Otta hän seitzemen muuta cansans / etc.

Silloin hän menepi ia otta seitzemen muuta pahembata hengiä cansans.

Cosca se saastainen hengi / löytä inhimisen eläwän aina endisis ia muisa synneisä / nijn eij hän mene yxinäns sitte siehen huonesen / cuin hän ennen oli / mutta otta seitzemen pahemba henge cansans / että hän olisi sitä wäkewämbi ia swreman wahingon tekisi.

5. On sen inhimisen swresta waarasta ia wahingosta.

Ja cuin he sisälle tulewat asuwat he siellä: ia sen inhimisen wijmäiset tulewat pahemaxi cuin ensimäiset.

Tämä on yxi surkia ia cauhia asia / että nijn monda

per-

perkelettä menewät yhden köyhän inhimisen sisälle/ia sijnä asuwat/ninquin heidän omasa majasans/ ionga he owat sisälle ottanet heillens. Ja se tapattu Jumalan sallimisen cautta/ioca salli nijllä saastaisilla hengeillä sen wallan/hänen oickian uudmions iälkin. Että cosca inhiminen eij taida wastä otta mananuxia/eikä tege oickiata catumusta ia paranosta/mutta elä aina synnisä/nijn he saawat wallan hänen ylitzens/ia tehdä heidän hirmuisen tahdons iälkin. Ja tule sen inhimisen wijmäiset pahemaxi/cuin ensimäiset/sentähden/että cusa yxi ennen asui sinä nyt seitzemen rietaista hengi asupi hänesä. Ja tahto meidän Herra Christus sen cansa manata Phariseuxia/ia muita iotca owat yhden kerran synnistä ia perkelestä päästetyt/Jumalan sanä ia Sacramentein cautta. Että he otawat wisusta waarin ia cartawat syndi ia sen pahan Hengen juonia/senpäälle/ettei hänen wijmäisens tulisi pahemaxi cuin ensimäiset.

III. Se wijmäinen Cappale/on meidän Herran Christuxen tunnustähtestä ia hänen wastauxens hedelmästä. Cusa meille cahtalaiset edespannan.

III. Miraculi hujus & Apologiæ Christi eventus.

1. On yhdestä waimosta ia hänen puheistans.

Ja se tapatui cosca hän näitä sanoi/ylös corgotti yxi waimo cansan seas änens ia sanoi hänelle: Autuas on se cohtu/ioca sinun on candanut/ia ne nisät ioitas imit.

Cosca Phariseuxet oli häwäisnet meidän HErra Christusta/ia sitä tunnustähti cuin hän oli tehnyt. Ja hän oli heitä monen wahwan todistoxen cansa tacaperin asanut/ia cuin hän puhensa oli päättänyt/nijn yxi waimo cansan seasa rupeisi ylistämän hänen äitiäns/ ioca sen-

 cal-

caldaisen poian oli synnytänyt ia imettänyt. Yxi wanha kircon opetus isä kirioitta että tämä waimo on ollut Marthan Lazaruxen sisaren palcapijca ionga nimi oli Marcella. Tämä waimo on meidän HErran Christuxen swrembana ia corckiambana pitänyt cuin ne Jumalattomat Phariseuxet iotca pilcaisit händä / sekä hänen tunnustähdens että hänen oppins tähden. Ja nijn palio cuin tähän waimon tule waicka hän hywin päin / hänen yxikertaisudesans tätä puhui / cuitengin eij hän wielä oikein ymmärdänyt inhimisen autudesta / ioca eij seiso ulconaisesa synnytämisesä / ninquin hän ajatteli.

2. On HERRAN Christuxen wastauxesta sen päälle.

Nijn hän sanoi / Ja / autuat owat ne iotca ewlewat Jumalan sanan ia kätkewät sen.

Näillä sanoille HErra Christus ojendä tämän waimon ia hänen puhensa ia anda sen cansa tietä / että hänen äitins Maria on autuas: Mutta eij lihalisen synnytämisen tähden / mutta uscon cautta. Cuin hän tahdoisi sanoa: Maria on tosin autuas / Mutta eij sentähden / että hän minun on hänen cohdusans candanut ia imettänyt / mutta sentähden / että hän Jumalan sanan on ahkerasti ewllut / ia sen kätkenyt / ia minun päälleni ioca olen Messias caicken mailman wapahtaia usconu. Augustinus sano: Maria indè fœlix est quia verbum custodit, non quia in illa verbum caro factum est. se on / Ey Maria sentähden ollut autuas että sana hänesä tuli lihaxi / mutta sentähden että hän kätki Jumalan sanan.

Ope-

Opetuxet toisesta Osasta.

I. OPeme/että ninquin meidän HErra Christus/on waastan seisonut nistä jumalattomia Phariseuxia/jotca händä ia hänen tunnustähtiäns pilcaisit/ ia heitä tacaperin ajanut/ wahwan todistuxen cansa. Nijn pitä caicki Christiliset sarnamiehet/ eij waiwoin oickein opettaman heidän ewlioitans/ mutta mös tacaperin ajaman caicki wäärät opettajat ia laheokuñat. Ja waicka he eij ole mahdoliset eijkä kelwoliset/ että heitä wastattaman pitäisi. Sillä totus on ia pysy totuus/ ia wasta itze edestäns. Cuitengin costa Jumalan cunnia ia inhimisten autuus sen waatipi. Nijn pitä meidän wastaman heitä ia Jumalan sanan cansa tacaperin ajaman. Senpäälle/ ettei he näkyisi olewan ylön wijsat/ia sanan ewliat eij tulisi heidän wäärän oppins cautta wiettellyxi/ ia haucutetuxi. Sentähden sano Salomon: Wasta sitä tyhmä hänen tyhmydens jälkin/ ettäi sinä tulisi hänen caldaisexens. Ja P. Pawali sano: Että Jumalan sanan palweliat pitä oleman woimaliset manaman terwelisen opin cautta/ ia ylitze woittaman nijtä/ jotca sitä wastan sanowat. Ja HErra Christus itze mana ia neuwo sanoden: Cawatcacat täitän nijstä wäristä/ Prophetaista/ jotca teidän tygöne tulewat lammastein waatteisa/ Mutta sisäldä he ovat raatelewaiset sudet. Näin owat Prophetat wastan seisonet falskia Prophetaita/ ia heitä tacaperin ajanuet Jumalan sanan cansa. Näin on meidän HErra Christus tacaperin ajanut ne jumalattomat Phariseuxet/ ia häidän ylitze woittanut. Nijn mös

Loci communes secundæ partis.

I. Ministrorum verbi esse, non solum rectè docere, sed adversarios quoq; refutare.

Prov. 21.

Titum. 1.

Matth. 7.

hänen opetuslapsens ia apostolit owat tehnet ia wastan seisonet/nijtä falskia prophetaita ia wääriä Apostoleita. Näin pitä myös wielä nyt caicki Jumalan sanan palweliat/ia oickiat saarnamiehet/miehulisesta seisoman wastan nijtä wääriä opettaita/ia heitä Jumalā sanan cansa tamperin ajaman ia ylitze woittaman / jos he mwtoin tahtowat olla oickiat sarna miehet/ia cuulla wijmäisnä

Matth. 25. päiwänä ne lohduliset sanat. Sinä uscolinen palwelia mene sinun HErras ilon.

2. II. Että HErra Christus sano täsä. Jocainen

Discordiā esse causam & originem multorum malorum.

waldacunda joca on itzens waston erinyt tule kylmille ia huonet lange huonē päälle. Opeme sijtä/että eripuraisus palion pahutta matcā saatta. Ja ninquin yximielisys ia sowindo ylhälle pitä maacuñat/ caupungit ia kylät/ nijn eripuraisus ne cadotta ia häwittä. Sillä cosca maacuñan eli caupungin asuwaiset owat yximieliset/ nijn eij taida wiholinen heille wohingota tehdä/ eikä heitä cohta ylitze woitta ninquin Salomon sano: Colmekerdainen köysi eij cohta katke. Sentähden myös pyhä Hengi ylistä yximielisyttä sanoden: Catzo cuinga hywä ia suloinen on se cosca weliexet asuwat yximielisestä yhdes. Mutta sitä wastan on eripuraisus sangen wahingolinen/ ia cusa se on/ sijnä huone langepi huonen päälle / ninquin HERRA Christus täsä todista. Ja P. Pawali sano: Jos te toinen toistan purette ia syöttä/nijn catzocat ettei te keskenän ylössyödyxi tule. Ja se pacanainen wijsas mies/Cicero sano: Nulla domus tam firma & nulla Civitas tam potens est, quæ dissensionibus non potest everti. se on / Eij yhtäkän huonetta ole nijn wahwa/eikä

Eccles. 4.

Psal. 133.

Gal. 5.

yhtäkän caupungita nijn wäkewä / joca eij eripuraisudella taida häwitettä ia mahan lyöttä. Me luemma Historiasa / että sijnä Cuningan rijkis Egyptis / on ollut caxikymmendä tuhatta caupungita / iotca owat mwrin ia wallin cansa wahwistetut ollet. Ja owat woimasa ollet nijn cauwain cuin sijnä oli yximielisys ia sowindo. Mutta sitte cosca he tulit eripuraisexi ia rijtaisexi keskenäns nijn he tulit ylitze woitetuxi heidän wiholisildans. Ja se swri ia cwluisa caupungi Romi on eripuraisuden cautta / cuin Sylla ia Marius / Pompejus ia Julius owat keskenäns pitänet / on tullut häwitetyxi. Nijn se wselä nytt tapahtu / että cosca yhdesä Cuningan rijkis on eripuraisus / ia sen asuwaiset eij ole yximieliset / nijn se tule häwitetyxi. Cusa huonesa mies / waimo ia perhe owat eripuraiset / ia rijtaiset keskenäns / eij sijnä taida olla menestystä eikä hywästisiunausta. Mutta cosca yximielisys / sowindo ia rackaus on / sijnä on onni ia menestys. Salustius Kirioitta yhdestä cuningasta / että hän cuolesans manaisi hänen lapsians yximielisyteen ia sowindon / ia käski aina pitä muistosa nämä sanat / Concordia res parvæ crescunt discordia magnæ dilabuntur, se on: Yximielisyden ia sowinnon cautta wähät tulewat enätyxi / mutta eripuraisuden cautta swret wähetyxi tulewat. Ja Stobæus kirioitta yhdestä ionga nimi oli Scilurus Scytha / iolla oli cahdexan kymmendä poica / että hän on ne sitonut yhten / yhden Kimbun nuolia ia andanut / heidän kätens ia käskenyt kiusata ios he woisit poicki murta / ia cuin eij sitä woinet murta / nijn hän ylöspäästi sen kimbun / ia otti sijtä yhden ia annoi itzecungin käten ia käski samalamuoto

coetella / mutta jocainen mursi cohta sen poicki. Ja sen cansa mana heitä yximielisytten toinen toisens tansa.

31 Monemur quam periculosum sit quando quis sæpè relabitur in peccata.

III. Opeme / cuinga wahingolinen se on cosca inhiminen usein lange syndin / ia erinomaisesta / cosca Jumala on kändänyt paranoxen / ia hän jällens langepi endisijn syndin. Sillä ninquin HErra Christus tåsä sano: Cosca se rietas hengi ulgoslähte / waelda hän läpitze carkeita paicoia ia etzipi lepo / ia cuin eij hän löydä / nijn hän palaja jällens hänen huonesens / josta hän läxi / ia otta seitzemen pahemba hengi hänen cansans / sisälle menewät ia asuwat siellä. Ja se inhiminen itze sijhen anda tila hänen syndisen ia pahan elämäns cansa: Sillä / cosca hän syndiä teke / nijn hän walmista sia hänen eteens / ia sitä usiaman cuin hän syndin langepi / sitä suureman woiman perkele hänen cansans saapi / ia sitä Usiamba paha hengi hänen tygöns tulewat, Ninquin Origenes sanopi: Homo tot diabolorum mancipium est quot peccata committit. Se on: Inhiminen on nijn monen perkelen oria / nijn monda syndi cuin hän teke. Sitä enämin cuin me syndin langē / sitä swremã tilan me anamme perkelellä meitäm wahingoita: Ja sitä wähemän cuin me syndi tegem / sitä wähembi woima ombi hänellä meidän cansam. Että me nyt ewlemme cuinga palio pahutta syndi matcan saatta. Sentähden tule itze cuingin Christilisen inhimisen wälttä ia cartta syndiä / ninquin yhtä myrkylistä cappaleta / jos jocu otza lihan heicoudesta synnin langeta / nijn noscan cohta ylös jällens / ia tehkän catumuxen ia paranoxen / ia älkän enämbi syndiä tehkö: Senpäälle ettei se saastainen hengi tulisi ia seitzemen pa-

hembata hengi hänen cansans / ia hänesä asumasia tekisi ia wijmeiset tulisi pahemaxi cuin ensimäiset.

IV. Opeme/että inhimisen autuus eij seiso lihalisesa synnytämisesä eli ulconaisesa lihalisesa sugusa / cuin tämä waimo/josta täsä Euangeliumisa seiso/on ajatellut/ että HErran Christuxen äiti oli autuas sentähden / että hän oli candanut hänen cohdusans ia händä imettänyt. Ja Zebedeuxen poicain äitei myös luli että hänen poicans piti oleman likin händä / hänen waldacunnasans / lihalisen suugun ia heimolisuden cautta : Sillä meidän HErra Christus osotta täsä Euangeliumisa / ettei autuus sijnä seiso/eikä yxikän sen cautta taida tulla autuaxi/ mutta oikian uscon cautta hänen päällens. Ja P. Johan sano : Että Jumala annoi woiman nijlle Jumalan lapsixi tulla/jotca hänen nimens päle uscowat / jotca eikä werestä eikä lihan tahdosta / eikä miehē tahdosta/mutta jumalasta syndynet owat. Sentähden mös meidän HErra Christus P. Mattheuxen tykönä. Costa yxi tuli hänen tygöns sanoden : Catzo sinun äitis ia sinun welies seisowat ulcona ia tahtowat sinua puhutella / sanoi wastaten sille. Cuca on minun äitini ? Cutca owat minun welieni ? Ja hän ojensi kätens opetuslastens puolen ia sanoi/catzo minun äitini ia minun weljeni/sillä jocainen cuin tekepi minun isäni tahdon/joca on taiwaisa / hän on minun welieni / sisaren ia äitini. Ja sentähden eij seiso inhimisen autuus ulconaises lihalises syndymises ia sugusa. Mutta sijnä seiso caickein inhimisten autuus / että he cwlewat ia kätkewät Jumalan sanan/ninquin HErra Christus täsä itze todista. Ja se on oickia tie autuutten / ia paitzi sitä eij ole yhtäkän muuta

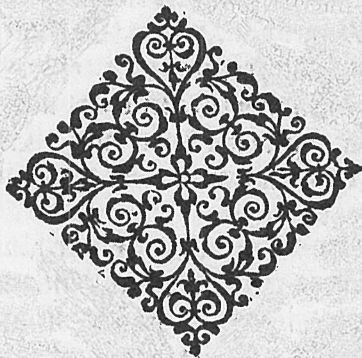
4. Salutem hominis non consistere in Carnali generatione.

Joh. 1.

Matt. 12.

tietä. Eij myös ole Jumalalda muuta wälicappaletta meille annettu / jonga cautta hän tahto inhimiset autuaxi tehdä. Ja nijn monda cuin autuaxi tahto tulla / nijn pitä heidän Jumalan sana cwleman ia kätkemän. Sentähden P. Pawali Romarin tygö / cutzu Jumalan sanan eli Euangeliumin woimaxi sanoden : Euangeliumi on Jumalan woima / caikille nijlle autudexi jotca uscowat. Sillä Euangeliumin sarnā cautta / waicutta Jumala autuden nijssä jotca uscowat. Sentähden joca nyt tahto autuaxi tulla Jnmalan tykönä / nijn pitä hänen cuuleman Jumalan sana / ia eij waiwoin cuuleman ulconaisten corwain cansa / mutta mös kätkemän sydämesens / että se sijnä jwrtuisi ia hedelmän tekisi.

Rom. 1.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 6. Lugus.

SEnjälken meni JEsus ylitze sen Galilean meren / cuin on Tyberian Caupungin tykönä: Ja seuraisi händä palio cansa. Sentähden että he näkit hänen merckins / iotca hän teki Sairasten päälle. Ja Jesus ylösmeni yhden woren päälle / ia istui siellä hänen opetuslastens cansa. Nijn lähestyi Judasten Päästäis Juhla päiwä. Matth. 14. Mar. 6. Luc. 9.

Cosca sijs Jesus ylösnosti silmäns / ia näki palio cansa tulewan / hänen tygöns / sanoi hän Philippuxelle: Custa me ostame Leipiä

että nämä saisit syödä? Mutta sen hän sanoi kiusaten händä / Sillä hän kyllä tiesi mitä hänen tekemän piti. Wastais Philippus händä / cahden saadan Penningin leiwät eij täydyisi heille / että itze cukin wähängin saisi / Sanoi yxi hänen opetuslapsistans hänelle / Andreas Simon Petarin weli: Täsä on yxi Pilti / iolla on Wijsi ohraista leipä / ia caxi cala / Wan mitä nämä owat näinen palion keskene?

Mutta Jesus sanoi / asettacat cansa atrioitzeman: Ja siinä paicasa oli palio Roho. Nijn siis atrioitzit lähes wijsituhatta miestä. Ja Jesus otti leiwät / kijtti ia annoi opetuslapsille / Mutta opetuslapset iagoit nijlle atrioitzewille: Samalmuoto mös caloista nijn palio cuin hän tahdoi. Cosca he nyt rawitut olit / sanoi hän opetuslapsillens: Cootcat ne murut cuin iäit / ettei ne huckuisi. Nijn he cocoisit ia täytit caxitoista kymmendä Coria murulla / wijdestä ohraisesta leiwästä / iotca lijaxi olit nijldä cuin atrioitzit. Cosca ne Inhimiset sen merkin näit / ionga Jesus teki / sanoit he: Tämä ombi wisisti se Pro-

Matth. 14
Luc. 9.

pheta/ioca tulewa oli mailman. Cosca sijs Jesus tunsi että he tahdoit tulla/otta ia tehdä hänen Cuningaxi/lymyi hän taas worella yxinäns.

Tämä Euangelium on sangen lohdulinen Historia/ia on kirioitettu caikilda Euangelisterilda/wisusti caickein asiain haarain cansa/cusa tietä annetan/että meidän HErra Christus on palio cansa/iotca hända on seuranet ia hänen saarnans cuullit/ ruockinut corwesa/wijdellä ohraisella leiwällä ia cahdella calalla/ nijn että wissi tuhatta miestä/ ilman waimoia ia lapsia tulit sijtä rawituxi/ia wielä sijtte ylitzen idij caxitoista kyrsmendä coria muruia. Jonga cansa hän osotti hänen Jumalisen woimans ia wäkens/ettei hän ole sidottu iohongun wälicappalen/mutta taita tehdä mitä hän tahto / ia rawita palio cansa wähällä rualla /hänen oman hywän suosions ia tahtons iälken. Ja anda sen cansa tietä / että hän tahto caickia nijtä ruockia ia rawita/iotca hänen pyhä sanans racastawat / sitä noudattawat ia mielelläns cuulewat ia eij coscan heitä ylön anna.

Exordium à reipsa.

Ja ombi tämä Euangelium asetettu ia säätty saarnata Jumalan seuracunnasa tähän aican wuodesta/ sentähden että nyt lähesty kylwyn aica. Senpäälle että me mahdaisime tietä/maan hedelmän ia caswon tulewan Jumalalda caickiwaldialda ia hänen kädestäns / iota sen hywän siemenen/cuin pelton heitetän hywästisiugna / että se suuren hedelmän tuotta/inhimisten rawinoxi. Nijn cuin

Ratio cur hoc Euangelium pro concione hoc tempore anni explicatur.

hän hywästisiunaisi ne Wijsi Ohraist leipä ia caxi calaista corwesa/nijn että palio cansa tuli sijtä rawituxi.

Ja on tämä Sunnuntai wanhast cutzuttu Dominica Lætare, iota nimi on otettu sijtä Weisusta/cuin scoracunnasa ennen messu weisatan Esaian Prophetiasta cusa näin seiso: Lætare Jerusalem & conventum facite, omnes qui diligitis eam. Se on/ Iloitcatte Jerusalemin cansa/ia cocon tulcat caicki iotca händä racastatte/Iloitcat ilon cansa iotca murhesa oletta ollut. Joinen sanain cansa Propheta lohdutta Jumalan seuracunda ia käske hänen iloita ia wahwista hänens Jumalan armon cansa.

Esa. 66.

Tämä Euangelium yhten sopi sen ensimäisen uscon Cappalen cansa/cusa me tunnustam että Jumala Caickiwaldias on meitä luonut/ynnä muinen luondocapalden cansa andanut meille ruan ia Werhon ia caickia muita/mitä me tarwitzem ruumin rawinoxi. Ja sen Neliänen rucouxen cansa Isä meidän rucouxes/cusa me sanoma: Anna meille tänäpäiwän meidän Jocapäiwäinen leipän/etc.

Ja on täsä Euangeliumis caxi Cappaletta.

Propositio bimembris

I. On sijtä neuwosta cuin HErra Christus on pitänyt Opetuslastens cansa/ia heitä coetellut/ cuinga tämän cansan palious piti sijnä corwesa ruokittaman.

II. On sijtä tunnustähdestä/cuin HErra Christus on tehnyt/että hän on ruockinut sangen palio cansa wähällä rualla.

I. Cap.

Ensimäinen Cappale.

NJin palio cuin ensimäisen Cappalen tule/edestuotta Euangelista sen Wijdellä asian haaralla.

Analysis primæ partis sex circumstantias continens.

I. On sijtä personasta ioca täsä on waeltanut.

I. Circumstantia est personæ ad euntis transmare.

Sensälken waelsi Jesus.

Tämä persona on ollut itze HErra Jesus Christus ioca on waeltanut ylitzen Galilean meren / ninquin caicki Euangelisterit kirioittawat ia todistawat/ia eij ole coskan itzens säästänyt: Mutta aina waeltanut yhdestä paicasta toiseen/ia on saarnanut Euangeliumit ioca paicasa/ia sen ulconaisten merckein cansa wahwistanut. Ja cosca hän oli Jerusalemisa parandanut yhden köyhän miehen/ioca colme kymmendä ia cahdexan wuotta oli sairastanut / ia hän Templisä Juuttain cansa/oli puhetta pitänyt/ iotca etzeit händä tappaxens. Sentähden että hän oli Sabbatina päiwän päälle sen parandanut / nijn hän läxi sieldä pois.

II. Asian haara on sijtä paicasta cuin hän on waeltanut.

II. Circumstantia est Loci.

Ylitze Galilean meren cuin on Tyberian Caupungin tykönä.

Tästä Galilean merestä usein saarnatan ia cutzutin merexi Hebrerin tawan iälkin/iotca caicki wedet cutzuwat merexi/ Ja cuitengin on ollut ainoast yxi järwi caxi peniculma pitkä ia yxi lewiä. P. Lucas cutzu sen Genezaretin merexi sentähden että se oli Genezaretin maan tykönä. P. Johannes sen cutzu Tyberian merexi / sentähden

Luc. 5.

Joh. 21.

että

että se oli Tyberian Caupungin tykönä / ioca oli saanut sen nimen Tyberius Keysarilda / sillä Herodes Cuningas oli sen rakendanut Tyberiuxen cunniaxi / ia cutzui sen hänen nimens jälkin. Mutta P. Matthæus cutzu sen Galilean merexi / sentähden että se oli Galilean maan sisälle / Caxitoista kymmendä peniculma Jerusalemista. Mutta Neliänes Mosexen kirias se cutzutan Cinereth.

Matth. 14. Ja anda P. Matthæus tietä / mikä on ollut syy tähän HErran Christuxen matcustamisen / nimittäin / että cosca hän cuuli että se Jumalatoin Cuningas Herodes oli andanut leicata sen P. miehen Johannes Castaian caulan / sentähden / että hän rangaisi händä sen synnin tähden cuin hän teki / että hän otti hänen weliens Philippuxen waimon. Nijn hän läxi sieldä poies Opetuslastens cansa / sillä eij hänen hetkens ollut wielä tullut.

Mar. 6. Mutta P. Marcus kiriotta wielä yhden toisen syyn / että cosca Apostolit olit palainet Jesuxen tygö / sijttä cuin hän heitä caxin ia caxin ulgos lähätti / ia annoi heille woiman Perkeleitä ulgosaja / ia he ilmoitit hänelle caicki mitä he oli tehnet ia opettanet / nijn hän cutzui heitä erinäns corpen lewettämän heitäns yrialdä / sillä monda tuli ia meni / nijn ettei he syödä joutanut.

III. Circumstantia est personarum comitantium Christum.

III. Asian haara on nijstä Personista jotca händä owat seuranut.

Ja seuraisi händä paljo cansa / sentähden että he näit hänen merkins jotca hän teki / Sairasten päälle.

Tästä colmanes asian harasa Euangelista cahtalaiset asiat edespane.

1. Tästä cansasta joca händä seuraisi.

P. Matthæus sano / että cosca cansa sen cuulit noudatit he händä salcaisin caupungeista. P. Marcus Kirioitta että cansa näki hänen matcustawan/ia monda tunsit hänen ia tulit sinne jalkaisin caikista caupungeista/ ia he ennätit heitä/ ia cocounsi hänen tygöns. P. Lucas Kirioitta ia sano: Cosca cansa sen tunsi että Jesus poismeni harhan / noudatit he händä. Ja hän rupeisi heitä wastan/ia puhui heille Jumalan waldacunnast. Luc. 9.

2. On sijtä syystä mingätähden he seuraiset händä. 2. Causa concursus hujus populi.

Sentähden että he nägit hänen merkins / jotca hän teki Sairasten pälle.

Anda sen cansa tietä / ettei he kewey destä eikä ilman syytä händä seuranet / Mutta sentähden että he negit hänen merkins. Tämä cansa oli saanut suuren halun HErran Christuxen tygö/sekä hänen suloisten saarnains tähden / cuin he cuulit häneldä / sekä nijnen merkein tähden cuin hän teki Sairasten pälle/ia nijstä ymmärsit/ettei hän ole ollut jocu palias inhiminen / mutta palio suurembi ia woimalisembi cuin muut olit. Ja sentähden he joca Caupungista menit hänen tygöns / cuuleman hänen saarnans ia catzoman hänen tunnusmerkiäns / ia nijn kijrutit hänen tygöns ettei he malttanet syödä / eikä ruoca myötäns otta.

IV. Asian hara on sijtä paicasta cusa Jesus on istunut. IV. Circumstantia est loci in quo Christus sedebat.

Nijn JEsus ylös meni yhden wuoren pälle / ia istui siellä opetuslastens cansa.

Cuca tämä wuori on ollut eij P. Johannes sijtä mitäkän kirioita. Mutta P. Lucan Kirioituxesta taitan ymmärtettä / että se on ollut läsnä Bethsaida. Sillä hän sano että Jesus meni harhaan / ylön annettun sian/ sen caupungin tygö joca cutzutan Bethsaida. Täsä nyt HErra Christus istui wuoren pälle Opetuslastens cansa. Ja nijnquin Lucas sano: puhui Jumalan waldacunnasta / ia ne jotca terweyttä tarwitzit / ne hän on terwexi tehnyt / Ja on täsä ollut sangen suloinen meno / cusa meidän HErra Christus itze opetuslastens cansa / ia palio muita sijnä cansa on ollut / ia on nijn lohdulisen ia suloisen saarnan pitänyt heidän edesäns / Jumalan waldacunnasta / nijn että se olisi toiwottapa että jocainen saa / cuin hän on sijnä puhunut olisi kirioitettu.

V. *Est circumstantia temporis.*

V. On sijtä ajasta cosca tämä on tapattunut.

Nijn lähestyi Judasten pääsiäis Juhla pälswä.

Nijnquin caicki työt ia wirgat/suuremaxi luetan jotca tapattuwat suurella ia corkialla ajalla / nijn mös tämä Historia on sitä corkiambi / että se on tapattunut pääsiäis Juhlan aicana / joca oli yxi nijstä suurimista ia corkiamista juhlista / cuin Juuttat pidit ymbäri ajastaian. Ja oli Jumalalda asetettu sen hywän työn muistoxi / että he olit wapatetut Egyptin fangiudesta ia sijtä ulgos johdatetut wäkewän käden cansa/ läpitzen punaisen meren cuiwin ialgoin. Ja cosca tämä Juudasten päsiäis juhla lähestyi silloin on tämä tapattunut. Ja oli tämä se toinen päsiäis juhla sijtte cuin Herra Christus oli ruwenut saarnaman.

VI. *Consultatio Christi*

VI. On sijtä neuwon pitoestä/ ia puhesta cuin on

oliut meidän HErran Christuxen / ia hänen Opetuslastens wälillä / tämän cansan rawinosta. Cusa meille cahtalaiset edespannan.

cum discipulis de emendo pane.

I. On HErran Christuxen kysymisestä.

I. *Interrogatio Christi.*

Cosca siis Jesus ylösnosti silmäns / ia näki palio cansa tulewan hänen tygöns / sanoi hän Philippuxelle custa me ostame leipä että nämä saisit Syödä / mutta sen hän sanoi kiusaten händä / sillä hän kyllä tiesi / mitä hänen piti tekemän.

Muut Euangelisterit kirioittawat / että JEsus ulgos käwi. Ja neki palio cansa ia armatti hän heidän pälleens. Sillä nijnquin P. Marcus sano: He olit ninquin lambat ilman paimeneta: Mutta ehtona cosca päiwä oli culunut / käwit opetuslapset hänen tygöns ia sanoit. Täsä on eriama ia aica on culunut / laske heitä kylijn menemän ia ostaman heillens leipä. Mutta että meidän HERRA Christus oli sen itze tykönäns päättänyt ia sulkenut / että hän tahdoi walmista ehtolisen tämän cansan eteen / ia heitä rawita / eij hän sijhen tarwinut Opetuslasten eikä muinen neuwo. Mutta cuitengin ennen caickia tahdoi hän coetella heitä ia heidän uscoans / mitä he olit oppenet hänen schoulusans / sillä aialla cuin he sijnä olit ollet / Ja otti yhden hänen opetuslapsistans eteens / nimittäin Philippuxen / ia kysyi hänelle sanoden / Custa me ostame leipä että nämä saisit syödä. Ninquin hän tahdoisi sano: Philippe sinä näet / että täsä on suuri jouco cansa / ia eij ole heille syötäwätä / ia yö pälle joutu: ia minä tahdoi-

sin anda heidän ruoca / ennen cuin he pois menewät/ sanos sijs / custa me leipä saame osta. Ja seiso täsä textisä/ että hän sanoi sen kiusaten händä/ sillä hän kyllä itze tiesi mitä hänen piti tekemän. Eij hän tarwinnut Philippuxen neuwo tähän/ Sillä hän oli ruockinut caicki luondo cappalet io mailman algusta/ ilman hänen neuwotans/ taisi wös nyt tämän cansan ruockia. Mutta hän tahdoi cuulla mitä Philippus ia muut opetuslapset olit oppenet häneltä/ ia nijstä tunnustähdeistä cuin he olit nähnet hänen tekewän / ios he sen tiesit että hän taisi ruockia heitä täsä corwesa/ hänen Jumalisella woimallans.

2. *Responsio Philippi & Andreæ qua produnt suam imbecillitatem.*

2. On Philippuxen ia Andreaxen wastauxista.

Wastaisi Philippus händä : cahden sadan Penningin leiwät eij täydyisi heille / että itzecukin wähängin saisi / Sanoi yxi hänen Opetuslapsistans Andreas nimeldä hänelle : täsä on yxi poica/ iolla ombi wijsi ohraista leipä ia caxi cala/ mutta mitä nämä owat nijn paljon keskelle.

P. Johannes täsä sijalle wetä cahden opetuslasten wastauxen / iotca osotit ettei he wielä ymmärtänet HErran Christuxen woima waicka he olit nähnet hänen monda suurda merkiä ia tunnustähtiä tekewän. Sillä he seuraisit heidän oma järkiäns / ia eij taitanet edemä usco / cuin he näit silmäinsä cansa. Philippus rupe cohta lucua laskeman itzelläns / cuinga palio raha täsä tarwittin leipä osta / ia sano: että cahden sadan Penningin leiwät eij täydyisi heille / että itzecukin wähängin saisi. Ninquin hän tahdoisi sano sano : Minä olen ylitzen laskenut itzellen et-

tä cahden sadan Penningin leiwät/eij täydyisi tälle cansalle/minun ajatoxeni iälken. Mutta custa me nijn palio raha otame. Ja waicka meille olisi raha/custa täsä corwesa leipä ostetaisin/cusa eikä leipä eikä muuta ruoca ole myydä. Sentähden on paras neuwo että laskei heitä menemän kylijn/pytämän ruoca hellens/custa he taitawat saada/ et sinä cuitengan woi heitä ruockia. Tämä nyt oli Philippuxen wastaus sangen tyhmä/ia osotta sen cansa/ ettei hän wielä ole hywin käynyt HErran Christuxen Schoulusa. Hänen pitti näin wastaman: HErra sinä sen parhain tiedät cuinga tämä cansa pitä ruokittaman/ sillä sinulla on caicki woima ia taidat tehdä mitäs tahdot/ taidat mös ruocki tämän cansan sinnn Jumalisella woimaltas/ ninquin sinä monda muuta tunnustähti olet ennen tehnyt. Nijn palio cuin Andreaxen ia hänen wastauxens tule/ osotta hän mös hänen tyhmydens/ ettei hän ollut wissambi cuin Philippus/ mutta seura oma iärkiäns ia sano: Täsä on yxi pilti iolla on wijsi ohraista leipä ia caxi calaista/ mutta mitä nämät owat nijn monen keskellä. Ja tahto nijn palio sano: HErra minä olen etzinyt cansan seasa ia kysynyt/ mutta eij ole heille mitäkän syömistä/ wan ainoasta yhdel wähällä poialla on wijsi leipä ia caxi calaista/ mutta eij ne cauwas edeskyö tämän suuren cansan seasa. Tämän wastauxen hän mös otti hänen omasta päästäns ia iärjestäns/ eikä taitanut sitä usco/ että HErra Christus taisi tehdä ne leiwät ia calat hänen hywästisiugnauxens cautta/ nijn ikäwäx/ että caicki taisit sijtä tullakawituxi.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

I. Discimus ex Prima hac parte quomodo comparatum sit cum verbo Dei in hac vita.

I. OPpeme tästä / cuinga Jnhimiset täsä mailmasa enimästä itzens käyttäwät / Jumalan pyhä ia terwelistä sana wastan / nimittäin / cosca Jumala lähettä hänen P. sanans / ia sen oiken Euangeliumin opin johongun maacundā ia anda sen sielä saarnata / nijn se suuren ilon ia sydämen halun cansa wastan otetan ia cuullan. Mutta taas cosca sitä on hetken aica saarnattu ia opetettu / nijn he sijhen wijmein suuttuwat / ia se endinen halu rupe wähenemän ia wijmein pois sammu. Ninquin meille on esimercki täsä cansasa / että cosca HErra Christus rupeisi ensistä saarnaman Euangeliumi heidän edesäns / ia tunnustähti tekemän / nijn caicki sitä mielelläns wastan otit / juoxit hänen tygöns joca haaralda Corpeen / meren rannoin / Caupungijn ia Kylijn / cuuleman hänen saarnans / näkemän nijtä ihmelisiä tunnustähdeiä cuin hän teki / unhotit heidän coto työns ia ascarens / sijtä suuresta halusta cuin heille oli cuulla Jumalan sana. Mutta sittä cosca HErra Christus oli hetken saarnanut ia merckiä tehnyt / nijn he rupeisit suuttuman häneen / ia hänen saarnans / ia se halu cuin tällä cansalle ensistä oli / io peräti pois sammuisi. Ja wielä ylälisexi rupeisi händä wihaman ia wainoman / pilckaman ia häwäisemän / ninquin wijmeisnä Sunnuntain saarnattin / että he sanoit hänen Beelzebubin woimalla perkelet ulgosajawan. Ja tulewan Sunnuntain taas saatte cuulla cuinga he kiwiä poimit laskettaxens händä / ia seisoit hänen hengens iälken / ia wijmein ristinnaulitzit

hänen.

hänen. Nijn se mös silloin tapatui / cosca Jumala tällä wijmeisellä wailman lopulla / sen oikean Euangeliumin opin P. miehen Lutehruxē cautta / otti Pawin pimeydestä / ia annoi sen tulla walkiuteen / nijn caicki sitä ilon cansa wastan otit / kijtit Jumalata ioca annoi heidän sen päiwen elä / että he pääsit pois paawin willitynyxest / ia annoi heille sen lohdulisen ia suloisen Euangeliumin saarnan / iota he ia heidän Esi isäns olit cauwan himoinet cuulla. Mutta sijtte cosca he olit saanet sitä hetken cuulla / nijn he rupeisit suuttuman sijhen. Ninquin wielä nyt moni sijhen suuttu / sentähden mös he harwoin käywät kircosa / laiscasti cuulewat Jumalan sana. Ja tekewät ninquin Israelin cansa muinen teit corwesa / cosca Jumala annoi heille manna sata taiwasta / ia sitä io hetken olit syönyt / suutuit he sijhen / ia rupeisit napiseman Jumalata ia Mosesta wastan ia sanoit: Mixi sinä weit meitä ulgos Egyptin maalda / että meidän pitä cuoleman täsä corwesa / eij ole täsä leipä eikä wettä / meidän sielun suuttu io tähän irtaman ruocaan. Jonga tähden Jumala rangaisi heitä / ia lähätti twlisit kärmet heidän secaans / jotca heitä pistit ia pureskelit / nijn että monda sijtä cuolit. Ja sentähden tule meidän Jumalan sana racasta caikesta sydämestä / suuren halun cansa / käydä kircon / Jumalan P. sana cuuleman ia eij sijhen suuttua eikä sitä ylöncatzo. Sillä sijnä seiso caicki meidän autuuden ia terweyden että me hänen sanans cuulemä ia kätkemä: Ninquin te menneen Suruntain cuulitte. Ja Jumala rangaise caickia nijtä sekä nykyisellä että jancaickisella rangastuxella / jotca hänen sanans ylöncatzowat / sitä laiscasta cuulewat / Ja wijmein lähättä Num. xxi.

näliän heille eij weden eikä leiwän jälken. Mutta Jumalan sanan cuulemisen jälken.

2. *Deum esse sollicitum de iis qui verbum ejus diligunt.* II. Opeme/cuinga Jumala pitä swrun ia murhen nijnen edestä / jotca hänen sanans racastawat / sitä noudattawat ia sitä mieläns cuulewat/ia tahto heitä ruockia ia rawita. Ninquin Psalmisa sanotan: Peliätkätte HErra caicki hänen pyhäns / Sillä nijlle jotca händä pelkewät eij pidä mitäkän puutuman ne rickat tarwitzewat ia nälkä näkewät/mutta nijlle jotca HErra pelkäwät eij pidä mitän puuttuman. Ja toises paicas sano: Ettei HErra ylön anna nijtä jotca händä etziwät. Item: Minä olen ollut nuori ia wanhaxi tullut / ia en ole ikänäns nähnyt / että se wanhurscas on ylön annettu/eikä hänen siemenens leipä etziwän. Ja meidän HErra Christus itze lupa P. Matthæuxen tykönä sanoden: Etzikät ensistä taiwan waldacunnan jälken ia sen wanhurscauden nijn caicki teidän tygön langewat. Esimerki sen päälle on meille täsä Euangeliumisa cuinga HERRA Christus on pitänyt murhen tämän cansan edestä joca händä seuraisi ia cuuli hänen sanans / ia heidän corwesa ihmelisestä ruocki ia rawitzi. Ja ninquin hän oli ruockinut heidän sieluns hänen P. sanans cansa / nijn hän mös ruokei ia rawitzi heidän ruumins ruan cansa. Nijn hän mös teki silloin/ cosca palio cansa tuli hänen tygöns / ia eij ollut heille mitäkän syömist. Nijnquin P. Marcus Kirioitta/ armatti hän heidän päällens/ia rawitzi heitä/ihmelisestä nijn että wijsi tuhatta miestä tuli rawituxi Seitzemän leiwän cansa. Nijn hän wielä

Psal. 34. *Psal. 10.* *Psal. 37.* *Matth. 6.* *Mar. 8.*

nyt

nyt teke/ia tahto murhetti heidän rawinons edestä/ iotca hänen sanans racastawat/ia sitä mielelläns cuulewat/ia tahto heitä rawita/niijn ettei heildä pidä mitäkän puuttuman. Moni inhiminen aiattele ios hän mene kirckoon ia eij pydä hänen wilians/niijn hän tule köyhäxi ia nälkä tule pöydän päähän/ia sentähden taicka he peräti ylönandawat kirckoon/ taicka harwoin sinne menewät / mutta juoxewat ymbäri mailma wilia hakeman/ia luulewat heidäns sen cautta tulewan rickaxi. Ja cuitengin tulewat pikemin köyhäxi/sillä se rickaus ioca niijn saadan/eij ole pysywäinen / mutta mene toisen cautta ulgos. Ja sentähden pitä meidän seuraman HErran Christuxen käsky ia caickein ensistä etzimän Jumalan waldacunda/ ia hänen wanhurscauttans/käymän wisusta ia ahkerasta kircosa/ ia cuuleman sydämestä Jumalan sana/niijn Jumala tahto meistä pitä murhen ia ruockia meitä / ninquin hän on luwanut. Tehkäm se cuin meidän tule/ia hän on meille käskenyt/hän kyllä meidän edestäm murhetti. Sentähden sano David: **Heitä sinun murhes HErran päälle/ia hänen pitä sinun ruockiman.** *Psal. 55.*

III. Opemme/ täsä cuinga heickouscoiset Inhimiset owat heidän luonostans näljän ia tuscan aicana / cosca he taicka wähän/ taicka eij mitäkän silmäin edesä näge olewan / iolla heidän pitä ruockiman heitäns/ eikä ole raha eikä ruoca/ia aina catzelewat sen jälkin mitä cuckarosa/ aitasa/ia kellarisa on/ia eij edemä taida aiatella eikä uscoa/ cuin he silmäins cansa näkewät. Nämä caicki owat Philippuxen ia Andreaxen caltaiset/ iotca catzelit sen jälkin mitä käsisä oli. Sillä cosca HErra Christus kysyi Philippuxelle / custa heidän piti leipä saaman/ että se cansa

3. Discimus quomodo comparatum sit cum hominibus.

ruokitaisin/rupe hän cohta lucua laskeman/cuinga palio
raha sijhen tarwitaisin ia sano: Cahden sadan Pen-
ningin leiwät/eij täydyisi heille. Samalmuoto mös
Andreas/catzoi nijnen wisden ohraisen leiwän ia cahden
calan päälle/cuin yhdellä piltillä oli ia sanoi: Ettei ne tai-
tanut cauwas edes lyödä/nijn monen seasa/ia sen cansa
osottawat/ettei he HErra Christusta wielä oikein tunde-
net/eikä hänen Jumalista woimans usconet/että hän
taisi sillä wähällä rualla heitä rawita. Nijn mös Moses
äpäili/cosca Jumala lupaisi anda Israelin cansalle cor-
wesa liha syödä/coco cuucauden/nijn että heidän sterami-
Num. 11. stans piti ulgos käymän/ia sanoi: Täsä on cuusi sata
tuhatta miestä ia sinä sanot: Minä tahdon heille
anda liha syödä coco cuucauden/pitäkö täsä ta-
pettaman Wärkiä ia Lambaita/että heille täy-
tyisi. Taicka pitäkö caicki calat merestä yhten
coottaman että nämä rawitaisin. Mutta mitä
HErra wastaisi sijhen/hän sanoi: Ongo Jumalan
käsi lyhettyt ia nyt sinun pitä näkemän/ios minun
sanan tule todexi. Samalmuoto mös epäili yxi Rid-
2. Reg. 7. dari cosca Elizeus Propheta sanoi/HErran sanan jäl-
kin suuren näliän aicana cuin oli Samariasa/että toisina
päiwänä piti yhden Carpion jywiä maxaman yhden
Sirkelin/se on nijn palio/cuin yxi nelies osa saxan Da-
larista. Nijn wastaisi hän ia sanoi: Jos Jumala a-
waisi taiwan accunnat eij se sittengän taidais ta-
pattua. Nijn wastaisi Propheta ia sanoi: Sinun pi-
tä silmäin cansa sen näkemän mutta eij sinun pidä
sijtä syömän. Ninquin mös se tapattui/Sillä hän
portisa cuoliaxi tallatin. Tämän taltaiset owat caic-

ki luo-

ki luonosta / ettei he edemä ajattele eikä usco cuin he silmäins cansa näkewät. cosca aittat ia kellarit täynnä owat nijn he ajattelewat / eij nyt hätä ole kyllä nyt wilia on/en minä nyt murheti ruan edestä/kyllä minä tämän wuoden edes tulen perheni cansa. Mutta cosca aitat tyhiät owat ia eij mitäkän ole silmäin edesä/nijn hän rupe epäilemän ia catzeleman tyhiän aittan päälle/cuin silmäin edesä on: Ja sano Andreaxen cansa / On täsä wijsi ohraista leipä ia caxi cala/mutta mitä se on nijn palion seasa / Minulla on palio lapsia ia suuri perhe/ey nyt ole muuhun turwa/ cuin säcki selkän ia sauwa käten. Monicahdat pakenewat pois maalda / ia jättäwät waimons ia lapsens nälkän cuoleman. Monicahdat ottawat toisen neuwon eteens ia rupe warastaman. Mutta meidän tule täsä oppia/että cosca nälkä ia cowa aica päälle tule/eij pidä cohta epäilemän eikä catzeleman senpäälle/mitä silmäin edesä on/mutta meidän pitä catzoman Jumalan suuren woiman päälle/ioca eij ole sidottu yhtengän wälicappaleen/mutta taita meitä ruockia/hänen Jumalisella woimallans/ ia tehdä ikäwäxisen cuin meille on. Jos meidän aittan on tyhiät/nijn on hänen aittansa täynnä / ia eij coscan puutu ia anda sijtä yldäkyllä nijlle/iotca hänen päällens uscaldawat/ia eij tahdo heitä ylönanda. Ninquin meille on monda esimerkiä senpäälle / cuinga Jumala on ihmelisestä ruockinut monda näljän ajalla. Elian Prophetan on hän ruockinut Engelins cautta/ioca hänelle cannoi leipä ia liha. Danielin Proppetan on hän ruockinut Jalopeuran luolas ihmelisestä. Ja tämä cansa on rawittu Wijdellä Ohraisella leiwällä ia cahdella calalla. Nijn HErra meitä wielä nyt ruocki ia rawitze. Eij HErran käsi ole

lyhetty/hän on wielä nyt nijn wäkewä ia woimalinen cuin hän silloin oli/ia taita ruockia meitä/ninquin hän on nijtä ruockinut.

Toinen Cappale.

Analysis secundæ partis quinq; circumstantias continens.

SEura nyt se toinen Cappale/ tästä Stunnustähdestä cuin HERRA Christus on täsä tehnyt. Sillä cosca hän oli cuullut Philippuxen ia Andreaxen tyhmän wastauxen. Nijn hän rupe osottaman hänen woimans ia Wissaudens joca kyllä tiesi cuinga tämä cansa piti ruokittaman ia rawittaman.

Ja edespane Euangelista täsä wijsi asian haara.

I. *Circumstantia est personæ mandantis discumbere*

I. On sijtä personasta joca täsä on käskenyt asetta cansa.

Mutta Jesus sanoi: Asettacatte cansa atrioitzeman ja sijnä paicas oli palio rouho.

Eij tätä ole käskenyt jocu mailmalinen HErra Keysari eli Cuningas/ Sille se olisi heille ia caikille luondo cappaleil ollut mahdotoin/ ruockia tätä cansa näin wähällä rualla. Mutta meidän HERRA CHristus JEsus itze/ on sen käskyn andanut Opetuslapsille/ että heidän piti asettaman cansa atrioitzeman. Sillä hänelle on caicki woima taiwasa ia maasa/ ia teke mitä hän tahto. Ninquin P. Matthæuxen tykönä seiso. Ja eikä hän catzo sen jälkin mitä silmän edesä on/ mutta käski istutta cansan atrioitzeman. P. Marcus kirioitta että hän käski caicki/ piti istuman wiherjäisen ruohon päälle atrioitzeman/ ia he istuit joucoisa sadoin ia wijsinkymmenein/ Sata pituella ia Wijsikymmendä

Matth. 28.

lewey-

lewendellä / Sillä wijsikymmendä kerta satateke wijsi tuhatta.

Ja sen HErra Christus teki sentähden.

I. Että opetuslapset taisit sitä paremin käydä cansan keskellä / ia saca heille ruoca.

2. Ettei yxikän tulisi vnhotetuxi sijnä suuren cansan seasa.

3. Että caicki sitä paremin näkisit sen tunnustähden cuin sijnä tapattui. Että tämä ruoca tuli HErran Christuxen woimasta / joca ne wijsi ohraista leipä/ia caxi cala hywästisiunaisi ia teki ikäwäxi. Ja on se sangen ihmelinen että hän käski istutta cansan atrioitzeman / ninquin yhden ialosta raketun pöydän tygö / joca caickinaista ruokia ia herckuia oli täynä. Ja eij cuitengan ollut mitäkän silmäin edesä muuta cuin ruoho. Täsä nyt Philippus ia Andreas nijn mös muut Opetuslapset / catzoit pääständs ulgos / ia ihmettelit custa sen ruan piti tuleman / jolla tämä cansa piti rawittaman.

II. Asian haara on nijstä Personista jotca täsä asetetan atrioitzeman.

II. *Circumstantia est personarũ discumbentium.*

Nijn sijs atrioitzit / wijsi tuhatta miestä.

P. Matthæus sano että sijnä oli liki wijsi tuhatta miestä ilman waimoia lapsia ia / Nämä oli seuranut Herra Christusta / ia cuullut hänen saarnans / ia nägit hänen tunnustähtens ia oli ninquin lambat / ilman paimenta. Ja näinen etten hän walmisti pöydän ia teki heille wieras pidon. Että he händä racastit ia hänen sanans / nijn hän jällens tahto heitä rawita ia käski hän asetta istuman nijn he mös olit cohta cuuliaiset ia hänen käskyns jälken istuit maahan ruohon pälle / eikä asatellet custa se

ruoca piti tuleman / cuin heidän piti syömän / eikä catzo sen sälkin mitä silmäin edes oli / mutta annoit sen asian caiken hänen haltuns joca heitä oli käskenyt istutta. Jos he olisit heidän oma järkiäns seuranet / niin he olisit taitanet ajatella. Hän käske meidän istu maahan / Ja eij mitäkän ruoca täsä nägy olewan. Tahtoco hän meitä syöttä ruohoilla. Eli mitä hän tahto meille anda syödä ? Mutta eij he sitä ajatellet waan teit mitä hän käske / ia tiesit että se joca oli käskenyt istua taisi mös heille ruoca anda.

III. *Forma & modus miraculi.*

III. On tästä tunnustähden muodosta / cuinga HErra Christus sen on tehnyt.

Niin JEsus otti leiwät kijtti ia annoi opetuslapsille / mutta opetuslapset iagoi ne atrioitzewille / Samalmuoto mös caloista niin palio cuin hän tahdoi.

Täsä tunnustähdes on Neliä Cappaletta.

1. *Accepit panes.*

I. Että hän otti ne Wijsi ohraista leipä / jotca yhdellä piltillä olit ollet tämän cansan seasa. Tämän wälicappalen / nimittein / leiwän cautta tahto HErra Christus rawita tämän cansan. Ja waicka hän kyllä olisi taitanut heitä ruockia ilman sitä / cuitengin / että ne leiwät täsä olit käisillä ia sapuälla eij hän tahtonut nijtä unhotta eikä ylön catzo / mutta nijnen cautta rawitzi tämän cansan / waicca eij ne läiwät suuret ollet jotca yxi pilti cannoi.

2. *Gratias egit.*

2. On että hän kijtti Jumalata (ninquin P. Matthæus ia P. Marcus kirioittawat) Jolda caicki hywät lahiat tulewat walkeuden Isäldä.

3. *Distribuit Discipulis.*

3. Että hän annoi Opetuslapsille / jotca ne piti

edes-

edescandaman ia iacaman cansalle / cuin ruohon pälle olitt istumas.

4. Että opetuslapset iagoit ne cansalle ia annoi itze cullakin hänen osans. Samalmuoto mös caloista niijn palio cuin hän itze tahdoi. Ja ninquin muut Euangelisterit kirioittawat / että hä caicki tulit rawituxi. Täsä nyt HErra Christus osotta hänen Jumalisen woimans joca taisi ruockia ia rawita / wijsi tuhatta miestä / ilman waimoja ia lapsia / wijdellä ohraisella leiwällä ia cahdella calalla ia hänen hywästiistunauxens cautta ne teki ikäwäxi / niijn että caicki tuli rawituxi. 4. Discipuli distribuunt discumbentibus.

IV. On niijstä mwruista ia tähteistä / jotca ylitzen oli jäänet. IV. Mandatum Christi de colligendis fragmentis.

Cosca he nyt rawitut olit sanoi hän opetuslapsillens / cootcat ne murut jotca jäit / ettei ne huckuisi / niijn he cocoisit ia täytit caxitoistakymmendä coria muruilla / jotca lijaxi olit niijldä jotca atrioitzit.

Täsä meille on taas Neliänäiset asiat.

I. On HErran Christuxen käskystä / jotca käski coota / ia tallela panna ne tähtet / jotca ylitzen jäit niijldä / jotca söit niijstä wijdestä leiwästä ia cahdesta calasta. 1. Mandat colligi fragmenta.

2. On siitä syystä / mingätähden hän käski niijt coota / nimittein / senpälle ettei ne huckuisi / mutta tallela pandaisin toisexi haawaxi cosca niijtä tarwitaisin. Ja tämä cansa näkijsi HErran Christuxen suuren woiman / jotca niijn runsasti olit rawitut että wielä ylitze jäi. 2. Finis collectionis.

3. Opetuslasten cuuliaisudesta / jotca ne mwrut hänen käskyns jälkin cocoisit ia panit corethin. 3. Obedientia Discipulorum.

4. *Multitudo fragmentorum.* 4. Näinen muruin paliudesta / että caxitoistakymmendä coria täytettin muruilla / jotca ylitzen jäit nijldä jotca atrioitzit. Tämä nyt wielä enämin osotta meidän HErran Christuxen Jumalisen woiman / joca eij ainoasta rawinut näin palio cansa / wijdellä leiwällä ia cahdella calalla / mutta nijn ikäwäxi ne teki / että wielä ylitzen jäi caxitoistakymmendä coria muruia.

V. *Eventus miraculi.* V. On tämän tunnustähden waicutoxesta ia lopusta / joca sitä on seuranut. Ja edestuotta täsä Euangelista colminaiset.

I. *Agnoscunt & confitentur Christum esse Prophetã.* I, Että he tunnustit HErran Christuxen olewan yhden Prrophetan.

Cosca sijs ne Inhimiset sen merkin näit jonga Jesus teki sanoit he: Tämä on wissist se Propheta joca tulewa oli mailman.

He ymmärsit tästä tunnustähdestä / cuin HErra Christus oli tehnyt / ia ruockinut heitä wijden leiwän ia cahden calan cansa / että hän oli suurembi cuin muut Ihmiset / ia suurembi cuin muut yhteiset Prophetat / jotca ennen händä olit ollet. Ja tunsit hänen olewan sen suuren Prophetan josta Moses oli ennustanut ia kirioittanut *Deut. 18.* Wijdenes Mosexen kirias cusa näin seiso: Ja Herran piti ylöshäräyttämän yhden Prophetan sinusta ia sinun weljistäs ia händä pitä teiden cwleman. Item, Mine tahdon ylöshärättä heille yhden Prophetan / ia anda minun sanani hänen suuhuns / hänen pitä puhuman heidän tygöns / caicki mitä minä käskē. Tämän suuren Prophetan ia Messian he tundewat tästä tunnustähdest olewan HERRan

Christuxen. Ja sentähden sanowat / Tämä wissisti se Propheta on cuin tulewa oli mailman.

2. Että tahtowat tehdä hänen Cuningaxi. 2. Decernunt Christum appræhendendum & regem creandum esse.

Cosca siis JEsus tunsi että he tahdoit tehdä hänen Cuningaxi.

Ette he tunsit ia tunnustit hänen olewan sen suuren Prophetan ia Messiaxen / josta Moses oli kirioittanut / sen he oikein teit / sillä hän oli se sama suuri Propheta. Mutta että he tahdoit tehdä hänen Cuningaxi / siinä he wäärin menit. Sillä sen cansa he osotit / että he pidit hänen yhden mailmalisen Cuningan edestä / joca täsä piti ulconaisella ia mailmalisella muodolla hallitzeman / ninquin muut Monarcat / Cuningat ia keysarit / ia wapattaman heitä Romarin Keisarin wallan alda. Ja olisit mielelläns ottanet hänen cuningaxi / joca niin ihmelisestä taisi rawita heitä / ia ajattelit: Tämä meidän Cuningan olisi / joca näin ilman meidän waiwatam taita ruockia meitä.

3. Että HErra Christus on lymynyt. 3. Fuga Christi.

Lymyisi hän taas yxinens wuorella.

Eij hän tahtonut otta sitä cunniata wastan / eikä tahtonut anda tehdä itzens Cuningaxi. Sillä eij hän sitä warten tullut mailman / että hänen piti oleman jongun mailmalisen Cuningan / mutta hengelisen jolla piti oleman hengelisen waldacunnan / ia sentähden lymyi pois wuorella.

Opetuxet Toisesta Cappalesta.

1. *Discimus Christum potentem esse in suis operibus.*

I. Ymmärrä tästä / cuinga woimallinen ia
wäkewä meidän HErra Christus Jesus on
hänen töisäns / että hän tyhiästä ia wähästä
taita tehdä palion / eikä ole sidottu sohongun wäli cap-
palen/mutta teke caicki hänen Jumalisella woimallans/
mitä hän tahto / ia taita rawita inhimiset ihmelisest ia y-
lönluonolisesta / cosca caicki newot ia wäli cappalet puut-
tuwat. Esimercki senpäälle/on meille täsä Euangeliu-
misa / että HErra Christus on ruockinut wijsi tuhatta
miestä ilman waimoia ia lapsia wijdellä ohraisella lei-
wällä ia cahdella calalla / niin että caicki tuli rawituxi/
ia wielä ylitzen iäit muria caxitoista kymmendä coria.
Exod. 16. Niin mös Israelin cansa cosca heille eij mitäkän ruoka ol-
lut corwesa / on Jumala andanut heille saata leipä tai-
wasta. Samalmuoto annoi heille liha coco eucauden
Exod. 17. syödä. Ja cosca eij heille ollut wettä juoda/niin annoi hän
Iud. 15. heille wettä calliosta. Samsonille Jumala annoi wettä
yhdestä cuiwasta Asin leuca luusta / cosca hän ianoisi.
Niin Jumala wielä nyt taita anda ruoca ia iuoma / ma-
Psal. 127. asta ia merestä cosca ia custa hän tahto. Ninquin Psal-
misa scrifo: Hän anda hänen ystäwillens merestä
ostamata / tyhiästä teke palion / ia se cuin wähä
1. Reg. 17. on taita hän sen suurexi tehdä ia ikäwäxi. Nin-
quin hän teki sen lesken öliwastian ikäwäxi / niin ettei se
puutunut / ia hän sekä maxoi hänen welcans sen cansa/
Matth. 17. että rawitzi itzens tyrillä ia callilla ajalla. P. Matthæus

xen tykönä seiso myös yxi merkelinen esimerki sen päälle / että cosca weron ottajat cannoi wero / ylös Capernaumin Caupungisa / käski HErra Christus Petruxen mennä merellä / ia heittä hänen ongens ulgos sanoden: Sen calan jongas ensin saat awa hänen suuns / ia sinä löydet yhden penningin / ota / ia anna se heille minun ia sinun edestäs. Nijn woimalinen ia wäkewä on hän hänen töisäns / ia wielä nyt Jocapäiwä osotta hänen Jumalisen woimans / ia ihmelisestä ruocki ia rawitze meitä. Ninquin Augustinus sano: Qui satu ravit tot millia facit quotidie in terra de paucis granis messes ingentes. Joca rawitzi nijn monda sata / teke wielä nyt wähästä siemenestä suuren elon. Ninquin me näem silmäin cansa / että yxi Peltomies / wije yhden säkin / tayden caxi colme eli neliä pellolla / heittä ne sijhen / ia cosca hän ylös leicka wiepi hän monda cuorma cotia / ia saapi sijtä suuren hedelmän. Yxi köyhä waimo teke yhden wähän taikinan / ia Jumala sen nijn hywästi siuna / että sijtä tule monda leipä. Monda on nijn köyhä että cosca hän Amulla ylös nouse / eij hänelle ole mitä hänen ia hänen lastens pitä syömän sen päiwän / ia Jumala cuitengin hänelle edes catzo / nijn että hän tule rawituxi. Sentähden sano Salomon: HErran hywästi siunaus teke ricaxi. Ja hän on nijn ricas / ia runsas että hän taita anda nijn palio cuin hän tahto / ia ruockia nijn monda cuin hän tahto / eikä ole sidottu yhtengän wäli Cappalen / palion taicta wähän / mutta teke hänen Jumalisen hywän tahdons ia suosions jälken. *Prov. 10.*

II. Opema / että meidän kijtoxen cansa pitä nautit- 2.

Dona Dei cum gra-

tiarum actione sumenda.

1. Tim. 4.

zeman Jumalan lahia. Ninquin P. Pawali sano: Että Jumala on luonut ruan / ia meidän pitä kitoxen cansa sijtä nautitzeman. Sillä (hän sano) mitä Jumala on luonut / on hywä / ia eij mitäkän poisheittäpä / joca kijtoxen cansa nautitan. Sillä se pyhitetän Jumalan sanan ia rucouxen cautta. Nijn meidän HErra Christus on tehnyt/cosca hän ruokei tätä cansa corwesa / nijn hän kijtti/ia meille sen cansa annoi yhden esimerkin että meidän mös pitä kijtämän Jumalata / ia kijtoxen cansa nautitzeman Jumalan lahja. Nijn owat mös Apostolit ia muut sijnä ensimäises seuracunnasa tehnyt. Ninquin Tertullian. Sijtä todista sanoden: Non prius discumbitur quam oratio ad Deum præmittitur. Se on. Eij rualle eli pöydän tygö ennen mennä / cuin rucouxet pidetän Jumalan tygö / nijn mös rualda lähteis rucoellan ia kijtetän. Ja Augustinus sano: Mensa ab oratione initium sumens & in orationem desinens, nunquam deficiet. Se on / Cosca ruoca alietan ia lopetetan kijtoxen cans/nijn eij se ikänäns puutu. Nijn mös Crysostomus sano: Ingratissimi sunt qui dona divinitus data absq; bonitatis divina cogitatione sumant. Se on / Ne owat kijttämättömät inhimiset / jotca Jumalan lahjan ilman rucousta ia kijtosta nautitzewat. Ninquin saastaiset porsat/jotca waicka he syöwät terhoja tammen alda/eij cuitengan yhtän kerta catzo ylhäl taiwasen / custa tämä ruoca tule / ia ne Inhimiset jotca owat nijn kijttämättömät eij taida saada hywästisiunausta Jumalalda ninquin Prophetan tykönä seiso: Te syötte ia eij pidä

cuitengan

cuitengan tuleman rawituxi / te iuotte ia eij cuitengan tuta iuonexi / te wateitat teitän / ia eij cuitengan tule lämbymäxi. Sentähden tule meidän tästä oppia / että cosca me rualle meneme / nijn pitä meidän rucoileman Jumalata että hän hywästi siugnaisi meitä / ia meidän ruocam / Ja cosca me pöydän tykö ylösnousem pitä meidän kijttämän händä / hänen lahians edestä. Ja sanocam ynnä Dawidin cansa : Kijttäkän HErra sillä hän on hywä ia hänen laupiudensa pysypi ijancaickisesta. Psal. 136.

III. Että HErra Christus käski coota muruia iotca ylitzen olit jäänet / sijtä me opema / että cosca Jumala runsasti anda meille hänen lahians / nijn että meille iocapäiwäisestä rawinosta iotakin ylitzen iääpi / nijn eij pidä meidän sitä haascaman eikä pois tuuhlaman / mutta kätkemän ia tallela paneman / ia sitä oikein käyttämän Jumalalle kijtoxexi ia Cunniaxi / meille ia meidän lähimäisellem hywäxi ia tarpexi. Sillä HErra Christus itze käske täsä coriata muruia. Ja kieldä sitä wastan haascamasta ia tuuhlamast Jumalan lahia. Sillä ninquin Salomon sano : Rickaus wähene cosca se tuhlatan / mutta cosca se kijni pidetän / nijn se enäne ia tule suurexi. Sentähden mana Syrac sanoden : Älä haasca omas / ia älä totuta sinuas tuhlaman / senpäälle ettei sinä tule keriäjäxi / ia cosca sinul enämbi on cuccaros raha / eij pidä lainattaman caswon päälle. Yxi työn tekiä ioca aina juopi hänens täyten / eij tule costan rickaxi. Ja Cicero se pacanalinen wissas mies sano : Non intelligunt homines quam magnum vectigal est parcimonia. Se on. Eij inhimiset ymmärdä cuinga suuri woitto

3. Discimus ex fragmentorum collectione reliquias esse asseruandas ad futuram necessitatem.

Prov. 13.

Syrac. 19.

se on cosca he sä istäwät. Item: Säästä on rickau- den iuuri. Ja Ælianus kirioitta pacanoista / he owat keskenäns tehnyt sencaltaisen säädyn / ettei yxikän ocki pitänyt enämbi keittämän cuin yhden räätin / mutta ios io- cu enämbi taisi keittä ia monda herckua tehdä / sen he owat Caupungist ulgosaianet. Sillä he ymmärsit että moni- naisten hercuin tautta tule moni köyhäxi. Licurgus on mös sen lain tehnyt / ettei yxikän pitänyt syömän louckasa salaisesta / mutta julki muinen nähden. Senpäälle että ne herculiset ateriat pidäise tuleman pois estetyxi. Keisari Augustus cosca hän waelsi / on sangen wähän ruoca myötäns pitänyt. Alexander Magnus cosca yxi drot- ning Candariasta lähetti hänelle monilaiset hercut / on sa- nonut / Ettei hän tarwitze hänen herccujans / ia hän taisi autta itzens leiwällä ia wedellä: Agatocles Cuningas on sawisesta astiasta syönyt. Jos nyt nijn yxikertaisest e- letäisin nijn enämbi wilia olisi mailmasa. Sillä moni- naiset hercut ia coriat waattet / saattawat monda köyhä- xi / Pitä sentähden itze cungin seuraman meidän HErran Christuxen esimärckiä ioca käski coota murut. Nijn mös Josephin esimerki ioca cocoisi seitzemän wilia wuotena jy- wiä / seitzemän pahan wuoden waraxi / iolla hän ruokei co- co Egyptin maan / ia hänen Isäns Jacob patriarchan / ia hänen perhens callilla aialla.

4\. *Homines mundanos terrestria & corporalia magis quam cœlestia & spi-*

IV. Opeme / että mailmaliset inhimiset enämbi etziwät HErrasa Christuxesa mailmalista hywyttä cuin hengelistä / Ninquin tämä cansa on tehnyt / ioca etzi HEr- rasa Christuxesa yhtä mailmalista Cuningasta / ioca heitä piti wapattaman Romin Keisarin oriudesta / ia heitä saattaman endisen wapauteen / ia ruockiman heitä näliän

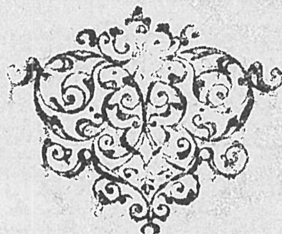
aicana/cuin hän täsä corwesa hettä oli ruockinut wähäl- *ritualia*
lä rualla. Ninquin HErra Christus heille sen soima cos- *quarere*
ca he tulit Capernaumin händä etzimän/ sanoden: Ette *mala in*
minua sentähden etzi että te merki näitte / waan sentähden *Christo.*
että te leiwästä söitte/ia tulitte rawituxi. Nijn mös Her- *Joh.6.*
ran Christuxen opetuslapset/ owat etzinet hänestä tämän
mailman walda ia cuñiata / ia olit sijnä luulos cuin tämä
cansa/että hänen piti oleman yhden mailmalisen HEr- *Luc.22.*
ran/ia toiwoit että heidän piti tuleman suurexi Herroixi
hänen waldacunnasans ynnä hänen cansans / ia sentäh-
den rijtelit keskenäns/cuca heistä suurin piti oleman hänen
waldacunnasans. Ja Zebedeusten poicain äiti rucoili
HErra Christusta että yxi hänen poistans piti istuman *Matth.20.*
hänen oikialla/toinen hänen wasemalla puolellans. Sen-
caltaisia wielä nyt löytän mailmasa iotca sen tekewät. Ja
nijn cauwan owat hywät Christityt olewanans/ cuin hy-
wiä päiwiä täyty/ia cosca ne puuttuwat/nijn he laccawat
pois. Mutta meidän pitä etzimän ijancaickisen tawaran
iälkin/iota aina ilman loput pysy.

V. Opeme/ettei meidän pidä seisoman tämän
mailman turhan cunnian iälkin/ mutta wälttämän sitä/
sillä tämän mailman cunnia/eij ole pysywäinen/ mutta
catowainen ia tyhiän raukene. Ja tämän mailman cun-
nia ia corkia wirca/on Inhimisille ninquin yxi rascas
cuorma ia tacka selkäsä/ suuresta mös waiwa inhimistä.
Sentähden mana Syrac sanoden: Pysy alamaises *Syrac.3.*
wirgasa/se on parembi/ cuin caicki se cuin mail-
ma seiso iälkin/sitä corkiambi cuin sinä olet / sitä
enämbi nöyryttä sinuas/ sillä HErra on se caic-
kein corkein/ia teke cuitengin suuret asiat / nijden

nöyräin

Syrac. 7.

nöyrdin cautta. Ja toises paicasa sano hän: Älä tunge sinuas corkian wircan Jumalan edesä / ia älä seiso suuren wallan sälkin cuningam tykönä / älä pidä sinuas ialona sijhen / Jumalan eikä cuningam tykönä / että sinä olet sijhen kyllä wijsas. Esimerki senpäälle on täsä Euangeliumis / että cosca cansa tahdoi otta ia tehdä HErran Christuxen cuningaxi / eij hän tahtonut otta sitä cunniata wastan / mutta lymyisi pois heidän edestäns. Nijn mös meidän pitä tekemän / wältämän ia carttaman tämän mailman turha cunniata. Sillä Jumala wastan seiso nijtä coreita ia alenda heitä. Ninquin Lucifer on alettu. Pharao / Herodes / Haman ia muut sencaldaiset / iotca istuimelda owat mahan cukistetut. Jos Jumala sinun tahta ylöscorgotta / ia edes wetä iohongun wircaan / kyllä hän sinun löytä / ilman sinun juoxematas. Ninquin hän löysi Josephin / cosca hän oli fangina ia ylös corgotti hänen. Ja Dawidin / cosca hän caitzi Isäns lambaita ia teki hänen Cuningax. Ja Saulin cosca hän etzei hänen Isäns asia ionga hän mös teki Cuningaxi.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 8. Lugus.

JA ſanoi Jeſus juttaille/ cuca teiſtä nuhtele minua ſynnin tähden? Mutta ios minä nyt ſanon teillen totuden/ mixei te uſco minua? Joca Jumalaſta on/ ſe cwle Jumalan ſana/ ſentähden ett te cwle/ ſillä ettei te Jumalaſta ole. Nijn waſtaiſit Jwttat ia ſanoit hänelle: Emmekö me oikein ſano/ että ſinä olet yxi Samaritanus/ Ja ſinulla on perkele? Jeſus waſtaiſi ia ſanoi: Eij minulla ole perkele/ waan minä cunnioitan minun Iſäni/ ia te häwäiſettä minua. En minä etzi oman cunniani iälkin/ ombi yxi/ ioca ſitä kyſy ia duomitze.

Totisesta totisesta sanon minä teille/ se cuin minun sanani käcke/ eij hänen pidä cuolemata näkemän ijancaickisesta. Nijn Jwttat sanoit hänelle: Nyt me ymmärsime että sinulla on perkele. Abrahã on cuollut ia Prophetat/ ia sinä sanot. Se ioca käcke minun sanani/ eij pidä hänen maistaman cuolemata ijancaickisesta. Olecos swrembi quin Abraham meidän Isän/ ioca cuollut on? ia Prophetat owat cuollet/ mixi sinä itzes teet?

Ja Jesus wastaisi/ ios minä itzeni cunnioitan/ nijn minun cunniani eij mitän ole. Minun Isän ombi se ioca minun cunnioitta/ Jonga te sanotta teidän Jumalan olewan: ia että te händä tunne/ Mutta minä hänen tunnen. Ja jos minä sanoisin/ ettei minä händä tundisi/ nijn minä olisin walhettelia ninquin tekin: mutta minä tunnen hänen/ ia käcken hänen sanans. Abraham teidän Isän iloitzi/ että hänen piti näkemän minun päiwäni/ hän näki sen ia ihastui. Nijn sanoit Jwttat hänelle/ eipä sinä wielä ole wijsikymmendä ajastaica wanha/ ia sinä olet nähny Abrahamin? Sanoi Jesus heille/ Totisesta

totisesta sanon minä teille / ennein cuin Abraham olican / olen minä. Nijn he sijs poimeit kiwiä laskettaxens händä. Mutta Jesus lymyi / ia ulgos meni Templistä.

TÄmä Sunnuntai on cutzuttu wanhasti cahdella nimellä. Ensistä se cutzuttin Dominica Iudica / ioca nimi on otettu sijtä weisusta cuin messun ruwetesa tämän päiwän päälle sijtä 43. Dauidin Psalmista weisatan / cusa näin seiso: Judica me Deus & discerne causam meam, se on: Duomitze minua Jumala ia ratcaise minun asiani / sitä pyhätöindä cansa wastan / ia päästä minua nijstä wääristä ia cawaloista ihmisistä. Sillä sinä Jumala olet minun wäkewyden. Joilla sanoilla Jumalan seuracunda Dawidin esimerkillä rucoile / että Jumala tahdoisi olla yxi duomari / hänen ia hänē wihamiestens wälillä / ia wastata hänen P. sanans edestä / caicki wiholisia wastan. Sitälikin on tämä Sunnuntai cutzuttu Dominica Passionis / se on: Christuxen pijnan Sunnuntai. Sentähden että Jumalan seuracunnasa tähän aican sarnatan ia edespannan meidän HErran Jesuxen Christuxen pijnan Historia / että ia se aina muistosa pidetäisin.

Exordium à Duplici appellatione hujus diei Dominicæ.

Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Euangeliumin tule / edespane P. Johannes sijnä yhden cowan ia rascan campauxen / ioca on ollut meidän HErran Christuxen ia Juttain wälille. Cusa meidän HErra Christus osotta ia todista / että hän on se totinen Messias / ioca on wigatoin ia nuhtetoin sekä opissa että elämäsä. Mutta

Summa hujus Euangelij.

Iwttat sitä wastan pilcawat ia hawäisewät händä/ia sanowat että hän on Samaritanus ia hänelle on Perkele. Waan Herra Christus wahwain todistusten cansa/ nijn woimalisesta heidän tacaperin aia/ettei he mitäkän taitanet händä wastata. Mutta pomeit ylös kiwiä maasta laskettaxens händä. Ja sen cansa osotit ettei heillä yhtäkän wahwa todistusta eikä perustosta ollut HErra Christusta wastan/Sentähden he turwaisit kijwisn ia nijnen cansa tahdoit päättä heiden wäärän puhensa. Tilan tähän

Occasio huius disputationis.

campauxen anda P. Johannes täsä samasa lugusa / wähä ennein tämän textin sanoia tietä. Cusa hän Kirioitta: Että cosca HErra Christus oli sarnanut Jerosolyman templisä ia puhunut nijnnen Iwttain tygö / iotca uscoit hänen päällens sanoden: **Jos te pysytte minun puhesani/nijn te oletta minun opetuslapseni / ia teiden pitä totuden ymmertämän/ia se totuus pitä teitä wapattaman.** Tähän sanan ne mwt uscottomat Iwttat cohta kijni tartuit / ia sanoit/ **Me olem Abrahamin siemen / ia enme ole Cuningan orian ollet/ cuingasta sinä sanot / teidän pitä wapaaxi tuleman.** Sillä eij he oikein ymmärtänet HErran Christuxen puhetta/iota puhui hengelisestä wapaudesta/mutta he luulit hänen puhuwan mailmalisesta wapaudesta / waan he sengin io olit mistanet. Tämän heidän turhan kerscaudens/HErra Christus tacaperin aioi ia sanoi: **Jos te olisitte Abrahamin lapset / nijn te tekisitte Abrahamin töitä/mutta te oletta sistä Isästä Perkelestä/ia teiden Isän töitä te teetä ia hänen tahdons seurata.**

Ja yhten sopi tämä Euangelium sen toisen Cap-

palen cansa meidän uscon tunnostoxes / cusa me tunnustamme että Jesus Christus on Isän Jumalan ainoa Poica ia meidän HErran. Ja sen yhdexennen uscon Cappalen cansa/sentähden että täsä osotetan se oikia merki/iosta se oikia Jumalan seuracunda taitan tuta / nimittäin sijtä / että ioca racasta ia cuule Jumalan sana/se on Jumalasta/ia sen oikian seuracunnan iäsenä.

Tämä Euangelium Jaetan cahten osan.

Propositio continet duas partes.

I. HErra Christus osotta että hän on se totinen Messias/ ioca on nuhtetoin sekä hänen elämäsäns ia opisans.

II. Hän tacaperin aia Juuttain häwäistöxen ia walhen/ia wahwan todistoxen cansa osotta/ ettei hänellä oli Perkele.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis in se quatuor membra continens.

TÄsä Enstmäises osas/ ombi meille neliä Cappaletta.

I. On HERran Christuxen wigattomudesta.

I. Christi innocentia.

Cuca teistä nuhtele minua synnin tähden.

Täsä hän tahto nyt edes wetä hänen wigattomudens / hänen wiholistans wastan / jotca kerscaisit heidäns olewan Abrahamin siemenen / Ja händä pilcaisit ia häwäisit/ia mana heitä rochkiasti sanoman ulgos / jos he jotakin hänen cansans tiesit / jonga tähden he taisit händä nuhdella. Græcan Textis seiso se sana ἐλέγχει, joca merkitze niijn paljo cuin wissin ia wahuantodistoxen cansa täyttä hänen pällens jotakin ia ylitzen woitta / jo-

ta sana on meidän maan kielellä käätty nuhtele / ninquin täsä seiso Textis: **Cuca teistä nuhtele.** Mutta eij HERRA Christus kysy sen jälken Cuca händä nuhtele. Sillä Phariseuxet ia kirian oppeneet ia muut händä kyllä nuhtelit / pilcaisit ia häwäisit/sulasta wihasta ia wainosta ilman todistosta. Mutta sitä hän kysy jos jocu heistä taidaisi wissin perustoxen cansa todista hänen päällens jongun synnin / hänen Elämänsä eli hänen oppinsa puolesta / ia händä wahwan todistoxen cansa ylitze woitta/ nijn piti hänen astuman edes. Ja tahto nijn palio sano: Te minua usein oletta häwäisnet ia walhetellet minun päälleni / etzien monda wica minussa / mutta eij sijnä kyllä ole / iotakin sanoa ia puhua / teiden pitä sen täyttämän. Sentähden minä manaan teitä caickia nijn monda cuin teitä on / että te sanotta / jos te jongun synnin suuren eli pienen / minun cansani tiedette / taicka minun elämäsäni / taicka opisani / astucat edes ia sanocat/ jos te miehet oletta / ja tuocat wahwat todistoxet edesä/ia nijnen cansa minua ylitze woittacat/ Eij teidän tyhjät sanat ia puhet mitäken awta. Sillä jos sijnä olisi kyllä/sanoa toisen päälle / cuca sitte olisi wigatoin. Tähän eij yxikän taitanut händä wastata / mutta olit caicki äneti/ ia osotit sen cansa / ettei he mitäkän syndi hänen cansans

Esa. 53. tietänet. Sillä / **Hän oli se wigatoin Jumalan caritza / jonga suusa eij ole yhtäkän petosta löytty.**

II. Officium Christi. II. On HErran Christuxen wirgasta / että hän totuden puhu / jota Juutat eij tahtonet usco.

Jos minä sanon teille totuden mixei te usco minua.

Ensistä meidän Herra Christus kysyi heillä/ jos he taisit todista hänen päällens jotacuta syndi/ jos hän pahoin eli taicka wärin opettti. Mutta ettei he siehen mitäkän wastaneet/ ia heidän waitolemisens cansa todisit/ ettei he mitäkän wica tietäneet hänen elämäsäns taicka opisans. Nijn hän nyt kysy heille mixi eij he usco händä / ia tahto tietä syn / mixi eij he usconet händä. Cuin hän tahdoisi sano: Minä olen teille kysynyt jos te taidatte todista minun päälleni jongun synnin / Mutta ettei te yhtäkän sana taida minua wastata. Ja itze sen cansa osotatte/ että te minun cansani mitäkän tiedä. Mingätähden sijs te ylön catzotte minun ia minun oppini / eikä tahdo usco minua. Jos minä wärin opetaisin ia pahoin eläisin/ nijn teillä olisi hywä syy minua wastan seiso / mutta nyt eij teillä ole yhtäkän oikeata syytä/ ia cuitengin eij te tahdo usco.

III. On sijtä syystä/ mingätähden eij Juuttat tahtonet usco HErra Christusta ia hänen oppiansa. III. *Causa incredulitatis Iudeorum.*

Joca Jumalasta on se cwle Jumalan sanan / sentähden eij te cwle / sillä ettei te Jumalasta ole.

Täsä HErra Christus osotta sen oikean syyn mingätähden / he händä eij usconeet/ nimittäin / sentähden ettei he olleet Jumalasta/ Sillä joca Jumalasta on/ se cwle Jumalan sanan. Olla Jumalasta on nijn palio cuin hallita ia johdatetta Pyhäldä Hengeldä/ Mutta eij olla Jumalasta on nijn palio cuin hallitta ia johdatetta sildä Pahalda Hengeldä Perkeleldä. Ja cwlla Jumalan sana eij ole ainoasta ulconaisten corwain cansa cwlla/ Mutta mös sitä wastan otta/ usco / ketke ia tehdä mitä se käske.

Ja tahto meidän HErra Christus sen cansa osotta ettei Juuttat hallitta Pyhäldä Hengeldä / mutta sildä pahalda Hengeldä Perkeleldä. Sentähden ettei he ewllet Jumalan sana eikä sitä uscon cansa wastan ottanet. Mutta ylön catzoit / häwäisit ia pilcaisit HERRA Christusta ia hänen oppiansa. Cuin hän tahdoisa sano: Ettei te tahdo itze sano sitä syytä / mingätähden te eij usco minua / Nijn tahdon minä sano. Se on se oikia syy siehen / ettei te ole Jumalasta / Sillä jos te olisitta Jumalasta / nijn te ewlisitta Jumalan sana / Ja uscon cansa sitä wastan ottaisitte / Ja se on yxi wahwa todistos teitä wastan / sillä joca on Jumalasta se ewle Jumalan sanan. Mutta te juuttat ia Phariseuxet / eij te ole Jumalasta / Sentähden eij te ewle Jumalan sana / eikä usco minua. Mutta ninquin minä olen teille ennen sanonut / te oletta sijtä isästä Perkelestä / joca teitä hallitze / ia sitä wastan eij te taida sanoa / eikä jongun todistoxen cansa tacaperin aja / waicka cuinga monda teitä on / kiusatca päälle / ios te taidatte sen tacaperin aja.

IV. *Blasphema Responsio Judeorum.* IV. On heidän wastauxestans täynäns Jumalan pilca ia häwäistystä.

Nijn wastaisit Juuttat ia sanoit hänelle / emmekö me oikein sano / että sinä olet yxi Samaritanus ia sinulla on Perkele?

Täsä he nyt osottawat todexi ne sanat / cuin HErra Christus wähä ennen näitä sanoia oli heille sanonut / että he olit sitä isästä Perkelestä. Sillä he pilcawat ia häwäisewät HErra Christusta Jesusta / sekä hänen Personans että hänen oppins puolesta / ia tekewät ninquin Jumalattomain ia wääräin lahcocunnain tapa on / että costa

eij heille ollut yhtäkän todistosta / eli wahwa perustosta / jolla he taisit HERra Christusta wastata ia tacaperin aja / nijn he rupeisit häwäisemen ia pilcaman händä / wastan caickia totutta. Ja häwäisewät händä cadella muoto.

1. Hänen Personans / ia cutzuwat hänen Samaritanuxexi / se on yhdexi kewököeisexi inhimisexi / jolla eij yhtäkä wahwutta ollut / joca pitä mwina yhden mwinua toisen cansa. Sillä Samaritanuxet / olit Jumalattomat / ia sangen kewykäiset inhimiset / Caldean maalda pacanoista ulgostullet / jotca Salmanasser Cuningas Assyrias / oli lähettänyt Samarian asuman / sijttä cuin Israelin cansa oli wiety Babilonian Fangiuten / ninquin sijtä seiso kirioitettu. 2. Cuningan kiriasa. Eij heillä ollut yhtän oikiata Jumalan palwelusta / Sillä että he puolittain palwelit Jumalata / puolittain epäjumaloita. Ja sentähden Cosca juuttain cansalle oli myötäkäymiset nijn he pidit heidän cansans. Mutta cosca heillä wastonkäyminen oli / nijn he pidit heidän wiholistens cansa / Ja sentähden Juuttat eij woinet kärsiä heitä / mutta olit heidän suurimmat wihamiehens. Ja cosca he wihastuit ia rijtellit jongun cansa / nijn eij he löytänet pahembata nimiä / mutta cutzuit hänen Samaritanuxexi. Tämän caldaisen kewiän ia hälywäisen inhimisen edestä / he pidit meidän HERRAN Christuxen. 1. Concernit Personam Christi. 2. Reg. 17.

2. He häwäisit ia pilcaisit hänen oppiansa / ia sanoit että hänellä oli Perkele / ia mitä hän opetti ia teki se oli caicki Perkelestä / ninquin he mös P. Lucan tykönä häwäisit händä / sanoden: Hän ulgosaja Per- 2. Concernit doctrinam Christi. Luc. 11.

kelit Beelzebubin cauttu / Näin ne Jumalattomat Juuttat häwäisit ia pilcaisit meidän HErra Christusta / wastan caicki totutta ia oickeutta / nijn että ihme oli / ettei maa halienut heidän allans / ia heitä ylösniellyt. Taica tuli taiwasta alastullut / ia ylöspoltanut heitä / heidän häwäisyxens ia pilcans tähden. Ja tämä oli caicki heidän wastauxens HERRan Christuxen puhen päälle / cuin he annoit hänelle / ia ettei heillä yhtäkän mutta ollut / jolla he taisit hänen tacaperin aia / nijn he rupewat häwäisemän ia pilcaman händä: **Emmekö me oikein sano että sinä olet yxi Samaritanus ia sinulla on Perkele.** Ja tahtowat nijn palio sano / mitä me tarwitzem palio todistoxia sinua wastan / Emmekö me oikein sano: Me olem Jumalan oma cansa / mitä me sanome se on tosi / ia pitä toden oleman / eikä sinun eikä muinen tule sitä wastan sano. Ja me jotca olemma Pharizeuxet / kirian oppeneet / ia lain Päälliset / olemma nijn suuresa ia corkiasa wirgasa / ettei yxikän pidä meitä wastan sanoman / eikä muita todistoxia anoman / mitä me sanome ia puhume / se on kyllä wahwa todistos / ia sinun pitä mös siehen tytymän. Ett sinä meildä muita todistosta saa / Me sen sanomma / että **sinä olet yxi Samaritanus / ia sinulla on Perkele** / eij sijhen enä todistoxia tarwitta / eikä sinun tule surembia todistoxia kysyä. Catzo näin he itzens ylöscorgotit / että se caicki olisi tosi / mitä he sanoit ikänens / Jumala itze olisi puhunut taiwast / ia eij yxikän sitä pitänyt wastan sanoman.

Opetuxet

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

I. OPeme/että caicki Christytit ihmiset pitä sen päälle heidän ahkerudens paneman että olisit nuhtettomat / ja ninquin P. Pawali sano: Poiskieldäisit caicki ne Jumalattomat menot / ia ne mailmaiset himot / ia eläisit hurscasta ia Jumalisesta täsä mailmasa. Ja erinomaisesta saarnamiehet pitä oleman nuhtettomat / Sillä joca muita pitä rangaiseman / hänen pitä itze oleman nuhtettoman: Ninquin P. Pawali sijtä Kirioitta. Ja waicka eij yxikän ole täsä mailmasa ilman synnitä / eikä opettajat eikä cuuliat / Sillä caicki owat synnin cansa saastatetut / Cuitengin pitä heidän waarin ottaman heidän elämästäns / ettei he olisi kellekän pahannoxexi heidän pahan elämäns cansa / Mutta paremin hywäxi esimerkixi jocaitzella / sanoisa / Kersimisesä / rackaudesa / uscosa / puhtaudesa / Ninquin P. Pawali sano. Ja Hieronimus sano: Omnis eorum scientia & eruditio, gressus, motus, sermo & Conversatio sit doctrina populi: Se on / Caicki heidän opins/wissaudens/ käymisens ia liicumisens / ia caicki heidän puhens ia käyttämisens/pitä oleman cansan opetus ia osennus. Ja Nazianzenus sano: Qui bene docet & male vivit, quod cum una manu extruit altera destruit, se on: Joca hywin opetta ia pahoin eläpi/ mitä hän yhdellä kädellä ylösrakenda sen hän toisella kädellä maahan lyöpi. Sentähden pitä HERRan palweliat nijn laittaman heidän elämäns ia

Loci communes primæ partis.

I. Habent hic omnes Christiani quod discant, ut sint irrepræhensibiles.

Tit. 2.

Ministri verbi debent esse irrepræhensibiles.

1. Timot. 3.

1. Tim. 4.

käyttämisens / että he olisit nuhtettomat / ja taidaisit sa-
noa yñä Christuxen cansa: Cuca teistä minua nuhtele
1. Sam. 12. syñin tähden. Tämän caldainen opettaja on ollut Sa-
muel Propheta joca puhui coco Israelin Cansan tygö
sanoden: Minä jo hamasta nuorudestani olen ollu
teidän cansan / catzo / täsä minä olen puhunut
HErran ia hänen Christuxens edesä / jos minä
olen jongun Wärjän ottanut taicka Asin / jos mi-
nä olen ketäkän panetellut eli ketäkän sortanut /
taicka kenengän kädestä lahjoja ottanut / nijn mi-
nä tahdon sen jällens anda. Ja caicki cansa wastais
ia sanoi: Et sinä ole ketäkän panetellut / eikä sol-
manut / eikä kenengän kädestä mitäkän ottanut.
1. Cor. 4. Nijn mös P. Pawali sano: En minä mitäkän mi-
nun cansani tiedä. Sencaldaiset pidäisi caicki HEr-
ran palweliat oleman / Ettei mitäkän heidän cansans
tiettäisi. Mutta ninquin juuttat owat häwäisnet ia pil-
cannet meidän HErra Christusta / nijn mös wielä nyt
on mailmas monda / jotca pahoin heidän saarnamiehi-
stäns puhuwat / walhetellen heidän päällens / nijtä eij
pidä cohta uscottaman / Sillä eij yhdelläkän ole nijn pa-
lio wihamiehiä täsä mailmasa / cuin hurscailla ia oikeilla
saarnamiehillä / jotca totuden sanowat ia syndiä ran-
1. Tim. 5. gaisewat. Sentähden sano P. Pawali: Elä salli yh-
täkän cannetta Pappia wastan / mutta cahden
eli colmen todistoxen cansa. Sillä eij sijnä ole kyllä /
että jocu toisen päälle puhu / mutta sijnä pitä oleman
wahwat todistoxet / Muutoin eij yxikän taidaisi olla wi-
gatoin ia nuhtetoin. Ja meillä on monda esimerki wan-
hasa ia wdesa Testamentisä / että nijnen Pijhäin ihmi-

sten

sten päälle / on mös walheteldu ia wärin cannettu / ninquin Josephin päälle/joca walhen ia wärän cannetten cautta heitettin tornijn. Ja Daniel Prophetan päälle/joca wäärän cannetten cautta / heitettin Jalopeurain lwolan. Nijn mös cannettin meidän HERRAN Christuxen päälle. Stephanuxen päälle. P. Pawalin päälle. Samallamuoto wielä nyt mailmasa/monen oickiain saarnamiesten päälle walhetellan ia wäärin cannetan. Mutta HErra Christus heitä lohdutta / sanoden: Autuat oletta te cosca ihmiset pilcawat ia wainowat teitä/ ia puhuwat caickinaista pahutta teitä wastan / walhetellen minun tähteni / iloitcat ia riemuitcat / sille teidän palcan ombi suuri taiwas. Sillä nijn he wainoisit Prophetait jotca teidän edellän olit. Gen. 39. Dan. 3. Matth. 26. Act. 6. Matth. 5.

II. Että HErra Christus sano tästä: Jos minä totuden sanon teille mixei te usco minua. 2. Mundus difficulter admittit veritatem.

Opeme sijtä/cuinga työläs ia cangia tämä mailma on/ottaman totutta ia oickia oppia wastan ia sitä uscoman. Ja enämmän racasta walhetta ia wärryttä cuin totutta. Ninquin meillä on esimerki Juuttaista / Pharizeuxista ia kirian oppenuista/ iotca eij tahtonet HErran Christuxen oppia usco/eikä wastan otta / mutta aina seisoit sitä wastan/ia suurembana pidit inhimisten säädyt ia opin/cuin hänen sanans. Nijn mös se Jumalatoin Cuningas Achab ylön catzoi Jumalan sanan/ia suurembana piti wärdin Prophetain opetuxet/cuin sen oickian opin/ ionga HErran Prophetat hänelle edestuotit. Ja Malachias Propheta walitta tämän mailman pahuden ia cangiuden ylitze sanoden: Jos minä olisin yxi wäärä 3. Reg. 22. Malach. 2. Mich.

opettaia/ia walhetta saarnaisin ia opettaisin.
Cuinga heidän pitä juoman ia täärämän/ se olisi
yxi Propheta tämän cansan edesä. Tämän caltaisia
on wielä nyt monda täsä mailmasa/ iotca ylöncatzowat
Jumalan sanan ia sen oikian Euangeliumin opin/ia eij
tahdo sitä wastan otta/ia enämän pitä wärästä opista/
ioca heitä wiettele ia saatta cadotuxen/cuin oickiasta opi-
sta. Sentähden sano Jumala/Prophetan Esaian tykö-
Esai. 65. nä: Minä ulgos osennan caiken päiwän minun
käteni/yhden tottelemattoman ia catumatto-
man cansa tygö/ioca heidän asatoxens jälkin wa-
elda sen tien päälle/ioca eij hywä ole. Mutta mei-
dän tule racasta Jumalan sana/ ia uscon cansa wastan
otta/ia aina sijnä kijni rippua Sillä se on yxi elämän sa-
na/ioca meitä iohdatta ijancaickisen Elämähän. Mutta
ioca eij tahdo totutta wastan otta eikä sitä usco/ niin Ju-
mala hänen oikian duomions iälkin/lähettä heille wäke-
2. Thess. 2. wät willityxet/niin että heidän pitä walheita uscoman/
senpäälle/että caicki pitä duomittaman/iotca eij totutta
usconet/waan pitäwät heitäns wäryten ninquin P. Pa-
wali sano.

3. Verae Ecclesiae notam esse verbum Dei.

III. Opemme/cuca se oikein seuracunda on täsä ma-
ilmasa/ia mitkä sen oikiat merkit owat/iosta se tutan/ia
muista wäristä Seuracunnaista taitan eroitetta. Sen
osotta HErra Christus täsä Euangeliumis cusa hän sa-
no: Se cuin Jumalasta on/se cuule Jumalan sa-
nan/mutta iotca eij ole Jumalasta eij ne cuule Ju-
malan sana. Ja sen cansa tietä anda/ että se oikia Ju-
malan seuracunda cuule Jumalan sana. Ja se on se merki
iosta Jumalan seuracunda tutan/nimittäin Jumalan

puhtasta

puhtasta sanasta ia oikiasta Euangeliumin opista / cusa se puhtast opetetan/ cuultan ia wastan otetan/ ia Sacramentit HErran Christuxen sädyn jälkin oikein ulgosjaetan ia nautitan/ sijnä on se oikia Jumalan seuracunda. Mutta sitä wastan cusa eij Jumalan pyhä ia selkiä sana ole/ eikä Sacramentit HErran Christuxen sädyn iälken/ sijnä eij ole Jumalan seuracunda. Ja tämä tule caickein Christilisten Inhimisten tietä / senpäälle/ että he taidaisit eroitta sen oikian Jumalan seuracunnan wäärista/ ia olisit wissit ia tietäisit/ ios he owat sen oikian Jumalan seuracunnan jäsenät/ taica eij. Sillä caicki lahcocunnat he kerscawat heidäns olewan Jumalan oikian seuracunnan jäsenät/ ninquin Juuttat sijtä kerscaisit että heillä oli HErran templi sanoden: HErran Templi/ HErran Templi. Luulit sentähden olewans Jumalan seuracunnan/ että heillä oli HErran Templi/ ia cuitengin eij tahtonet Jumalan sana ia Prophetain opetusta uscoa. Ja ninquin Pawin Joucko mös sijtä kerscawat itzens/ että heillä on se oickia Jumalan seuracunda / cusa pawi on seuracunnan pää ia hänen ialcans suuta annetan/ ia duomitzewat caickia nijtä iotca eij sijnä seuracunnas ole. Samallamuoto mös Sacramenterarit / Anabaptisterit/ Swenckfeldianit / ia muut itzens sijtä kerscawat/ Turkit iotca owat pacanat he mös kerscawat itzens/ että he owat Jumalan oikia seuracunda. Ja pian sanottu / eij ole nijn paha ia wäärä lahcocunda/ iota eij kersca hänens olewan Jumalan oikiasta seuracunnasta. Ja sentähden pitä itzecungin Christityn Inhimisen sen oppiman / että hän taita eroitta sen oikian seuracunnan wäärista/ ia tietämän että hän on sijnä oikiasa seuracunnasa. Sillä ninquin

Augustinus sano: Extra Ecclesiam nulla est salus. se on: Eij ole yhtäkän autuutta/ ulcona tästä seuracunnasta. Ja se on se oikia seuracunda/ioca Jumalan selkiän sanan ia puhtan Euangeliumin opin cuule ia kätke ia on rakettu Prophetain ia Apostolitten perustoxen päälle/cusa coco rakenus on yhten sidottu / caswa yhdexi
Eph. 2. pyhäxi Templixi HErrasa / Ninquin P. Pawali sano. Ja tästä me taidamme ymmärtä ettei wäråt lahcocunnat ole Jumalan seuracunda/eikä pawi/eikä Sacramenterarit/eikä turkit/rc. Sillä eij he ole perustetut Apostolitten ia Prophetain perustoxen päälle. Pawi perusta hänen uscons Inhimisten sädyyn päälle. Sacramenterarit heidän oman järkens päälle. Juuttat heidän Tawluins päälle. Turkit heidän Alcoranins päälle/ia sentähden eij he ole sijtä oikiasta seuracunnasta. Mutta me iotca olemme raketut Apostolitten ia Prophetaitten perustoxen päälle/olemme oikia Jumalan seuracunda ia sen jäsenet.

4. IV. Opeme/ täsä että ne iotca totutta puhuwat/
Veritatem odium parere. ne eij muta woita cuin tämän mailman wihan ia wainon/pilca ja häwäistystä heidän palcaxens. Senpäälle on meille esimerki täsä Euangeliumis / että cosca HErra Christus sanoi juuttaille totuden/nijn he wihaisit ia wainoisit/pilcaisit ia häwäisit händä/cutzuit händä Samaritanuxexi ia sanoit että hänellä oli perkele. Ja Achab Cuningas wihaisi Micheas Prophetat totuden tähden/ ninquin hän itze sen tunnusti / että cosca hän/ia Josa-
1. Reg. 22. phat Judan Cuningas/tahdoit sotia Syrian Cuningasta wastan/ia Josaphat kysyi hänelle/ ios sijnä oli yhtäkän HErran Prophetа/iolda he taisit kysyä/ ios heidän piti menemän sotan / nijn wastaisi Achab ia sanoi: On

täsä

tåsä yxi mies / ionga cautta me taidaisimme kysyä HErralle / mutta minä wihan händä / sillä eij hän ennusta minulle hywä / mutta paha. Nijn se on tapattunut muiden Prophetain cansa / että he owat wihatut ia häwäistyt. Elizeus Prophetan he cutzuit capinan nostaiaxi. Esaian ylitze he pistit heidän kielens ulgos suustans. P. Pawalin Apostolin he owat cutzunet houcaturi. Ja nijn itze cutakin oikiata saarnamiestä owat ne Jumalattomat wihanet ia häwäisnet. Ja wielä nyt nijn tekewät / Sillä iollei he ole säästänet meidän HErra Christusta / eij he mös säästä hänen paheliottans.

Toinen Osa.

SJinä Ensimäises osas te saitte cuulla / cuinga Juutta häwäisit ia pilcaisit meidän Herra Christusta sanoden: Että hän oli Samaritanus ia hänelle oli Perkele. Tåsä toisesa mesaame cuulla / cuinga hän aioij heitä cohta tacaperin häwäistöxen ia wahwain todistosten cansa. Ja on meille tåsä toises osas wijsi Cappaletta.

Analysis secundæ partis in quinq; membra.

I. On nijstä todistoxista iolla hän osotta / ettei hänelle ole Perkele / ia wetä tähän colminaiset todistoxet.

I. Testimonia quibus Christus ostendit se non habere Demon.

1. On meidän HErran Christuxen wirgasta.

1. Argumentum sumit à fine sui ministerij scil. gloria Dei.

Jesus wastaisi eij ole minulla Perkele / Mutta minä cunnioitan minun Isäni / ia te häwäisettä minua.

Sijhen ensimäisen heidän häwäistyxensä ia pilcansa / HErra Christus eij mitäkän wasta / sillä caicki tiesit sen ettei hän ollut Samaritanus / mutta Juuttan sugusta

ia Dawidin siemenestä/mutta siehen toisen häwäistyxin että he sanowat hänelle olewan Perkelen/hän wasta/sillä se oli yxi cauhia ia kärsimätöin häwäistös händä wastan ia hänen oppians/ia kieldä sen täsä sanoden: Eij minulla ole Perkele. Cuin hän tahdoisi sano: Te sen walhetelette/sillä minä cunnioitan minun Isäni/sekä minun oppini/että töideni cansa/ia se ioca cunniotta minun taiwalisen Isäni/sillä eij taida olla Perkele/sentähden eij ole minulla Perkele/että minä cunnioitan minun Isäni/ia te sen kyllä tiedättä/ettei Perkele taida kersiä/että ioca cunnioitta Jumalata/ Mutta minä etzin minun Isäni cunnian iälken iota te häwäisettä ia pilcatta. Sentähden teidän puhenne on julkinen walhe.

2. *Testimonium sumit à diverso studio.*

2. Tod stoxen/otta HErra Christus nijstä wastahacoisista töistä/cuin hän ia Perkele teki.

En minä etzi minun cunniani iälken/ on yxi ioca sitä etzi ia duomitze.

Ninquin hän tahdoisi sano: Sä saastainen Hengi Perkele/ioca on yxi coria ia ylpiä Hengi/seiso oman cunnians iälken. Mutta minä etzin minun Isäni cunnian iälken/ia caicki minun oppini/senpäälle käypi/että minun taiwalinen Isäni tulisi cunnioitetuxi/ia sen syn tähden eij ole se tosi cuin te Jumalattomat Juttat sanotta/että minulla on Perkele/ ia pitä teidän mös sen tietämän/että waicka en minä etzi minun cunnian iälken/nijn on cuitengin se ioca etzi sen iälken/nimittäin/ minun taiwalinen Isäni ia pitä duomitzeman caickia nijstä iotca minua pilcawat ia häwäisewät/ia hänen haltuns minä mös annan tämän asian/ioca eij salli sitä olla ilman rangaisemata.

3. Todistos on/ionga HErra Christus otta hänen sanans woimasta. — 3. *Testimonium sumptum ab effectu divini sui verbi.*

Totisesta totisesta sanon minä teillä/ joca minun sanani kätke eij hänen pidä cuolemata näkemän ijancaickisesta.

Näinen sanain cansa hän colmannen kerran osotta ia wahwasta todista/ettei hänellä ole Perkele/ sillä hänen sanans on nijn woimalinen / että ioca sen kätke/ eij hänen pidä cuolemata näkemän ijancaickisesta. Mutta Perkelen oppi ia sana/saattapi ijancaickisen cadotuxen / ia sentähden eij ole minulla Perkele ninquin te sanotte. Kätke HErran Christuxen sana/on usco hänen päällens / ia wahwan uscalluxen panna hänen/ia hänen armons päälle/ wastan syndiä/cuolemata ia Perkeletä/ Helwettiä ia ijancaickista cadotusta. Ja cuoleman cansa Herra Christus täsä ymmärtä / eij sitä aialista/mutta ijancaickista cuolemata ia cadotusta. Ja ettei yxikän mahda äpäillä hänen sanastans/nijn hän täsä wanno hänen totudens päälle sanoden : **Totisesta totisesta sanon minä teillä/ ioca minun sanani kätke/ eij pidä hänen maistaman cuolemata ijancaickisesta.** Cuin hän tahdoisi sano : Cuinga minulla taita olla Perkele / sillä Perkelen sana se wetä ia saatta inhimisen ijancaickisen cuoleman/mutta minun sanani johdatta ijancaickisen elämän.

II. Juuttain pilca cusa he toisen kerran häwäisewät meidän HErra Christusta.

Nijn Juuttat sanoit hänelle/nyt me ymmärsim että sinulla on Perkele. Abraham on

cuollut/ia Prophetat owat cuollet ia sinä sanot/se ioca kätke minun sanani / eij pidä hänen maistaman cuolemata ijancaickisesta/Oletco sinä surembi/cuin meidän Isän ioca cuollut on ia Prophetat owat cuollet mixi sinä itzes teet

Nämä Jumalattomat Juttat owat wihasa ia wainosa HErra Christusta wastan ylössyttynet/ niin ettei he taida eikä tahdo totuden anda sia / sillä meidän HErra Christus oli wahwan todistoxen cansa osottanut ettei hänelle ollu Perkele/ia piti heidän siehen tytymän. Sillä ne olit niin wahwat ettei Helwetin portit taitaneet nijtä wastan seiso/ia eij cuitengan he siehen tahtonet tytyä/mutta wielä enämin händä häwäisit/ ia ottawat tilan sijtä wijmeisestä HErran Christuxen todistoxesta/cusa hän sanoi: ioca minun sanani kätke/ eij hänen pidä näkemän cuolemata ijancaickisesta. Ja wetäwät tähän sisälle Abraham Patriarchan ia Prophetan esimerki/iotca caicki olit cuollet/ia sen cansa tahtowat hänen tacaperin aia/cuin he tahdoisit sano: Abraham meidän Isäm ioca oli yxi erinomainen pyhä Patriarcha/ia Prophetat iotca mös olit Jumalalda suurilla lahioilla lahioitetut/owat caicki cuollet/ia sitä sinä ett taida kieldä/ ia cuitengin sinä teget sinus niin swrexi/ että ioca sinun sanas kätke eij hänen pidä cuoleman/ia sentähden on sinulla Perkele/ sinä mahdat kieldä mitäs tahdot / ia käändäwät HErran Christuxen sanat toisin / sillä mitä hän puhui ijancaickisesta cuolemasta/sen he ymmärsit aialisesta/ia ruumilisesta cuolemasta. Mutta meidän HEr-

ra Chri-

ra Christus eij puhunut rumilisesta cuolemasta / jonga cautta caicki piti tästä mailmasta erijämän/ninquin Patriarchat ia Prophetat owat erinnet/ia eij yxikän sitä taida wälttä. Mutta hän puhui sijtä ijancaickisesta cuolemasta / että ne iotca hänen sanans kätkewät/ eij pidä näkemän sitä ijancaickista cuolemata. Ja sentähden he kysyät hänellä ios hän oli swrembi quin Abraham heidän Isäns ioca cuolut on/ia Prophetat owat cuolleet / mixi hän tahdoi itzens tehdä/ia tahdoit händä myhdella coreuden ia suren cunnian pydön tähden/ninquin hän olisi tahtonut tehdä itzens swremmaxi/cuin Abraham ia Prophetat olit.

III. On HErran Christuxen wastaus / tämän heidän häwäistyxens päälle. 3. Responsio Christi qua Iudeorum calumniam refutat.

JEsus wastaisi ia sanoi : jos minä itzeni cunnioitan nijn minun cunniani eij mitäkän ole / minun Isäni ombi se joca minun cunnioitta / jonga te sanotta olewan teidän Jumalan ia eij te hendä tunne / mutta minä hänen tunnen. Ja jos minä sanoisin etten minä händä tunne / nijn minä olisin walechtelia cuin tekin / mutta minä tunnen hänen ia kätken hänen sanans. Abraham teidän Isän iloitzi/että hän näkisi minun päiwäni / hän näki sen ia ihastui.

Näissä sanoisa HErra Christus meille cahtalaiset asiat edestuotta.

I. Hän wasta heidän kysymisens päälle jonga he hä- I. Removet à

se nomen arrogantiæ

nen eteens pilcaten panit / jos hän oli swrembi/cuin heidän isäns Abraham oli/joca cuollut on / Ja mixi hän itzens tahdoi tehdä/ja sen cansa tahdoit soimata händä turhan cunnian pytäjäxi / joca tahdoi itzens ylötä ia corgotta. Tämän wirgan/nimittäin/ turhan cunnian pydön/ jonga he heitit hänen silmillens/ hän lyckä pois tyköäns/ ia osotta ettei hän seiso jongun turhan cunnian perän / mutta hänen isäns taiwaisa on se joca händä cunnioitta/ jota eij he tunne. Cuin hän tahdoisi sano: Te Jumalattomat juuttat/heitette minun silmilläni/että minä itzeni cunnioitan/ia teette minun sen cansa swren wärydē. Sillä jos minä itzeni cunnioitaisin ia sanoisin minun olewan swremman / cuin Abraham ia Prophetat / nijn minun cunnian eij mitäkän olis. Minun taiwalinen isäni minun cunnioitta / ia todista että minä olen hänen racas Poicans / jota eij te tunne / eikä hänen olemistans / eikä tahtoansa / waan te kerscatte tundewan hänen / Mutta minä hänen tunnen / ia tegen hänen tahdons ia käskyns jälken.

2. Hän wasta sihän / cuin he ensistä puhuit Abrahamista ia Prophetaista / ia sano: **Abraham teidän Isän iloitze että hän näkisi minun päiwäni / hän näki sen ia ihastui** / ia aiapi heitä tacaperin heidän oman puhensa cansa. Ja sanoi / että Abraham näki hengesä / hänen tulemisens tähän mailman / että hänen piti ottaman inhimisen luonon hänen päällens / ia sijtä ihastui ia lohdutti itzens sen cansa yhdesä oickiasa uscosa/ että hän ia coco inhimisen sucucunda piti hänen cauttans / tuleman lunastetuxi ia wapatetuxi ijancaickisesta cuolemasta / ia sijnä samasa uscosa on hän tästä mailmasta erca-

nut/

nut / ia on nyt ijancaickisesa elämäsä / ilosa ia riemusa / cuhunga caicki ne jotca oickiasa uscosa cuolewat cootan. Ja ymmärtä HERra Christus täsä hänen päiwäns cautta / hänen tulemisens tähän mailmaan ia syndymäns / jonga Abraham näki eij rwmilisten silmein cansa / mutta uscosa / että hän tiesi Hengesä / että Messiaxen piti tuleman / ia hänen siemenestäns mailman syndymän lupauxen jälken ia täyttämän lunastuxen työt. Ja waicka Abrahamin ia HErran Christuxen syndymisen wälillä oli liki caxituhatta ajastaica / cuitengin Abraham eij epäillyt hänen tulemisestans / mutta uscoi sen todexi / että hänen piti tuleman mailman ia lunastaman händä ynnä caickein muinen cansa / ijancaickisesta cuolemasta hänen pijnans ia cuolemans cautta. Gen. 12.

IV. On wijmeinen Juuttain pilca HErra Christusta wastan hänen ijästäns. IV. *Postrema objectio Iudeorum de ætate Christi.*

Nijn sanoit Juuttat hänelle / eipä sinä ole wielä wijsikymmändä ajastaica wanha / ia sinä olet nähnyt Abrahamin. Sanoi Jesus heille: Totisesta sanon minä teille / ennen cuin Abraham oli, ican olen minä.

Juttat luwlit HErran Christuxen olewan yhden palian inhimisen / ia sentähden eij ymmärtänet / cuinga Abrahamin piti näkemän hänen päiwäns / joco silloin wielä oli syndymätä / cuin he tahdosit sano: Abraham on cuollut / enä caxituhatta ajastaica / ia sinä et ole wielä wijsi kymmändä ajastaita wanha / cuningasta se taita olla mahdolinen / että Abraham on sinun nähnyt / taicka sinä Abrahamin. Mutta meidän HErra Christus sano

sitä

sitä wastan. Ennen cuin Abraham oli/olen minä. Anda sen cansa tietä / ettei hän ollut palias Ihminen / ninquin he luulit / mutta mös totinen Jumala / joca on sekä Abrahamin/että caicki mwt luonut/ ia on ollut ijancaickisesta hänen taiwalisen Isänsä tykönä. Ninquin hän tahdoisi sano: Te pidätte sen swren ihmen edestä/että minä sanö Abrahamin nähnen minun päiwäni ia ihastunen/ mutta älkätte sitä nijn swresta ihmetelco. Sillä minä sanon wielä enämän teillä/eñen cuin Abraham oli/olin minä. Nimittein/ Jumaluden luonon puolesta / Mutta inhimisen luonon puolesta/jonga minä olen Neitzest Mariast ottanut olen minä Abrahamia nuorembi. Ja että hän täsä sano: Minä olen / sen cansa hän tietä anda ettei hänelle Jumaluden puolesta ole eikä alcu / eikä loppu / Mutta hän aina on / sentähden hän cutzutan Jehova essentiator, joca aina on / Heb. 13. **JEsus Christus / eilen ia tänäpäiwän.**

V. Eventus hujus disputationis. V. On tämän puhen ia campuuxen lopusta cuin HERRAN Christuxen ia Juuttain wälille on ollut.

Nijn he siis poimit kiwiä laskettaxens händä Mutta JEsus lymyi / ia ulgos meni Templistä.

Täsä meille cahtalaiset edespannan.

I. Furor Iudæorum lapidibus Christum obruere tentantium. I. Jwtasten pahudesta / että he poimit kiwiä laskettaxens händä / Sillä cosca eij he woinet händä ylitzen woitta Jumalan sanan / eikä wahwan todistoxen cansa. Nijn he rupeisit poimiman kiwiä / ia tahdoit kiwittä hänen cuoliaxi / ninquin yhtä pahan tekiätä / Jumalan pil-

cajata ia häwäisiä/ Ja sen cansa he tahdoit päättä ia lopetta heidän puhens / cuin he pidit hänen cansans.

2. On että HErra Christus on lymynyt ia ulgos mennyt Templistä heidän edestänsä. Ja sijnäkin hän osotti hänen Jumalisen woimans ia wäkens / että hän tuli näkymättömäxi / ninquin Theophilatius sano : Sua magna potestate invisibilem se fecit insidiatoribus. Se on / Hänen swrella woimallans hän teki hänens / hänen wihamiehillens näkymettömäx. Että hän meni heidän käsistens ulgos Templistä / ia eij taitanet nähdä händä / Eij mös HErra Christus ollut tullu mailman että hänen piti kiwillä cuoliaxi lyötämän/ Mutta hänen piti Ristin naulittaman ninquin Augustinus sano : Crucifigi enim non lapidari voluit. Se on / Hän tahdoi anda ristinnaulita itzens/ ia eij kiwitettä.

2. Christus occultando se declinat furorem judeorum.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme cuinga meidän pitä tacaperin ajaman Jumalan ia hänen sanans wihamiehet / nimittäin / eij pilcan / wihan / eli wäryden cansa / ninquin ne Jumalattomat suutat teit/ Mutta Jumalan sanan ia wahwan todistoxen cansa. Sillä se on wahwa perustos / iolla meidän pitä caicki wiholiset tacaperin ajaman / ia ylitze woittaman/ ninquin meidän HErra Christus on tehnyt / Eij hän pilcalla pilca wastanut / eikä paha pahalla costanut. Mutta Jumalan sanan ia wahwan todistoxen cansa / on heitä tacaperin ajanut ia ylitzen woittanut. Nijn mös P. Pawali on

I. Discimus AdversariJ non convitijs, sed verbo Dei & rationibus esse refutandos.

tehnyt hänen Epistolasans Romarin tygö/ cusa hän kirjoitta inhimisten wanhurscaudesta / jos se tule uscosta eli töistä/lyckä hänens Jumalan sanan todistoxen päälle/ia
Rom. 4. sano : Mitä pyhä Ramattu sano. Cuin hän tahdois sano: Pyhä kiria ia Jumalan sana / pitä sen eroittaman/ joca todista ettei inhiminen taida tulla autuaxi töistä/mutta uscosta ainoastans. Samallamuoto se pyhä Lutherus on tehnyt / cosca hän rupeisi saarnaman Euangeliumita / ia pawi hänen joucons cansa asetti hänens sitä wastan / nijn hän anoi heildä todistoxia Jumalan sanasta ia kirioituxesta. Cosca Cardinalit / Abbatit / Priorit / ia Mungit/ campailit hänen cansans ia asetit pawin seuracunnan pääxi. Ja sanoit että pawi on sen Christelisen seuracunnan pää/ ia se seuracunda jonga pää hän on / eij taida wäärin mennä/eikä erhettyä. Lutherus wastaisi ia sanoi:Se on häpiä/että yxi lainoppenu puhu ilman Textitä. Nijn se on mös häpiä/että jocu tahto puhua sijtä Christilisestä opista ia oikiasta Jumalan palweluxesta ilman P. Kirian todistoxia. Anoi sentähden heildä todistosta Pyhistä kirioista ia Jumalan sanasta / Ja käske heidän osotta cusa se seiso kirioitettu / että pawi on seuracunnan pää / Ja ettei se taida wärin mennä. Mutta eij he taitanet sihen mitäkän wastata / eikä löytänet senpäälle yhtäkän todistosta. Nijn pitä caicki Christityt/ Jumalã sanã cansa/wääriä opettaita wastan seisoman ia tacaperin ajaman/ia heildä mös kirioituxista todistosta anoman. Ja ettei caicki oli kirian oppenet/että he Ramatusta taita todistoxia otta / nijn mengen Catechismuxen / ia sen cansa heitä tacaperin ajatan. Sillä eij ole yhtäkän nijn wäärä oppia/jota sen cansa eij taita tacaperin ajetta.

II. Cuin

II. Cuinga woimalinen ia wäkewä on Jumalan sana / nimittäin / ninquin HErra Christus itze sano: Joca sen kätke eij hänen pidä näkemän cuolemata ijancaickisesta. Sillä se on elämän sana ninquin P. Petari Apostoli sano hänelle: Sinulla on ijancaickisen elämän sana/ia me uscomme että sinä olet Christus eläwän Jumalan poica. Sentähden P. Pawali sano Romarin tygö: Euangelium ombi Jumalan woima caickille nijlle autuoxi jotca uscowat / Juuttaille ensist nijn mös Grækeille. Sentähden että sijnä julkistetā se wanhurscaus joca Jumalā edesä kelpa/cuin uscosta tule / ninquin kirioitettu on: Se wanhurscas pitä uscostans elämän. Näin woimalinen on Jumalan sana/että se on ijancaickisen elämän sana. Ja joca sen kätke eij hänen pidä näkemän cuolemata ijancaickisesta. Ja waicka inhiminen täsä mailmasa/ on ruumilisen cuolemā ala añettu synnin tähden/ia sentähden pitä tästä mailmasta cuolemā cautta erconemā/cosca hänen märätty aicans tule/ nijn cuitengin eij pidä hänen cuolemata näkemän ijancaickisesta. Sillä HErra Christus on hänen sijtä wapahtanut / hänen pijnans ia cuolemans cautta. Sentähden hän mös on andanu meille hänen pyhän sanans / senpäälle/että caicki jotca sen kätkewät/ ia hänen päällens uscowat/eij pidä huckuman/mutta saaman ijancaickisen elämän. Ja se ruumilinen cuolema eij taida olla nijlle wahingoxi jotca uscowat / mutta awa heidän etellens owen ia tien ijancaickiseen elämän / Sentähden sano P. Pawali: Christus on minulla elämä / ia cuolema on minulla woitto.

III. Opeme/että yxi on waiwoin tie sihen ijanca-

2. *Verbum Dei esse tam efficax ut ab æterna morte nos conservare poßit.*

Joh. 6.

Rom. 1.

Habac. 2.

Philip. 1.

3. *Discimus uno & eo-*

dem modo omnes tam in veteri, quam in novo Testamento salvari.	ckisten elämän/ ia yhdellä muoto caicki sekä ne/ jotca wanhan Testamentin aicana/ että ne jotca wden Testamentin aicana owat elänet/ autuaxi tulewat/ nimittäin/ uscon cautta Messiaxen Jesuxen Christuxen päälle. Sillä meidän HErra Christus itze todista täsä Euangeliumisa/ että Abraham on tullut autuaxi uscon cautta hänen päällens. Ja P. Pietari Apostoli Apostolitten tegosa
Act. 15.	sano: Mixi te nyt siis kiusatte Jumalata/ että te tahdotta opetuslasten päälle sen iken panna/ jota eikä me/ eikä meidän Isäm woinet canda/ waan me uscomme HErran Christuxen cautta/ meidän autuaxi tulewan/ sillä muoto cuin hekin. Niin mös Johannexen ilmestys kirjas seiso kirjoitettu:
Apoc. 15.	Caritza on tapettu mailman algusta. Sillä HErran Christuxen ansio on nijn woimalinen/ että se caickilla inhimisillä sekä wanhasa että wdesa Testamentisä on autuden saattanut/ caikillä jotca hänen päälläns
Act. 4.	uscowat. Sillä ninquin P. Petari sano: Eij ole yhtäkän muut nimiä taiwan alla inhimisillä annettu/ josa meidän pitä autuaxi tuleman. Sen cautta on Abraham Patriarcha/ Prophetat/ ia caicki pyhät inhimiset autuaxi tullet/ ia wielä nyt sen cautta tulewat.
4. *Deum velle & posse nos servare in omnibus periculis.* *Psal. 31.*	IV. Opeme/ että Jumala taita ia tahto warjella meitä/ caickesa waarasa ia wahingosa/ ia meitä sijtä pelasta/ eikä anna meitä/ meidän wihoilisten käsin. Ninquin David sano: HErra ett sinä ylön anna minun minun wiholisteni käsijn/ sinä asetat minun ialcani awaran paican. Item: Cuinga suuri on sinun hywydes jongas olet kätkenyt nijlle iotca sinua pelkäwät/

ia iongas osotat nijlle/iotca sinun päälles uscaltawat/ sinä käcket ne salaisesta iocaitzen vhcauxesta. Ja toisesa paicasa sano hän: Joca istu sen caickein corkeiman warieluxen alla/ ia on sen caickiwaldian warion alla/hän sano Herralle/ minun toiwoni ia minun linnani/minun Jumalani/ ionga päälle minä uscallan. Esimerki senpäälle on täsä Euangeliumisa/ että cosca Jwttat tahdoit kiwittä meidän HErra Christusta/nijn eij he taitanet tehdä hänen wahingota/sillä hän lymyi ia ulgos meni Templistä. Nijn Jumala warieli sen wanhurscan saarnamiehen Noen weden paisumisen aicana. Samallamuoto johdatti Herran Engeli Lothin ulgos Sodomasta/ ettei hänen pitänyt huccuman/sen caupungin aswaisten cansa. Elizeuxen. Syrian sotawäin käsistä. Danielin jalopeuran luolasta. Ne colme Miestä Zedrach/ Misach/ Abdenago tulisesta wunista. P. Petarin Apostolin fangiudesta. P. Pawalin haaxi ricosta. Ja monda muuta sencaldaista esimerkiä osottawat/cuinga Jumala taita wariella hänen omansa ia tuscasta päästä. Ja wielä nyt wariele ia päästä/iotca hänen päällens uscaldawat. Ja sentähden emme mahda nijn swresta peliätä meidän wiholisiam ia wainomiehiem / sillä HErra taita heidän pahan neuwons ia aigoturens serkiä ia tyhjäxi tehdä / ia meitä wariella / ettei he saa meillä mitäkän wahingota tehdä.

Psal. 91.
Gen. 19.
4. Reg. 8.
Dan. 9.
Act. 12.
Act. 23.

Palma Sunnuntaina on se sama Euangelium / ia ulgostoimitus sen päällä / Cuin Advent Sunnuntaina.

Euangeliumin Kirioitta P. Marcus 16. Lugus.

JA cosca Sabbati oli edesjoutunut / ostit Mari a Magdalena / ia Maria Jacobi ia Salome / hywän hajulista yrttiä / että he tulisit ia woitelisit Jesum. Ja he tulit haudalle ensimäisnä

Mat. 28.
Luc. 24.
Joh. 20.

Sabbatin päiwänä sangen warahin / cosca Auringo coitti: Ja he puhuit keskenens / cuca meille wierittä kiwen haudan owelda? Ja quin he catzoit / näit he kiwen poiswieritetyn / sillä se oli sangen swri. Ja quin he olit haudan sisälle mennet / nijn he näit yhden Nuorucaisen istuwan oickialla puolella / joca oli waatettu pitkillä walkeilla waatteilla / ia he hämmästyit.

Mutta hän sanoi heillä. Älkätte hämmästykö / te etzittä Jesusta Nazarenusta / joca oli Ristinnaulittu / hän ylösnousi / eij hän ole täällä / catzos / sija cuhunga he hänen panit. Mutta mengätte ia sanocatte hänen opetuslapsillens ia Pietarille / että hän teidän edellän käypi Galilæan / siellä te hänen näette / Ninquin hän sanoi teille. Ja he nopiasti ulgosmenit ia pakenit haudalda: Sillä että wapistos ia hämmästys oli heidän ylitzens tullut / Eikä he mös kellengän mitän sanonuet / sillä että he pelkäisit.

Exordium ab excellentia hujus festi.

TUmalan seuracunda ymbäri coco Christicunnan / pitä tämän päiwän päälle Juhla ia jälki muisto / meidän HErran lunastaian ia wapattajam Jesuxen Christu-

xen

xen cunnialisesta ylösnousemisesta cuolluista/ ia sijtä swresta ia sanomattomasta woitosta cuin hän on saanut ylitzen caickein hänen ia meidän wiholistem / synnin/ Perkelen/ Helwetin ia cuoleman: Nijn mös sijtä lunastoxesta/ ioca on meille tapattunut hänen cauttans. Ja ninquin nyt tällä edesmennellä ajalla on pidetty muisto HErran Christuxen pijnasta ia cuolemasta/jonga hän on kärsinyt meidän Syndiem tähden. Nin nyt täne päiwänä muisto pidetän saarnatan ia weisatan hänen ylösnousemisestans. Ja waicka meidän joca hetki ia aica tule sijtä muisto pitä/ia eij ikänäns sitä unhotta. Nijn cuitengin erinomaisesta tämän päiwän päälle säätty sijtä Juhla pidettä. Senpäälle että se meillä ia meidän jälkem tulewaisille mahdaisi pidettä ijancaickisesa muistosa / Että waicka

Rom. 1. Christus Jesus meidän HErran on kärsinyt pijnan ia cuoleman/ia on ristinnaulittu heickoudesa: Nijn cuitengin eij cuolema taitanut eikä woinut händä pitä: Mutta hän on jällens ylösnosnut cuolluista wäkeudesä ia sen cansa osottanut hänens olewan Jumalan pojan: Ja on meille saattanut hänen ylösnousemisens cautta wanhurscauden ia syndien andexi saamisen. Ja sentähden on tämä Juhla päiwä aina pidetty caikilda Christilisildä ia Jumalisilda ihmisildä / swren cunnian / ilon ia riemun cansa/kijttäden Jumalata/ sekä suulla että Sydämellä. Mutta ninquin Satanas/Jumalan ia hänen seuracundans wihamies/on aina pyytänyt turmella / ia estä caicki Jumaliset säädyt ia asetoxet/ nijn hän mös on tehnyt tämän Juhla päiwän cansa / ia ylösherättänyt hänen omiansa pilckaman ia häwäisemän tätä Juhla. Ninquin Encratitæ owat tehnet/jotca tämän päiwän päälle owat

eläneet ylönsyömisesä/juomisesa ia caickinaises Synnisä ia saastaisudesa. Samosatenus se wäärä opettaia on tämän päiwän päälle asettanut irtania waimoia ia portoja/weisaman ia laulaman häpiälisiä wirsiä ia lauluja/ heidän häpiälisistä ia saastaisista töistäns/sijnä siasa/cuin Christityt inhimiset owat Jumalisia Psalmia weisaneet HErran Christuxen ylösnousemisesta. Diocletianus se Jumalatoin Keisari tämän päiwän päälle on tappanut ia surmanut liki sata HErran Pappia/kircot mahan cukistanut/ia Biblian sen pyhän Ramatun ylöspolttanut. Mutta meidän Christityn inhimisten tule pitä tätä Juhla caickein suurimasa cunniasa/ja sitä enämin cuin Satanas ia hänen jäsenens sitä wihawat ia wainowat/ sitä swremasa cunniasa tule meidän sitä pitä/ ja sen päälle iloita ia riemuta: Sillä että meidän HErran Jesuxen Christuxen ylösnousemisesa seiso caicki meidän autudem ia terweydem/Ninquin P. Pawali sano Romarein tygö: Rom. 10.
Jos sinä tunnustat sinun swsi cansa Jesuxen/ että hän on HErra / ia uscot sinun sydämesäs/ että Jumala on hänen ylösherättänyt cuolluista/ nijn sinä tulet autuaxi/ :c. Iloitcam sentähden ia riemuitcam HErrasa/weisaten hänelle kijtos wirsiä ia Psalmeia/sanoden:

Christus nousi ylös cuoleman haudast
Ja päästi mailman Perkelen paulast
Sijs me nyt wahwast iloitcam
Ja Jumalalle kijtos weisacam. Kyrieleison.

Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Ewangeliumin tule/on se sangen suloinen ia lohdulinen Historia ia yxi wahwa todistos meidän Herran Jesuxen Christuxen Summa Evangelij.

cunnialisesta ylösnousemisesta cuolluista: Sillä eij yxikän inhiminen täsä sitä todista: Mutta HErran Engeli on sitä julgistanut (nijlle waimoille/ iotca Päsiäis päiwänä warhan huomeneltain menit HErran Christuxen haudan tygö / woiteleman hänen pyhä rumistans) että hän totisesta on ylösnosnut cuolluista: Ja sixi wissimäxi merkixi ia wahwemaxi todistoxexi/ osotti heille sen sian ia paican cusa hän oli maanut/ sanoden: Eij hän ole täällä/ catzocat sia cuhunga he hänen panit. Ja käski sentähden heidän mennä ia ilmoitta sitä hänen Opetuslapsillens ia Petarille ia sanoman/ että hän käypi heidän edelläns Galilæan/ ninquin hän itze oli heille sanonut.

Tämä Ewangelium yhtensopi sen wijdenen uscon Cappalen cansa/ cusa me tunnustame ia sanome: Minä uscon Jesuxen Christuxen päälle/ ioca colmandena päiwänä ylösnousi cuolluista.

Propositio bimembris. Ja on täsä Ewangeliumisa caxi Cappaletta:

I. On näistä Jumalisista ia pyhistä waimoista/ iotca owat menneet HErran Christuxen haudan tygö woiteleman hänen pyhä rumistansa.

II. On sijtä ilmestyxestä/ ioca on tapattunut Herran Christuxen haudan tykönä/ Ja HErran Engelin saarnasta ia puhesta/ ioca todisti/ että Christus oli ylösnosnut cuolluista.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quatuor Circumstantias.

NIin palio cuin tähän ensimäiseen Cappaleseen tule/ edespane Ewangelista sen Neliälle criinomaisella asian haaralla.

I. On

I. On sijtä ajosta ia hetkestä/cosca tämä on tapattunut/ Nimittäin. I.

Circumstantia est temporis.

Cosca Sabbati oli edesjoutunut.

Juuttain Sabbati oli seitzämes päiwä wijcosa / ia langeisi meidän Lauwantain päiwän päälle / ia silloin he pidit heidän lepopäiwänsä. Ja sijtä Sabbathin päiwästä caicki muut päjwät wijcosa sait heidän nimens/ että caicki cutzutin Sabbatixi : Ensimäinen päiwä Sabbatista/ioca on meidän Sunnuntai päiwä/cutzutin heildä ensimäisexi Sabbatixi : Toinen päiwä / ioca meiltä cutzutan Manantai / cutzuit he toisexi Sabbatixi : Tijstain cutzuit he colmanexi Sabbatixi : Ja nijn aina järiestänsä Lauwantain asti/ioca heille swrin Sabbati oli. Ja sentähden P. Marcus täsä sano: Että he tulit ensimäisnä Sabbatina haudalle/sangen warahin/ cosca auringo coitti. P. Matthæus sano : Että he tulit Sabbatina Echtona/ cosca ensimäinen Sabbati rupeis walgistaman : Ja puhu sijnä pyhän Ramatun tawan jälken/ ioca alca sijtä echtosta päiwän/ ioca jo on edesmennyt / ia lopetetta sen toisna päiwänä huomeneldain. Nijnquin 1. Mosexen Kirias seiso : Ja tuli echtostä ia huomenesta ensimäinen päiwä: Item. Ja tuli echtosta ia huomenesta toinen päiwä. Se on : Yöö ja päiwä owat tehnet sen ensimäisen päiwän / ia sen toisen colmanen ia neliänen päiwän. P. Johannes sano : Että he tulit handhalle huomeneltain cosca wielä pimiä oli. Täsä Ewangelisterit eij ole sentähden keskenäns wastahacoiset. Sillä cosca he läxit käymän ulgos caupungista haudan tygö / oli wielä pimiä/

Matth. 28.

Gen. 1.

Joh. 20.

Ninquin P. Johannes sano: Mutta heidän käydesäns ia puhuisans/rupeisi päiwä coittaman.

II. Circumstantia continens personas emen-tes aromata.

II. Asian haara/ on nijstä waimoista cutca ne owat ollet. P. Marcus täsä nimittä nämä colme: Maria Magdalena/Maria Jacobi ia Salome. Ensistä hän nimittä täsä Maria Magdalenan / ioca on saanut sen lijan nimen sistä Caupungista iosa hän oli syndynyt/ jonga nimi oli Magdala/ioca macaisi Galilæan meren tykönä/colme toistakymmendä peniculema Jerosalimista pohiaisen päin: Mutta hänen oickia nimens oli Maria. Tästä Mariasta Magdalenasta HErra Christus oli ulgosajanut seitzemän Perkelettä/ ninquin P. Lucas todista. Ja on ollut se syndinen waimo/ninquin wanhat Kircon opettajat kirioittawat/ioca Simonin Phariseuxen huonesa on hänen kyneliilläns pesnyt HErran Christuxen jalgat/ia ne hiuxillans cuiwanut: Ja sen cansa osottanut/että hän sydämestäns cadui hänen syndins / saij myös HErralda Christuxelda caicki hänen syndins andexi. Tämä sama Maria Magdalena täsä nijn ylöscorgotetan että hänen nimens tähän HErran Christuxen ylösnousemisen Historian sisällä wedeten/nijnquin yhdexi todistaiaxi hänen ylösnousemisens.

Luc. 8.

Toinen on ollut Maria Jacobi/ joco nijn on cutzutu/hänen wanheman poicans Jacobus Minor eli sen wähemän tähden/ jonga hän oli synnyttänyt hänen ensimäille miehellans / jonga nimi oli Alphæus. Hän cutzutan myös Josen äitixi P. Marcuxen tykönä: Sentähden että hän oli Josen äiti/ joca oli Jacobuxen weli. P. Johannes cutzu hänen / Maria Cleophæ / hänen toisen miehensä jälkin / jonga nimi oli Clophas / ia oli Jo-

Marc. 10.

sephin weli / joca oli kihlanut Marian HErran Christuxen äitin.

Colmas oli Salome Zebedeusten poicain/Jacobuxen ia Johannexen äiti / ia hänen miehens nimi oli Zebedeus/joca oli yxi calamies Galilæan meren tykönä/ ia tämä Salome on ollut Josephin ia Cleophan sisar. P. Lucas wielä caxi muuta waimo nimittä / jotca heidän cansans owat olleet / nimittäin Johanna Chusen Herodexen Fougdin waimo / ia Susanna / jotca olit seuranut HErra Christusta ia palwellut händä heidän tawarastans.

III. On nämen waimoin ahkerudest ia edes ottamisest / Nimittäin: III. *Studium mulierum ementium aromata.*

He ostit hywän hajulisia yrttiä / että he tulisit ia woitelisit JEsum.

Täsä P. Marcus edespane Cahtalaiset asiat.

1. Että he owat ostanet hywän hajulisia yrttiä. Mutta mitkä yrttit ne owat olleet eij hän sitä mitän kirjoita. Waan on kyllä ymmärtäpä/että he owat ostaneet nijtä yrttiä/joilla cuolleet rumit woideltin/cuin on Myrrham / Aloe / Cassia / Balsam ia Nardus / jotca owat olleet hywän hajuliset ia wäkewät yrttit / että he owat taitanet pois cuiwata sen märkyden joca rumisa oli: Owat mös ollet callit ia tyrit / nijn että yxi pundari marca on myty colmen kymmenen hopia Penningin edestä. Ja ilman epäilemätä on Maria Magdalena / joca caickein rickain heistä oli enimän osan ewluttanut nijnein yrttein päälle: Waicka ne muut mös owat siehen jotakin auttanet / heidän warans jälken. I. *Emerunt fragrantia aromata.*

2. Hän edespane sen syyn mitä warten he owat 2. *Finis emtionis aro-*

matum videl ut ungerent corpus Domini

ostanet nijtä yrttiä: Nimittein / että heidän piti tulemā ia woitteleman Jesuxen. Nämä Jumaliset waimot owat niin suuresta racastanuet HErra Christusta / hänen hywäin töidens tähden / ettei he taitanet händä unhotta eikä ylönanda sittäkän / cuin hän oli cuollut. Ja ettei he muta swrembata palwelusta taitanet hänelle tehdä: Nijn he tahdoit woidella hänen ruminsa / sen tawan jälken / cuin oli Juuttan cansalla / ia muilla wanhasa Testamentisä. Ninquin me luemme sijnä P. Patriarchan Jacobin

Gen. 49.

Historiasa / että hänen poicans Joseph on andanut woidella hänen rumis. Alexander Magnuxen Macedonian Cuningan rwmis / on nijn wäkewillä yrtillä woideltu / että se on colmattasata ajastaica coconans pysynyt. Ja monda muta rwmista on woideltu calleilla woitteilla. Tämän tawan jälkin mös nämä waimot owat tahtoneet woidella HErran Christuxen rwmista. Ja waicka he sen owat tehnet yhdestä Christilisestä rackaudesta / heidän yxikerraisudesans: Nijn cuitengin owat he suuresti sijnä erhettynet / ia sen cansa osottanet / heidän heicon usconsa / ettei he taitanet ajatella / eikä uscoa Herra Christusta ylösnousewan / ennein wijmäistä päiwä / ynnä muinen cansa: Mutta luulit hänen haudasa macawan wijmeisen päiwän asti. Eikä muistanet hänen sanans päälle / cuin hän oli ennen sanonut Opetuslapsillens / että hänen piti colmandena päiwänä ylösnousewan cuolluista.

IV. *Colloquium mulierum de revolvendo lapide.*

IV. On näinen waimoin puheista / mitä he owat puhunet keskenens tiellä / haudan tygö mennesäns.

Ja he puhuit keskenens / cuca meille ki-

wen wierittä haudan owelda? Ja quin he catzoit näit he kiwen poiswieritetyn/ sillä se oli sangen swri.

Tässä P. Marcus meille taas cahtalaiset edespane.

I. Että he puhuwat kiwen wierittämisestä. P. Matthæus ja Marcus kirioittawat/ että Joseph Arimathiast yxi cunnialinen Radhi HErra/oli pannut Herran Christuxen rwmin yhten wten hautaan/joca oli wlgoshacattu callioan/ ia wieritti yhden swren kiwen haudan owelle/ jonga päälle ylimäiset papit ia Phariseuxet panit heidän Insiglins. Ja Maria Magdalena ynnä Marian Josen cansa istuit haudan cohdalla/ ia catzoit cuhunga hän pandin: Ninquin te saitte cwlla Christuxen pijnan Historiasa/ tästä kiwestä. Nämä waimot keskenäns puhuit/ Cuca sen piti wierittämän haudan owelda: Sillä se oli nijn suuri/ ettei he olisi woinet sitä lijcutta/ eikä sitä ennen taitanet ajatella eikä muista/ mutta nyt äskein costa he tiellä olit. Ja eij sitäkän heidän mielens tullut cuin wielä swrembi ia waaralisembi oli/ Nimittäin ne wartiat/ jotca sijnä wartioitzit HErran Christuxen hauta/ ettei hänen opetuslapsens pitänyt tuleman ia pois ottaman hänen rwmistans. Nijn palawat owat nämä waimot olleet rackaudesa/ HERRA Christusta wastan/ että he unhotit caicki waarat ia wahingot: Ja sen päälle seisoi caicki heidän ajatoxens/ että he olisit saanet woidella hänen pyhän rwmins/ ia tähdä hänellä sen wijmäisen palweluxen täsä mailmas. 1. De revolvendo lapide.

2. Että costa he tulit haudan tygö ia catzoit/ näit he kiwen pois wieritetyn/ ettei heillä sitä enembi

nurhet.

Inveniunt lapidem revolutum. Matt. 28.

murhetta ollut. Cuca siis sen wieritti? HErran Engeli. Sillä ninquin P. Matthæus kirioitta / että cosca ne waimot olit tullet haudan tygö / tapattui maan järistys/ia HErran Engeli tuli alas taiwasta / edeskäwi ia wieritti kiwen haudan owelda / ia istui sen päälle. Ja eij pidä meidän täsä niin asattleman/ että Engeli on wierittänyt tämän kiwen haudan owelda HErran Christuxen tähden / että hän olisi saanut ylösnosta / ia ettei kiwi pitänyt händä estämän: Waan eij se kiwi mitän händä estänyt/sillä hän io ennen ylösnousi/ cosca kiwi wielä oli haudan owella / sen läpitze. Ninquin hän mös siitä käätwi sulietuin owein läpitze / cusa hänen Opetuslapsens olit sisällä. Eij hän tarwinut sijhen yhtäkän inhimisen apua / Sillä hänen pyhä rwmins oli niin kircastettu ettei kiwet / seinät / telget eikä lucut taitanet händä estää. Mutta näinen waimoin tähden Engeli wieritti kiwen / että haudan piti seisoman awoi heidän edesäns / cosca he tulit / ia sitä paremin olisit taitanet haudan sisälle mennä / ia nähdä että HErra Christus oli ylösnosnut. Sitälikin tuli mös Engeli peliättämän ia corcottaman ne wartiat haudan tykö poies ettei ne pitänyt estämän waimoja/ninquin he mös caicki peliästyit/ cosca he näit HErran Engelin / ia tulit ninquin he olisit oleet cuolluet.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

I. *Discimus quantum damni adferat*

I. OPime tästä / cuinga wahingolinen se on / cosco inhiminen unhotta Jumalan sanan / ia sen pästä sydämestäns / eikä sitä kätke

Sydämehensä / sijtä seura sencaltainen sangen swri ia sanomatoin wahingo / että inhiminen sen cautta tule caickinaisijn erhetyxijn ia willityxijn. Sillä cosca inhiminen päästä Jumalan sanan / joca on yxi lyhty meidän jalcaim edhesä / sydämestäns / nijn hän tule pimeyteen ia wäärällä tielle / joca johdatta hänen caickinaisijn willityxijn / ninquin meille täsä on Esimercki näisä waimoisa / jotca olit unhottanet Jumalan sanan. Meidän HERRA Christus oli usein ia monaisti puhunut hänen ylösnousemisestans / ia andanut sekä Opetuslapsillens että heillen sen tietä / että hänen piti colmandena päiwänä ylösnouseman cuolluista. Sillä nijn usein cuin hän puhui hänen pijnastans ia cuolemastans / nijn hän mös hänen ylösnousemisestans. Mutta nämä waimot / olit ninquin mös Opetuslapset / eij pannet sitä sydämens päällä / waan unhotit sen pojes : Ja sen cautta tulit siehen erhetyxen / että he lwlit HErran Christuxen macawan haudasa wijmäiseen päiwän asti / ia silloin äskein ylösnouseman / ynnä muinen cansa : Ja sentähden mös otit sen turhan työn eteens / ostit yrttiä / ia ninen cansa tahdoit woidella hänen P.rwmins. Jos he olisit pannet Sydämehens ne sanat / cuin Herra Christus Heille oli sanonut / ia nijtä muistanect / eij olisi ikänens langenut sijhen erhetyxen / eikä nijtä yrttiä ostanet ia mennet woiteleman hänen rwmistansa. Nijn se tapaitui mös meidän Esiwanhembaim Adamin ia Ewan cansa : Jumala oli heille käskyn andanut / ettei heidän pitänyt syömän wijsauden puusta / ia wielä pani sijhen vhcauxen päällä / että jos he sijtä söisit / nijn heidän piti cuolemalla cuoleman. Mutta eij he pannet sydämijns nijtä sanoja: Ja waicka Ewa ensistä mul-

oblivio verbi divini.

Psal. 119.

Iterra.

Gen. 3.

stutti kärmelle/ joca hänen petti / Jumalan käskyn: Nijn hän cuitengin annoi hänens ylitze woitta / ia enämin uscoi kärmen cuin Jumalan sanan / rupeisi catzeleman sen puun päälle/ että se oli caunis/ otti sen hedelmästä ia söit/ sekä hän/ että hänen miehens Adam/ ia sen cautta tulit wicapääxi ijancaickiseen cuoleman ia cadotuxen / ia caicki heidän jälkin tulewaisens ynnä heidän cansans: Olisit mös sijnä ijancaickisesta olleet / sollei HERRA JEsus Christus olisi tullut ia heitä/ ia caickia meitä hänen pij-
1.Sam.15. nans ia cuolemans cautta sijtä lunastanut. Samalmuoto se mös tapattui Cuningas Saulin cansa / joca unhotti mös Jumalan ia hänen käskyns: Sillä Jumala oli hänen käskenyt sotia Amalekiteritä wastan / ia lyödä caicki cuoliaxi / sekä miehet että waimot / lapset/ carjan/ Camelit ia Asit / ia eij ketäkän säästä: Mutta Saul eij pannut Jumalan sana ia käskyä Sydämeens/ waan unhotti sen / ia säästi Amalekiterin Cuningan Agag/ eikä lyönyt cuoliaxi/ ia otti lihawimat lambat hänellans/ wastan Jumalan käskyä / ia mistaisi sen cautta hänen Cuningan rijkinsä. Nijn se on tapattunut HErran Christuxen Opetulasten cansa/ jotca eij pannet mielens HErran Christuxen sanoja / mitä hän oli puhunut hänen waldacunnastans / ettei se ollut tästä mailmasta: Ja sentähden olit aina sijnä luulosa / että hänen piti tuleman mailmaisexi HErraxi ia Cuningaxi / ia he ynnä hänen cansans piti mös tuleman suurexi HErroixi. Mistä Pawin willitys ia wäärä oppi on tollut mailman? Mutta sijtä että he päästit Jumalan selkiän ia puhtan sanan Sydämestänsä ia swrembana pidhit inhimisten säädyt cuin Jumalan sanan. Sijtä mös Sacramenterarein ia Calwi-

nisteritten

nisteritten willitys on tullut / että he owat ylönandanet Jumalan pyhän sanan / ia enämin seuranet heidän oma järkiänsä cuin Jumalan sana. Nijn se aina joca aica tapattu / että cosca inhiminen päästä Jumalan sanan sydämestäns poses / nijn hän tule caickinaisijn erhetyxijn / ninquin yxi matca mies / cosca hän oickialda maantieldä poicke wäärälle tiellä ia rätkällä / nijn hän käypi exysisä / ia sitä enämin cuin hän käypi pois maantiestä / sitä enämin hän exy / sijhen asti cuin hän palaja jällens samalla tielle. Sentähden pitä meidän kätkemän Jumalan puhtan sanan meidän Sydämijn / ia sitä hywästi muistaman / senpäälle ettem me coscan erhetyisi engä sitä pois poikesi: Mutta sitä wahwasti kijni pidäisim / ia sen cansa meitäm lohdutaisim / syndiä ia cuolemata wastan.

II. Että nämä waimot Sabatina lepäwät / ia eij tahdo silloin mitäkän tähdä. Opeme sijtä / että meidän mös pitä pyhittämän / Sabbatim ia lepopäiwäm / eikä sitä jongun mailmalisen työn cansa turmeleman. Ja waicka em me ole sidotut sijhen Juuttain Sabbatijn. Sillä HERRA Christus meitä sijtä on wapattanut ia päästänyt ninquin P. Pawali sano Galaterein tygö: Nijn seisocat nyt sijnä wapaudesa jolla Christus on meitä wapattanut / ia älkätte andaco teitän taas orjuden ikeen ala. Ja Colosserein tykönä hän sano: Älkätte kenengän salliko teille oma tundo tehdä ylitze ruan ia juoman / eli ylitze märätyden pyhäpäiwäin / taicka uuden cuun eli Sabbatin / joca oli sen tulewaisen wario / Mutta se rumis itze ombi Christuxesa. Joilla sanoilla P. Pawali tietä anda ettei me ole sidotut Juuttain Sabbatin. Mut-

2. Sabbatum exemplo harum mulierum esse Sanctificandum.

Gal. 5.

Cololoss. 2.

ta cuitengin että meille yxi Sabbati ia lepopäiwä pitä o-
leman / jonga päiwän päälle meidän pitä cocon tuleman/
cwleman Jumalan sana / ia Jumalan palwelusta pitä-
män. Ja Jumalan seuracunda / on pitänyt aina Sun-
nuntain päälle lepopäiwä hamasta Apostolitten ajasta/
HErran Christuxen ylösnousemisen muistoxi / joca sen
päiwän päälle on cuolluista jällens ylösnosnut / jonga
Apoc. 1. tähden se mös cutzutan HErran päiwäxi. Sentähden
pitä mös meidän tämän Sunnuntai päiwän pitämän
lepopäiwän/sen colmanen käskyn jälkin/ ia eij sitä jongun
mailmalisen työn cansa turmelemā/ muutoin mutta cosca
tusca ia hätä waati/ Nimittäin/cosca walkia tulisi walla-
lensa / taicka jocu inhiminen eli Nauta weten langeisi/sil-
loin on lupa autta. Eli cosca elon eli heinän aicana tulis
swri sade / nijn on luwalinen coriata nijtä caton ala:
Senpäälle / ettei inhimiset sen cautta saisi wahingota.
Mutta joca ilman tuscata ia hädätä teke työtä lepopäi-
wänä / iota hän muina päiwinä kyllä saisi tehdä/se teke
Exod. 20. Jumalan käskyä wastan/ioca sano: Cusi päiwä sinun
Deut. 5. pitä työtä tekemen. Mutta seitzemendenä päi-
wänä/on HErran sinun Jumalas Sabbati ia le-
popäiwä: Silloin eij sinū pidä työtä tekemen/eikä
sinun poicas eikä tyttäres/eikä mös sinun palwe-
lias/eikä palcapijcas. Mutta cuinga nyt täsä mei-
dän seasam lepopäiwä pidetän/on kyllä nähtäwä/ ia mo-
ni Jumalinen inhiminen huoca sen ylitze/sillä cosca muut
menewät kircon Jumalan sana cwleman/ nijn he muilla
ascareilla menewät/monicahdat kylin asioitans ajaman/
taicka heidän pelloilens/nijtuillens ia mualle käyskendele-
män ia aica culutteleman/monicahdat menewät Juoma

poydhälle/palanuta wijna ia olutta iuoman/ia leikitzemän torttein cansa/ia muita sencaltaisita syndiä tekemän/ nijn ettei yhtäkän päiwä ole wijcosa jonga päälle enä syndiä tehdän cuin Sunnuntain päälle/ ioca cuitengin caikilda pidäisi pyhänä pidettämän. Ja sentähden mös Jumala rangaise caickinaisilla rangaistoxilla/tulipalon / sodan ia näljän cansa. Ninquin sinä 3. Mosexen kiriasa seiso / cusa Jumala sano: Mutta minä tahdon tehdä teidän maan kylmille/ia teidän wiholisen jotca sijnä asuwat/pitä cauhistuman sen ylitze: Mutta teitä minä tahdon haiotta pacanoitten keskellä/ ia teidän Caupungin pitä tuleman kylmille/ia mahan lyötämän: Ja nijn maalle pitä kelpaman hänen lepopäiwäns/nijn cauwain cuin maa on kylmille/ ia te oletta wiholisen maalla: Sentähden ettei te tahtonet sitä pyhänä pitä/cosca teiden piti pitämän pyhänä/cosca te sijnä asuitte. Ja Jeremian tykönä sano Jumala: Jollei te cwle minua/nijn ettei te pyhitätte lepopäiwä/ ia canate taacca Jerusalemin porttien läpitze Sabbatina: Nijn minä tahdon sytyttä tulen hänen porttins/ioca huonet Jerusalemis pitä polttaman ia eij pidä samutettaman. Ja tämä on sanottu manauxexi caickille / ettei he turmele HErran lepopäiwä: Mutta sen pyhänä pitäwät/ käywät kircosa/ cwlewat Jumalan sana ia sen kätkewät/ Sillä sijnä seiso caicki meidän autudim.

Levit. 26.

Jer. 17.

Luc. 11.

III. Opeme tästä/cuinga Jumala pitä nijstä murhen/jotca händä pelkäwät/händä etziwät ia sydämestäns palwelewat/ ia ihmelisestä heitä autta/ ia pelasta heidän murhestansa ia tuscastansa: Ninquin meille täsä Ewangeliu-

3. Deum pro ijs esse solicitum, qui ipsum quærunt.

 geliu-

geliumisa on esimercki/cuinga ihmelisestä Jumala on auttanut näitä waimoja/heidän surusans/ioca heille oli sijtä swresta kiwestä/cuin oli wieritetty HErran Christuxen haudan owelle/ia puhuit keskenäns/cuca sen pitä wierittämän haudan owelda: Sillä Jumala lähätti hänen Engelins ioca wieritti sen kiwen haudan owalda. Ja waicka nämät waimot wäärin menit sijnä / ettei he usconet Christusta ylösnousewan ennen wijmäistä päiwä: Ninquitengin että he teit sen heidän yxikerdaisudestans/ ia suuren halun cansa etzeit HErra Christusta / eikä händä unhottanet sittengen cuin hän oli cuollut. Nijn mös Jumala piti heistä murhen ia annoi wierittä sen swren kiwen haudan owelda/ ia poiscarcotta ne sotamiehet/iotca wartioitzit hauta/nijn ettei heille mitän estettä pitänyt oleman/mutta omasa echdosa catzoman HErran Christuxen hauta ia sijhen sisälle menemän. Tämän caldaisia esimerckeiä meillä on monda/sekä wdesa että wanhasa Tästamentisä/ cuinga Jumala on pitänyt murhen omistansa ia heitä auttanut / ninquin luetan sijnä 1. Mose-
Gen. 8. xen kiriasa/cuinga Jumala piti murhen sen wanhurscan miehen/ Noen ia caickein ninen edestä/iotca hänen cansans olit Archisa/weden paisumisen aicana / ia heitä warieli meren päälle monen suurttein aldoin keskellä/ia heitä sieldä terwenä maalle ulgostuotti. Nijn me mös lueme samas Mosexen kirias/cuinga Jumala piti murhen Lothin edestä/ ia annoi hänen Engelins iohdatta händä ulgos Sodomasta/cosca hän annoi sataa tulda ia tulikiwe
Gen. 19. Sodoman ia Gomorrhan ylitze. Item. Cuinga Jumala piti murhen Josephistä / cosca hän oli fangina/ autti händä sijtä ulgos/ia teki hänen swrexi HErraxi E-

gyptin

gyptin maalle. Ja 2. Mosexen kirias seiso/ cuinga Jumala on pitänyt murhen Israelin cansan edestä/ cosca he olit Egyptin orjana/ ia lähätti Mosexen heidän tygöns/ ionga cautta hän iohdatti heitä ulgos Egyptistä wäkewän käänden cansa: Mutta Pharaon ia hänen sotawäkensä hän upotti punaisen mereen. Nijn mös Danielin Prophetan tykönä seiso: Cuinga wäkewästä ia ihmelisestä Jumala on warielut tulisesa wnisa ne colme nuorta miestä/ Sidrach/ Misach ia Abdenego/ ettei walkia heidän hiuscarwans polttanut/ eikä heidän mitän wahingota ole tehnyt. Item: Cuinga Jumala autti Daniel Prophetan Jalopeurä luolasta ilman wahingota. Ja P. Petarin fangiudesta. Ja P. Pawalin haaxi ricosta. Nijn mös Jumala wielä nyt pitä murhen niisnen edestä iotca händä pelkäwät/ racastawat ia palwelewat. Sentähden pitä meidän tuscan ia hädän aicana/ turwaman Jumalan tygö/ ia heittämän meidän suurun HErran päälle/ hän kyllä taita ia tahto autta meitä.

Gen. 43.
Exod. 3.
Exod. 13. & 14.
Dan. 3.
Dan. 6.
Act. 12.
Act. 27.

Toinen Cappale.

SIinä ensimäisesä Cappalesa saitte cwlla/ niistä waimoista iotca menit ensimäisnä Sabbatina HErran Christuxen haudan tygö: Nyt me täsä toises Cappalesa saamme cuula siitä ilmestyxesä/ ioca on tapattunut HErran Christuxen haudan tykönä. Ja edestuotta P. Marcus tämän toisen Cappalen neliällä erinomaisella asian haaralla.

Analysis secundæ partis quatuor circumstantias continens.

I. On siitä Personasta ioca on ilmoittanut näille waimoille HErran Christuxen ylösnousemisen.

I. Circumstantia est persona

Ja

manifestantis resurrectionem Christi.

Ja cuin he olit haudan sisälle mennet/ näit he yhden Nuorucaisen istuwan oikialla kädellä/ioca oli waatteitettu pitkillä walkeilla watteilla/ia he hämmästyit.

Näisä sanoisa P. Marcus colminaiset asiat edespane.

1. Ingressus mulierum in sepulcrum.

1. Että nämät waimot owat mennet haudan sisälle. Sillä se oli nijn tehty / että inhiminen taisi sen sisällä mennä/ia sijnä sisällä seiso/ ionga Joseph Aritmathiast/ oli yhten callion andanut hacata/ hänen yrtti tarhans. Mutta pacanat owat sen saman haudan sijttä luilla ia mullala täyttänet / nijn ettei se sillen tunnu. Ja se hauta/ ionga Mungit Jerosalemisa nyt osottawat / eij ole se sama hauta/mutta he owat itze sen tehnet. *Animositas mulierum.* Ja on se ollut swri rohkeus näillä waimoilla/ että he menit haudan sisällä/iotca heidän luonostans owat/cuitengin sangen heicot ia pelcurit : Mutta sen teki see suuri rackaus/ cuin heillä oli HErran Christuxen tygö/ettei he taitanet pelätä.

2. Apparatio Angeli in similitudine juvenis.

2. Että Engeli osotti hänens yhden nuorucaisen muodolla/sen cansa hän osotta/että sijnä taiwalises elämäsä eij ole yhtän wanhutta eli heickoutta/mutta nuorus ia wäkewys ijancaickisesta/Ninquin Augustinus sano: Nullus ibi labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec senectus nec ulla mors. Se on: **Eij ole siellä yhtäkän kipua/eij köyhys/eij wanhus/eikä cuolema.** Mutta että Engeli täsä istui/sen cansa hän osotti HErran Christuxen swren woiton ylitze hänen wiholistens/Ninquin yxi wanha kirioittaia ia opettaia/ **Beda** kirioitta / ia sen ulgostoimitta sanoden: **Cosca HErra**

Christus oli syndynyt Bethlehemis ia Engeli tuli paimenitten tygö/niin hän seisoi/ia annoi sen cansa tietä/että HErra Christus siittä/quin hän oli syndynyt/seisoi cuin yxi sotamies/ioca oli walmis sotiman hänen wiholistens cansa. Mutta siittä / Cosca hän oli ylösnosnut cuulluista / istui Engeli/ ia sen cansa osotti/että HErra Christus oli woiton saanut ylitze hänen wiholistens / synnin / Perkelen ia cuoleman/ia ninquin yxi wäkewä ia caickiwaldias HErra istui lewosa ia rauhasa.

3. Että he hämmästyit/ sillä cosca he äkistä näit HErran Engelin swresa kircaudesa / ninquin P. Matthæus kirioitta/että hän oli nähdä/ninquin pitkäisen tuli/ ia hänen waattens ninquin lumi: Niin he ensistä hämmästyit. P. Lucas sano / Että he peliästyit / ia löit caswons mahan päin. Mutta että Engeli oli waatteitettu pitkillä walkeilla waatteilla: Sen cansa tietä annetan/että Herra Christus hänen ylösnousemisens cautta on saattanut meille ilon ia riemun Jumalan tykönä: Sillä ninquin mustat waattet merckitzewät/swren ia murhetta. Niin walckiat waattet sitä wastan merkitzewät hywä sanomata iloa ia riemua. 3. Consternatio mulierum.

II. On siitä puhesta mitä Engeli on puhunut näinen waimoin tygö. II. Alloquium angeli, constans duabus partibus.

Mutta hän sanoi heille. Älkätte pelgätkö/sillä te etziitte Jesusta Nazarenusta ioca oli ristinnaulittu / hän ylösnousi eij hän ole täällä/catzocat sia cuhunga he hänen panit.

Täsä Ewangelista cahtalaiset edespane.

1. Että Engeli lohdutti näitä waimoi/a/ iotca pe- 1. Angelus

consolatur mulieres.

liästyit cosca he äkistä näit hänen sencaltaisesa kirckaudesa ia sanoi: **Älkätte peljätkö**/ Nijnquin hän tahdoisi sano: olcatte hywäsä turwasa/ sillä en minä ole tullu peljättämän teitä eikä muita/ mutta lohduttaman. Ja minä tiedän teidän asian/ mingä päälle te olette tänne tullet. Te etzittä Jesusta Nazarenusta/ ia tahdotte woidella hänen rumistans/ mutta eij hän tarwitze teidän woidettan.

2. *Testatur Christum à mortuis resurrexisse.*

2. Että Engeli todisti HErran Christuxen ylösnousemisesta/ cusa hän sano: **Hän on ylösnosnut/ eij hän ole täällä/ etc.** Täsä nyt Engeli ilmoitta sen syn/ mingä tähden hän oli tullut/ nimittäin/ ilmoittaman ia todistaman/ että HErra Christus oli totisesta ylösnosnut cuolluista. Ja sixi merckixi ia suremaxi wahwistoxexi/ osotta hän heille sen sian ia paican/ cusa hän oli maanut/ sanoden: **Catzocat sia cuhunga he hänen panit.** Cuin hän tahdois sano: Eij teidän pidä etzimän elewätä cuolluten secaan: Sillä waicka hänen rumins pandin tähän/ nijn eij se cuitengan nyt sillen täsä ole/ sillä te näette sen paican iohonga hän pandin/ olewan tyhjänä. Nämä Engelin sanat cuin hän täsä sano/ pitä meidän oickein ymmärdämän: Sillä ne wäärät opettaiat/ Calwenisterit nämä sanat toisin kändäwät heidän mielens jälken/ ia tahtowat sen cansa wahwista heidän wäärän oppinsa sitä oickeata oppia wastan/ Christuxen läsnä olemisesta iota paicasa/ ihmisen luonon puolesta/ ia sanowat: Cosca hän eij haudasa ollut/ eij hän mös mualla taida olla/ ia seura sijtä ettei hän taida olla ioca paicasa. Mutta he suuresti wäärin menewät/ eikä oickein ymmärrä Engelin sanat. Sillä eij HErran Engeli sijtä kieldä/ ettei Christus sijnä ensingän ollut/ mutta sen hän

kieldä/ettei hän ollut sijnä sillä muoto/ cuin waimot twlit hänen olewan sijnä/nimittäin/cuolluna ia näkywäisellä muodolla / mutta näkymättömällä muodolla. Ninquin hän wielä nytkin on näkymättömällä muodolla meidän tykönäm ioca hetki/ninquin hän itze sano: Catzo/minä olen teidän tykönän joca päiwä mailman loppun asti. Matth. 28.

III. On sijtä käskystä cuin HErran Engel on waimoille andanut. III.

Mandatum ab Angelo datum mulieribus.

Mutta menget/ia sanocat hänen Opetuslapsillens ia Pietarille/ että hän teidän edellänne käypi Galilæan/siellä te hänen näette/ ninquin hän sanoi teille/ etc.

Tämä on suuri ia corckia käsky/ionga Engeli annoi näillä waimoille/ia asetti heitä ninquin saarnajaxi/julgistaman Herran Christuxen ylösnousemisesta Opetuslapsille/iotca sijtä ymbäri mailman/caiken cansan edesä / piti saarnaman ja todistaman. Ja heitä lohduttaman jotca olit swresa murhesa ja pelgosa/sentähden / että he olit ylönandanet heidän mestarins Christuxen / cosca hän kijni otettin. Ja erinomaisesta Petarille/jonga Engeli täsä erittäin nimittä: Sentähden/että hän oli kieldänyt HErran Christuxen meidän lunastajam ja wapahtajam. (Ja sentähden oli/sangen swresa sydämen kiwusa ia ahdistoxesa) Senpäälle / Ettei hän eli muut opetuslapset pitänyt epäilemen/mutta lohduttaman itzens sen cansa/ että Engeli käski heillä ilmoitta HErran Christuxen ylösnousemisen/ ia olit otetut Jumalan armon jällens/ joca mös oli tosin heille suurexi lohdutuxexi / cosca he cw-

lit näinen waimoin puhesta/että Jumala ajatteli heidän pääällens/ ia eij sentähden heitä poisheittänyt / waicka he olit pahoin tehnet jn hänen kieltänät. Ja että opetuslapset piti sitä paremin uscoman HErran Christuxen ylösnosnexi/nijn Engeli käski waimoin muistutta heille ne sanat/ cuin HErra Christus itze heille oli ennen sanonut / cohta echtolisen iälkin cuin hän piti heidän cansans. Ninquin
Matth. 26. P. Matthæus sijtä kirioitta sanoden: Nijn sanoi Jesus heille. Tänä yönä te caicki pahanoxen kärsitte minussa: Sillä Kirioitettu on / minä lyön paimenda/ia lambat laumasta pitä hajotettaman.
Zach. 13. Mutta cosca minä ylösnousen / nijn minä teidän edellen käyn Galilæan. Nämä sama sanat käski Engeli heille muistutta. Ja wahwista Engeli täsä toisen kerran HErran Christuxen ylösnousemisen hänen omilla sanoillans. Sillä ninquin hän ennen sen wahwisti sen stan ia paican cansa/johonga Christus pandin/ että se oli yhiänä: Nijn hän nyt wahwista sen todexi/ HErran Christuxen omilla sanoilla/että hän oli sen jo ennen heille sanonut. Ja heidän sitä parenim piti uscoman/että HErra Christus wissistä ia totisesta oli cuolluista ylösnosnut. Ja P. Lucas Kirioitta / että cohta heidän mieläns tuli hänen sanans.

IV. *Eventus Apparitionis.*

IV. On tämän ilmestyxen lopusta.

Ja he nopiasti ulgosmenit / ia pakenit haudalda / sillä että wapistus ia hämmästys oli heidän ylitzens tullut/eikä he mitäkän kellekän sanonet/sillä että he peliästyit.

Täsä meille on colminaiset astat.

1. On näinen waimoin pelgosta / nimittäin / sijtä cuin he olit cuulet Engelin käskyn ia puhen. *Digreßio mulierum.*

2. On sijtä syystä / mingätähden he nijn nopiasta pakenit / nimittein / että wapistos ia hämmästys oli heidän ylitzens tullut. P. Matthæus sano: **Että he menit haudalta päliästyxē ia swren ylön cāsa.** Sentähden / että pelco ia wapistos oli heidän pällens tullut Engelin nägöstä / joca heille äkistä nägyi haudasa walkeilla waatteilla. Mutta ilo oli heille tullut sijtä suloisesta ia hywästä sanomasta / cuin Engeli oli heille sanonut / että Christus oli ylösnosnut cuolluista: Nijn että molemat oli heidän päällens tullut / sekä pelco että ilo ia riemu. Mutta se suuri ilo jonga he olit saanet Christuxen ylösnousemisesta / wijmäin woitti ia pois carcotti caiken pelgon ia wapistoxen heidän sydämestäns erinomaisesta / cosca HErra Christus ilmoitti hänens tielle / cosca he palaisit Jerosalemin / ia terwetti heitä. Mutta että Euangelista täsä sano: **Ettei hee kellekän mitän sanonut** / Eij nisn tule ymmärtä / ettei he cosean sitä sanomata ilmoitanet / quin Engeli heidän käski / Sillä P. Lucas sano: **Että he menit haudalda tacaperin ia ilmoitit nijtte yhdelletoistakymmenel ia caickille nijlle muille.** Mutta nijn ettei he tiellä palaitesans Jerosoleman kellekän mitän sanoneet / Mutta cosca he tulit Opetuslasten tygö / nijn he cohta ilmoitit heille / ninquin Engeli oli heillen käskenyt / ia osotit sen cansa heidän ewliaisudens / että he olit HErran Engelille ewliaiset / ia teit mitä hän oli heidän käskenyt. *Causa festinationis.* *Matth. 28.*

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Apud Deum non esse respectum personarum. Act. 10.

I. ETtä Jumala anda täsä ilmoitta hänen Poicans ylösnousemisen ensistä waimoille / sijtä me oppeme / ettei Jumala catzo yhdengän ihmisen muoden jälken / joco se olis mies eli waimo / köyhä eli Ricas / wanha eli nuori. Sillä caicki owat yhtäläiset hänen edesäns: Ninquin P. Petari sano: Nyt minä sen todexi tiedän / ettei Jumala catzo yhdengän inhimisen muodhen jälken. Ja P. Pawali Galaterein tygö sano: Eij täsä ole yhtäkän Judæus eli Græki / eij täsä ole orja eli wapa / eij täsä ole miehi eli waimoi: Mutta te oletta caicki yxi Christuxesa Jesuxesa. Sen täsä Jumala osotta todexi / että hän annoi waimoille ilmoitta / hänen Poicans HErran Christuxen ylösnousemisen. Ja Jumala usein anda waimoille swreman rohkeuden cuin miehille / ninquin täsä on tapattunut / että Opetuslapset olit suliettuin owein tacana Juutasten pelgon tähden / pelkäisit / että Jwttat piti heidän kijni ottaman / ia surmaman heitä / ninquin he olit tehnet heidän Mestarins cansa. Mutta nämät waimot olit rohkiat / eikä peljänet Jwttaita / eikä ylimäisiä pappia eli muita: Mutta käwit rohkiasti edes / ostit yrtti / menit ulgos caupungista haudan tygö / ia wielä haudan sisälle / eikä ketäkän peliänyt. Tämä oli swri ia erinomainen lahja Jumalalda: Sillä waimoiset inhimiset owat luonostans sangen heicot ia pelkäwäiset. Ja Jumala annoi cuitengin heille tämän caldaisen rohkiuden. Ja Monda muuta Esimerckiä on pyhistä waimoista wanhas Testamentis / jotca swresti ylistetän hei-

Galat. 3.

dän

dän töidensä tähden: Cuin on Ruth. Sunamitis. Ruth. 1.
Jwdit / joca sen wäkewän sodan päämihen Holofer- 2. Reg. 4.
nen on tappanut. Ester / ia muut sen caldaiset. Ja Jud. 12.
ilman epäilemätä on Jumala tahtonut anda ilmoitta Ester, 5.
waimoille HERRAN Christuxen ylösnousemisen.
Sentähden / että waimo ensistä syndi teki / ia eij waiwoin
itze ylitzen käynyt Jumalan käskyn: Mutta mös saatti Gen. 3.
hänen michens Adamin syömän cansans / sijtä wijsau-
den puusta / cuin Jumala oli heidän kieldänyt. Sentäh-
den mös / että ninquin Satanas waimon cautta saatti
synnin mailman / ia sen cansa pilcaisi inhimisen sucucun-
da: Nijn Jumala tahdoi / että waimoille ensistä piti il-
moittaman HErran Christuxen ylösnousemisen / ia sitä
muille julgistaman / että Satanas piti nij sällens pilcat-
taman ia häwäistämän. Ja näeme mös / cuinga Juma-
la aina ulgoswalitze / ne cuin owat tyhmät ia heicot / sen-
pääle / ettei yxikän liha pidäisi taitaman kerscata Juma- 1. Cor. 1.
lan edes.

II. Opeme tästä toisesta Cappalesta / että Jesus II.
Christus on totisesta ylösnosnut / joca mös on suurin ia *Christum*
corckein oppi täsä Ewangeliumisa / sillä eij täsä yxikän *verè ex*
inhiminen / mutta HErran Engeli sen todista / joca eij *mortuis re-*
taida walhetella / cusa hän sano: Hän on ylösnosnut. *surrexisse.*
Tämä todistus on nijn wahwa ia luja / ettei helwetin por-
tit taida sitä tacaperin aja. Ja pitä meidän tämän Enge-
lin todistoxen mielen paneman ia sydämeen kätkemän. Ja
meidän uscom sen cautta wahwistaman: Sillä / ninquin
P. Pawali sano: Jollei Christus ole ylösnosnut 1. Cor. 15.
cuolluista / nijn on meidän uscom turha / nijn te
olette mös wielä nyt teidän synnisän / ia ne jotca

Christuxesa owat nuccunet / owat cadotetut. Sentähden mös HErra Christus itzens jälken hänen ylösnousemisens nijn usein on ilmoittanut. Ja Päsiäis päiwänä on hän ilmoittanut hänens wijsi kerta. 1. Marialle Magdalenalle. 2. Nijlle muille waimoille / jotca palaisit haudalle. 3. Cahdelle Opetuslapsille / jotca menit Jerosalemista Emauxen päin / Josta huomena saarnatan. 4. Pietarille. 5. Caikille Opetuslapsille suliettuin owein tacana paitzi Thomasta. 6. Cahdexan päiwän perästä Thomaxelle ia muille. 7. Tyberian meren tykönä / Simon Pietarille / Johannexelle / Nathanaelille / ia Zebedeuxen poille / jotca olit calasa. 8. Yhdellä wuorella Galilæasa caikille Opetuslapsille / cusa hän käski heidän mennä ymbäri caiken mailman saarnaman ia opettaman caickia cansoja ja castaman heitä Isän / Pojan ia Pyhän hengen nimen. Ja Apostolitten tegos seiso: Että hän monella todistoxella osotti hänens äläwäxi / cosca hän näytteli hänens 40. Päiwä / ia puhui heidän cansans Jumalan waldacunnasta. Wismäin hän ylösnostettin taiwasen caickein nähden. Ja iälken hänen ylösastumisens taiwasen / on Stephanus hänen nähnyt istuwan isän oikialla kädellä. Paulus mös itze tunnusta / että hän on mös häneldä nähty. Nämä todistoxet ia ilmestyxet pitä meidän wisusti muistaman / ia meidän uscom HErran Christuxen ylösnousemisesta nijnen cansa wahwistaman.

Joh. 21.

Act. 1.

Act. 7.

1. Cor. 15.

3. *Ex resurrectione Christi multiplices fructus*

III. Pitä meidän täsä tietämän ia oppiman / mitä hywä ia hyödytöstä meille on Christuxen ylösnousemisesta. 1. Ensimäinen hedelmä / on se Että HErra Christus on saanut / woiton ylitze caickein wiholisten / ia me

oleme wapatetut synnistä / Perkelestä ia isancaickisesta cuolemasta / Sillä jos Christus eij olisi ylösnosnut / nijn se olisi yxi wissi mercki ollut / ettei hän olisi nijtä ylitze woittanut: Mutta nyt on hän ylösnosnut / ia caicki wiholiset wäkewästi ylitze woittanut / ia heidän wallans poisottanut ia tyhjäxi tehnyt / ia meitä heidän wallastansa wapattanut: Sentähdē taidame nyt soimata heitä ia sanoa: Sinä cuolema cusa on sinun otas / Helwetti cusa on sinun woittos. Ja taidame mös sano P. Pawalin cansa: Cuca tahto Jumalan ulgoswalittudē päälle canda? Jumala on se joca wanhurscautta: Cuca on se joca tahto cadotta? Christus on se joca cuollut on. Ja palio enämbi hän on mös ylösherätetty. Cuca tahto meitä eroitta Jumalan rackaudesta? Waiwaco? Eli ahdistos? Eli wainous? Eli nälkä? Eli alaistus? Eli hätä? Eli miecka? Ja cohta perästä sano hän: Minä olen wissi sen päälle / että eikä cuolema / taicka elämä / eikä Engelit / taicka Esiwallat / eikä wäkewydet / eikä nykyiset / eikä tulewaiset / eikä corkius eli sywys / eli jocu muu luondo cappale / taida meitä eroitta Jumalan rackaudesta / joca ombi Christuxes Jesuxes meidän HErrasam.

ad nos redundare.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

2. Hedelmä / on se / että ninquin Christus on ylösnosnut cuolluista nijn hän mös meidän ylösherättä wijmäisnä päiwänä / ninquin P. Pawali sano: Mutta nyt on Christus ylösnosnut ia tullut esicoisexi nijnen seasa jotca nuckuneet owat. Että ninquin cuolema on yhden inhimisen cautta tullut: Nijn mös yhden inhimisen cautta pitä cuolutten ylös-

2. Fructus est nostrorum corporum resurrectio.

1. Cor. 15.

nousemus oleman : Sillå ninquin caicki cuole- wat Adamisa. Nijn mös pitå caicki Christuxe- sa elåwåxi tehtåmån socainen hånen omasa sådy- såns / esicoinen Christus / nijn ne sotca Christu- xen owat cosca hån tulepi.

3. *Fructus est nostra resurrectio à peccatis.* 3. Pitå mös HErran Christuxen ylösnousemus/ oleman meille Esimerkixi / että ninquin Christus on cuol- luista ylösnosnut / ia eij sillå enåmbi cuole. Nijn pitå mös meidån ylösnouseman yhten wteen ia puhtasen elå- mån. Ninquin mös P. Pawali tåstå ylösnousemisen

Rom. 6. hedelmåstå puhupi Romarin tygö sanoden : Ettekö te tiedå / rackat weliåt / että caicki me sotca oleme castetut Jesuxeen Christuxeen/ me oleme castetut hånen cuolemaansa. Nijn me nyt oleme hauda- tut hånen cansans casten cautta cuolemaan. Et- tå ninquin Christus on ylöshåråtetty cuolluista Isån cunnian cautta / nijn mös pitå meidån wa- eldaman yhdeså wdesa elåmåså. Sentåhden mös P. Pawali mana tåmån påiwåisesså Epistolasa / että meidån pitå ulgospertaman sen wanhan taikinan että me tulisim wdexi taikinaxi. Se on : Meidån pitå luopu- man pois synnistå/ ia tekemån oikian elåmån paranoxen/ ia alcamå yhtå wutta elåmåtå/ia waeldaman caiken mei-

Luc. 7. dån elinaicanam / pyhydeså ia wanhurscaudesa. Nåmå owat ne hyödytöxet ia hedelmåt cuin meille on HErran Christuxen ylösnousemisesta. Ja tule meidån kijttå/ meidån HErra Jesusta Christusta/ joca on ylitzewoit- tanut caicki meidån wiholisem/ ia lunastanut meitå syn- nistå ia ijancaickisesta cuolemasta. Ja on meille tien a-

awanut/

awanut / että meidän pitä jällens ylösnouseman cuolluista wijmeisnä päiwänä ijancaickiseen elämään.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 24. Lugus.

JA catzo / caxi heistä menit samana päiwänä yhten kylään / ioca oli Jerusalemista cwdenkymmenen wacomitan tacana / Emaus nimeldä. Ja puhuit kestenens caikista nijstä iotca tapactunut olit. Ja se tapattui / cosca he Puhelit ia tutkistelit kestenäns / lehestui Jesus heitä / ia matcusti ynnä heidän cansans. Mutta heidän

ſilmåns pidettin / ettei he håndå tundennet.
Nijn ſanoi hån heille / mitkå puhet ne owat /
jotca te pidåtte keſkenen / keydeſån ia oletta
murheliſet? Nijn waſtaiſi yxi Cleophas ni-
meldå / ia ſanoi henelle: Oletco ſinå ainoa mu-
calainen Jeruſalemis / ioca ett tiedå mitå ſiel-
lå nåinå påiwinå tapattui? Nijn hån ſanoi
heille / mitkå? Nijn he ſanoit hånelle / ſijtå
Jeſuxeſta Nazarenuxeſta / ioca oli wåkewå
Propheta / töiſså ia ſanoiſsa / Jumalan ia
caiken canſan edeſå: Cuinga meidån ylmeiſet
papit ia påmiehet / hånen ylönannoit cuole-
man cadotuxen / ia riſtinnaulitzit hånen.
Mutta me lwlimma / hånen olewan ſen / ioca
Iſraelin piti lunaſtaman. Ja caickein nåi-
nen ylitze io colmas påiwå ombi tenepånå /
cuin nåmå tapatuit. Owat mös mwtamat
waimot meiſtå / meitå peliettenet / iotca war-
hain amulla tulit haudalle / ia cuin eij he löy-
tånet hånen rumiſtans / tulit he ia ſanoit / että
he mös olit Engelin någyn nåhnyet / iotca
ſanoit / hånē elewån. Ja mwtamat meiſtå me-
nit haudalle / ia löyſit ninquin waimot olit ſa-
nonut: Mutta eijwet he hendå löynet. Ja

hän sanoi heille / O te tompelit ia hitaat sydämestä uscomā / nijtä caickia ioita Prophetat puhunet owat. Eikö Christuxen näitä pitänyt kärsimän / ia hänen cunnians sisälle käymän ? Ja hän rupesi Mosexesta ia caickista Prophetaista / ia tulkitzi heille caicki kirioituxet / iotca hänestä sanotut olit. Ja he lehestyit kylä / iohonga he menit / ia hän teeskeli hänens edemmä käymän. Ja he wadhit händä ia sanoit: Ole meidän cansam / Sillä että Ehto ioutu / ia päiwä ombi laskenut. Ja hän sisälle meni oleman heidän cansans. Ja se tapactui / cuin hän atrioitzi heidän cansans / Otti hän leiwen / kijtti / mursi ia annoi heille. Nijn heidän silmens awkenit / ia tunsit hänen: Ja hän catois heidän edestäns. Ja he sanoit kestenäns: Eikö meidän Sydämen meisä palanut / cosca hän tiellä meitä puhutteli / ia awaisi meille Kirioituxet ? Ja he ylösnousit saman hetkenä ia palaisit Jerusalemin / ia löysit ne yxitoistakymmendä cootut / ia ne iotca nijnen cansa olit / Jotca sanoit: HErra on totisesta ylösnosnut ia ilmaunsi Simonille. Ja he iuttelit heille mitä tiellä

tapattunut oli/ia cuinga hån heildå tuttu oli sijtå Leiwen murtamisesta.

Exordium à summa Euangelij.

Tåmå Euangelium on sangen suloinen ia lohdulinen cusa P. Lucas Kirioitta ia tietå anda cuinga meidån HErra Jesus Christus on hånens ilmoittanut sen påiwån påålle cuin hån cuolluista ylösnousi cahdelle opetuslapsille/iotca menit Jerusalemista Emauxeen / ia puhunut heidån cansans Mosexesta ia Prophetista / ia tulkinut heillå caicki kirioituxet. Ja on tåmå Euangelium yxi wahwa todistos senpåålle / että HErra Christus on totisest ylösnosnut cuolluista colmandena påiwånå. Sillå hån cohta påsiåis påiwånå/iålkin hånen ylösnousemisens/on hånens ilmoittanut / eij waiwon Marialle Magdalenalle/ia nisille muille waimoille/iotca haudan tyköå palaisit: Mutta myös neille cahdella opetuslapsille/iotca matcustit tiellå hånen cansans/ia waicka he owat ollet sangen hijtat uscosa / Ja eij tahtonet usco että hån oli cuolluista ylösnosnut. Ninquin he sen kyllå osotit sijnå puhesa/cuin he pidit tiellå hånen cansans sanoden: **Me luulimma hånen olewan sen joca Israelin piti lunastaman.** Jonga tåhden Herra Christus heitå nuhteli. Nijn eij hån cuitengan heitå sentåhden poishyliånyt/mutta ylösoiensi heitå/opetti/ia osotti heillå ramatusta/että hånen piti nijtå kårsimen ia hånen cunnians sisålle käymån. Mutta sittå cosca he tulit Emauxen ia atrioitzit/ia HErra Christus mursi leiwen/nijn heidån silmånså aukenit ia tunsit hånen.

Tåmå Euangeliumi yhteensopi sen widenen Vston-

cappalen cansa cusa me tunnustame/että Jesus Christus on colmandena päiwänä ylösnosnut cuolluista. Propositio bimembris.

Ja on täsä Euangeliumis caxi osa.

I. On sijtä mitä matcas ia tiellä on tapattunut Emauxeen mennes. 1. Acta in via.

II. On sijtä mitä kyläs Emauxes on tapattanut. 2. Acta in Hospitio.

Ensimäinen Osa.

NJin palio cuin tämen ensimäisen osan tule/ edespane P. Lucas sen widesä erinomaisesa Cappalesa. Analysis primæ partis in quinque Membris. Continens profectionem discipulorũ Christi.

I. On nijnen cahden opetuslasten matcustoxesta.

Ja catzo. Caxi heistä menit samana päiwänä yhten kylään/ iota oli Jerusalemista cwdenkymmenen wacomitan tacana Emaus nimeldä/ ia puhuit keskenäns caikista nijstä iotca tapattunuet oli.

Näissä sanoissa on meillä neliä asian hara ioista meidän tule wariotta.

1. On nijstä Personaista iotca owat matcustanet/ cutca ne owat ollet. Ja sano Euangelista Caxi heistä. nimittein/ Herran Christuxen opetuslapsista. Sillä/ wähä ennen näitä sanoia P. Lucas nimittä opetuslapset ia Apostolit. Mutta cutca ne caxi opetuslasta owat ollet/ eij hän nimitä muuta cuin yhden/ ia sano että se oli Cleophas yxi nijstä seitzämästä kymmenestä opetuslapsest. Ja Eusebius kirioitta/ että tämä Cleophas on ollut Josephin Marian kihlatun miehen weli. Mutta sen toisen opetuslapsen nimi/ eij täsä textis ole. Nicephorus kirioit- 1. Circumstantia est personarum proficiscentium.

ta/että se on ollut Lucas Euangelista/ioca tämän Euangeliumin on kirioittanut/mutta eij ole händens nimittänyt/sentähden ettei hän näkyisi etziwän oma cunniatans. Epiphanius kirioitta/että se on ollut Nathanael/ionga Philippus toij HErran Christuxen tygö. Ambrosius taas kirioitta/että se on ollut Rufin poica. Ammon nimeldä Simon Cyreneuxen newat. Mutta ettei Euangelista nimitä händä/mahdamma me mös anda sillens olla/ia eij sitä enembi tutkistella. Sijnä on kyllä että nämä caxi owat ollet nijstä seitzemestkymmenestä opetuslapsista/iotca hän lähetti edellens sarnaman cuhunga hän tahdoi mennä.

Ioh. 1.

2. Circumstantia est temporis.

2. Astan haara on sijtä aiasta/cosca he owat mennet.

Samana päiwänä.

Sano P. Lucas. Se on päsiäis päiwänä/ionga P. Matthæus ia Marcus/cutzuwat ensimäisexi Sabbatixi/ionga päiwän päälle HErra Christus ylösnousi cuolluista. Mutta mingä syyn tähden he owat Jerusalemista poislähtenet/eij textisä sijtä seiso. Taisi olla että he sieldä läxit pois pelgon tähden/taicka tahdoit mennä omainsa tygö/ottaman jotakin wirca etehens iolla he taisit elättä itzens/sijttä cuin heidän Mestarins oli päiwiltä poisotettu. Sillä he olit sijnä luulosa ettei hänen pitänyt ylösnouseman cuolluista.

3. Circumstantia est Loci.

3. On sijtä paicasta/cuhunga he owat mennet.

Yhteen kylään ioca oli Jerusalemista cuwdenkymmenen wacomitan tacana/ Emaus nimeldä.

P. Lutherus ulgostoimitta sen nimen Emaus/ia sano että se merckitze nijn palio cuin yxi wahwa linna. Tämä kylä lullan wielä nytt seisowan. Waicka se Emaus cuhunga Herra Christus ia ne caxi opetuslasta sisällemenit/ Titus Wespasianuxen aicana/ Romarin sotawäeldä häwitettin. Nijn cuitengin toisen Keisarin käskyn iälkin/ ionga nimi oli Marcus Aurelius/ sijhen paickan ylösrakettin ioca cutzuttin Nycopolis. Ja on Jerusalemista liki caxi peniculma. Sillä colmekymmendä ia caxi wacomitta eli stadia/ tekewät yhden peniculman.

4. On sijtä puhesta cuin he käydesäns owat pitänet. 4. Dialogismus Discipulorum de rebus gestis.

Ja puhuit keskenäns caikista nijstä iotca tapattunut oli.

Nimittäin Jerusalemis. Mutta mitä he owat puhunet käydesäns tiellä tunnustawat he itze cosca HErra Christus kysyi heille/ nimittein Jesuxesta Nazarenuxesta/ hänen pijnastans ia cuolemastans / ionga ylimeiset papit ia päämiehet olit ristinnaulinet. Tästä he owat käydesäns puhunet ia walitit käskenäns sen ylitze / että heidän Mestarins päiwiltä poisotettin / ja nijn surkialla muodolla tapettin.

II. Cappale/ on HErran lähestöxest näinen cahden opetuslasten tygö. II. Apparitio Christi, in itenere.

Ja se tapatui heidän puhuisans ia tutkistellen keskenäns/ lähestyi Jesus heitä ia matcusti ynnä heidän cansans/ Mutta heidän silmäns pidettin ettei he tundenet händä.

Täsä cahtalaiset meille edespane Euangelista.

1. Että Jesus lähestyi heitä ia matcusti heidän cansans. Se sama Jesus ioca oli ristinnaulittu cuolettettu ia haudattu / colme päiwä ennen/nyt lehesty ia matcusti heidän cansans. Ja on hän sen tehnyt sentähden. Ensist että hän tahdoi ilmoitta hänens / ia osotta että hän oli cuolluista ylösnosnut / ia sen cansa wahwista heidän uscons. Sitälikin että hän täyttäisi hänen lupauxens io-
Matth. 18. ca seiso P. Mattheuxen tykönä/cusa hän sano: **Cusa caxi eli colme tule minun nimeni yhten/sijnä tahdon minä olla keskellä.**

2. Että heidän silmäns pidettin / ettei he händä tundenet/se on: Heidän silmäns ia näköns oli nijn peitetty/ettäi he taitanut händä tutta. Eij sentähden/että hän hänen rumins muutti/ ionga hän Neitzen Marian cohdussa oli päällens ottanut. Sillä sen saman rumin cansa hän ylösnousi cuolluista ia osotti hänens/waicka se oli kircastettu jälken ylösnousemisen. Mutta heidän silmäns olit nijn pimiet ettei he hendä tundenet. Sillä eij he sitä usconet/että hän oli se Christus/ioca oli surmattu ia hautan pandu. Sen he luulit macawan haudasa cuolluna/ eikä sitä taitanet usco että hän oli ylösnosnut. Ja sentähden he pidit sen/ioca heidän tygöns tiellä tuli/yhden muucalaisen ia matcamiehen edestä/ia se on se cuin Euangelista sano: **Että heidän silmäns pidettin.**

III. III. Cappale/on sijtä puhesta/cuin on ollut HErran Christuxen/ia näinen cahden opetuslapsen wälillä/
Colloquium Christi & Discipulorum. ioca täsä edespannan/ kysymisen ia wastauxen cansa. Ja on täsä Cappalesa cahtalaiset asiat.

I. 1. On HErran Christuxen kysymisestä.
Interrogatio Christi. **Nijn sanoi Jesus heille/mitkä puhet ne o-**

owat/iotca te pidätte keskenen käydäsen ia olette murhelliset.

Eij hän sentähden sitä kysynyt/ettei hän kyllä sitä tietänyt mikä heidän puhens oli. Sillä hän caicki tietä / caicki näke ia tutkistele / ia eij häneldä mitäkän ole salattu eikä peitetty. Mutta hän kysyi sentähden/ Ensistä/että he poispanisit heidän wäärät sydämens aiatoxet/ hänestä. Sitälikin että hän saisi tilan heitä nuhdella heidän epäuscons tähden/heitä opetaisi ia wahwistaisi oikian uscoon hänen ylösnousemisestans / ia saataisi heitä hänen oikian tundons.

2. On Cleophan wastauxesta sen kysymisen päälle. 28

Niin wastaisi yxi Cleophas nimeldä / oletco sijnä ainoa mucalainen Jerusalemis toca ett tiedä mitä siellä näinä päiwinä tapatui. Niin hän sanoi heillä / mitkä? Responsio Cleophæ.

Cleophas ihmettele sangen sen ylitze/ että hän kysyi sitä ioca näinä päiwänä oli tapattunut Jerusalemis / ia caikille oli tietäwä nuorille ia wanhoille. Ja tahto nijn palio sano: Se mahta olla cawala/ettäs sitä kysyt mitä siellä on tapattunut/ioca on nijn iulki ja tiettäwä caikille että lapsetkin sijtä tietäwät puhua/Eli oletco sinä Jerusalemis ensingen ollut näinä päiwinä / taicka oletco sinä mucalainen ia olet äsken tullut/ettei sinä nijtä tiedä / mitä Jerusalemis äsken on tapattunut. Mutta HErra Christus wielä nyt teeskele hänens oudoxi ia tietämättömäxi/ia kysy sentähden mikä se olisi/ia tahto cuulla wielä enämän häneltä.

IV. On Opetuslasten juttu ia puhu sijtä mitä IV.

Narratio rei gestæ.

Jerosolymas oli tapattunut. Cusa he edespanewat neliät asiat.

I. *De nomine officio, doctrina & miraculis Christi.*

1. HERRan Christuxen elämä kerrasta ia wirgasta.

Nijn he sanoit hänelle / sijtä JEsuxesta Nazarenuxesta / joca oli wäkewä Propheta sanoissa ia töissä / Jumalan ia inhimisten edesä.

Ensistä he andawat tietä henen nimens että hän oli Jesus Nazarenus / Sentähden että hän Nazarethis oli sijnyt ia siellä ylöscaswanut. Sitälikin he puhuwat hänen wirgastans / ia sanowat että hän oli wäkewä Propheta: Jumalalda lähetetty yhdexi opettaxi jonga werta eij ikänäns ole ollut / Sillä hän nijn salosti ia wäkewästi sarnaisi että caicki ihmettelit ia hämmästyit sen ylitze. Samalamuoto mös oli wäkewä töysä / joca

Matth. 7.

teki monda tunnustähti / cuolluita ylöshärätti / Spitalisia puhdisti / Sokiat teki näkemän / Curoit Cuuleman / onduwat käymän ia mykät puhuman.

2. *De morte nec non mortis genere.*

2. Hänen Cuolemastans.

Cuinga meidän ylimäiset papit ia pämiehet hänen ylenannoit Cuoleman Cadotuxeen / ia ristinnaulitzit hänen.

Opetuslapset walittawat sitä Cuinga pahoin tämän suuren ia wäkewän Prophetan cansa on mendy / ia sanowat / cutca ne owat ollet jotca hänen cuoleman owat ylönandaneet / nimittein / ylimeiset papit ia pämiehet / ne hänē pällens cannoit ia etzit monda wäärä todistosta händä wastan / ia eij lacanet ennen cuin he sait hänen päiwildä

dä pois. Andawat mös tietä millä Cuolemal he owat hänen Cuolettanet/ nimittein/ ristin cuolemalla/ iolla pahantekiät rangaistan.

3. Nn Opetuslasten wäärästä luulosta. 3. De sinistra Discipulorum opinione.

Mutta me luulimma hänen olewan sen/ ioca Israelin pitä lunastamã Ja caickein näinen ylitze on io Colmas päiwä/ cuin nämä tapatui.

Täsä he ilmoittawat ia tunnustawat heidän wärän luulons Christuxesta/ että he owat ollet samasa luulosa hänestä/ cuin jwttat olit/ jotca lwlit Messiaxen olewan yhden mailmalisen cuningan ia HErran/ joca piti heitä wapattaman Romarin Keisarin orjudesta/ ia saattaman heitä endisehen wapauteen. Täsä lwlosa opetuslapset olit ynnä muiden Jwttaitten Cansa/ ia tunnustawat että he olit sitä toiwonet/ mutta se toiwo on heidän pettänyt ia turhan tullwt. Ja yhdexi suuremãxi todistoxexi jolla he wahwistawat heidän puhens/ sanowat sen ajan cosca nämä owat tapattunet/ nimittein ennen colme päiwä/ owat ylimeiset papit ia pämiehet ylönandanet hänen cuolemaan ia ristinnaulitzit hänen.

4. HERra Christuxen ylösnousemisesta cuolluista. 4. De resurrectione Christi.

Ja owat mös mutamat waimot meistä/ peljättenet meitä/ jotca warhain huomeneltain tulit haudalle/ ia cuin eij he löytänet hänen rumistans/ tulit he ia sanoit/ että he mös Engelin nägön olit nähnet/ jotca sanoit hänen eläwän. Ja mwtamat meistä menit haudalle

ia läysit ninquin waimot olit sanonet/ mutta händä eij löynet.

Nämä opetuslapset enämin ia enämin osottawat heidän heickoudens. Ja waicka he täsä ylösluettelewat colminaiset wahwat todistoxet HErran Christuxen ylösnousemisesta / nimittäin Engelitten / jotca sanoit että JEsus oli ylösnosnut cuolluista / waimoin jotca olit nähnet ia cullut heidän todistoxens. Ja monicahtamain opetuslasten cuin oli Petrus ia Johannes / jotca

Joh. 20.

påsiäis huomeneltan juoxit haudan tygö / ia näit lijnan ia hikilijnan kärijttynä/ Ja eij he cuitengan taitanet usco/ että hän olj Cuolluista ylösnosnut. Ja oli heidän mielestäns caicki mahdottomat/sekä se että hänē piti Cuolemā/ ia cosca hän oli cuollut/että hänen piti jällens ylösnousemān. Ja sentähdē mös olit sitä pelgon/joca heillä piti olemā suurexi lohdutoxexi/ninquin he täsä sanowat/ Owat mös muutamat waimot peliätteneet meitä. Tämän caltainen heickous on ollut näissä opetuslapsisa/ ettei he ole oikein ymmärtenet/ Herran Christuxen Personata eikä wirca / hänen cuolematans / eikä ylösnousemistans/ waicka cuinga palio hän itze oli nijstä heille io ennen puhunut/ ia nyt sekä Engelit / waimot/ Petrus ia Johannes sijtä todistit.

V.

Informatio Christi discipulis proposita.

V. Cappale on HErran Christuxen opista ia oiennuxesta/jolla hän heitä oikialla tiellä on tahtonut wetä. Cusa meillä on colminaiset asiat.

I.

Arguit ipsorum incredulitatem.

I. Hän nuhtele heitä ia rangaise cowilla sanoilla.

Ja hän sanoi heille: O te tempelit ia hi-

tat sydämestä uscoman nijtä caickia / jotca Prophetat puhunet owat.

Waicka HErra Christus hänen hywydestänsä ja sulasta armostans / kärsi näinen opetuslasten heicoutta. Nijn cuitengin hän heitä nuhtele heidän epä uscons tähden / ettei he usconet mitä Prophetat olit kirioittanet ia ennustanet hänen pijnastans / Cuolemastans ia ylösnousemisestans / eikä mös mitä hän itze oli heille sijtä puhunut / ja mitä Engelit olit todistanet. Ja tämä on yxi Isälinen rangastus / joca eij wijhasta / mutta sulasta racaudesta ulgoskäypi jonga cansa hän on tahtonut heitä Ojeta ia opetta.

2. Hän opetta heitä hänen pijnastans. 2. *Docet & informat eos de sua passione.*

Eikö Christuxen näitä pitänyt kärsimän ia hänen cunnians sisälle käymän.

Näillä sanoilla HErra Christus heille osotta ia tietä anda / että se oli Jumalan caickiwaldian ihmelisestä neuwosta nijn suljettu ia pätetty / että hänen piti kärsimen pijnan ia cuoleman / caickein inhimisten edestä / ia hän itze hywällä mielelläns / annoi hänens sijhen / ia sen päällens otti. Senpälle / että hän lunastais hänen pijnans ia Cuolemans cautta / caiken mailman synnystä / perkelestä / ia ijancaickisesta cadotuxesta. Sillä inhimiset eij taitanet pästä sijtä mutoin / mutta Christuxen piti heidän edestäns kärsimän. Ja sentähden eij se taitanut mutoin olla / mutta että hänen piti kärsimän jos waiwon inhimiset piti tuleman lunastetuxi.

3. Hän todista Mosexesta ia Prophetistä. 3. *Demonstrat ex Mose & Prophetæ.*

Ja hän rupeisi Mosexestä ia caickista

Prophetistä / ia ulgostoimitti hellle caicki kirioituxet jotca häneståå sanotut olit.

Tämä on yxi erinomainen / suloinen ia lohdulinen saarna / jonga HErra Christus on pitänyt tiellä käydesäns / nämen cahden opetuslapsen edesä ia olisi toiwottapa että Ewangelista olisissen caicken kirioittanut. Ninquin P. Lutherus sitä sano / että hän oli sen saarnan toiwonut cuulewans / ninquin mös nähdä / cuinga Jumala Mosexen cautta oli johdattanut Israelin cansan Egiptistä lepitze punaisen meren / wäkäwän käden cansa. Mutta P. Lucas eij ole sijtä kirioittanut / waan tahto että itze cukin / itze mahta etziä ylös ia tutkistella ne todistoxet Mosexesta ia Prophetistä / mitä he owat kirioittanet / ia ennustanet HErran Christuxen pijnasta cuolemasta ia hänen ylösnousemisestans. Ja on HErra Christus ilman epäilemätä alcanut hänen saarnans / sijtä ensimeisestä lupauxesta / että waimon siemen piti ricki musertaman kärmen pään. Ja sijtä puhunut nijstä moninaisista uffrista / cuin on ollut wanhasa Testamentisä / jotca owat ennustanet sen oikian uffrin / joca piti uffrattaman täydexi hinnaxi ia maxoxi ristin päälle. Nijn mös sijtä waskikärmestä jonga Moses ylensi Corwesa / joca mös oli yxi tunnustos hänestä / ninquin hän itze sen ulgostoimitta. Samalamuoto juttain päsiäis lambasta / joca merkitzi sen oikian päsiäis Lamban / Messiaxen. Weeti mös todistoxia Psalmeista. Cusa seiso: Että he owat hänen kätens ia Jalcans läwistänet / ia jacanet hänen waatens ia arpa senpäälle heittänet. Item / andanet hänen sappi juodaxens. Että hänen pitä juoman ojasta tiellä / ia pitä pääns ylösnostaman. Samalamuoto Esaiasta

Gen. 3. Num. 21. Joh. 3. Psal. 22. Psal. 89. Psal. 100. Esa. 58.

Prophe-

Prophetasta/cusa seiso: Että hän on totisesta Candanut meidän kiwut. Hän on hawoitettu meidän syndein edestä? Item/Danielin Prophetiast/ Zachariaxesta/ia muista on HErra Christus wetänyt todistoxi häidän eteens. Näistä caickista hän on heillä puhunut/ ia johdattanut heitä pyhän ramatun kirioituxeen/ ia nijnen cansa osottanut/ mitä hänestä oli Propheterattu/ jotca caicki piti hänessä teyttettämän. Ja eij ole tämä saarna ollut ilman hedelmätä/ Mutta sangen woilmalinen ia wäkewä heissä/ninquin he sen itze tunnustawat/ sanoden: Eikö meidän sydämän meissä palanut/ cosca hän tiellä meitä puhutteli ia awaisi kirioituxet. Esa, 53.

Tämä nyt on se Historia joca tiellä matcasa on tapattunut. Nyt me catzocamme mitä oppi se meille anda.

Opetuxet Ensimeisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme tästä/ cosca jocu murhe/ sydämen kipu ia ahdistos/ synnin eli jongun muun synn tähden tule inhimisen päälle/ nijn eij pidä heidän sitä kätkemän/eli salaman/eikö sitä sisellens keittämän/mutta muille Christisille inhimisille/ Sarnamiehille eli muille sen ilmoittaman/ ia erinomaisesta pitä heidän warin ottaman/ ettei he yxinäns ole/ eli erinäns muista inhimisistä/ mutta että he owat muinen inhimisten seasa ia joucosa/ nijnen cansa puhuwat nijldä hywä neuwo ia lohdustosta anowat. Senpäälle ettei hen mahdaisi wäsyä ia poiswaipua sen murhen ia ahdistoxen alla. Sillä

I. Discimus Tristia cordis non occultanda sed alijs revelanda esse.

se wiecas hengi Perkele nijtä murhelisiä Inhimisiä kiusasapi / silloin enimest / cosca he yxinens owat / ia pyytä heitä weetä epälyxen/ia sen cautta satta heitä sekä sielun ia Rumin wahingon / ninquin se on tapattunut Cainin/ Saulin/Achitophelin ia Judan Ischariotin cansa/ jotca owat epäilet Jumalan armosta/ia itzens surmanet. Mutta cosca he owat muinen inhimisten seasa / heidän cansans puhuwat/nijn se paha hengi eij saa nijn suurta tila ahdista

Eccles. 4. ia waiwatą heitä. Sentähdē sano Salomon: Parambi on caxi cuin yxi sillä heillä on hyödytös heidän työstēs jos yxi heistä lange/nijn hänē cansa weliēs autta hänē ylös sällens. We sille joca yxinēs ombi/Jos hän lange/nijn eij yhtäkän käsisä ole joca händä ylös autta. Ja cosca caxi yhdes macawat/ nijn lämittäwät itzens. Cuinga jocu yxinēs/ taita lämbimäxi tulla: Yxi taitā ylitze woitetta/ mutta caxi seiso wastan: Sillä colme säinen köysi eij cohta catke. Ja meille täsä Euangeliumis on esimerki näisä cahdesa opetuslapsesa/jotca heidän murhesans eij ollet yxinens/eikä salanuet heidän murhettans/mutta olit yhdesä/ pidit itzens toinen toisens tygö / ilmoitit sen toinen toisillens / puhuit keskenäns toinen toisens cansa/ ia lohdutit itzens käskenens. Nijn pitä caicki surulliset ia murheliset inhimiset tekemän/Senpäälle ettei perkele saisi heilä waiwata ia äpälyxen weetä/ ia wijmein heitä cadotta ynnä sielun ia rumin cansa.

Discimus Christum ijs præsentem esse qui de ipso sermones inter se conferunt, eiusq; me-

II. Opime tästä/että meidän HERra Christus JEsus/tahto olla nijnen tykönä/jotca hänestä puhuwat/ händä muistawat ia mielesäns pitäwät / ia tahto heitä lohdutta/ heidän murhesans ia sydämen ahdistoxes. Nin-

quin

quin Dawid sano hänen psalmeisans. HErra on nijnen tykönä / jolla on särietty sydễ/ ja autta nijtä jolla on murhelinẽ ja surulinẽ mieli. Ja HErra Christus itze sano. P. Mattheuxen tykönä: Cusa caxi eli colme tule minun nimen Cocoon sijnä tahdon minä olla heidän keskällens. Ja toisesa paicasa sano hän: Catzo minä tahdon olla teidän tykönen/ joca päiwä/ mailman loppun asti. Esimerki sen pääle on täsä Euangeliumisa / että Cosca nämä Caxi opetuslasta käwit / tiellä murhesans / puhuit toinen toisens cansa HErrasta Christuxesta / hänen pijnastans/ cuolemastans ia ylösnousemisestans/ nijn hän tuli tiellä heidän tygöns käwi heidän cansans / kyseli heille/ mitä he murhetijn puhuit käskenäns / ia heitä lohdutti / opetti ia oiensi / ia wahwisti heitä oikian uscon. Ja ninquin hän on heidän tygöns tullut / heidän cansans puhunut ia heitä lohduttanut. Nijn hän wielä nyt tahto olla / hänen oman lupauxens jälken / caickein nijnen tykönä / jotca hänestä puhuwat/ heitä lohdutta/ ia kändä heidän mursens iloxi/ ia eij ikänens heitä ylönanna. Ja sitä suurembi cuin heidän murhens ia ahdistoxens on/ Sitälikemin hän heitä tahto olla / ia sitä enämin heitä lohdutta. O cuin autuas inhiminen / on se/ joca tämän Suuren / Corkian ia Suloisen wieran saapi hänen tygöns. Sillä hän on totuus ia elämä / ilo ia riemu/ ia hänässä on caicki meidän autuuden ia terweyden / hän on se elämän lähde / josta caicki hywys ulgoswuota.

III, Että ristin / tuscan ia wastoin käymisen aicana / näky HErra Christus meidän mielestäm olewan owto ia mucalainen/ ia nijn owto meidän silmäin edesä/

moriam celebrant.
Psal. 34.
Matth. 18.
Matth. 28.
Joh. 4.
3. *Tempore Crucis Christus nobis vide-*

tur tanquam peregrinus esse. ettei me taida händä tuta jällens. Ninquin hän näinen cahden opetuslasten silmäin edesä ia heidän mielestäns / cosca hän tuli tiellä hänen tygöns / oli sangen owtoia mwcalainen/ ettei he taitanet tuta händä/ninquin he tunnustawat sanoden: Oletco sinä yxinäns mucalainen. Sillä heidän suruns ia murhens oli nijn suuri / ettei he taitanet händä tuta / eikä taitanet sitä ajatella / että sen piti Christuxen oleman / joca heidän cansans puhui/Sentähden että he luulit hänen haudasa cuolluna macawan/ cuhunga hän oli pandu. Silloin cosca hän oli heidän Cansans / ia heillä myöden käwi / tunsit he Christuxen. Mutta nyt cosca wastoinkäymys heidän päällens tuli / eij he taida händä tuta/ mutta pitäwät hänen yhden owdon matcamiehen ia mucalaisen edestä / ia cuitengin oli

Gen. 32. heidän tykönens. Nijn mös tapattui Jacob Patriarchan cansa. Cosca hän palaisi Mesopotamiast / isäns maalla / ia Jumalan poica inhimisen hahmosa caicken yösen paineli hänen cansans/eij hän händä tundenut/ sijsen asti cuin huomen rusco ylöskäwi/silloin hän tunsi hänen ia sanoi : Minä olen nähnyt HErran caswoisa caswoon. Nijn mös se pyhä ia wanhursas mies Job. On

Job. 30. sen kiusanut hänen wastoinkäymisesens / että cosca hän oli misstanut caicki hänen lapsens camelins / härkäns/ Asins ia Lambans ia wielä pälisexi oili paisumita täynä/ nijn Jumala nägyi hänällä olewan yxi owto ia mucalainen Jumala / ninquin hän tunusta sanoden: Jos minä hudan nijn ett sinä wasta minua / Jos minä käyn edes/nijn ett sinä huomatze minua Sinä olet muutunut minulle Julmaxi ia cauhiaxi ia cannat wiha minun tygöni/ sinun kätes wäkewydesä/cuin minä odotin

hywä nijn tuli paha/minä odotin walkeutta/ia tuli pimeys. Minun sisällyxen kiehuwat / ia eij laca / murhen aica on tullut minun päälleni / ia käyn murhesani. Samalamuoto näghi see mös owtoxi Marialle Magdalenalle/cosca hän seisoi ia itki haudan tykönä/ Ja hän näki HErran Christuxen seisowan taambana/luli olewan hänen yrttitarhan Mestarin ia eij tundenut händä. Nijn se mös tapattui opetuslastein cansa/että hän tuli heidän tygöns suliettun owen lepitze eij he händä tundenet. Sillä he lwlit näkewäns Hengen. Nijn se wielä nytkin tapattu/ että cosca risti tusca ia wastoinkäymys meidän päällem tulepi/nijn Jumala näky cohta meidän mielestäm olewan owto/ia mwcalainen. Ja inhimiset hänen ulgosmalawat heiden sydämesäns/ninquin yhden mucalaisen. Ja seniälkin hän mös silmäin edesä näky olewan cuin hän sydämesä ulgosmalatan. Ninquin jos hänen sydämesäns ajatteli/ia sanoi että Jumala oli muutunut hänellä julmaxi/joca händä wihaisi ia wainoisi. Ja ninquin Josephin weliet eij tundenet händä/cosca hän cowin heitä puhutteli/mutta luulit hänen olewan yhden owdon maan HErran. Nijn se mös meille tapattu/ettei me meidän HErra Jesusta Christusta taida tuta. Sillä ristin ia tuscan aicana me toisin hänestä ajattelem cuin hän on/ia pidämme hänen yhden cowan ia angaran HErran ia Duomarin edestä/joca meitä on poishyliänyt ia eij tahdo autta meitä. Cosca nijn tapattu nijn pitä meidän rucoileman ynnä Dawidin cansa ia sanoman: Elä minua ylönanna HErra minun Jumalan / elä ole caucana minusta. Riennä HErra sinuas minun tygöni HErra minun apuni ia turwani.

Joh. 20.

Psal. 38.

IV.

Læta in tentationibus fiunt tristia.

IV. Opime/että ne iotca itzestäns owat sulotset ia lohdulitset/kändywät inhimisille mwrhen ia tuscan aican pelgoxi/ia nijstä ottawat pelgon / iotca heltä pidäisi lohduttaman. Ninquin täsä Euangeliumis seiso opetuslapsista/että cosca he cuulit/ HErran Christuxen cuollnista ylösnosnexi/nijn piti heidän sijstä iloitzeman ia riemuitzeman. Sillä se oli heillä yxi suloinen ia lohdutinen sanoma. Mutta he peliästyit sijtä/ia se iloinen sanoma/ käännyi heillä pelgoxi/ninquin he sen itze tunnustawat sanoden: Ja mutamat waimot meistä owat meitä peliättänet/ iotca warhain huomeneltan tulit haudalle/ia cuin he eij löyttänet hänen rumistans / tulit he ia sanoit/että he mös olit nähnet Engelin nägyn/jotca sanoit hänen eläwän. Cosca HErra Christus oli syndynyt Bethlehemis/oli se caikille sangen iloinen ia suloinen / ninquin Engeli sano: **Minä ilmoitan teille suuren ilon ioca tulewa on caikelle cansalle.** Mutta tämä ilo käännyi Juttaille ia Herodes cuningalle pelgoxi. Sillä cosca ne wissat miehet tulit idästä Jerusalemisn/ia kysyit sen äsken syndynen Judan Cuningan iälkin/nijn he hämmästyit ia peliästyit sen sanoman ylitze. Nijn mös Petrus teki silloin/cosca hän Herran Christuxen käskyn iälken/heitti hänen wercons apaialle/ia sai palio Caloia/nijn että he täytit caxi wenhettä. Nijn Petrus peliästyi ia hämmästyi/langeisi Jesuxen polwen juren / rucoili händä sanoden: **HErra mene pois minun tyköäni/sillä minä olen yxi syndinen inhiminen.** Nijn mös muinen hänen cumpanins/oli hämmästys päälle tullut/sen calan saalin ylitze ionga he olit saanet. Tämän caltaiset heicko luonoiset owat inhimiset/että ottawat sijtä pelgon ioca heitä pidäisi lohduttaman.

Luc. 5.

man. Ja ninquin Dawid sano/pelkäwät sijnä cusa eij yhtäkän pelco ole.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens tria membra.

SEura nyt se historia ioca on malasa tapattunut. Cusa meille on näliä Cappaleta.

I. On sijtä tilasta ionga cautta HErra Christus on tullut kylään ia hänens ilmoittanut. Josa meille on colminaiset asiat.

I. Qua occasione venerit Christus ad Emaus & se manifestaverit.

1. Ja he lähestyi kylään iohonga he menit/ ia hän teeskeli hänens edemme käymen. Ja he wadit hendä/ ia sanoit/ Ole meidän cansam/ Sillä että ehto ioutu ia päiwä on laskenut. Ja hän meni sisellä oleman heiden cansans.

Näisä sanoisi on meille colminaiset asiat.

1. Että HErra Christus teeskeli hänens/ cuin hän olisij tahtonut edemen menne. Sillä cosca hän oli käynyt heidän cansans caxi peniculma/ja puhellut/ ia se kylä iohonga opetuslapset menit/lähestyi/ja rupeisit kylään päin käymen/nijn hän teeskeli hänens edemen menemen: Ja kiusaxi näitä opetuslapsia ja heidän mieltens cortella/ ia tahto ylöshärttä sen cansa/ja tila heille anda/ että heidän pitä rucouxens cautta händä wijwyttämen ia tykönens pitämen.

2. Että opetuslapset wadeit HErran Christuxen oleman heidän cansans.

2. Discipuli rogant Christum ut apud se maneat.

Tämä watimus eij ole tapattunut ulconaisen wäen ia wäkiwallan cansa/mutta ahkeran ia nöyren rucouxen cansa/Ninquin yxi istäwä toista rucoile/ hywäin sanain cansa/nijn mös nämä owat ruotlet ia pytänet händä ky-

kään

lään cansans sanoden: Ole meidän cansam. Ja wetä-wät tähän syyn. Sillä että ehto joutu ia päiwä on laskenut. Cuin he tahdoisit sano: Tee hywin anna rucouxen sia/ia tule kylään meidän cansam/että me saisim wielä enämbi keskenem puhua. Ett sinä cuitengan taida edemmä mennä / sillä ehto ia pimiä tule päälle/ me tahdomme sinun edestäs maxa/mitä syödyxi ia juoduxi tule. Nijn suuren halun he sait hänen tygöns/hänen puhestans/ ettei he taitanet hänestä luopua.

3. *Christus exaudit praces eorum.* 3. Että hän meni sisellä oleman heidän cansans. HErra Christus anda hänens ylitzewoitta opetuslasten rucouxesta ia menesisälle heidän cansans. Ja sen cansa osotta/että hän tahto olla nisnen cansa iotca händä auxens hutawat/ia wahwan rucouxen cansa/tykönäns pytäwät pitä/ia eij heistä poiseriä.

II. *Modus manifestationis.* II. Cappale on HErran Christuxen ilmoittamisen muodosta.

Ja se tapattui cuin hän atrioitzi heidän cansans/otti hän Leiwen kijtti/mursi ia annoi helle / nijn heidän silmäns awkenit ia tunsit hänen/ia hän catotsi heidän edestäns.

Täsä Cappalesa meillä taas on colminaiset.

1. Että hän atrioitzi heidän cansans/ otti lewen kijtti/ mursi ja annoi heillä. HErra Christus sen tawan jälkin cuin hän aina atrioitzesans on pitänyt/ kijttä ensist hänen taiwalista Isäns hänen lahians edestä/ia cuin hän oli kijtänyt/mursi hän/ia jacoi opetuslapsille. Monicahdat kirioittawat/että hän on murtanut leiwen/nijn tasaisesta cuin se olisi weitzellä leicattu. Ja että HErra Chris-

Christus on palian leiwen heille andanut. Sijtä pawi hänen joucons cansa/ owat tilan ottanet wahwista heidän wäärä oppins/että yhteisellä cansallä pitä yxi Osa waiwon Sacramentis annettaman/ nimittäin leipä/ia sanowat/että Herra Christus on täsä asettanut Altarin Sacramentin ia waiwon sen yhden Osan täsä andanut. Mutta ninquin heidän muut oppins owat wäärät / nijn he mös täsä wäärin menewät. Sillä HErra Christus eij täsä asettanut Altarin Sacramenti/ioca oli io eñen asetettu sijnä yönä cosca hän petettin / cusa hän käski syödä ia juoda sanodē: Tämä on minū rumin/ia tämä on minū weren. Täsä hän eij nijn sano/mutta hän kijtti mursi ia annoi heille/ia tämä atria cuin hän täsä söij / oli yxi yhteinen atria jonga he täsä pidit / ninquin muut matcamiehet jotca matcasta tulewat.

2. Että heidän silmäns awkenit ia tunsit hänen.

2. Oculi eorum aperiuntur.

Cosca HErra Christus sen tawan iälken cuin he ennen aina oli pitänyt mursi leiwän / nijn heidän silmäns aukenit ia tunsit hänen / hänen kyttämisestensä cosa he atrioitzit/että hän kijtti/ mursi ia annoi opetuslapsillens. Sillä jocu mwu matcamies eij olisi sitä taitanut tehdä eikä nijn murta leipä cuin hän.

3. Että hän catoisi heidän edestäns.

3. Christus ex conspectu eorum euanescit.

Græcan textis seiso / että hän äkistä catoisi heidän silmäins edestä pois/nijn ettei he taitanet händä enämbi nähde/eij nijn että hän meni ulgoshuonesta pois heidän tykönsä. Sillä eij Euangelista sitä sano/mutta että hän catoisi pois heidän silmäins edestä/ia oli cuitengin huonesa heidän tykönäns.

III. *Dialogismus Discipulorum.*

III. On näinen cahden opetuslasten puhesta / iälken HErran Christuxen poiscatomisen.

Ja he sanoit käskenens: eikö meidän sydämen meissä palanut / cosca hän tiellä meitä puhutteli / ia awaisi meille kirioituxet?

Täsä nyt tapattu suuri muutos näinen opetuslasten cansa. Ennen cuin HErra Christus tule heidän tygöns / ia puhutteli heitä / olt heidän sydämens sangen kylmä täynä murhetta ia surua. Mutta sijtä cuin hän puhui heidän cansans / ia awaisi heille kirioituxet / ia atrioitzi heidän cansans / tuli heidän sydämens lämbymäxi ia palawaxi. Nijn woimaliset olit HErran Christuxen sanat / että se lämmitti heidän kylmän sydämens / ia caicken kylmyden / murhen ia pelgon sijtä poisaioi.

IV. *Reditus eorum Ierusolymam.*

IV. On opetuslasten palauxesta Jerusoliman Emauxesta / sijttä cuin he HErran Christuxen tunsit.

Ja he ylösnousit samalla hetkellä ia palaisit Jerusalemin: Ja he löysit ne caxitoistakymmendä cootut / ia ne iotca nijnen cansa olit / iotca sanoit: HErra on totisesta ylösnosnut / ia ilmaunsi Simonille. Ja he iuttelit mitä tiellä tapatut / ia cuinga hän heildä tuttu oli / sijtä leiwen murtamisesta.

Täsä P. Lucas colmenaiset edespane.

1. Että he palaisit Jerusalemin iällens. Sillä eij he sijttä cauwan wiwytellyt / cuin he tunsit HERRan Christuxen / ia tiesit että hän oli ylösnosnut cuolluista / Mutta nousit samalla hetkelle ylös suuren ilon cansa iuo-

xit

xit Jerusalemin lääpi yötä / ilmoittaman nijlle muille opetuslapsille / mitä he olit nähnet ia cuullet.

2. Että he löysit ne caxitoistakymmendä coosa / ia ne jotca nijnen cansa olit / sekä opetuslapset / että waimot / Sillä eij he wielä cuhungan ollet hajoneet / mutta olit coosa suliettuin owein tacana / Judasten pelgon tähden. Ja cosca nämä caxi opetuslasta tulit heidän tygöns ilmoittaman / että HErra Christus oli cuolluista ylösnosnut. Nijn ne jotca Jerusalemisa olit coosa / ennätit heitä / ia ennen cuin he sait heille ilmoitta sitä mitä he olit nähnet ia cuullet / nijn ne muut rupeisit heille cohta sanoman / että HErra oli totisesta cuolluista ylösnosnut / ia nähty Simon Pietarilda. Ja Simon ilman epälemätä on cohta heille jutellut cuinga HErra oli hänelle itzens ilmoittanut. Ja nijn ne jotca muita tulit lohduttaman / sawat itze täsä lohdutoxen. Mutta millä hetkellä ia stundilla pääsiäis päiwänä / Herra Christus on nähty Simonilda eij Euangelista sijtä kirioita / mutta sano waiwon / että hän on nähty häneldä. P. Pawali mös Corintherein tygö sijtä Kirioitta / cusa hän sano : Että Christus on ylösnosnut cuolluista kiriotuxen jälken ia nähty Cephalta / se on / Simon Petarilta / joca cutzuttin Cephas. 1. Cor. 15.

3. Että nämä caxi opetuslasta jotca palaisit Jerusolyman juttelit nijlle muille jällens / mitä tiellä oli tapattunut / cuinga hän tuli tiellä heidän tygöns / ia puhui heille Mosexesta ia Prophetistä / ia tulkitzi heille caicki kiriotuxet jotca hänestä kiriotetut olit / ia cuinga hän heille tuttu oli / leiwē murtamisen cautta / joca tapatui Emauxes a-

trialle/ia nijn tulit molemin puolin wahwistetuxi uscosa/ ia caicki ilolla ia riemulla täytettin.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Osasta.

I. Opeme/ cuinga HErra Christus toisinans teeskele/ ninquin hän tahdoisi meidän ohitzem käydä/ nijnquin hän meitä eij näkisi eikä tundisi/ lijatekin silloin cosca me olema ristin ia murhen alla/ ia me eij yhtäkän apua/ lohdutosta eikä helpo tunne: Silloin hän näky meidän mielestäm ninquin owto eli wieras/ ioca meidän ohitzem käypi / ia eij tahdo meitä puhutella. Ninquin sijtä Prophetan Jeremian tykönä seiso: Ierem. 34. Sinä olet Israelin lohdutos ia yxi auttaja häädäsä/ mixi sinä asetat sinus ninquin sinä olisit yxi wieras maalle/ ia ninquin yxi owto/ ioca eij enämbi cuin yhden yön sijnä lepäpi/ mixi sijnä pidät sinus ninquin jocu epälyxes on/ ninquin yxi joca eij autta taida/ sinä olet cuitengin meidän seasam HERRA/ ia me nimitetän sinun nimes sälken/ älä meitä ylönanna. Esimerki on täsä Euangeliumisa/ cuinga Herra Christus teeskeli hänen opetuslastensa edes/ cuin hän olis tahtonut edemä käydä ia heistä poiserittä. Nijn mös hän teki sen Cananean waimon cansa/ Matth. 15. joca rucoili händä / tyttärens edestä / käwi hänen ohitzens eij hän ollut näkewänens / eikä culewanans händä. Nijn hän wielä nyt teke että cosca me ristin ia waiwoinkäymisen alla olema / nijn hän teeskele / cuin hän tahdoisi meidän ohitzem käydä / ia hän meitä eikä näkisi eikä culisi / ia sen cansa hän tahto coetella meidän uscon / cuinga wahwat me olemma uscosa ia rucouxesa. Hän teeskelä

hänens

hänens meidän ohitze käymän / ia cuitengin tahto olla meidän tykönäm / ninquin hän mös tahdoi olla nijnen cahden opetuslasten tykönä Emauxes / waicka hän heidän mielestäns oli heistä ercanewans. Hän teeskele ninquin eij hän meitä cuulisi eikä näkisi / ia cuitengin tahto cuulla ia autta meitä / ninquin cuuli Cananean woimon rucouxen / ia paransi hänen tyttärens. Sentähden eij pidä meidän wäsymän ristin alla / waicka Jumala näky wijpywän / ia on meidän mielestäm ninquin hän eij tahdoisi meitä cuulla eikä autta. Ja sitä enämmin cuin hän wypi / sitä enää meidän pitä rucoileman / ia sanoman näinen opetuslastein cansa: Ole meidän cansam HErra / Sille Ehto joutu ia päiwä ombi laskenut. Älä meistä eri / älä meitä ylenanna / mutta ole meidän tykönän sekä nyt että cuoleman hetkellä: Vespera jam venit, nobiscum Christe maneto &c. Se on:

Päiwä edesjoutunut /
Ja auringo alaskenut /
Ole HErra meidän cansam /
Ja pysy meidän seurasam.

II. Opime täsä / Jumalan P. sanan woimasta ia wäestä / ettei se ikänäns ilman hädelmätä ole / Mutta waicutta inhimisen sydämesä Jumalan oickian tunnon ia wahwan uscon hänen pääliens / lämmittä inhimisten kylmät sydämet ia teke sen palawaxi. Sillä cosca inhiminen cuule wisusti Jumalan sanan / ia kätke sen / nijn se käypi hänen mieläns ia sydämens läpitze / ia waicutta oikian uscon ia autuuden. Ninquin P. Pawali sen todista Romarin tygö sanoden: Euangelium on Jumalan woima caikilla nijllä / jotca uscowat / autuudexi.

2. Discimus Verbum Dei operare in hominibus fidem & notitiam Dei.

Rom. 3.

Heb.4. Ja Epistolas Hebreerin tykönä seiso: Jumalan sana on eläwä ia woimalinē/ia teräwämbi cuin socu caxiteroinen miecka/ ia käypi läpitze / sijhen asti cuin se eroittapi Sielun ia Hengen / ytimen ia luun/ ia on duomari ylitzen aiatoxen ia sydämen aigotuxen. Esimerki on täsä Euangeliumis / Sillä cosca nämä caxi opetuslasta cuulit HErran Christuxen puhen tiellä/cuin hän sarnaisi heidän edäsens Mosexesta ia Prophetistä / ia ulgostoimitti heillä caicki kirioituxet. Nijn heidän sydämens paloi heissä ninquin he itze tunnustit sanoden: **Eikö meidän sydämen meissä palanut / cosca hän tiellä meitä puhuttuli/ ia awaisi meille kirioituxet?**
Act.2. Nijn mös se tapatui silloin cosca P. Apostoli Petari piti sen ensimeisen sarnan heluntain päiwän päälle sijttä cuin hän oli saanut sen P. Hengen / näkywäisellä muodolla: Nijn se käwi heidäns sydämens läpitze iotca sen cuulit/ia sanoit: **Tee miehet ia weliet mitä meidän pitä tekemän.** Ja cosca Petrus käski heidän tähdä paranost ia anda heitäns casta / nijn he cohta añoit heitäns casta. Ja oli joucko colmetuhatta. Ja nijn wäkewä ia woimalinen oli Jumalan sana P. Petarin suusa. Nijn se wielä nyt iota hetki woimalinen inhimisten sydämisä on/iotca sen cwlewat/wastanottawat ia sydämehens kätkewät.

3. Fidem non esse otiosam Gal.5.

III. Opime/mitä yxi oikia usco mattan saatta/ nimittäin/cij se ole ioutilas/ mutta waicutta caicki hywät lahiat / iotca owat uscon hedelmät. Ninquin P. Pawali sano: Usco waicutta rackauden. Ninquin me täsä näeme näissä cahdesa opetuslapses että cosca he olit HErran Christuxen sarnan cautta/ tullet HERRAN

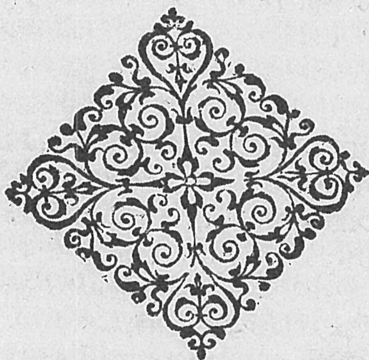
Christuxen oikian tundon / ia wahwistetut oikian uscon / nijn se usco eij ollut heissä joutelias / mutta waicutti heissä cohta rackauden / nijn että he sitä ilmetystä / cuin heillä tapatui HErran Christuxen ylösnousemisesta / eij taitanet pitä sala tykönens / mutta cohta juoxit Jerusalemin muinen opetuslastein tygö / jotca he tiesit olewan murhesa ia pelgosa / heille sitä julgistaman ia heitä sen cansa lohduttaman ia wahwistaman / että Christus oli ylösnosnut cuolluista. Ja tämän caltainen usco pitä caickisa oleman / nimittein / yxi eläwä usco / joca waicutta rackaudē cautta. Meidän pitä palweleman toinen toistan rackaudesa ylösojendaman ia lohduttaman nijtä heiccomielisiä / wahwistaman heitä oikian uscon.

IV. Opime mös täsä / meidän HErran Christuxen ylösnousemisesta / ia on meille täsä wahwa todistos senpäälle / että hän on totisesta ylesnosnut cuolluista. Sille nämä caxi ia caicki muut Opetulapset ia Apostolit jotca owat hänen nähnet / todistawat että hän on cuolluista ylösnosnut colmanden päiwän. Ninquin P. Petar sitä puhu ia sano Apostolitten tegos: Me olemma todistaiat caickin nihin mitä hän on tehnyt Judean maalla ia Jerusolymis. Sen he tapoit ia ripustit puun päälle / jonga Jumala on nyt ylös herättänyt colmandena päiwän / ia on andanut hänens ilmoitetta / eij caikille cansalle / mutta meille / jotca Jumala ennen todistaiaxi oli ulgos walinut / me jotca söime ia joime hänen cansans sijttä cuin hän oli ylösnosnut cuolluista. Nijn mös ne monet ilmestyxet cuin owat tapattunet iälken HErran Christuxen ylösnousemisen todistawat että

4. *Christum verißimè ex mortuis resurrexisse.*

Act. 10.

hän on cuolluista ylösnosnut. Joista P. Pawali kirioitta
1. Cor. 15. Corinth. tygö sanoden: Christus on ylösnosnut cuolluista / kirioituxen jälken / ia on nähty Cephaselda / ia sitte nijlde Cadhelda toistakymmeneldä / Seniälkin hän nächtijn enämäldä cuin Widheldä sadhalda Weljeldä yhdellä haualla / Joista monda wielä nyt elewät / Mutta mutomat owat poisnuccuneet. Sitälehin hän nechtijn Jacobilda / Ja sen päreftä caikilda Apostoleilda. Wimeiseldä caickein jälkinnä / ombi mös minulda nächty ninquin yhdeldä keskensyndyneldä. Näme todistoxet pitä meidän mielem paneman ia muistaman / Ja nijnen cansa wahwistaman meidän uscon HERRAN Christuxen ylösnousemisesta.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas 24. Lugus.

SOsca he nyt näistä puhuit / seisoi itze IEsus heidän keskelläns / ia sanoi heille: Rauha olcon teille. Nijn he hämmästyit ia pelkäisit / luulit / hengen näkewäns. Ia hän sanoi heille: Mitä te nijn pelkätte / ia mixi / sencaltaiset ajatoxet astuuat teidän sydämeen? Catzocat minun käsiäni ia jalcoiani / että minä se itze olen: Ruwetcat minuun ia caczocat / Sillä ettei hengellä ole liha / eikä luita / ninquin te näette minulla olewan. Ia cuin hän nämä sanoi / osotti hän heille kätens ia jalcans.

Mutta cosca he eij wielä usconet ilon tähden / waan ihmettelit / sanoi hän heille: Ongo teillä mitäkän täsä syötäwätä? Ja he panit hänen eteens Cappalen paistettua calaa / ia iotakin kimalaisen hunajata. Ja hän otti sen / ia söi heidän nähdens. Nijn sanoi / hän heille: Nämä owat ne sanat / iotca minä puhuin teille / cosca minä wielä teidän cansan olin / Sillä että caicki piti täytettämän / mitä kirioitettu on Mosexen laisa / ia Prophetisä / ia Psalmeisa minusta. Silloin hän awaist heidän ymmärryxens / että heidē piti ymmertämē kirioituxet / ia sanoi heille: Nijn on kirioitettu ia näin tuli Christuxen kärsiä / ia ylösnouseman cuolluista colmandena päiwänä / ia saarnattaman hänen nimens parannusta / ia syndein andexi andamista caickisa Cansoisa / ruweten Jerusalemista.

Exordium à dicto Pauli. 2. Tim. 2.

APostoli P. Pawali sano Timotheuxen tygö: Muista Iesuxen Christuxen päälle / ioca on ylösnosnut cuolluista Dawidin siemenest minun Euangeliumini jälken. Joilla sanoilla hän manna hänen Opetuslastans Timotheusta / ettei hänen pitä-

nyt

nyt unhottaman HErra JEsusta Christusta / ia hänen ylesnousemistans / mutta aina sitä mielesäns pitämän / muistaman ia hänen päälens ajatteleman. Tämä P. Pawalin manaus / on tosin meille caikille tarpelinen: Sillä inhimisen järki eij taida käsittä HErran Christuxen ylösnousemista cuolluista / ninquin me ndeme ia cueleme hänen opetuslapsistans / cuinga heicot he owat ollet / ettei he ole tahtonet usco / sitä että hän oli ylösnosnut cuolluista. Ja waicka hän osotti hänens / ia ilmoitti itzens heille / puhui mös heidän cansans / eij he sijttäkän tahtonet usco / mutta luulit näkewäns Hengen / silloin cosca hän tuli heidän tygöns / sulicttuin owein läpitze / ia seisoi heidän keskelläns. Ja eiläses saarnasa te cuulitta / cuinga heicot ne caxi opetuslasta olit uscosa / jotca menit Jerusalemista Emauxeen / että cosca HErra Christus tuli heidän tygöns tiellä / ia puhui heidän cansans / pidit he hänen / yhden owdon matcamiehen edestä / ia eij taitanet tuta händä / sentähden ettei he usconet händä cuolluista ylesnosnen / ninquin heille sanottin / nijltä jotca hänen olit nähnet / sille he luulit hänen haudasa wielä cuolluna macawan. Sentähden HErra Christus usein hänens ilmoitti heille / osotti heille hänen kätens ia jalcans / söy heidän nähdens / ninquin täsä Euangeliumis seiso / ia muistutti heille mitä hän ennen oli puhunut / että caicki pitä täyttämän / mitä kirjoitettu on Mosexen laisa / Prophetisä ia Psalmeisa hänestä / ia sanoi: Näin on kirjoitettu ia nijn piti Christuxen kärsimän / ia ylesnouseman cuolluista colmandena päiwänä / ia saarnattaman hänen nimens parannusta ia syndein andaxiandamusta. Ja että täsä meidän HEr- Rom. 10.

 ran

ran Jesuxen Christuxen cunnialisesa ylösnousemisesa cuolluista / seiso caicki meidän autuudem ia terweydem: Sentähden tule meidän hänen ylösnousemisens Historian wisusti cuulla / ia ne ilmestyxet / jotca owat tapattunet / hänen ylösnousemisens jälken / mielen panna ia muista / ia meidän uscom sen cansa wahwista.

Ja yhten sopipi tämä Euangeliumi sen wijdenen Uscon Cappalen cansa / cusa me tunnustam / että meidän HErra Christus / on Colmandena päiwänä ylösnosnut cuolluista, Ja sen toisen rucouxen cansa / Isä meidän rucouxes: Sillä tämä Euangelium opetta meille / että HErra Christus on tullut hänen opetuslastens tygö / ia wielä nyt jocapäiwä meidän tygöm tule / cosca hän anda saarnata paranosta ia syndein andexi andamusta hänen Nimeens.

Propositio bimembris.

Tämä Euangeliumi jactan cahten osan.

I. On HErran Christuxen tulemisesta / suliettuin owem läpitze hänen opetuslastens tygö.

II. On sijtä saarnasta / jonga hän on pitänyt opetuslastens edesä / Mosexesta / Prophetista ia Psalmeista hänen ylösnousemisestans.

Explicatio Analytica primæ partis continens tria præcipua membra:

Ensimäinen Osa.

NJin palio cuin tähän ensimäisen osaan tule / on täsä colme erinomaista Cappaletta.

I. Ingressus Christi ad discipulos.

I. On HErran Christuxen sisälle tulemisesta opetuslastens tygö.

Cosca he nyt näistä puhuit / seisoi Jesus

Heidän

heidän keskelläns/ ia sanoi heille: Rauha olcon teille.

Näisä sanoisa P. Lucas meille cahtalaiset asiat edespane.

1. On sijtä ajasta/ cosca HErra Christus on tullut heidän tygöns/ nimittäin/ silloin cosca he hänestä puhuit. Ja wijsapi P. Lucas meitä tacaperin sijhen Historiaan cuin eilen sarnattin/ cusa te cuulitta/ cuinga ne caxi opetuslasta/ sittä cuin heidän silmäns awkenit/ ia he tunsit HErran Christuxen/ ylösnousit samalla hetkellä ia palaisit Jerusalemin/ ia löysit ne yxitoistakymmendä cootut/ ia ne jotca nijnen cansa olit/ iotca sanoit: HErra on totisesta ylösnosnut/ ia nähty Simonilda. Ja cuinga nämä caxi opetuslasta iotca Emauxesta palaisit/ heille sällens juttelit/ mitä tiellä tapahtunut oli/ ia että hän oli heildä tuttu leiwän mürtamisesta. Tästä puhesta P. Lucas täsä kirioitta/ ia sano: Että samalla hetkellä/ cosca he näistä puhuit/ seisoi Jesus heidän keskelläns. P. Johannes kirioitta että ehtona samana Sabbatin päiwänä/ cosca owet olit sulietut cusa opetuslapset olit cootut/ Juudasten pelgon tähden/ tuli Jesus ia seisoi heidän keskelläns. Molemat Euangelistat sekä P. Lucas/ että P. Johannes/ sanowat että Jesus on tullut ia seisonut heidän keskelläns. Mutta eij cuitengan sijtä kirioita/ cuinga hän on tullut/ mutta että hän seisoi heidän keskelläns/ andawat sen cansa tietä/ että hän on äkistä tullut/ nijn ettei händä nähnet/ ennen cuin hän seisoi heidän keskelläns. Sillä hänen pyhä ruumins oli nijn kircastettu/ että/ eikä owet/ eikä seinät/ eikä kiwet taitanut händä estä. Ninquin mös se suuri kiwi/ joca hänen hautans

I. Circumstantia est temporis.

Joh. 20.

 owella

owella oli wieritetty / eij tainanut estä hänen ylösnousemistans.

2. 2. On terwetys / iolla HErra Christus terwettä hänen opetuslapsians.

Annunciatio pacis.

Ja sanoi heille / Rauha olcon teille.

Nämä sanat osottawat / cuinga suloisesta hän heitä puhutteli / eij hän soimanut heille sitä / että he olit hänen pettänet / tuscan ia hädän aicana hänen ylönandanet / ninquin hän oikiuden cansa olisi taitanut tehdä / ia sano: Te oletta minun pettänet / Sillä te lupaisitte pitä minun cansani / ia käydä cuoleman minun cansani. Mutta cosca hätä päälle tuli / nijn te caicki pakenitte pois / ia jätittä minun yxinäni / wiholisten käsijn. Nyt minä tahdon maxa teille sen jällens ia costa. Mutta hän eij sitä tee / mutta suloisesta heitä puhuttele / lohdutta heitä / ia toiwotta heille rauhaa / sanoden: Rauha olcon teille. Ja anda sen cansa tietä / mitä hän oli hänen ylösnousemisens cansa heille ansanut ia matcansaattanut / nimittäin / yhden wahwan ia seisowaisen rauhan / Jumalan ia inhimisten wälillä ia julgista heille / hänen armons ia laupiudens / ia tämän saman hengelisen rauhan / sillä hän on rauhan Herra ia rauhan tekiä / ninquin Esaias Propheta hänen cutzu. Ja waicka meille täsä mailmasa on alinomainen suru / perkelen / tämän mailman / ia meidän oman lihan cansa / nijn cuitengin meille on rauha Jumalan cansa / tämän saman rauhan HErran / Jesuxen Christuxen cautta.

Esa. 9. *Job. 7.* *Rom. 5.*

II. II. Cappale / on opetuslasten pelgosta / cosca he näit HErran Christuxen seisowan heidän keskelläns. P. Lucas kirioitta sen täsä cahdella muoto.

Consternatio Discipulorum.

1. Sano hän että he peliästyit.

Niin he hämmästyit ia pelkäisit.

Græcan textis seiso se sana πτοηθέντες ioca merkitze/että he sangen suuresta owat peliästynet/ ia wapistos oli heidän päällens tullut/sijtä että he näit HErran Christuxen äkistä seisowan heidän keskelläns/ ninquin ne/ joinen päälle jotakin tapaturmasta ia tietämätä tule. Ja tämä pelco tuli heidän päällens/ ensistä sijtä/ että heidän Mestarins oli niin surkiasta ia cauhiasta Juuttain canssalda tapettu ia surmattu. Sitälikin sentähden/että he pelkäisit Juutaita/että heidän pitä niin surmaman heitä/ ninquin he olit surmanet heidän Mestarins. Ja wijmein sentähden/että heidän omatundonsa heitä waiwaisi/ sillä he olit heidän Mestarins ylönandanet/ia poispaennet/ cosca hän kisni otettin.

2. Että he luulit Hengen näkewäns.

2. Existamant se spiritum videre.

He olit niin peliästöxes/ettei he taitanet tuta HErra Christusta/ mutta luulit hänen olewan yhden hengen eli kyypelin/joca oli tullut heitä peliättämän. Ja waicka hän suloisesta puhutteli ia terwetti heitä/ cuitengin heillä oli niin suuri pelco/ettei he sittäkän taitanet tuta händä. Niin heicot nämät opetuslapset owat ollet/ettei he taitanet sitä usco että Christus oli cuolluista ylösnosnut/ia cuitengin sensaman päiwän päälle oli hänens ilmoittanut Marialle Magdalenalle/ia nijlle muille waimoille jotca haudan tyköä palaisit. Item: P. Petarille ia nijlle cahdelle jotca Emauxeen menit ia puhuit tiellä keskenäns.

III. On nijstä todistoxista/ joilla HErra Christus täsä osotta ia todista hänen ylösnousemisens/ia wetä tähän colme todistosta että hän oli ylösnosnut cuolluista.

III. Testimonia resurrectionis Christi.

1. Hän

1. Testimonium ex alloquio Christi.

1. Hån todista sen/ hånen puhens cansa.

Ja hån sanoi heille/ mitå te niin pelkåtte? ia mixi sencaltaiset aiatoxet tulewat teidån sydåmijn?

Consolatio mixta cum objurgatione.

Tåmån puhen ia nåinen sanain cansa/ hån tahto wetå heitå sijtå wååråstå luulosta ia epåuscosta/ ia osotta ettei hån jocu hengi/ ninquin he ajattelit. Sillå että sencaltaiset henget peliåttåwåt inhimisiå/ mutta hån eij tullut peliåttåmån heitå/ waan lohduttaman/ ia wahwistaman heitå oikian uscoon. Cuin hån olisi tahtonut sano: Te minun rackat opetuslapseni ålkåt peliåtkö/ en minå ole jocu hengi eli kyöpeli/ joca peliåttå inhimisiå/ cuin te wåårin minusta luuletta. Mutta minå olen se sama Christus teidån Mestarin joca ennen colme påiwå ristinnaulittin ia haudattin/ ia nyt olen jållens cuolemasta ylösnosnut/ sillå cuolema eij taitanut pitå minua.

2. Ostensio manuum & pedum.

2. Hånen ruumins ia jåsenittens osottamisen cansa.

Catzocat minun kåsiåni ia jalcojani/ että minå se itze olen/ ruwetcat minuhun ia catzocat/ sillå ettei Hengellå ole lihaa eikå luita/ ninquin te nåette minulla olewan/ ja cuin hån nåmåt sanoi/ osotti hån heille kåtens ia jalcans.

Ja tahto nijn palio sano: Awacat teidån silmånne ia catzocat minun kåsiåni ia jalcojani/ nijn te nåette etten minå ole hengi/ sillå hengellå eij ole ruumista/ eikå kåttå/ eikå jalca/ ninquin te nåette minulla olewan/ ia sentåhden pangat pojes ne turhat ajatoxet teidån sydåmistån.

3. Ulconaisen syömisen cansa. 3. Externa manducatio.

Mutta cosca eij he wielä usconet ilon tähden waan ihmettelit/sanoi hän heille: Ongo teillä mitäkän syötäwätä? Ja he panit hänen eteens Cappalen paistettua calaa/ia sotakin kimalaisen hunaiata/ia hän otti sen/ia söi heidän nähdens.

Meidän HErra Christus sekä puhen että työn cansa osotta/ettei hän olle jocu hengi/ninquin he luulit/Mutta että hän oli se sama joca ristinnaulittin ia haudattin/ia jällens oli cuolluista ylösnosnut. Ja ettei heidän pitänyt sitä enämbi epälemän niin hän söy heidän nähdens. Tätä syömistä P. Petari muistutti silloin cosca hän saarnaisi Corneliuxen huonesa sanoden: Me jotca söime ia joime hänen cansans/sittä cuin hän cuolluista oli ylösnosnut. Act. 10. Waicka HErra Christus eij sillen ruoca/jälken hänen ylösnousemisens tarwinut/cuitengin hän sen teki opetuxiastens tähden/ettei heidän pitänyt epälemän/mutta uscoman että hän oli cuolluista ylösnosnut. Augustin⁹ sano: Comedit Christ⁹ post resurrectionē non necessitate, sed ut ostenderet corporis veritatem. Se on: Christus söy hänen ylösnousemisens jälken/eij sentähden/että hän sitä tarwitzi/mutta että hän sen cautta osotais hänen ruumins totuden. Loci communes primæ partis.

Opetuxet ensimeisestä Osasta.

I. Discimus nullam creaturam posse impedire Christi præsentiam.

I. Opeme/ettei mitäkän ole/joca taita estä meidän HErra Christusta Jesusta/eikä kiwät/eikä seinät/eikä lucut/eikä owet/Mutta

hän taita mennä cuhunga hän tahto/ia olla cusa hän tahto/ hänen pyhän ruuminsa cansa ilman mitäkän estettä. Ninquin meille tähän on esimercki/ että hän on tullut hänen opetuslastens tygö/ia seisoi heidän seasans/cosca owet olit suljetut/ eikä sitä tarwinut että jocu piti awaman owen hänen eteens. Ja cosca hän ylösnousi cuolluista/ nijn se kiwi joca haudan owelle oli wieritetty / eij taitanut händä estä / eikä hänen ylösnousemistans / Mutta hän nousi ylös haudasta/eikä tarwinut että jocu piti sen kiwen wierittämän pois haudan owelda. Nijn hän wielä nyt taita tulla meidän tygöm/ ia olla meidän tykönäm/ waicka cuinga monen owen ia seinän tacana me olisim. Ja waicka me olisim wuoren sisällä/nijn taita hän sinne tulla meidän tygöm/ia eij mikään taida händä estä. Hän taita tulla meidän huonesem meidän tygöm/waicka cuinga owet olisit suljetut/cosca me händä rucolem ia auxem hwdam / händä mainitzem ia hänestä puhuma/nijnquin Psalmis seiso: HErra on caickein nijnen tykönä jotca händä auxi huutawat. Ja HErra Christus itze sano: Catzo minä tahdon olla teidän tykönän

Matth. 28 jocapäiwä mailman loppun asti. Ja waicka HErra Christus eij ole meidän tykönäm näkywäisellä muodolla/ninquin hän oli opetuslastens tykönä/eikä osota hänen käsiäns ia jalcojans / ninquin hän ne osotti heille. Nijn cuitengin hän on meidän tykönäm näkymättömällä ia käsittämättömällä muodolla/hänen lupauxens jälken/ sillä näkywäisellä muodolla eij hän tahdo olla/ eikä anna itzens nähdä / ennen cuin hän tule wijmeisnä päiwänä/ duomitzeman eläwitä ia cuolluita/silloin caicki silmät pitä hänen näkemän/ia nekin jotca händä owat pistänet.

Tätä tule meidän tietä ia oppia nijtä wääriä opettaita Calwenisterita wastan/jotca sanowat ia opettawat / ettei HErra Christus ole täsä maasa meidän tykönäm / cikä Altarin Sacramentisä hänen inhimisen luononsa puolesta/ mutta ylhällä taiwasa. Sentähden/ettei he taida händä nähdä ruumillisten silmäins cansa / ia sanowat: Jos hän olisi täällä/ nijn hän osotaisi hänen ruumins/ jalcansa ia kätensä/ ninquin hän osotti hänen opetuslapsillens. Mutta meidän pitä tietämän/ että se cuin hän osotti kätens ia jalcans heille / sen hän teki hänen omasta hywästä ehdostansa ia woimastansa / senpäälle että hänen opetuslapsens jotca epälit hänen ylösnousemisestans/ piti sitä paremin uscoman/että hän oli cuolluista ylösnosnut. Mutta nyt on HErran Christuxen ylösnousemus/monen todistoxen cansa nijn wahwistettu/ ettei hän sillen tarwitze osottaman hänen käsiäns ia jalcojans. Ja olisi hän taitanut silloin näkymättömällä muodolla heidän keskellänsä seiso/ ios hän olisi tahtonut / ninquin hän Emauxes atrioitzesans opetuslastens cansa/tuli näkymättömäxi / cosca hän catois pois heidän silmäins edestä/ Mutta hän tahdoi hänens osotta heille/senpäälle/että he uscoisit hänen cuolemasta ylösnosnexi.

II. Että opetuslapset peliästyit ia luulit Hengen näkewäns/sijtä me opim inhimisen luonon heickoudesta/ että cosca hän on murhesa ia pelgosa/nijn hän caicki mitä hän cuule eli näke/ pahemin päin muista ia aiattele / pelkä ia wapise. Cosca hän näke puut metzäs / nijn hän nijtä pelkä ia on hänen mielestäns/ninquin yhdet sotamiehet täysisä aselsa/ iotca hänen tahtowat kijni otta. Jos hän cuule yhden lehden metzäsä capisewan / eli yhden hijren

21 *De imbecillitate naturæ humanæ, quæ tempore crucis omnia in deteriorem partem rapit.*

juoxewan permannolla/nijn hän cohta pelkä/ia luule pahan Hengen/eli kyöpelin sijnä olewan. Ninquin opetuslapset teit/cosca he näit Jesuxen seisowan heidän keskelläns/luulit he näkewäns yhden Hengen/ nijn olit heidän silmäns pelgon ia wapistoxen tähden peitetyt/ ettei he taitannet nijnen cansa oikein nähdä / ninquin hän oli / mutta pidit hänen yhden hengen eli kyöpelin edestä / joca heitä oli tullut peliättämän. Ja tämä on yxi erinomainen perkelen juoni ia Mestarin Cappale/ että hän maala HErran Christuxen/inhimisten silmäin edesä ninquin yhden kyöpelin/yhden wihamiehen/ia ninquin yhden cowan ia angaran Duomarin /ioca meitä tahto rangaista. Itzens hän teke walkeuden Engelixi ia yhdexi auttajaxi / joca taita autta tuscasa ia hädäsä/hunaiasta hän taita tehdä yhden carwan sapen / ia taas sitä wastan sapesta hän tekä hunajan. Cosca Maria Magdalena näki HErran Christuxen yrttitarhasa / nijn hän maalaisi hänen eteensä ninquin hän olisi ollut yxi yrttitarhan Mestari. Cosca HERRA Christus tuli tiellä nijnen cahden opetuslasten tygö / nijn hän oli heidän silmäins edesä ninquin yxi maatcamies. Cosca hän meren päälle käwi/ nijn hän oli opetuslasten silmäin edesä ninquin yxi kyöpeli. Näitä se rietas hengi Perkele matcan saatta/ ia pyytä inhimisiä sen cautta wetä oikiasta uscosta / epäuscon / ia wäärän luulon. Nijn hän wielä nyt pyytä pettä inhimisiä monella muoto / osottele ia maala heidän silmäins eteen moninaiset kyöpelit. Ja itzens mös ulgosmala monella muotto / hän osotta hänens nijnen cuolluitten inhimisten muodolla ia hahmolla/ ia tahto sen cansa wietellä inhimisiä ia saatta sijhen luulon/että ne cuolluet käy-

wät jällens / ia sentähden piditäisin heidän wiestäns sielun messuia / ninquin Pawin opin aicana tapahtui. Mutta sitä wastan ombi meillä todistoxet pyhäsä Raamatusa / ettei ne cuollet jotca owat tästä mailmasta yxi kerta pois nuckunet / tule tänne jällens Ninquin Salomonin saarna kirias seiso: Että nijlle cuolluille eij ole yhtäkän osaa mailmasa/caikisa nijsä cuin awringon alla tapattu. Sillä ruumis macaa ia lepää haudasa. Sentähden mös Dawid Cuningas sanoi/ hänen poiastans sittä cuin hän cuollut oli: Eij hän tule jällens minun tygöni/mutta minä menen hänen tygöns. Ja Chrysostomus sano: Eij ole ne cuolluet eli cuollutten sielut / jotca näkywät / mutta se ruma hengi Perkele / jotca heidän hahmosans itzens osottelewat. Mutta se cuin seisö kirioitettu Samuelin kirias/ Että Samuel Propheta nägyi maasta ylösnousewam/yhden noidan waimon nostuuden cautta ia puhui Saulin cansa / eij se ollut Samuel Propheta / mutta Perkele näytti itzens Samuelin hahmosa. Sentähden eij pidä yxikän Christitty inhiminen andaman itzens wietellä/ sildä pahalda Hengeldä / joca on yxi mestari tuhanen constin / ia tahto meitä aina wietellä ia petlättele/sekä yhdellä että toisella muodolla. Ja cosca hän ulgos maala meidän HErran Christuxen toisin cuin hän on / nijn pitä meidän turwaman Jumalan pyhän sanaan joca meille oikein hänen osotta / että hän on laupias ia armolinen HERRA/caickia syndisiä wastan/jotca heidäns parandawat / ia oikian uscon cansa pakenewat hänen tygöns. Ja cosca hän nijnen cuollutten hahmosa hänens osottele / nijn eij pidä meidän sitä uscoman/

Eccl. 9.

2. Sam. 18

1. Sam. 28.

mutta tietämän ettei se ole muu cuin Perkele / joca Jumalan sallimisen cautta / nijnen cuolluitten hahmosa käypi.

3. Christus morte & resurrectione sua pacem nobis acquisivit.

III. Opime täsä / mitä HERRA Christus on meille ansainut hänen pijnans / cuolemans ia ylösnousemisens cautta / nimittäin / Rauhan Jumalan ia inhimisten wälillä / Ninquin Esaias Propheta kirjoitta: Rangastos macapi hänē päälläns / että meille pitä rauha oleman. Tämän rauhan toiwotta hän opetuslapsillens sanoden: Rauha olcon teille. Ja P. Johannexen tykönä sano hän: Rauhan minä jätän teille / minun rauhani minä annan teille / En minä anna teille ninquin mailma andapi. Tästä Rauhasta mös P. Pawali kirjoitta Romarein tygö sanoden: Että me nyt sijs olema wanhurscautetut uscon cautta / nijn meillä ombi rauha Jumalan cansa / meidän HErran Jesuxen Christuxen cautta / jonga läpitze meille mös ombi yxi tygö käymis uscosa tähän armohon / jonga sisällä me seisoma ia kerscama meitäm toiwosta / joca meillä ombi sijtä Cunniasta / cuin Jumala meille andapi. Tämän Rauhan itze HErra JEsus Christus / rauhan HErra / on ansainut hänen pijnans ia cuolemans cautta / eij waiwoin hänen opetuslapsillens / mutta mös meille caikille. Ja tämän saman Rauhan hän Euangeliumin cautta meille ulgos jacapi / anda ia omista. Ja caicki ne jotca sen rauhan oikian uscon cansa käsittäwät ia wastan ottawat / sijtä tulewat osalisexi. Mutta ne Jumalattomat / jotca eläwät ilman Catumusta / ia elämän parannosta / nijn mös ilman uscota ei tule osalisexi sijtä rauhasta/

Esa. 53.
Joh. 14.
Rom. 5.

sta/ mutta owat nijnquin pauhawaisen meren aaldo/ ninquin Esaias Propheta sano: Ne Jumalattomat owat ninquin pauhawainen meri/ joca eij taida olla alalans/ josta nouse ylös loca ia saastaisus. Nijllä Jumalattomilla eij ole yhtäkän rauha/ sano minun Jumalani. *Esa. 5.*

Toinen Osa.

ENsimäisesä osasa te cuulitta/ että HErra Christus jälken hänen ylösnousemisensa/ on tullut sulietttuin owein läpitze hänen opetuslastensa tygä/ toiwotti heille rauhan/ osotti heille hänen kätensä ia jalcans yhdexi todistoxexi/ että hän oli ylösnosnut cuolluista. Nyt täsä toises osasa: Te saatta cuulla sijtä saarnasta jonga hän on pitänyt opetuslastens edesä/ jolla hän osotta hänen ylösnousemisens pyhästä Raamatusta. Ja ninquin hän ennen osotti heille hänen kätens ia jalcans/ ia söy heidän nähdens. Niisn hän nyt osotta pyhästästä Ramatusta hänen ylösnousemisens. Ja wetä tehän sisälle wijsi wahwa todistosta. *Analysis secundæ partis, quinque membra continens.*

I. On/ jonga hän otta hänen omista sanoistans/ cuin hän oli heille/ io ennen sanonut. *I. Testimonium à propriis Christi verbis.*

Nämä owat ne sanat jotca minä sanoin teille/ cosca minä wielä olin teidän cansan.

Näillä sanoilla hän muistutta heille/ ne ennustoxet ia sanat jotca hän itze oli heille sanonut heidän cansans ia tykönens ollesans. Sillä costa hän matcusti heidän cansans Galileasta Jerosolyman wijmeiselle Päsiäis juhlalle/ niisn hän sanoi: Catzo me ylösmenem Je- *Luc. 18.*

rusalemin/ia caicki pitä täytettemän/ jotca kirioitetut owat Prophetain cautta inhimisen pojasta. Sillä että hän ylen annetan Pacanoille / ia hän pilcatan ia häwäistän ia sylietän. Ja cuin he owat hänen ruoskinet/ tappawat he hänen/ia colmandena päiwänä pitä hänen ylösnouseman. Ja P. Mattheus mös kirioitta siitä ennustoxesta / cusa HErra

Matth. 12. Christus on sanonut: Ninquin Jonas walascalan watzasa oli colme päiwä ia yötä / nijn pitä inhimisen pojan/oleman maan sydämesä colme päiwä ia yötä. Näitä puheita hän täsä mutkistuttele heille. Ja waicka ne sanat olit silloin heille peitetyt/ ettei he taitanet nijtä ymmärtä/ Nijn cuitengin hän osotta / että mitä hän silloin ennusti ia puhui ne owat nyt caicki tullut täytetyxi.

II. Testimoniam à Mose & Prophetis sumptum.

II. Todistos hänen ylösnousemisestans on / jonga hän otta Mosexesta / Prophetista ia Psalmista.

Sillä että caicki piti täytettämän / mitä kirioitettu on / Mosexen laisa/ia Prophetisa ia Psalmisa minusta.

Täsä HErra Christus johdatta opetuslapsians P. Ramattuun/ ia edes wetä nämä colme wahwa todistosta/ nimittäin/Mosexen/ Prophetit ia Psalmit / jotca olit hänestä ennustanet / että hänen piti ristinnaulittaman / cuoletettaman ia haudattaman/ ia colmandena päiwänä jällens ylösnouseman cuolluista / Ja osotta että nyt owat ne hänesä caicki täytetyt/ mitä sekä Mosexesa että Prophetisa ia Psalmeisa oli hänestä kirioitettu.

III. Ab interpraetatione

III. On että hän awapi heidän ymmmärryxens:

Silloin hän awaisi heidän ymmärryxens / että heidän piti ymmärtämä kirioituxet. Scripturarum.

Se on / hän ylöswalgaisi heidän pimiän ia sokian sydämens ia mielens / ia annoi heille oikian ymmärryxen että he rupeisit ymmärtämän sekä ne sanat / cuin hän itze heidän cansans oli ennen puhunut / sekä ne cuin Mosexesa / Prophetisa ia Psalmeisa oli hänestä kirioitettu / jotca olit ennustanet näistä caikista / mitä hänen cansans piti tapattuman / ia nyt io olit täytetyt / nimittäin / että hän oli kärsinyt pijnan ia cuoleman / ia cuolluista ylösnosnut. Ja mitä heildä wielä puuttui / sen he owat saanet Helluntai päiwän päälä / cosca se pyhä Hengi tuli julkisesta näkywäisellä muodolla heidän päällens / joca heille caicki opetti ia caickeen totuteen johdatti.

IV. On / että hän osotta ia tietä anda / että hänen piti nijn kärsimän ia ylösnouseman / ia eij taitanut muutoin olla. 4. Argumentum à necessitate passionis & resurrectionis Christi.

Nijn on kirioitettu / ia näin piti Christuxen kärsimän / ia colmandena päiwänä cuolluista ylösnouseman.

Cuin hän tahdoisi sano: Eij se taitanut muutoin tapattua / mutta että Christuxen piti kärsimän / ia colmandena päiwänä cuolluista ylösnouseman. Sillä se oli Jumalalda Caickiwaldialda / sildä Pyhäldä colminaisudelda nijn suliettu ia päätetty / että hänen piti tuleman yhdexi uffrixi ia täydexi hinnaxi ia maxoxi / caiken mailman syndein edestä / ia hänen pijnans ia cuolemans cautta lunastaman coco inhimisen sucucunnan / synni-

stå / cuolemasta / Perkeleståå / ia ijancaickisesta cadotuxesta / Ja jollei hän olisi kärsinyt / cuollut ia ylösnosnut / nijn caicki olisit tullet cadotetuxi.

5. Testimonium à praedicatione poenitentiae & remissionis peccatorum nomine Christi.

V. Ja Wijmeinen / jolla hän osotta ia todista hänen ylösnousemisens / on / että hänen nimeens pitä julgistettaman paranosta.

Ja saarnattaman hänen nimeens / paranosta ia syndein andexi andamusta / caickein Cansain seas ruweten Jerusalemista.

Näillä sanoilla HErra Christus myös osotta ia todista hänen ylösnousemisens. Sillä jollei hän olisi kärsinyt ia cuolluista ylösnosnut / nijn eij olisi sarnattu paranosta ia syndein andexisaamista / eikä yxikän Apostoli eli socu muu olisi taitanut eli rohjenut julgista syndein andexi andamusta / jollei Christus olisi täyden tehnyt meidän syndein edestä / ia ylösnosnut cuolluista. Mutta että hän on käskenyt sarnatta hänen nimeens paranosta ia syndein andexi andamista / nijn on se yxi wissi ia wahwa mercki / että hän on totisesta / cuolluista ylösnosnut / ia meille ansainut syndein andexi saamisen / wanhurscauden ia ijancaickisen elämän. Ja on tämä se toinen hedelmä täsä Euangeliumisa / jonga HErra Christus itze meille on ansainut / nimittäin / syndein andexi andamus. Ensimäinen hedelmä / on Rauha / toinen on Syndein andexi andamus. Ja nämä molemat hän on meille ansainut ia saattanut hänen pijnans / cuolemans ia cunnialisen ylösnousemisens cautta.

Ope-

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes partis posterioris.

I. Että HErra Christus muistutta opetuslapsillens jälken hänen ylösnousemisens ne sanat / jotca hän oli ennen heille sanonut / sijtä me opema / että HErra Christus aina yhdellä muodolla on opettanut / sekä ennen hänen cuolematans ia ylösnousemistans / että jälken. Ja waicka hän oli ollut haudasa / ia mös helwettin alas astunut / nijn eij hän cuitengan muuta oppia edes tuota ia sarna / mutta sitä sama / cuin hän ennen oli opettanut / ia sitä hänen opetuslapsillens muistutta / mitä hän oli ennen heille sanonut / caikille saarnamiehille esimerckixi / että ninquin meidän HErra Christus / joca on elämä / tie ia totuus / on aina yhdellä muoto opettanut / ia nijtä mitä heille oli ennen sanonut / muistutta; Nijn pitä caicki oikiat saarnamiehet aina yhdellä muoto Jumalan sana edestuottaman ia opettaman / ia yhdellä muoto edespaneman ia saarnama Euangeliumia / ia oleman wissi hänen opisansa / ninquin P. Pawali Apostoli sano Galaterein tygö : Jos me / taicka jocu Engeli taiwasta / teille Euangeliumi sarnaisi toisin / cuin me olema teille sarnanet / se olcon pahasti kirottu. Ja ninquin me nyt sanoima / nijn me wielä yxikerta sanome / Jos jocu teille Euangeliumi sarnaisi toisin cuin te ottanet oletta / se olcon pahasti kirottu. Ja sitä wastan pitä caicki saarnamiehet wälttämän ia cartaman caickia nijtä wääriä opetuxia / jotca owat sitä oikiata / Euangeliumin oppia wastan / ninquin yhtä myrckyä / ia pitä mös aina yhdellä muoto opettaman / senpäälle että cuu-

1. Discimus Christum uno & eodem modo docuisse.

Gal. 1.

liat sitä paremin käsitäisit ia muistaisit. Ja manaman heidän cuuliaitans / että he pysyisit sijnä yhdes oikiasa opisa / jonga he owat nyt kerta wastan ottanet / ia ej sitä coscan pois luowuisi / eikä annaisi itzens pois wietellä / mutta sijnä wahwana pysyisit / loppunasti.

2. Omnes Prophetiæ in Christo impletæ sunt. Rom. 4. II. Opime / että caicki owat täytetyt meidän Herrasa Christuxesa Jesuxesa / mitä Mosexesa / Prophetaisa ia Psalmeisa on hänestä kirioitettu. Sillä hän on kärsinyt pijnan ia cuoleman ristin päällä / meidän ia caiken mailman syndein edestä / ia on jällens ylösnosnut cuolluista / meidän wanhurscaudem tähden. Ja hänen cuolemans ia ylösnousemisens cautta / on meille saattanut Jumalan ystäwyden / rauhan / syndein andexi saamisen ia ijancaickisen elämän. Act. 10. Hänestä caicki Prophetat todistawat / että jocainen cuin usco hänen päällens / pitä hänen nimens cautta syndein andexi andamisen saaman. Act. 4. Eikä mös ole muuta nimme taiwan alla inhimisille annettu jossa meidän pitä autuaxi tuleman. Ja on se meille lohdutoxexi / wastan syndiä / perkelettä / cuolemata ia helwettiä / että HErra Christus on caicki ne ylitze woittanut / ia täytänyt meidän lunastoxem työn ia tegon / nijnquin hän itze todisti ristin päällä sanodē: Nyt on caicki täytetty / se on / nyt on perkele ylitzen woitettu / syndi ia culema pojes otettu / helwetti caickein uscolisten edestä kijni suliettu / Jumalan wiha lepitetty / rauha Jumalan ia inhimisten wälillä ylösrakettu / ia inhimiset ijancaickisesta cadotuxesta lunastetut ia taiwan waldacunnan perilisexi tehdyt. Näitä caickia on meidän ainoa wälimiehem / ia lunastaiam HErra Christus Jesus / hänen pijnans ia cuolemans / ia ylös-

nouse-

nousemisens cautta matcansaattanut. Jonga edestä meidän tule händä kijttä ia ylistä / suulla ia sydämellä / ia händä palwella pyhydesä ia wanhurscaudesa caikena meidän elinaicanam.

IV. Opeme/että inhiminen hänen omasta luonostans ia järiestäns eij taida ymmärtä Mosexen ia Prophetain kirioituxia. Sillä se on inhimisen järiellä peitetty/ninquin Esaias Propheta sano: Caicki Prophetain nägyt pitä oleman teille ninquin yhden kijnisuljetun kirian sanat/ia jos jocu sen anda jollecule/joca lukia taita ia sano: lues tämä kiria: Ja hän sano: En minä taida: Sillä se on kijni lukittu ia insiglattu. Taicka jos jocu andaisi yhdelle joca eij lukia taida/ia sanoisi: Lues tätä. Ja hän wastaisi. En minä taida lukia. Ja P. Pawali Corintherein tygö sano: Se luonollinen inhiminen eij taida ymmärtä/sitä cuin Jumalan hengen oma on/ sillä se on hänelle yxi hulluus ia eij taida käsittä. Ninquin meille täsä on esimercki HErran Christuxen opetuslapsisa/iotca olit nijn heicot ia tyhmät/ettei he taitanet ymmärtä Mosesta ia Prophetaita/eikä tuta HErra Christusta. Ja Apostolein tegois seiso / yhdestä Camareerista/ioca oli tullut Etiopiasta Jerusalemijn rucoileman. Cosca hän sieldä palaisi ia istui wagnuin päälle ia luki Esaian Prophetiata/eikä taitanut ymmärtä/mitä hän luki/nijn Philippus/ HErran Engelin käskyn iälken/ juoxi hänen wagnuins tygö / ia kysyi hänelle/ jos hän ymmärsi mitä hän luki/nijn hän wastaisi ia sanoi: Cuinga minä taidan ymmärtä/jollei jocu minulle osota ia ulgostoimita: Ja tämän caltaiset caicki ihmiset owat

3. Discimus Homines suâ naturâ non intelligere Mosem & Prophetas.

Esa. 29.

1. Cor. 2.

Act. 8.

heidän luonostans / ettei he taida ymmärtä eikä käsittä Jumalan sana / iollei Jumala awa heidän mielens ia ymmärryxens. Sillä eij yxikän muu taida awata ia lw-kea sitä kijni suliettua ia siglattua kiria / ninquin seiso Johañexen ilmestys kiriasa: Ettei ole yxikän taiwasa eli maasa eli maan alla / joca taida awata kirian/ Mutta Jalopeura Judan sucucunnasta / Dawidin juuresta on woittanut/ylössawata kirian/ ia ylös otta insiglin/se on/Jesus Christus on se ainoa/ ioca taita awata sen sulietun kirian / joca inhimisten järien edestä on siglattu/ia anda oikian ymmärryxen senpäälle. Ninquin hän täsä näinen opetuslasten mielen ia sydämen awapi/että he ymmärtäwät kirioituxia. Ja wielä nyt awapi meidän mielem ia sydämem / että me hänen pyhä sanans oikein ymmärrämme. Ja sitä hän teke sekä ulconaisen saarnan / että sisälisen sydämen ylöswalgistoxen cautta. Sentähden tule meidän wisusti ia ahkerasti cuulla Jumalan sanaa/ia rucoleman Jumalata/että hän awaisi meidän sokian mielem ia sydämem / että me hänen pyhän sanans mahdaisim oikein ymmärtä ia käsittä.

Apoc. 5.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 21. Lugus.

SEnjälken ilmoitti Jesus taas itzens Tyberian meren tykön / ia hän ilmoitti hänens näin. Simon Petrus ia Thomas joca cutzutan caxoinen / olit ynnä ia Nathanael joca oli Canasta Galilean maalda / ia Zebedeuxen pojat / ia caxi mwta hänen Opetuslapsistans. Sanoi Simon Petari heille / minä menen calaan. Ne sanoit hänelle / me meneme mös cansas. Nijn he ulgosläxit ia astuit cohta wenhesen / ia eij he sinä yönä mitäkän saanet. Mutta cosca io huomen oli / seisoi Jesus rannalle. Ja eij tui-

tengan

tengan Opetuslapset tienet / että se oli Jesus. Sanoi Jesus heille / Piltit ongo teille mitän syötäwätä he wastaisit händä / Eij. Nijn hän sanoi heille: Laskecatte wercona oikialle puolella wenettä / nijn te löydätte. Nijn he laskit / ia tuli nijn palio caloja / ettei he woinet sitä wetä. Nijn sanoi se Opetuslapsi jota Jesus racasti / Petarille: HErra se ombi. Cosca Simon Petari sen cwli / että se oli HErra / wyötti hän haamen ymbärillens (sillä hän oli alasti) ia heitti itzens mereen. Mutta ne muut Opetuslapset tulit wenehellä: Sillä eij he olluet caucana maasta / wan lähes caxisata kynärätä / ia wedit wercot caloinens. Cuin he nyt olit maalle astunet / Näit he hijlet Panduna / ia calan nijnen päälle / ia leiwän. Sanoi Jesus heille / tuocatte tänne nijstä caloista / jotca te nyt saitte. Simon Petari ylösastui ia weti wercot maalle täunens swria caloja / sata wijsikymmendä ia colme: Ja waicka he nijn monda olit / eij cuitengan wercot rickanet. Jesus sanoi heille tulcat rualle. Mutta eij kengän Opetuslapsista uscaltanut hänelle kysyä (Sanoden)

Lucas olet? Sillä he tiesit sen olewan Herran. Nijn Jesus tuli ia otti leiwän ia annoi heille. Ja samallamuoto mös calan. Tämä ombi nyt se colmas kerta/ että Jesus ilmestyi hänen Opetuslapsillens/ sijtte cuin hän oli ylösnosnut cuolluista.

Lucas Euangelista Apostolitten tegosa kirioitta ia todista/ että HErra Christus Jesus jälken hänen ylösnousemisens/ on hänens osottanut eläwän monen todistoxen cautta/ ia andanut hänens nähdä neliäkymmendä päiwä/ ia puhanut heidän cansans/ Jumalan waldacunnasta. Joilla sanoilla P. Euangelista tietä anda ettei ainoast HErran Engelit ole ilmoittaneet HErran Christuxen ylösnousemista: Mutta mös hän itze ilmoittanut ja osottanut hänens monen todistoxen cautta neliäkymmendä päiwä/ puhunut/ syönyt ia juonut heidän cansans. Näistä ilmoituxista te näinä pääsiäs pyhinä oletta saneet cwlla/ että hän Pääsiäispäiwänä on osottanut hänens Marialle Magdalenalle/ ia nijlle muille waimoille/ jotca haudalta Palaisit. Ja nijlle cahdelle Opetuslapsille/ jotca matcustit Jerosolymasta Emauxen päin. Nijn mös P. Petarille. Wijmein caikille Opetuslapsille paitzi Thomasta. Nyt tänäpäiwänä me saame cwlla/ cuinga hän on ilmoittanut hänens monicahdoille Opetuslapsille Tyberian meren tykönä/ ia hänen ylösnousemisens sen cansa wahwistanut.

Exordium à dicto Luc. Act. 1.

Ioh. 20. Luc. 24.

1. Cor. 15.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen widenen us-

con Cappalen cansa / sillä sijnä opetetan ia todistetan että meidän HERra Christus on ylösnosnut cuolluista colmandena päiwänä. Nijn mös sen neliänen rucouxen cansa / Isä meidän rucouxes / cusa meille opetetan cuinga meidän pitä pyytämän meidän jocapäiwästä leipäm.

Propositio bimembris. Täsä Euangeliumis on meille caxi Cappaletta.

I. On näinen Opetuslasten ahkerudesta ia calanpyydöstä.

II. On HErran Christuxen ilmoituxesta näille Opetuslapsille.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quatuor membra.

NIin palio cuin tämän ensimäisen Cappalen Opetuslasten calan Pyndön / tule. On täsä neliä asian haara.

I. Circumstantia continens locum manifestationis.

I. On sijtä paicasta cusa tämä ilmestys on tapahtanut.

Senjälken ilmoitti Jesus taas hänens Tyberian meren tykönä.

Tästä merestä usein puhutan saarnasa / ia keski Paaston Sunnuntaina sattete ewlla sijtä / että se toisinans cutzutan Galilean merexi / sentähden että se on *Ioh. 6. 1.* Galilean maan sisällä. Toisinans se cutzutan Gene- *Luc. 5. 1.* zaretin merexi / sijtä maacunnasta Genezaret / joca läsä sijnä oli. Toisinans se cutzutan Tyberian merexi / sentähden / että se on Tyberian Caupungin tykönä. Ne- *Num. 34. 11.* liänes Mosexen kirias / se cutzutan Cinereth / joca merkitze nijn Palio cuin yxi candele eli harpu / sentähden / että se Meri oli yhden candelen muotoinen. Ja on

tämä

tämä meri Jerusalemista caxitoistakymmendä Peniculma Pohian päin. Ja waicka tämä cutzutan merexi Hebrean tawan jälken/joca caicki wedet cutzupi merexi. Nijn cuitengin eijse ole ollut suolainen meri/mutta yxi järwi ja maawesi/colmatta Peniculma pitkä / ja yxi Peniculma lewiä. Jonga läpitze Jordanin wirta wuota/nijnen caden caupungin corazin ia Capernaumin keskeldä. Ja on tämä ollut erinomainen calawesi/josta caickinaiset calat saatin. Ja sentähden on ollut monda Caupungita tämän meren ymbärillä calaweden tähden. Tämän meren rannasa P. Petari Apostoli HErran Christuxen käskyn jälkin/ on ottanut calan joysta yhden Penningin/jonga hän annoi weron ottaille. Tämän meren päälle HErra Christus on käynyt cuiwin Jalgoin. Ja mös sen swren tuulispään asettanut. Tämän Tyberian mären tykönä / on tämä HErran Christuxen ilmestys tapattunut / josta P. Johannes täsä kirioitta.

Matth. 17. v. 27.

Ioh. 6. 19

Matth. 8. 26

II. On nijstä Personista jotca owat calasa ollet. — II. Circumstantia continens personas quib. Christus se manifestavit.

Ja hän ilmoitti hänens näin. Simon Petrus ja Thomas joca cutzutan caxoinen olit ynnä/ ja Nathanael/joca olt Canasta Galilean maalda/ja Zebedeuxen pojat / ja caxi muuta hänen Opetuslapsistans.

Täsä Evangelista ylösluke seitzemän Opetuslasta/ ja ensist nimittä/ Simon Petarin joca ensistä oli Johannes Castajan Opetuslapsi / ja hänen weliäns Andreaxen johdatti HErran Christuxen tygö. Hänen oikia nimens on ollut Simon/joca nijn paljo merkitze/cuin yxi cwlija. Mutta HErra Christus on hänelle andanut

Ioh. 1. 40.

Matth. 16.
Mar. 3. 16.

Luc. 6, 14. yhden toisen nimen/ja cutzunut hänen Petrus eli Cephas/
joca on nijn Paˡio/cuin yxi callio. Hänen Isäns nimi oli
Johannes/yxi Calamies joca asui Betzaidas. Sitälikin
Euangelista nimittä Thoman joca cutzutan caxoinen.
Hänē wanhemistans ia cutzumisesta/ eij Euangelisteritten
tykönä mitäkän erinomaisesta seiso kirioitettu/mutta että
Joh. 1. 47. hän nimitetän muinen Apostolitten cansa. Senjälkin ni-
mittä hän Nathanaelin/ ioca on ollut yxi nijstä seitze-
mestä kymenestä HErran Christuxen Opetuslapsista/
josta HErra Christus itze todista / että hän oli yxi oikia
Israelita/iossa eij yhtäkän petost ollut. Sano mös et-
tä Zebedeuxen pojat/nimittäin/Jacobus Major ia Jo-
hannes Euangelista/joca itze tämän Historian on Ki-
rioittanut/owat mös sijnä ollet. Mutta cutca ne caxi
muta Opetuslasta owat ollet / eij Ewangelista nijtä ni-
mitä. Nämä caicki owat mailman edes ollet / sangen
nöyrät ia yxikerraiset. Mutta cuitengin Jumalan edes
swret ia corkiat/jotca piti todistaman HErrasta Christu-
xesta ia hänen ylösnousemisestans.

III. Occasio hujus piscaturæ.

III. On sijtä tilasta jonga cautta he menit calaan.

**Sanoi Simon Petari heille: Minä me-
nen calaan / he sanoit hänelle / me meneme
cansas/ia he ulgoslexit ia astuit wenhesen.**

Tilan tähän calan Pyndön on P. Petari anda-
nut/joca on muille Opetuslapsille sanonut/että hän tah-
doi mennä calaa / ia sen cansa on ylösherättänyt heitä
cansans calaa Pytämän / jotca mös cohta olit walmit
seuraman händä/ia astuit hänen cansans wenhesen. Ja tor-
sin/oli heidän tykönäns se / joca heitä ajoi matcan calaa
pytämän/nimittäin/ heidän oma tarpens. Sillä hei-

dän Mestarins Christus joca ennen heitä oli ruockinut/ eij ollut sillen heidän cansans/ninquin hän ennen oli. Eij heille mös ollut mwta tekemistä. Sillä eij he wielä olleet saneet käskyä mennä saarnaman Euangeliumi ymbäri caiken mailman/ninquin he sijtte sait. Ja sentähden he annoit itzens calamiehen wirtan/ josa he olit ylöscaswanet/ ia tahdoit heitäns sijnä cunnialisesta elättä.

IV. On sijtä menestyxest / joca heillä on ollut calaan pydösä. IV. *De successu eorum in piscaura.*

Ja eij he sinä yönä mitäkän sanet.

Sen cansa Ewangelista osotta/ että heidän työns ia waiwans cuin heillä oli / on tyhiän mennyt / ia eij yhtäkän calan päätä sanet/ ia on sishen colminainen syy ollut.

1. Että he menit calaan heidän omalla ehdollans ilmam HERRan käskytä. 1. *Quia sine mandato piscatum eunt.*

2. Että he menit heidän omanwscaluxens päälle/ luotit heidän wäkensä päälle / ia wnhotit rucoilla Jumalata. Sillä Petrus sanoi rohkiasti / minä menen calaan. Ne mwt Opetuslapset mös rohkiasti wastaisit / me käymä sinun cansans. Mutta eij yxikän heistä nijn sanonut / minä käyn HErran nimen calaan/ Jumala andacon hänen hywästisiugnauxens sishen/ eij lwllet tarwitzewäs sishen Jumalan apua/ mutta vscalsit senpäälle/ että he olit wäkewät ia wanhat calamiehet / eij lwllet enämbi sijhen tarwittawan. Sentähden he mös sait kiusata mitä he omalla wäellans sait. Senpälle/ että he toisella haawalla oppisit Jumalata rucoeleman / ia häneldä hywästisiugnausta ia apua anoman / työhön menne sens. 2. *Quia confidunt propriis viribus.*

3\. *Ut ostenderet divinam suam potentiam & se ex mortuis resurrexisse testaretur.*

3\. Colmas ia erinomainen syy oli/että HERRA Christus hänen Jumalisen wäkens ia woimans osotaisi ia näytäisi/ ia sen cautta wahwistaisi hänen ylösnousemisens ia saattaisi heitä hänen tundons. Sillä jos he olisit sinä yönä caloia kyllä saanet/ omalla wäelläns/ nijn eij olisi se tunnustähti/ cuin HERRA Christus täsä teki/ nijn swri ia corckia heidän mielestäns ollut.

Opeturet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

1. Discimus, Deum pro successu in laboribus invocandū esse.

1\. OPeme/ että meidän pitä caicki meidän työmme ia tecom alcaman Herran nimen/ ia häneldä rucoileman hywästisiugnausta meidän edesottamisesam. Senpäälle että meidän työmme/ sen paremin menestyisi. Ninquin Salomon hänen sananlascusans sano: Anna HErRan haltun sinun työs/ nijn sinun edesottamises menestypi. Ja Syrach sano: Mitä sinä sinun etees otat/ nijn uscalla ia luota HErran päälle/ caickesta sydämestäs. Ja toises paicas sano hän: Rucoile Jumalata caikisa/ nijn hän anda menestyä/ ia eij pidä huckan tuleman. Nijn mös Nazianzenus sano: Optimus modusin omnibus rebus, ordiri & finire in Domino: Se on: Caicken paras meno ia muoto on caikisa asioisa/ alca ia lopeta HErrasa. Homerus ia Sophocles kirioittawat yhdest Græcan Furstista ia Ruhtinast/ jonga nimi oli Ajax/ Cosca hänen Isäns Telemon käski/ että hänen piti rucoileman/ Jumalata hänen edesottamisesans/ wastaisi hän ia sanoi: Ne

Prov. 16.

Syrach. 33

Syr. 37.

hei-

heicot ia ne nöyrät mahtawat rucoilla. Hän tahdoi tehdä omalla wäcllläns/ Ilman Jumalan awuta. Sentähden mös Jumala rangaisi hänen / että hän tuli pois taidoltans ia tappoi luondocappaleita/lambaita ia wuohia/ lwli ne olewan hänen wihamiehens/ Vlyssin Sotawäen. Ja cosca hän sijtte tuli entiselle taidollens / nijn hän häpiän tähden surmaisi itzens omalla miecallans. Nijn caickein meiden työt ia edesottamiset owat onnettomat/ jotca ilman HErran Jumalan awuta aljetan/tehdän ia Pätetän / ia saawat yhden surulisen lopun. Sentähden tule meidän / caickisa meidän töisäm ia edesottamisesam rucoilla Jumalata / että hän tahdoisi anda hänen armons ia hywästisiugnauxens sijhen/että me nijtä tekisimme / Puhuisimme ia ajattelisimme / cuin tulisi hänen P. nimens kijtoxexi ia cunniaxi / meidän/ia meidän lähimäisen hywäxi ia tapexi.

II. Että meidän pitä ahkerast työtä tekemän itze cukin hänen wirgasans / ia ninquin Cicero sano: Waritoittaman itzens sijnä wirgasa cuin hän on oppenut. Sarnamiehet heidän sarnasans. Mailmalinen Esiwalda wlconaises hallitus wirghasa. Perhenwanhemat heidän cooto asioisans. Sillä Jumala on sen nijn säätänyt ia asettanut/ että inhimisen pitä työtä tekemän/ ia sijnä hänen otzansa hiestä itzensä elättämän. Ninquin Jumala itze sano. 1. Mosexen kirjasa. Sinun otzas hiestä pitä sinun syömän sinun leipäs/sijhenasti / cuin sinä maaxi jällēs tulet. Ja Syrach sano: Jos sinun tule rascaxi elatoxes ia Pellon työ / älä sitä pahaxi ota / Sillä Jumala on sen nijn luonut. Cuinga suloinen ia caunis se on / että itze cukin hänen

2. *Cuiq in suavocatione diligenter laborandum.*

Gen. 3.

Syrach. 7.

Nehem. 8. wirgasans työtä teke. Cosca Esdras seisoi sarnostolisa ia opetti cansa/ se oli hänelle suurexi cunniaxi. Nijn mös
1. Reg. 3. cosca Cuningas Salomon istui hänen duomistolisans/ ia Duomitzi oickein ninen cahden waimon wälillä jotca rijtelit lapsesta / se oli hänelle swrexi cunniaxi. Samalla-muoto mös cosca Gidion löi ricki Baalin Altarin/ HErran käskyn jälkin / olij se hänelle mös suurexi cunniaxi ia Caunistoxexi. Nijn wielä nyt on itze culleki swrexi cunniaxi/ cosca hän hänen wirghasans/ johonga hän on cutzuttu / työtä teke. Sitä wastan on se inhimisille swrexi häpiäxi ia wahingoxi että hän laiscana on / Nin-
Syr. 33. quin Syrach sano ; Laiscuus opetta ia matcan saatta palion Pahutta. Ja Basilius sano : Että laiscus on alcu caicken Pahwten. Sentähden mana Ieronimus sanoden : Facito aliquid operis, ut Diabolus semper te inveniat occupatum, Se on/ Tee jotakin / että Perkele sinun alati työstä löytäisi. Me lueme Keisar Antiochuxesta / että hän monen palwelians Palcan on tacaperin pitänyt jotca hän näki joutilassa olewan. Nijn mös yxi Keisari Probus nimeldä / ninquin Æneas Silvius kirioitta / eij ole tahtonut kärsiä sitä cuin joutilas oli/ on sanonut : Annonam gratuitam miles commedere non debet : Yxi sotamies eij pidä turhan syömän leipä. Egyptis eij ole yxikän joutilas kärsitty. Athenienses, eij mös ole woinet kärsiä yhtäkän joutilast. Massilienses , owat caicki joutilat heidän maacunnistans vlgos ajanuet Nijn mös wielä nyt oikiutta möden pidäisi caicki joutilat ia laiscat maalda vlgosajettaman ia häwitettämän : Ja

nijn olisi wähembi warcauta/ wähembi huoria / wähembi keriäitä.

III. Oppeme / että caicki inhimisen edesottamiset ia työt owat turhat ia onnettomat/ ia eis taida menestyä/ jollei Jumala anna sijhen hänen hywästisiugnaustans. Ninquin David Psalmista todista sanoden: Jollei HERRA ylösrakena huonetta nijn ne turhan työtä tekewät / jotca sitä rakendawat. Ja jollei HErra wariele Caupungita/ nijn wartiat turhā walwowat. Se on teille turha/ että te warhain ylösnousetta ja hilian maata panetta / ia syöttä teidän leipän surun cansa / Sillä hän anda ystä-willens heidän maatesans. Ja meille täsä on Esimercki näisä HErran Christuxen Opetuslapsisa / jotca olit caiken yösen nuotta wetänet / ia eis mitäkän saneet / ninquin he itze tunnustawat. Sentähden ettei he Jumalata rucoellet nuotalle mennesäns / mutta vscalisit heidän oman wäkens päälle. Ninquin monda wielä nyt tekewät/ he nousewat warhain ylös ia hiliain maata panewat / tekewät ahkerasta työtä/ ajawat lapsens ia Perhens työhön cansans / ia eij cuitengan tahta cocon saa / mutta owat aina puuttumises ia köyhydesä. Eij sentähden ettei he ahkerasta työtä teege / mutta sentähden että he oman vscaluxens päälle tekewät / ia eij rucoile Jumalalda apua ia hywästisiugnausta. Sentähden coscas menet sinun työhös / nijn eij sinun pidä menemän sinun oman vscaluxes päälle/ eikä luotaman sinun wäkes ia työs päälle / mutta rucoile ensistä Jumalata / että hän annaisi hänen hywästisiugnauxens tulla sinun työs ia tecos ylitze. Sillä HERRAN hywästisiugnaus rickaxi teke.

3. Omnes conatus labores hominum esse irritos sine bene dictione divina. Psal. 127.

Pro. 10.

Ja sano: HERRA JUmala sinä olet minun cutzunut tähän wircan / ia olet sen nijn säätänyt / että minun sijnä työtä tekemän pitä / ia sijtä minun hywästisiugnauxen saaman / sinua minä nöyrästi rucoilen / että sinä tahdoisit anda armos / että minun työni menestyisi / minä tahdon sinun käskys jälkin työtä tehdä / anna sinun hywästisiugnauxes sen ylitze / että se tulisi sinun kijtoxexes / minun ia minun lähimäisent hywäxi. Cosca sinä sen teet / nin sinun työs pitä menestymän / ia onnelisest käymän / ninquin monda Esimercki sen todistawat. Da-
1. Sam. 17 wid. Cuningas ylitze woitti sen syren Goliatin / Sillä hän uscalsi HErran päälle sanoden hänelle: Sinä tulet minun tygöni miecan ia keihän cansa / Mutta minä tulen sinun tyghös HErran Zebaotin nimen / jota sinä olet pilcanut ia häwäisnyt. Ja Jonatas Saulin Cuningan Poica uscalsi HERRan päälle / ia löi itze toisna monda Philisteriä cuoliaxi / ia
1. Sam. 14 sanoi: Eij ole HErralle työläs ia rascas / autta monen taicka wähän cautta. Mutta sitä wastan cosca eij Jumala ole heidän cansans / waan luottawat heidän wäens suruden ia paliouden päälle / nijn he tulewat wahingon. Ninquin Xerxes Cuningas Persias teki / joca meni sotiman nijtä Grækiä wastan suuren wäen cansa ia mistaisi caicki hänen wäkens / Sentähden ettei HErra ollut heidän cansans. Mutta meidän pitä mös sen tietämän / että jollei meidän työm cohta menesty meidän mielen jälken / nijn eij meidän pidä sentähden wircam ia työtäm cohta ylön andaman / eikä Jumalata wastan napiseman / mutta sijnä pysymän ia meidän työtäm tekemän / ia odottaman Jumalā hywästisiugnausta.

Toinen Cappale.

SEura nyt se toinen Cappale HERran Christuxen ilmestyxestä / ia sisälle wetä Ewangelista täsä Seitzemen wahwa todistosta / joilla hän osotta / että hän on ylösnosnut cuolluista.

Analysis secundæ partis continens septem membra.

1. Todistoxen hän otta sijtä puhesta / jonga hän piti / Opetuslasten tyghö.

1. Testimonium à colloquio Christi cum Discipulis.

Mutta cosca io huomen oli / seisoi JEsus rannalle / eij cuitengan Opetuslapset tienet / että se oli JEsus. Sanoi JEsus heille / piltit ongo teille mitän syötäwätä: he sanoit / eij.

Tämä on se ensimäinen todistos / HErran ylösnousemiseen cuolluista. Cusa meille on Colme Cappaletta.

1. On sijtä ajasta cosca se tapattui / nimitäin huomeneltain sijtte jälken cuin opetuslapset yöllä nuotta wedit / ia eij mitäkän saneet / silloin seisoi JEsus Tyberian mereen rannalle.

1. Circumstantia temporis.

2. On Opetuslasten silmän pimeydestä / jotta eij tietänet että se oli JEsus / sillä heidän silmäns oli peidetyt / ettei he händä taitanet tuta. Ninquin ninen cahden Opetuslasten silmät / jotca menit Jerusalemista Emauxen / mös olit peitetyt / ettei he händä tundenet / sentähden / että he luulit hänen wielä haudas cuoluna macawan. Ja waicka hän ennen usein oli hänens ilmoittanut / olit he cuitengin nijn heicot / ettei he taitanuet täydelisestä usco eikä tuta händä.

2. Cæcitas Discipulorum.

3. On

3\. Interrogatio Christi & Discipulorum responsio.

3\. On HErran Christuxen kysymys ia Opetuslasten wastaus. Hän kysy heille jos heillä oli sotakin syötäwätä. Eij sentähden ettei hän sitä itze kyllä tienyt/ ilman heidän sanomatans / mutta sentähden / että heidän itze piti tunnustaman / ettei he ollet mitäkän saneet/ ia sitä paremmin tundisit hänen wäkens ia woimans.

II. Sumtum è divina potentia Christi.

II. Toististoxen otta Ewangelista HERRAN Christuxen Jumalisesta woimasta ia wäestä / jonga hän täsä näyttä.

Nijn hän sanoi heille: Laskecat wercona oickealla puolella wenhettä / nijn te löydätte. Nijn he laskit/ ia tuli nijn palio caloi / ettei he woinet sitä wetä.

Näisä sanoisa meille taas on colme Cappaletta.

1\. Mandatum Christi.

1\. On HErran Christuxen käsky/että hän käski laske oikialle puolella wenhettä. Eij sentähden että se puoli oli parembi cuin wasenen puoli. Mutta että hänen hywä tahtons ia suosions nijn oli/Sillä jos hän olisi heidän käskenyt laske heidän wercons wasemalle puolella/nijn he olisit mös kyllä caloia saneet.

2\. Obsequium Discipulorum.

2\. Opetuslasten ewliaisuus/jotca cohta hänen käskyns jälkin laskit heidän wercons vlgos / he olisit taitanet wetä esteitä ia sano: Mitä me tyhiän meidän wercom wlgosheitem. Me olema caicken tämän yön cala pyytänet / ia eij yhtäkän päätä saanet / Palio wähemin me nyt saame / cosca Päiwä on. Mutta eij he wastanet/ wan olit cuuliaiset / ia heitit heidän wercons wlgos.

3\. On sitä tunnustähdestä cuin HErra täsä teki.

Ja tuli nijn palio caloi / ettei he woinet sitä wetä. Täsä HErra Christus nyt todista että hän oli cuolluista ylösnosnut / ia osotta hänen Jumalisen wäkens ja woimans tämän calan Paliouden cautta / jonga hän täsä heille annoi. Sentähden eij yxikän luondocappale sitä olisi taitanut tehdä ia matcan saatta / Ja sen cansa todisti / että hän oli se sama HErra / ioca nijn monda tunnusmerckiä oli ennen heidän nähdens tehnyt. 3. Miraculum ipsum.

III. Todistoxen / hän otta sen Opetuslapsen tunnustoxest jota Jesus racasti. III. Testimoniũ à Discipulorum confeßione.

Nijn sanoi se Opetuslapsi jota Jesus racasti Petarille / HErra se ombi. Cosca Simon Petari sen cwli / että se oli HErra / wyötti hän hänen ymbärillens (sillä hän oli alasti) ja heitti itzens mereen: Mutta ne mwt Opetuslapset tulit wenhellä: Sillä eiwät he olluet caucan maasta waan lähes caxisata kynärät / ia wedit wercoi caloinens.

Täsä meille colminaiset asiat edespannan.

I. Tästä Opetuslapsesta jota Jesus racasti. Tämä Opetuslapsi / josta P. Johannes täsä kirioitta / on hän itze / sentähden / hän itzens eij ole tahtonut nimittä. Sen päälle ettei hän näkyisi seisowan hänen oma cunnians jälken / mutta sano / että se Opetuslapsi jota Christus racasti. Ja waicka HErra Christus on caickia hänen Opetuslapsitans racastanut / nijn hän cuitengin on Johannesta Ewangelistata erinomaisesta racastanut. Cyrillus Kirioita sijtä sanoden: Dilexit eum propter mentis ipsius puritatem. Christus racasti händä hä- I. De Discipulo quem Jesus dilexit.

nen mielens puhtauden / ia hänen ymmärryxens tähden. Tämä Johannes on tundenut HErran Christuxen jällens/erinomaisest tästä tunnustähdest / Nimittäin/Calan Paljoudest. Sillä hänen tuli mielehens se tunnustähti/cuin hän täsä samasa meresä ennen oli tehnyt/ cosca hän käski heittä heidän wercons apaialle/ sitte cuin hän oli istunut wenhes ja opettanut/ja he sait niin palio caloia / että he täytit caxi wenhettä / ia sentähden tunsi HErran Christuxen jällens/tästä tunnustähdest cuin hän täsä teki.

2. De Petro in mare se mittente.

2. On P. Petarista / jota heitti hänens merehen. cosca hän cwli että se oli Herra/ sillä hän oli alasti / ninquin calamiesten tapa on/cosca he nuotta wetewät/ ia sentähden hän wyötti hänen ymbärillens/heitti hänens merehen suuresta rackaudesta/ kiruhtaden itzens HErran Christuxen hänen Mestarins tyghö. Jos hän on käynyt jalcaisin pohia myöden/sentähden että siinä taisi olla matala randa/taica ios hän HErran Christuxen woiman cauta on käynyt weden päälle/ sitä eij textisä mitäkän seiso.

3. De discipulis rete trahentibus.

3. On niistä muista Opetuslapsista jotca wenhellä tulit/ ia wedit heidän wercons caloinens maalle/ cuin he olit saanet/sillä he olit lässä maata caxisata kynärätä/ ninquin Ewangelista Kirioitta.

IV. Testimonium à Pane & pisce prunis impositis.

IV. Todistoxen P. Johannes otta leiwästä ia calasta jotca olit hiilten päälle pannut.

Cuin he olit nyt maalle astunet / näit he hiilet Panduna/ia calan niinen päälle ia leiwän.

Tämä leipä ia cala/ eij siihen tullet Opetuslasten

eli muinen ihmisten neuwon ja työn cautta: Mutta HErran Christuxen edescatzomisesta/joca ne hänen Jumalisella woimallans oli matcan saattanut ia hijlten päälle pannut rawitaxens Opetuslapsia / jotca olit wäsyxisä yölisestä calan pyydöstä. Ja tämän tunnustähden cansa/ Euangelista tahdo osotta meidän HErran Christuxen ylösnousemisen cuolluista/ ja todista että waicka hän on cuollut/on hän cuitengin cuolluista ylösnosnut iällens/joca näin suuren tunnustähden on tehnyt/hänen Jumalisen wäens ja woimans cautta/jota eij caicki inhimiset maanpäälle olisi taitanet tehdä.

V. Todistoxen hän otta sijtä tunnustähdestä. | V. *Testimonium à miraculosa piscium captura.*

Sanoi Jesus heille: Tocatte tänne nijstä caloista cuin te nyt saitte. Simon Petari ylösastui ia weti wercot maalle/täynäns suuria caloja / sata wijsikymmendä ja colme / ja waicka he nijn monda olit/ eij cuitengan wercot rickanet.

Täsä Ewangelista colme Cappaletta edespane.

1. On HErran Christuxen käskystä/ joca käski tuoda nijstä caloista jotca he olit saneet ja walmista nijstä ruoca/nijn cauwan quin he söit sijtä calasta ia leiwästä / cuin hijlten päälle oli. Jotca hänen edescatzomisestans ia woimastans olit sijhen tulleet / senpäälle/että heidän piti sijtä ymmärtämän/että se caalä paliouus cuin he sait/ tuli mös hänen edescatzomisestans ia woimastans. | 1. *Mandatum Christi.*

2. On Simon Petarista / joca oli HErran käskylle cuuliainen/nousi ylös cohta/ia weti nuotan maalle/täynäns suuria caloia sata wijsikymmendä ja colme. | 2. *Obsequium Petri.*

Sillä eij hän nyt pelkä eikä wapise / ninquin hän ennen teki: Mutta käppi rohkiasti edes ia wetä calat ylös swren ilon cansa.

3. On wercoista ettei ne rickaudunet / waicka niijn mondacala oli / joca mös oli suuri tunnustähti / ia osotta HErran Christuxen woiman / joca ne wahwisti ettei neckän rewennet / niijn monesta suuresta calasta / ja todista HErran Christuxen ylösnosnexi cuolluista.

IV. Testimonium à distributione Panis & Piscium.

VI. Todistoxen / hän otti HErran Christuxen adtrioitzemisesta ia leiwän jacamisesta.

Jesus sanoi heille / tulcat rualle. Mutta eij kengän Opetuslapsista uscaltanut hänelle kysyä / cucas olet? Sillä he tiesit sen olewan Herran. Niijn Jesus tuli ia otti leiwän / ia annoi heille / ia samalamuoto mös calan.

Täsä jällens meillä on colminaiset asiat.

1. Christi vocatio ad cœnam.

1. On HErran Christuxen cutzumisesta Opetuslapsia rualle. Että HErra Christus cutzui heitä rualle ia itze cansa atroitze. Sen cansa hän osotta ia todista hänen ylösnousemisens cuolluista.

2. Discipuli sciverunt esse Christum.

2. Että Opetuslapset tiesit sen olewan HErran / ia sentähden eij uscaltanet kysyä hänelle / cuca hän oli. Sillä he näit ne ihmeliset ia ylönluonoliset työt ia teghot / cuin hän teki heidän nähdens / jotca caicki hänen ylösnousemisestans todistawat.

3. Accepto vane distribui Discipulis.

3. Että hän otti leiwän ia calan ia annoi heillen / se on / hän jaghoi heidän wälillänsä sen paistetun leiwän ia calan / annoi itze cullecki hänen osans.

VII. Ja wijmeisen todistoxen/etta hän nijstä entisistä HErran Christuxen ilmestyxistä.

VII. *Testimonium à prioribus manifestationibus.*

Tämä ombi se colmas kerta/että Jesus ilmestyi hänen Opetuslapsillens/ sitte quin hän ylösnosnut oli cuolluista.

Ewangelista täsä tietä anda/ettei HErra Christus waiwoin täsä Tyberian meren tykönä ole itzens ilmoittanut/mutta mös mualla jo ennen/nijn että tämä ilmestys oli jo se colmas/cuin hän itzens osotti. Ja cutzu Euangelista tämän colmanexi/ eij sentähden/ettei hän usiamin händäns ole ilmoittanut. Sillä hän ilmoitti itzens waimoille / ia nijlle cahdelle jotca menit Jerusalemist Emauxen/ia P. Petarille yxinäns. Mutta hän puhu täsä nijstä ilmestyxistä cuin on tapattunut Johannexell/ muiden Opetuslasten nähden/nijstä ilmestyxistä tämä on colmas. Ensimäinen oli se joca tapatui Päsiäis päiwänä ehtona/cosca hän tuli Opetuslasten tyghö sulietuin owein läpitze. Toisen kerran cahdexan päiwän perästä/senjälkin/cusa hän annoi hänens pidellä Thomaxelle. Ja tämä colmas joca tapatui Tyberian meren tykönä. Jotca caicki todistawat/että meidän HErra Jesus on ylösnosnut cuolluista.

Opetuxet tästä toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme/näistä HErran Christuxen Opetuslapsista/että meidän pitä oleman cwliaiset Jumalalle caickiwaldialle/tekämän hänen käskyens jälken oikiasa uscosa. Sillä nijn nämä Ope-

I. *Discimus exemplo Discipulorum obedi-*

endum esse Deo ejusq; mandato. tuslapset owat tehnet/cosca HErra Christus käski heidän heittä wercons oikialla puolella wenhettä / nijn he cohta olit hänelle cuuliaiset/tegit ninquin hän käski/eij he kysynet neuwo omalla järiellens/eikä catzonet sen jälken / ettei he sinä yönä mitäkän sanet / mutta heitit wercons ulgos hänen käskyns jälken. Nijn pitä mös meidän oleman hänelle cwliaiset/meidän sydämen yxikerdaisudesa/eij meidän pidä kysymän neuwo/meidän omalle Järiellen / jos se on mahdolinen taicka eij. Mutta caicki mitä hän meidän käske ia sano/pitä meidän tekemän. Sillä hän itze parhain tietä/mitä hän käske ja meidän tule tehdä/ia hänen käskysäns eij ole yhtäkän wilpiä. Ja pitä meidän seuraman ninen pyhäin Esimerckiä / erinomaisesta Abrahamim Patriarchan / joca Jumalalle cwliainen oli.
Gen.22.
Sillä cosca Jumala käski hänen/wffrata hänen poicans Isachin / eij hän kysellyt omalle Järiellens / jos se oli mahdolinen taicka eij. Eij mös sitä ajatellut/cuinga Jumalan lupaus piti täytettämän/ioca oli lwanut/että hänen siemenesäns piti caicki cansa tuleman hywästisiugnatuxi. Mutta otti hänen Poicans / ia olisi hänen wffranut/jollei Jumala olis händä estänyt. Tämän P. Patriarchan esimerkiä pitä meidän seuraman ia osottaman meidän cuuliaisuden ia nöyrydem Jumalata wastan / ja hänē käskyns/surembana ja corkiambana pitämän/ cuin meidän oman wijsauden/ joca on hulluus ia eij taida käsittä nijtä cuin Jumalan hengen owat.
1.Cor.2.
Ja se on Jumalalle otolinen ia kelwolinen/cosca me olema hänelle cuuliaiset/ia anname hänen haltuns caicki asiat / ia mös anname hänen sen cunnian että hän paremin tietä caicki asiat cuin me.

11. Opeme/että caicki hywät lahiat tulewat Ju- malan kädestä/ja hänen hywästisiugnauxens cautta/ mi- tä me täsä elämäsä tarwitzeme/ rauha ja terweys/ rwmin werho ia rawindo/ja caicki muut sekä rwmiliset että Hen- geliset lahiat. Ja cosca me työtä teghem meidän wir- gasamme/johonga me olema cutzutut/nijn Jumala tahto hywästisiugnata meidän työm ia tecom. Ninquin meille täsä ombi esimercki näisä Opetuslapsisa / että cos- ca he HErran käskyn jälkin heitit heidän wercons ul- gos/nijn he sait nijn palio calota/ettei he woinet sitä we- tä. Ja monda mwta esimerckiä on pyhäsä ramatusa/cos- ca Israelin cansa waelsit korwesa HErran tahdon ia kä- skyn jälken/nijn eij heillen mitäkän puuttunut. Sillä Jumala heitä silloin ruockei ihmelisestä / ia annoi heille mitä he tarwitzit. Cosca se Jumalatoin Achab/wihaisi ja wainoisi HErran Prophetat. Nijn Jumala heitä ihmelisest rawitzi ia ylhällä piti sen Jumalisen miehen Abdian cautta. Nijn mös Jumala samallamuoto ih- melisestä ruockei/ Elian Prophetan corpin cautta / joca cannoi hänelle leipä ia liha. Samalmuoto mös yhden köyhän lesken cautta ruockei Jumala hänen. Wismein hänen Engelins cautta/joca cannoi hänelle leipä ia wet- tä / ia tuli nijn rawituxi/että hän sen ruan woimasa kä- wi Neliäkymmendä päiwä ia Neliäkymmendä yötä. Nijn hän wielä nyt ruocki ia rawitze aina nijtä/ jotca hä- nen päällens uscaltawat/ia eij ketäkän ylönanna. Nin- quin Dawid todista sanoden: Minä olen nuorna ol- lut/ja tullut wanhaxi / ja en ole ikänäns nähnyt songun wanhurskan ylönannetun/ taicka hänen siemenens leipä keriäwän. Ja sentähden eij pidä

2. *Discimus Omne donum optimum à Deo dari.*

1.Reg. 18. v:4.

1.Reg. 17. v:6.

1.Reg. 17.

1.Reg. 19.

Psal. 37. 25.

yxikän ylönpaldisesta nurisemán hänen elatuxens edestä/ Mutta heittämän HErran pääle hänen murhens. Ninquin Dawid sano: *Psal. 55.23* **Hän tahto meidän edestäm murhettia.** Ja waicka Jumala toisinans wiwyttä/ ia eij tohta anna meidän mielem jälkin/ nijn eij pidä meidän sentähden epäilemän. Sillä Jumala anda inhimisen toisinans kärsiä jotakin waiwa/ senpäälle/ että hän sitä suureman awun cansa tulisi / ia inhimiset oppisit tietämän/että HErra taita autta tuscasa ia hädäsä/ ia he häneldä awun saawat. Ninquin hän teki täsä hänen Opetuslastens cansa/annoi heidän työtä tehdä caiken yösen turhan/että heidän pitä sitä paremin tundeman Jumalan awun/ia hänen swren wäkens ja woimansa sijtä calan palioudesta/cuin hän heille sitte annoi.

3. *Deum non solum piis dare victũ sed rete quoquè ipsorum firmari ne rumpatur.*

III. Opime/sijtä ettei Jumala ainoast nijlle Jumalisille anna hänen armostans wilia / ia heidän työns hywästisiugna. Mutta mös wahwista heidän nuottans/ ettei se repe / eikä mös se wilia cuin hän heille anda / poiscato / mutta taltella ia coosa pysy. Mutta ninen Jumalattomain nuotta repe / ia caicki pwtowat meren jällens / nijn ettei heille mitäkän hywä sijtä ole. Sillä Jumala otta caiken Hywästisiugauxens pois / ia caicki calat catowat heildä pois / cuin he wärydelle cocoon panewat/ nijn että eikä heille / eikä heidän lapsillens sijtä mitäkän hywä ole. Ninquin Jumala Prophetan cautta uhcapi sanoden: *Hag. 1.* **Te kylwätte palio / ia eij mitäkän sisälle two / te syötte ia eij tule rawituxi / te juotte ia eij sammuta janoan / Te waatetat teitän ja eij tule lämbymäxi/ ia te raha ansaitzet / ia panette sen pohjattoman cuckaroon.** Ja Malachian Prophe-

tan cautta sano Jumala: Että nyt nen Jumalattomain nuotta pitä repemän ricki / ia calat pitä catoman heidän käsistäns. Ninquin moni pane cocon rickautta wärydellä / vnhotta kircon ia Jumalan sanan / juoxe ymbärins sinne ia tänne / lwle sen cautta tekewäns hänens ia hänen lapsens rickaxi. Ja cuin hän enimmän on cocoon Pannut / nijn hänen nuottans repe ia caicki cato pois käsistä / nijn ettei hänelle sijtä mitäkän hywä ole / sillä eij ole heillä Jumalan hywästisiugnausta. Mal 3.

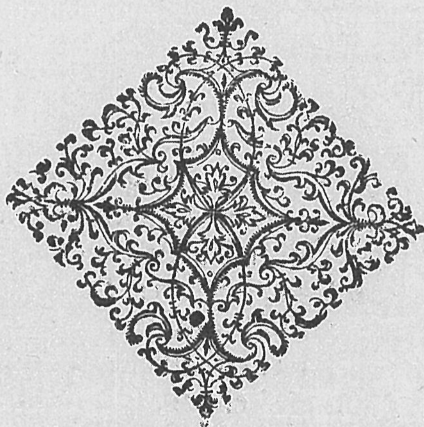
IV. On täsä Ewangeliumisa meille yxi wahwa ia luja todistos meidän vscon tunnustoxen päälle / cusa me sanome: Minä wscon Jesuxen Christuxen päälle / joca colmandena päiwänä ylösnousi cuolluista. Sillä HErra Christus hänens täsä ilmoitta hänen Opetuslapsillens / puhu heidän cansans / osotta hänen Jumalisen woimans monen tunnustähden cautta / jotca P. Johannes täsä Euangeliumis ylösluettele / sekä sen suuren calan saalin / jonga opetuslapset ihmelisest saijt / hänen Jumalisen wäkens ia woimans cautta / ia muita tunnustächti / cuin hän on tehnyt / wlgostoimitta ia ylösluetta / jotca caicki todistawat hänen ylösnousemisens cuolluista. Ja P. Petari Apostoli mös näinen tunnustähtein cansa sen todista / sanoden: Että Jumala on hänen ylösherättänyt colmandena päiwänä / ia annoi hänen ilmestyä / eij caikelle cansalle / mutta meille jotca Jumala ennen todistaiaxi vlgoswalinut / me jotca söime ia joime hänen cansans / sijttä cuin hän oli cuolluista ylösnosnut. Ja tule meidän näinen todistosten cansa wahwista meidän vscon / ia tietä / että meidän HErra Christus Jesus on totisesta

4. Articulus de resurrectione Christi evidentißimis testimoniis confirmatur.

Akt. 10. 41.

ylösnosnut cuolluista colmandena Påiwånå. Sillå siinå setso caicki meidån autuden/ Ninquin. P. Pawali sano: Jos me uskoma meidån sydåmesåm/ettå Jumala on hånen ylösheråttånyt cuolluista / nijn me olema autuat. Ja tåmå on nyt se wijmeinen pyhå påsiåis juhlasta/ jolla me nyt lopetamme tåmån corkian/ suuren ia iloisen Juhlan. Jumala Caickiwaldias meille andacon hånen armons/ ettå tåmå juhla olisi meiltå nijn pidåtty / ettå se tulisi hånen pyhån nimens kijtoxexi ia cunniaxi / meidån uscon wahwistoxexi/ elåmån Parannoxexi / ia wijmein ijancaickisexi iloxi ia riemuxi.

1. Cor. 15.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 20. Lugus.

SEn saman Sabbatin echtona / cosca owet olit sulietut / cusa opetuslapset olit cogotut Judasten pelgon tähden / tuli Jesus / ia seisoi heidhän keskellens / ia sanoi heille: Rauha olcon teille. Ja cuin hän sen sanonut oli / nijn hän osotti heille kätens ia kylkens. Nijn opetuslapset ihastuit / että he Herran näit. Nijn Jesus taas sanoi heille / Rauha olcon teille: Nijnquin Isä minun lähetti / nijn minä mös Lähetän teidän. Ja cuin hän nämä sanonut oli / puhalsi hän heidän päällens / Ja sanoi

heille: Ottacatte se pyhä Hengi. Joillen te synnit andexi annat / nijlle ne andexi annetan. Ja ioillen te ne pidätte / nijllen ne owat pidetyt. Mutta Thomas yxi nijstä Cahdestatoistakymmenestä / joca cutzutan caxoinen eij ollut heidän cansans / cosca Jesus tuli. Nijn sanoit ne muut Opetuslapset hänelle. Me näime HErran. Mutta hän sanoi heille: Ellei minä näe hänen käsissäns Naulain reiki / ia pistä minun sormeni naulain siaan / ia laske minun kättäni hänen kylkeens / en minä usco.

Ja cahdexan päiwän perästä / taas olit hänen Opetuslapsensa siellä / ia Thomas heidän cansans. Tuli Jesus / cuin owet suliettut olit / ia seisoi heidän keskelläns ia sanoi: Rauha olcon teille. Sijtte hän sanoi Thomalle: Pistä sinun sormes tänne / ia catzo minun käsiäni / Ja oijenna tänne sinun kätes / ia pistä minun kylkeni / ia älä ole epäuscoinen / waan uscolinen. Thomas wastaisi ia sanoi hänelle: Minun HErran ia minun Jumalan. JEsus sanoi hänelle / Ettäs näit / minun Thoma / nijn sinä uscoit: Autuat

owat ne / jotca eij nåhnet / ia uscoit. Teki mös JEsus tosin monda muuta merckj / hånen Opetuslasten nåhden / jotca eij ole kirjoitetut tåsså kiriasa. Mutta nåmåt owat kirjoitetut / senpåle / että te uscoisitta / että Jesus ombi Christus se Jumalan poica. Ja että te elåmån saatta uscon cautta / hånen nimeens.

Tåmå sunnuntai on wanhast cutzut quasimodogeniti, se on / meidån maan kielell / nijn palio / Ninquin wastawdesta syndynet. On mös tåmå Sunnuntai cutzuttu In Albis, sentåhden / että ne jotca pacanoista kåättin oikean uscon / ne påsiäis Juhla päiwån päälle castettin / ia walkeilla waatteilla puetettin jotca heidån sen påiwån pååll piti candaman / yhdexi todistoxexi ia merkixi / että he casten cautta olit wastudesta syndinet / ia edespäin yhtå uutta elåmätå pitåisit / ia nijnquin åskôin syndynest lapsest / caicki pahudet pois panisit.

Ja nijn palio cuin tåmån påiwåsen / Euangelium tule / edespane Euangelista P. Johannes sinå caxi Historiata / yxi on tapattunut påsiäis päiwån päällå. Cosca HErra Christus tuli hånen Opetuslastens tygô suliettuin owein låpitze Thomaxen pois olles / cusa Christus hån annoi heille kåskyn ia woiman synnit andexi anda / joca mös tåmån påiwån pååll saarnatan Jumalan

Exordium sumptum ab appellatione hujus diei Dominici.

Summa Euangelij.

Seuracunnassa ia opetetan ia meille muistutetan HErran Christuxen ylösnousemisen hedelmä / nimittäin / synddein andexi andamus / jonga hän meille hänen cunnialisen ylösnousemisens cautta on ansanut ia mailman saattanut. Toinen Historia on tapattunut cahdexan päiwän päästä / cosca HErra Christus taas tuli heidän tygöns / cusa mös Thomas oli muinen Opetuslasten cansa sisällä. Joca tapattui erinomaisesta pyhän Thoman tähden. Ja käski pistä kätens hänen kylkens / ia wahwista hänē uscons sen cansa / ninquin sijtä joca wuosi saarnatan P. Thoman Apostolin päiwänä. Sentähden mös se Historia nyt jätetän pois / ia tahdomma otta eteen / sen ensimäisen Historian / joca tämän Sunnuntain päiwän päälle saarnatan. Ja sen Jumalan woiman cautta tällä hetkellä ulgostoimitta.

Tämä Euangeliumi mös yhten sopi / sen wijdennen / uscon Cappalen cansa / HErran Christuxen ylösnousemisesta cuoluista Colmandena päiwänä.

Propositio bimembris.

Ja ombi meille täsä caxi Cappaletta.

I. On HErran Christuxen ilmestyxestä Opetuslasten edesä.

II. On sijtä puhesta cuin hän on pitänyt silloin Opetuslastens cansa / ia sijtä woimasta / jonga hän on heille andanut.

Analytica textus explicatio, Continens quinq; circumstantias.

Ensimäinen Cappale.

NIin palio cuin tähän ensimäisen Cappalen HErran Christuxen ilmestyxen tule / edes pane P. Johannes seen wijdellä asian haaralla.

I. Circumstantia temporis.

I. On sijtä ajasta cosca tämä ilmestys on tapattunut.

Sen saman Sabbatin echtona/ cosca owet olit sulietut.

Euangelista anda näillä sanoilla tietä / että se on tapattunut pääsiäis päiwänä/jonga päiwän päällä Herra CHristus ylösnousi cuolluista / ia oli hänens ilmoittanut Marialle Magdalenalle/ ia nijlle muille waimoille jotca palaisit heidän tygöns / ia puhunut heidän cansans. Sen saman päiwän päälle/ oli hän mös hänens ilmoittanut nijlle cahdelle Opetuslapselle / jotca menit Jerusalemist Emauxen. Tämän Sabbatin päiwän/jonga Juuttat cutzuit suurexi Sabbatixi / cosco io echto oli/ on tämä ilmestys tapattunut. Ja tästä suuresta Sabbatista ne caicki muut päiwät wijckost sait heidän nimeens / että he mös cutzutan Sabbati. Ninquin pääsiäis päiwänä sijtä sanottin.

II. Asian Haara on sijtä paicasta/cusa se on tapattunut / nimittäin: II. Circumstantia Loci.

Cusa Opetuslapset olit cootut Juttain pelgon tähden.

Tämä ilmestys on tapattunut Jerosolymin Caupungis / cusa opetuslapset olit cogotud. Sillä cosca Juuttan cansa olit ristin naulinet ia tappanet HErran Christuxen. Nijn Opetuslapset cocoisit itzens yhten huonesen Judasten pelgon tähden. Sillä he pelkäisit / että Juuttat piti heitä (jotca HErran Christuxen cansa olit olluet) kijni ottaman surmaman ia tappaman/nijnquin he olit surmanet heidän Mestarins. Ja sentähden kätkit itzens yhten huonesen/panit telgē ia lucun owen eteen/ ettei yxikän pitänyt heidän tygönsä pääsemän. Ja tähän sulietun hwonen sisälle/hän tuli.

III. *Circumstantia personarum, quibus Christus se manifestavit.*

III. Asian haara on nijstä Personaista/joille hän itzens ilmoitti / nimittein/ hänen opetuslapsillens ninquin Euangelista todista/sanoden:

Cusa Opetuslapset olit cogosa.

Nijlle köyhille heickouscoisille Opetuslapsille on HErra Christus hänens ilmoittanut / jotca käkeisit pitä henen cansans cuoleman asti / ia cuitengin hänen petit ia ylönannoit. Ja cosca heidän murhens caicken suurin oli/ ia he caicki peliästöxes ia wapistoxes olit / silloin hän tuli heidän tygöns/ ia ilmoitti hänens heille / osotti että hän oli cuoluista ylösnosnut / ia lohdutti heitä / heidän murhesans ia pelgosans.

IV. *Forma & modus manifestationis triplex.*

IV. On sijtä muodosta/ cuinga ia millä muoto hän itzens ilmoitti. Ja ylösluke erinomaiset täsä Colminaiset ilmestyxen muodot.

Tuli Jesus ia seisoi heidän keskellens.

I. *Miraculosus Christi adventus.*

I. HErran Christuxen ihmelisen ia ylönluonolisen tulemisensa cansa. Sillä että hän on tullut äkistä ia tietämätä / nijn ettei opetuslapset händä nähnet eikä hyymanet / ennen cuin hän seisoi heidän keskellens. Ja waicka owet olit sulietut / nijn cuitengin eij ne taitanet händä estä / eikä mös sitä tarwinnut / että jocu piti owet hänen eteens awaman. Mutta ninquin caicki wanhat kircon oppettajat sanowat / että hän on tullut sulietuin owein läpitze. Josta Augustinus näin kirioitta. Hän tuli läpitze sullettuin owein / joca hänen syndyisäns/hänen äitins cohtu eij turmellut/Hän sen teki jolla eij ollut mitäkän mahdotoinda. Cosca sinä tämän ihmen cwlet / usco wahwasti älkän inhiminen kyselkö muoto / cuinga se tapatui.

2. Hänen puhensa cansa. 2.

Ja sanoi heille: Rauha olcon teille. Annunciatio pacis.

Jonga cansa eij ainoast hän osottanut/että hän oli ylösnosnut cuoluista. Mutta mös anda tietä/että hän/ hänen ylösnousemisens cautta/ on heille ansainut yhden wahwan/seisowaisen ia ijancaickisen rauhan/ Jumalan ia heidän wälillens. Ja sen saman rauhan heille julgisesta/toiwotta ia anda/sanoden: Rauha olcon teille. Cuin hän tahdoist sano: Olcatte hywäsä turwasa/ elkät peliätkö/minä olen teitä sowittanut/minun taiwalisen isäni cansa/ja saattanut teille rauhan/ syndein andexi saamisen ia ijancaickisen wanhurscauden.

3. Hänen ruumins osottamisen cansa. 3.

Niin hän osotti heille/kätens ia kylkens. Ostensio manuum & lateris.

Tämä on se colmas muoto/jonga cansa hän wahwista hänen ylösnousemisens / ia yhdexi todistoxexi senpäälle/osotta opetuslapsillens hänen kätens / iotca nuoleilla olit läwistetyt/ia hänen kylkens/joca keihäille oli pistetty ia awaittu/ettei heidän enämbi sijtä pitänyt epäilemän/mutta uscoman/että se oli hänen totinen ruminsa/ ja se sama ruumis/joca ristinpäälle oli pijnattu ia cuoletettu/ia wijmein hautan pandu/ja nyt cuolemasta jällens ylösnosnut.

V. On opetuslasten ilosta/joca seuraisi tätä Herra Christuxen ilmestystä. 4.

Niin Opetuslapset ihastuit/ että he HErran nägit. Gaudium discipulorum viso domino.

Tämä on se hedelmä ia hyödytys/joca seuraisi tätä ilmestystä/nimittäin/ilo ia riemu / ioca täytti opetuslasten sydämet. Cosca nyt meidän HErra Christus näin

monella muoto hänensä ilmoittu hänen Opetuslapsillens. Nijn he ihastuit ia iloitzit sijtä/ että he näit hänen jällens eläwän. Ja sitä suurembi cuin heidän swrunsa ia mwrhensa ennen oli/ sitä suurembi on nyt heidän ilons. Ja tule se nyyt täsä täytetyxi/ cuin HErra Christus oli heille

Ioh. 16. wähä ennein sanonut: Teille on nyt murhe/ mutta minä tahdon teitä jällens nähdä/ ia teidän sydämmen pitä iloitzeman/ ja eij yxikän teidän ilon pidä pois ottaman.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis,

I. Deus non sinit suos diu premi Cruce.

I. EEtä HErra Christus cohta sen saman päiwän päälle/ cuin hän oli cuoluista ylösnosnut/ osotta hänen opetuslapsillens. Sijtä me opimma/ Ettei Jumala tahdo hänen lapsians cauwan ia ylitze heidän aicans/ anda olla murhe ja ristin alla/ Mutta autta ia lohdutta heitä oickealle ajalla. Ja waicka se aica näky olewan inhimisten mielest pitkä ia ikäwä odotta: nijn cuitengin Jumala tule ia autta oikealla ajalla/ ja eij salli heitä cauwan ia ylitze heidän woimans olla ristin alla/ hän tunde itze cungin luonon heickouden/ ia tietä että me olemma luonost sangen heicot/ ia em taida ristin alla pysywäiset olla/ Sentähden hän kijrutta awun cansa/ Ja cosca Inhiminen jo wäsymällans on/ tule hän ia autta

Psal. 68. händä. Sentähden Dawid cutzu hänen yhdexi auttajaxi oickealla ajalla. Ninquin täsä Ewangeliumisa on yxi merkilinen esimercki senpäälle/ että cosca Opetuslapset olit suuressa mwrhesa ia pelgosa jo suliettuin owein tacana/ ia luulit että Juuttat piti heitä kijniottaman/ surmaman

ia tappaman. Silloin tuli Herra Christus heidän tygöns suljettuin owein läpitze ia lohdutti heitä / julgisti heille rauhan / wahwisti heitä / ettei heidän pitänyt ketäkän pelkämän eikä Juuttait eikä muita. Ja ninquin hän on heitä lohduttanut heidän murhesans / nijn hän wielä nyt meitä lohdutta ia autta ristin ia tuscan aican / ja eij pane kenengän päälle suremba cuorma / cuin hän woipi canda. Ja ninquin hän tuli Opetuslastens tygö ehtona / cosca päiwä jo oli laskenut / ia heidän murhens suurin oli. Nijn hän wielä nyt meidän tygöm tule. Erinomaisesta silloin cosca risti caicken suurin on / caicki inhimisten apw ulcoon on / silloin meitä lohdutta ia autta. Sentähdē eij pidä meidän ylönandaman meitäm ristin ia wastoinkäymisen alla / mutta turwaman Jumalan tygö händä rucoileman ia häneldä apw anoman / joca se ainoa oikea auttaja on tuscas ia hädässä.

II. Opeme / inhimisen luonon heickoudest / että hän ristin ja tuscan aicana usein lange / ia pelgon tähden muutetan ja käätän toisen mielen. Sillä ilman tuscata / cosca myötäkäymys on / inhiminen on olewans rohkia ia wäkewä / ettei hän ketäkän pelkä ia on ninquin Jalopeura mätzässä. Mutta jos jocu risti ia wastoinkäymys päälle tule / nijn hän cohta saapi toisen mielen ia peliästy / ia se endinen rohkeus pois catopi. Ninquin Jeremias Propheta sijtä kiriotta / sanoden: Inhimisen sydän on yxituima ja pahaelkinen cappale / ja cuca taita sitä tutkistella. Esimerckj senpäälle / on näisä HErran opetuslapsisa / jotca olit kyllä rohkiat cosca eij mitäkän pelco ollut / ia lupaisit pitä heidän HErrans ia Mestarins cansa / ia wannoit ettei he tahtonet ylönanda / waicka heidän

2. Homines sub cruce sæpe labi & in aliam mentem mutari.

Jerm. 17.

piti cuoleman hänen cansans. Mutta sijtte cosca pacco ia tusca päälle tuli/ja he näit että heidän Mestarins kijni o/tettin/nijn he cohta sait toisen mielen/ia rupeisit pakenemã/ yxi yhten loucas / toinen toisen/ia jätit HErran Christu/xen yxinäns wiholisten käsijn. Tämän caldaiset caicki o/wat luonosta / että he myötäkäymises owat rohkiat ia wäkewät/mutta wastoin käymises heickomieliset ia pelkä/wäiset. Sentähden sano P. Pawali Apostoli. *1. Cor. 10.* Jo/ca luule seisowansa/catzocan ettei hän lange. Ja *Prov. 24.* Salomon sano: Että se wanhurscas lange seitze/mẽ kerta päiwäsä. Sentähdẽ eij pidä yxikän luottamã hänen oman wääkens päälle/erinomaisest hengelisis asioi/sa ia Jumalan palweluxisa. Mutta rucoileman Juma/lata/että hän meitä wahwistaisi oikian uscoon / ia sijnä ylhällä pidäis/ettei me coscan sijtä poislangeisi. Sillä *Philip. 2.* ninquin P. Pawali sano: Jumala on se joca teisä waicuttapi / sekä tahdon että mös tegon/ hänen hywän suosionsa jälken.

3. Christum glorioso suo corpore posse esse ubi velit.

III. Että HErra Christus tuli suliettuin owein läpitze Opetuslastens tygö/sijtä opimma / että hän taita olla hänen pyhän ja kircastetun Ruumins cansa cussa hän tahto/ilman mitäkän estettä/ia waicka hänellä on totinen ruumins/liha ia weri / luut ja jäsenät / eikä se ole hengexi muuttunut. Nijn cuitengin on se nijn kirckastettu / ettei sitä mitäkän taida estä/mutta käypi seinäin/owein/ ja ki/wein läpitze. Ja tämän meidän HErran Christuxen pyhän ruumin kirckaus/oli yxi ennustos sihen kirckauten/ cuin meidän ruumin pitä saaman jälken ylösnousemisen. Sillä ninquin P. Pawali sano Philipperin cansan ty/ *Philip. 3.* gö: HErra Christus kircastapi meidän heicon

ruumin/että se hänen kircan ruumins caltaisexi tuleman pitä / sen woiman cautta / jolla hän mös woipi caicki cappalet itzensä alamaisexi tehdä. Täsä elämäsä meillä on yxi luonolinen ia catowainen ruumins/ mutta ylösnousemisessa me saam kircat/taiwaliset/cuolemattomat ja catomattomat ruumit. Ninquin P. Pawali sijtä caunista kiriotta Corintherin tygö sanoden : Se kylwetän turmeluxes / ia ylösnousepi turmelematoin / se kylwetän huonolisudes ja ylösnousepi wäkewydesä/ se kylwetän luonolinen ruumis/ja ylösnousepi yxi hengelinen ruumis. Ja P. Augustinus kirioitta sanoden : Nijnen cuolutten ruumit pitä ylösnouseman ilman ychtäkän wigata/ilman mitäkän työläisyttä / ia ilman mitäkän turmelusta / ioilla pitä oleman sencaldainen wäkewyys/quin heille on onnelisuus ja autuus. Nijn mös Bernhardus sano : Että nijnen uscolisten ruumit pitä oleman kewiät ia nopiat/ että jos he tahtowat/wielä nopiamat/ cuin inhimisten asatus on. Joca pitä oleman caickille Jumalisille/ suurexi lohdutoxexi/ettei heidän pidä tämän ruumilisen cuoleman cautta/huckuman ja poiscatoman. Mutta wiellä suureman cunnian saaman / Ninquin P. Pawali itzensä sen sen cansa lohdutta ia wahwista sanoden : Christus on minun elämäni / ja cuolema on minun woittoni. Sillä cuoleman cautta me pois panemma yhden wiheliäisen ia saastaisen ruumin/ia saamme yhden cunnialisen ia kirckan ruumin jällens/Me poispanemme yhden syndisen ruumin/ja saamme jällens yhden pyhän ja puhtan

1.Cor.15.

Phil.1.

ruumin / Me pois panemme cuolewaisen ia catowaisen ruumin / ia saamme iällens cuolemattoman ia catomattoman ruumin. Me pois panemme yhden heicon ruumin / ja saamene yhden wäkewän ruumin jällens. Me pois panemme yhden rascan ruumin / ja saame jällens yhden kewiän ruumin. Tämä tosin on suuri woitto / joca meille tapattu cuoleman cautta / josta me mahdam kyllä iloita ia riemuta / ja hywällä mielellä tästä mailmasta eritä.

4. *Totum nostrum gaudium ac lætitiam consistere in Christo Iesu.*

IV. Että Opetuslapset ihastuit / sijtä että he näit Herran / nijstä me opimma / että caicki meidän ilon ia riemun on meidän HErras Christuxesa Jesuxesa / ia ilman händä eij ole yhtäkän oikiata ilo ia riemu / mutta suru / murhe ia ahdistos. Ninquin mös Opetuslapset / ennen quin he näit Herran / olit surusa / murhesa / pelgosa ja wapistoxesa. Mutta sijtte cosca HErra ilmestyi ia he näigit hänen / nijn caicki murhe ia pelco pois lacatsi / ia suuresti ihastuit. Ja tämän ilon ia riemun on HErra Christus hänen pyhän ia cunnialisen ylösnousemisens cautta meille ansainut. Ja sentähden käske P. Pawali iloita aina HErrasa sanoden: *Phil 4.* Iloitcat / ja taas sanon minä teille / iloitcat aina HErrasa. Ja waicka eij me taida nyt meidän ruumilisten silmein cansa nähdä Herra Christusta / ninquin Opetuslapset näit. Nijn cuitengin me näemme hänen hengelisen / ia uscon sydämen cansa / ia olemma sen cautta autuat / ja ynnä opetuslasten cansa tulemma osalisexi sijtä ilosta ia riemusta / Ninquin Herra Christus todista sanoden: Autuat owat ne / jotca eij näe ja cuitengin uscowat. *1. Pet. 1.* Ja P. Petari Apostoli sano: Waicka että händä näge / jonga päälle te

nyt uscotta/ Nijn teidän pitä cuitengin iloitzeman sanomattoman ia cunnialisen ilon cansa/ ia te saatta teidän uscon lopun/ nimittäin/ teidän sielun autuden. Ja tämä sama ilo/ eij ole täydelinen täsä elämäs. Mutta sijnä tulewaises elämäs se tule täydelisexi/ Ja silloin caicki meidän murhem ia surum käättän ijancaickisexi iloxi/ ja caicki kyynelet meidän silmistäm pois pyhitän. Sijnä me näemme Jumalan caickiwaldian sen pyhän colminaisuden caswosta caswoin/ ia hänen P. Engelittens ia caickein wloswalituiden cansa iloitzemma/ sencaltaises sanomattomas ilossa/ jota eij yxikän silmä ole nähny/ eikä yxikän corwa cuullut/ eikä yhdengän sydämeen astunut. Esa. 64. 1. Cor. 2.

Toinen Osa.

ENsimäises Cappales te saitte cuula/ cuinga HErra Christus on jälken hänen ylösnousemisens hänens ilmoittanut opetuslapsillens. Nyt seura se toinen Cappale sijtä käskystä ja woimasta/ jonga hän on andanut hänen Opetuslapsillens. Ja on täsä neliä Cappaletta. *Analysis secundæ partis in membra quatuor.*

I. On sijtä terwetyxest/ jolla hän toisen kerran heille rauha toiwotta. I. *Iteratio partis.*

Nijn Jesus taas sanoi heille: Rauha olcon teille.

Sen cansa hän wahwista sen rauhan/ jonga hän oli heille julgistanut: Senpäälle/ ettei he mitäkän sijtä epäilisi/ sentähden/ että he olit hänen ennen pettänet ia ylönandanet/ Mutta olisit hywässä turwassa/ hän tahdoi sen

caicki heille andexi anda/ mitä he olit sijnä händä wastan rickonet/ ja eij heille sitä soimata/ sentähden hän wielä toisen kerran rauhan heille sano. Ja sitä suurembi cuin heidän pelcons ia murhens oli/ sitä enämin hän heitä lohdutti/ ninquin yxi Isä lapsians.

II. Legatio seu missio discipulorum.

II. On Opetuslastens lähetyxestä.

Ninquin Isä minun lähetti/ nijn minä mös lähetän teidän.

Täsä HErra Christus asetta heitä saarnamiehixi/ ja wetä tähän yhden suuren ia corkian wertauxen jonga hän otti itze hänestäns. Että ninquin Isä oli hänen lähettänyt / nimittäin / saarnaman ia opettaman / nijn hän mös samalmuoto heitä lähettä opettaman ja saarnaman Euangeliumi Ja sen wirgan/ nimittäin/ saarna wirgan puolesta lähettä hän Opetuslapsens. Mutta se toinen HErran Christuxen wirca/ jonga HErra Christus oli päällens/ hänen taiwalisen isäns tahdosta ia suosiosta ottanut/ nimittäin/ että hänen piti kärsimän pijnan ja cuoleman/ caicken mailman synnin edestä / sen hän on yxinäns täyttänyt/ eikä yxikän muut/ taicka Opetuslapset eli muut/ sitä taitanet tehdä / cuin hän itze sano Prophetan Esaian tykönä : **Minä yxinäns olen polkenut wijna Pressyn.** Ja P. Pawali Timotheuxen tygö sano : **Yxi on wälimies / Jumalan ja Inhimisten wälillä/ nimittäin/ se inhiminen Christus Jesus joca itzens on andanut caickein edestä lunastoxen hinnaxi.** 1. Tim. 2.

III. Donatio Spiritus sancti.

III. On sen P. Hengen annosta/ jonga heille täsä annoi.

Ja

Ja ninquin hän nämä sanonut oli / puhalsi hän heidän päällens ia sanoi: Ottacat se pyhä Hengi.

Että saarna wirca on nijn suuri ia corkea / ettei yxikän inhiminē omasta woimasta ia wäist sen edes seiso / sentähden / HErra Christus anda heille sen P. Hengen / joca heitä pitä wahwistaman / andanut heille wäen ia woiman saarnaman ia opettaman / ia sen cautta kändämän inhimistä paranoxen ia oikean uscon. Ja anda heille sen P. Hengen / puhaluxen cautta / ninquin yhden wälicappalen cautta / ia sen cansa osotta / että hänel on woima ia wäki itze cullakin anda sen P. Hengen / ia että hänestä se pyhä Hengi vloskäypi / ninquin Isästäkin. Ja waicka hän olisi taitanut anda heille P. Hengen ilman wäli Cappaletta / cuitengin on hänen hywä tahtons nijn ollut / että hän tämän suun puhalluxen cautta / tahdoi heille anda hänen P. Hengens / joca heille io ennengin oli / ninquin muillakin Christyn uscolisille inhimisille / nin palio cuin pyhittämisen tule. Mutta että heidän piti oleman opettajat / ia saarnamiehet / jotca piti julgistaman Euangeliumi ymbäri caicken mailman / täsä heille annetan / yhdellä erinomaisella muodolla / joca heitä piti opettaman ia heidän saarna wircans cautta oleman woimalinen.

IV. On saarna wirgan woimasta.

IV. *Virtus & efficatia ministerij.*

Joille te synnit andexi annatte / nijlle ne andexi annetan / joille te ne pidette / nijlle ne owat pidetyt.

Täsä HErra Christus cahtalaisen woiman ia wallan anda hänen opetuslapsillens. Ensimäinen on syn-

nit andexi anda/ Toinen on synnit pitä/ cuin hän tahdoisi sano: Sen woiman ia wäen/ minä joca olen synnin/ perkelen ia cuoleman/ ylitze woittanut/ annan teille minun Opetuslapsillen/ että jolla te synnit andexi annatte/ olcon se mies eli waimo/ köyhä eli Ricas/ nijlle ne andexi annetan/ ia pitä oleman nijn woimalinen ia wäkewä/ cuin minä itze olisin heille andexi andanut. Annan mös minä teille woiman ia wäen synnit pitä/ ia joilla te ne pidätte/ olcon se cuca on/ nijn se pitä oleman nijn woimalinen cuin minä itze heille sen pidäisin. Tämän caltaisen suuren ia corkean wallan HErra Christus on andanut hänen Apostolillens ia opetuslapsillens/ ia eij waiwoin heille/ mutta caickille saarnamiehille. Mutta cuitengin eij ole tämä woima nijn annettu/ että he heidän oman tahdons ia mielens jälken saawat synnit andexi anda. Mutta waiwon nijlle jotca catuwat heidän syndins/ parannoxen tekewät ia uscowat. Samalmuoto mös eij ole heille annettu walda syndiä pitä/ heidän oman tahdons jälken/ mutta waiwoin nijlle Jumalattomille/ catumattomille ia epäuscoisille. Ja on täsä se sangen lohdulinen/ ettei HErra Christus täsä eroita yhtäkän syndi/ Mutta käski caicki synnyt andexi anda yxi toisens cansa/ sekä perisynnin että teco synnit/ suuret ia pienet/ ilman mitäkän erotusta/ Nijn ettei yxikän syndinen inhiminen mahda epäillä Jumalan armosta ia syndin andexi andamisesta.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. Opeme tästä toisesta Cappalesta/ cuca saarnan wirgan on asettanut ia säättänyt/ nimittein/ eij yxikän inhiminen/ mailmaliset

I. Ministerium verbi

Keisarit ia Cuningat. Mutta itze meidän HERRA Jesus Christus ninquin hän itze täsä Euangeliumisa sen todista. Että ninquin Isä hänen on lähettänyt tähän mailman saarnaman Euangeliumi/nijn hän mös on lähettänyt hänen Apostolins ulgos saarnamā Euangelium̄i. Ja wielä nyt / jota aica ia hetki lähettä/ia anda hurscat saarnamiehet ia opettasat. Sillä eij hän joutilas istu hänen isäns oikialla kädellä / mutta ninquin P. Pawali sano: Hän anda inhimisillä hywät lahjat/ monicahdat hän on pannut Apostolixi/muutamat Prophetixi/muutamat Euangelisterixi/muutamat paimenixi ia opettaixi. Ja cutzu hän itzens ia caickia muita sarnamiehiä Christuxen käskyläisexi / sanoden: Nijn olemme nyt Christuxen käskyläiset / Sillä että Jumala hän manapi meidän cautam. Samalmuoto cutzupi hän heitä Christuxen palweliaxi sanoden: Sixi jocainen meitä pitäkän/Että me olemma Christuxen palweliat / Ja hallitzem Jumalan salaisuden ylitze. Ja sentähden pitä HERran palweliat / jotca sarna wircan owat cutzutut oleman uscoliset / wirijät ia ahkerat heidän wirgasans / Jumalan sana oickein opettaman / syndiä rangaiseman ia nijtä murhelisi lohduttaman/ Sacramenti Christuxen säädyn jälken ulgos jacaman. Ninquin P. Pawali mana hänen opetuslastans Timotheusta sanoden: Saarna sana/ pidä päälle/sekä asalla että asattomalla asalla / rangaise / nuhtele/mana caiken siweyden ia opetuxen cansa. Sanā ewliat pitä saarna wirgā/ ia ne jotca saarna wircā owat cutzutut/pitämän cunniasa/ heitä cuulen ā ia heidän oppiansa seuramā: Sillä jotca heitä cuu-

non ab hominibus sed ab ipso Christo institutum.

Eph. 4.

2. Cor. 5.

1. Cor. 4.

2. Tim. 4.

le / hän cuule itze HErra Christus. Ninquin hän itze sa-
Luc. 10. no: Joca teitä cuule / hän cuule minua / ja joca tei-
tä ylöncatzo / hän ylöncatzo minua / ia joca mi-
nun ylön catzo / hän ylöncatzo sen joca minun
lähetti.

2. II. Että HErra Christus anda Apostolille sen P.
Officium Hengen / opima sijtä / että saarna wirca on nijn corkea ia
ministerij suuri / ettei yxikän sitä oikein taida edes seiso / ilman sen
nemo potest P. Hengen lahiat / eikä yxikän taida olla sihen itzestens
cum fructu sowelias ia kelwolinen/ninquin Pawali sano Corintherin
præesse sine tygö: Sillä saarna ia Jumalan sana eij seiso inhi-
auxilio spi- misen wijsaudesa / mutta Jumalan woimasa.
ritus sancti. Sentähden Moses tunde hänen heickoudens / esteli
2. Cor. 3. hänens/cosca Jumala käski hänen mennä Pharao cunin-
Exod. 4. gan tygö / ia iohdatta Israelin cansa ulwos Egyptin
maalda. Ja Jeremias Propheta / cosca Jumala hä-
Jer. 1. nen cutzui / esteli hänens sanoden: Ah HErra en ole
minä kelwolinen saarnaman. Nijn mös Jonas
Jonæ. 1. Propheta / cosca HErra käski hänen saarnaman / tunde
hänen heickoudens ia sanoi. Ah HErra / en ole mi-
nä kelwolinen saarnaman. Samalmuoto mös E-
lizeus / cosca hän ymmärsi / että Elias Propheta piti
ylös otettaman / ia hänen piti hänen sians HERRAN
Prophetaxi tuleman / rucoili että se Hengi cuin hänesä
oli / caxikertaisesta tulisi häneen puhuman. Sentähden
Jumala anda hänen palwelioilens / jotca hän saarna
wircan cutzu / sen P. Hengen / joca heitä opetta / heitä
wahwista / ia anda heille rohkeuden sana ulgos sanoa/
nijn he heidän saarna wirgasans suurē hedelmän tekewet/
Psal. 84. ninquin Psalmis seiso: Että opettajat pitä cunnioi-

tetta-

tettamā suurella hywästi siugnauxella/ ia saawat yhdē woitō/ toisen jälkē. Ja andapi Jumala P. Hengen lahjat saarnamiehille/ ia vlgosjacapi heiden sitä sama hänen hywän tahdons ia suosions jälkin/ ninquin P. Pawali sijtä kirioitta Corintherin tygö sanoden: Lahjat owat moninaiset/ mutta hengi on yxi/ ia wirgat owat moninaiset/ mutta yxi HErra on/ ia awut owat moninaiset/ mutta yxi Jumala on/ joca caickissa waicutta caickinaiset/ mutta joca itzesa hengen lahjat osottawat heidänsä/ yhteisexi tarpexi. Sillä yhdel annetan Hengen cautta puhua wijsaudesta/ toisen annetan puhua tiedost saman hengen cautta/ toisel usco samast hengest/ toisel ne lahiat terwexi tehdä/ toisel Prophetia/ toisel Henget eroitta. Toiselle moninaiset kielet/ toisel moninaisten kielten vlgostulkitus. Mutta caicki nämä se yxi ia sama hengi waicutta/ jacain itzekullakin omansa/ sen jälken cuin hän tahto. Sentähden mana P. Jacob hänen Epistolasans sano: Jos jollacun teisä puuttuisi wijsautta/ se anocan Jumalda/ joca andapi yxikertaisesta jocaitzella.

1. Cor. 12.

Jacob. 1.

III. Opeme täsä/ cuinga suuren woiman ia wäen/ meidän HErra Christus on andanut hänen Apostolillens/ ia caickille saarnamiehille/ nimittäin/ synnit andexi anda/ ia synnit pitä. Ja waika he owat inhimiset/ ia luonastans ei ole paremmat cuin muut inhimiset. Nin cuitengin on Jumala/ joca heitä on saarnan wircan cutzunut/ on andanut heille sen woiman ia wäen/ että heidän pitä synnit andexi andaman ia synnit pitämän. Eij

III. Christum Apostolis adeoq; omnibus suis ministris potestatem remittendi peccata dedisse.

se ole heille itzestens / eikä heidän woimastans / Mutta
Jumalalda / joca heillä sen woiman ia wallan andanut
on/ ia on käskenyt synnit andexi anda. Tämä woima
ia walda käypi ylitzen caickein mailmalisten HErrain/
Keisarin taicka Cuningain woiman ia wallan. Ja wa-
icka he tosin owat suuret ia corkiat HErrat / Jumalalda
asetetut hallitzeman / Rijkiä ia maacunda / eij cuitengan
he ole cutzutut saarna wircan/ eikä ole heille käskelty syndi
andexi anda ia pitä synnit / mutta waiwoin saarnamie-
hille on se käsky ia woima annettu päästä ja sito syndi / ia
se on nijn woimalinen / että iolla he päästäwät synnit/
nijlle ne owat pästetyt taiwasa / ia joille he pitäwät syn-
nit / nijlle ne owat pidetyt taiwasa. Ja on se yxi erino-
mainen ia wäkewä lohdutos / caikille synnisille inhimisil-
le / että he täällä saawat heidän syndins andexi / ia tu-
lewat sowitetuxi Jumalan cansa / nijn ettei ne taida heitä
duomita/eikä cadotta/Ja sentähden mana P. Lutherus
caickia että heidän pitä aina lohduttaman itzens sen canс-
sa / että täsä Ripisä saapi syndins andexi/ ia eij
andaman häneldens poisotta sitä
lohdutosta.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes IO. Lugus.

JA sanoi Jesus jwttaille / Minä olen se hywä paimen. Yxi hywä paimē anda hengens lammasten edestä. Mutta palcolinen joca eij ole paimen jonga eij ole lambaat omat / näke Suden tulewan / jättä lambaat / ia pakene / ia Susi raatele ia haasca Lambaat. Mutta palcolinen pakene / sillä että hän ombi palcolinen / ia eij tottele lambaista. Minä olen se hywä paimen ia tunnen minun Lambaani / ia minä tutan minun lambaildani: Ninquin Isä minun tunde / nijn minä mös tunnen Isän / Ja mi-

nå panen hengeni lammasten edestå. Ja ombi mös minulla muita lambaita / jotca eij ole tåstå lamas hwonesta. Ja ne sama pitå minun mös tånne saattaman / ia heidån pitå cuuleman minun åneni. Ja pitå oleman yxi lammas huone ia yxi paimen.

Exordium sumptum à re ipsa.

Tåså Euangeliumisa meidån HErra Christus Jesus saarna ia puhu hånen wirgastansa ia wetå itzens yhden hywån paimenen werraxi joca pane henen hengens lammesten edestå. Ja sen cansa osotta hånen rackaudens/meitå ia caickia inhimisiå wastan/ jotca olemme luonostam ninquin åxywåiset lambaat jotca hån on lunastanut ey cullalla eiskå hopialla / mutta henen pyhållå ia callilla werellånså. Ja ninquin yxi hywå ia wscollinen paimen/wiepi meitå hyfwålle ia lihawalle laidumelle/ruocki ia rauitze meitå hånen pyhillå sanoillans/ warieke/wirgotta ia lohdutta meitå wastan meidån wihollisiam/syndi/perkelettå/helwetti ia cuolemata/ ia wymein johdatta meitå tåstå surkiasta elåmåstå / meidån oikian ia oman isån mahaan/taiwan waldcaunnan iloon ia riemun. Ja sitå wastan vlgos maala HErra Christus tåså ne wåårät paimenet joinen lambat ey ole omat / ettå cosca he nåkewåt Suudhen tulewan Pakenewat pois ia jättåwåt lambaat/ia Suusi raatele ia haasca lambaat.

Ja on meidån HERRA Christus/puhunut tåmån wärtauxen Jerosolymasa juuttain tygö / jotca napisit sitå että hån Sabbatin oli parandanut yhden sokian miehen

hen ia erinomaisesta Phariseuxia wastan/ jotca aina asetit itzens händä wastan.

Tämä Sunnuntai on wanhasta cutzuttu Dominica Misericordias/ joca nimi on otettu sijtä weisusta/ joca tämän päiwän päälle weisataan seuracunnasa Messun ruettäsa sijtä 89. Psalmista/ cusa näin seiso. Misericordias Domini in æternum cantabo. Se on: **Minä tahdon weisata HErran armosta ijancaickisesta.** Joinen sanain cansa Jumalan seuracunda ylistä Jumalata caickiwaldiasta hänen suuren armons ia laupiudens edestä/ että hän on lähettänyt ia andanut hänelle sen hywän paimenen/ Jesuxen Christuxen hänen rackan Poicans/ joca hänen on lunastanut ijancaickisesta cuolemasta hänen calilla werelläns/ suojele ia warielä händä caickia wihollisia wastan/ ruocki händä/ joca hetki hänen pyhällä sanallans.

Appellatio hujus Dominicæ.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen toisen osan cansa meidän uscon tunnustoxesa/ sentähden että täsä saarnatan/ meidän HErrasta Christuxesta Jesuxesta ja hänen wirgastans. Ja mös sen yhdexennen uscon Cappalen cansa/ sentähden että täsä ulgosmalatan se oikia Christillinen seuracunda/ ja sen jäsenet/ cutca ne owat/ nimittäin/ ne iotca tundewat hänen paimenens HErran Jesuxen Christuxen/ ja hänen änens.

Tämä Ewangeliumi jaetan cahten osan.

Propositio continens duas partes.

I. On tästä hywästä paimenesta HErrasta Jesuxesta Christuxesta ja hänen wirgastans/ ja mös palcollisista ja wäristä paimenista.

II. On tämän hywän paimenen lambaista/ jotca hänen tundewat ja händä cuulewat.

Analytica textus explicatio tria membra continens.

Ensimäinen Osa.

NIjn palio cuin tähän ensimäisen Osan sijtä hywästä paimenesta tule/ on meille täsä colme erinomaista Cappaletta.

I. Bonum Pastor.

I. On tästä hywästä paimenesta:

Sanoi Jesus Juttaille/ Minä olen se hywä paimen.

Täsä meidän Herra Christus puhw hänen wirgastans ja cutzu hänens paimenexi/ ja catzo sen cansa tacaperin nijnen ennustoxein päälle/ cuin hänestä wanhasa Testamentisä Prophetain cautta olit ennustetut. Sillä Esaias sijtä on Propheteranut sanoden: Catzo HErra tulepi wäkewästi/ ja hänen käsiwartens pitä hallitzeman/ catzo hänen työns ja tecons eij pidä oleman ilman hedelmätä/ hänen pitä ruockiman hänen laumansa/ ninquin yxi paimene/ hänen pitä cocoman Lambaat sylyns ia candaman heitä hälmasans. (Esa. 40.) Ja Ezechielin Prophetan tykönä seiso: (Ezech. 34.) Nijn sano HErra: Catzo minä tahdon itze otta minun Laumani minun tygöni ja etziä heitä/ ninquin yxi paimen etzi hänen lambaans/ cosca he laumasta pois erhettywät. Nijn minä tahdon etzi minun Lambaani ja tahdon autta heitä vlgos joca paicasta cuhunga hee owat haijoneet/ silloin cosca pimeys ja pilwät owat olleet. Näinen Prophetain ennustosten päälle hän catzo ia cutzu hänens paimenexi/ Ninquin hän tahdoisi sano: Minä olen se sama paimen josta Prophetat Wanhasa Testamentisä o-

wat ennustaneet / ia caicki Jumaliset inhimiset owat jo cawan toiwoneet ja odottaneet. Ja eij ainoast cutzu hänens paimenexi/ ninquin muut yhteiset paimenet owat. Mutta hywäxi/ia sano:

Minä olen se hywä paimen.

Ja ninquin Græcan Textis wielä selkiämin seiso/ soca osotta ettei hän ole nijstä yhteisistä paimenista/ mutta hän on yxi erinomainen hywä paimen / ja se sama hywä paimen/ josta oli ennustettu wanhasa Testamentisä. On nijstä todistoxista solla hän osotta että hän on hywä paimen ja wetä tähän sijälle caxi erinomaista todistosta.

I. Todistos on että hän pane hengens lammasten edestä. 1. Testimonium quibus ostendit se esse bonum pastorem.

Yxi hywä paimen pane hengens lammasten edestä.

Ninquin hän tahdoisi sano: Senealdainen hywä paimen minä olen/että minä minun Lambaatani nijn swresta racastan / että minä Hengeni panen ulgos heidän edestäns/senpäälle/ettei heidän pidäis huckuman ijancaickisesta. Ninquin Esaias Propheta sijtä mös on ennustanut/ että hänen piti andaman hänen hengens syndi uffrixi. Ja tosin hän on osottanut sen todexi silloin/cosca hän annoi hänens ristin naulitta/ja sijnä kärsi pijnan ja cuoleman/caiken mailman syndein edest/ja lunasti meitä ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta/hänen tyrin ia callin werensä cautta.

II. Todistos on se / että hän tunde hänen lambaans. 2. Testimonium quod cognoscat suas oves.

Ja minä tunnen minun lambaani.

Täsä HErra Christus eij puhu sijtä tundemisesta/

Cosca

Cosca yx ihminen tunde toisen caswosta ja muodosta: Mutta hän puhu sencaltaisesta tunnosta joca hänen omans nijn tunde / että hän pitä heistä waarin / ja heitä wariele ettei heille mitäkän wahingota tapatu: Ja anda sen cansa tietä / että hän murhetti hänen lambaistens edestä ja pitä heistä warin ettei Suusi saa heitä raadella ia haascata. Ja otta täsä wärtauxen hänen taiwallisesta Isästänsä sanoden:

Ninquin Isä minun tunde nijn minä mös tunnen Isän.

Ninquin hän tahdois sano: Minun taiwallinen Isän tunde minun / hänen rackaxi poiaxens / jossa hänelle on hywä suosio / ja eij coscan minua ylön anna / ia minä mös tunnen ia tunnustan hänen olewan minun taiwallisen Isäni / ia teen hänen tahtons. Nijn minä mös tunnen minun lambaani / ja en heitä ylönanna. Ja waicka risti ja wastoin käyminen tule toisinans heidän päällens / nijn cuitengin minä tahdon awtta heitä sijtä ulgos.

II. Mercenarius.

II. On palcollisesta eli palca Paimenista.

Mutta palcolinen ja joca eij ole paimen / jonga lambaat eij ole omat / näke Suden tulewan / jättä lambaat ia pakene / Sillä että hän on palcolinen ja eij pidä lukua lambaista.

Recenset tria Mercenarij signa.

Että meidän HErra Christus sijtä Paremin osotais hänens olewan hywän paimenen / nijn hän sitä wastan puhu Palcolisista ja heidän luonostans. Palcollisien cansa hän täsä ymmertä caicki wäärät opettajat / iotca eij etzi Jumalan seuracunnan parahan jälkin / mutta catzowat heidän oma parastans. Ja osotta HErra

Christus / mistä ne palcolliset pitä tuttaman / ia ylösluke tästä colminaiset merckit.

I. On/ettei hän ole paimen mutta palcolinen / eij hän ole lailisesta cutzuttu saarna wircahan/ eijkä Jumalalda lähetetty mutta itze juoxe stehen. Ninquin Jumala Jeremian tykönä sano: En minä lähettänyt Prophetaita ja he cuitengin juoxit / en minä heidän cāsans puhunut ja he cuitengin Propheteraisit. Ja Ezechielin tykönä seiso: Heidän näkyns eij ole mitäkän/ja heidän prophetiās eij ole muu quin walhe/ he sanowat: HErra on sen sanonut/ waicka HErra eij ole heitä lähettänyt. Nämä owat ne jotca etziwät itze parastans/ia eij sijtä cuin Jesuxen Christuxen on / ninquin P. Pawali sano. Ja toisesa paicasa sano hän: Ne owat Christuxen ristin wihamiehet/joinen loppu on cadotus ia heidän watzans heidän Jumalans/ia heidän cunnians häpiäxi/ jotca waarin ottawat nijstä / cuin tämän mailman owat. Näinen Palcolisten ia wäärain paimenittein ylitze HErra huta wee Prophetan Ezechielin tykönä sanoden: Wee Israelin paimenille / jotca itzens ruockiwat / eikö paimenet pidäisi lauma ruockiman? Mutta tee syötte sitä lihawata / ja waeteitatte teitän willoilla ia teurastitte sitä syötyttyä / mutta Lambaita ettei te tahdo ruockia.

1. Signum quod sit mercede conductus. Jerem. 23. Ezech. 13. Phil. 2. Phil. 3. Ezech. 34.

II. Merki on/Ettei Lambat ole hänen omans.

Jonga lambat eij ole omat.

Ninquin HErra Christus tahdois sano: Se eroitus on hywän Paimenen ia palcollisen wälillä / että lambat eij ole palcollisen omat/ ja sentähden mös eij hän ole

2. Nota mercenarij Oves non sunt propriæ.

oikia paimene eikä catzo lammasten parasta/eikä heitä uscollisesta caitze/mutta waiwon palwele palcan tehden / ia aiattele : eij lambaat oli minun omani/mutta toisen miehen/mitästä minä heistä nijn suurta murhetta ia waiwa näen ? En minä cuitengan sijtä enämbi saa / cuin minun palcani jotca minulle on määrätty. Nämä eij ajattele mitä

1.Cor.4. P.Pawali sano : Että yhden palwelian pitä oleman uscolisen. Mutta palwelewat ainoastans palcan tähden että hee sen saisit. Näin caicki wäärät opettajat tekewät / jotca eij uscollisesta opeta ja saarna / eikä catzo sen iälken cuinga heidän cuuliansa tulisit autuaxi : Mutta että hee saisit hywin elä ia watzans täyttä.

3. Nota Mercenarij, veniente lupo deserens oves fugit.

III. Mercki on. Että hän pakene/ näke Suden tulewan / jättä Lambaat ia pakene sillä että Susi tule raatele ia haasca Lambaat.

Mutta palcollinen pakene/sillä että hän on palcollinen ia eij pidä lambaista lucua.

Tämä on se colmas wääräin paimenitten mercki/ jolla heidän luondons ia tapans osotetan / että cosca he näkewät Suden tulewan/nijn he pakenewat ia jättäwät Lambaat Suden suuhun / joca heitä raatele ia haasca. Sillä cosca paimenet jotca pidäisit warieleman lambaita/ia heidän edestäns wastaman pakenewat/ Nijn lambaat Sudella raadellaã jotca eij taida itzens wariella. Ja tämän cansa ulgosmalatan caicki wäärät opettaiat ia falskit Prophetat/jotca tekewät ninquin nämät palcolliset / joista HErra Christus täsä puhu. Cosca hätä ia tusca päälle tule/ia Perkele ylöshärättä Tyrannit / Jumalan sanan wihamiehet sitä oikiata Euangeliumi wastan/ia nijn he ylönandawat heidän Lambans ia pakene-

wat/

wat / eli he owat waij / eij hwda / eikä sano heitä wastan. Joista seiso Kirioitettu Esaian Prophetan tykönä: Caicki heidän wartians owat sokiat / eij he mitäkän tiedä / he owat mykät coirat / jotca eij taida rangaista / owat laiscat eij mana mielellens. Item Jeremian tykönä seiso; We teille Paimenille / sillä te turmelette ja hajotatte minun lawmani. Ja Gregorius / yxi wanhoista kircon opettaista sano / niistä pahoista paimenista: Veniente lupo fugiunt, quando tacent. Cosca Susi tule / nijn silloin he pakenewat / cosca he waij owat. Item Augustinus: Fugisti quia tacuisti, Tacuisti quia timuisti. Että sinä waij olit / nijn sinä pakenit / sinä olit äneti / sentähden että pelkäisit. Esa.56. Ierem.23.

Opetuxet ensimeisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme / että meidän Herra Christus / on se ainoa hywä paimen / josta Prophetain cautta oli ennustettu. Ninquin Ezechielin Prophetan tykönä seiso: Minä tahdon ylöshärättä heille yhden paimenen / joca heitä ruockiman pitä / ja pitä oleman heidän paimenens. Ja minä HErra tahdon olla teidän Jumalan. Ja se sama Prophetia HErrasa Christuxessa on täytetyxi tullut / ninquin hän itze täsä Euangeliumisa todista / että hän on se hywä paimen / joca on etzinyt hänen Lambains. Sillä me olemma caicki ninquin exywäiset lambat / ia itzecukin catzoi hänen tiens päälle / ninquin Esaias sano. Hän alas tuli taiwaasta tähän mailman / ia meitä perkelen wallasta

I. Discimus Christum unicum bonum pastorum esse. Ezech.34. Esa.53.

1.Pet.1. päästi/pani hengens meidän edestäm ia lunasi meitä / eij catowaisella cullalla eli hopialla/mutta hänen callilla werellens/pijnallans ia cuolemallans. Ja sentähden me olema hänen omans/hän tunde meidän/pitä meistä murhen / suoiele ia wariele meitä. Ja ninquin yxi hywä ia uscolinen Paimen/pitä hänen lambans hywänä / wie heitä hywällä laidumella ruocki ia caitze heitä / nijn ettei heildä mitäkän puutu/merkitze heitä että hän heitä tundisi. Ja jos hän yhden nijstä cadotta / nijn hän cohta mene ia etzi händä/ja cosca hän löytä hänen/wiepi hän cootia hänen/ jos hän on saastainen/nijn hän pese händä/jos hän on hawoitettu/ nijn hän sito hänen haawans / ia cosca satet ia cowat ilmat tulewat/nijn hän aja heitä huonen sisälle / ia sulke owē heidän jälkens kijni/ettei Susi pääsisi sinne sisälle/ia heitä raatelisi : Nijn mös tämä hywä ia ylimäinen sielun Paimen/miedän HErra Jesus Christus teke meidän cansam/ hän racasta meitä / murhetti meidän edestäm / walwo meidän ylitzem/nijn ettei meille mitäkän waara ja wahingot tapatuis. Hän wiepi meitä hywällä ia suloisella laidumella / ruocki meitä hänen pyhällä ia terwelisellä sanallans/josta me saamme lohdutoxen/wastan syndi ia cuolemata/ ninquin Psalmisa seiso:

Psal. 23. HErra on minun Paimeneni eij minulda mitäkän puuttu/ hän ruocki minua wiheriäisellä kedolla / ja wiepi minun tuoren weden tygö/hän wirgotta minun sieluni/hän wiepi minun oikialle tielle/hänen nimens tähden. Hän merkitze meitä hänen werelläns/että me hänen omans olisime/ ia eij coscan huckuisi / mutta kätketäisime ijancaickisen elämän. Ja jos me jongun synnin cautta laumasta erhettynet o-

lem-

lemme / nijn hän itze cutzu meitä jällens sulosijsta hänen tygöns / hän pesee ia puhdista meitä meiden synnistäm / hän sito ia woitele meidän hawam / sillä luotsella ia lohdulisella Euangeliumin saarnalla. Item. Hän suotele / warjele ia kätke meitä / hänen sijpeins warion alla / caickia wihollisia wastan / ettei he meille wahingota tekisi / ia ninquin Psalmisa seiso: Jumala on meidän turwam ia wahwudem ia oikia apu suurisa suuruissa cuin tule meidän päällem / sentehden en me mitäkän pelkä waicka mailma huckuisi ia wuoret meren keskellä wppoisit / ia jos wielä meret pauhaisit ia liscuisit / nijn että wuoret heidän pauhinans edestä maaha langeisit. Wijmein cosca waralliset ajat ia wahingot lähestywät / nijn hän kätke meitä / ia otta meitä pois tästä surkiasta älämästä ia wiepi meitä lepo sijahan / ia wijmeisnä päiwänä ylösherättä meitä / ia ynnä sielun ia ruumin cansa johdatta meitä / meidän isäm maalla taiwan ilon ia riemun. Catzo näitä caickia tämä hywä paimen HErra Jesus Christus teke ia matcan saatta. Psal. 46.

II. Toisen kerran opime / täsä mös saarnamiehistä ia heidän wirgastans / että he owat tämän ylimmäisen paimenen meidän HErran Jesuxen Christuxen palweliat / jotca hän itze siehe vlgos walinnut ia cutzunut on ia muuttamat on hän asettanut / nijn cuin P. Pawali sano: Apostolixi / monicahdat Prophetaxi / monicahdat Euangelisterixi / ia monicahdat paimenixi ia opettajaxi: Senpäälle että heidän pitä uscollisesta caitzeman ia ruockiman hänen laumans / hänen pyhälle sanallans. Sillä sentähden tämä ylimäinen paimen HEr- 2. Monemur hic Doctores Ecclesiæ esse supremi hujus pastoris Christi ministros, Eph. 4.

ra Christus on cutzunut heitä saarna wircaan / että hei-
dän pitä uscollisetta wartioitzeman hänen laumans / ter-
wellisen opin cansa. Ninquin P. Pawali mano sano-
Act. 20. den: Ottacat waari teistän ia caickesta laumasta /
johonga P. Hengi on asettanut teitä piispaxi / hal-
litzeman Jumalan seuracunda / jonga hän on we-
rellänsä puhdistanut. Sillä minä sen teidän että
sitten cuin minä teistä erin / pitä tuleman teidän
secaan raatelewaiset Sudet / jotca eij pidä lauma
säästämän / ia teistä itzestän pitä miehet ylösnou-
seman / jotca wärytta pitä puhuman / ia opetus-
lapsia tygöns wätämän. Sentähden walwo-
cat ia ajatelcat / että minä colmen ajastajan sitäl-
lä / en ole lacannut yöllä ia päjwällä itze cutakin
teitä kynälen cansa manamasta. Samalmuoto mös
1. Pet. 5. P. Petari Apostoli maana sanoden: Nijtä papeja jot-
ca teidän seassanne owat / minä manan joca mös
olen pappi / Ja Christuxen pijnan tunnustaja ia
osallinen sijnä cunniassa / jonga pitä ilmei tule-
man. Ruockicat se Christuxen lauma. Joca teidän
hallusan on / ia pitäkät waari hänestä / eij ylönmie-
lin mutta omalla hywällä mielellä / eij häpiälisen
woiton tehdē waā hywästä mielestä eikä ninquin
HErrat cansans yloitze / waan olcat laumalle esi-
cuaxi. Nijn teidän pitä coska se ylimeinen pai-
men ilmestypi sen catomattoman cunnian cru-
nun saaman. Tätä P. Pawalin ia P. Petarin ma-
nausta pitä caicki saarnamiehet seuraman / ia ahkerasti
saarnaman ia opettaman heidän cuuliaitans Jumalan
sanalle / Ja mös oleman hywäxi Esimerkixi heille nin-

quin

quin P. Pawali mös sijtä kiriotta Timotheuxen tygö sanoden: Ole nijlle vscollisille esimerkixi sanassa / cansa käymisesä / rackaudhesa / hengessä / vscossa ia puhtaudessa. Pitä mös saarna miesten sen tietämän / että heidän pitä sillä ylimeisellä Paimenellä HErralle Christuxelle lugun tekemän heidä wirgastans. Ja ninquin Jumala on luannut sen catomattoman cunnian crunun nijlle hywille ia vscollisille saarna miehille: Nijn hen tahto rangaista caicki pahat ia lalscat opettaiat / jotca eij ahkerasti opeta Jumalan sana / eij rangaise eikä nuhtele Syndi / ninquin Jumalan heitä itze uhca Ezechielin tykönä sanoden: Te oletta haiottaneet minun laumani / pois aianeet ia eij etzinyt händä / catzo minä tahdö costa teidän pahan menö. Sentähden culcat paimenet HErran sana / nijn totta cuin minä elen / sano HErra HErra / että tee ylönannata minun lambaani raateluxexi ia minun laumani caicki petoin syötexi / cosca eij heille ole yhtäkän paimenda / ia paimenet eij kysy minun laumani jälken mutta owat sencallaiset paimenet jotca itzens ruockiwat / ia että tahdo minun lambaitani ruocki. Sentähden tee paimenet cwlcat Herran sana / Nijn sano HErra / HErra catzo minä tahdon nijnen Paimenitten tygö / ia tahdon waatia minun laumani heidän käsistäns ia tehdä yhden lopun heidän cansans.

1. Tim. 4.

Ezech. 34.

III. Että meidän HErra Christus sano täsä:

Minä panen minun Hengeni.

Sijtä me opimme / että hän on omalla hywällä mielelläns ilman kenengän waatimata on vlgosandanut

3. Christum non coactè sed spontè animam suam dedisse.

se pro peccatis totius mundi. nut hänen hengens caiken mailman synnin edestä Ninquin Esaian Prophetan tykönä seiso : Cosca hän pisnattin ia waiwattin nijn hän eij awannut suutans/
Esa. 53. ninquin yxi caritza hän talutetan teurahaxi/ ia ninquin yxi lammas joca waickene keritziän edesä.
Joh. 10. Ja HErra Christus itze sano : Sentähden Isä racasta minua että minä panen minun hengeni / ia jällens otan sen/ eij yxikän sitä minulda pois ota/ mutta minä panen sen edestän/ minulle on woima panna ia sen jälles otta. ja hän on se sama joca cohta algussa cosca meidän Esiwanhembam Adam ia Ewa langeisit syndin/ia sen cautta ijancaickisen cadotuxen ansaisit/asetti itzens wälimiehexi Jumalan ia inhimisen wälille / ia suuresta rackaudesta inhimisen sucucunda wastan otti hänen päälens sen cuoleman / cuin inhiminen synnin cautta oli ansainut/ ia lepytti hänen taiwallisen isäns wihan/ia teki sen hänen omasta hywästä tahdostans / ilman kenengen waatimata. Ja ninquin hän hywästä tahdosta ia suosiosta sen teki/nijn hän mös hywästä tahdostās ia suosiostans pane hänē hēgens/ yhdexi täydelisexi hinnaxi ia maxoxi caikein meidän syndein edestä/ia sen cansa osotta hänen suurenr ackaudensa meitä wastan. Ninquin P.
1. Joh. 3. Johannes sano. Sijtä me tunnemme rackauden/ että hän on pannut hengens meidän edestäm. Tätä suurta rackautta ia sanomatoinda hywä työtä / tule meidän muista aina ia mielesäm pitä / ia sen edestä kijtä ja ylistä händä sydämmestäm/ ia sen cansa alati joca hetki meitä lohdutteman / ia hänen esimerkillens racastaman meidän lähimmeistäm. Ninquin P. Pawali mana sanoden : Nijn olcat nyt Jumalan tawoittajat / nin-
Eph. 5.

quin

quin rackat lapset / ia waeldacat rackaudesa / samalmuoto cuin Christus meitä racasti / ia itze hänens vlgosandoi meidän edestäm vffrixi Jumalalle makiaxi hajuxi.

IV. Opeme / cuinga suuren wahingon wäärät opettajat ia falskit Prophetat tekewät Jumalan seuracunnasa: Sillä ninquin HErra Christus täsä itze sano: Cosca he näkewät Suuden tulewan jättäwät he lambaat ia pakenewat ia Suusi raatele ia haasca lambaat. He owat olewans hywät paimenet ia tahtowat sen nimen canda / ia cuitengin owat palca paimenet / jotca HErran Christuxen lauma ei racasta eikä yhtäkän murhettä sijtä pidä. Näistä Jerm. Prophetan tykönä seiso. Paiment owat tullet tyhmäxi / ia eij kysy HErran jälken. Sentähden mös eij he taida oikein opetta / mutta hajottawat lauman. Ja P. Pawali sano: Että he owat niscurit ia cangiat / turhan puhujat / mielen kändäjät / erinomaisesta ne jotca ymberins leickauxesta owat / cuinenga suu pitä tukittaman / jotca coco huonen ylöskändäwät / ia opettawat nijtä cuin eij kelpa / häpiälisen woiton tehden. Nämä owat caicki palca paimenet jotca eij catzo Seuracunnan / mutta oma parastans / palcoliset waiwoin palcan tehden palwelewat ia sen jälken etziwät cuinga hän saisit hywiä päiwiä täsä mailmasa. Ja cosca he näkewät Suuden / se on / Perkelen ia hänē palwelians / Tyrannit / wäärät lahcocunnat / Jumalan sanan ia hänen seuracunnans / wainomiehet tulewan / synnit ia pahat tegot enändywän ia paisuwan / eij hän hudha / eikä mana heidän culiaitans / että he cartaisit nijtä. Eij sei-

4. Ingens damnum afferunt Mercenarij in Ecclesiam Christi.

Jerm. 10.

Titm. 1.

so heitä wastan/ eikä heitä tacaperin aja Jumalan sanan cansa / mutta andawat Suuden radella heitä. Eij nuhtele eijkä rangaise syndi / ia nijtä jotca syndi tekewät/ mutta owat waij / ninquin mykät coirat. Ninquin Esaias
Esa. 56. sano: Että he owat mykät coirat ia eij taida rangaista / mutta owat laiskat/macawat mielellans/ mutta rwomista owat wäkewät coirat/ nijn ettei he ikänäns tule rawituxi. Täsä pitä nyt caicki saarnamiehet oppiman / että he olisit oikiat paimenet / ia eij löytäisi nijtten palca paimenitten joucosta/ josta nyt on sanottu; Mutta että hee vschollisista tekisit heidän wircans/ opin ia manauxen cansa / nijn että se tulisi Jumalan kijtoxexi ia cunniaxi ia hänen seuracunnans hyödytyxi ia hywixi/cawattain ettei Suudet tule HErran lauman/ia jos hän näke heidän tulewan/nijn huutacan ia tehkän tietäwäxi Seuracunnalle / että ottaisit warin heistäns/ ettei Sasi heitä raatelisi ia haasaisi.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis, tria membra continens.

SEura nyt se toinen osa/nimittäin/lambaista jotca tämän hywän paimenen omat owat. Cusa meillä on colme erinomaista Cappaletta.

I. *De ovibus.*

I. On lambaista/ia puhu HErra Christus täsä cahtalaisista lambaista. Juttaista/joinen tygö hän oli

I. *Iudæis missus.*

lähetetty saarnaman ia tunnustähti tekemän / ninquin hän itze sano P. Mattheuxen tykönä. En ole minä lähetetty mutta nijnen cadottettuin lambain tygö

Matth. 15.

Israelin huonesta. Sillä Juttailla oli Laki ia Prophetat / ia se oikia Jumalan palwelus / ia olit Jumalan

seuracundaan cutzutut ia cootut. Ja näinen edessä HErra Christus itze omasa personasa saarnaisi ia moninaiset tunnustähdet teki.

2. On pacanoista jotca mös piti cutzuttaman ja coottaman Jumalan seuracundan. 2. *Adducere etiam Ethnicos ad ovile.*

Ja on mös minulla muita Lambaita / jotca eij ole tästä Lammas huonesta / ia ne samat pitä minun mös tänne saattaman.

Näinen Lambain cansa joista HErra Christus täsä puhu hän ymmertä pacanat / jotca olit mucalaiset ia ilman Jumalata. Ninquin P. Pawali sijtä kirioitta Ephese. tygö sanoden: Te olitte siehen aican ouдot ia wieroitetut Israelin Borgaricunnasta ia mucalaiset lupawxen Testamentistä / olitta ilman toiwota / ia ilman Jumalata mailmasa. Mutta nyt jotca Christuxesa oletta / ia muinen taambana olitte / nyt te olette lähes tulleet Christuxē weren cautta. Sillä hän on meidän rauhan / joca molemista yhden tehnyt on / ia ombi sen waihe Aidan pois särkenyt / sijnä että hän lihansa cautta pois otti wihalisuden joca käskyisä päätetty oli. Senpälle / että hänen piti cahdesta yhden uden inhimisen itze hänesäns luoman / ia rauhan tekemän / ia että hän ne molemat sowitais Jumalan cansa / yhdexi ruumixi ristin cautta. Näistä pacanoista HErra Christus nyt täsä puhu / ia tietä anda että sekä Juuttaista että pacanoista piti yxi Seuracunda coottaman Euangeliumin saarnan cautta. Ja nämä Juuttat / ninquin Jumalan oma cansa ensistä cutzuttin. Sen jälkin pacanat Cosca Apostolit HERRAN *Eph. 2.*

Christuxen kåskyn jälken saarnatsit Euangeliumi ymbäri caiken mailman.

II. II. On nijstä merckistä / joista hywät lambaat tutan. Ja ylösluke HERRA Christus täsä cahtaliset merkit.

Notæ ex quibus oves boni hujus pastoris cognosci possint, sunt duplices.

Ja minä tutan minun lambaildani.

Näillä sanoilla HERRA Christus wertauxen cautta tietä anda / että ninquin lambaat / hee owat yxikertaiset ia hiljaiset / ia cuitengin he tundewat heidän paimenens / joca heitä caitze/heidän peräsäns käypi ia laidunelle wiepi. Nijn mös ne oikiat Christityt tundewat heiden paimenens Jesuxen Christuxen / että hän on se totinen Messias / mailman wapahtaja / joca heitä on lunastanut ijancaickisesta cadotuxesta / hänen pijnans ia cuolemans cautta: Ja he vscon cautta hänen päällens / saawat syndin andexisaamisen / wanhurscauden ia ijancaisen elämän.

1. Nota, quod cognoscant pastorem suum.

2. 2. Mercki on / että he cuulewat heiden paimenens änen.

Nota, quod audiant sui pastoris vocem.

Ja heidän pitä / cuuleman minun änení.

Ninquin lambaat culewat ia tundewat heidän Paimenens änen/ia taittawat eroitta muinen inhimisten änestä ia seurawat händä. Nijn mös Christiliset inhimiset/ cuulewat sen ylimeisen Paimenen/Herran Jesuxen Christuen änen/se on/ hänen pyhä sanans ia Euangeliumin saarnan/jonga hän ymbäri caicken mailman anda saarnata / ja opetta / hänen palwelians cautta/jotca saarnawircan owat cutzutut/ia joca heitä cuule / hän cuule Herra Christusta / Ninquin hän itze sano P. Lucan tykönä.

Luc. 10.

nä. Ja tämä on yxi wissi merki josta ne oikiat lambaat tutan/että he cuulewat Jumalan sanan. Ninquin HErra Christus itze sano: Joca Jumalasta on/se cuule Jumalan saanan/ja eij waiwoin ulconaisten corwain cansa cuule/mutta mös kätkewät hywäsä sydämesä/ja hedelmän tekewät. Joh. 8.

III. On yhdestä lammas huonesta joca pitä oleman yhden paimenen alla. III. Unum ovile sub uno pastore Christo.

Ja pitä oleman yxi lammas huone ja yxi paimen.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta ia tietä anda/että sekä Juuttat että pacanat/piti Coottaman yhten seuracundan. Ja waicka Juuttat ensistä cutzuttin tähän seuracundan/nijn cuitengin Pacanet mös sijhen saman yhten seuracundan/yhden paimenen Jesuxen Christuxen alla pitä cutzuttaman ia coottaman/nijn että yxi waiwoin lammas huone eli seuracunda/Juuttaista ia Pacanoista piti coottaman yhdel Paimenel nimittäin/meidän HErral Christuxella Jesuxella. Monicahdat nämä HErran Christuxen sanat toisin ulgostoimittawat ia sanowat/että ennen wijmeistä päiwä pitä caicki inhimiset käättämän oikian uscon/nijn että caikilla inhimisille ymbäri caiken mailman pitä oleman yxi oikia Jumalan palwelus/ia yxi usco. Mutta se on wastan HErran Christuxen omia sanoia joca sano: P. Matthæuxen tykönä/cusa hän sano: Että monet falskit ja wääråt Prophetat pitä silloin ylösnouseman/ja tekemän merkit ja tunnustähdet/että jos mahdolinen olisi/nijn ne ulgoswalitut mös tulisit wietellyxi. Ja P. Lucan tykönä sano hän: Cosca inhimisen Matth. 24. Luc. 18.

Poica tule/ luletcos että hän löytä uscon maan päälle.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. Homines natura, esse imbeciles & per peccatũ depravatos.

I. ETtä HErra Christus täsä wetä meitä lambain werdaxi/ sijtä me opeme/ cuinga heicot me olemma luonosta: Sillä ninquin lambat owat sangen heicot/ caikein muiden elämitten seasa/ iotca eij taida heitäns wariella. Nijn mös me olemma nijn heicot ja peräti synnin cautta turmelud/ ettei meisä ole itzestäm ia omassa tahdosam yhtäkän woima ia wäkä/ jolla me taidamma kätä meitäm Jumalan tygö. Ja ninquin lambat heidän luonostans owat pelcurit ia pakenewat caickia/ erinomaisest cosca he owat yxinäns ja eij ole Paimen heidän tykönäns/ joca heidän edestäns wasta ia heitä wariele. Nijn mös me olemme luonostame pelkäwäiset synnin tehdän/ että cosca me cuulema wähäkin lisca/ nijn me cohta wapisemä ia pelkämän/ jollei jumala meitä auta ja wahwista. Ninquin meille on esimerki Adamisa/ että cosca hän oli syndin langenut/ nijn hän pelkäisi ia wapisi ia kätki itzens puitein secaan/ ja eij tahtonet edes käydä. Nijn mös Cain teki/ cosca hän löy hänen weliens Abelin cuoliaxi/ ia hänen syndins ilmei tuli/ Nijn hän pelkäisi ia wapisi ettei hän cusan sija löytänyt. Samalmuoto owat mös lambat luonostans sangen yxi kertaiset ja hiliaiset/ nijn että sijtä on sananlascu otettu: Hän on hiliainen ninquin Lammas/ ja eij taida itzeäns hallita eli wariella/ eikä taida mennä huonesen / jollei paimen heitä sinne sisellä aja/ ja jos he saiwat olla omalla wallallans/

nijn

nijn he juoxewat harha tielle metzän / nincawan quin he tulewat Suuden suhun. Nijn mös inhimiset owat luonostans yxikertaiset/ia tyhmät/sa eij taida ymmärtä mitäkän nijsä hengelisissä asioisa/eikä nijtä käsittä ninquin P. Pawali sen todista sanoden: Se luonolinen ihminen eij ymmerdä sitä cuin pyhän hengen on: Sillä se on hänelle hulluus/ia eij taida käsittä. Item/ he juoxewat ninquin äxynet lambaat/sinne tänne / ilman Paimeneta/ia eij taida tulla Jumalan waldacundan itzestäns eli omalla woimallans/ ilman ylimeisen Paimenen änetä. Wijmein ninquin lammas cosca hän on saastainen/eij hän taida händens puhdista eikä pestä / mutta pysy saastaisudesans/jollei paimen händä pesä. Nijn mös ihminen eij taida puhdista hendäns saastaisudestans/mutta tämä ylimeinen Paimen Jesus Christus itze händä pese ia puhdista hänen pyhän werensä cautta. Tämän meidän heicoudem pitä meidän tundeman ia rucoeleman Jumalata/että hän meitä heicoluonoisia hallitzis / ettei me coscan pois erhetyisi hänen tyköäns/siitä oikiasta lammas huonesta. Ja wijmen johdatais meitä taiwan waldacundan. 1. Cor. 2.

II. Opime / mitä meidän pitä tekemän / jos me tahdomma olla oikiat Christityt/ia lustta tämän ylimäisen Paimenen HErran Christuxen lambaixi/nimittäin/ meidän pitä händä oikein tundeman. Ninquin hän itze täsä sano: Minä tunnen minun lambaildani. Sillä että tuta händä/ia uscoa hänen päällens/sijnä seiso caicki meidän autuden. Ninquin HErra Christus itze sen todista P. Johan. tykönä cusa hän sano: Tämä on se ijancaickinen eläme että he tundewat sinun ainoan. 2. Qui veri Christiani eße volunt eos oportet cognoscere summum suum pastorem Christum. Joh. 17.

Juma-

Jumalan/ja jongas lähetit Jesuxen Christuxen.
Jerem. 9. Ja Jeremian Prophetan tykönä seiso: Yxi wijsas äl-
kän kerscatco hänen wijsaudestans/ etc. Mutta
se joca tahdo hänens kerscata/nijn kerscatcan sijtä/
että hän tunde minun/ja että minä olen HErra/
joca teen laupiuden/oikeuden ja wanhurscauden
maan päälle/ja se on minulle otolinen sano Her-
ra. Ja pitä meidän sen tietämän misä tämä oikia tun-
do seiso/ nimittäin sijnä / että me hänen Personans ja
wircans oikein tunnemme/ia tiedämme että hän on Ju-
malan ainoa Poica/joca on tullut tähän mailman ia ot-
tanut hänē päällens inhimisen lupnon neitzen Marian coh-
dusta / ja tullut ihmisexi meidän tehden / kärsinyt pijnan
ja cuoleman/ja meitä sen cautta lunastanut ijancaickisesta
cuolemasta ja colmandena päiwänä ylösnousi cuolluist/
ja on ylöscorgotettu Isän oikealle kädelle. Ja että hän
on meille ansainut syndein andexisaamisen / wanhurskau-
den ja ijancaickisen elämän. Joca näin tunde hänen / se
häneldä jällens tutan ia omistetan. Sitälikin tule meidän
cuulla tämän meidän ylimäisen Paimenē ändä ja sitä seu-
rata / se on meidän pitä cuuleman hänen pyhän ia terwel-
sen sanans / ia sitä oikiata Euangeliumin oppi / vscon
cansa sitä wastan ottaman / ia sydämesäm kätkemän. Ja
sitä wastan cartaman ia wältämän caicki wäärät opettu-
ret / ia caicki wäärät lahcocunnat / jotca meitä tahtowat
poiswetä sijtä oikiasta opista heidän Myrkyllisithen op-
Mat. 7. pinsa. Ninquin meidän HErra Christus mana P. Mat-
theuxen tykönä sanoden : Cawattacat teitän nijstä
falskista Prophetaista / jotca teidän tygön tule-
wat lammasten waatteisa / mutta sisältä he owat

raatelewaiset Suudet. Ja anda meille sen cansa
tietä / mistä meidän pitä heitä tundeman/nimittäin/hei-
dän hedelmästäns / se on/ heidän opistans jolla hee wi-
ettelewät lambaat/ ia raatelewat ninquin Suudet. Ja
pitä meidän oleman sencaldaiset sanan cuuliat/jotca eij
waiwoin ulconaisten corwain cansa cuule hänen sanans /
mutta mös kätkemme sen / ia mös olemme sanan tekiät.
Ninquin P. Jacob sano: Olcat sanan tekiät ia eij *Iac. 1.*
cwliat waiwon / wietellen itze teitän / Sil-
lä jos jocu on ainoasta sanan cullia ia eij tekiä /
hän on sen miehen caldainen / joca hänen ruu-
millisen casuons cadzele ia curkisteli speilisä/
sillä cosca hän oli cadzellut händäns / meni hän
sitte pois/ia cohta vnhotti millinen hän oli. Nijn
mös joca cuule Jumalan sanan/ja eij sitä seura eikä/ sen-
jälkiä tege/hänelle olisi parembi että hän olisi cuollu / sillä
hän cuuli idzellens duomioxi/ja eij taida händäns wasta-
ta wijmeisnä duomiopäiwänä. Ninquin HErra Chri-
stus sano P. Lucan sykönä: Se palwelia joca tietä *Luc. 13.*
hänen HErrans tahdon/ ja eij tege / hänen pitä
hawoia saaman/ se on / hänen pitä sywältä helwettin
upotettaman / cuin ne jotca eij ikänens olis cuullut.
Ja pitä luettaman wijmeisnä päiwänä nijnen haisewai-
sten käurien secan/ia lambaista pitä eroitettaman.

III. Että Jumala eij ole ainoast cutzunut Juttain *3.*
cansa hänen seuracundans/mutta mös pacanat/ja on nijn *Deum non*
molemista tehnyt yhden lammas huonen eli seuracunnan. *solum Iu-*
Tästä pacanain cutzumisesta Prophetat wanhasa Testa- *dæos sed et-*
mentisä olit ennustaneet/ja erinomaisesta Oseas joca sa- *iam gentes*
no: Ja se pitä tapahtuman sijnä paicasa/ cuin heil- *vocasse in*
Ecclesiæ so-
cietatem.

le sanottu oli/Eij te ole minun cansani/ sijnä pitä heille sanottaman: O te eläwän Jumalan lapset.
Rom.9. Jotca sanat P. Pawali hänen Epistolasans Ruomarin tygö/ sijsälle wetä ja kawiamalta ulgostolmitta. Ja waica Juttat ensistä cutzuttin/ja oli erinomainen Jumalan cansa jolla oli laki ia prophetat. Ja pacanat silloin olit taambana ia ulcona Jumalan seuracunnasta. Nijn Jumala cuitengin hänen armostans ia laupiudestans heitä mös cutzui hänen seuracundans/ ia otti pois sen wai he aidan cuin oli heidän wälillens/ia sentähden lähetti hänen Apostolins ymbäri caiken mailman/ saarnaman Euangeliumi/caikille luoduille ilmä mitäkän eroitusta. Ja sen samä Euangeliumin saarnan cautta owat pacanat mös tulleet seuracunnan yhteyteen ynnä Juuttain cansa/ia tulleet pyhäxi ja Jumalan omaxi cansaxi/ ninquin P. Pet.
1.Pet.2. Apostoli sijtä kirioitta cusa hän sano: Te olette se ulgoswalittu sucu/se Cuningallinen pappius/se pyhä cansa/se erinomaisuden cansa/että teidän pitä ilmoittaman sen awud joca teitä cutzunut on/ pimeydestä hänen ihmelisen walkeuteens/Te jotca muinen eij cansa ollet: Mutta nyt te oletta Jumalan cansat/ ja te jotca muinen eipä armosta olleet/ mutta nyt armosa oletta. Tämä on sangen suuri ja sanomatoin Jumalan hywä työ/ jonga edestä meidän tuli ylestä ja kijttä Jumalata/ jotca olemme mös pacanoitten sugusta ulgos tulleet ja syndyneet/ että hän meitä köyhi pacanoita on cutzunut ja coonut hänen seuracundans/ ia meille ilmoittanut hänen poicans Jesuxen Christuxen Euangeliumin saarnan cautta/jonga meidän edesäm joca hetki saarnatan/ja rucoilla että hän mös tä-

stäki-

stäkin edhes loppun asti ylhällä pidäis / ja me mahdaisima / händä palwella pyhydes ja wanhurskaudes caiken meidän eliaicanam.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 16. Lugus.

JA sanoi JEsus hänen Opetuslapsillens / wähän hetken jälken / ja että te näge minua / ia taas wähän hetken iälken / nijn te näette minun / sillä minä menen Isän tygö. Sanoit sijs mwtamat hänen Opetuslapsistans keskenäns: Mikä se on quin hän sano meille / wähä het-

ki/ia että te minua näge/ ia taas wähä hetki niin te näette minun/ia että minä menen Isän tyge? Niin he sanoit? Mikä se on cuin hän sano/ wähä hetki? Emme me tiedä mitä hän puhu. Niin merkitzi Jesus/että he tahdoit kysy häneldä/ Ja sanoi heille: Sijtä te kysyttä kästenen että minä sanoin/ wähä hetki/ia että te näge minua/ia taas wähä hetki/ niin te näet minun. Totisesta/ totisesta sanon minä teille/ teidän pitä itkemän ia parcuman/ mutta mailma sitä wastan iloitzepi: Te murhelisexi tuletta/ mutta teidän murehen kätän iloxi.

Cosca waimo synnyttä/ niin hänelle ombi kipu/sillä hänen hetkens tuli: Mutta cosca hän on lapsen synnyttänyt/niin eij hän enämbi waiwans muista/sentähden että hän iloitzepi inhimisen olewan syndynen mailmaan. Ja teillä mös ombi nyt murhe/ mutta minä tahdon teitä jällens nähdä/ia teidän sydämen pitä iloitzeman/ia eij kengän teidän ilon pidä teildä poisottaman.

Tasä Euangeliumisa (joca on ulgos Exordium
otettu sijtä wijmäisestä saarnasta jonga à summa
HErra Christus piti hänen Opetuslastens Euangelij.
edesä echtolisen jälken / wähän ennen hänen
pijnans ia cuolematans) ennusta meidän
HErra Christus hänen kärsimisestens pijnastans ia cuolemastans/ia mös hänē cunnialisesta ylösnousemisestans. Että hän ninquin yxi wigatoin Jumalan caritza/ wähän aigan jälken/piti andamā itzens ufratta ristin päälle/ täydexi hintaxi ia maxoxi/caikē mailman syndein edestä/ia piti jällēs cuolluista/hänē Jumalisella woimallans ylösnousemā. Sitälikin hän mös eñusta ia saarna/sijtä rististä cuin hänen Apostolins ia caicki Christityt inhimiset piti kärsimän täsä mailmasa / hänen tulemisens asti wijmäisnä päiwänä / Sitä wastan Jwttat ia mwt piti iloitzeman ia riemuitzeman. Ja ettei Apostolit sijtä peliästymän ia murehtiman pitänyt / Sentähden hän mös heitä täsä jällens lohdutta ia tietä anda että se risti ia tusca / cuin heidän ia caicki Christiliset inhimiset piti kärsimän/ pitä oleman wähäxi hetkexi / ia heidän murehens pitä kättämän iloxi. Ja sen yhden wertauxen cansa selittä ia vlgostoimitta ionga hän otta yhdestä waimosta/ jolla on synnyttäisänsä swri kipu/ mutta cosca hän on synnyttänyt/ nijn hän unhottapi caicki hänen waiwans ia iloitzepi. Ja Ioh. 14. tämän saarnan on HErra Christus pitänyt tiellä käydesäns Jerosalemista echtolisen jälken.

Ja owat wanhat kircon esimiehet ottanet caicki Euangeliumit cuin tästä Heluntain asti/ joca Sunnuntai saarnata / sijtä wijmäisestä HErran Christuxen pitkästä sarnasta / Sentähden että ninquin tämä aica Päsiäisen

ia Heluntain wälillä on iloinen/ nijn pitä mös Jumalan seuracunnasa sarnattaman nämät suloiset Euangeliumit. Owat mös itzecullakin Sunnuntaille andanet suloiset nimet. Cuin on Jubilate, Cantate, Vocem jucunditatis, Exaudi, ia owat tahtonet nijnen cansa ylösherättä Jumalan seuracunda iloon ia riemuun. Ja erinomaisesta owat tämän Sunnuntain cutzunet Dominicam Jubilate, joca nimi on otettu sijtä 66. Psalmista / cusa näin seiso: Iubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite nomini ejus. se on / Iloitca Jumalalle caiki maa/ weisacat kijtoswirsiä hänē nimens/ ylistäkät ia sanocat Jumalalle / cuinga ihmeliset owat sinun kätteis tegot. Joilla sanoilla se cuningalinen Propheta David mana ia käske iloita ia riemuita HERrasa / ylistä händä / ia kijtos wirsiä hänelle weisata.

Tämä Euangelium yhtensopi sen neliänen vscon Cappalen cansa meidän vscon tunnustoxes / Sentähden että HERra Christus täsä sarna ia puhu hänen pijnastans / cuolemastans ia ylösnousemisestans.

Propositio bimembris. Ja on täsä Euangeliumis meille caxi osa.

I. On Herran Christuxen poismenemisestä Isän tygö / ia Opetuslasten heicoudesta.

II. On HERran Christuxen ulgostoimitoxesta hänen sanansa päälle.

Analytica explicatio primæ partis in se quatuor membra continens.

Ensimäinen Osa.

Täsä ensimäises osas edespane HERra Christus Neliä erinomaista cappaletta.

I. On

I. On HErran Christuxen kärsimisestä ia ristin cuolemasta. — I. De paßione & morte Christi.

Wähän hetken jälken ia että te näge minua.

Täsä meidän HERRA Christus JEsus puhu erinomaisella sanan lasculla / ia anda sen cansa tietä / hänen Apostolittensa / cuinga hänen cansans piti käymän / ia mitä hänelle piti tapahtuman wähän hetken perestä Jerosolymasa / nimittäin / että hänen piti kijniotettaman / oikeuden eten wietämän / ia siellä pilcattaman / häwäistämän ia syliettämän ia wimäin cuoleman duomittaman ia sijtte ruoskittaman ia ulgos caupungista wietämän / ia siellä ristinnaulittaman ia cuoletettamā ia haudattaman / ia colmandenna päiwänä ylösnouseman cuolluista. Ninquin hän io ennen oli heidän cansans sijtä puhunut / mennesänsä Galileasta Jerosolyman päin sanoden: Catzo me menemme ylös Jerosolyman ia caicki pitä täytättämän jotca kirioitettu owat Prophetain cautta inhimisen pojasta / sillä hän ylönannetaan pacanoillen ia hän pilcatan ia häwäistän ia sylietän / ia cuin he owat ruoskinet hänen / tappawat hänen. Ja se sama on / cuin hän täsä sano / waicka hän nyt täsä puhu wähä toisilla sanoilla / ia sanan lasculla / ia sano: — Luc. 18.

Wähä hetken jälken ia eij te näge minua.

Cuin hän tahdoi sano: Nyt te minun näettä / ia minä teidän cansanne nyt olen ia puhun / mutta yhden hetken eli stundin jälken / minä teildä kijniotetaan / ia poiswie-

dän ristinnaulitta/cuoletetta ia haudatta/ nijn ettei te minua saa nähdä / nijn cauwan cuin minä haudasa macan/ ia tämä on se wähä hetki josta minä teille nyt sanoin. Ja tahto sen cansa estä sen pahennoxen/ cuin he taisit otta hänen pijnastansa / ia cuolemastansa/ia sentähden anda heille sen tietä / ennen cuin se tapatui / senpälle ettei he sen ylitze swresta paheni si ia murehtisi.

II. De resurrectione eius.

II. On HErran Christuxen cunnialisesta ylösnousemisesta cuolluista.

Ja wähän hetken jälken te taas minun näettä.

Näillä sanoilla HErra Christus puhu hänen ylösnousemisestans cuolluista/ia anda sen cansa tietä / että waicka hänen pitä ristinnaulittaman cuolettettaman ia haudattaman ; Nijn ettei he saanet händä wähän hetken nähdä/cuitengin piti hänen colmandena päiwänä jällens cuolluista ylösnouseman/ ia silloin piti heidän jällens hänen näkemän / ia oleman hänen cansans/ neliäkymmendä päiwä / syömän ia juoman hänen cansans / ia lohdutta heitä sen cansa / ettei heidän pidäis murhettiman/sentähden / että hän wähän hetken heidän tyköens pois oli/mutta olisit hywäsä turwasa / sillä heidän piti hänen jällens näkemän. Ja tahto HErra Christus nijn palio sano; Minun rackat opetuslapseni / waicka minä ristinnaulitan/ cuoletetan ia haudatan / ia on inhimisen mielestä/ ninquin minä peräti poishuckuisin/ ia ikenäns jällens tulisi / nijn eiket te cuitengan sen tähden murhettico eikä pelkätkö / sillä teidän pitä minun jällens näkemän/cuolema eij taida minua pitä / mutta minun pitä jällens ylösnouseman / ia minä tahdon minuni / jälkin minun ylös-

nou-

nousemiseni / teille ilmoitta / ia teidän murhen pitä kättämän iloxi.

III. On sijtä syystä mingätähden heidän wähän hetken / eij pitänyt HErra Christusta näkemän / ia wähän hetken jälken / taas hänen näkemän.

III. Causa passionis & mortis Christi.

Sillä minä menen Isäni tygö.

Näillä sanoilla HERRA Christus käsittä coco hänen wircans / jonga tähden hän tähän mailman oli tullut. Sillä mennä / P. kirioituxen jälken / on nijn palio / cuin tähdä hänen wircans. Ja mennä isän tygö on nijn palio cuin täyttä sen wirgan cuin hänen taiwalinen isäns oli hänen käskenyt / se on / että hänen inhimisen sucucunda piti lunastaman / hänen taiwalisen isäns wihan leppyttämän / ia meitä perkelen ia cuoleman wallasta päästämän. Ja näin HERRA Christus hänen menemisens cautta isän tygö / ymmärtä coco lunastoxen työn ia tegon / ia cosca hän sen oli täyttänyt / tahdoi hän poispanna sen mailmalisen cansa käymisen ia olemisen / cuin hän siehen asti oli pitänyt opetuslastens cansa / ia taiwasen ylösastua / hänen taiwalisen isäns oikialla kädellä.

IV. On Opetuslasten tyhmydestä / josta Euangelista näin kirioitta:

IV. De stupiditate discipulorum, verba & sensum Christi non intelligentium.

Sanoit siis monicahdat hänen Opetuslapsistans käskenens: Mikä se on cuin hän sano meille / wähä hetki / ettei te näe minua / ia taas wähä hetki / te näettä minun / ia että minä menen Isän tygö? Nijn he sanoit / mikä se on / cuin hän sano / wähä hetki? Emme tiedä mitä hän puhu.

Täsä nyt Euangelista edespane opetuslasten tyhmyden ia sydämen pimeyden / ettei he taitanet ymmärdä eikö käsittä HErran Christuxen puhetta / ia cuitengin olit io neliättä ajastaica ollet hänen Schoulusans / cwllet hänen sarnans / ia nähnet hänen merckins ia tunnustähdens/ia HErra Christus usein oli heille sanonut / ia puhunut hänen pijnastans / cuolemastans ia ylösnousemisestans/julkisilla ia ymmärtäwäisille sanoilla / ninquin
Luc. 18. hän teki tiellä käydesäns / heidän cansans / Jerosolyman päin. Mutta he olit nisn sokiat ia tyhmät / ettei he taitanet sitä ymmärtä / sillä he mös olit wäräsä lwlos/ninquin mwut jwttan cansa/ että heidän Herrans ia Mestarins piti tuleman swrexi mailmalisexi Monarchaxi ia cuningaxi / joca piti juttan cansan wapattaman Ruomin orsudesta / ia itze oleman heidän Cuningans ia heitä hallitzeman / ia olit he sisnä toiwosa / että heidän piti mös tuleman surexi HErroixi / ynnä hänen cansans / ia sentähden/usein käskenäns ristelit cuca heistä swrin piti oleman/ hänen waldacunnasans. Ninquin mös Zebedeusten
Matth. 20. poican äiti sen kyllä osotti / cosca hän rucoili HERRA Christusta / että yxi hänen Poicans piti istuman hänen oikealla / ia toinen hänen wasemalle puolelans. Ja sentähden oli caicki se puhe / mitä HErra Christus puhui hänen pijnastans ia cuolemastans / heidän mielestäns owto ia camala/eikä taitanet sitä ajatella eikä uscoa/ että se joca piti tuleman mailmaisexi cuningaxi piti ristinnaulittaman ia surmattamã. Cuitengin on se heisä ylistettäpä/ettei he peitä heidän heickouttans / mutta tunnustawat sen/ia sanowat : Emme me tiedä mitä hän puhu ? ia puhuwat sijtä keskenäns / kyselewät toinen

toisellans

toisellans sitä / tahdoisit mielelläns tietä ia ymmärtä ne sanat.

Opetuxet ensimeisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme tästä / että ninquin meidän HErra Christus usein ia monasti puhui hänen pijnastans / cuolemastans ia ylösnousemisestans / ia sijtä muisto piti; Nijn mös meidän pitä sitä aina ajatteleman / mielesen pitämän / ia sijtä toinen toisens cansa puhuman / sen cansa meitä lohduttaman / wastan syndi / Perkeletä ia cuolemata. Sillä että hän on meidän syndin tähden vlgosannettu / ia meidän wanhurscauden tähden ylösherätetty / ninquin P. Pawali sano: Ja sentähden mös mana hänen Opetuslastans Timotheusta sanoden: **Muista Jesuxen Christuxen päälle joca on cuolluista ylösnosnut.** Sitälikin pitä meidän muistaman iä ajatteleman / meidän oman loppun päälle / että meidän mös pitä tästä mailmasta ercaneman ia yxi kerta cuoleman. Ja että cuoleman hetki on meille tietämätöin / ia eij yxikän sitä aica taida tietä / cosca hän tule / sentähden / tule meidän aina ajatella / senpäälle / ettei meille ole täsä elämäs yhtäkän wahwa asumasia / mutta meidän tästä poislähtemän pitä / cosca cuoleman hetki tule / ia sentähden aina walmit oleman cosca hän tule / Senpälle että me mahdaisimma Christilisistä / ia oikiasa uscosa tästä cuolla. Ja joca senpälle ajattele / eij hän tämän mailman catowaista meno mielens ia sydämens pane / mutta ajattele sen tule waisen päälle / cuinga hän tulisi oikialla isän maalla / taiwan waldacundan.

I. Mors & resurrectio Christi sæpè meditanda.

Rom. 4.

Eij se mös pelkä cuolemata / mutta iloisesta odotta händä / sillä hän tietä / että cuolema awapi hänelle tien ijancaickisen elämän. Ja sano ynnä P. Pawalin cansa:
Phil. 1. **Christus on minun elämän / cuolema on minun woitton.** Ja että me luonosta olema siehen hitat / ia liha aina on pelkäwäinen / Sentähden pitä meidän rucoileman Jumalata / että hän wahwistaisi meitä / ia sanoman ynne Davidin cansa /
Psal. 39. **HErra opeta minua että minun pitä yhden lopun saman / ia minun elamällani on yxi määrä / ia että minun pitä tästä poisländtemän.** Ja ynnä Mosexen cansa:
Psal. 90. **DEXra anna meidän sitä asatella että meidän cuoleman pitä.** Ja tule meidän lohdutta meitäm sen cansa / että waica me cuoleman cautta tästä pitä ercaneman / nijn pitä meidän cuitengin jällens ylösnouseman / wijmäisnä päiwänä / cosca HERra Christus tule domitzeman eläwitä ia cuolluita / ia silloin pitä caicki meidän murhem käändymän iloxi / ia Jumalan pitä caicki kynelet meidän silmistän poispyhkimän.

2. *Ratio humana non præcipit ea quæ sunt spiritus Dei.* *1. Cor. 2.* *Matt. 10.*

II. Opeme / että inhimisen iärki eij taida ymmärtä Jumalan salaisutta / Sillä se on hänelle ninquin P. Pawali sano: **Yxi hullus ia eij taida käsittä.** Ja meidän HERRA Christus itze sen todista: **Että liha ia weri eij taida meille sitä ilmoitta.** Esimercki sen päälle on meille täsä Evangeliumisa / HErran Christuxen opetuslapsia / jotca olit nijn heicot ia tyhmät / ettei he taitanet ymmärtä hänen puhettans / ninquin itze tunnustawat sen / sanoden: **Emmä me tiedä mitä hän puhu.** Ja cuitengin olit HERRAN Christuxen omat Opetuslapset / jotca hänen opisans olit ollet / ia

ewlit häneltä swria ia corkeita taiwalisia oppia. Ja sen caltaiset owat caicki inhimiset luonosta / ettei he caicken heidän wijsaudens/toimens ia järkens cansa / taida käsittä/eikä ymmärtä Jumalan sana / iollei Jumala itze awa heidän sydämens / ia oikiata ymmärrystä sen päälle anna. Sillä inhimisen wijsaus ia järki on enämin estexi nihin hengelisijn asioin/ettei hän taida sitä käsittä/ia nijn cauwan cuin hän sitä seura/ ia sen cansa tutkistele nijtä hengelisiä asioita / eij hän taida tulla oikian ymmärryxen päälle / ninquin nijnen wääräin Opettaiten / Sacramentererin ia Calwenisterin esimerki kyllä osotta / jotca heidän oman järkens cansa tahtowat tutkistella hengelisiä asioita/ia eij edemä taida usco / cuin he oman lihalisen järkens ia wijsaudens cansa taitawat käsittä / ia sentähden owat sangen tyhmät ia sokiat/ Jumalan pyhäsä sanasa/ia eij taida sitä usco / ia enimästä caicki Christilisen opin Cappalet owat heidän edesäns oudot ia camalat / sillä ne owat Jumalan salaisudet/ jotca owat inhimisen järieldä salatut ia peitetyt. Ja sentähden P. Pawali mana ia neuwo/että meidän pitä ottaman meidän järken fangixi Christuxen cwliaisuden alla. Se on/eij pidä meidän andaman meidän omalla järiellä'm walda/hengelisis asioisa / mutta ottaman sen fangixi. Ninquin se Patriarcha Abraham teki/cosca Jumala käski hänen uffrata/ Isakin joca hänelle ainoa poica oli/ eij hän kysynyt neuwo omalla järiellläns/eikä sitä seuranut/eikä ajatellut / cuinga Jumalan lupaus piti täytetyxi tuleman/cuin hän oli luwanut/että hänen siemenesäns piti caicki cansa tuleman hywästisiugnatuxi/mutta annoi caiken sen asian Jumalan haltun/ ia

2. Cor. 10.

Gen. 22.

teki mitä Jumala oli hänelle käskenyt / ia olis uffranut hänen poicans / jollei Jumala olisi sitä estänyt ia kieltänyt.

3. III. Opeme / että ninquin Opetuslapset / eij taitanet cumbacan usco eli ymmärtä / eikö sitä ettei heidän pitänyt wähän hetken näkemän HErra Christusta / eikä sitä että heidän piti wähän hetken jällens händä näkemän / se on / eij taitanet sitä usco / että hänen piti cuoleman. Joca wähä ennen oli ylöshärättänyt Lazaruxen cuolluista / ninquin Juttat mös sanoit hänelle: Me oleme cwller laista / että Christuxen pitä pysymän ijancaickisesta / cuingasta sinä sanot / että inhimisen poica pitä ylöscorgotettaman? Cuca on se inhimisen poica? Ja taas cosca Opetuslapset näit että Christus oli pijnattu / cuoletettu / ia hautan pandu / nijn eij he taitanet sitä usco että hänen piti cuolluista jällens ylösnouseman / ia että heidän pitä händä jällens näkemän / ia waicka hän oli hänens ilmoittanut monicahdoille / jälkin hänen ylösnousemisens / jotca mös todistit sen että hän loi ylösnosnut nijn eij he cuitengan taitanet sitä usco / ia erinomaisesta Thomas joca sanoi: Ellei minä näe hänen käsisäns naulan reiki / ia pistä minun sormeni naulan sian / ia laske minun käten hänen kylkens / en minä vsco. Sencaltaiset me caicki oleme luonasta cosca meille on myötäkäymys / ia me seisomme / nijn en me taida sitä ajatella että me langeme / ia oleme kyllä rohkiat silloin / ia eij ketäkän pelkä. Mutta cosca taas jocu risti ja wastoinkäymys meidän päällen tule / ia meidän pitä jotakin kärsimän / nijn me cohta peljästyme / ia caicki se endinen rohkius pois rauke / eikä sitä taida ajatel-

Homo difficulter utrumq; credit & prius & posterius.

Joh. 12.

Joh. 20.

la/että Jumala jonga tahdosta risti meidän päälle tule/ taita meitä sijtä jällens ulgosautta. Emme me sitä taida ajatella että Jumala meitä taitä hawoitta ia jällens terwexi tehdä. Ninquin meille sen päälle on merkilinen esimerki: Että ennen cuin HErra Christus kijniotettin olit hänen Opetuslapsens rohkiat ia lupaisit hänen cansans pitä ia miehulisesta hänen puollelans seiso / waica heidän pidäisi cuoleman hänen cansans / erinomaisesta Petrus/joca sanoi/waicka caicki muut sinun ylönandawat/en minä cuitengan sinua ylönanna. Mutta sijttä cosca Christus kijniotettin ia oikeuden eteen talutettin/ nijn caicki hänen ylönannoit ia pakenit pois. Ja Petrus cosca yxi palcapisca sanoi hänelle: **Tämä mös oli Jesuxen Nazarenuxen cansa.** Nijn hän kielsi ia wannoi/ sanoden: **En tunne minä miestä.** Catzo näin heico on inhiminen itzestäns ia epäuscoinen sekä myötä että wastoinkäymises. Sentähden eij pidä yxikän luottaman hänen miehudens ia rohkiudens päälle/ mutta rucoileman/ että Jumala auttaisi/ia hallitze meitä sekä myötä että wastoinkäymises.

IV. Opeme/että ninquin Opetuslapset tunsit heidän heickoudens ia epätaitons/ja olisit mielelläns tahtonet oppia ia ewlla HErralta Christuxelta mikä se wähä aica oli josta hän puhui. Nijn pitä mös meidän tundeman ia tunnustaman meidän heickouden/ ja eij sitä salaman/eikö sentähden ylönteatzoman ia wieroiman/ ettei me cohta ymmärrä/mutta kysymän sen jälken muilta / jotca sen paramin ymmärtäwät/senpäälle/että me oikian ymmärryxen päälle tulisimme. Sillä joca eij taida tuta hänen heickouttans/mutta pitä itzens ylön wijsaan/eikä tah- 4. *Nemo occultet suam inscitiam, sed potius agnoscat & fateatur suam infirmitatem.*

do

do muille kysyä ia oppia/se mös aina pysypi hänen tyhmydesäns/ja eij coscan tule wijsaxi. Mutta se joca Opetustasten cansa tunnusta hänen heickoudens/ kysypi/ pytä oppia/sijtä tule wijsas ia oppenut mies/ ninquin Schouluisa luetan:

Sæpe rogare, rogata tenere, retenta docere
Hæc tria discipulum faciunt superare magistrū

Se on/joca usein kysy ja ne muista/ia jällens muille nijtä opetta/se käypi wijmäin ylitze hänen mestarins. Ninquin me näemme että ne jotca songun wirgan pitä oppiman/ia usein kysywät heidän Mestarillens / nijstä tule parhat wirca miehet. Me luemma Apostolitten tego/ Act. 8, sa/että cosca Etiopian Drotningin Camarerari palatessans Jerosolymasta Jumalan palweluxesta istui hänen wagnus päälle/ia luki Esaian Prophetan kirioitusta/eikä Esa. 53. ymmärtänyt sitä mitä hän luki/Nijn hän kysyi Philippuxella/joca Engelin käskyn cautta oli tullut hänen tygöns/ia rucoili händä/että hänen piti ulgostoimittaman hänelle/sen/kenestä Propheta sijnä puhu/ itzestänsä taica muista/nijn Philippus awaisi suunsa/ ia rupeisi saarnaman Jesuxesta/ia sen cautta tuli Camarerari oikian ymmärxen päälle/ia annoi cohta itzens casta. Sijtä me näemme mitä matcan saatta / joca kysy ia tahdo oppia. Mutta monicahdat owat nijn coriat ettei he tahdo kysyä eikä oppia. Monicahdat taas häpiäwät sijtä jos heidän pidäis tunnustaman heidän epätaitons/ia muilda jotakin kysymän ia oppiman. Ja sentähden mös owat aina taitamattomat eij ikänäns saa oikiata ymmärystä. Oppecan sentähden itzecukin HErran Christuxen Opetuslapsista kysymän muilta sitä cuin he itze eij taida. Sillä nin-

guin

quin se on swri cunnia josa jotakin taita / nijn se on swri häpiä joca eij tahdo mitäkän oppia.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis, continens quinque præcipua membra.

SEura nyt toinen osa / meidän HErran Christuxen wastauxesta ia ulgostoimitoxesta. Cusa meille wijsi erinomaista Cappaletta owat.

I. On tilasta tähän wastauxen ia ulgostoimitoxen. I. Occasio expositionis.

Nijn merkitzi Jesus / että he tahdoit kysyä häneldä / ia sanoi: Sitä te kysyttä keskenän että minä sanoin / wähä hetki ia että te näe minua ia taas wähä hetki nijn te näette minun.

Ninquin HErra Christus tahdois sanoa : Minä ymmärän / että te keskenän kyselettä nijstä sanoia / cuin minä teille sanoin / sijtä wähästä hetkestä / minä mös en tahdo teildä sitä salata / mutta ilmoitan teille / cuinga teidän ne sanat pitä ymmärtämän. Ja osotta hän sen cansa että hän tiesi heidän ajatoxens / mitä he puhuit ia kyselit keskenäns / sentähden sano Euangelista täsä : **Nijn merkitzi Jesus että he tahdoit kysyä häneldä.**

II. On ulgostoimitus sen ensimäisen wähän hetken päälle / että Opetuslapset eij pitänyt HErra Christusta näkemän. Cusa hän Cahtalaiset edespane. II. Explicatio proverbialis locutionis.

1. Hän todista hänen puhens cahtalaisen walan cansa. 1. Formula jusjurandi.

Totisesta / totisesta sanon minä teille.

Tätä wala eij hän sentähden tege / ettei hänen sanans ia puhens / ilman sitä / ollut tosi ia wahwa / sillä hän

on itze totuus/Mutta Opetuslasten tähden hän sen teki/ ettei heidän sijtä pitänyt mitäkän epäileman/mutta wahwana pitämän/mitä hän heille sanoi ia puhui.

2. *Prædictio fletus & lamentationis discipulorum.*

2. On sijtä murhesta/rististä ia tuscasta cuin heidän piti kärsimän.

Teidän pitä itkemän ia parcuman/mutta mailma sitä wastan iloitze.

Ja tahto HErra Christus nijn palio sano: Että te tahdotte tietä ulgostoimituxen/nijnen sanain päälle cuin minä teille sanoin/nijn pitä teidän tietämän/että se aica tule/että teidän pitä itkemän ia parcuman/eij teidän pidä toiwoman teille aina hywiä päiwiä/täsä mailmasa ilo ia riemu/mutta risti ia murhetta/joca nijn swri pitä oleman että teidän pitä itkemän ia parcuman/eij yxikerraisesta/mutta hwtaman/ninquin ne jotca suuresa sydämen kiwusa ia murhesa owat. Ninquin ne sanat Græcan Textisä κλαύσετε καὶ θρηνήσετε sen merkitzewät. Ja eij sielhen pidä oleman palio aica cuin se tapattu/mutta cohta yhden päiwän perästä/ninquin te itze saatta nehdä. Sillä minä kijniotetan/ristinnaulitan/cuoletetan ia haudatan/ia silloin että te minua saa nähdä/ia sillä wälillä pitä teidän päällen tuleman senealtainen packo ia ahdistos/että te keiketta itzen suliettuin owein taga/ia oletta swresa hengen waarasa/Mutta mailma sitä wastan iloitze/ia sitä swrembi on teidän murhen/että mailma silloin iloitze. Mailman cansa/HERra Christus täsä erinomaisesta ymmärtä Jwtain cansan/jotca sijtä piti iloitzeman/että he olit ristinnaulinet HErran Christuxen ia tappanet hänen. Ja näin HErra Christus ulgostoimitta ne sanat/cuin hän oli heille puhunut/sijtä wähästä aiasta/ia

anda

anda tietä mitä hänen piti kärsimän Jerosolyman caupungissa Jutailta/jotca hänen piti wähän hetken perästä ristinnaulitzeman ia tappaman. Samallamuoto mös osotta heille/mitä heidän piti kärsimän sillä wälillä/ia coco heidän saarna wircans aicana/nimittäin/ risti ja wastoinkäymistä/itcu ia parcu.

III. On sijtä lohdutoxesta jolla hän Opetuslapsians jällens lohdutta. — III. *Consolatio opposita cruci & calamitatibus.*

Mutta teidän murhen pitä käätämän iloxi.

Neillä sanoilla hän jällens lohdutta hänen Opetuslapsians / cuin hän tahdois sano: Waicka se tosi on minun hywät Opetuslapseni/että minun pitä ristinnaulittaman ia cuoletettaman/ia teidän pitä itkemän ia parcuman/nijn cuitengin eij se pidä cauwaxi oleman/sillä minä tahdon colmanen päiwän perästä cuoluista jällens ylösnosta/ia silloin pitä teidän murhen käättämän iloxi. Ninquin se mös tapattui/että cosca hän tuli Opetuslastens tygö / suliettuin owein läpitze/ nijn he ihastuit sijtä että he nägit hänen/ninquin P. Johannes todista. Ja *Ioh.20.* ninquin hän lohdutta heitä hänen ylösnousemisens cansa/ Nijn hän mös heitä caickinaista risti ia tusca wastan/ cuin heidän täsä mailmas piti kärsimän hänen nimens tähden/lohdutta/ia sano että heidän murhens pitä käättämän iloxi/ia sitä wastan piti mailman ilon / se on/ nijnen Jumalattomain ilo ia riemu/murhexi ia itcuxi käättämän.

IV. On se wertaus/cuin HErra Christus tähän sisällä wetä. — IV. *Similitudo sumta à muliere parturiente*

Cosca waimo synnyttä nijn hänelle on

kipu / sillä hänen hetkens tuli: Mutta cosca hän on lapsen synnyttänyt / nijn eij hän enämbi waiwans muista / sentähden että hän iloitzepi inhimisen olewan syndynyt mailman.

Tämän wertauxen cansa / HErra Christus selittä ia ulgostoimitta / sekä Opetuslasten murhen / että ilon / jonga hän otta yhdestä waimosta / joca lapsen synnyttä / ia hänellä on swri kipu silloin ia hengen waara / mutta eij se ole cauwaxi wan wähäxi hetkexi / sillä cosca se on ylitzekäynyt ia hän lapsen synnyttä mailman / nijn hän sen cohta unhotta / eikä muista enämbi / hänen kipuans ia waiwans / ia iloitze sijtä että lapsi on syndynyt mailman / ia Jumala on päästänyt hänen sijtä waiwasta. Tämän wertauxen HErra Christus laitta ia sowitta hänen Opetuslastens menoon / että ninquin waimolla on kipu synnyttäisä wähäxi hetkexi / ia hänen kipuns ia murhens kändypi iloxi cosca lapsi syndy / Nijn mös pitä heidän murhens ja itcuns iloxi kändymän.

V. On sen ilon muodosta / mingäcaltainen ilo se pitä oleman / ia ulgosmala sen colmella muoto.

V. *Forma & modus lætitiæ triplex.*

1. Että hän tahto heitä jällens nähdä.

1. *Aspectus sui.*

Ja minä tahton teitä jällens nähdä.

Cuin hän tahdoisi sano: Waicka minä wähän hetken olen teidän silmistän pois / nijn ettei te minua saa nähdä / nijn cauwain cuin minä haudasa macaan / nijn cuitengin wähän hetken jälkin minä tahdon teitä jällens nähdä / cosca minä cuolluista ylösnousen / ia teidän pitä näkemän minun / puhutteleman toinen toistam / ia wielä neliäkymmendä päiwä yhdesä oleman.

2. Et-

2. Että se pitä oleman yxi sydämelinen ilo. 2. Cordis lætitia.

Ja teidän sydämen pitä iloitzeman.

Eij se pidä oleman (cuin hän tahdoisi sano) jocu turha ilo / mutta sydämelinen ilo/nijn että coco teidän sydämen pitä iloitzeman teisä / ia se ilo pitä käymän caikesta sydämestä. Tämän caltainen sydämelinen ilo se piti oleman / cuin heidän piti saaman murhen ia itcun edestä.

3. Että tämä ilo piti oleman pysywäinen. 3. Duratio hujus lætitiæ.

Ja eij yxiken pidä teidän ilon / teildä poisottaman.

Se on / Tämä teidän ilon eij pidä oleman jocu aialinen eli catowainen ilo/ mutta pysywäinen ia ijancaickinen. Eij teidän pidä sitä pelkämän että jocu pitä tämän ilon teildä poisottaman/ sillä se ilo pitä teille aina oleman/ ia eij yxikän pidä teidän ilon teildä poisottaman. Tämä nyt on se lohdutus/ jolla meidän HERRA CHRIstus lohdutta hänen Opetuslapsians / sitä murhetta/ itcu ia parcu wastan/ cuin heidän piti kärsimän.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme tästä / että meidän HERRA JEsus Christus tietä ia ymmärtä caickein inhimisten aiatoxet ia puhet / ia eij ole häneldä mitäkän salattu / sillä ninquin Jumala itze sen todista ia sano: **Minä HErra taidan tutkistella sydämet ia munasacwt.** Ja meille täsä on esimerki sen päälle. Että cosca opetuslapset keskenäns puhuit ia kysyit toinen toi-

I. Christus est καρδιογνώσις & cordium scrutator. Jerem. 17

sillens/mitä je oli cuin Herra Christus oli heille sanonut:
Wähän aica te minu eij näge/ia taas wähän alan
icäiken te näette minū/sillä minä menē Isän tygö.
Nijn Herra Christus sen cohta tiesi ia ymmärsi mitä heidän
ajatuxensans oli / ia sentähden ennätti heitä sanoden / si-
tä te kysyttä keskenän että minä sanoin wähän hetken ia
eij te näe minua / ia taas wähä hetki / nijn te näette mi-
nun. Näin mös HERra Christus tunsi ia ymmärsi
Matth. 9. Phariseusten ajatoxet / ninquin P. Mattheus todista/
Että cosca yxi halwattu mies tuotin hänen tygöns/ ia
hän sanoi hänelle: Ole hywäsä turwasa poicani si-
nun syndis andexi annetan sinulla. Nijn muotamat
kirionoppenista sanoit keskenens / Tämä pilca Juma-
la. Tämän heidän ajatoxens hän cohta tiesi ia ymmersi/
ia sanoi heille: Mixi te paha ajattelet teidän sydä-
Ioh. 1. misen? Samalmuoto hän mös neki ia tunsi Nathana-
elin cosca hän oli ficuna puun alla / ninquin hän itze sanoi
hänelle: Ennen quin Philippus cutzui sinun cosca
Luc. 22. sinä ficuna puun alla olit / nägin minä sinun. Nijn
mös hän tiesi ia näki sen miehen joca piti tuleman hänen
opetuslapsians wastan/iotca hän oli lähettänyt Jerosoly-
man caupungin edellans walmistaman / sia cusa hänen
piti syömän pästäis lammasta ia sanoi heille: Siellä tu-
le teitä wastan yxi mies candaden sawiwesiasti-
Ioh. 2. ata seuracat händä. Nijn hän wielä nyt tietä ia nä-
ke inhimisten ajatoxet puhet ia työt / ia eij ole hänen edes-
säns mitäkän salattu/eikä tarwitze että jocu hänelle jota-
kin sano / eli todista inhimisestä/ sillä hän tietä kyllä mi-
Col. 2. tä inhimisis on: Sillä ninqin P. Pawali sano: Hänes-
sä asu coco Jumalisuden täydelisys rumilisesta.

Item.

Item. Wänesä owat salatut caicki wisauden tawarat. Ja että HERRA Christus hänen alenda misens aicana / on caicki tietänyt ia nähnyt. Nyt hän palio enämin / sijttä cuin hän ylöscorgotettin hänen taiwalisen Isäns oickialle kädelle / ia on sisälle käynyt hänen Isäns cunnian / caicki näke / caicki tietä läsollen / ia eij ole mitäkän taiwasa eli maasa / jota hän eij tiedä ia näge.

II. Opeme täsä / inhimisen elämän wiheliäisydest / ristist ia tuscasta jonga alla hän täsä mailmas on annettu / Eij waiwoin HErran Christuxen Apostolit / mutta caicki inhimiset maan päälle. Ninquin Syrach sijtä kirioita sanoden: Yxi surkia meno caickein inhimisten elämän cansa on maan päälle / hamast äitin cohdust / sihen asti cuin he mahan / joca caickein meidän äitin on / cannetan ia haudatan. Täsä on aina murhe ia pelco / ia wijmein cuolema odotta. Nijn hywin sen tykönä joca swresa cunniasa istu / ninquin sen nöyrimmän maan päälle. Nijn hywin sen joca silki ia crunu canda / ninquin sen joca rochtimilla on watetettu. Täsä on aina wiha / cateus / tusca / rauhatoin meno / rijta ia tora / ia wijmäin cuolema. Tämen caltainen caickein inhimisten elämä on täsä mailmasa / nijn ettei se ole elämä mutta wiheliäisys / ninquin Euripides sano: Vita humuna non est vita, sed calamitas. Tätä owat pacanoin wijsat miehet swresta ihmetellyt / ninquin Aristoteles, Plato ia muut / että inhiminen joca on nijn callis luondo cappale / ia on nijn monella lahialla / iärellä / toimella ia wijsaudella caunistettu / pitä näin monen ristin ia tuscan alla täsä mailmasa oleman / ia wijmein

2. De calamitate & cruce generis humani. Syr. 40.

tästä cuoleman/ninquin muut luondo cappalet/ia owat etzinet ia tutkistellet/mikä sihen syy pitä oleman/ Mutta eij uitengan ole taitanet löytä eikä ajatella sihen muuta syy-ä/ mutta sanoit: Että inhimisen meno ia elämä on ninquin muinen luondo cappalitten/ jotca eij yhdesä menosa cauwan seiso/ mutta aina muuttuwat/ ia wijmein mätänewät ia mullaxi tulewat/ Nijn mös inhiminen täsä mailmasa aina muttu/ cosca hän on terwe/ nijn hän tule sairaxi/ cosca hänelle on myötäkäymys/ nijn hänelle tule wastoinkäymys/ia wijmein cuole pois ia tule maaximullaxi. Eij he edemä caiken heidän wijsaudens cansa taitanet tulla. Mutta me Christityt tiedämme Jumalan sanasta/ että caicki risti ia wastonkäymys/ cuin inhiminen täsä mailmas kärsi/ on tullut synnin cautta ninquin P.

Rom. 5. Pawali sen todista Romarin tygö sanoden: Ninquin yhden inhimisen cautta on syndi tullut mailman/ ia synnin cautta cuolema ia nijn on cuolema tullut ylitze caickein inhimisten/ sentähden/ että caicki owat syndi tehnet. Näillä sanoilla P. Pawali tietä anda/ että sekä cuolema/ että caickinaiset ristit ia tuscat owat tullet inhimisen päälle synnin tähden/ jotca heidän piti kärsimän täsä mailmasa yxi toisens cansa/ Sillä ninquin caicki owat syndiä tehnet/ nijn mös caicki owat ristin alla annetut. Mutta cuitengin ne Christiliset inhimiset ia oikian seuracunnan jäsenet/ enämin kärsiwät tuscaa ia wastoin käymistä täsä mailmasa. Ninquin meidän HErra Christus täsä Euangeliumis sano hänen opetuslastens ia caickein Jumalisten tygö: Teidän pitä itkemän ia parcuman/ Mutta mailma sijtä wa-

2. Tim. 3. stan iloitzepi. Ja P. Pawali sano: Caike ne jot-

ca Jumalisesta tahtowat elä Christuxesa Jesuxesa pitä kärsimän waino. Tämän ristin ia wastoinkäymisen owat caicki Christiliset ia Jumaliset inhimiset kärsinet / io mailman algusta / ia wielä nyt kärsiwät mailman loppun asti. Ja owat siehen erinomaiset syyt / mingätähden ne Jumaliset pitä risti kärsimän. Ensist synnin tunnon tähden / että he sijtä tundisit heidäns olewan käyhet syndiset inhimiset / ia syndiä cartaisit ia wälttäisit. Sitälikin sentähden / että me uscosa ia rucouxesa tulisimme harioitetuxi. Sillä ninquin Esaias sano: **HErra cosca murhe ia risti on / nijn sinua etziten / cosca sinä rangaiset heitä / nijn he hwtawat huocouxen cansa.** Colmanen kerran sentähden / että me swttuisimme tähän elämän / ia seisoisimme sen tulewaisen elämän jälken ia sanoisimme ynnä P. Pawalin cansan: **Minä pydän eritä tästä / ia olla Christuxen cansa.** Ninquin yxi matca mies cosca paha ilmä on saatet ia tuiseut / nijn hän enämbi mutsta cotons päälle / ia huoca sinne / cuin silloin cosca hywä ilma on. Nijn me mös enämin huocame ijancaickisen asumasian jälken / cosca meille risti ia wastoinkäyminen on / cuin silloin coscä myötäkäymys on. Ja Augustinus sano: Että Jumala se coetta toisinans tämän mailman myötäkäymisen / ristin ia murhen cansa / Senpäälle / että me sitä enämbi ikäwöitzisim sen ijancaickisen ilon jälken / joca on wahwa ia pysywäinen. Näitä meidän tule ajatella / cosca me ristin ia wastoinkäymisen alla tulema / ia tietämän / että ne owat meidän hywäxem tulewat.

Esa. 26.

Philip. 1.

III. Että HErra Christus täsä sano: **Että mailman pitä iloitzeman.** Sijtä me opeme / cuinga

3. Diversa sors & conditio piorum.

& impiorum in hac vita. wastahacoisesta täsä mailmasa käypi nijnen Jumalisten inhimisten ia Jumalattomain cansa/nimittäin/että cosca he itkewät ia parcuwat / nijn nämä iloitzewat sitä wastan. Ja on heidän swri ilons cosca he näkewät / että ne Jumaliset waiwatan täsä mailmasa. Ja seurawat sinä heidän isäns Perkelen esimerkiä / joca aina wiha ia waino/ nijtä Jumalisia inhimisiä ia iloitze heidän wahingostans. Näin se aina on tapattunut mailmasa ia wielä nyt tapattu / ninquin HErra Christus sen täsä ennusta/ että ne Jumaliset pitä itkemän ia parcuman / ia Jumalattomat sitä wastan iloitzeman. Ja Dawid sano hänen Psalmisans: *Psal. 73.* Ne Jumalattomat owat onneliset täsä mailmas ia tulewat rickaxi. Nijn se on tapattunut caickein Patriarchan ia Prophetan cansa. Item Cuningas Dawidin cansa / cosca Saul händä wihaisi ia wainoisi / Ja hänen oma Poicans Absolon ylgosaloi hänen Riikistä / Silloin hänen wihamiehens pilcaisit ia häwäisit händä / hwsit hänen ylitzens sanoden Nijn/Nijn/Nijn piti. Nijn se tapattui sen pyhän miehen Jobin cansa cosca hän m staisi lapsens ia caicki hänen saatuns / ia itze paisumita täynä oli/nijn hänen oma waimons/ia ystewäns / pilcaisit hendä pälisexi. Nijn se on tapattunut meidän HErran Christuxen cansa itze/ että cosca Juttan cansa olit ristinnaulinet hänen / nijn he iloitzit sen ylitze pilcaisit ia häwäisit hänen. Nijn se mös on tappattunut hänen Apostolins cansa / että mailma on heitä surmanut ia tappanut / ia iloitzit sen ylitze. Cosca *Luc. 16.* se köyhä mies Lazarus/ macaisi sen rickan miehen portin edesä/ia keriäis nijtä muruia jotca langeisit pöydältä mahan / Silloin se ricas mies eli herculisesta oli ilosa ia rit-

musa.

musä. Ja monda muuta sencaltaista esimerkiä olisi/ cuinga ne jumalattomat owat täsä mailmas ilosa ia riemusa/ ia cucoistawat ninquin libanon puu. Tätä eij meidän pahaximan pidä / mutta ottaman hywäxi / mitä meidän päälle tulepi. Sillä heidän ilons eij ole cauwaxi / mutta wähäxi hetkexi / ia käätän wijmein ijancaickisexi itcuxi ia murhexi. Ja Jumala pilcapi heitä ninquin Dawid sano : **Mutta Jumala taiwasa pitä häwäisemän heitä / ia HErra sylke heitä. HErran pitä yxikerta puhuman heidän cansans / hänen wihasans / Ja hänen hirmusudesans peliättämän heitä.** Psal. 2.

IV. Opemme/että waica me täsä mailmasa kärsime risti ia wastoinkäymistä / itcu ia parcu / nin cuitengin se käätän meille iloxi ia riemuxi ninquin HErra Christus itze täsä sano ia todista: **Teidē murhē käätän iloxi.** Ja seon meidän suurin lohdutuxen täsä surkiasa elämäsä / että meiden murhen pitä käättämän iloxi / ia sen toiwon cansa me kärsime risti ia wastoinkäymistä. Ja on tämä risti meille wähäxi hetkexi / ninquin HErra Christus sano täsä. Ja Psalmisa seiso : **HErran wiha on silmäin räpäyxen aica ia hänelle on ilo ia haalu elämän/ehtona itcu on/mutta huomeneltan on ilo ia riemu.** Ja Esaian tykönä seiso: **Minä olen yhdesä silmän räpäyxesä ylenandanut sinun/mutta suuren armon cansa minä tahdon sinun coota/Minä olen wihan silmein räpäyxen aicana pikimeltäns/minun caswon kätkenyt sinun edestäs/mutta ijancaickisella armolla minä tahdon armahta sinun päälles / sano HErra sinun wapattaias.** Ja sitä

4. *Tristia piorum vertetur in gaudium.*

Psal. 30.

Esai. 54.

wastan ninen Jumalattomitten ilo on wähexi hetkexi / ia sentähden Athanasius, cosca Iulianus seisoi hänen hengens jälken / sanoi : Iulianus est nubecula quæ cito evanescet. Se on / Iulian⁹ on yxi wähä pilwen cappale joca pian cato pois. Pharao Cuningan ilo nopiasta käändyi murhexi/cosca hän vpotettin meren pohjan.
Esthr. 9. Aaman cosca hänen ilons swri oli / nijn hän tuli
Judit. 13. hirsipuhun. Holifernuxen ilo nopiast käättin murhexi/ cosca Judith hackaisi hänen pääns poicki. Sitä wastan ninen Jumalisten murhe ia itcu käätän iloxi. Ja sentähden HErra Christus sen wetä yhden waimon werraxi/ joca synnyttä lapsia. Että ninquin hänelle on murhe synnyttäisä/ia cohta kätän iloxi: Nijn mös heidän murhens
Rom. 8. käätän iloxi. Ja P. Pawali sano: Sixi minä sen pidän/ että tämän aian murhe ia tusca / eij ole mitäkän sitä cunniata wastan / joca meille pitä ilmoi-
2. Cor. 4. tettaman. Ja Corintherin tygö sano hän : Meidän waiwan joca on cuitengin ajalinen/ia kewiä synnyttä meille ijancaickisen ia märättömän cuñian/ me joica eij catzo nijnen jälkin cuin näkywät/mutta nijñen jälken joica eij nägy. Sillä ne joica näkywät owat ajaliset/ mutta ne joica eij nägy owat ijancaickiset. Ja meidän ilon eij ole jocu catowainen/ mutta ijancaickinen/ia eij yxikän pidä sitä ilo meildä pois ottamā. Ja sijnä me same nähdä Jumalan caswosta caswon ia pysymä hänen tykönäns ijancaickisesta/sijnä ijancaickises ilosa ia riemusa. Näinen cansa tule meidän itzen lohdutta/caickia ristiä ia wastoinkäymistä wastan. Sillä tämä murhe cuin meille on täsä elämes on ajalinen/ mutta meidän ilon/ joca sen jälken seura/on ijancaickinen.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 16. Lugus.

DA sanoi Jesus Opetuslapsillens / mutta nyt minä menen hänen tygöns joca minun lähetti / ja eij kengän teistä kysy minulle cuhungas menet. Waan että minä olen näitä puhunut teille / murehtäuttä teidän sydämen. Cuitengi totuden minä sanon teille: Se ombi teille tarpelinen / että minä pois menen. Sillä ellei minä pois mene / nijn eij se lohduttaia tule teidän tygen: Mutta jos minä pois menen / nijn minä lähetän hänen teidän tygen. Ja cosca se tule / pitä hänen nuchteleman mailma synnin

tähden/ia wanhurscauden tähden / ia Duomion tähden. Synnin tähden tosin/ Sillä ettei he usco minun päleni: Mutta wanhurscauden tähden/sillä että minä menen Isäni tygö/ia ettei te minua sillän näge. Mutta Duomion tähden/Sillä että tämän mailman pämies jo ombi Duomittu.

Wielä nyt minulla olis teille palio sanomista waan että te nyt woij canda: Mutta cosca se tule/joca ombi totuden Hengi/se johdatta teitä caicken totuteen. Sillä eipä hän itzestäns puhu/waan mitä hän cwle/ sitä hän puhu/ia mitkä tulewat owat/ne hän teille ilmoitta. Se minua pitä cunnioitzeman:Sillä se ottapi minun omastani/ia teille ilmoittapi/caicki mitä Isälle ombi / ne owat minun. Sentähden minä sanoin/että hän minun omastani ottapi/ia teille ilmoittapi.

Exordium à summa Euangelij.

Täsä Euangeliumis meidän HErra Christus/lohdutta hänen Opetuslapsians/ sitä pahanosta wastan/cuin he taisit otta hänen pijnastans ia cuolemastans/ia osotta sen hyödötyxen ia hedelmän/joca hänen cuolematans ja ylösnousemistans piti seuraman / nimittäin/ että hän sen cautta tahdoi inhimisten lunastuxen/työn ia

tegon täyttä/ia sen pyhän hengen heille lähettä/joca mailma saarnan wirgan cautta piti nuhteleman/synnin/wanhurscauden ia duomion tähden. Synnin tähden/ sentähden/ettei he usco hänen päällens. Wanhurscaudē tähden/ sentähden että hän mene isän tygö. Ja duomion tähden/että tämän mailman päämies on duomittu/sitälikin anda hän mös tietä/että se sama pyhä hengi/pitä heitä ia meitä caickia johdataman caicken totuteen/ ia mös händä cunnioittaman. Ja sentähden tämä Sunnuntai cutzutan Dominica Cantate/että meidän pitä weisaman ia iloitzeman sen ylitze / että meidän HErra Christus on meidän edestän mennyt Isän tygö/ia meitä ijancaickisesta cuolemasta lunastanut/ ia walmistanut meille tien taiwasen/ia tahto olla meidän wälimiehen / edeswastasam/ manata hywä meidän edesten isäns tykönä/ on mös meille lähettänyt pyhän Hengen/ joca meitä caicken totuteen johdatta/ ia händä sen edestä ylistämän/kijttämän ia cunnioittaman/ sekä sydämellä että suulla.

Tämä Euangelium yhtensopi sen toisen osan cansa/uscon tunnostuxesa/sentähden että täsä puhutan Herran Christuxen Jesuxen personasta ia hänen wirgastans. Ja sen cahdexanen uscon Cappalen cansa sillä täsä mös saarnatan P. Hengestä ia hänen wirgastans. Ja on meille täsä Euangeliumisa caxi osa.

I. On meidän HErran Christuxen Poismenemisestä Isän tygö/ia sijtä hedelmästä cuin sitä on seuranut. *Propositio bimembris.*

II. On sen P. Hengen wirgasta.

Ensi-

Ensimäinen Cappale.

Analytica explicatio primæ partis continens quinque Membra.

NIin palio cuin tähän ensimäisen osan tule. On meille täsä wijsi erinomaista Cappaletta.

I. Abitus Christi ad patrem.

I. On HErran Christuxen poismenemisestä.

Mutta nyt minä menen hänen tygöns/ joca minun ulgoslähettänyt on.

Neillä sanoilla HErra Christus osotta hänen wircans/että hän on ulgoslähetetty hänen taiwaliselda isäldäns/ia hänen tygöns jällens mene/se on: Hän on alastullut taiwasta meidän autuden tähden/ia ottanut inhimisen luonon hänen päällens/ia nyt tahto jällens mennä hänen tygöns/joca hänen ulgoslähetti/ hänen pijnans ia cuolemans/ ylösnousemisens ia taiwasen astumisens cautta. Sillä näitä caickia hän ymmärtä hänen poismenemisens cansa isän tygö. Gregorius yxi wanha kircon opettaia sano: Christus de cœlo venit in mundum, de utero venit in præsepium, de præsepio in crucem, de cruce venit in sepulchrum, de sepulcro redijt in cœlum. Se on: **Christus on tullut taiwasta neitzen cohtun/ cohdusta hän on mennyt seimen/ Seimestä ristin päälle/ ristin pääldä hautaan/haudasta on ylösmennyt taiwasen.**

II. Reprehensio negligentiæ Discipulorum

II. On sijtä nuhtesta/että meidän HErra Christus nuhteli hänen Opetuslapsians.

Ja eij yxikän teistä kysy minulle/ cuhunga s menet

Täsä HErra Christus osotta opetuslasten heicouden/

den/ettei he HErran Christuxen poismenemisestä palio totteleet/ia waicka hän oli heille sanonut/ hänen poismenemisestäns/nijn cuitengin olit he/nijn taitamattomat ia hitat/ettei he kysynyet sen jälkin/cuhunga hänen piti menemän/taicka mitä hywä ia hyödötöstä sijtä piti oleman/ ia sentähden HErra Christus nuhtele heitä. Cuin hän tahdoisi sano: Te tiedätte/ että minä olen teidän cansan ollut/ninquin Isä lastensa cansa/opetanut teitä / ia isälisen murhen teistä pitänyt aina. Mutta aica on nyt tullut/etten minä sillän teidän cansan ole/ sillä muoto / cuin minä tähän asti olen ollut. Sillä minä menen nyt jällens hänen tygöns/joca minun on ulgoslähettänyt/ia olen teidän cansan sijtä puhunut / ninquin omain lasteni cansa/mutta eij yxikän teistä/ sydämens päällen sitä pane/eikä kysy cuhunga minä tahdon mennä/ ia mitä minä tahdon matcan saatta sen cautta. Jota teidän cuitēgin tulisi tehdä/ia kysyä sen jälkin/nijn minä teillen sen sanoisin/ ja te runsasti tulisitte sijtä opetetuxi / että minä Prophetan Kirioituxen ia ennustoxen jälkin / pitä ristinnaulittaman ia cuoletettaman / caickein inhimisten syndein edestä.

III. Opetuslasten surusta ia murhesta.

Mutta että minä olen näitä puhunut teille/murhe täyttä teidän sydämen.

III. Tristicia & mæstitudo discipulorum.

Neillä sanoilla HErra Christus taas nuhtele hänen Opetuslapsians / sen ylönpaldisen murhen tähden / jonga he owat ottaneet hänen poismenemisestäns / josta heidän piti paremin iloitzeman / sillä se tapatui heidän ia caicken mailman lunastoxen tähden/mutta he eij sitä taitanut ymmärdä / otit sijtä swren murhen / sillä he toisin

aitattelit ia tulit HErrasta Christuxesta/nimittäin/ että hänen piti oleman yhden mailmalisen HErran ia Cuningan/joca heitä piti päästämän Ruomin Keisarin oriudesta/ia heidän/ynnä hänen cansans/piti tuleman swrexi Herroixi täsä mailmasa. Ja sentähden he nyt murhetit/cosca he cwlit hänen puhuman/hänen poismenemisestäns/ia aiatelit/että cosca hän heistä erkanisi ia heidän tyköäns poismenisi/nijn he tulisit swren Hengen waran ia wahingon/ia caickilda ylöncatzotaisin. He olit tähän asti hänen sijpens ia warieluxens alla ollet/pitänyet hywiä päiwiä eikä mitäkän murhettinet/jos hänen piti nytt heidän ylönandaman/nijn heillä eij mwta edesä seisonut/cuin cowa onni/ja pahat päiwät/ia sentähden he murhetit ia ajattelit näin itzelläns. O cuin hywät päiwät meille on ollut tämän HErran aicana/nijn cauwan cuin hän meidäm cansam oli/eij meildä mitäkän ole pwtunut/mutta jos hän meidän tyköm poismene/nijn me jäämme orwoixi/cuhunga me waiwaset sijttä tulemme/eij meille ole yhtäkän edeswastajata. Ja tämä murhe heillä oli sijtä ettei he oikein wielä ymmärtänet/HErran Christuxen wirca/eikä tienyet/mingätähden hän oli hänen taiwaliselta isältäns wlgoslähetetty: Ja hänen tygöns jällens meni.

IV. *Fructus & utilitas abitionis Christi.*

IV. On HErran Christuxen poismenemisen hedelmästä.

Cuitengin totuden minä sanon teille: Se ombi teille tarpelinen/että minä poismenen.

Neillä sanoilla HErra Christus lodutta hänen Opetuslapsians/ettei heidän pidäisi ylönpalio murhettiman

timan hänen poismenemisens tehdä / ia sano / ettei se heille ole wahingoxi / mutta swrexi hyödytoxexi. Sillä ninquin hän eij itzens tähden tullut inhimisexi: Mutta heidän ia caicken inhimisten tähden / nijn hän mös eij itzens / mutta caicken tähden tahdoi poismennä / senpäälle / että hän heitä lunastaisi ijancaickisesta cadotuxesta. Ja sentähden hän sano: että se on teille tarpelinen / että minä poismenen. Cuin hän tahdoisi sano: Minun hywät opetuslapseni te murhetit minun poismenemisestäni / ia lulette sen olewan teille wahingolisen / mutta jos te tiedäisittä / mitä hywä teille ia caickille inhimisille sijtä on / että minä poismenen / ninquin te tästä edespäin / wähän ajan perästä saatta tietä / nijn eij te murhetisi / mutta palio enämin iloitzitza / sillä se ombi teille ia caickille tarpelinen että minä poismenen.

V. On sijtä syystä mingä tähden se on tarpelinen. V. Ratio utilitatis abitus Christi.

Sillä jollei minä poismene nijn eij loduttaia tule teidän tygön / Mutta jos minä poismenen / nijn minä lähetän hänen teidän tygön.

Meidän HErra Christus osotta heille sen syyn / mingätähden heille oli tarpelinen hänen poismenemisens / nimittäin / sentähden että se pyhä Hengi / joca heitä caicken totuten piti johdataman / tulisi heidän tygöns. Sillä ilman hänen poismenemistäns eij hänen pijtänyt tuleman heidän tygöns. Ja tahto hän nijn palio sano: Ennen cuin P. Hengi tule teidän tygön / nijn pitä minun ensistä kärsimän pijnan ia cuoleman / ia cuoluista jällens ylösnouseman / ia taiwaisen ylösastuman / eikä hän mös

teitä opeta/Ennen cuin minä caicki ne täytän/cuin minun wircani waati: Mutta cosca minä isäni tygö poismenen/ minun pijnan cuoleman/ylösnousemisen/ia taiwalsen astumisen cautta. Wijmäin niin minä tahdon lähettä teille lohdutajan P. Hengen/joca teitä pitä opettaman/ wahwistaman/ia caickein totutehen johdataman / ia hänen pitä näkywäisellä muodolla tuleman teidän päällen/ ia teidän pitä täytettämän pyhälle Hengellä / ia puhuman vsilla kielillä Jumalan swri tecoia.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis.

I. Discimus Christum solum pro totius mundi peccatis passum & mortuum.

Esa. 63.

I. Opeme/että meidän HErra Christus JEsus/yxinens on kärsijnyt pijnan ia cuoleman/ caicken mailman synnin edestä / ia sen cautta lunastanut caicki inhimiset/ ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta/ia eij yxikän muu. Sillä hän itze sano: Minä menen Isän tygö. Minä yxinäns ia eij yhtäkän mwta. Ja Esaian Prophetan tykönä sano hän: Minä olen yxinen polkenut wijna pressin/ ia eij yxikän cansasta ollut minun cansani. Ja ninquin hän yxinänsä asetti hänens wälimiehexi/Jumalan ia inhimisen wälille/cosca Adam ia Eua olit syndin langenet/nijn hän mös yxinens kärsei pijnan ia cuoleman/caickein edestä/ia teki täyden hinnan ia maxon caicken mailman syndien edestä. Ja ninquin David yxinens sitä swrta Goliatti wastan meni sotiman/ia ylitze woitti hänen/ia eij yhtäkän mutta löytty Israelin sota wäestä/ioca tahdoi / eli tohdei mennä tappeleman hänen cansans

paitzi händä / ia hän yxinäns wapaiti coco Israelin can-
san. Nijn mös HErra Christus Iesus yxinäns meni so-
tan / Perkelettä / syndi ia cuolemata wastan / ia ylitze
woiti hän / caicki hänen wihamiehens. Ja eij yxikän
luondo Cappale maasa eli taiwasa / löytty ioca woij
sotia heitä wastan / ia heitä ylitzewoitta / mut-
hän yxinens / cannoi meidän cuorman ia sälytti caic-
ken meidän synnis hänen selkäns / Ninguin Esaias
Proph. sano: Totisesta hän cannoi meidän sairau- *Esa. 53.*
denia pani hänen päällens meidän kipun. Item:
Hän on hawotettu meidän ricoxem tähden / ia
hosuttu meidän syndeim tähden / rangastos maca
hänen päällens. Senpäälle että meille olisi rau-
ha / ia hänen hawains cautta olema me terwe-
hexi tehdyt. Titus Livius, Kiriotta yhden Histori- *Lib. 7.*
an / ett Ruomin caupungisa on maa haljenut / ia sijtä nou-
si ylös yxi myrkylinen löhkä / josta sekä inhimiset / että lu-
ondocappalet cuolit / nijn he lähetit Oraculumin, hei-
dän Epäjumalans tygö / newo kysymän mitä heidän pi-
ti tekemän / että se myrckylinen tauti / ioca sijhen oli tullut
lackais. Ja sait sen wastauxen / ettei se mutoin taitanut
lacat / mutta että yxi sen caupungin asuwaisi sijhen luolan /
cusa maa oli haljenut / eläwänä haudataisin. Nijn yxi
nuori Borgari Marcus Curtius nimäldä / senpälle että
hän isäns maan sijtä tuscasta wapataisi / astui yhden he-
woisen selkän / ia caicken nähden / ajoi sijhen sisälle / ia se
rwetto tauti cohta lacaisi. Tämän hywän työn / jon-
ga Curtius oli sitä Caupungia wastan tehnyt / pidit sen
caupungin asuwaiset swrna / että hän wapatti heitä sijtä
tuscasta. Ja cutzutin se lwola sijtte Lacus Curtius.

Mutta palio swrembi hywä töö on se / jonga meidän HErra Christus Jesus teki / että hän annoi itzens cuolemahan / eij yhden Caupungin / waan caickein mailman ijndein edestä / ia lunasti heitä ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta. Tätä swrta ia sanomatoinda hywä töytä tule meidän aina ajatella ia muista / ia sen edestä kijtä ia ylistä händä.

2. Christianorum & piorum hominum mortem esse viam ad vitam æternam.

II. Että ninquin meidän HErra CHristus JEsus / hänen pijnans / cuolemans / ia ylösnousemisens cautta / on sisälle käynyt hänen cunniansa. Nijn mös meidän ia caickein Christilisten inhimisten cuolema on yxi tie ia matcustos taiwalisen isän tygö / ijancaickisen elämään. Sentähden mös Esaias Propheta cutzu ninen Christilisten inhimisten cuoleman / yhdexi menemisexi eli käymisexi lepo sijaan cusa hän sano : Mene pois minun cansani yhten Cammarin / ia sulie owi kijni sinun jälkis / ia ketke sinus yhdexi wähäxi silsilmän räpäyxen ajaxi. Ja HErra Christus cutzu itze sen käymisexi cusa hän sano : Totisesta / Totisesta sanon minä teille / joca minun sanani cwle ia usco hänen / joca minun on lähettänyt / hänelle on ijancaickinen elämä / ia eij tule duomion / mutta käypi cuolemasta / elämään. Ja todista HERRA Christus sen cansa / että Christilisten inhimisten cuolema / eij ole heille wahingoxi / mutta swrexi hywäxi ia hyödytyxexi. Sillä [illegible] sen cautta / Päsewät caickesta tuscasta ia waiwasta tulewat ijancaickisen elämään. Sentähden P. Pawali sano hänen Epistolosans Philipperein tygö : Christus on minun elämän / ia cuolema on minun woitton. Tämä on meille swrexi lohdutoxexi /

Esa. 26.

Ioh. 5.

Phil. 1.

iloxi ia riemuxi / tämän elämän ristisä ia waiwasa / ia mös cuoleman hetkellä / ettei cuolema taida olla meille wahingoxi. Mutta swrexi woitoxi / sillä me sen cautta käyme / meidän oikialle isän maalle / Jumalan tygö / taiwan waldacunnan ilon ia riemun. Sitä wasta on nijnen Jumalattoiman cwolema / paha ia wahingolinen / Sillä eij he sen cautta käy elämään / mutta ijancaickisen cadotuxeen. Ja ninquin nijnen wanhurscasten inhimisten risti / waiwa ia wastonkäymis / itcu ia parcu / cuin he täsä mailmas kärsynyet / silloin loppu / ia kätän ijancaickisexi iloxi. Nijn mös sita wastan / nijnen Jumalattomain inhimisten myötä käymys ilo ia riemun silloin loppu / ia alcapi sittä ijancaickinen tusca ia waiwa / itcu ia hambain kiristys / ijancaickisesa cuolemasa / ia cadotuxesa / Sentähden tule meidän iloita / toiwo ia odotta cuolemata. Sille se on meidän woitom / ia pääsemme sen cautta / caikesta murhesta ia tuscasta / cuin me täsa mailmasa kärsime / ia tulemme Jumalan tygö / sen calkaisen iloon ia riemun / iota eij yxikän corwa ole cwlut / eikä yxikän silmä nähnyt / eikä mös yhdengän inhimisen sydämen astunut. Esa. 69. 1. Cor. 2.

III. Opeme täsä / inhimisen luonon heicoudesta / että cosca hän cwle rististä ia ahdistoxesta puhuttawan / taicka sen alla tule / nin hän cohta pelkä / ia sydän murhella täytetän / ia ennen tahdoisi cwlla puhuttawan / tämän elämän hecumasta / myöttä käymisestä ia ilosta / ia tahdoisi aina iloita ia hywiä päiwiä pitä. Nein owat Opetuslapset tehnet / cosca HERRA Christus sanoi heille / että hän tahdoi mennä isän tygö / joca hänen oli wlgoslähettänyt / tulit he murhesen / ia ennen olisi 3. *Hominibus Crucis concionem valdè esse ingratam.*

tah-

tahtonet cwla / että hän tahdoisi olla heidän tykönäns/ tällä muoto cuin hän sihenast oli oliut / ia lulit heillens sen olewan paramaxi / cuin se että hän poismeni isäns tyjö / ia eij taitaneet ymmärtä sitä swrta hedelmätä / joca seurasi hänen poismenemistensä. Ja näin inhimisen luondo aina Pelkä ristiä wastoin käymistä / ninquin yhtä cowa ia cauhiata cappaletta/ joca on liha ia wärta wastan/ ia saatapi inhimisen ilosta ia riemusta tuscan ia waiwaan. Mutta meidän tule tietä ia oppia / että waica cuinga se inhimisen luondo wastan on/ nijn cuitengin eij ole se hänelle wahingoxi mutta swrexi hyödytöxexi / ia tule caicki heidän hywäxens. Sillä ninquin P. Lutherus sano: Risti on yxi wäli cappale/ jonga cautta Jumala tahto meitä hawoita / mutta eij wahingoita/ Senpäälle että me jocapäiwä tulisimme paramaxi. Sentähden sano meidän HErra Christus P.
Matt. 11. Matthæuxen tykönä: Ottacatte minun iken teiden päällen ia oppecatte minusta/ sillä minä olen laupias ia nöyrä sydämestä/ ia teidän pitä löytämän lewon teiden sieluillen/ sillä että minun ikeni on sowelias/ ia minun cuormani ombi kewiä. Pitä meidän sentähden hywäxi ottaman / cosca risti meiden
Psal. 16. päällen tule / Ja sanoman ynnä Dawidin cansa; Minä tahdon otta sen terwelisen calkin / ia HErran
Psal. 119. nime auxi hudan. Se on minulle hywä HERRA että sinä minua alensit / että minä mahdaisin oppia
Rom. 5. sinua oikein tundeman. Ja P. Pawali sano: Me kerscame meitäm surusa ia murhesa sillä se teke
2. Cor. 4. kärsimisen. Ja Corintherin tygö sano hän; Meidän murhen / joca cuitengin on aljalinen / synnyttä

meille ijancaickisen ia ylön paloisen rauhan: We jotca eij catzo sen jälkin cuin näky / mutta sen jälkin joca eij nägy. Sillä ne cappalet jotca näkywät / owat ajaliset / mutta ne jotca eij nägy owat ijancaickiset.

IV. Opeme / mitä hywä meidän HErra Christus on hänen poismenemisens cansa matcaan saattanut / nimittäin / sen pyhän hengen / ninquin hän itze täsä sano: Jollen minä pois mene / nijn eij lohdutaja tule teidän tygöne / mutta jos minä pois menen nijn minä lähetän hänen teidän tygön. Tästä P. Hengen lähetyxest / on Dawid Cuningas ia Propheta / ennustanut sanoden: Jumalan wagnut owat monda tuhatta / HERRA nijsnen seasa sen pyhän Sinoin päälle: Sinä olet mennyt ylhälle corkiuteen / ia olet fangixi ottanut fangiuden / sinä olet saanut lahjoia inhimisille. Tämä Prophetia on tullut täytetyxi ensimäisen heluntain päälle / jälkin HERRAN Christuxen ylösastuimisen taiwasen / cosca hän lähetti sen Pyhän Hengen hänen lupauxens jälkin Apostolittens päälle / weliskeltyn kieltein modolla. Ja näeme sistä että cosca Jumala yhden lahjan inhimiseld pois otta / nijn hän anda toisen jällens / ia toisinans wielä swreman / ninquin täsä tapatui / että cosca HERra Christus opetuslapsiltans poisotti hänen näkywäisen läsolemisens / joca hetkexi waan oleman piti / nijn hän lupaisi heille sen P. Hengen / joca aina piti oleman / heidän tykönäns. Nijn se mös tapatui Jacob Patriarchan cansa / että cosca hän tuli cwskiaxi hänen Isäns maalda / nijn Jumala sen palkitzi swrella lahjalla / annoi hänen waimon / lapsia /

4. Discimus Christum suo abitu Spiritum Sanctum nobis acquisivisse. Psal. 68.

palio caria. Samalmuoto se tapatui hänen poicans Josephin cansa / että cosca hän mytin omalda weliel-dänsä ia tuli Egyptin / niin Jumala ylöscorgotti hänen swrexi HErraxi ia ruchtinaxi ylitze Egyptin maan. Niin mös se tapatui sen Pyhän miehen. Jobin cansa / että cosca hän mistaist caicki hänen lapsens / ia hänen carjans / Camelins / härkäns ia Lambaans / niin Jumala andoi hänelle caxikerdaisesta jällens. Niin Jumala wielä nytkin tekä / että cosca hän jotakin meildä pois otta / niin hän anda meille Paraman ia swreman jällens.

Toinen Cappale.

Analysis primæ partis continens duo membra.

ENsimäises osas / saarnattin meildän Herran Christuxen poismenemisestä isän tygö / ia mitä hän sen cautta on meillä saattanut. Täsä toises osas me same cwla sen P. Hengen wirgasta. Ja anda HERra Christus täsä tietä / ett P. Hengi pitä tekemän hänen wircans cahdella muoto.

I. Spiritus Sanctus arguet mundum.

I. On / Että hän pitä nuhteleman mailma.

Ja cosca hän tule pitä hänen nuhteleman mailma synnin tähden ia wanhurscauden tähden / ia duomion tähden.

Täsä HERRA Christus ylösluke colminaiset / joinenga tähden P. Hengen pitä nuhteleman mailma.

I. De peccato incredulitatis.

I. Synnin tähden / ia anda tietä mikä syndi se on.

Synnin tähden tosin / sillä ettei he usco minun pääleni.

Mailman

Mailman cansa hän täsä ymmärtä inhimiset/iotca mailmas asuwat / ia erinomaisesta ne Jumalattomat ia ulcotullaiset. Nijtä Pitä P. Hengen nuhteleman Græcan textis seiso se sana ἐλέγξι, joca merkitze nijn paljo cuin wahuan todistoxen cansa händä nijn ylitze woita/ ettei hän taida sitä wastan sano. Ja osotta sen cansa että P. Hengen Pitä mailman päle nijn todistaman/ettei hän sitä wastan taida mitäken sano. Ja että Christus täsä sano että P. Hengen Pitä nuhteleman synnin tähden/sillä ettei he usco minun pääleni / sen cansa hän tietä anda/ että epäusco on jwri ia alcu caickin muihin syndijn / jonga tähden inhiminen duomitan. Ninquin HErra Christus sano. P. Marcuxen tykönä : Joca eij usco se tule cadotetuxi. Ja P. Johannexen tykönä sano hän : Joca eij usco se on io duomittu / säntähden ettei hän usco Jumalan ainoan Poian nimen. Ja waicka mwt synnit caicki owat swret ia cawhiat / ia ansasewat ijancaickisen cuoleman ia cadotuxen / cuitengin jos inhiminen teke synnin catumuxen ia paranoxen/ia usco HErran Jesuxen Christuxen päälle / nijn ne heille andexi annetan. Mutta joca hänen päällens eij usco,sillä eij synnit andexi anneta / mutta tule ijancaickisen cadotuxeen. Ja että tämä mailma eij tiedä/eikä tunne hänen luonostans epäusco olewan synnyxi. Sentähden pitä sen P. Hengen saarnan wirgan cautta osottaman / ia ilmoittaman tämän synnin. Ja tämä on se ensimäinen jonga tähden P. Hengen pitä nuchteleman mailman. Marc. 16. Johan. 3.

2. Wanhurscauden tähden. 2.

Mutta wanhurscauden tähden Sillä De Justicia.

että minä menen Isäni tygö / ia että te minua sillän näge.

Tämä mailma luwle inhimisen autuaxi tulewan / vlconaisten hywäin töyden tähden / ia sen swreman pitäwät / cuin HErran Christuxen wanhurscauden / jonga hän pijnans ia cuolemans cautta / menemisens isän tygö on meille ansainut. Ja sentähden pitä P. Hengen mailma nuhteleman ia osottaman / ettei se ulconainen Inhimisten oma wanhurscaus eij taida / olla seisowainen Jumalan duomion edes. Mutta HErran Christuxen wanhurscaus / jonga hän on meille ansainut / ia me uscon cansa sen wastan otam / ia meille omistame / se on / se oikia wanhurscaus / ia cosca me sen päällem puema oikian uscon cautta / nijn me rohkiasti / ia pälkämätä taidam wimeisnä päiwänä / seiso meidän HERRAN JEsuxen Christuxen duomiostolinē edesä / Sillä ei yhdesäkän muisa asiasa seiso meidän autuwdem / mutta HErran Christuxen ansiosa. Eikä mös ole mwta nime taiwan alla inhimisellä annetu / josa meidän pitä wapahaxi tuleman.

Act. 4.

3. *De judicio.*

3. Duomion tähden.

Mutta duomion tähden / Sillä tämän mailman Päämies on io Duomittu.

Täsä meidän HErra Christus eij puhu mailmalisesta duomiosta / ioca tapatu mailmalisen lain ia oikiuden edesä: Mutta sijtä duomiosta / ioca inhimisten iärieldä on salattu / nimittäin / että tämän mailman päämies perkele on duomittu / ijancaickiseen cadotuxeen / nijn ettei Jumala tahdo cwlla eikä wastan otta hänen cannetansa / nijn

tä wlgoswalituita inhimisiä wastan. Sillä ninquin P. Johannexen Ilmestys kiriasa seiso: Se on wlgosheitetty / joca meidän päälle yötä ia päiwä cannoi Jumalan edesä. Ja sentähden P. Hengi pitä nuhteleman mailma/että hän wäärin asatele ia duomitze nijstä Hengelisistä astoista/ia wijmeisestä duomiosta/ iotca eij lwle tulewan yhtäkän duomita. Apoc. 12.

II. Pitä hänen opettaman Apostolia ia caicki Christiliset inhimiset/ia sen hänen pitä tekemän colmella muoto.

I. Ensistä johdattaman caickeen totuteen. I. Ducet in omnem veritatem

Wielä nyt minulla olis teille palio sanomista/waan että te nyt woij canda. Mutta cosca se tule joca on totuden Hengi/se iohdata teitä caicken totuteen/sillä eipä hän itzestäns puhu/ mitä hän ewle sitä hän puhu.

Meidän HErra Christus puhu täsä Opetuslastens heicoudesta/ettei he swren murhen ia hitauden tähden/woinet eikä taitanet käsittä hänen sanans / ia lohduta heitä sen P. Hengen tulemisen cansa ioca johdatta heitä caicken totuteen. Ninquin hän tahdoisi sano: Minä ymmärän ia näen teidän heicouden/että te oletta tyhmät ia hitat / ia surulliset / ettei te taida käsittä minun sanani. Mutta P. Hengi/joca on totuden Hengi/pitä teille nijtä muistuttaman/tämä mailma racasta ia puhu walheita/ia eij tiedä mitäkän totudesta. Mutta P. Hengi hän on totuden Hengi/ia johdatta caicken totuteen. Sillä eij hän itzestäns mitäkän puhu/eikä yhtäkän mwta opetusta edestuota sitä wastan/cuin minä opettanut olen / mutta

mitä minä teille olen sanonut ia opettanut/sen hänen pitä teille muistuttaman.

2. 2. Ilmoittaman tulewaisia.

Revelabit Futura.

Ja mitkä tulewat owat/ne hän teille ilmotta.

Se on/ caicki mitä Jumalan seuracunnasa/eli Herran Christuxen waldacunnasa tapattuman pitä/ sen pitä P. Hengi teille ilmoittaman/ia tietäwäxi tekemän / että teidän pitä mös ne tiettämän. Tästä P. Hengen wirgasta/ P. Pawali kirioitta/Thimoth. tygö: Mutta Hengi sanopi selkiästi / että wimeisillä aijoilla mutamat loopuwat uscosta/ ja warinottawat/ wietelewäisist Hengistä/ ia Perkeleiden opetuxesta/ nijnen cautta jotca ulcocullaisudesa walhen puhujat owat / joilla omatundo on poldinraudalla merkity/ia kieldäwät awioskescyn/ia waatiwat wälttämän ruoca jonga Jumala loij nautita kijtoxen cansa nijnen uscolisten/ ja nijlle jotca totuden ymmärtänyet on. Näitä se P. Hengi ilmotti P. Pawalille. Nijn mös P. Hengi on ilmoittanut pyhälle Petarille.

1. Thim. 4.

2. Petr. 2.

3. 3. HErra Christusta cunnioittaman.

Glorificabit Christum.

Sen pitä minua cunnioitzeman / Sillä hän ottapi minun omastani/ia teille ilmottapi/caicki mitä Isällä on ne owat minun. Sentähden minä sanoin/että hän minun omastani ottapi/ ia teille ilmoitapi.

Se on/P. Hengen pitä teidän suun cautta puhuman/ia opettaman minusta/minun Personastan ia wir/

gastan / ettei minä ole yxi palias inhiminen / mutta myös totinen Jumala Isän Jumalan ainoa Poica / ia HErra ylitze taiwan ia maan. Joca olen minun pijnani ia cuolemani cautta / lunastanut coco inhimisen sucucunnan / ijancaickisesta cadotuxesta. Ja että jocainen cuin minun päällen usco / eij pidä huccuman / mutta saman ijancaickisen elämän. Sillä hän otta minun omastani ia ilmoitta teille. Caicki mitä isälle on / ne minun owat / hänen pitä minua cunnioittaman / ia opettaman / että minä ynnä Isän cansa olen yhden caldaisesa Majestetisä / Herraudesa / woimasa ia cunniasa / Tämän hänen wircans on pyhä Hengi Apostolitten saarnan cautta tehnyt / ninquin Apostolein tegos seiso / että he owat sulkisesta saarnanet ja opettanet: Että se Jesus jonga Juwtat olit ristinnaulinut / on Jumalan Poica / ia on ylöscorgotettu Isän Jumalan oikialle kädelle. *Joh. 3.* *Act. 3.*

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme / tästä mikä sen P. Hengen wirca on / nimittäin / ett hän nuhtele mailma / ninquin HErra Christus itze täsä sano: Että cosca se P. Hengi tule pitä hänen nuhteleman mailma. Ja tämän hänen wircans P. Hengi teke saarna wirgan cautta. Sillä cosca saarnamiez nuhtele ia rangaise syndi / nijn eij hän sitä tege itzestäns / mutta P. Hengi hän puhu / nuhtele hänen cauttans / ninquin Herra Christus sen todista sanoden: Eij te ole jotca puhutte / mutta minun Isäni Hengi ombi se / joca teisä puhu. Sentähden P. Pawali cutzu hänen wircans *I. Discimus Spiritum Sanctum arguere mundum.* *Matth. 10.* *1. Cor. 3.*

pyhän

pyhän Hengen wirgaxi. Ja waicka saarnamiehet puhuwat ia saarnawat/niin cuitengin he owat ninquin wesicappalet/ioinenga cautta se P. Hengi puhu/nuhtele/ia mana. Ja ninquin Nazianzenus sano: Että he lainawat P. Wegellä heidän kielens ia swuns. Näin P. Hengi on nuhdelut sitä ensimäistä mailma/ennen weden paisumata/sen wanhurscan saarnajan Noen cautta. Ja Sodoman ia Gomorran/ P. Hengi on nuhdeludh
4.Reg. 20. sen pyhän miehen Lothin cautta. Dawid Cuningan on hän nuhdellut Natan Prophetan cautta. Achabin hän nuhteli Prophetan Elian ia Michæan cautta/etc. Ja wielä nyt P. Hengi nuhtele mailma saarna wirgan cautta. Sentähden pitä caicki hurscat saarnamiehet/iotca sijhen owat cutzutut ja uscotut/sen P. Hengen wirgan/oikein ia ahkerasti tekemän/ nuhteleman ia rangaiseman syndi/eikä catzoman yhdengän inhimisen muodon jälkin/ioca se on HERRA eli palwelia/ricas eli köyhä/
Esa. 58. eikä ketäkän säästämän. Ninquin Jumala käske Esaian Prophetan cautta sanoden: Hwda rohkiasti elä säästä/ylös corgotta sinun änes ninquin yxi Basuna/ia ilmoita minun canssallen heidän ricoxens/ia Jacobin hwonelle heidän syndins. Ja P. Pawali
2. Tim. 4 sano: Saarna sana/pidä päälle/sekä ajalla/että ajati/rangaise/nuhtele/ mana caicken hiliaisuden cansa. Ja tule caicken saarnamiesten ajatella/nijnen langin päälle/iotca keisowat Jeremian Prophet. tykönä:
Jer. 48. Pahasti kirottu olcon se ioca HErran työn laiskasti teke. Sanan cwliat pitä mös ottaman hywäxi nuhteit/ia rangaistoxet/ia andaman heitäns neuwotta ia manata/tieten että P. Hengi heidän cautans nuhtele

ia

ia mana. Eij heidän pidä ylöncatzoman/ eikä wihaman ia wainoman heitä sentähden. Sillä ninquin HErra Christus itze sano: **Joca teitä ylöncatzo/ hän ylöncatzo minun. Joca teitä cwle/ hän cwle minua.** Mutta mailmaon nijn cowa ia canki/ettei hän tahdo anda hänens rangaista siltä P. Hengeltä/mutta ylöncatzowat sen. Ninquin Jumala walitta sen ylitzen sanoden: **Inhimimiset eij tahdo sillän anda minun Hengeni heitäns rangaista.** Ja meille on sen päälle monda esimerkiä/cosca Noe nuhteli ia rangaisi sitä ensimäistä mailmata/nijn eij he tahtonuet cwlla händä/mutta ylöncatzoi hänen ia hänen saarnans. Cosca Loth nuhteli Sodomiteritä/nijn ne jotca sijnä asuit/ tahdoit hänen huonens ia owens ricki lyödä. Cosca Moses nuhteli ia manaisi Pharao Cuningasta/eij hän tahtonut händä cwlla/ mutta cowetti hänen sydämens/ ia wastaisi kyllä ylpiästi sanodẽ: **Cuca se HErra on/jota minun pitä cwlemã.** Ne ylimäiset papit ia kirianoppenuet/eij tahtonet cwlla HErra Christusta/ mutta ylöncatzoit hänen. Samallamuoto mös Johannes Castaian ia Apostoliten manauxet. Cosca HErra Christus opetti ia manasi Nazaretin caupungin asuwaisita/nijn he weit hänen wlgos caupungista/ia tahdoit hänen woren cwckulalta alassyöstä. Cosca P. Pawali rangaisi Juttaita wihastuit he sangen hänen päällens/wannoit keskenäns/ettei he tahtonet syödä eikä juoda/ennen cuin he olisit hänen surmanet. Ja mailmalisisa Historiasa owat mös sencaltaiset esimerkit. Alexander Magnus eij tahtonut cwlla hänen opetus Isäns Clito/mutta pisti hänen cuoliaxi. Cambyses Persian Cuningas cosca præexaspes

Gen. 6.

Exo. 5.

Luc. 4.

Act. 23.

nuchteli händä ylönpaldisen juomisen tähden / pani hän hänen poicans malixi ia ammui sen cuoliaxi. Ja caicki Historiat todistawat / ettei inhimiset tahdo anda itzens rangaista / mutta tahtowat elä heidän oman mielens jälkin. Sentähden mös Jumala rangaise sencaltaisia / ninquin hän rangaisi sen ensimäisen mailman / Sodoman ia Gomorran / Pharaon Cuningan / ia muut.

2. *Ministri verbi debent accommodare se ad captum auditorum suorum.*

II. Että HErra Christus täsä sano:

Wielä nyt minulla olisi teille paljo sanomista / mutta eij te nyt woi canda.

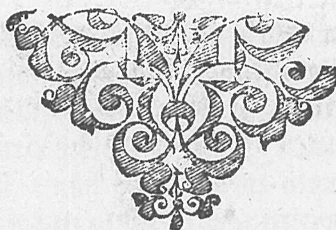
Muistutta hän sen cansa saarnamiehille / että he laittawat ia asettawat heidän saarnans sen jälkin cuin heidän ewlians owat / ia eij enämbi / eikä pidemältä / heidän edesäns yhdellä hetkellä saarna / cuin he taitawat wastan otta ia muista. Sillä pitkän saarnan cansa he rascauttawat heidän ewliaitäs ia panewat swreman cuorman heidän päällens / cuin he woiwat canda. Ja monicahdat saarnamiehet owat sencaltaiset / että he tahtowat pitkäldä saarnata / ia luulewat sijnä seisowan erinomaisen cunnian. Mutamat pytäwät sisälle wetä / heidän saarnans oudoia ia mucalaisija sanoia / ia tahtowat sen cansa osotella heidän oppins ia wissaudens / että caicki ewlisit ia ymmärräisit cuinga oppenet miehet he owat / ia heistä sen enämbi pidetäisin. Mutta ne jotca nijn tekewät enämän etziwät heidän oman cuin Jumalan cunnian jälkin / ia rascauttawat sanan ewliat sen cansa / jotca eij taida nijtä ymmärtä eikä käsittä. Sentähden pitä caicki saarnamiehet seuraman HErran Christuxen esimärki joca sääsi hänen opetuslapsians / ia eij enämbi heille opettanut / cuin he woit canda. Samallamuoto P. Pawalin esimärki / joca mös

saille

laitti hänen saarnans/ hänen cwliains jälkin/ninquin hän sano Corinth. tygö: Ja minä rackat weliet/en taitanut puhua teiden cansan ninquin Hengelisten: mutta ninquin lihalisten cansa/ninquin lasten cansa Christuxesa. Riesca minä olen andanut teille suoda/ia eij ruoca: Sillä ettei te sitä wielä woinet: ja eij wielä nyt woij/sentähden että te oletta lihaliset. Mutta että Pawi hänen jouccons cansa nämä meidän HErran Christuxen sanat / toisin kändäwät/ ia sanowat: Ettei HErra Christus ole caickia ilmoittanut opetuslapsillens/mutta on monicahdat Cappalet jättänyt/ja sitte Pawille Romisa ne P. Hengen cautta ilmoittanut/ia sen päälle owat rakentanut heidän epä Jumalan palweluxens/ia caicki heidän wäärän opetuxens/ ia sanowat/että P. Hengi on hänelle ne ilmoittanut. Mutta HErra Christus eij sano: että P. Hengen pitä ilmoittaman Pawille/mutta Apostoleille/ia piti johdattamā/ eij pawin wäärän oppin/mutta caickein totuteen. Pyhän Hengen piti myös cunnioitzeman Herra Christusta/ mutta pawi häwäise händä. Ja sentähden he swresta erhettywät/ia wäärin wlgostoimittawat HErran Christuxen sanat. 1.Cor.3.

III. Opeme/että meidän HErra Jesus Christus on totinen Jumala yhdesä olemisesa/woimasa ia cunniasa/ynnä hänen taiwalisens Isäns cansa/sillä hän itze täsä sano: Caicki mitä Isällä ombi ne owat minun. Ja P. Matthæuxen tykönä sano hän: Minulle on annettu caicki woima taiwasa ia maasa. Ja tämä walda ia woima eij ole hänelle ainoasta/ Jumalan luonon puolesta / mutta myös ihmisen luonon puolesta/ 3. Christum esse verum Deum ejusdem essentiæ & potentiæ cum Patre. Matth. 28.

jonga hän otti Neitzen Marian tohdusa. Sillä mitä Jumalan luonolla on ollut itzestäns isancaickisesta/ sen hän on jacanut inhimiselle luonolla Personalisen yhteyden
Matth. 20. tähden. Nijn että hänellä nyt molembain luondoin puolesta/on caicki woima/ia caicki wäki/taiwasa ia maasa/ia
Colos. 2. wijsaus. Ninquin P. Pawali sano: Että hänesä owat caicki wijsauden tawarat salatut. Ja näitä tule meidän tietä nijnen wäärdin oppetaiaiden / Sacramentererein tähden / jotca aina tahtowat wähetä/ sen Majestetin/Cunnian/ wallan ia woiman/jonga hän on sanut inhimisen luonon puolesta. Ja on mellen se swrexi lohdutoxexi/että meidän HErra Jesus Christus/joca on ottanut meidän liham ia werem hänen päällens/ on toinen Jumala yhden caldaisesa woimasa / hänen taiwallisen Isäns cansa / ia taita meitä hänen köyhiä lapsians waeriella caickia meidän wihoilisiä/syndy/Perkelettä/ia cuolemata wastan. Ja että hän on meidän weliem lihan ia weren puolesta / taidamme sitä rohkiamasta luotta ia uscalda hänen päällens/händä rucoilla ia auxihwta/tuscasa ia hädäsä/ninquin hän itze on meitä käskenyt/ ja luwanut että hän tahto cwlla meidän rucouxem.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 16. Lugus.

SIhen aican / ſanoi Jeſus hänen Opetuslapſillens. Totiſeſta / totiſeſta ſanon minä teille / caicki mitä te anotta Iſäldä minun Nimeeni ſen hän andapi teille. Tähänaſti ette te ole mitäkän anonet minun Nimeeni : Rucoelcat nin te ſaatta / että teidän ilon täydellinen oliſi. Näitä minä olen puhunut teille / Tapauxiſa : Se aica tule / ettei minä ſillen puhu teille tapauxiſa / Mutta julki minun Iſäſtäni ilmoitan teille. Sinä päiwänä pitä teidän rucoeleman minun Nimeeni. Ja en minä

sano teille / että minun pitä Isä rucoleman teidän edestän: Sillä itze Isä racasta teitä / sentähden että te minua racastitte / ia wscoitte että minä olen Jumalasta ulgosläctenyt. Minä ulgosläxin Isästä / ia tulin mailman: Taas minä jätän mailman / ia menen Isäni tygö. Sanoit hänen Opetuslapsens hänelle / catzo / nyt sinä puhut julki / ia ett sinä yhtän tapausta sano: Nyt me tiedämme / että caicki tiedät / ia eij nyt tarwita että jocu sinulle kysy. Sentähden me wscomma että sinä olet Jumalasta wlgosläctenyt. Wastaisi Jesus heitä. Nyt te uscotta: catzo / se aica lähesty / ia jo tuli / että jocainen hajotetan itzellens / ia minun yxinän jätätte. En minä cuitengan yxinän ole / sillä että isä on minun Cansani. Näitä minä olen puhunut teille / että teillä pitä oleman minusa Rauhan: Mailmasa Onopi teillä tusca / waan olcat hywässä turwassa / minä ylitzen woitin mailman.

Exordium à transitione.

Ennen sunnuntaina te cuulitte saarnattawan HERRan Christuxen Opetuslasten Heicoudesta / cuinga murhe oli täyttänyt Heidän sydämensä / HERran

KAN Christuxen poismenemisen tähden. Ninquin myös endisnä sunnuntaina saarnattin / että Heidän piti murhettiman / itkemän ia parcuman/ Mutta mailman sitä wastan piti iloitzeman. Nyt täsä Euangeliumisa meidän Herra Christus opetta/ cuinga heidän pitä käyttämän itzens/sen caltaisen murhen ia itcun alla / ia kenen tygö heidän pitä pakeneman / ia turwaman / nimittäin/ Jumalan tygö/yhden oikian ia nöyrän rucouxen cansa/ että hän heitä warielisi / ia ylhällä pidäisi ia wahwistaisi/ ettei he ristin alla wäsyisi. Ja mana heitä ia caickia meitä / rucoeleman hänen taiwalista Isäns/ hänen nimens: Ja lupa että caicki mitä me anomme Isäldä/hänen nimeens / sen hän meille andapi / lohdutta myös sekä Opetuslapsians/ että meitä caickia / Ja sano: että isä itze meitä racasta/ia tahto meidän rucouxem cuulla. Ja sentähden owat ne wanhat Kircon esimiehet cutzunuet tämän Sunnuntain ia ne caxi päiwä cuin sitä seurawat Rucouspäiwixi / ia nijn säätänet että cansa pitä nijnä päiwinä cocon tuleman ia rucoeleman Jumalata caickein tarweten edestä. Owat myös wielä toisen nimen andanet tälle Sunnuntaille ia cutzuwat sen Dominicam vocem jucunditatis. Jotca sanat he owat ottanet sijtä weisusta / cuin Messun ruwetessa kircosa weisatan. Cusa näin seiso: Vocem jucunditatis annunciate., Se on / Ilmoittacat iloisuden ääni ia pitä cuultaman: Ilmoittacat se Maan äärihin/ HErra on wapattanut hänen cansans. Ja owat sen cansa tahtonet tietä anda/ että yxi oikia rucous Jumalan tygö/on yxi suloinen ääni Jumalan corwisa.

Tämä Euangeliumi yhten sopi ensimäisen ia toi-

sen

nen käskyn cansa. Sentähden että täsä opetetan / että meidän pitä caikesa tuscasa ia hädäsä turwaman Jumalan tygö ia hänen nimens auxihuutaman. Yhtensopi/ myös sen taiwallisen rucouxen/ pyhäsä meidän rucouxen cansa. Cusa meitä opetetan rucoeleman meidän isäm joca on taiwaissa.

Propositio bimembris. Ja jaetan tämä Euangeliumi cahten osan.

I. On HERRAN Christuxen manauxesta rucouxeen. Ja sijtä lupauxesta jonga hän sen päälle on andanut.

II. On sijtä puhesta/joca on ollut hänen ia Opetuslasten wälillä.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis continens sex membra.

NIin palio cuin tähän ensimäisen osan tule / on meillä täsä cwsi erinomaista Cappaletta.

I. Ad quem preces sunt dirigendæ.

I. On sijtä / ketä meidän pitä rucoeleman.

Totisesta / totisesta sanon minä teille/ caicki mitä te anotte Isä'dä.

Täsä HErra Christus opetta / että meidän pitä rucoeleman Isä Jumalata caickiwaldiasta/joca on meidän HErran Jesuxen Christuxen isä / yxi ainoa totinen Jumala/taiwan ia maan luoia/ ia ylhällä pitäjä/ia käske että meidän händä ainoata pitä rucoeleman. Sillä hän on caickiwaldias/ ia taita anda meille mitä me tarwitzeme. Ja kieltä sen cansa / ettei meidän pidä yhtäkän luondo cappaletta rucoeleman taiwasa eli maasa: Mutta ohitä totista Jumalata hänen Isäns taiwasa. Ja quin

myös

myös 5. Mosexen kirias seiso: Sinun HErras Jumalas sinun pitå Cumartaman ia hånda ainoata palweleman. Deut. 6.

II. On rucoxen muodosta/cuinga meidån pitå rucoileman. II. Modus precationis quomodo fieri debeat.

Mitå te rucoeletta Isåldå minun Nimeeni.

Ninquin HErra Christus kåske rucoella hånen taiwallista isåns / nin mös osotta / tåså kenengå nimeen meidån pitå rucoeleman / nimittein / eij yhdengån muun nimeen mutta hånen nimeens: HERran Christuxen nimeen. Mikåstå on rucoella Christuxen nimeen? On hånen kåskyns jålken / ia oikiasa uscosa hånen påållens/joca on meidån ainoa wålimiehem / lunastajam ia wapattajam/ rucoella. Ja anda meidån HERra Christus sen cansa tiåtå / ettei yxikån rucous taida olla Jumalalle otollinen eikå kelwollinen/ilman oikiata uscota hånen påållens. Sillå ninquin Augustinus sano: Si fides deficit, perit oratio. Se on/ Jos usco puuttu / niijn rucous tyhiån rauke. Ja joca poica/ia hånen ansions/ eij canna hånen rucouxesansa Isån tygö/sen rucousta eij hån tahdo cwlla. Sillå ninguin P. Pawali sano: Että Jumala on hånen asettanut yhdexi armonistollxi wscon cautta hånen weresånså. Rom. 3. Ja toises paicasa hån sano: Että meillå hånen cauttans on tygökåymys uscosa / sen armon tygö/ josa me seisomma / ia kerscamme meidåm toiwosta / joca meillå on siihen cunnian / cuin Jumala meillå andapi. Rom. 5.

III. *Promißio de exauditione precum.*

III. On sijtä lupauxesta cuin HErra Christus täsä anda/mitä yxi oikia rucous matcan saatta.

Caicki mitä te anotte Isältä minun nimient/sen hän andapi teille.

Näillä sanoilla hän tietä anda/ ettei meidän rucouxem pidä ilman hedelmätä oleman/ eikä tyhjän menemän. Mutta caicki mitä me rucoelemme hänen nimeens/ ne pitä meidän saaman. Ja sixi suuremmaxi wahwistoxexi/että meidän pidäisi sitä wissimät oleman sen päälle/ ia eij mitäkän sijtä epäelemän/ wahwista hän tämän hänen lupauxens/ Cahtalaisen walan cansa sanoden: Totisesta/ Totisesta sanon minä teille. Tämä on yxi wahwa lupaus/ jonga hän walan cansa wahwista/ wannoden hänen totudens päälle. Sillä

2. Cor. 1. ninquin P. Pawali sano: Caicki Jumalan lupauxet owat ia hänessä/ ia owat Amen hänessä/ Jumalan kijtoxexi meidän cauttam. Ja Augustinus sano: Oratio justi est clavis cœli, ascendit Oratio, descendit Dei miseratio. Se on: Yhden wanhurscan inhimisen rucous on taiwan awain/ rucous ylösastu/ ia Jumalan armo alasastu.

IV. *Mandatum & exhortatio Christi ad preces.*

IV. On meidän HErran Christuxen käskystä jolla hän waati rucoileman.

Tähänasti eij te ole mitäkän anonet minun nimeeni/ rucoelcat nijn te saatte/että teidän ilon olisi täydhellinen.

Se cuin HErra Christus täsä ensistä sano/ ettei Opetuslapset ole siihen asti mitäkän anonet hänen nimeens/ Eij pidä meidän nijn ymmärtämän että Opetus-

lapset

lapset owat nijn laiscat ia hitat ollet / ettei he coscan ole rucoelluet / eij mös hän sentähden sitä sano: Mutta hän puhu täsä wanhan Testamentin ajasta / ennen cuin hän tuli inhimisexi. Silloin piti Iwttat cosca he rucoelit / käändämän heitäns Jerusalemin Templi päin / cusa oli armonstoli / joca oli HErran Christuxen wario ia esimerki. Ja eij cuitengan ymmärtänet hänen wircans / ninquin he io nyt ymmärsit / että heidän rucouxens piti cuultaman hänen tähtens. Mutta edespäin piti heidän suuremman uscalluxen cansa rucoeleman. Ja anda sen päälle täsä käskyn / että heidän pitä rucoeleman. Rucoelcat sano hän. Tämä käsky sito caicki inhimiset. Sillä eij se ole jongun inhimisen käsky / Keisarin eli Cuningan: Mutta Jumalan meidän HErran Jesuxen Christuxen oma käsky / joca tahto että meidän pitä rucoeleman / anda mös ynnä käskyn cansa / lupauxen että heidän pitä saaman / mitä he rucoelewat / että heidän ilons olisi täydellinen / joca illo tule sijtä / cosca he tietäwät / että heillä on yxi racas Isä taiwasa / joca tahto cuulla heidän rucouxens.

V. On Pyhän Hengen lupauxesta.

V. *Promißio Spiritus Sancti.*

Mitä minä olen puhunut / teille tapauxisa / se aica tule ettei minä sillen puhu tapauxis / mutta julki minun Isastäni ilmoitan teille. Sinä päiwänä pitä teidän rucoeleman minun nimeeni.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta että mitä hän tähän asti on heille puhunut / Eij ole heidän mielestäns ollu nijn selkiät / mutta ninquin tapauxet ia sentä-

den/lupa heille sen pyhän Hengen/joca julki pitä hänen Isästäns ilmoittaman heille / että heidän piti selkiästi ymmärtämän. Ja tahto HErra Christus nin palio sano: Minä nägen ia ymmärrän / että mitä minä tähän asti olen teille puhunut / owat ninquin tapauxet. Mutta wähän ajan perästä/cosca se pyhä Hengi tule teidän päällen Heluntain päiwänä. Silloin minä hänen cauttans tahdon selkiästi teille ilmoitta minun Isäni tahdon / waicka minä io ennen olen teille selkiästi nijstä puhunut/mutta eij te ole taitanet käsittä / mutta silloin teidän pitä ymmärtämän / ia mös rohkiasti / oikiasa uscosa rucoeleman taiwallista Isä/ ia hän andapi teille mitä te anotte. Silloin mös en minä ainoastans / mutta te ynnä minun cansani astutta Isän eteen / ia rucoelet minun nimeeni/ia saatte sitä mitä te rucoeletta. Sillä itze Isä racasta teitä / sentäden että minua racastitta. Ja että HErra Christus täsä sano: **En minä sano teille että minun pitä rucoeleman teidän edestän.** Eij hän sitä kiellä/ettei hän sen ajan perästä pitänyt rucoleman Opetuslastens/taicka muinen Christittyin inhimisten edestä/eikä enämbi tahtonut olla meidän wälimiehem eli edeswastajam. Sillä hän aina rucoele ia mana hywä meidän edestäm. Mutta cuitengin en me ole sijtä ulgos suljetut/ ettei me itze cansa tohdi rucoella. Sillä että HErran Christuxen cautta / olemma sowitetut meidän taiwalisen Isän cansa. Ja on meille se rohkeus/että me ninquin lapset taidamme rucoella händä ynnä hänen cansans. Hän tahto käydä meidän edelläm hänen rucouxens cansa/ja me händä seuramme meidän rucouxem cansa/ja se on meille lohdutuxexi/että meidän rucous on peru-

Rom. 8.

stettu:

stettu meidän HErran Jesuxen Christuxen päälle/ia että meille on edeswastaja Isän tykönä/Christus Jesus/ joca wanhurscas on/ ja hän on meidän syndein edest sowindo/eij ainoastans meidän/mutta mös caiken mailman syndein edest/ninquin P. Johannes sano. 1. Joan. 2.

VI. On HErran Jesuxen Christuxen Personasta ia wirgasta. VI. Descriptio personæ & officij Christi.

Minä ulgosläxin Isästä ia tulin mailman/ia menen Isän tygö.

Neillä sanoilla meidän HErra Christus käsittä ninquin yhdesä summas/coco hänen oppins/cuin hän ennen oli opettanut ia saarnanut/ hänen Personastans ja wirgastans/ia anda tietä cuinga hän algusta meidän tähtem oli Isästä ulgoslähtenyt/ia tullut mailman/ ottanut hänen päällens inhimisen lwonon / ia kärsinyt pijnan ia cuoleman / meidän syndeim edestä / ja jällens cuolluista ylösnosnut/ja sijttä neliänkymmenen päiwän perästä ylösastunut taiwasen/Isänsä oikialle kädelle/ ia sieldä jällens tulewa on duomitzeman eläwitä ia cuolluita. Näitä caickia HErra Christus käsitti nijnen sanain cansa. Cuin hän tahdoisi sano: Minun hywät Opetuslapseni/ minä joca olen Isän Jumalan ainoa Poica / olen alastullut taiwasta teidän ia caickein inhimisten awuden tähden/ia ottanut inhimisen luonon/ia Orian muodon minun päälleni/ynnä caickl inhimisen heicoudet/ paitzi syndi. Senpäälle/että minä minun pijnani ia cuolemani cawta/lunastaisin inhimisen sucucunnan/synnistä ia cuolemasta/ia taas cosca minä minun wircani olen täyttänyt/ jätän tämän mailman/ia menen Isän tygö. Eij nijn että minä sen inhimisen lwonon jonga minä yhden kerran

päälleni otin/ Personan yhteyteen poisylönannan / mutta caicki inhimisen heicoudet tyköäni poispanen. Engä mös tahto enämbi olla teidän tykönän/ näkywäisellä nuodolla/ninquin minä tähän asti olen ollut. Sillä minä menen minun Isäni cunnian. Mutta cuitengin näkymättömällä muodolla/minä tahton olla teidän tykönän mailman loppun asti. Ja ninquin minä lähteisäni Isäni tyköä/ en ylönandanut händä / niin minä mös mennesäni jällens Isän cunnian/en ylönanna minun seuracundani/joca täsä mailmasa on/mutta tahdon olla aina hänen tykönäns/näkymättömällä muodolla/mailman loppun asti. *Matt. 28.*

Opetuxet ensimeisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. Piorum preces non esse sonum inanem.

I. OPeme/tästä yhdestä oikiasta ja Christilisestä rucouxesta/ettei se ole jocu tyhiä ääni eli hwmaus/joca suusta eli hwlista ulgoskäypi/ ilman ajatoxeta ia ymmärryxetä: Mutta on sydämellinen huocaus ia puhe Jumalan tygö/ joca sekä suusta / että sydämestä ulgos käypi / jolla me meidän tarpemme Jumalalle edes tuotamme/ja häneldä apua anomme / ja se palwelus/ työ ja teco on Jumalalle otollinen ia kelwollinen/ja on ninquin yxi Aamu uffri/ia meidän käten ylösnostamus on ninquin yxi ehto uffri/ninquin Dawid sano hänen Psalmisansa. *Psal. 141.* Sillä yhden Christilisen inhimisen rucous / joca tapattu Henges ja totutes/ cij ole mw cuin yxi puhe Jumalan cansa / cusa hän/ hänen tuscans Jumalalle ilmoitta/ia tiettäwäxi tekepi / händä rucoele/ ia apua häneltä ano/ia händä siitte kijttä ia ylistä. Nin- *Joh. 4.*

quin Cyprianus sano / että rucous on yxi puhe Jumalan cansa / Colloquium cum Deo. Ja Augustinus sano: Cosca sinä rucoelet / nijn sinä puhut Jumalan cansa. Ja tämän palweluxen Jumala tahto caikilta Christilisiltä inhimisiltä / ia käske että heidän pitä händä rucoeleman. Ninquin Psalmisa seiso: Edzikätte minun caswojani. Psal. 27.
Ja toises paicas sano hän: Auxeshuuda minua tuscan aicana / minä tahdon autta sinua / ja sinun pitä minua kijttämän. Psal. 50.
Ja meidän HERRA Christus sano: Rucoelcat / nijn te saatte. Joh. 16.
Ja pyhän Lucan tykönä / hän käske ano / etziä ia colcutta. Luc. 11.
Ja joca rucouxen unhotta / ia eij tahdo Jumalata hänen käskyns jälken rucoilla / se teke suuren synnin / ja wetä Jumalan rangaistoxen hänen pääliens / Jumala mös otta sen suurexi ylönca tzexi / cosca eij händä rucoila. Ninquin Psalmisa seiso: Eikö ställä yxikän nijstä pahoin tekiöistä tahdo sitä merkitä? Ne jotca minun cansani ylösnielewät / rawiten heitäns / waan HErra eiwät he auxens huuda. Psal. 14.
Ja ninquin Jumala on käskenyt rucoilla / nijn hän mös lupa / että hän tahdo meidän rucouxem cwlla. Ninquin hän itze sano: Minä tahdon autta sinua. Psal. 50.
Ja Esaian Prophetan tykönä sano Jumala: Ennen cuin he huutawat / tahdon minä wastata / ia cosca he wielä puhuwat / tahdon minä cwlla. Esa. 65.
Ja meille on monda esimerkiä senpäälle / cuinga Jumala on cwllut nijnen wanhurscasten rucouxet. Cosca Moses rucoli / nijn Joswa woitti. Exod. 17.
Item / Joswan rucouxen jälken / seisoi auringo käskellä taiwast coco päiwän. Josv. 10.
Elias Propheta / hänen rucouxensa cansa saatti tulen alas taiwasta. 4.Reg. 18.
Ja

monda

monda mwta sencaltaista esimerki olisi senpäälle. Sentähden sano P. Lutherus Se on mahdotoin että wanhurscan inhimisen rucous mene tyhiän. Tule sentähden/itzecungin Christilisen inhimisen harioitta hänens rucouxesa. Ja pitä meitä waatiman rucouxehen nämät colme Cappaletta. Ensistä/Jumalan käsky / joca tahto/että caicki pitä rucoeleman. Sitälikin/Jumalan lupaus/joca on luwanut / että hän tahto cwlla meidän rucouxem. Colmannenkerran/meidän oma tarpem/tuscam ia waiwam/joca meitä ahdista jocaculmata.

2. II. Opeme/ketä meidän pitä rucoeleman / nimittäin/Jumalata caickiwaldiasta meidän HErran Jesuxen Christuxen Isä/ joca ynnä Pojan ia pyhän Hengen cansa on yxi totinen Jumala/ninquin Jumala itze käske sanoden: Sinun HErras Jumalas pitä sinun cumartamansa händä ainoata rucoeleman. Pacanat eij ole rucoellet tätä oikiata ia totista Jumalata/ mutta owat palwelluet ja rucoellet luondocappaleita. Auringo/ cwta ia tähtiä/puita/kiwiä ia cannot / järjettömiä luondocappalitta. Monicahdat owat mös sitä pyhä Henge palwellet ia mös rucoellet. Eusebius kirioitta/että heillä on ollut enämbi cuin colme kymmendä tuhatta Epäjumallata. Turkit waicka he rucoelewat yhtä Jumalata/ joca on luonut taiwan ia maan. Nijn eij he cuitengan tunne händä oikein / eikä tiedä cuca se Jumala on/ nimittein/ että hän on yxi olemisesa/ ia sijnä yhdesä Jumalisudesa on colme erinomaista Persona / eikä tunne poica: Ja sentähden owat suuressa erhetyxesä. Sillä ninquin Johannes sano: Joca eij cunnioita poica / eij se mös cunnioita Isä/ joca on hänen lähättenyt. Ja nin-

Preces ad Deum patrem Domini nostri Iesu Christi esse dirigendas.

Deut. 6.

Mat. 4.

Joh. 5.

quin

quin eij he tiedä mitäkän Jumalan olemisesta / nijn eij he mös tiedä hänen tahtonsa/ ia sentähden on caicki heidän Jumalan palweluxens ia rucouxens turha/ ia eij taida Jumalalle kelwata. Samallamuoto mös Pawi hänen joucons cansa / rucoelewat pyhiä miehiä ja waimoia/ia asettawat heitä wälimiehexi/jotca pitä saattaman heidän rucouxens Jumalan etehen / ia rucoeleman heidän edestäns. Ja palwelewat mös cuwia/ja luottawat heidän omain hywäin töidens päälle. Ja nijn tekewät sitä ensimäistä käsky wastan / joca kieltä ettei meidän pidä pitämän wieraita Jumaloita/mutta uscoman ja luottaman yhden ainoan totisen Jumalan päälle/ia händä awxi huutaman. Ja pitä meidän sentähden oppiman / ettei meidän pidä yhtäkän muuta rucoeleman eikä taiwasa eikä maasa/mutta yhtä ainoata ia todista Jumalata colmesa personas/ Isä/ Poica ia pyhä Henge.

III. Opeme tästä / mitä meidän pitä rucoeleman Jumalalda/ nimittäin / caickia mitä me tarwitzem sekä Hengelisiä että rumillisiä tarpeita/ninquin Herra Christus täsä sano : **Caicki mitä te anotte Isäldä.** Monicahdat wanhat opettajat owat ollet sijnä luulossa/ ettei meidän pidä rucoeleman rumillisia tarpeita Jumalalda/ ja sanowat/ettei se ole sowelias että me nijn suurelta ia corkealta HErralta anomme nistä catowaisista. Mutta HErra Christus täsä toisin opetta ja sano : Että meidän pitä caickia tarpeita rucoleman Jumalalta/ sekä Hengelisiä että rumillisiä tarpeita. Ja meillä on esimerkit senpäälle että pyhät Patriarchat ja cuningat wanhasa Testamentisä owat anonuet rumilisia tarpeita. Abraham/rucoeli hänen Poicans Ismaelin edestä / että hänen

3. *Omnia necessaria à Deo esse petenda.*

Gen. 17.

2. Sam. 12. piti elämän. Dawid Cuningas rucoeli hänen poi-
2. Reg. 3. cans edestä. Salomon Cuningas mös rucoeli Ju-
2. Par. 1. malata hänen osans ruasta. Ja wdesa Testamentisä
on mös monda esimerkiä/ cuinga monda Spitalista / so-
kiata/cuuroja/myckä ia ramba / owat anonet HErral-
ta Christuxelta heidän terweydens / ia hän on andanut
heille sen. Nijn mös meidän pitä anoman Jumalalta rwu-
milisia tarpeita. Mutta cuitengin ensistä ia erinomai-
sesta Hengelisiä tarpeita. Tule meidän mös se tietä/
cuinga meidän pitä rucoeleman rwumillisia tarpeita/ia
cuinga Hengelisiä. Rwmitisia tarpeita/pitä meidän
ehdon cansa rucoeleman/nimittäin / jos se cuin me rucoe-
lem/taita tulla Jumalan cunniaxi/ia meidän hywäxem.
Rom. 8. Sillä ninquin P. Pawali sano: Eij me tiedä mitä
meidän pitä rucoeleman / ninquin meidän tulis.
Mutta itze Hengi meidän edestäm mana hywä.
Ja usein inhiminen sitä rucoele/ cuin tule hänen wahin-
goxens. Sentähden/pitä meidän nijtä ehdon cansa ru-
coileman/ ia andaman ne Jumalan hywän tahdon ia
suosion ala/ninquin HErra Christus on meitä opetta-
nut rucoeleman sanoden: Isä meidän joca olet tai-
waisa. Olcon sinun tahtos nijn maasa cuin on
taiwaisa. Ja hän itze mös rucoili ehdon cansa / wähä
Matth. 26. ennen hänen pijnans ja cuolematans / sanoden: Minun
Isän jos se on mahdolinen / nijn mengän tämä
calki minun tyköäni. Mutta cuitengin eij nin-
Matth. 8. quin minä tahdon/mutta ninquin sinä. Nijn mös
se Spitali mies/rucoili sanoden: HErra jos sinä tah-
dot/nijn sinä taidat minun puhdista. Mutta Hen-
gelistä tarpeita / cuin on syndein andexi andamus/wan-

hurscaus/Jumalan ystäwys/ia ijancaickinen elämä / ia caicki muut hywät awott pitä meidän anoman ilman ehdota. Sillä Jumala ne tahdo meille anda / ia ne tulewat Jumalan cunniaxi.

IV. Opime/tästä mös cuinga meidän pitä rucoeleman/nimittäin/meidän HErran Jesuxen Christuxen nimeen/ ninquin Herra Christus täsä Euangeliumis sano. Ja silloin me hänen nimens rucoilemma/cosca eij me meidän oman ansiom ia hywäin töiden päälle luota/ mutta HErran Christuxen Jesuxen armon päälle/ ia hänen ansions tähden / oikiasa uscosa Jumalata rucoilem. Sillä P. Pawali sano Romarein tygö: Että me olemme wanhurscaxi tullet uscosta / nijn on rauha meille Jumalan cansa / meidän HErran JEsuxen Christuxen cautta / jonga cautta mös meillä on tygökäymys uscosa josa me seisoma. Ja Epheserin tygö sano hän/ että meille hänen cauttans on uscallus ja tygökäymys caiken rohkiuden cansa/uscon cautta hänen päällens. Mutta joca muutoin rucoile/ia eij luota HErran Christuxen ansion päälle / sen rucous eij ole otollinen Jumalalle/sillä hän on meidän aino wälimiehen: Ninquin pyhä Pawali sano: Yxi on Jumala/ ja yxi on wälimies Jumalan ia inhimisten wälillä / nimittäin / se inhiminen Jesus Christus/ joca hänen itzens on andanut caicken edest lunastoxexi. Thucydides Kirioitta yhdestä miehestä/jonga nimi oli Themistocles, Cosca hän oli tullut maan culkiaxi/ ia tuli Cuningan tygö armoja pyytämän/langeisi hän polwillens / ia otti Cuningan nuorimman pojan hänen sylynsä/ia rucoili cuningasta / että hän tämän hänen Poi-

4. In nomine Christi orandum esse.

Rom. 5.

Ephes. 3.

1. Tim. 2.

cans tähden ottaisi hänen armoinsa. Nijn mös meidän pitä meidän rucouxisam candaman meidän HErran Jesuxen Christuxen Isän Jumalan eteen/ia rucoeleman/ että hän cuulisi meidän rucouxem hänen tähdens. Ja se rucous pitä tapahtuman yhdes oikiasa uscosa. Sillä
Jacob 1. ninquin pyhä Jacobus sano: Joca epäile/ hän on ninquin meren aaldo joca tuulelta lijcutetan. Semcaltainen inhiminen älkön ajatelco että hän jotakin saapi
Hebr. 11. HErralda. Ja Epistolasa Hebreerin tygö seiso: Se on mahdotoin että Jumalalle taita kelwata ilman uscota. Nijn mös Augustinus sano: Si fides deficit, perit Oratio. Se on/ Jos usco puuttu/ nijn rucous turhan menepi. Sitälikin tule meidän mös tietä se/ että oikia rucous pitä käymän eij ainoastans suusta/ mutta mös sydämestä. Sillä se rucous cuin suusta waiwoin ulgoskäypi/ eij ole Jumalalle kelwollinen nin-
Esa. 29. quin hän itze sano Esaian Prophetan cautta: Tämä cansa lähestypi minua huulten cansa/ mutta heidän sydämens on caucan minusta. Ja caikisa meidän rucouxisam pitä meidän catzoman jos sydän on puhdas: Jos sijnä on oikia synnin catumus/ ia parannos ia tahto luopua pois synnistä/ muutoin eij taida rucous olla oikia. Sentähden sano P. Pawali Timotheuxen
1. Tim. 2. la oikia. Sentähden sano P. Pawali Timotheuxen tygö/ että meidän pitä rucoeleman jocapaicas ylösnostain pyhät kädet. Ja Augustinus sano: Discedat ab iniquitate, qui vult invocare nomen Domini. Se on/ ylönandacan synnin/ joca tahto HErran nime auxihuuta.

Toi-

Toinen Osa.

ENsimäises osas te cuulitte/ yhdestä olkiasta rucouxesta / johonga meidän HErra Christus meitä caicki waaiti / ia lupa että meidän pitä saaman caickia mitä me hänen nimens anomme: Seura nyt se toinen osa / siitä puhesta cuin on ollut HErran Christuxen / ia hänen Opetuslasten wälillä. Cusa Euangelista meille colme Cappaletta edespane.

Analysis secundæ partis continens tria membra.

I. On Opetuslasten heicoudesta ia tyhmästä kerscauxesta.

I. Præsumptiosa Discipulorum jactantia.

Sanoit hänē Opetuslapsens hänelle/ catzo/ nyt sinä puhut julki / ia eij yhtäkän tapausta sano. Nyt me ymmärrämme että caicki tiedät / ia eij nyt tarwita/ että jocu sinulle kysy/ Sentähden me uscomme että Jumalasta olet vlgoslähtenyt.

Näisä sanoisa on meillä cahtalaiset asiat / joista meidän pitä warin ottaman.

1. Opetuslapset osottawat heidän swren tyhmyydens / sijnä että he kerscawat heidän ymmärryxestäns. Sillä että HErra Christus oli wähä ennen nuhdellut heitä / sentähden / että hänen puhensa näg yit olewan heille / ninquin tapauxet. Ja sentähden he sen epäluulon tahdoisit pois panna heidän tykönsä / ia sanowat hänen nyt julki puhuwan ilman tapausta / ja tahtowat nin palio sanoa: Hywä mestari sinun janas cuin sinä nyt puhut / owat nijn selkiät ia juskiset / ettei tarwita sillen si-

nullen kysyä / ia tiedämme ettei sinulla ole mitäkän peitetty / sillä sinä caicki tiedät. Näin he kerscawat heidän ymmärryxestäns / ia tekewät ninquin yxi Opetuslapsi / ioca sotakin wirca rupepi åsken oppiman / ia sano caicki taitawans. Pyhä Lutherus nämä sanat näin vlgostoimitta / ia sano: Että nämä sanat owat sangen yxikertaiset ia lapseliset / cuin Opetuslapset wastawat heidän HErrans / ia eij tunne wielä nyt heidän heicouttans / jonga he cuitengin hänen pijnans aicana pian osotit.

2. Että he tunnustawat heidän usconsa / että he sen uscowat / että hän on Jumalasta vlgoslähtenyt / sitälikin että hän on Isästä vlgoslähtenyt. Täsä he taas kerscawat heidän uscostansa / että hän on Isästä vlgoslähtenyt / se on / että hän on se totinen vlgosluwattu Messias jonga Jumala oli lähettänyt tähän mailman. Ja cuitengin osotit wähän ajan perästä / cuinga heico heidän usconsa oli / cosca he pakenit ia ylönannoit HERRan Christuxen / silloin cosca hän kijnniotettin.

II. Responsio Christi.

II. On HErran Christuxen wastauxesta / opetuslasten puhen päälle.

Wastatsi Jesus heitä: Nyt te uscotte / catzo se aica lähesty / ia on tullut / että jocainen teistä hajotetan itzellens / ia jätätte minun yxinän / en minä cuitengan yxinän ole / sillä että Isä on minun cansani.

Ninquin hän tahdoisi sano: Te oletta nyt uscowanans ia rohkiat olewanans / mutta wähän ajan perästä kyllä näky cuinga wahwa teidän uscon on. Sil-

lä tulewana yönä cosca minä kijnniotetan / ia oikiuden eteen wiedän / nin te caicki pakenette ia sätätte minun yxinän / ia caicki mitä te nyt puhutta turhaxi tulepi. Ja waicka te minun ylenannatte / en minä cuitengan ole yxinän. Sillä minun taiwallinen Isäni on minun cansani / ia eij minua ylönanna / hän minun tykönäni ombi tuscasa ia waiwasa. Ja se on minun lohdutoxeni että cosca te / ia caicki mailma minun ylönanda / nijn minun Isän on cuitengin minun cansani / joca eij coscan minua ylönanna.

III. On sijtä päätoxestä / jolla HErra Christus päätti hänen puhens opetuslastens cansa. — III. *Conclusio, qua repetit ea que antea dixerat.*

Näitä minä olen puhunut teille / että teillä pitä oleman minusa rauhan. Mailmasa ombi teillä tusca / Mutta Olcatte hywäsä turwasa / minä ylitzen woitin mailman.

Näillä sanoilla HErra Christus kertoi ne erinomaiset Cappalet / cuin hän oli puhunut sijnä pitkäsä saarnasa / hänen Opetuslastens cansa / ia ninquin yhdesä summasa näillä lyhykäisillä sanoilla ne caicki käsittä / ia sulke colmen Cappalen.

1. Sano hän / että heillä pitä hänessä rauhan oleman / jonga cansa eij hän ymmärrä ulconaista ia ajalista rauha / mutta hengellistä rauha / joca on hywän omantunnon rauha / Jumalan tykönä. Ja tämän rauhan pitä heillä oleman hänesä / se on / hänen ansiosans / pinasans ia cuolemasans / joilla hän sen rauhā oli ansainut. Tästä rauhasta oli hän puhunut heidän tygöns / sijnä pitkäsä saarnasa jonga hän piti heidän edesänsä Ehtolisen ialkin /

kin / wähä ennen hänen cuolemataans / cusa hän sano:
Joh. 14. Rauhan minä jätän teille / minun rauhani minä annan teille / en minä anna ninquin mailma andapi. Ja sentähden hän täsä saarnan lopulla kertoi ne samat sanat / senpäälle / että opetuslapset lohdutaisit ia waiwistaisit heitäns / caickinaista risti ia tusca wastan.

2. Että heillä mailmasa piti oleman tuscan.

Ettei Opetuslapset pitänyt ymmärtämän ia ajatteleman / että HErra Christus lupais heille jongun mailmaisen rauhan. Sentähden hän täsä ilmoitta heille / ettei heillä pitänyt täsä mailmasa rauha oleman / mutta että heidän piti kärsimän tusca. Ninquin hän tahdois sano: Mitä minä olen teille puhunut rauhasta / jonga minä teille jätän / eij teidän pidä nijn ajatteleman / että teillä täsä mailmasa pitä oleman rauha / sitä en minä teille luwannut. Sillä että täsä mailmasa pitä oleman teillä tusca / ninquin minä olen sen teille ennen sanonut / että teidän pitä itkemän ja parcuman / mutta mailman pitä iloitzeman.

3. Että Heidän piti oleman hywäsä turwasa / Sillä että hän ylitze woitti mailman. Tämän cansa HErra Christus lohdutta ia wahwista hänen opetuslapsians / sitä tusca wastan / jonga heidän piti täsä mailmas kärsimän / ia muistutta heille ne sanat / cuin hän wähä ennen sijnä samasa saarnasa oli heille puhunut: Cusa hän sano:
Joh. 16. Teidän murhen käätän iloxi / ia minä tahdon teitä jällens nähdä. Teidän pitä ilotzeman / ia eij yxikän pidä teidän ilon teiltä pois ottaman. Ja tahto HErra Christus nijn palio sano: Älkätte sitä murhettico / että minä sanoin teille / että teillä pitä oleman

man mailmasa tusca / mutta lohduttacat itzennisnen sanain cansa / cuin minä olen sanonut / ia olcat hywäsä turwasa / minä ylitze woitin mailman / ettei hän taida mitäkän wahingota tehdä / waicka hän teitä waiwa.

Opetuxet iälkimeisest Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPeme inhimisen Heicosta luonnosta / että hän usein teke hänens wijsaxi ia oppenexi / ia lwle hänens caicki ymmärtäwän ia taitawan / ia cuitengin owat tyhmät. Ja erinomaisesta se silloin tapattu / cosca inhiminen on omasa ehdosansa / ilman kiusauxeta / waiwata ia wastoinkäymisetä. Ninquin meillä on esimerki senpälle HErran Christuxen Opetuslapsisa / jotca teit heidäns wijsamaxi cuin he olit. He kerscaisit ymmärtäwäns HErran Christuxen sanat / cuin hän puhui heidän tygöns / ia eij cuitengan ymmärtänet. Sencaltaiset inhimiset luonostans owat / että he lukewat itzens wijsamaxi ia oppinemmaxi cuin he owat / erinomaisesta silloin cosca myötäkäymys on / silloin he owat wijsat ia rohkiat olewanans / ia eij taida tuta heidän heicouttans. Sentähden pitä meidän tästä oppiman / ettei me pidä meistäm enämbi pitämän / cuin meidän tule / eikä swrembata wissautta meille Omistaman / cuin meillä on / mutta tundecam meidän heicoudem / ninquin me mös olema heicot. Ja waicka me jotakin tiedämme / ia taidamme / nijn cuitengin eij sisnä ole caicki wijsaus. Mutta sitä wijsamat cuin me olemme olewanans / sitä enämbi meiltä puuttu / ia sitä enämin cuin me kerscamme / sitä tyhmemät me olemme / ia waicka cuinga wijsat me olisimme

I. Monemur hic de præsumptione humana.

nijn cuitengin on meillä kyllä oppimista joca päiwä. Ja
rucoelcam Jumalata että hän arnais meille oikian ym-
märryxen. Sillä ninquin HERRA Christus sano:
Ioh. 15. Ilman minuta ette te woi mitäkän tehdä. Ja P.
1. Cor. 3. Pawali sano: Ettei me ole sowelliat meistän itze-
stäm jotakin ajattelemann / ninquin meistä itze-
stäm / mutta jos me oleme johongun sowelliat /
nijn se on Jumalasta / joca meitä soweliaxi on
Phil. 2. tehnyt. Nin hän mös sano Philippercein tygö: Juma-
la on se joca waicutta meisä / sekä tahdon / että te-
gon / hänen hywän suosions jälken.

II. Että HErra Christus täsä sano / Minä o-
II. Christum esse verum Deum & hominem. Phil. 2. Joh. 1. len Isästä ulgosläthtenyt / sijtä me opimme / että hän
on totinen Jumala ia inhiminen / joca on tullut tähän
mailman / ottanut orian muodon hänen päällens / ia
ninquin wigatoin Jumalan caritza caiken mailman syn-
nit ottanut hänen päällens / ia tehnyt täydhen hin-
nan / ia maxon nijden edestä. Ja lunasti coco inhimisen
sucucunnan ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta /
eij cullalla eikä hopialla / mutta hänen callilla werelläns /
ia jälken hänen ylösnousemisens on ylösastunut taiwa-
Rom. 8. sen / ia istu nyt Jumalan oikialla kädellä / ia siellä mana
hywä meidän edestäm / anda caicki hywät lahjat meille /
ia warielе hänen seuracundans / caickia Helwetin portia
wastan. Ja tämä on meille caikille suurexi lohdutoxexi /
että meidän HErra Christus on meitä pijnans ia cuole-
mans cautta lunastanut ijancaickisesta cadotuxesta / ia hä-
nen taiwallisen Isäns wihan lepyttänyt / ia meitä hänen
cansans sowittanut / nijn että me rohkiast / taidamme hwu-
Rom. 8. ta ia sanon: Abba racas Isä. Ja että meidän taiwa-

linen Isäm racasta meitä hänen tähtäns / cuule meidän rucouxem / ia anda meillä sekä sielun että rumin tarpet / ia hänen poicans HErran Christuxen tähden otta meitä hänen perillisexens. Näitä caickia meidän HERRA Christus / hänen pijnans ia cuolemans cautta on meille ansainut ia matcan saattanut. Jonga edhestä meidän tule händä nöyrästä sydämest ylistä kijttä ia cunnioitta.

HELA TORSTAINA
eli HErran Christuxen taiwase astumisen päiwänä.

Euangeliumin Kirioitta P. Marcus 16. Lugus.

Wijmein / cosca ne yritoistakymendä atrioitzit / ilmestyi Jesus heille / ia soimaisi heiden epäuscon sa / ia heiden sydämens cangiutta / ettei he

usconuet nijtå / jotca hånen nåhnyet olit ylösnosnuexi. Ja sanoi heille: Mengette caicken mailman / ia saarnatca Euangelium caikille luoduille: Joca usco ia tule castetuxi / se autuaxi tulepi: Mutta joca eij usco se tule cadotetuxi. Mutta nåmå owat ne merckit / jotca noudattawat nijte cuin uscowat: Minun nimeni cautta pitå heidån Perkelet ulgosajaman / wsilla kielillå puhuman / kårmet Poisajaman. Ja jos he jotakin myrckyå juowat / eij heille miten wåhingoitta. Sairasten påålle heidån pitå kådensä paneman / ia he paranewat.

Ja se HERRA sijtte cuin hån oli heille puhunut ylösotettin Taiwaseen / ia istupi Jumalan oikialla kådelle. Mutta he ulgosmenit / ia saarnaisit jocapaicasa: Ja HErra teeskeli heidån cansans / ia wahwisti Sanan / noutawaisten merckein cautta.

Exordium à solennitate hujus Festi.

TÅmån påiwån påålle pitå Jumalan seuracunda Juhla ia iålki muisto / meidån HErran ia lunastajan Jesuxen Christuxen ylösastumisesta taiwasen / iålkin hånen cunnialisen ylösnousemisens cuoluista / neliån kymmenen påiwån peråstå julkisesta / caickein ope-

tusiasten tähden/on ylössastunut taiwasen. Ja ninquin
Apostoli Pawali sano: On wienyt fangiuden fan- Eph. 4.
giudexi/ja awanut meille tien taiwasen / joca syn-
nin tähden oli kijni suljettu / ja on ylöscorgotettu Isän
Jumalan oikealla kädellä/ja ynnä hänen taiwalisen I-
säns ia pyhän Hengen cansa/hallitze taiwan ia maan / ja
caicki mitä nissä on / ja anda hywiä lahjoia inhimisille/
lähettä hywiä ja uscolisia saarnamiehiä hänen seuracun-
dans/suojele ia wariele sen/wastan caickia Helwetin Por- Matth. 16.
tia / nijn ettei ne pidä händä ylitzewoittaman. Ja on
tämä Juhla aina pidetty Jumalan seuracunnasa haman
Apostolitten aiasta/swren cunnian ilon ia riemun cansa/
ninquin se wanha Kirconopettaia Augustinus sen todi-
sta sanoden: Passio resurrectio, & assensio Domi-
ni in cœlum, & adventus de cœlo Spiritus S., an-
niversaria solennitate celebratur: HErran pijna/
ylösnousemus/taiwasen astumus / pyhän Hen-
gen tulemus taiwasta/jocawotisen Juhlan can-
sa muistos pidetän. Sentähden mös meidän tule
tämän ja mwt Juhla päiwät caikes Jumalisudesa mui-
stos pitä/iloita ia riemuita HErrasa/ia nyt erinomaise-
sta tämän päiwän päälle tule meidän sitä tehdä/ ninquin
Psalmisa seiso: Työcketta käsiä yhten / caicki cansa/ Psal. 47.
ja iloicatte Jumalasa iloisen änen cansa. Jumala
on riemun cansa ylössastunut. Ja HErra selkiän
Basunan cansa/weisacatte kijtoswirsi/weisacat-
te kijtoswirsi Jumalalle/weisacat/weisacat mei-
dän Cuningalle/sillä Jumala on Cuningas/co-
co maan pijrin päälle / weisacat hänelle kijtos-
wirsiä toimelisesta.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen cwdennen Cappalen cansa meidän uscon tunnustoxes/cusa me sanome: Minä uscon Jesuxen Christuxen päälle/joca on ylösastunut taiwasen/istupi Isän Jumalan oikealla kädelle.

Propositio bimembris.

Tämä Euangelium saetan cahten osan.

I. On sijtä puhesta cuin HErra Christus on pitänyt hänen Opetuslastens cansa/ennen cuin hän heistä ercani.

II. Hänen ylösastumisestans taiwasen Isäns oikialla kädellä.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis continens quinq; membra.

Täsä Ensimäises osas edespane Euangelista 5. Cappaletta.

I. Circumstantia temporis.

I. On sijtä ajasta cosca tämä Historia on tapattunut.

Wijmein cosca ne yxitoistakymmendä atrioitzit/ilmestyi Jesus heille.

Act. 10.

P. Marcus kiriotta cahdesta ilmestyxestä/jotca owat tapattunet sen pääsieis päiwän päälle/cuin HErra Christus ylösnousi cuolluista/nimittäin/että hän jälken hänen ylösnousemisens ilmoitti hänens ensistä Marialle Magdalenalle/joca cohta meni ia ilmoitti Opetuslapsille/jotca murhesans olit/mutta ne eij sitä usconet: Sitälikin että hän ilmestyi nijlle cahdella Opetuslapsilla/jotca menit Jerusalemista Emauxen/jotca tulit ia ilmoitit sen nijlle muille/ia eij heitäkän usconuet. Sijttä cosca ne yxitoistakymmendä atrioitzit wähä ennen HErran

Christuxen ylösastumista taiwaseen/ilmoitti hän hänens heille. Josta P. Petari puhu Apostolitten tegos sanoden: Act. 10.
söime ja joime hänen cansans sijtte cuin hän oli cuoluista ylösnosnut.

II. On sijtä nuhtesta jolla HErra Christus nuhtele Opetuslapsians. II. *Objurgatio propter incredulitatem Discipulorum.*

Ja soimaisi heidän epäuscons/ia sydämen cangiutta/ettei he usconet nijtä jotca olit nähneet hänen ylösnosneexi.

Täsä ilmestyxesä ennen cuin hän heille käskyn annoi/nuhtele hän heitä ensistä/epäuscon ia sydämen cangeuden tähden. Sillä hän oli usein hänens ilmoittanut jälkin hänen ylösnousemisens/ia cuitengin olit he nijn hitat ia heicot/ettei he usconet sitä/että HErra Christus 1. Cor. 2.
oli ylösnosnut cuolluista/ia seuraisit sijnä heidän oma järkens/joca eij taida käsittä sitä cuin Jumalan on. Tätä heidän epäuscons ja sydämen cangeutta/ meidän HErra Christus heille soimaisi/ja nuhteli heitä sentähden/ että he olit nijn pian unhottanet/ mitä hän olj ennen heidän cansans puhunut hänen pisnastans/ cuolemastans ia ylösnousemisestans colmandena päiwänä/eikä tahtonet usco nijtä/jotca olit nähnet hänen cuolluista ylösnosnexi/ mutta sanoit sitä wastan Ninquin Thomas teki/joca sanoi:
Ettei minä näge hänen käsisens naulan reiki/ia Joh. 20.
pistä minun sormeni naulan sian/ ia laske minun käteni hänen kylkens/en minä usco. Ja osotta hän täsä hänen swren hywydens / että hän kärsi Opetuslastens heicoutta / ia waicka hän heitä nuhteli / nijn cuitengin eij hän sentähden heitä peräti poishyljä tykönsä/mut-

ta opetta ia oienda heitä/ ia lohdatta heitä oikialla tiellä jällens.

III. *Institutio Ministerij.*

III. On saarna wirgan asetoxesta ia sädystä.

Ja hän sanoi heille: Menkätte caicken mailman ia saarnatcat Euangelium caikille luoduille.

Näissä sanoissa on meille neliä Cappaletta.

1. *Mandatum.* 1. On käsky/ jonga hän täsä anda heille/ nimittäin/että heidän pitä menemän ymbäri caiken mailman. Eij hän käske heitä mennä yhten maacundan/ caupungin eli kylen/ eij Jwttan maalla ainoasta ia Galilean suhunga he ennen lit lähetetyt/mutta ymbäri caiken mailman/ nijn hywin pacanoitten/cuin muinen tygö.

2. *Officium Apostolorum omniumq; verbi ministrorum.* 2. On sijtä wirgasta/iohonga hän heitä asetti/ nimittäin/että heidän piti saarnaman / Saarnacat sano hän: Eij hän käske heitä mailmalisten HErrain tawalla hallit/ninquin he olit ennen toiwonet. Ja pawi Romissa nyyt teke/ mutta käske saarnata/opetta ia casta/Jumalattomia ia catumattomia rangaista/nijtä syndisiä ia heickomielisiä/jotca catamuxen ia parannoxen tekewät/ lohdutta.

3. *Doctrinæ genus.* 3. On sijtä opista/mitä heidän pitä saarnaman ia opettaman/nimittäin/ Euangeliumi. Saarnatcat sano hän Euangelium: Euangeliumin cansa HErra Christus täsä ymmärtä / eij waiwoin sitä lohdulista oppia/ syndein andexi samisesta/mutta mös coco Christilinen oppi / ionga HErra Christus oli opettanut ia saarnanut/ hänen Personastans ia wirgastans / inhimisen lunastoxesta ia caikista usconcappaleista. Mutta erinomaisesta cuitengin Euangeliumin cautta ymmärretän se lohdulinen

oppi

oppi Jumalan armosta ia syndein andexi saamisest / ninquin P. Marcus kirioitta sanodē: Sijttä cuin Johannes pandin fangixi / tuli Jesus Galileā ja saarnaisi Euangelium Jumalan waldacunnasta sanodē: Aica on täytettty / ia Jumalā waldacūda' on käsis / tehkätte paranos / ia uscocatte Euangelium.

4. On nijstä joille Euangelium pitä saarnattaman / nimittäin / caikille luodulle / se on / caikille inhimisille. Sillä eij HErra Christus täsä ymmerrä jerjettömiä luondocappaleita / eikä mös kijwiä eli cannoia / jotca eij taida ewlla / mutta järjeliset luondocappalet / joille Jumala on andanut järien ia mielen / ia oman cuwans säiken on luonut. Ninquin HErra Christus itze sen ulgostoimitta P. Lucan tykönä sanoden: Nijn on se kirjoitettu / ja nijn piti Christuxen kärsimän ia colmandena päiwän cuoluista ylösnouseman / ia saarnattaman hänen nimens paranos ja syndein andexi andamus caiken cansan seasa / alcaden Jerusalemista. Eij tästä / yxikän Inhiminen ole eritetty / Judas eli Græki / waimo eli mies / köyhä eli ricas / saxalainen / Ruotzalaiden eli Suomalainen / mutta caicki Inhimiset maanpäälle tähän owat sisälle suljetut / ia caikille pitä saarnattaman se lohdulinen Euangeliumin saarna.

4. Quibus prædicandum.

Luc. 24.

IV. On Euangeliumin saarnan woimasta ia hedelmästä.

IV. Effectus ministerij seu prædicationis verbi.

Joca usco ia tule castetuxi / se tule autuaxi / mutta joca eij usco se tule cadotetuxi.

Täsä HErra Christus lupa nijlle / iotca uscowat ia tulewat castetuxi / Isän Pojan ia pyhän Hengen nimen / autuden / mutta sitä wastan nijlle iotca eij usco / cadotu-

xen. Mutta ettei HErra Christus täsä caickia nijtä duomitze/iotca eij tule castetuxi/eikä sano että ne iotca eij castet/tulewat cadotetuxi/mutta waiwon ne iotca eij usco. Sen hän sano nijnen tähden/iotca eij taida castetta saada/mutta ennen taica eitin cohdusa/taica cohta/cuin he syndywät cuolewat. Senpäälle ettei yxikän pidä duomitzeman nijtä/iotca eij taida saada castetta. Ja Christiliset wanhemat olis hywäsä toiwosa heidän lapsistans/ iotca ennen castetta cuolewat. Sillä ninquin Cyprianus sano: Non privatio, sed contemtus Sacramenti damnat, se on: Eij inhiminen sentähden tule cadotetuxi ettei se saa Sacramenti/mutta sentähden että hän sen ylöncatzo/ia eij tahdo sitä nautita cosca hän saisi. Ninquin Suomen kielen Catechismuxesa sijtä pidemäldä seiso kirioitettu/Casten Sacramentistä. Mutta että HErra Christus täsä sano/ioca eij usco se tule cadotetuxi. Sē cansa/hän osotta että usco on yxi wälicappale/iolla me Jumalan lupauxet wastan otamme ia meille omistamme HErran Christuxen/hänen ansions cansa/ia awapi meille owen sijhen ijancaickiseen elemän/mutta epäusco awapi meille tien ijancaickiseen cadotuxen. Ninquin HErra Christus täsä sanopi/Ja P. Johannexen tykönä seiso: Eij Jumala ole lähettänyt Poicans/että hänen pitä duomitzeman mailma/mutta että mailman pitä tuleman autuaxi hänen cautans. Joca usco hänen päällens eij hänen pidä duomittaman/mutta ioca eij usco/hän on io duomittu/sentähden ettei hän usconut Jumalan Posan nimeen.

Joh. 3.

V. On nijstä tunnustähdeistä joilla Apostolit pitä wahwistaman heidän saarnans ia oppins. V. Miracula confirmantia doctrinam Euangelij.

Mutta nämä owat ne merckit jotca noudattawat nijtä cuin uscowat.

Meidän HErra Christus eij ainostans lähetä Apostoli ymbäri caiken mailman saarnaman / mutta mös anda heille woiman tehdä tunnustehtiä hänen nimens cautta/senpäälle että heidän saarnans sitä paramin uscon cansa wastanotettaisin. Ja ylösluke hän täsä wijsi merckiä eli tunnustehti/jotca heidän pitä tekemän.

1. **Minun nimeni cautta pitä heidän perkelet ulgosajaman.** 1. Ejectio Dæmoniorum.

Tämä oli yxi erinomainen merckj ja swri lahja/ cuin HErra Christus anda Apostoleille / nijsnein rumain Hengein Perkelitten ylitze/että heidän piti ne Inhimisistä ulgosajaman ja ne piti oleman heille ewliaiset / ia heidän käskyns jälkin ulgoslehtemän : Ja sen heidän piti/eij heidän oman nimens/mutta HErran Christuxen nimen cautta tekemän. Tämä tunnustehti mös on tapattunut Apostolitten cautta/Ninquin Apostolitten tegos seiso: Että palio sairaita ia iotca rijwatut olit pahalda Hengeldä/tulit caicki terweexi. Act. 5. Ja cosca Philippus saarnais HErrasta Christuxesta / nijn ne pahat Henget ulgoslexit monesta jotca rijwatut olit/hwtaden swrella änellä. Act. 8. Nijn mös P. Pawali ulgosajoi Perkelen yhdestä pijcasta/ joca oli Philippis sijnä caupungisa Macedonias. Act. 16.

2. **Wsilla kielillä puhuman.** 2. Donum linguarum.

Tämä mös on ollut yxi erinomainen lahja/ cuin

Act. 2. HErra Christus heille annoi joca tuli täytetyxi Heluntain päiwän päälle Jerusalemisa / cosca P Hengi tuli heidän päällens julkisesta näkywäisellä ia wijliskeldyin kieltein muodolla / Sillä he caicki täytettin P. Hengellä ia rupeisit puhuman mwcalaisilla kielillä Jumalan jwria ia ihmelisiä tecoja.

3. Serpentum ejectio.

3. Kärmeitä poisajaman.

Tämä tunnustehti on tapattunut P. Pawalin cautta / silloin cosca hän oli tullut Haaxi rickon / ia tuli yhten luoton Melita nimeldä / sijnä swresa kästi meresä / joca cutzutan
Act. 28. Mare mediterraneū cusa hän ja mwt haaxi cumpanit tegit walkian heidän eteens / ia cosca Paulus cañoi walkiā witzoia nijn yxi kykärme pisti hendä kätē / ia oli sijnä ripuxisa caicken nähden. Nijn hän pudisti kärmen walkian / ia eij mitäkän wahingoita hänelle tehnyt / ia caicki sitä ihmettelit / ia lwlit hänen olewan yhden Jumalan.

4. Immunitas à veneno.

4. Ja jos he jotakin myrckyä juowat / eij heille pidä mitekän wahingota tapattuman.

Nijn palio cuin tähän tunnustehten tule / nijn on se tapattunut P. Johannexen Euangelistan ia Apostolin cansa / joca on joonut myrckyä / ia eij cuitengan ole hänelle wahingota tehnyt. Ja Eusebius kirioitta / että Jo-
Act. 1. seph joca cutzutan Barsabas / sillä nimille Justus / on mös juonut myrckyä ilman wahingota.

5. Impositio manuum super agrotos.

5. Sairasten päälle pitä heidän kätens paneman ia ne paranewat.

Tästä tunnustehdestä seiso Apostolitten tegosa / että Apostolit owat Parandanet sairaita. Cosca Pe-
1. Pet. 3. trus ia Johannes ylösmenit Templin Paransit he yh-

den sairan/ joca oli ollut ramban äitins cohdusta. Ja tastuilla cannettin palio sairaita että cosca Petrus tuli käyden/ hänen warions piti tuleman heiden päällens/ ia tulit terwexi. P. Pawali mös teki yhden terwexi Lystras/ joca äitins cohdusta oli ollut rambas. On mös ylösherättänyt yhden cuollun. Ja Jumala ombi tehnyt monda tunnustehti hänen kättens cautta/ nijn että he otit hikilijnat hänen iholdans ia panit sairasten päälle/ ia taudit heistä luowuit/ ia ne rumat henget/ heistä ulgoslexit. Nämä owat ne merkit ia tunnustähdet/ jotca Apostolit owat tehneet HErran Christuxen nimen cautta/ ia hänen käskyns jälken/ ia wahwistanet heidän oppins ia saarnans nijnen cansa. Ja nämä owat ollet caicki terweliset ia lohduliset merkit. Ja ninquin heiden saarnans oli lohdulinen ia terwelinen/ nijn mös ne tunnustähdet jotca he tegit/ olit terwäliset ia tulit inhimisten hywexi. Ja caicki inhimiset taisit nähdä ia ymmertä nijstä/ ettei Apostolit ollet Inhimisildä ulgoslähetetyt/ mutta Jumalalda/ jonga käskyllä ia woimalla he nijte tegit. Sentähden mös heidän oppins/ se lohdulinen Euangeliumin saarna/ ilon cansa monelda wastan otettin.

Act. 3.
Act. 14.
Act. 20.
Act. 19.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

Loci communes prima partis.

I. Että HErra Christus täsä nuhtele opetuslapsia/ epäuscon ia sydämmen cangtuden tähden/ opime sijtä/ että epäusco on yxi swri ia cauhia syndi/ jota Jumala eij woi ikö taida kärsiä/ mutta nuhtele ia rangaise inhimisiä sentähden. Ninquin meidän HErra Christus täsä nuhtele hänen opetuslapsians/

I. Discimus incredulitatem esse summum peccatum.

ans / sen synnin tähden / ettei he uscoet nijtä / jotca olit nähnyet hänen cuolluista ylösnosnuexi / mutta lwlit hänen haudasa wielä cuoluna macawan. Ja tämä syndi / nimittein / epäusco käypi ylitzen caickein muindein syndein / Ja waicka se tosi on / että caicki synnit owat cauhiat Jumalan edesä / nijn cuitengin epäusco on caickein swrin / ia saatta Inhimisen cadotuxen. Ninquin HErra Christus täsä Euangeliumis sano: Joca eij usco / se tule cadotetuxi. Ja P. Johannexen tykönä sano hän: Jo-
Joh. 3. ca eij usco hän on io duomittu. Ja ninquin uscon cautta caicki synnit Jumalalda peitetän / ia meille andexi annetan / Nijn epäusco caicki hywät työt ia awt poisturmele / ia poistucautta / ettei ne taida Jumalalle kelwata. Sillä ninquin P. Pawali sano: Mitä eij ta-
Rom. 14. patu uscosta, se on syndi. Ja Epistolas Hebrereein ty-
Hebr. 11. gö seiso: Se on mahdotoin että jocu taita kelwata Jumalalle ilman uscota. Sentähden tule meiden rucoilla Jumalata että hän warielisi meitä epäuscosta ia wahwistaisi meitä oikian uscoon. Sille usco eij seiso inhimisen woimasa ia wäesä eikä tule luonosta inhimisille / mutta se on Jumalan lahia / ninquin P. Pawali sano. Saarnamiehet mös täsä pitä oppeman että he seurawat meidän HErran Christuxen esimerckiä / ia nuhtelewat syndi / ia nijtä jotca syndi tekewät / ia eij pidä heidän catzoman yhdenkän inhimisen mucdon jälkin / eikä ketäkän säästämän / mutta caickia nijtä cuin syndiä tekewät ilman erotusta rangaiseman / Sillä Jumala on heille itze sen kä-
Esa. 58. skenyt Prophetan Esaian tykönä: Huuda rohkiasta älä säästä / ylenne sinun änes / ninquin yxi Basuna ia ilmoita minun cansallen heiden syndins / ia Ja-

cobin huonelle hänen ticoxens. Ja P. Pawali mana sanoden: Nijtä jotca syndiä tekewät rangaise caickein edesä / senpäälle että muutkin pelkäisit. Ja pitä sentähden Saarnamiehet uskolisesta heiden wircans tekemän eij waiwon opetuxen ia saarnan / mutta mös rangaistuxen cansa. Sillä cosca eij he nuhtele ia rangaise syndisiä / nijn syndi saapi wallan / ia saatta inhimiset ijancaickiseen cadotuxeen. Sanan cwliat pitä nuhtet ia rangastoxet hywexi ottaman / ia eij sijtä wastan / nurriseman eikä napiseman. Sillä ninquin Salomon sano: Se corwa joca cwle eleman rangastoxet sen pitä asuman wijssasten seasa / mutta joca eij anna hänens rangaista / se teke itze hänens tyhjäxi: Mutta joca rangaistosta cwle se tule wijsaxi. Mutta sen pahembi/nyt on monda nijtä jotca eij tahto cwlla randastosta/ waan suloisia saarnoja / Ninquin Esaias Propheta sano: Se on yxi tottelematoin cansa ia walhettelian lapset / jotca eij tahdo cwlla HERRAN lakia ia sanowat: Saarna meille suoloisest. Nijn on Amasias / Judan cuningas tehnyt / cosca yxi Propheta/ HERRAN käskyn jälken nuhteli händä/ epäjumalan palwelyxen tehden / wastaisi hän ia sanoi: Oletco sinä tähty Cuningan neuwoxi andajaxi / laca pois mixi sinä tahdot anda itzes lyödä. Nijn Propheta sanoi: Minä ymerrän että Jumala tahto sinua häwittä/ sentähden että sinä tämän olet tehnyt / ia ett cwle minun neuwoani. *Prov. 15.* *Esa. 30.*

II. Opeme tästä cuca saarnawirgan on säätenyt ia asettanut / nimittein / eij yxikän Engeli taiwas / eli joku inhiminen maanpäälle / Mutta itze meiden HERRA 2. *Christum instituisse Ministerium verbi.*

Jesus Christus joca sano: Mengätte ylgos caiken mailman ia saarna catta Euangelium caikille luoduille. Hän on se joca sen on sätenyt ia asettanut. Ninquin hän mös sano toisesa paicasa / Ninquin Isä Joh. 20. lähetti minun/nijn mös minä lähetän teiden. Ja ninquin hän on itze asettanut saarna wirgan / nijn hän mös itze sen ylhällä pitä / ia lähettä joca hetki / uscolisia saarnamiehiä hänen seuracundans. Ninquin P. Pawali sano Epheserein tygö: Hän on muutamat pan- Eph. 4. nut Apostolixi / muutamat Prophetixi / muuta- mat Euangelisterixi / muutamat Paimenixi ia opettaixi / että ne pyhät sowelliat olisit. Sillä eij hän istu jouteliasa hänen Isäns oikealla kädellä / Mutta Matth. 16. hallitze hänen seuracundans / ia warielee sen / ettei caicki helwetin portit taida sitä ylitzen woitta. Ja jos saarna- wirca olisi säty Inhimisiltä ia seisois inhimisen woimasa / Matth. 10. nijn sekä seuracunda / että saarnawirca jo aica olis huckunut ia tyhjäxi tullut. Mutta HErra Christus / joca sen on hänen swresta hywydestäns ia laupiudestans asettanut / hän mös itze sen ylhällä pitä / ia wielä nyt tänäpäiwänä anda meille hywiä ia uscolisia saarna miehiä / yhden toisen jälken. Ja cosca yxi saarnamies lange pois / nijn hän cohta toisen pane sian. Ja sentähden pitä meidän Saarna wirgan cunniasa pitämän / ninquin yhden swren ia corkian Jumalan lahjan / Saamalamuoto mös ne Personat jotca sijhen wircan owat cutzutut cunniasa Pitämän eikä heitä sentähden ylöncatzoman / että he owat inhimisten mielestä nöyrät / sillä waicka cuinga nöyrät he owat mailman edesä / nijn he cuitengin Jumalan edesä owat swret ia corkiat / ia heidän palweluxens

cautta hän coco täsä mailmsa hänen seuracundans. Sentähden sano HErra Christus: Joca teitä cwle hän cwle minun / ia joca teitä ylöncatzo / hän ylöncatzo minun. Luc. 10.

III. Että meidän HErra Christus käske saarnata caikille luoduille / sijtä me opemme / ettei hän tahdo yhdengän inhimisen cuolemata / mutta että caicki tulisit autuaxi / Sillä jollei hän tahdoist / että caicki pidäisi autuaxi tuleman / nijn eij hän mös olisi keskenyt / caikille saarnata / mutta waiwoin monicahdoille / nimittein / nisille jotca autuaxi piti tuleman. Mutta nytt että hän caikille käske saarnata / sen cansa hän todista / ettei hän tahdo yhdengän cadotusta / mutta että caicki pidäisi autuaxi tuleman. Nijn hän mös sen todista Ezechielin Prophetan tykönä / yhden wahwan walan cansa / cusa hän sano: Nijn totta cuin minä elän / en tahdo minä yhdengän syndisen cuolema / mutta että caicki parandaisit itzensä / ia eläisit. Ja P. Pawali sano Timoteuxen tygö: Jumala tahto että caicki inhimiset pitä tuleman lunastetuxi / ia tuleman totuden tundon. Näitä tule meiden tietä ia oppia / nisden wääräin opettaitten Calvenisterein tähden / jotca sanowat että Jumala on monicahdat luonut ijancaickiseen cadotuxen / monicahdat ijancaickiseen elämän. Ja ne jotca elämän owat luodut / ne sinne tulewat / waicka cuinga palio paha he tekisit. Ja ne toiset jotca owat luodut ijancaickiseen cadotuxen / ne taas sinne pite tuleman / waicka cuinga palio hywä he tekisit. Joca on yxi wäärä opetus wastoin Jumalan pyhä sana. Sille Jumala loy caicki inhimiset hänen oman cuwans jälken / pyhäxi / wanhur-

Margin notes: 38 — Deum nolle interitum hominum, sed omnium salutem expetere. — Ezech. 33. — 1. Timot. 2. — Gen. 1.

scaxi ia cuolemattomaxi ia sen ijancaickisen elämän perilisexi. Ja caicki mitä Jumala loij oli hywä. Mutta sijltä cuin inhiminen langeisi syndyn / nijn hän tuli ijancaickiseen cuoleman wicapääxi. Ninquin P. Pawali sano

Rom. 5. Romarein tygö: Ninquin yhden inhimisen cautta / on syndi tullut mailman / ia synnin tähden cuolema / ia on nijn cuolema tullut ylitzen caickein inhimisten / että caicki owat syndiä tehneet. Ja se on meille swrexi lohdutoxexi ettei Jumala tahdo yhdengän syndisen cuolemata / mutta tahto että caicki pitä autuaxi tuleman ne jotca hänen päällens uscowat. Ninquin

Johan. 3. HErra Christus sano: Nijn Jumala racasti mailma / että jocainen cuin usco hänen päällens / eij pidä huckuman mutta saaman ijancaickisen elämän.

4. IV. Opeme / Jumalan sanan ia Sacramentin

Monemur hic de vi & efficatia verbi ac Sacramentorum. Rom. 1.

woimasta / mitä ne mattan saattawat / nimittäin / ijancaickisen autuden. Ninquin HErra Christus täsä sano: Joca usco ia tule castetuxi se tule autuaxi. Ja P. Pawali sano: Euangelium on Jumalan woima / caikille nijlle / jotca uscowat / autudexi. Sillä eij yhtekän wälicappaletta ole Jumalalda inhimisille annettu / jonga cautta Jumala tahto anda syndein andexi saamisen wanhurscauden / ia ijancaickisen elämän / mutta hänen pyhän sanans ia Sacramentein cautta / nijnen cautta / hän caicki taiwaliset lahjat meille anda: Ja caicki ne jotca autuaxi tahtowat tulla / pitä ne uscon cansa wastan ottaman ia nautitzeman. Mutta jotca ne wälicappalet ylöncatzowat ne eij taida tulla autuaxi. Ninquin

Johan. 3. HErra Christus sano: Joca eij usco se tule cadotetuxi.

tuxi. Ja tämän sanan iälkin HErra Christus duomitze wijmeisnä päiwänä sekä eläwitä että cuoluita. Ninquin hän itze sen todista sanoden: Ne sanat iotca minä olen puhunut / ne pitä teitä duomitzeman. Ja P. Johannexen tykönä sano hän: Joca usco hänen päällens eij tule cadotetuxi / mutta ioca eij usco se on io cadotettu. Ja toises poicas sano: Totisesta / totisesta sanon minä teille ioca usco minun sanani / ia usco hänen päällens ioca minun lähetti / hänelle on ijancaickinen elämä. Sentähden pitä meidän racastaman Jumalan sana / ia mielelläm sitä cwleman ia kätkemän / senpälle että me saisimme sijtä sen oikian uscon / ia tulisimma sen cautta autuaxi / Sillä ninquin P. Pawali sano: Usco tule saarnasta / ia saarna tule Jumalan sanasta. Ja rucoileman että hän wahwistaisi meitä oikian uscoon ia sijnä loppun asti wahwana pidäisi.

Iohan. 3.

Iohan. 5.

Rom. 10.

V. Nijn palio cuin näihin tunnustehtin tule / iotca Apostolit piti tekemän / HErran Christuxen käskyn iälkin / owat ne ollet swresta tarpeliset / sijnä ensimäisesä seuracunnasa / Euangeliumin saarnan algusa / senpäälle / että pacanat / ia mwt / iotca Euangeliumin piti cwleman ia wastan ottaman / sitä paramin ia pikemin uscoisit: Sillä ninquin nuoret plantut / cosca he istutetan tarwitzewat castetta / nijn cauwan cuin he wahwistuat. Nijn mös ne iotca ensistä cwlewat Euangeliumin saarnan / tarwitzewat tunnustehtiä / senpäälle / että he sitä swremmbana ia corkiambana pidäisit sen saman opin / ia uscoisit / sille nämä tunnustähtet eij ollu luonoliset eikä yxikertaiset / mutta swret / corkiat / ia Taiwaliset. Ja caicki iotca ne

5. Miracula in primitiva Ecclesia fuisse necessaria.

nägit/ymmärsit/ettei ne tapattunut inhimisten woimasta/ mutta Jumalan caickiwaldian oman käskyn ia woiman cautta / ia sijtä mös taisit ajatella ia ymmärtä/että se oppi jonga he opetit ia saarnaisit / eij ollut inhimisistä/mutta Jumalasta ulgostullut / ia otit sen ilon cansa wastan. Mutta nyt sijttequin Jumalan oppi ia Euangeliumin saarna/yldäkyllä näinen merkein cautta on wahwistettu/ owat ne merkit ia tunnustähdet lacaneet sa lopun sanet/ eikä sillen nijtä tarwita Jumalan seuracunnasa/ ninquin Jeronymus sano: Cessāt ideo miracula ut qui jam Christo nomen dederunt, non à miraculis & signis, sed ab ipso Dei verbo pendere discerent. Sentähden Tunnustähdet owat nyt lacanet / että ne jotca HErran Christuxen työ itzens pitäwät / eij tunnustähdisä ia merkeisä / mutta Jumalan sanasa pitä rippuman. Ja pitä meiden sentähden tytymän nijhin merckein / jotca Apostolitten kättein cautta owat tehdyt / jotca kyllä todistawat / että se oppi / jonga he owat saarnanet/ia wielä nyt meidän edesäm saarnatan / on se oikia Euangeliumin oppi/ia ne samat merkit/wielä nyt waicuttawat Jumalan seuracunnasa/cosca inhimiset cwlewat/ että HErran Apostolit owat sencaldaisita swria ia ylönluonolisita/ia ihmelisiä tunnustehtiä Jumalan woiman cautta tehnet/ ia nijnen cansa wahwistanet sen oikian Euangeliumin opin/ joca nyt saarnatan / nijn he tytywät nijhin / ia sen opin pitäwät Jumalan oman ia taiwalisen opin edestä / ia uscon cansa sen wastanottawat. Mutta cuitengin waicka ne ulconaiset merkit jotca silloin tehtin owat lacanet / nijn wielä nyt hengelisellä muoto tapattu sencaldaisita ia wiela swrembita

rembita ia parembita. Costa monda inhimistä HErran Christuxen woiman ia Evangeliumin saarnan cautta/ perkelen waldacunnasta ulgoswedetän ia oikian uscoon käätän/ corwat awatan Jumalan sana cwleman/ kielen siteet ylöspääftetän Jumalata ylistämän ia kijttämän.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens quatuor membra.

SEura nyt se toinen osa/ meidän HErran Jesuxen Christuxen taiwasen astumisesta / cusa meille on neliä Cappal tta.

I. On HErran Christuxen puhesta/opetuslastensa cansa. *1. Colloquium Christi cum discipulis.*

Ja se HErra sijttä quin hän oli heille puhunut.

Näissä sanoissa Evangelista/meille cahtalaiset edespane/joista meidän tule waari otta.

1. Cuca se HErra on/nimittäin/ meidän HErra Jesus Christus/ Jumala ia inhiminen joca sano: **Mengätte caicken mailman ia saarnacat Evangelium caikille luoduille.** Tämä sama HErra se on josta Evangelista täsä kirioitta. *1. Circumstantia continens Personam loquentis.*

2. Mikä se puhe on/ cuin HErra Christus oli heille puhunut. Ja waicka Evangelista Marcus eij erinomattain kirioita caickia nijtä puheita/ cuin hän on Opetuslastens cansa puhunut nijnen neliänkymmenen päiwän sisälle / cuin hän oli jälkin hänen ylösnousemisens heidän cansans ollut/nijn cuitengin taidame me ymmärtä nijstä sanoista / cuin näinä edesmennein Sunnuntai päiwäin päälle saarnattin. Ja P. Lucas Apostolittein tegosa sano: Että hän näytti heille itzens neliäkym- *2. Forma colloquij.* *Act. 1.*

mendä päiwä/ia puhui heidän cansans / Jumalan waldacunnasta/ia opetti heille mingäcaldainen waldacunda sen piti oleman/nimittäin/ Hengelisen waldacunnan joca cootan ia ylhällä pidetän Euangeliumin saarnan cautta/ ia muista swrista ia corkeista taiwalisista asioista/joita heiden tuli tietä/ia sen puhen cansa on heistä erinyt.

II. *Ascensio Christi ad cælum.*

II. On Herran Christuxen taiwasen astumisesta.

Ylösotettin taiwasen ia istu Jumalan oikialla kädellä.

Græcan textisä seiso/että hän on alhalda ylösotettu eli ylösnostettu hänen pyhän rwminsa cansa/alhalda ylhälle taiwasen ja on sen cansa lopettanut hänen juoxuns ia matcustoxēs täsä mailmasa/hänē alendamisens aicana. Ninquin Bernhardus sano: Ascensio Christi est fælix clausula totius itinerarij Christi, se on: Christuxen taiwasen astuminen on yxi onnelinen ia autuas päätös/ia loppu coco hänen matcustoxens päälle täsä mailmasa. P. Lucas Euangelista kirioitta/HERran Christuxen ylösastumisesta wähä pidemältä ia sano: Että hän wei heidän Bethanian ia ylösnosti kätens ja siugnaisi heitä / ia se tapatui cosca hän oli siugnanut heitä/ercani hän heistä ia ylösmeni taiwasen. Ja Apostolitten tegosa seiso: Että sijttä cuin hän näitä sanonut oli/nijn hän heidän nähdens ylösotettin / ia yxi pilwi ylöswei hänen heidän silmeins edestä. Cusa P. Lucas edespane meille colminaiset. (*Luc. 24.* *Act. 1.*)

I. *Circumstantia loci unde ascendi.*

I. On sijtä paicasta custa hän on ylösastunut taiwasen / nimittäin/Bethaniasta. Apostolitten tegos hän kirioitta/että sijtte cuin hän ylösastunut/menit Opetus-

lapset Jerusalemin/worelda ioca cutzutan Oliumäki/ ioca on Jerusalemista yxi Sabbatin matca/se on Puolneliänes peniculma. Ja anda sen cansa tietä että hän on oliumäeldä ylösastunut taiwasen / ninquin Zacharias oli sijtä ennustanut sanoden: HErran ialgat pitä sijhen aican seisoman oliumäen päälle/ ioca macaisi Jerusalemista itään päin/ia oliumäki piti cahtia halkeman/idästä nijn lendeen/swri cauwas toinen toisestans/nijn että se toinen puoli woresta piti andaman itzens pohian päin/ia toinen puoli lounan päin. Näinen sanain cansa Propheta ennusti että HErra Christus piti oliumäeldä taiwasen astuman/ioca piti halkeman ia andaman hänens neliän maan ären. Jonga cansa hän eij mwta ymmärrä/mutta että Euangeliumin saarna HErrasta Christuxesta/piti saarnattaman ymbäri caiken mailman. Zach. 14.

2. On sijtä muodosta cuinga HErra Christus on ylösastunut. Actor 1. 2. Forma & modus Ascensionis Christi.

Te Galilæan miehet mitä te seisotta ia catzotta taiwasen? Tämä Jesus ioca teildä ylösotettin taiwasen/ hän ombi nijn tulewa cuin te nägittä hänen menewän taiwasen.

Joilla sanoilla/hän tietä anda että HErra Christus julkisesta/näkywäisellä muodolla/caickein opetuslastens nähden/on ylösastunut taiwasen/ia on mennyt alhalda ylhelle päin/hänen pyhän rwmins cansa/ nijn cauwain / cuin yxi pilwi otti hänen pois heidän nägystäns. Eij hän ole ylösastunut ninquin Enoch eli Elias Propheta / ioca tulisen wagnuin cansa taiwasen otettin/ mutta HErra Christus ombi mennyt omalla woimalla / ilman

känengän

kenengän awuta. Mutta cuca se taiwas on/cuhunga HErra Christus meni/ eij sitä taida yxikän ulgospuhua
Eph. 4. sillä eij se ollut jocu wissi paicka. P. Pawali sano että hän on mennyt ylitzen caickein taiwain/että hän caicki täyteisi/se on/että hän jocapaicas läsä olisi. Sillä eikä tai-
Esa. 64. was/eikä maa/taida händä käsittä. Ja Esaias Propheta sen taiwan menoista kirioitta/ettei silme ole sitä nähnyt/eikä corwa cwllut/eikä yhdengän sydämen astunut.

3. *Vbi Christus nunc sit.* 3. On sijtä cusa HErra Christus nyt on.

P. Marcus täsä sano/**Että hän istu Jumalan oikialla kädellä**/se on/yhdencaldaisesa cunniasa Majestetis ia woimasa/ynnä Isäns cansa. Sillä Jumalan oikia käsi/eij ole jocu wissi paicka ia sia/ mutta se on yxi mittamatoin ia sanomatoin caickiwaldias/ wäki ja woima/jolla hän caicki hallitze taiwasa ia maasa. Ja istua Isän Jumalan oikialla kädellä/ on ynnä Isän Jumalan cansa hallita caicki Cappalet yhden caltaisesa HErraudesa woimasa ia cunniasa. Tästä P. Pawali kirioitta
Eph. 1. Epheserein tygö sanoden/Että Jumala on hänen asettanut oikialla kädellens / taiwas ylitzen caiken ruhtinan/ wallat/woimat/HErraudet/ia caicki mitä nimittä taitan/eij waiwoin täsä mailmasa / mutta mös sijnä tulewaisesa. Näitä caicki meidän piti ymmärtämän HErran Christuxen Inhimilisestä luonosta. Sillä Jumaluden luondo/ eij ylöscorgoteta eij mös aleta / joca aina ijancaickisesta on ollut Isän Jumalan oikialla kädellä. Mutta Inhimilinen luondo / ionga hän otti päällens Neitzen Marian cohdusa/se on ylöscorgotettu Isän Jumalan oikialla kädellä / nijn että HErra Christus/ nyt molembain luondoin puolesta istupi Isäns oikialla kädelle.

III. On

III. On Opetuslasten ewliaisudesta. III.

Obedientia Discipulorum.

Mutta he ulgosmenit ia saarnaisit jocapaicas.

Täsä nyt Euangelista ylistä Opetuslasten ewliaisuden jotca tegit heidän HErrans ia Mestarins käskyn jälkin cuin hän heille sanonut oli: **Mengätte ymbäri caicken mailman ia saarnatcat Euangelium caikille luoduille.** Tämän käskyn jälkin / sijtte cuin he olit saanut P. Hengen Heluntain päiwän päälle/ulgosmenit he ia saarnaisit jocapaicas / ia caikille Inhimisille Euangeliumin: Eij he sillen pelkä ninquin he ennen tegit/cosca he kätkit itzens suliettuin owein taga / Jwdasten pelgon tähden/mutta rohkiasta puhuit ia saarnaisit/ Herrasta Christuxesta ristinnaulitusta/caickein edesä/ia todistit että hän on Jumalan ainoa Poica / ioca oli cuoluista ylösnosnut/ia istupi nyt Isäns oikialla kädellä.

IV. On HErran Christuxen tegost ia waicutoxesta. IV.

Cooperatio Christi.

Ja HErra teeskeli heidän cansans/ ia wahwisti sanan noutawaistein merckein cautta.

Näinen sanain cansa Euangelista osotta / ettei Apostolit omasta woimasta saarnanet/mutta HErra Jesus Christus/ioca ylösastui taiwasen ia istupi Isäns oikialla kädellä/oli heidän cansans / ia wahwisti heitä / että he rohkiast saarnaisit Euangeliumin/caiken cansan edesä ilman pelgota. Ja ninquin hän oli luwanut että hän tahdoi olla heidän ia caickein ulgoswalittuin cansa iocapäiwä mailman loppun asti/nijn hän mös sen saman lu- Matth. 28.

pauxen iälkin oli heidän tykönäns/teetkeli heidän cansans/ia wahwisti sanan noutawaisten merckein cansa. Nijn että he hänē woimans ia käskyns cautta ulgosaioit Perkeleitä/wsilla kielillä puhuit/itzecungin maan kielen jälken/cuhunga he tulit/sairaita paransit ia muita tunnustehtiä tegit/nijn että caicki taisit ymmärtä ia nähdä sen/ettei he ollet yxikertaiset inhimiset/mutta että he olit Jumalalda ulgoslähetetyt ia Jumala oli heidän cansans.

1.Cor.15. Sillä heidän työns eij ollut joutilassa HErrasa/mutta teki swren hedelmän ia monda maacunda tulit kääntyxi oikian uscoon.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Osasta.

I. Discimus Christum verè ascendisse in cœlum.

I. OPeme/että meidän HErra JEsus Christus on totisesta ylösastunut taiwasen neliänkymmenen päiwän perästä/iälkin hänen ylösnousemisens cuoluista. Sillä että P. Marcus ia P. Lucas molemat Euangelisterit sen todistawat/ia pyhät Prophetat owat sijtä ennustanet/ja erinomaisesta Dawid hänen Psalmisans cusa hän sano:

Psal. 47. Jumala on ylösmennyt ilon cansa ja HErra selkien Basunan cansa/weisatca kijtoswirsiä Jumalalle/weisatca kijtoswirsiä meidän Cuningallem. Sillä Jumala on Cuningas coco maanpäälle/weisatca hänelle kijtoswirsiä toimelisesta. Ja toises paicas

Psal. 68. sano hän: HErran wagnut owat monda tuhanen tuhatta/HErra on nijnen tykenä pyhän Sionin päälle. Sinä olet ylösmennyt corkeuteen ia olet fangiuden ottanut fangixi. Sinä olet saanut lahioia

hioia Inhimisille. Tätä tule meidän tietä ia usko-
nijnen wääräin lahkocunnain tähden / jotca sitä wastan o-
wat sanonet/ia kieldänet ettei HErra Christus ole rw-
milisesta ylösastunut taiwasen. Sillä wanhat kircon-
opettaiat Epiphanius ia Tertullianus todistawat/että
se wäärä opettaia Carpocrates nimeldä/on sanonut et-
tä HErra Christus hänen sieluns cansa / on ylösmennyt
taiwasen/ia jättänyt hänen rwmins maanpäälle. Nijn
mös yxi toinen wäärä opettaia on ollut/ Apelles nimel-
dä /joca eij ainoastans sitä kieldänyt/ettei HErra Chri-
stus ole rwmilisesta taiwasen astunut / mutta mös sano-
nut/ettei hänelle ole yhtäken rwmista ollut. Samallamuo-
to ne wäärät opettaiat Manicheerit/owat opettanet ettei
HErralla Christuxella ole ollut totista rwmista/eikä pij-
nattu/eikä cuoletettu/ eij mös cuoluista ylösnosnut/mutta
on waiwoin Inhimisten silmäin edesä/nijn ollut ia näky-
nyt / ninquin hän olisi ollut pijnattu/ cuoletettu/ia tai-
wasen astunut / ia muita sencaltaisita wääriä opettaita
owat ollut ia wielä nyt owat/ Iwtat/ Turkit ia Sacra-
menterarit/jotca sitä wastan sanowat. Sillä Sacra-
menterarit waicka eij he sitä kiellä/ettei HErra Christus
ole ylösastunut taiwasen/cuitengin he sen kieldäwät / ettei
hän taida rwminsa cansa olla täsä mailmasa/ia sanowat
näin: Sentähden että hän on ylösastunut taiwa- *Error Cal-*
sen ja siellä istupi Isäns oikialla kädelle/ eij hän *vinistarum*
taida olla täsä hänen rwminsa cansa / mutta hä-
nen rwmins on nijn caucana maasta/ cuin taiwas
on maasta/ia sentähden mös hänen rwmins sa
werens / eij taida olla Altarin Sacramentisä.
Mutta tämä heidän wäärä oppins tacaperin ajetan/sekä

HErran Christuxen omilla sanoilla joca sano: Tämä on minun rwomin/tämä on minun weren. Että sen cwdennen uscon Cappalen cansa/Christuxen ylösastumisesta taiwasen/joca eij kiellä hänen rwmins lässä olemista/täsä mailmasa/mutta enämin sen wahwista. Sillä että hän on taiwasen astunut/ia istupi Isäns oikialla kädellä/joca on jocapaicas sekä taiwasa että maasa/Sentähden hän taita olla hänen pyhän rwminsa cansa/maasa hänen sanans jälken.

2. Monemur hic de fructu ascensionis Domini. II. Tule meidän täsä oppia/HErran Christuxen ylösastumisen hedelmästä/mitä hän on sen cautta matcan saattanut. Ensistä on hän ylitze woittanut caicki hänen ia meidän wiholiset/synnin/Perkelen/Helwetin ja ijancaickisen cuoleman/ia wienyt fangiuden fangixi/ Eph. 4. nijn ettei ne meille taida wahingota tehdä. Sitälikin on hän hänen taiwasen astumisens cautta meille saattanut/sen totisen lohduttajan pyhän Hengen. Ninquin Ioh. 16. HErra Christus itze sano P. Johannexen tykönä: Se on teille tarpelinen että minä poismenen/sillä ellei minä poismene/nijn eij lohduttaja tule teidän tygöne/mutta jos minä poismenen/nijn minä lähetän hänen teidän tygöne. Tämä on swri/corkia ia sanomatoin lahja/sillä se pyhä Hengi/meitä täsä mailmasa lohdutta ia wirgotta ristin/tuscan/waiwan ia mös Jumalan wihan alla/hän todista meidän Hengen cansa/että me olema Jumalan lapset ia Christuxen cansa perRom. 8. riliset/iosa me mös hwdamme/Abba racas Isä. Autta mös meidän heickouttan. Sillä eij me tiedä mitä meidän pitä rucoileman/ninquin meidän tulisi/ mutta itze Hengi mana hywä meidän edestäm/ sanomattomilla huocan-

xilla. Toinen kerran/ on HErra Christus hänen ylösastumisens cautta/ meille saattanut hywät opettajat ia saarnamiehet/ninquin P. Pawali sano: Hän on andanut Jnhimisille lahioia/ ia on monicahdat pannut Apostolixi/monicahdat Prophetaxi/monicahdat Euangelisterixi/ monicahdat paimenixi ia opettaixi. Joca on mös swri ia erinomainen lahia/ sillä ilman saarna miehiä ia opettaita/ eij me taida tulla Jumalan tundoon/eikä oikian uscoon. Ninquin P. Pawali Romarein tygö sano: Mutta cuinga he sitä auxenshwtawat songa päälle eij he usconeet? Ja cuinga sis he sen päälle uscowat josta eij he ole cwlleet? Mutta cuinga he cwlewat ilman saarnaita/ia cuinga he saarnawat eli he lähetetä. Neliäs hedelmä on/että meille on nyt Isän Jumalan tykönе yxi edeswastaia/ nimittein/itze HErra Jesus Christus joca mana häwä ia rucoile meidän edestäm/murhetti meiden edestäm / suojele ia wariele meitä/ wastan caickia meiden wiholisiam. Wijmeisen kerran/on HErra Christus hänen taiwasen astumisens cautta / taiwan awanut/ ia tien meiden eteem walmistanut / että me taidamme sijällä käydä sijhen taiwaliseen iloon ia riemun. Ninquin HErra Christus itze sen todista/P. Johannexen tykönä sanoden : Minun Isäni huonessa owat monda asumasia/Ellei nijn olisi/nijn minä sanoisin teille/ minä menen walmistaman teille sia/ cuitengin minä jällens tulen ia otan teidän minun tygöni / että cusa minä olen / siellä mös pitä teiden oleman.

Eph.4.

Rom.10.

Joh.14.

III. Opeme/että ninquin meidän HErra Jesus

3. Christum

per Ministerium verbi esse efficacem. Matth. 9.

Christus on itze ſaarna wirgan aſettanut ia ſätänyt/nijn
mös hän itze ſen cautta waicutta ia on woimalinen. Sil-
le eij ſe ſeiſo ſaarna mieſten woimaſa eikä wäeſä/mutta
HErran Christuxen / joca elon HErra on / ia lähettä
uſcoliſia palwelioita hänen eloons. Ja ninquin täſä E-
uangeliumiſa ſeiſo: Että coſca Apoſtolit ulgosme-
nit ia ſaarnaiſit jocapaicas / nijn hän teeſkeli hei-
den canſans ia wahwiſti ſanan. Nijn hän wielä
nyt jocapäiwä ia joca hetki teeſkele Saarnamieſten can-
ſa/ ia wahwiſta ſanan. Ja on nijn woimalinen ſen caut-

1. Cor. 15. ta / että ſe teke ſwren hedelmän / ia heiden työns eij pidä
oleman turha HErraſa. Ninquin Eſaias Propheta ſa-
no: Ninquin yxi ſade ia lumi lange taiwaſt ma-

Eſa. 55. han / ia eij tule ſinne ſällens/mutta caſta maan/ia
teke ſen hedelmeliſexi ia caſwaman / nijn että ſe
anda ſiemenen kylwä ia läipä ſyödä: Nijn mös
pitä oleman ſanan joca minun ſwſtani ulgos käy-
pi / eij ſen pidä tyhjänä ſällens tuleman minun ty-
göni / mutta tekemän ſitä cuin minulle otolinen
on / ia pitä meneſtymän nijſſä cuin minä ſen vl-
goslähetin. Ja tämän canſa pitä caicki Saarnamie-
het heitens lohduttaman ia wawiſtaman/että waicka hei-
den wircans on raſcas/ia heille täſä mailmaſa eij ole mw-
ta cuin wiha ia waino ſen edeſtä. Nijn eij heidän ſentäh-
den pidä wäſymän/mutta ſitä ahkerammaſt heidän wir-
cans tekemän ia täyttämän. Ja pitä heidän ſeuraman
Apoſtoliten eſimercki / että ninquin he owat ollet cwliai-
ſet / ia HErran käſkyn jälkin ulgosmennet ſaarnaman
joca paicaſa / nijn pitä mös heiden oleman walmit ſeura-

Jerem. 1. man HErran käſkyi. Ninquin Jeremian tykönä ſeiſo:

Si-

Sinun pitä sinnä meneman/cuhunga minä sinun lähetän ia saarnaman/mitä minä sinun käsken. Ja pitä mös rucoileman Jumalata että hän annaisi heille armons/ woimalisesta saarnata swren hedelmän cansa.

Euangeliumin Kirioitta P. Johan. 15. ia 16. Lugus.

NVtta cosca se lohduttaia tulept / ionga minä lähetän teille Isäldä/se totuden Hengi/joca Isästä uloskieupi/sen pitä minusta todistaman: Ja teiden mös pitä todistaman/ sillä että te oletta algusta minun cansani olluet.

Nämä minä olen puhunut teille/ettei tee misen pahenisi: He panewat teitä pannan. Waan aica tulepi/että joca teidän tappa/se lulepi Jumalan palweluxen tehnens. Ja näitä he tekewät teille/ Sillä ettei hee tunne Isä/ eikä minua. Waan neitä minä puhuin teille/ senpäle että cosca se aica tule/ niin muistacat että minä sen sanonut olen teille: Mutta en minä neitä algusta teille sanonut/ sille että minä olin teidän cansan.

Exordium ab appellatione hujus diei Dominicæ.

Tämä Sunnuntai päiwä on wanhasti cutzuttu Dominica Exaudi, Se on niin palio cuin/cuule HErra. Ja on otettu siitä Weisusta joca Messun ruwetesa Weisatan siitä 27. Dawidin Psalmista/ cusa nein seiso, Exaudi Domine vocem meam. Se on: Cuule Herra minun äänen cosca minä rucolē/ole minulle armolinē ia cuule minua. Ja owat sen cansa tahtonet ylösherättä Jumalan Seuracunda aina rucoileman Jumalata/ ilman lackamata/ caickein tarwetten edestä/erinomaisesta että hän lähettäisi meille sen lohdutajan P. Hengen/joca meitä hallitzis/ ia tämän mailman ristin/ ia tuscan alla lohdutaisi ia autaisi/ että me mahdaisimā olla kärsiwäiset/ia ne hywäxi otta/ mitä meidän päällem taita tulla.

Sen-

Sentåhden mös tämä Ewangelium on tämän Sunnuntain pääle asetettu sarnatta / ninquin yhdexi lohdutoxexi/ että HErra Christus sisnä eij waiwoin hänen Opetuslapsillens / mutta mös caickille Christityille ihmisille/lupa lähettä sen totisen lohduttajan pyhän Hengen/ ia lohdutta heitä sen cansa wastan caickinaista ristiä ia wastoin käymistä / cuin heidän täsä pitä kärsimän / ettei hee sen ylitzin pahenisi eli hemmestyisi/sillä hän oli io aica ennen heille sen ennustanut/sanoden: Näitä minä olen puhunut teille/ senpäälle/että cosca se aica tule / nijn muistacat että minä olen sen sanonut teille. Ja osotta meidän HErra Christus täsä hänen taiwasen astumisens hedelmän / että hän tahto lähettä meidän tygöm sen P. Hengen / ninquin te culitta edesmennen Torstain sijtä saarnattawan.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen cahdexanen Vston Cappalen cansa / Sentähden että täsä puhutan P. Hengestä / ia hänen Wirgastansa. Ja sen yhdexenen Vson Cappalen cansa / sijtä P. Christilisestä Seuracunnasta / joca täsä mailmasa aina waiwatan Perkeleltä ia hänen Seuracunnaldans. Nijn mös se toisen rucouxen cansa / Isä meidän Rucouxes. Sillä että täsä saarnatan HERRAN CHRIstuxen Waldacunnasta ia Seuracunnasta / että cusa se ombi hänen pyhän sanans cansa / sinä pytä olla Risti ia Wastoinkäyminen täsä mailmasa.

Tämä Ewangelium jaetan cahteen Osan. *Propositio bimembris.*

I. On sijtä lupauxesta / jonga HErra Christus on andanut hänen Opetuslapsillens / että hän tahto lähettä heille sen P. Hengen.

II. HErra Christus ennusta sijtä Rististä ia tuscasta / jonga hänen Opetuslapsens ia caicki Christiliset Inhimiset pitä kärsimän täsä mailmasa.

Analysis primæ partis continens quinque membra.

Ensimäinen Osa.

NIin pallo cuin tähän Ensimäisen Osan tule / edespane HErra Christus täsä wijsi erinomaista Cappaletta.

I. Adventus Spiritus Sancti.

I. On P. Hengen tulemisesta.

Josca se lohduttaja tule.

Täsä HErra Christus puhu sijtä P. Hengen tulemisesta / joca tapatui Heluntain päiwän päälle / cosca hän tule julkisesta / wjleskeltyin kielden muodolla Apostolitten päälle / ia andaa tietä / että waicka heillä io ennen oli se pyhä Hengi. Nijn cuitengin piti sen Pyhän Hengen tuleman heidän päällens / yhdellä erinomaisella muodolla julkisesta / ia osottaman hänens läsä olewan / erinomaisten merckein ia lahiain cautta Apostolisa / jotca heisä eij ennen ollet / nimittäin: **Että heidän piti puhuman usilla kielillä Jumalan ihmelisiä töitä.** Ninquin mös se tapatui Heluntain päiwän päälle / että se P. Hengi tuli suuren humauxen cansa / ninquin suuri tulispää olisi tullut / ia istui itzecungin päälle / Wijleskeltyin kielden muodolla / ia he caicki täytettin P. Hengellä / ia rupesit cohta puhuman muilla kielillä / nijn että caicki jotca sen cuulit hemmestyit sen ylitzen / ia ihmettelit keskenens / sanoden: **Mitäs luulet tämän olewan.**

II. Circumstantia Personæ mittentis Spi-

II. On sijtä Personasta joca lehetti. P. Hengen.

Jonga

Jonga minä lähetän teille Isän tykööä. ritum Sanctum.

Tässä HErra Christus osotta / että ninquin hän oli ennen luwanut sen P. Hengen hänen opetuslapsillens / niijn hän mös itze sen tahto lähettä Isän tyköä / sillä hän yxinäns oli hänen ansions cautta sen matcan saattanut / että se P. Hengi annettin Opetuslapsille / ia wielä nyt caikille Christilisille ihmisille annetan / Ja hän itze tahto lähettä heille sen P. Hengen / jonga hallus ia woimas se mös seiso / lähettä händä / ia eij yhdengän muun. Sillä meidän Esiwanhembam Adamin ia Ewan / synnin cautta / tuli se P. Hengi pois inhimisildä. Mutta meidän Lunastajam ia Wapattajam HErra Christus Jesus on sen jällens ansainut / että hän sen P. Hengen nijlle Christilisille Ihmisille anda / ia lähettä hänen Isäns tyköä. Osotta mös sen cansa hänens olewan yhden totisen Jumalan ynnä Isän ia P. Hengen cansa yhdesä olemisesa / Sillä eij se yhdengän Luondo Cappalen Woimasa ole / lähettä ia anda P. Henge.

III. On P. Hengen Personasta. III. Persona Spiritus Sancti.

Joca Isästä vlgoskäypi.

Näinen sanain cansa HErra Christus todista / että P. Hengi hänen Personans puolesta on yxi totinen Jumala yhdesä olemisesa ynnä Isän ia hänen cansans / joca Isästä vlgoskäypi. Ja eij Waiwoin isästä / mutta mös hänestä joca on Jumalan ainoa Poica. Sillä P. Hengi molemista vlgoskäypi / sanomattomalla muodolla. Sentähden P. Pawali cutzu hänen Romarein tygö / Jumalan ia Christuxen Hengexi cusa hän sano: Ette ole lihaliset / Waan Hengeliset / jos Jumalan Henge mutoin asupi teisä. Sillä se jolla eij ole Rom. 8.

Christuxen Hengi / eij hän ole hänen omans. Ja
Galaterin tygö cutzu hän P. Hengen / Jumalan Pojan
Gal. 4. Hengexi/sanoden: Että te nyt oletta lapset / on Ju-
mala lähettänyt hänen poicans Hengen teidän
sydämijn.

IV. IV. On P. Hengen Wirgasta.

Officium Spiritus Sancti. Nijn palio cuin P. Hengen Wircan tule / cutzu
HErra Christus hänen / saman hänen Wircans puol-
sta colmella Nimellens.

1. Consolator vel paracletus. 1. Cutzu hän hänen lohdutajaxi.

Cosca Lohduttaja tulepi.

Græcan Textis seiso se Sana παράκλητος joca mer-
kitze sencaltaista lohduttajata/ joca seiso / michulisesta nij-
nen Christilisten ihmisten puolesta / wasta heidän edestäns
Lain kirousta / Syndi / Perkelettä / ia cuolemata wastan/
ettei ne mitäkän wahingota heille tehdä taida / lohdutta ia
wirgotta heitä / Synnin cuorman ia helteen alla. Tämän
caldainen Lohduttaja on se P. Hengi.

2. Spiritus veritatis. 2. Cutzu hän Pyhän Hengen.

Totuden Hengexi.

Sentähden että hän sekä on itze totuus / että möös
johdatta meitä caicken totuten / ia sijnä meitä ylhälpitä.

3. Testis Christi. 3. Cutzu hän hänen Todistajaxi.

Sen pitä minusta todistaman.

Se on / P. Hengen pitä andaman HErralle Chri-
stuxelle sen todistoxen / että hän on se totinen ylgosluwat-
tu Messias / mailman Wapattaja ia lunastaia / josa cai-
Act. 4. ckein Ihmisten autuus seiso / ia ettei yhtäkän muuta nime
ole taiwan alla ihmisille annettu / josa meidän pitä autua-
xi tuleman.

V. On sijtä Wälicappalesta ionga cautta P. Hengi teke hänen Wircans. | V. Spiritus S. operatur per ministerium.

Ja teidän pitä mös todistaman / sillä että te oletta algusta minun cansain olluet.

Näinen sanain cansa HErra Christus osotta/että pyhä Hengi teke hänen Wircans Apostolitten ia muinen saarnamiesten suun cautta. Ja sentähden P. Pawali/ cutzu Uden Testamentin Wirgan/ Hengen Wirgax. Ja HErra Christus itze sano P. Mattheuxen tykönä. Etj te ole iotca puhutta / mutta minun Isäni Hengi ombi ioca teisä puhupi. (Matth. 10.) Saarnamiehet owat ulconaiset Wälicappalet / ioinen cautta P. Hengi puhupi/ia on woimalinen heidän saarnans cautta/ettei heidän saarnans turhan mene / mutta teke suuren hedelmän sydämisä iotca heidän saarnans cuulewat. Ja ilman sen pyhän Hengen awuta eij he oman woimans cautta taida mitäkän matcan saatta. Ninquin yxi wanhan kirckon opettaia sano : Nisi sit intus qui doceat, invanum lingua docentis laborat. Se on/ Jollei se ole ioca sisällisestä opetta/nijn opettaiä kieli turhan työtä tekepi. Sillä iollei P. Hengi sanan cuulijaiten sydändä täytä/ nijn Opettaiain äåni turhan soipi / heidän corwisans. Ulconaisesta he taitawat ulgos puhua sanan / mutta sisällisestä eij he taida sydämitä käätä. Ja waicka medän HErra Christus täsä ymmärtä/ caicki uscoliset saarnamiehet/nijn hän cuitengin erinomaisest puhu täsä Apostolitten tygö / iotca olit algusta ollet hänen cansans/ cuullet hänen saarnans/ia nähnet hänen merckins ia tunnustähtens. Ja sano että heidän piti todistaman hänestä. Ja Apostolitten tegosa/sano hän : Teidän pitä o- (Act. 1.)

leman minun todistaj in Jerosolymasa / ia coco Judæasa ia Samariasa / ia sijttä mailman äären.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. Discimus Spiritum S. esse verum Deum eiusdem essentiæ cum Patre & Filio.

I. NEopem / että P. Hengi on yxi totinen Jumala / yhdesä olemisesa Isän ia Poian cansa / ioca Isästä ia Poiasta / sanomattomalla muodolla ulgoskäypi. Sillä caicki Jumalan työt ia tegot omistetan P. Hengelle sekä wanhasa että Vdesa Testamentisä. Ensimäises Mosexen Kirias (cusa seiso mailman luomisesta) nimitetän mös P. Hengi / että hän on liickunut wettein päälle / ninquin yxi luoia / ioca ynnä Isän ia Poian cansa on caicki Cappalet luonut. Ja Dawid sano hänen Psalmisans: Taiwas on tehty HErran sanan cautta / ia caicki hänen sotawäkens hänen suuns Hengen cautta. Ja toisesa paicasa sano hän: Sinä lasket sinun Henges ulgos ia he tulewat luoduxi. Nijn mös Elihu sanoi: Jumalan Hengi on minun tehnyt / ia sen caicken corkeiman Hengi on andanut minulle Hengen. Joille sanoilla todistetan / että P. Hengi on ynnä Isän ia Poian cansa taiwan ia maan luonut. Ja sentähden on hän yxi totinen Jumala. Sillä luomisen työ ia teco tule ainoasta Jumalalle caickiwaldialle / ia eij yhdelläkän luondocappalella. Ja Jumala itze sano Joelin Prophetan cautta / että hän tahto hänen Hengestäns ulgoswuodatta / ioca on yhdesä olemisesa hänen cansans. Sentähden Apostoli P. Pawali cutzu P. Hengen Jumalaxi / cusa hän sano: Ettäkö te tiedä että te oletta Jumalan

Psal. 33.

Psal. 104.

Job. 33.

Joel. 2.

1. Cor. 3.

Tem.

Templi/ia P. Hengen asumasia. Ja toisesa paicasa: 1.Cor. 6.
Eikö te tiedä että teidän ruumin on P. Hengen
Templi/ etc. kijttäkät sentähden Jumalata tei- 1.Pet. 1.
dän ruumisan. Nijn mös P. Petari cutzu P. Hengen
Jumalaxi/ Apostolitten tegos sanoden: Anania / mixi Act. 4.
Satanas on täyttänyt sinun sydämes / että sinun
piti walhettelemaan P. Hengen edesä / etc. Et
sinä ole walhetellut Inhimisten mutta Jumalan
edesä. Näistä P. Ramatun todistoxista me cuulemma
sen/että se P. Hengi on yxi eri Persona/nimittäin/se col-
mas Persona Jumaludesa. Ninquin HErra Christus
tämän päiwäsesä Euangeliumisa sen todista sanoden:
Cosca lohduttaia tule/ songa minä lähetän teille
Isän tyköä. Ja toisesa paicasa sano: Minä tahdon
rucoilla Isä että hän lähettä teille toisen lohdut-
tajan/ia hänen pitä oleman teidän tykönän ijan-
caickisesta. Nijn mös se P. Hengi ojotti hänens
HErran Christuxen Castesa Jordanin wirrasa erino-
maisella muodolla/nimittäin/yhden Mettisen muodolla.
Ja Helundain päiwän päälle/hän tuli Apostolitten pä-
älle/tulisten kielten muodolla.

II. Opeme / mös täsä sen P. Hengen wirgasta/ 2.
mikä hänen wircans on/nimittäin: Että hän on meidän *Discimus*
lohduttaiam / edeswastaiam ia neuwon andaiam / iota *Spiritum*
meitä caickisa wastoinkäymisisä lohdutta/autta ia wah- *S. esse con-*
wista. Sillä ninquin yxi Advocatus ia Patronus *solatorem* *advocatum*
eli edeswastaia/otta yhden toisen Inhimisen asian etens *& Patro-*
sen edestä wastataxens/nijn hän caicken ahkerudens sijhen *num.*
pane/että hän sen taidais hywin toimitta, ninquin se olisi
hänen oma asians/ia cosca hän tule oickiuden/ia lain eteen

ia sen toisen päälle canketan/ nijn hän mielhyllisesti hänen edestäns wasta/ cuin hän parhain taita/ ettei hän tulisi woitetuxi/ ia lailla sortuxi. Jos hän näke että se jonga asian hän on päällens ottanut/ pelkä ia murhetti/ nijn hän lohdutta händä/ käske hänen olla hywäsä turwasa ilman pelkämätä/ hän tahto händä autta/ ettei hänen mitäkän wahingota pidä tapattuman. Nijn mös se P. Hengi/ iota on meidän Advocatus, Paracletus eli lohduttaja/ wasta meidän edestäm/ cosca syndi/ Perkele ia meidän oma tundom/ meitä waiwa ia ahdista/ Jumalan laki meitä pahasti kiropi. Nijn se lohduttaia P. Hengi puhu ia wasta meidän edestäm/ meitä lohdutta ia wahwista/ ia mös cuoleman hetkellä on meidän tykönäm/ ia todista meidän Hengem cansa/ että me olema Jumalan lapset/ ia huuta
Rom. 8. meidän sydämisäm/ Abba Racas Isä. Tämän pääl-
Gal. 4. le on meille monda esimerki P. Ramatusa/ cuinga se lohduttaia P. Hengi on lohduttanut ia wahwistanut P. Martyrit/ ia muita Christilisiä ia Jumalisia ihmisiä.
Dan. 3. Me luema Daniel Prophetan tykönä/ cuinga P. Hengi on wahwistanut ne colme miestä/ Sadrach/ Mesach/ ia Abednego/ cosca he heitettin tulisen Wunijn/ sentähden/ ettei he tahtonet cumarta sitä cuwa cuin Nebucad-
2. Mach. 7. nesar oli andanut ylösraketa. Ja toisesa Machabeerin Kiriasa seiso/ cuinga se P. Hengi on lohduttanut ia wahwistanut/ ne seitzemän weliestä/ ynnä heidän äitinsä cansa/ että he owat rohkiasti ia pelkämätä kärsinet cuoleman Jumalan lain tähden. Ignatius P. Johannexen Ewangelisterin ia Apostolin Opetuslapsi/ iota oli Piispa Antiochias/ cosca hän Keisarin Trojanuxen aicana/ piti heitettämän Jalopeuran eteen/ HErran Christuxen/

ia hänen Ewangeliumins tunnustoxen tähden/nijn se P. Hengi lohdutti ia wahwisti händä/että hän rohkiasti käwi cuoleman/ia sanoi: Frumentum Christi sum, & per dentes bestiarum molar, ut mundus panis Dei inveniar. Se on: Minä olen Christuxen sywä / ia pitä petoin hambain läpitze sauhettaman / että minä yxi puhdas Jumalan leipä olisin ia löyttäisin. Nijn mös se tapatui Polycarpuxen cansa Smyrnan Pispan/ioca mös oli P. Johannexen Opetuslapsi ollut/cosca hän HErran Christuxen tunnustoxen tähden piti tulesa poltettaman/meni hän iloisesta walkian / seisoi sisnä rohkiasti/ia rucoeli Jumalata. Samalmuoto on P. Laurentius, P. Hengeldä nijn wahwistettu/ettei hän ole peliännyt cuolemata. Sillä cosca se Tyranni Decius Keisari/annoi hänen paista yhden Haastarin päälle/sanoi hän sillä Tyrannille/Jo toinen kylki on kyllä kypsi/ ota ia syö sijtä/ia käännä nyt toinen kylki. Ja monda muuta sencaltaista esimerkiä on/euinga se lohduttaja P. Hengi on wahwistanut heitä/ettei he ole peliänet cuolemata/mutta suuren ilon cansa sijhen käynet. Ja wielä nyt ioca hetki lohdutta caicki Jumaliset ja ulgoswalitut ihmiset/ia wahwista heitä sekä ristin ia tuscan alla / että mös cuoleman hetkellä.

Irenæus lib. 3. Cap. 3. Eusebius Lib. 4. Cap. 15.

III. Opeme tästä / että caicki hurscat ia uscoliset saarnamiehet / iotca Jumalan P. sanan / ia sen puhtan Ewangeliumin opin oickein saarnawat ia opettawat / owat meidän HErran JEsuxen Christuxen todistajat. Sillä se lohduttaja P. Hengi / ioca on totuden Hengi/ heidän suuns cautta todista/että HErra Jesus Christus on tullut tähän mailman/ wapattaman synnisitä / ia on

3. Ministros verbi esse testes Christi quod sit filius Dei Salvator mundi.

hänen pijnans ia cuolemans cautta lunastanut caicken
mailman/ Synnistä/ Perkelestä/ cuolemasta ia Helwetistä / ia caicki hänen nimens cautta/ pitä saaman syndein
Act. 10. andexi saamisen. Ja mitä saarnamiehet puhuwat/ Ju-
Matth. 10. malan pyhästä ia puhtasta sanasta / ne owat sen pyhän
Hengen todistoxet / cuin käywät heidän suustans ulgos.
Sentähden mös Apostolit itze cutzuwat heidäns todista-
Act. 3. jaxi/ ninquin Apostoli Petari sano / cosca hän oli tehnyt
yhden ramban terwexi Jesuxen Christuxen nimen/ia caicki ihmettelit ia hemmestyit sen ylitzen. Nijn hen rupeisi saarnaman ia puhuman/cuinga Abrahamin / Jsaachin ia
Jacobin Jumala oli kirkastanut hänen poicans Jesuxen/jonga Juutkat olit kieltänet Pilatuxen edesä / cosca
hän duomittin/ Mutta he käskit päästä miehen tappaian/ia ristinnaulita elämän Furstin eli Ruhtinan / Sen
Jumala oli nyt ylösherättänyt cuoluista/ iohonga me
(sano Petrus) olema todistaiat. Ja toisesa paicasa sano
Act. 10. hän: Me olema todistajat caickisin nijhin mitä hän
on tehnyt Judæasa ia Jerosolemisa. Sen he tapoit ia ripustit puun päälle/jonga Jumala nyt on
ylösherättänyt colmandena päiwänä cuoluista/
ia andanut hänē ilmoitetta eij caickille cansoille.
Mutta meille jotca Jumala oli jo ennen ulgoswalinut/todistajaxi/me jotca söimme ia joimme hänen cansans/sittä cuin hän oli cuoluista ylösnosnosnut. Ja hän käski/että meidän pitä saarnaman/
caicken cansan edesä / ia todistaman / että hän on
se joca on Jumalalda asetettu/duomarixi ylitzen
eläwiten ia cuoluiten. Sentähden cosca me cuulema
Jumalan sana saarnattawan/nijn pitä meidän sitä cuu-

leman/

lemman/ninquin Jumalan omaa sana/tonga pyhä Hengi heidän suns cautta ulgospuhu.

Toinen Osa.

SEura nyt se toinen Osa/sijtä Rijstistä ia wastoinkäymisestä/cuin hänen Opetuslapsensa ia muut Christiliset inhimiset täsä mailmasa kärsimän pitä. Ja edespanet täsä HErra Christus neliä erinomaista Cappaletta.

Analysis secundæ Partis continens quatuor membra.

I. On sijttä syystä/mingätähden HErra Christus on ennustanut Opetuslasten Rijstistä. — I. *Causa præmonitionis Christi de Cruce.*

Nämä minä olen puhunut teille/ ettei te missekän pahenisi.

Täsä hän osotta sen syn sijhen/nimittäin/ettei Opetuslapset pahenisi. Sillä hän wähä ennen neitä sanoja/annoi hänen Opetuslapsens tietä/että mailman piti heitä wihaman ia wainoman. Sentähden hän nyt tahto heitä wahwista mailman wiha wastan/ettei he pahenisi sen ylitzen/eikä sentähden mitäkän epäelisi eikä oickiasta uscosta ia tunnustoxesta poisluopuisi/waan sijnä wahwana pysyisit/ia heittäisit pois ne aiatoxet cuin heille oli/että he toiwoit täsä mailmasa myötäkäymistä ia suurta cunniata. Ninquin hän tahdoisi sano: Mitä minä olen teille puhunut mailman wihasta ia wainosta/olen minä sentähden tehnyt/ettei se tietämätä tulisi teidän pällen. Mutta että te mahdaisitta ennen tietä/senpäälle/ettei te pahenisi cosca se tapattu.

II. On sijtä Rijstistä ia waiwasta/cuin Apostolit/ia coco Jumalan seuracunda pitä täsä mailmas kär- — II. *Persecutio Apostolorum.*

 simän.

sinää. Ja nimittä HErra Christus täsä cahtalaiset Ristit.

1. Excommunicatio.

1. On panna. **He panewat teitä pannan.**

Se on: Heidän pitä eroittaman ia ulgosaiaman teitä Synagogista ia Christilisten inhimisten cocouxista/ ninquin pahan tekiät/iotca eij ole mahdolliset oleman muiden inhimisten seasa. Sen HErra Christus täsä ymmärtä / cosca hän sano/ että heidän pitä pannan pandaman.

2. Inter neces & supplicium capitis.

2. On murha ia tappo. **Mutta aica tule että ioca teitä tappa.**

Se on: Heidän pitä surmaman ia tappaman teitä miecalla/keihälle ia muilla mwrha aseilla / ia hirmulisesta teidän cansan menemän. Että ninquin he minun/ ioca olen teidän HErran ia Mestarin/tapoit ia ristinnaulitzit/ nijn he mös teidän tekewät / iotca minun Opetuslapsent oletta/ia eij he teitä säästä enembi cuin minua. Tämä HErran Christuxen ennustos monicahtain wuoten perästä tuli täytetyxi/että caicki Apostolit/paitzi Johannesta/ owat surmatut ia tapetut/ yxi yhdellä muoto toinen toisella.

III. Causæ duæ persecutionis.

III. On sijtä systä/mingätähden tämä Jumalatoin mailma heitä nijn wainoist.

Se luule Jumalalle palweluxen tekewäns / ia neitä he tekewät teille / sillä eij he tunne Isä eikä minua.

Meidän HErra Christus ylösluke täsä cahtaliset syyt.

1\. On että he luulewat tekewäns sen cansa Jumalalle caickiwaldialle erinomaisen palweluxen/joca Jumalalle piti oleman/heidän mielens jälkin / sangen otolinen/että he surmaisit ia tapoit heitä/ so ca he pidit Jumalan pilcaitten/ia wiettelitten edestä/ia eij mahdolliset ollet elämän. Mutta tämä heidän luulons oli wäärä / ia teki oickiudelle ia totudelle juuren wäkiwallan. Ninquin sanan lascu on. Opinio vim facit veritati, Se on: Luulo teke wäkiwallan totudella. — 1. Opinio cultus.

2\. On ettei he tunne/ **Isä eikä minua.** — 2. Ignoratio Patris & filij.

Ninquin hän tahdoisi sano: Eij se tapatu teidän pahain töiden tähden/ eikä mös sentähden / että Jumala on wihainen teidän päällen. Mutta sentähden / ettei he tunne minua eikä Isä. He owat nijn tyhmät ia sokiat/ ettei he tiedä mitäkän Jumalasta/eikö händä oickein tunne / hänen olemisesans ia tahdosans/ mikä hän on/eli mikä on hänen tahtons. Eikä usco minua/ olewan mailman wapattaian ia lunastaian / jossa Isällä on hywä suosio/ eikä mös tahdo tietä ia tuta minua. Ja sentähden he owat nijn kiuckuiset ia tyrannit teitä wastan / ettei he woij teitä kärsiä maan päälle eläwän. — Matt. 3.

IV. On sijtä lohdutuxesta mailman Wiha ia waino Wastan. — IV. Prædictio Christi, in qua in est consolatio.

Mutta / neitä minä puhun teille / että cosca se aica tule / nijn muistacat / että minä olen teille sen sanonut. Mutta en minä näitä algusta sanonut teille / Sillä että minä olin teidän cansan.

Näissä sanoisa meidän HErra Christus cahtalaiset edespane.

1. *Christus consolatur Discipulos.* 1. Hän lohdutta Opetuslapsians / mailman wiha ia waino wastan / että he olisit / sitä rohkiamat / cosca se tapattu / ia muistaisit senpäälle / että hän on io ennen heille sanonut. Ninquin hän tähdoisi sano : Eij teidän pidä asatteleman / että minä sentähden teille neitä sanon / että minä teille paha suon / ia tahdon teitä peliättä. Mutta sentähden / minä teille tätä ilmotan / ettei se tietämätä teille tapatuisi / ia ettei te sentähden langesi epäelyxen / mutta että te olisit rohkiat ia wahwat cosca se aica tulepi / ia muistasitte minun sanani päälle / ionga minä olen teille ilmoittanut ia tietäwäxi tehnyt / ia lohdutaisit itzient sen cansa / että ne minun tiedostani teidän päällen tulewat /
Matth. 10, ioca caicki teidän hiuscarwat olen lukenut teidän pään päälle / ia ilman minun tiedotani eij taida mitäkän tapahtua.

2. *Causam exponit quare non à principio eos præmonuerit de ijsdem.* 2. Osotta hän heille syyn mingätähden eij hän algusta ole heille näitä sanonut. Sillä että hän oli heidän cansans. Ja eij he silloin nijtä manauxia tarwinet / cuin hän oli heidän tykönäns / mutta nyt he sitä tarwitzewat / cosca hän heistä pois ercani. Ja tahto HERra Christus nijn palio sano : Mitä minä nyt puhun teidän cansan / mailman wainosta ia wihasta teitä wastan / olen minä tähän asti säästänyt / engä ole tahtonut teille ennen ilmoitta / sillä minä olen ollut teidän cansan ia tykönän ruumilisesta / olen mös teidän edestän wastanut ia teitä wariellut / nijn ettei teille mitäkän wahingota ole tapattunut. Mutta nyt että minä teistä pois ercanen / ia en ole täsäedes teidän cansan ruumilisella ia näkywäisellä

muos

muodolla / cuin minä tähän asti olen ollut / sijttä cuin minä otin teitä minun tygöni / nyt minä teille sen ilmoitan / että te mahdaisita tietä mitä teille tapattuman pitä / ia walmistaisitta itzen sitä wastan / ia muistacat se / että minä olen teille sen sanonut. Catzo näin meidän HErra Christus suloisest puhu hänen Opetuslastens cansa / ninquin yxi Isä lastens cansa / lohdutta ia wahwista heitä / ennen cuin hän heistä ruumilisesta ercani.

Opetuxet toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. ETtä HERra Christus täsä ilmoitta hänen Opetuslapsillens / ia anda tietä sen waaran ia wahingon / cuin heidän päällens piti tuleman / ia heitä lohdutta sitä wastan. Muistutetan sen cansa / caikille Sarnamiehille ia opettaille / että heidän mös pitä ilmoittaman heidän cuuliallens / mitä heidän / ia caicken Christityin inhimist n pitä täsä mailmas kärsimän / Nimittäin / Waino ia Wastoinkäymistä / senpäälle / että he olisit sitä wahwemat / cosca se heidän päällens tule / ia eij langeisi epäilyxen / mutta lohduttaisit itzens Jumalan sanan cansa: Ja cosca he ymmärtäwät että jocu waara ia wahingon heidän edesäns seiso / taicka sielun eli ruumin puolesta / nijn eij pidä heidän sitä kätkemän eikä salaman / mutta ilmoittaman sen heille / että he taitaisit itzens sen jälken laitta / ia elämän paranoxen / nijn mös nöyrän rucouxen cansa Jumalan tygö / nijtä heidän päältäns pois estä. Ja sitä heidän Wircans heildä waati. Sillä ninquin yxi wartia jaca pitä wartioitzeman ia catzoman / jos jocu waara ta icka wahingo tule Caupun-

I. Discimus Ministrorum verbi, esse præmonere suos auditores de cruce.

ginpäälle / caicka wiholisilda / warcailda ia Röffuärildä taicka walkialda / eli tulelda / nijn hänen pitä sen ilmoittaman / senpäälle / että Caupungin asuwaiset taitaisit waarin otta / ia nijtä pois estä / ia joca eij sitä tege / mutta on waij / nijn se on Caupungin pettäjä / ia eij olisi mahdolinen elämään. Nijn mös yxi Saarnamies / on asetettu yhdexi wartiaxi Jumalan seuracunnasa / joca pitä walwoman ia wartioitzeman sen ylitze / ettei Suudet / se on / Wäärät opettaiat sijhen sisälle tulisi / taicka jocu muu wahingo sijnä tapahtuisi / ia cosca hee ymmärtäwät / että jocu waara ia wahingo edesä seiso. Nijn eij pidä heidän waij oleman cuin mykät coirat / jotca eij haucu taida cosca Wargas tule / mutta heidän pitä huutaman ia ilmoittaman sen heidän cuuliallens / että he taitaisit waarin otta / ennen cuin Wahingo tule: Mutta joca eij sitä tee / se on yxi palcapaimen ia pettäjä / eikä ole mahdolinen saarna Wirgas oleman.

Ezech. 33.

II. Opeme / ettei meidän pidä toiwoman hywiä päiwiä täsä mailmasa Herran Christuxen tykönä / juurta cunniata / rickauta ilo ia riemu. Mutta Waino / rijsti ia wastoinkäymistä / meidän pitä täsä odottaman joca hetki / ia se on meidän paras hercum täsä mailmasa. Sillä tämä Jumalatoin mailma eij woij kärsi Christilisiä ia Jumalisia inhimisiä / mutta Wiha ia waino heitä / sekä opettaita että sanan cuulioita / Hän pane heitä pannan / surma ia tappa heitä / ia eij sitä lue synnixi / mutta luule tekewäns Jumalalle palweluxen sen cansa / ninguin Herra Christus täsä Ewangeliumisa sano. Nijn se on tapahtunut mailman algusta / ia wielä nyt tapattu mailman loppun asti. Se Jumalatoin Cain wihaisi sitä wan-

2. *Monemur in hac vita non opes vel voluptates expectandas apud Christum.*

hurscasta

hurscasta Abeli. Esau wihaisi ia wainoisi Jacob Patriarcha/ nijn että hän pakein hänen edestäns Mesopotamian. Saul wainoisi Dawid/ ia seisoi hänen Hengens iälken. Ja wäärät Prophetat owat wihanet nijtä oikeita Prophetaita. Phariseuxet owat wainonet/ pilcanet ia häwäisnet HErra Christusta/ ajoit hänen vlgos Synagogasta. Weit hänen mäen cuckulan päälle/ia tohdoit syöstä/ hänen sijtä alas. Juuttat kiuitit Stephanuxen cuoliaxi. Samallamuoto HErran Christuxen Apostolit. Ninquin P. Pawali sano sijtä Corinterein tygö: Minun mielestän on että Jumala on andanut meitä Apostoleita caickein Nöyrimän edestä/ ninquin nijtä jotca owat cuoleman aigotut. Sillä me olema tullet ihmexi sekä Engeleille että inhimisille, etc. Daman tähän aican asti me kärsime nälkä ia jano / ia olema alastomat / meitä corwille lyötin / eij ole meille wahwa maja / me työtä teem meidän omain kättein cansa etc. Me olemma ninquin mailman raiscat / joca miehen marras uffri tähän päiwän asti. Ja nijn yxi toisens jälken/ sekä Juuttat että pacanat owat aina wihanet nijtä Christilisiä inhimisiä. Tertullianus kirioitta / että pacanat owat lykänet syyn nijnen Christityin inhimisten päälle / ia sanowat / että heidän tähdens caicki Risti ia Wastoinkäymys tule. Cosca se suuri wirta Egyptisä Nilus, eli Tyberis Romisa ylitzen cuohuit/ia cosca tulit hallawuodet/ tyrit ia callit ajat/Sodat ia Werenwuodatuxet: Nijn he owat caicken syyn andanet nijlle Christityille/ että se heidän tähdens tapatui/ huudit ia sanoit: Pois pois / Ad leones , ad leones,käskit heitä heitä 1. Cor. 4.

Ialopeurain eteen. Cornelius Tacitus/ kirjotta nijstä Christityistä inhimisistä ia sano: Että he owat Jumalattomat / jotca caicki pidäisi cowin pijnattaman ia waiwattaman. Suetonius/ cuꝫu Christityt inhimiset noidaxi ia welhoxi. Alexandrias owat ne Christityt keitetyt palawasa blyisä ia terwasa/ owat teräwäin stickuin cansa caswoin pistetyt / ia wuorelda päätä pitein alas lyckätyt/ rauta Naulain cansa rewestyt ia wilestellyt/ tuli soittoin cansa cainaloin alda poltetut / ia caicki heidän Jäsenens owat surkiasti toinen toisestans catcoitut. Eusebius sano / että pacanat owat kirjoittanet ijan caickisexi muistoxi heidän kirians / että cosca Christityt Ihmiset owat surmatut ia tapetut / on tapattunut sen syn tähden/ että caicki Risti ia Wastoinkäimys heidän päällens on tullut nijnen Christityin tähden. Antiochias/ sijnä suuresa Caupungisa on vsiambi Christitty surmattu/ cuin kiwi oli Caupungin Murisa/ Ninquin Eusebius ia Nicephorus kirjoittawat. Ja wielä tänäpäwänä se Antichristus / Pawi Romisa / sangen suuresta waiwa nijtä Christityitä inhimisiä / jotca HErran Christuxen ia hänen P. Ewangeliumins tunnustawat / ne tappa ia surma/ sekä miecalla että tulella. Mutta se on meidän lohdutoxem / että waicka ne Jumalattomat täsä mailmasa / nijn wainowat Jumalan P. Sana/ia sitä oikeata Euangeliumin oppia / ia mös nijtä jotca sitä tunnustawat/ nijn cuitengin eij he/ eikä coco Heluetin Portit taida
Matth. 16.
sitä ikänäns usgossammutta / ia perätt pois häwittä / mutta sitä enämin / cuin sitä wainotan / sitä lawiamolla se haasopi. Ja ne Christityt inhimiset oikeasa uscosa suuresti wahwistetan / ninquin Hieronimus sano: Dum

quis

quis persequitur floret, dum contemnitur, dum leditur vincit. Cosca socu Christitty Wainotan/ silloin hän cucoista/cosca hän ylöncatzotan/silloin hän parahan menesty/ cosca hän lyödän ia hänelle wäryttä tehdän/ silloin hän woitta. Ja Chrysostomus sano : Veluti arbores vernali tempore florent, sic homines persecutionibus florent. Ninquin puut kewällä cucoistuwat / nijn inhimiset Wainon aicana cucoistuwat. Nijn mös meidän HERRA Christus lohdutta / ia cutzu ne autuaxi / jotca waiwa kärsiwät totuden tähden P. Mattheuxen tykönä sanoden : Autuat owat ne jotca wanhurscauden tähden waiwa kärsiwät / Sillä heidän on Taiwan Waldacunda. Autuat oletta te cosca inhimiset teitä pilcawat ia wainowat/ ia puhuwat caickinaista pahutta teitä wastan / Walhetellen minun tähden. Iloitcat ia riemuitcat / sillä teidän palcan ombi suuri Taiwasa. Matth. 5.

III. Ettei se palwelus kaida olla Jumalalle otolinen ia Kelwolinen / cuin ihminen omasta päästänsä teke / ilman Jumalan sanata ia käskytä/ waan se on caicki turha. Ninquin HErra Christus itze sano : P. Mattheuxen tykönä : He palwelewat minua turhan / opettaden sitä oppi / joca on inhimisten käsky. Ja 5. Mosexen kirias on Jumala käskenyt / että meidän pitä tekemän hänen käskyns ia lakins jälken / cuin hän on andanut / ia kieltä ettei yxikän pidä tekemän senjälken/ cuin eij hänelle hywä ia oickein nägy olewan. Sentähden mös Juuttat owat suuresta erhettynet / jotca luulit

3. Cultum ab hominibus, sine verbo & mandato divino non placere Deo. Matth. 15. Deut. 12.

tekewäns Jumalalle palweluxen sen cansa / että he tapoit HErran Apostolit / ia mwt hurscat opettaiat. Sillä eij Jumala ollut heille sitä kiskenyt mutta kieltänyt. Nijn mös Pacanat sangen suuresta erhetyit / että he ilman Jumalan käskytä / uffraisit heidän lapsians / ia luulit tekewäns Jumalalle sen cansa yhden erinomaisen palweluxen / ia olewan otolliseman / cuin Härkäin / Lambain ia Taurin uffrit. Mutta se uffri oli turha / ia yxi cauhistos Jumalan edesä / sillä se oli Jumalan tahto ia käskyä Wastan / joca kieltä tappamasta. Samallamuoto on mös pawi hänen jouckons cansa / mondan Jumalan palwelusta ylösajatellut / ilman Jumalan sanata / cuin owat vffrit / Messut eläwitten ia cuoluitten edestä / Wigilyxet / Kirckoin Wihkimiset / kircko Messut / moninaiset paastot / Pelagrimin reisut / Romin / Jerosalemin Herran Christuxen haudan tygö / Compostellan. S. Lauritzalle / S. Henrichille ia muille / ia luulewat sen caltaisten inhimisten säädyin cansa / tekewäns Jumalalle palweluxen / joca cuitengin on caicki turha ia tyhiä / Sillä eij ole heille senpäälle yhtäkän Jumalan sana eli käsky. Mutta owat omasta päästäns nijtä ylös ajatellet. Ninquin wielä nyt owat monicahdat / iotca nijtä wanhoia hapatuxia tahtowat pitä / ettei he tahdo Lauantain härckiä ijestä / eikö pelto kyndä / eikö Torstain ehton colcutta / eikä kehrätä. Monicahdat wielä nyt pitäwät Pawin paastoia / eij tahdo syödä periandain liha: Ja monda muuta sencaltaista wanha hapatusta / ia suuremmana pitäwät ne cuin Jumalan sanan. Ja on se ihmelinen ia walitettapa asia / että ne / jotca owat cuullet Jumalan sanan / ia sen oickian Ewangeliumin opin / caicken e-

linaicanans/eij pidä tytymän sijhen oickian oppijn/ mutta saarnawat inhimisten säädyä/ioita Jumala eij ole käskenyt/eikä päälle pannut/ia enämin racastawat pimeyttä cuin walkeutta. Tule sentähden itze cungin Christilisen inhimisen tästä oppia/eroittaman inhimisten säädyt Jumalan käskystä/ ia tietämän sen / ettei Jumalalle taida kelwata yxikän palwelus / ioca inhimisildä ilman hänen sanatans ia käskytäns on ylösasetettu/ ia päälle pantu/eikä mös tahdo/että jocu pitä händä nijnen iälken palweleman. Mutta hän tahto että heidän pitä händä palweleman/sen iälken/ia sillä taiwalla cuin hän itze on käskenyt ia päälle pannut/hänen P. sanasansa / ninquin hän sano: In præceptis meis ambulate. Teidän pitä waeldaman minun käskyisäni / ia eij teidän Isäden käskyisä. Ezech. 20.

IV. Opeme tästä/että erhetyxet ia willityxet / Epäjumalan palweluxet/ wiha ia waino / iolla ne Jumalattomat wainowat Jumalan seuracunda/ ia sen iesenistä /surmawat ia tappawat täsä mailmasa / sijtä tule ettei he tunne Jumalata caickiwaldiasta Isä/eikä Poica. Ja ninquin meidän HErra Christus täsä sano: Neitä he tekewät teille / sillä eij he tunne Isä eikä minua. Sillä ios he tundisit oickein Isän ia Poian / heidän olemisesans ia tahdosans/ eij he nijn wihaisi ia wainoisi hänen seuracundans / eikä niin hirmulisesta tapaisi heitä/ jotca händä tunnustawat. Ninquin pyhä Pawali sano: Juuttaista. Jos he olisit tunnian HErran tundenet/nijn eij he olisi händä ristinnaulinet. Sitewastan caicki turwos/ autuus ia se ijancaickinen eläminen/ sijtä tule / ia sijna seiso / että me tunnemme Jumalan/ia 1. Cor. 2.

4. Monemur Ignorantiam verè patris & filij esse originem omnium errorũ & persecutionum.

hänen ainoan rackan poicans. Ninquin meidän Herra Christus itze sen todista/ P. Johannexen tykönä sanoden : Tämä on se ijancaickinen elämä/ että he tundewat sinun ainoan totisen Jumalan / ia iongas lähetit Jesuxen Christuxen. Sillä ne caicki / heidän
Joh. 17.
turwans ia uscaluxens/hänen päällens panewat / händä racastawat/pelkäwät ia palwelewat/pyhydesä ia wanhurskaudesa / racastawat mös heidän lähimäsiäns. Sentähden pitä caicki inhimiset caicken heidän ahkerudens sijhen paneman / että he oickein oppisit tundeman Jumalan ia hänen poicans Jesuxen Christuxen/ että hän on meidän lunastajam ia wapattaiam/joca meitä on wapattanut/Synnistä/ Perkelestä ia cuolemasta. Ja ios jocu wiha eli waino heidän päällens sentähden tule/nijn olcan kärsiwäiset / lohduttacan mös itzens sen cansa/ettei he kärsi heidän pahatecoins tähden/mutta Jumalan oickian tunnustoxen tähden. Sillä ninquin Apostoli P. Petari
1. Pet. 2.
sano ; Tämä on armo / jos iollakin oman tunnon tähden Jumalan tygö on suuru ia murhe / ia ilman ansiota kärsi wäryttä. Sillä mikä ylistös eli cunnia se olis / jos te teidän pahain tekoin tähden hosuttaisin ia te kärsisittä. Mutta cosca te hywäin töiden tähden kärsittä / se on armo Jumalan edesä.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 14. Lugus.

SAl sanoi Jesus Opetuslapsillens/ ioca minua Racastapi/ se pitä minun sanani/ ia minun Isäni racastapi händä/ ia me tulema hänen tygöns/ ia teemme asumasian hänen tykönäns: Mutta ioca eij racasta minua/ eij se minun sanoiani kätke. Ja ne sanat iotca te cwletta/ eij ole minun/ waan Isän ioca minun lähetti. Neitä minä olen puhunut teille/ ollesani teidän tykönän. Mutta lohduttaia se pyhä Hengi/ ionga Isä pitä lähettämän minun nimeni/ se teillen caicki opettapi/ ja se muistuttapi teil-

le caicki ne / iotca minå olen teille sanonut. Rauhan minå jåten teille / minun rauhani minå annan teille; En minå anna teille / ninquin mailma andapi. Elkån teidån sydåmen wawahtuco / elkån mös peliåstykö: Te cwlitta että minå sanoin teille / minå menen pois / ia tulen taas teidån tygenne. Jos te minua racastaisitta / nijn te toisin iloitzisittå / että minå sanoin / Minå menen Isån tygö / sillå että Iså ombi suurembi minua: Ja nytt minå sanoin teille / ennen cuin se tapattu / senpåålle / että teidån pitå uscoman / cosca se tapattunut on. Tåståden en minå palio puhu teidån cansan / sillå että tåmen mailman påmies tulepi / ja eij ole hånelle mitån minusa. Waan senpåålle / että mailman pitå tundeman / että minå racastan Iså / ja ninquin Iså annoi minulle kåskyn / nijn minå teen.

Exordium à commendatione ipsius Festi.

Tåmån påiwån påålle / me pidåmme Juhla / ia iälkimuisto / siitå lohduttajasta pyhåstå Hengestå / ionga HErra Christus hånen lupauxens jålken on låhettånyt / ja andanut hånen Apostoleillans julkisesta wileskellyin kielden muodolla / joca istui itzecungin heidån påållens / nijn että he caicki tulit tåytetyxi P. Hengellå

ia cohta rupeisit puhuman muucalaisilla kielillä Jumalan suuria ia ihmellisiä tecoia. Ja on tämä Juhla päiwä aina pidetty Jumalan seuracunnasa / sekä wanhasa että Vdesa Testamentisä. Wanhasa Testamentisä / sen syyn tähden/että Jumala oli sen päiwän päälle andanut Israelin cansalla Lain / Sionin wuoren päälle / neliänkymmenen päiwän jälkin sittä cuin hän oli Mosexen cautta iohdattanut heitä Ägyptin maalda / läpitze punaisen meren. Mutta Vdessa Testamentisä me pidämme sentähden että P. Hengi/on tämän päiwän päälle tullut HErran Christuxen Apostolittein päälle / näkywäisellä muodolla. Ja on tämä Vden Testamentin Helundai Juhla palio suloisembi ia lohdulisembi / cuin se wanhan Testamentin Heluntai oli. Sillä wanhan Testamentin Heluntain päiwän päälle / Jumala annoi Lain / ioca caickia nijtä pahasti kiro / iotca eij tege mitä laisa seiso. Mutta Vden Testamentin Heluntaina lähetettin ia annettin se lohdutta P. Hengi/ joca sen lodullisen Ewangeliumin saarnan ymbäri caicken mailman Apostolittein saarnan cautta on lewittänyt / ninquin Dawid hänen Psalmisans sano / ia puhu sijtä eroituxesta cuin on molembain nijnen Heluntain wälillä/cusa hän sano : Jumala cosca sinä waelsit sinun cansas edelle silloin cuin sinä käwit corwesa / silloin maa järisi / ia taiwat tiucuit tämän Jumalan edessä Sinaisa/joca on Israelin Jumala/ Mutta nyt sinä annat yden armollisen sateen / ia wirgotat sinun perimises joca cuiwa on. Joilla sanoilla hän tiedä anda/että ninquin Jumala annoi Lain wanhan Testamentin Heluntaina / pitkäisen änen ia tuli leimauxen cansa/nijn mös cowan Basunan änen cansa/nijn että co- Psal. 68.

co wuori wapisi. Nijn se lohduttaja P. Hengi/ Vden Te-
stamentin Heluntain päiwē päälle asetettin/ suloistē ia loh-
dulistē merckein cansa/ ia ninquin Dawid sano/ että silloin
hän annoi yhden armollisen sateen / se on / sen lohdullisen
Ewangeliumin/ joca wirgotta ia lohdutta inhimisten sär-
Esa. 55. jetyt ia murheliset sydämmet. Sillä ninquin yxi lämmin
sade wirgotta maan / ia teke sen hedelmällisexi/ nijn mös
se lohdullinen Ewangeliumin saarna/ ne kylmät ia mur-
hellijset sydämet wirgotta/ lodutta ia ilautta. Sentähden/
on tämä Heluntai päiwä hamast Apostoleitten aigasta
Act. 20. aina pidetty/ ninquin Apostolein tegois seiso/ että P. Pa-
wali on riendänyt hänens Jerusalemin Heluntai Juh-
lalle. Ja Jumalan seuracunda aina sijtä aigasta on sen
Juhlan pitänyt suuren ilon ia Riemun cansa / sen suuren
ia corckian hywän työn muistoxi / cuin Jumala on sen
päiwän päälle tehnyt/ että hän on lähdettänyt sen loh-
duttaian P. Hengen / joca meitä lohdutta ia wirgotta
sen lohdullisen Ewangeliumin saarnan cansa. Ja että me
mös olemma Jumalan suuresta armosta ia laupiudesta
sijtä samasta Ewangeliumista osalisexi tullet/ sentähden/
tule mös meidän pitä tätä Juhla ilon ia riemun cansa/
Jumalata kijttä ia ylistä sydämen ia suun cansa / tämän
armolisen ia terwelisen lahian edestä. Ja rucoila että
hän/ joca tämän päiwän päälle nijnē uscollisten sydämet
P. Hengen walgistoxella opetti/ annaisi mös meille sa-
masa Hengesä ymmertä se cuin oikea on/ ia hänen lohdu-
toxestans aina iloita. Ja weisatcam toinen toisencansa kij-
toswirsiä sanoden:

Tule P. Hengi loisa /
Ja kylmein sydämen suolsa/

Täy-

Täytä ne rinnat armollas/
Cuin sinä loit sinun woimallas.

Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Ewangeliumin tule/osotta meidän HErra Christus sijnä/ cutca ne oikiat Christityt ia hänen seuracundans jäsenät owat/ nimittäin/ ne iotca pitäwät Jumalan sanan ia sen oikian Ewangeliumin opin/oikiasa uscosa wastanottawat. Ja andapi heille sencaldaisen lupauxen/että se pyhä colminaisus pitä tuleman heidän tygöns/ia tekemän asumasian heidän tykönäns. Lupa mös heille P. Hengen/ioca heille caicki opetta: Ja lohdutta heitä sen cansa/että hän jättä heille rauhan/ia palio suureman ia corkiaman rauhan/ cuin mailma anda/nimittäin/yhden wahwan omatunnon rauhan/ilon ia riemun HErrasa.

Summa hujus Euangelij.

Tilan tähän puhesen ia saarnan cuin meidän HErra Christus täsä pitä/on yxi Apostoleista Judas Thadæus nimeldä andanut: Sillä cosca HErra Christus oli sanonut/ioca pitä minun käskyni/se on joca minua racasta/ja minä tahdon racasta händä/ ia tahdon ilmoitta minun hänelle. Nijn wastaisi Judas ia sanoi hänelle/ HErra mikä se on/ että sinä tahdot ilmoitta sinus meille ia eij mailmalle. Ja tahto hän nijn palio sano: Minä luulin että sinä tahdot ilmoita sinus coco mailmalle/ että caicki pitä tietämän ia tundeman että sinä olet se totinen Messias / ia sinä sanot että sinä tahdot ilmoitta sinus meille waiwon. Senpäälle HErra Christus wastanainen sanain cansa cuin täsä Euangeliumisa seiso.

Occasio hujus Concionis.

Tämä Euangeliumi yhtensopi sen colmanen käskyn cansa/cusa Jumala käske / että meidän pitä hänen sanans wisusti ia ahkerasti cuuleman. Nijn mös sen cah-

dexannen ia yhdexännen uscon Cappalen cansa / cusa me tunnustam että me uscon P. Hengen päälle/ionga HErra Christus lupa täsä Ewangeliumisa. Tunnustame mös yhden pyhän Christilisen seuracunnan olewan täsä mailmasa.

Ja on täsä Ewangeliumis caxi Osa.

I. On sijtä oikiasta Jumalan seuracunnasta ia ia wäärästä seuracunnasta/ia mös nijstä merkeistä joista ne tutan ia toinen toisestans eroitetan.

II. On nijstä lohdutoxista/ joilla HErra Christus lohdutta ia wahwista hänen Opetuslapsians.

Analysis primæ partis continens tria membra.

Ensimäinen Osa.

TÄsä ensimäises Osas edespäne meldän HErra Christus colme erinomaista Cappaletta.

I. On sen oikian Jumalan seuracunnan merkistä.

I. Nota veræ Ecclesiæ.

Joca minua racasta / se pitä minun sanani.

Neillä sanoilla HErra Christus wasta Judan Thadæuxen puhesen/ ninquin hän tahdoisi sano: Sinä ihmettelet sitä cuin minä sanoin/ että ioca minun käskyni pitä se minua racastapi/ia minä tahdon händä racasta/ ia hänelle ilmoita minuni/ ia sinä kysyt mingätähden en minä ilmoita minun mailmalle. Siehen minä wastan/ että Messias pitä tosin hänens coco mailmalle ilmoittaman. Mutta minä puhun yhdestä toisesta ia erinomaisesta ilmoituxesta / joca eij tapatu nijlle Jumalattomille ia epäuscoisille/mutta nijlle ainoastans jotca minua racas-

stawat

stawat ia pitäwät minun sanani. Täsä HErra Christus ymmärtä hänen sanans cautta/ sen oikian Evangeliumin opin/ ionga hän on tuonut alas/ hänen Isäns helmasta / ia meille ilmoittanut / ia anda tietä / että se joca händä sydämestä racasta se mös cuule hänen sanans / sen lohdullisen Ewangeliumin opin/ uscon cansa sen wastan otta ia sydämens kätke. Ja ne owat ne oikiat Christityt inhimiset/ ia Jumalan seuracunnan jäsenet. Ioh. 1.

II. On sijtä hedelmästä joca seura Jumalan sanan cuulemisesta. II. Effectus verbi Divini.

Ja minun Isäni racasta händä / ia me tulema hänen tygöns ia tegemme asumasian hänen tykönäns etc. Täsä HErra Christus ylöslukee Cahtalaiset hedelmät.

1. Että hänen Isäns racasta händä / ninquin hänen lapsians / ia ystäwäns / suoiele ia wariele händä caickes tuscassa ia hädässä ia Isällisen murhen hänestä pitä.

2. Että se pyhä Colminaisus Isä poica ia P. Hengi/ tule hänen tygöns ia teke asumasian hänen tykönäns. Eij HErra Christus tahdo yxinäns tulla nijnen tyghö / jotca händä racastawat ia hänen sänans kätkewät / Mutta mös Isä ia se lohduttaja pyhä Hengi / ynnä hänen cansans pitä tuleman/ ia asumasian hänessä tekemän / Nijn että hänen pitä oleman sen pyhän Colminaisuden Templi ia asumasia. Tämä on yxi suuri / corckia ia sanomatoin Lahia / että itze Jumala Caickiwaldias tahto meissä asua/ jotca händä racastam ia hänen sanans cwlemme. Augustinus sano : Deus est ubiq; per divinitatis Essentiam, sed non ubiq; est

per inhabitationis gratiam. Sed in solis tantummodo fidelibus. Se on / Jumala on joca paicasa / hänen Jumallisen olemisens cansa / Mutta eij joca paicas hänen asunnisens armion cansa / waan ainoasta nijsä jotca uscowat.

III. *Nota falsæ Ecclesiæ.* III. On sijtä wäärästä Seuracunnasta ia sen merckistä.

Mutta joca eij racasta minua eij se minun sanani kätke / ia ne sanat jotca te cuuletta eij ole minun waan Isän

Neisä sanoisa HErra Christus meille cahtalaiset edespane.

I. Ettei se cuule hänen sanans joca händä eij racasta. Täsä nyt HErra Christus vlgosmala sen wäären Seuracunnan / ia osotta cuca se on / ia mistä se taitan tuta. Ja teke yhden wissin eroituxen sen oikian Jumalan Seuracunnan / ia sen wäären wälillä. Sillä se oikia seuracunda racasta HErra Christusta ia pitä hänen P. sanans. Mutta se wäärä Seuracunda eike racasta händä eikä pidä hänen sanans. Sillä ninquin yxi inhiminen joca toista eij racasta / eij se mös hänestä eikä hänen puhestans palio pidä: Nijn mös se joca eij racasta Jumalata / eij se hänen sanastans palio pidä / eij sitä cuule eike kätke. Ja joca eij sydämestäns cuule ia kätke Jumalan sana / eikä sitä uscon canssa wastan ota / se wiha ia waino HERRA Christusta / ia eij taida händä racasta.

2. Että ne sanat jotca te cuulitta eij ole hänen / mutta Isän joca hänen lähetti. Nämä sanat eij meidän pidä nijn ymmärtämän että HErran Christuxen sanat

eij

eij ole Isän sanat: Sillä hän itze todista P. Johannexen
sykönä / että hänen sanans owat Isän sanat / sanoden:
Mitä Ise on minun opettanut sitä minä puhun/
ia joca minun lähetti/se on minun cansani. Mutta
hän täsä tahto tacaperin aja Juttain pilcan ia häwäi-
styxen / jotca sanoit. Että se cuin hän opetti / oli hän itze
ylösajatellut ia sarnanut / ilman Jumalan tiedota ia
tahdota / ninquin Phariseuxet sanoit händä suuta wa-
stan: Sinä todistat itzestäs / sinun todistoxes eij Ioh. 8.
ole tosi. Heitä wastan HErra Christus täsä puhu /
ia tietä anda / että ne sanat cuin hän on puhunut / owat
hänen taiwallisen isäns sanat.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

Loci-communes primæ partis.

I. Discimus vera Ecclesiæ membra esse qui Christum diligunt & verbum eius audiunt. Joh. 15.

I. OPeme täsä, cutca ne oikiat Christityt
ia Jumalan Seuracunnan Jäsenät owat/ni-
mittein / ne jotca meidän HErra Jesusta / ra-
castawat ia hänen sanans cuulewat / ninquin hän itze tä-
sä sen todista. Ja toisesa paicasa sano hän: Jos te minun
kästyni pidätte/nijn te pysytte minun rackaudesa-
ni / ninquin minä pidin minun Isäni kästyn / ia
pysyn hänen rackaudesans. Ja P. Johannes sano:
Sen cautta me tunnema että me racastamme
Jumalan poica /cosca me Jumalata racastamme
ia hänen kästyns pidämme / Sillä että täme on
se rackaus Jumalan tygö / että me hänen kästyns
pidäm. Ja on tämä se oikia mercki josta Jumalan seu-
racunda ja sen jäsenet pitä tuttaman/nimittein/joca raca-
sta Herra Christusta/ia cuule ia pitäpi hänen sanans. Ja

teme oppi on meille zuuresti tarpellinen/sijtä että caicki kerscawat heidäns Olewan oikian Jumalan Seuracunnan ia sen jäsenet/ sekä Juuttat/ Turkit/ Päwin joucko/ Sacramenterarit ia muut Lahcocunnat. Ja eij tahdo yxikän toisen myötä anda. Mutta HErra Christus itze täsä sen rijdan ratcaize/ ia tietä anda/ ettei caicki ne jotca itzens kerscawat ole sijtä oikiasta Seuracunnasta/ninquin P. Pawali sano Romarein tygö nijstä/jotca kerscawat heidens olewan Abrahamin lapset/ Cusa hän sano;

Rom. 9. **Eij ne caicki ole Israelitit jotca Israelista owat: Eij mös ne caicki pojat ole/ jotca owat Abrahamin siemenet.** Se on/ eij ne ole Jumalan lapset/jotca lihan cautta lapset owat/ mutta ne jotca lupauxen cautta lapset owat ne siemenexi luetan. Nijn mös HErra Christus täsä sano: Ettei caicki ole oikiat Christityt ia Jumalan Seuracunnan jäsenät jotca sijtä kerscawat. Mutta ne ainoastans jotca Jumalata racastawat/sydämestäns hänen sanans cuulewat ia kätkewät/ sen jälkin itzens käyttäwät/ ia hedelmän tekewät kärsimisesä. Täsä nyt itzecukin taita ymmärtä ia tutkistella itzellens/ jos hän oikia Jumalan Seuracunnan jäsenä on. Ja jos hän sen löytä hänen tykönäns/ että hän HErra Christusta/ninquin ainoata lunastaiata ia wapattajata/ josa caicki meiden autuuden seiso/ caikesta hänen sydämestäns racasta/ hänen sanans mielelläns cuulle ia kätke/hänen ainoan päällens usco/ luotta ia turwa/ ia elämen parannoxen teke/ nijn hän oikia Seuracunnan jäsenä on. Ja kiittäkän Jumalata/ joca hänen on ylösmalgaisnut ia syttyttänyt/ sen oikian rackauden hänen/ia hänen sanans tygö/ hänen sydämeens: Mutta jos hän sen löytä hänen

tykönens

tykönäns / ettei hän Jumalata taida racasta eikä hänen sanans cuula / nijn parandacan hänens aicanans / Ja rucoilcan Jumalata / että hän ylöswalgaisis hänen P. Hengelläns / että hän mahdaisi racasta / händä ia hänen P. Sanans hedelmän cansa / ia sydämen halulla cuulla / ia sen jälkin hänen elämäns käytty.

II. Opema / että joca racasta meidän HErra Jesusta Christusta / sitä Isä Jumala racasta / sen saman hänen poicans tähden / ia on hänelle armollinen ia isällisen murhe hänestä / nijn että joca hänen rychty / hän rychty hänen silmätäräns. Ja joca händä saatta murhellisexi se saatta mös hänen. Näin suuresta ia corkiasta Jumala racasta händä. Ja tätä me eij ole ansainet meiden hywyden eli töiden cautta: Mutta hänen sulasta armostans hän meitä racasta / hänen rackan poicans Jesuxen tähden. Ninquin P. Johannes Apostoli sano: Sinä seiso rackaus / ei että me racastimma Jumalata / waan että hän racasti meitä lähetti hänen poicans sowinnoxi meidän syndein edestä. Ja waicka Jumala toisinans pane meidän pällem ristin täsä mailmasa ia andapi toisinans wastoinkäymistä kärsiä. Nijn cuitengin eij ne ole Wihan / mutta armon merckit ia teke caicki meidän parham tähden. Senpäälle ettei me tämän Jumalattoman mailman cansa huckuisi. Sillä inhimiset myötäkämisesä usein erhettywät / ia syndein langewat: Ja eij taeda itzens hallita myötäkäymisesä. Sentähden / Jumala joca inhimisten tarpet parhain tietä / anda heidän pällens tulla toisinans jongun ristin / että hän heitä hallitzisis ia cuuliaisudesa pidäisi / ia ninquin P. Pawali sano: Me tiedämme / että ne jotca Juma-

2. *Qui filium diligit cum à patre diligi.* *Zach. 2.* *Esai. 54.*

1. Ioh. 4.

Rom. 8.

lata racastawat / heillä pitä caicki hywäxi tule-
man/ joca aiwotuxen sälken cutzutut owat. Ja
sentähden/ mös oikiat Christityt ia ulgoswalitut inhimi-
set / caicki ristit ia tuscat / jotca heidän pällens tulewat/
ottawat hywäxi / tieten että ne heidän hywäxens caicki
Rom. 8. tulewat ia sanowat ynnä P. Pawalin cansa/ Cuca tai-
ta meitä eroitta Jumalan rackaudesta / waiwa
eli ahdistus? eli wainous? eli nälkä? Eli alastus?
Eli hätä? Eli miecka? Sillä minä olen wissi sen-
pälle / että eikä cuolema/ taicka elämä/ eikä En-
gelit taicka esiwallat / eli wäkiwydet/ eikä nykyi-
set eikä tulewaiset / eikä corkeus eli sywys / eikä
jocu muu luondo Cappale/taida eroitta meitä
Jumalan rackaudesta / joca on Christuxes Je-
suxes meidän herrasa.

3. III. Että HErra Christus täsä sano: Me tu-
lemma hänen tygöns ia tegemme asumasian hä-
nen tykönäns. Sitä me opimma/ ettei hän yxinens
tahdo tulla nijnen tygö jotca händä racastawat/hänen sa-
nans cuulewat ia kätkewät/ Mutta mös Isä Jumala/ia
se lohduttaja P. Hengi. Nijn että coco Colminaisuus
tule heidän tygens / eij waiwon yhdexi hetkexi / ninquin
jocu outo ia wieras / Mutta tahto tehdä asumasian hei-
dän tykönäns / eij waiwon hänen armons / mutta mös
hänen olemisens cansa. Sentähden sano P. Pawali:

Discimus Deum apud eos mansionem facere, qui ipsum diligunt & Sermonem ejus servăt.

1. Cor. 3. Ettekö te teidä että / te oletta Jumalan Templi
1. Cor. 6. ia Jumalan Hengi teisä asupi. Ja toisesa paicasa
sano hän: Ettekö te tiedä / että te oletta P. Hen-
2. Cor. 6. gen Asumasia. Nijn mös toises Epistolasa Corinthe-
rein tygö sano hän: Te oletta elämän Jumalan asu-

masia. Ja Jumala itze sano: Minä tahdon heissä asua/ia heissä waelda/ia minä tahdon olla heiden Jumalans/ia heiden pitä oleman minun cansani. Ja tämä suuri ia corckia wieras/eij ole ylön miellinen eikä wahingollinen wieras/ ninquin mailmalliset wierat usein owat/ Mutta caickille lohdullinen ia suloinen wieras. Sillä mailmalliset wierat enämän usein owat rascauderi/ia suurexi waiwaxi/ia wahingoxi/nijn että se jonga wierat he owat suuttupi heihin/lijatengin cosca he cauwan ylitze aicans heidän tykönäns wijpywät Ninquin Latinan kielen wärsysä sanotan: Esa. 52.

Post tres sæpè dies, piscis vilescit, & hospes.

Se on, Wieralla ia calalla on yxi laki/
Colmen päiwän peräst Ratki/
Tulewat haiseman nenäsä/
Ja caicki heihin suuttuwat perhesä.

Mutta tämä wieras on yxi otollinen ia suloinen/wieras/ ia eij yxikän Christillinen ia Jumallinen inhiminen hänen/ ia hänen läsnä olemisens suutu/ mutta iloitze ia riemuitze hänesä/ Sillä hän caicki hywät/ lahiat meisä ylösherättä ia waicutta/ Hän meitä johdatta ia hallitze/ hän suojele ia wariele meitä/ ia on ninquin yxi muuri meidän ymbärillläm/ Jos me käyme wirran läpitze/nijn hän on meidän tykönäm/ ettei Wirta pidä upottaman meitä: Ja jos me käyme tulesa/ eij sen pidä polttaman meitä/ia liecki eij pidä rychtymän meihin. Hän wariele caicki meidän luun ettei ne ricki särjetä. Hän lohdutta ia wirgotta meitä synnin cuorman alla/ ia caickesa murhesa/ nijn mös cuoleman hetkellä/ ia wijmein joh- Zach. 2. Esa. 43. Psal. 34. Psal. 68.

datta meitä tästä surkiasta elämästä/ijancaickiseen elämähän. Tämen caldainen Wieras tämä on/joca näin palio hywä matcan saatta. Sentähden pitä meidän nijn laittaman että tämä corckia ia suloinen HErra mahdaisi meidän tykönäm aina olla ia pysyä / ia pitäkäm meiden ruumin joca on hänen asumasians puchtana / nijn etten me jongun saastaisuden cansa sitä turmelisi. Sillä nin-

1.Cor. 3. guin P. Pawali sano: Jos jocu Jumalan Templin rijwa / sen Jumala cadotta / sillä Jumalan Templi on pyhä.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens Sex membra.

NJin palio cuin tähän toisen Osan tule / on meille täsä ewsi erinomaista Cappaletta/joilla meidän HErra Christus lohdutta hänen opetuslapsians.

1. Promißio de Spiritu Sancto.

1. On sen Pyhän Hengen Lupauxesta.

Neitä mine olen puhunut teille/ ollesani teidän tykönän. Mutta lohduttaja se Pyhä Hengi jonga Isä lähdettämän pitä minun nimeni / se teille caicki opettapi / ia se muistuttapi teille caicki ne jotca minä ollen teille sanonut.

Täsä P. Hengen lähetyxest on meillä colminaiset asiat.

1. De duplici nomine Spiritus S.

1. On sen P. Hengen cahtalaisesta nimestä/cuin HErra Christus hän cutzu hänen Ensistä lohduttajoxi/ sentähden/että hän meitä ia caickia Christilisiä inhimisiä

dutta ia wirgotta/wastan syndi/ Perkelet ia Cuolemata. Sitälikin/ hän cutzu hänen P. Hengexi/ sekä hänen olemisens tähden/ että hän on itze pyhys/ sekä hänē waikutuxens tähden / että hän meitä pyhittä ia puhdista / Ninquin P. Pawali sano: **Te oletta poispestyt / ia oletta pyhitetyt / te oletta wanhurskautetut HErran Jesuxen Nimen / ia meidän Jumalan Hengen cautta.** 1. Cor. 6.

2. On sijtä Personasta/ joca pitä lähettämän/ P. Hengē/ nimittäin/ meidän Herran Jesuxē Christuxen Isä/ ninquin HErra Christus itze täsä sano: **Jonga minun Isäni pitä lähettämän minun nimeni.** Joca meille hänen pijnans ja cuolemans cautta on ansanut sen P. Hengen. Ja toises paicas sano hän: **Cosca lohduttaia P. Hengi tule / jonga minä Isäldä lähetän.** Ja sen cansa osotta että P. Hengi molemista sekä Isästä ia hänestä ulgoskäypi/ ia sentähden hän cutzuttan / eij waiwo Isän / **mutta mös Posan Hengexi.**

2. *Persona mittens Spiritum Sanctum.*

Joh. 15.

Rom. 8.

3. On pyhän Hengen wirgasta / että hänen pitä caicki muistuttaman Opetuslapsille/ mitä HErra Christus oli ennen heille puhunut ia sanonut/ ia pitä heidän sydämens ia mielens ylöswalgaiseman/ niin että heidän piti caicki ymmärtämän ia muistaman/ mitä hän oli heille sanonut. Mutta cuitengin eij hänen pidä mitäkän uutta heille opettaman (ninquin Pawin jouco heidän wäärän oppins tahtowat sen cansa wahwista) Mutta hänen pitä sitä sama opettaman/ mitä HErra Christus oli heille opettanut ia sijhen heitä wahwistaman.

3. *Officium Spiritus Sancti.*

II. On sijtä Rauhasta/ iolla hän lohdutta hänen Opetuslapsians.

II. *Promißio & exhibitio pacis.*

Rauhan minä jätän teille/ minun rauhani minä annan teille / en minä anna ninquin mailma anda.

Tämä on se toinen lohdutos/jolla HErra Christus lohdutta Opetuslapsians / että heille pitä oleman rauha/ jonga hän itze heille anda ia jättä. Ninquin hän tahdoisi sano : Että minä nyt menen pois Isäin tygö / nijn minä nyt luon teille/minun rackat Opetuslapsein/ hywä yötä/ Ja annan teille yhden/pysywäisen ia seisowaisen rauhan. Ja ylistä tämen hänen rauhans / ettei hän anna ninquin mailma anda: Sillä mailma anda yhden ulconaisen/ajalisen ia catowaisen rauhan/joca pian raukepi ia poiscato. Mutta hän anda yhden pysywäisen ja catomattoman rauhan/Jumalan cansa/ioca on hywän omatunnon rauha. Tästä rauhasta kiriotta P. Pawali Romarein tygö
Rom. 5. sanoden : Että me olema wanhurscaxi tehdyt uscosta/nijn meille on rauha Jumalan cansa / meidän HErran Jesuxen Christuxen cautta / jonga cautta meillä mös on tygökäymys uscosa tähän armohon / josa me seisoma/ ia kerskame meitäm toiwosta. Ja tämä rauha ylitzenkäypi caiken tämän mailman myötäkänmisen ilon ia riemun / ia ninquin P.
Eph. 4. Pawali todista. Että se ylitze käypi caickein inhimisten ymmärryxen ia ajatuxen. Tämän saman rauhan meidän HErra Christus anda täsä hänen Opetuslapsillens.

III. *Abitio & reditus Christi.*

III. On HErran Christuxen poismenemisestä ia jällens tulemisestä.

Elken teidän sydämen peliestykö te cuu-

sitta että minä sanoin teille/minä menen pois/ ja tulen taas teidän tygönne.

Täsä HErra Christus colmanen kerran lohdutta hänen Opetuslapsians ia kieldä ettei heidän pidä peliästymän hänen poismenemisens tähden/cuin hän tahdoisi sanoa: Elkettä te sentähden murhettico eikö peliästykö/ että minä poismenen/minun pijnani ia cuolemani cautta/ sillä se on yxi wähäinen aica/ ia eij tule wahingoxi/ eikä minulle eikä teille/mutta suurexi hywäxi ia hyödytyxexi. Ja minä tahdon jällens tulla teidän tygön/ia minun ylösnousemisen jälken/tahdon minä olla teidän tykönän neliäkymmendä päiwä/puhua/syödä ia juoda teidän cansan/sijhen asti cuin minä ylösastun taiwasen caickein teidän nähden: Ja en sittäkän tahdo iättä teitä orwoixi/ mutta tahdon jocapäiwä olla teidän tykönän näkymättömällä muodolla mailman loppun asti. Matth. 28.

IV. Wahwista ia lohdutta HErra Christus/opetuslapsians hänen cuolematans wastan.

IV. Reddit Discipulos animosos & lætos.

Jos te minua racastaisitta/nijn te tosin iloitzisitte/ että minä sanoin: Minä menen Isäni tygö/ sillä että Isä ombi suurembi minua.

Ninquin hän tahdoisi sano: Te murhetitte suuresti minun poismenemisestäni. Mutta totisesta/eij te nijn palio murhetisi/ ios te minua racastaisitte/ ninquin teidän tulisi/nijn te iloitzisitte sijtä/ että minä poismenen/minun pijnani cuolemani ia ylösnousemiseni cautta/ minū Isäni tygö/ sillä sen cautta minä sisällekäyn minun cunniani. Mutta että HErra Christus täsä sano: Että Isä on

suurembi händä. Eij hän sijnä puhu hänen Jumaluden luonostans/ionga puolesta hän on Isäns wertainen/ ninquin hän itze sano: Minä ia Isä olema yxi. Item Minä olen Isässä ia Isä minussa. Mutta hän puhu hänen inhimillisestä luonostans/ionga puolesta hän on wähembi cuin Isä. Ninquin Athanasius sano: Æqualis patri secundum divinitatem, minor patre secundum humanitatem. Se on: Hän on Isäns wertainen Jumaluden luonon puolesta/ mutta wähembi inhimilisyden luonon puolesta.

Ioh. 10.

In Symbolo.

V. *Prædictio Christi.*

V. On HErran Christuxen ennustoxesta/ iolla hän lohdutta Opetuslapsi.

Ja nyt minä sanon teille ennen quin se tapactupi/ senpäälle että te uscoisitta cosca se tapactunut on.

Ja tahto hän nijn palio sano: Eij teidän pidä murhettiman eikä peliästymän minun poismenemiseni tähden/ sillä minä sanon teille ennen cuin se tapattu/ nimittäin/ että minun pitä kärsimän pijnan ia cuoleman/ senpäälle että te uscoisitte. Ja jollen minä teillä sanoisi näistä ennen/ nijn teillä olisi tila murhetti ios se tapaturmasta ia tietämätä tapactuisi. Mutta nyt minä io eñen teillä näitä ilmoitan/ että teidän pitä wahwistaman teidän uscon sen cansa/ cosca se tapattunut on. Sentähden/ eij ole teille syytä eikä tila murhettia/ cosca te minulta neitä jo ennen cuulitta. Taidatte mös sijtä ymmärtä ettei ne tule tietämätä minun päälleni/ mutta minun omasta hywästä tahdostani annan minuni/ pijnaan ia cuolemaan ilman yhdengän waatimata/ senpäälle/ että minä lunastaisin

staisin teitä/ ia coco inhimisen sucucunnan / Helwetistä ia ijancaickisesta cahdotuxesta.

VI. Ja wijmeinen on/jolla HErra Christus lohdutta Opetuslapsiansa / ettei tämän mailman päämiehelle ole mitäkän hänessä.

VI. *Princeps mundi nihil habet in Christo.*

Tästedes en minä palio puhu teidän cansan/sillä että tämän mailmä päämies tulepi/ ia eij ole hänelle mitäkän minusa. Waan sen päälle/että mailman pitä tundeman/että minä racastan Isä/ia ninquin Isä annoi minulle käskyn/nijn minä tegen.

Neillä sanoilla HErra Christus lohdutta/ wijmeisen kerran hänen Opetuslapsians / ia tahto ylösherättä heitä muistaman ne sanat/cuin hän wijmeisellä hetkelläns heidän tygöns oli puhunut/ninquin hän tahdoisi sanoa; Hetki tule ia on juuri läsnä/että minä kijniotetan / pisnatan ia cuoletetan/nijn ettän minä sillän palio teidän cansan puhu/sillä tämän mailman pämies tule / se on/ Perkele/joca cutzutan tämän mailman pämiehexi/ ia hallitze nijsä Jumalattomisa ia vscomattomisa / caiken hänen wäensä ia woimansa cansa/asetta hänens minua wastan/ ia ylösherättä ylimäisiä Pappeia ia kirian oppeneita / ia coco Juuttan cansan ia mös pacanat. Nijn että he minua pilcawat/häwäisewät/sylkewät/ ruoskiwat/ia wijmein ristinnaulitzewat ia tappawat minun. Ja waicka hän neitä caickia matcan saatta/nijn cuitengin eij hänelle ole mitäkän minussa/eikä taida minua ylitze woitta / sillä että minä olen se wigatoin Jumalan caritza / ionga suusta eij ole yhtäkän/petosta löytty / mutta minun omallo *Esa. 53.*

hywällä tahdollani / minä annan itzeni pijnan ia cuolemaan / senpäälle / että mailman pitä tundeman / että minä racastan Isä / ia tegen hänen hywän tahtons ia suosions jälken / mitä hän on minun käskenyt / ia sentähden minun Opetuslapseni älkätte murhettico eli peljätkö. Tazo / näinen lohdutusten cansa meidän HErra Christus tahto / ylös ojenda hänen Opetuslapsians ia wahwista.

Opetuxet Toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. Opeme / että se P. Hengi on se oikia seuracunnan opettaia joca hänen pitä opettaman ia caickeen totuteen johdattaman / ninquin meidän HErra Christus täsä Ewangeliumis sano: Että se lohduttaja P. Hengi / jonga Isä pitä lähettämän / minun nimeni / se teillen opettapi / ja se muistattapi teille caicki ne / jotca minä olen teille sanonut. Ja ilman tätä opettaiata / nimittäin P. Henge / eij me omasta luonosta ia järiestä mitäkän taida tietä Jumalasta / hänen olemisestansa ia tahdostansa. Ninquin me sen tunnustam meidän Catechismuxesan sanoden: Minä uscon etten minä omalla wäellän taeda usco Jesuxen Christuxen päälle / eikä hänen tygöns tulla / Mutta se P. Hengi on minū Ewangeliumin cautta cutzunut hänen lahjoillans minun ylöswalgaisnut / oikeasa uscosa pyhittänyt ia ylhällä pitänyt. Ja P. Pawali Corintherin tygö sano: Ettei yxikän taida cutzu Jesusta HErraxi ilman sitä P. Hengetä. Ja Cyrillus sano: Spiritus in sanctis habitans, replet quod natura non potest, & bonum suum humanæ naturæ

I. Discimus Spiritum sanctum esse verum Ecclesiæ Doctorem.

1. Cor. 12.

lib. 2. in Iohannem

lar-

largitur, & ita illuminat, ut futura & omnia cognoscat mysteria. Se on: P. Hengi ioca asu nijsä pyhisä inhimisisä/täytä/mitä luondo eij taida/ ia sacaa hänen hywydens ia lahians inhimisen luonolla/ ia nijn ylöswalgaise/ että hän tulewaiset ia caicki salaisudet ymmärtä. Ja tule meidän täsä tietä että P. Hengi opetta meitä sekä ulconaisesta ia sisällisestä. Vlconaisesta sanan cautta/ joca sarnamieheldä julgistetan ia edespannan/ sillä saarnan ia sanan cautta P. Hengi on woimalinen/ opetta ia lohdutta/ ninquin Apostolitten tegos seiso: Että cosca Petrus wielä puhui ne sanat: langeisi P. Hengi caickein nijnen päälle jotca sanan cuulit. Sisällisestä hän opetta/ cosca hän nijnen sydämet ia mielen jotca sanan cuulewat / awapi ia ylöswalgaise/ että he sen ymmärtäwät ia uscowat. Ninquin meillä mös senpäälle/ on esimercki Apostolitten tegosa/ yhdestä waimosta ionga nimi oli Lydia/ että cosca hän cuuli P. Pawalin saarnawan. Nijn P. Hengi awaisi ia ylöswalgaisi hänen sydämens ia mielens/ että hän otti waarin mitä P. Pawalilda sanottin. Sentähden tule meidän Jumalan pyhä sana wisusti ia ahkerasti cuulla / ia rucoella caikesta sydämestä / että se lohduttaja P. Hengi/ meidän sokian sydämen ia mielem ylöswalgaisis/ että me sanan ia saarnan oikein ymmärdäisim ia käsitäisimme/ meidän uscom wahwistoxexi / elämän paranoxexi/ ia wijmein ijancaickisexi autuudexi.

Act. 10.

Act. 16.

II. Opime/ että meidän HErra Christus anda yhden oikean/ wahwan ia pysywäisen rauhan Jumalan tykönä/ eij waiwon hänen Opetuslapsillens/ mutta mös meille ia caikille Christityille ia uscolisille inhimisille / sillä

2. Monemur Christum dare veram ac solidam pacē.

Esa. 9. hän yxinäns on rauhan HErra/ Ninquin Esaias Pro-
pheta hänen cutzu. Joca meille on hänen pijnans/ cuole-
mans ia cunnialisen ylösnousemisens cautta rauhan saat-
tanut. Ja hän on se oikia rauhan tekiä ia wälimies/ Ju-
malan ia inhimisten wälillä/ joca meitä on sowittanut hä-
nen taiwalisen Isänsä cansa. Ja ninquin hän meille sen
rauhan on ansainut: Nijn hän mös on jättänyt ia anda-
nut meille sen rauhan / joca eij ole aijallinen ia catowai-
nen/ ninquin mailmalinen rauha on/ joca eij cauwan seiso/
mutta wähän hetken/ ia pian catopi. Mutta se on pysy-
wäinen ia seisowainen rauha / ia on hywän omatunnon
rauha/ nijn ettei me mahda peljätä syndi/ Perkelettä/ cuo-
Rom. 5. lemata ia Helwetti. Sillä meille on rauha Jumalan
cansa/ meidän HErran Jesuxen Christuxen cautta. Ja
tämä rauha käypi ylitze caicken inhimisten ymmärryxen.
Sentähden/ mös HErran Engelit / cohta cuin HErra
Christus oli syndynyt Bethlehemisä / julgistit ia ilmoitit
Luc. 2. sen rauhan sanoden: Cunnia olcon Jumalan corkeu-
desa/ maasa rauha/ ia inhimisillä hywä tahto. Ja
meidän HErra Christus jälken hänen ylösnousemisens
cuolluista / annoi sen hänen Opetuslapsillens/ sanoden:
Luc. 24. Rauha olcon teille. Tämän rauhan on Röwäri/
Mar. 16. joca oikealla puolella HErra Christusta/ ristin päälle ri-
Ioh. 20. pui tundenut/ cosca hän cuuli nämä lohdulliset ia suloiset
Luc. 23. sanat / meidän HErran Christuxen suusta: Tänäpäi-
wänä pitä sinun oleman minun cansani Paradi-
Act. 6. sis. Nijn mös P. Stephanus/ cosca hän näki taiwan
awoi ia HErran Christuxen istuwan Isäns oikealla kä-
dellä. Tämän rauhan owat caicki P. Martyrit / iot-
ca HErran Christuxen ja hänen Ewangeliumins täh-

den

den/owat Hengens andanet/ heidän sydämesäns tundeneet/ia sentähden iloisesta ia rohkiasta cuoleman käynet. Ja wielä nyt caicki Jumaliset ia wanhurscat inhimiset/ sen rauhan sydämesäns tundewat/ sekä terwenä ollesans/ että tästä mailmasta lächteisäns. Tämän cansa pitä mös meidän lohduttaman meitäm / caicki wiholisia wastan.

III. Että HErra Christus/cutzu Perkelen tämän Mailman päämiehexi/ opeme sijtä / cuinga wäkewä ia woimallinen Hengi hän on. Ja P. Pawali sentäden cutzu hänen tämen mailman Jumalaxi/ Hen cutzu hänen ruchtinaxi ia tämän mailman Herraxi. Ja Epheserin tygö sano hän: Eij meille ole sota liha ia werta wastan / mutta päruchtinaita ia waldautta wastan/ nimittäin/ Tämän mailman HErrosa wastan / jotca tämän mailman pimeydesä hallitzewat / nijsnein Pahain hengein cansa taiwas alla. Nijn mös meidän HErra Christus P. Lucan tykönä/ cutzu hänen wäkewexi Harniscoitetuxi / joca hänen omans wariele / Mutta cuitengin ehkä cuinga wäkewä on hän / nijn eij hän enämbi taida tehdä/ cuin Jumala hänen sallipi. Ninquin P. Jobin Historia kyllä todista/ ettei hän taida enämbi hänen Wahingota tehdä / cuin Jumala hänen sallipi. Nijn me mös luema P. Mattheuxen tykönä: Ettei hän tohtinut mennä sica lauman sisälle / ennen cuin HErra Christus hänen luwan annoi. Sentähden tule meidän rucoilla Jumalata / että hän wariele meitä sen pahan Hengen pällecarcamisesta/ia hänen tulisesta nuolistans/ettei hän meille wahingota tekisi. Pitä mös meidän wälttämän ia carttaman syndi / nin-

3. *Discimus Sathanam esse potentem Spiritum.*

Eph. 2.

Luc. 11.

Job. 1.

Matth. 8.

quin yhtä sielun myrckyä / Senpälle ettei hän jaisi tätä meidän cansam.

4. *Discimus Christum prævidere futura.* IV. Opeme / että meidän HErra Christus näke ia tietä caicki / io ennen cuin ne tapattuwat: Ninquin hän täsä tiesi sano Opetuslapsillens / mitä hänen piti tapattuman. Nijn hän wielä nyt palio enämän / Sitte cuin hän ylöscorghotettin Isäns oikialla kädelle / caicki tietä ia näke mitä käsnä on ia mitä edespäin tapattuman pitä / hän tietä ia ymmärtä / ia tutkistele caickein inhimisten sydämet ia aigatoxet / hywät ia pahat / ia eij ole mitäkän hänen edesäns salattu. Ja on meille tämä ensistä suurexi lohdutuxexi / ettei meille täsä taida mitäkän tapattu / ilman Jumalan tahdota ia tiedota / ia sentähden / taidamme turwata hänen tygöns caickesa tuscasa ia hädäsä. Sitälikin on se opixi ia manauxexi että me nijn elämme täsä mailmas / etten me Jumalan mieltä rico / joca caicki näke ia tietä. Sillä jos me nyt inhimisi Cartame / nijn eten me heidän nähdens miteken paha eli Häpiätä tege / palio enämän pitä meidän cartaman Jumalata / joca caicki salaiset ia julgiset näke / ia rangaise caickia nijtä / jotca syndiä tekewät / sekä ajalisella että ijancaickisella rangaistoxella / ia eij waiwon nijtä jotca syndiä teke curita / mutta mös heidän lapsens / ia lasten lapset colmanden ia neliänden polwen.

Epi.

Epistolan Kirioitta P. Lucas Apostolein tegos 2. Lugus.

JA cuin se wideskymmenes päiwä täytettin/ olit he caicki yximielisestä ynnä samasa paicasa: Ja äkistä tapatui taiwahasta yxi Hwmaus/ ninquin sangen jalo Twlispä olisi tullut/ ia täytti caicken Huonen/ cussa he olit istumasa. Ja heille nägyit wijlestellyt kielet/ ninquin tuliset/ ia ne istuit itzecungin heidän päällens. Ja he täytettin caicki pyhällä Hengellä/ ia rupeisit puhuman muilla kielille/ senjälken quin Hengi annoi heidän vlospuhua.

Nijn oli Jerusalemisa jwttat asuwaiset/ Jumalata pelkäwäiset miehet/ caickinaisesta Cansasta/ cuin taiwan alla on. Cosca nyt tämä äni tapatui/ Cocon tuli cansan palious ia hämmästyit: Sillä että itzecukin cwli/ nijnen puhuwan heidän Kielillens. Ja nijn he caicki tyhmästyit ia ihmettelit keske-

nens ſanoden: Catzos eikö nämä caicki jotca
puhuwat ole Galilealaiſet? Ja cuinga ſis me
itzecuki cwlemma heidän puhuwan meidän
kielillem/ ioſſa me ſyndynet olema? Parthit
ia Medit/ ia Elamitit/ ia ne aſuwaiſet Me-
ſopotamias/ ia Judeaſa ia Cappadocias/
Pontos ia Aſias: Phrygias ia Pamphili-
as/ Egyptis/ ia Libian Maan rajoilla/ liki
Kyreni ia ne mwcalaiſet Romiſta/ Jwttat ia
ne wdet jwttat Crecit ia Arabit. Me cw-
lemma heidän puhuwan meidän kielellä/ Ju-
malan ſwria tecoja. Nijn tyhmeſtyit caic-
ki ia ihmettelit keſkenens ſanoden/ mitäs lw-
let tämän olewan? Maan ne mwt/ nauroit
heitä/ ia ſanoit: He owa täynä makiata
wijna.

Exordium à promiſſione Chriſti.

Lucas Ewangeliſta/ Cahdeſa pai-
caſa on kirioittanut meidän HErran Chri-
ſtuxen lupauxiſta/ ſijtä lohduttajaſta P.
Hengeſtä/ jonga hän on luwanut lähettä
hänen Opetuslapſillens. Enſiſtä hänen E-
wangeliumiſans cuſa hän ſano: Catzo minä tahdon
lähettä teidän ylitzen minun iſäni lupauxen/ Mut-
ta teidän pitä oleman Jeruſalemiſa ſihen asti/
cuin te puetetan woimalla ylhäältä. Sitälikin Apoſto-

Luc. 24.

lein

leim teghosa/cusa näin seiso: Ja cosca hän heitä oli Act. 1.
coonut käski hän/ettei heidän pitänyt lähtemän
Jerusalemista/ mutta otottaman Isän lupausta/
songa te oletta (mahen) cwllet minulta. Sillä
Johannes casti wedellä / Mutta teidän pitä ca-
stettaman P. Hengellä/ eij monda päiwä tä-
män jälken. Mutta teidän pitä saman sen P.
Hengen awun/ joca teidän päällem pitä tule-
man.

Cuinga nyt nämä HErran Christuxen lupauxet owat tullet täytetyxi/ anda P. Lucas täsä Historiasa tietäwäxi ia todista / että HErra Christus hänen lupauxens jälken / on lähettänyt pyhän Hengen/hänen Apostolittens päälle/ Heluntai päiwän päälle / silloin Cosca he olit yximelisestä coosa rucouxisa ia auxihwtamisesa. Ja kirioitta P. Lucas tämän Historian / sangen wisusti ia ahkerasti caickein asian haarain Cansa / ia osotta cuinga ia millä muoto se P. Hengi on tullut: Nimittäin / swren humauxen cansa/ninquin swri twlispä olisi tullut/joca on käynyt sen P. Hengen edellä ia wijleskeltyn kielten muodolla/ ia on istunut itze cungin päälle / Nijn että caicki tulit täytetyxi P. Hengellä ia rupeisit puhuman mwcalaisilla kielillä/ Jumalan swria ihmelisiä tecoja sen jälken / cuin Hengi annoi heidän vlospuhua / ia sen cansa tietä anda / ettei se P. Hengi ole ollut ioutilas heissä: Mutta opetti samalla hetkellä Puhuman wsilla kielillä: Joita eij he ikänäns ennen cwlet ollet eikä taitanut. Kirioitta myös Euangelista edespäin tästä cansasta/ioca tähän coconi twli/ ia näistä wastahacoisista ajatoxista ia puheista / cuin heillä on ollut sijtä / cuin he olit cwlet ia näh-

net / Ja sano / että monicahdat ihmettelit sitä ia hämmästyit sen ylitzen: Muutamat taas Jumalattomat nauroit ia pilcaisit sitä sanoden: Nämä owat täynens makiata wijna. Ja että tämä Historia on sangen lodulinen ia swresti tarpellinen / Sentähden myös tämä usein saarnatan Ewangeliumin sijasa / ia tule itzecungin Christillisen inhimisen / wisusti ia ahkerasti ewlla tätä Historiata.

Ja ychtensopi tämä Historia sen cahdexannen wscon Cappalen cansa cusa me sanomme ia tunnustamme: Minä uscon P. Hengen päälle. Sentähden että täsä puhutan ia saarnatan / sijttä P. Hengestä / ia hänen waicotuxistans.

Tämä Historia jaetan Cahten Cappalen.

Propositio bimembris. I. On sen P. Hengen näkywäisestä tulemisesta Apostolitten päälle.

II. On niistä wastahacoisista aiatoxista ia Puheista / cuin sitä on seuranut.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens Sex membra.

NIin Palio cuin tämän ensimäisen Cappalen tule / edestuotta P. Lucas sen Ewden asian Haaran Cansa.

I. Circumstantia temporis. I. On sijttä aiasta cosca se on tapattunut.

Cosca wijdeskymmenes Päiwä täytettin.

Græcan Textis seiso se sana πεντηκοστῆς / joca on nijn palio cuin wydeskymmenes / se on / wijdeskymmenes päiwä päsiäis päiwästä. Sillä nijn monda päiwä oli

wanhan Testamentin Pääsiäis Juhlasta/ Heluntai päiwään eli wijcko Juhlan/ jonga jwttat pidit Jumalan keskyn jälken joca wuosi. Sentähden että Jumala sen päiwän päälle oli andanut heille lain Sinain wuoren päälle: Mutta meidän kielille tämä päiwä Cutzutan Heluntai päiwäxi. Mistä se nimi wanhasta on otettu/ Helusta eli mwsta on tietämatöin. Tämä saman wanhan Testamentin Heluntai päiwän päälle/ on se P. Hengi tullut Apostolitten päälle. Ja on sijhen Caxi erinomaista syytä/ mingätähden Herra Christus sen päiwän päälle/ on lähettänyt sen P. Hengen.

Exod. 23. & 24.
Lev. 23.
Num. 28.
Deut. 16.

1. Sentähden että silloin oli swri wäki cocontullut joca haaralda/ Heluntai eli wijcko juhla Pitämän/ HErran käskyn jälken/ ia että tämä sanoma P. Hengen lähettyxestä/ lawialta tuli hajotetuxi ia julgistetuxi/ tahdoi Jumala sen päiwän päälle/ lähättä hänen P. Hengens. Sillä ninquin Jumala tahto/ että caicki pitä tuleman autuaxi/ niin hän mös tahto että caickille pidäis tiettäwä oleman/ hänen hywättyönsä ia sijtä osalisexi tuleman.

2. Sentähden/ että Jumala sen päiwän päälle/ oli wanhasa Testamentisä andanut lain/ Sinain wuoren päälle sitte cuin hän oli johdattanut Israelin cansan wlgos Egyptin orjudesta/ wäkewän kedhen cansa Punaisen Meren läpitze. Ninquin Esaias oli sijttä ennustanut sanoden: Sionista pitä lain vlgoskäymän ia Herran sanan Jerusalemista. Esa. 2.

II. On nijstä Personista/ joinen päälle se P. Hengi on tullut.

II. Circumstantia continens Personas una

Olit he caicki yximielisestä Coosa.

nimiter congregatas. Tuota ne owat ollet / anda P. Lucas Apostolitten
tegosa tietä / Nimittein / HErran Christuxen / Apostolit
Act. 1. Petrus ia Jacobus / Johannes ia Andræas Philippus
ia Thomas / Bartholomæus ia Matthias / Jacobus Alphei ia Simon Zelotes / ia Judas Jacobin weli / Maria HErran Christuxen äiti / Joses ia monicahdat mwt heidän cansas / näiden päälle se pyhä Hengi tuli / jotca täsä coosa olit / ia eij muinen / waicka silloin monda tuhatta inhimistä Jerusalemisa olit / eij cuitengan muinen päälle tullu se P. Hengi. Ninquin yxi sadhe wsein lange
Amos. 4. yhden paickan päälle / ia eij mualle. Nijn mös P. Hengi eij tullut caickein / mutta waiwon nijnen päällä. Ja että Ewangelista sano / **Että caicki olit yximielisestä coosa:** Osotta hän sen cansa / ettei he ollut eripuraiset ia rijtaiset keskenens / Tuca heistä swrin piti oleman. Ja P. Lu-
Act. 4. cas sano : **Että heille nyt oli yxi sydän ia yxi sielu.** Ja silloin cosca he olit näin yximieliset / tuli se lohduttaja Pyhä Hengi heidän päällens.

III. *Modus adventus S. Sancti exprimitur.*

Cuinga ia millä muoto se P. Hengi on tullut.

Ja äkistä tapatui taiwahasta yxi humaus / ninquin sangen swri twlispä olisi tullut / ia täytti caicken huonen josa he olit istumas.

Näisä sanoisa meille on wijsi Cappaletta.

1. Factus est sonus. 1. Tuli yxi Humaus eli äni / Ninquin Jumala wanhasa Testamentisä oli andanut lain swren huminan ia cowan Basunan änen cansa / Ninquin 2. Mosexen
Exod. 19. kirias seiso: Että coco Sinain wuori suitzi ia wapisi: Nijn mös P. Hengi wdesa Testamentisä tuli huminan cansa / mutta eij nijn cowan ia hirmuisen / cuin silloin

oli cosca laki annettin / Mutta suloisen änen ia humi-
nan cansa. Ja sen cansa tahdoi P. Hengi osotta / että sen
sanan ia saarnan änen cautta hän hänen wircans pitä
tekemän.

2. Että se humaus tapatui äkistä/ ennen cuin A- 2.
postolit tiesit. Ja waicka he odotit P. Hengen tulemista/ Repentè.
HErran Christuxen lupauxen jälkin eij he cuitengan sitä
tainet aiatella/eikä tietä/että hän tällä tawalla ia ajalla
piti tuleman/mutta sen he taisit ymmärtä/ettei se humaus
ilman syytä ollut/ Waan että jotakin swrta ia erinomai-
sta nyt piti tapahtuman.

3. Että se humaus tuli Taiwasta/ custa caicki 3.
hywät lahiat tulewat waikiudē Isäldä. Sen cansa De cælo
todistetan/ettei se humaus ollu jocu luonolisen twlen ää- Jacob. 1.
ni. Sillä ninquin Aristoteles ja muut luonoliset Mesta-
rit kirioittawat/että yxi luonolinen twli/tule siitä sumu-
sta ioca maasta ylös nouse/ia cosca hän tule ylös / sihen
paickan cusa caickein kylmin on/nijn se kylmys aja sen ta-
caperin/josta humauxet/ ia twlen puuscauxet ylösnouse-
wat/mutta se machta olla cuinga se taita/mitä he siitä kir-
ioittawat. Se kyllä on tiettäwä ettei tämä ollu luono-
linen / mutta yxi erinomainen/ ioca käwi sen P. Hengen
edellä. Irenæus yxi wanha Kircon opettaia/ teke sen sa-
nan pädlle taiwasta/tämän caltaisen vlgostomitoxen cusa
hän sano: Quia diabolus ex cœlo detrusus est ideo
quoq; S. Sanctus desuper mittitur, ut ibi habea-
mus Paracletum, ubi habuimus accusatorem. Se
on/ Että se saastainen Hengi Perkele / taiwasta
on alas syösty. Sentähden mös P. Hengi
ylhäldä taiwasta lähetettin/että meillä siellä olisi

lohduttaja / cusa meidän päälle candasam ennen oli.

4. Tanquam Spiritus vehementis. 1. Reg. 19. 4. Että se Humaus oli ninquin sangen suuri Twolispä olisi tullut / eij se ollut ninquin Pitkäisen eli cowan Basunan äani / cuin Sinain wuorella cwlui / Mutta ninquin yhden suren twlen äani. Sencaltainen Historia on 1. Cuningan Kiriasa/ että cosca Jumala tahdoi hänens osotta Elialle Prophetalle/nijn hänen edelläns käwi yxi wäkewä twlispä/joca wuoret ia calliot särki. Mutta eij HErra ollut sijnä twlesa/Tulen iälken tuli Maansjäristöxet/ Maansäristöxen iälken tuli yxi walkia eli tuli/ mutta eij HErra ollut walkiasa/ia walkian jälken tuli yxi hiljainen twli/cosca Elias sen cwli/ nijn hän peitti hänen caswons hamellans / ia asitui wlgosluolasta owen eten/ia yxi äani tuli hänen tygöns sanoden: Elia mitä sinä täällä teget? Nijn tämä humaus joca äkistä tapatui/ ninquin sangen suri Twlispä olisi tullut / käwi sen P. Hengen edellä/ia oli ninquin yxi edellä Juoxia / ia sanan saattaia/joca osotti että P. Hengi oli läsnä. Ninquin mailmaliset Herrat/Keisarit ia Cuningat/cosca he waeldawat/ nijn heidän edelläns käiwdt Trometit / Cupari trumbut/ia muut sencaltaiset/ jotca osottawat että surij HErra on läsnä tulosa: Nijn mös tämä humaus / ninquin yxi suri twlispä/osotti että se P Hengi oli läsnä.

5. Replevit totam domum. 5. **Että se täytti caicken huonen iossa he olit istumas.** Tämä mös on yxi todistos ia wissi merki /ettei se twli ollut iocu luonolinen twli. Sillä jos se olisi ollut luonolinen/nijn se olisi puhaldanut ioca paicasa ymbäri Jerusalemin caupungita ia mualla / mutta tämä waiwon täytti sen yhden huonen cusa he olit istumas.

Nijn mös luonoliset tuulet/eij täytä huoneita/mutta puhaltawat läpitze ackunoista ia raoista/ mutta tämä twli eij nijn tehnyt/mutta täytti coco huonen cusa he olit istumas. Mikä huone tämä on ollut/eij P. Lucas täsä sitä nimitä/mutta ensimäises lugus hän sano: Että sijttä cuin HErra oli ylösastunut taiwasen palaisit Opetuslapset Jerusalemin / ia astuit ylös yhten Salin. Nicephorus/ yxi wanhoista Kircon opettaista Kirioitta/että se huone on ollut Johannes Ewangelistä Zebedeuxen Pojan/josa mös Johannes oli pitänyt Marian HErran Christuxen äitin/ia händä synä holhonut ia ruockinut/nijn cauwan cuin hän eli/se mahta olla cuinga se taita/sijnä on kyllä / että me tiedämme se huone on ollut Jerusalemisa.

Että se P. Hengi on tullut swren twlispään cansa/ sen cansa hän mös tahto osotta hänen wircans. Sillä ninquin twli lijcutta puun ladwoja/ruocoja ia muita cappaleita/ia taitta sinne cuhunga hän puhalta: Nijn mös P. Hengi lijcutta ia taitta inhimisten sydämet/ caicken hywyten. Ja ninquin twlen löhkä palawalla ajalla/cosca inhiminen on hiesä taicka heldesä/rascasta työstä wirgotta ihmisen: Nijn mös lohduttaia P. Hengi inhimisen synnin helden / ia murhen alla lohdutta ia wirgotta. Ninquin seuracunnasa tämän päiwän päälle weisatan. Dulcis hospes animæ dulce refrigerium, se on: Yxi makia sielun wieras/ia makia wirgotus. Puhdista mös inhimisten sydämet ia poiscarcotta sijtä caicki pimeydet ia saastaisudet.

IV. Millä muodolla se P. Hengi on tullut. IV. *Sub qua specie seu forma S.*

Ja

Sanctus manifestavit se.

Ja heille nägyit wisleskellyt kielet ninquin tulisit.

Näissä sanoisa meille colminaiset edespannan.

1. In specie linguarum. 1. Että se P. Hengi on tullut kielten muodolla/eij hän osottanut hänens Cuningaitten Crunun/Mieckoin/Spiran eli Rijkin omenan muodolla/iotca cutzutan Regalia/ia cannetan heidän edelläns/mutta kielten muodola/osotta sen cansa ettei hän täsä cuningalisten ia mailmalisten asattē cansa/mutta kielten ia saarnamiesten suun cautta/tachto hallita/ia hänen wircans tehdä.

2. Quod linguæ fuerint dispertitæ. Gen. 11. 2. **Että kielet owat ollet wisleskellyt.** Sen cansa tietä annetan/että Ewangeliumi pitä saarnattaman eij yhdellä kielellä/mutta monella kielillä ymbäri caiken mailman. Cosca Noen jälken tulewaiset/ylös rakensit Babylonian tornia/joca piti haman taiwasen ulottuman/nijn Jumala secoitti heidän kieläns/ettei he toinen toistans ymmärtänet. Mutta nyt Jumala monella kielellä tahdoi anda saarnata sen P. Euangeliumin.

3. Quod linguæ fuerint igneæ. 3. Että ne kielet olit ninquin Tuliset. Sen cansa/sen P. Hengen waicotuxet annetan tiettäwäxi. Sillä ninquin tuli paista ia lämmittä: Nijn mös se P. Hengi paista inhimisen pimiäs sydämesä/sen ylöswalgaise ia lämmittä/nijn että se kylmä sydän tule lämbymäxi/racastaman Jumalata ia hänen lähimäistänsä. Ja ninquin tuli polta: Nijn mös P. Hengi tekee inhimisen sydämen ninquin palaman. Nijnquin nijnen cahden Opetuslasten cansa iotca menit Jerusalemista Emauxen capatui/ninquin he itze tunnustit sanodē: **Eikö meidän sydämet meisä palanut.**

Luc. 24.

V. On sen P. Hengen istumisesta Apostolitten päälle. V.
Sessio Spiritus S. super Apostolos.

Ja istui itze cungin päälle. Se on: Se P. Hengi joca tuli wijleskeltyin kielten muodolla / istui itze cungin heidän päällens / ia wahwisti heitä Apostolin wircan / iohonga HErra Christus oli so ennen heitä cutzunut. Beda, yxi wanha Kircon opettaia teke näinen sanoin päälle tämän wlgostoimituxen / ia sano: Quod sedisse dicitur regiæ est potestatis indicium, cum vel certè requies ejus indicatur in sanctis, Se on: Että hän sanotan istunexi / merkitze se cuningalista walta ia woima / taicka hänen lewättämisens pyhisä ihmisisä / sen cansa tietä annetan.

VI. On sen P. Hengen waicotuxesta. VI.
Fructus hujus visibilis missionis S. Sancti.

Ja he caicki täytettin P. Hengellä / ia rupeisit puhuman muilla kielillä / sen jälken cuin Hengi annoi heidän wlgospuhua.

Täsä P. Lucas colminaiset P. Hengen waicutoxet ylösluke.

1. Että he caicki täytettin P. Hengellä / ioca heitä teki heidän asumastaxens / ia täytti heitä hänen lahioillans. Cyprianus sano: Non solum Apostolis collata est hæc gratia, sed multitudini credentium idem Spiritus superfusus. Se on: Eij ole tämä lahia annettu ainoasta Apostoleilla / mutta coco wscolisten joucon päälle on se sama Hengi wlgos wuodatettu.

2. Että he rupeisit puhuman muucalaisilla kielillä / Se P. Hengi jolla Apostolit täytettin / cochta samalla hetkellä / opetti heitä puhuman muucalaisilla ia oudoillo

kielillä/jotca he eij ikänens ollet / ewlet eikä oppenet / nijn
että he puhuit jocaitzen cansa heidän kielillans. Græxein
cansa he puhuit Græcan kielellä/parthein cansa he puhuit
Parthein kielillä/ia Elamiterein cansa Elamiterein kie-
lillä/ia nijn itzecungin cansa heidän kielillans. Sencaltainē
Mestari se P. Hengi on/että hän taita silmän räpäyxen
aicana / opetta caicki kielet/ cusa nyt yhdesä mwcalaisesa
kielesä on palio työtä oppia ia aica tarwitan.

3. Että he puhuit sen jälken cuin Hengi annoi hei-
dän puhua. Græcan Textis seiso sana ἀποφθέγγεσθαι ioca
merkitze/ychtä corkiata ia wijsasta puhetta. Ja sen cansa
P. Lucas osotta / ettei he ole lapsen puheita pitänet/ taic-
ka turhista asioista/mutta swrista ia corkeista asioista / sen
jälken quin P. Hengi annoi heidän ulospuhua. Sillä eij
he puhunet oman tahdons iälken / eikä ihmisten tawalla
houranet sinne tenne/mutta P. Hengen cautta/ iolla he o-
lit täytetyt.

Opetuxet Ensimäisestä Cap-palesta.

Loci communes primæ partis.

1. *Discimus Deum servare promißa. Joel. 2.*

I. OPeme/tästä että Jumala on totinen
hänen lupauxisans/ia pitä sen mitä hän on lu-
wanut. Ninquin meille täsä textisä on wahwa
todistos senpäälle/Sillä Jumala oli luwanut Joel Pro-
phetan cautta/ lähettä sen P. Hengen sanoden: Minä
tahdon wlgoswuodatta minun Hengeni/ caic-
ken lihan ylitze/ia teidän poican ia tyttären pitä
Propheteraman/ia teidän wanhiman pitä wnia
näkemän/ia teidän nuorucaiset pitä nagöiä näke-

män/minä tahdon sijhen aican wuodotta minun Hengeni ylitze palwelian ia palcapijcain. Ja tämä lupaus on tullut täytetyxi Heluntai päiwän päälle/ ninquin P. Petari todista Apostolein tegosa. Nijn mös P. Johannes Castaja on ennustanut sijtä/ P. Matthæuxen tykönä sanoden: Minun jälken tulepi yxi toinen/ joca on minua wäkewembi/ jonga kengiä minä en ole mahdolinen candaman/ hänen pitä teitä castaman P. Hengellä ia tulella. Samalmuoto meidän HErra Christus on luwanut lähettä hänen Opetuslapsillens sen P. Hengen/ ia annoi heille käskyn että heidän piti oleman Jerusalemisa/ sijhen asti cuin he puetettin awulla ylhältä. Ja Apostolein tegosa seiso: Että hän kielsi heidän lähtemäst ulgos Jerusalemista/ mutta odottaman Isän lupausta/ sillä heidän piti saaman sen P. Hengen awun/ joca heidän päällens piti tuleman. Nämä lupauxet caicki owat tullet täytetyxi/ cosca se lohduttaja P. Hengi tuli Heluntai päiwänä HErran Christuxen Apostolitten päälle näkywäisellä muodolla. Ja ninquin Jumala tämän lupauxen sen P. Hengen lähetöxestä on pitänyt/ nijn hän mös wielä nyt pitä caicki/ mitä hän on meille/ hänen pyhäsä sanasansa luwanut. Ninquin Psalmisa seiso: HErran sana on tosi/ ia mitä hän lwpa sen hän totisesta pitä. Sentähden eij pidä meidän mitäkän epäilemän Jumalan sanasta ia hänen lupauxestans: Mutta uscoman/ että mitä hän meille on luwanut/ sen tahto hän meille anda. Sentähden on meidän HErra Christus meitä opettanut rucoileman sanoden: Lähestulcon sinun waldacundas. Se on: O Isä meidän joca olet taiwaisa/ anna meille sinun

Act. 2.
Matth. 3.
Luc. 24.
Act. 1.
Psal. 33.

P. Henges / että me sinun sanas hänen cauttas wscoisimme.

2. II. Että se lohduttaia P. Hengi silloin tuli Apostolitten päälle / coska he olit yximielisestä coosa / sijtä
Monemur S. Sanctum iis dari qui unanimes & concordes sunt. me opima/että se P. Hengi annetan nijlle iotca owat yximieliset/ystäwäliset/sowinosa ia suosiosa toinen toisensa cansa. Sentähden Dawid sano hänen Psalmisansa: Catzo cuinga hywä ia suloinen se on / että welsexet
Psal. 133. asuwat yximielisestä ydesä. Ja P. Pawali mana E-
Gal. 4. pheserin tygö sanoden: Kärsikätte toinen toistane rackaudesa / ahkeroitca itzen pitämän Hengen ychteyttä/rauhan siteen cautta. Nijn mös meidän
Joh. 17. HErra Christus itze P. Johannexen tykönä sano: Pyhä Isä kätke heitä sinun nimes cautta / iotca sinä minun olet andanut/että he olisit yxi ninquin mekin. Ja cohta jäliest sano hän: Mutta en minä rucolle ainoast heidän edestäns / mutta mös nijnen edestä/iotca heidän sanans cautta wscowat minun päälleni / senpäälle että he caicki pitä ychtä oleman/ninquin sinä Isä minusa olet / ia minä sinusa/että hekin pitä mös meisä yhtä oleman. Ja ninquin P. Hengi annetan nijlle jotca suosiossa ia sowinnosa eläwät: Nijn taas sitä wastan eij se P. Hengi anneta nijlle eikä tahdo olla nijnen tykönä / jotca owat eripuraiset/ mutta pakene poies nijnen tykö/ ia se saastainen Hengi Perkele tule heidän tygönsä / ioca caickein rijdan ia eripuraisuden inhimisten wälille matcan saatta. Sentähden pitä caicki Christityt inhimiset/ wälttämän ia cartaman rijta ia eripuraisutta/ senpäälle/ että se lohduttaja P. Hengi tulisi heidän tygöns/ia he toinen toisians kä-

sinens eij ylösnteiteisi. Ninquin P. Pawali sano Galat. tygö: Palwelcat toinen toistan rackauden cautta / sillä että caicki laki yhdesä sanasa täytetän: Racasta sinun lahmäistäs ninquin itze sinuas. Mutta jos te käskenē toinen toistā puretta/nijn catzocat ettei te toinen toiseldā ylös syödä. Augustin' sano: Si vultis vivere de S. sancto, tenete charitatē, amate veritatem, desiderate unitatē, ut perveniatis ad æternitatem. Se on: Jos te tahdotta elä P. Hengestä/nijn pitäkät rackaus / racastacat totuutta/seisocat yximielisyden jälken/että te tulisitte ijancaickisiwteen. Gal. 5.

III. Opeme täsä sen P. Hengen wirgasta / mikä hänen wircans on / Nimitten/että hän wirgotta ia lohdutta ihmisen. Sillä ninquin cwlen löhkä wirgotta ihmisen swresa heltesä ia Palawudesa: Nijn myös se lohduttaia P. Hengi wirgotta ihmisen / joca on synnin / cuoleman / ia Jumalan wihan alla: Ninquin Jumalan seuracunda tämän päiwän päälle weisa: Dulcis Hospes animæ, dulce refrigerium, in labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium, Se on: Se P. Hengi on yxi suloinen ia makia sielun wieras ia wirgotus/työsä hän on lepo / heltesä ia palawudesa wilwotus. Esimercki sen päälle on meille monda/sekä wanhasa että wdesa Testamentisä/Cuinga se lohduttaja P. Hengi on lohduttanut ia wirgottanut monda ihmistä synnin cuorman ia Jumalan wihan alla. Cosca Adam ia Ewa olit langenet syndin / ia heidän edesäns eij mwta edesseisonut / cuin cuolema ijancaickinen cadotus / Nijn se P. Hengi lohdutti ia wirgotti heitä.

3. Discimus S. Sancti officium esse consolari homines.

Nijn mös Dawid Cuningas / cosca hän langeisi cahteen rascan ia cuolewaisin syndin / saij lohdutoxen ia wirgotuxen P. Hengeltä. Samalmuoto Manasses Cuningas / Publicanuxet ia syndiset / Maria Magdalena / P. Petari Apostoli / Roffwäri ristin päälle / ia mwt sencaltaiset. Ja ninquin P. Hengi lohdutta ihmiset / nijn hän mös wdista heitä / anda heille wden mielen ia sydämen / nijn että he alcawat yhden wden elämän / ia tulewat wdexi ihmisexi: Ninquin Samuel Propheta sanoi /
1. Sam. 10. Saul Cuningan tygö: HErran Hengi pitä tuleman sinun ylitzes / että sinun pitä Prophetereman ynnä niinun Prophetain cansa / Silloin sinun pitä tuleman yhdexi toisexi miehexi. Sencaltainen woimallinen HErra on P. Hengi / että hän taita käätä / yhden Jumalattoman Ihmisen / ia tehdä hänen toisexi miehexi / että hän otta yhden wden ia toisen elämän eteens.

4. *Discimus Deum velle omnes homines venire ad Euangelij sui cognitionem.* IV. Että P. Hengi on tullut wisteskeltyin kielten muodolla / ia Apostolit owat ruwenet puhuman monilaisilla kälillä / opime sijtä / että Jumala tachto caicki ihmiset wetä oickian Ewangeliumin tundon / Eij waiwoin jwttan cansa / mutta mös pacanat / Sillä jos Apostolit / jotca meidän HErra Christus lähetti wlgos saarnaman / waiwoin yhdellä kielellä olisit saarnanet / Nijn eij mwt olisi sitä taitanet ymmertä / cwin jwttan cansa / jotca sen kielen ymmärsit / ia ne ainoast olisit tullet osalisexi Ewangeliumista / ia oikiasta wscosta / Sillä
Rom. 10. ninquin P. Pawali sano Romarein tygö: Cuinga heidän pitä wscoman hänen päällens / josta eij he mitakän ole Cwllet? Ja cuinga heidän pitä cwleman

leman ilman saarnata? Ja Cuinga heidän pitä
saarnamā sollei he lähetetä; Mutta että se lohduttaso
P. Hengi on andanut Apostolille sen lahjan / että he tai-
set puhua monella ia mwcalaisilla kielillä / sen cansa hän o-
sotti ia todisti / että se lohdullinen Ewangeliumin oppi/
piti eij yhdellä kielellä / eikä waiwoin jwtan cansalle/
mutta monella kielellä ia mös köyhille pacanoille/ jotca eij
ollet Israelin sugusta / saarnattaman. Ja sentähden Matth. 28.
meidän HErra Christus hänen ylösnousemisens jälken/
annoi heille käskyn / että heidän piti menemän wlgos/ ca-
icken mailman/ ia saarnaman Euangeliumi caickille luo-
duille. Ja että heidän piti saarnaman ymbäri caicken
mailman niin heidän mös piti taitaman ne kielet / jotca
cusakin maacunnasa puhutan / ia niillä kielillä saarna-
man heidän edesäns. Ninquin se mös tapatui / että cu-
hunga maacundan he tulit siinä he saarnaisit sillä kielellä/
cuin siinä puhuttin / sen P. Hengen awun tautta / jotca
heitä oli opettanut puhuman mwcalaisilla kielillä/ niin et-
tä me jotca olemma wlgostullet pacanoin sugusta/ ia a-
summe mailman äresä / olemma mös siitä suloisesta ia
lohdulisesta Ewangeliumin saarnasta/ Jumalan sulasta
armosta / osalisexi tullut / Jonga edestä meidän tule yli-
stä ia kijttä Jumalata Caickiwaldiasta / caickesta sydä-
mestä. Sillä ninquin David sano hänen Psalmisans: Psal. 145.
Eij hän ole niin tehnyt caickille cansoille / eikä ole
heille ilmoittanut hänen oikeuttans.

V. Opime / tästä swresta ia ihmelisestä työstä/ 5.
cuin P. Hengi on tässä tehnyt ia waicuttanut / että hän Spiritum
on yxi totinen Jumala. Sillä eij yxikän luondocappale S. esse ve-
olisi sitä taitanut matcan saatta / että Apostolit olisit rum Deum

yhdel-

yhdellä mwcalaisella kielellä yhden ajan rahdusa oppenet puhuman. Mutta P. Hengi monilla kielillä opetti heitä puhuman/ äkistä silmän räpäyxen aicana. Niin on mös se yxi wahwa todistos / että se P. Hengi on istunut itzecungin Apostolin päälle ychtähawa / jota eij yxikän luondocappale taida tehdä. Ja waicka monda todistosta/pyhäsä raamatusa / on sen päälle/että se P. Hengi on yxi totinen Jumala / yhdesä Jumalisesa olemisesa/ ynnä Isän ia Pojan cansa / cuitengin eij ole nämä todistoxet wähimät / cuin täsä textisä seiso/ nimittein että P. Hengi täytti caicken huonen / cusa Apostolit istuit / ia opetti heitä äkistä puhuman mwcalaisilla kielillä / joita he ikänäns ennen ollet ewlet / ia mös ychtähawa istui itzecungin päälle.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens duo membra.

ENsimäisesä osas te saitta cwlla P. Hengen tulemisesta / Apostolitten päälle/ ia hänen ihmelisestä työstäns. Nyt täsä toisesa Osas te saatte cwlla / niistä wastahacoisista aiatoxista ia puheista cuin cansalla / joca siinä läsä oli/ on ollut/ tästä P. Hengen corkiasta ia ihmellisestä tegosta. Ja kirioitta Euangelista / että täsä on ollut cahtalainen jouco ihmisistä/ hywät ia pahat. Ensimeisen joucon hän kirioita widesä Cappalessa.

I. Primum genus spectatorum erat ex Judæis.

I. On tästä cansasta cutca ne owat ollet.

Niin olit Jerosolymas siwttat asuwaiset Jumalata pelkawäiset miehet caickinaisesta

cansasta cuin taiwan alla on. Näissä sanoisa meillä neliä asiata Edespannan.

1. Että nämä owat ollet jwtat. Nämä jwttat owat ollet Jumalan erinomainen wlgoswalittu cansa / jonga Jumala oli wlgos johdattanut Egyptin orjudesta / wäkewän keden cansa / läpitze punaisen meren ia andanut heille Lain ia Prophetat. Tästä cansasta mös se wlgosluwattu Messias / meidän HErra Jesus Christus / on syndynyt tähän mailman. 1. Erant Iudæi.

2. Että nämä owat Jerusalemisa asuwaiset ollet / Joca oli pää caupungi judeasa / Cusa HErran Templi ia se oickia Jumalan palwelus oli. Toisella nimellä se Caupungi cutzutan Prophetan Esaian tykönä Ariel / mutta ensistä se cutzuttin Salem cosca HErran Pappi Melchisedech siinä hallitzi / joca sen mös ensist oli ylösrakendanut / ninquin Josephus ia Egesippus kirioittawat. 2. Habitantes in urbe Hierosolymitana. Es. 29.

3. Että he owat ollet / Jumalata pelkäwäiset miehet / jotca olit HErran Laissa / ia Prophetisa harjoitetut / ia owat Jumalisesta ia Cunnialisesta elänet / Jumalan ia ihmisten edesä. Græcan Textis seiso se sana εὐλαβεῖς joca on niin palio / cuin cunnialiset / tomieliset ia yxikertaiset / ioilla eij ychtäkän wilpiä ole / ia caicki parhain päin owat käändänet. 3. Viri religiosi.

4. Että nämä owat ollet.

Caickinaisesta Canssasta / cuin taiwan alla on. Se on. He owat ollet niistä Colmesta maan Paicoista / cuin on / Asiasta Europasta ia Affricasta / Cuhunga Jwttan Canssa oli hajotettu wihollisilda / cosca 4. Multitudo ad venientium ex omni natione.

he sangixi otettin / ia nyt Jerusalemin olit Juhlalle tullet / Jumalan palwellusta pitämän / sen jälken cuin Jumala Laissa oli käskenyt. Exod. 23

II. Occasio hujus concursus.

II. On sijtä tilasta / cuinga tämä cansa on cocon tullut.

Cosca nyt tämä äåni tapatui / Cocon tuli Cansan palious.

P. Lucas näillä sanoilla osotta sen tilan ia syyn / ia sanc: Että cosca äni ia sanoma wlgoskäwi sekä sen P. Hengen tulemisesta Apostolitten päälle / että se hywmaus joca äkistä tapatui / Nijn mös Apostolitten ihmillisestä puhesta mwcalaisille kielillä (ninquin ihmisten tapa on / että cosca jocu outo ia ihmellinen asia tapattu / nijn se sanoma pian ymbäri lända) Nijn cocon tuli palio cansa / Catzoman ia Cwlteleman sitä ihmettä cuin sijnä oli.

III. Effectus Insolitæ hujus rei.

III. On sijtä mitä tämä ihmelinen ia merkilinen tuhnustähti on täsä cansas matcan saattanut.

Ja Hämmestyit / Sillä että itzecukin cwli heidän Puhuwan heidän kielelänsä / ia nijn he caicki tyhmäistyit ia ihmettelit.

Cosca tämä cansa joca tähän cocon tuli / cwlit että Apostolit puhuit mwcalaisilla ia heidän kielillens / jota eij he ikänäns ennen ollet oppinet / eij he taitanet mwta tehdä cuin ihmetellä sen ylitzen. Ja sano Ewangelista ensistä / että he hämmestyit / Toisen kerran / että he tyhmäistyit / Colmannen kerran / että he ihmettelit. Ja sen cansa tietä anda / että tämä swri / ia corkia asia / ia tuhnustähti / on käynyt ylitze heidän jerkens ia ymmärröxens / eikä tietänet cuinga tämen piti tapattuman / että nämä /

yxikertaiset ia oppimattomat miehet / nijn äkistä piti tai-taman puhua monilla kielillä / ia sentähden / he hämmäs-styit / tyhmästyit / ia ihmettelit sworista sen ylitzen.

IV. On sijtä puhesta / cuin he sijtä keskenäns pidit.

IV. *Varia iudicia hominum de admirabili hoc opere. S. S.*

Sanoden keskenäns / eikö nämä caicki jotca puhuwat ole Galilealiset? Ja cuinga sijs me itzecukin cwlema heidän puhuwan meidän kielillem jossa me syndynet olema? Ja cohta perästä etc. Me cwleme heidän puhuwan meidän kielillem Jumalan sworia ia ihmellisiä tecoja / ia ihmettelit keskenäns sanoden: Mitäs lwlet tämän olewan? Cuin he tahdoisit sano: Cuinga tämä mahta olla / nämä miehet jotca täsä puhuwat / owat caicki Galilean maacunnasta / köyhät Calamiehet / jotca eij ikänäns ole kiria oppinet / eikä yhtäkän mwta kieldä / cuin heidän oman äitins kielen. Ja he nyt täsä puhuwat caickinaisilla kielillä / ia mös meidän kielellämme / iosa me olemme syndynet / eij turhista / pienistä asioista / mutta Jumalan swrista ia corkiasta asioista / nijn wijsasta ia oppinest / ettei me mwta taida tehdä cuin ihmetellä sen ylitzen / custa ikänäns tämä wijsaus heille on tullut nijn nopiasti / joca käypi ylitze meidän ymmärrörem / ia eij ole ikänäns ennen sencaltaista cwltu.

V. On nijnen maacundain nimistä / custa tämä causa on ollut.

V. *Enumeratio variorum populorum.*

Parthit / Medit ia Elamitit / ia ne asuwaiset Mesopotamias / ia Judeas / ia Cappa-

docias/ Pontos ia Asias/ Phrygias ia Pamphilias/ Egyptis ia Libian maan rajoilla/ lsiki Kyreni ia ne mwcalaiset Romista / Jwttat ia ne wdet jwttat / Cretit ia Arabit.

Täsä P. Lucas ylösluke monda maacunda / jotca eij caicki palio ylistetä Historiasa/ ia cuitengin on niisä Pahain seasa ollut monda Jumalista ihmistä jotca Jumalan swria ia ihmellisiä tecoja owat ihmetellet ia corkian pitänet / ia parhain päin käändänet / ia tämä on se ensimäinen iouco ollut.

II. Secundum genus spectatorum sunt mali qui derident & ebrietati ascribunt opus S. sancti.

II. On niisstä Jumalattomista inhimisistä cuin täsä owat ollet.

Mutta ne mwt nauroit Heitä ia sanoit: He owat täynä makiat wijna.

Tämä paha ia Jumalatoin joucko wärin duomitzit ia puhuit tästä suresta ia ihmellisestä asiasta / naurawat ia häwäisewät sitä. Nein Satanas oli täyttänyt heidän sydämens walhella/ että he P. Hengen työn ia tegon nauroit ia Pilcaisit / ia omistit sen wijnalle sanoden: Nämä owat juoxis ia caicken ijösen owat täytänet heitäns winalla. Ja mitä he owat ennen cwlet sitä he nyt houraw at sinne tänne / cuin juopunitten tapa on / että he caicken wissaudens juoxis wlgospanewat / Sentähden/ eij te mahda nijn swresti sitä ihmetellä / io te ennen olette suopuneita lalleia nähnet ia cwllet. Tämän caltaiset nämä Jumalattomat owat ollet / iotca eij ole häwenet ia peliänet Jumalata. Mutta Petari Apostoli heitä cohta tacaperin aia sanoden: Te Jwttan

miehet

michet ia caicki ne iotca asutte Jerusalemisa / se pitä oleman teille tiettäwä / ia ottacat minun sanain teidän corwijn. Sillä eij nämä ole suoxis ninquin te luletta / sillä että colmas hetki on äsken päiwäst / mutta se on io sanottu Prophetan Joelin cautta. Se pitä tapattuman wijmäisinä päewinä / sano Jumala: Minä tahdon wlgos wuodatta minun Hengestäni / caicken lihan ylitze / ia teidän Poian ia tyttären pitä Propheteraman. etc. Ioel. 2.

Opetuxet Toisesta Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OPime tästä / cuinga Jumala rangaitze caickia nijtä / iotca hänen P. sanans ylöncatzowat / nijn että he Jumalan oikean duomion jälken / tulewat Jumalan wihollisten käsijn / ia hajotetan ymbäri mailma sinne ia tänne / ninquin meille on täsä yxi merkilinen esimerkki / cuinga Jumala on rangaisnut Jwtan cansan / sentähden / että he ylöncatzoit hänen P. sanans / ia Prophetat / iotca heidän tygöns lähetetyt olit / sillä Jumala oli heitä wlgos walinut ia ottanut hänen omaxi cansaxens / andanut heille hänen P. sanans lain ia Prophetit. Mutta he sitä swrta hywä työtä / eij taitanet tuta / eikä sitä kijtoxen cansa wastan otta / Waan ylöncatzoit sen / ia sijtä oikiasta Jumalan palweluxesta poisluowuit / ia annoit heidäns Epäjumalden palweluxen / ia monda mwta syndiä teit / Jumalata ia hänen käskyiäns wastan. Sentähden Jumala heitä rangaisi / ia annoi heidän tulla / wihollisten käsijn / iotca heidän weit Babylonian fangiuten / ia sijttä hajotettin ymbä-

I. Discimus Deum contemptores verbi sui graviter punire.

rins wonen maacundain/ia sieldä siitä piti tuleman Jerosolyman Juhla päiwälle. Ja ninquin Jumala heitä on rangaisnut/nijn hän wielä nyt tahto caickia nijtä rangaista/iotca hänen sanans ylöncatzowat ia eläwät Jumalattomasta/ ia anda heidän tulla wiholisten käsijn/iotca heitä panewat fangiuten ia hirmulisesta heitä waiwawat. Sentähden/pitä itzecungin Jumalan sana racastaman sitä mielellans cwleman/ia sen jälken hänen elämäns käyttämän/ia cawattaman ettei he tulisi wihollisten käsijn ia muihin rangastoxin. Sillä sollei Jumala ole säästänyt nijtä luonolisia Oxia/ eij hän mös meitä säästä.

Rom. 11.

2. Monemur neminem debere suscipere provinciam docendi anteaquam eruditione & alijs domis necessarijs instructus fueris.

II. Ettei Apostolit ennen ruwenet saarnaman ia opettaman/ cuin he sait P. Hengen lahiat / iotca heitä opetti puhuman mwcalaisilla kielillä/ sijtä me opeme / ettei yxikän pidä andaman itzens / saarna wircan / ennen cuin hän saapi sen lahian ia opin/että hän taita sen hywin cödes seiso/ia Jumalan seuracunnasa hedelmän tehdä/ sillä joca mwita pitä opettaman/sen pitä itze ensistä hywin oppeman/mwtoin eij hän yhtäkän hedelmätä taida tehdä/ ninquin Schoulusa lucetan ;

Quod qui parum novit, parum docere potest.

Se on : Sitä cuin jocu wähä tietä / sitä hän mös wähä taita muille opetta. Nijnquin me wsein nägemme ia cwleme/cuinga heicot monicahdat saarnamhet owat/sentähden/että he owat wähän itze oppinet/laiscasti Schoulusa käynät/eli warhain ia ennen aicans sijtä luopunut. Tästä ne iotca Scholuisa opisa käywät/pitä ottamã manauxē/ettei he juoxe ia pydä saarna wircã/ylön warhain/ia ennen cuin he owat hywin oppenet/ia owat sowcliat sij-

hen.

hen. Ninquin moni teke/että he swttuwat Schoulū/ia lu-
lewat kyllä taitawans. Mutta sijtte cuin he tulewat io-
hungun wircan/nijn he sen löytäwät cuinga oppenet he o-
wat / ia ymmärtäwät että heiltä wielä palio pwttu/ia
soisit että he olisit enemän oppenet/ia paramin kirians lu-
kenet/ia swreman hetken Schoulusa ollet/mutta se tuli sijt-
tä Hiliaisexi/ia aica ia tila on edes joutunut.

36 *Variam linguarum cognitionē esse donum Dei. Gen. 11.*

III. Opeme tästä/että moninaiset kielet owat Ju-
malan swri lahia/ia owat tarpeliset/sekä Jumalan seura-
cunnasa/että yhteisesä elämäsä täsä mailmasa. Ja nin-
quin se oli synnin rangaistos / että kielet tulit secoitetuxi/
nijn ettei yxi ymmärtänyt toisen puhetta / silloin cosca
Noen idälken tulewaiset/rupeisit ylösrakendaman Baby-
lonian tornia/joca piti vlottuman taiwasen / sillä ennen
oli ymbäri caicken mailman yxi kieli. Nijn se taas on Ju-
malan swri lahia/että Jumala on andanut moninaisten
kielten ymmärryxen/eij waiwoin sentähden/että inhimiset
taitawat toinen toisens cansa puhua/ia toinen toisens kie-
len ymmärtä / Mutta mös ia enimmästä P. Ramatun
ymmärryxen tähden/joca eij yhdellä kielellä ole kirioitet-
tu / mutta monella kielillä. Sillä wanha Testamenti/
Moses ia Prophetat/owat Kirioitetut Hebræan kielellä.
Mutta Wsi Testamenti enimän Græcan kielellä / paitzi
Matthæus Euangelista/joca Hebræan kielellä on Kiriot-
tanut hänen Ewangeliumins. Mutta nyt coco P. Raa-
mattu Jumalan awun cautta / caikilla kielillä ymbäri
Christicunnan/on wlgostulkittu/nijn että itzecukin maa-
cunda/taita lukia ia cwlla Jumalan sana hänen kielel-
läns. Ja sentähden on P. Hengi/ tämän päiwän pä-
älle/opettanut Apostolit puhuman/mwcalaisilla kielillä/

senpäälle / että heidän piti taitaman saarnata Euangeliumi caickinaisilla kielillä ymbäri caicken mailman / iosta me mös Jumalan armon cautta / oleme tullet osalisexi / nijn että se mös meidän maan ia oman äitin kielellä / meidän seasam saarnatan ia opetetan / ionga edestä tule meidän kijttä Jumalata caickesta sydämestä / ia tuta tätä swrta P. Hengen lahia / iota eij ainoasta ole andanut Apostoleille lahia ymmärtä ia puhua mwcalaisilla kielillä / mutta mös sen wielä nyt aina woimasa pitä. Ja waicka eij hän nyt nijn ihmellisestä ia äkistä / opetta puhuman monella kielellä / nijn cuitengin hän wielä nyt Schouluisa opetta / nijnen cautta iotca Schoulut edes seisowat / ia sijnä muinen edesä lukewat / erinomaisesta ne colme kieltä / Latinan / Græcan ia Hebræan kielen / ioita mös ne iotca sekä seuracunnisa ia Schoulusa pitä muita opettaman / taitaman pidäisi / waicka sijhen palio aica iu swri cwlutos tarwitan ennein cuin ne opetan.

4. *Discimus varia ac diversa esse judicia hominum de operibus divinis.*

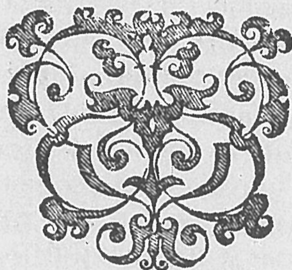
IV. Opeme täsä / nijstä molemista joucoista / sekä hywistä että pahoista iotca täsä owat cocon tullet / että inhimiset / Jumalan työt ia tegot / eij aina yhdellä muoto / niitä ylösota ia nijstä ajattele / puhu ia duomitze / ia waicka Jumalan työt owat caicki hywät ia terweliset / cuitengin eij ne nijn ylösoteta / mutta monicahdat nijtä swrna pitäwät / ia ihmettelewät / monicahdat taas nijtä nauravat ia pilcawat. Ninquin auringo yhdällä muoto itzestäns waicutta / ia luonostans lämmittä / nijn cuitengin se wastahacoisesta wsein tapattu / senjälken cuin se on jonga päälle hän paista / ninquin sawi joca päiwän paistesta tule cowaxi / mutta Medenwaha / oliu ia mwt sencaltaiset / sijtä sulawat ia pehmexi tulewat: Nijn mös Jumalan

töistä ia tegoista wastahacoisesta puhutan ia duomitan/ senjälken cuin ihmiset owat. Ne hywät ia Jumaliset inhimiset nijtä ihmettelewät ia swrna pitäwät / mutta ne Jumalattomat / naurawat ia pilcawat nijtä. Ninquin meille täsä on esimerki / että cosca Apostolit puhuit moncalaisilla kielille/ia itzecukin ewli heidän puhuwan heidän kielillans/cusa he olit syndynet/nijn ne Jumaliset ia hywät inhimiset hämmästyit ia ihmettelit sitä/ ninquin Jumalan swrta ihmelistä työtä. Mutta ne Jumalattomat sitä wastoin nauroit/ia pilcaisit sitä sanodē: He owat täynäns makiata wijna. Ne sen P. Hengen lahian ionga Apostolit olit saanet / omistit wijnalle / ninquin he olisit ollet täynnä wijna/ia juoxisa houraurisa puhunet. Näin se mös silloin tapatui/cosca HErra Christus aioij Perkelen yhdestä köyhästä inhimisestä/ioca oli myckä ia cwroi/ että monicahdat ihmettelit sitä tunnusmerckiä / mutta monicahdat Jumalattowat ia Phariseuxet/ he häwäisit ia pilcaisit sitä sanoden: Että hän aioi Perkelet Belzebubin Perkelitten päämiehen cautta. Näin se aina ia ioca hetki täsä mailmasa tapattupi/että Jumalan työt ia hänen P. sanans eij yhdellä muoto caickilda ylösoteta / ia sentähden eij se mös tule caickille hywäxi: Eij sentähdē/että Jumalasa mitäkän syytä eikä wica on/ ioca caicki hywin teke/säätä ia asetta / eikä mös hänen P. sanasans / iosa caickein inhimisten autuus seiso: Mutta inhimisesä / ioca Jumalan hywiä tecoja ia hänen P. sanans/ eij yhdellä muoto wastan ota. Monicahdat ylöncatzowat/naurawat ia pilcawat sitä/ia nijlle se on ijancaickisexi cadotuxexi. Sentähden sano P. Pawali/Corinthercin tygö: Me olemme yxi hywä Christuxen

Luc. 11.

2. Cor. 2.

hasu sekä nijnen seasa jotca autuaxi tulewat/ että nijnen jotca tulewat cadotetuxi/ näille cuoleman haju cuolemahan/ mutta nijlle muille elämän haju elämähän. Ja on meille se lohdutos/ että waica ne Jumalattomat/ ylöncatzowat naurawat ia pilcawat Jumalan P. sana/ ia hänen ihmelisisä töitens. Nijn
Esa. 55. cuitengin owat monicahdat Jumaliset inhimiset iotca sijtä racastawat ia swrna pitäwät/ nijn ettei Jumalan sana iscänäns oli ilman hedelmätä. Sillä se aina hedelmän teke/ iollei yhdäsä nijn toisesa. Ninquin meille on esimercki
Act. 2. Apostolitten tegösa/ että yhdestä sarnasta cuin P. Petari sarnaisi sijtä cuin hän/ ia muut Apostolit sait P. Hengen näkywäisellä muodolla/ tuli colme tuhatta inhimistä kätyxi oikiaan Uscoon. Näin wäkewä on se P. Hengi saarnan cautta/ että hän yhden silmen räpäyxesä taita syndisestä wanhurscan tehdä/ Jumaltomasta Jumalisen/ ia anda ijancaickisen autuuden.

Euan-

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 3. Lugus.

Nihē aican / sanoi Jesus Nicodemuxella: Nåin on Jumala racastanut mailma / että hån annoi hånen ainoan Poicans / senpåålle / että iocainen cuin wsco hånen påållens / eij pidå huckuman / mutta ijancaickisen elåmån saaman. Sillå ettei Jumala låhettånyt Poicans mailman / että hånen piti domitzeman mailma / Mutta että mailma piti hånen cauttans wapadettaman. Joca hånen påållens wsco / eij hån domita / mutta joca eij wsco / jo se do-

mittu on / sillä ettei hän wsconut Jumalan ainocaisen Poian nimen päälle.

Mutta tämä ombi duomio / että walkeus tuli mailman / ia inhimiset racastit enämin pimeyttä cuin walkeutta / sillä että heidän töönsoli pahat. Sillä että iocainen cuin paha tekepi / se wihapi walkiutta / eikä tule walkeuteen / senpäälle / ettei hänen työnsöns pidäisi laitettaman: Mutta ioca totuden tekepi / se tulepi walkeuden tygö / että hänen töönsöns pidäisi näkymän / Sillä että he Jumalasa tehdyt owat.

Exordium ab excellentia huius Euangelij.

Tämä Euangelium on suloinen ia sangen lohdulinen / ia yxi Summa coco Ewangeliumin saarnan päälle / ia on ninquin yxi ydyin / coco pyhästä ramatusta. Sillä meidän HErra Christus Jesus / ioca on Isän ijancaickinen wijsaus / täsä ilmoitta / ia tietäwäxi teke cuinga yxi köyhä syndinen inhiminen pitä tuleman autuaxi / Jumalan tykönä ia ijancaickisen elämän perillisexi. Ja waicka HErra Christus täsä sangen lyhykäisillä sanoilla puhu / niin cuitengin hän nijhin sijsälle sulke / swren ia sanomattoman taiwalisen wissauden / ia ulgostoimituxen caickein lupausten ia uffrein päälle / wanhasa Testamentisä. Homerus, se cwluisa pacanainen Poeta / ylistä yhden Cuningan / jonga nimi oli Agamēnon / että

hän

hän on puhunut wähäin ia lyhykäisten sanain cansa/ mutta suuret ia corkiat asiat / niillä käsittänyt. Palio enämin ia suuremalla oikeudella / me sen taidame sanoa meidän HERRASTA Christuxesta Jesuxesta / joca on wijsambi / cuin caicki inhimiset maan päälle / heidän wijsaudesans / ia nijn suret ia corkiat taiwaliset asiat lyhykäisillä sanoilla edespane. Sentähden mös P. Lutherus tämän Ewangeliumin corkiasta ylistä / hänen Postillasans/ ia sano: Että se olisi tarpelinen ia mahdolinen / että jocainen sana cuin sijnä seiso / cultaisten Bokstawein cansa Kirioitettaisin/ eij Paperin pälle / mutta inhimisten sydämijn. Ja tosin nämä sanat pidäisi jocainen Christitty inhiminen sydämeens kätkemän/että hän wijmeisellä hetkelläns ne muistaisi/ia nijnen cansa händäns lohdutaisi ia wahwistaisi. Nijnquin mös P. Lutherus on tehnyt/ ia lohduttanut itzens wijmeisellä ajalla näinen sanain cansa: Nijn on Jumala racastanut mailma että hän ulgos annoi hänen ainoan poicans / Senpäälle että jocainen cuin uscohänen pällens/ eij pidä huckuman/mutta ijancaickisen elämän saaman. Me luemma sijtä Jumalisesta waimosta Augustinuxen äitistä / jonga nimi oli Monica/ että cosca hän kircoja cuuli sarnattawan ia ulgostoimitettawan nämä saniat sanat / on hän hyppänyt ylös ilon tähden ia sanonut / että hän soisi cohta tästä ercanewans / ia sihen ijancaickisen elämän tulewans.

Ja on tämä Euangelium wanhoilda Jumalisilda kircon Esimiehildä/asetettu sarnatta tämän iloisen Helundain juhlan päälle/ sen syyn tähden / että tähän aican

Ratio cur hoc Euangelium pro concione hodie proponatur.

sarnatan sijtä lohduttaiasta Pyhästä hengestä / joca on olewainen rackaus Isän Jumalan ia Poian wälillä / joca sanomattomalla rackaudella molemmat kijnittä / ia yhten sitopi. Ja että se P. Hengi Isän ia hänen ainoan poicans rackauden / sanasa ia sacramentisa meille vlgosjacapi. Ja tästä rackaudesta täsä Euangeliumisa sarnatan ia vlgostoimitetan. On mös tämä Euangelium / tämän peiwän päälle / säätty sarnatta sentähden / että se meille muistuttaisi sen wden Testamentin Heluntain / ettei se ole nijn cauhia ia hirmulinen / cuin wanhan Testamentin Heluntai oli / jonga päälle Jumala annoi lain / joca wihan matcan saatta / Mutta lohdulinen ia suloinen Heluntai / joca armon ia wanhurscauden matcan saatta / sen iloisen ia lohdulisen Euangeliumin saarnan cautta.

Ja ychtensopi tämä Ewangelium / sen toisen osan cansa meidän wscon tunnostoxesa / sentähden / että täsä sarnatan / meidän Herran / lunastaian ia wapattaian Jesuxen Christuxen wirgasta / että hän on lähetetty tähän mailman / senpäälle / että jocainen cuin wsco hänen päällens eij pidä huckumã / mutta samã ijancaickisen elämän.

Propositio bimembris. Tämä Euangeliumi jaetan cahten Cappaleen.

I. On sijtä swresta ia sanomattomasta Isän Jumalan rackaudesta inhimisiä wastan.

II. On inhimisten epäuscosta / jonga cautta he tulewat cadotetuxi.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quatuor circumstantias.

NIjn paljo cuin tämän ensimäisen Cappalen / Isän Jumalan rackaudesta inhimisiä wastan tule / on meille sijnä neliä asian Haara.

1. On sijtä corkiasta ia taiwalisesta Personasta/ joca mailma racasta. I. Circumstantia est persona diligentis mundum.

Näin Jumala on racastanut.

Cusa HErra Christus osotta cuca se on: Nimittäin/ Jumala caickiwaldias/ meidän HErran Jesuxen Christuxen Isä/ ia on nijn swri ia corkia/ että caicki luondocappalet owat hänen tykönäns tyhiät/ nijnquin raiscat/ ia nijnquin hän itzestäns todista/ ia sano/ Abrahamin tyge: Minä olen Jumala caickiwaldias/ ia yxi HErra ylitzen caickein HErrain/ jonga on taiwas istuin/ ia maa hänen astin lautans. Gen. 17. Deut. 10. Esa. 66. Bernhardus sano: Deus est longitudo, latitudo, sublimitas & profunditas. Longitudo propter æternitatem, Latitudo propter charitatem, Sublimitas propter Sapientiam, profunditas propter majestatē. Se on: Jumala on pituus/ leweys/ sywys/ ia corkeus. Pituus hänen caickisuden tähden/ Leweys rackauden tähden/ Sywys wissauden tähden/ corkeus majestetin tähden. Jotca sanat hän on ottanut P. Pawalin Epistolasta Epheserin tygö/ cusa hän sano/ että hän rucoile heidän edestäns: Että Christus asuisi heidän sydemisäns wscon cautta/ että he caickein Pyhäin cansa tundisit ia käsitäisit/ mikä on pituus/ lawius/ sywys ia corkeus. Ephes. 3.

II. Asian haara on nijstä/ ioita Jumala on racastanut. II. Circumstantia personarum quas Deus dilivit.

On racastanut mailma.

Mailman cansa HErra Christus täsä ymmärtä/ caicki inhimiset jotca ia pacanat/ joica synnisä ia caickesa pahudesa eläwät/ Nijnquin P. Johannes sano: Co- 1. Joh. 5.

co mailma pahudesa seiso. D. Lutherus/tämän Euangeliumin ulgostoimitoxes sano: Mailma on swri joucko inhimisiä/jotca eij Jumalata racasta eikä pelkä/eikä hänen pällens usco / Ja tahtowat tehdä Jumalan hänen sanasans walhettelia xi / Jumalan nimen ia sanan pilckawat ia häwäisewät / Owat tottelmattomat/ murha miehet / huorin tekiät / saastaiset / etc. Ja yhdes summas yxi stalli täynä pahoja hewoisia/Jumalan wihamiehiä / ia Perkelen morsiamia/ ia palwelioita/jotca silmän pydön / lihan himon / ia corian elämän pitäwät heidän taiwan waldacundans edestä / ia mailmas on yxi syndinen ia cadotettu ioucko / wihan ia cadotuxen lapsi. Tämä nyt on se mailma jota Jumala on racastanut / jonga hän olisi hänen oikian duomions iälkin taitanut wpotta ijancaickisen cadotuxeen/synnin tähden / ia cuitengin hänen sulasta armostans / on tätä paha mailma racastanut.

III. *Forma & modus dilectionis.*

III. On sijtä muodosta / cuinga Jumala on racastanut mailma.

Nijn että hän vlgos annoi hänen ainoan Poicans.

Näillä sanoilla HERRA Christus tietä anda/ ettei Jumala ole vlgosandanut mailman edestä culda ia hopiat / mutta hänen ainoan ia rackan poicans / joca on ijancaickisesta hänestä syndynyt / ia on hänen olewainen cuwans. Tämän saman hänen poicans Jesuxen Christuxen hän annoi meidän edestäm / yhdex uffrix / täydexi hinnaxi ia maxoxi / meidän syndein edestä / senpälle ettei meidän ijancaickisesta cuoleman pitänyt. Tämä on yxi swri/ sanomatoin ia mittamatoin Jumalan rackaus meis-

tä wastan / jota eij yxikän inhiminen maan päällä / eikä yxikän Engeli taiwasa täydelisestä taida vlgospuhua. Sentähden sano P. Johannes: Sijnä näky Jumalan rackaus meisä / että hän lähetti hänen ainoan poicans mailman / että me hänen cauttans eläisimme. Ja Augustinus sano: Mirentur alij immensam Dei potentiam, Ego mirabor ejus misericordiam. Se on: Muut mahtawat ihmetellä Jumalan suurta woima ia wäke: Mutta minä tahdon ihmetellä hänen suurta rackautans / jonga hän meillä on osottanut Christuxesa Jesuxesa. 1. Ioh. 4.

IV. Asian haara on sijtä systä ia lopusta mihingä Jumala on lähettänyt hänen poicans. IV. Finis missionis filij Dei.

Senpälle että jocainen / cuin wsco hänen pällens eij pidä huckuman / Mutta ijancaickisen älämän saaman.

Täsä HErra Christus osotta ia tietä anda Nicodemuxelle / ia muille caikille / sen oikian syyn mingä tähden hänen taiwalinen Isäns on hänen vlgosandanut / Nimittän / senpälle että jocainen cuin wsco hänen pällens eij pidä huckuman / mutta ijancaickisen elämän saaman / olcon se Judeus eli Greki / mies eli waimo / köyhä eli ricas / ylimäinen eli alimainen / joca wsco tämän Jumalan ainoan Poian Jesuxen Christuxen päälle / jonga Isä Jumala on vlgosandanut / eij hänen pidä ikenäns huckuman / mutta pitä saaman ia perimän / sen ijancaickisen elämän / ilman mitäkän eroitusta. Ja tämä on wissistä totinen tosi / jota eij caicki helwetin portit woi eikä taida tacaperin aia. Ja vlgostoimitta HErra Christus tämän wielä pidemeldä ia sano:

Confirmatio priorum Christi verborum

Sillä eij Jumala lähettänyt hänen poicans mailman että hänen piti duomitzeman mailma. Mutta että mailma piti hänen cauttans wapatettaman.

Nijnquin HErra Christus ennen/ osotti sen oikian syyn ia lopun/ mingätähden hänen taiwalinen Isäns lähetti hänen tähän mailmã/ Nimittäin/ senpälle että jocainen cuin wsco hänen pällens/ eij pidä huckuman / mutta ijancaickisen elämän saaman. Nijn hän nyt sen saman wahuista sanoden: **Eij Jumala lähettenyt poicans mailman / että hänen piti duomitzemã eli cadottaman mailma / mutta että mailman piti hänen cauttans wapatettaman.** Synnistä/ Perkelestä/ cuollemasta ia helwetistä. Nijnquin hän mös toisesa paicasa sano: **En minä tullut duomitzemã mailma/ Mutta wapattaman mailma.** Ja P. Pawali sano: **Jesus Christus on tullut tähän mailman/ syndistä wapattaman.**

Joh. 12.

1. Tim. 1.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis I. Monemur de immenso amore & misericordia Dei, erga genus humanum.

I. OPemä tästä/ Jumalan caickiwaldian swresta ia sanomattomasta ia ylönpaldisesta hywydestä / armosta ia laupiudesta meitä/ ia coco inhimisen sucutunda wastã/ jonga hän on osottanut/ ia yldä kyllä todistanut sen cansa / ettei hän ole säästänyt hänen ainoata racasta poicans/ meidän Herra/ lunastaiata ia wapattaiata Jesusta Christusta/ Mutta on vlgosandanut / hänen coco mailman synnein edestä / ia on Ju-

malan

malan rackaus nijn swri ia corkia ollut / että ennen cuin inhimiset piti tuleman ijancaickisesta cadotetuxi / eñen hän tahdoi anda hänen ainoan ia rackaiman poicans cuoleman / heidän edestäns. Senpälle / että he tulisit hänen pijnans ia cuolemans cautta lunastetuxi ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta / iohonga he Perisynnin cautta tulleet olit. Ja tätä swrta rackautta / eij yxikän inhiminen ole ansainut häneldä / Mutta hän sulasta armostans ia laupiudestans meitä on racastanut. Ninquin P. Johannes Apostoli sano: Sijnä seiso rackaus / eij nijn että me oleme Jumalata racastanuet / Mutta hän on meitä racastanut / ia lähetti hänen poicans sowinoxi meidän syndein edestä. Ja P. Pawali sano Romarin tygö: Että Jumala osotti hänen armons meitä wastan / Että me hänen poicans cuoleman / cautta oleme sowitetut cosca me wielä olimme hänen wiholisens. Item: Sentähden ylistä Jumala hänen armons meitä wastan / että Christus on cuollut meidän edestäm / cosca me wiele syndyiset olime. Tämä rackaus ylitzen käypi caickein inhimisten ajatoxet ia ymmärryxen / ia Engelit taiwas eij taida sitä täydelisestä vlgospuhua / mutta waiwon ihmettelewät tätä swrta ia corkiata rackauta ia armo. Jos caicki inhimiset maan päälle / Keisarit / Cuningat ia HErrat / olisit caicki heidän rackaudens woimans ia wäkens yhten panneet / Nijn eij olisi he tainneet yhtä inhimistä lunasta cuolemasta. Nijnquin Psalmisa seiso: Eij taida yxi weli toista wapatta eikä Jumalan cansa sowitta / Sillä se custanda palio yhtä sielu lunasta. Mailmaliset HErrat kyllä palio

1. Ioh. 4.

Rom. 5.

Psal. 49.

lupawat/ia cuitēgin eij woy eikä taida nijtä täyttä. Nijnquin me lueme yhdestä Macedonian Cuningasta/jonga nimi oli Alexander Magnus, ia oli wäkewä ia woimalinen Cuningas/cosca hän oli woiton saanut hänē wiholistens ylitzen/ia tahdoi osotta hänen swren woimans/lupaisi jocaitzelle anda mitä he anoit. Cosca nyt palio cansa tulit hänen tygöns/häneldä iotakin anoman/Nijn Philosophi ne pacanaiset wijsat ia oppeneet miehet/eij mitäkän tahtonet häneldä anoa/jonga ylitzen/Alexander närkästyi/ia tahdoi tietä/mixi he ylön catzoit hänen/ia hänen armons/ia eij tahtonet häneldä mitäkän anoa. Nijn he wastaisit/ettei he sentähden häneldä anonet/että he tiesit/ettei hän taitanut heille sitä anda cuin he tahdoit. Sen wastauxen ylitzen hän wielä enämin wihastui/nijnquin hän eij olisi nijn woimalinen ollut/ettei hän taitanut heille anda mitä he tahdoit. Nijn he wastaisit händä ia sanoit: Da nobis immortalitatem, Se on: Anna meille cuolemattomutta/Ettei me ikänäns cuole. Nijn hän ymmärsi hänen heickoudens ia häpeis/Sillä eij se seisonut hänen woimasans joca oli itze yxi cuolewainen inhiminen/nijnquin muutkin. Raha/culda ia hopiata taitawat mailmaliset HErrat anda/ia sen cautta lunasta fangit: Waan ijancaickisia lahioia eij he taida anda/eikä ketäkän cuolemasta wapatta/Mutta Jumala caickiwaldias yxinäns hänen rackan poicans Jesuxen Christuxen cuoleman cautta/jonga hän on meidän edestäm ulgosandanut/on meitä sijtä wapattanut/ia armons jällens ottanut. Tätä swrta ia sanomatoinda hywä työtä/pitä meidän aina mielesäm pitämän ia sen edestä kijttämän/ylistämän ia cunnioittaman Jumalata/suulla ia sydämellä caiken meidän elinaicanam.

2. II. Ninquin me nyt ewlimme/ Isän Jumalan caickiwaldian swresta rackaudesta/ inhimisen sucucunda wastan/ että hän wlgosannoi hänen ainoan poicans/ caickein edestä/ nijn mös me opima täsä/ Jumalan Poian meidän HErran Jesuxen Christuxen swresta hywydestä ia ewliaisudesta/ Että hän on hänen taiwalisen Isänsä hywän tahdon ia suosions jälken itzens andanut cuoleman meidän edestäm/ yxi wigatoin Jumalan caritza/ caickein synneisten edestä/ senpäälle että hän caicki lunastaisi ijancaickisesta cuolemasta/ eij catowaisella culalla eli hopialla/ mutta hänen tyrillä ia calilla werellensä/ hänē omalla hywällä tahdollans ia mielellans tuli meidän siam/ otti hänen päällens caiken mailman synnit/ ia nijnen edestä kärsei sen catkeran pijnan ia cuoleman/ ionga meidän piti ijancaickisesta kärsimän/ meidän syndein tähden/ Jumalan oikian ia cowan duomion iälkin/ ia olisimme mös totisesta tulleet caicki cadotetuxi/ iollei tämä meidän ainoa wälimiehem Jesus Christus olisi armattanut meidän päällem/ ia andanut itzens cuolemaan meidän edestäm. Näin swri ia corkia on hänen armons ollut meitä wastan/ jotca olima hänen wihamiehens/ ia ijancaickisen cuoleman lapset/ Ettei hän woinut eikä taitanut kärsiä/ että meidän piti ijancaickisesta cuoleman/ ia sentähden annoi itzens meidän edestäm cuolemā/ senpäälle/ että meidän pidäisi elämän. Jos jocu annais hänens cuoleman/ hänen Isäns/ äitins/ weljens eli sisarens/ taicka Isäns maan edestä/ nijn se luetaisen swrexi hywäxi työxi/ ia caicki sijtä ihmettelisit/ sitä ylistäisit ia sitä kirioitaisit. Ninquin Livius hänen Historiasans Kirjoitta yhdestä Romin

Monemur de obedientia & merito Christi.

1. Pet. 1.

Borgarista/ionga nimi oli Marcus Curtius/ että hän aioi hewoisella yhden maan ratoon sisälle/ senpäälle/ että hän Romin caupungin hänen Isäns maan/ piti auttaman siitä tuscasta iohonga hän oli tullut. Zeleucus mös ylistätän sentähden/ että hän annoi toisen hänen silmäns wlgoscaiwa/ senpäälle että hänen Poicans eij pitänyt mestaman molemat hänen silmäns. Nijn mös ylistetän Historiasa monicahdat cunnialiset waimot/ sentähden/ että he owat racastanet heidän miehiäns enembi/ cuin tämän mailman culda ia hopiat. Sillä cosca heille lupa annettin canda nijn palio rissta wlgos linnasta cuin he woit anda/ Nijn he otit heidän omatt miehens heidän selkänsä/ ia cannoit heitä wlgos wijsburgin linnasta/ cosca se wiholiselda oli ylitzen woitettu. Samalamuoto mös on Orestes ia Pylades/ tahtonet toinen toisens edestä cuolla. Mutta mitä nämä owat sitä wastan/ cuin HErra Christus Jesus on tehnyt/ ioca itzens cuoleman on andanut caickein inhimisten edestä/ ia heitä lunastunut eij aialisesta eikä mailmalisesta/ Mutta ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta.

Guido Bitur. & Ouidius de ponto.

3. III. Opeme täsä/ misä meidän ia caickein inhimisten wanhurscaus ia autuus seiso: Nimittäin eij meidän ansiosam/ eikä hywisä töisäm/ mutta meidän HErran Jesuxen Christuxen ansiosa/ pijnansa ia cuolemasa. Ninquin Apostolitten tegos seiso: Me wscomme/ että me Jesuxen Christuxen armon cautta wanhurscax tulem. Ja P. Pawali sano Romarin tygö: De tulewat wanhurscaxi armosta/ sen lunastoxen cautta/ ioca on tapattunut Jesuxesa Christuxesa/ ionga Jumala on asettanut armon istuimexi/ wscon cautta/

Discimus nostram iusticiam non in proprio, sed in Domini nostri Jesu Christi merito consistere. Rom. 3.

ta/hänen weresensä/ionga cansa hän sen wanhur=
scauden/ ioca Jumalan edes kelpapi osottapi. J=
tem. Timotheuxen tygö sano hän: Hän on meitä au= 2. Tim. 1.
tuaxi tehnyt/ia cutzunut pyhällä cutzumisella / eth
meidän töiden iälkin / waan hänen aiwotuxens
ia armons iälkin/ioca meille on annettu Christu=
xesa Jesuxesa. Näistä pyhäin Apostolitten todistoxi=
sta me tiedäme että caicki meidän wanhurscauden ia au=
tuuden on perustettu meidän HErran Jesuxen Christu=
xen/ ainoan welimiehem/ansion pijnan ia cuoleman pääl=
le / Ja sentähden inhimisten oma ansio / ia caicki hywät
työt/cuinga swret/hywät ia monet ne taitawat olla/ sijtä
ulgos suljetan / ia eij taida sijhen sisällä tulla/ eikä yhtä=
kän pienindä osa sijnä ole. Inhimisten hywillä töillä on
iocu ylistös/waan eij taida autta wanhurscauteen. Nin=
quin P. Pawali kirioitta Abrahamista: Jos Abra= Rom. 4.
ham on töiden cautta wanhurscas / Nijn on hä=
nelle josta hän taita kerscata/ waan eij Jumalan
edesä. Hywät työt owat wscon hedelmät iotca wsco= Ephes. 2.
sta wlgoskäywät. Ja sijhen me olema mös Jumalal=
da luodut/ että meidän pitä hywiä töitä tekemän/ ia mei=
dän wscom sen cansa osottaman. Ja sen syn tähden
meidän pitä aina meitäm harioittaman hywisä töisä. Sil=
lä waicka inhiminen nijnen cautta eij taida tulla wanhur=
scaxi ia autuaxi / nijn cuitengin on monda mwta sytä/
ioca meitä waati nijtä tekemän/cuin on Jumalan käsky/
iota meidän pitä cwleman. Nijn mös sentähden että se
pyhä Hengi mahdais pysyä meidän tykönäm / ioca eij
tahdo olla/ sijnä cusa syndiä tehdän. Wijmein mös sen=
tähden että me mahdaisimme wälttä ijancaickista cuole=

mata ia rangaistusta/sillä Jumala rangaise caickia nijtä/ jotca syndiä ia pahutta tekewät.

4. IV. Opeme täsä / sijtä wälicappalesta / iolla me

Discimus hic medium, quo Christi justiciam apprehendimus, nobisq́ applicamus.

wastan otamme ia meille omistamme/tämän saman meidän HErran Jesuxen Christuxen wanhurscauden / Nimittäin/yhdellä oikialla wscolla/ioca on yxi wahwa turwa hänen ansions / pijnans ia cuolemans päälle. Ja tämän wälicappalen/nimittäin yhden oikian wscon/Jumala caikilda Inhimisildä waati. Ninquin Ieremian Prophetan tykönä seiso : HErran silmät catzowat wscon jälken. Ja ilman sitä eij taida yxikän Jumalalle kelwata. Ja caicki mitä eij tapatu wscosta se on syndi. Nijn mös meidän HErra Christus täsä Ewangeliumisa osotta/cuca on se ainoa wälicappale sanoden: Että jocainē cuin wsco hänen päällēs eij pidä huckumā/mutta ijācaickisen/älämän saamā.

Jerem. 5.
Rom. 14.

Rom. 3. J. P. Pawali Apostoli sano Romarin tygö: Jumalan wanhurscaus / JEsuxen Christuxen wscon cautta/ caickisa ia caickein ylitzen jotca wscowat. Sijtä me suliem ia pätäm että Inhiminen tule wanhurscax ilman lain töitä. Tämä on nyt se ainoa wälicappale/ionga cansa me wastan otam / ia meillä omistam/meidän HErran Jesuxen Christuxen ansion / Nimittäin wsco / ia sen cautta ainoasta tulema autuaxi ia wanhurscaxi Jumalan tykönä / ia ilman sitä eij ole yhtäkän muta wälicappaletta. Nijn monda cuin tahto olalisexi tulla/HErran Christuxen ansiosta/pijnasta ia cuolemasta/ia autuaxi Jumalan tykönä/ nijn pitä heillä oleman/ yxi oikia wsco. Sentähden HErra Christus

Marc. 16. tus todista sanoden : Joca wsco se tule autuaxi. Ja

coco pyhä ramattu sen todista. Mutta että wsco eij tule inhimisen omasta woimasta/mutta se on Jumalan lahia/ninquin P. Pawali sano. Sentähden tule meidän rucoilla / että Jumala tahdois wahwista meitä oikiaan wscoon/ Pitä meidän mös wisusta ia ahkerasti ewleman Jumalan sana/josta wsco tule/ninquin P. Pawali sano: Saarna tule Jumalan sanasta / ia wsco ewlosta.

1. Cor. 12.

Rom. 10.

Toinen Osa.

SIinä ensimäises Osas te saitta ewlla/ Jumalan swresta rackaudesta inhimisiä wastan/ että hän sulasta armostans / ulgos annoi hänen ainoan Poicans / yhdexi uffrixi ia maxoxi caiken mailman syndein edestä. Täsä toises me saame ewlla inhimisten epäwscosta/ionga cautta he tulewat cadotuxeen. Ja on täsä colme Cappaletta.

Analytica textus explicatio in se tria membra continens.

I. Pane HErra Christus täsä toinen toistans wastan molemat sekä ne wscoliset että wscomattomat.

I. Opponit inter se credentes & non credentes.

Joca hänen päällens wsco/ eij hän duomita / mutta joca eij wsco/ se on io duomittu/ sillä ettei hän wsconut Jumalan ainocaisen Pojan nimen päälle.

Täsä hän cahtalaist edespane/

1. Mitä yxi oikia wsco matcan saatta / Nimittäin/että se ioca wsco eij duomita/se on: Jotca wscon cansa wastan ottawat Jumalan Pojan Jesuxen Christuxen / tähän mailman ulgosannetun ia lähetetyn/ ia

1. Effecta fidei.

luotta hänen päällens/cuca ikänäns hän on/ eij hän ikänäns duomita/mutta tule autuaxi Jumalan tykönä / ia ijancaickisen elämän Perilisexi.

2. Effecta incredulitatis.

2. Mitä epäwsco matcan saatta / nimittäin duomion ia ijancaickisen cadotuxen / sillä ninquin HErra Christus itze sano : Joca eij wsco/io se on duomittu ijancaickisen cadotuxeen.

II. Causa incredulitas.

II. On sijtä syystä/mingä tähden eij caicki tätä lohdulista Ewangeliumin saarna tahdo wscon cansa wastan otta.

Mutta tämä ombi duomio/että walkius on tullut mailman/ia inhimiset racastit enämin pimeyttä cuin walkiutta/sillä heidän työns olit pahat.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta / ia tietä anda ettei Jumalan sijhen ole syytä/ioca tahto että caicki pideisi autuaxi tuleman/mutta inhimisten oma syy se on/ iotca racastawat enämin pimeyttä cuin walkiutta. Walkeuden cansa hän täsä ymmärtä itze hänens/hänen pyhäsä ia terwelisesä sanasans/iosa me hänen wscon cansa taidam wastan otta/ninquin Psalmisa seiso : HErra on minun walkiudeni ia terweydeni. Ja P. Johannes sano : Että hän on se totinen walkius / ioca ylöswalgaise caicki inhimiset / iotca tähän mailman tulewat. Mutta pimeyden cansa hän ymmärtä/ sen inhimisten sokeuden ia tyhmyden/iota sekä epäwsco sekä pahat työt seurawat. Ja tätä pimeyttä/inhimiset enämin racastit cuin walkiutta / sillä että heidän työns owat pahat/ia eij tahdo että ne tulisit walkeuteen.

Psal. 27.

Joh. 1.

III. On

III. On sijtä eroituxesta / cuin on nijden Jumalattomitten ia epäwscoisten wälillä / iotca cadotetan. Ja nijden wälillä iotca wscowat ia autuaxi tulewat. III. *Discrimen inter pios & impios.*

Sillä että iocainen cuin paha tekepi / se wiha walkeutta / senpäälle / ettei hänen työns pidälsi laitettaman / mutta ioca totuden teke / se tule walkeuden tygö / että hänen työns pidäis näkymän / sillä että he Jumalasa tehdyt owat.

Täsä HErra Christus osotta wahwat ia wissit merkit / joista hywät ia pahat taitan eroitetta / ia sano / että iocainen cuin paha teke se wihapi walkiutta / senpäälle / ettei hänen työns pidäis laitettaman. Ninquin yxi pahan tekiä / miehen tappaia / huorin tekiä / warcat ia muut sencaldaiset / wihawat walkiutta / etziwät pimeitä louckoja / cuhunga he saisit itzens warion pistä / ettei yxikän heitä näkis. Sillä että heidän työns owat pahat: Nijn mös ne Jumalattomat ia epäwscoiset / wihawat meidän HErra Christusta / ioca on se totinen walkius / ia mös hänen pyhä sanans / ia sentähden aina pimeydesä waeldawat / ia eij taida tulla ylös walistetuxi ia käätyxi oikian wscoon / sentähden / että he enämin racastawat pimeyttä / cuin walkiutta. Mutta sitä wastan ioca totuden teke / se on / joca HErra Christusta ja hänen pyhä sanans racasta / ia wscon cansa wastan otta ia elä Jumalisesta / se eij wiha walkiutta / mutta tule sijhen / ia eij pelkä mitäkän / mutta rohkiasta edeskäypi / että hänen hywät työns pidäisi näkymän / sillä että ne Jumalasa / se on / Jumalan oikiasa tunnosa / Jumalan pelgosa ia oikiasa wscosa owat tehdyt /

ia tulewat Jumalan kijtoxexi ia cunniaxi / ia lähimäisen hywäxi. Ninquin yxi cunnialinen ia Jumalinen inhiminen/ioca caunista itzens käyttä/ia eij tiedä mitäkän pahudesta/se eij ketäkän taida pelätä/eikä lymyn mennä/mutta käypi rohkiasta caickein näkyisä. Nijn mös ne iotca HErra Christusta racastawat / hänen päällens wscowat/ia sen oikian Ewangeliumin opin mielelläns wastan ottawat/he tulewat walkiuten ia eij mitäkän pelkä. Ja nämä owat ne merkit iotca eriosittawat ne hywät pahoista/ioista HErra Christus täsä puhu.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet Toisesta Osasta.

I. Discimus maximam partem hominum propter incredulitatem perire

I. OPeme/tästä Ewangeliumista sen oikian syyn/mingä tähden swrin Osa mailmasta tule cadotetuxi / Nimittäin / heidän oman pahudens ia epäwscons tähden/ioca eij tahdo wsco Jumalan ainocaisen Poian nimeen. Ja racastawat enämbi pimeyttä cuin walkiutta. Jumala caickiwaldias swresta rackaudesta inhimisiä wastan/on ulgosandanut hänen ainocaisen Poicans Jesuxen Christuxen/ ia lähettänyt tähän mailman / senpäälle / että iocainen cuin wsco hänen päällens eij pidä huckuman / mutta ijancaickisen elämän saman. Ja wielä nyt ioca hetki taritze hänen armons caikille / Ninquin Esaias Propheta sano: Dän ulgos oienda hänen kätens coco päiwän. Mutta tämä Jumalatoin mailma/ eij tahdo hänen armoians wastan otta/elkä wsco hänen ainocaisen Poicans päälle: Mutta ylöncatzowat hänen / ia sentähden hän tule duomituxi ia cadotetuxi. Ylöncatzowat mös sen wälicap-

Esa. 65.

pa-

palen/ ionga cautta Jumala wscon anda. Nimittäin/ hänen pyhän ia terwelisen sanans / ionga Jumala runsasti anda opetta ia sarnatta. Ja he mös saisit sitä cwila ia oppia / jos he tahdoisit / Mutta eij he tahdo Jumalan sana racasta eikä oppia/ eikä sitä wastan otta / mutta wihawat ia wainowat sitä / eläwät caickinoisisa synnisä ilman lackamata. Ja waicka he toisinans tulewat Kirckon/ nijn eij he sydämestä cwle nijn ahkerasti cuin heidän tulisi / mutta sangen laiskasta ia ylöncatzesta/ia sentähden / nimittäin / heidän sydämens cangiuden / epäwscon / ia Jumalan sanan ylön catzomisen tähden/tulewat cadotetuxi. Jos he tahdoisit Jumalan Pyhä sana racasta / sitä cwlla ia kätke / ia mös sitä totista wälimiestä meidän HErra Jesusta Christusta wscon cansa wastan otta/ Nijn he taidaisit wältä duomion ia cadotuxen/ ia tulla autuaxi / Mutta että he owat nijn sokiat/ ettei he tahdo sitä tehdä / sentähden he Jumalan oikian duomion iälkin tulewat cadotetuxi. Ja sentähden eij Jumalan yhtäkän syytä ole inhimisen cadotuxeen/mutta inhiminen itze on siihen syypä. Nijnquin Osean tykönä seiso: **Sinun cadotuxes Israel on sinusta/mutta sinun autwdes on minusta.** Ja Augustinus sano: Quod multi perierint, pereuntium est meritum. Se on / että monda cadotetuxi tule / tapattu heidän omasta ansiostans. Senpälle on meille monda esimerkki sekä wanhasa että wdesa Testamentisä. Jumala annoi sarnata sen ensimäisen mailman edesä/annoi mös manata sen wanhurscan sarnamiehen Noen cautta Parannoxeen/ia annoi heille aica / sata ia caxikymmendä aiastaica / ia uhkaisi heitä rangaista weden paisumisen Osee. 13.

cansa/ iollei he sillä wälillä / itzens parandanuet. Mutta ettei he tahtonet parannosta tehdä / nijn he mös rangaistin/ nijn ettei yxikän sijtä pää nyt/mutta Noe itze cahdexenten. Nijn mös Jumala annoi sarnata sen P. miehen Lothin/ Sodomasa ia Gomorrasa/ mutta ettei he tahtonet cwlla händä/nijn Jumala annoi saata tulda ia tulikiwiä alas/ ia häwitti ne caupungit. Cuinga usein Jumala lähetti Mosexen ia Aronin/ Pharaon Cuningan tygö / ia annoi händä manata monein tunnusmerckein cautta/ia tahdoi händä wetä parannoxeen. Mutta ettei hän tahtonut cwlla/nijn hän upotettin punaiseen mereen/ ynnä hänen sotawäensä cansa. Samalamuoto se tapahtui Jwttain ia Jerusalemin asuwaisten cansa / että cosca meidän HErra Christus sarnaisi heidän edesäns / teki monda tunnustähti heidän seasans/ia sen cansa osotti että hän oli se totinen Messias mailman wapattaia/ waan eij he tahtonet cwlla händä / mutta he wihaisit händä/ia seisoit hänen Hengens iälkin. Sentähden mös lähetti Jumala heille wiholiset/jotca heitä rangaisit ia häwitit. Oppecam sijs itze cukin/joca tahto wälttä sekä aisalista että ijancaickista rangaistusta/nijn racastacan Jumalata ia hänen pyhä sanans / andacan itzens opetetta ia käätä oikian wscon / ia elämän paranoxeen/ joca eij sitä tahdo tehdä/nijn hänen edesäns seiso ijancaickinen cadotus/Jumalan oikian duomion jälkin.

2. II. Opeme tästä/ cuinga ne Jumalattomat ia pahan tekiät/aina pytäwät wälttä walkiutta/ia racastawat pimeyttä heidän pahain töidens tähden/ Nijnquin HErra Christus täsä itze sano: **Ja racastawat enämin pimeyttä cuin walkiutta.** Senpälle on meille esimerckiä

Monemur impios semper fugere lucem & amare tenebras.

kiä monda: Cosca Adam meidän esi Isäm oli syndiä tehnyt / ia syönyt wijsauden puun hedelmästä / wastoin Jumalan käskyä / nijn hän saij yhden wapisewaisen sydämen / meni ia kätki hänens puun alla / eij rogenut käydä edes walkeuteen. Nijn mös hänen poicans se Jumalatoin Cain / cosca hän oli tehnyt sen cauhian synnin / että hän / hänen oman luonolisen weliens ia Wanhurscan Abelin cuoliaxi löy / Nijn hän mös wihaisi walkiutta / ia langeisi epälyxen sanoden: **Minun syndi owat swremat / cuin ne minulle taitan andexi annetta.** Samalamuoto mös Iwttain cansa eij tahtonet eikä woinet kärsiä HErra Christusta / joca on se totinen walkeus / eikä tahtonet kärsiä sitä / että hän nuhteli ia rangaisi heidän syndiäns. Nijn mös caicki ne / iolla on wäärä oppi ia wäärä Jumalan palwelus / tekewät / ia wihawat walkiutta / ia eij tahdo että jocu heidän wäärä oppiansa rangaise. Nijquin pacanat tegit / cosca P. Pawali nuhteli heitä epä Jumalan palweluxen tähden. Turkit eij tahdo että jocu pitä heidän opistans ia wääräsiä Jumalan palwelluxestansa kyselemän / senpäälle ettei heidän wärä oppinsa tulisi walkiuteen. Samalamuoto paawi hänen iouckons cansa / wiha walkiutta / eij tahdo että jocu pidäis ymmärdämän hänen wärydensä. Ja sentähden kieldä ettei yhteinen cansa / mies eli waimo / pidä oppeman kiria lukeman / mutta yxikerraisesta wscoman / mitä mungit ia papit heillä opettawat / pawin sädyiä ia päällä panoia. Ja sen cautta wetäwät monda ijancaickiseen cadotuxeen. Nijn mös mwt pahoin tekiät / jotca eläwät julki synnisä / murhasa / huorudesa / salawotesa / warcaudesa / ia muisa sencaldaisesa synneisä / ne caicki wihawat walkiutta / ia eij

Gen. 3.

Gen. 4.

cahdo tulla näkyin / mutta käwät häpeisäns Jumalan ia inhimisten edesä/ia waicka he owat rohkiat olewanans/ niisnquin Cain oli ensistä rohkia / cosca Jumala kysyi hänelle / hänen weliens Abelin iälkin / wastaisi hän kyllä rohkiasti : **Olengo minä minun welieni wartia?** Nijn cuitengin heille on paha oma tundo/joca todista heitä wastan / ia heidän päällens canda / yöt ia päiwä. Sentähden pitä meidän wälttämän ia carttaman pimeyden töitä / ia caicki synnit jotca owat Jumalan käskyä ia meidän oma tundom wastan/Senpälle/ ettei me mahdaisi peliätä ia cartta walkiutta / eikä ketäkän häwetä. Ja se on swri lohdutos/ Inhimisillä täsä mailmasa/ että hänelle on yxi hywä oma tundo / sillä hän taita aina iloita HErrasa/ia eij mitäkän pelkä. Ja waicka ne Jumalattomat heidän pällensä walhetta nostawat / ia wärin heidän wastans todistawat/Nijn cuitengin heidän oma tundons heitä lohdutta / ettei he mitäkän pelkä eikä wapise. Nijnguin meillä on esimercki Josephisa/ Jacob Patriarcan pojasa/että waicka hänen päällens wäärin cañettin/ ia sentähden heitettin tornijn / Nijn cuitengin hänellä oli swri lohdutos sijtä / että hänellä oli oma hywä tundo/ ia Jumala annoi hänen wigattomudens tulla walkiutteen/ autti händä vlgos fangiudesta ia teki hänen swrexi HErraxi ia Ruhtinaxi Egyptin maalle. Nijn se mös tapatui Susannan cansa / cosca wärät duomarit cannoit hänen pällens / nijn hän heidän candens ia wärän todistoxens tähden duomittin kiwitettä cuoliaxi / Nijn hän lohdutti itzens sen cansa/ että hänellä oli hywä oma tundo/ia Jumala autti händä / ia annoi hänen wigattomudens tulla walkiutteen / ia ne wärät duomarit langeisit itze sijhen

hall/

hautan / ionga he olit hänen etzens caiwanet ia lyötin kiwillä cuoliaxi.

Euangeliumin Kirioitta Pyhä Johannes IO. Lugus.

Ja sanoi IEsus Iwtaille / Totisesta totisesta sanon minä teille: Joca eij sisälmene owen cautta lammas huonesen / waan mualda sisällä astu / se ombi wargas ia Röwäri. Mutta joca owen läpitze sisälmene / se ombi lammasten paimen: Sillä owen wartia awapi / ia lambat ewle-

wat hänen änens. Ja omat lambans cutzu hän nimeldens / ia vlgoswiepi heidän. Ja cuin hän omat lambans vlgoslaske / nijn hän heidän edellens mene / ia lambat seurawat hendä / sillä että he tundewat hänen änens: Mutta eiwät he mwcalaista seura / waan pakenewat händä / sillä ettei he tunne nijnen mwcalaisten ändä. Tämän tapauxen sanoi JEsus heille / mutta eiwät he ymmertänet / mikä se oli / cuin hän sanoi heille.

Nij sanoi JEsus taas heille / Totisesta totisesta sanon minä teille: Minä olen se lammasten owi: Caicki jotca minun edellän owat tulleet / ne owat warcat ia Röwärit / waan eij lambat cwllet heitä. Minä olen owi / se joca minun cauttani sisälmenepi / hänen pitä wapaxi tuleman ja sisälmenepi ia ylgosmenepi / ia löytä laitumen. Eij wargas tule mwta / cuin warastaman / ia tappaman ia cadottaman. Minä tulin senpäälle / että heille pitä elämä oleman / ia yldäkyllä oleman.

Exordium à Transitione.

HEluntai päiwän päälle te cwlitte saarnattawan sitä lohdutajasta Pyhästä Hengestä/

gestä / ia hänen swresta ia corkiasta wirgastans / ia cusa se Pyhä Hengi / ia coco pyhä Colmina suus teke hänen asumasians / Nimittäin nijnen tykönä / jotca HErra Christusta racastawat ia hänen sanans ewlewat. Toisna päiwänä te ewlitte sen suloisen ia lohdulisen saarnan / cuinga swresta ia corckiasta / Jumala Caickiwaldias on meitä syndistä inhimisitä racastanut/Nimittäin/että hän vlgosannoi hänen ainoan Poicans/senpälle että jocainen cuin usco hänen päällens / eij pidä huckuman/mutta saaman ijancaickisen elämän. Nyt tämän päiwäisesä Euangeliumisa meidän HErra Christus vlgosmaala / ne oickiat ia hywät paimenet/wertauxen cautta / ia mös ne pahat ia wäärät paimenet eli saarnamiehet/jotta hän täsä cutzu warcahixi ia Röwärixi. Ja että jocainen Christitty inhiminen taidasi ne tuta ia eroitta nijstä hywistä paimenista / osotta hän täsä yden wissin merckin josta ne pahat ia wäärät Paimenet taitan tuta / ia sano: Joca eij sisälle mene lammas huonesen owen cautta/ mutta mualda sisälle astu / se on wargas ia Röwääri/se on/joca muita wälicappaleita ia muwta tiätä opetta autuuteen / cuin HErran Jesuxen Christuxen / joca on se oikia owi / se on wärä opettaja/ wargas ia Röwäri. Mutta joca sijtä ainoasta wälimiehestä/meidän HERRAsta JEsuxesta CHristuxesta saarna / ia hänen tygönsä johdatta sanan ewliat / se on oickia paimen.

Tähän saarnahan owat Phariseuxet HERRAN Christuxen tilan andanut / ninquin Pyhä Johannes täsä edelisesä lugusa kirioitta. Mutta HERra Christus heitä tacaperin aja / ia wahwan argumentein ia

Oratio huius concionis.
Joh. 9.

todistosten cansa osotta / ettei he ole oikiat paimenet / mutta warcat ia Röwärit. Sillä / joca eij owen cautta sisälle mene / mutta muualda sisälle astu / se on wargas ia Röwäri.

Ja yhten sopi tämä Euangelium sen suloisen Euangeliumin cansa cuin eilän sarnattin / sillä ninquin HErra Christus siinä ylistä hänen taiwalisen isens rackauden meitä Wastan: Nijn hän täsä Euangeliumisa osotta / cuinga ia mingä cautta hän hänen rackaudensa vlgosjacapi / nimittäin / saarna wirgan ia oikein Paimenitten suun cautta / cusa se lohduttaja Pyhä Hengi on ylimeinen opettaja / joca heisä / heidän suuns cautta Puhupi.

Ratio quare hoc Evangelium hodie explicatur.

Ja owat ne wanhat ia Christeliset Kircon esimiehet tämän Euangeliumin asettanut ia säättänyt saarnata / tämän Heluntai Tijstain päälle / sentähden että tämän Juhlan päälle saarnatan Pyhästä Hengestä ia hänen wirgastans / että hän on meidän opettajam / joca meitä caicken totuden iohdatta / ia saarna wirgan cautta / cocopi täsä mailmasa hänellens yden Christilisen Seuracunnan / ia siinä caicki taiwaliset lahiat vlgosjacapi. Ja että me taidaisimme ia oppisimme tundeman ne oikiat paimenet ia saarnamiehet / joita meidän pitä cuuleman / ia wälttämän ne wäärät opettajat / warcat ia Röwärit.

Tämä Ewangelium yhden sopi sen yhdexännen uscon Cappalen cansa / cusa me tunnustame yhden pyhän Christilisen seuracunnan. Sopi myös sen toisen Rucouxen / eli anomisen cansan Isä meidän rucouxesa / cusa me rucoilemme / että Jumala annais lähestyä hänen walda-

cundans: Se on että hän annais meille hywät ia uscoliset paimenet ia saarnamiehet/ia caicki wäärät opettajat meidän tyköeme armolisesta pois estäisi.

Ja iaetan tämä Ewangelium cahten Osa.

I. On paimenista ia saarnamiehistä sekä/hywistä että pahoista/ia niistä merkeistä ioista ne taitan tuta ia toinen toisistansa eroitta.

Propositio bimembris.

II. On Lambaista eli oikeista sanan ewliaista/ia niistä merkistä ioista ne tutan.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quinq; membra.

TÄsä ensimäises Osas edespane meidän HErra Christus wiisi erinomaista Cappaletta.

I. On pahoista paimenista ia wääristä opettaista ia niistä merkeistä ioista ne tutan.

I. Est ad pastores, fures & Latrones.

Totisesta totisesta sanon minä teille: Joca eij owen cautta mene lammas huonesen/mutta mualda sisälle astu/se on wargas ia Röwäri.

Ennein cuin meidän HErra Christus puhu niistä pahoista paimenista/niin hän teke yhden swren ia corkian walan/jolla hän wahwista hänen puhens/senpäälle/ että inhimiset iotca luonostans owat sangen heicot/ sitä paremmin sen uscoisit ia wastanottaisit. Niin palio cuin näihin paimenin tule sano hän : Joca eij owen cautta sisälle mene lammas huonesen/mutta mualda sisälle astu/se on wargas ia Röwäri.

Täsä tule meidän tiätä/ mitä hän täsä lammas

huonen iv owen cansa ymmärtä. Lammas huonen cautta/hän ymmärtä Christilisen seuracunnan/iohonga lambat/se on/Christiliset inhimiset/jotca sen ylimäisen paimenen meidän Herran Jesuxen Christuxen oikein tundewat/ia hänen päällens uscowat/cootan. Owen cautta/ hän ymmärtä itze hänens/ninquin hän täsä cohta peräsä sano: **Minä olen se lammasten owi.** Ja cutzu ne caicki warcaxi ia Röwärixi jotca eij tämän owen/nimittäin/ hänen cauttans / mene Lammas huoneseen / mutta mualda sisälle astuwat. Se on / Ne jotca eij lailisesta ole cutzutut siehen pyhän saarna wircan /mutta itze juoxewat sijhen ilmain cutzumata/ ia eij johdata lambaita sen elämän lähten / Jesuxen Christuxen / meidän ainoan wälimiehen ia lunastajan tygö / josa caicki meidän autuuden seiso : Mutta heidän wäärän oppinsa cansa wiettelewät ijancaickisehen cadotuxeen/ne owat warcat ia Röwärit. Sillä ninquin yxi wargas eij owen cautta mene huonesen/mutta hän ricko caton/seinen eli lattian/ia nijstä sisälle astu : Nijn mös yxi paha ia wäärä opettaia/eij mene sen oickian owen cautta/mutta mualda sisälle astu.

II. *Veri Pastores, eorumque notæ.*

II. On nijstä hywistä paimenista ia opetaista/ia nijstä merckeistä ioista ne tutan/ ia ylösluke täsä HErra Christus neljä mercki.

1. *Nota ingressus in ovili per Ostium.*

1. Mercki on Lammas huonesen sisällemenemisestä.

Mutta ioca owen läpitze sisälle mene/ se on lammasten paimen.

Owen cautta sisälle menne/ymmärtä hän ensistä/ costa jocu lailisesta tule saarna wircaan Jumalan sädyn

jälkin cutzutuxi/ioca eij tahdo/että ioeu pitä andaman itzens/eikä saarnastolin/ eli Altarin eteen astuman/palwelusta tekemän/ ennen cuin hän sijhen lailisesta cutzutan. Sitälikin cosca opettajat saarnawat ia opettawat oikein/ eij inhimisen sädyiä/mutta Jumalan pyhä sana / ia sitä oikiata Euangeliumin oppia / ia sen cautta johdattawat lambat Christuxen tygö/ia osottawat että hänesä ainoasa seiso caickein inhimisten autuus/ia eij yhdesäkän muusa.

2. Owen awamisesta lammas huonesa. 2. *Apertio Ostij.*

Sillen owen wartia awapi.

Ninquin suurisa huoneisa ioisa rijsta ia tawara sisälle on/owat owen wartiat/iotca pitä huonesta waarin ottaman/nijnen eteen owen awaman/cuin heidän tule awata. Ja ilman awamata eij yxikän taida sisälle tulla. Nijn mös täsä lammas huonesa/ se on / Jumalan seuracunnasa/on yxi owen wartia / ioca owen awapi ia kijnisulke/ia inhimiset/sisälle ia ulgos päästä/nimittäin/se pyhä Hengi. Sillä ninquin HErra Christus se oikia owi on lammas huonesen / ia eij yxikän Jumalan waldacundan taida tulla/mutta hänen cauttans. Nijn mös se lohduttaia pyhä Hengi on se oikia owen wartia / ioca meitä tämän owen tygö johdatta/ia sen meidän eteen awapi. Sillä eij yxikän hänen omalla woimallans taida löytä tätä owia. Ninquin me tunnustame/sijnä cadexannes uscon Cappalesa : Mutta se pyhä Hengi awapi owen meidän eteen / silloin cosca hän meitä hänen armoillans ylöswalgaise/ saatta meitä HErran Christuxen oikian tundon/ia sytyttä meidän sydämehen yhden oikian uscon/että me taidam ymmärtä ia tuta ettei yhtäkän muuta owia/tiätä eli wälicappaleta/ole taiwanwaldan ia

autuu-

autuuteen/mutta ainoasta meidän HErra Jesus Christus. Ja tämän owen pyhä Hengi awapi meidän eteem saarna wirgan cautta. Sillä sanan cautta iohdatta hän meitä HErran Christuxen tygö/sen cautta ylöswalgaise meidän sydämen/Casten Sacramentin cautta/hän meitä wastaudesta synnyttä/ia Jumalan seuracundan sisälle wiäpi ia siehen istutta/että me tulema sen säsenexi.

3. Vocat proprias Oves nominatim. 3. Mercki on/että hän cutzu lambat omalla nimellens.

Ja cutzu omat lambat nimellens.

Ninquin yxi paimen iolla on moninaiset eläimet/sekä pienet että swret/tunde hänen laumans / tiätä heidän nimens ia cutzu heitä nimellens/sen jälkin cuin he owat: Niin mös yxi hywä ia toimelinen sielun paimen / tunde ia tietä hänen laumans/ia cutzu heitä omalla nimellens / sen jälkin cuin itze cukin on hywä taicka paha. Meidän Herra Christus se ylimäinen paimen/cutzu ne wanhurseat inhimiset/hänen Isäns hywästi siugnatuxi. Pyhä Pawali Apostoli/cutzu hänen ewliaisians/ Pyhäxi Christuxesa Jesuxesa. Item: Jumalan ulgoswalituxi pyhixi. Pyhä Johannes Apostoli/cutzu ne Jumaliset inhimiset/hänen lapsixens. Item: Hän cutzu heitä rackaixens. Ja niillä Jumalattomille on mös heidän nimens/ioilla saarnamiehet pitä heitä nimittämän/ia pitä nuhteleman ia rangaiseman caickein edesä/senpäälle/että he ia mwt sijtä pelgon ottaisit / Ninquin Pyhä Pawali sano. Elias Propheta cutzui sen Jumalattoman Cuningan Acabin nimäldäns / ia nuhteli händä sanoden: Sinä ia sinun Isäs huone wiettelewät coco Israelin / sinä/että te olette HERRan käskyn

Matth. 25. Rom. 1. Colos 3. 1. Joh. 2. 1. Joh. 4. 1. Tim. 5. 1. Reg. 18.

ylön

ylön andanet/ ia olette waeldanet Baalin sälkin. Johannes castaja cutzu Herodes Cuningan omalla nimellens/ ia julkisesta händä rangaise sanoden: Eij se ole luwalinen/ että sinä pidät sinun welies waimo. Mar. 6.

Cuinga usein HErra Christus cutzu ne Jumalattomat Phariseuxet heidän omalla nimellens: hän cutzui heitä sokiaxi ia sokian johdattaiaxi. Item/ hän cutzui heitä ulcocullatuxi ia kykärmen siuuxi. Hän hwti usein Wee heidän ylitzens. Näin itze cukin hänen omalla nimellens cutzutan/ ioco se on hywä joco paha/ senjälkin cuin hänen elämäns on. Matth. 15. Matth. 23.

4. Mercki on lammasten ulgos laskemisesta ia edellä käymisestä. 4. Eductio & antegreßio.

Ja ulgos wiepi heitä/ ia cuin hän omat lambans ulgos laske/ niin hän käy heidän edellä̈ns.

Yxi oikia ia uscolinen sielun paimen / pitä käymän sanan cwlian edellä/ sekä oikian opin/ että puhtan elämän cansa / senpäälle/ että hän olisi heille hywäxi esimerkixi/ mwtoin hän eij ole yxi hywä ia oikia paimen. Sentähden sano Herra Christus: Andacat teidän walkiudē paista inhimistē edesä/ että he näkewät teidän hywät työt / ia ylistäwät Isän joca taiwas ombi. Ja pyhä Pawali sano Timotheuxen tygö: Ole hywä esimercki nijlle uscolisille sanasa/ käyttämisesä rackaudesa/ Hengesä/ uscosa ia puhtaudesa. Niin mös pyhä Pietari Apostoli sano: Ole lauman esimercki. Chrysostomus sano: Doctor Ecclesiæ dum bene docet & pie vivit, instruit suos auditores quomodo vivere debeant. Dum vero male vivit, in- Matth. 5. 1. Tim. 4.

struit Deum, quomodo debeat ipsum condemnare. Se on: Yxi opettaia/cosca hän oikein opetta/ ia puhtasti elä/ nijn hän opetta hänen cwliansa/ cuinga heidän pitä elämän/ mutta cosca hän pahoin elä/ nijn opetta cuinga Jumalan pitä hendä rangaiseman. Ja Augustinus sano: Malus pastor quantum extruit doctrina, tantum destruit mala vita. Se on: Yxi paha paimen/ nijn palio cuin hän opilla ylös rakenda/ nijn palion hän pahalla elämällä maahan cukista. Nämä owat ne neliä hywäin paimenitten erinomaisesta merkiä ioista he tutan.

III. *Phariseorum ignorantia & stupor.*

III. On Phariseusten tyhmydestä.

Tämän wertauxen sanoi JEsus heille/ mutta eij he ymmärtäneet mikä se oli/ cuin hän sanoi heille.

Waicka he olit olewanans swresti ia corckiasti oppinet miehet/ ia pidit itzens sen edestä/ että he olit nijnen sokiain johdattaiat ia lain opettaiat/ nijn cuitengin/ eij he taitaneet ymmärtä eikä käsittä HErran Christuxen puhetta/ ia sen cansa osotit heidän sokiudens ia taitamattomudens. Sillä ninquin pyhä Pawali sano: Se luonolinen inhiminen eij taida käsittä sitä cuin Jumalan on/ sillä se on hänelle yxi hulluus. (1. Cor. 2.) Osotit mös he sen cansa/ ettei he ollet oikein lukeneet Prophetain kirioituxia/ jotca usein Kirioittawat paimenista ia lambaista. Ja jos he nijtä olisit lukeneet/ nijn he olisit pikemin taitaneet ymmärtä ne sanat.

IV. *Genuina Christi verborum explicatio.*

IV. On HErran Christuxen ulgostoimitus/ hänen sanains päälle.

Nijn sanoi Jesus taas heille/ totisesta/

totisesta sanon minä teille / minä olen se lammasten owi.

Että HErra Christus sen ymmärsi/ettei he taitanet käsittä hänen puhettans / nijn hän itze sen ulgos toimitta/ia anda tiätä mitä hän sen lammasten owen cansa ymmärsi ia wahwista sen hänen walans cansa/ninquin ennengin/wannoden hänen totudens päälle.

Totisesta / totisesta sanon minä teille/minä olen se lammasten owi.

Ninquin hän tahdoisi sanoa / että te oletta nijn tyhmät ia tompelit/ettei te taida ymmärtä minun puhettani/nijn minä tahdon sen itze teille ulgostoimitta/ia pitä teidän sen tiätämän/waicka minä puhun toisinans wertauxen cautta/ia tapauxisa / en minä cuitengan mitäkän turhan ia tyhiän puhu. Ja ios te tahdotte tietä mikä se owi on / iosta minä olen teille puhunut/nijn olen minä itze se/ia cohta perästä sanon:

Minä olen lammasten owi/ioca minun cauttani sisälle mene / hänen pitä wapahaxi tuleman.

Ja anda sen cansa tietä/ että ioca tahto tulla lammas huonesen eli seuracundan/nijn pitä hänen siehen sisälle käymän hänen cauttans/ia ilman hänetä eij taida yxikän sijhen oikein sisälle tulla.

V. Ja wijmäinen Cappale on nijstä paimenista/ iotca hänen edelläns owat olleet.

Caicki iotca minun edelläni owat olleet/ ne owat warcat ia Röwärit.

V. *Pastores qui Christum antecesserunt sunt fures & latrones.*

Tä-

Non tempus sed discretionem temporis intelligit.

Tämän sanan (nijnun edelläni) pitä meidän oikein ymmärtämän / sillä eij HErra Christus sen cansa ymmärrä nijtä / iotca monda wuotta ennen händä owat olleet / mutta nijtä / iotca hänelle wastahacoiset owat olleet. Mwtoin Prophetat iotca monda sata wuotta ennen HErra Christusta owat saarnanet / olisit warcat ia Röwärit / iotta cuitengin eij sen sanan cansa ymmärrä / Sillä caicki Prophetat owat hänestä todistanet / että hänen nimens cautta / pitä caicki saaman synnit andexi. Ja Augustin' sano: Moses & Prophetæ non venerunt ante Christum sed cum eo. Se on / Moses ia Prophetat eij tulleet ennen Christusta / mutta he tulit hänen cansansa. Ne cuin owat olleet HErra Christusta wastahacoiset ia owat toisin opettanet cuin hän opetti / ne hän cutzu warcaxi ia Röwärixi. Ja cohta perästä sano:

Act. 10.

Että wargas eij tule mwtoin cuin wargastaman tappaman ia cadottaman.

Se on / ioca wargas on / eij se tule lammasta elättämän eikä ruokiman / mutta tappaman. Nijn mös wäärät paimenet / jotca HErra Christusta owat wastahacoiset / ia toisin opettawat / ne wäärittelewät ia pettäwät inhimiset / heidän sieluns murhawat / ia ijancaickiseen cadotuxen saattawat. Ja nuhtele sen cansa Phariseuxita ia Kirianoppenuita / iotca eij hänen cauttans / ioca oli se totinen Messias lammasten tygö tullut / eikä hänestä saarnanet ia opettanet / että hän on meidän wanhurscauden / ionga cautta me ainoast taidam autuaxi tulla. Mutta wäärin opetit ia sanoit / että inhiminen lain töiden caut-

ta pitä autuaxi tuleman. Mutta HErrasta Christuxesta/ hänen ansiostans ia hywistä töistäns/ eij he mitten puhunuet.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis.

I. OPemme täsä/ cuinga wahingolliset owat ne Pahat Paimenet ia wäärät opettajat Jumalan Seuracunnasa. Sillä eij he etzi Jumalan cunniata/ eikä inhimisten sielun autuutta. Mutta oma heidän parastansa/ cuinga he saisit täsä mailmasa hywin elä / ia pitä hywiä Päiwiä / eij he oikein opeta/ eikä johdata lambaita HErran Christuxen tygö/ joca on se oikia owi lammas huonesen / ia josa caicken inhimisten autuus seiso/ eij nuhtele / eikä rangaise syndiä/ mutta puhuwat / inhimisten mielen jälkin. He eläwät Pahoin caickinaisisa synnisä ia saastaisudesa / ia owat muille Pahaxi esimerkixi. Nämä caicki owat warcat ia röwärit / ninquin HErra Christus täsä sano: Sentähden/ että he wiettelewät lambaita ia saattawat heitä ijancaickisen cadotuxen. Tämän caldaiset olit Phariseuxet/ joita wastan erinomaisesta Herra Christus täsä puhu/ jotca eij sarnanet Messiaxesta HErrasta Christuxesta/ ia hänen ansiostans / mutta Laista ia Lain töistä / ia opetit että inhimisen nijnen cautta piti autuaxi tuleman. Tämän caldatset owat mös sekä pawi että hänen joucons / jotca eij saarna oikeata Euangeliumin saarna/ HErran Christuxen tahdon ia käskyn jälki / joca sano: Mengätte ymbäri caicken mailman ia saarnacat

I. Discimus Pseudodoctores esse perniciosos in Ecclesia Dei.

Matth. 28.

Euangeliumi. Mutta he saarnawat inhimisten sädyiä / ia pawin päälle pano / Eij he johdata HErran Christuxen tygö / mutta pyhäin Miesten ia Waimoin tygö / että he pitä heidän edestäns rucoileman / ia oleman heidän wälimiehens. Ja sen cansa pois hylkäwät sen ainoan Wälimiehen meidän Herrā Jesuxen Christuxen / ninquin coco heidän Litanians / on asetettu Pyhän tygö. He mywät anekirjoja swren rahan edestä / he pitäwät Vffri Messuia eläwitten ia cuoluitten edestä. He weisawat wigelyxiä nijnen cuolitten sielun edestä / että ne sitä Pikemin Pääsisit vlgos kijras tulesta: Ja cuca caicki heidän Walhens ylösluke. Sencaldaiset mös owat wiälä nytt monda opettaiata / ia waicka he oickein opettawat / cuitengin eij palio murhetti lambain sielun edestä / cuhunga ne tulewat / lwlewat sijnä kyllä olewan / että he seisowat saarna stolissa / ia sijnä jollakin muotto saarnawat / ettei näkyisi Peräti olewan Laiscana / joca sitä oppe nijn oppican / joca eij ope nijn olcon ilmā. Eij he muusta pidä lucua / mutta että he hywin saawat elä / ninquin Eze-
Ezech. 34. chielin Prophetan tykönä nijstä seiso Kirioitettu: Te syötte riescan ia willoilla te waattettate teidän / ia mitä lihawa oli / sen te tapoitta / mutta minun laumani että te ruokinuet. Tämän caldaisita Paimenita sen Pahembi löytän seasa / mutta ne jotca sen caldaiset owat / he candawat heidän duomions.

2. *Ministri verbi non aliunde sed per Ostium in ovili ingrediant.* II. Paimenet ia saarnamiehet pitä tästä oppeman / ettei he mualda astu Lammas huoneseen cuin owen cautta / se on / ettei he ota itze saarna wirca Päällens / ilman / jollei he lailisesta sijhen cutzuta / eikä anna heitäns sijhen ennen cuin he owat sijhen soweliat ia Kelwoliset / ia

sens

sencaldaisen lahian cansa lahjoitetut / cuin sihen tarwitan / ia he woiwat sen edes seiso. Ja cosca he siʒen owat cuʒutut pitä heidän uscolisesta heidän wircans tekemän / se on / heidän pitä oickein / puhtasti ia selkiästi saarnaman Jumalan sana / ia osottaman sen oikean tien taiwan waldacundan ia ijancaickisen autuuteen / ettei yhtäkän muuta tietä siihen ole / eikä yxikän siihen taida tulla / mutta yhden oikian ia wahwan uscon cautta / meidän HErran Jesuxen Christuxen päälle / joca meille ia caickille / hänen pijnans ia cuolemans cautta on sen ansainut. Heidän pitä myös tundeman heidän Lambans / ia omalla nimellans heitä cuʒuman / se on / heidän pitä laittaman itzens sen jälken / cuin Lambat eli ewliat owat / ne hywät pitä heidän wahwistaman caicken Jumalisuteen / ne heicomieliset ia murheliset lohduttaman / ne cowacorwaiset / ia niscurit osendaman / syndisiä ia catumattomia nuhtelemā ia rangaiseman. Ja pitä seuraman Pyhän Pawali oppia ia manausta / joca sano: Saarna sana / pidä päälle / aisalla ia aijati / mana rangaise caiken siweyden cansa. Eij heidän pidä oleman ninquin mykät coirat / eikä pidä säästämän / mutta rohkiasta huutaman ia rangaiseman. Ninquin Esaian Prophetan tykönä seiso: Huuda rohkiasta älä säästä / julgista minun cansallen heidän syndins / ia Israelin huonel heidän pahat tecons. Heidän pitä myös manaman heitä / että he cawataisit itzens wäärista opetaista / ette Sudet tulisi Lammas huonesen ia raatelisi Lambaita / Ninquin Pyhä Pawali sano. Ja cosca he heidän wircans oikein ia uscolisesta tekewät pitä heidän odottaman ia toiwoman sitä catomatoinda crunua / jonga se ylimäinen Paimen /

2. Tim. 4.

Esa. 58.

Act. 20.

Jesus Christus pitä heille andaman/cosca hän tule Wijmäisnä Päiwänä / duomitzeman eläwitä ia cuolluita.

3. *Legittima juramenta concessa.* III. Että HErra Christus täsä caxi kerta wanno/ia cahtalaiset walat teke / sitä me opime / että Lailiset walat ei ole Kieltyt/mutta cosca Jumalan cunnia/ia meidän/eli meidän lähimeisten tarwe nijn waati/nijn taidamma me mös walan tehdä. Sillä itze Jumala sen myöstä anda ia käske Wijdennes Mosexen Kiriasa / cusa hän

Deut. 6. sano: **Sinun pitä pelkämän sinun HErras Jumalatas / händä Palweleman / ia hänen nimens wannoman.** Ja me luemme että Jumala caickiwaldias on itze Wannonut. Ninquin hän sanoi Abrahamin

Gen. 22. tygö: **Minä olen minul itzelleni Wannonut.** Ja

Psal. 89. Psalmisa seiso: **Minä olen ydesti Wannonut mi-**

Psal. 110. **nun Pyhydeni päälle.** Item. **HErra on wannonut / ia eij pidä sitä catuman.** Nijn owat Pyhät mös

Gen. 21. inhimiset Wannonet. Abraham Patriarcha on Wan-

Gen. 24. nonut/ Abimelichille. Ja Abrahamin Palwelia teki

Gen. 31. walan/ hänen HErrallens. Jacob Wannoi hänen A-

Gen. 20. pillans/Labanilla. Dawid on Wannonut Saulin

1. Sam. 24 Pojalle/ Jonataxella hänen ystäwällens. Nijn mös Wannoi Saulille/ettei hän tahtonut häneltä hänen siemenens häwittä. Nijnnen esimerkille on mös meille luwalinen wanno. Sillä ninquin Epistolas Hebrerin ty-

Heb. 6. könä seiso: **Wala teke lopun rijdan päälle / ia sen ysein eroitta.** Mutta että meidän HErra Christus

Matth. 5. sano Mattheuxen tykönä: **Eij teidän pidä Wannoman/ eikä taiwan cautta / sillä se on Jumalan istuin / eikä maan / sillä se on hänen astuin Lau-**

tans. Eikä Jerusalemin cautta / sillä se on swren Cuningan Caupungi. Eikä sinun pääs cautta/ sillä et sinä taida tehdä yhtäkän carwa taicka mustaxi eli walkiaxi. Teidän Puhen pitä oleman. Ja Ja / Eij Eij / mutta mitä sen ylitze tapahtu/ se on Pahasta. Eij HErra Christus sijnä caicki walat kiälä / mutta waiwoin turhat walat / cuin inhiminen kewiäst ilman syytä wanno/yhdestä Pahasta totutusta tawasta. Ja ne walat cuin wannotan Luondocappalten/ taiwan eli maan päälle: Ninquin Jwttat Wannoit Jerusalemin Templin päälle. Sillä Jumala eij ole käskenyt nijnnen cautta wannoa / mutta hänen nimens cautta/ninquin Wijdennes Mosexen kiriasa seiso : HERRAN nimen cautta pitä sinun wannoman. Exo. 22. Deut. 10.

Toinen Osa.

SJnä Ensimäises Osas sanottin Paimenista/ sekä hywistä ia oikeista/ että mös wäärista Paimenista/ia nijstä merkeistä/joista ne tutan ia toinen toisestans eroitetan. Seura nyt se toinen Osa lambaista eli sanan cwliaista. Ja edes pane HErra Christus täsä nelie merckiä/iosta ne oickiat Christiliset inhimiset tutan / jotca Seuracunan oickiat jäsenet owat.

Analysis secundæ partis continens Quatuor membra.

1. Mercki on/ cwlla Paimenen ändä. I.

Ja lambat cwlewat hänen änens.

Auditus vocis sui pastoris.

Ninquin Järjettömät luondocappalet ia lambat/ waicka cuinga yxikertaiset he owat/tundewat ia cwlewat heidän Paimenens änen / joca heitä cutzu / ia seurawat händä. Nijn mös ne oickiat ia Christiliset inhimiset cwlewat sen ylimäisen Paimenen / meidän HErran Jesuxen Christuxen änen / ia mös muinen uscolisten Paimenitten

ånen/ jotca tåmån ylimäisen Paimenen alla owat. Sillå
Ioh. 8. ninquin HErra Christus toisesa Paicasa sano: Joca
Jumalasta on se cwlle Jumalan sanan. Ja tosin
joca yxi oickia Christilinē inhiminen on/ hån racasta Ju-
malå sana sitå melellåns cwle. Ja sitå wastan caicki wåå-
råtopit/ jotca sitå wastan owat/ carta ia wieroi/ ninquin
yhtå myrckyå/ joca inhimisen sielun cadotta. Sillå hån
Matth. 17. tiåtå Isån Jumalan kåskyn ioca sano: Tåmå on mi-
nun racas Poicani håndå cwlcatta. Sentåhden sa-
no Augustinus. Christianus es audi Christum, Ser-
vus es audi Dominum, Filius es audi patrem.
Että sinå olet Christitty nijn cwle HErra Chri-
stusta/ Että sinå olet Palwelia nijn cwle HEr-
ra/ Ettås olet poica nijn cwle Iså.

II. Subsequuntur Pastorem.

II. Mercki on/ että lambat seurawat heidån pai-
mendansa.

**Ja lambat seurawat håndå/ sillå he tun-
dewat hånen ånens.**

Se on/ Ne oickiat Christiliset inhimiset jotca tå-
mån ylimäisen Paimenen alla owat/ ne seurawat håndå/
ia caickia oikeita ia uscolisia Paimenita ia saarnamiehtå/
ia heidån oppians/ jonga he owat heildå cwlluet ia oppe-
neet. Sillå costa he heidån paimenens ånen cwlewat/ nijn
he cohta tundewat ettei se ole jongun mwcalaisen/ mutta
heidån oman Paimenens åni/ jota he owat tottunet cwle-
man ia seuraman håndå. Ninquin Lambaat seura heidån
paimendansa/ ia custa hån kåypi edellå/ sijtå he kåywåt jå-
les/ ia waicka sijnå olis wettå/ taicka ropacota/ nijn cui-
tengin he pelkåmåtå ia rohkiasta kåywåt hånen jålisens/
custa hån edellå kåypi. Nijn mös yxi oickia Christitty

inhimi-

inhiminen seura Jumalan Puhdasta sana / waicka mikä risti ia Waston käymis päälle tulisi.

III. Mercki on/että he mwcalaisia Pakenewat. III.

Mutta eij he mwcalaista seura / mutta Pakenewat händä / sillä ettei he tunne mwcalaisten ändä.

Peregrinū & alienum fugiunt.

Ninquin Jumala on andanut Lambaille sen luonon/että he tundewat heidän oman Paimenens änen/ ia händä seurawat. Nijn mös hän on heille andanut sen luonon ettei he seura mwcalaista eikä wierasta/ mutta heidän oma paimenens. Sillä he tundewat mwcalaisen änen ia tietäwät/ettei se ole heidän oma paimenens äni. Ja tästä nyt HErra Christus wärtauxen cautta osotta / ettei ne oikiat Christityt seura mwcalaista ia wääriä paimenita/ eikä heidän oppians. **Sillä eij he tunne heidän ändäns**/Se on / heidän wäärä oppians / mutta Pakenewat heitä/ninquin warcaita ia röwäritä/jotca tulewat wiettelämän ia cadottaman inhimisten sielua / ia Pysywät Jumalan Puhtas ia terwelisesä sanoissa / joca heitä johdata ijancaickisen elämän.

IV. Ja wijmäinen mercki on sisälle ia vlgos käymisys. IV.

Ja sisällä menepi ia vlgoskäypi ia löyttä laidumen.

Exitus & introitus nec non inventio Pascuæ.

Tämä on se wijmeinen mercki/että ne oickiat Christityt inhimiset sisällä ia vlgoskäywät ia löytäwät laiduimen/se on/heille on wahwa tygö käymisys Jumalan tygö/jotca aina hänen sanans cuulewat / ia händä auxens hwtawat. Ninquin Lambat jocapäiwä lammas huonesen sisälle menewät / ia jällens vlgoskäywät laitumille ia

löytäwät laiduimen. Nijn mös ne Christityt käywät Ju-
malan tygö / ilman Pelkämätä ia sanowat Abba racas
Isä/ia löytäwät laiduimen/ se on/ ne lohdutuxen saawat
heidän sydämisensä wastan syndi/ Helwetti ia cuolema-
ta/ wahwistetan oickian vscon/ ia ilolisesta tästä mailma-
sta lähtewät / cosca se hetki tule / että Jumala tahto hei-
tä täldä pojes cutzua.

Loci Communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Discamus supremi Pastoris Domini nostri Iesu Christi Vocem audiendam esse

I. OPeme tästä/ cuinga ne oickiat Christi-
tyt inhimiset Jumalan Pelgos pitä itzensä tä-
sä Käyttämän/että he sen ijancaickisen elämän
käsittäisit Nimittäin/heidän pitä cwleman sen ylimäisen
paimenen meidän HErran Jesuxen Christuxen änen / ia
hänen pyhä sanans/ia caickia nijtä jotca Jumalan sanan
ia sen oickian Euangeliumin opin puhtast ia selkiästä saar-
nawat ia opettawat/ia sitä uscon cansa wastanottawat.

2. Par. 20.

Nijn se Jumalinen Cuningas Josaphat on mananut hä-
nen alamaisians sanoden: Vscocat HErran meidän
Jumalã päälle/nijn te saatte lewosa olla/ia vsco-
cat hänen Prophetansa/ nijn teile onni tapahtu.

Heb. 13.

Ja Epistolas Hebrerin tygö seiso: Olcat teidän opet-
taillen cwliaiset / ia seuracat heitä / sillä he wal-
wowat ylitzen teidän sielun/ninquin ne jotca sitä
lugun tekemän pitä. Ja Jumala itze uhca nijtä ran-
gaistoxen cansa / jotca owat cowacorwaiset opettaille ia
saarnamiehille. Ninquin sijnä Wijdennes Mosexen Kiri-

Deut. 17.

as seiso: Jos jocu on nijn ylpiä ettei hän cwle pap-
pia joca on sijnä seures Jumalan Wirgasa/sen pi-
tä cuoleman. Ja sitä wastan/ pitä heidän wisusti waari
ottaman / ettei he mwcalaisia ia wääriä opetaita seura

eikä heidän ändens / mutta wältäwät ia cartawat nijtä / ninquin warcaita ia röwäreitä / jotca eij mwtoin tule cuin wargastaman / tappaman ia cadottaman / se on / he wiettelewät ia murhawat inhimisten sielua / ia wiewät ijancaickisen cadotuxen. Sentähden mana Pyhä Johannes sanoden : Älkätte vscoco jocaista hengiä / waan coetecat ne henget / jos he jumalasta owat. Se on / jos Jumalan sana heidän seasans on / ia jos he sen oickein opetawat taicka wäärin / ia eij Pidä sijnä asiasa catzoman yhdengän inhimisen muodon / wijsauden eli rickauden tälken / eikä anda sen cautta heitens wietellä / mutta catzocan senjälken / cuinga hän Jumalan sanan opetta / oickein taicka wäärin. Ja jos hän wäärin opetta / nijn carta händä ninquin yhtä wargasta ia röwäri. Sillä ninquin pyhä Pawali sano Galaterin tygö: Jos yxi Engeli taiwahasta / toista teiden edesän saarnaisi Ewāgeliumi / cuin me olema saarnanuet / se olcō pahasti Kirottu. Mutta iota pitä taitamā eroitta / ne wäärät ia pahat paimenet hywistä / ne pitä hywin harioitetut olemā / Jumalan sanasa ia sijnä Christilisesä opisa. Waan ettei caicki taida kiria lukia ia tutkistella ramatuja Herran Christuxen käskyn jälkē / nijn oppecan hywin sen / wähän ramatwn / joca on meidän Catechismus / iohunga on coottu se coco Christilinen oppi / ia iaetan erinomaisin wijsin päácappalein. Ja cosca hän sen hywin ymmärtä ia taita / nijn hän kyllä mös taita eroitta / cuca wäärin / ia cuca oickein opetta / Sillä iota sitä wastan opetta / se on wargas ia röwäri / ia sitä eij pidä Christiliset inhimiset cwleman / mutta nijtä pakeneman ninquin sielun murhaita. Ja sentähden pitä caicki Christiliset inhimiset oppeman heidän

1. Joh. 4.

Gal. 1.

Joh. 5.

Catechismuxensa / sekä lukeman että ymmärtämän / senpäälle / ettei tulisit wiettellyxi nijldä wäärildä; opettailda.

Euangeliumin Kirioitta P. Johannes 6. Lugus.

Da sanoi Jesus Jwttailla / eij yxikän taida tulla minun tygöni / ellei Isä ioca minun lähetti / wedä händä / ia minun pitä händä ylösherättämän wijmeisnä päiwänä. Se on Prophetisä Kirioitettu / heidän pitä caicki Jumalalda opetetuxi tuleman: Sentähden jocainen quin sen Isäldä ombi cwllut ia oppenut / hän tule

minun

minun tygöni. Eij nijn/että jocu ombi Isän nähnyt/waan se joca ombi Jumalasta/se ombi Isän nähnyt. Totisesta/totisesta sanõ minä teille/ioca minun päleni usco / hänellä ombi se ijancaickinen elämä. Minä olen se elämän leipä. Teidän Isän söit manna corwesa/ ia cuolit: Tämä ombi se leipä/ioca alastuli taiwahasta/senpälle että ioca sijtä syöpi/eij hänen pidä cuoleman. Minä olen se elämä leipä/ioca alastuli taiwahasta/se cuin tästä leiwästä syöpi hän eläpi ijancaickisesta: Ja se leipä jonga minä annan/se ombi minun lihan/ ionga minun pitä andaman mailman elämän edestä.

Tässä P. Ewangeliumissa/ meidän HErra Christus/osotta ia tietä anda/ että inhimiset heidän luonostans/ owat heicot ia peräti woimattomat/nijn ettei he taida tulla hänen tygöns/ ellei hänen Isäns heitä wedä Ewangeliumin saarnan cautta. Sijtälikin mös osotta hän sen swren ia sanomattoman hedelmän/cuin inhiminen saapi sijtä/että hän Jumalalda wedetän HErran Christuxen ia oikean vscoon tundon/nimittäin/ijancaickisen elämän.

Exordium à summa Evangelij.

Ja on tämä Ewangeliumi wanhoilda kircon esimiehildä asetettu/ tämän Helluntain Juhlan päälle saarnatawaxi / sentähden/että me mahdaisimme oppia tundeman

Ratio cur hoc Evangelium pro concione hodie proponatur.

deman meidän jwren heickoudem/ettei me meidän omasta luonolisesta woimastam / taida tulla meidän lunastaiam HErran Christuxen tygö/eikä usco hänen päällens. Sitälikin sentähden/että tällä Juhlalla saarnatan sitä lohduttajasta P. Hengestä/joca Jumalan salaisudet parhain ulgos toimitta. Ja me muistasim meidän oman heickoudem päälle/tulisimme ylösherätetyx/ nautizeman nijtä wälicappaleita ioinenga cautta pyhä hengi annetan/ cuin on/ Jumalan sanan ia Sacramentit.

Occasio hujus concionis.

Tilan tähän saarnan/ owat Juuttat andanut Herralle Christuxelle/iotca tulit hänen tygöns/ toisna päiwänä sittä/cuin hän oli ruokinut wijsi tuhatta miestä / wijdellä ohraisella leiwellä / ia cahdella calalla/ ia wielä nyt etzeit rawinnon jälkin hänen tygönens/mutta hän manaisi heitä / että heidän piti ensistä ia erinomaisesta etzimän sielun ruan jälkin/ ia sanoi/että hän oli se eläwä leipä/ioca alastuli taiwahasta. Cosca nytt Juuttat sen culit napisit he sanoden/eikö tämä ole Josephin Poica/ionga Isän ia äitin me tunnemme/cuingasta hän sijs sano/ taiwasta alas tullens. Mutta meidän HErra Christus wasta heitä ia sano: **Älkätte napisco eij kengän taida tulla minū tygön sollei Isä/ioca minū lähetti wedä händä.**

Tämä Ewangeliumin Texti/ yhten sopi sen cahdexannē uscon Cappalen cansa / cusa me tunnustamme / ettei me meidän omalla woimallā ia wäellām taida usco/ eikä tulla meidän HErran Christuxen tygö/mutta se P. Hengi on meitä cutzunut Ewangeliumin cautta ia hänen lahjoillans ylöswalistanut/ia oikiasa uscosa pyhittänyt ia ylöspitänyt. Ninquin hän coco Christicunnan maan päälle cutzu cocon/ylöswalgaise ia pyhittä/ ia Christuxen Je-

suxen tykönä pitä. Nijn mös sen toisen rucouxen cansa/ Isä meidän rucouxes/cusa me näin sanome: Lähestulcon sinū waldacūdas. Josa me rucoilema että Jumala meidän taiwalinen Isäm annaisi meille sen pyhän Hengen/ että me hänen armons cautta wahwasta uscoisimme hänen pyhä sanans/ia eläisimme Christilisestä täsä mailmasa ajalisesta/ia sijttä ijancaickisesta hänen tykönäns.

Ja jaetan tämä Euangeliumi cahten Osa. *Propositio bimembris.*

I. On inhimisten heicoudesta ia woimattomudesta Hengelisisä asioisa.

II. On sijtä hedelmästä/ ionga me sijtä saamme/ cosca me wedetën HErran Christuxen tygö ia opetetan.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis in se quinq; membra continens.

NIjn palio cuin tähän ensimäisen Osan tule on meille täsä wijsi erinomaista Cappaletta ioista meidän tule waari otta.

I. On inhimisen luonon heicoudesta Hengelisis asioisa. *I. Spiritualis cœcitas naturæ humanæ.*

Eij yxikän taida tulla minun tygöni/ellei Isä joca minun lähetti/wedä händä.

Näillä sanoilla HErra Christus wasta Juuttaita ia heidän tacaperin aja/ia osotta heille/sen oikian syyn/ mingätähden hee owat nijn sokiat/ ettei hee taida tuta händä oiken/eikä swremmana pidä händä cuin muita inhimisiä/ Nimittäin/ettei hee tahdo anda itzens hänen taiwalliselda Isäldäns wetä/eikä oppia häneldä cuin hän tahdoisi sano: Elkätte napisco/sillä eij teillä ole yhtäkän oikiata syytä napista/sentähden/että minun saarnasani eij ole

yhtäkän wilpiä eikä wärynttä. Mutta teisä on suuri sokius/ nijn ettei tee minua wielä oikein tunne. Ja on näisä Textin sanoisa cahtalaiset asiat.

I. Quod nemo poßit venire ad Christum.

1. On ettei yxikän taida tulla Christuxen tygö. Cusa eij hän puhu ulconaisesta tulemisesta ruumilisten jalcain cansa/mutta Hengelisestä tulemisesta/cuin on oiken tuta HErran Christuxen Persona/ia hänen wircans/ että hän on Jumala ia inhiminen/ia on caicken mailman lunastaja ia wapahtaia. Ja se on tulla HErran Christuxen tygö cosca hän oiken tunde hänen ia hänen päällens usco.

2. Quod pater cælestis trahit eos.

2. On että hänen taiwalinen Isäns wetäpi heitä. Cusa hän taas eij puhu / sijtä wetämisestä ioca tapahtu wäellä ia wäkiwallalla ninquin iocu toista hiuxista wedäisi wastan hänē tahdons/mutta hän puhupi täsä Hengelisestä wetämisestä ioca tapahtu Jumalan sanan ia saarnan cautta. Ja ne iotca näin wedetän ia opetetan/ Jumalalda ne tulewat HErran Christuxen tundon / ia oikian uscon hänen päällens.

II. Est promißio Christi de resuscitatione mortuorum.

II. Cappale on/HErran Christuxen lohdulisesta lupauxesta.

Ja minun pitä ylösherättämän händä/wijmeisnä päiwänä.

Ninquin HErra Christus/wähä ennein näitä sanoia/sen saman on luannut sanoden: Se on minun Isäni tahto joca minun on lähettänyt/ettei minun pidä yhtäkän cadottaman/caikista nijstä/cuin hän minulle on andanut. Mutta että minun pitä ylöshärättämän heitä wijmeisnä päiwänä. Nijn hän nyt toisen kerran sen saman lupa sanoden: Ja minun pitä ylösherättämän/

hä-

hänen wijmesnä päiwänä. Cusa hän eij ymmärrä sitä yhteistä ylösnousemisesta ioca tapatu sekä hywille että pahoille. Mutta hän ymmärdä ainoastans täsä/nijnen waanhurscasten ia ulgoswalittuinen ylösnousemista/iotca hän tahto ylösnosta wijmeisnä päiwänä/ ijancaickisen elämän. Ja puhu HErra Christus nijn usein sijtä ylösnousemisesta/sen syyn tähden/että hän ylösherättäisi hänen opetuslapsians/ia caickia Christilisiä inhimisiä/ yhten oikian uscon/hänen päällens/että hee sijnä loppunasti wahwana pysyisit/nijn mös että hän osotaisi nijlle Jumalattomille/ettei nee tästä ylösnousemisesta pidä osalisexi tuleman/ ia waicka hee wijmeisnä päiwänä/ynnä muinen cansa cuolemasta ylösherätetän / nijn eij hee cuitengan ylösnouse ijancaickisen elämän/mutta cuolemaan ia ijancaickisen cadotuxen. Ninquin meidän HErra Christus itze todista P. Matthæuxen tykönä sanoden: Että ne Jumalattomat silloin pitä käymän ijancaickisen pijnan/mutta me wanhurscat ijancaickisen elämän. *Matth. 28.*

III. On Prophetain todistoxesta / iotca HErra Christus tähän sisälle wetä. **III.**

Confirmat Christus testimoniis Prophetarum à Deo doceri.

Se on Prophetisä Kirioitettu. Heidän pitä caicki Jumalalda opetetuxi tuleman.

Näillä sanoilla HErra Christus todista/ että caicki wanhurscat ia Jumaliset pitä tuleman opetetuxi Jumalalda. Ja owat nämä sanat otetut/ Esaian Prophetiasta/ioca io monda ajastaica ennein oli sijtä ennustanut/että caicki Jumaliset inhimiset ia oikiat seuracunnan jäsenät/pitä tuleman opetetuxi HErralda. Ja Jeremias Prophetan tykönä mös sijtä seiso. Nämä todistoxet *Esa. 54. Ierem. 31.*

HERra Chriſtus tåhån ſiſållå wetå / ia nåinen canſa wahwiſta hånen puhens ia ſanans/cuin hån ſano: Että caicki pitå tuleman Jumalalda opetetuxi. Ja ſen canſa oſotta/ettei yxikån inhiminen hånen luonoſtas/ia omaſta taidoſtans / taida ymmårdå eli kåſittå Jumalan ſana/eikå tulla Herran Chriſtuxen tygö/ilman ettei Jumala håndå ia hånen ſydåmens pimeyttå ylöswalgaiſe. Sentåhden mös Juutat eij tainuet oiken tuta HERra Chriſtuſta/eikö hånen påållens uſco/ettei hee tahtonet anda heitåns Jumalalda opetetta/ia oli heidån oma ſyyns ſiehen/että he olit ia pyſyit ſokeudes ia pimeydeſå.

IV. *Pij ad cognitionem Dei ſalutiferam erudiuntur à Deo ipſo.*

IV. On nijſtå iotca HErran Chriſtuxen oikein tundon tulewat.

Sentåhden/ Jocainen cuin ſen Iſåldå on cuullut ia oppenut/ hån tule minun tygöni.

Nåillå ſanoilla HErra Chriſtus tietå anda että ne Jumaliſet inhimiſet / iotca Jumalalda opetetan ia ylöswalgaiſtan/ne tulewat hånen tygöns/hånen tundewat/ia hånen påållens uſcowat. Ja tule meidån tåſå tietå / että waicka hee opetetan Jumalalda/Ninguitengin eij ſe tapatu ilman wålicappaletta/eikå ſiſålliſen ylöſwalgaiſtuxen canſa/ninquin ne wååråt opettaiat ſanowat / mutta wålicappalletten/ſe on/Jumalan ſanan ia ſaarnan cautta/ että ne iotca Jumalan ſana mielellåns cwlewat / ia oppia tahtowat/ne tulewat Jumalalda opetetuxi ia ylöswalgaiſtuxi/että hee tundewat HErran Chriſtuxen / ia uſcowat hånen påållens. Sentåhden mös Jumala / on aſettanut ſaarna wirgan/että hån ſen cautta tahto olla woimalinen/ ia waicutta nijnen ſydåmiſå/ iotca ſitå racaſtawat/ cuulewat / ia waſtaiottawat oikian uſcon canſa. Ja caic-

ki ne

kine / jotca tahtowat tulla HErran Christuxen oikian tundon ia uscon / ne pitä Jumalan sana wisusti cwleman / ia sen sydämens kätkemän / ia rucoileman Jumalata / että hän ylöswalgaisis heitä / ia opetaisi heitä hänen pyhän sanans cautta. Ja jos Jwttat cansa olisit sen tehnet / nijn he olisit tullet H. C. tundon. Mutta ettei he tahtonet cuulla Jumalan sana / sentähden hee mös aina pysyit / heidän pimeydesäns / ia eij taitanet tuta HErra Christusta / eikä hänen päällens usco.

V. On sijtä muodosta cuinga ia millä muodolla Jumalata pitä cuultaman. V. *Modus quomodo pater audiatur.*

Eij nijn että jocu on Isän nähnyt / mutta se joca on Jumalasta se ombi Isän nähnyt.

Täsä HErra Christus osotta ia tietä anda / ettei yxikän taida Jumalata nähdä / hänen olemisesans. Sillä Jumala asupi walkeudesa cuhunga eij yxikän taida tulla / Mutta HErra Christus Jumalan ainoa poica / hän on Isän nähnyt ia hänen tahtons / ia menons täydelisestä tunde / ia joca tahto Isä Jumalata cuulla ia häneldä oppia autuden tietä / nijn hänen pitä cuuleman HErra Christusta ninquin Isä Jumala itze käske sanoden: Tämä on minun racas poicani / Jossa minul on hywä suosio / händä Cuulcat. Ja tahto HErra Christus nijn palio sano: Tee Jwtat nijn taidatte ajatella / cuinga me taidame cuulla Jumalata / cosca me eij hända nege. Sijhen minä wastan teitä / ia annan teille tietä / cuinga teidän pitä minun taiwalista Isäni cuuleman / nimittäin / jos tee cuuletta minua / joca olen Isästä ijancaickisesta syndynyt / ia olen Isän olewainen Cuwa / nijn tee cuuletta minun Isäni / ia waicka eikä tee / eikä yxikän in- *Matth. 17.*

himinen taida händä/ ia hänen olemisestas nähdä/ nijn cuitengin minä näen hänen ninquin hän ombi / hänen olemisesans / Ja minä olen vloslähetetty minun taiwaliseldå Isäldäni/ia olen tuonut Isäni Helmasta Euangeliumin/ Ja ilmoitanut sen teillä. Ja se jota Cuule minua/se cuule hänen. Mutta tee Jwtat eij tee tahdo cuulla minua/ eikä minun oppian wastan otta / sentähden/eij tee myös taida cuulla minun taiwalista Isän / eikä häneldä opetetta.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. *Hominem totum esse depravatum adeo, quod nullum habeat liberum arbitrium in rebus spiritualibus.*

I. ETtä meidän HERra Christus täsä sano: Eij yxikän taida tulla minũ tygöni. Sijtä me opime/ inhimisen swresta heicoudesta ia sydämmen pimeydestä Hengelisisä asioisa / että caicki hänen sydämmens ajatoxet / ymmärrys ia taito / on Jumalasta pois käätty ia peräti turmeldu/sillä inhimisen sydäin on paha ia walmis Caiken pahuten/ ia coco inhimisen luondo / liha ia weri / ia caicki hänen ajatoxens owat pahat / Nijnquin itze Juumala 1. Mosexen kirias sano: Että inhimisen sydämen Ajatoxet owat pahat hamasta nuorudesta. Ja Jeremias Prophetan tygönä seiso: Että inhimisen sydän on paha ylitzen caikkia/ cuca taita sen vlgos tutkia. Nijn mös meidän HERRA Christus sano P. Mar. tykönä: Että inhimisen sydämestä vlgoskäywät pahat ajatoxet/huorudet/salawotet/miestapot/ warcaudet/ ahneudet/petoxet/willityxet.etc, Ja sentähden inhimisen sydäin wedetän yhden kiwen Werraxi / jota eij

Gen. 8. *Ierem. 17.* *Mar. 7.*

yxikän taida taitta eli pehmittä / nijn mös inhimisen sydäin eij taida händäns taiduttä Jumalan ia hänen pyhän sanans tygö / ennein cuin Jumala sen pehmittä. Sentähden / David rucoile Jumalata hartast / että hän lois hänesä yhden vden sydämen. Ja ninquin inhimisen sydän / ia sen asatoxet owat pahat / nijn mös inhimisen ymmärrys ia Järki Jumalan salaisisa ia hengelisisä asioisa / on peräti turmeldu / sokia ia pimiä. Nijn että se luonolinen inhiminen eij taida ymmärdä / eikä käsittä sitä cuin Jumalan Hengen on. Ninquin P. Pawali sano. Sillä se on hänelle yxi hullus / ia eij taida käsittä sitä. Tämän luonolisen pimeyden se rietas Hengi Perkele wielä enämin pimeyttä nijsä Jumalattomisa ia epäuscosisa / nijn ettei se pyhä ia kircas Euangeliumin walkeus / heitä walistaisi. Nijn mös pacanoisa jotca heidän mielens pimeydesä waelldawat / samalmuoto Jwtaisa / jotca owat nijn sokiat että waicka hee näkewät / eij he cuitengan näge / ia waicka hee cwlewat / eij hee cuitengan Cuule eikä ymmärrä. Samalmuoto on inhimisen tahto Jumalasta pois kätty / ia on hänellä wasta hacoinen. Ninquin P. Pawali Romarein tygö todista sanoden. Ettei se ole Jumalan lain cuulianen eikä woy sitä täytä / ia ne jotca owat lihaliset eij taida Jumalalle kelwata. Ja ninquin Dawid hänen Psalmisans heidän ylitzens walitta sanoden. Eij hee mitäkän kelpa / hee owat yxi cauhistus heidän menoisa cansa / eij ole yxikän joca hywä teke. Ja cohta peräsi sano: Hee owat caiki pois poikenet ia caiki owat kelwottomat eij ole yxikän joca teke hywä. Näistä pyhäin ramatuin todistoxesta / me nyt taidame

Intellectus hominis est obscuratus.
Psal. 50.
1. Cor. 2.
Voluntas hominis aversa à Deo.
Rom. 8.
Psal. 14.

ymmärdä / ettei inhimisellä ole yhtäkän woima/wapa-
ehto/ eli tahto/ joca händä Hengelisisä asioisa / ia Ju-
malan tygö kändämises jotakin taita auta. En me taida
käändä meitäm/ eikä vscoa Christuxē päälle / jollei se py-
hä Hengi siehen cansa tule / ia nijtä meisä waicuta. Ja
sencaldaiset owat caiki inhimiset/ jotca eij ole wastaudesta
syndynet/ ne owat synnisä Hengelisestä cuollet/ia eij mi-
hingän hywän kelwoliset/ ia nijn owat caicki inhimiset
luonostans/jotca algusa olit / jumalalda täydelisexi luo-
dut / nijn ettei heidän sydämisäns oli täydelinen Juma-
lan tundo. Eikä hänen tahtons sowi yhten Jumalan tah-
don cansa / sillä sittequin meidän esiwanhemat/ Adam
ia Ewa langesit syndin / owat peräti pimiäxi ia sokiaxi
tullet hengelisisä asioisa. Mutta ulconaisisa ia mail-
malisisa asioisa/jotca inhimisen järin ia toimē ala annetut
owat. On inhimises wielä nyt monicahda oman tahdon
ehdot/ joca nijsä jotca eij ole wielä Wastaudesta syndy-
net/ on woimalinen/nijn että inhiminen taita hänens lij-
cutta/käydä sinne eli tänne/ tehdä sitä eli tätä/ nijn palio
cuin ulconaisen lijcumisen ia työhön tule. Mutta
ymmärdä ia käsitä Jumalan sana / ia hedelmän cansa si-
tä cuulla / eij seiso inhimisen järiesä / eikä luonolisesa
woimasa. Tämä on se ensimäinen opetus cusa me tuu-
limma että inhimisen järki ia tahto / ombi peri synnin
cautta peräti turmeldu / nijn ettei yxi inhiminen sen cau-
ta taida tulla Christuxen tygö. Ja tule meidän tuta tä-
män meiden luonon heickouden / nijn ettei me senpäälle
luota/ mutta rucoilemma Jumalata/ että hän meitä cai-
ken hywyten soweliaxi tekesi.

2. *Veram hominis con-* II. Opemme/ että inhimisen kändämys Jumalan

tygö

tygö hänen tundons ia oikian vscon HERran Jesux n
Christuxen pälle / tulepi Jumalan caikkiwaldian armo-
sta / ia on hänen lahians nijnquin HErra Christus täsä
sano: Että Isä wetä. Ja wähä ennen hän sanoi: Se on
Jumalan teco että te wscotta sen pälle / jonga hän on lä-
hetänyt. Ja Esaian Prophetan tykönä seiso cusa Ju-
mala itze sano: Minä tahdon anda heille yhden u-
dhen sydämmen/senpäälle että heidän pitä ym-
märdämän että minä olen HErra. Nijn mös P.
Pawali sano Philipperin tygönä. Jumala on se joca
waicutta caikisa sekä tahdon että työn / hänen
hywän suosions jälken. Samallamuoto P. Jaco-
bus sano: Caicki hywät lahiat / ia caiki täydeliset
lahjat tulewat ylhäldä walkeuden Isäldä. Nämä
todistoxet sen kyllä osottawat / että hän armonsians we-
tä inhimisiä / hänen poicans oikian tundon hänen pyhän
sanans cautta / jonga hän andapi jocapäiwä runsasti /
saarnata heidän edesäns. Mutta että nee Jumalatto-
mat owat / nijn cangiat ettei hee tahdo anda itzens wetä
oikean oppijn/Mutta seisowat sitä wastan / ia sentähden
pysywät heidän puhudesans/eij ole siehē Jumalalle yhtän
syytä / joca tahto heitä wetä / Mutta heidän oma syyns
se on / sillä Jumala joca eij tahdo / yhdengän inhimisen
Cuolemata mutta että jocainen paranaisi itzens ia eläisi.
Mutta cosca hän näke ettei hee tahdo anda itzen wetä/nijn
hän wijmein otta hänen kätens pois/ylön anda heidän sy-
dämmens cangiuteen. Ja cosca Jumala otta hänen käten-
sä pois / nijn nee Jumalattomat tulewat cowetetuxi hei-
dän omasa pahudesans / ninquin Pharao Cuningas
iosta seiso 2. Mosexen kirias: Että hän Cowetti hä-

versionem à misericordia Dei dependere.

Esa. 26.

Philip. 2.

Jacob. 1.

Exod. 8. 9.

nen sydämmens. Ja ninquin Cain/Saul/Achitophel/Herodes/Judas/ia muut sencaldaiset Jumalattomat / jotca wielä nytt cowettawat heidän sydämmens / ia eij tahdo itzens anda wetä Jumalalda eikä kätä paranoxens / ia oikian vscon. Mutta että sijnä seiso/että HErra Cowetti Pharaonin sydämmen/ eij meidän nijn pidä ymmärdämän/ että Jumalan on siehen syy/ mutta hänen itze/joca eij tahtonu cuulla Jumalata/ jota sijttä seuraisi/suuri pimeys/sokeus/ia sydämen cangeus. Sillä ninquin auringo wsen hän mene alas maanalle eij hän enämbiparsta / nijn sijtä seura pimeys/ ia yöön syngeys. Nijn mös se tapahtu/että cosca Jumala inhimisen cangiuden tähden/otta hänen armons ia Hengens pojes/nijn sijtä seura sydämmen cowus / ia aina enäine / siehen asti/ että hän vpotta inhimisen ijancaickisen cadotuxen. Tämä olcon sanottu caikille manauxexi / ettei hee ylöincatzo Jumalan Cutzumista/cosca hän tahto heitä wetä ia cutzu paranoxen/hänen pyhän sanans cautta / ninquin Pharao ia muut Jumalattomat owat tehnet ia wielä nyt tekewät / Mutta owat Cuuliaiset/ia seurawat Jumalan sana / senpäle ettei Jumala ottaisi / hänen Hengens ia armons heildä pois / eikä tulisi ijancaickisen cadotuxen Jumalan oikian duomion jälkin.

2. *Discimus Christum divina sua potentia excitare mortuos.*

III. Opime / meidän HErran Jesuxen Christuxen Jumalisesta woimasta/että hänellä on woima ia wäki ylösherätä cuolluista/ ninquin hän itze täsä sano: Ja minun pitä hänen ylös herättämän Wijmeisnä päiwänä. Ja wähä ennen sano hän/ että hänen pitä heitä ylösherättämän wijmeisnä päiwänä. Tämä to-

sin on suuri wäki ia woima/nimittäin ylösherättä cuolluta/jotca io mailman alusta owat cuolluet/ia tullet maaxi ia mullaxi/ että ne jällens wircowat ia Elewäxi tulewat/ ia tämä cuollutten ylösherätämys eij ole wähembi työ/ cuin taiwan ia maan luomus/ jotca tyhjästä owat tehdyt. Näin woimalinen ia wäkewä on meidän HErra Christus Jesus/ että cosca ne cuolluet Cuulewat hänen änens/ pitä heidän cohta wircoman ia ylösnouseman/ ia tämä woima hänellä on/ eij waiwon Jumaluden luonon puolesta/mutta mös inhimisen luonō puolesta. Sillä että molemban luondoin puolesta hän ylösherättä cuolluita/ sentähden P. Pawali sano Corintherein tygö. Ninquin inhimisen cautta on Cuolema/ nijn mös inhimisen cautta on Cuoluiten ylösnousemus/ sillä ninquin caiki Adamis Cuolluet owat/ nijn mös caicki Christuxesa pitä eläwäxi tehtämän. 1. Cor. 15.

Ja Cyrillus yxi wanha kircon opetaja sano: Communes facit cum sua Carne, divinæ suæ Majestatis operationes, ut possit etiam vivificare mortuos. Se on/ HErra Christus on tehnyt hänen Jumalisen Majesterisänsä työt ia tegot yhtesexi hänen lihans cansa/ nijn että hän taita myös cuolluet eläwäxi tehdä.

IV. Että HErra Christus täsä otta todistoxia/ Prophetain kirioituxista ia nijnen cansa wahwista hänen puhensa/ on caikille saarnamiehille sijtä yxi tarpelinen opetus/ että cosca hee saarnawat ia opettawat/ nijn pitä heidän seuraman HERRan Christuxen Esimärkiä/ ia wahwistaman heidän saarnans pyhäin ramatuin todistoxē cansa/senpäle/että sanā cuuliat sitä paremin wastā- 4. Discimus Conciones Sacræ Scripturæ testimoniys esse probandas.

ottaisit ia wscoisit heidän oppinsa ia saarnansa/sillä cosca
hee cuulewat/ että heidän saarnans yhtensopi pyhäin ra-
matuin todistoxein cansa / niin hee sitä pikemin sen wa-
stanottawat ia wscowat / Mutta cosca eij hee cuule todi-
stoxia pyhästä ramatuxesta/ niin he taitawat ajatella/jos
heidän saarnans ia oppins on oikia/taicka eij. Sentähden
sano Yxi Kircon opettaista : Quod sine scripturæ
authoritate dicitur,ea facilitate qua dicitur con-
temnitur. Se on: **Mitä ilman pyhän Kirian todi-
stosta sanotan/se niin kernast ia nopiast ylöncatzo-
tan ia Wyliätän cuin se sanotan.** Ja meillä on esi-
merki senpälle/ että meidän HErra Christus/joca on itze
totuus on usein sisälle wetännyt Prophetistä todistuxia/se-
kä täsä Ewangeliumisa että mualla. Niin mös P. A-
postolit jotca hänen käskyns jälkin saarnaisit Euangeliu-
min ymbäri caiken mailman owat tehnet/ ninguin heidän
Act. 2. kirioituxens monesa paicasa todistawat. Ja P. Peta-
ri Apostoli hänen ensimäises saarnasans / jonga hän piti
heluntan päiwän päälle / siteguin pyhä Hengi oli tullut
Apostoliten päälle näkywäisellä muodolla / weti sisälle
todistoxia Psalmeista ia Prophetistä/jolla hän tacaperin
ajoi ne pilcajat ia häwäsiät / jotca sanoit että Apostolit
oli täynäns Makiata wijna / cosca hee cuulit heidän pu-
huwan muucalaisilla kielillä. Niin hän mös todisti
Psalmista/ että HERran Christuxen
piti ylösnouseman cuo-
luista.

Toinen Osa.

HEura nyt se toinen Osa sijtä hedelmästä ia lohdutuxesta cuin meillä on sijtä / cosca me Christuxen tygö wedetän. Ja on tässä toisessa Osasa meille neliä Cappaleita.

Analytica Textus explicatio quatuor membra continens.

I. On HErran Christuxen lupauxesta.

Promißio Christi omnibus credentibus.

Totisest / totisest sanon minä teille / joca minun päällensi usco hänellä on se ijancaickinen elämä.

Näisä sanoisa HErra Christus cahtalaiset edespane.

1. Hänen walans / iolla hän wahwista hänen lupauxens / ia teke sen meidän tähtem / että hän meitä uscosa wahwistaisi / iosta meillä ombi yxi lohdutus / ninquin sinä Epistolasa Hæbr. tygö seiso: Cosca Jumala tahto runsasti osotta / Nijlle lupauxen perilisillä hänen armons wahwuden / ombi hän yhden walan sijhen päälle pannut / Senpäälle että me cahden wahwā Cappalen cauta. (Sillä se on mahdotoin että Jumala pidäis walheteleman /) Juuri wäkewän uscalluxen pidäisime sotca siehē turwame.

1. Juramentum Christi. Hæbr. 6.

2. Hänen lohdulinen ia suloinen lupauxensa / nijlle iotca hänen päällens uscowat / että heillä pitä oleman ijancaickinen elämä ia tämä on se erinomainen Cappale / ia ninquin yxi ulgosloimitus caiken sen puhen päälle / cuin HErra Christus on pitänyt Jwttain cansa / inhimisen awtudesta. Sillä mitä hän ennen wertauxen ia tapauxen cauta oli puhunut / sen taiwalisen leiwän syömisestä

2. Promißio ipsius.

ia hänen lihastans/sen hän täsä selittä ymmärtäwäisten sanain cansa/ ilmain tapauxita/että hän hänē lihans syömisen cautta ymmärtä/ia waati yhtä wahwa usco / hänen pääll ens. Ja sano ioca minun päälleni usco mies eli waimo/köyhä eli ricas/cuca ikänäns se olis/hänellä on se ijancaickinen elämä.

II. Ratio cur credentes accipient vitæ æternæ hereditatem.

II. On sijtä syystä/ mingätähden ne jotca uscowat pitä saman ijancaickisen elämän.

Minä olen se elämän leipä.

Ninquin hän tahdoisi sano:sentähden/pitä ne uscowaiset saman ijancaickisen elämän/että minä olen se elämä leipä / se on / minä olen sencaldainen leipä ioca annan elämän/ia olen itze elämä. Ja wetä HErra Christus hänens täsä leiwän werraxi/ sentähden että ninquin eij yxikän inhiminen taida cauwan elä täsä mailmasa ilmain leiwät. Nijn eij yxikän mös taida sitä Hengelistä elämätä elä Jumalan tykönä / ilman tätä eläwätä leipä/ HErra Christusta Jesusta. Ja ninquin rumilinen leipä sammuta rumin neliän/ruocki ia ylöspitä inhimisen elämän. Nijn mös HErra Christus on se oikia ia totinen/ sielun Hengelinen leipä / ruoca ia wirgotus/ Hengelistä sielun nälkä wastan. Nijn että joca sijtä syöpi/eij pidä le soman ijancaickisesta. Mutta sitä wastan jolla eij ole tämä eläwä leipä HErra Christus / eikä usco hänen päällens/eij hän saa sitä ijancaickista elämätä. Mutta Jumalan wiha ombi hänen päällens ijancaickisesta.

Joh. 4.

III. Discrimen inter hunc panem vivum & Manna in deserto.

III. On sitä eroituxesta tämän elämän leiwän ia mannan wälillä.

Teidhän Isät söit Manna corwesa ia cuolit/tämä ön se leipä joca alastuli taiwahasta/

sta/senpäälle että ioca sijtä syö/eij hänen pidhä cuoleman.

Täsä nyt HErra Christus osotta sen erotuxen tämän eläwän leiwän ia mannan wälil/ia sano: Teidän Isän söit manna corwes ia cuolit. Tämä on se leipä ioca taiwast alastuli/senpäälle että ioca sijtä syöpi eij hänen pidä cuoleman. Ninquin hän tahdoisi sano: Te ihmettelette että minä ylöscorgotan ia ylistän tätä elämän leipä ia sen woima/että ioca sijtä syöpi pitä elämän ijancaickisesta. Ja tee sitä wastan ylistättä Mañan/ionga Jumala annoi teidän esi Isillen corwesa ia pidäte sen nijn corkiaña/cuin minä olen. Mutta te suuresti exytte/ia wäärin menete/sijtä leiwästä/sillä eij se leipä eli Manna/ioca corwesa syötin taitanut wariella heitä rumilisesta cuolemasta/palio wähämin anda ijancaickista elämätä/sillä hee caicki cuolit/ia ne iolla eij ollut parembata ia wäkewämbätä leipä eli ruoca/Tulit mös ijancaickisen cuoleman. Mutta että Moses Aaron ia monda wanhurscasta inhimistä/iotca söit Manna corwesa tulit autuaxi/eij se tapahtunut tämän mannan syömisen cauta. Mutta että hee ynnä Mannan cansa/söit sitä oikiata elämän leipä Hengelisestä/uscon cauta: Waan ne muut iotca eij sitä tehnet heidän epäuscons cauta tulit ijancaickisen cadotuxen. Tästä taiwalisesta leiwästä Mannasta seiso Kirioitettu: 2. Mosexē Kiriasa/cuinga Jumala annoi sata Manna alas taiwahasta/iolla hän ruokei coco Israelin cansan/neliäkymmendä aiastaica corwesa. *Exod. 26.*

IV. On sijtä leiwästä cuin alastuli taiwahasta. IV. *Christus ipse est pa-*

Minä

nis qui descendit de cælo.

Minä olen se eläwä leipä/ ioca alastuli taiwahasta/ se ioca tästä leiwästä syöpi / hän elä ijancaickisesta. Ja se leipä ionga minä annan/ se ombi minun lihan/ ionga minun pitä andaman mailman elämän edestä.

Näillä sanoilla HErra Christus cahtalaiset edespane.

1. *Quod sit panis vivus.*

1. Että hän on se eläwä leipä/ ioca alastuli taiwahasta/ ioca silloin tapahtui cosca HErra Christus otti inhimisen luonon hänen päällens/ Neitzestä Mariasta ia tuli inhimisexi meidän tähtem/ eij nijn ymmärtäin että hän lihan/ eli inhimisen luonon taiwasta alas toij/ ninquin Eutyches/ ia muut wäärät opetaiat owat sanonet. Ja tahto hän nijn palio sano: Tähän asti olen minä puhunut teidän cansan elämän leiwästä/ Mutta ettei te mahdais minulda toiwo rumilista ruoca/ sencaldaista cuin Moses annoi teille corwesa/ taicka sencaldaista cuin minä annoin teille: Silloin cosca minä ruokin wijsituhatta miestä wijdellä ohraisella leiwällä ia cahdella calalla/ sentähden/ minä sen teillä selkiästä ulgostoimitan/ mitä minä sen leiwän alla ia sen cansa ymmärrän/ nimitäin eij muuta cuin minuani itzeni / ia minun lihani/ ioca on se eläwä leipä/ ioca caicki Christityt inhimiset eläwäxi teke ia heillä elämän anda.

Joh. 6.

2. *Quod daturus est & carnem suam pro totius mundi vita.*

2. Että hän pitä andaman hänen lihans mailman elämän edestä/ ia sen cansa tietä anda/ että hän sen saman hänen lihans eli rumins/ ionga hän otti Neitzen Marian cohdusta piti andaman yhdexi uffrixi/ hinnaxi ia maxoxi / caicken mailman syndein edestä/ ninquin hän

tahtoisi

tahdoisi sano: Sentähden olen minä ottanut päälleni inhimisen luonon/että minä tahdon sen / cuoleman cauta/ uffrata ristin päälle / ia poispyhkiä / ia pois otta caiken mailman synnit minun tähteni / ia sowitta coco inhimisen sucucunnan / minun taiwalisent Isäni cansa. Ja sillä muoto pitä heidän minun ainoan Cautani saman synndin andexi samisen ia ijancaickisen elämän / ia sentähden on minun pilnani ia Cuolemani / ionga minä kärsein minun lihasani/ mailman lunastuus.

Opetuxet Toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. OPimme tästä/cuinga ia mingä cauta yxi syndinen inhiminen/synnisä siginyt ia syndynyt / ia synnisä myös elänyt / piti tuleman Waanhurscaxi ia perimän sen ijancaickisen elämän. Pawi/se Romin Antichristus/ hänen joucons Cansa sano ia opetta / että inhiminen tule autuaxi hänen oman ansionsa ia hywän töidens cauta / ia sentähden owat ylös ajatellet monda työtä ia hariotusta/sekä paaston/Pilagrimin Reisun/Clostarin elämän / Helmen lugun/ia muut sencaldaisita että heidän ninen Cansa piti ansaitzeman / taiwan waldacunnan / ia nijtä caikia owat tehnet ilman Jumalan käskytä/ia hänen pyhä sanans/ia sentähden mös caiki heidän työns ia tekons ombi turha / ia eil taida Jumalalle kelwata/ninquin HErra Christus itze sijtä puhu P. Matth. tygönä sanoden. Turhan hee minua palwelewat opetaden/sitä oppia cuin on Inhimisen käsky. Ja caiki se mitä inhiminen otta etens ia teke/ ilman Jumalan käskytä / se on Jumalan edesä yxi cauhi-

I. Discimus Hominem peccatorem non operibus seu proprio merito sed fide justificari.

Math. 15.

stos ia eij taida hänellä kelwata sillä eij Jumala tahdo/ et-
tä inhiminē pitä händä tosin palweleman cuin hän/ hänen
P. sanasans on käskenyt/ ia eij neken työt cuin Jumala itze
hänē P. sanasans on käskenyt/ tehdä / olle nijn täydeliset
että iocu nijnē cauta taita ansaita/ taiwan waldacunnan.
Luc. 17. Sentähdē sano Herra Christus P. Lucan tygönä: Cos-
ca te oletta tehnet caicki nijstä/ mitä teillä on käske-
ty/ nijn sanocat: Me olema kelwottomat palweli-
at/ me olema tehnet sitä cuin me olēa welcapäät
Rom. 3. ollet tekemän. Ja P. Apostoli Pawali Romarin tygö
sano: Eij yxikän liha taida lain töiden cauta tulla
Galat. 2. wanhurscaxi Jumalan edesä. Ja Galaterin tygö sa-
no hän/ että inhiminē eij tule wanhurscaxi lain töiden cau-
ta/ cuninga sijs/ ia mingä cauta inhiminen tule autuaxi? eij
yhdengän muun cauta mutta yhden oikian uscon cautta/
meidän HErran Jesuxen Christuxen päälle. Sillä Chri-
stus itze sen todista tämän päiwäsesä Euangeliumisa/ cu-
sa hän sano: Joca minun päälläni usco hänellä on
Joh. 3. se ijancaickinen elämä. Ja pyhän Johan. tykönä
sano hän: Jocainen cuin vsco minun päälläni hä-
nel ombi se ijancaikinen elämä. Se on/ joca vsco ia
tunnusta hänen sydämesäns / että minä olen se totinen
Messias/ Jumalan ia Marian poica. Ja olen lain hä-
nen edestäns täytänyt ia minun pijnan ia cuoleman cau-
ta olen lunastanut ijancaickisesta cuolemasta ia minun
päälleni pane hänen Vscaluxens ia turwans/ hänen pitä
saaman sen ijancaikisen elämän. Sen saman mös P. Pa-
Rom. 3. wali todista Romarin tygö/ cusa hän sano: Että caiki
inhimiset tulewat waanhurscaxi ilman ansiota/
hänen armostans / sen lunastoxen cauta/ ioca on

tapahtu-

tapahtunut Christuxesa Jesuxesa. Ja cohta jälken sano hän: Nijn me nyt pidäme sen totena ja wahwana / että hän inhiminē tule wanhurscaxi uscosta ilman lain töitä. Ja Galaterin tygö sano hän: Että inhiminen tule wanhurscaxi vscon cautta Jesuxē Christuxē päälle. Ja sano enämin. Nijn me mös uscome Jesuxē Christuxē päälle että meidän pitä tulemā wanhurscaxi vscō cautta Christuxē päälle. Galat. 2.

Tämä on se ensimäinen opetus / täsä toises osas että inhiminē eij tulla taida wanhurscaxi töiden ia oman ansions cautta / mutta vscon cautta Jesuxen Christuxen päälle.

II, Opime / että caicki inhimiset ilman Christuxeta owat sangen surkiat ia wiheliäiset / nijn ettei he ainostans sen ajalisen ia rumilisen cuoleman ala ole annetut / mutta mös palio enämmin Jumalan wihan lain kirouxen ia ijancaickisen cadotuxen alla / synnin tähden. Ja sentähden HErra Christus / että hän sitä paremin taidasi / meidän sydämē paina / sano hän / että hänen pitä andamā hänē lihans mailmā elämän edestä. Ja tosin me olema nijn wiheliäisexi tullet synnin tähden / että me olema cadotanet ia pois mistanet Jumalan armon ia ystäwydē / Wanhurscauden ia ijancaickisen elämän Perimisen / ia meille eij muuta edesseisonut / cuin cuolema ia ijancaikinen cadotus: Mutta meidän Herran / lunastajam ia wapattajam Jesus Christus / suuresta ia sanomatomasta / rackaudesta / armosta ia laupiudesta tuli alas taiwahasta / meidän autudem tähden / otti hänen päällens meidän ia caiken mailman synnit / ia wffraisi hänens ristin päälle / meidän estäm / ia sowiti meitä hänen taiwalisens Isäns cansa / lepytti hänen wihans / ia lunasti meitä ijan- 2. Hominis sine Christo sunt æternæ morti subjecti.

caickisesta cuolemasta ia cadotuxesta / ia teki meitä Jällens Jumalan lapsexi / ia perilisexi siehen ijancaikisen elämän.

3. *Christum carnem suam pro vita totius mundi dedisse.*

III. Opeme tästä / euinga suuren lohdutuxen meidän HErra Christus täsä anda Caikille inhimisille sen cansa / että hänen pitä andaman hänen lihans caiken mailman elämän edestä / sillä hän osotta ia tietä anda / ettei hän tahtonut yhden eli Cahden inhimisen edestä anda / hänen lihans / Mutta caiken mailman / ia caiken inhimisten edestä / jotca owat elänet täsä mailmasa hamasta mailman Algusta nijn loppun asti. Ja tämän Cansa me taidamme lohdutta meitäm Jumalan wiha / lain kirousta / ia ijancaickista cuolemata wastan / sekä terwen ollesam / sekä cuoleman hetkelle / liateckin silloin / Cosca syndi ylös heräpi meidän sydämisem / ia omasa tunnosame / Perkele meidän päällem canda / laki meitä pellättä / ia tahto meitä duomita Helwettin / ia ijancaickisen cadotuxen. Nijn me silloin taidame lohdutta meitäm sen cansa / että HErra Jesus Christus / on andanut hänen lihans ia rumins cuoleman meidän ia caiken mailman edestä. Sillä me olemma mös yxi osa mailmasta / cusa eij ainoastans ole suuret Herrat / Keisarit / ia Cuningat wijsat ia oppenet / waicka ne mös owat syndiset / mutta mös köyhät waiwaset ia ylöncatzotut inhimiset. Ja nijnen edestä hän mös on vlgosandanut hänen lihans ia rumins cuoleman. Tämän cansa Dawid Cuningas on hänens lohduttanut sanoden: **HErra on minun pannut ettei minulla mitäkän pidä puuttuman.** Nijn taidamme me mös meitäm lohdutta näillä meidän HErran Jesu-

xen Christuxen sanoilla. Joca vsco minun päälläni hänellä on ijancaickinen elämä.

IV, Opeme mös sen täsä wijmein/ että meillä on elämä ia Autuus/meidän HErrasa Jesuxesa Christuxesa / ia se elämä Jumalan pyhäsä sanasa ia Sacramentisä meillen ia caikillen inhimisillen taritan ia annetan/että me wisut ia ahkerat sanan cuuliat olisimme / senpäle että me Jumalan ia hänen hywän tahtons ia Isälisen suosions meitä wastain tundisimme / ia hänen päällens wahwasti uscoisimme. Samallamuoto että me HErran ehtolisen usein nautitzisime / Ja sen cauta tulisimme vscosa wahwistetuxi/ia saisimme sijnä Hengeliset ia taiwaliset lahjat / jotca meillen sijnä taritan ia annetan / cuin on syndein andexi andamus/ waanhurscaus / ia ijancaickinen elämä. Mutta iota ylönceatzo Jumalan sanan / ia Sacramentin eij hän taida nijstä taiwalisista lahiosta tulla osalisexi eikä tulla autuaxi. Tämä olcon sanottu nijlle manauxexi /iotca harwoin käiwät kircosa / ia harwoin nautitzewat HErran echtolista/että he vsemin surеman sydämen halun cansa/ sen edespäin tekisit / oikiasa uscosa/ ia tulisit ijancaickisehen elämän Jumala tygö. 4. *Nos in Christo vitam habere sempiternam.*

Siehen meitä caickia awtacon se pyhä colminaisuus corkiast ylistetty ijancaickisesta.

Saarnan jelken / tacka Christilinen Oppettai / tämen rucouxen pitä.

O Caickiwaldias Jumala ia laupias Isä/ me sinua kijtem caickesta sydämest/caickein sinun nijn monen sanomattromain hywän töydest edhest/ ia erinomaisest sen edhest/ että sinä sulasta armostas/ sinun ainocaisen poias JEsuxen Christuxen cautta meitä lunastanut olet/ ia sinun pyhen sanas cautta / meitä ylöswalgaisnut/ ia tähen tundon andanut tulla. Ja rucoeleme sinua nöyresti / ettäs Pyhen Henges cautta ärmolisesta meitä aina nijn lohdutaisit/wahwistaisit ia warielisit/että me loppun asti täsä wahwana pysysime ia sijtte ijancaickisesta autuaxi tulisime.

Sijttä me sinua rucoelema racas taiwalinen Isä/sinun pyhen seuracunnas edhest/ caickesa mailmasa/wapahta ia wariele händä caickesta pahasta/ota häneldE pois/ caicki vscottomat paimenet/ia wäärät opettaiat/iotca tämen sinun wähän lawmas / ninquin raatelewaiset sudhet ia kiliuwa Jalopeurat/surkiasta haiotawat ia ratelewat/Lähetä ia anna vscolisia paimeneita/ ia hywijä toimelisia työmiehiä sinun elohos. Anna ia

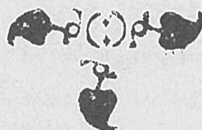
lisä sinun Pyhen Henges armo / caicken Christilisten paimenein ia Kircon palwelian sydämihin/erinomaisesta ninen/ iotca täällä maalla/ sinun laumas / Sanallas ruockiman / ia sinun seuracundas hallidzeman pitä / että he mahdaisit heiden wircans niin edhes seisoa/ että cosca se ylimeinen paimen / sinun racas poicas JEsus Christus / on jällens tulewa/lucua laskeman caikein hänen palwelians cansa / mahdaisit silloin löyttä / niinen seas/ iotca vscolisesta palvellet owat / ia sadha hänen suustansa/ tämen suloisen änen cuulla. Ah sinä hywä palwelia/sinä wähäsä olet vscolinen ollut / mene sinun HERRAS ilonsiselle.

Edhespäin rucoeleme mös sinua racas taiwalinen Isä/caickein sinun palveliais edhest/iotcas esiwallan wircaan cudzunut / ia mailmalisen miecan andanut olet / ia erinomaisest rucoelema sinua/ meiden oman maan Herran ia Cuningan edhest. K.G. ynnä caicken hänen armons huonē/ newon andaiain/ ia käskyleisten/ macunnan ia cansan edhest/warielle heitä armolisesta caickesta pahoista. Anna ia lisä sinun Pyhä Henges heiden sydämihins/ että he sen taiwalisen cuningan/ meidän HERRAN Jesuxen Christuxen/ jonga woiman cautta caiki cuningat hallidzewat / oikein tuta mahdaisit/hänen waldacundans holhoia autta/ ia alamaisia sinun köyhä canjas / niin hallita / että sinun Jumalinen ylystös ia cunnias/ hywet cunnialiset tawat/yhteinen maan rauha/laki

ia oikeus/ia sijtte caicki hywys / wahwistetuxi ia ylös pidetyxi tulisi/mutta sitä wastā/ sota ia werē wuodhatus/capina/eripuraisus/ wäärys/ wäkiwalda ia caicki pahus/ estetyxi tulisi.

Me rucoelem mös/että sinä racas taiwalinen Isä/armolisesta cadzoisit caicken inhimisten päälle/ joco ne olisit omaiset taicka mucalaiset/tutut eli tundemattomat ystäwet / taicka wihamiehet. Erinomaisest cuitengin/ ninen jotca owat meiden weliet ia sisaret vscosa/ia liatekin ninen jotca jossa cussa tuscasa ia hädhäsä ovat/ Hengen eli sielun puolest/exyxisä/rascaisa synnisä/perkelen waivas ia kiusauxes / epälyxes / hämmestyxes eli kärsimättömydes/ waiwaisudes ia köyhydes taudhis ia kivus/surusa ia murhes/fangiudesa/meren hädäsä/etc. Ja että cadzoisit caickein köyhein leskein puolehen / orvoilasten/Rascasten waimoin ia lapsen synnyttäiden/ ia sijtte caickein tygö/jotca jossacussa tuscas owat / ia sinun Isälistä apuas tarwidzewat ia pytäwet/ nijn että caickein näinen päälle armadhaisit / heitä autaisit/ wahwistaisit ia lohdutaisit. Senpäälle että caicki inhimiset nyt ia ijancaickisesta sinua kijttä ia ylistä mahdaisit/

Amen.

Seurawat Ewangeliumit erinomaisten pyhä päiwäin päälle.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 4. Lugus.

COsca nyt JEsus käwi Galilean meren tykönä / näki hän caxi weliestä / Simonin ioca cutzutan Petari / ia Andream hänen weliens / laskewan werckons mereen / sillä he olit calamiehet. Ja sanoi heille: Seuratcat minua / ia minä tåghen teidän inhimisten calamiehixi. Nijn he cohta jätit wercot / ia seuraisit händä. Ja cosca hän sieldä edeskäwi / näki hän toiset caxi weliestä / Jacobum Zebedeuxen Poian / ia Johannem hänen weliens / weneesä heidän Isäns Zebedeuxen cansa / parandawan hei-

dän werckoians/ia hän cutzui heitä. Nijn he cohta jätit wenhen/ia heidän Isäns/ia seuraisit händä.

Exordium à causis memoriæ D. Andreæ & cæterorum Apostolorũ.

TÄnäpäiwänä Jumalan seuracunda muisto pitä meidän HErran Jesuxen Christuxen ulgoswalitusta Apostolista P. Andreaxesta/ eij sentähden/ että händä pitä palweltaman/ cumartaman eli rucoiltaman. Mutta sentähden/että Jumala hänen ia muinen Apostolitten cautta/on andanut saarnata hänen P. Ewangeliumins ymbäri caiken mailman/ iosta me mös olema osalisexi tulleet. Nijn mös sentähden/että me mahdaisime hänen esimerckiänsä seurata/Jumalan P. sanan ia oikian opin tunnustoxesa/ oikias uscosa ia pyhäsä eläm äsä. Ja nijn palio cuin tämän P. Andreaxen tule/ on hän syndynyt Bethsaidan caupungisa hänen Isänsä nimi on ollus Jonas/ ninquin HErra Christus itze

Matth. 16.

hänen weliäns Simonin cutzu Jonan Pojaxi. Hän on ollut ensistä yxi calamies/ ynnä hänen Isäns ia hänen weliens Simon Petarin cansa. Mutta cosca Johannes castaja rupeisi saarnaman/nijn hän annoi itzens hänen oppijns/ia oli hänen Opetuslapsens/ ia hänen saar-

Matth. 4. Marc. 1. Luc. 5.

nastans cuuli/ että Herra Christus oli Jumalan caritza/ ioca poisotta mailman synnit. Jonga opin cautta hän tuli ensistä Christuxe tundon. Josta hän mös sijtte cutzuttin Apostolin wircan/ninquin täsä Ewangeliumisa seiso. Ja on jälkin HErran Christuxen taiwasen astumi-

lib. 3. c. 1.

sen saarnanut Scythias Ewangeliumi/ninquin Josephus kirioitta. Ja Nicephorus Kirioitta/että hän

mös

mös on saarnanut Cappadocias, Galatias ia Bithynias. Mutta sitte cosca hän oli saarnanut neliäkymmendä ia seitzemän wuota/ ia wanhaxi tullut/ ia tuli Achaian yhten caupungin Patris nimeldä/ Päni sen maan Fougdti Egeus hänen tornin totuden tunnustoxen tähden/ ia annoi hänen ristinnaulitta sen saman päiwän päälle/ jonga päälle hänestä nyt pyhä pidetän.

Mutta nijn palio cuin tähän P. Ewangeliumin tule / anda Ewangelista tietä / cuinga meidän HErra Christus on yhdellä aialla Galilean meren tykönä cutzunut neliä/ Apostolin wircaan. Nimittäin Petarin ia Andrean/ Jacobum Zebedeuxen Pojan/ ia Johannexen hänen weliens/ jotca mös owat olleet hänelle cuuliaiset/ ia händä cohta seuranet/ ia ylönandanut heidän wenhensä ia werconsa. *Summa hujus Evangelij.*

Ja yhtensopi tämä Ewangelium sen colmannen käskyn cansa. Sillä että sijhen sisälle sulietan saarna wirca/ ia nijnen cutzumus iotca saarna wirgasa owat.

Täsä Euangeliumis on caxi Cappaletta.

I. On näinen neliän Apostolitten / ioista täsä Ewangeliumis seiso / cutzumisesta. *Propositio bimembris.*

II. On heidän cwliaisudestans / että he owat cohta seuranet händä.

Ensimäinen Cappale.

Nijn palio cuin tähän ensimäisen Cappalen tule / Kirioitta Ewangelista täsä wijden asian haaran cansa. *Analysis primæ partis continens quinque Circumstantias.*

I. On sijtä paicasta/ cusa tämä Historia on tapahtunut/ nimittäin Galilean meren tykönä. *I. Circumstantia loci.*

Cosca nyt Jesus käwi Galilean meren tykönä.

Tästä Galilean merestä usein saarnatan / että se on ollut yxi iärwi Galileasa / ioca Hebræan tawan iälkin cutzutan merexi. P. Lucas sen cutzu Genezaretin merexi/sentähden/että se oli Genezaretin caupungin tykönä. P. Johannes sen cutzu Tyberian merexi / sentähden että se oli Tyberian caupungin tykönä / ionga Herodes Cuningas oli andanut ylösraketa / Tyberiuxen Romin Keysarin cunniaxi/ia cutzui sen hänen nimens jälkin Tyberias. Neliänes Mosexen kirias cutzutan se mös Cinereth/ioca merkitze niin palio cuin yxi Harpu eli candele/ ia cutzutan sillä nimellä sentähden/että se oli ninquin yxi candele eli harpu itzestäns. Tämä Galilean meri/ ioca oli Jerosalemista caxitoista kymmend Peniculma / ia on ollut sangen suloinen ia calainen wesi/ caxi Peniculma pitkä ia yhtä lewiä. Ja tämän meren tykönä on meidän HErra Christus usein ollut / ia siinä saarnanut/on mös sen ylitze toisinans waeltanut/ sentähden että siinä ymbärillä on ollut palio caupungit ia kyliä/cuin on Capernaum/Bethsaida/Magdala / Tyberias / Corazin / Gadara / etc. Tämän saman meren tykönä on tämä Historia tapattunut.

Luc. 5. Joh. 21. Num. 34.

II. Circumstantia continens personas ad munus Apostolicum vocatas.

II. On niistä Personista / iotca HErra Christus on cutzunut tässä Apostolin wircan.

Näki hän caxi weliestä Simon ioca cutzutan Petari / ia Andrean hänen weliens.

Nämä caxi weliestä HErra Christus cutzui ia käski händens seurata / nimittein Simon ia Andream. Simon

mon merkitze nijn palio cuin yxi cuulia / ioca hywin ia wisusti cuule ia on sen todistanut sen cansa / että hän on ahkeresta ia wisusta cuullut meidän HErran Jesuxen Christuxen sarnan. Tämän / HErra Christus itze sitte nimittä ia cutzu hänen Cephas / ioca merkitze nijn palio cuin yxi callio. Sentähden että hän tunnusti hänen eläwän Jumalan poiaxi. Andreas on yxi Græcan sana / ia merkitze nijn palio cuin miehullinen / rohkia ia wahwa / iolla miehen sydän on / ia eij ketäkän pelkä. Ja sen hän mös todisti sen cansa / että hän miehullisesta ia rohkiast sarnaisi Euangeliumi ia tunnusti HErran Christuxen / ia sentähden on andanut hänens cuolemahan. Nämä caxi weliästä olit io ennen tundenet HERRAN Christuxen. Andreas Johannes Castajan sarnan cautta / ioca sanoi: **Catzo Jumalan caritza ioca Pois otta mailman synnit.** Mutta Petrus Andreaxen hänen weliens cautta / silloin cosca Andreas löysi HErran Christuxen / sanoi hän: **Me löysim Messiaxen** / ia weij hänen Jesuxen tygö. Matth. 16. Joh. 1.

II. On heidän työstäns ia tegostans mitä he owat silloin tehneet. III. Occupatio & labor Simonis & Andreæ.

Lastewan wercons meren / sillä he olit calamiehet.

Eij HErra Christus löytänyt heitä ioutilassa / eikä turhisa menoisa / mutta löysi heidän työstä heidän wirgasans / nimittein calan Pydöstä / Sillä he olit calamiehet ninquin heidän isäns Jonas oli / ioca Poicans io nuorudesta oli harioittanut cala pyytämän / Senpälle että heidän piti cunnialisesta heidän käsillans itzens elättämän / Ja sen oikein teki siinä / ettei hän lapsiansa ious-

tilassa ylöscaswattanut. Mutta on opettanut heille sen wirgan jonga hän itze oli oppenut. Ja waicka se näky mailman edesä olewan yxikertainen ia nöyrä wirca / cuitengin on se yxi cunnialinen wirca / josa inhiminen hywällä omalla tunnolla/ia cunnialisesta taita olla / ia itzens elättä.

IV. Mandatum Christi.

IV. On HErran Christuxen käskystä mitä hän on käskenyt tehdä.

Ja sanoi Jesus heille: Seuratcat minua / minä tegen teidän inhimisten calamiehexi.

Täsä cahtalaiset asiat edespannan.

I. Vocatio duorum fratrum.

I. Näinen cahden welien cutzumisesta/ että HErra Christus on heitä cutzunut Apostolin wircan / sanoden: Seuratcat minua. Sillä hän näki ia ymmärsi että he olit soweliat Apostolin wircan ia sarnaman Euangeliumia/eikä catzonut sen sälken / että he olit köyhät calamiehet / jotca eij kiria ollet oppenet. Sillä hän itze tahdoi heitä opetta / hänen Schoulusans / cusa he mös tulit nijn oppenexi / että he tunsit hänen olewan sen totisen Messiaxen. Ja cosca he sait sen Pyhen Hengen Heluntain päiwän päälle / rupeisit he Puhuman muucalaisille kielillä/Jumalan swria ia ihmellisiä tecoia. Act. 2.

2. Finis vocationis.

2. On siitä syystä/mingätähden hän on heitä cutzunut / nimittäin/ että hän tahdoi tehdä heitä inhimisten calamiehixi/se on/hengelisexi calamiehixi ia opetaixi/ jotta Pitä Euangeliumin sarnan cautta / wetämän inhimisiä Jumalan oikian tundon/ia sihen Christilisen vscon. Sentähdē sano hän: Minä tahdon tehdä teitä inhimistē calamiehexi. Cuin hän tahdoisi sano: Että te oletta tä-

hän

hän asti ollet calamiehet / ia miehullisesta caloia Pytänet meresta / nijn minä tahdon nyt tehdä teidän inhimisten calamiehexi / jotca Pitä inhimiset vlgoswetämän tästä mailman synnisestä merestä / sen Hengelisen nuotan / Ewangeliumin sarnan cautta.

V. On nijstä toisista cahdesta Personasta jotca mös cutzuttin. V. Circumstantia compræhendes alias duas Personas à Christo vocatas.

Ja cosca hän sieldä edeskäwi / näki hän toiset caxi weliästä / Jacobum Zebedeuxen pojan ia Johannem hänen weliens weneesä heidän isänsä cansa Parandawan heiden werckojans. Ja hän cutzui heitä.

Näisä sanoisa Euangelista edespane cahtalaiset.

1. On nijstä cahdesta weliestä Jacobusesta ia Johannesesta jotca owat ollet Zecedeuxen Pojat / ia heidän äitens nimi oli Salome / Josephin Marian kihlatun miehen sisar. Johannes merkitze nij palio cuin armoitettu eli Jumalan armolla lahioitettu.

2. On heidän ascarestans / että he olit ia paransit heidän nuottans. Nämä eij ole ioutilassa eikä laiscana / mutta tekewät heidän wircans ia Parandawat heidän wercojans / ynnä heidän Isänsä Zebedeuxen cansa. Sillä he olit mös calamiehet. Ninquin ne toiset caxi weliestä Andreas ia Petrus / jotca laskit werckons meren. Mutta nämä Paransit heidän werckoians / jotca meresä wetäisä olit rickanut. 2. Occupatio eorum.

3. Heidän cutzumistansa / että HErra Christus heitä mös cutzui. Sillä meidän HERRA CHristus 3. Vocatio Iacobi & Johannis.

monda työmiestä tarwitzi hänen eloons/ jotca piti sarnaman Euangeliumi/ sentähden/ hän monda sijhen cutzu ne jotca händä piti seuraman / ia cuuleman hänen sarnans/ näkemän hänen tunnustähtens / Senpälle/ että he sittä Paremmin taidaisit muita opetta / ia sarnata Euangeliumia. Sentähden hän mös sanoi Simonille ia Andreaxele/ että hän tahdoi heitä inhimisten calamiehixi tehdä/ sitte cosca he itze ensistä olit häneltä oppenet.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. *Discimus, quomodo parentes debeant educare suos liberos*

I. Opeme tästä/ cuinga wanhemmat pitä heidän lapsians ylöscasuattaman. Eij heidän pidä andaman heitä olla joutilassa ia laiscana. Mutta harioittaman heitä työtä tekemän josacusa wirgasa/ senpälle/ että he taitaisit heitäns cunnialista elättä täsä mailmasa. Sillä että Jumala on sen nijn säätänyt / että inhiminen pitä hänen työstäns ia otzans hiestä elämän. Ninquin Psalmista sano: Sinun pitä elättämän sinus sinun kätes työstä. Ja Syrach sano: Minun Poican ota jotakin etees ia tee työtä. Samalamuoto P. Pawali sano: Teehkättä työtä teidän kätten cansa / ninquin minä olen teitä käskenyt. Esimercki senpälle/ ombi näisä neljäsä Apostolisa cuinga he owat wiriät ia ahkerat olleet heidän wirgasans / ia sijnä vskollisesta työtä tehneet. Monicahdat heistä owat laskenet heidän werckons mereen. Monicahdat owat nijtä Parandanet / ia sen cansa heitäns elättänet / olisit mös sitä työtä aina tehnet / jollei HErra

Psal. 128.
Syr. 32.
1. Thes. 4.

olisi heitä toisen ia corkemban wircan cutzunut. Mutta sitä wastan on laiscuus yxi cauhia ia Kelwotoin meno/ jota eikä Jumala eikä inhimiset woij kärsiä. Ja saatta inhimisen köyhexi/ Ninquin Salomon sano: Laiscan käsi teke köyhäxi / mutta wiriä käsi teke ricaxi. Prov. 10. Item. Laiscuden myötä on vni / ia yxi ioutilas sielu pitä nälkä kärsimän. Prov. 9. Ja toises Paicas sano hän: Laisca cuoli hänen Pahudens iälkin/ sillä Prov. 21. hänen kätens eij tahdo mitäkän tehdä. Sentähden itzecukin harioittacan lapsens io nuorna työhön/ ia älkän andaco heitä ioutilassa käydä/senpälle/että he cunnialisesta itzens elätäisit.

II. Opeme / että Jumala vsein ne köyhät ia yxikertaiset/asetta suuren ia corkian Wircan/ia nijnen cautta Palio hywä matcan saatta / ia erinomaisesta cutzu hän yxikertaiset ne nöyrät ia ylöncatzotut mailman edesä sarna wircan/ia asetta heitä sarnastolin saarnaman Euangeliumi caickein cansain edesä. Ninquin P. Pawali sano Corintherin cansa tygö: Catzocat rackat weliet teidän cutzumisen päälle / eij monda ruumilista wiisasta / eij monda ialo/eij mös monda suuresta sugusta cutzutut ole/ waan mitä mailman edes hullu on/ sen ombi Jumala vlgoswalinut / että hän ne wijsat häpiän saatais. Ja mitä heicko oli mailman edes / sen Jumalan vlgoswalinut/että hän ne wäkewät häpiän saatias. Ja se cuin oli wapatoin ia ylöncatzottu mailman edes/ ne on Jumala vlgoswallinut / ia se quin eij mitän ole/ että hän nè iotca olit iotakin/ turhaxi tekis/ Senpälle ettei hänen edesäns yxikän liha mahdaisi

2. *Monemur Deum vocare homines simplices & pauperes ad verbi sui ministerium.* 1. Cor. 1.

kerscata. Ja Augustinus sano: Christus elegit non Reges, non senatores, non Philosophos, sed plebeios, pauperes, indoctos piscatores. Se on/ Eij HErra Christus vlgoswalinut Cuningaitta/ eij Radhi herroia/ eij wijsaita ia oppenuita/ mutta yxikertaiset/ nöyråt ia oppimattomat calamiehet. Ja Ieronymus sano: Piscatores illiterati, mittuntur ad prædicandum, ut fides credentium non virtute humana, sed eloquentia & doctrinâ Dei fieri putaretur. Se on/ Oppemattomat calamiehet låhetetån sarnaman/ ettei yxikån asattelisi nijnen Vscon/ jotca owat uscon wastan ottanet/ tulewan inhimisen woimasta mutta Jumalan sanasta. Tåmån Pålle on meillå esimercki tåså Euangeliumis/ettå HErra Christus on cutzunut saarna wircan köyhåt calamiehet/jotca laskit heidån werckojans meren/ ia calan Pydhöxellå heitåns elåtit. Nijn Jumala mös Elian Prophetan cautta cutzu Eliseuxen Prophetan wircan Pellolda/ cusa hån oli kyndåmåså cahdilla toista kymmenellå Pari hårkiå. Samalamuoto Jumala cutzu sen Prophetan Amos/ joca oli carian Paimen/ sijhen corkian Prophetan wircan: Nijn Jumala wielå nyt cutzu saarna wircan yxikertaiset nöyråt miehet/ jotca owat köyhåstå sugusta.

1. Reg 19.

Amos. 7.

III. Opeme/ ettei yxkån pidå andaman hånens sarnawircan/ ilman laillista cutzumista. Mutta odottaman sijhen asti cuin Jumala hånen sijhen cutzu. Sillå ninquin sijnå Epistolasa Hæbræerin tygö seiso: Eij yxikån ota hånellens itze cunniata/ mutta joca Jumalalda cutzutā ninquin Arō. Ja ninquin nåmå ne-

3. Nemo doceat in Ecclesia sine legitima vocatione. Hæb. 5.

liå

liä Apostolit / Simon / Andreas / Jacobus ia Johannes / eij ole andanut itzens saarna wircan ennen cuin he sijhen cutzuttin / mutta owat siehen asti Pysynet heidän wircasans. Samalamuotto mös Prophetat ia caicki oikiat sarnamiehet owat tehnet. Nijn pitä mös wielä nyt caicki nijn tekemen / ia odottaman laillista cutzumista. Sillä ne jotca ilman cutzumista / sijhen iuoxewat / eij ole oikiat sarnamiehet / eikä saa hywästisiugnausta Jumalalda / palio wähemin tekewät iongun hedelmän Jumalan seuracunnasa. Ja näistä sano Jumala Prophetan cautta: **De juoxit ia en minä lähdättänyt heitä.** Ja P. Johannexen tykönä HErra CHristus sano: **Joca eij mene lammasten huonesen owen cautta / mutta astu mualta sisällen / hän on wargas ia Röffuäri.** Pitä sentähden itzecungin cawattaman / että hän itzens sijhen anna ilman cutzumata / mutta jocainen odottacon sijhen asti / cuin hän sijhen laillisest Cutzutan. Waan Jumala nyt eij cutzu itze ilman wälicappaleita / ninquin hän cutzui Patriarchat / Prophetat ia Apostolit. Mutta hän cutzu wälicappalten / se on / nijnen cautta / jotca sijhen owat uscotut Jumalalta ia hänen seuracunnaltansa. Ja ne cuin Jumala tahto cutzu sarnawircan / anda hän nijnen cautta cutzu. Ja sitä cutzumista Pitä itzecungin odhottaman joca laillisesta tahto sijhen tulla.

Jer. 13.
Joh. 10.

IV. Että HERra Christus täsä sano: **Minä tahdon tehdä teitä inhimisten calamiehixi / opetta sijtä / että sarwa miehet owat hengelliset calamiehet.** Sillä ninquin calamies wercoilla / ia muilla Pyydyxillä / wetä

4. *Discimus Concionatores esse piscatores hominum.*

caloi ylös meråstå: Nijn mös sarnamiehet / Evangeliumin sarnan cautta / wetåwåt inhimisiå / Jumalan tun-
Mat. 13. don ia oikian vscon. Ja sentåhden HErra Christus taiwan waldacunnan wetå nuotan werraxi / jolla caickinaiset calat merestå ylöswedetån. Ja ninguin cala eij taidha meråstå itzens ylösautta / jollei calamies håndå Pydyxillåns ylös ota: Nijn mös inhiminen eij taida itzens ylös autta tåstå mailmasta / joca on nijnguin yxi suuri ia sywå meri. Ja jollei hån sen hengelisen nuotan cuin on Evangeliumin saarnan cautta / sijtå wlgoswedetå / nijn hån sijnå aina Pytå waelta / ia tahdoisi olla tåmån mailman Pimeydeså / ia sydåmmen Pahasa himosa ia halusa / ninquin cala meråså. Ja sentåhden Jumala on asettanut saarnawirgan / että inhimiset sen cautta wedetåisin tåstå syngiåstå ia syndisestå mailmasta taiwan waldacundan. Ja HERRA Christus on lå-
Mar. 16. hettånyt hånen Apostolins ymbåri caicken mailman saarnaman Evangeliumi / caikille luoduille / senpåålle / ettå inhimiset / jotca tåså mailmasa waeltawat / ninquin calat mereså oman tahdons wallasa / kååtåisin Parannoxen ia oikian vscon. Ja wielå nyt / joca hetki / låhåttå hånen sanans palweliat ulgos saarnaman Ewangeliumi / ia sen cautta wetåmån syndisiå ulgos tåmån mailman syngiåstå merestå / ylös sijhen oikian Ewangeliumin walkeuten / Jumalan tundon / synnin catumuxen / elåmån parannoxen ia oikian uscon / ia wijmein ijancaickisen autuuten.

Ja caicki ne jotca tahtowat sijhen tulla / pitå heidån seuraman Ewangeliumin lohdulista oppia / ia eij sitå wastan seisoman.

Toinen Cappale.

Ensimäinen Cappale oli sijtä / cuinga meidän HErra Christus on nämä calamiehet / Simon / Andreaxen / Jacobuxen ia Johannexen cutzunut Apostolin wircan / ia käskenyt händäns seurata: Täsä toisesa Cappalesa edespäin saarnatan / heidän cuuliaisudestans / cuinga he owat walmit ollet seuraman händä. Ja edespane Ewangelista täsä Cappalesa cahtalaiset asiat.

Analysis secundæ partis continens duo membra. Obedientia vocatorum.

I. Heidän omans ylönandamisesta ia poisjättämisestä.

I. Relinquerunt retia.

Niin he cohta jätit wercot. Ja nijstä toisista weliexistä sano: **Nijn he cohta jätit wenheen ia heidän Isäns ia seuraisit händä.** Nämä calamiehet osottawat heidän cuuliaisudens / HErra Christusta wastan. Sillä cosca he cuulit hänen saanans ia käskyns / olit he cohta walmit seuraman hänen tahdons ia käskyns jälkin / eikä mitäkän sijtä äitillens / eikä Isällens eikä muille kysynyt / jos heidän piti calanpyydöxen ylönandaman / josa he olit nuorudesta ylöscasuanet ia sijnä aina olleet sijhen päiwän asti / ia ios heidän piti ylönandaman heidän wenhens ia wercons / ninquin se olis inhimisten mielen ia aiatoxen jälken sowelias ollut / ennen cuin heidän piti ylönandaman heidän wircans ia heidän wercons / iolla he ~~itzens~~ sijhen aican astai olit itzens elätänet / ia eij tiennet custa heidän toiset piti jällens saaman. Mutta eij he sitä ajatellet / waan ylönannoit wercons ia paattins. Ja waicka eij ne suuret olleet / eikä palio raha maxaneet: cuitengin

oli se heille suuri/jotca olit köyhät calamiehet/ia nijllä sijhen asti wilians pytänet/ia cuitengin ylönannoit ne / annoi Jumalan haltun heidän asians/ioca kyllä taisi anda heille paramat jällens/ia heistä murhen pitä/ninquin hän ennen oli heistä aina murhen pitänyt. Mutta eij he cuitengan nijn caicki iättänet/ettei he ikänäns sitte tulleet Jesäns macahan / wanhemans/waimons ia lastens tygö. Sillä P. Marcus kirioitta : Että cosca HErra Christus läxi ulgos Synagogasta Capernaumin / meni hän Simonin ia Andreaxen huonesen/Jacobin ia Johannexen cansa/ia siellä paransi Simon Petarin anopin wilutaudista. Ja eij waimoin silloin/mutta mwlloisin. Sillä HErra Christus usein waelsi Galilean meren tykönä/cusa heidän asumasians aina oli ollut/ ia he waelsit aina HErran Christuxen cansa.

II. *Promtitudo Discipulorum.*

II. On heidän seuramisestans. **Ja he seuraisit händä.** Ewangelista kirioitta molemista weliexistä/ että sekä Simon ia Andreas että Jacobus ia Johannes owat seuranet händä/eij he wijwytellet sijtte cuin he cuulit HErran Christuxen käskyn/ mutta cohta seuraisit händä. Nijn wäkewä ia woimalinen oli HErran Christuxen sana ia käsky / ettei he taitaneet mitäkän sitä wastan sano. Eikä kysynet cuhunga heidän piti händä seuraman / ia mitä heidän piti tekemän / ia cuinga hänen piti heitä ruockiman ia waatettaman / sijtte cuin he wercons ia calanpydyxens ylönannoit. Sillä he olit ennen io cuullet Johannes castaialda/että hän oli Messias/silloin cosca hän osotti hänen heille sanoden : Catzo Jumalan caritza/ioca poisotta mailman synnit. Olit mös itze HErra Christusta puhutellet/ia Andreas oli co-

co päiwän ollut hänen tykönäns. Ja sentähden he cohta händä seuraisit/olit hänen tykönäns/cuulit hänen suloiset ia lohduliset saarnans/näit hänen tunnusmerkins cuin hän iocapaicas teki/ia annoit hänen murhetti heidän ruastans ia werhostansa. Ja on tämä heidän cuuliaisudens suuresta ylystettäwä/että he HErran Christuxen käskyn jälkin olit cohta walmit caicki ylönandaman/ia händä seuraman. Sentähden anda HErra Christus heille P. Matthæuxen tykönä suuren lupauxen sanoden: Että te iotca minua seuratta/sijnä wdes syndymises/ cosca inhimisen Poica istupi/hänen cunnians istuimella. Pitä mös teidän istuman/cahdella toistakymenellä istuimella ia duomitzeman caxitoistakymmendä Jsraelin sucucunda/ ia socainen cuin ylönanda huonensa/taicka weliens/taicka sisarens/taicka Jsäns/taicka äitins/taicka emändäns/taicka lapsens/taicka peltons/minun nimeni tähden/hänen pitä sata kerraisest jällens saaman/ia perimen ijancaickisen elämän. Tämä oli se lupaus cuin HErra Christus lupaisi heille/sentähden että he olit caicki ylönandanet ia händä seuranet/ioca tosin oli swri lupaus/ia jos heidän cuuliaisudens oli suuri/ nijn oli tämä lupaus wielä palio suurembi. *Matth. 19.*

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. HOpeme näistä calamiehistä/ että ninquin he owat ollet HErral Christuxella cuuliaiset/ia hänen käskyns jälken/heidän wer- *I. Legittimè ad ministerium vocati non de-*

cons

bent tergiversari, sed sponte sequi.

cons ia wenhenjä ylönandanet/ ia händä seuranet / nijn pitä mös ne jotca saarna wircan lailisesta cutzutan/seuraman / ia sihen itzens andaman/eikä yhtäkän estettä siihen wetämän / sillä eij nämäkän yhten estet wetänet. Ja waicka saarna wirca on raskas / waiwalinen ia työlläs/ ioca inhimisten pään ia aiwun pehmittä/ia monda wihamiestä saatta/iotca heidän wahingons/ia Hengens jälkin seisowat : Nijn eij cuitengan heidän sentähden pidä itzens estämän / eikä tacaperin wetämän. Sillä ioca sen teke/ hän langepi Jumalan wihan ia wetä rangaistoxi hänen päällens. Ninquin Jonas Propheta teki/ioca mös estel i händäns ia eij tahtonut mennä siihen suuren Niniwen

Jon. 1.

caupungin/saarnaman parannosta/ ninquin Jumala oli hänen käskenyt/mutta pakeni ia tahdoi mennä Tharsian HErran casuon edestä. Ja meni Joppen astui sijnä hahteen/ että hänen piti puriettiman Tharsijn / ia eij luullut HErran siellä händä löytäwän. Mutta Jumala ylösnosti suuren tulispään meresä/nijn että se hahti cusa hän oli/oli suuresa waarasa. Ja cosca ne jotca olit hahdesa hänen cansans/heitti arwan/että he tietäisit kenen tähden se twlispää ylösnousi/ ia cuin arpa langeisi Jonaxen päälle / heitit he hänen meren. Ja tuli yxi walascala ioca hänen cohta nieli sisällens/ia oli sen watzasa colme päiwä ia colme yötä/pimeydesä ia logasa / ia olisi siihen cuollut/ jolleij Jumala olis händä ylhällä pitänyt ia sijtä ulgosauttanut. Tämän päälle pitä ne ajatteleman/iotca hetkens Schoulusa käywät/ia wilia aina sijnä owat pitäildä hakenet ia saanet/senpäälle että heidän pidäis tuleman saarna wircan ia palweleman Jumalan seuracunda. Mutta cosca he tulewat sillä själle ia opille/että he taidai-

sit

sit tulla siihen wircan/nijn he eij tahdo anda itzens saarna wircan/ylöncatzowat sen/pitäwät itzens ylön hywänä siihen/ia juoxewat/yxi cauppa miehexi/toinen kirioittajaxi/colmas hoimiehexi/ia sitä caickein enimän wihawat saarnamiehi/nijn ettei heillä ole pahembata ia suurembata wihamiestä cuin ne owat. Ninquin sanalascu on: Omnis apostata est osor sui ordinis, se on/caicki ne iotca heidän wircans ylönandawat nijtä erinomaisest wiwa/iotca siinä wirgasa owat. Mutta ninquin Jumala rangaisi Jonan Prophetan/nijn hän mös wielä nyt rangaise ne iotca ylöncatzowat saarna wirgan/ia eij tahdo itzens siihen anda/cosca hän opim saanut on/ia olisi siihen sowelias. Ninquin meille on monda esimercki senpälle/cuinga Jumala on rangaisnut nijtä meidän muustaisam/monicahdat owat miecalla leicatut/ia muutoin tapetut/monicahdat mereen vpponet ia muutoin Pahan lopun saaneet. Sanan cuuliat pitä mös täsä oppiman/että cosca Jumala cutzu heitä Parannoxen sarnamiesten cautta/nijn eij pidä heidän sitä ylöncatzoman/mutta cohta oleman cuuliaiset ia sitä seuraman/ninquin David sano: Tänä päiwän ios te cuulet HERRAN änen/nijn älkätte cowechtaco teidän sydämmin/ninquin Meribas tapattui ia Massas corwesa. Psal. 95. Eij pidä heidän mös wijwyttämän sitä yhdestä Päiwästä nijn toisen. Nijnquin moni (sen Pahembi) teke/Panewat nijn monda wuotta eteens/cuin heidän wielä Pitä elämän/ia eij sijtä ajattele/että cuolema tulepi pikemmin cuin he luulewat/ia temma heidän pois täsä elämästä. Ninquin se tapattui Pharaonin. Ja sen rickan miehen cansa/ionga Pelto oli Palio hedelmätä Luc. 12.

candanut. Ja asatteli itzellens: Mitä minun Pitä teke-
män/sillä eij ole minulla cuhunga minä Panen minun he-
delmän. Ja sanoi: Sen minä tahdon tehdä / minä
tahdon lyödä mahan ne minun aitani ia tehdä swrem-
maxi, ia sijhen minä tahdon coota mitä minulle on caswa-
nut / ia minun rijstan ia sano minun sielullen: Sinulla
on Palio cocon Pandu monexe wuodexi / syö / juo/ia o-
le iloisas. Mutta Jumala sano hänellä: Sinä tyhmä
tänä yönä Pitä sinun sielus sinulta Pois otettaman /
cueasta Pitä sen saman cuin sinä olet coonnut. Mo-
nicahdat taas caicki manauxet ylöncatzowat/naurawat/
häwäisewät ia Pilcawat nijtä jotca heitä manawat ia
neuwowat / ia sanowat / kyllä Pappi jouta hauckua / eij
hänellä ole muuta tekemistä / coirat ia Papit swllans hei-
täns elättäwät. Mutta mitä tähen Christus sano: Jo-
Luc. 10. ca teitä cwle se cwle minua/ ia joca teitä ylöncat-
zo hän ylöncatzo minun. Sillä eij ne ylöncatzo ia
Pilca ainoasta sarnamiehiä / mutta Jumalata songa
Ezech. 33. Palweliat he owat / ia joca heitä on käskenyt manata ia
neuwo caickia / ia tahto waati heidän kädestänsä heidän
werensä / ia rangaise ne jotca heitä ylöncatzowat ia Pil-
cawat / nijnquin hän rangaisi sen ensimäisen mailman
weden Paisumisen cautta. Sodoman ia Gomorran
tulen ia tulikiwen cansa. Pharaonin Cuningan Pu-
naisen meren cansa. Jwtat Babylonian fangiuden
cansa. Jerusoliman Romarin Keysarin sotawäen cansa.

2. II. Opeme/että ne jotca owat sarna wircan cut-
zutut eij pidä secoittaman heitäns mailmalisijn asioin.
Sillä sarna wirca ia mailmallinen wirca / eij taida yh-
des olla ia ninquin sanotan: Quæq; vocatio requirit

Discimus Ministros verbi non debere nec posse misce

virum

virum integrum, Se on / Itzecukin wirca waati / ia tachto coco miestä. Ia eij yxikän taida hänens hajotta cahtia / nijn että hän yhdellä Puolella teke yhtä työtä / ia toisella Puolella toista. Ninguin Syrach sano: Joca kiria Pitä opettaman / eij se mwta työtä taida tehdä. Ia P. Pawali sano: Eij yxikän sotamies secoita händäns röwäyxen menon / sempälle että hän sille kelpäisi joca hänen seuransa on ottanut. Nijn mös joca on sarna wirgasa eij se saa olla cauppamies / eikä fougdi / eikä duomari / eikä nimendämies eli lucumies. Sillä he owat HErran palweliat / ia cutzutan mös HErran Papeixi / Esaian Prophetan tykönä / cusa näin seiso: Teidän Pitä HErran Papeixi Cutzuttaman / ia Jumalan Palwelixi nimitettämän. Ia P. Pawali sano: Sixi meitä jocainen Pitäkän että me olemma Christuxen Palweliat / ia haltiat Jumalan salaisuden ylitze. Jos he nyt owat HErran Papit ia Christuxen Palweliat / nijn eij he saa heitäns secoita / muuhun wircan / mutta pitä sijnä yhdesä Pysymän. Sentähden cosca HErra Christus täsä cutzu nämä calamiehet / että heidän Piti händä seuraman / nijn he cohta ylön annoit / sen toisen wirgan / nimittäin calamiehen wirgan. Sillä he sen kyllä tiesit / ymmärsit ia ajattelit / ettei he molembia taitanet edes seiso. Nijn mös P. Matthæus joca istui tullihuones / ylön annoi sen / cosca HErra Christus händä cutzui / ia seuraisi händä. Sillä eij hän molembia taitanut edes seiso istu tulli huonesa / weronottomisen wirgasa / ia Apostolin wirgasa. Nijn mös eij taida yxikän olla / sekä Papin wirgasa että muusa wirgasa. Sentäh-

re se politicis negotijs.

Esa. 61.

1. Cor. 4.

den sano Jeronymus: Sinun pitä cawattaman ninquin myrckyä / yhtä Pappia joca caupan tegon wircan itzens secoitta. Sen pitä meidän mös caikista muista ymmärtämän / että se cuin on josacusa wirgasa / eij hänen Pidä hänens secoittaman mwhun wircan.

Euangeliumin Kirioitta Pyhä Johannes 20. Lughusa.

THomas yxi nijstä cahdestatoistakymmenestä / joca cutzutan caxoinenen / eij ollut heidän cansans / cosca Jesus tuli. Nijn sanoit ne muut Opetuslapset hänelle / me nein HErran. Mutta hän sanoi heille: Ellei minä näe hänen käsisäns naulan reiki / ia pistä minun sormeni naulain sijaan / ia laske minun käteni hänen kylkeens / en minä vsco.

Ja cahdexan päiwän perästä / taas olit

hänen Opetuslapsens siellä / ia Thomas heidän cansans. Tuli Jesus cuin owet suliectut olit / ia seisoi keskellä / heidän seasans / ia sanoi: Rauha olcon teille. Sijttä hän sanoi Thomalle: Pistä sinun sormes tänne / ia catzo minun käsiäni / ia ojenna tänne sinun kätes ia pistä minun kylkeni / ia älä ole epäuscoinen / waan vscolinen. Thomas wastaisi ia sanoi hänelle: Minun HErran ia minun Jumalan. Jesus sanoi hänelle ettäs näit minun Thomas / nijn sinä vscoit: Awtuat owat ne / jotca eij negä / ia cuitengin vscowat.

JUmalan seuracunda / tämän päiwän päälle muisto pitä P. Thomasta / joca on ollut meidän HErran Jesuxen Christuxen vlgoswalittu Apostoli / waicka Euangelisterit / eij sijtä mitäkän kirioita / cosca ia cuinga hän on Apostolin wircan cutzuttu / mutta todistawat / että hän on ollut Apostolin wirgasa / yxi nijstä cahdestatoistakymmenestä. Ja P. Johannes sen ynnä muinen cansa täsä Ewangeliumisa todista / ia vsein händä mainitze hänen Ewangeliumisans. Mutta sijtte cuin hän ynnä muinen Apostolitten cansa / oli saanut Helunta päiwänä julkisesta sen pyhän Hengen / on hän vscolisesta ia miehulisesta saarnanut Ewangeliumin Medis / Persias ia In- *Exordium à memoria Divi Thomæ.* *Matth. 10. Mar. 3. Joh. 11.*

 dias /

dias / ninquin Nicephorus kirioitta / ia monda käändänyt paranoxen ia oickian vscon. Ja Chrysostomus kirioitta hänestä / että hän on castannut Persias ne wijsat miehet / jotca tulit idäiseldä maalda HErra Christusta etzimän / ia heitä vscosa wahwistanut / että se lapsi / jolle he Bethlehemis annoit culda / pyhä sagu ia Mirram / on Jumalan poica / ia se totinen Messias / joca hänen pijnans ia cuolemans cautta on lunastanut coco Ihmisen sucucunnan / ijancaickisesta cadotuxest. Ja sijtte wijmein on hän totuden tunnustoxen tähden / surmattu ia tapettu. Sillä cosca hän oli pacanoitten ia Epäjumalten palwelioitten tykönä / ia eij tahtonut palwella heidän epäjumaloitans / nijn he owat hänen keihälle läpitzen pistännet / ia on haudattu Macedonias sijnä caupungisa Edissa / ninquin Ruffinus Kirioitta.

Summa Evangelij.

Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Euangeliumin Historian tule / on se tapattunut cahdexan päiwän perästä / iälken HErran Christuxen ylösnousemisen / sillä meidän HErra Christus sen saman päiwänä / cuin hän ylösnousi echtona / Thoman pois olles / oli tullut hänen opetuslastens tygö / suliettuin owein läpitzen / ia osotti heille hänen ruumins ia kylkens / ia puhui heidän cansans / ia Opetuslapset sanoit sen Thomalle / cosca hän tuli heidän tygöns / eij hän tahtonut usco muutoin / jollei hän näkisi hänen käsisäns naulan reicki / ia pistäis sormes naulan sian. Sentähden meidän HErra Christus tämän epäuscoisen Thoman tähden / tuli cahdexen päiwän perästä / jällens heidän tygöns / cusa mös Thomas cansa oli / ia käski Thomam pistä hänen sormens sinne / ia catzo

hänen

hänen kästänsä / ia hän cohta uscoi sanoden: Minun HErran ia minun Jumalani.

Ja on tämä Ewangelium Joullun edellä asetettu saarnatta sentähden / ettei meidän pidäis pahenosta ottaman sijtä / että meidän HErra Christus on syndynyt nijn suuresa köyhydesä ylöncatzotulla muodolla / mutta tietämän / että tämän köyhyden alla oli peitettyt caiken suurimat tawarat / ia itze meidän HErra Christus Jesus Jumalan poica / joca hänens oli nijn suuresta alendanut meidän tähden / ia nijn swresa köyhydes syndynyt / on ylitzen woittanut synnin / cuoleman / Perkelen / Helwetin / ia omalla woimallansa cansa ylösnosnut cuolluista. Ja yhtesopi tämä Ewangelium sen wijdenen vscon Cappalē cansa / cusa me vscom ia tunnustamme / että Jesus Christus meidän HErram / on colmanden päiwänä ylösnosnut cuolluista.

Ratio quare hoc Evangelium hoc tempore anni pro concione explicatur.

Tämä Ewangelium iaetan Cahteen Osan.

I. On Thomaxen epäuskosta / ettei hän usconut Christusta ylösnosnexi / jollei hän pistäisi kätäns naulansian.

II. On hänen oikiasta vscostans ia tunnustoxestansa HErrasta Christuxesta.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis continēs quatuor membra.

Täsä Ensimäisesä Osas / meille on näliä Terinomaista Cappaletta.

I. On tämän Pyhän Thoman Personasta.

I. De Persona Thomæ.

Mutta Thomas yxi nijstä cahdestatoistakymmenestä / joca cutzutan caxoinen.

Näisä sanoisa P. Johannes cahtalaiset meille edespane.

I. De nomine ipsius quid significat.

1. Hänen nimestäns / se nimi Thomas on Hebræan kieli ia merkitze meidän kielellä nijn palio cuin caxoinen. Ninquin P. Johannes mös hänen täsä cuzupi/ ilmän epäilemätä / sentähden / että hän itze toisna on äitins cohdusta syndynyt.

2. Officij dignitas.

2. Että hän oli yxi nijstä caxitoistakymmenestä/ nimittäin/ Apostolista/ jonga cansa P. Johannes ylistä hänen wircans / ia osotta/ että hän on ollut meidän HErran Jesuxen Christuxen vlgoswalittu Apostoli / joca on palio työtä tehnyt HErran wisnan tarhasa / Ewangeliumin saarnan cautta.

II. Absentia Thomæ â cœtu Apostolorum.

II. On P. Thoman Personan pois olemisesta muinen Apostolitten joucosta.

Eij ollut heidän cansans cosca JEsus tuli.

P. Johannes kirioitta / että sen päiwän päälle echtona / cosca HERra Christus oli cuolluista ylösnosnut / tuli hän Opetuslastens tygö / cusa he olit cootut Juutasten Pelgon tähden / ia seisoi heidän keskellänsä ia sanoi: Rauha olcon teille. Mutta Thomas eij ollut silloin heidän cansans. Waan minge syyn tähden / hän silloin on pois ollut / ia cusa hän oli / eij Evangelista sijtä mitäkän kirioita. Chrisostomus sano : Että cosca HERRA CHristus kijni otettin / ia caicki Opetuslapset hänen ylön annoit ia Pakenit/pakein Thomas mös pois / nijn cauwas / ettei hän taitanut eikö kerinnyt nijn pian tulla jällens muinen Opetuslasten tygö / ia sentähden/ eij hän ollut heidän cansans / ia tuli sen cautta epäu-

scon/

scon/ettei hän taitanut uscoa Christuxen ylösnosnexi cuolluista/iollei hän itze händä näkisi ia pitelisi. Beda/yxi toinen wanha kircon opettaia sano/että Thomas on silloin ollut muilla asioilla/taicka muutoin osanut olla pois.

II. On Opetuslasten puhesta Thoman tygö. III.

Narratio Discipulorum de viso Domino à mortuis resuscitato.

Nijn sanoit ne muut Opetuslapset hänelle/me näim HErran.

Cosca Thomas palais heidän tygöns/ sieldä cuhunga hän oli paenut / nijn he suuresta ilosta ia riemusta/ rupewat hänelle sanoman ia jutteleman / että he olit hänen poisollesans nähneet HErran/ioca cuolluista oli ylösnosnut/ia tullut heidän tygöns / suliettuin owein läpitze/terwettänyt heitä suloisesta / osottanut heille hänen kätens ia kylkens / andanut heille woiman synnit andexi anda ia nijtä pidättä. Tämä ilmestys cuin heille oli tapattunut / sen ensimäisen Sabatin eli Pääsiäis päiwän echtona/on Opetuslapsilla ollut nijn lohdulinen ia suloinen/ettei he taitanut sitä sala pitä/ilon tähden/ mutta owat sen cohta suuresta ilosta/ia Christilisestä rackaudest ilmoittanut heidän cansa weliellänsä Thomalle / ioca silloin osais poisolla/että hän tulisi osalisexi siitä ilosta ia riemusta/ynnä heidän cansans.

III. On Thoman heickoudest ia epäuscosta. IV.

Incredulitas Thomæ.

Mutta hän sanoi heille: Ellei minä näe hänen käsisäns naulan reiki/ ia pistä minun sormeni naulan sian / ia laske minun käteni hänen kylkens/än minä usco.

Näillä sanoilla Thomas osotta hänen epäuscons/ ettei hän tahtonut usco sitä/mitä muut Opetuslapset olit

hänelle sanonet HErran Christuxen ylösnousemisesta/ sillä se nägyi olewan hänelle sangen owto/camala ia mahdotoin/että Christuxen piti cuolluista ylösnouseman/ ioca oli ristinnaulittu/surmattu ia hautan pandu/ia on sijnä seuranut hänen oma järkens/ia sen cautta tullut petetyxi/sillä eij hän taitanut enemin usco / cuin hän näki hänen silmäns cansa/ninquin hän itze täsä tunnusta hänen epäusconsa / ettei hän taida usco/ iollei hän itze silmäins cansa näkisi/ HErra Christusta ia kätens cansa hänen ruipeisi/pistäisi sormens naulain sian/iolla hänen kätens läpitze pistettin/ silloin cosca hän ristinnaulittin / ia laskeisi kätens hänen kylkens/ioca kelhällä awattin. Tämä oli sangen swri epäusco Thomaxesa/ioca oli HErran Christuxen Apostoli. Sillä Prophetat olit Kirioittanet ia ennustanuet Christuxen cuolemasta ia ylösnousemisesta / ia HErra Christus hän itze oli usein hänen Opetuslastens cansa sijtä puhunut/ia heille tietä andanut/että hänen piti ristinnaulittaman ia tapettaman/ ia colmandena päiwänä ylösnouseman cuolluista. Mutta Thomas oli nämä caicki vnhottanut/ia sentähden nijn suuren syndiin langeisi.

Loci communes primæ partis

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

I. Discimus quantum damni ad ferat homini absentia ex cœtu ecclesiæ.

I. CUinga suuri wahingo sijtä tule cosca inhiminen on pois kircosta eli Christilisten inhimisten cocouxesta/cusa Jumalan P. sana saarnatan ia opetetan/nimittäin/että hän mistä sen hedelmän/ ioca tule Jumalan sanasta/ninquin meille täsä on esimerki/ P. Apostolisa Thomasa/mitä wahingota hänen sijtä

oli/

oli / ettei hän ollut muinen Opetuslasten cansa silloin / cosca HErra Christus tuli heidän tygöns / terwetti ia puhutteli heitä / osotti heille kätens ia kylkens / sillä sen cautta hän langeisi suuren epäuscon. Ja eij hän taitanut uscomitä muut Opetuslapset sanoit / iotca Herran Christuxen olit nähnet / iollei hän itze omilla silmillans näkisi hänen käsisäns naulan reiki / ia pistäis sormens naulan sian / ios hän olis ollut heidän cansans / eij hän olisi sencaltaisen suuren syndin langenut. Nijn se wielä nyt tapattu / että cosca inhiminen unhotta kircon / ia Jumalan palweluxen / ia on pois muinen Christilisten inhimisten cocouxista / cosca Jumalan sana opetetan ia saarnatan / nijn hän sen cautta tule suuren wahingon / ia eij tule osalisexi sijtä lahiasta / cuin Jumalan P. sana seura. Sillä Jumalan sana / on se ainoa wälicappale / jonga cautta Jumala meille anda ia jaca caicki taiwaliset lahiat / cuin on / usco / synnin andexandamus / wanhurscaus / ia wijmein ijancaickinen elämä ia autuus / ninquin P. Pawali sano Romarin tykönä: Usco tule saarnasta / mutta saarna tule Jumalan sanan cautta. Sillä cusa Jumalan sana opetettan ia wastan otetan / sijnä Jumala waicuttaa nijden sydämisä uscon / iotca sen wastan ottawat / ia caicki taiwaliset lahiat. Ja meille on monda esimercki sen päälle cosca Dawid cuuli Nathan Prophetan lohdulisen saarnan / nijn hän syndins andex saij / ia tuli käätyx paranoxen. Ja Niniven caupungin asuwaiset / cosca he sait cuulla Jonan Prophetan saarnan / nijn he mös tulit cohta käätyxi paranoxen. Me luemme mös Apostolitten tegos / että cosca P. Petari Apostoli piti hänen ensimäisen saarnans Helluntapäiwänä / sijttä cuin hän

Rom. 10.

2. Sam. 12

Jon. 3.

Act. 2.

saij sen P. Hengen/ nijn tuli colmetuhatta sielua käätyxi/ iotca hänen saarnawan cuulit/ ia annoit cohta heidens
Act. 8. casta. Nijn mös se tapatui sen Drotningin Cammarerarin cansa/ cosca hän saij cuulla Philippuxen saarnan ia opin/ tuli hän käätyxi Jumalan oikian tundon ia uscon/ ia annoi hänens casta.
Act. 10. Cornelius sodan päämies/ tuli käätyxi P. Pietarin saarnasta. Lydia/ cosca hän cuuli P. Pawalin saarnan/ tuli käätyxi/ ia annoi hänens ia coco hänen huonens casta. Ja monda muuta sencaltaista esimerckiä owat iotca todistawat/ että inhimiset Jumalan sanan ia saarnan cautta tulewat käätyxi oikian uscon ia paranoxen. Mutta joca Jumalan sanan cuulemisen unhotta/ ia eij tahdo käydä kircosa/ se eij taida tulla käätyxi oikian uscoon/ eikä paranoxeen/ eij mös tulla autuaxi.

2. *Monemur Res pias & salutares non esse occultandas.* II. Opime/ ettei meidän pidä toinen toiseldam salaman nijtä Hengelisiä asioita/ jotca tulewat vscon wahwistoxexi ia meiden autudexem/ mutta nijtä ilmoittaman/ että meidän lähimeisen tulisi sijtä cansa osalisexi/ ia iloitzisi ynnä meidän cansan HErrasa. Ninquin opetuslapset owat tehnet/ jotca HErran Christuxen olit nähnet cuolluista ylösnosnexi/ Ja cosca Thomas joca pois oli ollut/ tuli heidän tygöns/ nijn he cohta ilmoitit hänelle sen ia sanoit: Me näimme HErran. Ja Johannes Castaia cosca hän neki Jesuxen/ ilmoitti hän sen cohta ia sanoi:
Joh. 1. Catzo Jumalan caritza joca poisotta mailman synnit. Tämä on se iosta minä olen sanonut/ minun jälkini pitäpi tuleman yxi/ joca minun edellāni ombi ollut. Nijn mös Andreas Simon Petarin weli cosca hän näki HErran Christuxen/ ia cuuli Johannes castaian hä-

nestä

nestä todistawan / ilmoitti hän sen weliellens Simonilla ia sanoi: Me olemme löytännet Messiaxen / ia weij hänen Jesuxen tygö. Samallamuoto teki Philippus cosca HERRA Christus oli hänen cutzunut / ia käskenyt händäns seurata ia hän löysi Nathanaelin / ilmoitti hän sen cohta hänellä ia sanoi: Se josta Moses on kirioittanut Laisa ia Prophetisa / olemme löynet / Jesuxen Josephin poian Nazarethistä. Me luemme mös P. Mar- Marc. 16.
cuxen tykönä / että cosca Maria Magdalena oli nähnyt H. Jesuxen / jälkin hänen ylösnousemisens / iuoxi hän cohta suuresta ilosta / opetuslasten tygö / ia ilmoitti sen heille. Ja P. Lucas Kirioitta niistä cahdesta Opetus- Luc. 24.
lapsista Cleophasta ia hänen cumpanistansa / jotca matcustit Jerusalemista Emauxeen/että cosca JEsus oli tullut tiellä heidän tygöns / ia Puhunut heidän cansans / ia seuranut heitä kylään / ia siellä ilmoittanut hänens / nijn he cohta samalla hetkellä nousit ylös / ia Palaisit Jerusalemin / ia löysit ne yxitoista kymmendä / ia ne jotca heidän cansans olit / ia ilmoitit heille mitä tiellä tapatunut oli / ia cuinga hän heildä tuttu oli. Näinen Jumalisten ihmisten esimerkiä pitä meidän seuraman / ia toinen toisellem ilmoittaman ia tietä andaman / ne cuin tulewat vscon wahwistoxexi ia autuudexi/senpäälle/että he mös tulisit siitä osalisexi/ia mahdaisimme caicki toinen toisimme cansa siitä iloita HErrasa.

III. Opeme / ettei ne pyhätkän ihmiset täsä mailmasa ole ilman wiata ia synnitä/mutta he mös vsein langewat suuren syndin. Ninquin Jobin kiriasa seiso: Mikä on yxi ihminen että hänen pidäis puhdas oleman/ia se joca waimosta on syndynyt pidäisi ole- 3.

Discimus Sancti etiam suas habere infirmitates & lapsus quan-

doq; gravißimos. man wanhurscas / catzo hänen pyhäinsä seasa eij ole yhtäkän nuhtetoinda / ia taiwat eij ole puhtat hänen edesäns. Cuinga enämin ihminen ioca on ilkiä
Prov. 3. ia paha / ia Salomon sano: Yxi wanhurscas ihminen lange seitzemen kerta / ia nouse iällens ylös. Esimercki sen päälle on meille täsä Pyhäsä miehesä Thomas Apostolisa / joca on langennut suurin syndin / nimittäin epäuscon / ia eij tahtonut vscoa muita Opetuslapsia / jotca sanoit ia todistit / että he näit HErran. Ensimäises
Gen. 19. Mosexen kiriasa seiso / että se pyhä mies Loth / sijtte cuin HErran Engeli weij hänen Sodomasta vlgos / langeisi suuren ia cauhian syndin / ia macais hänen cahden tyttärens cansa. Ja sijtä Pyhästä miehestä Mosexista
Num. 11. seiso Neliännes Mosexen kiriasa / että cosca Jumala lupaisi anda Israelin cansalle corwesa liha syödä / coco Cuucauden. Nijn hän epäili sijtä ia sanoi: Cuusi sata tuhatta miestä on / jonga keskellä minä olen / ia sinä sanot / minä tahdon anda teille liha syödä coco Cuucauden / pitäkö stä täsä tapettaman lambaita ia caria / että he tulisit rawituxi. Ja langeisi Moses suuren syndin / ettei hän vsconnut Jumalan sana / mutta epäili sijtä. Nijn hän mös silloin teki cosca Israelin cansalla eij ollut wettä corwesa / ia Jumala käski hänen otta sauwan ia puhu callion tygö cansan silmäin edesä / ia sen pitä andaman wettä / nijn hän sanoi:
Num. 20. Cuulcatte te tottelmattomat / taidango me teille tästä calliosta wettä anda / ia löy callion päälle sauwalla caxi kerta / ia sijtä tuli palio wettä vlgos / nijn että cansa ia heidän carians sijtä ioit / ia sentähden Jumala sanoi hänelle / ia Aronille hänen welielläns / ettei hei-

dän

dän pitänyt wiemän sitä cansa sijhen maahon/cuin hän olli heille luwannut / sentähden ettei he vsconnet hänen sanans. Cuinga suuren syndin/se pyhä Cuningas Dawid langeisi/seiso 2.Sam. kiriasa/että hän teki huoria Vrian waimon cansa / ia annoi lyödä Vrian cuoliaxi. P. Pietari meidän HErran Christuxen Apostoli langeisi mös suuren ia rascan syndin / cosca hän kielsi HERran Christuxen. Ninquin mös muut Opetuslapset owat olleet sangen heicot / nijn että HErra Christus / itze soimaisi heidän epäuscons / ia sydämens cangeutta. Tämän caldaisia esimerkiä monda owat / jotca osottawat/ ettei yxikän ole wigatoin maan päälle/ mutta caicki owat syndiset. Sentähden sano Dawid Psalmista: Sen edestä (nimittäin syndein andexisaamisen edestä) Pitä caicki pyhät sinua rucoileman.

2.Sam.11

Matth.26.

Mar.16.

Psal.32.

IV. Opeme/ Cuinga sokia ia tyhmä ihmisen järki on Hengelisis asioisa / ia eij taida sitä käsittä eikä ymmärtä / ilman sen P. Hengen ylöswalaistusta / ninquin P. Pawali sen todista hänen Epistolasansa Corintherin tygö / cusa hän sano : Se luonolinen ihminen eij taida ymmärtä eikä käsittä/sitä cuin Jumalan Hengen ombi/ Sillä se on hänelle hulluus ia eij taida käsittä. Joilla sanoilla P. Apostoli tietä anda/ että ihminen ilman Jumalan armota ia awuta / caiken hänē wijsaudens ymmärdyxens ia taidons cansa/ eij woij käsittä nijtä Hengelisiä asioita cuin Jumalan owat. Mailmalisisa ia luonolisisa asioisa taita ihmisen järki ymmärtä / nisn palio cuin se myötä anda / Mutta hengelisisä asioisa / se on peräti sokia/tyhmä/ia hulluus Jumalan edesä. Sen osotta täsä todexi P. Thomas Apo-

4.
Discimus quam caca sit ratio humana in rebus spiritualibus.
1.Cor.2.

stoli/

stoli/ioca eij taitannut ymmärtä/että HErra Christus/ ioca oli ristinnaulittu / cuoletettu ia hautan pandu / piti cuolluista ylösnouseman / ia sentähden mös eij tahtonut sitä vsco ellei hän itze silmäins cansa händä näkisi/ia kätteinsä cansa pitelisi. Ja waicka ne Opetuslapset / jotca olit hänen nähnet / ilmoitit hänelle sen / ia sanoit / että he näigit HErran/Cuitengin eij hän sitä vsconnut/sillä hän suuremban piti hänen järkensä ia silmänsä/ cuin heidän todistoxens / Ja sencaldaiset owat caicki ne/jotca seurawat / heidän omaa järkensä / ia kysywät sille neuwo hengelisisä asioisa / ia eij edemmä tahdo vsco cuin he silmänsä cansa näkewät. Sencaldaiset owat Sacramentterarijt/jotca mös seurawat heidän oma järkensä / ia eij tahdo vsco/ että HErra Christus on meidän tykönäm / hänen inhimilisen luononsa puolesta / hänen sanans jälkin / eikä mös Altarin Sacramentisa hänen ruumins ia werens cansa / muutoin/ellei he silmäins cansa sitä näkisi. Ninquin Huldricus Suinglius sanoi : Jos minä näkisin että Christuxen ruumis tulisi alas taiwasta ninquin pitkäisen leimaus/nijn minä uscoisin. Ja sijnä osottawat heidän epäusconsa/ ynnä Thoman cansa / ettei he tahdo usco Jumalan sana ia lupausta / iollei he silmäins cansa näge/ioca on yxi suuri syndi/ia saatta ihmisen ijancaickisen cadotuxen. Ninquin Herra Christus itze sano: Joca eij vsco se cadotetan. Sillä Jumala eij tahdo että meidän pitä tutkisteleman hänen sanans / meidän tyhmän ia sokian järkem cansa/mutta meidän pitä uscoman hänen sanans ia lupauxens. Ja uscon luondo on se / ettei hän cattele sen jälkin mitä silmäin edesä on / mutta hän catzo Jumalan sanan ia lupauxen päälle / ia sijhen tyty / nin-

quin Augustinus sano: Fides est credere quod non vides. Se on: Vsco on se / että sinä vscot sen/ jota sinä eij näge. Ja Epistolasa Ebreerin tygö seiso: Että vsco on Wahwa luottamus senpäälle / jota toiwotan/ ia eij epäile sitä joca eij nägy. Sentähden eij pidä meidän seuraman meidän iärkiäm / mutta Jumala sana/ Ja olletacam meidän järkem fangixi Christuxen cuuliaisuden alla/ninquin P. Pawali sano ia mana. Heb. 11. 2. Cor. 10.

Toinen Osa.

Analisis secundæ partis continens octo membra.

ENsimäises Osas te cuulitte P. Thoman Epäuscosta / joca oli nijn suuri / ettei hän tahtonut vscoa muita Opetuslapsia / jotca sanoit ia todistit / että he olit nähnet HErran Christuxen cuolluista ylösnosnuxi. Täsä toisesa Cappalesa saatte cuulla hänen vscostansa / ia cuinga hän on sijttä käätty oikian vscoon. Ja edespäne Ewangelista täsä Cahdexan erinomaista Cappalta.

I. On sijtä Aiasta costa tämä ilmestys on tapattunut. I. *Circumstantia temporis quo facta est hæc manifestatio.*

Ja cahdexan päiwän perästä.

P. Johannes nämä cahdexan päiwä/luke sijtä ensimäisestä ilmotuxesta / joca tapatui Opetuslapsille ensimäisnä Sabaatina se on Pääsiäs päiwän ehtona / jonga päiwän päälle HErra Christus oli ylösnosnut cuolluista / josta saarnatan sen ensimäisen Sunnuntan päälle jälken pääsidisen / ia eij hän cohta ensimäisen eikä toisna päiwänä sen perästä hänens ilmoittanut Thomalla mutta cahdexan päiwän perästä / senpäälle / että Thomas

joca sijnä ensimäisesä ilmestyxesä eij ollut/muiden opetuslasten cansa sillä wälillä muilda Opetuslapsilda/ jotca H. Christuxen olit nähnet/ opetettaisin/ ia wahwistettaisin vscon hänen ylösnousemisestansa että hän sitä suureman halun cansa HErran Christuxen tygö tulisi ylösherätetyxi/ ia vscosa enämin wahwistetyxi/ ninquin wanhat Kircon opettajat Chrisostomus ia Theophilactus sijtä Kirioittawat.

II. Circumstantia Loci ubi facta est. II. Asian haara on sijtä paicasta/cusa se on tapattunut.

Olit hänen Opetuslapsens siellä / ia Thomas heidän cansans.

Siellä sano Ewangelista: Se on/ sijnä huonesa/cusa Opetuslapset olit coosa/sulettuin owein tacana/ Judasten pelgon tähden/Jerosolymasa. Ja owat oppenet miehet sijnä luulosa / että se on ollut se huone/cusa HErra Christus oli syönyt Pääsiäs lamban / hänen Opetuslastensa cansa/ia oli Sionin wuoren päälle/ninquin he kirioittawat/ cusa mös Opetuslapset olit coosa silloin coska P. Hengi Heluntai päiwän päälle tuli suuren humun cansa / wileskelten kielin muodolla. Chrisostomus sano: Intus in illa domo ubi sedebāt conclusi. Se on / Sisälle sijnä samasa huonesa cusa he olit kijnni sulietut. Ja Hieronymus kirioitta/että sijnä samasa salisa / owat Apostolit pitännyt sen cocouxen/iosta seiso kirioitettu Apostolitten tegosa. Ja että Helena Constantini Keisarin äiti / oli sijhen paickan sitte andanut ylösrakenda yhden Kircon.

Mar. 14. *Luc. 22.* *Act. 15.*

III. Circumstantia est personarū III. On nijstä Personista iolla HErra Christus hänens ilmoitti.

Olit

Olit hänen Opetuslapsens ia Thomas heidän cansans.

Näillä sanoilla P. Johannes tietä anda/että nämä samat Opetuslapset / ioille HERra Christus ensimäisen kerran/ Pääsiäis päiwänä hänens ilmoitti/owat mös nyt coosa ollet. Ja P. Thomas ynnä heidän cansans / iongatähden mös H. Christus nyt toisen Kerran tuli heidän tygöns. Sillä hän oli ninquin exynyt lammas / tullut suuren erhetyxen ia epäuscoon/ ia eij taitanut hänens siitä kirwotta eikä vlgos selittä. Ja sentähden meidän HErra Christus / ninquin yxi hywä ia vscolinen paimen / joca oli tullut tähän mailman / cutzuman syndisiä paranoxen / tahdoi mös ylös etziä tätä cadonutta lammasta Thomasta / ia iohdatta händä oikialla tiellä ia wetä händä siitä epälyxestä iohonga hän oli tullut / oikian ia wahwan vscon.

quibus Christus se manifestavit.

IV. On meidän Herran Christuxen tulemisesta/ cuinga hän on tullut heidän tygöns.

IV. Ingressus Christi.

Tuli Jesus cuin owet olit sulietut/ia seisoi heidän keskelläns.

Tämä sisälle tulemus/on ollut ihmelinen ia ylönluonolinen / sillä hän on tullut silloin cosca owet olit sulietut ia kijni pannut telien cansa / nijn ettei yxikän ihminen taitanut sisälle tulla. Sillä eij täsä seiso / että jocu on hänen etens owen awannut / mutta on tullut sisälle/ cosca ne olit kijni sulietut. Ja ninquin wanhat Kircon opettaiat Epiphanius, Hieronymus, Augustinus, Chrisostomus, Hilarius ia muut kirioittaiat ia sanowat/ että hän on tullut suliettuin owein läpitze. Sillä hänen P.

ruumins iälkin ylösnousemisen / on nijn kircastettu / ettei kiwi / joca hänen hautans päälle oli / eikä owet taitanut händä estä/mutta on nijn en läpitze käynyt. Ja että Ewangelista sano/että Herra Christus seisoi heidän keskelläns. Sen cansa hän wahwista sen saman/sillä Opetuslapset eij nähnet eikä huomannet händä ennen cuin hän seisoi heidän keskelläns. Ja ios hän olisi tullut luonolisella muodolla / cuin muut yxikertaisit ihmiset / nijn he olisit hänen nähneet tulewan / ia olisit awannet owen hänen etens. Justinus Martyr sano: Non mutatione corporis in Spiritum, sed cum corpore ianuis claussis, ad Apostolos est ingressus. Se on/ Ei Christuxen ruumis muuttunut Hengexi / mutta hänen ruumins cansa hän tuli Apostolitten tygö / cosca owet olit suljetut.

V. *Alloquium Christi ad Discipulos simul.*

V. On HErran Christuxen puhesta/cuin hän on puhunut heidän tygöns.

1\. *Ad omnes Discipulos.*

1\. Caicken Opetuslasten tygö yhten/cusa hän sano:

Rauha olcon teille.

Ja sen cansa osotta / ettei hän ole tullut ninquin joscu wihamies / heitä peliättämän / mutta lohduttaman/ jotca olit suuresa murhesa ia pelgosa / mutta ninquin yxi armolinen ia laupias HErra ia wälimies / joca hänen pijnans ia cuolemans cautta / on ansainut heille ia caikille Inhimisille rauhan ia sowinnon/ Jumalan cansa/synnin andexsaamisen/ wanhurscauden ia ijancaickisen elämän. Sillä nissä cappaleissa se rauha seisopi.

2\. *Ad Thomam solum.*

2\. Pyhän Thoman tygö erinänsä.

Sitte hän sanoi Thomalle/pistä sinun sormes tänne / ia catzo minun käsiäni/ia oje-

na tänne sinun kätes / ia pistä minun kylkeni / ia älä ole epäuscoinen mutta vscolinen.

Cosca HErra Christus oli caickia Opetuslapsia terwättänyt / nijn hän käändä hänen puhens sen epäuscoisen Thoman tygö / ioca eij tahtonut usco muita Opetuslapsia iotca sanoit / että he näit HErran / ellei hän itze händä näkisi / catzoisi hänen käsiensä ia pistäisi hänen sormens sinne. Ja osotta sen cansa ettei hän silloin ollut caucana / cosca Opetuslapset ia Thomas puhuit keskenäns / mutta oli sijnä läsnä heidän tykönäns / ia cuule caicki ne sanat / cuin Thomas puhui / ia että Thomas eij tahtonut uscoo / muutoin / iollei hän näkisi hänen käsisäns naulan reikiä ia pistäisi hänen sormens naulain sian / ia laskis kätens hänen kylkens. Sentähden hän nyt käske pistä hänen sormensa naulansian / ia laske kätens / hänē kylkensä / senpäälle / ettei hän enämbi epäilisi / mutta uscoisi / että hän oli cuolluista ylösnosnut / ninquin hän tahdoisi sano: Että sinä olet nijn epäuscoinen / ettei sinä tahdo muutoin opetuslasten sana usco / iolles itze näe / nijn catzo nyt minun käsiäni ia kylkiäni / tule ia pistä sormes naulan sian / ia laske kätes minun kylkeni / ia tiedä että se on tosi / mitä muut opetuslapset sinulla owat sanonet ia älä sillän ole epäuscoinen / mutta usco / että minä olen cuolluista ylösnosnut ia ylitzewoittanut synnin / cuoleman / Perkelen / Helwetin ia ijancaickisen cadotuxen / näin hän lohdutti Thomasta / ia wahwisti händä oikian uscoon. Augustinus sano: Cicatrices ostendit in corpore, ut vulnus, dubitationis sanaret in corde. Se on: Christus on osottanut haawat ia arwet rumisans / että hän epälyxen hawat parannaisi sydämesä.

VI. *Fides & confeßio Thomæ.*

VI. On P. Thoman uscosta ia tunnustoxesta.

Thomas wastaisi ia sanoi: Minun Herran ia minun Jumalani.

Täsä nyt Thomas hänen endisen puhensa ia sanans tacaperin otta/ia tunnusta/ että hän oli erhettynyt ia wäärin puhunut/ia nyt sitä wastan tunnusta/ että HErra Christus oli ylösnosnut cuolluista/ ia että hän on hänen HErrans ia Jumalans/ ia usco ettei hän ollut palias inhiminen/ waicka hän täsä ihmisen muodosa ia luonosa hänen edesäns seisoi/mutta mös totinen Jumala/catzo näin/P. Thoman sydän ylöswalgastin ia tuli kätyxi oikian uscoon. Ennen hän oli sokia ia epäuscoinen/ mutta nyt hän tuli toisexi ihmisexi/ioca eij sillän epäile/mutta wahwasti usco/että HErra Christus on hänen HErrans ia Jumalans/ioca hänen on luonut ia lunastanut.

VII. *Testimonium Christi de justificatione fidei qua homines justificantur.*

VII. On HErra Christuxen todistoxesta/P. Thoman ia caicken inhimisten autuudesta.

Jesus sanoi hänelle/ettäs näit minun Thomas/niin sinä uscoit/mutta autuat owat ne/iotca eij näge/ ia cuitengin uscowat.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta/ia tietä anda/misä inhimisen autuus seiso/nimittäin/eij ulconaises nägösä/että inhiminen näke hänen ruumilisillä silmiläns/mutta että hän usco hänen päällens. Sillä Pilatus/Herodes/ ylimäiset papit/Phariseuxet ia kirian oppenet/näit heidän silmilläns/ ia eij cuitengan tulleet autuaxi/sentähden ettei he usconet hänen päällens: Ja tahto HErra Christus näin palio sano: Sinulle olen

minä

minä osottanut Thoma minun käteni ia kylkeni / senpäälle/että sinä tulisit käätyx oikian uscon / minun päälleni/ ninquin mös sinä nyt uscoit / sentähden/että sinä näet/ mutta eij se caikille tapatu : Ja cuitengin tulewat autuaxi jotca uscowat/waickä eij he minua näe rwmilisille silmillens.

VIII. On Herran Christuxen tunnustächtein hedelmästä. VIII. Effecta miraculorum Christi.

Teki mös Jesus monda muuta merckiä hänen Opetuslastens nähden/iotca eij ole kirioitettu täsä kiriasa/ mutta nämä owat/senpäälle kirioitetut/että te uscoisitta/ että Jesus on Christus sen Jumalan poica / että te elämän saisitta uscon cautta/hänen nimens.

Näinen sanain cansa P. Johannes osotta/että hän on ninquin tahtonut päättä ia lopetta hänen Ewangeliumins/mutta cuitengin erinomaisen suuren syyn tähden liesännyt/sijhen sen wijmäisen/nimittäin 21. lugun/ia että meidän pitä oppeman nijstä tunnustähdistä cuin Jesus on tehnyt/että hän on mailman wapahtaia ia lunastaia/ ia iocainen cuin usco hänen päällens / eij pidä huckuman mutta saaman ijancaickisen elämän.

Opetuxet Toisesta Osasta.

I. OPeme / täsä meidän HErran Christuxen suuresta armosta ia laupiudesta / köyhiä syndisiä wastan/iotca rikottywät/että hän eckzi heitä ylös/ia saatta oikialle tielle/ninquin hän itze sano I. Discimus de summa misericordia Christi quærentis

errantes pastores. P. Lucan tykönä / että inhimisen Poica on tullut / etzimän ia wapattaman sitä cuin cadonut oli. Ja hän täsä Ewangeliumis sen todista ia osotta / cuinga hän on etzinyt Thomas Apostolia / ioca oli suuresti erhettynyt ia langennut epäuseon / nijn ettei hän tahtonut nijtä muita Opetuslapsia usco / iotta olit nähnet hänen cuolluista ylösnosnen / ia saattanut hänen oikialla tielle / ia wahwan uscon hänen päällens. Nijn hän mös muita Opetuslapsia wastan on osottanut / hänen laupiudens / iotca olit hänen ylönandanet tuscan ia hädän aicana / ia etzinyt heitä / tullut heidän tygöns / terwettänyt ia lohduttanut heitä / ia wahwistanut heitä oikian uston. Samallamuoto hän on tehnyt Publicanin ia synnysten cansa / etzinyt ia lohduttanut heitä / cuinga hän oli etzinyt sitä Publicanin

Luc. 19. päämiestä Zacheusta / anda P. Lucas tietä / että cosca Jesus näki hänen Ficuna puusa / sanoi hän hänelle: Zachee astu nopiasti ales / tänäpäiwänä pitä minun oleman wieras sinun huonesas. Ja meni hänen cansans ia käänsi hänen parannoxen. Cuinga ahkerasti mös hän on etzinyt P. Pietari Apostolita / ioca oli langenut suuren syndijn / ia kieldänyt hänen. Samallamuoto mös

Act. 9. etzinyt P. Pawali / ioca wihaisi ia wainoisi händä ia hänen seuracundans / cosca hän meni Damascun / ylimäisten Pappein kiriain cansa / kijni ottaman nijtä / iotca Christusta ia hänen Ewangeliumins tunnustit / ionga hän mös käänsi parannoxen / ia cutzui hänen Apostolin wircan. Ja nämä caickia hän on tehnyt sulasta armostansa ia laupiudestansa / ilman heidän ansiotans. Sillä mitä hywä Opetuslapset olit ansainet / iotca hänen ylönannoit / ia mitä hywä Thomas oli ansainut / ioca oli nijn epäuscoinen / et-

tei hän tahtonut uscoa/että Jesus oli ylösnosnut cuolluista. Mitä hywä Petrus/ioca hänen kielsi/oli ansainut/ eij muuta cuin ijancaickista rangastosta/ ia cuitengin hän sulasta armostansa ia laupiudestansa / heitä on etzinyt ia paranoxen käänddänyt / ia wielä nyt hän ioca hetki / etzi köyhiä syndisitä. Ninquin Ewangeliumis seiso / ia menesen iälkin joca on cadonut/ia etzi sijhen asti / cuin hän sen löytäpi / pane hän sen olalensa / ia iloiten wiept sen cotians. Tämän cansa pitä caicki syndiset itzens lohduttaman/ia seuraman tätä suloista paimenda/meidän HErra Christusta/ia eij wastan seisoman/ninquin ne Jumalattomat tekewät/iotca pysywät aina heidän synnisänsä/ ia eij tahdo anda heitäns käändä. Luc. 15.

II. Että HErra Christus on tullut suliettuin owein läpitze hänen Opetuslastens tygö/opeme sijtä / että waicka hän totisen ruumin cansa on ylösnosnut cuolluista/nijn on hänen ruumins nijn kircastettu / ettei owet ia seinet taida händä estä/mutta mene nijnen läpitze cuhunga hän tahto/ia eij ole yhtäkän nijn salaista ia työllästä paica/ cuhunga hän eij taida mennä/ eikä mös yxikän inhiminen ole nijn sywän kätketty/eikä nijn monein luckuin ia telkein tacana/ettei hän sinne sisälle pääse/ nää ia tiedä ne/cuin siellä owat/ninquin hän Jonas Prophetan walascalan watzasa tiesi ia näki/ia autti hänen sieldä ulgos. Ja ne colme miestä/iotca heitettin tulisen wunin näki hän ne siellä / ia ilman wahingota ulgosautti/nijn mös Danielin Prophetan Jalopeurain luolasa. Samallamuoto Pietarin/joca oli Fangina ia macaisi cahden sotamiehen wälillä cahleisa/on löytänyt ia wapattanut händä sieldä/ihmelisestä hänen P. Engelins cautta. Nijn

2. Christus suo ingressu per ianuas Clausas ostendit se habere corpus gloriosum.

Act. 12.

hän wielä nyt taita tehdä ia autta hänen omians nijnen Jumalattomitten käsistä/ia heidän Fangiudestansa/ waicka cuinga sywän he owat heitä pannet/ia cuinga cowasa Fangiudesa he owat. Sentähden pitä caicki/ iotca iohongun waiwan ia tuscan owat tullet/uscaldaman Herran päälle/händä rucoileman ia auxi huutaman/hän taita autta heitä sijtä ulgos/hänen wäkewän kädensä cansa. Ninquin hän autti Jonas Prophetan walascalan watzasta. Ne colme miestä tulisesta wnista. Danielin Jalopeurain luolasta/ia Pietarin Fangiudesta.

3. III. Että HErra Christus toiwotta ia sano Opetuslastensa tygö: Rauha olcon teille/ sijtä me opeme/että hän on rauhan HErra/iosta Esaias Propheta on ennustanut/ionga rauhan päälle eij yhtäkän loppu ole/ia hän on sen rauhan meille / hänen pijnans ia cuolemans cansa ansainut/ia tehnyt yhden wahwan ia seisowaisen rauhan/ Jumalan ia meidän waihellam/nijn että meillä ombi nyt rauha Jumalan cansa. Ninquin P. Pawali sano Romarin tygö: **Että me oleme tullet wanhurscaxi uscon cautta / on meille rauha Jumalan cansa/meidän HErran Jesuxen cautta/ ionga cautta meillä on työkäymys uscosa tämän armon tygö iosa me seisoma.** Ja ninquin hän itze on meille sen ansainut/nijn hän mös itze sen meillen anda ia ulgos iaca / ninquin hän on sen andanut hänen Opetuslapsillensa. Sentähden mös Engelit/iotca tulit paimenitten tygö/cosca HErra Christus oli syndynyt / tämän saman rauhan ilmoitit ia iulgistit sijnä kijtos wirresä cuin he silloin weisaisit/sanoden: **Cunnia olcon Jumalan corkeudesa ia maasa rauha / ihmisille hy-**

Monemur Christum esse principem pacis. Esa. 9.

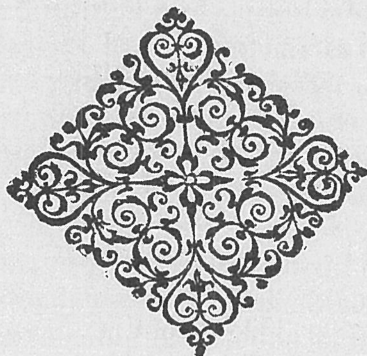
Rom. 5.

Luc. 2.

wä tahto. Tämän rauhan caicki Christin uscoliset/ jotca uscon cautta owat wanhurscautetut/tundewat heidän sydämisäns/iloitzewat ia riemuitzewat HErrasa / ia sanowat: Abba racas Isä. Mutta ne Jumalattomat tästä rauhasta eij mitäkän tiedä/eikä ole heille tätä rauh mutta pelco/wapistos ia paha oma tundo: Ninquin nijden Jumalattomitten esimerki sen todista / sillä ios Cai olisi tämän rauhan tundenut hänen sydämesäns / eij hä olisi epäillyt Jumalan armosta ia sanonut: Minun syndyni ombi suurembi cuin se taitan minullen andexi annetta. Ja ios Saul Kuningalle olis se rauha ollut/ eij hän olis itzens surmannut. Nijn mös Achitophel/ Judas ia muut sencaldaiset eij olisi heitäns itze hirtännyt/ios heille olisi ollut tämä rauha/ia sen tundenet heidän sydämisäns. Esa. 59. Gen. 4.

IV. Opeme/ettei HErra Christus yhtäkän köyhä synnistä ylöncatzo / eikä heicon uscon tähden ketäkän hyliä/mutta ylösojenda ia wahwista heitä ninquin Esaian Prophetan tykönä seiso: Yhtä särietty ruoco en tahdo minä ricki puserta / ia yhtä suitzewaista pellawaista/en tahdo minä ulgos sammutta. Ja täsä Ewangeliumisa on meille esimercki / cuinga meidän HErra Christus sen heicon ia epäuscoisen Thoman on ylösojendanut/ia wahwistanut oikian uscoon / nijn hän mös usein on kärsinyt muinen Opetuslasten heickoutta/ia heitä ylösojendanut ia uscon wahwistanut. Samallamuoto sitä Cuningan miehestä/ionga poica sairasti Capernaumisa / iolla oli nijn heico usco/ ettei hän usconut HErran Christuxen taitawan parata händä muutoin iollei hän tulisi hänen tygöns / ia cuitengin meidän 4. Discimus Christum propter fidem imbecillem neminem rejicere. Esa. 42. Joh. 4.

HErra Christus kärsi hänen heicko uscons ia wahwisti hänen/nijn ettei ainoast hän usconut/mutta myös coco hänen huonensa. Ja wielä nyt kärsi nijtä heickoia/ia eij ketäkän hylkä/iös heille waiwoin yxi kipinä on uscosta/ eli yhden sinapin Jywän wertainen. Ninquin hän itze sen
Matth. 7. todista sanoden: Jos teille on usco ninquin Sinapin jywä/nijn te mahdatte sano tällä wuorelle/ mene tästä sinne ia se pitä menemän. Ja teille eij pidä oleman mitäkän mahdotoinda. Tämän cansa pitä meidän lohduttaman meitäm ia tietämän/ettei Jumala meitäkän hänen tykööns pois hyliä/meidän heicon uscon tähden/ia rucoileman että hän enändäis meidän uscom/ ia sijhen meitä wahwistaisis.

Euan.

Euangeliumin Kirioitta Pyhä Mattheus 23. Lughus.

JA sanoi JEsus kirianoppenuille ia Phariseuxilla: Catzo / minä lähetän teille Prophetat / ia wijsat / ia kirianoppenet / ia nijstä mutamat te tapatta ia ristinnaulitzetta / ia heistä monicahdat te piexette teidän Synagogisan / ia wainotta Caupungista caupūgijn. Että teidän päällen / pitä tuleman jocainen wanhurscas weri / cuin vlgoswodatettu on maan päälle / hamast wanhurscan Abelin werestä / nijn Zacharian Barachian pojan weren asti / jonga te tapoita Templin ia Altarin waihelle. Totisesta minä sanon teille / että nämä caicki pitä tuleman tämen sugun päälle. Jerusalem / Jerusalem / sinä joca tapat Prophetat / ia kiwillä surmat ne jotca sinun tygös lähetetyt owat / Cuinga vsein minä tahdoin coota sinun Lapses / ninquin Cana

cocoo poicans sijpeins ala / ia ettei te tahtonet. Catzo / teidän huonen pitä teille jämän kylmille : Sillä minä sanon teille / eij te minua näge täställedes / sihenasti cuin te sanotta / Hywestisiugnattu olcohon se / joca tulepi HErran Nimeen.

Exordium à re ipsa.

TÄmä Euangelium on yxi cowa saarna nijtä Jumalattomia wastan / jotca wainowat saarnamiehiä / ia tappawat Prophethat ia Apostolit. Ja erinomaisesta nuhtele ia rangaise HErra Christus täsä Juuttait / Kirianoppeneit ia Phariseuxit heidän Jumalattomudens tähden / ettei he tahtonet wastanotta hänen sanans / eikä parata heitäns / Mutta ylöncatzoit hänen / joca cuitengin heitä pyyti coota : Ninquin yxi Cana cocopi Poicans sijpeins ala. Ja sentähden pitä heidän huonens tuleman kylmille / caicki wanhurscas weri pitä tuleman heidän päällens.

Ratio cur hæc historia hoc tempore pro concione explicatur.

Ja on tämä Euangelium asetettu tällä suurella ia iloisella Juhlalla saarnatta / Sentähden / että Jumalan seuracunda mahdaisi ymmärtä sekä Jumalan rackauden Jnhimisiä wastan / että hän on lähettänyt hänen ainoan Poicans tähän mailman / ia andanut tulla hänen Jnhimisexi meidän tähten. Että mös tämän mailman kijttämättömyden sen suuren ia sanomattoman hywän työn edestä. Ja erinomaisesta on tämän päiwän päälle säätty ia asetettu saarnatta sijtä pyhästä Stephanuxesta / ioca on ollut se ensimäinen Martyr / joca jälkin Her-

ran Christuxen taiwasen astumisen/ on surmattu ia kiwitetty totuden tunnustoxen tähden. Sentähden meidän HErra Christus täsä Euangeliumisa sano / että he Kiwillä surmawat ne / jotca heidän tygöns lähetetän. Ja nijn palio cuin tähän P. Stephanuxen tule / on hän ollut yxi nijstä seitzemestä / jotca Apostoleilta vlgoswalittin ia kättein päälle panemisen cautta / wahwistettin palweleman Jumalan Seuracunnasa/ia oleman haltiasen ylitze/mitä silloin nijltä/jotca vscon olit wastanottanet/ yhteisexi annettin. Sillä Apostolit he pidit waarin Saarnasta ia opetuxesta. Ja on tämä Stephanus ollut täynäns vsco ia pyhä Henge / ia monda tunnustechti tehnyt cansan seasa. Ja on seisonut nijtä wastan jotca campaelit hänen cansans sijtä oikeasta vscosta HERran Christuxen päälle/ia heitä ylitzewoittanut. Mutta wijmein wärän todistoxen cautta owat hänen kiwittänet cuoliaxi / ninquin tämän päiwäisesä Epistolasa lawiamalda seiso kirioitettu. Act. 6. Act. 6. & 7

Ja yhtensopi tämä Euangelium meidän Cathechismuxesa sen wisdenen käskyn cansa sentähden että täsä sarnatan cuinga ne Jumalattomat täsä mailmasa wainowat ia tappawat ne oickiat ia hurscat Saarnamiehet.

Tämä Euangelium jaetan Cahten Osan. *Propositio continet duas partes.*

I. On Jumalan suuresta hywydestä/ cuin hän on tehnyt Juuttan Cansalla/ Ja heidän Kijttämättömydestäns sitä wastan.

II. On sijtä rangastoxesta/jonga Herra Christus heille uchca/ että heidän huonens pitä tuleman kylmille.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis continens duo membra.

NIin palio cuin tähän Ensimäisen Osan tule/on meille täsä caxi Cappaletta.

1. Nijstä hywistä töistä cuin HErra Christus on tehnyt Juttain cansa wastan.

I. Beneficia Christi erga Judæos.

Catzo minä lähetän teidän tygön Prophetat wijsat ia kirianoppeneet.

Triplices Doctores à Christo missi.

Täsä HErra Christus tietä anda sen hywän tygön / cuin hän on heitä wastan tehnyt. Ja ylösluettele täsä Colminaiset opettajat/ jotca hän lähetti heiden tygöns.

I. Prophetæ.

1. Owat Prophetat. Prophetat wanhasa Testamentisä olit suurella ia corkialla wijsaudella ia opille ylöswalgistettut/jotca Jumala itze ilman wälicappaleita oli cutzunut / ia sarnaisit sijtä tulewaisesta Mesiaxesta / jonga Jumala oli luwanut lähettä mailman / owat mös ennustanet ia Propheteranet nijstä tulewaisista menoista ia asioista / jotca piti tapattuman / owat mös tehnet monda tunnustächti Jumalan woiman cautta. Mutta vdesa Testamentisä cutzutan caicki opettajat ia Saarnamiehet Prophetaxi. Ninquin HErra Christus itze nee cutzu Prophetaxi P. Mattheuxen tykönä / sanoden: *Matth. 10* Joca yhden Prophetan holho Prophetan nimelle/hän saapi Prophetan palcan. Ja osotta HErra Christus sen cansa / ettei hän waiwoin wanhasa Testamentisä lähettänyt Juuttaille Prophetat. Mutta mös Vdesa Testamentisä / anda hywiä opettaita ia saarnamiehiä.

2. Sapientes

2. Owat wijsat/ jotca hän lähettä. P. Lucan

tykön

tykön seiso: Minä lähetän Prophetat ia Apostolit heidän tygöns. Wijsasten cansa hän ymmärtä ne opettajat/ jotca Jumalalda owat saaneet erinomaiset lahiat/ ymmärryxen ia wijsauden/ puhua suurista ia corkiaista asioista/ ia taitawat puhua nisille kielillä cuin siehen tarwitan/ wijsasta ia toimelisesta/ heidän puhensa laittawat ia vlgostoimittawat.

3. Owat Kirian oppenet. Ninen cansa hän ymmärtä ne jotca Jumalan sanan/ Mosexen ia Prophetain ramatun/ selkiäst ia puhtast vlgostoimittawat ia opettawat sekä Kircosa että Schoulusa. Ninquin Juuttain cansan seasa olit ne/ jotca heidän Synagogisans/ joca Sabbatin päiwänä/ luit ia vlgostoimitit Prophetain kirioituxet. Näistä HErra Christus puhu P. Mattheuxen tykönä: Jocainen kirianoppenut/ joca on taiwan waldacunta warten oppenut/ se on Perhenisänän wertainen/ joca hänen tawarastans edestuopi/ wtta ia wanha. 3. Scribæ. Matth. 13.

II. On Juttain kijttämättömydest HERRAN Christuxen hywäin töidän edestä. II. Ingratitudo Judeorum Scribarum & Phariseorum.

1. Ja muutamat te tapatte. I. Occidetis.

Tämä on se ensimäinen Jumalatoin Cappale cuin he tekewät heille. Että he tappawat ia päiwiltä poisottawat ne/ jotca heidän tygönsä lähetetän/ ninquin pahantekiät/ jotca cuoleman/ heidän pahan töidens tähden owat ansainet/ ia eij olisi mahdoliset elämän. Ninquin on Esaias Propheta/ jonga Manasses Cuningas/ on puu Sahan cansa andanut sahata cuoliaxi. Ja Jeremias Propheta/ jonga Apryes Cuningas Egyptis/ on andanut kiwillä cuoliaxi lyödä. Nijn mös Amos Pro-

pheta / joca on puulla cuoliaxi lyöty. Samalmuoto mös Johannes Castaja /, jonga Herodes on andanut miecalla leicatta. Ja caicki HErran Apostolit / paitzi P. Johannesta owat surmatut ia tapetut. Ja Tyrannit wielä nyt/Pawi / ia muut lahcocunnat / surmawat ia tappawat nijtä / jotca sen oikian Euangeliumin opin tunnustawat.

2. *Crucifigetis.*

2. Ja ristinnaulitzetta.

Nyt tämä on se toinen Jumalatoin Cappale / cuin he tekewät / että he ristinnaulitzewat heitä. Ninquin he owat tehnet ensistä ia erinomaisesta HERRan Christuxen cansa / jonga he owat ristinnaulinet. Ja sittä hänen Apostolins Andreaxen/joca on mös ristinnaulittu. Nijn mös Simon Apostoli / ionga Juuttat owat mös ristinnaulinnet.

3. *Flagellabitis.*

3. Monicahdat te witzoilla piexettä teidän Synagogisan.

Tämä on se Colmas Jumalatoin Cappale/ jonga he tekewät / että he witzoilla piexewät ia suomiwat ne oikiat opettajat. Tämän owat he tehnet itze HErralle Christuxella ia hänen Apostoleillansa. Ninquin seiso Apo-
Act. 5. stolein tegosa : Että Juuttat owat witzoilla piesnet heitä ia kieldänet / ettei heidän pitänyt puhuman Jesuxen Ni-
2.Cor.11. meen. Ja P. Pawali itze todista/että hän Juuttailta on saanut wijsi kerta Neliekymmendä haawa / yhtä waila.

4. *Persequemini ex una civitate in aliam.*

4. Ja wainotta yhdestä Caupungista toisehen.

Tämä wijmeinen Cappale on / että hee aiawat yhdestä caupungista heitä toisehen. Sentähden / ettei he woi kärsiä heitä / eikä heidän oppiansa. Ninquin se on tapattunut / P. Pawalin Apostolin ia mös muiden Christilisten opettaitten cansa. Tällä muoto maxa tämä Jumalatoin mailma nijnen palcan / jotca heidän tygöns lähetetän. Ninquin HErra Christus täsä sano nijlle Jumalattomille juuttaille / cuin hän tahdoisi sano; Tee juttat / kirianoppenet ia Phariseuxet teettä teitän pyhäxi (ninquin wähä ennen näitä Textin sanoia seiso) ia sanotte: Jos me olisimme ollet meidän Isäin aicana / en me olisi ollet osaliset / heidän cansans / Prophetain werestä. Mutta eij te ole nijn pyhät / Sillä tee teette / ninquin hee owat tehnet / ia tapatte Prophetat ia Apostolit ristinnaulitzetta ia ruoskitta heitä / ia ajatte yhdest Caupungist toisehen. Ja tämän kijtoxen tee teettä nijllä / jotca teidän tygön lähetetän / ia maxatte heille palcan heidän saarnans ia opetuxens edestä. Matth. 23.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. ETtä oikiat ia hurscat Saarnamiehet ia oppettajat / eij tule mualta / cuin Jumalan kädestä / joca ne lähettä ia anda / ninquin HErra Christus täsä sano: Catzo minä lähetän teille Prophetat / wijsat ia kirianoppenet. Ja Dawidin Psalmisa seiso: HErra anda saarnan suuren Ewangelistain joucon cansa. Ja Esaian tykönä seiso /

I. Discimus pios ac veros Ecclesiæ Ministros à Deo dari.

Psal. 68.

Esa. 41. Eph. 4. että Jumala sano / että hän on se / joca anda Jerusalemin saarnamiehet. Nijn mös P. Pawali sano: Hän on muutamat pannut Apostolixi/muutamat Prophetixi / muutamat Euangelisterixi / muutamat paimenixi ia opettajaxi. Ja waicka ne Jumalattomat eij sitä ajattele / custa hywät saarnamiehet tulewat/ eikä cuinga suuri lahia se on / cosca heillä on hywät saarnamiehet / jotca Jumalan sanan oikein opettawat / nijn cuitengin ne caicki tulewat Jumalan kädestä / joca ne lähettä ia anda. Eij ne itzestäns tule eikä casua / eikä ne inhimisten Kättein cansa puusta tehdä / eikä ne pudistetta oxista / ninquin Omenat ia muut hedelmät. Ninquin Poetat Kirioittawat / että Hesiodus äkistä on tullut Poetaxi / ia ruwenut versyiä kirioittaman. Mutta HErra Christus/joca istupi hänen taiwalisen Isäns oikialle kädelle/ne anda ia lähettä/joca mös sentähden astui ylös taiwaesen ia istutti hänens Isäns oikealla kädellä/eij että hän siellä joutilas istu / mutta hallitze hänen Seuracundans / ia lähettä joca hetki sijhen vscolisia palwelioita ia saarnamiehiä/joinen saarnan cautta/hän coco hänellens täsä mailmasa yhden Christilisen Seuracunnan. Ja ninquin hän lähetti Prophetat wanhasa Testamentisä. Nijn hän mös wielä nyt Vdesa Testamentisä lähettä opettajat ia saarnamiehet. Ja waicka hän eij nyt/ilman wälicappaleta anna ia aseta saarnamiehiä / ninquin hän on asettanut Apostolit ia Prophetat / nijn hän cuitengin asetta nijnen wälicappalten cautta/cuin hän on sihen säätänyt. Ja on nijsä/ia nijnen cautta nijn woimalinen / cuin hän on ollut Prophetain ia Apostolitten cautta. Sillä hän yhtäläisen woi-

man

man anda sekä nijlle/jotca hän on itze cutzunut sekä nijlle/ jotca hän wälicappalitten cautta cutzu. Mutta cuitengin eij hän nytota saarnamiehiä Calamiehistä/ninquin Apostolit/eikä pellolda kyndämestä/ninquin Elizæus Prophetan / eikä mös paimenista / ninquin Amos Prophetan. Mutta Schoulusta/cusa ne ensistä hywin opetetan ia harioitetan kiria lukeman ia ymmärtämän/että he sitä sowelliamat olisit saarna wircaan. Sillä se/ioca muita pitä opettaman/seen pitä ensistä itze hywin oppeman/ia ioca itze wähän taita/see mös wähä muita opetta taita. Tämän suuren Jumalan lahian pitä meidän tundeman ia tunnustaman / ia sen edestä Jumalata sydämestä kijttämän ia cunnioittaman/ ia rucoileman että wielä edespäin lähetäisi uscolista palwelioita hänen elohonsa.

2. *Discimus Dona esse varia in Ecclesia.*

II. Että HErra Christus sano: **Minä lähetän teille Prophetat wijsat ia kirianoppenet.**

Opeme sijtä/että lahiat owat moninaiset/iotca Jumala ulgosiata ia anda itze cullakin: Monicahdalla enemin/ monicahdalla wähemē/ninquin P. Pawali sanopi Corintherin tygö: Lahiat owat moninaiset/mutta yxi on Hēgi/ia wirgat owat moninaiset/mutta yxi Herra ombi. Ja awud owat moninaiset/ mutta yxi Jumala on / ioca caikisa waicutta caickinaiset/ mutta iocaitzesa Hengen lahiat osottawat heidäns yhteisexi tarpexi. Sillä yhdellä annetā Hengen cautta puhu wijsaudesta. Toiselle annetan puhua taidosta ia ymmäryxestä Hengen cautta. Toisella usco samasta Hengestä. Toisella lahiat terwexi tehdä. Toiselle Prophetia. Toiselle Henget eroitta. Toiselle moninaiset kielet. Toi-

1. Cor. 12.

selle moninaisten kielden ulgostoimitus. Mutta
caicki nämä se yxi ia sama Hengi waikutta/ia
cain itzecullengin omansa/sen jälkin quin hän tah-
to. Nijn Jumala caicki lahiat eij anna yhdellä aina/
mutta iaca itzecullakin hänen lahians. Ninquin HEr-
ra Christus täsä Ewangeliumisa sano: Että hän lä-
hettä Prophetat/wissat ia kirianoppenet. Ja P.
Matth. 25. Mattheuxen tykön sano hän wertauxen cautta: Yhdel-
le hän anda wijsi lewiskä/mutta toiselle caxi/ col-
manel yhden/ia iocaitzelle oman woimansa jäl-
ken. Ja Jumala wielä nyt iacapi itzecullekin hänen la-
hians/ia andapi yhdelle enämän/ toiselle wähemän/
mitan iälkein/cuin hänen hywä tahtons ombi/itzecullakin
anda. Ja itzecukin pitä sen lahian cuin Jumala hänen
anda/oikein käyttämän/ että/se tulisi Jumalan kitoxexi
ia hänen seuracundans ylösrakenuxexi. Ninquin P.
2. Tim. 2. Pawali sano: Pijdä itzes Jumalalle nuhtetoin/ia
osota sinus toimelisexi ia laittamattomaxi työ-
miehexi/ioca oikein iacapi totuden sanan. Sa-
nan cuulliat eij pidä ylöncatzomā nijtä ioilla wähimmät
lahiat owat. Mutta tundeman ia tietämän että se mös
on Jumalan lahia/ia nijnen yxikerrasten cautta taita pa-
lio hywä matcan saatta.

3. Monemur Mundum non posse ferre sinceros verbi Ministros. III. Opime/että tämä paha ia Jumalatoin ma-
ilma eij woij eikä taida kärsiä oikeita saarnamiehiä ia o-
pettaita. Mutta wihawat nijtä/surmawat ia tappa-
wat/ia ia aiawat yhdestä caupungista toiseen. Ja nijn
pahalla maxawat caicki heidän hywäns työns ia opetu-
xens/manauxens ia walwomisens heidän ylitzens. Ja
tekewät ikänäns ninquin se Coira ioca weten putopi/ia

on Hengen waarasa / jos jocu tartu hänen käsilläns / ia tahto händä autta ja wedestä ulgoswetä / nijn hän höyckä käden perän ia tahto händä purra. Nijn mös ne Jumalattomat tekewät saarnamiesten cansa / että ne iotca heitä opettawat / neuwowat ia manawat / ia tahtowat autta heitä ulgos synnin merestä / nijnen perän he hyöckywät wainowat heitä / ia seisowat heidän Hengens jälken. Näin sokia tämä mailma on / ettei hän taida nähdä oma parastans / eikä tuta heidän etzikons aica. Nijn Juuttat owat tehnet Prophetain / wijsain ia kirianoppinuitten cansa / iotca heidän tygöns olit lähetetyt / he tapoit / ristinnaulitzit / witzoilla heitä piexit / aioit yhdestä caupungista toiseen. Ja wielä nyt caicki Jumalattomat nijn tekewät. Sillä tämä Jumalatoin mailma / on aina itzens caldainen ia eij coscan muutu. Personat eli inhimiset / iotca maan päälle asuwat muutetan / yhdet cuolewat pois / toiset tulewat jällens sian / mutta pahus ia Jumalan sanan ylöncatzo tähän jääpi / ia mailma yhdellä muoto aina elä / nijn nee iotca jälkin tulewat / cuin nee iotca edellä owat ollet / he wihawat ia wainowat Jumalan sana / ia Jumalan sanan palwelioita / eijkä woij heitä kärsiä. Sillä yxi on heille Mestari / se wanha Lohikärme Perkele / ioca heitä opetta ia yllyttä / ia yhdellä muoto aina waicutta nijsä Jumalattomisa / ia caicken pahutteen ylöshärättä / nijn wijmeisiä cuin ensimäisiä / ia eij woi kärsiä Jumalan sana / ioca on hänen silmisäns / ninquin yxi tulinen kekälä. Tätä eij pidä Jumaliset saarnamiehet pahaxens paneman / eikä sentähden heidän wircans ylönandaman / mutta sitä rohkeiman heidän wircans tekemän / ia kärsimän mitä heidän päällens tule / odottaden

Verbum Dei est Sudes in oculis Impiorum.

Jumalalda apua ia lohdutosta / iota eij coscan hänen oemians ylönanna. Sillä ninquin HErra Christus sano: **Nijn he owat wainonet Prophetait / iotca teidän edellän owat ollet.**

Analisis secundæ partis continens tria membra.

Toinen Osa.

ENsimäises Cappalesa te cuulitta sijtä hywästä työstä/cuin meidän HErra Christus/oli technyt Juuttain cansa wastan / että hän lähetti heidän tygöns Prophetat/wijsat ia kirianoppenet. Cuulitta mös cuinga kijttämättömät he olit sitä hywä työtä wastan/ ia nijstä monicahdat tappawat/ monicahdat ristinnaulitzewat/monicahdat witzoilla piexewä/ia wainowat yhdest caupungista toiseen. Nyt täsä toisesa mee samme cuulla/cuinga Jumala heitä sentähden tahto rangaista iällens/ iotca heitä owat tappanet/ia wigattoman weren ulgoswuodattanet.

Ja on meille täsä toises Osas Colme Cappaletta.

I. *Pænaim piorum.*

1. On sijtä rangaistoxesta /ioca heidän ylitzens pitä käymän/cusa meille edespannan colminaiset asiat.

1. On se rangastus ioca heidän ylitzens pitä tuleman.

Että teidän päällen pitä tuleman iocalnen wanhurscas weri / ioca wuodatettu on maan päälle.

Näillä sanoilla HErra Christus tietä anda / ettei hän pidä rangaisematta nijtä / iotca hänen palwelioitans tappawat/wihawat ia wainowat. Mutta tahto rangaista heitä nijn ettei heidän päällens pidä tuleman ai-

noasta se weri / ionga he itze ulgoswuodattawat. Mutta mös caicki wigatoin weri / ioca ulgoswuodatetan Tämä on yxi cowa ia rascas duomio ia rangastus / että se inhiminen / ioca sen cuule cauhistu sen ylitzen. Että ioca yhden saarnamiehen tappa / wiha ia waino / eij hän pidä oleman wicapään ainoasta sihen yhteen weren / mutta mös caicken pyhäin weren / iotca ulgoswuodatetut owat. Tästä lange sisälle yxi kysymys. Cuinga se weri pitä tuleman iongun päälle / iota hän eij itze ole ulgoswuodattanut ia toisen edestä rangaistettaman ? Sillä Ezechieln Prophetan tykönä seiso Kirioitettu : Ettei poian pidä candaman Isän syndi / eikä Isän poian syndiä. Wastaus senpäälle on tämä : Että cosca poica ia muut iälken tulewaiset owat Isänsä caltaiset / ia nijn wainowat ia tappawat HErran palwelioita / nijn cuin heidän Isäns owat tehnet / nijn he mös tulewat osallisexi rangaistoxesta / ia caicki wigatoin weri pitä tuleman heidän päällens. Objectio. Ezech. 18.

2. On sijtä aiasta / custa ia cuinga cauca HErra Christus luke sen wigattoman weren. 2. Circumstantia ex tempora.

Hamast wanhurscan Abelin werestä / nijn Zacharian Barachian poian weren asti / ionga te tapoitte Templin ia Altarin wälille. Totisesta / totisesta sanon minä teille: Että nämä caicki pitä tuleman tämän sugun päälle.

Se on / hamast mailman algusta sen wanhurscan Abelin werestä / ionga hänen weliens / se Jumalatoin Cain ulgoswuodatti nijn Zacharian asti. Tästä Zachariaxesta owat ollet moninaiset luulot. Theophilactus

sano / että se on ollut Zacharias Propheta / ioca on ollut yxi niistä cahdestatoista kymmenestä wähistä Prophetista. Monicahdat taas ninquin Epiphanius/Basilius ia Lyra/owat sijnä luulos ollet/että se on ollut Zacharias Johannes Castaian Isä / ionga he sanowat Altarin ia Templin wälille tapetun. Monicahdat taas kirioittawat/että se on ollut Zacharias / sen Papin Joiadan
2.Par.13. & 14. poica / ioca lialda nimeltä cutzuttin Barachias/ iosta seiso kirioitettu 2.Cronican kiriasa/ionga Joas Cuningas annoi cuoliaxi lyödä/sentähden että hän nuhteli händä/ hänen synnins tähden. Ja sijnä lulosa owat ollet Zozomenus, Augustinus ia muut / ia wielä nyt enimästä oppenet owat/että se on ollut se sama Zacharias iosta HErra Christus täsä puhu.

3. Jusjurandum Christi. 3. On sijtä walasta/iolla HErra Christus wahwisti hänen puhens. Ja todista/ että hän sanoi ia puhui sijtä rangaistoxesta/ioca heidän ylitzens piti käymän/ se oli wahwa tosi/nimittäin/ että ioca tappa yhden HErran palwelian/senpäälle tule socainen wanhurscas / weri ioca ulgoswuodatetan maan päälle. Sillä he owat caicki yhdestä joucosta / ia yhdencaltaisen rangaistoxen wicapäät.

II. Querela Christi de Ierosolymitanorum obstinata contumatia. II. On HErran Christuxen walitus Jerusalemin caupungin ylitze/cwsa meille on caxi Cappaletta.

1. On Jerusalemin synneistä/iotca Herra Christus täsä ylösluettele.

Jerusalem/ Jerusalem/ sinä ioca tapat Prophetat / ia kiwillä surmat ne iotca sinun tygös lähetetyt owat.

Sitä cuin meidän HErra Christus oli puhunut

sijtä rangaistoxesta/ioca piti käymän nijnen ylitze/iotca Prophetat/wijsat ia kirianoppenet tapoit/ristinnaulitzit/witzoilla piexit ia wainoit. Nijn hän kändä hänen puhens Jerusalemin caupungin ia sen asuwaisten tygö ia walitta heidän kijttämättömydens ia Jumalattomudens ylitze/ettei he tahtonet cuulla Prophetiä/iotca hän heidän tygöns lähetti/mutta ylöncatzoit ia tapoit heitä. Ja tahto nijn palio sano: O sijnä Jumalatoin Jerusalem/minä lähetän sinun tygös Prophetat ia Jumaliset opettajat jotca sinua owat uscolisesta mananuet/synnin catumuxen ia paranoxen. Mutta te oletta ylöncatzonut heitä ia heidän manauxens/ia wielä päälisexi/olet tappanut ia surmanut heitä/nijn Jumalattomat ia kijttämättömät oletta te ollet Jerosolyman/asuwaiset.

2. On sijtä hywästä työstä cuin hän on osottanut heitä wastan. 2.
Beneficentia Christi Iudæos sub alas suas congregare volentis.

Cuinga usein minä tahdoin coota sinun lapses ninquin Cana cocoa poicans sijpeins ala/ia eij te tahtonet.

Näillä sanoilla HErra Christus osotta hänen hywän tahtons ia suosions heitä wastan/cuinga suuren ahkeruden hän on sihen pannut/että he kändäisit heitäns paranoxen. Ja tähän sisälle wetä yhden wertauxen yhdestä Canasta/ioca hänen poicans sijpeins ala cocoo/ia anda sen cansa tietä/että ninquin Cana hänen poicans cocoo sijpeins ala/senpäälle/ettei heille wiku ia sade wahingota tekisi. Nijn mös hän on tahtonut heitä coota hänen sijpeins ala/mutta he owat ollet nijn cangiat/ettei he ole tahtonet.

III. Pœna Judæorum.

III. On sijtä rangaistoxesta/ ioca piti käymän Jerusalemin ia caickein Juuttain ylitze. Ja puhu HErra Christus täsä cahtalaisista rangastoxista.

I. Pœna temporalium.

I. Ajallisesta rangaistuxista.

Catzo teidän huonen pitä tuleman kylmille.

Täsä hän eij ymmärrä ainoasta/ Jerusalemin asuwaistē omia huoneita/ mutta mös Jerusalemin Templin/ coco Caupungin ia maacunnan/ ia sano: Että ne pitä husutettaman/ ettei nijsä pidä yxikän asuman/ mutta kylmille tuleman. Ja Jerusalemin pitä nijn mahan cukistettaman/ ettei pidä kiwe kiwen päälle jäämän. Sentähden ettei he tahtonet kärsiä/ eikä wastan otta nijtä/ iotca heitä opetit ia manaisit/ mutta wainoisit ia tapoit heitä. Tämä caicki tuli täytetyxi/ cosca Titus Wespasianus tuli sotawäen cansa Jerusalemin/ ia häwitti sen nijn/ ettei sihē jänyt kiwe kiwen päälle. Nijnquin ioca wuosi sijtä saarnatan/ sen kymenen Sunnuntain päälle/ jälken pyhän colminaisuden Sunnuntain.

2. Pœna spiritualis.

2. Sijtä Hengelisestä rangastoxesta ioca heidän ylitzens piti käymän.

Sillä minä sanon teille/ eij teidän pidä näkemän minua tästedes/ sihenasti/ cuin te sanotta. Hywästisiugnattu olcon se cuin tule HErran nimen.

Tämä on se Hengelinen rangastus/ ioca heidän ylitzens piti tuleman ilman ruumilista rangastosta/ ettei heille pidä oleman yhtäkän Templi/ eikä Jumalan palwelusta. Cuin hän tahdoisi sano: Minä olen teidän ty-

gön tullut ia tarinnut minun sanani teille / mutta eij te tahtonet Wastan otta. Sentähden tahdon minä teidän ylenanda / ia eij teidän pidä minua ikänäns näkemän / sihen asti / cuin minä jällens tulen wijmeisnä päiwänä suuresa Cunjasa ia Majestetisä / ia silloin teidän pitä näkemän ia ymmärtämän / että minä olen se hywästisiugnattu Jumalan poica.

Opeturet Toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. Opime / ettei nijnen wanhurscasten ia pyhäin weri / joca täsä mailmasa Seuracunnan wihamiehiltä vlgoswuodatetan / eij ole sala eikä unhotettu Jumalan edesä / waicka cuinga palio aica sittä olisi culunut. Sillä ne owat caicki Jumalan tykönä ylöskirioitetut / ia ninquin täsä Euangeliumisa seiso: Että sen wanhurscan Abelin weri / jonga hänen weliens se Jumalatoin Cain vlgoswuodatti / eij ollut sala eikä wnhotettu / waicka sitä ajasta cuin hän tapettin / oli tuhatta wuotta edesjoutunut ia culunut. Ja Zacharian Barachian pojan weri/joca mös monda wuotta ennen oli vlgoswuodatettu eij ollut sala hänen edesäns eikä wnhotettu. Sillä niistä molemista puhu HERra Christus täsä Euangeliumisa. Ja waicka ne Jumalattomat lwlewat sen olewan salatun ia wnhotetun Jumalan tykönä / Nijnquin Cain mös ajatteli / että se murha / cuin hän teki hänen weliens päällä / piti oleman sala / Sille cosca Jumala kysyi hänelle / sanoden: Cusa sinun Welies Abel on? Nijn hän wastaisi ia sanoi: En minä tiedä / olengo minä minun welien war-

I. Discimus justorum sanguinis effusionem non posse latere nec occultari.

Gen. 4.

tia? Nijn Jumala sanoi: Mitäs olet tehnyt?
Sinun welies weri huuta maasta minun tygöni.
Ja osotti sen cansa ettei hänen weliens weri ollut sala hä-
nen edesäns. Nijn wielä nyt caicki wigattomat weret/
cuin Jumalattomat ia tyrañit täsä mailmas vlgoswuo-
dattawat/ owat Jumalan edesä ilmei ia julki/ waicka
cuinga salaisesta ne tehden. Ja ninquin hän kysyi Abe-
lin weren jälken/ nijn hän wielä nyt kysypi caickein py-
häin weren iälken. Ja tahto mös rangaista nijtä/ jot-
ca heidän werens vlgoswuodattawat/ nijn että heidän
päällens/ pitä tuleman caicki wanhurscas weri joca on
vlgoswuodatettu mailmaan algusta. Sillä Jumala eij
woij/ eikä taida kärsiä sitä ylencatzetta ia murha/ cuin tä-
sä mailmasa tehdän hänen palwelians päälle/ Mutta
tahto rangaista heitä yxi toisens cansa. Me luemme sekä
pyhäsä ramatusa/ että mailmalisisa Historiasa/ cuinga
mailmaliset Cuningat ia Herrat/ ottawat sen suurexi y-
löncatzexi/ cosca heidän palwelians cansa pahoin men-
2.Sam.10 nän. Ninquin seiso Samuelin kiriasa: Että cosca Da-
wid Cuningas lähetti hänen palwelians/ Hanonin/ Am-
moniterin Cuningan tygö/ Ja Hanon häwäisi heitä ia
keritzi heidän puolen partans/ ia leickaisi heidän waat-
tens/ ia laski heitä nijn cotians menemän. Ja cosca
Dawid sen näki/ nijn hän wihastui sijtä ia nosti ylös so-
tawäen händä wastan/ joca löit nelie kymmendä tuhat-
ta ia nelie sata cuoliaxi/ hänen sotawäestäns. Nijn mös
Jumala eij woij kärsiä sitä että hänen palwelioitans y-
lencatzotan ia tapetan/ mutta rangaise heitä nijn/ että
caicki wanhurscas weri pitä heidän päällens tuleman.
Ninquin hän on rangaisnut Juuttan cansan/ Zacharian

Barachian pojan tähden/ josta täsä Euangeliumis seiso: Sillä sijnä paicasa cusa hän oli tapettu/cuorsui aina weri ylös/ ia eij yxikän taitanut sitä asettta/ eikä seisatta/ sihen asti cuin Cuningas Nebucadnetzar tuli swren sotawäen cansa Jerusalemin/ ia hänen Sodans päämies/ jonga nimi oli Nebuzarda/ annoi tappa ia surmata sijnä monda tuhatta sekä ylimäistä että alimaista. Ja nijnquin Jumala rangaisi Juuttaita Zacharian weren tähden/ nijn hän wielä nyt rangaise/ caickia nijtä/jotca hänen palwelians tappawat/ ia pahoin heidän cansans menewät. Cawattacan sijs itzecukin hänens/ ettei hän ylencatzo HErran palwelioita/ eikä heille mitäkän paha tege. Sillä heille on yxi corkia ia wäkewä HErra/joca costa ia rangaise/ ia wasta hänen palweliains edestä.

II. Opime täsä/Jumalan caickiwaldian suuresta hywydestä ia laupiudesta Inhimisiä wastan että hän caicki cutzu ia tahto heitä coota/ ninquin Cana cocoo poicans hänen sijpeins ala/ ia sen cansa osotta/ettei hän tahdo yhdengän syndisen cuolemata/ mutta että caicki käänäisit itzens ia eläisit. Ninquin hän sen Ezechielin Prophetan tykönä yhden walan cansa todista. Sillä mikä taita olla suurembi hywä työ/ cuin se/että HErra Christus joca meitä hänen cuolemans cautta on lunastanut ijancaickisesta cuolemasta/ cutzu meitä hänen tygöns/ ninquin Cana cutzu hänen poicans hänen tygöns/ ia tahto coota meitä hänen sijpeins ala. Ja ninquin Cana etzi maasta ruoca/ ia repi salgoillansa/ hacka sen nocallansa pienexi ia pane poicans eteen. Nijn mös HErra Christus Jesus ruocki ia rawitze meitä/ ensistä meidän ruumin/ rualla ia juomalla/ Sitälikin meidän Sielun/

2. *Discimus Deum immensa sua bonitate omnes vocare & sub alas suas congregare.* Ezech. 33.

hänen pyhällä sanallans ia Sacramentillä. Ja ninquin
Cana / cosca sade ia wilw on / cocoo poicans siipenis ala
ia lämmittä heitä / ettei sade ia wilw heidän paha tekisi /
eikä mös Haucka heitä pois weisi. Nijn mös HErra
Christus meitä tahto coota hänen siipeins ala / warjella
caikesta waarasta ia wahingosta / ia sen saastaisen hengen
pahudesta. Tämä on yxi suuri ia sanomatoin hywä työ /
meitä ia caicki Inhimisiä wastan / mutta sen pahembi / in-
himiset owat nijn cowat ia cangiat sydämestä / ettei he tah-
do ewlla hänen ändäns / eikä anna coota heitäns hänen
siipeins ala / mutta menewät harhalla tielle / ia sen caut-
ta tulewat sielun ia ruumin waaran ia ijancaickisen ca-
dotuxen / ia owat nijn itze syypäät heidän cadotuxens.

III. Opemme / mingätähden maacunnat ia kylät
tulewat kylmille ia poishäwitetyxi / nimittäin / synnin tähe-
den / cosca inhimiset eij tahdo tuta heidän etzicons aica / ei-
kä tahdo cuulla Jumalata / eikä hänen pyhä Sanans /
Mutta wihawat ia wainowat heidän Saarnamiehi-
äns / eläwät caickinaisisa synnisä / Jumalata ia hänen kä-
skyns wastan. Nijn Jumala rangaise heitä / Sodan /
Ruttotaudin / Näliän ia muun wahingon cansa / nijn et-
tä heidän huonens tule kylmille. Ninquin HERRA
CHristus täsä Euangeliumisa itze sen todista sanoden:
Prov. 28. Teidän Huonen pitä tuleman kylmille. Ja Sa-
lomin Sanalascusa seiso: Minä annan synnin täh-
den tapahtua palio muuteita. Ja Juuttain esi-
mercki kyllä osotta / cuinga Jumala on rangaisnut heitä /
ia heidän maacundans hänen sanans ylöncatzen ia mui-
den synnein tähden / nijn että se on tullu kylmille / ia siinä
nyt asuwat pacanat ia Turkit / he owat hajotetut ymbä-

rins mailmata sinne ia tänne. Ja monda muuta esimercki on/ cuinga Jumala on rangaisnut monda maacunda synnin tähden / ia cuinga suuret muutet tapahtuwat caickinaisisa säädyisä. Ja me näeme itze/ mitä meidän aicanam on tapattunut sekä wenäsän maalla/ sekä Wiron maalla / että suuri osa nijstä on tullut kylmille/ suuren Sodan ia Näliän cautta / jotca caicki owat synnin rangastoxet. Ja wielä nyt taita tapattu meidän cansam/ jollei suuremalla sydämen halulla/ Jumalan sana cuulla ia synnin catumusta ia elämän paranosta tehdä aicanans. Ja wielä sijttäkin ilman ruumilista rangastosta / jolla Jumala synnit rangaise/ usein mös rangaise sydämen sokiudella/ hänen pyhän sanans ylöncatzen tähden / nijn ettei heidän pidä näkemän eikä ymmärtämän totutta. Sillä joca eij tahdo racasta Euangeliumin walkeutta / eikä sijnä waelda / nijn Jumala rangaise hänen pimeyden cansa / nijn ettei hänen pyhä sanans heitä walgaise. Ja ninguin Esaias Propheta sano : Heidän pitä käymän pimeydesä. Ja rangaise heitä näliän cansa / Jumalan sanan jälken/ Että heidän pitä juoxeman Idäisestä maasta toisehen etzimän Jumalan sana / ia eij pidä löytämän. Ja P. Pawali sano Tessalonicerein tygö : Sentähden ettei he tahtonet totutta wastanotta/ ia he autuaxi tulisit. Sentähden pitä Jumalan lähettämän heille wäkewät erhetyxet / nijn että heidän pitä erhettä uscoman/ seenpäälle/ että caicki pitä duomittaman/ jotca eij totutta usconet/ mutta pitäwät heidän huwilens wäärytteen.

Esa. 5.
Amos. 8.
2. Thess. 2.

Euangeliumin Kirioitta Pyhä Johannes 21. Lugusa.

JA sanoi Jesus Petaril-
le / seura minua. Nijn Pe-
tari käänsi hänens ymbärins /
ia näki sen Opetuslapsen seura-
wā / jota Jesus racasti / joca mös
JEsuxen rinnoilla Ehtolisesa maannut o-
li / ia oli sanonut: HERRA / cuca se on
joca sinun pettä? Cosca sijs Petari tämän
näki / sanoi hän JEsuxelle / HERRA /
mitästä sijs tämä? JEsus sanoi hänelle:
Jos minä tahdoisin että hänen pidäisi ole-
man / sijhen asti cuin minä tulen / mitä si-
nun sijhen tule? Seura sinä minua.

Nijn tämä puhe vlgoskäwi weliesten
seasa / Eij tämä opetuslapsi cuole. Ja eij
sanonut JEsus hänelle / Eij hän cuole /
Waan jos minä tahdon / että hänen pidäisi
oleman sijhen asti että minä tulen / mitä si-

nun

nun sijhen tule? Tämä on se Opetuslapsi joca näistä todista / ia ombi nämä kirioittanut / ia me tiedäm että hänen todistoxens on tosi.

Vmalan Seuracunda pitä tänä päiwänä Juhla ia muisto P. Johannexesta Evangelistasta ia Apostolista / Zebedeuxen ia Salomen pojasta / ia Jacobuxen weliestä. *Exordium à memoria D. Johannis Evangelistæ.*

Tämä Johannes on ollut ensistä yxi calamies / joca ynnä Isäns Zebedeuxen ia weliens cansa on calaa pyytänyt. Mutta sijtä on cutzuttu HERralda Christuxelda / ynnä hänen weliensä / Jacobuxen cansa / Apostolin wircan / jota mös HERRA Christus on racastanut. Ja sittä cuin CHristus taiwasen astunut oli / on hän vscolisesta saarnanut Euangeliumi ia tunnustähtei tehnyt / sekä Asias että Ephesos. On mös ne wäärät opettajat Ebionem ia Cherintum tacaperin ajanut / ylitze woittanut / ia kirioitti heitä wastan hänen Euangeliuminsa / ersa hän todista / ettei HERRA Christus ole jocu palias inhiminen / mutta mös totinen Jumala / jonga cautta caicki owat. On mös kirioittanut Colme Epistolata / ia hänen Ilmestus kiriansa / jotca owat täynä Corkiata taiwalasta oppia. Hän on mös palio kärsinyt / sen Jumalattomä Keisarin Domitianuxen alla. Ja cosca hän oli saarnanut Seitzemän kymmendä ia colme wuotta / sälken HErran Christuxen taiwasen astumisen / ia oli Cahdexan kymmendä ia yh- *Matth. 4. Marc. 1. Luc. 5. Joh. 13.*

dexän wuotta wanha / on hän cuollut sijnä Caupungisa/joca cutzutan Ephesus.

Summa hujus Evangelij. Ja nijn palio cuin tähän P. Euangeliumin tule/ on se yxi ennustos P. Petarin Apostolin cuolemasta. Sillä meidän HERRA Christus annoi hänelle tietä/ millä cuolemalla hänen piti cuoleman / ia käski händäns seurata. Mutta Petrus cohta känsi hänens ymbärinsä / ia cosca hän näki Johannexen / kysyi hän hänestä ia tahdoi tietä / jos hänen mös pidäisi händä seuraman. Waan HERRA Christus wastaisi händä ia sanoi/ ettei hänen mitäkän sijhen tullut jos hän seuraisi taicka eij.

Ja yhtensopi tämä Euangelium sen ensimäisen käskyn cansa. Sentähden/ että HERRA Christus täsä puhu rististä täsä mailmasa ia käske olla sijnä kärsiwäiset. Ja sen Colmannen rucouxen cansa/ Isä meidän rucouxesa/ cusa me rucolem/että Jumalan tahto tapahtuis nijn maasa cuin taiwasa.

Propositio bimembris. Tämä Ewangelium jaetan cahten Osan.

I. On HErran Christuxen käskystä / ionga hän annoi Petarille.

II. On P. Petarin wastauxesta.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis continens duo membra. NIjn palio cuin tähän ensimäiseen Osan tule/on täsä meille caxi Cappaletta.

I. Circumstantia est temporis. I. On sijtä aigasta cosca tämä on tapahtunut.

Sijhen aican/ sanoi Jesus Petarille.

P. Johannes kirioitta/että se on tapahtunut sijt/tä cuin HErra Christus oli cuolluista ylösnosnut/ia ilmoitti hänens monicahdoille Opetuslapsille Tyberian meren tykönä/cusa hän erinomaisesta puhu P. Petarin tygö/ia muistutta hänelle hänen cuolemastans sanoden: Totisesta/totisesta sanon minä sinulle / cosca sinä olit nuori/ymbäri wyötit sinä itze sinus / ia menit cuhungas tahdoit / mutta coscas tulet wanhaxi/ nijn sinä ulgosojennat sinus kätes / ia toinen pitä sinun wyöttämän ia taluttaman sinne cuhunga eij sinä tahdo. Ja Ewangelista sano/että HErra Christus sen sanoi/merkiten millä cuolemalla hänen piti Jumalata cunnioittaman. Ninquin HErra Christus tahdoisi sano: Että minä olen sinun Apostolin wircan jällens asettanut / ia käskenyt sinun ruockia minun lambaitani/nijn eij pidä sinun ajatteleman/että tämä mailma sinulle anda suurta rickautta / culda ia hopiata/ eij sinun pidä sitä toiwoman/että sinun pitä tuleman suuren ia corkian cunnian täsä mailmasa / inhimisten tykönä. Mutta sinun pitä kärsimän ristiä ia palio wastoinkäymistä täsä mailmasa/ia wijmen tapettaman ia ristinnaulittaman. Tämän palcan pitä mailman sinun maxaman/sinun työs ia waiwas edestä.

II. On sijtä käskystä mitä HErra Christus on hänelle käskenyt. II. *Mandatum Christi.*

Seura minua.

Tämän käskyn HErra Christus täsä anda P. Petarille/ia käske että hänen pitä seuraman händä. Ja ettei P. Petarin pitänyt sijtä pahenneman/taicka sen ylitze suuresti murhettiman / että toinen pitä hänen wyöttä-

män ia taluttaman ia wiemän / sinne cuhunga hän eij itze
tahdo / nijn HErra Christus asetta itze hänens esimer-
kixi/ia käske catzoa hänen päällens/mitä hän on kärsinyt/
ia ninquin hän oli ristinnaulittu / ioca oli hänen Mesta-
rins ia se toinen Messias/nijn pitä hänen mös seuraman
händä ia ristinnaulittaman. Ja tahto wahwista Pe-
tarita ia lohdutta händä sen cansa / ettei hänen pitänyt
pelkämän eli cauhistuman sijtä / mutta oleman hywäsä
turwasa/ia walmistaman hänēs sijhen ia rohgaiseman it-
zens sitä wastan. Ninquin hän tahdoisi sano : Älä pel-
kä Petre/ole hywäsä turwasa/seura minun esimerckiäni/
ia kärsi michulisesta/ninquin minäkin olen kärsinyt. Ja
waicka tämä näky olewan sinulle cauhia ia catkera/ia ma-
ilman edesä häpiälinen / cuitengin Jumalan edesä ombi
se callis ia suuri / sillä sinun pitä cunnioittaman Juma-
lata sen cansa. Ja P. Petari näitä HErran sanoia/
muistuttele hänen Epistolasans/sijnä cuin hän näin sano:
2. Pet. 1, Minä arwan sen cohtulisexi/nijn cauwan cuin mi-
nä täsä masasa olen / ylösherättämän ia manaman
man teitä. Sillä minä tiedän / että minun pitä
tämän minun masani poispaneman/ninquin Her-
ra Christus minulle ilmoitti. Mutta minä tah-
don ahkeroita/että teidän pitä minun lähtemise-
ni iälken / näitä muistosa pitämän. Ja on tämä
HErran Christuxen ennustos tullut täytetyxi/sen Juma-
lattoman Keisarin Neron alla / ioca hänen on andanut
ristinnaulitta. Ja Kirioitta Nicephorus/sen syyn
ningätähden/hän on andanut P. Petarin ristinnaulitta/
ia sano/että Romisa oli silloin ollut yxi mies / Simon
Magus nimeldä/ ioca sanoi Petarille / ettei se ollut nijn

suuri

suuri ihme/että Christus ylösmeni taiwasen / hän tahdoi mös sen tehdä /ia mennä taiwasen/ ia on cohta hänen kätensä ulgos ojendanut / ia lähtenyt ylöspäin menemän/ sillä saastainen Hengi perkele/ionga haldun hän oli itzens andanut wei hänen ylöspäin. Mutta P. Petari käski Perkelen päästämän hänen/ nijn hän oli cohta maahan langenut hänens cuoliaxi. Cosca Nero se Jumalatoin Keisari/sen näki andoi hän Petarin kijni otta/ ia pani hänen fangeuxen/ia sittä on andanut hänen ristinnaulitta.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme/ ettei inhimisten täsä mailmasa taida mitäkän tapattua/eikä mös yhtäkän ristiä eli wastoinkäymistä/eikä mös cuolema taida inhimisen päälle tulla/ilman Jumalan tiedota ia tahdota. Sillä Jumala ne caicki tietä / ia hänen edesäns eij ole mitäkän salattu. Ninquin HErra Christus sano P. Mattheuxen tykönä: Eikö caxi warpuista myda yhten ropoin/ia eij yxikän heistä maahan puto / ilman teidän Isätän. Nijn mös caicki teidän pään hiuxet owat luetut. Ja caicki meidän elämän seiso Jumalan kädesä / ninquin Dawid sano. Esimercki senpäälle on meille täsä Ewangeliumisa / että HErra Christus tiesi/mitä P. Petarille piti tapattuman/ia hänelle jo ennen ilmoitti millä cuolemalla hänen piti cuoleman/ että toinen piti händä wyöttämän ia taluttaman/sinne cuhunga hän eij tahdo. Ja ninquin Herra Christus sen sanoi ia ennusti/nijn mös se tapattui / että hän sillä cuolemalla/nimittäin/ristin cuolemalla cuo-

I. Discimus hominibus in hac vita absq; divina voluntate nihil accidere.
Matth. 10.
Psal. 114.

li. Nijn hän mös jo ennen on nähnyt ia tietänyt sen ristin ia tuscan/cuin hänen Opetuslastens päälle piti tuleman täsä mailmasa. Sillä hän ne heille ennusti P.
Joh. 16. Johannexen tykönä/ sanoden: Teidän pitä itkemän ia parcuman / mutta mailma pitä iloitzeman/te murhelisexi tuletta/mutta teidän murhen käätän iloxi. Nijn Jumala wielä nyt näke ia tietä / caickein inhimisten menon ia lopun tästä mailmasta/ hän tietä sen hetken ia päiwän/cosca ia cuinga hänen pitä cuoleman/ ia sen ylitze eij yxikän taida käydä/ eikä mös taida cuolla waremin eli hiliemin/ eikä toisella cuolemalla. Sillä se seiso caicki Jumalan kädesä/ia eij yxikän sitä taida muutta. Inhiminen on usein Hengen waarasa/ia moni seiso hänen Hengens jälken/ia eij cuitengan taida tapattu ennen cuin hänen aicans tule. Ninquin se tapattui Dawi-
1. Sam. 19. din cansa/ että Saulu Cuningas/usein seisoi hänen Hengensä jälken / ia tahtoi hänen tappa. Ja eij cuitengan taitanut händä surmata/sillä hänen aicans eij ollut wielä tullut/eikä mös hänen pitänyt cuoleman Saulin käsijn. Nijn mös se tapattui Elian Prophetan cansa / sillä A-
1. Reg. 18 chab ia Jesabel/seisoit hänen Hengens jälkin/mutta eij he händä taitanut wahingoitta/sillä hänen aicans eij ollut wielä tullut/eikä hänen pitänyt heidän käsijns cuoleman. Mutta Jumala oli toisin hänestä aiatellut/ ia tahtoi hänen eläwänä taiwasen wiedä ia otta. Cuinga
Matth. 2. usein oli HErra Christus Hengen waarasa? Herodes seisoi hänen Hengensä perän / cohta cuin hän oli syndynyt. Hän wietin ulgos Nazarethin caupungista wuo-
Luc. 4.
Joh. 8. ren cuckulalle/ia tahdottin sieldä alas syöstä. Samallamuoto tahdoit Juttat händä kiwittä/ mutta hän me-

ni heidän käsistäns pois/ia eij taitanut hänelle tehdä wahingota/sillä eij hänen aicans ollut wielä tullut/ eikä mös hänen pitänyt kiwillä cuoliaxi lyötämän / taicka wuorelda alassyöstämän/mutta ristin cuoleman cautta piti hänen tästä ercaneman. Ja P. Petari Apostoli josta täsä Ewangeliumisa seiso/oli Hengen waarasa/ ia Herodes pani hänen tornin/ia tahdoi händä tappa/mutta ettei hänen aicansa ollut wielä tullut / eikä mös hänen pitänyt Herodexelda surmattaman. Sentähden lähetti Jumala hänen Engelins/ioca hänen fangiudesta ihmelisestä ulgosjohdatti/sillä hänen piti cuoleman ristin cuolemalla/ ninquin HErra Christus oli hänelle sen ennustanut/ia sitä eij yxikän taitanut muutta. Samallamuoto mös Syrian Cuningas lähetti sotawäen Elizeus Prophetan iälken / ia tahdoi hänen surmata/mutta Jumala lähetti hänen Engelinsä/iotca händä warielit/ sillä eij ollut hänen aicansa wielä tullut. Tule meidän mös täsä tietä/ ettei Tyrannit täsä mailmasa edemä saa mennä / eikä enämbi tehdä cuin Jumala heidän salli / sillä Jumala on heidängi etensä märän pannut / ia sen ylitze eij he taida käydä. Joca on meille caikille Christillisille inhimisille suurexi lohdutoxexi/että eikä tämän mailman tyrannit/ eikä caicki Helwetin portit taida meidän enämbi tehdä/ cuin Jumala heille salli/eikä he saa tappa meitä eli surmata/heidän tahdonsa iälkin. Sillä caicki meidän menom seiso Jumalan kädesä / ia meidän päiwän ia hetken owat luetut Jumalan tykönä/ia sen ylitzen eij yxikän taida käydä. Ja cosca se hetki ia päiwä tule/ pitä meidän oleman walmit/ia rucoileman Jumalata että hän meil-

Act. 12.

4. Reg. 6.

le annaisi yhden Christilisen/ia autualisen lopun ia cuoleman/tästä mailmasta.

21 II. Että HErra Christus täsä sano: Toinen pitä sinua wyöttämän/ia taluttamā sinne cuhunga sinä eij itze tahdo/opeme siitä/cuinga työläs on inhimisen anda hänens ristin ia cuolemā ala. Sillä inhimisen luondo on nijn heicko että hän pelkä ia cauhistu sitä. Ja ninquin P. Petari/eij itze mielelläns olisi mennyt ristin ia cuoleman ala. Nijn mös caicki ihmiset owat luonostans heicot/ninquin HErra Christus itze sano/cosca hänen piti käymän ristin cuoleman: Hengi on walmis mutta liha on heicko. Ja se tapattu sentähden/että inhiminen nijn olij algusa luotu/että hänen piti elämän ilosa ia riemusa/ilman suruta/ia siitä piti otettaman taiwalisen ilon ia riemun/ninquin Enoch ia Elias/ilman cuolemata. Mutta synnin cautta tule risti ia cuolema inhimisen päälle/iota hänen pitä täsä mailmasa kärsimän synnin tähden. Ja sentähden on risti ia cuolema hänelle nijn työläs/ia nijn wastahacoinen että hän carttа ia pelkä sitä/ninquin yhtä wihamiestä/iota händä wiha ia waiwa/ia wijmen Hengen/ionga Jumala hänen andanut on/poisotta/nijn että ihminen sen cautta maaxi ia mullaxi tule. Ja ihmisten silmäin edesä on ninquin eij olisi yhtäkän erotusta hänen ia luondocappaletten wälillä. Jota mös ne mailmaliset wijsat/ia corkiasti oppenet miehet/Aristoteles/Plato/ia muut owat suuresta ihmetellet/että inhiminen/iota oli nijn caunista luotu Jumalalda ia monella suurilla lahioilla/ylitze caickein muinen luondocappaletten/lahioitettu/piti nijn surkiasti cuoleman ia mullaxi tuleman. Ja eij cuitengan ole ym-

Discimus homines difficulter subire crucem & mortem.

Matth. 26.

märtänet eikä tietänet sijtä syytä mingätähden se näin tapattu / eikä mös tietänet yhtäkän lohdutosta sitä wastan/waan sanoit: Se on yhteinen caikille ihmisille/ ia eij yxikän sitä taida muutta. Mutta meille on Jumala osottanut/syyn sijhen ia lohdutoxen sitä wastan/ että sekä risti että cuolema on synnin cautta tullut tähän mailman. Ja se on ninquin yxi owi/ionga cautta meidän pitä käymän sijhen ijancaickiseen elämään. Ja sentähden eij pidä meidän sitä pelkämän/mutta oleman kärsiwäiset sen alla/ ia tietämän että Jumala sen kändä hywäxi/ ia tämän surkian ia catowan elämän jälken/ anda meille sen ijancaickisen elämän. Mutta eij cuitengan pidä yxikän itzens päälle luottaman / että hän omalla wäellväns taita ristin ia tuscan canda/ia cuoleman campauxisa pysywäinen olla. Sillä P. Petari mös oli kyllä rohkia myötäkäymisen aicana/ ia käkeisi pitä HErran Christuxen cansa/ia eij händä ylönanda/waicka hänen olisi pitänyt cuoleman hänen cansans. Mutta se rohkius ia lupaus tuli tyhiäxi. Sentähden sano HErra Christus: Walwocat ia rucolcat ettei te kiusauxen langeisi. Ja opetta sen cansa/että meidän pitä walwoman ia rucoileman alati/että me mahdaisima olla kärsiwäiset ristin alla/ia aina olisim walmit/ia oikiasa uscosa odotaisim cuolemata. Matth. 28. Luc. 22.

III. Opetta/että waicka se näky olewan / tämän mailman edesä häpiälinen/ ia wahingolinen / cosca yxi Christilinen ihminen pitä totuden tähden ristiä kärsimän/ ia päiwildä pois otettaman/surmattamā ia tapettaman / tämän mailman Tyranneilda: Nijn cuitengin eij ole se häpiälinen Jumalan edesä / mutta callis ia hyödylinen/ 3. Piorum hominum mortem esse preciosam coram Deo.

ia sen cautta Jumala itze tule cunnioitetuxi / ninquin täsä
Ewangeliumisa seiso / että P. Petarin pitä hänen cuole-
mans cautta Jumalata cunnioittaman. Ja sitä enämin
cuin tämä mailma ylöncatzo / nijtä Christilisiä ia Juma-
lisia ihmisiä / ia sitä pahemalla cuolemalla / cuin he täsä
mailmasa cuoletetan / totuden ia Jumalan sanan tunnu-
stoxen tähden / sitä enämin Jumala tule cunnioitetuxi / ia
sitä suureman palcan he saawat taiwasa / ninquin HEr-
Matth 5. ra Christus sano: Autuat oletta te cosca ihmiset
Luc. 6. wihawat ia wainowat teitä / ia puhuwat caicki-
naista pahuutta teitä wastan / walhetellen minun
nimeni tähden / iloitca ia riemuitca / sillä teidän
1. Pet. 5. palcan on suuri taiwasa. Ja P. Petari sano: Et-
tä heidän pitä saaman sen catomattoman cun-
Apoc. 7. nian Crunun. Samallamuoto seiso P. Johannexen il-
mestus kiriasa: Nämä owat ne jotca tulewat suu-
resta waiwasta ia owat pesnyt heidän waattens
ia owat ne puhdistanet Caritzan weresä. Sen-
tähden owat he Jumalan Stolin edesä / ia pal-
welewat händä päiwällä ia yöllä / hänen Tem-
plisäns. Ja se joca stolilla istupi / hän asuupi hei-
dän ylitzens / eipä he sillen isoa / eikä janoa / ei-
kä mös Auringo lange heidän päällens / eikä
yxikän palaus / sillä että se caritza / joca stolin
keskellä ombi hallitzepi heitä / ia iohdatta hei-
tä sen eläwän wesilähten tygö. Ja Jumala
pois cuiwa caicki kynelet heidän silmistänsä.
Näistä me nyt näeme ia cuuleme / että nijnen pyhäin ia
wanhurscasten ihmisten cuolema / on callis Jumalan e-
desä. Ja sentähden eij pidä yxikän wicroman ristiä ia

cuolemata / mutta cosca Jumalan Cunnia sen watipi/ niin pitä meidän mielellämme sitä kärsimän hänen nimens tähden. Ja niin seuraman HErran Christuxen esimerckiä. Ninquin P. Petari mana sanoden: Sitä 1. Pet. 2.
warten te oletta cutzutut / sentähden että Christus mös kärsi meidän edestäm / ia meille yhden esicuwan jätti / että meidän pitä noudattaman hänen askeliansa/joca eij yhtän syndiä ollut tehnyt / eikä mös ole yhtäkän petosta hänen suustansa löytty.

Toinen Osa.

SIinen ensimäisesä Osasa te cuulitte siitä käskystä cuin HERRA Christus annoi P. Petarille. Seura nyt P. Petarin wastauxesta/ mitä hän on siihen wastanut. Cusa meille on Neliä Cappaletta.

Analysis secundæ partis, continens quatuor membra.

I. On Petarin heickoudesta ia muucalaisesta murhesta/jonga hän täsä otti eteensä.

I. Curiositas Petri.

Petari känsi hänens ymbärins / ia näki sen Opetuslapsen seurawan/jota JEsus racasti / joca mös Jesuxen rinnalla ehtolises maanut oli / ia sanonut: HErra cuca se on joca sinun pettä? Cosca Petari tämän näki / sanoi hän JEsuxelle / HERRA mitästä siis tämä?

Cosca Petari cuuli HErran Christuxen sen sanowan / että hänen piti händä seuraman / ia vlgos ojenda-

man kätens / ia talutettaman cuhunga eij hän itze tahtonut / se on / että hänen piti ristin naulittaman / nijn eij hän sijhen tytynyt / mutta rupeis catzoman Johannexen päälle / ia tahdoi että hänen piti mös ristin naulittaman / ia olisi hänen mielestäns ollut / ninquin yxi lohdutos hänelle / jos Johannes mös kärsisi saman cuoleman / ia osotti sijnä hänen heickoudens. Hänen piti ajatteleman nijnen sanain päälle / cuin HErra Christus hänelle sanoi / ia sijhen tytymän / ia eij muista murhetta pitämän. Ja piti hänen näin wastaman: HErra jos sinun tahtos nijn on / että minun sen cuoleman kärsimän pitä / nijn tapattucon sinun tahtos jälkin / minä tahdon walmis olla / ia kärsiä cuoleman sinun nimes tähden / en minä tahdo sitä wastan olla / anna minulle se armo / että minä mahdaisin kärsiwäinen olla / ia sinua oikein seurata. Näin hänen piti wastaman / waan eij hän sitä tehnyt / mutta rupeisi ajatteleman ia catzeleman Johannexen päälle / ia kysyi / jos eij hänen pitänyt cansa kärsimän. Ninquin hän olis tahtonut sano: HErra io minä kyllä cuulen / mikä palcka minulle pitä oleman täsä mailmasa / minun waiwani edestä / mutta eiköstä tämän pidä cansa kärsimän samaa cuolemata / wai pitäkö hänen ilman pääsemän / ia minun yxinäni kärsimän ristin cuolemata.

Ja että P. Johannes on itze tämän Euangeliumin kirioittanut / eij hän ole tahtonut hänens nimittä / senpäälle / ettei hän näkyisi etziwän oman cunnians iälken. Mutta muutoin kirioitta hänestäns colmella tawalla / ia sano:

I. Jota Jesus racasti.

Eij nijn ajatellen / että hän muita Opetuslapsia on

wihanut / sillä hän caickia heitä racasti / mutta niin että hän Johannexesta enämän piti / nisnen lahiain tähden cuin hänesä olit.

2. Joca macaisi JEsuxen rinnalla.

Sillä niisä maacunnisa eij istuttu pöydän tyköinä / eikä penckein / eikä istuimen päällä / ninquin me teeme / sillä eij heillä ollut pöytiä eikä Istuimita / mutta istuit maasa eli permanolla / ia wielä nyt idelsisä maacunnisa tehdän. Sentähden mös meidän HErra Christus / sen maacunnan taawan iälkin / istui maasa Opetuslastensa cansa / ia siinä piti ehtolista / ia siinä Johannes hänen pääns taitti HERRAN CHristuxen rinnalle.

3. Joca sanoi / HErra cuca se on joca sinun pettä?

HERran Christuxen piinan Historiasa seiso / ninquin Johannes itze kirioitta / että cosca HERra Christus oli sanonut / että yxi heistä piti hänen pettämän / niin he catzelit toinen toisens päälle / ia epälit / kenestä hän sen sanoi. Ja seiso siinä / että yxi Jesuxen opetuslapsista oli / joca macaisi Jesuxen rinnalla / jota JEsus racasti. Hänelle siis Simon Petari wittaist / että hänen piti kysymän / cuca se oli josta hän puhui. Cosca siis hän macaisi Jesuxen rinnalla / sanoi hän hänelle: HErra cuca se ombi? Ja näin tällä muoto P. Johannes hänestäns kirioitta / anda sen cansa tietä / että hän oli se sama opetuslapsi josta P. Petari kysyi hänelle sanoden: Mitästä siis tämä? Joh. 13.

II. Cappale on HErran Christuxen wastauxesta P. Petarin kysymisen päälle. II. Responsio Christi ad quæstionem Petri.

Jesus sanoi hänelle: Jos minä tahdoisin

että

että hänen pitä:s oleman siihen asti/ että minä tulen/ mitä sinun siihen tule?

Täsä HErra Christus nuhtele P. Petari sentähden/ että hän toisesta nijn palio murhetta piti / ia eij siihen tytynyt mitä hänelle oli sanottu/ ia tahto HErra Christus nijn palio sano : Petre minä olen sinulle sanonut caicki mitä sinun ylitzes pitä käymän täsä mailmasa / tydy siihen / ia älä muista murhetta pidä/ sillä eij sinun mitäkän siihen tule mitä muille tapattu/anna minun sistä murhetti / walmista sinus siihen cuoleman/ cuin sinun edesäs seiso/ ia seura sinä minua. Ja jos minä tahdon/että Johannexen pidäis eleman siihen asti cuin minä tulen/wijmeisnä peiwänä duomitzeman eläwitä ia cuolleita/ siihen eij sinun mitäkän tule / minulla se on / ia minun wallasani se seiso/seura sinä minua. Näin HErra nuhteli Petari hänen ylenpaltisen rohkiudens tähden / kysymän nijstä joihin eij hänen mitäkän tule/ ia käske tytyä hänen osallens,

II. *Discipulorum vana suspicio de Johanne nunquam morituro.*

III. On opetuslasten wäärästä ajatoxesta / jotca toisin ymmärsit ia vlgostoimitit HERRAN Christuxen sanat.

Nijn tämä puhe vlgosläxi weliesten seasa / Eij tämä opetuslapsi cuole / Ja eij Jesus sanonut hänelle / Eij hän cuole / mutta jos minä tahdon että hän olis siihen asti että minä tulen / mitä sinun siihen tule.

Opetuslapset eij oikein ymmärtänet HERRAN Christuxen sanoia / mutta toisin ne känsit ia ajattellit/ettei Johannexen pitänyt cuoleman / sillä he oman järkensä

cansa

can,a owat tahtonet tutkistella hänen sanans ia puhens/ ia senjälkin ne ymmärtä. Mutta P. Johannes heiden wäärän lwlons tacaperin aja / ia ne oikein vlgostoimitta / ettei HErra Christus sanonut sitä ettei Johannexen pitänyt cuoleman/ sillä hän tiesi että hänen piti cuoleman ia sen cautta tästä mailmasta ercaneman / cosca hänen aicans tule/ninquin mwtkin inhimiset.

IV. Ja wijmeinen / on Johannexen todistoxesta tämän Historian totudesta.

Tämä on se opetuslapsi/ joca näistä todista / ia on nämä kirioittanut / ia me tiedäm että hänen todistoxens on tosi.

Ettei yxikän epälisi tästä Historiasta/nijn P. Johannes todista sijtä / että hän itze on kirioittanut / itze sillmillänsä nyhnyt ia cwllut sen puhen/cuin on ollut P. Petarin ia HErran Christuxen wälillä / ninquin hän sano: Mitä me nähnet ia cwlet olema / sen me teille ilmoitä/senpäälle/että teille mös pitä meiden cansamma seura oleman. 1. Joh. 1.

Opetuxet Toisesta Osasta.

Loci communes secundæ partis.

I. Opeme tästä / cuinga inhimiset owat heiden luonostans / että he tahtowat pitä enämbi murhetta toisesta cuin itzestäns / ia tutkistella ia kysellä toisen menosta / onnesta eli wastoinkäymisestä/ ia sen cautta vnhotta hänen omansa. Ninquin P. Petari on tehnyt/että cosca HErra Christus käski hänen seurata händens / nijn hän cohta catzoi ymbärins/ ia cuin hän näki P. Johannexen / rupeisi hän kysymän

I. Discimus homines valde esse curiosos.

hänestä ia tahdoi tietä hänen menostans / jollei hänen pi-
tänyt / mös seuraman nijn hywin cuin hänen / ia ristin
päällä surmattaman / eli jos Johannexella piti oleman
swrembi wapaus cuin hänellä / Ja oli sen suonut että
HERra CHristus olisi käskenyt hänen mös seuraman
händäns. Tämän caldaiset inhimiset luonostans owat/
että he pitäwät muista palio murhetta / ia itzens/ia hei-
den oman menonsa vnhottawat. Mutta tätä wica mei-
den Herra Christus täsä nuhtele/ ia tahto että Petari ia
muut/pitä tytymän hänen osans ia sijtä waari ottaman/
ninquin Syrach sano: Älä aiattele ylitze sinun woi-
mas nijtä/cuin eij sinun tule/mutta otta sitä waa-
ri/ia aiattele senpäälle/mitä Jumala on sinun kä-
skenyt. Sillä eij ole sinulle sijtä hyödytöstä/että si-
nä catzelet sen iälkē/cuin eij ole sinū käskety / ia eij
1. Tim. 1. sinū mitäkän tule. Ja P. Pawali sano: Ahkeroitca
että te olisitta luonoliset ia ottaca waari omasta
1. Corin. 7. työstän. Ja Corintherein tygö sano hän: Jocainen py-
sykän sinä wirgasa cuin hän on cutzuttu. Ja tosin/
itzecullakin on kyllä tekemistä hänē omisa ascarisansa/ nijn
ettei hän mualle palio kerke. Ja se on yxi tyhmä inhimi[illegible]/
joca enämmän eteensä otta/cuin hänen tule/ia eij ole mi-
hingän kelwolinen. Jumala rangaise mös nijtä / jotca
2. Para. 26. ottawat eteens enämän cuin heiden tule. Ninquin hän
rangaisi Osian Cuningā spitali tawdin cansa / että hän
1. Samuel. otti eteensä sitä cuin eij hänen tullut. Nijn mös Juma-
13. la rangaisi Saul Cuningan/ia Pani hänen pois Cunin-
gan wirgasta/sentähdē/ että hän otti eteensä enämbi cuin
hänen tuli/ia astui Papin wircan ia uffraisi. Nijn Ju-
mala wielä nyt rangaise nijtä / jotca ottawat eteensä

enämbi

enämbi cuin heidän tule. Oppican sentähden/itze cukin tytymän sijhen cuin hänen omansa on/ ia sijtä waari ottaman/eij catzeleman ymbärins muitten perään/eikä heistä murhetta pitämän/jotca eij hänē mitäkän tule. Sillä jos hän langze nijn hän omalla Herrallens langze/ jos hän seiso nijn hän omalle Herrallēs seiso/ninquin P. Paw. sano. Rom. 14.

II. Opime/ cuinga pian inhiminen taita erhettyä/ costa hän Jumalan sana eij oikein ymmärä eikä käsitä/ sentälkin cuin se myötä anda ia ymmärtämän pitäisi. Mutta tahto sen hänen oman mielens ia ajatoxens jälkin vlgostoimitta. Ninquin HErran Christuxen Opetuslapset / täsä / eij oikein ymmärtänet hänen sanans/ mitä hän täsä puhui Johannexesta / mutta ymmärsit ia käänsit sen toisin / ia toisin vlgostoimitit. Nijn mös wäärät oppettajat ia lahcocunnat tekewät/jotca Jumalan sana eij oikein tahdo ymmärtä / mutta käändäwät sen toisin cuin Jumalan sana myötä anda. Sentähden mana P. Pawali Romarein tygö sanoden: Jos jollaki on Prophetia nijn olcon se vscon cansa yhteinen. Sillä caicki opit / jotca eij vscon cansa sowi ia yhten tule / ne owat wäärät ia saattawat inhimiset erhetyxen. Ja pitä sentähden jocainen wijsasti ia toimelisesta waeltaman Jumalan sanasa ia cawattaman/ettei hän sitä oman järkens cansa vlgos toimita. Sillä/ninquin P. Pawali sano: Se luonolinen Inhiminen eij taida mitäkän ymmärtä ilman Jumalan hengetä/sentähden/että se on hänelle yxi hulluus / ia eij taida sitä/sillä se pitä hengelisestä duomittaman. Ja joca tahto tietä oikian vlgostoimitoxen Jumalan sanan päälle/nijn pitä hänen ottaman sangixi hänen lihalisen järkens Chri-

II. Monemur Homines facile posse errari & labi verbo Dei non recte intellecto.

Rom. 12.

1. Cor. 2.

2.Cor. 10. stuxen cwliaisuden alla/ Ninquin P. Pawali sano. Sillä se on swrexi esfexi hengelisisä asioisa. Ninquin meille on esimerki Sacramenterarisa/ jotca seurawat heidän oma järkiäns/ ia sentähden eij he taida käsittä/ eikä usco Jumalan sana/ ia eij edemä taida eikä tahdo uscoa/ cuin heidän järkens myötä anda.

III. *Monentur ministri ut errantes corrigant, & in viam reducant.*

III. Saarnamiehet pitä oppiman P. Johannexesta / että he ojendawat sanan cwlioita ia muita jotca erhetyxis owat / ia eij oikein taida ymmärtä Jumalan sana. Sillä nijn Johannes teki/ cosca hän ymmärsi/ että mwt opetuslapset / eij oikein ymmärtänet mitä HErra Christus puhui hänestä / mutta toisin sen käänsit ia ymmärsit/ nijn hän ojensi heitä ia saatti heitä oikian ymmärryxen hänen sanains päälle. Nijn mös HErra Christus itze on tehnyt Opetuslastens cansa / ia heitä opetti ia ojensi/ cosca he erhetyit. Samallamuoto mös Prophetat ia Apostolit owat tehneet / ia ojendanet nijtä / jotca owat erhettynet / ia sen cansa jättänyt esimerkin caikille sarnamiehille/ että heiden mös pitä ojendaman ia opettaman nijtä / jotca owat johungun erhetyxen tulleet. Ja eij waiwoin Sarnamiehille/ mutta mös caikille Christilisille Inhimisille / että heidän mös pitä ojendaman ia opettaman toinen toistans/ ia saattaman nijtä oikialle tielle jällens jotca erhettywät. Ninquin P. Pawali mana/ sanoden: Rackat weljet/ jos yxi inhiminen osapi johongun wicahan ennätetyxi tulla/ nijn te jotca Hengeliset oletta/ ylös ojendacat nijtä siweyden hengesä/ ia catzo itze päälles/ ettei sinä mös kiusata. Reskenän candaca toinen toisens cuorma/ ia nijn te Christuxen lain täytätte.

Galat. 6.

IV. IV. Opeme / että meidän pitä nöyryttämän / meitäm Jumalan edesä / ia wälttämän turha cunniata / eij sen iälken seisoman. Ninquin P. Petari Apostoli mana / sanoden: Olcatte caicki toinen toisellen alamaiset / ia pitäkät teitän kyndiästi nöyrydesä / sillä että Jumala wastan seiso nijtä coreita / mutta nijlle nöyrille hän armon anda. Nijn nöyryttäkät sijs teidän Jumalan wäkewän käden alla / että hän teitä corgotais aiallansa. Esimercki senpäälle on täsä P. Johannexesa / ioca eij tahdo nimittä händäns täsä Ewangeliumisa ionga hän on Kiriottanut / mutta cutzu hänens Opetuslapsexi / senpäälle / ettei hän näkyisi seisowan hänen oman cunnians iälkin. Nijn Salomon / on hänens nöyryttänyt ia sanonut: Minä olen sinun palwelias / ia sinun palca pijcas poica. Ja Johannes Castaia cosca Jwdat lähetit hänen tygöns papit ia Lewitit / tariteman hänelle Messiaxen cunniata / sanoi hän: Minä olen yxi hywtawainen äni corwesa. Samallamuoto Maria on nöyryttänyt itzens / ia cutzunut hänens HErran palca pijcaxi. Näin caicki pitä itzens nöyryttämän ia cartaman turha cunniata. Sillä ioca sen iälkin seiso / nijn hän tulepi häpiähän. Ninquin meille on monda esimerckiä senpäälle: Lucifer / oli yxi P. Jumalan Engeli / mutta coreuden ia ylpeyden tähden alascukistettin Helwettin. Maria Mosexen sisar / ioca tahdoi itzens corgotta / ia olla Mosexen wertainen / rangaistin Spitali taudin cansa. Haman / mös coreuden ia ylpeyden tähden rangaistin. Phariseus / ioca hänens ylöscorgotti / ia kerscaisi hänen hywistä töistens / alettin. Ja monda muta sencaltaista on Jumala rangaisnut ia alendanut /

Omnibus hominibus esse vitandam ambitianem.

1. Pet. 3.

Joh. 1.

Luc. 1.

Num. 12.

Esth. 7.

Luc. 18.

Luc. 1.

danut / ninquin Maria kijtos wirdesäns sano: Että Jumala on ne salot ia coriat istumelda mahan cukistanut/ia ylöscorgottanut ne nöyrät. Ja ninquin yxi Philosophus cosca hänelle kysyttin/ mitä Jumala teki taiwasa ẽ wastaisi ia sanoi: Hän alascukista ne coriat/ia ylönda ne nöyrät.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 2 Lugus.

Mutta cosca he olit poismennet / catzo / nijn HErran Engeli ilmestyi Josephille unesa / sanoden: Nouse ylös / ia ota Lapsi ia hänen äitins / ia pakene Egyptijn / ia ole sielä sihen asti cuin minä sanon sinulle. Sillä tulewa on / että Herodes etzipi lasta hucuttaxens. Nijn hän ylösnousi ia otti Lapsen eitinens yöllä tygöns / ia pakein Egyptijn / ia oli sielä Herodexen cuoleman asti. Että sen pidäisi täytetämän / cuin sanottu oli HErralda Pro-

phetan cautta/ioca sanoi: Egyptistä cutzuin minä Poicani. Cosca Herodes nyt näki/ hänens nijldä wijsailda wietellyn/ wihastui hän sangen cowin: Ja lähetti huowins/ tappaman caicki Poicalapset Bethlehemisä/ ia caickisa sen haaroisa/ ne iotca olit caxi wuotiset taicka nuoremat, sen aijan iälken cuin hän oli tarcasti tutkinut wijsailda. Silloin se täytettijn cuin Jeremialda Prophetalda sanottu oli/ cosca hän sanoi: Corkialla on culunut yxi suuri walitus/ itku ia isoi parcu. Rachel itke hänen lapsians/ ia eij tachtonut anda händens lohdutta/ sillä ettei he ole.

TÄmäpä wä cutzutan wigattomain lasten päiwäxi. Sentähden/ että se Jumalatoin Cuningas Herodes Aschalonita/ ioca on andanut tappa/ caicki caxi wuotiset poica lapset Bethlehemisä. Ja cutzutan ne lapset wigattomaxi/ Sentähdē/ että he lasna heidän wigattomudesans/ ennen cuin he olit syndin hierandunet/ tapettin. Ja mös sentähden/ että he olit wigattomat sijhen cuoleman cuin he sait. *Exordium ab appellatione ipsius diei.*

Nijn palio cuin tähän Ewangeliumin tule / on tämä yxi merkilinen Historia / ensin P. Matthæus tietä anda / että Jumala on vnesa käskenyt Josephin paeta Egyptin ynnä lapsen ia äitin cansa / sen Jumalattoman *Summa Evangelij.*

Cuningan Herodexen edestäj / iota etzi lasta tappaxens. Anda mös Ewangelista tietä/cuinga Herodes/sittä cuin he olit paenet Egyptin/ lähetti huowins tappaman caicki Poicalapset Bethlehemisä/iotca olit caxi wuotiset taicka nuoremat.

Ratio quare hoc Evangelium pro concione hodie explicatur.

Ja on tämä Ewangelium asetettu saarnata tällä Joulu Juhlalla/senpäälle/että Jumalan seuracunda tie-däisi cuinga se paha Hengi Perkele on ylösherättänyt/ne Jumalattomat ia Tyrannit täsä mailmasa / tätä esken syndynyt lasta HErra Jesusta Christusta wastan / sen-päälle/että he cohta olisit hänen surmanet/ ennen cuin sen sanoman piti ulgos käymen että Messias oli syndynyt mailman.

Ja ychten sopi tämä Ewangeliumi Catechismu-xes/sen wijdenen käskyn cansa/cusa Jumala sano: Eij sinun pidä tappaman. Ja sen cuudenen ia seitzemen-nen Rucouxen cansa/Isä meidän rucouxes / cusa me rucoilem/että meidän taiwalinen Isäm warielis/ meitä caikesta pahasta ia caickinaisesta sielun ia ruumin waarasta.

Propositio continens duas partes.

Tämä Ewangelium jaetan cahteen Cappaleen.

I. On sijtä käskystä cuin Joseph saij unesa / että hänen piti pakeneman Egyptin Lapsen ia eitin cansa.

II. On sijtä hirmulisesta murhasta/ cuin Herodes on technyt/ nijnen wigattomain lasten päälle / Bethlehemis.

Analysis primæ partis Septem Circumstantias continens.

Ensimäinen Cappale.

NIin palion cuin tähän ensimäiseen Cappalen tule/edespane P. Matthæus seitzämen asian haara.

I. Asian haara on sijtä Personasta ioca täsä Ilmestyi.

I. Circumstantia est persona quæ apparuit.

Ilmestyi HErran Engeli.

Eij täsä Ilmesty iocu inhiminen / mutta HErran Engeli. Ja ninquin Engeli Ilmestyi Marialle cosca hänen piti sijttämän hänen cohdusans / ia synnyttämän Poian / ionga nimē hänen pitä cutzuman Jesus. Samalla muotoa mös silloin / cosca HErra Christus oli syndynyt Bethlehemis ilmoitti Engeli sen paimenille: Nijn HErran Engeli mös täsä ilmestyi. Mutta eij cuitengan P. Matthæus täsä nimitä sitä / jos se on ollut Engeli Gabriel / taicka iocu muu HErran Engeli. Mutta sano että se oli HErran Engeli / yxi nijstä taiwalisista ruchtinaista / jotca seisowat Jumalan edesä / ia weisawat pyhä / pyhä / pyhä HErra Zebaoth.

II. On se Persona / iolle tämä HErran Engeli on ilmestynyt.

II. Circumstantia est persona cui apparuit.

Ilmestyi Josephille.

Tämä Joseph oli Marian kihlattu mies / iolle Herran Engeli io ennen ilmestynyt / cosca Maria oli wielä rascas / ia käske ettei hänen pitänyt Maria ylönandaman / ia oli HErralle / Joseph ninquin Isän siasa / ioca Maria ia lasta pitä holhoman / waicka hän oli yxi köyhä työmies ia timberman: Nijn Jumala cuitengin asetta hänen sihen / että hänen pitä heitä holhoman / ia sentähden mös Jumala tahdoi / että Marian piti oleman kichlatun Josephilda että hänen piti holhoman händä / ia eij waiwoin händä / mutta mös lasta ia seuraman Egyptin / cosca heidän sinne piti pakeneman / sillä se olisi ollut työläs Marialle yxi-

näns waeldan lapsen cansa / sitä pitkä matca Egyptin maalle.

III. III. On sijtä muodosta cuinga HErran Engeli on Josephille ilmestynyt.

Forma & modus apparitionis.

Ilmestyi Unesa.

Tämä Uni eij ole ollut iocu luonolinen ia yxikertainen uni / cosca inhiminen näke unesa iotakin / senjälken cuin itze cungin luondo on / taicka mitä hän päiwällä tekepi ia aiattelepi / ne tulewat unesa hänen eteens yöllä / mutta tämä on ollut yxi ylönluonolinen uni / cusa HErran Engeli Josephille ilmestyi / ia hänelle käskyn annoi / mitä hänen piti tekemän. Ninquin mös wanhas Testamentisä Jumala ilmoitti unesa tulewaista asioita. Ninquin Josephille / ioca näki unesa / että hänen weliensä lychtet seisoit hänen lychtensä ymberillä / ia cumarsit sitä. Ja että Auringo ia Cuu / ia ne yxitoistakymmendä tächtä händä cumarsit. Jolla Jumala hänelle osotti / että hänen piti ylöscorgotettaman / ia tuleman suurexi HErraxi Egyptin maalle / ia hänen Isäns ia weliens piti cumarttaman händä. Nijn mös Pharao Cuningalle / osotti Jumala unesa seitzemän lihawata härkä ia seitzemän laiha / iotca merkitzit seitzemän wilia wuotta / iotca piti ensistä tuleman / ia senjälken piti seitzemän laiha tuleman. Samallamuoto mös Cuningalle Nebucadnezarille / osotti Jumala unesa yhden suuren cuwan / ionga pää oli cullasta / rinda ia käsiwarret hopiasta / watza ia cupeet waskesta / mutta ialgat olit puolittain raudasta ia puolittain sawesta. Jonga cautta Jumala osotti hänelle ne neliä Monarchiata eli Keisarin läänia / iotca tuleman piti il-

Gen. 37.

Dan. 2.

man

man nijtä unita/cuin Astrages ia Alexander Magnus owat nächnet.

IV. On se käsky/ionga HErran Engeli annoi Josephille/iosa meille cahtalaiset edespannan.

IV. *Mandatum ab Angelo datum Josepho.*

1. Että Engeli hänen ylösnosta.

Nouse ylös/ia ota lapsi ia hänen äitins/ia pakene Egyptin.

1. *Vt assumto puero & matre fugeret in Egyptum.*

Tämä se käsky on/cuin Engeli annoi Josephille että hänen piti pakeman Egyptin/nimittäin/sen Tyrannin Herodexen edestä/ ioca oli sangen työläs ia rascas/erinomaisesta Marialle ia lapselle/että heidän piti pakeneman wieralle maalle/cusa heillen eij ollut ychtäkän tuttawata/eikä taitanet heidän kieldäns / ia sillä matcalla oli paliometzän Röwäreitä/iotca ryöstäisit ia tapoit nijtä/iotca sitä tietä piti waeldama. Mutta waicka cuinga rascas tämä oli/nijn oli heille cuitengin se suurexi lohdutuxexi/että se tapattui Jumalan käskyn ia tahdon iälkin/ ioca heitä taisi wariella heidän matcasans ia iällens tacaperin heidän omalle maallens johdatta.

2. Että heidän piti oleman siellä nijn cauwan cuin he sait käskyn.

2. *Vt ibi maneret donec ipsi significaret.*

Ja ole sielä sihenasti cuin minä sanon sinulle.

Jumala pani määrän heidän etensä cuinga cauwain heidän piti oleman Egyptisä. Eij se seisonut heidän omasa tachdosans / cuinga cauwan heidän sielä piti oleman / ia cosca heidän piti sieldä jellens palaiaman. Mutta Jumalan tahdosa/ia suosiosa on ioca mös käski heidän sinne mennä/sillä hän parhain sen aian tiesi/ cosca

heidän oli sowelias palata ilman warata ia wahingota. Ja sen aian jälkin piti heidän odottaman / cuin HErra heille sanoi.

V. *Causa fugæ.*

V. On sijtä syystä / mingätähden heidän piti pakeneman.

Sillä tulewa on / että Herodes etzipi lasta hucuttaxens.

Ettei Joseph eikä Maria pitänyt ajatteleman / että heidän ilman syytä piti Egyptin pakeneman. Sentähden osotta HErran Engeli heille sen syyn / nimittäin / että Herodes etzi lasta tappaxens / ioca on ollut yxi suuri ia corkia syy / ioca heidän ylösherätti / että he owat hywällä mielellä mennet pacoon / sen Jumalattoman Tyrannin Herodexen edestä / ia ymmärsit tästä / että Jumala piti heistä ia tästä lapsesta erinomaisen murhen / ia tahdoisi heitä wariella / ettei heille eikä lapselle / mitäkän wahingota pitänyt tapattuman. Jumala olisi kyllä taitanut heitä wariella ilman tätä paota / ia lapsi itze Herra Christus olisi taitanut itzens wariella / mutta eij hän tahtonut hänen alendamisens aican osotta hänen Jumalista woimansa. Waan tahdoi ristiä ia wastoinkäymistä kärsiä.

VI. *Obsequium Josephi.*

VI. On Josephin cuuliaisudesta HErran kästyä wastan. Cusa meillä on colminaiset asiat ioista meidän pitä waarin ottaman.

I. *Fuga Iosephi simul cum matre & infante.*

I. On Josephin paosta.

Nijn hän ylösnousi ia otti lapsen äitinens yöllä tygöns.

Cosca Joseph oli saanut HErran käskyn / että hänen piti Pakeneman / eij hän cauwain wispynyt eikä / estel-

lyt händäns / sen pitkän ia waaralisen matcan tähden / eikä kyjellyt cuinga hänen piti wiemän lasta ia äitiä / nijn cauwas cuusi eli Seitzemän kymmendä Peniculma Arabian cautta / cusa oli palio röwäreitä / ia cuinga hänen piti taitaman olla Egyptisä / Noitain ia welhoin seasa cusa nijtä kyllä oli. Mutta oli cuuliaineen ia otti lapsen ia äitin tygöns yöllä / ia pakeni Egyptin annoi hänens Jumalan haldun ia huoman / joca oli woimalinen händä auttaman / ia taisi wariella heitä caikesta waarasta ia wahingosta.

1. Cuinga cauwain hän sielä oli.

Ja oli sielä Herodexen cuoleman asti.

2. *Tempus permansionis in Ægypto.*

Tästä ajasta / cuinga cauwan he sielä olit eij caiki yhdellä muoto kirioitta. Epiphanius sano: Että he owat ollet Egyptisä caxi ajastaica. Nicephorus kirioitta / että he sielä olit colme wuotta. Monicahdat sanowat / että he owat sielä ollet seitzemän wuotta. Mutta P. Mattheus täsä sano / että he olit sielä Herodexen cuoleman asti. Ja siihen pitä meidän tytymän. Ja nijn palio cuin tämän Tyrannin Herodexen cuolemahan tulepi / kirioitta Josephus / että hän on pois cuiwettunut sisäldä palawdesta ia coco hänen ruumins on madoia täynnä ollut / josta paha haju vlgos käwi / ia tahdoi itzens surmata / jollei muut olisi estänet. Ja että hän kyllä tiesi ettei moni pitänyt hänen Peräns palion itkemen / nijn hän wijmeisellens cosca hänen piti cuoleman / annoi cocon cutzua ne erinomaiset suuttan cansan seasat ia käski surmata caiki ia tappa / että sittekin piti itkettämän sälken hänen cuolemans / ia on nijn cuollut hänen pahudesans suuren

kiwun ia waiwan cansa Ja ninquin oli hänen elämäns nijn mös oli hänen loppuns.

VII. *Finis fugæ.* VII. On tämän Pagon lopusta ia syystä / nimittäin/että Prophetan ennustoxet piti täytettämän.

Että sen piti täytettämän cuin sanottu oli HErralda Prophetan cautta/ joca sanoi/ Egyptistä cutzuin minä Poicani.

Ose. 11. Nämät sanat on Ewangelista ottanut/Osean Prophesiasta/cusa nein seiso: Cosca Israel nuori oli racastin minä händä ia cutzuin Egyptistä poicani. Ja waicka Propheta sijnä puhu erinomaisesta Israelin cansasta / jonga Jumala Pharaon Cuningan aicana Egyptistä vlgos johdatti / nijn cuitengin on Propheta sen cautta mös ymmertänyt / että Mesias Christus Jesus/ Jumalan poica piti cutzuttaman Egyptistä / cuhunga hänen Herodexen edestä piti pakeneman. Ja sen päälle / että se ennustos tulis teytetyxi/piti Herran Christuxen pakeneman Egyptin ia sieldä jällens palaiaman.

Loci communes primæ partis.

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

I. *Discimus Dominum suos ab omnibus periculis conservare. Psal. 33. v. 20.*

I. OPeme tästä ensimäisestä Cappalesta/ cuinga Jumala Caickiwaldias murhetti hänen omainsa edestä/suoiele ia wariele heitä/ ia caiki waarat ia wahingot heistä pois estä/ninquin Dawid sano hänen Psalmisans: HErra cuinga suuri on sinun hywydes ionga olet nijlle ketkenyt/jotca sinua Pelkäwät. Sinä kätket heitä suloisesta sinun tykenäs/ jocaitzen uchkauxen edestä / sinä pei-

tät

tät heitä nijsnen ristaisten kielden edestä. Kijtetty olcon HErra että hän on ihmelisiä hywiä töitä minulle osottanut wahwasa Caupungisa. Tämän päälle on meillä monda esimercki/ Sijnä 1. Mosexen kiriasa seiso/ että Jumala on hänen Engelins cautta johdattanut vlgos Sodomasta sen wanhan miehen Loth ennen cuin se caupungi rangastin tulella ia tulikiwellä. Gen. 19.
Ja sijnä 2. Mosexen kiriasa sano/ cuinga ichmelisesti Jumala on wariellut Mosexen silloin cosca hän wähänä lasna Heitettin merchen Pharaon kästyn iälkin/ että hänen piti wedesä huckuman/ ia Pharaonin oma tytär annoi otta hänen wedestä ylös ia ylöscaswatti hänen. Exod. 2.
Ja 2. Cuningan kiriasa seiso: Että cosca Syrian Cuningas lähetti hänen sotawäkens/ Elizeus Propheta kijni ottaman/ jotca ymbäri pijritit sen Caupungin Dotan. Mutta HErra lähetti hänen Engelins/ jotca hänen wariclit. Ja cosca Prophetan palwelia pelkäisi Syrian Sotawäke/ nijn Elizeus lohdutti ia wahwisti händä/ ia sanoi: Älä Pelkä/ sillä enämbi on meitä/ cuin Heitä: Ja rucoili että Jumalan piti awaman hänen Silmäns/ että hän näkisi/ ia Jumalan awaisi hänen Silmäns/ ia hän näki wuoren täynäns tulisita Hewoisita ia rattaita. 2. Reg. 6.
Samalmuoto mös Apostolitten tegosa seiso: Cuinga HErran Engeli johdatti P. Petarin Apostolin fangiudesta vlgos. Act. 12.
Ja täsä Ewangeliumis seiso/ että Jumala on kästenyt Josephin vhesa paeta Egyptin. Näin Jumala wielä nyt wariele ia auta/ nijtä jotca händä pelkäwät ia vscaldawat hänen päälens.

II. Opeme/ että cosca Jumala panepi inhimisen päälle jongun ristin/ waiwan ia wastoin käymisen/ nijn 2. Discimus Deum con-

hän

Statuere tempus quã diu crux esse debeat. hän pane mös yhden wissin määrän/cuinga cauwan hänen pitä sitä kärsimän/ninquin täsä seiso: Että Josephin piti oleman Egyptisä sihen asti cuin hän hänelle sanoi. Nijn mös Jumala pani Israelin cansan eteen määrän ia wissin ajan/cuinga cauwan heiden pitä oleman Egyptin orjudesa / nimittäin/ neliä sata ajastaica. Ja cosca se aica oli edesmennyt lähetti hän Mosexen heiden tygöns joca heldän lohdatti vlgos Egyptin maalda wäkewän kädän cansa. Nijn Jumala wielä nyt teke ia pane yhden wissin ajan ia määrän meidän eteem/ cuinga cauwan se risti pitä oleman/ia cosca se aica on edes jouttunut/nijn Jumala autta meitä / ia poisotta sen ristin meildä. Ja tämän cansa pitä caicki heidäns lohduttaman ristin ia tuscan alla / ia odottaman sihen asti / cuin Jumala tule auttaman / sen määrän ia ajan jälkin / cuin hän heidän eteens on pannut. Ja waicka se aica pitkä on cuin hän ristin alla on/nijn pitä hänen cuitengin oleman kärsiwäisen/ia odottaman sen ajan iälkin cuin Jumala on hänen eteens pannut/ia hän itze parhain tietä. Nijn hän tule ia autta händä sijtä vlgos. Näin Dawid lohdutti hänens

Psal. 42. ristin alla sanoden: Minun sielun mixi sinä olet nijn murhesas / ia mixi sinä olet nijn lewotoin minusa / toiwo Jumalan tygö /sillä sinū pitä wielä nytt kijttämän händä / sentähden/ että hän autta minua hänen caswons cansa. Ja sentähden hän mana

Psal. 31. toises Paicasa sanoden: Olcatte hywäsä turwasa / ia Peikämätä caicki jotca HERRA odotatte. Tule mös meidän se tietä/että eij Jumala pane suurembata ristiä iongun päälle cuin hän woij kärsiä. Ninquin P.

1. Corin. 10. B. Pawali sano: Mutta Jumala on waca joca eij sal-

li kiusata teitä / ylitze heidän woimans / waan hän teke ynnä kiusauxen cansa lopun / että te sen woisitte kärsiä.

III. Opeme / että Jumala taita nijnen Jumalattomain ia Tyrannein neuwot särke ia tychjäxi tehdä / ia heidän pahat ajatoxens ia edesottamisens estä. Ninquin Dawid sano : HErra teke nijnen Jumalattomain aiwotuxet tychjäxi. Ja meillä on esimercki täsä Ewangeliumis / cuinga Jumala sen Tyrannin Herodexen neuwon särki ia tyhiäxi teki. Sillä costa hän caiken hänen achkerudens sihen pani / että hänen piti saaman tappa ia surmata sen äsken syndynen Juttan Cuningan ia luli hänen io käsisens olewan. Nijn Jumala käski Josephin otta lapsen äitinens ia paeta Egyptin. Nijn mös Jumala serki ia tyhjäxi teki Achitophelin neuwon Dawidi wastan. Ja wielä nyt tekepi ia taita särkiä ia tyhjäxi tehdä caiki wiholisten neuwot / ettei he taida wahingota tehdä. Ja waicka tyrannit ia seuracunnan wihamiehet panisit caiki heidän neuwons ia wijsaudens ychten : Nijn cuitengin Jumala taita sen tyhiäxi tehdä / nijnquin Salomon sano : Eij autta yhdengän neuwo ia wijsaus HErra wastan. Hewoinen walmistetan sotan / mutta woitto tule HErralda. Ja Dawid sano : Se Jumalatoin wartioitze sitä wanhurscasta ia tahto hänen tappa. Mutta HERRA eij anna händä hänen käsins. Neitä meidän Pitä ajatteleman ia lochduttaman meitäm / cosca Jumalattomat ia Tyrannit meitä wihawat ia wainowat / ia tietämän että Jumala taita heidän neuwons särke ia meitä warjella.

Margin notes: 3. *Deum posse conatus impiorum frangere & dissipare.* *Psal. 33.* — *2. Sam. 17.* — *Prov. 21.* — *Psal. 37.*

IV. IV. Opime täsä / että cosca Jumala meille ilmoitta jongun wahingon edessem seisowan ia osotta meille tilan cuinga me taidame ne wälttä: Nijn eij pidä meidän nijtä ylöncatzoman/mutta kijtoxen cansa wastan ottaman ia nautitzeman. Ninquin Joseph teki/että cosca se Jumalatoin Herodes etzi lasta tappaxens ia Jumala käski hänen Paeta Egyptin ynnä lapsen ia Eitin cansa. Nijn eij hän sitä ylöncatzonut eikä unhottanut / mutta cochta nousi ylös ia otti Lapsen ia Eitin hänen tygöns ia Pakeni Egyptin/ ia oli sielä sijhes asti cuin Herodes cuoli Engelin käskyn jälkin. Nijn myös Jacob Patriarcha on tehnyt/cosca hänen weliens Esau hendä wainosi ia wihasi ia etzi hende tappaxens / nijn hän / hänen Eitins Rebecchan neuwon ia käskyn iälkin Pakeni Mesopotamian. Samallamuoto myös Moses teki cosca Pharao Cuningas wainosi hendä/ia seiso hänen Hengens Perän/ Pakeni hän Midianiterin maacundan. Cosca Saul Cuningas/ seisoi Dawidin Hengen jälkin/ia pyti hände tappa / nijn hän pakeni Pois hänen edestäns. Samalmuoto myös hän Pakeni Absolonin hänen oman Poicans edestä. Cosca Achab Cuningas ia Jesebella wainosit Eliasta Propheta ia seisoit hänen Hengens iälkin / nijn hän Pakeni ia meni HErran wuoren tyghö / joca cutzutan Doreb / ia oli sielä yhdesä luolasa. Ja meidän HErra Christus itze on paennut Phariseusten edestä /ynnä Opetuslastens cansa / cosca he neuwo Pidit tappaxens händä. Nijn myös P. Pawali teki cosca Juutat tahdoit hänen tappa / nijn hänen Opetuslapsens laskit hänen ylitzen muurin alas yhdesä corijsa / ia monda sencaldaista esimercki löytän. Mutta

Gen. 27. Exod. 2. 1. Sam. 19. Mar. 3. Act. 9.

cosca

costa wiha ia waino eij käy yhden Personan päälle / mutta coco seuracunnan päälle / silloin eij saa sarnamiehet ia paimenet paeta / mutta pitä oleman ia pysymän seuracundans tykönä / ia wastaman toluden puolesta. Sillä jos hän silloin ylön annaisit seuracunnan ia Pois pakenisi / niin sudet ia wäärät Opetaiat saisit radella ia wallita seuracunnan / ninquin Susi lambaita. Ninquin Augustinus sano: Jotca aina owat sidotut seuracundan / eij se taida olla Paitzi heitä / eikä pidä cuhunga Pakeneman / mutta Pysymän lawmans tykönä.

Toinen Cappale.

Ensimäinen Cappale oli sijtä käskystä cuin Joseph sai vnesa / että hänen piti pakeneman Egyptin ynnä lapsen ia äitin cansa. Ja Josephin cuuliaisudesta HErran käskyä wastan. Seura nyt se toinen / sijtä murhasta cuin se Jumalatoin Herodes on tehnyt nijnen Wigattomain lasten päälle Bethlehemisä. Cusa meillä on neliä asian haara ioista meidän pitä waarin ottaman,

Analysis secundæ partis complectens quatuor circumstantias.

I. On sijtä syystä ia tilasta sihen murhan cuin Herodes on tehnyt.

I. Occasio cædis infantum.

Costa Herodes nytt näki hänens nijldä wijsailda wietellyn / wihastui hän sangen Cowin.

Täsä Ewangelista cahtalaiset syyt edespane.

I. On / että hän näki hänens olewan Petetyn nijldä wijsailda miehildä / P. Mattheus kiriotta täsä sama:

I. Herodes videns se

 sa

illusum à magis. ja lugus/ Että cosca ne wijsat miehet läxit Jerosalemista Bethlehemihin etzimän sitä esken syndynyttä Judasten Cuningasta / käski Herodes heiden jällens Palata hänen tygöns / ia sanoman hänelle. Ja teeskele hänens/että hän tahdoisi mös mennä Bethlehemin cumartaman händä / mutta Jumala joca tiesi ia ymmärsi hänen ajatoxens / ettei hän tahtonut cumarta / mutta tappa hänen/ia kielsi ettei heidän pitänyt Herodexen tygö Palaiaman. Ja sentähden/nämä wijsat miehet eij Palannet hänen tygöns / mutta menit toista tietä Cotians. Ja suurembana pidit Jumalan käskyn cuin Herodexen. Tämän Herodes luke nijn corkiaxi/ että se oli wastan hänen Cuningallista cunniatans ia Herrautans/ ettei he Palannet hänen tygöns/ hänen käskyns iälkin/ ia otti sen nijn/ että he olit wietellyt händä / jotca cuitengin olit wigattomat sihen asian/ ia tegit Jumalan käskyn iälkin ia menit toista tietä omalla maallens.

Wihastui hän sangen cowan.

21 *Iratus est valde.* Græcan Textis sciso/että hän on nijn wihastunut/ että weri cuohui ymbäri hänen sydämes. Sillä cosca hän cuuli/että Judasten Cuningas oli syndynyt/luuli hän olewan hänen yhden mailmalisen Cuningan ioca piti tuleman ia ottaman häneldä Cuningalisen wallan pois/ia aijaman händä Juuttan maalda ulgos/ia otti sijtä suuren pelgon / ninquin tämä lapsi olisi suuren sota wäen cansa ymbärins piirittänyt hänen/ ia sentähden etzi caicki tilat cuinga hän olisi saanut sen estä/ ia oli sijnä toiwosa/ että nämä wijsat miehet piti palaiaman hänen tygöns/ että hänen aigotuxens ia edesottamisens olisi sijtä para-

min menystynyt ia edes käynyt / ia sentähden wihastui hän sangen hirmuisesta / ettei ne wijsat palannet hänen tygöns.

II. On nijstä Personista / iotca hän ulgos lähetti tappaman.

II. Circumstantia cōplectens personas ad interficiendos infantes emissas.

Ja lähetti hänen huowins tappaman.

Nämä hän lähettä sentähden / että hän tiesi ne olewan sijhen soweliat / iotca olit tottunet sodasa tappaman ia surmaman caickia / ia heillä eij ollu ychtäkän armo / ia erinomaisesta olit hänen huowins Jumalattomat / ia walmit tekemän heidän HErrans käskyn iälkin : Sillä sencaltainen cuin HErra on / sencaltaiset owat mös palweliat / ychdellä Tyrannilla ia Jumalattomalla HErralla onopi Jumalattomat palweliat / ia tekewät caickia heidän Herrans tachton ia käskyn jälkin / waicka cuinga cauhia / wäärä ia julma se olisi / ia etziwät sen cautta häiden HErrans ystäwyttä / ionga he swrēbana pitäwät cuin Jumalan ia hänen käskyns. Nämä Jumalattomat huowit / iotca olit tottunet ihmisten werta juoman / on hän ulgoslähettänyt tappaman.

III. On nijstä Personaista / iotca heidän piti tappaman.

III. Circumstantia complectitur personas interficiendas.

Caicki poicalapset Bethlehemis / ia sen raiossa / iotca olit caxi wuotiset eli nuoremmat sen aian iälkin cuin he oli wissusti wissailda tutkinuet.

Tasä asian harasa on meille colme Cappaletta.

1. Että Herodes on andonut tappa caicki poicalapset / iotca olit caxiwuotiset ia sitä wanhemat / ioca oli y-

I. Omnes masculos fecit interficere.

xi swri ia cauhia murha / ionga caltaista eij ikänäns ole tapattunut. Sillä eij hän andanut tappa kymmenen/ eli caxikymmendä/ eli colmekymmendä/ eli sata/mutta caicki. Ja eij ole ychtäkän säästänyt köyhä eli ricasta. Eij hän sitä aiatellut/ että nämä lapset olit wigattomat/ia eij kenengän eikä hänen eikä muinen paha technyet/cuinga monda wigatoinda werta sijnä on ulgoswuodatettu / kuinga hirmulisesta ne Jumalattomat huowit owat nijnen köyhäin wähän lasten cansa mennet/monicahdat miecalla lyönet ia pistänet / monicachtain päätä seinän ricki lyönet/ia ychden ychdellä muoto/toisen toisella muoto/surmannet. Ja hänen oma Poicans on mös sijnä joucosa tapettu. Ja cosca Augustus Keijsar saij tietä sen/ sanoi hän : Melius est esse Herodis porcum quam filium. Se on : Parambi on olla Herodexen porsas cuin hänen Poicans.

Macrobius lib. 2. Saturnaliorum.

2. *Locus ubi facta est.*

2. Että se murha on tapattunut Bethlehemisä ia sen raioisa. P. Matthæus kirioitta/ Että cosca Herodes oli andanut coota caicki ylimäiset papit ia kirian oppenet/ ia kyseli heille/ cusa Christus syndymän piti. Ja hän sanoi Bethlehemis Judean maalla. Ja sentähden hän annoi Bethlehemiteriten lapset tappa ia kwli nijnen scasa löytäwäns meidän HErran Christuxen / ioca silloin oli Bethlehemis syndynyt / ia senpäälle caicki se murha tapattui että hän tachdoi hänen tappa. Mutta eij hän tietänyt cuca se lapsi oli Bethlehemis/ sentähden annoi hän caicki tappa ia eij mwtoin tainet aiatella / mutta että se äsken syndynyt Judasten Cuningas / piti sijnä ynnä muinen lasten cansa tapettaman.

3. *Ætas eorum.*

3. Että ne owat ollet caxi wuotiset eli nuoremat/

seniäl-

senjälkin cuin hän oli tutkinut nijldä wijsailda miehildä. Tämän murhan hän olisi io ennen andanut tehdä / mutta hän oli cutzuttu Keisarilda Ruomin wastaman / hänen poicans / ionga nimi oli Alexander ia Aristobulus / iotca hänen päällens olit Keisarin edesä candanet / ia sielä hän wiwyi coco aiastaian ennen cuin hän cotia tuli / ninquin Hieronymus kirioitta. Ja sentähden hän nijn cauwan sen wiwytti / ios hän olisi saanut olla cotona / eij hän olis nijn cauwan sitä wiwyttänyt. Mutta cosca hän sieldä palaisi / nijn hän annoi tappa ne molemat poicans ia ne wiattomat lapset mös. Ja ettei hän ollut juri wissi sen aian päälle / cosca HErra Christus synnyi. Sentähden hän caicki caxi wotiset Poica lapset annoi tappa / ia ne jotca nuoremat olit / waicka he olisit ychden wijcon wanhat olluet / eij hän sitä catzonut.

IV. On Prophetain ennustoxest tästä murhasta.

IV. *Vaticinium Propheta de hac cade.*

Silloin se täytettin cuin Jeremialda Prophetalda sanottu oli / cosca hän sanoi: Corkialla on äni cwlunnut / swri walitus / itcu ia iso parcu. Rachel itke hänen lapsians / ia eij tachtonut anda itzens lohdutta / sillä ettei he ole.

Nämät sanat seisowat kirioitetut Jeremian Prophetan tykönä / cusa hän ennusta tästä murhasta ia itcusta cuin piti oleman Bethlehemis ylitzen näinen wigattomain lasten. Ja wetä Ewangelista tämän itcun ia pargun Rachelin Jacob Patriarchan waimon tuscan werraxi. Että ninquin Rachel swren pijnan ia kiwun cansa synnytti hänen poicans BenJamin / nijn että hän cuoli sijhen. *Jerem. 30.*

Nijn

nijn mös Bethlehemin waimot murhetit ia itkit heidän lastens ylitze/iotca he näit silmäins edesä nijn surkiasti tapettawan ia murhattawan/ia eij tachtonut anda heitäns lochdutta/sentähden/että he heidän lapsens olit mestanet/ nijn surkialla cuolemalla/ sen Tyrannin Herodexen huowin cautta/iotca heidän nijn hirmulisesta päiwildä pois otit.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. Discimus suspitiones multa mala procreare.

I. OPeme/cuinga palio pahutta epälwio matcan saatta/ että cosca iocu toisesta pahoin luule ia aiattele / nijn se saatta wihan ia wainon matcan. Ninquin meille on esimerki tämän päiwäsesä Ewangeliumisa/ sijtä Jumalattomasta Cuningasta Herodexestä/ioca wäärin ia pahoin luli nijstä wijsaista miehistä/ia aiatteli että heidän piti wiettelemän händä/sentähden ettei he palannet hänen tygöns / hänen käskyns jälkin / ia sen cautta wihastui nijn suurest/ että hänen wihans hirmuisudhesa lähetti vlgos hänen huowins tappaman caicki Poica lapset Bethlehemisä / ia sen raioisa / iotca olit caxi wuotiset eli nuoremmat. Mutta eij cuitengan ollut hänellä ychtäkän oikiata syytä sijhen / epäluulon. Sillä nämä wijsat miehet eij händä wietellet / eikä sentähden palainehet toista tietä/omalle maallens/ että he tahdoit händä/ eli muita Wietellä : Mutta sentähden/ että se oli heille ilmoitettu unesa / ettei heiden pitänyt Herodexen tyghö palaiaman/ia swrembana pidit Jumalan käskyn / cuin Herodexen ia hänen käskyns. Nijn mös Saul Cuningas epäluulon tähden wihaisi ia wai-

noisi Dawidi: Sillä hän aiatteli/ että Dawidin piti seisoman hänen rijkins iälken/ia otti sijtä tilan sijhen epälwölon/että Dawid löi sen swren Goliathin cuoliaxi/ ia hän sentähden ylistettin caickilda. Ja wielä nyt epälwölo palio wahingota/ia pahutta matcan saatta ylimäisten ia alimaisten/ HErrain ia palweliain wälillä/miehen ia waimoin/kylämiesten ia Naburein wälillä/cusa epälwölo on/ sijnä eij taidha olla rackautta ia sowindo: Mutta wiha ia waino/rijta ia tora. Sentähden pitä itzecukin wälttämän ia cartaman epälwlo/ eikä pidä kenestäkän wäärin lwleman. Sillä ninquin se pacanainen wijsas ia oppenut mies /Cicero sano: In bonum virum non cadit suspicio. Eij se seiso ychdengän hywän ia cunnialisen miehen hywin/että hän toisesta wäärin lwle ia aiattele. 1. Sam. 17

II. Opeme / ettei yxikän ole welca pää pitämän laittomat lupauxet / iotca owat Jumalata ia caickia oikiutta wastan. Ja cosca iocu sencaltaista laittomia lupauxia ia waloia epätiedosta tekepi/nijn on parembi nijtä rickoa ia särke cuin pitä: Ninquin yxi Isidorus nimeldä sano/ia käske Jumalattomat ia luattomat lupauxet tacaperin otta. Sanoden: In malis promissis rescinde fidem, in turpi vota muta decretum. Se on/ Jumalattomat lupauxet / iotca synnin cansa täytetän/pitä tacaperin otettaman. Ja täsä Ewangeliumis on esimerki näistä wijsaista miehistä / iotca eij ole pitänet sitä lupausta/cuin he sille Jumalattomalle Herodexelle tegit/ että heidän piti palaiaman hänen tygöns Bethlehemistä / mutta he menit omalle maallens toista tietä/ HErran käskyn iälkin. Ja owat oikein sijnä tech-

2. *Monemur neminem obligari ad servanda impia & illicita vota.*

nyt / sillä parembi oli se / että he sen lupauxen tacaperin
otit / cuin se / että he olisi palannet hänen tygöns/ia aut-
tanet sen Jumalattoman paha edes ottamista / joca etzei
surmataxens meidän HErra Christusta. Ja Duoma-
Judic. 11. rin kirias seiso: Että Jephte oli luanut/ että jos hän pi-
ti ylitze Woitaman ne Amonitit / nijn hän tahdoi uffra-
ta Jumalalle sen / joca hänen huonestans ensistä händä
wastan piti tuleman. Ja cosca hänen Tyttärens tuli hen-
dä wastan / eij hän olisi ollut Welca pää pitämän sitä
lupausta / eikä ufframan hänen Tyttärens. Sillä se
oli sitä wijdettä käsky wastan / cusa Jumala sano: Eij
sinun pidä tappaman. Mutta Jephte täytti hänen lu-
pauxens synnin cansa/ ia uffraisi hänen Tyttärens/ia te-
Marc. 6. ki sitä wijdettä käskyä wastan. Sencaltainen esimerki on
mös P. Marcusen tykönä/että Cuningas Herodes/lu-
paisi hänen Tyttärellens / cosca hän hyppäisi hänen ede-
säns / anda mitä hän anoi / waicka hän olisi anonut
puolen hänen rikiänsä: Mutta Tytär anoi häneldä/hä-
nen Eitins neuwon cautta sen Pyhen Johannexen casta-
jan päätä. Sitä lupausta eij olisi Herodes ollut Wel-
capää täyttämän / eikä hänelle andaman sitä / sillä
eij hän luanut hänelle P. Johannexen päätä / mutta
puolen hänen rikiänsä: Mutta hän täytti hänen lupau-
xens synnin cansa/ia annoi leicata P. Johannexen cau-
lan / ia hänen pääns annoi tyttärelle. Sitä wastan on
meillä yxi esimerki David cuningasa / joca eij täyttänyt
1. Sam. 15 sitä lupausta cuin hän äkistä Wihoisans oli luanut/ nijn
ettei pitänyt yhtäkän Nabalin huonesta elämän iämän/
sentähden / että hän cowin oli wastanut Dawidin palwe-
lioita / jotca hän oli lähettänyt hänen tygöns. Tästä

Dawidin esimerkistä pitä caicki oppiman / että jos jocu
äkistä / Wihoisans lihan heickoudesta lupa lotakin / wa-
stas Jumalan käsky ia tahto / eij ole hän Wicapää sitä
pitämän / mutta sitä sen tacaperin ottaman: Sillä pa-
rembi on wäärät ia Jumalattomat lupauxet tacaperin
otta / cuin synnin cansa ne täyttä.

III. Opeme täsä / nijnen Jumalattomain ia Ty- 3.
rannein luonosta / jotca Wiha meiden HErra Christu- *Tyrannos*
sta ia hänen Seuracundans / ettei he ennen taida lacata / *& hostes*
cuin he heidän Wihans sammuttawat / ia heidän pahan *Ecclesiæ*
ia murhalisen edes ottamisens täyttäwät / ninquin tämän *non cessare*
Tyrannin Herodexen esimerki sen täsä todista / joca etzi- *anteaquam*
tila / ia caicki hänen ahkerudens sihen pani / että hän olisi *Tyranni-*
taitanut surmata meidän HErran Christuxen / ia sen teh- *dem suum*
den annoi tappa caicki / poica lapset Bethlehemisä ia sen *expleve-*
raioisa / Senpääle / että HErra Christus / joca silloin ä- *rint.*
skön oli syndynyt Bethlehemisä / ynnä muinen lasten can-
sa olisi surmattu ia tapettu. Ja hän sitte lewosa ia rau-
hasa piti saman olla ia elä ilmän yhtäkän estettä / hänen
cuningalisesa Wirasans ia Wallasans. Ja sijtä eij tai-
tanut hendä estä / eikä Jumalan pelco / eikä hänen oma
tundons / eikä laki eli oikeus / joca henelle olisi kyllä osot-
tanut ia opettanut kyselemän ia tutkisteleman Wanhi-
milda / mitä ne lapset olit paha tehnet / ia ios he olisit an-
sainet cuoleman / ia sen jälkē heitä duomitzeman ia ranzai-
seman. Nijn mös se Jumalatoin Cuningas Pharao *Exod. 1.*
teki / sillä cosca hän näki ia ymmärsi että Israelin cansa /
Ægyptis rupeisi enändymän ia caswaman / sanoi hän:
Catzo Israelin cansa on Palio enämbi cuin mei-
tä / me tahdomme cawalasta heitä häwittä. Että

eij heitä Pide oleman nijn monda: Sillä ios socu
sota päälle tulis meitä wastan / nijn he taidaisit
heidens anda meiden Wiholistem puolem / ia so-
tia meitä Wastan ia menewät Pois vlgos maal-
da. Ja sentähden käski Hebreerin lastenämmät tappa
caicki Poica Lapset / cosca he synnyit / mutta Pica Lapset
Piti heidän andaman elä. Waicka nämät Jumaliset
Lasten ämmät eij sitä tehnet / mutta annoit caicki sekä poi-
ca että Pica lapset elä. Sillä he Pelkäisit Jumalata /
ia eij tehnet sen Jumalattoman käskyn iälken / ia sentäh-
den Jumala enänsi heidän huonens ia sucucundans.
Mutta Jumala rangeisi molemat ne Tyrannit / sekä sen
Jumalattoman Pharaonit että Herodexen. Pharao-
nin hän vpotti merehen ynnä caicken hänen sotawäens
cansa. Ja Herodes rangastin nijn että hänen sisälly-
xens mätänit / ia madoilda söötin. Ja on se tapattunut
hänelle ninquin Augustinus sano: Nunquam impiorum crudelitas in nomen Christianum exsurgit, ut non statim divinitus vindicta sequatur. Se on /
Tyrannein julmus eij tapatu nistä Christilisiä ih-
misiä Wastan / ettei costo ia rangastus Jumalal-
ta cochta seura. Ja sencaltaisen lopun saawat caicki
Tyrannit täsä mailmasa / ia wijmein ijancaickisen cado-
tuxen / Jollei he aicanans itzens paranna ia käänä.

4. *Servos debere mandata suorum Dominorum exsequi, ita tamen ut Deo magis*

IV. On täsä mös Palwelioille yxi caunis ope-
tus / cuinga heidän pitä itzens käyttämän. Heiden pitä
pitämän Jumalan silmäns edesä / ia hende pelkämän /
nijn että jos heidän HErrans käskewät heidän sitä tech-
dä / cuin on oikia ia cunnialinen / ia ychtensopi Jumalan
tachdon cansa / nijn pitä heidän sen tekemän ia oleman

ewliai-

cwliaiset / ninquin P. Pawali mana sanoden: Te palweliat olcat cwliaiset teidän rwmilisten HERran Pelgon ia wapistoxen cansa / teidän sydämen yxikertaisudes / ninquin Christuxen. Ja Colosserin tygö sano hän: Te palweliat olcat cwliaiset caikis asiois teiden rwmilisten HErrain / eij palwellen silmäin edes / ninquin ihmisten mieldä nouten / waan sydämen yxikerdaisudes ia Jumalan Pelgos. Mutta jos heiden HErrans käskewät heidän jotakin tehdä laki io oikiutta wastan / nijn eij ole he Welcapäät cwleman heitä / eikä heidän käskyns iälken tekemän. Mutta ninquin seiso Apostolitten tegoisa: Enemmin pitä heidän Cwleman Jumalata cuin inhimisiä. Ninquin ne Jumaliset Hebreerin lasten ämmät / ioista äsköin sanottin / teit / jotca enämbi cuulit Jumalata cuin inhimisiä. Ja cuinga Saulin palweliat owat tehnet / jotca eij tachtonet lyödä Herran Pappia cuoliaxi heiden HErrans käskyn iälkin / eikä saastutanet heitäns Pappein werellä. Samallamuoto mös owat ne colme miestä Sadrach / Mesach / Abdinego tehnet / jotca eij tachtonet heidän HErrans Cuningans Nebuzadnesarin käskyn iälkin / cumarta sitä cuwa cuin hän oli andanut ylösraketa / Sillä se oli Jumalan käsky wastan. Ja sentähden he tahdoit enämin cwlla Jumalata cuin händä. Mutta sen pahembi monda löytän täsä mailmasa Jumalatoinda palweliata / jotca enämin tekewät heidän HErrans käskyn ia mielen iälken / cuin Jumalan käskyn iälken: Senpäälle että he olisit heidän HErrans ystäwydesä ia tahtowat Wastata heiden Pahan työns sen cansa / että heidän HErrans on käskenyt nijn tehdä / ia

obediant quam hominibus. *Eph. 6.* *Col. 3.*

Act. 4.

sanowat: Waja menepi sinä cuhunga curricka waati.
1. Sam. 22. Niijn se Jumalatoin mies Doeg teki Saulin palwelia/ että cosca Saulin Drawantit eij tahtonut lyödhä Abimelechi cuoliaxi. Niijn hän astui edes/ ia löy cuoliaxi cahdexen kymmendä ia wijsi HErran pappia. Ja sencaltaisia/ Jumalattomita Palwelioita Wielä nyt monda löytän/ jotca tekewät caicki heidän HErrans mielen ia käskyn iälken/ waicka cuinga hirmulinen se olisi/ ia eij catzo sen iälkin/ ios se on oikia ia lailinen/ eli Jumalan tahdon ia käskyn iälkin.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus 19. Lugus.

SJLLoin wastaisi Petrus ia sanoi JEsuxelle: Catzo/ me olema caicki ylönandaneet ia seuranuet sinua/ mitä sijs meidän sen edestä ombi? Niijn sanoi JEsus hänelle: Totisesta sanon minä minä teille/ että te jotca minua seuratta sijnä wdes syndymäs/ cosca inhimisen

poica

poica istupi hänen Cunnians istuimella/ pitä mös teidän istuman cahdeltoistakymmenel istuimella/ duomiten ne caxitoistakymmendä Israelin Sucucunda. Ia jocainen cuin luopui huonestans/ taicka weliestäns/ taicka Sisaristans/ taicka Isästänsä/ taicka äitistänsä/ taicka emänästänsä/ taicka lapsistans/ taicka pellostans minun Nimeni tähden/ hänen pitä sata kerraisesta saaman/ ia ijancaickisen elämän perimän. Mutta monda ensimäistä tulewat wijmeisexi/ ia wijmeiset ensimäisixi.

TÄmän päiwän pälle Jumalan seuracunda pitä muisto P. Pawalista/ joca on ollut meidän HErran Jesuxen Christuxen vlgoswalittu Apostoli/ia on ollut Juutkain cansasta/ Benjamin sucucunnasta/ syndynyt Tarsis/ joca oli pää caupungi Cicilias/ cusa hän mös sijnä corkiasa Schoulusa cuin sijnä oli/ nuoruudesta opettin kirialle/ ia tuli sijnä nijn oppenixi/ että hän mwt hänen cansa weliens on opisa ylitze täpnyt. Ia costa hän tuli iotakin wanhemaxi/ lähätit hänen wanhemans hänen sijhen corkian Schoulun/ joca oli Jerusalemisa/ ia sijnä on cuullut Phariseuxia/ ia kirianoppeneita ia crinomaisesta Gamalieli/ jonga ialcain juuresa hän on istunut. Hän on ollut algusta HErran Christuxen ia hänen *Exordium à memoria D. Pauli Apostoli.* *Phil, 3.* *Act. 22.* *Act. 22.*

Seuracundans wihamies / ninquin hän itze tunnusta / ia
Act. 9. sentähden meni ylimeisten pappein tyge / ia annoi heildä kiria / että hänen piti kijniisitoman caicki sekä miehet että waimot Damascus / ia wiemän Jerusalemin. Mutta Jumala on hänen ihmelisestä käändänyt / sillä costa hän oli tullut ia lehestynyt Damascu / nijn yxi kircaus taiwahasta ymbäri walisti hänē / ia hän langeisi maahan / ia cuuli yhdē änen sanowā hänelle: Saul / Saul / Mixi sinä wainot minua. Ja tuli nijn ymbäri käätyxi / ia meidän HErran Christuxen Apostolixi / ia vloswalitux welicappalexi / Jumalan Seuracunnasa / nijnquin tämän päiwäisesä Epistolasa seiso. Ja sittequin hän oli käätty / saarnaisi hän Euangeliumi mones paicasa / ia teki monda tunnustähti / ia wijmen sildä Jumalattomalda keisarilda Neronilda / miecalla leicattu / Christuxen tunnustoxen tähden.

Summa Evangelij. Ja nijn palio cuin tämän päiwäisen Euangeliumin tule / edespane Euangelista täsä yhden Historian P. Petarin kerscauxesta / että hän ia muut Opetuslapset / olit caicki ylönandanut / ia tahdoi tietä mitä heidän sen edestä pitä oleman. Mutta meidän HErra Christus anda heille / yhden suuren ia corkian lupauxen / että heidän pitä istuman cahdentoistakymmenen istumen päällä / ia duomitzeman caxitoistakymmendä Israelin sucucunda / ia saaman sata kerraisesta iällens ia perimän ijancaickisen elämän. Mutta senpäällä / ettei P. Petari ia muut Opetuslapset pitänyt luottaman ia vscaldaman heidän ansions päälle. Sano hän cohta perästä / että ne ensimäiset tule wijmeisexi / ia ne wijmeiset ensimäisexi. Ja mana sen cansa heitä / ia caickia muita / että jos he iotakin hywä

teke-

tekewät / nijn eij pidä heidän senpälle luottaman / mutta ainoast hänen ia hänen ansions päälle.

Ja yhten sopi tämä Evangelium sen ensimäisen käskyn cansa/cusa Jumala käske/että meidän pitä vscaldaman hänen päällläns/ ia wälttämän ne synnit cuin sitä wastan owat.

Tämä Euangeliumi jaetan Cahten osan.

I. On P. Petarin Apostolin kysymisestä.

II. On meidän HErran Christuxen Jesuxen wastauxesta hänen kysymisens päälle.

Propositio continens Duas partes.

Ensimäinen Osa.

Analysis prima partis contines duo membra.

TÄsä ensimäises osas on meille caxi Capletta.

I. On P. Petarin kerscauxesta cusa hän Cahtalaiset edespane.

I. Jactantia Petri.

1. Että hän on caicki ylön andanut.

Catzo / me oleme caicki ylönandanut.

P. Matthæus kirioitta wähä ennen näitä Textin sanoisa / että yxi nuori ricas mies tuli Jesuxen tygö/ ia kysyi mitä hänen piti tekemän että hän sais ijancaickisen elämän peria/ia että JEsus ymmärsi että hän oman töidens cansa tahdoi ansaita ijancaickisen elämän/ nijn hän lyckäisi hänen lain töihin / ia Jumalan käsky sanoin ia käski hänen ne pitä. Ja ylösluetteli hänen edhesäns sen Neliänen Wijdhenen/Cuudenē/ Seitzemenen ia cahdexanen käskyn. Mutta se nuori mies hän rupeisi kerscaman ia sanoi / että hän ne caicki oli Pitänyt hänen nuorudestans/ia kysy mitä häneldä wielä puutui. Sijhen

Herra Christus wastaisi sanoden: Jos sinä tahdot olla täydelinen/ nijn mene ja myy caicki mitä sinulle on/ ia anna waiwaisille/ cosca hän sen cuuli meni hän pois murheisans/ sillä hänelle oli palio rickautta. Tästä nyt P. Petari on tilan saanut/ ia rupeis itzellens ajatteleman/ meidän Mestarin käski sen nuoren miehen myydä caicki ia seurata händä. Sen me olema tehnet/ sentähden pidäis meidän tietämän/ mitä meidän sen edestä pitä saaman jällens/ ia sano:

Catzo/ me olema caicki ylönandanet.

Ninquin hän tahdoisi sano: Mestari me cuulime/ että sinä käskit sen nuoren miehen myydä caicki/ mitä hänellä oli/ ia seurata sinua/ jos hän tahdoi olla täydellinen/ nijn sinä tiedhät että me sinun käskys iälkin ia sinun tähdes. **Olema caicki ylönandanet.** Ja waicka se näky wähä olewan/ cuin me olema ylönandanet/ cuitengin me pidäme sen wähän nijn hywänä/ cuin ricas hänen ricaudensa.

2. Että he owat händä seuranet.

Ja seuranuet sinua.

Cuin hän tahdois sanoa: HErra cosca sinä meitä käskit seuraman sinuas/ nijn me olima cohta walmit ia cuuliaiset/ en me tehnet nijn cuin tämä nuori mies/ joca meni pois/ ia eij tahtonut sinua cuulla/ eikä seurata sinua/ mutta me cohta seuraisime sinua/ ia sijtä päiwästä olleme aina ollet sinun cansas/ eikä ole sinua ylönandanet Phariseusten wihan ia wainon/ taicka sinun köyhydes tähden. Me olema caicki kärsinet sinun cansas/ ia olema caicki hywäxi ottanet/ mitä päälle on tullut.

II. On P. Petarin kysymisestä. II.

Interrogatio Petri.

Mitä siis meidän sen edestä ombi?

Tämän kysymisen cansa hän osotta / että hän tahto jotakin sen edestä / että he owat caicki ylönandanet / ia händä seuranet / ettei hän ia muut Opetuslapset / sitä juri tyhjän ia turhan olisit tehnet. Ja tahto nijn palio sano: Mestari sinä tiedät sen / ettei yxikän mielelläns palwele ilman palcata / mutta tahto jotakin hänen waiwans edestä. Nijn me mös toiwome ettei sinäkän meitä ilman pidä / jotca palio pahoia päiwiä sinun cansas näeme. Ja tahdome sentähden tietä / mitä meidän pitä odottaman sinulda sen edestä. Ja osotta P. Petari tämän kysymyxen cansa hänen heickoudens / että hän tahto palca ia maxo / hänen waiwastansa / ia eij sitä tainut ajatella / että hän oli yxi Opetuslapsi / joca oli senpäälle HErralda CHristuxelda cutzuttu / ia händä seuraisi / että hänen piti oppeman häneldä / ia sentähden eij ollu hänellä yhtäkän oikiutta palca ano. Sillä ninquin yxi Opetuslapsi joca Schoulusa opisa käypi / eij taida hänen opetusisäldäns yhtäkän palca ano / mutta enämin on welcapää andaman palcan hänelle / joca händä opetta: Nijn mös P. Petarille eij ollut yhtäkän oikiutta / ano HErralda Christuxelda palca ia maxo. Ja olisi hän kyllä ansainut HErralda Christuxelda / suuren nuhten ia cowan wastauxen sen edestä.

Opetuxet Ensimäisestä Cappalesta.

Loci communes primæ partis.

I. Discimus homines mundanas opes magnifacere & æstimare.

I. Opeme / että inhiminen tämän mailman tawarat / suurna ia corkiana pitä / ia ne corkiaxi ia suurexi arwa erinomaisesta silloin / cosca hän HErran Christuxen tähden iotakin mista / waicka eij ne caicki suuret ole / eikä palio maxa. Nijnquin P. Petari täsä luke suurexi / hänen caluns ia omans / mitä hän HErran Christuxen tähden oli ylönandanut / waicka eij se nijn suuri ia corkia ollut / eikä palio raha maxanut: Nijn mös se nuori mies iosta ennen puhuttin / luki hänen rickaudens nijn suurexi / ettei hän tahtonut sitä ylönanda HErran Christuxen tähden / ia händä seurata / mutta meni murheisans pois ia sureman piti sen / cuin HErran Christuxen. Samalmuoto mös Lothin waimo teki / iosta seiso kirioitettu 1. Mosexen kiriasa / että cosca Jumala tahdoi rangaista Sodoma ia Gomorrhan / tulen ia tuli kiwen cautta / ia Engeli iohdatti sekä Lothin / että hänen waimons ia lapsens Sodomasta vlgos / nijn waimo catzoi taakins ylitzen Engelin kielon / ia luki sen suurexi ia corkiaxi mitä hän sijhen oli jättänyt. Sentähden mös Jumala hänen rangaisi että hän muutui suola wahaxi. Me luema mös neliännesä Mosexen kiriasa / Israelin cansasta / cuinga suuren ia corkian he pidhit ne liha cattilat / cuin heillä oli Egyptisä ollut. Ja suurembana pidit ne / cuin sen taiwalisen leiwän mannan / ionga Jumala annoi sata alas taiwahasta / ia pilcaisit sitä sanoden: Meidän sielun suuttu tähän irtaman ruocan.

Gen. 19.

Num. 21.

Jonga tähden Jumala heitä rangaisi ia lähätti tuliset kärmet heidän secans / iotca heitä pistelit / ia pureskelit / nijn että monda sijtä cuolit. Sencaltaiset inhimiset owat wielä nyt luonosta / että he tämän mailman tawaran ia rijstan lukewat suurexi / lijatengin silloin / cosca heidän pitä ne ylönandaman HErran Christuxen ja hänen Ewangeliumins tunnustoxen tähden: Nijn että he ennen luopuwat HErrasta Christuxesta cuin heidän tawarastans. Tule meidän sentähden tästä oppia / ettei meidän tämän mailman hywyttä nijn suurna / ia corkiana pidä pitämän ia racastaman / ettei me nijtä / HErran Christuxen tähden ylönanna / cosca asia nijn waati: Sillä ne owat caicki catowaiset ia eij ole meille ijäxi / mutta hetkexi annetut / nijn cauwan cuin Jumala meille suopi. Ja waicka tämän mailman rijsta / ia raha on Jumalan lahia / cosca inhiminen wacudella / ia oikiudella ia Jumalan hywästisiugnauxen cautta ne saapi / cuitengin eij pidhä meidän nijtä / nijn hywänä ia suurna pitämän / ettei me HERran Christuxen tähden nijtä ylönanna / ia ennen cuin me ylönannamme hänen / ja hänen pyhän sanans / ennen meidän pitä ylönandaman caicki sekä codon että cartanon / waimon ja lapset / ja mös Hengen / sillä ninquin meidän HErra Christus täsä Ewangeliumis sano: Joca ylönanda hänen huonens / weliens ia sisarens / hänen pitä sata kerraisest saaman.

II. Opeme mös sen täsä / että inhiminen hänen luonostans on sencaltainen / että cosca hän Herran Christuxen / ja hänen pyhän sanans tähden täsä mailmas iotakin mista / huonens / cotons / cartanons / rahans ja rijstans / ja mitä se taita olla / wähä taicka palio / nijn hän tahto 2i *Monemur de indole humana, quæ pro amißis bonis hujus vitæ, expectat*

recompensationem. cohta tietä mitä hänen pitä sen edestä jällens saaman. Ninquin P. Petari täsä teke/ sanodē: Catzo/ me olema caicki ylönandanet ia seuranet sinua/ mitä meidän piti sen edest saaman? Ja tahto tietä sitä/ mitä hänen pitä toiwoman sen edestä/ cuin hän ja muut Opetuslapset olit ylönandanet ja seuranet händä/ waiwoi ja wastoinkäymist hänen cansans kärsinet. Sencaltaiset owat caicki inhimiset luonostans. Ja waicka Jumala on luwanut että heidän pitä satakerraisest jällens saaman/ sen cuin he täsä mailmas ylönanda hänen nimens tähden: Nijn hän cuitengin sitä wsein epäele/ erinomaisesta cosca eij he sitä cohta saa käteänsä/ ja jotakin wijpy. Mutta meidän pitä sen tietämän/ että Jumala tahto pitä hänen lupauxens/ ja anda sen cuin hän on luwanut. Ja waicka se iotakin wijpy meidän mielestäm/ nijn hän cuitengin pitä hänen lupauxens. Ninquin Habacuc Propheta sano:

Habac. 2. **Jos hän wijpy nijn odota händä/ hän tule wissistä/ ia eij pidä wij wyttämän/ ioca sitä wastan selso/ eij hänen ikänäns pidä hywin käymän.**

3. Tempore persecutionis propter nomen Christi, omnia relinquenda. III. Opeme täsä/ cosca ja cuinga meidän pitä ylönandaman meidän tawaram/ täsä mailmasa/ nimittäin/ silloin cosca se oikia Ewangeliumin opin tunnustos sen waati/ että meidän pitä sentähden ylönandaman/ ja cosca wiha waino päälle tule/ että meidän pitä taicka ylönandaman HErran Christuxen ja hänen sanans/ taicka meidän tawaram ja Hengem/ silloin pidä meidän ylönandamā caicki/ ia pysymän hänē pyhäsä sanasans. Mutta sillä wälillä cosca eij mitäkän hätä ole/ taita itzecukin Christitty omans nautita/ ja kijni pitä/ ja eij ylönanda/ ninquin mungit ja nunnat/ ja mös Eremitit owat tehnet/

iotca owat omalla ehdollans ylönandanet heidän tawa-
rans / ja mennet Klostarin ja erämaihin/senpäälle/ että
heidän piti sen cansa ansaitzeman sekä itze heillens/ että
muille ijancaickisen elämän / ja owat ottanet heillens sen
cunnian cuin tule HErralle Christuxelle. Sillä eij yxi-
kän Muncki eli Nunna eikä iocu muu taida ansaita/ syn-
dein andexisaamista ja ijancaickista elämätä / mutta mei-
dän HErra JEsus Christus yxinäns / on sen ansainut
meille / hänen pijnans ja cuolemans cautta/ ja anda sen
caikille nijlle/ iotca uscowat hänen päällens/sulasta armo-
sta/ilman ansiota. Mutta Mungit ja Nunnat caiken
heidän Klostari elämänsä/paastonsa ja ulconaisen pyhy-
densä cansa / eij taida mitan saatta / yhtä pienindäkän
syndein andexi saamista / ia cuitengin sillä nimellä wetä-
wät heidän alans/sekä codot että cartanot/ raha ja rijsta/
ja nijstä eläwät hywin/caickinaisesa hecumasa ja pitäwät
hywiä päiwiä/ia cuitengin owat olewanans mailman e-
desä köyhät/ninquin Bernhardus sano : Volunt esse
humiles sine despectu, pauperes sine defectu, &
divites sine labore. Se on : Ne tahtowat olla
nöyrät ilman ylöncatzoita /köyhät ilman puuttu-
mista/ia rickat ilman työtä. Pitä mös meidän sen
cansa tietämän että cosca Jumala meille armostansa sen
suopi ia anda/että me saame lewosa ja rauhasa nautita/
sekä sen oikian Ewangeliumin opin / että meidän tawa-
ram / nijn pitä meidän tundeman sen hywän työn/ ia sen
edestä händä kijttämän ia ylistämän / ia cuitengin cosca
waiwa ia tusca päälle tule / että meidän pitä HErran
Christuxen ia hänen sanans tunnustoxen tähden / iotakin
kärsimän / ia meidän tawaram ia Hengen ylönanda-

man/

man/pitä sangen hywäxi ottaman/ ia ne caicki HErran Christuxen tähden/ mielellämme ylönandaman / ia oikiasa wscosa ohdottaman/sitä cuin hän meille on luwannut / ia sulasta armostansa meille anda/ nimittäin/ sen ijancaickisen elämän.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis tria membra continens.

ENsimäisesä Osas cuulime P. Petarin kysymisestä. Nyt täsä toises me saame cuulla HErran Christuxen wastauxesta.

Ja on meille täsä colme erinomaista Cappaletta/ ioista meidän tule waari otta.

I. *Jus jurandum Christi.*

I. On HErran Christuxen walasta.

Totisesta/totisesta sanon minä teille.

Että hänen lupauxens olisi sitä wahwembi Opetuslastē edesä/iotca olit heicko wscoiset luonosta. Nijn hän hänen walallans sen todista ia päättä / että heidän pitä oleman wahwat ia wissit senpäälle/eij mitäkän sijtä epäelemän/että hän tahto pitä sen cuin hän lupa / ia wanno hän täsä hänen totudens päälle/ioca on itze totuus. Sentähden sano Tertullianus: O nos beatos quorum causa Deus jurat, & ô nos miseros si Dei juramento non credimus, Se on: O meitä autuita /ioinenga tähden Jumala wanno/ ia o meitä waiwaisia iollei me wsco Jumalan wala.

II. *Circumstantia continet personas quibus juravit.*

II. On nijstä Personista ioille hän sen walan teki.

Sanon minä teille/ että te jotca minua seuratte.

Nämät sanat HErra Christus puhu hänen O-

petus-

Opetuslastens tygö / iotca händä seuraisit / hänen cansans aina olit / cuulit hänen saarnans / näit hänen tunnustähtens / olit hänelle cuuliaiset / wscoit hänen päällens / ia piti saarnaman Ewangeliumin ymbäri caicken mailman. Heidän tygöns hän täsä puhu / sillä että Petrus oli caickein Opetuslasten puolesta kysynyt / nijn mös HErra Christus caikille wastauxen senpäälle anda.

III. On sijtä lupauxesta. Cusa HErra Christus lupaisi hänen Opetuslapsillens colminaiset. *III. Promißio à Christo facta discipulis.*

1. Että heidän pitä istuman cahdella toistakymmenel istuimella ia duomitzeman.

Sijnä wdesa syndymisesä / cosca inhimisen Poica istupi hänen cunnians istuimella / pitä mös teidän istuman cahdellatoistakymmenellä istuimella / ia duomitzeman caxitoistakymmendä Israelin sucucunda.

Uden syndymisen cautta / HErra Christus täsä ymmärtä sen wdistoxen joca tapattu wijmeisnä päiwänä / cosca taiwas ia maa wdistetan / syndi ia cuolema nijldä wlgoswalituilda pois otetan / ia heidän cuolewainen ruumins / päällens puke cuolemattomuden / ia catomattomuden. *1. Cor. 15.* Ja wijmeisen päiwän hän cutzu wdexi syndymisexi / sentähden että silloin pitä caicki wdistettaman / sentähden sano HErra Christus täsä. **Sijnä wdesa syndymisesä / cosca inhimisen Poica istupi hänen cunnians istuimella / pitä mös teidän istuman cahdellatoistakymmenellä istuimella / ia**

duomitzeman caxitoistakymmendä Israelin sucucunda.

Täsä HErra Christus eij ymmärrä sencaldaista istuinda/cuin täsä mailmas on/sillä sencaldaisita istumita/sielä eij ole. Hänen istuimens cansa/ hän ymmärtä hänen Majestetins/cunnians caickiwaldian woimans ia HErraudens. Sillä HERra CHristus silloin/ hänen taiwalisen isäns oikialla kädellä/hänen Majestetisäns woimasans ia cunniasans duomitze caicki sekä eläwät että cuoluet. Ja Apostolitten istuimen cautta hän ymmärtä sen taiwalisen cunnian ia kirckauden / cusa heidän pitä oleman ia istuman ia duomitzeman caxitoistakymmendä Israelin sucucunda/se on/Apostolitten sarnan ia opin jälken pitä caicki inhimiset duomittaman.

2. Promißio. 2. Lupaus on/että heidän pitä saaman satakerraisesta jällens.

Ja iocainen cuin luopu huonestans/ weliestäns / taicka sisarestans / taicka Isästäns/ taicka äitistäns/taicka emänästäns/taicka lapsistans/taicka pellostans/minun nimeni tähden / hänen pitä satakerraisest saaman.

Marc. 10. P. Marcus tästä HErran Christuxen lupauxesta näin Kirioitta: Totisesta/sanon minä teille / eij ole yxikän/ioca on ylönandanut huonens/ weliens eli sisarens/Isäns eli äitins/waimons eli lapsens/ eli peldons/minun Ewangeliumin tähden / iotca eij saa satakerraisest jällens nijtä mös täsä mailmasa. Joilla sanoilla HErra Christus lupa että mitä he hänen ia hänen Ewangeliumins tähden ylönandanet

owat/

owat / pitä satakerraisest iällens saaman / ia caicki pitä käändymän heille hywäxi. Ninquin P. Pawali sano: Että nijlle iotca Jumala racastawat pitä caicki hywäxi käättämän. Rom. 8.

3. Lupaus on/että heidän pitä perimän ijancaickisen elämän. 3. Promißio.

Ja perimän ijancaickisen elämän.

Tämä on se colmas ia wijmeinen lupaus/ että ne iotca HErran Christuxen ia Ewangeliumin tähden caicki ylönandawat / heidän pitä perimän ijancaickisen elämän/ioca ylitzen käypi caiken mailman tawarat ia hywydet. Mutta että HErra Christus täsä sano: Heidän pitä perimän ijancaickisen elämän. Sen cansa hän osotta ia tietä anda / että ijancaickinen elämä eij anneta ansiosta waan armosta / sillä eij yxikän taida hänen hywän töidens cansa sitä ansaita/ waicka cuinga suuret ne olisit. Sentähden cutzu hän sen perimisexi/ninquin lapsi eij taida ansaita perimistä Isäns iälkin / eikä töidens tähden sitä peri/mutta sentähden että hän on hänen lapsens ia likinen perilinen: Nijn mös caicki ne iotca uscowat owat ijancaickisen elämän perilisct / ia pitä sen perimän/ sentähden että he uscon cautta owat tullet Jumalan lapsixi. Ninquin P. Johannes sano: Caikille nijlle iotca hänen wastanotit / annoi hän woiman tulla Jumalan lapsixi/iotca uscowat hänen nimens. Joh. 1.

IV. Cappale/on sijtä muutesta cuin tapattu ensimäisten ja wijmeisten cansa: IV. Permutatio quæ fit inter primos & postremos.

Monda ensimäistä tulewat wijmeisexi ia wijmeiset ensimäisexi.

Näillä sanoilla HErra Christus anda tietä / että ne jotca uscaldawat heidän oman töidens ia ansions päälle/ tulewat wijmeisexi. Ja ne iotca vscaldawat HErran Christuxen ia hänen ansions päälle/tulewat ensimäisexi. Ja tahto sen cansa manata P. Petari ia muita Opetuslapsia / ettei he eike yxikän muu/pidä luottaman heidän ansions päälle/eikä aiatteleman/että he sen cautta olit ansainat ijancaickisen elämän/että he caicki olit ylönandanet. Mutta oikian ia wahwan uscon cautta HErran Christuxen Jesuxen päälle/ pitä heidän ia caicki wlgoswalittut sen saaman Jumalan sulasta armosta ia laupiudesta.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet Toisesta Osasta.

I. Discimus in extremo die omnia renouari. 2.Pet.3.

I. ETtä HERra Christus cutzu tätä wimeisen päiwän udexi syndymisexi / opeme sijtä/ Että wijmeisnä duomio paiwänä pitä caicki vdistettaman sekä taiwan että maan / ia caicki mitä nijsä on / sillä ninquin P. Petari Apostoli sano: Tämä taiwas cuin nyt on pitä äkistä huckuman/ia Elementit pitä palawudesta sulaman / ia maa sen rakennoxen cansa cuin sen päälle on / pitä ylös poltettaman: Mutta me odotam yhden vden maan josa wanhurscaus asupi. Ja Esaias Prophetan tykönä Jumala itze sano: Minä tahdon luoda yhden vden taiwan ia maan / nijn ettei sitä ensistä pidä muistettaman / eikä sydämen pälle pardsman / mutta heidän pitä iloitzeman ijancaickisesta/ ia riemuisna oleman sen ylitze cuin minä lu-

Esa.65.

on. Item Johannexen ilmestus kirjasa seiso: Minä Apoc. 21.
näin wden taiwan ia wden maan/sillä se ensimäi-
nen taiwas ia ensimäinen maa pois hukui/ia meri
eij ole enämbi. Silloin pitä syndi ia cuolema nijl-
dä wanhurscailda peräti pois otettaman/ nijnen cuo-
luiten ruumit pitä haudoista ylösnouseman. Ja se
cuolewainen pitä päälens pukeman sen cuolemattomu- 1.Cor. 15.
den/ ia se catowainen pitä päällens pukeman sen cato-
mattomuden/ ia se cuin on kylwetty turmeluxesa pitä
ylösnouseman cunniasa/ ia joca on kylwetty heickoudesa
pitä ylösnouseman wäkewydesä/ ia ne wanhurscat pitä
silloin pääsemän caikesta heidän murheistansa/tuscastan-
sa ia waiwastansa/ ia käymän ijancaickisen elämän. Sil-
loin pitä Jumalan poispyhkimän caicki kynelet meidän
silmistäm/ ia murhe pitä käättämän iloxi ia riemuxi/
ijancaickisesa elämäsä/ meidän oman Isän maalla/cusa
meidän alatti pitä seisoman Jamalan caswon edesä ia
ynnä P. Engelitten cansa weisaman sitä taiwallista wirt-
tä sanoden: Pyhä/ Pyhä/ Pyhä HErra Jumala
Zebaoth/Täydet owat taiwat ia maat sinū Her-
rautas. Tämän caidainen wdistos pitä tapahtuman
wijmeisnä päiwänä. Ja tämän cansa pitä meidän loh-
duttuman tämän nykyisen elämän murhesa/ ia tietämän
että tämä pitä meille käättämän ijancaickisexi iloxi ia rie-
muxi taiwan waldacunnasa.

II. Opeme tästä/ cuinga suuren lupauxen meidän 2.
HErra Christus anda heille/ jotca hänen Ewangeliu- Omnes qui
mins tähden ylön andawat heidän caluns ia tawarans/ propter ve-
nimittäin/että heidän pitä saaman satakerraisesta iällens/ ritatis con-
eij hän tahdo että jocu pitä turhan händä palweleman/ feßionem
sua hic de-

 mut- serunt cen-

mutta tahlo ne Jumaliset Ihmiset caikella hywällä mui/ *tuplum accipient.*
sta / nijn että heidän pitä saaman yhden huonen / Isän ia
äitin / edestä / monda huonetta / Isä ia äiti / jotca heitä pi/
tä wastan ottaman / holhoman ia ruockiman. Ninquin se
tapattui P. Petarin ia muinen Apostolitten cansa / että
cosca he waelsit ymbärins ia saarnaisit Ewangeliū / lait/
ti Jumala nijn / että he sait yhden huonen edestä monda
huonetta / yhden Isän ia äitin / welien ia Sisaren ede/
stä / monda / jotca heitä wastan otit / heitä holhoit ia ruo/
kit. Ja P. Pawali ylistä Galaterin cansa sanoden:
Gal. 4. **Eij te minua ylöncatzonet / mutta otitte minun
wastan ninquin Jumalan engelitä / ia ninquin
Christuxen Jesuxen. Cuinga autuat te silloin o/
litta? Ja minä olē teidän todistaijā että jos se olisi
mahdolinē ollut / olisitta te ottanet teidän silmän
ia andanet minun.** Näin Jumala wielä nyt edes catzo
caikille Jumalisille ihmisille satakerraisest iällensä / sen sian
cuin he hänen Ewangeliumins tähden mistawat.

3\. III. Että HErra Christus täsä sano: **Teidän
pitä perimän ijancaickisen elämän.** Opeme sijtä / että
se ijancaickinē elämä eij anneta ansiosta / mutta Jumalan
sulasta armosta / ia laupiudesta / hänen poicans Christu/
xen Jesuxen tähden / joca meille hänen pinans ia cuolle/
mans cautta on sen ansainut / jonga ne wlgoswalitut
Pitä perimän tämän elämän iälkin / ninquin P. Pawali
sen todista Epheserin tygö sanoden: **Armosta oletta te
wapatetut wscon cautta / ia eij se sama ole teistä /
Jumalā lahia se on eij töistä / senpälle ettei yxikän
pidä kerscamā hänens.** Sillä eij yxikän ihmisen hywä
työt ole nijn teydeliset / että hän nijnē cauta taita ansaita

Vitam æternam non dari propter meritum humanum, sed ex misericordia Dei. Ephes. 2.

ijan/

ijancaickisen elämän. Sentähden P. Pawali vlgossulke
lain työt/ihmisen wanhurscaudesta hänen Epistolasans
Romarin tygö cusa hän sano: Jocainen pitä tutkitta- Rom.3.
man/ia coco mailman pitä Jumalan edesä wica-
pään oleman/sentähdē/ettei yxikän liha taida lain
töidän caura tulla hänen edesäns wanhurscax. Ja
cohta jälkin sano hän: Caicki owat syndiset/ia eij tai-
da mitäkän kerscata Jumalan edesä. Ja tulewat
wanhurskaxi ilman ansiota hänē armostansa / sen
lunastoxen cautta/joca on tapahtunut Christuxe-
sa Jesuxesa/jonga Jumala on asettanut yhdexi
armonstolixi wscon cautta hänen Weresänsä. J-
tem. Nijn me nyt sen päätämme ia suliema/että ih-
minen tule autuaxi ilman lain töitä. Ja Galaterin Gal.2.
tygö sano hän: Me tiedämme/ettei inhiminen tule
wanhurscaxi lain töiden cautta / mutta wscon
cautta Jesuxen Christuxen päälle. Nijn me mös
wscoma Jesuxen Christuxen päälle/ että meidän
pitä wanhurscaxi tuleman wscon cautta Chri-
stuxen päälle/ia eij lain töistä/sentähden ettei yxi-
kän liha tule wanhurscaxi lain töidē cautta. Näin
P. Apostoli Pawali wlgossulke hywät työt ihmistē wan-
hurscaudesta wseln/ia sano moncilla sanoilla/ että inhimi-
nen ilman lain töitä/ainoast wscon cautta meidän HEr-
ran Jesuxen Christuxen päälle/tule autuaxi. Ja waicka
meidän pitä hywiä töitä tekemän ia osottaman meidän
wscom nijden cansa/sillä ne owat wscon hedhelmät: Nijn
cuitengin eij pidä yxikän luottaman nisnen päälle / mutta
HErran Jesuxen Christuxen ia hänen ansions päälle/ ia
wscolla sen hänellens omistaman.

Euangeliumin Kirioitta P. Lucas / 2. Lugus.

JA cosca heidän puhdistos päiwänsä olit täytetyt Mosexen lain jälken / weit he hänen Jerusalemin / että he seisotaisit hänen HErran eteen:
Exod. 13. Num. 8. Ninquin kirioitettu on Herran Laissa / caicki miehen puoli / joca ensin awapi äitins cohdun / pitä Cutzuttamã Herralle pyhäxi. Ja että heidän pidäisi andaman Vffrin / sen jälkin cuin sanottu ombi HERRAN Laisa / Pari Mettisiä eli caxi kyhkyläisen poica. Ja catzo / yxi mies oli Jerusalemisa / jonga nimi oli Simeon / ia tämä mies oli hurscas ia Jumalinen / odottaden Israelin lohdutusta: Ja Pyhä Hengi oli hänesä. Ja hänellä oli wastaus annettu pyhäldä / Hengeldä / ettei hänen pitänyt cuolemata näkemän / ennen cuin hän näkisi HERran Christuxen. Ja hän tuli Hengen cautta

Templijn. Ja cuin ne wanhemat pitein Jesuxen Templin sisälletoit / että heidän piti tekemän hänen edestäns Lain tawan jälken / nijn se otti mös hänen sylins / ia kijtti Jumalata / ia sanoi: Laske nyt HErra sinun palwelias Rauhasa menemän / sinun sanas jälkin. Sillä minun silmäni owat nähnet / sinun terweydes: Jonga sinä walmistit caickein cansain eteen. Yhdexi walkeudexi walgistaman pacanoita / Ja sinun cansas Israelin cunniaxi.

Tämä Juhla päiwä Cutzutan Marian puhdistos päiwäxi sentähden / että se pyhä Neitzy Maria / cosca puhdistos päiwät olit täytetyt / weij hänen poicans / meidän HERRAN Jesuxen Christuxen / Jerosolymaan / että hän seisotaisi hänen HERRan eteen / Ninquin kirjoitettu on HErran Laissa. Cutzutan mös tämä kyntälän päiwäxi / Jonga nimen Paawin Joucko on ylös asatellet sentähden / että he tämän päiwän päälle wihkiwät kyntilöitä / ia wihi wettä nijnen päälle priiscoittawat / ia omistawat nijllä / sencaltaisen woiman / että ne / cowat ilmat ia tulispäät asettawat / ia nijnen tyköä / jotca lapsen wuotesa macawat / caicki pahudet ia wakingot pois carcottawat. Nijn mös nijtä iotca tästä mailmasta lähtewät / cosca nee heidän kätensä annetan / *Exordium ab appellatione hujus diei.*

cuoleman hetkellä / pitä walgistaman heille tien / sishen ijancaickiseen elämään.

He owat mös tämän Juhlan pitänet / ia wielä nyt pitäwät Marian cunniaxi. Ja sen cansa pitänät Epäjumalan palwelusta / ia wäärin käyttäwät tämän juhla päiwän / Jumalan käskyä wastan: Mutta me pidämme tämän juhlan Jumalan Cunniaxi / Ja sixi muistoxi / että meidän HERRA Christus / tämän päiwän päälle / on seisatettu HERRAN eteen Jerusalemin templisä / cosca heidän puhdistos päiwäns oli täytetyt / joca on se oikia walkeus ia kyntilä / joca meitä ylöswalgaise ia johdatta ijancaickisen elämän.

Summa hujus Evangelij. Ja nijn palio cuin tämän päiwäsen Ewangeliumin tule / on se yxi wahwa todistos meidän HErrasta Christuxesta / sillä se wanhamees / pyhä Simeon todisti hänestä / että hän on se totinen Messias ia mailman wapattaia / jossa caickein inhimisten autuus ia terweys seiso / ia yxi walkeus pacanoitten ylöswalistoxexi ia Israelin cunniaxi. Samallamuoto mös Hanna Prophetissa todisti ia puhui hänestä / caickille nijlle jotca Jerusalemisa odotit lunastosta.

Tämä Euangelium yhtensopi sen Colmanen käskyn cansa / cusa Jumala käske pyhittä lepo päiwä. Ja sen toisen uscon Cappalen cansa / cusa me sanom ia tunnustam / että JEsus Christus on syndynyt neitzestä Mariasta. Nijn mös sen toisen Rucouxen cansa / Isä meidän Rucouxesa / cusa me sanomma: Lähes tulcon sinun waldacundas.

Tämä Euangelium jaetan cahten Osan eli päcappaleen.

I. On Marian puhdistoxesta.

II. On P. Simeonin ia Hanna Prophetissan todistoxesta.

Ensimäinen Osa.

Analysis primæ partis tria membra Complectitur.

TÄsä Ensimelses Osas/ Marian puhdistoxest on meille colme Cappaletta.

I. On sijtä puhdistoxesta / josta P. Lucas käsä kirioitta. I. Purificatio Mariæ.

Ja cosca heidän Puhdistos päiwänsä olit täytetyt / Mosexen Lain iälken.

Tästä puhdistoxen Laista seiso kirioitettu/ 3. Mosexen kiriasa: Että cosca jocu waimo synnittä yhden poica lapsen / pitä hänen oleman saastaisen seitzemän päiwä/ ia pysymän cotona Colme ia Colmekymmendä päiwä. Mutta jos hän synnyttä pijca lapsen nijn piti hänen oleman saastainen Neliätoistakymmendä päiwä ia Cotona huonesa oleman Cuusi kymmendä ia cuusi päiwä erinäns muista. Tämän Lain / puhdistoxesta eij Jumala sentähden andanut / että lapsen synnyttämys auioskäskyn säädysä on itzestäns saastainen Jumalan edesä. Mutta hän sen cansa tahdoi muistutta / Inhimisen luonon saastaisuden/ joca synnisä sekä sikiä että syndy. Ja on Jumala sen tehnyt waimoin hywäxi ia Paraxi / että heidän piti cotonans oleman synnittämisen kiwun iälkin senpäälle / että he heidän wäkensä iällens saisit. Mutta että heidän piti nämän hetken oleman cotona pijcalapsen iälken cuin pojan / on ilman epäilemetä tapattunut sentäh- Lev. 12. Gen. 9. Psal. 5.

den / että ninquin wijsat ia oppenet miehet sijtä kirioittawat / waimot tulewat heicomaxi pijcalapsein synnittäisså / cuin poica Lapsein / sentähden että waimoin puolet owat kylmemät ia heicomat heidän luonostans / cuin miehen puolet / Ja sentähden suureman ia pidemän lewon tarwitzewat pijca Lapsen iälken. Nijn palio cuin sen P. Neitzen Marian tule / eij hän ollut sen Lain alla annettu / sillä se Laki oli nijllä annettu iotca miehen awusta ia siemenestä synnytit lapsia: Mutta Maria sijtä Pyhästä Hengestä / ilman miehen awuta on synnittänyt hänen poicans / Mutta hän on sen tehnyt nöyrydestä ia cuuliaisudesta Jumalan lakia wastan / että hän olisi hywäxi esimerkixi muille waimoille ia eij pahenoxexi. Ninquin myös meidän HERRA Christus / itze on andanut hänensä sen Lain alla / että hän meidän saastaisudem puhdistaisi. Sillä molemista P. Lucas täsä täytisä ymmärdä / sekä HErrasta Christuxesta / että Mariasta / cusa hän sano: Cosca heidän puhdistos päiwänsä olit täytetyt. Eij sentähdē että Herra Christus puhdistosta tarwitzi / eli Maria hänen synnyttämisens cautta tuli saastaisexi / Mutta hän puhu täsä inhimisen luulon ia ajatoxen iälken / jotca ajattelit ia luulit HErran Christuxen / muinen inhimisten tawalla / synnisä syndinen.

II. *Lex primogenitorum.*

II. On esicoisista ia heidän laistansa.

Senpäälle / että heidän pitt wiemän hänen HErran eteen / ninquin Kirioitettu on HErran laisa. Jocainen miehen puoli / ioca ensistä awaia äitin cohdun / pitä cutzuttaman HErralle pyhäxi.

Tästä esicoisten Laista seiso Kirioitettu 2. Mosexen kiriasa/cusa Jumala puhu Mosexen tygö näillä sanoilla: Pyhitä minulle caicki esicoiset/iotca caicken ensin äitins cohdun awawat/Israelin lasten tykönä/sekä inhimisten että carian seasa. Sillä ne owat minun. Exod. 13. Ja neljänes Mosexen kiriasa seiso mös Kirioitettu samasta laista/ia oli Jumala nijn säätänyt/että caicki esicoiset Lewin sugusta/iotca miehen puolet olit/piti eroitettaman Templijn/Jumalan palweluxeen/Mutta ne esicoiset/iotca olit muista suguista piti lunastettaman wijden cyclin eli hopia penningin cansa/mutta ne esicoiset iotca olit/cariasta/häristä/Lambahista ia muista elämistä/piti uffrixi eroitettaman. Num. 8. Ne esicoiset/iotca olit Aaseista/ne piti yhdellä Lamballa lunastettaman/taicka nijsta poiki taitettaman. Exod. 13. Ja oli tämä laki esicoisista Jumalalda annettu Israelin cansalle/sen hywän työn muistoxi/että Jumala oli säästänyt Israelin esicoiset silloin/cosca hän annoi caicki Egyptin esicoiset yhtenä yönä cuoletaxi lyödä/ia ulgos johdatti Israelin cansan Egyptin oriudesta wäkewän käden cansa. Exod. 12. Tämän lain alla/meidän HErra Christus itzens on andanut/senpäälle/että hän meitä lunastaisi Lain kirouxesta.

III. On sijtä uffrista/cuin waimot piti ufframan/cosca heidän puhdistos päiwäns tulit täyttelyxi. III. *Oblatio puerperarum pro purificatione.*

Ja senpäälle/että heidän piti ufframan ninquin sanottu oli HErran laisa/pari mettistä eli caxi kyhkyläisen Poica.

Tästä laista seiso Kirioitettu 3. Mosexen kirias/cusa Jumala käske/että heidän piti ufframan poian eli

Levit. 12. tyttären jälken / yhden wotisen caritzan poltti uffrixi / ja
yhden Mettisen eli caxi kyhkyläisen poica / syndi uffrixi.
Eij Jumala tahtonut / että heidän piti tyhiän käden can-
sa / heidän sikimäns candaman HErran eteen / mutta
tuoman cansans ninquin nyt sanottu on / ia ufframan sa-
arna wirgan elatoxexi / ia ylöspitämyxexi / ia sen cansa
tunnustaman / että he Jumalan hywästisiugnauxen caut-
ta sen owat saanet. Ja että Jumala on käskenyt erin-
omaisesta uffrata mettisen ia kyhkyläiset / tahdoi hän sen-
cautta muistutta nijlle jotca awioskäskys eläwät / että
heidän pitä oleman rackat käskenäns / ja pitämän puhta-
na awioskäskyns / ninquin mettiset ia kyhkyläiset tekewät /
jotca pitäwät heidäns oman puolisans tygö / ia toinen
toistans racastawat. Tämän Lain jälken tahdoi mös
Maria uffrata hänen uffrins Jumalalle pari mettisiä eli
caxi kyhkyläistä. Jotca kyllä osottawat että Maria on
ollut nijn köyhä / ettei hän suuttanut anda eli ufrata muu-
ta / cuin Mettisiä. Ja on HErra Christus tahtonut syn-
dy köyhydesä senpäälle / että me hänen köyhydens cautta
2. Cor. 8. rickaxi tulisim. Monicahdat ulgostoimittawat sen nijn
ettei Maria ole tahtonut uffrata caritza / sentähden / että
hän cannoi sen oikian ja wihattoman Jumalan caritzan /
joca piti hänens ufframan / yhdexi täydelisexi uffrixi / hin-
naxi ia maxoxi / caicken mailman syndein edestä / sillä ne
uffrit iotca tapatuit wanhasa Testamentisä merkitzit
ia ennustit / ja mös catzoit tämän ainoan
uffrin päälle / nimittäin HEr-
ran Jesuxen Christuxen
päälle.

Ope-

Opetuxet Ensimäisästä Cap-paleista.

I. OPeme/ että synnyttä lapsia awioskä- skysä eij ole itzestäns syndi/sillä Jumala on itze awioskäskyn säätänyt ia asettanut/ ia käskenyt inhimiset caswata enändä ia täyttä maata. Ja Dawid sano/että lapset owat Jumalan lahia/ jotca Jumalan kädestä tulewat/cusa hän sano: Lapset owat Herran lahiat/ja ruumin hedelmä on yxi ando. Ja P. Pawali todista Timotheuxen tygö: Ettei lapsia synnyttä ole waimolla wahingoxi/cusa hän sano: Että waimo tule wapaxi lapsen synnyttämisen cautta/ ios hän pysy uscosa rackaudesa ia pyhydesä puctauden cansa. Ja jos hän cuole lapsen synnyttämisesä/ nijn eij hän cuitengan pidä epäilemän hänen autudestans/sillä hän cuole hänen wirgasans/johonga Jumala on hänen cutzunut ja asettanut. Ninquin yxi Jumalinen ia cunnialinen sota mies/ioca sotipi Isäns maan edestä wihoilisija wastan/cosca hän sodasa cuolepi eij epäile hänen autudestans. Ja P. Lutherus sano: Että cosca waimo/on hedelmälinen/ lucetan se aina Jumalan hywästisiugnauxexi. Sentähden mös Romarin cansan seasa oli asetettu/ että waimot piti candaman cullatut kädyt/mutta miehille eij se ole luwalinen. Socrates/joca ombi ollut yxi oppenut ja wijsas mies/kärsei hänen waimons/ waicka hän paha ja angara oli/lasten tähden: Ja cosca hänen ystäwäns käskit händä lyödä hänen pahudens tähden/nijn hän wa-

Loci communes primæ partis.

I.

Discimus Procreare liberos in conjugio non esse peccatum.

Gen. 1.

Psal. 127.

1. Tim. 2.

staista sanoi: En minä händä taida lyödä/sillä hän synnyttä minulle suloisia ja caunita lapsia.

2. II. On täsä caickille Christilisille ia Jumalisille waimoilla yxi caunis opetus/cuinga heidän pitä oleman ja itzens käyttämän/cosca Jumala anda heille lapsia/heidän pitä scuraman sen pyhän Neitzen Marian esimerckiä. Että ninquin hän on ollut alallans huonessa sen ajan/cuin laisa seiso Kirioitettu/ waicka eij hän ollut welcapä sitä tekemän. Sillä hän synnytti hänen poians ilman miehen awuta/ia mös kiwuta. Nijn pitä heidän mös oleman alallans huonesans iälken lapsen synnyttämisen/ia säästämän heidän ruuminsa joca on synnyttäisä tullut heicoxi. Ja waicka eij he ole nyt Uden Testamentin aicana/sidotut sijhen lakijn ia Lewitin puhdistoxeen / joca wanhasa Testamentisä oli. Sillä HErra Christus on meitä sijtä wapattanut. Nijn cuitengin se luonolinen laki/wiconainen cunnialisus sen waati/että he owat alallans huonesans / ia pitäwät itzens rascaista töistä/ senpäälle/että he saisit heidän wäkens ja terweydens jällens/ eikä mös heidän pidä cohta juoxendeleman ulgos / sinne tänne/muille waimoille pahaxi esimerkixi / waicka he olisit wäkewät/ninquin yhdellä taita olla wahwembi luondo cuin toisella. Maria olisi mös kyllä taitanut lijcua/ käydä ja ascaroita tehdä cohta synnyttämisen jälken/mutta eij hän tahtonut olla muille pahaxi esimerkixi. Miehet pitä mös täsä oppeman/ettei he ole cowat ja angaret heidän waimonsa kansa/ cosca he owat lapsen taudisa/ eikä aja heitä työhän ylitze heidän woimansa/ninquin Moni Jumalatoin mies tekepi/mutta salliman heille sen lewon/

Monentur puerperæ ut exemplo, Mariæ domi aliquamdiu se contineant.

Gal. 5.

Ephes. 3.

cuin heillä tule/ja kärsiwät heidän heickoudtansa / holhowat ja awitawat heitä.

III. Pitä heidän mös sen oppeman/että cosca Jumala heille anda hedelmän ja lapsia/ nijn eij heidän pidä oleman kijttämättömät/eikä unhottaman sijtä hywä työtä/mutta kijttämän ia ylistämän Jumalata sen edestä/ tieten/että se on Jumalan lahia/joca hänellä sen on andanut/ja wariellut nijn että se on tullut mailman/ja syndynyt ilman wahingota terwen ruumin/ ja jäsenitten cansa. Ja tule heidän ajatella ja muista/cuinga suuressa kiwussa ja Hengen waarassa/sekä he itze/että lapsi owat synnyttäisä ollet/ja cuinga Jumala on heitä sijtä auttanut ja pelastanut. Sillä cosca waimo on synnyttämisen kiwusa/ Nijn hänen Hengens on ninquin yhden neulan tutcamesa. Ninquin Medea (josta Euripides Kirioitta) sano: Että hän tahdoisi ennen colmasti olla sodasa wiholista wastan/cuin yhden kerran lapsia synnyttä. Ja moni on cuollut sijnä waarasa/ja lapsen taudisa: Samallamuoto mös pitä heidän cohta andaman tulla lapsen casteen/ilman wijpymätä. Senpäälle että he sijnä wastudesta synniset Jumalan lapsixi / ja sijtä heitä ylöscaswattaman Jumalan oikiasa tunnosa / opettaman heille Catechismusta/pitämän heitä Jumalan pelgosa/cunnialisesa elämäsä ja hywisä tawoissa. 3. *Monemur ad gratitudinem erga Deum pro donatione liberorum.*

IV. Että ninquin Maria on uffranut hänen lahjans Mosexen lain jälken / nijn pitä mös heidän cosca he käywät kirckon lapsen iälken/pitä ufframan itze cukin hänen waransa jälken/Jumalan cunniaxi / ia saarna wirgan ylöspitämöxexi. Ja sen cansa tunnustaman/että se lapsi/jonga hän on synnyttänyt mailman/on Jumalan 4. *Discimus munera Deo post partum ad sustentationem sacri ministerij offerenda,*

lahia / joca hänelle sen on andanut / ja yhden kijtolisuden merkixi / pitä heidän tekemän wffrin: Ja waicka eij he ole sidotut sijhen Mosexen lakijn / että heidän pitä ufframan kyhkyläisen eli mettisen / cuitengin owat he welcapäät ufframan heidän waransa ja woimansa jälken. Sillä eij yxikän pidä HErran eteen tuleman tyhiän käden cansa / ninquin sen pahembi / moni nyt tekepi / että hän taica eij mitäkän uffra / taicka sangen wähäisen / nijstä suuri köyhistä jollei mitäkän ole eij täsä puhuta / mutta nijstä jolla Jumala on paraman waran andanut / että neekin yhden ulconaisen tawan ja muodon tähden / ottawat palio waimoia heidän cansans ufframan / ja andawat heidän kätensä sen caicken pienemän penningin / cuin he löytäwät tacaans / ja jolleij heillä itze ole nijn piendä cuin he tahdoisid anda / nijn he wathättawat muilda / ja käywät suurē joucon cansa edes ufframan / että muut ajattelewat ja luulewat sen sangen palio uffrawan / ja papin sijtä rickaxi tulewan / ja cuitengin on sangen wähä cuin he caicki uffrawat / ja on se Jumalan edesä yxi ulcocullaisus / eij se ole kielty edeskäydä monen cunnialisen waimon cansa / mutta se on laitettapa / että he nijn wähä ja ylömelisestä uffrawat / ninquin eij Jumala sitä näkisi eikä tiedäisi mitä he uffrawat.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens tria membra.

ENsimäisesä Osasa sanottin Marian puhdistoxesta / ja esicoisista heidän laistans ja sijtä uffrista cuin Maria uffraisi: Nyt täsä toisesa osasa me saame culla / sijtä pyhästä miehestä Simeonista ja

hänen

hänen todistoxestans tästä lapsesta. Ja edestuotta P. Lucas tästä colme Cappaletta.

I. On P. Simeonista / joca tästä colmella muoto ulgosmaalatan. I. Descriptio Simeonis.

1. On sijtä paicasta cusa hän on asunut / ja hänen nimestäns, 1. A loco habitationis & nomine.

Ja catzo yxi mies oli Jerosalemisa / jonga nimi oli Simeon.

Pyhä Lucas täsä sano / että hän on asunut Jerosalemisa / joca oli pää caupungi Judean maalle. Cusa HErran Templi oli / josa Jumalan palwelus pidettin / ja caicki sijhen colme kerta joca wuosi cocon tulit / HErran käskyn jälken. Ja cutzuttin sentähden pyhäxi caupungixi. Ja sano / että hänen nimens oli Simeon / ja merkitze nijn palio / cuin yxi cuulia / joca on wisusti ja ahkerasti cuullut Jerosolymisa / Prophetain kirioituxia / ja nijnen ulostoimitusta. Mutta mikä tämä Simeon on ollut / eij Ewangelista sijtä mitäkän kirioitta. Monicahdat kirioittawat / että Simeon hän on ollut yxi nijstä seitzemästä kymmenestä / jotca Biblian / Hebræan kielestä käänsit nijn Græcan kielen / mutta eij se taida olla mahdollinen. Sillä tämä Simeon eij ollut nijn wanha eikä sen aicanē / sillä se tapatui jo enämbi cuin puoli colmatta sata ajastaica ennen Herran Christuxē syndymätä. Ptolomæus Philadelphin Egyptin Cuningan aicana / joca Biblian annoi käätä. Monicahdat owat sijnä luulosa / että hän on ollut yxi sijtä ylimäisistä Raadista / joca cutzuttin Sanhedrin cusa seitzemänkymmendä oli istumas / mutta eij sengän päälle oli yhtäkän wahwa todistosta.

2. On hänen Jumalisudestans. 2. A pietate.

Ja tämä mies oli hurscas ja Jumalinen.

Se on/hän palweli Jumalata/händä pelkäisi/hänen päällens usealsi ia cunnialisesta hänensä käytti / Jumalata ja hänen lähimäistäns wastan / on hariottanut hänensä hywisä tawoisa/ja on odottanut Israelin lohdutosta/sitä ulgosluattua Messiasta. Tämä on suuri / ylistös ja cunnia tällä wanhalla miehellä Simeonilla / että hän nijn Jumalisesta hänensä on käyttänyt täsä mailmasa.

3. *A donis Spiritus sancti, Simeoni collatis.*

3. On pyhän Hengen lahjasta.

Ja pyhä Hengi oli hänessä. Ja hänellä oli wastaus annettu pyhäldä Hengeldä/ettei hänen pitänyt cuolemata näkemän/ennen cuin hän näkisi HErran Christuxen.

Tämä Simeon oli mös lahiotettu pyhällä Hengellä/joca hänessä asui/ ja ilmoitti hänelle ne tulewaiset asiat/ja annoi hänelle wastauxen hänen nöyrän ja ahkeran rucouxens jälken / joca oli Jumalalda anonut/ että hän hänen lupauxensa jälken lähetäisi Messiaxen mailman. Ja sai wastauxen senpäälle/ettei hänē pitänyt ennen cuoleman/ cuin hän Messiaxen näki. Mutta cuinga tämä wastaus P. Hengeldä/hänellä on annettu/ulconaisen / taicka sisälisen ylöswalgaistuxen cautta / eli jollaculla muulla muodolla / eij Ewangelista sitä Kirioitta. Nicephorus,yxi wanha kircon opettaia kirioitta: Että costa P. Simeon luki Esaian Prophetian kirioitusta/ cusa näin seiso: Catzo yxi neitzy piti siittämän ia synnyttämän pojan. Ja eij ymmärtänyt / mutta oli epä- *Esa. 7.*

lyxe-

lyxesä / sijttä nijn on yxi Engeli ilmoittanut hänen tykönäns / ia sanonut / ettei hänen pitänyt ennen tästä mailmasta cuoleman / cuin hänen sen piti silmäinsä cansa näkemän / jonga se neitzy piti synnyttämän ia hänestä todistaman. Mutta se mahta olla cuinga se taita / eij meidän sitä tule tutkistella / mutta tytymän sijhen / mitä P. Lucas kirioitta / joca sano että hän sai wastauxen P. Hengeldä.

II. On P. Simeonin käyttämisestä / ia ylösluettele P. Lucas täsä cahtalaiset hänen teconsa. II. *Gestus Simeonis duplex.*

1. **Että hän tuli Hengen cautta Templijn.** 1. *Frequentatio templi.*

Jotca sanat osottawat / ettei hän itzestäns eli tapaturmasta tullut Templijn / mutta P. Hengen cautta / joca hänen ylöshärätti ia hänessä waicutti / että hän meni Jerosolymin templijn silloin / cosca Maria cannoi poicans Christuxen sinne. Ja waicka hän on ahkera ollut Jumalan palweluxesa / ia aina mennyt HERRan Templijn / nijn cuitengin hän tällä haawa / cosca Maria käwi Kirckon P. Hengeldä sijhen erinomaisesta ylöshärätettin.

2. Että hän otti Lapsen hänen sylinsä. 2. *Pueri Iesu in ulnas exceptio, & gratiarum actio.*

Ja cuin wanhemat piltin Jesuxen sisälle toit / että heidän piti tekemän hänen edestäns / Lain tawan jälken / nijn hän otti hänen sylins ia kijtti Jumalata.

Waicka Simeon näki tämän lapsen olewan yhden totisen inhimisen / hänen ruumilisten silmäinsä cansa / cuitengin hän sisälisillä uscon silmillä / näki ia tunsi hänen olewan / sen totisen Messiaxen Jumalan pojan / ia

mailman wapattajan / ia sentähden hän ilon cansa otti hänen sylinsä / kijtti ia ylisti Jumalata / joca hänen sen päiwän oli andanut elä / että hän näki Messiaxen/ia nyt sen sylisäns piti / jota caicki pyhät Patriarchat / Prophetat / Cuningat / ia caicki pyhät inhimiset / wanhasa Testamentisä / olit toiwonet nähdexens.

Luc. 10.

III. *Canticum Simeonis constans trib⁹ membris.*

III. On pyhän Simeonin kijtos wirrästä. Cusa meille on colme Cappaletta.

I. *Desiderium Simeonis ex hac vita migrantis.*

1. On P. Simeonin Halusta cuoleman.

Ja sanoi: Laske nyt HERRA palweliias rauhasa menemän / sinun sanas jälken.

Ninquin hän tahdoisi sano: O HErra tähän asti olen minä suuresta ikäwöinyt Messiaxen jälken/ ia toiwonut että minä näkisin sen ajan/että hän syndyisi mailman / Mutta nyt että / sinä olet osottanut minulle sen armon ia laupiuden / että minä nägin hänen silmeni cansa ia olen pitänyt hänen sylissäni / tahdon minä nyt mielelläni cuolla ia eritä tästä mailmasta / engä pyydä yhtäkän päiwä sillen elä täsä surkeudesa. Sentähden/ laske nyt HErra minua / sinun palweliatas rauhan menemän minun leposiani / anna minun yxi rauhalinen ia lewolinen ero / tästä mailmasta.

II. *Causa desiderij.*

2. On sijtä syystä / mingä tähden hän nyt tahto eritä tästä mailmasta.

Sillä minun silmäni / owat nähnet sinun terwendes.

Se on / sentähden minä mielelläni tahdon pois lähte tästä mailmasta/ että minä olen minun silmäni can-

ja nähnyt Messiaxen / joca caiken mailman pitä lunastaman helwetistä ia ijancaickisesta cuolemasta / jonga sinä sinun sulasta ermostas olet lähettänyt tähän mailman.

3. On sijtä cansasta / jonga tähden Messias on mailman lähetetty. Ja ylösluettele täsä colminaiset cansat. Ensistä caickille cansalle. III. *Quibus est missus.*

Jonga sinä walmistit caickein Cansain caswoin eteen. 1. *Universis populis.*

Eij HErra Christus ole lähetetty tähän mailman yhden eli cahden tähden / Mutta hän on walmistettu caickille cansoille / että caicki pitä hänen pälänsä uscoman / ia sen cautta autuaxi tuleman ilmain yhtäkän eroitusta.

Sitälikin Pacanoilla.

Yhdexi walkeudexi walgistaman Pacanoita. 2. *Gentibus.*

Nämä sanat yhtensopiwat Esaian Prophetan sanain cansa / cusa hän P. Hengen cautta näin kirioittä: Se on yxi wähä asia (sano HErra) että sinä olet minun palweliani / ylösosendaman Jacobin siemendä / ia ne hajotetut Israelisa sällens tuoman / Mutta minä wös olen sinun tehnyt pacanoitten walkeudexi / että sinun pitä oleman minun terweydexi haman mailman loppuun. Item. *Esa. 49.* Nijnen sanain cansa jotca toises paicasa saman Prophetan tykönä seisowat : Ja Pacanat pitä waeltaman sinun walkeudesas / ia cuningat sinun kirckaudesas / joca sinusta ylöskäypi sinun ylitzes. Joilla sa- *Esa. 60.*

noilla

noilla Propheta ennusta/ että Pacanat mös Euangeliumin Opin ia saarnan cautta piti tuleman Christuxen tundoon/ ia sijhen oikian walkeuteen/ joca caicki pimeydet pois carcotta. Ja tästä walkeudesta P. Simeon tässä puhu/ sillä HErra Christus piti mös oleman Pacanoitten walkeus / joca heitä piti ylöswalgistaman jotca cuoleman warios istuit.

Wijmen/ Jsraelin cansalle.

3. Plebi Israel.

Ja sinun cansas Jsraelin cunniaxi.

P. Simeon cutzu HErran Christuxen, Jsraelin cunniaxi cahden syyn tähden.

1. Sentähden / että hän oli Jsraelin cansalle luwattu.

2. Sitälikin / että hän oli syndynyt Jsraelin cansasta ia heidän sugustans / ia inhimisen luonon hänen päällens ottanut / joca heille oli suurexi cunniaxi: Waicka juuttain cansa händä eij wastan ottanet / ia sentähden Jumalalda pois hyliättin.

Loci communes secundæ partis.

Opetuxet Toisesta Osasta.

1. Monemur Deum omnibus temporibus inter impios & tyrannos aliquos pios servare. Matth. 23.

I. OPeme tästä toisesta osasta / että Jumala aina ia joca aica / monicahdat hurscat ia Jumaliset inhimiset/wariele ia ylhällä pitä/ nijnen Jumalattomain ia pahain inhimisten seasa. Nijnquin hän tämän Jumalisen ia wanhurscan miehen P. Simeonin / on pitännyt ia wariellut nijnen Jumalattomain seasa Jerusalemisa / jotca surmaisit ia tapoit Prophetat / wihaisit ia wainosit meidän HErra Christusta ia wijmein ristin naulitzit hänen. Samallamuoto

mös

mös Zacharian/ Johannes Castajan Isän/ Hanna Prophetissan/ ia monicahdat muut Jumaliset inhimiset. Nijn mös Jumala warieli sen P. miehen Noen/ joca nijnen Jumalattomain seasa asui / sijnä ensimäisesä mailmasa/ ettei hän saastuttanut hänens/ heidän Jumalattoman menonsa / sentähden mös Jumala warieli händä weden paisumisen aicana/ cosca hän vpotti sen ensimäisen mailman/ weden alla. Samallamuoto mös Jumala sen P. miehen Lothin warieli / nijnen Jumalattomain seassa Sodomasa ia Gomorrasa / ettei hän suostunut heidän Jumalattoman menonsa. Ja sentähden lähetti hänen Engelins jotca hänē wlgosjohdatit Sodomasta ettei hänen pitänyt huckuman ynnä heidän cansans. Ja Prophetan Elian aicana Jumala warieli seitzemän tuhatta/ jotca eij cumartanet sitä epäjumata Baali. Nijn Jumala warieli mös ne colme miestä Zidrach / Mizach / ia Abdenego/ ettei he mahanlangenet ia cumartanet sitä cwa/ Cuningan Nebuchadnesarin käskyn iälken : Nijn Jumala wielä nyt taita wariella / ia ylhällä pitä hänen omansa / täsä mailmasa / ettei he secoita heitäns nijnen Jumalattomain jouckoin/ eikä tee heitäns osalisexi heidän Jumalattomasta menostansa.

Gen. 7.

Gen. 19.

Dan. 3.

II. Tule meidän oppia tästä wanhasta miehestä P. Simeonista / ia seurata hänen esimerckiänsä/ että me olisim Jumaliset ia hurscat / ia eläisime Jumalan pelgosa / panisim yhden wahwan vscon meidän wapattajam ia lunastajam HErran Jesuxen Christuxen päälle / hariotaisim meitäm caickissa hywissä töisä ia awuisa / jotca owat uscon hedelmät/ pitä mös meidän alati rucoeleman Jumalata / että hän meitä wahwistaisi oikean

2. Discamus imitari Simeonem, in pietate justicia & Sanctitate.

uscoon ia hallitzis meitä P. Hengen cansa/ caiken meidän
eli aicanam/että me sijnä wahwana pysyisim loppun asti.
Joh. 8. Ja ninquin Simeon on mennyt HErran Templijn Jumalan palweluxeen / nijn pitä mös meidän aina käymän
kircosa / cwleman Jumalan sana / ia kätkemän sitä/ jos
Luc. 11. sa caicki meiden autudem seiso/ ninquin HErra Christus
itze sano. Ja pitä meissä oleman sencaltainen halu Jumalan palweluxen / ia hänen P. sanansa cuulemisen/
Psal. 27. cuin Dawid cuningalle on ollut/ joca sanoi: Yhtä minä
HErralda anon / ia sen minä mielelläni otaisin/
että minä HErran huonesa olisin caiken eli aicani / ia catzoisin sitä salo ia caunista HErran palwelusta/ia mennä hänen Templinsä. Sillä tämän
caldainen halu / onollut sillä P. miehellä Simeonilla/
Luc. 2. Anna Prophetissale ia Marialle Martan sisarella/josta
Luc. 10. HErra Christus todista itze sanoden: Maria on ulos walinut sen hywän osan/ joca eij pidä häneldä pois otettaman.

3. *Discimus quomodo feliciter ex hac vita migrandum sit.*

III. Opemme täsä/cuinga meidän pitä oikein ia
autualisesta tästä mailmasta eriämän ia pois lähtemän
ia Christilisestä cuoleman / nimittäin / että me joca aica
ia hetki oleme walmit cuolemata wastan / ia sanoisimme
sen P. Simeonin cansa: Herra laske nyt sinun palwelias rauhan menemän. Eij meidän pidä ajatteleman
tämän mailman/ia pitkän jän päälle / ninquin mailmaliset inhimiset tekewät jotca pitäwät tämän mailman heidän omanansa/ ia eij tahdoisi mielelläns tästä pois lähte/
eikä tahdoisi cuulla puhuttawan cuolemasta/meidän pitä
tietämän/ettei tämä mailma ole meille jäxi annettu/muttä hetkexi/ia olema täsä ninquin matcamiehet joille eij yh-

tekän

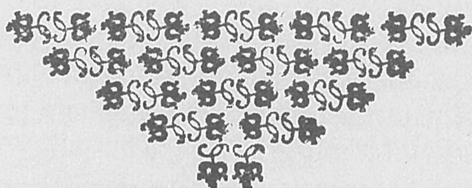
täkän wahwa asumasia ole. Ja sentähden pitä meidän
aina walmistaman meitäm cuoleman. Senpäälle cosca
se hetki tule/ että meidän piti cuoleman cautta tästä surki-
asta mailmasta pois eriämän / mahdaisim silloin walmit
olla: Sillä se joca aina walmis on / se taita iloisesta cu-
olla ia sano: **Laske HErra palwelias rauhan
menemän.** Tule mös meidän se tietä/ettei se seiso mei-
dän eikä yhdengän muun tahdosa / cosca meidän pitä tä-
stä cuoleman / mutta Jumalan kädesä ia tahdosa / cosca
hän tahto meitä laske menemän: Sillä hänen hallusans
caicki meidän elämäm seiso / ninquin Dawid sano: **Mi-
nun aicani seiso Jumalan kiriasa.** Ja P. mies Job
sano: **Inhimisellä on yxi määrätty aica hänen elä-** *Psal. 31.*
mäns on Jumalan tykönä/ ia on pannut hänen e- *Job. 14.*
**tens yhden maalin / jonga ylitze eij hän taida käy-
dä.** Ja pitä meidän rucoeleman P. Dawidin cansa ia sa- *Psal. 90.*
nomã. **Herra totuta meitä ajattelemã/että meidän
pitä cuoleman ia meidän pitä tästä pois mene-
män.** Ja pitä mös lohduttamã meitäm/sen cansa/erino-
maisesta cuoleman aijalla/että me olema Herran palwe-
liat / jotca olem händä palwelet ia hänen pälens ysconet/
ia HErra tahto mös meitä coriata ia saatta meitä mei-
dän oikian Isän maalla joca on taiwasa/ia sihen ilon/jo- *Job. 1.*
ta eij meildä kengän pois otta taida.

IV. Opeme tästä/että cosca inhiminen tästä mail- 4.
masta cuoleman cautta lähte/ nijn hän tule rauhan. *Mortem pi-*
Ninquin Simeon täsä sano: **Laske sinũ palwelias me-** *grum homi-*
nemän rauhã. Täsä elämäsä eij ole meille yhtekän rau- *num esse*
ha/mutta olem surusa ia murhesa / waiwasa ia tuscasa/ *transitum*
ristisä ia wastoinkäymisesä/ itcusa ia pargusa / me olem *in pacem.*

täsä alati sodasa ia campauxesa / meidän oman lihan/tämän mailman ia Perkelen cansa / jotca meitä aina wihawat ia wainowat/nijn ettei meille coscan ole lepo eikä rauha. Ja sentähden tämä elämä cutzuttan murhen laxoxi. Mutta cosca me tästä mailmast lähden / nijn me tulemma rauhan / meidän ruumin maca haudasa lewosa/ ia sielu on Jumalan kädesä. Nijnquin P. Johannexen ilmestus kiriasa seiso: Autuat owat ne jotca HErrasa cuolewat. Ja möls sano: Että heidän pitä pääsemän heidän työstäns. Ja waicka tämä rwmilinen cuolema näky olewan cauhia ia hirmulinen / nisn cuitengin me tulemma sen cautta rauhan ia lepoon Jumalan tykönä / nijn ettei/eikä perkele/eikä cuolema / eikä helwetti/taida meitä wahingoita. Ja se on eroitus nijnen Jumalisten eli wanhurscasten / ia nijnen Jumalattomain cuoleman wälille / Että ne wlgoswalitut ia hurscat ihmiset tulewat ijancaickisen rauhan / cohta cosca he tästä mailmasta lähtewät. Mutta ne Jumalattomat silloin tulewat ijancaickisen pijnan ia cuoleman cusa pitä oleman itcu ia hambain kiristys. Ja silloin nisnen Jumalisten murhe ia tusca loppu/heidän ilons ia riemuns alca/

Apoc. 14.

mutta nijnen Jumalattomain ilo silloin loppu/
ia heidän murhens pijnans ia tuscans
silloin alca.

Euangeliumin Kirioitta P. Matthæus Euangelista 11. Lugus.

SIhen aican wastaisi Jesus ia sanoi: Minä kijtän sinua Isä/ taiwan ia maan HErra/ että sinä olet kätkenyt nämä wijsailda ia toimelisilda/ ia olet ne ilmoittanut pienille. Tosin Isä/ nijn oli sinun hywä tachtos sinun edesäs. Caicki minulle owat annetut minun Isäldäni: Ja eij yxiken tunne poica mutta Isä/ ia eij tunne yxikän Isä mutta poica/ ia iolla poica tahto sen ilmoitta.

Tulcat te caicki minun tygöni/ jotca työtä tegette ia rascautetut oletta/ ia minä tahdon teidän wirgotta. Ottacat minun ikeeni teidän päällē/ ia oppecat minusta/ että minä olen laupias ia nöyrä sydämestä/ ia teidän pitä löytämän lewon teidän sieluillen: Sillä

että minun ikeen ombi sowelias ia minun cuorman on kewiä.

Exordium à memoria Divi Mathiæ Apostoli.

Tänä päiwänä me muisto pidäme P. Mathæuxesta meidän HErran Jesuxen Christuxen Apostolista / joca on ollut yxi nijstä seitzemestä kymmenestä opetuslapsista / ia iälken Herran Christuxen taiwasen astumisen / muilda Apostoleilda on ylgoswalittu Apostolitten wircan /

Act. 1.

Judas Hischariotin sian / joca itzens oli hirttänyt / ninquin sijtä seiso kirioitettu Apostolein tegös, Ja Heluntain päiwän päälle ynnä muinen Apostolitten cansa sai sen pyhän Hengen näkywäisellä muodolla / ia on puhunut mucalaisilla kielillä. Ja cosca muut Apostolit

Matt. 18.
Marc. 16.
Act. 1.

HErran Christuxen taiwasen astumisen iälken menit ylgos saarnaman Euangeliumi / on tämä Matthias mennyt Macedonian ia siellä sarnanut ia opettanut / ninquin Epiphanius kirioitta. Ja Jeronimus sano: Että hän on waeldanut mös Ethiopiasa / ia sieldä tullut Judean ia Galilean maacundan iällens / ia saarnanut Euangeliumi / ia monda käändänyt oikian vscon / ia wimäin on Christuxen ia hänen Euangeliumins tunnustoxen tähden tapettu.

Summa Evangelij.

Nijn palion cuin tähän Euangeliumin tule anda Pyhä Mathæus tietä / että meidän HErra Christus on kijttänyt hänen taiwalista Isäns / että hän hänen hywän suosions ia tahdons iälken on nijlle pienille ia yxikertaisille ilmoittanut hänen P. sanans ia Euangeliumins / jota tämä Jumalatoin mailma eij tahtonut wastan otta / ia sentähden cutzu tygöns caickia nijtä jotca synnillä owat

rascautet-

rascautetut ia työtä tekewät / ia lupa että hän tahto heitä wirgotta / käske heidän mös otta hänen ikens heidän päällens ia oppia häneldä oleman laupiat ia nöyrät/toinen toistans wastan/ninquin hän oli meitä wastan.

Tämä Euangeliumi yhtensopi sen toisen ia colmanen vscon Cappalen cansa / sentähden että täsä sarnatan HErran Christuxen personasta ia wirgosta/ Ja sen ensimäisen rucouxen cansa Isä meidän rucouxesa.

Ja on täsä Euangeliumis caxi Cappaletta. *Propositio continet Duas partes.*

I. Same cwlla/cuinga HERra Christus kijttä hänen taiwalista Isäns/ sen terwelisen Euangeliumin ilmoituxen edestä.

II. Cuinga hän cutzu caicki synniset hänen tygöns / ia lupa heitä wirgotta ia lohdutta.

Ensimäinen Cappale.

Analysis primæ partis continens quinq; circumstantias.

NIin paljo cuin tähän ensimäisen Cappalen tule / siitä kijtoxest cuin HErra Christus on tehnyt hänen taiwalisel Isällens. Edespane pyhä Matth. sen wijdhen asian haran cansa.

I. On siitä ajasta cosca tämä on tapattunut.

I. Circumstantia est temporis.

Sihen aican wastaisi JEsus.

P. Matth. ia P. Lucas Kirioittawat että meidän HErra Christus on soimanut monicahdoi Galilean Caupūgeita/Coratzi/Bethsaida ia Capernaum cusa hän oli enimästä saarnanut ia monda tunnostähte tehnyt, ia eij cuitengan parandanet heitäns/ eikä tundenet heidän etzicons aica / ia sanoi : että Sodoman ia Gomorran pi-

ti oleman huokiamman duomio päiwänä cuin heidän. Ja silloin tulit ne seitzemen kymmendä Opetuslasta jällens hänen tygöns / iloisa. 6 / jotca hän oli vlgoslähettänyt edellans / nihin caupungin ia macundin cuhunga hän tahdoi mennä / ia sanoi hänelle / että heidän asians oli hywin menestynnyt / ia mös Perkelet olit heillen culiaiset hänen nimens. Tästä Opetuslasten puhesta ia hywäst sanomasta / HErra Christus iloitzi ia riemuitzi hengesä ia rupeisi kijttämän hänen taiwalista Isäns. Ja on tämä tapattunut toisna wuona sitte cuin HErra Christus rupeisi saarnaman.

II. *Est persona Dei.*

II. On sijtä swresta ia corkiasta Personasta jota HErra Christus on kijttänyt.

Minä kijtän sinua Isä / taiwan ia maan HERRA.

Meidän HErra Christus kijttä Jumalata caickiwaldiasta taiwan ia maan luoia ia cutzu händä cahdella nimellä.

1. Cutzu hän Jumalan Isäxens / sentähden / että hän on synnyttänyt hänen ijancaickisesta / ninquin Psalmista sano: **Sinä olet minun poicani tänäpäiwänä olen minä sinun synnyttänyt.** *Psal. 2.*

2. Cutzu hän hänen **Taiwan ia maan HErraxi** / sentähden / että hän on luonut taiwan ia maan / ia mitä nijsä on näkywäiset ia näkemättömät cappalet / ia ne caicki ylhällä pitä / ia hallitze hänen Jumalisella woimallans. Tätä sama Jumalata caickiwaldiasta / hänen taiwalista Isäns / taiwan ia maan HErra hän täsä kijttä ia ylistä.

III. On sijtä syystä mingä tähden hän kijttä händä. III. *Causa gratiarum actionis.*

Että sinä olet kätkenyt nämät nijldä wijsailda ia toimelisilda/ia olet ne ilmottanut tyhmille / ia tosin Isä nijn on ollut sinun hywä tahtos sinun edesäs.

Täsä HERra Christus ylösluettele cahtalaiset syyt mingä tähden hän kijttä hänen Isäns.

1. Sentähden/Että hän Euangeliumin salaisudet on kätkenyt nijldä wijsailda ia toimelisilda / ioinen cansa hän ymmärtä ne mailmaliset wijsat jotca heidän oman taitons / toimens ia luonolisen tärkens cansa / Euangeliumin salaisutta tutkistella tahtowat / ia mitä sen cansa eij yhten sowi/sen ylöncatzowat ia poishylkäwät. 1. *Quod absconderit Evangelium suum à sapientibus.*

2. Että hän on sen ilmoittanut nijlle tyhmille ia pienille / Cusa HErra Christus nijnein tyhmäin cansa ymmärdä ne yxikerraiset ia oppiwaiset jotca eij heidän lihalisen wijsaudens iälken / tutkistele Jumalan sana/mutta yxikerraisesta sen wastan ottawat ia uscowat / ia sitä seurawat / ia andawat Jumalalle sen cunnian/että hän on wijsambi cuin he owat. Ja sentähden HErra Christus kijttä hänen taiwalista Isäns / että hän nijlle yxikerraisille ia pienille on ilmoittanut hänen sanans ia Euangeliumins/ ia nijldä muilda nimitten wijsailda kätkenyt. Ja tahto hän nijn palio sanoa / Minä kijtän sinua Isä taiwan ia maan HErra sen edestä/että cosca tämän mailman wijsat minun oppin ia Euangeliumin eij tahtonet wastan otta / mutta ylöncatzoit sen / nijn sinä nijnen yxikerraisten ia tyhmän mielen ia sydämen awat / että he se- 2. *Quod revelaverit parvulis.*

vscon cansa wastan ottawat. Ja Isä nijn oli sinun hywä tahtos / ia sinun oickiudes nijn waati/että cosca ne mailmaliset wijsat Euangeliumin ylöncatzowat/nijn sinä ilmoitat sen nöyrille ia tyhmille/jotca mielellans sinun sanas wastan ottawat / ia oikiasa vscosa ewlewat ia kätkewät.

IV. *Est circumstantia de omnipotentia Christi.*

IV. On meidän HErran Christuxen Personasta ia hänen swresta woimastansa.

Caicki on annetu minun haldun minun Isäldäni.

Täsä HErra Christus eij ymmärrä hänen Jumaludensa luondo/solla on ijancaickisesta ollut caicki woima ia wäki. Mutta hän puhu täsä sijtä inhimisen luonosta / jonga hän otti pällens Neitzen Marian cohdusta/ ia sano / että tämän luonon puolesta on caicki hänen halduns annetut / hänen Isäldänsä/ joca luondo/on yhdesä Personasa Christuxesa yhdistetty Jumaluden luonon cansa / ia sen Personalisen yhteyden tähden / hänen halduns on caicki annettu. Ninquin hän tahdoisi sano: Minun haltuni on caiki annettu minun Isäldäni sen saman luonon puolesta / ia mös sen luonon puolesta taidan tehdä mitä minä tahdon / ia pidän sen mitä minä lupan.

V. *Modus perveniendi ad notitiam & gratiam Dei.*

V. On sijtä muodosta/ cuinga ia mingä wälicappalen cautta Inhiminen taita tulla Jumalan oikian tundon ia armon.

Ja eij yxiken tunne poica mutta Isä / ia eij yxikän tunne Isä mutta poica / ia kenelle poica tahto sen ilmoitta.

Näinen

Näinein sanain cansa HErra Christus osoitta ia tietä anda ettei yxikän taida tulla Jumalan tundon ia armon / ilman hänetä ia hänen Euangeliumins oppia. Eij täsä auta mailmalinen wijsaus mitäkän / wan enämmin estä pois inhimisen / Jumalan oikiasta tunnosta / mutta HERran Christuxen ia hänen Euangeliumins cautta / tule inhiminen Jumalan tundon ia ijancaickisen elämän perilisexi / ia ninquin eij yxikän tunne poica mutta Isä / ia jolle Isä tahto sen ilmoitta / niin mös eij kengän tunne Isä / mutta poica / ia jolla poica tahto ilmoitta / ia sentähden joca tahto tuta Isän Jumalan hänen pitä tundeman poica JEsusta Christusta / ia hänen Euangeliumins / Ja waicka HErra Christus täsä eij nimitä Pyhä Henge / nijn eij hän cuitengan händä wlgossulje / sillä Pyhä Hengi on yhdesä olemisesa ynnä Isän ia poican cansa / ia caicki hywiä meisä waicutta / ia ilman hänetä emme taida Christusta cutzu HErraxi ninquin P. Pawali sano. 1. Cor. 12.

Opetuxet Ensimäisestä Capalesta.

Loci communes primæ partis.

1. ETtä HErra Christus on iloinut ia riemuinut / opime sijtä / että hän on ottanut hänen päällens yhden totisen ia täydelisen inhimisen luonon rumin ia sielun / ia caicki inhimisen luonon omaisudet ilmain synnitä / sillä ninquin täsä seiso / hän on iloinut ia riemuinut hengesä. Ja itze sano P. Matth. tykönä: Minun sielun on murhesans cuoleman asti. Ja P. Lucas kirioitta / että hän on itkenyt ylitze Jerusalemin caupun-

I. Discimus Christum assumpsisse naturam humanam cum omnibus proprietatibus excepto peccato.

Luc. 19. Joh. 11. pungin. P. Johannes sen mös todista että hän on itkenyt ia murhettinyt Hengesä. Hän on mös isonut ia ianonut/hän on wäsynut ia maannut / jotca caicki owat inhimisen luonon omaisudet / ia ne caicki HErra Christus otti päällens / sillä ninquin P. Pawali kirjoitta sanoden:

Matth. 8.

Phil. 2. Hän alensi itzens ottaden hänen päällens yhden orian muodon / ia oli nijnquin muut inhimiset/ia caikisa käytämisisä nijnquin muut inhimiset nöyrytti itzens ia oli cuuliainen cuoleman asti. Ja sijnä Epistolas Ebreerin tygö seiso: Että hän on tullut hänen weliens caldaisexi cuitengin ilman synnitä.

Heb. 2.

Esa. 53. Sillä ninquin Esaias sano: Eij ole hänē suusans löytty yhtäkän petosta. Ja Hebrein tykönä seiso: Hän on pyhä/ wigatoin/ saastatoina ia synneisistä eritetty.

Heb. 7.

ja se wanha kirkon opettaia Damascen⁹, teke yhdē caunin eroituxen synnin ia muiden inhimisen luonon omaisuden wälille/ia sano / etti syndi luomisesta tullu Jumalalda inhimisten päälle / mutta iälken luomisen/haucuttuxen ia wietelyxen cautta. Sentähden HErra Christus ne omaisudet otti päällens jotca luonosta tuli inhimisille on mös kärsinyt ia cuollut lihasa ia inhimisen luonon puolesta/ ninquin P. Petari sano. Nämä caicki kyllä todistawat/että Herra Christus on totisen/ia täydellisen inhimisen luonon hänen päällens ottanut. Ja sentähden sano Hilarius: Eij se tiedä mitäkän hänen elämästäns/joca eij tiedä että Christus on totinen Jumala ia totinen inhiminen.

2. Pet. 4.

2. Discimus summum Donum Dei esse

II: Opeme/tästä meidän HErrasta Christuxesta/ tundeman ia tietämän sen suuren ia sanomattoman lahjan cuin on Jumalan pyhä sana / ia se puhdas Euangelium

min oppi / ia sen edestä kijttämän Jumalata / suun ia sy-
dämen cansa. Sillä Herra Christus on Herges iloinut /
ia kijttänyt hänen taiwalista Isäns Euangeliumin ilmoi-
tuxen edestä. Ja meille jättenyt sen cansa esimerkin et-
tä meidän samalla muoto pitä tekemän / Jumala on mo-
net / swret ia corkiat lahjat andanut inhimisille / cuin on
sielu ia ruumis / toimi / järki ia ymmärys / terweys / ra-
windo / rauha / sowindo / mutta caickein muidin seas on
se caickein swrin lahia / cuin Jumala on Inhimisille anda-
nut iälken hänen poicans Jesuxen Christuxen / että hän on
andanut ia ilmoittanut meille hänen pyhän sanans / ia sen
terwelisen Euägeliumin opin. Sillä sijnä seiso caicki mei-
dän autuden ia terweydē / ia ilman sitä eij yxikän inhiminē
taidaisi tuta Jumalata / eikä hänen tahtons / eikä taidaisi
autuaxi tulla. Tämän swren ja sanomattoman lahian ja
hywän työn tule meidän tuta / iloita ja riemuita sen ylit-
zen / kijttä ja ylistä Jumalata caickiwaldiasta / ja sanoman
ynnä HErran Christuxen cansa / me kijttäm sinua raca-
staiwalinen Isä / ettäs olet sinun sulasta armostas meille
ilmoittanut sen terwelisen / puhtan Ewangeliumin opin
ja sen meidän seasam ylhällä pidät / annat sen meidän
edesäm aina puhtasta ja selkiästä saarnata. Ja sen kij-
toxen olemme welcapäät tekemän Jumalalle caickiwal-
dialle / liatengin silloin / cosca Jumalan sana runsast mei-
dän edesäm saarnatan ja opetetan swren hedelmän cansa /
ninquin mös Dawid on tehnyt hänen Psalmisans cusa
hän sano: **Minä kijtän sinua oikiasta sydämestä /** Psal. 119.
että sinä minua opetit sinun wanhurscaudes oi-
keudet. Ja toisesa paicasa sano hän: Kijtä ja ylistä Her- Psal. 103.
ra minun sieluni / ja caicki mitä minusa on hänen

Euangelij doctrinam, atq; pro eo Deo gratias agendas.

pyhä nimens/ja älä unhota mitä hywä hän mi-
nulle on tehnyt. Pitä mös meidän rucoileman/että
Jumala hänen pyhän terwelisen ja sen oikian Ewange-
liumin opin meidän seasam warielisi ja woimasa pidäisi,
Ninquin P. Pawali mana sanoden: Pitäkät päälle/
Col. 4. ia rucoilcat ia walwocat/sijnä kijtoxen cansa/ ru-
coilcat mös meidän edestän/ että Jumala meille
sanans owen awaisi/puhuman Christuxen salai-
sutta. Ja Thessalonisería tykönä: Rackat weliet/ru-
coilcat meidän edestäm/että HErran sanasaisi e-
2. Thess. 3. destkäymisen/ia ylistetyxi tulisi. Ja meidän HErra
Matt. 9. Christus sano P. Matth. tykönä. Rucoilcat elon Her-
ra/että hän lähetäisi uscolisia työ miehiä hänen
elons.

3. III. Opime/että Ewangeliumin salaisus ja Ju-
Discimus malan tundo/eij löytä tämän mailman/wijsasten/ mutta
Misterium nijden yxikerrasten ja tyhmäin seasta/ ninquin meidän
Euangelij HErra Christus itze täsä sano. Ja Propheta Zepho-
non apud nias sano: Minä tahdon sinullen anda yhden köy-
hujus mun- hän ia nöyrän cansan / iotca pitä uscaldaman
di sapientes HErran nimen päälle. Sillä ne mailmaliset wij-
sed apud sat pitäwät sorna heidän wijsaudens / ja sitä ihmettele-
simplices wät ja tahtowat sen cansa käsittä ja tutkistella Ewange-
reperiri. liumin salaisuden/joca cuitengin ylitze käypi caiken mail-
man wijsauden/ja eij taida käsitettä inhimisen wijsaudel-
la ja järjellä. Wijsaus/oppi ja ymmärrys on Juma-
lan erinomainen lahia/joca anda wijsauden ja ymmärry-
xen inhimisille/ninquin Salomon sano hänen sana lascui-
1. Cor. 13. jans. Ja P. Pawali sano: Että Jumala itze anda
Hengen lahiat monicahdal puhua wijsaudesta/

moni-

monicahdale puhu ymmärryxestä samasta Hen-
gestä. Mutta cuitengin eij pidä meidän oman lihali-
sen wijsauden cansa waeldaman Jumalan sanasa ja E-
wangeliumin salaisudesa/ eikä sen jälken sitä tutkisteleman
eli meidän järiellä nijstä kysymän / mutta meidän pitä
yxikerraisesta uscoman/ sillä ne jotca seurawat / heidän o-
ma järkens/ ne eij ikänäns taida tulla oikian ymmärryxen
senpäälle. Sillä se luonolinen inhiminen/ sano P. 1. Cor. 2.
Pawali / eij taida ymmärtä eikä käsittä sitä cuin
Jumalan Hengen on/ sillä se on hänelle yxi hul-
luus ia eij taida käsittä. Ja jos se tämän mailman
wijsaudella taitaisin käsittä/ nijn eij se taitasi cutzutta Ju-
malan salaisexi wijsaudexi/ ninquin P. Pawali sen cutzu-
sinä samasa lugusa. Ja sentähden tämän mailman wijsat
että he seurawat heidän oma järkens / eij taida tulla E-
wangeliumin ymmärryxen / ninquin me näemme Sa-
cramenterarista ia muista wäristä lahcocunnista/ jotca seu-
rawat heidän oma järkens. Eij pidä sentähden yxikän
luottaman hänen wijsaudens/ järkens ja toimens päälle/
eikä sillä neuwo kysymän nijsä Hengelisisä asioisa/ Mut- 2. Cor. 10.
ta ottaman sen fangixi Christuxen cuuliaisuden alla/ nin-
quin P. Pawali sano.

IV. Opeme/ että waicka ne wijsat ja toimeliset tä- 4.
sä mailmasa/ eij ota Jumalan sana wastan/ nijn cuiten- Verbum
gin eij se sentähden ole ilman hedelmätä / mutta teke aina Dei non ca-
hedelmän / ja eij ikänäns pala jällens tyhjänä/ ninquin rere suo
Jumala itze sano Esaian Prophetan cautta / näillä sa- fructu.
noilla: Ninquin sade eli lumi/ lange alas taiwa- Esa. 55.
sta/ eij tule jällens/ mutta castapi maan/ ia teke sen
hedelmälisexi / nijn että se anda siemenen kylwä

ia leipä syödä / nijn pitä mös oleman / sanan joca minun suusta ulgos käypi / eij sen pidä tuleman minun tygöni iällens / mutta tekemän mitä minulle on otolinen / ia menestymän sijnä cuin minä sen ulgosläähetin. Sillä cosca tämän mailman wijsat ia toimeliset ylöncatzowat Jumalan pyhän sanan / ia eij tahdo sitä wastan otta eikä usco. Nijn Jumala ilmoitta sen pienille / ja tyhmille ja yxikertaisille / jotca sen ilon cansa wastan ottawat. Ja nijsä Jumalan sana teke hedelmän. Jumala sen kyllä tahdoisis / että ne wijsatkin ottaisit hänen sanans wastan ja uscoisit / sentähden hän mös anda saarnata Ewangeliumi caickille luoduille / ymbärins caiken mailman / että caicki sen pidäisit wastan ottaman ja autuaxi tuleman / mutta että hän sen ylöncatzowat ja eij tahdo wastan otta / nijn he mös eij taida tulla sijtä osalisexi eikä autuaxi. Mutta ne pienet ja tyhmät / jotca sen wastan ottawat ia uscowat tulewat sijtä osalisexi / ja sawat wanhurscauden / autuuden / ia ijancaickisen elämän / ninquin meidän HErra Christus itze täsä Ewangeliumis sen todista.

Analysis secundæ partis continens quinque circumstantias.

Toinen Cappale.

SEura nyt se toinen Cappale sijtä cutzumisesta. Cusa meille onopi wijsi asian haara.

I. Circumstantia est personæ ad se vocantis.

I. On sijtä Personasta joca cutzu / cuca se on / nimittäin / itze HErra Christus Jesus Jumalan poica / ionga haldun caicki owat annetut sekä taiwas että maa / ia on meitä sowittanut hänen taiwalisen Isäns cansa / ia lunastanut cuolemasta ia ijancaickisesta cadotuxesta.

Hän on se ioca cutzu ia sano: Tulcat minun tygöni/ia tahto että caicki pitä autuaxi tuleman/ia perimän sen ijancaicakisen elämän/ynnä hänen pyhän Engelittens/ia caickein [redacted] walittuden cansa.

II. On nijstä Personista iotca täsä cutzutan.

II. *Circumstantia continet personas vocatas*

Tulcat caicki iotca työtä teette ja oletta rascautetut.

Eij hän cutzu waiwon Jwttain cansa eikä ~~nijtä~~ pyhiä ia wanhurscaita inhimisiä/ mutta hän cutzu ~~caicki~~ yxi toisens cansa/ iotca työtä tekewät ia owat rascautetut/ se on/iotca synnin cuorman ia Jumalan wihan alla owat murheisans/ synnin tähden/ tahtowat ia pytäwät päästä synnistä. Nämä owat ne iotca työtä tekewät ia owat rascautetut/ sillä ninquin yxi inhiminen ioca canda suurta ia rascasta cuorma/ käy ~~pi~~ alla päin / ia on suuresa työsä/nijn että hän usein tahto waipua sen alla: Nijn mös syndi on/ninquin ~~yxi~~ rascas taacka inhimisen sydämesä/ ioca händä waiwa ia ahdista/ ia tahto peräti ~~pois~~ wäsyttä/ ia pyytä epäilyxen ia cadotuxen saatta/ iollei hän saa lohdutusta ia wirgotusta. Tämän caldainen myrkylinen ~~Cappale~~ on syndi / ia näin rascas cuorma/ se on inhimisen sydämesä ionga alla inhiminen on swresa työsä/sydämen kiwusa ia pahasa omas tunnosa. Ja sencaldaisia synnisitä HErra Jesus Christus cutzu hänen tygöns.

III. On sistä systä mingä tähden hän cutzu heitä hänen tygöns.

III. *Finis vocationis.*

Ja minä tahdon teitä wirgotta.

Eij hän senpäälle heitä cutzu / että hän tahto

heitä rangaista / duomita / eikä cadotta/mutta lohdutta ia wirgotta. Cuin hän tahdoisi sano: Te syndiset/ iotca olette langenet syndin/ minun käskyni ia lakiani wastan/ olcat hywäsä turwasa / minä tahdon teitä wirgotta ia lohdutta / ia annan caicki teidän syndin andexi/ waicka cuinga swret ia monet ne owat. Sillä minä olen teitä lunastanut / ijancaickisesta cuolemasta minun pijnani ia cuolemani cautta. Ja otta HErra Christus täsä wertauxen nijstä iotca owat swresa hedelsä ia palawudesa/swren työn alla ia tarwitzewat wirgotusta/ia cosca yxi tuuli ia löhkä tule ia puhalda/nijn se wirgotta heitä: Nijn mös hän tahto wirgotta caicki syndiset/iotca synnin ia Jumalan wihan alla owat heltesä/ia pakenewat hänen tygöns/ ia päästä heitä synnin cuormasta murhesta/ ia ahdistoxesta/ia anda caicki heidän synnins andexi.

IV. Mandatum Christi duplex.

IV. On sijtä käskystä/cuin HErra Christus anda nijlle/iotca häneldä wirgotuxen ia lohdutuxen saanet owat.

Ottacat minun ikeeni teidän päällen ia oppicat minusta / sillä minä olen laupias ia nöyrä sydämestä.

Täsä hän anda heille cahtalaisen käskyn:

I. Ut tollunt jugum suum super se.

I. Hän käske otta heidän päällens hänen ikeens/ ionga cansa hän ymmärtä ristin ia wastoinkäymisen täsä mailmasa/ia tahto että heidän sen pitä ottaman päällens ia candaman/ ia seuraman hänen esimerckidns / että ninquin hän täsä mailmasa otti caiken heidän ristins ia tuscans hänen päällens / ia cannoi sen heidän edestäns. Nijn pitä heidän kärsimän risti ia wastoinkäymistä/ iotca

hei-

heidän lihalisen haluns pitä hillitzemän ia asettaman/ettei ne heitä seuraisi ia saattaisi cadotuxen.

2. Hän käske että heidän piti oppiman häneltä/se on/heidän piti oleman kärsiwäliset ristin ia wastoinkäymisen alla/ninquin hän on ollut kärsiwäinen. Ja ninquin hän on laupias ia nöyrä sydämestä/nijn pitä mös heidän oleman laupiat ia nöyrät sydämestä/toinen toistans wastan. 2. *Ut discant ab ipso humilitatem & mansuetudinem.*

V. On sijtä hedelmästä mitä se matcan saatta. V. *Effectus tolerantiæ sub cruce.*

Ja teidän pitä löytämän lewon teidän sielullen/sillä minun ikeeni on sowelias ia minun cuormani on kewiä.

Näinen sanain cansa meidän HErra Christus lohdutta caickia/ristin ia tuscan alla/senpäälle että heidän pitä oleman kärsiwäiset ristin alla/ia eij sen alla wäsymän/cuin hän tahdois sano: Waicka minun ikeeni näky inhimisten edesä/olewan rascas ia työlläs canda/nijn se cuitengin on kewiä. Ninquin Ambrosius sano: Iugum & onus Christi leve est & non conterit colla hominibus & non alligat cervicem vinculis, sed mentem gratia, Se on: **Christuxen ijes on kewiä/sa eij hierrä inhimisten nisca/eikä sido caula siten cansa/mutta mielen armon cansa.** *Loci communes secundæ partis.*

Opetuxet toisesta Cappalesta.

I. **OPeme/cuinga suloisesta meidän Herra** Christus Jesus cutzu caicki synniset hänen tygöns/ilman yhtäkän eroitusta/ia eij ketäkän I. *Discimus Christũ omnes peccatores suaviter ad se vocare.*

sijtä vlgos sulie/ninquin hän sano täsä. Tulcatte caicki minun tygöni iotca työtä teette ia oletta synnillä rascautetut. Eij hän ainoasta cutzu nijtä ulgoswalituia ia pyhiä inhimisiä/mutta synneisitä / iotca synnin cuorma candawat/ne caicki hän cutzu ilmain eroitusta. Sillä Ewangeliumin lupauxet ne owat yhteiset/ caikille inhimisille / ja sisällens sulke caicki yxi toisensa cansa/Jwttat ia Grækit/miehet ia waimo / pienet ia swret / ia eij yxikän ole sijtä eroitettu/ Mutta se ioca itzens epäuscon cautta sijtä eroitta ia vlgos sulke. Ja eij ole ikänäns nijn swrta synnistä maan päälle ioca tästä ulgos sulietan/mutta caicki siehen sisällen sulietan ia cutzutan.

Ezech. 33. Ja sen cansa osotta ettei hän tahdo yhtäkän synnistä cadotta/mutta että caicki hänens kändäisit ia eläisit. Sentähden hän mös tähän mailman on tullut että hän tahto

1. Tim. 1. wapatta syndisitä ninquin P. Pawali sano: **Se on yxi wissi ia totinen sana / että Jesus Christus on tullut mailman wapattaman syndisiä.** Ja ninquin hän synnisten tähden on tullut mailman / nijn hän mös caicki cutzu tygös/ia tahto heitä lohdutta ia wirgotta / ia pitä caicki synneiset inhimiset nämä HErran Christuxen sanat sydämäns päälle paneman ia kätkemän / ia sen cansa heitäns lohduttaman syndiä / Perkelettä / Helwettiä ia cuolemata wastan. Että cosca kiusaus päälle tule/ taicka cuoleman hetki/ nijn pitä silloin itzecungin itzens lohduttaman näillä HErran Christuxen suloisilla sanoilla: **Tulcatte caicki minun tygöni ia minä tahdon teitä wirgotta.**

2. II. Opimme täsä/ cuinga rascas cuorma ia tacka

Movemur peccatum on syndi inhimisen päälle / ia händä swresta waiwa/ ia

ahdista / ninquin meidän HErra Christus täsä cuzu sen kyöxi ia rascaudexi / että ninquin ne jotca rascasta työtä tekewät ia candawat swrda cuorma eli tacka / owat swresa waiwasa ia hiesä / nijn mös ne jotca syndi / paha oma tundo ia Jumalan wiha / ahdista / owat swresa waiwasa / murhesa / ia sydämen kiwusa synnin täden / erinomaisesta silloin / cosca syndi ylösherep inhimisen sydämesä / ia rupe ilmoittaman hänens / ia inhiminen tunde sydämesäns Jumalan wihan / joca on ninquin yxi polttawainen tuli / ia heitä paina ninquin yxi rascas cuorma / ia särke caicki heidän luuns / ninquin Dawid Cuningas walitta: HErra sinun nuoles owat sattunet minuun / ia sinun kätes paina minua / eij ole yhtäkän terwettä paicka minun ruumisani / sinun uhcaudes tähden / ia eij ole yhtäkän rauha minun luisani minun syndini tähden / sillä minun syndini käywät minū päni ylitze / ninquin yxi rascas taacka owat ne tullet rascaxi / minun haawani haisewat / ia mätänewät / minun Hulludeni tähden / minä käyn murhesani / Sillä minun Cupeni peräti pois cuiwettuwat / ia eij yhtä terweyttä ole minun ruumisani / minä olen ylön palio witsoittu ia ricki hosuttu / minun sydämeni lewettomuden tähden / HErra sinun edesäs / on caicki minun anomiseni / ia minun huocauxeni eij ole sinulda salattu / Minun sydämeni wapise / minun wäkeni on minun ylönandanu / ia minun silmäni heikeni ia eij ole minun tykönäni. Nämät P. Cuningan Dawidin sanat / kyllä osottawat cuinga myrckylinen Cappale ia rascas cuorma syndi on / ia nijn swresta inhi-

esse grauissimus. onus præmens homines.

Psal. 38.

mistä

mistä paina että sydän wapise / ia coco inhimisen muser-
da ia ricki lyöpi / ettei yhtäkän terwettä paicka hänesä ole/
ninguin Dawid itzestäns tunnusta. Ja mondo esimer-
ki senpäälle on/että monda sen cuorman alla on huckunut
ia cadonut. Ninguin Cain joca löij oman weliens sen
wanhurscan Abelin cuoliaxi / ia sentähden tuli sencaldai-
sen ahdistoxen ia waiwan / että hän epäili Jumalan ar-
Gen. 4. mosta / ia syndein andexi saamisest / ia sano: Minun
syndin owat swremmat / cuin ne taitan minulle
1 Sam. 31. andexi annetta. Ja Saul mös synnin cuorman al-
la epäili Jumalan armosta / ia surmaisi itzens. Nijn
mös Achitophel teki / joca hirtti itzens. Samallamuo-
Matth. 27. to Judas Hischariot hirtti itzens nuoralla. Sentäh-
den pitä caicki Christiliset inhimiset wälttämän ia carttamman Syndiä ninguin myrckiä / joca saatta inhimisen
Jumalan wihan / epäilyxen ia wijmen ijancaickisen cado-
tuxen. Mutta jos jocu lihan heickoudesta osa langeta
syndin/ nijn eij pidä hänen epäilemän Jumalan armosta/
ninguin Cain ia muut / mutta pakeneman sen oikian ia
ainoan sielun paimenen HErran Jesuxen Christuxen
tygö / joca sano: Tulcat caicki minun tygöni / ia häneldä
rucoileman syndiäns andexi. Hän on se ainoa läkäri/
joca taita syndisiä autta ia lohdutta ia eij yxikän muu.
Hän on se wiGatoin Jumalan caritza joca pois otta ma-
Joh. 1. ilman synnit. Hän on se josta caicki Prophetat todista-
wat / että jocainen joca usco hänen päällens/ pitä saaman
syndin andexi saamisen/ hänen nimens cautta. Hän on
Act. 4. se josta P. Petari Apostoli sano: Eij ole yhtäkän muu-
ta nime annettu eikä taiwasa eikä maasa / josa
meidän pitä autuaxi tuleman. Tämä on se oikia ia

ainoa tie autuuten / jonga tygö caicki inhimiset pitä turwaman ia wirgotusta etzimän.

III. Opimme / että waicka HErra Christus / hänen sulasta armostans ia laupiudestans / meitä wirgotta / ia otta synnin cuorman meidän pääldäm pois / nijn cuitengin hän pane yhdē ikeen meidän päällē jällens se on / yhden udhē cuulliaisuden / ia tahto että meidän pitä waeldaman vdesa elämäsä. Sillä eij hän sentähden meitä wirgota ia synnistä päästä / että meidän oman taidon ia lihalisen himon jälkin pitä elämän : Mutta waeldaman vdesa elämäsä / hänen tahdons ia käskyns iälken / ia harioitaman meitäm caickisa hywisä töisä / ninquin P. Pawali sano : Rituxen tygö : Jumalan armo terwelinen ia autualinē caikille inhimisille on ilmoitettu / ia opetta / että meidän pitä pois kieldämän caike Jumalattoman menon / ia ne mailmaiset himot ia elämän cunnialisesta / raitihista ia Jumalisesta täsä mailmasa / ia odotta sitä autuasta toiwo / ia swrta Jumalan / ia meidän lunastajam Jesuxen Christuxen cunnialista ilmestystä. Sitälikin on hän mös pannut meidän pällem ristin / ia tahto että meidän pitä ottaman hänen ristins meidän pällem / ia händä seuraman. Sillä ninquin P. Petarin Apostoli sano: Christus on kärsinyt meidän edestäm / ia jätti meillem esimerkin / että me seuraisimme hänen esimerckiäns. Että ninquin hän täsä mailmasa hänen alendamisens aicana on kärsinyt / palio wastoinkäymistä / tusca / wiha ia waino / nijn pitä mös caicki ne jotca Jumalisesta elä tahtowat / kärsimän palio tusca / risti ia wastoin käymistä. Ja ninquin Dawid Psalmisa

3. Discimus Christum imponere refocillatis leve jugum.

Tit. 2.

1. Pet. 2.

sano :

sano: HErran kädes on yxi malia täynä wäke-
wätä wijna ia andapi sijtä iocaitzellen. Ja tämä
on se ijes/ionga hän pane meidän pällem senpälle / ettei
meidän pidä elämän tuimast oman tahtom iälken täsä
mailmasa.

4. IV, Että meidän HErra täsä sano: Oppecat
Discimus minusta/sillä minä olen laupias ia nöyrä sydäme-
exemplo stä/opimme sijtä/cuinga meidän pitä täsä mailmas käyt-
Christi esse tämän/ ia toinen toisen cansa elämän/nimittäin/meidän
misericor- pitä oleman laupiat ia nöyrät/ kärsimän toinen toisem
des. heickoutta / soweliat/ystäwäliset/eij pahalla paha costa-
man / sillä meidän HErra Christus on caikisa nijsä /
meille jättänyt esimerkin / ioca täsä mailmas mös kär-
sei palio wäryttä/pilca ia häwäistöstä / ia monda ylön-
catzetta ia eij cuitengan costanut paha pahalle / ninquin
1. Pet. 2. P. Petari Apostoli sano: Siehen te oletta cutzu-
tut / että mös Christus kärsei meidän edestäm /
jättäden meille yhden esimerkin/ iota meidän pi-
tä seuramā hänē jälkens. Joca eij yhtäkän syndiä
tehnyt ia eij yhtäkän petosta löytty hänē suustans/
cosca händä toruttin/eij hän torunut wastā/ia co-
sca hän kärsei eij hän uhcañut wastā / mutta añoi
Joh. 8. costō hänelle ioca oickein duomitze. ionga hän mös
todexi osotti/että cosca Juttat händä häwäisit ia pilcai-
sit/eij hän wastannut/ja cosca ne wärät todistajat puhuit
händä wastoin ia wärin hänestä todistit/oli hän waij Pi-
Matth. 26. latuxē edesä. Ja on hän meille jättänyt sen cansa yhdē esi-
merkin/että meidän pitä händä seuramā/ninquin P. Pa-
Ephes. 4. wali sano: Minä manā teitä että te waellatte/nin-
quin cohtulinen on sijnä cutzumises/ iosa te cutzu-

tut

tut oletta caikē nöyryden hiliaisuden ia kärsimisen cansa. Ja P. Petari Apostoli sano: Olcat caicki yxi- 1. Pet. 3.
mieliset/ kärsiwäliset toinen toisen cansa/ olcat kä-
skenän lauplat/ ystäwäliset/ ia eij costadē paha pa
halla/ eij tora toran edestä/ mutta paramin si-
tä wastan hywästisiugnata/ tieten että te oletta
siehen cuzutut/ että teidän pitä hywästisiugnau-
xen perimän. Näitä pitä meidän oppiman meidän
HErrasta Christuxest hänen käskyns iälkin/
ia seuraman hänen esimerc-
kiäns.

Euangeliumin Kirioit-ta P. Lucas/ I. Lugus.

MUtta cudhenna cwcau-
na/ lehetettin JUmalalda
Engeli Gabriel/ ychten Ga-
lilean caupungin/ jonga nimi
oli Nazareth/ yhden neitzen
tyghö/ joca oli kihlattu miehelle/ jonga
nimi oli Joseph Dawidin huonesta/ ia neit-
zen nimi oli Maria. Ja Engeli tuli sisäl-

le hånen tygöns ia sanoi: Terwe armoitettu/ HErra on sinun cansas/ hywåstisiugnattu olet sinå waimoden seasa. Mutta cuin hån nåki hånen/ hemmestyi hån hånen puhestans/ ia ajatteli millinen olis se terwetys. Ja sanoi Engeli hånelle: Ålå pelkå Maria/ sillå sinå löydit armon Jumalan tykönå. catzo/ sinå sijtet cohdusas ia synnytåt Pojan ia sinun pitå cutzuman hånen nimens JEsum: sen pitå oleman suuren ia pitå cutzuttaman ylimmåisen pojaxi. Ja HErra Jumala andapi henelle Dawidin hånen Isåns istuimen. Ja hen hallitzepi ylitze Jacobin huonen ijancaickisesta/ ia hånen waldacunnallans eij pidå oleman loppu. Nijn sanoi Maria Engelille/ cuinga tåmå tulepi/ sillå etten minå miehestå mitån tiedå? Ja Engeli wastasi ia sanoi hånelle: Pyhe hengi tulepi sinun påles/ ia sen ylimeisen awun pitå sinun ylitze warioittaman. Sentåhden mös se pyhå cuin sinusta syndisi/ pitå cutzuttaman Jumalan pojaxi. Ja catzo/ Elizabeth sinun langos mös sijtti pojan hånen wanhalla ijållens/ ia tåmå on nyt cudes Cwcausi hå-

nelle/ joca sanottin hedelmättömäxi: Sille et Jumalan edes eij ole yhten asija mahdotoinda. Nijn sanoi Maria / catzo / HErran Pijca olcon minulle sinun sanas jälkin. Ja Engeli poislexi hänen tyköns.

Tämä päiwä cutzutan Marian peiwäxi / sentähden että HErran Engeli Gabriel tämän päiwän päälle julgisti ia ilmoitti hänelle / että hänen piti sijttämen hänen cohdusans ia synnyttämän sen vlgosluaeun Messiaxen Jumalan pojan JEsuxen Christuxen. Mutta meidän kielellä on se cutzuttu Paston Marian päiwexi. Samalmuoto mös kewä Marian päiwäxi / Sentähden että se kewällä paaston aicana pidetän. Ja on tämä sen caicken surin ia corkin Juhla ymbäri ajastaica / josta caicki muut Juhlat owat algunsanet / ia ilman tätä eij yhtäken muuta Juhla olisi. Sillä jollei HErra Christus olisi sijnnyt ia syndynyt / nijn eij hänmös olis kärsinyt pijna ia cuolemat meidän edestän / taicka cuolluista ylösnosnut / eij mös taiwasen ylösastunut / ia se pyhä Hengi eij olisi tullut Apostolitten päälle / ia sentähden eij olisi eikä Joulu / pästiäist / eikä heluntain / Juhla / eikä yhteken muuta Juhla / ia me olisime caicki synnin ia cuoleman alla. Ja on tämä mös caickein wanhin Juhla / joca mailman algusa / io paradisis on muisto pidetty. Sillä Jumala itze cohta cuin Adam oli syndin langenut / tästä Messian HErran Christuxen sikimisestä / sarnaisi ia puhui sanoden: Waimon siemen pitä riekimuserta-

Exordium ab appellatione hujus diei.

Gen. 3.

man kärmän pään. Jo sijtä hetkestä owat caicki Patriarchat ia coco Christicunda sekä wanhasa että vdesa Testamentisä muisto ia juhla pitänet. Tämä on se
Psal. 118 päiwä/ninquin Dawid sano: **Jonga HErra on tehnyt iloitcam ia riemuitcam senpälle.** Ja tosin me mahdan kyllä sydämmestä iloita. Sillä tämen päiwän päälle on alcanut meidän lunastoxen ia autuden/ Herran JEsuxen Christuxen cautta/ joca tämen päiwän päälle on sijnnyt neitzen Marian cohdusta/ pyhästä hengestä/ia ottanut inhimisen luonnon hänen päällens meidän tähden/ sentähden että hen meitä lunastaisi ijancaickisesta cuolemasta ia cadotuxesta.

Summa E. vangelij. Ja nijn palio cuin tämän Ewangeliumin tule/ on se sangen suloinen ia lohdullinen. Sentähden että P. Ewangelista Lucas täsä tietä anda/että Jumala on lähdättänyt hänen Engelins Gabrielin ilmoittaman Marialle sen swren ia corkian asian joca piti tapatuman hänen cauttans. Että hänen piti sijttämen hänen cohdusans ia synnyttämen Mesian Jesuxen Christuxen/ Ja waicka Maria eij tainut ymmärtä eikö käsittä/ sitä salaisutta/cuinga hän joca eij miehestä mitäkän tiätänyt piti synnyttämen lapsen. Nijn hen cuitengin otti Engelin sanat vscon cansa wastan/ia sanoi: **Catzo HErran piica olcon minulle sinun sanas jälken.** Ja yhteen sopi tämä Euangeliumi sen colmannen vscon Cappalen cansa/ cusa me sanomme: **Minä wscon Jesuxen Christuxen päälle/joca on sijnnyt pyhästä Hengestä.**

Propositio continens tres partes Täsä Ewangeliumis meille on colme Cappaletta.

I. On että Jumala on lähättänyt hänen Engelins Gabrielin yhden neitzen tyghö.

II. On Engelin puheista Marian tyghö.
III. On Marian wcosta.

Ensimäinen Osa.

Niin palio cuin tähen ensimeissen Cappalen twle / niin edespäne P. Lucas täsä wissi asian haara. *Analysis primæ partis ostendens quinq; circumstantias.*

1. On sijtä ajasta cosca tämä tapahtunut on. *I. Circumstantia comprahendens tempus quo hæc annunciatio facta est.*

Ja ewden ewcauden peräftä.

P. Lucas anda tietä ensistä / mistä ajasta ne ewcaudhet pitä luettaman / nimittäin sijtä aijasta cuin Engeli ilmoitti Zacharialle Johannes castaian Isälle / että hänen waimons Elisabeth piti synnyttämän hänelle yhden poian / ionga nimen hänen piti cutzuman Johannes. Sillä sijtä hetkestä oli ewsi ewcautta / sittä cuin tämä samma Engeli tuli Marian tygö. Ja ilmoitti hänelle / että hänen piti sijttämen ia synnyttämen Jumalan Poian / mailman wapahtaian / ionga edelle Johannes castaian piti käymen ia walmistaman hänen tiens. Ja niin palio oli / Johannes wanhembi cuin HErra Christus / nimittäin / cusi cucautta eli puoli ajastaica.

II. Asian haara on sijttä Personasta ioca lähetettin. *II. Circumstantia est persona missa.*

Lähetettin Gabriel Engeli.

Ninquin tämä asia oli itzestäns swri ia corkia / niin mös lähetettin Marialle sitä ilmoittaman / Herran Engeli / nimittäin / Gabriel ioca 538. wootta ennen / sen saman asian oli ilmoittanut Daniel Prophetalle. Ja mer-

kitzi se nimi Gabriel/nijn palio cuin Jumalan wäkewiys.

III. Circumstantia ostendit personā illam, qui misit.

III. On sijtä corkiasta personasta eli HErrasta/ ioca hänen matcan lähetti. Ewangelista täsä sano: Että hän Jumalalda lähetettin/ eij yxikän Keisari eli Cuningas maan päälle hendä lähettänyt/ eikä mös seisonut heidän wallasans lähettä Engeleitä taiwasta. Mutta itze Jumala caickiwaldias/ se taiwalinen Keisari ia swri Cuningas/ ioca on HErra ylitze caickein HErrain/ on lähettänyt tämän hänen Engelins Gabrielin ilmoittaman sitä swrta sanomata/ ioca ylitze käypi caiken inhimisten järjen ja ymmärryxen.

IV. Circumstantia est loci quo Angelus est missus.

IV. On sijtä paicasta cuhunga tämä Engeli lähetettin.

Yhten Gallilean caupungin ionga nimi oli Nazareth.

Joseph. lib. 3. de bello judaico Cap. 2.

Galilea oli yxi macunda sijnä maan paicasa ioca cutzutan palæstina/ josta wsein saarnatan ia edespannan. Historian kirioittajat he tietä andawat/ että se macunda jaetan cahten Osan ylimäisen ia alimaisen. Sijnä allmaisesa Galilæasa on tämä caupungi Nazareth ollut/ liki caxikymmendä peniculma Jerosolymasta Egyptin päin/ yxi wähe ja ylöncatzottu caupungi inhimisten edesä/ ninquin Nathanael sanoi Philippuxen tygö: Taitaco iotain hywä tulla Nazaretistä. Mutta Jumala sen ylöscorgotti ja culusaisexi teki / sentähden että hän annoi sijnä hänen poicans sijtä.

Ioh. 1.

V. Circumstantia continet personam ad

V. On sijtä Personasta ionga tygö Engeli lähetettin.

Yhden Neitzen tygö ioca oli kihlattu

mie-

miehelle / jonga nimi oli Joseph Dawidin huonesta / ia Neitzen nimi oli Maria. *quam Angelus est missus.*

Täsä pyhä Lucas cahtalaiset asiat edespane.

1. Että se on ollut yxi neitzy / jonga tygö Engel lähetettin / ja oli se sama Neitzy josta Esaias oli ennustanut sanoden: Yxi neitzy on rascas / ja pitä synnyttämän yhden Poian. Ja sanoi että hänen nimens oli Maria / joca Hebraican kielen jälken Miria on / joca mös oli cuningalisesta sugusta / nimittäin Dawidin huonesta / mutta sangen alas ja köyhäxi joutunut. *Esai. 7.*

2. Että hän on ollut kihlattu miehelle / jonga nimi oli Joseph / joca on ollut yxi köyhä työ mies eli weistin mies / joca työlläns itzēs elätti / iosta kyllä on ymmärttäpä / cuinga köyhä Maria on ollut / että hän on ollut kihlattu ydeldä köyhedä miehedä. Sentähden hän sano hänen kijtos wirdesäns / että HErra on catzonut hänen pijcans nöyryden puolen. Ja on se tapattunut Jumalan erinomaisest edes catzomisesta / että tämä neitzy josta HErra Christus piti syndymän oli miehellä kihlattu / senpäälle / että hänelle piti oleman yxi todistuus hänen neitzyestäns. Sillä että wijdennes Mosexen Kirias seiso: Että jos jocu pijca löytäsin rascaxi cosca hän miehen tygö tuli / piti kiwellä cuoliaxi lyötämän. On se mös tapahtunut Awioskäskyn / cunniaxi / että Christus on siinnyt ja syndynyt yhdestä Neitzestä ioca miehellä oli kihlattu. *Deut. 22.*

Opetuxet Ensimäisestä Osasta.

Loci communes primæ partis.

I. OPeme / että Jumala catckiwaldias on wahwa ia totinen hänen lupauxisans / ia pitä sen mitä hän lupa / eikä sitä tacaperin ota / ninguin

I. Discimus Deum esse veracem.

in suis promissionibus. quin Psalmis seiso: HErran sana on tosi / ja niitä hän lupa sen hän wahwana pitä. Ja täsä on meille yxi merkilinen esimercki. Sillä Jumala oli luwanut Paradisis jo mailman algusa / cosca Ewa ia Adam synndin langesit / että waimon siemen piti ricki musertaman kärmen pään. Tämän lupauxen Jumala nyt täytti cosca hän / lähetti hänen Engelins Gabrielin Marian tygö / ia waicka jo swri aica oli sijtä edesjoutunut / jo enembi cuin puoli neliettä tuhatta ajastaica / ia moni inhiminen sillä wälillä / huocaisi Jumalan tygö / että hänen piti lähettämän Messiaxen mailman wapahtaian / ninquin meidän HErra Christus itze sen todistapi P. Lucan tykönä
Luc. 10. sanoden: Monda Prophetat ja cuningast owat toiwonet nähdä / sitä cuin tee näet / ia cwlla sitä cuin te cwlitta. Nijn cuitengin on Jumala täyttä nyt hänen lupauxens / ja lähettänyt sen saman waimon siemenen / ioca tämän päiwän pääl on sijnnyt sijtä pyhästä Hengestä. Ja Jumala itze parhain tiesi sen aian ia hetken cosca hän tahdoi täyttä hänen lupauxens ia Messiaxen piti tuleman. Ja cosca se aica tuli / niin hän lähetti hänen tähän mailman. Ninquin P. Pawali sano
Gal. 4. Galaterin tygö: Cosca aica oli täytetty lähetti Jumala hänen poicans / syndynen waimosta lainala tehdyn. Sepäälle että hän nijstä lunastaisi jotca lain alla olit. Ja ninquin Jumala on sen hänen lupauxens pitänyt ia täyttänyt / niin hän mös wielä nyt aina / mailman loppun asti / pitä hänen lupauxens. Sentähden eij pidä meidän sijtä epäilemen / mutta sen wahwana pitämän / että mitä hän sano ja lupa / sen tahto
Luc. 21. hän täyttä. Taiwas ia maa pitä huckuman / Sa-

no HERRA Christus/ Mutta minun sanan eij pidä huckuman.

11. Opime/ettei Jumala catzo yhdengän inhimisen muodon jälken/ ioco se on ylimäinen taicka alimainen/ ricas eli köyhä/ mies eli waimo/ sillä caicki owat yhtäläiset hänen edesäns/ ja catzo nijnen nöyräin puolen/ ninquin Dawid sano hänen Psalmisans: Cuca on ninquin HErra meidän Jumalan/ ioca nijn corkiasta on hänens istuttanut/ ia catzo ninen nöyräin päälle taiwaisa ia maasa/ ioca sen nöyrän ylös osenda ia ylöndä sen köyhän logasta. Esimercki on senpälle meille täsä/ ettei Jumala catzonut Marian ulconaisen muodon jälkin/ että hän oli yxi köyhä ia nöyrä pijca/ mutta ylös corgotti hänen ylitzen caickein muinen waimoin maan päälle/ että hänen pitä sijttämen ia synnyttämen Messiaxen/ ninquin Engel Gabriel händä sen edestä ylistä sanoden: Nywästisiugnattu olet sinä caickein waimoin seasa. Silloin oli mailmas/ nijnquin wiälä nyt/ monda swrta Keisarin ia Cuningan tyttärtä on. Mutta Jumala eij yhtän nijnen työ lähettänyt hänen Engelins: Mutta tämän köyhen Pijcan ia neitzen tygö/ja sen ulgos walitzi hänen Poicans eitixi. Ja monda muuta esimercki on meille/ cuinga Jumala on ylös corgottanut ne nöyrät ia asettanut swuren ia corckian wircan. Ninquin hän ylöscorgotti Josephin Jacob Patriarchan Poian/ otti hänen fangiudesta ia asetti swrexi HErraxi Egyptin maalla/ nijn että hän oli likin Cuningasta. Nijn hän mös ylönsi Daniel Prophetan ioca oli muinen Juttain cansa wiety fangixi Babylonian/ teki hänen swrexi HErraxi. Samalmuoto mös

Right margin notes: 2. Monemur apud Deum non esse respectum personarū. Psal. 113. — Gen. 4. — Dan. 1.

Mardocheuxen. Ja wielä nyt Jumala ylöscorgotta monda nöyrä/ia asetta swren ja corkian wircan / hänen Jumalisen hywän tahdons iälken. Ja sijtä wastan tahto alenda ne corjat ia ylpiät ninquin Lucifer/ jonga hän taiwahasta alassyöxi. Pharaon Cuningan. Nebucadnesar. Daman. Ja muut sencaldaset.

Toinen Osa.

Analysis secundæ partis continens sex membra.

ENsimäises Cappales me saima cuulla/ cuinga Jumala lähetti hänen P. Engelins Gabrielin/Neitzen Marian tygö Nazaretin. Täsä toises me samme cuulla/ mitä hän on puhunut Marian tygö. Ja on meille täsä toises Osas/cwsi erinomaista Cappalet/ joista meidän tule nyt waari otta.

I. Alloquium Angeli ad Mariam.

I. Engelin terwetyxest.

Ja Engeli tuli sisälle ia sanoi / terwe armoitettu/ HErra on sinun cansas / hywästi- siugnattu sinä walmoden seas.

Näisä sanoisa P. Lucas colminaiset asiat edespane.

1. Että Engeli tuli sisälle Marian tygö näkywäiselle mwodolla/eij hän wnesa näkynyt Marial/ ninquin hän nägy Josephille/ia nijlle wisaille miehille: Mutta hän tuli hänen tygöns walkialla päiwällä / ninquin Augustinus sano: Ja walkialla wateilla / että Maria taisi nähdä ia ymmärettä/ettei hän ollu jocu yxikertainen ihminen. Mutta cuhunga huonesen Engeli tuli hänen tygöns/ia mitä Maria silloin teki/eij Ewangelista mitäkän sijtä Kirioitta / mutta että hän tuli sisälle hänen ty-

göns. Anda sen cansa tietä / ettei Maria ollut ulcona ta=tuilla/mutta sisälle hänen köyhäsä huonesans / ia ilman epäilemätä on ollut hänen rucouxisans: Monicahdat wanhat kircon opettaiat kirioittawat/ että Maria onsilloin lukenut Esaian Prophetiasta ne sanat: Yxi neitzy on rascas/ia pitä sijttämen ia synnyttämen yhden poian. Esa.7.

2. Että Engeli terwetti händä sanoden: Terwe armoitettu HErra on sinun cansas. Ennen cuin Engeli hän ilmoitta ia edestuotta hänen asiansa Marialla/terwetti hän ensistä händä ia sano: Terwe armoitettu. Se on / sinä olet armon löytänyt Jumalä ykönä/ ia on sinun armons ottanut/ia sinun ulgoswalinut muista waimoista/että sinun pitä tuleman hänen poicans äitixi/eij sinun ansiostas / mutta Jumalan armosta. Pawi hänen ioucons cansa/ owat nämä sanat toisin kändänet ia sanowat/että Maria on armoia täynäns / ia taita muille armoia jaca ia anda/ioca on wastan tämän Textin sanoia ia coco pyhä ramattu. Ja ne sanat/cuin Engeli sano: HErra on sinun cansas/seiso monesa paicasa/ pyhäsä ramatusa. Sijnä 1. Mosexen Kirias seiso: Että cosca Abimelech puhui Abrahamin tygö / sanoi hän: HErra on sinun cansas. Ja Duomarin Kirias seiso/ että cosca HErran Engeli puhui Gideonin tygö/ sanoi hän: HErra olcon sinun cansas. Nijn mös Saul Dawidin tyghö sanoi / cosca hän meni sitä suurta Golithi wastan: HErra olcon sinun cansas. Samalmuoto mös sanoi Nathan Propheta Dawid Cuningan tygö: HErra olcon sinun cansas. Näistä pyhäin ramattuin sanoista/ Engel Gabriel otta hänen terwetyxens/ 2. Salutatio Angeli. Iudic. 6. 1.Sam.17. 2. Sam. 7.

xens / ia tahto nijn palio sano: HErra on sinun cansas eij waimoin hänen Wäensä ia woimansa cansa / mutta mös hänen armons ia lahiains cansa / ia tahto että sinun pitä hänen poicans äiti oleman / ia sentähden olet sinä hywästisiugnattu waimoin seasa / Ja Jumala on sinun caunistanut erinomaisel hywästisiugnauxilla ylitze muinen waimoin. Ja että Engeli täsä sano: waimoin seasa / ia eij Neitzen / sen cansa hän catzo sen ensimäisen lupauxen päälle / cuin Jumala annoi Paradisis sanoden:
Gen. 3. Waimon siemen pitä ricki musertaman kärmen
Gal. 4. pään. Sentähden P. Pawali sano Galaterin tygö: Että Jumala lähetti hänen poicansa syndynen waimosta / waicka Maria puhdas Neitzy oli. Tämä on Engelin Gabrielin terwetys / jonga pawi hänen joucons cansa on wäärin käyttänyt ia tehnyt sijtä yhden rucouxen / ia on käskyn andanut / että joca päiwä huomeneltain ia ehtoin piti kläpettämen / ia sillon piti caicki lukeman ne terwetyxen sanat / ia nijn cauwas cuin kellon ääni cuullui cosca kläpättin / eij pitänyt yhtäken wahingota tapattuman.

II. Consternatio Mariae.

II. On Marian hämmästyxest.

Mutta cuin hän näki hänen / hämmästyi hän hänen puhestans / ia ajatteli millinen olis se terwetys.

Tämä hämmästys tuli Marian päälle.

Ensistä Engelin muodosta / ioca äkistä tuli ilman tiätämätä hänen tygöns taiwalisen kirckauden cansa / ia walkialla waatella. Me luemma että Daniel ioca oli
Dan. 8. HErran Propheta / ia swrella lahoilla lahioitettu / on
Jud. 13. hämmästynyt ia cowin peliästynyt / cosca hen näki HErran Engelin / nijn että hän on mahan langenut. Monoach

Samsonin Isä/ on mös peliästynyt/cosca hän näki Herran Engelin. Palio enemin Maria/joca oli yxi nuori neitzy/hämmästyi.

2. Sitälikin hän hemmesty Engelin puheista ia terwetuxesta/ cosca hän ewli Engelin hänens terwettäwen / nijllä sanoille cuin suuret ia corkiat ihmiset he olit terwettänet. Ja sitä wastä ajatteli hänen köyhydes ia nöyrydens päälle/ia ihmeteli cuinga hänen/ joca oli yxi köyhä Neitzy piti oleman hywästisiugnatun caickein waimoin seasa.

III. On sijtä swresta ia corkeasta asiasta/songa Engeli ilmoitti Marialle. Cusa meille cahtalaiset asiat edespannan. III. *Annunciatio Mysterij incarnationis.*

1. Engelin lohdutuxesta.

Ja Engeli sanoi hänelle: Älä pelkä Maria/ sillä sinä löysit armon Jumalan tykönä. 1. *Angelus consolatur Mariam.*

Cosca Engeli näki ia ymmärsi/ että Maria hämmästyi ia pälkäisi/sekä hänē muodhostans että puhestans/ lohdutta hän täsä ensistä Maria/ ennen cuin hän asian ulgos puhui/ia wetä hänen eteens yhden syyn mingätähden eij hänen pitänyt pälkämän. Sillä että hän oli Löytänyt armon Jumalan tykönä. Nijnquin hän tahdoisi sano: Sinä hywä ia Jumalinen Neitzy/eij sinun pidä hämmästymän ia pelkämen minun muodostani ia puhestani/ sillä en ole minä tullut sinua peljättämen/ ole hywäsä turwasa/sinulla on yxi armolinen Jumala/joca sinul hywä swo. Tällä muoto Engeli ensistä lohdutta Maria / senpäälle että hän sitä paremman ia wisumman culisi sen sanoman/ jonga hän hänelle tahdoi ilmoitta. Sillä se joca on pel-

gosa ia hämmästyxesä eij se taida cuulla että waari otta mitä sanotan.

2. *Annunciat in carnationem.* 2. Ilmoitta hän Marialle hänen asians/ Herran Christuxen sikiämisestä.

Catzo/sinun pitä sijttämän cohdusas ia synnyttämän yhden pojan/ia sinun pitä cutzuman hänen nimens Jesum.

Tämä on se asia/ jonga Engeli piti ilmottaman henellä / että hänen piti sijttämän ia synnyttämen yden pojan / ia sentäden sano Engeli/Catzo / se on: Ewle uiosusti Maria mitä minä sinulle sanon/ ia pane mieles/ sillä tämä on yxi swri corkia ia erinomainen asia/jonga minä sinulle ilmoitan/että sinun/joca olet yxi neitzy/pitä sijttämen ia synnyttämen pojan / nimittäin sen saman Pojan / joca pitä ricki muserttaman kärmen pään / ninquin Jumala sen on itze luwannut Paradisis. Ja sinä olet se sama / josta Jumala silloin puhui/ joca sen siemenen piti synnyttämän. Ja tule nyt se sama lupaus täytetyxi täsä. Anda mös Engeli täsä tietä millä nimellä hänen pitä cutzuman sen pojan ia sano: Että hänen pitä cutzuman hänen nimens Jesum. Se on ia merkitze nijn palio/cuin yxi wapattaia ia lunastaja.

IV. *Persona & officium Christi.* IV. On tämä Pojan/jonga Maria piti synnyttämen Personasta ia Wirgasta/ia puhu Engeli hänen Personastansa ia sano:

Sen pitä oleman suuren ia pitä cutzuttaman Jumalan pojax.

Joilla sanoilla Engeli tacto anda tietä/ettei Maria pitänyt sijttämen hänen cohdusans yden palian inhimi-

sen

sen / mutta mös totisen Jumalan / joca on Jumalan ainoa poica ninquin Engeli sano / että hänen pitä cutzuttaman sen ylimeisen pojax / ia nijn pitä Marian tuleman Jumalan pojan äitix / ia se poica piti cutzuttaman sekä Jumalan että Marian pojax. Jumalan poica hän on Isästä Jumalast ijancaickisest syndynyt / mutta Marian poica on sentähdē / että hän on Mariasta wissin ia märätyn ajan päälle syndynyt / ia ihmisen luonon pällens ottanut / ia nijn piti henäl oleman sekä Jumaluden että ihmisen luondo.

2. Puhu Engeli hänen wirgastans.

Ja HErra Jumala andapi hänelle Dawidin hänen Isäns istuimen / ia hän hallitzepi ylitze Jacobin huonen ijancaickisesta / ia hänen Waldacunnallans eij pidä olema loppu.

Neillä sanoilla Engeli anda tietä / että tämen pojan / jonga Neitzy Maria pitä siittämen ia synnyttämen piti oleman yhden Cuningan eij mailmaisen / mutta Hengelisen / joca piti istuman Dawidin istuimel / ia hallitzeman ylitze Jacobin huonen ijancaickisest. Ja tatzo Engeli täsä nijnen sanain pälle cuin Esaias Propheta on kiriottanut sanoden: **Hänen HErraudens pitä swri olemā / ia rauhan pälä eij yhtän loppu Dawidin istuimen pälle / ia että hänen pitä sen walmistamā duomion ia wanhurscaudē cansa nyt ia ijancaickisesta.** Cusa Propheta / Dawidin istuimē cansa eij ymmerrä mailmalist / mutta Hengelistä istuinda cusa Messiaxen HErran Christuxen pitä istuman ia hallitzeman hengelisellä muodolla. Ja se cuin Engel täsä sano: Ja hänen pi- Esa. 9.

tä hallitzeman ylitze Jacobin huonen / sijnä eij hän ymmärrä Jacobin huonen cansa / nijttä jotca Jacobin suusta oli syndiny eli Israelin cansa / mutta hän ymmärtä sen Christillisen seuracunnan ymbäri caiken mailman / ia sano: Että hänen pitä hallitzeman ylitze Jacobin huonen / se on / hänen pitä Euangeliumin sarnan ia Sacramentin cautta / hallitzeman hänen seuracundans / ia hänen waldacunnallans eij pidä oleman loppu.

V. Modus conceptiones.

V. On sijtä muodosta cuinga se pitä tapattuman / että Marian joca oli Neitzy piti synnyttämen pojan. Cussa meille cahtalaiset asiat edespannan.

I. Interrigatio Mariæ ex incredulitate.

I. Marian kysymmisestä / josta Engeli sai tilan puhua sijtä muodosta.

Nijn sanoi Maria Engelille / cuinga tämä tulepi / sillä ettei minä miehestä mitäkän tiedä?

Täsä eij Maria kysy epäuscosta / sillä eij hän epäile Engelin sanosta / nijnguin Zacharias epäili / mutta vscoi että se nijn piti tapattuman cuin Engeli sanoi: Mutta että se asia oli suuri ia corkia / cuin Engeli oli sanonut / ia hän eij sitä taitanut nijn käsittä. Nijn kysypi hän Engelille suurista ihmeistä / cuinga sen piti tapattuman hänen cansans / jota eij miehestä mitäkän tietänyt. Ninguin hän tahdoisi sano: Minä culen sinulda yhden suuren ia corkean asian / joca käypi ylitze järsen ia toimen. Ja minä olen yxi köyhä ia nöyrä pijca / sijnä että minun pitä synnyttämen Messiaxen Jumalan pojan / josta Prophetat owat ennustanet / cuningat ia caicki Jumaliset ihmiset / suurella halulla owat toiwonet ia odottaneet / ia olen mös

yxi Neitzy joca miehestä eij mitäkän tiedhä/ sentähden on se minulle suuri ihme / että minun pitä sijttämen minun cohdusani ia synnyttämen pojan / ia tahdoisin sen mielellen cuulla/cuinga sen pitä tapattuman.

2. On Engelin Wastauxest. 2.

Ja Engeli wastais ia sanoi hänelle : P. Hengi tulept sinun ylitzes / ia sen ylimäisen awun pitä sinun ylitze warjottaman. Sentähden mös se pyhä joca sinusta syndypi/pitä cutzuttaman Jumalan pojax. *Responsio Angeli ad Mariam.*

Tåsä nyt Engeli osotta Marialle/ettei se tåsä asisa mitäkän estä/että hän on Neitzy / ia miehestä eij mitäken tiedä/sillä eij se tapattu miehen awun cautta luonolisesta/mutta P. Hengen pitä tuleman hänen ylitzens/että hän ilman miehen awuta piti sijttämen ia synnyttämen yhden pojan. Sentähden mös sen pojan pitä oleman pyhän ia ilman synnitä/ia pitä cutzuttaman sen caickein corkeman / se on/Jumalan pojaxi / ia eij waiwoin cutzuttaman/mutta pitä mös oleman Jumalan pojan/ Isästä ijancaickista syndynen/ia pitä Marian cohdusa ottaman ihmisen luonon hänen pällens : Ja tahto Engeli nijn paljo sano: Äle ihmettele Maria nijn suuresta/ sillä eij sinun pidä synnyttämen miehen siemenestä/eikä mös mies mitäken pidä siehen tekemen. Mutta se P. Hengi pitä sinusa Waicuttaman/että sinä ilmā miehen awuta sijtät Jumalan Pojan sinun cohdusas/ia sen lihan ia weren sinusta erittämen ia pyhittämen / ia synnistä puhdistaman / jonga Jumalan poica pitä ottaman Personan yhteyden. Nijn että se cuin sinusa sikiä se on P. Hengestä / ia sen

hänen waicutoxens cautta matcan saatta/ia se joca sinusta syndy eij pidä oleman palian ihmisen/mutta mös Jumalan pojan/jonga Isä Jumala on synnyttänyt ijancaickisesta.

VI. Argumenta confirmatoria.

VI. On nijstä todistuxista jolla Engeli wahwista hänen asians ia puhens / ia wetä tähän sisäl caxi wahwistost.

1. Argumentum ab Exemplo Elizabetæ.

1. On sen Wanhan Elizabethin Zacharian waimon esimerki.

Ja catzo Elizabeth sinun langos sijtti pojan hänen Wanhalla ijällens ia tämä on nyt cwdes cwcaus hänelle / joca sanottin hedelmättömäx.

Tämen Elizabethin esimerkin cansa Engeli tahto wahwista Marian vscon / ia wetä tähen sisälle / eij nijtä Wanhoia Esimerkiä/joca io wanhasta oli tapattunet/ cuin on Sara/joca io wanhal ijällä synnytti Isaakin. Eijkä mös wedä tähen Hannan Elcanan waimon esimerki/ joca mös oli wanhalle ijällens synnyttänyt pojan Samuel Prophetä/mutta hän wetä tehen yhden vden esimerkin/joca oli esken tapattunut / nimittäin Elizabethin / jonga cansa oli Jumala mös tehnyt yhden sangen ihmelisen työn / että hän wanhal ijällens oli sijttänyt codusans pojan / nimittäin / Johannes castajan / joca oli hedelmätöin / ia eij ikänens ollut lasta saanut. Ja cuitengin Jumala hänen cansans teki sen tunustäden / että hän oli io sijttänyt ennen cwsi cwcautta / joca asia oli nijn sala ettei yxiken sitä titänyt mutta Zacharias ia Elizabeth. Tämen Elizabethin Esimerkin Engeli

Gen. 21.
1. Sam. 1.

tästä

täsä wetä Marian etc. Ja tacto nijn palloi sano: Jos Jumala on taitanut saatta sen wanhan Waimon Elizabethin hedelmäisexi / nijn hän mös taita sinun / waickas neitzy olet / hedelmäisexi saatta.

2. On Jumalan swresta woimasta ia Wäestä. 2. *Argumentum sumisit à potentia divina.*

Sillä että Jumalan edhes eij ole yhtän asia mahdotoinda.

Nämät sanat Engeli otta Jeremian Prophetan kiriotuxest / cusa hän nein sano: O HErra Jumala sinä olet / tehnyt taiwan ia maan sinun swren woimas cautta / ia sinun ylosojetun käsiwertas cautta / ia sinun edhesäs eij ole mitän mahdotoinda / *Jer. 32.* Ja tahto sen cansa wahwista Marian usco / ia tietä anda / että Jumala jonga edesä eij ole yhtän asia mahtoinda / taita hänen mös hedelmäisexi saatta / ninquin henelle eij ole mitäkän madotoinda / nijn mös eij se ole hänelle madotoin.

Opetuxet toisesta Cappalesta.

Loci communes secundæ partis.

I. Että Maria oli sisälle huonesa cosca Engeli tuli hänen tygöns / pitä waimosten ihmisten / sekä waimot että pijcat ia Neitzet seuraman hänen esimerkiens / ia pitämen itzens cotona heiden huonesans / ia eij juoxendeleman yloscatuille ia raittille / catzeleman ia curkisteleman / sine ia tenne / ninquin kiuckuiset ia irtamat ihmiset tekewet / Mutta pysymän coton ia tekemen heidän töitäns / ninquin Maria I. *Monentur mulieris ut domi se contineant.*

 on

on tehnyt. Ja Abrahamin Patriarchan Waimo Sa-
ra oli huonesa / cosca ne colme miestä tulit hänen tygöns/
ninquin Abrahami sanoi/cosca he kysyyt cusa hänen Wai-
Gen. 18. mons Sara oli/sanoden hän on huones sisällä. Ja muut
pyhät waimot owat ollet cotonans heidän huonesans/ ia
Wielä nyt monicadossa macunnisa waimot owat heidän
huonesans / nijn ettei moni saa heitä nähdä. Plutarchus
kirjoita/että monicadasa macunnasa waimot käiwät pal-
lian jalgan cansa ilman kengitä/senpälle/että heiden pitä
oleman cotona / ia eij siäldä vlgos lehtemän. Ja tosin se
on Waimoille swri cunnia ia caunistos/että he owat coto-
nans/cosca eij suuret erinomaiset astat ia asearet wedä vl-
gosmenemen. Ja eij mikän nisn caunista waimo/cuin
hänen oma cotons ia heimons/ cosca he sijnä sisäl heidäns
pitäwät. Ja sitä wastan on se yxi laitettapa asia ia seis-
so pahoin / cosca waimot joca aica juoxendelewat vlgos
ia osottelewat heitens ia sen cautta tulewat wahingon ia
pahan sanoman / ia vsein tulewat häwäistetyx. Ninquin
Gen. 34. se tapactui Dinan Jacob Patriarchan tytteren cansa/
että cosca hän meni catzelemã Sichenin maan caupungin
tyttäritä/ia cosca sen maan Herra Sichẽ näki hänen/otti
hän hänen ia macais hänen/josta sittä seuraisi suuri mur-
ha ia werenwuodatus. Sillä Dinan Weliet Sime-
on ia Lewi Löit miecalle cuoliax / caicken miehen puolet
Sichenis / ynnä Sichenin hänen Isäns Hemorin
cansa. Sentähden / että he macaisit heidän sisar-
2. Sam. 11. tans. Nijn se mös tapattui Bersabean / Vrian wai-
mon cansa / että cosca hän wlgosmeni ia pesi hä-
nens / ia Dawid Cuningas näki hänen / nisn hän annoi
nouta hänen tygöns / ia macaisi hänen cansans / ionga

tähden

tähden mös Vrias Dawidin neuwosta lyötin sodosa cuoliaxi. Ja Dawid cahtalaisen cuolewasen syndin langaisi murhan ia huoruten. Sentähden pitä caicki waimonpuolli ottaman wari / cuinga hän käyskendele ulcona / ia kätkemän heidän cunnians / ettei he sitä mista ninquin Dina ia Bersabea.

II. Että meidän HErra Christus on sijnnyt P. Hengestä / sijtä me opime / että hän on ilman synnit / ia waicka hän on ihmisestä syndynyt / ia caicki inhimisen heicoudhen otti hänen päällens / cuitengin eij hän ole syndi ottanut hänen päällens / mutta on ilman synnitä siginnyt ia syndynyt. Sillä se P. Hengi pyhittä ia puhdisti sen lihan ia weren Mariasa / jonga HERRa Christus otti Personan yhteyteen / ia sentähden cutzui Engeli sen pyhäxi / joca Mariasta syndyi / sanoden: Sentähden mös se pyhä joca sinusta syndy / pitä cutzuttaman Jumalan posax. Ja tosin HErra Christus piti oleman pyhän / ia ilman synnitä. Sillä joca piti caiken mailman wapahtaman synnistä / nijn sen piti oleman itze ilman synnitä ia wigata. Ja tosin hän on se wigatoin Jumalan caritza / ioca on wapahtanut meitä synnistä / ia puhdistanut meitä hänen werens cautta / ninquin sinä Epistolas seiso Hebrerin tygö: Sencaltainen ylimäinen Pappi meille piti oleman ioca oli pyhä / wigatoin / ilman saastaisutta / eroitettu synnistä ia corkembi cuin taiwas. Ja toisesa paicasa samas Epistolas seiso: Että Christus on hänensä saastoina uffrannut Jumalalle P. Hengen cautta.

2. *Monemur Christum esse sine omni peccato.*

Joh. 1.

Heb. 7.

Heb. 9.

3. *Monemur de mysterio incarnationis.*

III. Opime täsä / Herran Christuxen Personasta ia sijtä suuresta ia ihmelisestä salasudesta / cuin on tapat-

tunut henessä/että hän joca on Jumalan poica/Isäst ijan-
caickisesta syndynyt ia ynnä Isän ia pyhen Hengen can-
sa/yxi totinen Jumala samasa olemises ia Majestetis/
woimas ia cunnias/ on ottanut hänen päällens yhden to-
tisen ihmisen luonon / ia tullut ihmisexi / ia syndinyt ydest
Neitzyestä/Sillä cosca Maria synnitti/eij hän synnyttä-
nyt yhtä paliasta ihmistä / mutta hän synnytti yden po-
jan / joca oli sekä Jumala että ihminen/ sentähden/ että
hän synnytti Jumalan Pojan / joca Isästä oli ijancaic-
kisesta syndynyt. Nijnquin Engeli sanoi. Se pyhä jo-
ca sinusta syndypi pitä cutzuttaman sen ylimäisen
Gal. 4. pojax. Ja P. Pawali sano. Että Jumala lähet-
ti hänen Poicans syndynen Waimosta. Ja tämä
samma Jumalan poica meidän HErra Christus Jesus
sen saman luonon/jonga hän otti Neitzen Marian cohdus-
sa / otti hän Personan yhteyten / nijn että ne caxi luondo
Jumaluden ia inhimilinen luondo owat yhdistetyt yhdes-
sä Personasa Christuxesa / nijn ettei ole caxi Persona/
mutta yxi/ ia tämän Personan yhteyden täden / se inhi-
milinen luondo/jonga HErra Christus otti hänen pääl-
lens / on caickein corkein taiwas ia maasa/ Personan yh-
teyden täden/ sillä mitä Jumalan luonnol on ollut ijan-
caickisesta / sen hän on sacanut inhimilisellä luonolla/
nimittäin/caicken woiman/caiken wijsauden/ ia joca pai-
cas läsnä olemisen taiwas ia massa. Täme on yxi suuri sa-
luisus/ninquin P. Pawali Timoteuxen tyghö sen cutzu
1. Timot. 3. sanoden: Jumalisuden salaisus on suuri joca on il-
moitettu lihasa wanhurscautettu hengesä/Nächty
ty ennen Engelildä / saarnattu pacanoille uscottu
mailmasa/ylösotettu cunnian. Tätä salaisutta eij

yxikän ihminen / eikä Engeli taida vlgos puhua eikä ym- Exod. 3.
märtä: Nijnquin Moses eij taitanut ymmertä eikä kä-
sittä / cuinga se tapactui että hän näki pensan palawan
nijnquin tuli / ia eij cuitengan ylöspalanut mutta pysy
coconans. Ja nijnquin Aron eij ymmertänyt / cuinga
hänen sauwans / yhten yönä tuli hedemälisexi että sijnä Num. 17.
caswoi mandalita. Samalmuoto ninquin Gideon eij
ymmärtänyt / cuinga yö castä Langesi taiwahasta sen yhe-
den willaisen nahen päälle / cuin hän pani vlgos ia ca-
icki maa oli cuiwat / nijn ettei caste nihin tullut. Nijn eij Jud. 6.
taida yxiken ihminen sitä salaisutta käsittä cuinga Ju-
malan poica on tullut ihmisexi ia cuinga Jumaluden / ia
inhimisen luondo owat yhten Personan ydistettyt Nijn-
quin Crysostomus sano: Cosca minä tästä miele-
säns ajattelen / nijn minä caicki hämmästyn. Mut-
ta sijnä tulewaises elämäs me tämen salaisuden samma
täydelisestä tietä / cosca me näemen Jumalan caswosta
caswon.

IV. Pitä meidän täsä sen syn oppeman / mingä- 4.
tähden tälle wälimiehellä / joca meitä piti lunastaman Quare in
ijancaickisesta cadotuxesta Jumalan ia meidän waihel- Christo u-
lam pitä oleman caxi luondo / nimittäin / Jumalā ia inhi- nitæ sunt
misen luondo. Tähän on swret ia corkeat syyt / nijn ettei duæ Natu-
meidän lunastoxen ole taitanut tapactu muutoin / mutta ræ.
että tämen wälimiehen piti oleman Jumalan ia ihmisen /
Jumalan hänen piti oleman / sentähden että hänen piti
tietämen Isän Jumalan salaisudhet ia ihmelisen neu-
won / inhimisten lunastoxesta ia autudesta ia piti oleman
ynnä Isen cansa yhdhesä neuwosa / ia sen inhimisille il-
mottaman / jota eij yxiken luondocappale taiwas ia maa-

sa taitanut tehdä waan Jumalan poica / joca sen hänen Isäns helmasta alas toi on sen ilmoittanut. Nijn on myös Jumala caickiwaldias nijn suuresa wihastunut ihmisen päälle synnin tähden / ettei yxiken luondo Cappale taitanut sitä leppyttä / mutoin Jumalan poica ainoasta / joca asetti wälimiehexi Jumalan ia inhimisen wälillä. Samalmuoto myös olit meiden wihamiehet / jonga woiman alla coco inhimisen sucucunda synnin tähden oli tulluet / nijn wäkäwät ia woimaliset / ettei yxikän luondo capalle taitanut eikä woinut heidän käsistäns ia fangiudestans inhimistä vlgos otta ia wapatta / mutta ainoastans Jumalan poica / joca oli ydentaldaisesa Woimasa ia wäesä ynnä hänen taiwalisen Isäns cansa / ia oli wäkewembi heitä ia taisi heidän ylitze woitta / ia sentähden tämän Wälimiehän piti oleman yden totisen Jumalan. Mutta ihmisen piti hänen oleman / sentähden että inhiminen oli synnin tehnyt / ia Jumalan käskyn ylitze käynyt. Ja Jumalan oikeus sen wadei / että ihminen sentähden piti cuoleman sen duomion jälken cuin Jumala oli sanonut / Jos hänen piti syömän wijsauden puusta / nijn piti
Gen. 2. hänen cuolemalla cuoleman. Ja sentähden otti Jumalan poica hänen päällens ihmisen luonon / ia tuli ihmisexi / Ja annoi hänens ydexi uffrixi / hinnaxi ia maxoxi / caicken mailman syndein edest. Samalmuoto Oli myös se mahdotoin / että hän JUmaluden luonons puolesta taisi cuolla / sillä se on cuolematoin. Sentähden otti hän sen luonon hänen päällens joca taisi cuolla / nimittäin / ihmisen luonon / ia sijnä luonosa piti hänen cuoleman meidän caickein edestäm / ia meitä lunastaman cuolemasta ia ijancaickisest cadotuxest / ia sowittaman meitä hänen

taiwalisen

taiwalisen Isäns cansa / nijn että hän nyt sen ~~saman~~ rackan poicans Jesuxen Christuxen tähden/on meidän racas Isäm/ ia me oleme hänen rackat Lapsens ia taidame nyt rohkiast huuta hänen tygöns ia sano: Abba racas Isä. Nämä owat ne syyt/ionga tähden meidän wälimiehellem piti oleman caxi luondo / Jumaluden ia inhimisen luondo / Ja pitä meidän elämän HErran pelgos/ ia alati muistaman sen suuren ia sanomattoman hywän työn päälle/cuin hän meitä wastan on tehnyt/että hän meidän tähden on tullut ihmisexi / ia meitä lunastanut ijancaickisesta cadotuxesta hänen pijnans ia cuolemans cautta/ia sen edestä händä kijttämen ia cunnioittaman / sekä sylla että sydämellä / ia hendä paweleman pyhydesä ia wanhurscaudesa caicken meidän elaicanam. Rom. 8.

Colmas Cappale.

SEura nyt colmas ia wijmäinen Cappale. Cusa Engeli colminaiset asiat edespane.

I. On Marian nöyrydestä. I.

Nijn sanoi Maria: Catzo/HERRAN pijca. Humilitas Mariæ.

Cosca Maria oli cuullut Engelin puhen/nijn eij hän enämbä kysälle/mutta nöyryttä Jumalan edesä sanoden: Catzo HErran pijca. Eij hän sijtä coreillut/että hänen piti sijttämen ia synnyttämen Messiaxen Jumalan pojan / mutta nöyrytti hänens / ia cutzu hänens HErran pijcaxi. Ewin hän tadoisi sano: Minä olen mahdotoin ia kelwotoin sijhē swren ia corkean asian/ että

minun pitä oleman Jumalan pojan äiti? Mutta cuitengin että Jumalan hywä tahto nijn on/ nijn olcon hänen tahdons jälken/eij minä sitä wastan seiso / mutta annan itzeni Jumalan tadhon ala.

II. II. On Marian vscosta.

Fides Mariæ.

Tapattucon minulle sinun sanas jälken.

Näillä sanoilla Maria osotta hänen vscons/että hän vscoi Engelin sanat ia puhet todexi / että nijn piti tapattuman hänen / cuin Engeli oli hänelle sanonut/wascka eij hän järkens cansa/taitanut käsittä eikä ymmärttä sitä salaisutta / cuinga hän joca oli yxi syndinen ia cuolewainen ihminen piti siittämän Jumalan pojan. Ja hen annoi caiken sen asian Jumalan haldun / joca parhain tiesi cuin hän/ia vscoi että se/joca hänen sijhen vloswalinnut oli / taisi mös sen matcan saatta. Jonga tähden mös Elizabeth Zacharian Waimo händä ylistä sanoden: Autuas olet sinä joca vscoit. Nämet sanat Augustin⁹ näin vlostoimitta/sanoden: Maria inde fælix, quia verbũ Dei custodit, non quia in illa verbum caro factum est. Maria sentähden oli autuas/että kätki Jumalan sanat hänen sydämmens/Ja eij sentähden että sana tuli hänessä lihax. Ja Maria cohta siitti cohdusans Jumalan pojan Engelin sanan jälken/jonga hän hänel ilmoitti/ninquin Jumalan seuracunda tämän päiwen päälle weisa. Maria credidit & concepit. Se on: Maria vscoi ia siitti. Ja Gregorius sano: Angelo nunciãte & spiritu adveniente, mox verbum in utero, mox & intra uterum verbum caro. Se on/ Cosca Engeli ilmoitti ia P.

Wengi

Wengi tuli niin cohta Sana: se on/ Jumalan poica/ tuli Marian cohtuun/ ia cohta sana cohdusa tuli lihaxi.

III. On Engelin pois lehtemisest Marian tyköä. III.
Abitus Angeli.

Ja Engeli pois läxi hänen tyköäns.

Costa HErran Engeli Gabrieli oli toimittanut hänen asians/ ninquin hänelle oli Jumalalda käsketty/ niin eij hän siinä enämbi wipynyt/ waan cohta pois lexi. Mutta cuinga se pois lehtemys on tapattunut/ jos hän on menny wlös huonesta hänen tyköäns. Taicka jos hän on hänen silmistäns pois catonut/ ninquin Duomarin Kirias seiso: Että sittä cuin Engeli oli puhutellut Gideoni/ niin hän catosi pois hänen silmens edestä. Eij Euangelista mitän siitä Kirioita/ mutta sanoi että poislexi hänen tyköäns. Jud. 6.

Opetuxet colmanesta Capalesta.

I. OPime tästä/ että meidän pitä nöyryttämen meitäm Jumalan edesä/ ia eij corkeman niistä lahjoista cuin Jumala meille anda: Mutta sitä enämin meitäm nöyryttämän/ cuin suuremat lahjat owat/ cuin me olemma saanet. Syrach sano: Sitä corkeiambi cuin sinä olet/ sitä enämbi sinus nöyrytä/ niin Jumala on sinul armolinen/ ia teke suuret työd nidhen nöyräin cautta. Näin Maria on nöyryttänyt hänens/ ia cutzunut itzens HEr- 1.
Discimus veram humilitatem ex Maria.
Syrach. 3.

ran pijraxi. Ja waicka hän oli suuresta ylöstorgotettu
ylitze caickein Waimoin maan päälle/ nijn eij hän sentäh-
den ollut ylpiä ia kerscanut hendens sijtä / mutta nöyrytti
hänens: Nijn mös Cuningas Dawid nöyrytti hänens
Psal. 116. sanoden: **HErra minä olen sinun palwelias ia si-
nun palcapijcas poica.** Nijn pitä mös meidän
nöyryttämen meitäm / ia pois paneman coreuden ia yl-
1. Pet. 5. peyden. Sillä nin P. Petari Apostoli sano: **Jumala
seiso nijtä coreita wastan / mutta nijlle nöyrille
hän anda hänen armons.**

2. II. Opime tästä/ ettei meidän pidä epälimen Ju-
Monemur malan sanasta ia lupauxesta/ eikä omalle järjellä nijtä tut-
simpliciter kisteleman: Mutta vscon cansa sen wastan ottaman / ia
credendũ & andaman henelle sen cunnian/ että hän taita tehdä ia täyt-
verbo Dei tä mitä hän sano ia lupa. **Sillä hänen edesäns eij
adhiben- ole mitäken mahdotoinda**/ Ninquin Engeli sano.
dum. Nijn Maria teki cosca Engeli hänelle näitä sanoi. Eij
hän seurannut oma järkiäns eikä toimians / mutta otti sen
fangixi ia vscoi HErran sanan / ja tiesi että hän oli woi-
mallinen / pitämän ia täyttämän hänen sanans. Nijn
mös Abrahami vscoi / ia eij mitän epäillyt ninquin P.
Rom. 4. Pawali sano: Eij hän epäily Jumalan Lupauxesta e-
päuscon cautta / mutta oli wahwa uscossa andaden Ju-
malalle cunnian. Ja oli Juuri wissi ia wahwa senpää-
le/ että se joca Lupaisi/ oli mös woimallinen sitä pitämen.
Sentähden se mös luettin hänelle wanhurscaudexi. Nijn-
nen Pyhän esimercki pitä mös meidhän seuraman / ia v-
scoman Jumalan sana ia lupauxet. Sillä hän on toti-
nen ia Woimalinen pitämen hänen lupauxens.

3. III. Että Engeli on Marian tykö pois lähte-
Exemplo
Angeli, dis-

nyt / cosca hän oli hänen asians vlos puhunut / pitä ca- icki palwellat sijtä oppeman. Että cosca he owat hei- dän asians toimittanet / cuin heidän HErrans on heil- le käskenyt ia päälle pannut / nijn eij heidän pidä Wipy- män ylitze heidän aicans / mutta palaman jällens cotians / heidän HErrans tygö sen wastauxen cansa / cuin he owat sananet. Sillä nijn Engeli Gabriel teki / cosca hän oli asians toimittanut / jonga tähden oli vlos lähtenyt / meni hän cohta pois Marian tyköä. Nijn mös Abraham Patriarchan paluelia teki / cosca hänen HErrans lähetti hänen Mesopotamian / noutaman morsianda hänen po- jallens. Ja oli saanut hywän wastauxen / nijn hän coh- ta toisna päiwänä tahdoi tacaperin menne. Ja cosca La- ban Rebecan Isä pyti händä wijwytellä ia estä / ia käski hänen wipyä. Nijn eij hän tahtonut mutta sanoi hänellä: Älkät minua estäkö / HErra on tehnyt minun ti- en onnelisexi / pästäkät minua / että minä menen jällens minun HErrani tyghö. Ja nijn caicki pal- weliat ia palca pijcat pitä nopiasti heidän HErrans asiat toimittaman ia cohta hänen ty- göns jällens palajaman.

cant servi alacriter officia facere.

Gen. 24.

DEo soli pErpEtua gloriA.

Rucous/Syndein andexi samisesta.

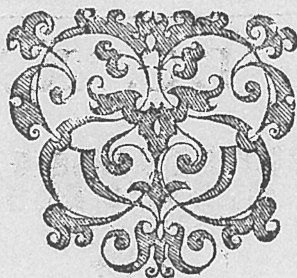
LAupias Jumala ia taiwalinen Isä/ jonga laupiuden päälle ey yhten loppu ole. Sinä ioca olet kärsiwäinen/pitkämielinen/ ia swresta armosta annat caicki wärät tegot/ rikoxet ia synnit andexi/ Me olemma (sen pahembi) tehnet syndi meiden Isäden canssa/ me olemma wärin tehnet ia ollet Jumalattomat/ ia sinun mieles rickonet. Sinulle ainoalle olemme syndi tehnet/ ia sinun edheses pahoin tehnet. Mutta älä aiattele meiden endisten syndein päälle/armahda sinuas nopiast meiden päällen. Sillä me olemma sangen wiheliäisexi tullet. Auta meitä Jumala meiden wapactajam/ sinun nimes cunnias tähden/ wapara meitä ia anna meille caicki meidän syndin andexi/ ia anna meille sinun Pyhä Henges armot/parata meidän syndistä elämäten/ Sinun Pojas Jesuxen Christuxen meidän HErran cautta/ Amen.

Num.

Num. 6.

HErra hywästisiugnatcon meitä ja warjelcon meitä. Herra walistacon caswons meidhen päällen / ja olcon meille armolinen. Herra käändäkön caswons meidhen puolehen / ia andacon meille ijancaickisen rauhan / Nimen Isän / ia Pojan / ia Pyhän Hengen /

AMEN.

Holmiæ,

Excudebat Chriſtophorus Reuſnerus.

ANNO

M. DC. XXI.

